

Anutu Täño Man

(God's Talk)

**The New Testament and portions of the Old
Testament in the Tuma-Irumu Language of Papua
New Guinea**

**Nupela Testamen long tokples Tatuma-Irumu
long Niugini**

Anutu Täjo Man

Selections from the Old Testament with the New Testament in
Tuma-Irumu
Papua New Guinea
[iou]

Translation by Wycliffe Bible Translators

Print publication, 1997, 2011 by The Bible League

Web version

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narapela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok kliia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Miti kubäkubä

Anututä yäputpenpäñ imaka imaka täñpäñ penkuko, ba ämawebe inita yämagutta tawañ penkuko unitño manbiñam		
Ahäkahäk	Stt	1
Anututä ämawebeñiye Isip komi piäken nanik imagutkuko unitäño manbiñam		
Yämagurani	Kis	96
Irit kuñat-kuñatta ba Anutu iniñoret-oretta jukuman		
Bämop Äma Epän	Wkp	109
Isrel ämawebe kome jopiken kuñat täñkuñonik		
Namba	Nam	112
Mosestä Isrel ämawebe Anutu täño бага man mebäri mebäri yäwetkuk		
Baga Man.	Lo	115
Isrel ämawebetä kome iwoyäñ yämani u korenkuñ		
Josua.	Jos	125
Webe kubä Moap komeken nanik unitäño manbiñam		
Rut.	Rut	127
Profet Samuel kenta intäjukun äma Saul unitäño manbiñam		
1 Samuel	1Sml	134
Intäjukun Äma Devit unitäño Manbiñam		
2 Samuel	2Sml	136
Isrel äbot täño manbiñam ätu		
1 King	1Kn	138
Isrel äbot yarä uwä wañ moreñkuñ		
2 King	2Kn	146
1 Stori - Isrel äbot täño manbiñam ätu		
1 Stori	1Sto	148
Äma täga kubä wäpi Jop uwä komi butewaki nadäñkuk		
Jop	Jop	150
Juda nanik täño kap buk		
Sam	Sam.	152
Jukuman täga mebäri mebäri		
Sindaun	Snd	350
Äma nadäk-nadäk ikek kubä Anututa nadäñ imikinik täññkuk		
Saveman	Sav	353
Kadäni wakiken Profet kubätä Anutu täño manbiñam yäñahäñkuk		
Aisaia	Ais	355
Isrel ämawebetä Anutu täño man nämo buraminayäñ täño uwä iwantä päbä api yämagut yäpmäñ kuneñ		
Jeremaia	Jer	386
Isrel naniktä Jerusalemta yäñpäñ butewaki kap tewani		
Krai	Kra	397
Isrel ämawebe ämatä komeken irirä Profet Esekieltä Anutu täño manbiñam yäwetkuk		
Esekiel	Ese	398
Äma gubañi kubä wäpi Daniel iwantä komeken itkañ täñkuko unitäño manbiñam		
Daniel	Dan	403
Isrel äbot uwä kubokäret webe bumik		
Hosea	Hos	405
Anututä Juda äbotta komi yämikta man		
Joel	Jol	407
Anutu Isrel ämawebetä momi kädet pekta iwetkuk		
Amos	Amo	409
Profet kubä Anutu täño man buramikta bitnäñkuk		
Jona	Jna	414
Asiria naniktä Juda ämawebe komi piäken api yepmanpek		
Maika	Mai	417
Bäräpi gänañ iritta man		
Habakuk	Hab.	419

Anutu tãjo man piã tãrek-tãreki unita man		
Sefanaia	Sef	420
Ämawebe bãnepi tãnpidãm takta man		
Sekaraia	Sek	421
Anututagãn nadãj imikinik tãnerjta man		
Malakai	Mal	423
Matiyutã Juda ämawebeta yãnpãj Jesu tãjo manbiãam ño kudãn tãnjuk		
Matiyu	Mat	426
Maktã Jesu u kehãromini inigãn kubã yãj niwoñãrekta manbiãam ño kudãn tãnjuk		
Mak	Mak	512
Luktã guj äbot ämawebeta yãnpãj Jesu tãjo manbiãam ño kudãn tãnjuk		
Luk	Luk	561
Jontã Jesu uwã Anutu tãjo nanaki yãj niwoñãrekta manbiãam ño kudãn tãnjuk		
Jon	Jon	650
Jesu tãjo biãamtã komeki komeki wej patkuko unitãjo manbiãam		
Aposoro	Apos	713
Anututã nin inãta biãam nimagutta nadãk tawañ penkuko unitãjo manbiãam		
Rom	Rom	797
Korin äbot tãnpãni tãjo nadãk ätu yãpã siwoñtakta Poltã manbiãam ño kudãn tãnjuk		
1 Korin	1Ko	839
Äma ätutã Pol wãpi yãpmãj äpãnjirã Poltã iniken mebãrini yãñahãnjuk		
2 Korin	2Ko	876
Anututã iniken bãnepi ironi terakgãn nimagutã tãyak unitãjo manbiãam		
Galesia	Gal	901
Anututã iniken äbot pãhap kubãgãn nipmak tãyak unitãjo manbiãam		
Efesus	Efe	915
Notniyeta oretoret terak watã piã tãj yãmikta manbiãam		
Pilipai	Plp	928
Kristo ini kubã unitãgãn ämawebe wakiken nanik tãga yãmagurek		
Kolosi	Kol	937
Ämawebe bãnepi api äyãnjurani tãñkehãrom takta manbiãam		
1 Tesalonaika	1Te	946
Bãrãpi ätu bãnepi api äyãnjuraniã yabãñ ahãk tãkañ unitãjo manbiãam		
2 Tesalonaika	2Te	954
Poltã äma gubanji kubã Anutu tãjo man yãñahãwani u jukuman iwetkuk		
1 Timoti	1Ti	959
Poltã Timoti tãjo bãnepi tãnpidãm takta manbiãam ño kudãn tãnjuk		
2 Timoti	2Ti	970
Poltã Taitus jukuman iwetta manbiãam ño kudãn tãnjuk		
Taitus	Tai	978
Piã watã äma jopi kubã Anututa biãam tãnjukko unitãjo manbiãam		
Piremon	Plm	984
Kristo uwã nintãjo bãmop äma bureni-inik unitãjo manbiãam		
Hibru	Hib	987
Nadãkiniktã kudãn jidewani pewãn ahãk tãkañ unitãjo manbiãam		
Jems	Jem	1017
Äbot tãnpãni komi piã gãnañ irani bãnepi tãñkehãrom takta manbiãam		
1 Pita	1Pi	1028
Yãj-yãkñarani äma tãjo man jopi yãpã-siwoj takta manbiãam		
2 Pita	2Pi	1039
Bãnep iron kãdet kowata kowata tãnpẽj kuñatta manbiãam		
1 Jon	1Jo	1046
Yãj-yãkñarani äma nãmo tãñkentãj yãmene		
2 Jon	2Jo	1056
Äbot tãnpãni man bureni yãñahãk tãkañ ugãnpãj tãñkentãj yãmene		
3 Jon	3Jo	1058
Yãj-yãkñarani äma tãjo jop manmanta jukuman		
Jut	Jud	1060
Kristo uwã intãjukun äma bureni kehãromi nitek it tãyak		
Kwawak Iwoñãrewani	Rev	1064

Matiyu

Matiyutä Juda ämawebeta yänpän Jesu täno manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu täno oraniye wäpi tawañ

Luk 3:23-38

1 ^{1 a} Man pätkañ ñowä Jesu Kristo oraniye täno wäpi tawañ. Tänpän Jesu täno orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpän Abraham täno yeri ahän yäpmän abänkä uterak orani kubä wäpi Devit ahänkuk. Tänpän Devit täno yeri ahän yäpmän abänkä u punin terak Jesu ahänkuk. ² Eruk Jesu täno oraniye tawañ ahän yäpmän äbuño unitäno manbiñam u ñode;

Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyañkuk.

Tänpän Aisaktä Jekop bäyañkuk.

Jekoptä Judakät noriye ätu bäyañ yepmañkuk.

^{3 b} Judatä Peres-kät Sera bäyañkuk. Yarä unitäno miñi wäpi Tama.

Tänpän Perestä Esron bäyañkuk.

Esrontä Ram bäyañkuk.

⁴ Ramtä Aminadap bäyañkuk.

Tänpän Aminadaptä Nason bäyañkuk.

Nasontä Salmon bäyañkuk.

^{5 c} Salmontä Boas bäyañkuk. Boas täno miñi Rahap.

Tänpän Boastä nanaki Obet bäyañkuk. Obet täno miñi u Rut.

Obettä Jesi bäyañkuk.

^{6 d} Jesitä Devit bäyañkuk. Devit u Juda täno intäjukun äma itkuk.

^a 1:1 1Sto 17:11; Stt 22:18 ^b 1:3 Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 ^c 1:5 Rut 4:13-17

^d 1:6 2Sml 12:24

- Tänpän Devit täño nanaki Solomon. Solomon u miñi Devittä Uria webeni yomäгатkuko unitä bäyaŋkuk.
- 7 Tänpän Solomontä Rehoboam bäyaŋkuk.
Rehoboamtä Abiya bäyaŋkuk.
Abiyatä Asa bäyaŋkuk.
- 8 Tänpän Asatä Jehosofat bäyaŋkuk.
Jehosofattä Jehoram bäyaŋkuk.
Jehoramtä Usia bäyaŋkuk.
- 9 Tänpän Usiatä Jotam bäyaŋkuk.
Jotamtä Ahas bäyaŋkuk.
Ahastä Hesekia bäyaŋkuk.
- 10 Tänpän Hesekiatä Manase bäyaŋkuk.
Manasetä Emon bäyaŋkuk.
Emontä Josaiä bäyaŋkuk.
- 11 ^e Tänpän Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyaŋ yepmaŋkuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päŋku Babilon komeken yepmaŋpäŋ komi epänken yepmaŋkuño kadäni uken ahäŋkuŋ.
- 12 ^f Tänpän komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyaŋkuk.
Sealtieltä Serubabel bäyaŋkuk.
- 13 Serubabeltä Abiut bäyaŋkuk.
Abiuttä Eliakim bäyaŋkuk.
Eliakimtä Aso bäyaŋkuk.
- 14 Tänpän Asotä Sadok bäyaŋkuk.
Sadoktä Akim bäyaŋkuk.
Akimtä Eliut bäyaŋkuk.
- 15 Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.
Eleasatä Matan bäyaŋkuk.
Matantä Jekop bäyaŋkuk.
- 16 Jekoptä Josep bäyaŋkuk.
Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäño äpi.
Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täño iwoyäwani äma u.
- 17 Ijode ahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan tänpän nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko Devit ahäŋirän kadäni 14 ude täŋkuk. Tänpäkaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan tänpän nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäŋ kuŋirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäput peŋpäŋ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko kadäni äneŋi 14 ude täreŋirän Kristo, Anutu täño iwoyäwani ahäŋkuk.

^e 1:11 2Kn 24:14-15; 2Sto 36:10; Jer 27:20 ^f 1:12 Esr 3:2

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk

Luk 2:1-7

^{18g} Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahäŋkuko unitäŋo mebäri ŋode pätak; Miŋi Maria u Josepta biŋam iwoyäwakaŋ inigän inigän kuŋarirän Munapiktä ini kudän täŋpewän Maria nanak kok irirän kaŋpän nadäŋkuŋ. ¹⁹Ude ahänjirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuŋo unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kaŋpän kaŋ pewa yänkaŋ ŋode nadäŋkuk; Kwawak yänahäwapaŋ mäyäk nadäweko unita käbop kaŋ pewa yäk. ²⁰Josep ude täŋpayäŋ nadäŋpän kuŋarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä döpmonken ahän imiŋpän ŋode iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä webeka Maria yäpmäktä nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän täŋpewän ahätak. ^{21h} Nanak bäyawayän täko uwä ämani api bäyawek. Bäyaŋjirän wäpi Jesu yän kaŋ iwet. Täŋpakaŋ wäp Jesu u mebäri ŋode; Unitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketärenpän api yepmaŋpek yäk. ²²Tänkaŋ imaka kudup ahäŋkuŋo u Ekänitä nadänjirän man profet biani kubätä ŋode yänkuko u bureni ahäŋkuk;

²³ⁱ Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpän bäyawayän täko unitäŋo wäpi 'Immanuel' yän api iwetneŋ. Täŋkaŋ wäpi 'Immanuel' unitäŋo mebäri uwä Anutu ninken itak. ²⁴Tänpakaŋ Joseptä man u nadäŋpän kikuŋutpän aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u buramiŋpän Maria webenita yäpuk. ^{25j} Webenita yäpukopän bok nämo pat yäpmän kuŋjirän nanak u ahäŋkuk. Nanak u ahänjirän Joseptä wäpi 'Jesu' yän iwetkuk.

Guŋ äbotken nanik ätu Jesu känäyän äbuŋ

2 ¹Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyaŋkuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabän yäwat täŋkuko kadäni ugän bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ ätu itpän äma guk täŋo kuŋat-kuŋat yabänpän-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuŋ. ^{2k} Äbä ämawebe ŋode yäwet yabänkuŋ; Nanak paki Juda ämawebe yabän yäwarayän täyak u de? Nin komenin-ken udu itkaŋ nanak paki u ahänjirän guk taŋi ahäŋkuko u kaŋpän nadäŋpän akumaŋ iwet yäpmän äbäkamän. Nanak paki u kaŋpän iniŋ oretnayän äbäkamän yäk. ³Ude yänjirä Herottä nadäŋkaŋ kikuŋutpän nadäwätäk pähap täŋkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiŋam u nadäŋpän-nadäwätäk udegän täŋkuŋ. ⁴Herottä nadäwätäk täŋpän Juda ämawebe täŋo bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma kumän-tagän

^g 1:18 Luk 1:27,35 ^h 1:21 Luk 1:31, 2:21 ⁱ 1:23 Ais 7:14 ^j 1:25 Luk 2:7,21

^k 2:2 Nam 24:17

yäj-päbä yepmanpän yäwet yabänkuk; E, Anutu täño iwoyāwani Kristo yäj yäk tākaŋ u kome de ahäkta yāwani? ⁵Ude yäwet yabänjirän iwetkuŋ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yäj yäk takamäj yäk. Anututä Kristo uken api ahäwek yäj yänkuko u profet kubätä ñode kudän täŋkuk;

6¹ Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ñode nämo nadänej;

Nin kome jopi-ken itkamäj. Bämopin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk yäj nämo nadänej.

Nämoink! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahänpän näknaken äbot, Isrel ämawebe u api yabän yäwarek. Mai 5:2

⁷Tänpän Herottä man u nadänpän-nadäwätäk tänpän äma nadäk-nadäk ikek edap dapuri äbani käda äbuño ukeño yäj-päbä inigän yepmanpän yäwetkuk; Guk taŋi kaŋkaŋ äbäkamäj yäj näwetkuño ukeño kadäni jidegän ahänjirän kaŋkuŋ? ⁸Ude yāwänä kowata iwerä nadänpänjä jop ñode yäwetpän peŋ yäwetkuk; In pänku ehutpän yäj-wäyäkŋepän nanak paki u kaŋ-ahänpänjä äneŋi päbä kaŋ näwerä nadäwa. Ude tänpäkaŋ näk imaka, pänku api iniŋ oreret yäk. ⁹⁻¹⁰Ude yäweränkaŋ kuŋkuŋ. Kumaŋ pänku guk taŋi ini komeken kaŋkuño u äneŋi kaŋkuŋ. Kaŋpän oretoret pähap nadänkuŋ. Tänpäkaŋ guk u intäjukun kuŋjirän kaŋtäŋ iwatkuŋ. Kaŋtäŋ iwarirä guk uwä yot nanak yamiŋitä patkumäno u punin terak itkuk. ^{11^m} Tänpäkaŋ yot gänaŋ äronpän Maria nanakikäŋ irirän yabänpän gukut imäpmok tänpän nanaki u iniŋ oretkuŋ. Ude tänpän tuŋum tägatäga, gol ba imaka käbänjä tägatäga gwäki ärowani peŋpän yäpmäj äbuño upän peŋ imiŋkuŋ. ¹²Ude täŋkaŋ parirä Ekänitä döpmonken yäweränkaŋ yäjewänä Herot irepmitpeŋ käbop kukŋi kädagän kumaŋ ini komeken kuŋkuŋ.

Jesu nädamiŋi nani Isip komeken kuŋkuŋ

¹³Eruk äma nadäk-nadäk ikek ukeño äyänjutpeŋ ini komeken kuŋjirä Ekäni täño aŋero kubätä Josep döpmonken ahän imiŋpän iwetkuk; Josep, gäk ño irentawä. Akuŋkaŋ nanak yamiŋi yäj-yäkŋat yäpmäj metänpeŋ pänku Isip komeken ahänpän itkaŋ näkŋo manta juku päram kaŋ tänpun yäk. Nadätan? Herottä nanak paki ño utta nadänkaŋ kädetta wäyäkŋetak. ¹⁴Aŋerotä ude iweränä akuŋpänjä nanak yamiŋi yäj-yäkŋat yäpmäj bipanigän Isip komeken metänpeŋ kuŋkuk. ^{15ⁿ} Pänku uken ittäj kuŋjirän Herot kumbuk. Tänpäkaŋ imaka ahänkuko unita profet kubätä bian, Anutu täño meni jinom yäpmänpän ñode kudän täŋkuk;

¹ 2:6 Mai 5:2; Jon 7:42 ^m 2:11 Sam 72:10-15; Ais 60:6 ⁿ 2:15 Hos 11:1

Nanakna Isip komeken irirän gera yänjira äneji äyänutpeŋ äbuk. Profettä man kudän täŋkuko u kämi ude bureni api ahäwek yän nadäŋpän yänjuk.

Herottä nanak paki ämani kudup däpuk

¹⁶Täŋpäkaŋ äma nadäk-nadäk ikek ukeŋo Herot täŋjikŋatpeŋ kuŋjirä nadäŋpän kokwawak pähap nadäŋjuk. Kokwawak nadäŋjukoko unita komi ämaniye peŋ yäwet-pewän Betlehem ba kome gägäni gägäni uken nanik nanak ämani obaŋ yarä nämo tärewani kudup kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ moreŋkuŋ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeŋonitä guk taŋi u kadäni uken ahäŋjuk yän iwetkuŋo kadäni u nadäŋ iwatpän nanak ämani obaŋ yarä nämo tärewani ugänpän kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. ¹⁷Herottä ude täŋkuko unita man profet Jeremiaatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋjuk;

¹⁸ ° *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik yänjirän nadäŋkuŋ.
Nanakiye kumbuŋo unita konäm kähän yänjirän iniŋ bitnäna yänkaŋ täŋpä waŋkuŋ.* *Jer 31:15*

Jesu nädamiŋi nani äneji ini komeken äbuŋ

¹⁹Täŋpäkaŋ Josep Isip komeken pen irirän Herottä kumbänä Ekäni täŋo aŋero kubätä däpmonken ahän imiŋpän iwetkuk; ²⁰° Josep, äma nanak ŋo urayän yänjukoko ukeŋo kumbuk. Unita gäk akuŋkaŋ nanak yamiŋi ŋo yän-yäkŋat yäpmäŋ Isrel komeken ku yäk. ²¹Ude iweränä Josep ironi yamiŋi yämagurän yäpmäŋ Isrel komeken kuŋkuŋ. ²²⁻²³¶ Kuŋpänä nadäŋjuk; Herottä kumbänkaŋ nanaki wäpi Akelaustä Judia nanikta intäjukun täŋpän itkuko unita Josep uken kwayän umuntaŋjuk. Täŋpän Anututä däpmonken jukuman ätukät iweränä kukŋi kädagän kumaŋ Galili komeken kuŋkaŋ Nasaret yotpärare-ken yot täŋpän itkuŋ. Täŋpän Jesuta profet ätutä bian yänkuŋo u bureni ahäŋjuk. ŋode yänkuŋ;

Äma ŋo Nasaret nanik yän api iwetneŋ.

Jontä Anutu täŋo manbiŋam yänahäŋjuk

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

3 ¹Eruk kadäni uken ume ärut yämani äma wäpi Jontä kome jopi Judia täŋo kome bämopi-ken u pänku itkuk. Itkaŋ manbiŋam yänahäk-ahäk epän täŋ itkuk. ²° Täŋpän manbiŋam ŋode yänahäk täŋjuk; Kadäni ŋo Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat epän bureni täŋ

° 2:18 Jer 31:15; Stt 35:19 ¶ 2:20 Kis 4:19 ¶ 2:23 Luk 2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46
° 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15

yamayän täko u keräp täyak unita bänepjin sukurenjpäñ kädet wakiwaki täk täkañ u kumän peñ morewut! yäk. ^{3s} Täñpäkañ bianä profet Aisaiatä Anutu meni-ken yäpmänjpäñ Jonta yänjpäñ man ñode kudän täñjuk;

*Äma kubätä kome jopi-ken päñku itkañ gera ñode yän itak;
Ekänitä äbäkta kädet täwirut!
Irit kuñat-kuñatjin kañ täñsiwonj tawut!*

Ais 40:3

Aisaiatä man ude kudän täñjuk.

^{4t} Täñpäkañ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäño pujiñipäñ täñpani upän täñkañä piontawä but gupipäñ täñpani upän yamän täpänenjpäñ kuñat täñjukonik. Täñkañ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäñ nak täñjukonik. ⁵Ude täñkañ manbiñam u yänjahänjirän ämawebe Jerusalem yotpärare ba Judia kome ba Jodan ume kukñi kukñi uken naniktä bumta äbä ahän imiñpäñ manbiñam nadänkuñ. ⁶Manbiñam nadänjpäñ wakini yänjahänjirä Jontä Jodan ume gänañ yän-yäkñat päpmo ärut yämik täñjuk.

^{7u} Ude täñkañ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume ärut nimän yänkañ uken äbänjirä yabänjuk. Yabänjpäñ Jontä yäwetkuk; Wa! In bänepjin nämo sukurenkañ äbäkañ. In gämoktä äbotken nanik! Anututä intäño momita kokwawak nadänkañ tadäpayän täko unita umuntañkañ gupjin-tägän äbäkañ? ⁸Inä bänepjin bureni-inik sukurenjpäñ äma bänepi sukurewani täño kudän kañ pewä ahäwut! ^{9v} ñode nämo nadäneñ; Bänepnin täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biñam itkamän yän nämo nadäneñ. Nämo! Anututä Abraham täño äboriye ätu ahäwut yän nadänjpäñä mobä jopi ñopän täga täñpewän ahäneñ! yäk.

^{10w} Upänkañ man ñode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoñ ket utak. Päya, mujipi pogopigän wädäk täkañ u kudup madänjpäñ ureñ täñpän kädäpta biñam api kuneñ yäk.

^{11x} Näkä ume ärut tamik täyat unitäño mebäri ñode; In wakiwaki täk täkañ u kumän peñ moreñpäñ bänepjin sukurenjpäñ irit kuñat-kuñat siwonj täñpeñ kuñatta ume ärut tamik täyat. Täñpäkañ äma kubä wäpi biñam ikek mäden näwatak. Unitäño kehärominitä näkño kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk itnañi nämo. Näk ume-inikpäñ ärut tamitat. Upänkañ äma unitäwä Anutu täño Munapik ba kädäp mebetpäñ bok api ärut tamek yäk.

^{12y} Äma ekäni uwä ämawebe yäpmän danik epän täkta äbayän täyak. Yäpmän danik epän u man wärani ñode bumik api täñpek; Wit mujipi-

^s 3:3 Ais 40:3 ^t 3:4 2Kn 1:8 ^u 3:7 Mat 12:34, 23:33 ^v 3:9 Jon 8:33,39;

Rom 2:28-29; Rom 4:12 ^w 3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9 ^x 3:11 Jon 1:26-27,33; Apos 1:5

^y 3:12 Mat 13:30

kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ mujiŋpi bureni inita yot kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpäŋ äpmonerŋ yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³Täŋpäŋ Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu Jontä ärut namän yänkaŋ Galili komeken naniktä abämaŋ Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbänpäŋ Jon iwetkuk; Näka ume ärut nami yäk. ¹⁴Ude yäwänä Jontä iwetkuk; Ude nämö! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata gäkä ärut nami yän näwetan? ¹⁵Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan upänkaŋ apiŋo gäkä täga ärut namayän. Nek Anututä nadänpäŋ kädet peŋkuko ugänpäŋ iwatde yäk. Ude iweränä Jontä mani buramiŋpäŋ ume ärut imiŋkuk.

¹⁶^z Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abä itpäŋ uterakgän kaŋkuk; Kunum aŋerirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude äpäŋkaŋ gwäki terak maŋirayän täŋkuk. ¹⁷^a Täŋirän Anutu kunum gänaŋ gera kubä ŋode yänkuk; Ŋowä näkŋaken bänepna gämäni yäk. U kaŋpäŋ gäriŋpi pähap nadäk täyat. Man ude yänkuk.

Satantä Jesu yän-ikŋatuk

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

4 ¹^b Jontä Jesu ume ärut imän täreŋirän Satantä Jesu tänyabäкта Munapiktä yänikŋat yäpmäŋ kome jopi-ken päŋku teŋkuk. ²^c Kome jopi-ken tewänkaŋ ketem kubä nämö naŋkaŋ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämö naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäyon nakta wakiinik kubä iŋkuŋ. ³Ude täŋirän Satantä ahän imiŋpäŋä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo nanak bureni-inik täŋpäwä möbä itkaŋ ŋo yäweri ketem äworewäkaŋ naŋ yäk. ⁴^d Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämö täŋpayän. Anutu täŋo man kudän terak man ŋode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämö irek. Anutu täŋo man kumän nadänpäŋ bänepi-ken peŋpäŋ kuŋareko uyaku täga yäk.

⁵⁻⁶Ude yäwänä Satantä yänikŋat yäpmäŋ Jerusalem kuŋpäŋ kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ gepmanerŋ.

Täŋpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämö api pimiŋ tädoren. Sam 91:11,12

^z 3:16 Jon 1:32 ^a 3:17 Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35 ^b 4:1 Hib 2:18, 4:15

^c 4:2 Kis 34:28; Stt 3:1-7 ^d 4:4 Lo 8:3

Man ude patak unita gäk Anutu täjo nanak bureni-inik tänpäwä man u nadänpäj punin ñonitā komen umu tubäpe! yäk. ^{7e} Ude iweränā Jesutā yāñkuk; Nāk ude nämo tänpayāj. Anutu täjo manbiñam terak man kubā ñode patak; Gäk Ekāni Anutuka mebārika kwawak pewi ahāwut yāj jop nämo peñ iweren yäk.

⁸ Yāwänā Satantā Jesu pom karonj kubāken yāñikñat yāpmāj päro itkañ komeni komeni āma ābori ābori u ba unitājo tuñum pähap gäripi mebāri mebāri u iwoñärenkañ ñode iwetkuk; ⁹ Gäk gukut imāpmok täñ namiñpāj naniñ oreriri imaka päke yabātan ñowā täga ganiñ kirewet yäk. ^{10f} Ude iweränā Jesutā iwetkuk; Satan, gäk nabā kätāñpeñ ku! Anutu täjo man ñode kudān täwani; Ekāni Anutuñin u kubāgān iniñ oretneñ. Unitagān watā epān täñ imineñ. Man ude patak. ^{11s} Eruk Jesutā Satan ude iweränā teñpeñ kuñirān Anutu täjo añeroniyetā äbā täñkentāñ imiñkuñ.

Jesu Galili komeken epān yäput peñpāj täñkuk

Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11

^{12h} Tänpākañ Jon komi yot gānañ tewā irirān Jesutā biñam nadänpāj äyāñutpeñ Galili komeken kuñkuk. ¹³ⁱ Pāñku ini yotpārare Nasaret u ittāngān eruk peñpeñ Kapeneam kuñkuk. Kapeneam uwā Galili gwāgu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye täjo kome. Ukāda pāñku itkuk. ¹⁴ Jesutā kome u kuñatkuko unita bian profet Aisaiatā man ñode kudān täñkuko u bureni ahāñkuk;

¹⁵ *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitā komeken nanik! Komejin Jodan ume udude kāda Galili gwāgu dubini-ken itak. Inā āma jopi, guñ äbotken nanik.*

¹⁶ *Upāñkañ bipmāj urani-ken it täkañ u in peñyāñek pähap api kāneñ. Kumbani komeken bumik it täkañ, nadäk-nadäkjin nämo pirārewani, inta peñyāñek pähap kubā ahāñ tamayāj täyak.* Ais 9:1,2
Aisaiatā man ude kudān täñkuko u bureni ahāñkuk.

^{17j} Tänpāj Jesutā Kapeneam yotpārare-ken kuñkuko kadāni uken manbiñam yāñahäk epān yäput peñpāj ñode yāñahāñpāj yāwetkuk; Bāneñjin sukureñpāj siwoñigān kuñarut. Anututā intājukun itkañ āboriye yabāj yāwatinik tänpayāj täyak u kerāp täyak yäk.

Jesutā iwarāntākiye ätu yāmagutkuk

Mak 1:16-20

¹⁸ Kepma kubāken Jesu Galili gwāgu pomi terak kuñattāngān yabāñkuk; Äma yarā iniyat tuāni Saimon wāpi kubā Pita kenta

^e 4:7 Lo 6:16 ^f 4:10 Lo 6:13 ^s 4:11 Hib 1:6,14 ^h 4:12 Mak 6:17; Luk 3:19-20

ⁱ 4:13 Jon 2:12 ^j 4:17 Mat 3:2

monäni Andru gwägu tom yäpdayän tom wädäwani yäk mañpän äpmonirä yabänjuk. Äma yarä uwä moneñ epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik. ¹⁹^k Yäk mañpän äpmonë irirän Jesutä yabänpän yäwetkuk; Eruk! Epän u penkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. ²⁰^l Yäweränä uterakgän epäni u penpen iwatkumän. ²¹ Eruk, ätukät kuñpänä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kät gäpe terak itkañ yäk tañji gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabänjuk. ²² Yabänpänä näk näwarun yän yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän tenpen Jesu iwatkumän.

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän tägañkuñ

²³^m Täñpän Jesutä kome Galili dubini-ken itkuño u kudup kuñat moreñpän ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek yäpän tägañit, käbeyä yot gänañ äronpän man yäwerit täñ yäpmän kuñjuk. Manbiñam Täga ñode yänahäntän kuñatkuk; Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatinik täñpayän täyak u ahätak yäk. ²⁴ⁿ Ude yäwerirän biñami Siria komeken kuñat moreñirän nadänkuñ. Nadänpänä ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek, gup kähän nadäwani, äma mäjotä magärani, äma kwäyähäneñ täñpani, kumän-däpurek täñpani ba käyäm mebäri mebäri täñpani u kudup noriyetä yän-yäkñat yäpmän äbänjirä Jesutä yäpän tägañkuñ. ²⁵^o Täñpänkañ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täñkuñ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täñkuñ.

Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk

Luk 6:20-26

5 ¹⁻² Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuno u yabänpän pom keräpi kubä terak äro mañitpän irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiñam ñode yäwetpän yäwoñärek täñjuk;

³^p Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yän nadäk täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabän yäwat täyak.

⁴^q Täñpänkañ äma iniken mominita nadäwä waki täñpänpän konäm butewaki terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä ini bänepi api täñpidäm tañ yämek.

⁵^r Ba äma bänep kwini terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

^k 4:19 Luk 5:1-11; Mat 13:47 ^l 4:20 Mat 19:27 ^m 4:23 Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38

ⁿ 4:24 Mak 6:55 ^o 4:25 Mak 3:7-8 ^p 5:3 Ais 57:15 ^q 5:4 Ais 61:2-3; Rev 7:17

^r 5:5 Sam 37:11

- Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ŋo inita biŋam api yäniŋ kirewek.
- 6 ^s Tänpäŋ äma irit kuŋat-kuŋat siwoŋi u iwatta gäripi-inik nadänpäŋ ehutpäŋ täk täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani täŋo gäripini uwä api dämpmäŋ täreŋ yämek.
- 7 ^t Tänpäkaŋ äma noriyeta butewaki nadäŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadäŋ yämek.
- 8 ^u Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadänpəŋ kuŋat täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kaŋ-ahäneŋ.
- 9 ^v Tänpäŋ äma ämik ba duŋwekwek dämpmäŋ täkŋek täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani Näkŋo ironinaye yäŋ api yäwerek.
- 10 ^w Ba äma Anutu täŋo kädet siwoŋi iwarirä äma ätutä iwan täŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäŋ yäwat täyak.
- 11-12 ^{x y} Tänpäkaŋ intä näk nadäŋ namikinik täŋirä ämawebetä man jop yäŋ-täknatpäŋ, man wakiwaki täwetpäŋ täwat kireŋit api täneŋ. Upäŋkaŋ ude täŋirä nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo, in säkgämän itkaŋ. Nadäkaŋ? Bäräpi udewani intagän nämo täŋ tamik täkaŋ. Profet biani itkuŋo unita udegän täŋ yämiŋkuŋ. Tänpäkaŋ in kunum gänaŋ kowata täga api yäpneŋo unita bänep täga nadänpäŋ oretoret terak kuŋat täkot!

Inä ämawebe täŋo paŋ kenta topän ude itkaŋ

Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

13 Tänpäkaŋ Anutu täŋo ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämopi-ken paŋ gäripi nikek ude kaŋ kuŋarut. Tänpäkaŋ gäripi paoreko uwä jide tänpəna äneŋi gäripi ahäwek? Nämo, paŋ gäripi nikek nämo uwä maŋpä kuŋirä ämawebetä yeŋ awähutneŋ. Unita paŋ gäripi nikek ude kaŋ kuŋarut!

14-15 ^{z a} Ba kubä pen ŋode; Topäntä taŋi iŋŋpäŋ ägoni säkgämän penyänək täkaŋ. In-täŋo irit kuŋat-kuŋatjin udegän. Äma kubätä topän iŋŋpäŋ käbop imata pewek? Ude nämo, iŋŋpäŋ kwawak penjirän ägonitä kädet-ken peŋ-yäneŋjirän ämawebetä kwawakgän kaŋtäŋ kuŋatneŋ. Ba yotpärare taŋi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo,

^s 5:6 Ais 55:1-2 ^t 5:7 Jem 2:13 ^u 5:8 Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 ^v 5:9 1Jo 3:2-3

^w 5:10 Hib 12:4, 1Pi 3:14 ^x 5:11 1Pi 4:14; Jem 1:2 ^y 5:12 2Sto 36:16; Apos 7:52;

Hib 11:32-38; Jem 5:10 ^z 5:14 Jon 8:12, 9:5 ^a 5:15 Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33

kwawakinik irirän ämawebe bankentä täga käneŋ. ^{16 b} Täŋpän in, irit kuŋat-kuŋatjin udegän. Anutu täŋo peŋyänek kudän bänepjin-ken itak u täŋpewä kwawak irirän kädet siwoŋi kuŋarirä ämawebetä tabänpän oretoret täŋpän Anutujin kunum gänaŋ nanik u iniŋoret täneŋ.

Jesu Anutu täŋo man biani wärämutta nämö äpuk

^{17 c} Jesutä ude yänpänä äneŋi ŋode yänkuk; In Anutu täŋo бага man ba profet biani täŋo yäwetpän yäwoŋärek man täŋpani u näkä däpmän täkŋekta äpuk yän nämö nadäneŋ. Näk u däpmän täkŋekta nämö äput. Nämö, u täŋkehärom täŋpewa bureni kwawak kaŋ ahäwän yänpän äput. ^{18 d} Unita näk bureni täwetat; Baga man u bäräneŋ nämö api paorek. Imaka u ba u ahäkta yäwani Anutu täŋo man terak kudän täŋkuŋo u bureni ahäwäkaŋ kunum kenta kometä paorirän uyaku Baga man u api paorek.

^{19 e} Unita äma kubätä бага man täpuri-inik kubä irepmitpän ätu kädet udegän kaŋ iwarut yän yänpän-yäwoŋärek täŋpayän täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ wäpi biŋam nikektä nämö api irek. Täŋ, äma kubätä бага man u buramiŋpän ätu kädet udegän kaŋ iwarut yän yänpän-yäwoŋärek täŋpayän täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ wäpi biŋam nikektä api irek. ²⁰ Unita ŋode täwera nadäwut; Baga man yäwoŋärewni äma ba Parisi ämatä ŋode yäk täkaŋ; Bureni, nin Anutu täŋo Baga man iwatpän siwoŋi kuŋat täkamän yäk. Ude yäk täkaŋ upänkaŋ in u yärepmitpän Anutu täŋo gärip ugän kaŋ iwarut. Ude nämö tänayän täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämö api äroneŋ.

Kokwawak nadänpeŋ kuŋat-kuŋatta man

Luk 12:57-59

^{21 f} Jesutä ude yänpän äneŋi ŋode yänkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; Äma kubä kumän-kumän nämö uren. Äma kubä kumän-kumän urayän täyan uwä manken api iren yäk. ^{22 g} Man ude yäwetkuko upänkaŋ apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadänpeŋ kuŋarayän täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayän täyak uwä man käbeyä-ken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadänpän iniŋ wärät man iwerayän täyak uwä geŋi kädäp mebet ikek unita biŋam api täŋpek.

^{23-24 h} Unita ket ŋode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täŋ ima yänpänä ŋode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täŋkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadänpänä imaka Anututa imikta yäwani

^b 5:16 Efe 5:8-9, 1Pi 2:12 ^c 5:17 Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4 ^d 5:18 Luk 16:17, 21:33

^e 5:19 Jem 2:10 ^f 5:21 Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 ^g 5:22 1Jo 3:15

^h 5:23 Mak 11:25

u pewi irirän äneji äyäjutpeŋ pänku notkapak kokwawak nadäj gameko uwä yänjahänpän yänpak tanŋaŋ eruk äneji äyäjut pänku imaka u Anututa täga imen.

²⁵ ⁱ Ba notkapak kubätä iwan täŋ gamiŋpän manken gepmanŋpayän yänjirän nadänpänä manken nämo ahänŋaŋ pänku notkapak-kät yänpän-nadänpän bänep kubägän tädeŋ. Ude nämo täŋaŋ notkapakta jukun pänku gäkŋo mebärika yänjahäwänkaŋ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yäniŋ kireŋpewän gepmänit pänku komi yotken gepmaneŋ. ²⁶ Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täŋ imeno u nämo täreŋjirän gäk jop täga nämo ganiŋ kirewä äpamaŋ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi täŋ imeno u suwawi tärewänkaŋ uyaku ganiŋ kireŋpewä äpamaŋ kwen! Upänkaŋ jide täŋpän moneŋ yäpmänkaŋ suwawi tärewäpän äpamaŋ kwen?

²⁷ ^j Jesutä man ude yäwetpän äneji ŋode yäkgän täŋkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; In kubokäret nämo täneŋ yäk. ²⁸ ^k Man ude yäwetkuko upänkaŋ apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä webe kubä kaŋgärip täŋpän ukät päde yän bänepi-ken ude nadäweko uwä kubokäret täyak uba. ²⁹ ^l Unita dapunka kubätä waki täŋo buŋep-ken gepmanŋpayän täŋpänä dapunka u dätpän maŋpi kuneŋ. Dapunka bok yäpmän kuŋatkaŋ geŋi-ken äpmonŋpenta. ³⁰ ^m Ba ketka kubätä waki täŋo buŋep-ken gepmanŋpayän täŋpänä ketka u madän täkŋeŋpän maŋpi kuneŋ! Gupka kumän nikek yäpmän kuŋatpän waŋpän geŋi-ken äpmonŋpenta.

Nädapitä duŋwek täkaŋ unitäŋo man

Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

³¹ ⁿ Jesutä man ude yäwetpän äneji pen ŋode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayän nadänpänä webena peyat yän man kudän kwawak ude täŋpän imeko uyaku täga yänjwat-pewän kwek yäk. ³² In man ude nadäk täkaŋ upänkaŋä apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täŋpekopän jop nadän yänjwat-pewän pänku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret täŋpek. Täŋkaŋ äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret täŋpek.

Yän-kehäromtak man yäkta man

³³ ^o Jesutä ude yäwetpän äneji man kubä pen ŋode yänjahänpän yäwetkuk; Baga man kubä bian ŋode kudän täwani in nadäk täkaŋ; Gäk

ⁱ 5:25 Mat 6:14-15; Mat 18:34-35 ^j 5:27 Kis 20:14; Lo 5:18 ^k 5:28 2Pi 2:14

^l 5:29 Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 ^m 5:30 Mat 18:8; Mak 9:43 ⁿ 5:31 Lo 24:1-4;

Mak 10:4, 1Ko 7:10-11 ^o 5:33 Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21

yänkehäromtak man jop nämo yäwen. Yän-kehäromtak man u Anutu injamiken yäwani unita udegän bureni tänpän yäk. ^{34p} In-täño бага man terak ude itak upänkanjä apiño näkä ñode täwetat; In yänkehäromtak man yäna yänpänjä imaka kubä wäpi terak utpän nämo yäneñ. Kunum wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämo yäneñ. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita. ^{35q} Ba kome wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämo yäneñ. Kome u imaka, Anutu tänogän. Ba kudupi yotpärare Jerusalem wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämo yäneñ. U Kañiwat Äma intäjukun tänpäni, Anutu täño yotpärare unita. ³⁶ Ba gwäkjin kujat terak wohutpän nämo yäneñ. Imata, manjin u kehäromi nitek nämo. Jide? In gwäkjin pujiñ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiñ kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämoink, in ämagän! ^{37r} Unita äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämo yän nadäkta gäwet yabänirän gäk 'Bureni' yän yänpänjä 'Ei'-gän iweren. Ba 'Bureni nämo' yän yänpänjä 'Nämo'-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yäwen. Upänkan gäk imaka kubä täño wäpi terak wohutpän yäweno uwä Satantä pewän ahänirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämo täneñ

Luk 6:27-36

^{38s} Jesutä man ude yäwetpän äneñi kubä ñode yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkan; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän täñ imen. Ba kubätä meka kujat däpmänj tokäränä kowata udegän däpmänj tokät imen yäk. ^{39t} In man ude nadäk täkan upänkanjä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä waki täñ gamänä kowata waki nämo täñ imen. Unita äma kubätä bumumka kukñi käda guränä kukñi iniñ kirewen. ^{40u} Ba äma kubätä gäka kokwawak nadänpänj manken gepmanpänj gäkño tek punin nanik gomägaränä gänañ nanik bok iniñ kirewi yäpek. ⁴¹ Ba äma kubätä täñkentän pänku tuän uduken nepmankanj äbi yän gäweränä täñkentän pänku ban uduken teñkanj äben. ⁴² Ba äma kubätä imaka kubäta yänapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkño imaka kubä yäpmänj pänku täñkanj api gamet yän gäweränä iniñ kirewen.

^{43v} Jesutä ude yänpän man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Man kubä ñode yäwani u nadäkinik täkan; Notjiyeta bänep iron täñ yämiñkanj äma iwan täñ tamik täkan unita mäde ut yämineñ. ^{44w} Man ude nadäkanj upänkanj näkä apiño ñode täwera nadäwut; Äma iwan täñ tamik täkan unita bänep iron täñ yämineñ. Ba äma nadäkinikjinta yänpänj komi tamik täkan unita Anututä täñkentän yämikta Anutu-ken yänpänj. ^{45x} In ude täneño uyaku Nanjin kunum gänañ

^p 5:34 Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 ^q 5:35 Sam 48:2; Ais 66:1

^r 5:37 Jem 5:12 ^s 5:38 Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 ^t 5:39 Wkp 19:18; Jon 18:22-23

^u 5:40 1Ko 6:7 ^v 5:43 Wkp 19:18 ^w 5:44 Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20

^x 5:45 Efe 5:1

nanik tãjo nanakiye bureni-inik api itneŋ. Tãŋpãkaŋ mebãri imata ãma waki ba ãma tãga bok iron tãŋ yãmineŋ? Uwã ñode; Nanjin unitã yãŋpewã edaptã ãma waki ba ãma tãgata bok periyãneŋ yãmik tãyak. Ba Anututã nadãŋ yãmiŋjirãn ãma siwoŋi-ken ba ãma goret kuŋarani-ken iwãn tak tãyak. ⁴⁶Tãŋpãkaŋ ãma gãka bãnep iron kowata tãŋ gamik tãkaŋ ãma unitagãn bãnep iron kowata yãmeno uwã Anututã gãk ãma tãga yãŋ nãmo gãwerek. Nãmo, ãma wakiwakitã noriyeta udegãn bãnep iron tãŋ yãmik tãkaŋ. ⁴⁷Ba guŋ ãmawebetã ãmawebe ini gãripi nadãk tãkaŋ unitagãn bãnep iron tãga tãŋ yãmik tãkaŋ. Tãŋ, inã kãdet ude nãmo tãneŋ. In notjiye-tagãn iron tãŋ yãmineŋo uwã injinta nadãwã tãga nãmo tãneŋ. ãma kowata nãmo tãŋ tamanita iron tãŋ yãmineŋo uyaku! ⁴⁸Y In nadãkaŋ? Kunum gãnaŋ Nanjintã kãdet ude iwat tãyak. Uwã kãdet tãgagãn tãk tãyak unitã nanakiye inã udegãn kãdet tãgagãn kaŋ tãk tãŋput!

ãma jãwãri tãŋkentãŋ yãmikta man

6 ¹ Jesutã ude yãŋpãŋ ñode yãwetkuk; In ket nadãŋkaŋ kuŋat tãkot. Imaka tãga kubã tãŋpa yãŋpãŋã ñode nãmo nadãŋpãŋ tãŋpen; Kwawak tãŋjira ãmawebetã nabãŋpãŋ wãpna yãpmãŋ akut yãŋ nadãŋkaŋ nãmo tãŋpen. In ude tãnayãŋ tãkaŋ uwã kunum gãnaŋ Nanjintã gwãki tãga nãmo api tamek. ²Unitã gãk ãma kubã tãŋkentãŋ ima yãŋpãŋã eruk ãmawebetã nabãwut yãŋ nadãŋkaŋ iŋamiken kwawak nãmo tãŋpen. ãma yãŋ-yãkŋaranitã kudupi yot gãnaŋ ba kãdet miŋin tãk tãkaŋ ude nãmo tãŋpen. ãma udewaniwã ãmawebetã nibãŋpãŋ wãpnin biŋam yãpmãŋ akut yãŋ nadãŋkaŋ tãk tãkaŋ. Nãk bureni tãwetat. ãma udewani gwãki yãpmãŋjirã tãretak ubayãŋ! ³ Unitã gãk ãma kubã tãŋkentãŋ ima yãŋpãŋã kãbop-inik, notkapak kubã dubika-ken ireko unitã gabãŋpãŋ-nadãŋjirãn nãmo. ⁴Ude tãŋjiri Nanka, imaka kãbop tãŋjiri kaŋpãŋ nadãk tãyak unitã gwãki api gamek.

Anutu-ken yãŋapik man yãkyãk tãjo kãderi

Luk 11:2-4

⁵ Jesutã man ude yãŋpãŋ man kubã pen ñode yãkgãn tãŋkuk; In Anutu-ken yãŋapina yãŋpãŋã ãma yãŋ-yãkŋaranitã tãk tãkaŋ ude nãmo tãneŋ. Yãŋ-yãkŋarani ãma uwã kudupi yot gãnaŋ ba kãdet miŋin itkaŋ Anutu-ken yãŋapik man kãroŋi boham yãkta gãripi nadãk tãkaŋ. ãmawebetã nibãwut yãŋkaŋ udewã tãk tãkaŋ. Nãk bureni tãwetat. ãmawebetã ãma udewani yabãŋjirã gwãki yãpã tãretak ubayãŋ! ⁶ Unitã Anutu-ken yãŋapiwa yãŋpãŋã gãkŋa yot gãnaŋ pãro yãma yãputpãŋ itkaŋ Nanka kãbop it tãyak ukãt man yãŋpãŋ-nadãk tãdeŋ. Ude tãŋjiri Nanka imaka kãbop kaŋpãŋ nadãk tãyak unitã gwãki api gamek.

^ŷ 5:48 Wkp 19:2; Lo 18:13 ^z 6:1 Mat 23:5 ^a 6:3 Mat 25:37-40 ^b 6:5 Mat 23:5; Luk 18:10-14 ^c 6:6 2Kn 4:33

7^d Ba in Anutu-ken yānapina yānpānjā guṅ āmatā tāk tākaṅ ude nāmo tāneṅ. Guṅ āma uwā anutunita man kāroṅi, mebārini nāmo yāniwat yāpmāṅ kuk tākaṅ. Kāroṅi ude yāṅ yāpmāṅ kuṅitna uyaku anutunintā kāwep nadāṅ nimek yāṅ nadāk tākaṅ. 8^e Upāṅkaṅ inā ude nāmo tāneṅ. In imaka imakata wāyākṅeṅpāṅ Anutu Nanjinken yānapinayāṅ nadāṅirā Nanjin uku tabāṅpāṅ-nadāk tāyak. Unita imata man kāroṅi mebārini nāmo yāniwat yāpmāṅ kuneṅ? Nanjin uwā tāṅkentāṅ tamikta gāripi nadāk tāyak. 9^f Unita Anutu-ken yānapinayāṅ nadāṅpānjā man siwoṅi ṅode yāneṅ;

Kunum gānaṅ Nanin taṅi,

Gāk wāpka inipārik kubā pat tāyon.

10^g Ābāṅpāṅ bānepi bānepi, komeni komeni Ekāni tāṅ nimi.

Kunum gānaṅ gākken man buramik pātāk, kome terak ninken udegān man buramik pat tāyon.

11 Kadāni ṅonitāṅo ketem nimisi.

12^h Nin notniye tāṅo momi pek tākamāṅ, gāk udegān mominin peṅ nimisi.

13ⁱ Tāṅyabāk-ken nāmo nipmaṅpen.

Wakiken nanik wādāṅ tādotpāṅ nipmaṅsi.

14^j Ude yānpāṅ yāṅkuk; Āma kubātā waki tāṅ gamiṅirān, waki tāṅ gameko u peṅ imiṅkaṅ nāmo yāpmāṅ kuṅariwā Nanka kunum gānaṅ naniktā udegān gākṅo wakika api peṅ gamek. 15 Upāṅkaṅ āma kubātā waki tāṅ gamiṅirān waki tāṅ gameko u nāmo peṅ imiṅkaṅ yāpmāṅ kuṅariwā Nankatā udegān gākṅo waki nāmo api peṅ gamek.

Nakta jop iritta man

16^k In kadāni ātu Anutu iniṅ oretta nakta jop itna yānpānjā butewaki iṅam dapun nāmo ijiṅkaṅ kuṅatneṅ, yāṅ-yākṅarani āmatā tāk tākaṅ ude. Āma udewani uwā āmawebetā nibāṅpāṅ in āma kādet tāga tāṅpani yāṅ nadāwut yāṅkaṅ iṅam dapun butewaki ijiṅkaṅ kuṅat tākaṅ. Nāk bureni tāwetat. Āma udewani gwāki yāpmāṅirā tāretak ubayāṅ! 17 Upāṅkaṅ inā, Anutu iniṅ oretta nakta jop itna yānpānjā ume ārutpāṅ gwākjin pujiṅ tāṅket utkaṅ kuṅatneṅ. 18 Ude tāṅirā āmawebetā in Anutu iniṅ oretta nakta jop kuṅatkaṅ yāṅ tabāṅpāṅ nāmo nadāneṅ. Nanjin kābop it tāyak unitāgān tabāṅpāṅ-nadāk tāṅpek. Nanjin uwā imaka kābop tāṅirā tabāṅpāṅ-nadāk tāyak unitā gwākiwā api tamek.

^d 6:7 Ais 1:15, 1Kn 18:26-29 ^e 6:8 Mat 6:32 ^f 6:9 Jon 17:6 ^g 6:10 Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 ^h 6:12 Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 ⁱ 6:13 Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15, 2Te 3:3, 2Ti 4:18, 1Sto 29:11-13 ^j 6:14 Mak 11:25-26 ^k 6:16 Ais 58:5-9

Tuɟum burenita man

Luk 12:33-34

¹⁹ Jesutä man ude yänpän äneji kubä pen ɲode yäkgän täɲkuk; In kome terak ɲo imaka tägatäga yäpmäkta nadäwätäk nämo täneɲ. Kome täɲo tuɟum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä nak täkaɲ ba gämäneɲ ärok täkaɲ. Ba kubo ämatä yot däpmän äreyänpän kubo täneɲ. ²⁰ ^m Unita kunum täɲo tuɟum yäpmäkta epäni täɲpeɲ kaɲ kuɲarut. Kunum täɲo tuɟum nämo wak täkaɲ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkaɲ ba u nämo gämäneɲ ärok täkaɲ. Kunum täɲo tuɟum uwä kubo ämatä täga nämo däpmän äreyänpän yäpneɲ. ²¹ Bureni-inik, imatäken tuɟumta nadäwi ärowani täɲpeko uwä bäneɲ nadäk-nadäkka uterakgän peɲpän kuɲaren.

²² In nadäkaɲ? Dapunjin u gupjin täɲo topän. Dapunjintä täga ijineɲo uwä gupjin imaka, peɲyänək ikek irirän kädet siwoɲi täga kuɲatneɲ. ²³ Täɲ, dapunjin waneɲo uwä jide täɲpän imaka imaka täga kaɲpän täɲpeɲ kuɲatneɲ? Nämo, gupjin bipmän urani gänaɲ irek. Täɲpäkaɲ peɲyänək bäneɲjin-ken itak unitä bipmän urani täɲpeko uwä bipmän urani pähap gänaɲ api itneɲ.

Gup täɲo tuɟumta nadäwätäk nämo täneɲ

Luk 16:13; 12:22-31

²⁴ Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täɲ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadänkaɲ kubäta gaɲani nadäwek. Ba kubä täɲo epän täɲkaɲ kubäta mäde ut imek. In udegän, bäneɲ nadäk-nadäkjin Anutu terak ba moneɲ tuɟum terak bok täga nämo peɲpeɲ kuɲatneɲ.

²⁵ ⁿ Unita ɲode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ɲode nämo täneɲ; Ketem depän näɲpet? Ba tek depän täɲpän kuɲaret? yän nämo nadäneɲ. Nämo, ketem ba tek uwä bureni nämo. Uwä irit kuɲat-kuɲatjin täɲo täɲkentäk moräkigän. Unita bäneɲ nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peneɲ. ²⁶ ^o In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yän nadäk täkaɲ? Eruk, in barakta yabänpän-nadäwut! U ketem nämo piɲpän puget täkaɲ ba pugetpän kämita nämo pek täkaɲ. Upänkaɲ Nanjin kunum gänaɲ naniktä yabän yäwatpän yepmän towik täyak. Imaka äpani udeyani yabän yäwatpän yepmän towik täyak u täɲpänä imata äma inta udegän nämo tabän täwatpän tepmän towiwek? ²⁷ Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käroɲ täwek? Nämo inik!

²⁸ Unita gupjin täɲo tuɟumta imata nadäwätäk täk täkaɲ? Päya irori bipiken it täkaɲ unita yabänpän-nadäwut! U inita tekta epäni nämo

¹ 6:19 Jem 5:1-3 ^m 6:20 Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 ⁿ 6:25 Plp 4:6, 1Ti 6:6-8; Hib 13:5, 1Pi 5:7 ^o 6:26 Mat 10:29-31; Luk 12:6-7

täk täkaŋ upaŋkaŋ yabaŋgärip ikek. ^{29p} Bureni, imaka kubä täŋo kaŋgäriptä päya irori unitäŋo kaŋgärip u täga nämo irepmirek. Unitäŋo yabaŋgäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäŋo moneŋ tuŋum ba tek säkgämän kaŋgärip ikek päke u yärepmit täyak. ³⁰ U uwä Anututä ini tek gäripi nitek ude päya irori jopi unita uwäktäŋ yämik täyak. Täŋpakaŋ u kadäni keräpigan itpäŋ paot täkaŋ. Apiŋo ahäneŋopaŋ kwep ude äneŋi täreŋ mäneŋ. Eruk, päya irori unita yabäŋ yawat täyak upaŋ imata inta udegän täga nämo tabäŋ täwatpäŋ tamek? U bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutu-ken kumän nämo pek täkaŋ?

³¹ Unita ketem ba ume deken yäpmanpäŋ näne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Ba tek deken yäpmanpäŋ täne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. ^{32q} Nämoink! U guŋ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkaŋ. Täŋ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo täneŋ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkŋek täkaŋ yäŋ tabänpäŋ-nadäk täyak unita api täŋkentäŋ tamek. ^{33r} Unita inä imaka kubäta nadäwä intäjukun nämo täŋpek. Nämo, Anututä intäjukun it tamiŋpäŋ tabäŋ täwatta ba unitäŋo kädet siwoŋi u iwatta unitagän gäripi-inik nadänpäŋ epäni täk təkot. Ude täŋirä uyaku ketem tuŋumta wäyäkŋek epän tänayäŋ täkaŋ u api taniŋ kirewek. ^{34s} Unita kwep täŋo irit kuŋat-kuŋat jidewani api itneŋ yäŋ nadäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kwep yäŋen täŋo bäräpi ini irirä apiŋo täŋo unitagän nadäwätäk täneŋ.

Äma yäŋpäŋ-yabäŋ yawat nämo täneŋ

Luk 6:37-38,41-42

7 ^{1-2t} u Jesutä man äneŋi kubä pen ŋode yäwetkuk; In äma kubä yäŋpäŋ-kaŋiwat nämo täneŋ, Anututä in udegän yäpman daniwekta nadäŋkaŋ. In nadäkaŋ? In ämawebeta jide nadänpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uterakgän Anututä inta api nadäŋ tamek.

³⁻⁴ Unita gäk imata täpun-täpun taŋi dapunka-ken itak u nämo kaŋpäŋ nadäŋkaŋ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaŋpäŋ yokut gamayäŋ iwet täyan? Täpuntaŋ gäkŋa dapunka-ken itak u imata nämo kaŋpäŋ nadäk täyan? ⁵ Gäk yäŋ-yäkŋarani äma! Intäjukunä gäkŋa dapunka-ken täpun-täpun taŋi itak u yokutkaŋ uyaku dapun täga ijiŋpäŋ kaŋpäŋ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! ^{6v} Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkaŋ unita Anutu täŋo man kudupi u jop nämo yäwetneŋ. Aŋtä äma yek täkaŋ udegän äma udewani uwä Anutu täŋo man unita bitnänpäŋ taniŋ wärätneŋ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkaŋ-ken tuŋumka täga kubä jop

^p 6:29 1Kn 10, 2Sto 9:3-6 ^q 6:32 Mat 6:8 ^r 6:33 1Kn 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

^s 6:34 Kis 16:4,19; Mat 6:11 ^t 7:1 Rom 2:1, 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 ^u 7:2 Mak 4:24

^v 7:6 Mat 10:11

nadāŋ tāga maŋpi kuneŋ? Nāmo, buttā tuŋumka u yeŋ gatāŋtāŋ kuŋkaŋ ābāk tāneŋ. Āma uwā udegān tāneŋ yāk.

Anutu-ken yāŋapiŋtāko api nadāŋ tamek

Luk 11:9-13

⁷ Jesutā man ude yāŋpāŋ yāwetkuk; In Anutu-ken imaka kubāta yāŋapiŋirā api nadāŋ tamek. Uwā āma kubātā wāyākŋek epān tāŋ yāpmāŋ kuŋtāŋgān kaŋ-ahāweko ude. Ba kubātā yāma-ken kwāpkwāp yāput yāpmāŋ kuŋirān yāma dāt imeko ude. ⁸ Nāk bureni tāwetat. Āma kubātā yāŋapik epān tāŋpāŋā bureni api yāpek, āma kubātā wāyākŋek epān tāŋ yāpmāŋ kuŋtāŋgān bureni kaŋ-ahāweko ude. Ba kubātā yāma-ken kwāpkwāp yāput irirān Anututā nadāŋ imiŋpāŋ yāma dāt imeko ude.

⁹ Eruk, jide nadākaŋ? Nanakka kubātā ketemta yāŋirān mobā tāga imen? Nāmo! ¹⁰ Ba tomta yāŋapiŋirān gāmokpāŋ tāga imen? Nāmoinik! ¹¹ Inā āma waki upāŋkaŋ nanakjiyeta imaka tāgatāga yāmik tākaŋ. Unita ŋode nadāwut; Kunum gānaŋ Nanjin iron māhemi itak uken yāŋapiŋirā imaka tāgatāga imata tāga nāmo tamek? Nāmo, u gāripi nadāŋ tamiŋpāŋ bureni-inik tamek yāŋ tāwetat!

¹² Unita ŋode tāwetat; Kādet āma ātutā tāŋ nimut yāŋ nadāk tākaŋ in udegān tāŋ yāmineŋ. Man tāpuri unitāwā man profet bianitā yāŋahāwani u ba бага man Mosestā yāŋahāwani u kumān uwāk tāyak.

Kunum kādet u tāpuri

Luk 13:24

¹³ In kunum kādet iwatta yāma tāpuri-ken kaŋ ārowut. Kumāŋ-kumāŋ kādet u taŋi ba yāmani udegān u taŋigān. Kādet taŋi uken āmawebe māyaptā kuŋ ābāŋ tāk tākaŋ. ¹⁴ Tāŋpākaŋ irit kehāromi tāŋo yāma uwā tāpuri ba kāderi udegān gākŋi. Kādet uwā āmawebe kubākubā-tāgān iwāt tākaŋ.

Pāya wakitā mujipi nāŋpani tāga nāmo wādāwek

Luk 6:43-44

¹⁵ In nadākaŋ? Āma ātu Anutu tāŋo man yāŋahāk tākaŋ upāŋkaŋ āmawebe tāŋyākŋatna yāŋkaŋ Anutu tāŋo man siwoŋi nāmo yāŋahāk tākaŋ. Āma udewanita ket nadāŋkaŋ kuŋatneŋ. Āma uwā bānep ārik-ārik man tāwet tākaŋ upāŋkaŋ bānepi-ken nadāk wakiwaki yāpmāŋ kuŋat tākaŋ. ¹⁶ Unitāŋo irit kuŋat-kuŋariken bureni jide pewā ahāk tākaŋ u yabāŋpāŋ-nadāŋkaŋ mebāriŋi tāga nadāneŋ. Uwā pāya ude. Bārop terak

^w 7:7 Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24 ^x 7:8 Jem 1:5, 1Jo 3:22, 1Jo 5:14-15

^y 7:11 Jem 1:17 ^z 7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 ^a 7:13 Jon 10:7,9

^b 7:14 Apos 14:22 ^c 7:15 Mat 24:4,24; Apos 20:29, 2Pi 2:1 ^d 7:16 Gal 5:19-22; Jem 3:12

wama mujip täga nämö wädäneŋ ba gupmom yen terak wäyän täga nämö wädäneŋ. ¹⁷Nämö, päya mebäri täga terak bureni gäripi nikek wädäneŋ. Täŋ, päya mebäri wakitä mujipi näŋpani nämö wädäneŋ. ¹⁸Päya mujipi näŋpani terak bureni waki wädäkta käderi nämö pätak. Ba päya mujipi nämö näŋpani terak bureni näŋpani uwä täga nämö wädäneŋ. ^{19^e} Täŋpäkaŋ päya, bureni goret pewä ahäk täkaŋ uwä madäŋpäŋ kädäp pewä ijik täkaŋ. ^{20^f} U udegän, äma Anutu täŋo man jopjop yäŋahäwani unitäŋo mebäri ni nadäna yäŋpäŋä irit kuŋat-kuŋari upäŋ yabäŋpäŋ-nadäneŋ.

Jesutä ämawebeniye bureni tä yäwetkuk

Luk 13:25-27, 6:47-49

^{21^g} Unita ŋode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yäŋ näwet täkaŋ upäŋkaŋ u kuduŋtagän Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämö api äroneŋ. Nämö! Nana kunum gänaŋ unitäŋo mani buramik täkaŋ ämawebe unitägän api äroneŋ. ²² Äma mäyaptä kadäni pähapken ŋode api näwetneŋ; Ai! Ekäni! Gäkŋo biŋam man ämawebe yäŋahäŋpäŋ yäwetkumäŋ. Ba gäk wäpka terak kudän kudupi mebäri mebäri täŋit mäjo yäwat kireŋit täŋkumäŋ. ^{23^h} Man ude yäŋirä näkä ŋode api yäweret; Wakiwaki täŋpani in kewewut! Näk inta nämö nadätat!

²⁴ Eruk, ämawebe man täwet täyat ŋo buramiŋpäŋ iwatnayäŋ täŋo uwä äma yot täkta mebäri nadäkinik täŋpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak täŋpek. ²⁵ Täŋpekopäŋ iwän mäniŋ täŋirän ume tokätkaŋ gwägu tokŋewek. Täŋpäkaŋ yot uwä mobä kehäromi terak täŋpani unita nämö wärämurek. ²⁶ Eruk kadäni kubä äma guŋ udewaniŋ yori mobä jiraŋ terak täŋpek. ²⁷ Täŋpekopäŋ iwän mäniŋ täŋirän ume tokätkaŋ gwägu pähap tokŋewek. Ude täŋpäŋ yot uwä äneŋ kwiniŋ täŋpäŋ kuneŋ. Bureni, u paot-inik täŋpek! Täŋpäkaŋ ämawebe näkŋo man täwet täyat ŋo nadäŋkaŋ nämö buramiŋpäŋ iwatnayäŋ täŋo uwä äma yot täkta mebäri nämö nadäwani, guŋ udewani.

²⁸ Täŋpäkaŋ Jesutä man päke u yäŋ moreŋirän ämawebe dubini-ken itkuŋo u man u nadäŋpäŋ-nadäwätäk pähap täŋkuŋ. ^{29ⁱ} ŋode nadäŋkuŋ; Baga man yäwoŋärewani ämatä man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täkaŋ ude bumik nämö yäyak yäk. Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak yäŋ nadäŋkuŋ.

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpän tägaŋkuk

Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

8 ¹ Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäŋirän ämawebe äbot pähap unitä iwatkuŋ. ² Täŋirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken

^e 7:19 Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 ^f 7:20 Mat 12:33 ^g 7:21 Luk 6:46; Mat 21:31;

Rom 2:13; Jem 1:22,25 ^h 7:23 Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42, 2Ti 2:19

ⁱ 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46

kuṅpāṅ gukut imāpmok tāṅpāṅ iwetkuk; Ekāni, gāk tāṅkentāṅ namayāṅ nadāṅpāṅ nāk tāga nepmaṅpi kudupi iret yāṅ nadātat. ³Ude yāwānā Jesutā kerī gupi terak peṅpāṅ yāṅkuk; Tāga tāṅkentāṅ gamayāṅ. Parām ṅo paorut! yāk. Ude yāwānā uterakgān gisik parām u paorirā gupi tāgawānpāṅ sākgāmān itkuk. ^{4j}Jesutā ude tāṅ imiṅpāṅ iwetkuk; Gāk imaka tāṅ gamitat ṅonitāṅo manbiṅam āma nāmo yāweren. Nāmo, gāk pāṅku gupka Anutu tāṅo bāmop āma iwoṅāre. Ude tāṅpāṅ āneṅi sākgāmān itta Moses tāṅo бага man iwatpāṅ gupe kābāṅi nīkek iṅjiri āmawebetā parām tāgakaṅ yāṅ api gabāṅpāṅ-nadāwā tāreṅeṅ yāk.

Jesutā epān watā āma kubā yāpān tāgaṅkuk

Luk 7:1-10

^{5k} Eruk Jesu Kapeneam yotpārare-ken kumaṅ āronjirān komi āma kubātā Jesuken ahāṅpāṅ butewaki man ṅode iwetkuk; ⁶Ārowanina! Epān watā āmana komi pāhap nadāṅpāṅ kwāyāhāneṅ tāṅpāṅ yotken pātak yāk. ⁷⁻⁸Yāwānā iwetkuk; Nākā āreṅkaṅā yāpa tāganayāṅ yāk. Ude iwerānā komi āma unitā ṅode iwetkuk; Ārowanina, nāk āma tāga uyaku yotna-ken tāga kwen. Unita gāk ṅogān itkaṅā mangān yāṅjiri kaṅ tāgawān! ⁹Ude tāga tāṅ namen yāṅ nadātat. Imata, nāk udegān, intājukun āmanaye tāṅo gāmori-ken itkaṅ mani buramik tāyat. Ba nāk gāmotna-ken komi āmanaye ātu itkaṅ. U kubāpāṅ, Ku! yāṅ iwerawā, man buramiṅpāṅ kwek. Ba kubā, Ābi! yāṅ iwerawā, ābek. Ba epān watā āmana kubā, Epān ṅo tā! yāṅ iwerawā u tāṅpek yāk.

^{10l} Man ude yāṅjirān Jesutā nadāwān inide kubā tāṅpāpāṅ āmawebe iwarān tāṅkuṅo u ṅode yāwetkuk; Nāk bureni tāwetat. Nāk āma nadākinik ārowani ṅodewani Isrel komeken nanik kubā nāmo kaṅpāṅ nadāk tāyat! ^{11m} Unita ṅode tāwetat; Āmawebe māyap guṅ ābotken nanik uken-uken naniktā abāṅpāṅ Juda tāṅo oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukāt Anutu tāṅo kaṅiwat yewa gānaṅ ārawa pāhapken bok api itneṅ. ¹²ⁿ Upāṅkaṅ Juda āmawebe ātu Anutu tāṅo kaṅiwat yewa gānaṅ āronaṅpāṅ Anututā yāwat kireṅpewān bipmāṅ urani gānaṅ āpmonkaṅ konām butewaki tāṅkaṅ meni api jiwātpeṅ itneṅ. ¹³Ude yāṅpāṅ komi āma u iwetkuk; Gāk kuyi. Nadākinikka tāṅo bureni ahāṅ gamayāṅ. Ude iwerirān uterakgān komi āma tāṅo epān watā āma uwā tāgaṅkuk.

Jesutā āmawebe māyap yāpān tāgaṅkuṅ

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

^{14o} Ude tāṅkaṅā Jesu Pitatā yot gānaṅ āronpāṅ kaṅkuk; Pita yepmani webe uwā gup kādāp kāyām tāṅkaṅ parirān. ¹⁵Kaṅpāṅ Jesutā kerigān

^j 8:4 Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14 ^k 8:5 Jon 4:47 ^l 8:10 Mat 15:28

^m 8:11 Sam 107:3; Luk 13:29 ⁿ 8:12 Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28 ^o 8:14 1Ko 9:5

injirirän käyäm u paotkuk. Täñjirän webe uwä akuñpän Jesuta ketem gwet imiñkuk.

¹⁶ Täñpakañ bipäda ugän ämawebe mäjotä magärani mäyap yän-yäkñat yäpman Jesuken äbuñ. Äbä irirä, Jesutä mäjo peñ yawet-pewän ämawebe yabä kätänpen kuk täñkuñ. Käyäm ikek imaka, kudup yäpän tağankuñ. ¹⁷ Ude täñjirän profet Aisaiatä bian man ñode kudän täñkuko u bureni ahänkuk;

Nintänjo käyäm-käyäm ba komi komi kumän niyomägatpän yäpman kuñkuk.

Ais 53:4

Jesu iwat-iwat täño man

Luk 9:57-62

¹⁸ Eruk, ämawebe mäyap unitä Jesu itgwäjinirä yabänpän iwarantäkiye ñode yawetkuk; Eruk, gwägu kukñi udude käda kuna! yäk. ¹⁹ Ude yaweränä Baga man yawonjärewni äma kubätä abänpänä Jesu iwetkuk; Yänpän-yawonjäre äma, gäkä deken kwayän yäniwä näk imaka, api gawarän täwet yäk. ²⁰ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkañ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägupi nitek. Barak udegän, bukäni nitek. Upänkañ Äma Bureni-inik iwarayän yän yäyan uwä patpat bägupta wäyäkñek täyak.

²¹ Ude yänjirän iwarän täwani kubätä Jesu iwetkuk; Ekäni, nadän namiñjiri näk pänku nana kumbänpän äneñkañ mäden kañ gawara yäk. ²² Yawänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täñjiri, kumbanitä kumbani noriye kañ äneñput.

Jesutä gwägu kenta mäniñ yäniñ bitnäñkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

²³ Eruk man ude yän paotpänä Jesu iwarantäkiye-kät gäpe terak äronpen gwägu kukñi udude käda kuna yänkañ kuñkuñ. ²⁴ Kuñtäko pengän mäniñ pähap piänjirän gwägutä tañi tokätpäñ gäpe gänañ äpmonkuk. ²⁵ Jesu uwä gäpe mädeni käda parirän iwarantäkiyetä yawä kikñuränpän iwetkuñ; Wära! Ekäni, täñkentän nimiwä! Gwägu gänañ äpmonayän takamän ño! yäk. ²⁶ Yawäwä Jesutä yawetkuk; Imata umuntäkañ? Nadäkinikjin äreyawani! Imata bänepjin bäräñen putärekañ? Ude yawetkañ akuñpän mäniñ pähap ba gwägu tokätkuko u yabän yänpän yäniñ bitnäñpewän kwikinik itkumän.

²⁷ Ude täñjirän kañpän iwarantäkiyetä nadawätäk pähap täñpän yänkuñ; Wära! Äma ño jidewani? Mäniñ kenta gwägutä mani buramikamän ño! yän yänkuñ.

^p 8:20 2Ko 8:9 ^q 8:21 1Kn 19:20; Jon 5:25 ^r 8:24 Sam 4:8 ^s 8:26 Mat 14:31, 16:8; Sam 89:9

Jesutä äma mäjäotä magärani yäpän tägaŋkuŋ

Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

²⁸Eruk kuŋtäŋgän gwägu kukŋi udude käda Gadara komeken ahänkuŋ. Kome uken äma mäjäotä magärani yarä, äma kumbani äneŋpani-ken it täŋkumänonik. Unitä komita täŋirän ämawebe umuntaŋkaŋ uruŋ kädagän yärepmitpeŋ kuŋ abäŋ täk täŋkuŋonik. ^{29^t}Eruk yarä unitä Jesu kaŋpän bäräŋeŋ päŋku ahän imiŋpän kähän yäŋpän ŋode yäŋkumän; Ee! Anutu täŋo ironi gäk jide täŋ nimayän abätan? Gäk kadäninin nämo täreŋirän komi nimayän ba abätan?

³⁰⁻³¹Ude yäŋpän ban uduken but äbot pähap itkaŋ ketem naŋ irirä yabänkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; But äbot itkaŋ udu yabätan? Niwat kirewayän yäŋpänä niwat kireŋpewi jopi-ken kunero. Niweri päŋku but äbot itkaŋ udu gänaŋ äpmona yäk. ³²Ude yäwänä Jesutä peŋ yäwetkuk; Eruk kut! Yäwänä äma yarä u yabä kätäŋpeŋ kumaŋ but gänaŋ äpmonkuŋ. But u gänaŋ äpmonpakaŋ but päke unitä bäräŋeŋ kumaŋ geŋi äriŋpeŋ gwägu gänaŋ äpmonpän kumän moreŋkuŋ.

³³Ude täŋirä äma but watäni irani uwä metäŋpeŋ kumaŋ yotpärare-ken päŋku imaka umuri ahänkuko unitäŋo biŋami yäwetkuŋ.

³⁴Yäweräkaŋ ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuŋ. Eruk äbä kaŋpänä Jesu butewaki nadäŋ nimiŋpän kome ŋo peŋpeŋ ku! yäŋ iwetkuŋ.

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

9 ^{1^u}Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude käda ini yotpärare-ken kuŋkuŋ. ²Kumaŋ päŋku yotpärare-ken ahänirä äma ätutä kwäyähäneŋ täŋpani kubä gäraŋ täŋ yäpmän Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Yäpmän äbänirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekaŋ yän nadänpänä kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkaŋ!

³Jesutä man ude yänirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu uken itkuŋo unitä nadänpän yäŋpän-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitä man Anututä yänaŋipän yäyak yäk. ^{4^v}Ude yänirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpän ŋode yäwetkuk; Bänepjin-ken imata nadäk waki u nadäkaŋ? ⁵Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahänirän känayän? Momika peŋ gamitat yän iweret ba Akumaŋ ku yän iweret? ^{6^w}Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yän nadäkta ŋode

^t 8:29 Mak 1:24; Luk 4:34,41 ^u 9:1 Mat 4:13 ^v 9:4 Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25

^w 9:6 Jon 17:2, 5:8

tānjira kawut. Ude yāŋpāŋ āma kwāyāhāneŋ tāŋpani u iwetkuk; Aku! Patpat bāgupka yāpmāŋkaŋ yotka-ken kuyi! ⁷Ude iwerānā āma u akumaŋ yori-ken kuŋkuk. ⁸Kuŋirān āmawebe pāke unitā u kaŋpāŋ jākjāk yāŋpāŋ Anututā kehāromi udewani āma kerī terak peŋ yāmiŋkuko unita wāpi yāpmāŋ akuŋpāŋ iniŋ oretkuŋ.

Jesutā Matiyo ini iwarāntākta imagutkuk

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹Jesutā Kapeneam yotpārare peŋpeŋ kuŋtāŋgān Matiyo kuŋkuk. Matiyo uwā takis moneŋ yāpmāk-yāpmāk tāŋo yot gānaŋ irirān kaŋpāŋ iwetkuk; Gāk u peŋpāŋ nāk nāwat! yāk. Iwerānā uterakgān manī buramiŋpāŋ akumaŋ iwatkuk. ¹⁰Tāŋpāŋ Jesu-kāt ketem bok nāna yāŋpāŋ ini yot gānaŋ yāŋikŋat yāpmāŋ āroŋkuk. Ude tāŋirān takis moneŋ yāpani āmakāt waki tāŋpani yāŋ yāwerani āma ba Jesu iwarāntākiye ukāt penta itpāŋ ketem naŋkuŋ. ¹¹^x Naŋ irirā Parisi āma ātutā yabāŋpāŋ Jesu tāŋo iwarāntākiye ŋode yāwetkuŋ; Ai! Yāwoŋārewani āmajin u imata takis moneŋ yāpani ba āma wakiwaki tāŋpani-kāt penta itpāŋ ketem nāyak?

¹²Man ude yāŋirā Jesutā nadāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Yāpātāgak āmatā āma tāgaken epān nāmo tāk tākaŋ. Kāyām ikek-kengān tāk tākaŋ. ¹³^y Anututā bian ŋode yāŋkuk; Imaka imaka nāk naniŋ oretta pek tākaŋ unita gāripi nāmo nadāk tāyat yāk. Āmawebe bānep iron kādet iwat tākaŋ unita uyaku gāripi-inik nadāk tāyat. Eruk, in kuŋkaŋ man yāŋkuko unitāŋo mebāri kaŋ nadāwā tārewut. Āma inita nāk āma siwoŋi yāŋ nadāk tākaŋ unita nāmo āput. Āmawebe inita nāk momi tāŋpani yāŋ nadāk tākaŋ unita yāŋpāŋ āput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabāŋkuŋ

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴^z Kadāni uken Jon ume ārut yāmani unitāŋo iwarāntākiye ātutā Jesutā itkuk-ken ābāŋpāŋ iwet yabāŋkuŋ; Ninkāt Parisi āmatā Anutu nadāŋ imiŋpāŋ kadāni ātuta nakta jop it tākamāŋ. Upāŋkaŋ gākŋo gāwarāntākaye udegān nāmo tāk tākaŋ yāk. Imata kadāni kadāni ketem nak-nakgān tāk tākaŋ? Anututa nāmo nadāŋ imiŋkaŋ udewā tāk tākaŋ ba? ¹⁵^a Ude yāŋirā Jesutā man wārani ŋode yāwetkuk; Āma ātu noripaki wāpi biŋam ikek kubākāt oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadāŋpāŋ nakta jop itneŋ? Nāmoinik! Tāŋpākaŋ iwantā pābā āma uwā iŋit yāpmāŋ kuŋirā uyaku noriyetā wāyākŋewā wawāpāŋ butewaki nadāŋpāŋ nakta jop itneŋ yāk.

^x 9:11 Luk 15:2, 19:7 ^y 9:13 Mat 12:7; Hos 6:6 ^z 9:14 Luk 18:12 ^a 9:15 Jon 3:29

16^b Jesutä ude yänpäj iniken man kudupi-kät Parisi äma täño man ukät bok nämo awähutneñ yänpäj man wärani yarä ñode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yänkañ tek moräk kodakipäj tek wewani uterak täga nämo peñpäj bipek. Ude täñkañä tek u äruränä tek kodaki unitä täpuri tänpäjä biani yäpmäj däñjewek. 17Udegän, äma kubätä wain umeni api tänpänipäj käbot tom gupipäj tänpäni biani kubä gänañ täga nämo piwek. Ude tänpänä wain umeni api tänpäni unitäño kehäromitä tänpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämo u tumänpäj wain umeni ba käbori u bok jop awähutneñ. Unita wain umeni api tänpänipäj käbot kodaki kehäromi gänañ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägañkuñ

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Jesutä man ude yän irirän käbeyä yot täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahänpäj Jesu kañpäj gämori-ken gukut imäpmok tänpäj ñode iwetkuk; Äpetna apigän kumäñtak yäk. Unita gäkä päñku ketkatä iñiriri äneñ kodak tänpäj akwän! 19Ude iwetpäj imagurän yäpmäj kuñirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuñ.

20-21^c Kuñirä webe kubä käyäm mebäri kubä nitek itkuk. Webe unitä nägät piñ yäpmäj kuñirän obañ 12 ude täñkuk. Webe unitä Jesu mädeni-ken iwetpäj Jesu täño tekgän iñirira käyämna paorän yänkañ päñku mädeni-ken tekgän iñitkuk. 22Ude iñirirän Jesu äyäjutpäj webe u kañpäj ñode iwetkuk; Wanotna! Bänepka-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäño käyämi paotkuk.

23-24^d Ude täñkañ kuñtängän Jairastä yotken ahänpäj nadäñkuk. Yäñtäbätet yänpäj konäm butewaki pähap täñit äma ätu butewaki kap uhuwep terak piñit täñirä yabänpäj Jesutä yäwetkuk; Peñpeñ akumañ kut! Webe gubañ u nämo kumak. Jop döpmon pätak yäk. Yäwänä kañ-mägayäñkuñ. 25Ude tänpäkañ yän-yäwat-pewän kudup akumañ kuñirä webe gubañ unitä itkuk-ken uken äroñkuk. Äroñpänä kerigän iñirirän akuñkuk. 26Tänpänkañ unitäño biñamtä komeni komeni kuñat moreñkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpän tägañkuñ

27^e Jesu yotpärare u peñpeñ kuñirän äma dapuri tumbani yarätä gera ñode yäñtän iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadäñ nimipäj täñkentän nimi! yäk. 28Yäwän nadäñkañ Jesu yot kubä gänañ äroñkuk. Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabäñkuk; Dapunjek

^b 9:16 Jon 1:17 ^c 9:21 Mat 14:36 ^d 9:24 Jon 11:11 ^e 9:27 Mat 20:29-34

yäpä tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik takamän? Yäweränä iwetkumän; Ei, nadäkinik takamak. ^{29f} Yäwänä dapuri-ken yepmäñitpäñ yäwetkuk; Nadäkinikjek täño bureni ahäj tamän! ^{30g} Ude yänjirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Dapuri ijiwän kuñjirä Jesutä yäniñ bitnäñpän yäwetkuk; Täñ tamitat ñonita äma kubä iwetdeñtawä! ³¹ Ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkuko upänkañ mani nämo buramiñkañ manbiñam u yänahänpewän yäpmän komeni komeni kuñatkuk.

³² Ude täñpän yepmañpän äma yarä u kuñjirän äma ätutä äma mäjotä magät-pewän man nämo yäwani kubä Jesuken yän yäpmän äbuñ. ^{33h} Äbänjirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kireñ imänkañ äma u man yänkuk. Äma unitä man yänjirän ämawebe päke itkuño u kañkañ keru iñpän yänkuñ; Imaka ñodewani Isrel komeken nämo ahänjirän kañpän nadäwani yäk. ³⁴ⁱ Ämawebetä ude yänjirä Parisi ämatä ñode yänkuñ; U uwä mäjo täño intäjukun ämatä kehäromi imiñjirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabänpän butewaki nadänkuk

^{35j} Täñpän Jesu yotpärare tañi täpuri kudup kuñatkuk. Kuñatkañ käbeyä yot ini-ini äronpän Anututä intäjukun it yämiñjirän gämoriken irit täño Manbiñam Täga u yäwetpäñ yäwoñarek täñit, paräm käyäm mebäri mebäri nitek yäpän tägañit täñkuk. ^{36k} Ude täñkañ ämawebe päke u yabänpän butewaki nadänkuk. Ämawebe uwä nanak kodäñani bumik, kehäromini nämo, nadäwätäk terak kuñarirä yabänkuk. ^{37l} Yabänpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Epän tañi kubä ahäj nimiñjirän käyat yäk. Epän it yäpmän kukañ-ken uken ketem ahäj-bumbum täkañ. Upänkañ ketem u yäpmäktä epän äma yarägan. ³⁸ Unita epän mähemi-ken yänapiñjirä ketem gämäneñ itkañ u yäpmäktä epän äma ätukät kañ pewän äbut.

Jesu iwaräntäkiye täño wäpi tawañ

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

10 ^{1m} Jesutä iwaräntäkiye 12 u yän-yäkñat päbä kubä-kengän yepmañpän mäjo yäwat kirekta ba käyäm paräm mebäri mebäri nitek yäpä tägakta kehäromi yämiñkuk. ²⁻⁴ Iwaräntäkiye 12 unitäño wäpi tawañ ñode;

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.

Kubä Andru, Saimon monäni u.

Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.

^f 9:29 Mat 8:13 ^g 9:30 Mat 8:4 ^h 9:33 Mak 2:12 ⁱ 9:34 Mat 12:24; Mak 3:22;

Luk 11:15 ^j 9:35 Mat 4:23; Mak 1:39 ^k 9:36 Mat 14:14; Nam 27:17, 1Kn 22:17; Ese 34:5

^l 9:37 Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2 ^m 10:1 Mak 6:7; Luk 9:1

Kubä Filip.
 Kubä Batorom.
 Kubä Tomas.
 Kubä Matiyu, takis monej yäpani u.
 Kubä Jems, Alfias nanaki.
 Kubä Tadius.
 Kubä Saimon Selot.
 Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak peŋkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ude täŋpäj Jesutä äma 12 u epän man ŋode yäwetkaŋ yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ; In kuŋkaŋ guŋ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmäj kukaŋ-ken u kuneŋtawä. ⁶⁻⁸ ^o ^p Isrel äma äbot kodäŋani bumik, watä ämani nämo, itkaŋ ukengän kuŋkaŋ man ŋode yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkaŋ yabäj yawat epän täŋpayäj täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nitek yepmaŋpä tägaŋit, paräm mebäri mebäri nitek komi nadäj itkaŋ u yäpä tägaŋit, mäjo yawat kireŋit ba äma kumbani yäpmäj päŋaku yepmaŋit kaŋ täk täŋput. Epän u täkta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täŋkentäk epän u gwäki nämo, jop kaŋ täŋtäj kut. ⁹⁻¹⁰ ^q ^r Kuroŋjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneŋ. Monej nämo yäpmäj kunej, yäk imaka nämo yäpneŋ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneŋ, guŋjin terak itkaŋ unitagän kaŋ kut. U imata, epän tänayäj täŋo unitäŋo kowata täga täŋkentäj taminäŋi.

¹¹ In yotpärare kubäken ahäŋirä äma kubätä yori-ken yäŋ-täkŋat yäpmäj ärowänä ugän itpäŋ epän täŋ paotpäj kome kubäken kaŋ kut. ¹² ^s Täŋpäkaŋ äma kubä täŋo yot gänaŋ äroŋkaŋä yot mähemu u ŋode kaŋ iwerut; Anutu täŋo bänep iron gäkken pat täyon! ¹³ Ude iwerirä not täŋ tamiŋirän intäŋo man unitä uken bureni api ahäŋ imek. Upäŋkaŋä not nämo täŋ tamiŋirän man iwetnayäj täkaŋ unitä uken bureni nämo api ahäwek. ¹⁴ ^t Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not nämo täŋ tamiŋirä ba intäŋo manta gaŋa tawäwä mäde ut yämiŋpeŋ kaŋ kut! Täŋpäkaŋ ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yäŋ nadäkta kugun kuroŋjin terak nanik pewä maŋpäpeŋ kaŋ kut. ¹⁵ ^u Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare ude wani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayäj täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

ⁿ 10:5 Apos 13:46 ^o 10:6 Jer 50:6; Mat 15:24 ^p 10:8 Apos 20:33 ^q 10:9 Luk 10:4

^r 10:10 Nam 18:31; Luk 10:7, 1Ko 9:14, 1Ti 5:18 ^s 10:12 Luk 10:5-6 ^t 10:14 Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6 ^u 10:15 Mat 11:24; Jud 7

Bäräpi mebäri mebäri api ahäneḡ*Mak 13:9-13; Luk 21:12-17*

16^v Ude yänpän yänkuk; In nadäkaḡ? Iwan bämopi-ken taniḡ kiretat yäk. Aḡ komitä but nanak däpmänpän nak täkaḡ in udegän api tadäpmänpän näneḡ. Unita in ket kaḡiwatpän nadänit kaḡ kuḡarut. Upänkaḡ bänep kwini terak kuḡatpän waki kubä täkta nämo nadäneḡ. 17^w Bureni, in watäni ket itpän kaḡ kuḡarut! Äma ätutä manken tepmanjit käbeyä yot gänaḡ kadätä api tadäpneḡ. 18^x Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkaḡ unita tämagut pänku kome täḡo kaḡiwat äma ba intäjukun äma inamiken api tepmaneḡ. Tepmanpänpän intäjukun äma u ba ämawebe guḡ äbotken nanik u näkḡo manbiḡam api yäwetneḡ. 19 Kadäni uken yän-täkḡat yäpmän manken kuḡirä man jide yäwetnayän nadänkaḡ nadäwätäk nämo täneḡ. Kadäni uken man ahän tamiḡirän nadänpän ugänpän yäwetneḡ. 20^y Täḡkaḡ man yänayän täḡo uwä injinken man nämo, u Nanjin täḡo Munapiktä bänepjin-ken peḡirän api yänahäneḡ.

21^z Täḡpäkaḡ kadäni uken ämatä ḡode api täneḡ; Tuänitä monäni iwan kerik-ken peḡirän kumän-kumän api utneḡ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneḡ. Ba äperiye nanakiyetä miḡiye naniye iwan täḡ yämiḡpän manken yepmanjirä kumän-kumän api däpneḡ. 22^a Täḡpäkaḡ in näka nadäkinik tänpän näwat täkaḡ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadän tamineḡ. Upänkaḡ äma kubätä gwäk pimiḡpän näkḡo man nämo peḡkaḡ yäpmän kuḡarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkḡata biḡam api yäpet. 23^b Täḡpän yotpärare kubäken kuḡirä tadäpmänpän täwatkiḡek täḡpawä yotpärare kubäken metänpeḡ kuneḡ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmän kuyak u nämo kuḡarä täreḡirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

24^c Ude yänpän yänkuk; Jide nadäkaḡ? Netätä intäjukun itak? Yäwoḡäreḡ ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkaḡ? Bureni, yäwoḡäreḡ ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkaḡ? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak. 25^d Unita yäwoḡäreḡ ämata waki täḡ imineḡo uwä, nanakiyeta udegän täḡ yämiḡirä ḡode nadäneḡ; Täḡa! Ekäninin udegän äworekamän yän nadäne. Täḡpäkaḡ Bilisibap yän näwetkuḡo unita imata näwaräntäknaye in man waki nämo api täwetneḡ? Nämo, u man wakiinik api täwetneḡ yäk.

^v 10:16 Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 ^w 10:17 Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 ^x 10:18 Apos 25:23, 27:24 ^y 10:20 Jon 14:26, 1Ko 2:4 ^z 10:21 Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 ^a 10:22 Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21
^b 10:23 Mat 16:28 ^c 10:24 Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 ^d 10:25 Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

Netäta umüntäne?

Luk 12:2-7

²⁶^e Unita in äma udewanita nämo umuntaŋkaŋ näkŋo man kwawak yäŋahäneŋ. Imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Anututä api täŋkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Kwawak api pewek. ²⁷Jiap man niningän itkaŋ täwet täyat u äma äbot gänaŋ kwawakgän kaŋ yäŋahäwut! ²⁸^f In ämata nämo umüntäneŋ. Äma uwä guŋjingän täga awähutneŋ, upäŋkaŋ mäjojin utta api täŋpä waneŋ. Unita in Anutu kubä unitagän umüntäneŋ. Unitä uyaku äma täŋo gupi bok, mäjoni bok täga awähurek. ²⁹Bureni täwetat; Ämata nämo umüntäneŋ. Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut. Barak u äpani-inik, biŋami nitek nämo upäŋkaŋ Nanjintä udewanita ket yabäŋ yäwat täyak. Kuŋat-kuŋari ba kumäk-kumäki yabäŋpäŋ-nadäk täyak. ³⁰⁻³¹^g Upäŋkaŋ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita täga nämo tepmaŋpek. Gwäkjin pujiŋ jide itkaŋ u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämo umüntäneŋ.

Jesu wäpi yäŋahäkta nämo umüntäneŋ

Luk 12:51-53, 14:26-27

³²Man ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Äma kubätä ämawebe iŋamiken näk Jesuta nadäkinik täŋ imitat yäŋ yäwayäŋ täko uwä näkä udegän Nana kunum gänaŋ nanik u iŋamiken äma uwä näkŋata biŋam yäpmäŋtat yäŋ api yäŋahäwet. ³³^h Täŋ, äma kubätä ämawebeta umuntaŋpäŋ näk Jesuta nämo nadätat yäŋ yäwayäŋ täko uwä näkä udegän Nana kunum gänaŋ nanik u iŋamiken äma ŋonita nämo nadätat yäŋ api iweret.

³⁴In näka ŋode nämo nadäneŋ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäkta äpuk yäŋ nämo nadäneŋ. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämo äput. Nämo inik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duŋ-wewek pewa ahäkta äput. ³⁵⁻³⁶Näk ämawebe yäpmäŋ danikta äpuro unita man ŋode profet biani kubätä kudän täŋkuko u bureni api ahäwek;

Yanani yarä duŋ-wewek api tädeŋ, ba yamiŋi yarä udegän api duŋ-wedeŋ.

Ba yanäbeki yarä duŋ-wewek api tädeŋ.

Ba äma kubä iniken noriyeinik-tä iwan api täŋ imineŋ.

Mai 7:6

³⁷ⁱ Ba äma kubäwä miŋi nanita gäripi taŋi nadäŋ yämiŋkaŋ näka täpuri nadäŋ namayäŋ täko uwä äma udewani näka biŋam nämo

^e 10:26 Mak 4:22; Luk 8:17 ^f 10:28 Jem 4:12 ^g 10:31 Mat 6:26, 12:12

^h 10:33 Mak 8:38; Luk 9:26, 2Ti 2:12 ⁱ 10:37 Lo 33:9

api tãnjpek. Tãnjpãkaŋ meŋ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gãripi taŋji nadãŋ yãmiŋkaŋ nãka tãpuri nadãŋ namayãŋ tãko uwã nãka biŋam nãmo api tãnjpek. ^{38j} Ba kubätä nãka komi pãya kwakãp terak nadãwayãŋ tãro udegãn nadãkta umuntaŋpãŋ nãmo nãwarayãŋ tãko uwã nãka biŋam nãmo api tãnjpek. ³⁹ Ba kubätä kome terak irit kuŋat-kuŋatta gãripi nadãŋpãŋ nadãkinik tãnjpeŋ kuŋarayãŋ tãko uwã irit kehãromi nãmo api kaŋ-ahãwek. Tãŋ, kubätä nãka nadãkinik tãŋ namiŋpãŋ kome ŋonitãŋo irit kuŋat-kuŋat mãde ut imayãŋ tãko uwã irit kehãromi api yãpek.

^{40k} Tãnjpãkaŋ äma kubätä oraŋ tamayãŋ tãko uwã nãk udegãn api oraŋ namek. Ba nãk oraŋ namayãŋ tãko uwã nãk naniŋ kireŋkuko u udegãn api oraŋ imek. ⁴¹ Tãŋkaŋ kubätä Anutu tãŋo man yãŋahãwani äma kubätä nadãŋ imayãŋ tãko uwã gwãki Anutu tãŋo man yãŋahãwani ämatã yãpmãk tãkaŋ udegãn api yãpek. Tãnjpãkaŋ äma kubätä äma siwoŋi kuŋarani kubã kaŋ-ahãŋpãŋ ŋode nadãwek; A! Äma uwã siwoŋi kuŋarani unita tãŋkentãŋ ima yãŋ nadãwek. Äma ude nadãwayãŋ tãko uwã gwãki äma unitã yãpayãŋ tãko udegãn api yãpek. ^{42l} Nãk bureni tãwetat. Äma kubätä nãwarãntãknaye äpani-inik kubã kaŋ-ahãŋpãŋ U Jesu tãŋo iwarãntãki kubã yãŋ yãŋpãŋ ume gwetpãŋ imayãŋ tãko uwã gwãki tãga api yãpek.

Jontã Jesu tãŋo mebãri nadãkta man pewãn kuŋkuŋ

Luk 7:18-35

11 ¹ Jesutã iwarãntãkiye 12 epãn man ude yãwerãn tãreŋirãn kome u peŋpeŋ Anutu tãŋo man yãwetpãŋ yãwoŋãrek tãŋpayãŋ yotpãrãre ätu tuãn ittãŋ kuŋkuŋ-ken uken kuŋkuk. ^{2m} Kuŋirãn Jon ume ärut yãmani uwã komi yotken itkaŋ Jesutã epãn tãk tãŋkuko u biŋam nadãŋkuk. Biŋam u nadãŋpãŋ iniken iwarãntãkiye yãwet-pewãn pãŋku Jesu iwet yabãk ŋode tãŋkuŋ; ³ⁿ Äbãkta biŋam yãwani uwã gãk ŋo ba? Ba kubãta itsãmne? yãk. ⁴ Ude iwet yabãwãwã Jesutã ŋode yãwetkuk; Inã äyãŋutpãŋ pãŋku imaka nadãŋit kaŋit tãkaŋ ŋo, unitãŋo manbiŋam pãŋku Jon kaŋ iwerut. ^{5o} Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwã kuk tãkaŋ. Kwãyãhãneŋ tãŋpani äneŋi tãgaŋpeŋ kuŋat tãkaŋ. Parãm wakiwaki tokŋewani tãgaŋpãŋ gupi dudum tak tãkaŋ. Ba jukuni tãŋguŋ tãwani nadãwã tumãk tãkaŋ, ba kumbani kodak taŋpãŋ akumaŋ kuk tãkaŋ. Ba äma jãwãri-jãwãri Manbiŋam Tãga u yãwera nadãk tãkaŋ. ^{6p} Ba äneŋi kubã ŋode kaŋ iwerut; Äma nãka yãŋpãŋ nadãkiniki nãmo pewã putãrek tãkaŋ uwã bãnep oretoret terak kuŋat tãkaŋ yãk.

^j 10:38 Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25 ^k 10:40 Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 ^l 10:42 Mat 25:40 ^m 11:2 Mat 14:3 ⁿ 11:3 Mal 3:1 ^o 11:5 Ais 35:5-6; Ais 61:1 ^p 11:6 Mat 13:57, 26:31

7^q Ude yäweränkañ Jon täño iwaräntäkiye u äneñi äyänjutpeñ kuñirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täño täktäki ba kuñat-kuñarita manbiñam ñode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känayän nadänpän kuñkuño u äma jidewanipän känayän kuñkuñ? Pidäm enjini bumik, mänittä piänpewän wareñ-wareñ täk täkañ, äma udewani känayän kuñkuñ? 8 Ba ima känayän kuñkuñ? Äma tek säkgämän täñpani käwep? Ude nämo! Äma udewani uwä äma wäpi nikektä yot gänañ it täkañ. 9^r Unita näwerut! Äma jidewani u känayän kuñkuñ? Profet kubä käwep känayän kuñkuñ? Bureni, profet kubä kañkuño upänkañ Jon uwä profet inipärik kubä. 10^s Täñkañ Anutu täño man ñode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näkño biñam yänahäwani äma kubä ño yäk.

Intäjukun kädet täwit gamikta api inij kirewet yäk. Mal 3:1

11 Unita näk bureni täwetat; Jon täño wäpi biñamtä äma it yäpmän äbuño unitäño wäpi biñam yärepmit moretak. Upänkañ ämawebe äpani Anututä intäjukun it yäminpän yabän yawat täyak unitäño wäpi biñamtä Jon täño wäpi biñam irepmitak. 12^t Jon intäjukun äbä Anututä yabän yawat epän täk täyak unitäño manbiñam yänahän yäpmän äbuk. Apiño udegän nähä manbiñam ugänpän yänahäk täyat. Upänkañ äma waki ätutä mannata bitnänpän Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronpän itta kädet ukät-pipinayän täk täkañ. 13 Moses ba Profet biani kuduptä manbiñam ñode yänahän yäpmän äbuñ; Anutu täño iwoyäwani äma ahänpän Anutu täño yabän yawat epän api yäput pewek yäk. Manbiñam u yänahän yäpmän abäntäko Jonken tärenkuk. 14^u Ba man kubä ñode yänahänkuñ; Profet kubä Elaija udewani api ahäwek! yän yänkuñ. Unita näk man täwetat ño nadäkinik täñput! Profet Elaijatä äbäktä yänkuño uku Jon äbätäk ño. 15 Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut! yäk.

16 Ämawebe äbot itkañ ñonita jide yäwet? Uwä ironjironi täñoret bägup-ken itkañ kowat yäwän ñode täk täkañ ude bumik;

17 Niwerä oretoret kap teñitna gukut nämo tokät täñkuñ.

Ba niwerä butewaki kap teñitna, konäm nämo kotkuñ yän yäk täkañ.

Tänpäkañ in uwä udewani, nadäk siwoñi kubägän nämo peñkañ ñode täñkuñ; 18^v Jon uwä äbänkañ ketem äma ätutä nak täkañ ude nämo nañkuk ba wain ume imaka, nämo nañkuk. Täñirän intä kañpän yänkuñ; U mäjotä kotawani! 19^w Täñ, Äma Bureni-iniktä äbänpän ketem nañit wain ume nañit täñkuk. Täñirän intä kañpän yänkuñ; Äma ño kawut! Nak ämän täñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneñ yäpani

^q 11:7 Mat 3:5 ^r 11:9 Luk 1:76 ^s 11:10 Mak 1:2; Jon 3:28 ^t 11:12 Luk 16:16

^u 11:14 Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 ^v 11:18 Mat 3:4 ^w 11:19 Mat 9:14

täño noripaki! yäj yäjkuŋ. Upäjkaŋ in nämo nadäwä tumbäkaŋ ude yäk täkaŋ. Äma yarä unitä Anutu täño nadäk-nadäk siwoŋi iwatpäŋ täk täkamän. Täŋpäkaŋ nadäk-nadäk u iwatpäŋ täktäki siwoŋitä Anutu täño nadäk-nadäk kwawak pewän ahäjirän ämawebetä kaŋpäŋ nadäwä bureni api täneŋ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

²⁰Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täŋit kudän kudupi imaka täŋit täŋ yäpmäj äbäjirän kaŋpäŋ bänepi nämo sukureŋkuŋo unita yabäj yäŋpäŋ ŋode yäjkuŋ; ²¹^x Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneŋ! Inken kudän kudupi täk täŋkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahäj yämikkuŋ yäwänäku mominita yäŋpäŋ konäm butewaki täŋpäŋ bänepi bian sukurewäm! ²²^y Unita bureni ŋode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahäj yamayäj täko u irepmitpäŋ inä ärowani-inik api kaŋ-ahäneŋ! ²³^z Täŋ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api yäjnikŋat yäpmäj ärowek yäj nadäkaŋ? Wära! Nämo inik! In kumäj-kumäj komeken api äpmoŋ moreneŋ. Näkä kudän kudupi inken täk täŋkuro u Sodom komeken ahäjkuŋ yäwänäku ämawebe momini peŋirä Anututä kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni karoŋi it yäpmäj kuk täyek. ²⁴^a Unita Juda äma in ŋode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneŋ. In Sodom naniktä yäpnayäj täño u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

Näkken äbäjpäŋ itpäŋ-nadäk kaŋ täŋput

Luk 10:21-22

²⁵^b Kadäni uken Jesutä nani ŋode iwetkuŋ; Nana, kunum kenta kome täño mäheŋi gäka bänep täga nadäj gamitat. Imata, gäk manka biŋam täño mebari äma kome täño nadäk-nadäk ärowani nitekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan. ²⁶Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yäj nadäjkuŋo udegän ahätak yäk.

²⁷^c Ude yäŋpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuŋ; Nana uwä imaka kumän-tagän näk ketna terak peŋ moreŋkuŋ. Täŋpäkaŋ äma kubätä Anutu täño nanaki näka täga nämo nadäwän tärek täkaŋ. Nämo, Nana kubä-tägän mebarina nadäwän tärek täkaŋ. Ba äma kubätä ini Nana täño mebari u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ,

^x **11:21** Jna 3:6 ^y **11:22** Ais 23; Ese 26:1–28:26; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4

^z **11:23** Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 ^a **11:24** Mat 10:15; Luk 10:12 ^b **11:25** 1Ko 1:26-29

^c **11:27** Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15

Nanaki näkä äma ätuta Nana täño mebäri yäwojärewayän yänpänjä yäwojärenjira Nana täño mebäri täga nadänej.

^{28 d} Jesutä ude yänpän äneji ñode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi kotaŋkaŋ nadäwätäk pähap täk täkaŋ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbänjirä bäräpi ketäreŋ tamiŋjira itpäŋ-nadäk täkot. ^{29-30 e f} Näkken äbänkaŋ epän tamakaŋ u bok tänpän uyaku näkño mebärina nadäwä tärenayän. Näk orakorak mäheŋi, näk bänep kwini ba äpani kuŋat täyat. Näkken äbänpänjä nadäwätäk ikek nämo api kuŋatnej. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämo yäk.

Jesu uwä Sabat täño mäheŋi

Mak 2:23–3:6; Luk 6:1-11

12 ^{1 g} Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikäť iwaräntäkiye säguom epän gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom weŋpän naŋkuŋ. ^{2 h} Weŋpän naŋjirä Parisi äma ätutä u yabänpän Jesu iwetkuŋ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän täkaŋ uwä nämo tänaŋipän täkaŋ. U nintäño бага man irepmitpäŋ täkaŋ yäk.

^{3 i} Iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäño manbiŋam Anutu täño man terak nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? ^{4 j} Uwä ñode täŋkuŋ; Devit u noriye-kät Anutu täño yot gänaŋ äronpän käräga kudupi yän yäwani u yäpmänpän naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Täŋkaŋ käräga uwä bä mop äma-tägän nänaŋipän naŋkuŋ. Äma jopitä udewani nakta yäjiwäranani upänkaŋ Devit u noriye-kät naŋkuŋ. ^{5 k} Tänpän in Baga man terak kudän täwani ñode imaka nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? Bä mop äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gänaŋ äronpän Sabat täño бага irepmitpäŋ epän täk täkaŋ. Baga irepmit täkaŋ upänkaŋ waki täk täkaŋ yän nämo yäwet täkaŋ.

^{6 l} Unita näkä ñode täwera nadäwut; Inamjin-ken itat ñonitä kudupi yot irepmitat. ^{7 m} Anututä man kubä yänkuko uwä ñode kudän täwani; *Gupe ijik-ijik näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat.*

Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. *Hos 6:6*

In man u nadänpän yäwänäku näwaräntäknaye momini nämo ño man nämo yäweräm. ^{8 n} Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täño mäheŋi.

^d 11:28 Jer 31:25 ^e 11:29 Jer 6:16 ^f 11:30 1Jo 5:3 ^g 12:1 Lo 23:25 ^h 12:2 Kis 20:10

ⁱ 12:3 1Sml 21:1-6 ^j 12:4 Wkp 24:5-9 ^k 12:5 Nam 28:9-10 ^l 12:6 Mat 12:41-42;

Luk 11:31-32 ^m 12:7 Hos 6:6; Mat 9:13 ⁿ 12:8 Mat 8:20

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägaŋkuk

9-10 ° Ude yänpän peŋpeŋ kumaŋ käbeyä yot gänaŋ äronpän äma kubä keru kukŋi tängurän täwani uken irirän kaŋkuk. Kawänä Juda täŋo ekäni ätutä Jesu u goret kubä tänpän kaŋpän manken tena yänkaŋ iwet yabänkuŋ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganeŋo u бага irepmirek ba nämo irepmirek? ^{11P} Ude yänirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä awaŋ gänaŋ äpmonirän Sabat unita yänpän kaŋäwaräkuk täŋpek? Nämo, topmänpän wädäwek! ¹²Tänkaŋ yawak uwä imaka jopi udewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täŋkentäk epän uwä täga täŋpen.

¹³Ude yänpän äma keru tängurän täwani u iwetkuk; Ketka täŋ-siwonŋa! yäk. Ude iweränä keru täŋ-siwonŋ taŋirän tägaŋpän keru kukŋi täga udegän itkuk. ^{14q} Täŋirän Parisi ämatä u kaŋpänjä peŋpeŋ päŋku käbeyä tänpän Jesu kaŋ utna yän yänpän man topuŋ.

^{15r} Tänpäkaŋ Jesu Baga man nadäwanitä man topuŋo u nadänpän kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe mäyap iwarän täŋkuŋo u gänaŋ käyäm ikek u kudup yäpän tägaŋkuŋ. ^{16s} Ude tänpän ämawebe päke unitä mebärini yänahäkta yäjiwät-inik täŋkuk. ¹⁷Ude täŋirän Profet Aisaiatä man bian ŋode kudän täŋkuko u bureni ahänkuk;

^{18t} *Ŋowä epän ämanata näkŋa iwoyänkut yäk.*

Ŋowä näkŋaken bänepna gämäni. U kaŋpän gäripi nadäk täyat.

Uterak Munapikna peŋ ima täŋkentän imiŋirän ämawebe Anutu täŋo äbot nämo täŋpani kuduŋtagän näkŋo kädet siwonŋi iwatta yäwetpän yäwonjärek api täŋpek.

¹⁹ *Uwä yänawät-awät ba yabän kärakŋek nämo api täŋpek. Ba mani kotäk kädet miŋin-miŋin gera yänpän yäk täŋirän nämo api nadäneŋ.*

²⁰ *Bänep kwini terak api kuŋarek.*

Uwä tepäraŋ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp täpuri iŋiŋirän nämo däpän kumneŋ.

Tänpäkaŋ epäni täŋ yäpmän kuŋirän kädet siwonŋi säkgämän api ahän morewek.

²¹ *Tänpän ämawebe äbot nämo täŋpani kuduŋtagän bänepi wäpi biŋam terakgän api wohutneŋ yäk.*

Ais 42:1-4

° 12:10 Luk 14:3 P 12:11 Luk 14:5 q 12:14 Jon 5:16 r 12:15 Mak 3:7-10

s 12:16 Mat 8:4; Mak 3:12 t 12:18 Mat 3:17

Jesu mäjotä magärirän epän täk täyak yäj iwetkuḡ

Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

22^u Täḡpākaḡ kadāni uken āma kubā mäjotä magärani kubā Jesuken yāpmāḡ ābuḡ. Āma uwā mäjotä magärirän dapuri tumbānpāḡ guḡ taḡkuk. Guḡ taḡpāḡ man imaka, nāmo yāk taḡkukonik. Eruk āma upāḡ Jesuken yāpmāḡ ābākaḡ yāpān tāgaḡ-pewān dapun iḡiḡit man yāḡit taḡkuk. 23 Ude tāḡirān āmawebe päke itkunḡo u kaḡpāḡ kikḡutpāḡ jāḡjāk yāḡkuḡ. Täḡpāḡ yāḡkuḡ; Wāra! Devit tāḡo orani ābākta yāḡkuḡo ukeḡo ḡo kāwep yāk.

24^v Ude yāḡirā Parisi āmatā nadāḡpāḡ ḡode yāḡkuḡ; Jop yākaḡ! Mäjo tāḡo āma ekāni wāpi Bilisibap unitā magärirān mäjo yāwat kirek täyak! yāk. 25 Ude yāḡirā Jesutā bānepi-ken yabāḡpāḡ-nadāḡkaḡ yāwetkuk; Man wārani kubā tāwera nadāwut; Ābot kubātā duḡ-wewek tāḡpāḡā kehāromi itneḡ ba nāmo? Nāmo! Ba yotpārare kubātā duḡ-wewek tāḡpāwā tāgawek ba nāmo? Ba ini buaptā duḡ-wewek tāḡpāḡ āmik tāḡpāwā tāgawek? Nāmoinik! 26 Unita ḡode tāwetat; Satantā iniken āmaniye yāwat kireweko uwā jide tāḡpāḡ Satan tāḡo ābot kehāromi nikek irek? U tāga nāmo irek! 27 Intā Nākā Satan tāḡo kehāromi terak mäjo yāwat kirek täyat yāḡ nāwetkaḡ upāḡkaḡ nākā ude bureni täyat u tāḡpāwā intāḡo āmajiyetā netā wāpi terak mäjo yāwat kirek tākaḡ? Satan tāḡo wāpi terak yāwat kirek tākaḡ yāḡ tāga nāmo yāneḡo unita jop tāḡ-nākḡatkaḡ unitāḡo mebāri kwawak ahātak! 28^w Nāk Anutu tāḡo Munapiktā tāḡkentāḡ namiḡirān täk täyat unita ḡode nadāneḡ; Anututā intājukun it yāmiḡirān ḡāmoriken irit tāḡo bureni inken ahātak ḡo.

29^x Nāk Satan tāḡo kehāromi yāpmāḡ āpāk täyat unitāḡo man wārani kubā ḡode tāwera nadāwut; Āma komi kubā yori ḡānaḡ irirān āma kubātā siwani yāḡkaḡ päro tuḡumi tāga yomāḡarek? Nāmo! Āma komi u bāyaḡ iḡitpāḡ yentā keru kuroḡi pädat tāḡpāḡ peḡkaḡ uyaku tuḡumi tāga yomāḡarek.

30^y Nadākaḡ? Āma not nāmo tāḡ namik tākaḡ uwā iwan tāḡ namik tākaḡ. Ba āma nākḡo epānta watā nāmo it tākaḡ uwā epāna yāpāwak tākaḡ. 31^z Unita ḡode tāwera nadāwut; Waki mebāri mebāri ba yāḡārok man mebāri mebāri nāk nāwet tākaḡ unitāḡo momi u tāga penaḡi. Upāḡkaḡ āma kubātā Kudupi Munapikta man waki ba yāḡārok man iwereko uwā momi u penaḡi nāmo. 32 Bureni, āma kubātā Āma Bureni-inikta yāḡārok man yāwayāḡ tāko uwā momini u tāga ārut imek. Tāḡ, āma kubātā Kudupi Munapikta yāḡārok man yāwayāḡ tāko uwā momini nāmoinik api ārut imek. Nāmo, u pen api pat imek yāk.

^u 12:22 Mat 9:32-33 ^v 12:24 Mat 9:34, 10:25 ^w 12:28 Apos 10:38, 1Jo 3:8

^x 12:29 Ais 49:24, 1Jo 4:4 ^y 12:30 Mak 9:40; Luk 9:50 ^z 12:31 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yäñahätak

^{33 a} Täñpän Jesutä äneri ñode yäkgän täñkuk; In päya kubäta täga yän nadäñpänä burenita udegän täga yän nadäneñ. Ba päya kubäta waki yän nadäñpän burenita udegän waki yän nadäneñ. Päya täño mujipi kañpän nadäñpän päya uwä täga ba waki yän nadäneñ. ^{34 b} Wa! Gämok täño äbotken nanik in jide täñpän man täga kubä yäneñ? Nämo, nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkañ. ³⁵ Äma täga täñpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuñat-kuñariken kädet täga pewä ahäk täkañ. Täñ, äma waki täñpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuñat-kuñariken kädet waki pewä ahäk täkañ. ³⁶ Upänkañ näk ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken man waki mebäri mebäri bian yän yäpmän äbuño unita yänpän Anututä manken api tepmañpek. ³⁷ In kome terak kuñatkañ man yän yäpmän kunayän täño uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneñ. Waki täñpänä manken api tepmañpek. Täga täñpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känayän yänku

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

^{38 c} Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma ätu itkuño unitä Jesu man kowata ñode iwetkuñ; Yänpän-yäwoñärewani! Kudän kudupi kubä mebärika kañpän nadäkta täñjiri këna! yäk.

^{39 d} Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ? Upänkañ kudän kudupi mebäri kubä nämo täñjira känayän! Ñodegän api käneñ; Kudän bian profet Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneñ. ^{40 e} Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänañ patkuk. Udegän Äma Bureni-inik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänañ api pärek. ^{41 f} Täñpäkañ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api itneñ. Ämawebe uwä intäño momijin kwawak api pewä ahäneñ. U jop nämo, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäñpän bänepi sukurenkuñ. Upänkañ äma Jonatä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

^{42 g} Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude käda nanik täño intäjukun webe unitä inkät Anutu iñamiken bok itkañ momijin kwawak api pewän ahäneñ. Webe unitä Juda täño intäjukun äma

^a 12:33 Mat 7:16-20 ^b 12:34 Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 ^c 12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30, 1Ko 1:22 ^d 12:39 Mat 16:4 ^e 12:40 Jna 1:17 ^f 12:41 Jna 3:5
^g 12:42 Mat 12:6, 1Kn 10:1-10

Solomon unitäjo nadäk-nadäk ärowani yänjahänjirän nadäkta gäripi nadänjkuko unita kome ban naniktä kädet käroni-inik äbuk. Tänpäkan äma Solomontä tänjukuko u irepmitak uwä itat ño!

Ämawebe äbot u wañ moreñkuñ

Luk 11:24-26

⁴³Tänpän Jesutä man äneñi kubä ñode yäwetgän tänjuk; Äma äbot ñowä ñode bumik. Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätänpen päñku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkñejtän kuñareko upänkan nämo kañ-ahäwek. ⁴⁴Nämo kañ-ahänpänä yäwek; Bian itkutken äyänutpen kwa yän yäwek. Ude yänpän äyänutpen päñku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpän ket urani, mäheми nämo. ⁴⁵^h Ude kanpänä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkan äbä ukengän itneñ. Tänpäkan äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki inikinik tänpän irek yäk. Eruk, äma äbot waki ño äbot udegän api itneñ.

Jesu täño nägät moräk u netä?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ⁱ Tänpän Jesu man pen yäwet irirän miñi-kät noriye man iwetnayän äbä yäman umu itsämbuñ. ⁴⁷Tänjirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meñka notkaye man gäwetnayän yäman itkan gumo yäk. ⁴⁸Yäwänä Jesutä ñode yänjkuk; Meñna netä? Ba notnaye u netä? ⁴⁹Ude yänpän iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u käda ketsiwoñ tänpän yänjkuk; Yabäwut! Näkño meñnaye notnaye ño! ⁵⁰^j Ämawebe Nana kunum gänañ nanik täño man buramik täkan uwä näkño meñnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

Mujiipi pikpik täño man wärani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

13 ¹Kepma ukengän Jesu yot gänañ naniktä äpäman päñku gwägu gägäni-ken mañit itkuk. ²^k Mañit irirän ämawebe äbot pähap ahänpän tokñewä yabänpänä gäpe terak äronjkuk. Äro gäpe terak irirän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuñ. ³Irirä man wärani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkan man wärani kubä ñode yäwetgän tänjuk; Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken päñku mujipi täñ-irähuttän kwek. ⁴Tän-irähuttän kuñirän mujipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño uwä baraktä yabän ahänpän nañ paotneñ. ⁵⁻⁶Tänkan mujipi ätuwä kome tañi nämo, gänañ umu mobä, uterak mañ tädotneñ. Kome u pidämigän, gänañ umu mobä unita jäwäri punin itkan bäränñej tädotneñ. Bäränñej tädotneño upänkan edaptä yeñpewän kubit täneñ. ⁷Tän, mujipi ätuwä mup waki gänañ mäneñ. Mup waki gänañ mañirä mup waki unitä äronpän uwäk tänpipiñ-

^h 12:45 2Pi 2:20 ⁱ 12:46 Mat 13:55 ^j 12:50 Jon 15:14; Rom 8:29 ^k 13:2 Luk 5:1-3

pewä wanpän bureni nämo pätnen. ⁸Tänpäkan mujipi ätuwä kome gakñi nkekken mäneño uwä täga äronen. Äronpän bureni ätu ähan pätnen. Ätuwä tanj bumik pätnen. Täñ, ätuwä bumta pätnen.

⁹Jesutä ude yänpän yänkuk; Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

Jesu imata man wärani yänpän-yäwonjerek tänkuk?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰Jesutä ude yäwänä iwarantäkiyetä ñode iwet yabänkuñ; Imata man wärani terak yäwet täyan? ¹¹Yäwäwä ñode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkan yabän yawat epän täk täyak unitäño manbiñam käbop irani u injingän nadäkta yäwani unita in-gänpän täwetat. Äma ätukät nadäkta nämo.

¹²¹Unita ket ñode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmän kuñarayän täko uwä yäpurätpän bumta imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yän nadäk täkan upänkan nämo! Tänpäkan imaka injikamän yän jop nadäk täkan uwä yäyomägatta yäwani. ¹³^mMebäri unitagän man wärani terak yänpän-yäwonjerek täyat. Man wärani terak yäwetpewa dapuritä kanayän täño upänkan nämo api kawä tärewek. Ba jukunitä nadänayän täño upänkan mebäri nämo api nadäwä tumneñ. ¹⁴ⁿMan täwetat ño man profet biani Aisaiatä ñode kudän täwani udegän;

Jukujin täwä api nadäneño upänkan bänepjintä nämo api nadäwä täreneñ.

Dapunjintä api ijineño upänkan nämo api kawä täreneñ.

¹⁵Ämawebe äbot ño bänepi nämo imärani. Jukuni pik täñpani ba dapurita pimij ijiwani.

Bänepi sukureñirä uyaku yäpa tägawäpän yepmanpam.

Upänkan ude täneñtawä yänkan näkä tänpewa dapuritä nämo kawä tärek täkan ba jukunitä nämo nadäwä tärek täkan, ba bänepitä nadäkinik nämo täk täkan. *Ais 6:9,10*

¹⁶^oAisaiatä äma äbot ñonita ude yänkuko upänkan Anututä nadän taminirän inä dapunjintä kawä tärek täkan ba jukujintä nadäwä tärek täkan. ¹⁷Näk bureni täwetat. Anutu täño kehäromi kak täkan uwä profet biani ba äma siwoñi kuñarani mäyaptä u kakta gäripi nadäk täñkuño upänkan nämo kak täñkuñ. Ba manbiñam apiño intä nadäk täkan ño nadäkta gäripi nadäk täñkuño upänkan nämo nadäk täñkuñ.

Mujipi pikpik täño man wärani unitäño mebäri

Mak 4:14-20; Luk 8:11-15

¹⁸Eruk notnaye, mujipi pikpik täño man wärani täwetkuro unitäño mebäri täwerayän. ¹⁹Mujipi täñ-irähuttän kuñirän kädet miñin mäneño

¹ 13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 ^m 13:13 Lo 29:4 ⁿ 13:14 Jon 12:40; Apos 28:26-27 ^o 13:16 Luk 10:23-24

u jidewani? Mujipi uwä ñode; Äma kubätä Anutu täño yewa gänañ ärokärok täño man nämo nadäwän tumbeko uwä äma wakitä bänepi-ken mujipi piwani u yomägat yäpmän kwek. ²⁰Tän, mujipi kome pidämi, gänañ umu mobä uterak mäneño u jidewani? Uwä ñode; Äma kubätä näkño manbiñam kudupi nadänppän ukengän gäripi nadänppän yäpmän kuñarek. ²¹Upänkañ bänepi-ken jäwäri nämo täñpani unita kadäni keräpigän irek. Täñpakan näkño manta yänppän ämatä yänjorok man iwerit iwan täñ imiñit täñpäwä, nadäkiniki bäräneñ putärewek. ²²^p Täñ, mujipi mup waki gänañ mäneño u jidewani? U äma kubätä näkño man kudupi u nadänppän bänepi-ken daiñpän yäpmän kuñareko uwä kome täño tuñumta nadäwätäk täñpän monen tuñum täñbumbum unitäño gäriptä täñikñat-pewä näkño man kudupi u utpewän kumänjirän bureni nämo täñpek. ²³Tän, mujipi kome gäkñiken piweko u jidewani? Uwä ñode; Äma kubätä näkño man kudupi nadänppän bänepi-ken peñpän täñkehärom täñpän yäpmän kuñarek. Täñpakan äma ätuken bureni ähan pätnen. Ätukenä täñ bumik pätnen. Täñ, ätukenä bumta pätnen.

Mup waki täño man wärani

²⁴Ude yäwet paotpän äneñi man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpän yabän yäwarayän täyak uwä ñode bumik; Äma kubätä ketem mujipipän yäpmän pänku epäni-ken piwek. ²⁵Ketem mujipi piñkañ pänku parirän bipani ugän iwanitä epän uken pänku mup mujip, ketem mujipi epän mähemitä piweko ukengän täñ-irähuttän kwek. ²⁶Ude täñpeñ kuñirän mujipitä imätpän kärük äbänjirä mup mujip waki iwantä täñ-irähuttän kweko u bok tädotneñ. ²⁷Tädorirä epän watä ämaniyetä u yabänppän epän mähemi iwetneñ; E! Gäk epänka-ken ketem mujipi tagagänppän piñkun yäk. Piñkunopän mup waki äbäkañ u jide täñpän bok ärokañ? ²⁸Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan kubätä piñkukotä ärokañ. Yäwänä iwetneñ; Mup waki u nintä dätne? ²⁹Yäwäwä epän mähemitä yäwerek; Nämo! In mup waki dätna yäkñat ketem mujipi piwani u bok dätneñta yäk. ³⁰^a Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kañ ärowut. Äronjirä ketem bureni yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni yäpän äma yäwerakañ yäpmän daniñpän mup waki däpmänppän kädap gänañ pewä ijiwäkañ ketem bureni nakta yäwani ugänppän yotna gänañ kañ pewut yän yäwerek.

Äbot Anututä yabän yäwat täyak u jidewani?

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹Ude yänppän man wärani kubä pen ñode yänkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpän yabän yäwat täyak u päya mujipi kubä wäpi

^p 13:22 Mat 6:19-34; Luk 12:16-21, 1Ti 6:9-10,17 ^a 13:30 Mat 3:12

mastat udewani. Ämatä mastat mujipi uwä epänken pik täkaŋ.
³² Mujipi u täpuri, päya mujipi ätu täŋo gämori-ken itkaŋ. Upänkaŋ tädotpäŋ äronkaŋ tokän ätu yärepmit täkaŋ, päya bumik ärok täkaŋ. Äronpäŋ taŋi täŋpäŋ pähämi obät täk täkaŋ. U momi terak baraktä yori täk täkaŋ.

³³ Ude yänpäŋ yänkuk; Man wärani kubä ŋode. Äbot Anututä yabän yäwat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga täŋpa yänkaŋ yis täpuri yäpmänpäŋ parawa taŋi-kät awähurek. Ude täŋjirän yistä parawa kudup gänaŋ kuŋatkaŋ epäni täŋpet.

³⁴ Jesutä man yäwet täŋkuko uwä man wäranigän yäwet täŋkuk. Man kwawak kubä nämo yänahänpäŋ yäwet täŋkukonik. ³⁵ Ude täŋjirän profet kubätä man ŋode yänkuko u bureni ahänkuk;

Näk ämawebe man yäwerayän nadänpäŋä man wäranigän api yäk täŋpet.

Man käbop kome ahänkuk-ken unitä it yäpmänj äbuko uwä api yänahäwet.

Sam 78:2

Mup waki täŋo man wärani unitäŋo mebäri

³⁶ Ude yänpäŋ eruk Jesutä äma yepmaŋpäŋ kuŋ moreŋjirä yot gänaŋ äronkuk. Päre irirän iwaräntäkiyetä iwet yabänkuŋ; E! Saguom epän gänaŋ iwantä mup mujip täŋ-irähuttän kuŋkuko unita mebäri yänahäwi nadäna yäk.

³⁷ Ude iweräwä yänkuk; Äma säguom mujipi piŋkuko uwä Äma Bureni-inik. ³⁸ Epäni uwä kome pähap ŋo. Ketem mujipi piŋkuko uwä ämawebe Anututä yabän yäwat täyak. Täŋ, mup waki uwä äma waki Satan täŋo äboriye. ³⁹ Ba iwanä, epänken mup waki piŋkuko u Satan. Saguom yäpmäk-yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täŋpakaŋ ketem bureni yäpani äma uwä Anutu täŋo aŋeroniye.

⁴⁰ Mup waki dätpän kädäp-ken pewä kuŋkuŋo uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api ahäwek. ⁴¹⁻⁴² Kadäni uken Äma Bureni-iniktä aŋeroniye yäwerän päŋku komeni komeni ämawebe yabän yäwat täyak u yäpmänj daniŋpäŋ ämawebe kädet siwoŋi yäpäwak täŋpani ba ämawebe wakiwaki täŋpani yäpmänpäŋ kädäp pähap gänaŋ yepmaŋpä api äpmonenj. Uken konäm butewaki pähap täŋpäŋ meni api jiwätpeŋ itneŋ. ⁴³ Täŋpakaŋ ämawebe Anututä inita yäpmänj daniwayän täyak uwä yewani gänaŋ itkaŋ kudän siwoŋi täŋ yäpmänj äbuŋo unitä edap ude api ijiŋ-yänjeneŋ. Eruk, äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

^r 13:38 1Ko 3:9 ^s 13:40 Mat 7:16; Jon 15:6 ^t 13:41 Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27

^u 13:42 Mat 8:12 ^v 13:43 Dan 12:3

Tuɲum säkgämän kaŋ-ahāwani tāŋo man wārani

44^w Jesutā man ude yāŋpāŋ man wārani kubā pen ɲode yākgän tāŋkuk; Āma ätu Anutu tāŋo yewa gānaŋ ärokta gārīpi-inik nadāk tākaŋ uwā ɲode bumik; Kadāni kubā āma kubātā epān tobāt kubāken kuŋatkaŋ tuɲum säkgämän kubā āmatā bian-inik pewani u kaŋ-ahāwek. Kaŋ-ahāŋpāŋ yāwek; Wisikna! Nākŋata korewayāŋ nadātat yāk. Jide tāŋpāŋ yāpet? Ude yāŋpāŋ tuɲum u yāpmāŋkaŋ kome ini ukengän āneŋi kābop pewek. Eruk peŋkaŋ pāŋku iniken tuɲum kuduŋtagän āmata yāmiŋpāŋ moneŋ yāpek. Moneŋ yāpmāŋkaŋ kome, tuɲum säkgämän kaŋ-ahāweko u inita suwaŋkaŋ tuɲum uwā yāpek.

Omāk tāgagämän kubā tāŋo man wārani

45 Jesutā ude yāŋpāŋ man wārani kubā pen ɲode yāwetgän tāŋkuk; Eruk, āma ätu Anutu tāŋo yewa gānaŋ ärokta gārīpi-inik nadāk tākaŋ uwā ɲode bumik; Āma kubātā omāk tāgatāga yāpmākta wāyākŋek epān tāŋpek. 46 Kadāni kubāken āma uwā omāk tāgagämän-inik kubā kaŋ-ahāwek. Ude kaŋpāŋ nadāŋkaŋ pāŋku iniken tuɲum kudup āmata yāmiŋpāŋ moneŋ yāpmāŋkaŋ pāŋku omāk tāgagämän-inik u suwawek.

Yāk gwāgu tom yāpani tāŋo man wārani

47 Jesutā ude yāŋpāŋ man wārani kubā pen ɲode yāwetgän tāŋkuk; Anututā āmawebe intājukun it yāmiŋpāŋ yabāŋ yāwarayāŋ tāyak uwā ɲode bumik; Āmatā yāk gwāgu tom yāpani pewā gwāgu gānaŋ āpmonjirän gwāgu tom mebāri mebāri u gānaŋ āpmonēŋ. 48^x Āpmonjāŋ tokŋeŋirā gāgāni-ken wādāŋ-pewā ābāŋjirän tom yāpmāŋ daniŋpāŋ gwāgu tom nāŋpani gāpe-ken säkgämän peŋkaŋ waki, nāmo nāŋpani āneŋi ureŋ tāŋpā gwāgu gānaŋ āpmonēŋ. 49-50^y Tārektārek kadāni-ken ude api ahāwek. Uken Anutu tāŋo aŋeroniyetā komeni komeni kuŋatpāŋ āmawebe yāpmāŋ daniŋpāŋ āma siwoŋi kuŋarani inigän peŋkaŋ āma wakiwaki tāŋpani kādāp pāhap gānaŋ ureŋ tāŋpā api āpmonēŋ. Uken konām butewaki pāhap tāŋpāŋ meni api jiwātpēŋ itneŋ.

51 Jesutā ude yāŋpāŋ iwarāntākiye yāwet yabāŋkuk; In man wārani yāro u mebāri nadāwā tumāŋkaŋ? Yāwānā yāŋkuŋ; Nadāna tumāŋkaŋ yāk. 52 Ude yānjirā yāwetkuk; Inā Anutu tāŋo man yāŋpāŋ-yāwoŋārek āma ude itkaŋ. Anututā yabāŋ yāwat epān tāk tāyak unitāŋo man kādetta mebāri nadāk tākaŋ unita in yot māhemi kubā ude wani. Yot māhemi uwā yori gānaŋ āronpāŋ tuɲum kāwut-ken nanik tuɲum biani bok kodaki bok yāpmāŋpāŋ ābot kubā-kengän pewek. Tāŋpākaŋ in udegän, Anutu tāŋo man biani nadāŋit, apiŋo Anutu tāŋo man kādet kodaki tāwetpāŋ tāwoŋāretat u nadāŋit tāk tākaŋ.

^w 13:44 Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7 ^x 13:48 Mat 22:9-10 ^y 13:50 Mat 13:42; Luk 13:28

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imiñkuñ

Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

^{53z} Jesu u man wärani mebäri mebäri yänkä yän paotpäñ yotpärare u peñpeñ kuñkuk. ^{54a} Kumañ päñku ini yotpärare-ken ahäñpäñ käbeyä yot gänañ äronpäñ Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñarek täñirän ämawebetä nadäwä inide kubä täñpöpäñ yänkuñ; Nadäk nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk? ^{55b} Unitäño mebäri nadäkamäj. U äma jopi, yot täñpani täño nanak yäk. Miñi wäpi nadäkamäj, u Maria. Noriye imaka, nadäkamäj, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk. ⁵⁶ Ba wanoriye ninkät penta it täkamäj ño. Upänkañ imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk? ^{57c} Ude yänpäñ nadäwä wañkuñ. Ude täñirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täño epän äma orañ yämik täkañ upänkañ ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäk täkañ.

⁵⁸ Täñpakañ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täñkañ bitnäwäpäñ kome uken kudän kudupi mäyap nämo täñkuk.

Jon ume ärut yämani kumäj-kumäj utkuñ

Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

14 ¹Kadäni uken Galili kome täño äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täño biñam nadänkuk. ²Nadänpäñ epän ämaniye ñode yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumäj-kumäj utkuropäñ äneñi käwep akuñkuko unita kehäromi nitek kuñatak yäk.

^{3-4 d e} Herottä Jon u bian kumäj-kumäj utkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herot uwä noripaki Filip täño webeni wäpi Herodias yomäгатkuk. Ude täñirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomäгатan u goret täyan yän iweränpäñ Herottä kokwawak nadänpäñ epän ämaniye yäwerän keru kuroñi pädat täñpäñ päñku komi yot gänañ teñkuñ. ^{5f} Herottä Jon kumäj-kumäj urayän nadänkukopän ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yän nadänkuño unita umuntañpäñ nämo utkuk.

⁶ Täñkukopän Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täñirän äñnak-äñnak täñpa yänpäñ äma wäpi biñam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmañpän irirä Herodias täño äperitä äma wäpi biñam ikek itkuño u inamiken kap, kuroñ täñpäñ teñirän kañkuñ. Kañpäñ gäripi nadänpäñ Herottä webe gubañ u man kehäromi ñode iwetkuk; ⁷Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikañ u kubä nam yän yäwiwä api ganiñ kirewet yäk. ⁸Ude yänirän webe gubañ uwä miñitä peñ iwerirän ñode

^z 13:53 Mat 7:28 ^a 13:54 Jon 7:15 ^b 13:55 Jon 6:42 ^c 13:57 Jon 4:44 ^d 14:3 Mat 11:2

^e 14:4 Wkp 18:16; Wkp 20:21 ^f 14:5 Mat 21:26

yänjuk; Gäk Jon kotäki madän täknejpän gwäki Gäpe gänañ peñkañ pengän namikañ wisik yän kañ yäwa! yäk. ⁹⁻¹¹Ude yänjirän Herottä nadäwätäk tänkuk. Upänkañ Anutu injamiken ba äma itkuño u injamiken yänkehärom tañkuko unita epän ämaniye yäwet-pewän päñku Jon komi yot gänañ irirän kotäki madän täknejpän Gäpe gänañ pejpän yäpmän päbä imiñkuñ. Imäkañ webe gubañ unitä miñi Herodiasta imiñkuk. ¹²Tänpäkañ Jon u kotäki madänkuñ-ken u parirän iwaräntäkiyetä päbä yäpmän päñku äneñkuñ. Äneñkañ päñku Jesu manbiñam iwetkuñ.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmän towiñkuk

Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

¹³Jesutä Jon kotäki madänkuño unitäño manbiñam nadänkañ Gäpe gänañ äronpäñä kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayän nadänpäñ kuñkuk. Kuñjirän ämawebe Jesu ude kuk yän nadänkañ ämawebe uken-uken nanik yotpärareni peñpeñ Jesutä irayän kuñkuk-ken u päñku it kireñkuñ. ¹⁴^sTänjirä kome uken ahänjpän Gäpe terak naniktä äpä ämawebe äbot pähap u yabänpäñ butewaki nadän yämiñkuk. Täñkañ käyäm paräm ikek yäpän tägañ moreñkuñ.

¹⁵Ude täñ irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; ño jopi-ken itkamän. Iritna kome bipayän täyak. Unita ämawebe ño yepmañpi ini komen komen kuñpäñ ketem yäpmänpäñ nañput yäk. ¹⁶Ude yäwäwä Jesutä yänjuk; A! Imata kut yän yäwetkañ? Injin yepmän towiwura! ¹⁷Ude yäweränä yänkuñ; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpäñ injtkamän yäk.

¹⁸Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk. ¹⁹^hUde yänjpän ämawebe yäwet-pewän wädan gänañ mañit yäpmän kuñkuñ. Täñjirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u yäpmänpäñ kunum terak doränpäñ ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Bänep täga man iwetkañ ketem u tokätpäñ yäpmän danipän iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkañ unitä yäpmänpäñ ämawebe päke unita yämiñtäñ kuñkuñ. ²⁰ⁱTänpäkañ ämawebe kudup nañpä koki tänpäpäñ ätu jop peñkuñ. Tänpäkañ jop patkuño u yäpmänpäñ yäk 12 ude daiwä tokneñkuñ. ²¹Ämawebe Jesutä yepmän towiñkuko uwä 5,000 ude. Tänpäkañ u äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yeñtäñ kuñkuk

Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

²²⁻²³^jEruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniñ kireñpewän Gäpe terak äromañ gwägu udude käda intäjukun kuñkuñ. Kuñjirä Jesutä ämawebe

^s 14:14 Mat 9:36 ^h 14:19 Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 ⁱ 14:20 2Kn 4:44 ^j 14:23 Luk 6:12, 9:28

yepmanpän kuŋ moreŋirä Jesu inigän pom terak äronpän nani-kät man yänpän-nadäk täŋkumän. Ude täŋ irirän kome bipmänirän Jesu inigän-inik itkuk. ²⁴Tänpän kaŋkuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpmän kuŋkuŋo u kumaŋ gwägu bämopi-ken ahänkuk. Ahänirän gäpetä kwayän täŋkuk käda mänit taŋi pähaptä äbuk. Täŋirän gwägutä taŋi tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmonpayän täŋkuk. Ude täŋirän kuna yäknat pipiri pähap täŋkuŋ.

²⁵⁻²⁶^k Bipani käron pipiri pähap ude täŋ irirä kome yäŋeŋkuk. Yäŋewänä iwaräntäkiye pen ude täŋ irirä Jesutä yabänpän gwägu terak yeŋtäŋ kuŋirän bankentä kaŋpäŋ yänkuŋ; Yäke-e! Mäjo kubä äbätäk! yän yänpän kähän yänkuŋ. ²⁷Ude yänirä Jesutä yäniŋ bitnänpän yäwetkuk; Umuntäneŋo. Näkŋa äretat yäk. ²⁸Ude yäwänä Pitatä nadänpän iwetkuk; Ekänina! Gäkŋa äbänpänä yäwikaŋ näk gwägu terak gäkä äbätan udegän ärewa! yäk. ²⁹^l Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yän iweränkaŋ Pitatä gäpe terak naniktä äpämaŋ gwägu terak yeŋtäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. ³⁰Yeŋtäŋ kuŋtäŋgän mänit pähap piänirän gwägu tokärän kaŋkaŋ umuntaŋpän gwägu gänaŋ äpmonpayän täŋkuk. Tänpän gera yänkuk; Wära! Ekäni gäk nepmänit yäk. ³¹^m Yäwänä uterakgän Jesutä kerä iŋitpäŋ iwetkuk; Gäk nadäk-nadäkka äreyäwani! Imata bänep yarä niked peyan?

³²Ude iwetpäŋ iniränkaŋä gäpe terak äronirän mänit u bitnäŋkuk. ³³ⁿ Täŋirän äma gäpe terak itkuŋo unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok tänpän iniy oretkuŋ. Tänpän ŋode iwetkuŋ; Gäk Anutu täŋo ironji bureni-inik! yäk.

³⁴Eruk ude tänpän gwägu irepmitpäŋ Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahänkuŋ. ³⁵Ahänpän irirä ämawebe ätu Jesu kaŋpäŋ nadänpän man pewä yäpmän yotpärare it yäpmän kuŋkuŋo ude kuŋatkuk. Kuŋarirän ämawebe käyäm ikek yän-yäknat yäpmän Jesuken äbuŋ. ³⁶^o Äbänpän Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; Nadän yämiŋiri tekka moräkigän inirirä käyämi paorut yän iwetkuŋ. Ude iwerä nadän yämiŋirän käyäm ikek teki moräkigän initkuŋo u kudup tägaŋ moreŋkuŋ.

Ketemtä bänepnin nämo tänpän wak täkaŋ

Mak 7:1-23

15 ¹Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwoŋärewani äma ätutä Jesuken ahänpän ŋode iwet yabänkuŋ; ²^p Gäwaräntäkaye imata oraniye täŋo man kädet irepmit täkaŋ? U ketem näna yänpän kerä nämo ärutkaŋ jop yäpmänpän nak täkaŋ yäk.

^k 14:26 Luk 24:37 ^l 14:29 Jon 21:7 ^m 14:31 Mat 8:26 ⁿ 14:33 Mak 4:39

^o 14:36 Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44 ^p 15:2 Luk 11:38

³Ude yāwāwā Jesutā kowata ḡode yāwetkuk; In imata orajiye tāḡo man kādet iwatpāḡ Anutu tāḡo бага man irepmit tākaḡ? ⁴^q Anututā bian ḡode yāḡkuk; Gāk meḡka nanka oraḡ yāmen. Ba kubā ḡode; Äma kubätā miḡi nani yebewänā kumāḡ-kumāḡ utneḡ. ⁵Inā man bureni u nadākaḡ upāḡkaḡ u māde ut imiḡpāḡ ḡode yāk tākaḡ; Äma kubätā imaka tāga kubāta miḡi nani tāḡkentāḡ yāmikta yāwekopāḡ ḡode yāwerek; Ḥo ekta tamināḡipāḡ ek jop irirān Anututa biḡam peyat yāḡ yāwerek. Wa! Miḡi nani nāmo nadāḡ yāmiḡpāḡ ude yāweko uwā in tāga tāyan yāḡ iwetneḡ. ⁶In ude tāḡpāḡ Anutu tāḡo man yāpmāḡ āpāḡkaḡ injinken man meham tāk tākaḡ. ⁷Jop manman yāwani inta profet biani kubā wāpi Aisaia unitā man Anututā nadāk-nadāki-ken peḡirān ḡode yāḡkuko uwā bureni ahātak;

⁸⁻⁹Äma äbot ḡo menitā nāk naniḡ oret tākaḡ upāḡkaḡ bānepitā nāka bitnāk tākaḡ.

Äma tāḡo бага mangān iwat tākaḡ unita naniḡ orerirā nāk nāmo nadāḡ yāmik tāyat.

Ais 29:13

¹⁰Jesutā man ude yāḡpāḡ āmawebe ätu yāḡ yāḡ-yākḡat pābā yepmaḡpāḡ yāwetkuk; Man ket ḡode tāwera nadāwā tārewut; ¹¹^r Imaka mejin gānaḡ āpmok tākaḡ unitā bāneḡjin nāmo tāḡpānwak tākaḡ. Imaka bāneḡjin-ken naniktā ābāmaḡ mejin-ken ābāk tāyak unitā tāḡpewān bāneḡjin wak tākaḡ. ¹²Ude yāwānā iwarāntākiyetā dubini-ken kuḡpāḡ iwetkuḡ; Gāk nadātan? Gāk man u yāḡiri Parisi āmatā nadāḡpāḡ gāka kokwawak nadākaḡ yāk.

¹³Ude yāḡirā Jesutā yāḡkuk; Päya kudup Nana kunum gānaḡ naniktā nāmo piḡkuko uwā dāyamāḡpāḡ api buḡārek. ¹⁴^s In Parisi āma māde ut yāmik tākot. Uwā dapuri tumbanitā noriye dapuri tumbani kādet yāwoḡārek tākaḡ. Upāḡkaḡ āma dapuri tumbani yarätā kerī kowat iḡirān tāḡkaḡä kuḡtāḡgān awaḡ gānaḡ bok āpmodeḡ yāk. ¹⁵Jesutā ude yāwānā Pitatā iwetkuk; Gāk man wārani niwetan unitāḡo mebāri yāwi nadāna yāk.

¹⁶Yāwānā Jesutā yāḡkuk; Ai! In udegān, man yāḡira nāmo nadāwā tumāk tākaḡ. ¹⁷Mebāri ḡode nāmo kāwep nadāk tākaḡ; Mejintā imaka naḡirā kokḡin gānaḡ pāpmo ini irani-ken itkaḡä kāderi-kengān āpāmaḡ kuk tākaḡ. ¹⁸Tāḡpākaḡ imaka waki bāneḡjintā nadāk tākaḡ unitā bāneḡjin tāḡpānwak tākaḡ. ¹⁹^t Äma bāneḡpitā imaka wakiwaki ḡode pewān ahāk tākaḡ; Nadāwāwak, āmik, kubokāret, kubo, āma yāniḡ wārät man, ba jop manman. ²⁰Imaka udewanitā Anutu iḡamiken tāḡpewān wak tāyak yāk. Tāḡpākaḡ ketḡin nāmo ārutkaḡ ketem piḡitpāḡ nak tākaḡ unitā bāneḡjin nāmo tāḡpānwak tākaḡ yāk.

^q 15:4 Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 ^r 15:11 Mat 12:34 ^s 15:14 Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 ^t 15:19 Stt 8:21; Mat 12:34

Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täñ imiñkuk

Mak 7:24-30

²¹ Jesutä ude yänpän kome u peñpeñ Kenan kome, yotpärare yarä wäpi Tire kenta Sidon itkumän-ken ukäda kuñkuk. ²² Pänku irirän guñ äbotken nanik webe kubä, kome uken nanik unitä päbä Jesuta gera ñode yänkuk; Ekäni! Gäk Devit täño oranitä näka butewaki nadän nam! Näkño äpetnawä mäjo kubätä kotawänkañ komi pähap nadän it täyak yäk. ²³ Ude yäwänä Jesutä nadänpän man kowata kubä nämö iwetkuk. Ude täñjirän iwaräntäkiyetä Jesu dubini-ken kuñpän iwetkuñ; Gäk webe ño yän iwatpewi kwän! U yän-urukuruk yäntän niwatak yäk.

²⁴ ^u Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Anutu Nantä näk Isrel äma äbot, peñ awähutpeñ kuñarani, ugänpän täñkentäkta näwerän äput yäk. ²⁵ Täñpakañ webe u ehutpän äbä Jesu dubini-ken gukut imäpmok täñpän yänkuk; Ekäni, gäk jop waki täñkentän nam! ²⁶ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täño ketem yäyomägatpän aña yämiwä nämö tägawek. ²⁷ Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Bureni yäyan upänkañ aña mähemiyetä ketem nañkañ kokoki pewä mañirä jop waki nak täkañ yäk. ²⁸ ^v Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka tañi! Unita näwet yabätan udegän täñ gamitat. Ude yänjirän uterakgän äperi tägañkuk.

Jesutä ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuñ

Mak 7:31-37

²⁹ ^w Ude täñpän Jesu kome u peñpeñ Galili gwägu-ken päñku pom kubä terak päro mañit itkuk. ³⁰ Mañit irirän ämawebe bumta Jesu känäyän äbuñ. U käyäm mebäri mebäri ñode täñpani yän-yäkñat yäpmän äbä Jesu dubini-ken yepmañkuñ; Kuroñi waki, dapuri tumbani, kwäyähäneñ täñpani ba man nämö yäwani ba käyäm ikek ätu Jesu dubini-ken yäpmän äbänjirä Jesutä kudup yäpän tägañkuñ. ³¹ ^x Yäpän tägawäpän yepmañpän man nämö yäwanitä man yänkuñ. Ba kwäyähäneñ täñpanitä kädet ini kuñatkuñ. Täñpän äma kehäromini nämotä kehäromi yäpuñ. Ba dapuri tumbanitä dapun ijiñkuñ. Ude täñpakañä ämawebe päke unitä yabänpän jäkjäk yänpän nadäwätäk pähap täñkuñ. Ude täñpän Isrel nanik täño Anutu bumta iniñ oretkuñ.

Jesutä äma 4,000ta ketem yepmän towiñkuk

Mak 8:1-10

³² ^y Täñpakañ Jesu uwä iwaräntäkiye yän-yäkñat päbä yepmañpän yäwetkuk; Näk ämawebe päke ñonita butewaki nadätat. Ninkät kepma

^u 15:24 Mat 10:6 ^v 15:28 Mat 8:10,13 ^w 15:29 Mak 7:31 ^x 15:31 Mak 7:37

^y 15:32 Mat 14:14

yarākubā it yāpmān abāṅkā nakta bumta yekaṅ. Tāṅirā jop yepmana pāṅku kādet miṅin nakta kumneṅ yānpān nadāwātāk tāyat yāk. ³³Ude yāwānā iwarāntākiyetā iwetkuṅ; Kome jopi-ken ṅodeken ketem deken yāpmānpān āma ābot pāhap ṅodewani yepmān towina naṅ tokṅeneṅ? ³⁴Ude iwerāwā Jesutā yāwet yabāṅkuk; Injinken dākum jide itkaṅ? Yāwānā iwetkuṅ; Kārāga 7kāt gwāgu tom yarā yāk.

³⁵Ude iwerā nadāṅkaṅ āmawebe pāke u yāwet-pewān maṅjit yāpmān kuṅkuṅ. ³⁶Ude tāṅirā kārāga 7 ukāt gwāgu tom yarā u yāpmānpān Anutu-ken bānep tāga man yānpān iwarāntākiyeta yāmiṅkuk. Yāmānkaṅ unitā yāpmān daniṅpān āmawebe pāke unita yāmiṅ yāpmān kuṅkuṅ. ³⁷Yāmākaṅ āmawebe pāke u naṅpā koki tāṅpāpān ātu jop peṅkuṅ. Jop patkuṅ u yāpmānpān yāk 7 ude daiwā tokṅeṅkuṅ. ³⁸Tāṅpākaṅ āma ketem naṅkuṅ u 4,000 udetā naṅkuṅ. Webe ironi-kāt nāmo daniwani. ³⁹Eruk ude tāṅkaṅ āmawebe u yepmaṅpān kuṅirā Jesu ini uwā gāpe terak āromaṅ kuṅtāṅgān Magadan komeken ahāṅkuk.

Kudān kudupi kakta āneṅi yāṅkuṅ

Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

16 ^{1z} Eruk Magadan komeken ahāṅpān irirān Parisi āmakāt āma Satyusi ābotken nanik ātutā ābāṅpān Jesutā goret kubā tāṅpān kaṅpān manken kaṅ tenayāṅ nadāṅpān peṅ iwetkuṅ; Ai! Gāk kudān kudupi kubā tāṅiri kaṅpān Anututā gepmaṅpān āpun yāṅ nadāna! yāk. ²Ude yāwāwā yāwetkuk; In kome tāṅo kudān ṅode yabāṅpān-nadāk tākaṅ; Bipāda kome gāmāni ijiṅirān kwep edap api ijiwek yāṅ yāk tākaṅ. ³Ba yāṅewānkaṅ tamimaṅ gubam kubiri gwāgārirān iwān taṅi tawayāṅ yāṅ yāk tākaṅ. Tāṅpān in kome tāṅo kudān jopi udewani yabāṅpān-nadāk tākaṅ upāṅkaṅ nāk kudān kudupi tāṅ yāpmān āburo unitāṅo mebāri imata nāmo kaṅpān nadāk tākaṅ? ^{4a} In nadākaṅ? Waki tāṅpani āmawebe ābot intā kudān kudupi yabākta nāwet yabāk tākaṅ. Upāṅkaṅ kudān kudupi mebāri kubā nāmo tāṅira kānayāṅ! Nāmo, kudān bian profet Jona terak ahāṅkuko udegān ahāṅirān api kāneṅ.

Āma tāṅo nadāk wakita dapun ket tāk tākot

Mak 8:14-21

⁵Tāṅpān iwarāntākiye kārāga dākum guṅ taṅpān peṅpeṅ Jesu-kāt gāpe terak āronpeṅ gwāgu kukṅi udude kāda kuṅkuṅ. ^{6b} Pāṅku itkaṅ Jesutā yāwetkuk; In Parisi āmakāt Satyusi ābotken nanik tāṅo yista ket nadāṅpān kaṅ kuṅarut! ⁷Ude yāwānā iwarāntākiyetā nāwetgāwet ṅode tāṅpān yāṅkuṅ; Yista yāyak u imata yāyak? Kārāga guṅ taṅpān peṅpeṅ ābāmāṅo unita kāwep nadāṅpān niwetak yāk.

^z 16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 ^a 16:4 Mat 12:39; Luk 11:29 ^b 16:6 Luk 12:1

⁸ Man ude yänjirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Wa! Nadäkinikjin kwini. In imata käräga penpen äbäno unita man yänpän-nadäk täkan? Unita nämo yäyat. ⁹^c Näkä imaka bian tänkuro unita tänguŋ täkan ba? In imata guŋ tänpän näwetgäwet täkan? Näk käräga 5 upän äma 5,000 ketem yepmän towiwa nanpä tagawäpän ketem jop patkuŋo u yäk jide daiwä tokŋenkuŋ? ¹⁰^d Ba käräga 7 upän äma 4,000 yepmän towiŋira nanpä koki tänpäpän ketem jop patkuŋo u yäk jide daiwä tokŋenkuŋ? ¹¹ Unita in imata nämo nadäwä tärekan? Näk yis yäro uwä kärägata nämo täwetat. Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täno kädet kuŋat-kuŋatta yänpän yis terak utpän täwetat. Äma u nämo yäwarän täneŋ yänpän man u täwetat. Unitäno nadäk-nadäk waki unita ket kaŋiwatpän kan kuŋarut yän ude nadänpän täwetat. ¹² Man ude yäweränkan eruk nadäwä tärewäpän yänkuŋ; Bureni! Yis, käräga-kät awähurani unita nämo niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täno man yäkyäki ba kädet kuŋat-kuŋarita ket kaŋiwatpän kan kuŋarut yän yänpän niwetak yäk.

Pitatä Jesu täno mebäri yänahänkuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

¹³ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye yän-yäkŋat yäpmän Sisaria Pilipai komeken kuŋkuk. Kuŋtängän Jesutä kädet miŋin iwaräntäkiye ŋode yäwet yabänkuk; Ämawebetä Äma Bureni-inikta netä yän iwet täkan? ¹⁴^e Yäwänä iwetkuŋ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yän yäk täkan. Ba ätutäwä profet biani Elaija yän yäk täkan. Täŋ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani ätu uken nanik kubä yän yäk täkan yäk.

¹⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Tänpäkan injinä näkawä netä yän yäk täkan? ¹⁶^f Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäno nanaki yän iwetkuk. ¹⁷^g Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Saimon, Jona täno nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäkka uwä ämaken naniktä nämo ahätak. Nana kunum gänaŋ naniktä yänkwawa täŋ gamitak. ¹⁸^h Ude yänpän iwetkuk; Bureni ŋode gäwera nadä; Wäpka Pita yän gäwet täkan u mebäri möbä unita gäkä terak äbotnaye yepmanpa kehäromi irirä äma waki täno kehäromitä nämo api däpek. ¹⁹ⁱ Tänpän näk Anutu täno kaŋiwat yewa unitäno yäma dārani täno ki api gamet. Ude täŋkanä gäkä imaka kubä kome terak nämo yäniŋ kireŋjiri Anututä kunum gänaŋ udegän nämo api yäniŋ kirewek. Täŋ, gäkä imaka kubä kome terak yäniŋ kireŋjiri Anututä kunum gänaŋ udegän api yäniŋ kirewek yäk. ²⁰^j Ude yänpän iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ŋode yäwetkuk; Intä näka Anutu täno iwoyäwani äma Kristo yän ämawebe nämoinik yäwetneŋ.

^c 16:9 Mat 14:17-21 ^d 16:10 Mat 15:34-38 ^e 16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15;

Luk 9:7-8 ^f 16:16 Jon 6:69 ^g 16:17 Mat 17:5; Gal 1:15-16 ^h 16:18 Jon 1:42; Efe 2:20

ⁱ 16:19 Mat 18:18; Jon 20:23 ^j 16:20 Mat 17:9; Mak 9:9

Jesutä näk api kumbet yän yänjuk

Mak 8:31–9:1; Luk 9:22–27

²¹Kadäni uken Jesutä yäput pejpän imaka ahän imikta yän imani unita iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk komi pähap api nadäwet. Tänpäkan Juda täño äma ekäni ba bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwoñärewani ämatä mäde api ut naminej. Tänpäkan nutpän änenayän tänpöpän kepma yaräkubä tärenjirän kodak tänpän äneji api akwet.

²²Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yänjikjat päñku ibejpän yänjuk; Ekäni, Anututä tänpäntän gaminjirän imaka udewani nämoinik api ahän gamek yäk. ²³Yäwänä äyänutpän Pita ñode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädet tänpipiñ nameno! Nabä kätänpäj ku! Gäk man yäyan uwä Anutu-ken nanikpän nämo yäyan. Uwä äma gäkñaken mangänpän näwetan yän iwetkuk.

²⁴^k Tänpäkan Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadänpänjä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpän bäräpi näkä kotawayän täyat udegän päya kwakäpi buramiñkan gwäk pimiñpän kan näwarän. ²⁵^l Tänpäkan, äma kubätä säkgämän kan irayän nadänpän iniken irit kuñat-kuñarita iyap tänpänjä u api paorek. Upänkan äma kubätä näka yänpän irit kuñat-kuñari iniñ kirewayän täko uwä irit täga api kan-ahäwek. ²⁶^m Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup pej bäyanpän yäpmän kuñarayän täko uwä kumänjirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämo api tänpäntän iminej. Unita irit kehäromi kan-ahäkta imatäkenpän täga suwawek? Nämoinik!

²⁷ⁿ Jesutä ude yänpän äneji ñode yänjuk; Äma Bureni-inikä nani täño epmäget kudän ikek kudupi añeroniye-kät api äpneñ. Äpänpän ämawebe kuduptagän kädet jide jide tänpän kuñat täkan uterakgän kowata api yämek. ²⁸Näk bureni täwera nadäwut; Itkan ño inken nanik ätu nämo kumänjirä Äma Bureni-inik intäjukun äma täño kudän ikek äpänjirän api kanpän nadäneñ yän yäwetkuk.

Jesu gupi inide kubä ahänjuk

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

17 ¹Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmän kuñtängän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yän-yäkñat yäpmän pom kubä terak äronjuk. Uken päro inigän itkuñ. ²^o Itpän kanjirä Jesu gupi inide kubä ahänjuk. Injami dapuntä edap dapuri täño peñyänjek ude äworenjuk. Teki imaka paki inikinik tänpän ägo weñjuk. ³Ude ahänjirän yabänjuk; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija injami terak ini ugän ahänpän itkumän. ⁴Yarä

^k 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 ^l 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ^m 16:26 Mat 4:8-9
ⁿ 16:27 Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12 ^o 17:2 2Pi 1:16-18

uwä ahänpäj Jesu-kät man yänpäj-nadäk tänjirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamäj ñonita oretoret takamäj yäk. Unita gäkä yäwikañ yottaba yaräkubä kañ tänpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

^{5p} Ude yäj irirän pengän gubam penyänek ikek kubätä äpä uwäk tänpäj yepmañkuk. Uwäk tänpäj yepmañirän gubam gänañ man kubä ñode ahäñkuk; Ñowä näkño nanakna bureni-inik. U kañpäñ gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäño man kañ buramik tänpüt yäj yäwetkuk.

⁶Eruk iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadänpäj umuntañkañ kome terak päñku injami yäpä äpmonpöpäj patkañ bumta kwiñkuñ.

⁷Ude tänjirä Jesu dubini-ken kuñpäñ yepmäñit tänpäj yäwetkuk; In umuntäneño! Akuwut! ⁸Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpäñ Jesu inigän irirän kañkuñ. ^{9q} Ude täñkañ pom terak naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman ñode yäwetkuk; Imaka kudupi kakañ unitäño manbiñam äma ätu pengän nämo yäwetneñ. Äma Bureni-inik kumbaniken naniktä kodak tañpäñ akwänkañ kañ yäwerut yäk.

^{10r} Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; Baga man yäwoñärewani äma imata ñode yäk täkañ? Elaijata jukun ahäwänkañ Anutu täño iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

¹¹Iweräwä Jesutä kowata ñode yänkuk; Elaijata jukun ahäwänkañ Kristo mäden api ahäwek yäj yäk täkañ u täga yäk täkañ. Unita bureni ñode täwetat; Elaija uku ahäñkuk. Ahänpäj Kristo ahäwayäj täko unita kädet täwit imiñkuk. ^{12s} Ahänpäj irirän nämo kañpäñ nadänkañ kudän waki mäyap täñ imiñkuñ. Täñkuño Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täñ imineñ. ^{13t} Jesutä ude yäweränkañ nadäwä tumbuñ; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yäj nadänkuñ.

Iwaräntäkiyetä tänpä wañkuñ

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴Eruk pom terak naniktä äpänpäj ämawebe itkuñ-ken u ahänjirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjiñ äpmonpäj iwetkuk; ¹⁵Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadäj imi yäk. U tängunguñ tañpäñ mañpatäbotkañ kädap gänañ ba ume gänañ äpmok täyak. ¹⁶Ude tänjirän nanakna yäpmäj gäwaräntäkaye-ken äbänjira yäpna tägawut yänkañ tänpä wañ yäk. ^{17u} Yäwänä Jesutä gañani nadänpäj ñode yänkuk; Wa! In bänepjin gwäjiñ ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneñ? Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! Ude yänpäj äma u iwetkuk; Eruk, ironji uwä yäpmäj äbi! ¹⁸Ude yäwänä ironji u yäpmäj äbänjirän mäjo ibenpewän nanak u kakätänpeñ kuñkuk. Kakätänpeñ kuñirän tägañpäñ itkuk.

^p 17:5 Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15 ^q 17:9 Mat 16:20
^r 17:10 Mal 4:5 ^s 17:12 Mat 11:14, 14:10 ^t 17:13 Luk 1:17 ^u 17:17 Lo 32:5,20; Jon 14:9

19^v Täñirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabänkuḡ; Nin imata majo u iwet kirekta täna wawäpäḡ pemäḡ? 20-21^w Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita täḡpä waḡ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nikek. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ḡo ḡode iwetneḡ; Wädäḡ udu ku! Iweräwä man buramiḡpäḡ täga wädäḡ kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä täḡpäwä bureni nämowä nämö ahäwek.

22^x Jesutä ude yäwetpäḡ päḡku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä täḡpäḡ yäwetkuk; Kadäni käronḡi nämö iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadäḡ äma keru terak api pewek. 23 Peḡirän kumäḡ-kumäḡ utpäḡ äneḡirä kepma yaräkubä täreḡirän api akwek yäk. Ude yäwän nadäḡpäḡ iwaräntäkiye butewaki päḡap nadäḡkuḡ.

Jesu takis moneḡ pekta manbiḡam yäwetkuk

24^y Täḡpäḡ äyänutpeḡ Kapeneam yotpärare-ken kuḡirä kudupi yot täḡkentäkta takis moneḡ yäpani äma ätutä äbänpäḡ Pita ḡode iwet yabänkuḡ; Täwoḡäreḡ ämajintä kudupi yot täḡo takis moneḡ pek täyak ba nämö pek täyak? 25 Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yänḡpäḡ yot Jesutä itkuk-ken u äronḡpäḡ man nämö iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabänkuḡ; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täḡo intäjukun ämatä iniken epän täḡkentäkta takis moneḡ yäpmäk täkaḡ u netä keru-ken nanik yäpmäk täkaḡ? Iniken mäyemiye-ken nanik bok yäpmäk täkaḡ ba ämawebe gägäni täḡo-gänpäḡ yäpmäk täkaḡ? Jide nadätan?

26 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täḡo-gänpäḡ yäpmäk täkaḡ, iniken mäyemiye-ken nanik nämö yäpmäk täkaḡ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mäyemiye uwä takis moneḡ nämö pek täkaḡ. U jop it täkaḡ. 27 Upänkaḡ ninta nadäwä wak täḡ nimineḡo u deta gwäḡu-ken kuḡkaḡ gwäḡu tom kubä pengän wabiwayäḡ täyan u wädäḡpäḡ yäpmänkaḡ meni yäpmäḡ aḡeḡpäḡ moneḡ kubä kaḡpäḡ ninek-tagän yänḡpäḡ moneḡ u takis yäpani äma unita kaḡ yämi.

In nanak täpuri ude bumik kuḡatneḡ

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

18 1^z Kepma uken Jesu täḡo iwaräntäkiyetä Jesuken kuḡpäḡ ḡode iwet yabänkuḡ; Anutu täḡo kaḡiwat yewa gänäḡ netätä intäjukun täḡpäḡ itak? 2 Eruk ude yänḡirä Jesutä nanak täpuri kubä yänḡewän äbänpäḡ bämopi-ken teḡkuk. 3^a Teḡpäḡ ḡode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In injinta nadäwä äpani täḡpäpäḡ nanak täpuri ḡodewani bumik nämö kuḡatnayäḡ täkaḡ uwä Anutu täḡo kaḡiwat yewa gänäḡ nämoinik

^v 17:19 Mat 10:1 ^w 17:20 Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6, 1Ko 13:2 ^x 17:22 Mat 16:21
^y 17:24 Kis 30:13; Kis 38:26 ^z 18:1 Luk 22:24 ^a 18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

api äronen. ⁴Täjnpäkaŋ äma kubätä iniken gupi ba nadäk-nadäki yäpmäj äpäjnpäj nanak täpuri bämoŋjin-ken itak ŋodewani bumik kuŋarayäj täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ intäjjukun äma ude täjnpäj api irek.

⁵^b Täjkaŋ äneŋi ŋode yäwetgän täjnkuk; In nadäkaŋ? Äma kubätä näka nadäjnpäj nanak täpuri ŋodewani kubäta oraŋ imayäj täyak uwä näka udegän api oraŋ namek. ⁶^c Upäjkaŋ äma kubätä nanak ŋodewani nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yäj-yäkŋat-pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmäjnpäj ume gänaŋ maŋpä äpmonenjo u irepmirek.

⁷Wära! Komen äma inta butewaki nadätat. Imata, äma waki ätutä täj-täkŋat-pewä inken nanik mäyap api waŋ moreneŋ. Bureni, täjyäkŋarani äma udewani itkaŋ, upäjkaŋ jide täjnpäj kowata api irepmitneŋ? ⁸^d Unita ketka ba kuroŋkatä wakiken gepmaŋpayäj täjnpänä u madäj täkŋenpäj kaŋ maŋpi kut yäk. Irit kehäromi kaŋ-ahäwayäj nadäjnpäjä jop kwäyhäneŋ täjnpäj kaŋ it. Ude nämo täjkaŋ ketka kuroŋka bok yäpmäj kuŋarayäj täno uwä kädäp pähap gänaŋ api äpmonpen! ⁹Ba dapunkatä wakiken gepmaŋpayäj täjnpänä dapunka dätpäj kaŋ maŋpi kut. Irit kehäromi kaŋ-ahäwayäj nadäjnpäjä ude täjkaŋ dapunka tumbani kaŋ kuŋat. Dapunka bok ijinŋaŋ kuŋatpäjä geŋi täŋo kädäp pähap gänaŋ api äpmonpen.

Yawak kubä paotkuko unitäŋo man wärani

Luk 15:3-7

¹⁰⁻¹¹^{e f} Man ude yäjnpäj äneŋi pen ŋode yäwetgän täjnkuk; Inä kwikinik kuŋatpäj ironi täpuri täpuri ŋonita nadäjirä äpani nämo täneŋ. Näk unita ŋode täwera nadäwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nämo kuŋat täkaŋ. Nämo, u aŋeroniye nieke. Aŋero kunum gänaŋ Nana-kät bok itkaŋ unitä watäni it yämik täkaŋ.

¹²In jide nadäk täkaŋ? Äma kubä yawakiye 100 uken nanik kubä-tägän paoreko uwä ini paorän yäj täga yäwek? Nämo inik, yawaki ⁹⁹ u yepmaŋkaŋ yawak paotpen kweko unita päŋku wäyäkŋewek. ¹³Näk bureni täwetat. Äma uwä wäyäkŋenŋkä kaŋ-ahäjnpäjä oretoret ⁹⁹ itneŋo unita nämo täjŋpek. Nämo, paotpen kwanipäj kaŋ-ahäweko unita oretoret pähap täjŋpek. ¹⁴Täjnpäkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä ämawebe äpani ukeŋonita udegän nadäk täyak. Kubätä paotta nämo nadäk täyak.

^b **18:5** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 ^c **18:6** Luk 17:1-2 ^d **18:8** Mat 5:29-30

^e **18:10** Hib 1:14 ^f **18:11** Luk 19:10

Momi tänpäni yäpätägakta man

Luk 17:3

^{15g} Jesutä ude yänpän yänjuk; Notkapak kubätä waki täj gaminjirän gäk kuŋkaŋ äma ukät injekgän itpäŋ waki täj gameko u kwikinik yän paideŋ. Täŋkaŋ man yäwi gäkŋo man buramiwänä äneŋi not tänpəŋ kuŋatdeŋ. ^{16h} Upänkaŋ gäkŋo manta bitnäwänä äma kubä ba yarä yämagurikaŋ ukät bok yänpän yäpə-siwəŋ tawäpäŋ teneŋ. Ude täneŋo uyaku nadän gamek. ¹⁷ⁱ Tänpäkaŋ äma yaräkubä intäŋo manta bitnäwänä äbot tänpäni täŋo käbeyä-ken täga teneŋ. Ba äbot tänpäni käbeyä täŋo man unita udegän bitnäwänä äma u mäde ut iminjirä guŋ äma, ba takis moneŋ yäpani ude kuŋarek.

^{18j} Näk bureni täwetat. In imaka kubä kome terak nämo yäniŋ kirenjirä Anututä kunum gänaŋ udegän nämo api yäniŋ kirewek. Ba in kome terak yäniŋ kirenjirä Anututä kunum gänaŋ udegän api yäniŋ kirewek. ^{19-20k l} Ba äneŋi ŋode täwetgän tänpa nadawut; Äma yarä ba yaräkubätä näka yänpän käbeyä tänjirä näk u bämopi-ken api iret. Unita inken nanik yarätä imaka kubäta bänep kubägan peŋpäŋ Anutu-ken yänpäinjirän kunum gänaŋ Nanatä nadän yämiŋpäŋ mani api buramiwek.

Momi pekpek täŋo man

Luk 17:3-4

²¹ Jesutä man ude yänjirän Pitatä iwetkuk; Ekäni! Notnapak kubätä waki täj namik tänjirän momini u kadäni kadäni peŋ imiŋ yäpmän kuŋtäyiwä kadäni 7 ude täreŋjirän äneŋi wari peŋ imettawä? ^{22m} Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo. Gäk notkapak täŋo momini kadäni kubä ba yarätagän ude nämo peŋ imen. Pen waki udegän täj gamiŋ yäpmän äroŋjirän gäk pen wakini pekpek kaŋ täj yäpmän ku.

²³ Tänpän man yänjukko unita man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabän yawat täyak uwä ŋode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Tänpäkaŋ epän ämawebeniye mäyaptä äma uken nanik tuŋum jop yäpmänkaŋ gwäki nämo pek täneŋ. ²⁴ Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuŋum jop yäpani unitäŋo gwäki yäpa yänkaŋ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmän täj kuŋtängän epän ämani kubä kaŋ-ahäwek. Äma u tuŋum jop yäpeko unitäŋo gwäki ärowani-inik. ²⁵ Unita äma u gwäki taŋi päke u jide tänpän pewa täreŋeŋ yän nadänpäŋ mäheŋi iwerek. Iwerirän mäheŋi unitä ŋode yäwek; Imaka imaka it gamikaŋ u ba webe nanakaye

^g 18:15 Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 ^h 18:16 Lo 19:15; Jon 8:17 ⁱ 18:17 1Ko 5:13

^j 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 ^k 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7 ^l 18:20 Mat 28:20; Jon 14:23

^m 18:22 Luk 17:4

kuduptagän ämata yäniḡ kireḡpāḡ gwäki yäpmanḡkaḡ kaḡ nam yāḡ iwerek. ²⁶Ude iwerirän inita butewaki nadāḡpāḡ māhemi dubini-ken kuḡpāḡ gukut imāpmok tāḡpāḡ butewaki man ḡode yāwek; Butewaki nadāḡ namiḡpāḡ kwikinik iriri kaḡ-ahāḡkaḡ waki kaḡ gama yāk. ²⁷Iwerirän māhemi u butewaki nadāḡ imiḡpāḡ momini kudup peḡ moreḡ imiḡkaḡ jop tewän kwek.

²⁸Eruk, tewän pāḡku noripak kubätä äma uken gwäki tāpuri 100 kina ude nämo imeko unita kaḡ-ahāḡpāḡ kotākiḡän iḡitkaḡ näkḡo monēḡ ukeḡo nam yāḡ iwerek. ²⁹Ude tāḡirän noripak u inita butewaki nadāḡkaḡ gwāḡiḡ āpmonḡpāḡ ḡode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kaḡ-ahāḡkaḡ api gamet yāḡ iwerek. Ude iweränä yāwek; ³⁰Kāmi kaḡ gamayāḡ nāwetan upāḡkaḡ nāmoinik yāk. Ude yāḡpāḡ iḡit yāpmanḡ pāḡku komi yot ḡanaḡ teḡkaḡ iwerek; Moneḡ nami tāreḡirän api ḡabā kätāwā āpāmanḡ kwen yāḡ iwerek. ³¹Ude tāḡirän noriye epän penta tāḡpani unitā kaḡkaḡ kokwawak nadāḡpāḡ pāḡku ekānini-ken manbiḡam u iwetneḡ.

³²Ude iwerāwā äma ekāni unitā nadāḡpāḡ epän äma unita yāḡpewän ābānpāḡ iwerek; Wa! ḡāk äma wakiinik yāk. ḡāk näkken momi tāḡkunopāḡ butewaki man nāweriri näk ḡākḡo momika kumän peḡ gamiḡkut yāk. ³³Nākā ude tāḡ gamiḡkuropāḡ ḡāk imata notkapakta udegän nämo tāḡ imitan? ³⁴ⁿ Ude yāḡpāḡ kokwawak taḡi nadāḡ imiḡpāḡ komi äma kerī terak peḡkaḡ yāwerek; Äma ḡo komi imiḡ yāpmanḡ kuḡirā näkken tuḡum yāpuko unitāḡo gwäki namānkaḡ kaḡ kakätāwut yāḡ yāwerek.

³⁵^o Jesutā man wārani ude yāḡpāḡ yāwetkuk; Nana kunum ḡanaḡ naniktā inta udegän api tāḡ tamek. In meḡin-tāḡän nämo yāneḡ. Bāneḡjin nadāk-nadākjin kuduptā notḡiye tāḡo wakini nämo peḡ yāmiḡpāḡā komi api nadāneḡ.

Ämatā webeniye yāḡyāwat tākaḡ unitāḡo manbiḡam

Mak 10:1-12; Luk 16:18

19 ¹Eruk Jesutā man ude yāḡ paotpāḡ Galili kome peḡpeḡ Judia kome Jodan ume kukḡi udude kāda kuḡkuk. ²Uken kuḡirän āmawebe māyap pāhap iwarän tāḡirā kāyām mebāri mebāri yāpän tāḡaḡ yāmiḡkuk. ³^p Tāḡ irirän Parisi äma ātutā ahāḡ imiḡpāḡ tāḡ-ikḡatpena man kubā goret yāwānkaḡ manken tenayāḡ nadāḡpāḡ man kubā ḡode iwetkuḡ; Ai! ḡāk jide nadātan? Äma kubā tāḡo webenitā kādet mebāri mebāri u ba u tāḡirän webeni u yāḡ iwareko uwā tāḡa ba waki?

⁴^q Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Wāra! Mosestā man kudän tāḡkuko u nämo daniḡpāḡ nadāk tākaḡ? Man kubā ḡode kudän tāḡkuk; Anututā

ⁿ 18:34 Mat 5:25-26 ^o 18:35 Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13 ^p 19:3 Mat 16:1

^q 19:4 Stt 1:27, 5:2

imaka imaka pewän ahän moreñirä äma bok, webe bok täñ yepmañkuk. ^{5r} Täñpän ñode yänkuk; Ämatä miñi nani yabä kätänpän webeni-kät epmäñpän irirän tohari gupi kubägan api tädeñ. ⁶ Mebäri unita yanäpi u inigän inigän nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägan itdenja yepmañpanipän ämatä täga nämo yäpmän danineñ.

^{7s} Yänjirän Parisi ämatä iwetkuñ; Ude yäyan upänkañ imata Mosestä manbiñam kubä ñode niwetkuk? Gäk webeka pewayän nadänpänjä webekata yänjimat-wat man kudän keräpi kubä täñpän imiñkañ kañ yänjimat yän yänkuk. ⁸ Ude yänjirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Manbiñam u jop nämo täwetkuk. In Anutu täño man irepmitkañ injinken gäripjin terak kuñat täkañ unita webejiye täga api yän-yäwatneñ yän yänkuk. Upänkañ pengän Anututä kädet ude täkta yäjiwätkuk. ^{9t} Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täñpekopän jop nadän yänjimatpän webe kubä yäpeko uwä kubokäret ude täñpek.

^{10u} Eruk ude yänjirän iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Wära! Nädapi irit kuñat-kuñatta ude niwetan unita webe netätä yäpek? ¹¹ Yänjirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ämawebe mäyaptä man u nadäwä bäräp täkañ upänkañ Anututä täñkentän yämiñirän ämawebe ätutä man u täga iwatneñ. ¹² In nadäkañ? Äma ätu webe täga nämo yäpneñ. Imata, miñijetä inide bäyañ yepmak täkañ. Äma udewaniwä webe yäpmäktä gäripi nämo nadäk täkañ. Täñ, äma ätu yabäni dārani unita webe täga nämo yäpneñ. Ba äma ätuwä Anutu täño epänta yänpän webe nämo yäpmäk täkañ. Upänkañ äma kubä, webe yäpmäktä käderi pat imänä, eruk yanäpi täktäk täño man täweraro u buramiwek.

Ironjironji näkken äbut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Kadäni uken ämawebe ätutä nanakiye Jesutä keru gupi terak peñkañ nani-ken täñkentän yämikta yänjapik man yäwän yänpän Jesuken yän yäpmän äbuñ. Yän yäkñat yäpmän äbänjirä iwaräntäkiyetä yabän yänpän yäwetkuñ; Nanakjiye yäpmän ämneño! Kut! yän yäwetkuñ. ^{14v} Yänjirä Jesutä nadänpän yänkuk; Yäwat kireneño! Yabä kätäwä ironjironji näkken yäpmän äbäk täkot yäk. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe ironjironji ñodewani äworeñpän kuñat täkañ uwä Anututä bureni yabän yäwat täyak. ¹⁵ Eruk Jesutä man ude yänpän keru gupi terak peñkuk. Ude täñpän tärewäkañ kome u peñpeñ kuñkuk.

^r 19:5 Stt 2:24; Efe 5:31 ^s 19:7 Lo 24:1-4; Mat 5:31 ^t 19:9 Mat 5:32, 1Ko 7:10-11

^u 19:10 1Ko 7:1-2,7-9 ^v 19:14 Mat 18:2-3

Äma gubaŋi tuŋum mähemitä Jesuken äbuk

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶Täŋpakaŋ äma kubä Jesu ahäj imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani, näk täga jide u täŋkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpet? ¹⁷^w Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imaka tägata imata näwet yabätan? Imaka täga u mähemi Anutu ini. Täŋ, irit kehäromi yäpayäj nadäŋpäŋä Anututä kädet pewani u iwarayäj täno uyaku api kaŋ-ahäwen.

¹⁸^x Yäwänä äma unitä yäjkkuk; Kädet jidewanita yäyan? Yäwänä Jesutä yäjkkuk; Gäk äma kumäj-kumäj nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, äma kubä manken teŋkaŋ jop manman nämo ikŋaren. ¹⁹^y Ba gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Täŋkaŋ gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäŋpäŋ iron täŋ imen. ²⁰Ude iweränä yäjkkuk; Näk kädet näwetan u kudup iwat yäpmäj äbätat. Upäŋkaŋ imaka ätu jide upäj täŋkaŋ irit tägawä kaŋ yäpet?

²¹^z Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Siwoŋi-inik kaŋ ira yäj nadäŋpäŋä ŋode kaŋ tä; Moneŋ tuŋum ba imaka it gamikaŋ u kudup ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäjkaŋ ämawebe jäwärita kaŋ yämiŋ more. Ude täŋpayäj täno uyaku kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen. Eruk, ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! ²²Täŋpakaŋ äma gubaŋi unitä man ude nadäŋpäŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäj bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.

²³Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk bureni-inik täwetat; Moneŋ ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta api täŋburut täneŋ. ²⁴Unita jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäj yäwatta api täŋburut täneŋ. ²⁵Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikŋutpäŋ yäjkuŋ; Wära! Anututä äma moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäj yäyan upäj äma jopi nin ŋodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁶^a Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek.

²⁷Ude yäjirän nadäŋpäŋ Pitatä kowata man ŋode iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän takamäj ŋonita kowata jide api yäpne? ²⁸^b Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Anututä täŋpewän kome ba imaka imaka äneŋi kodak tänayäj takaŋ-ken uken Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam ikek itkaŋ imaka imaka api yabäj

^w 19:17 Wkp 18:5; Luk 10:28 ^x 19:18 Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 ^y 19:19 Wkp 19:18

^z 19:21 Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37 ^a 19:26 Stt 18:14; Jop 42:2

^b 19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21

yawarek. Tānpākaŋ in nāk nāwarāntāk tākaŋ u imaka, nāk dubina-ken itkaŋ Isrel ābot 12 unitāŋo intājukun āma ude api itneŋ. ²⁹ Tānpāŋ āma kubätä nāk nāwarayāŋ nadānpāŋ noriye wanoriye, miŋiye naniye, ironiye ba imaka kuduptagān peŋkaŋ nāk nāwarayāŋ tāko uwā imaka peŋkuko u yārepmiŋpāŋ kowata tāgagāmān api kaŋ-ahāwek. Tānpāŋ irit kehāromi imaka, api yāpek. ³⁰ Upāŋkaŋ āma apiŋo wāpi biŋam ikek intājukun itkaŋ u māyaptā māde kāda kwākaŋ āmawebe apiŋo āpani itkaŋ unitā wāpi biŋam ikek intājukun api itneŋ yāŋ yāwetkuk.

Āma wain epān tānpāni tāŋo man wārani

20 ¹ Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat epān tāk tāyak uwā ŋode bumik; Epān māhemi kubätä tamimaŋ bipani akunpāŋ wain epāna kaŋ tāŋ namut yāŋ yānpāŋ āma ātu yāmagurayāŋ kwek. ² Kuŋkaŋ āma jop irani ātu yabāŋ ahānpāŋ yāwerek; Ai! In nākŋo wain epān tāŋ namiŋirā gwāki K20 K20 tamayāŋ yāk. Ude yāwerānkaŋ āma unitā nadāwā tāga tānpāpāŋ wain epān māhemi u iwatneŋ. ³⁻⁴ Eruk ⁹ kirok tāŋirān āneŋi pāŋku āma māyap namiŋ-gamiŋ bāgup-ken jop irirā yabānpāŋ ŋode yāwerek; Ai, in pāŋku wain epān tāŋ namiŋirā nāk gwāki tamayāŋ yāk. ⁵ Yāwerān nadāŋkaŋ wain epāni-ken kunēŋ. Eruk kepma kubā ugān āma māyap, tamimaŋ yāmagurek, kepma yāmagurek, bipāda yāmagurek. ⁶ Ātu itkaŋ kome bipayāŋ tāŋirān āneŋi pāŋku āma jop irani ātu irirā yabānpāŋ yāwerek; In kepma kāroŋ pāke ŋo ima tāŋ irirā kome bipmāntak? ⁷ Yāwānā iwetneŋ; Āma kubätä epān tāŋ imikta nāmo nimagurako unita jop iramāŋonik yāk. Yāwāwā yāwerek; Pāŋku wain epāna tāŋ namut yāk. Ude yāwerānkaŋ kunēŋ.

⁸ Epān māhemitā ude tāŋirān kome bipmāŋirān watā āmani kubā iwerek; Gāk epān āma apiŋo yāmaguraro u yāŋ-pābā kubā-kengān yepmaŋpāŋ epān tākaŋ unitāŋo gwāki yāmi yāk. Tānpāŋ epān āma māden yāmaguraro unita yāmiŋ pāŋku āma pengān yāmaguraro unita yāmi tārewut yāk. ⁹ Ude tāŋkaŋ eruk māden yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābeko unitā jukun K20 K20 yāpneŋ. ¹⁰ Eruk, K20 K20 yāmān yāpmāŋirā intājukun yāmagureko unitā kaŋpāŋ ŋode nadāneŋ; Tāgagāmān! yāk. Nintawā wādāŋ pāro punin kāda kāwep nimek yāŋ nadāneŋ. Ude nadāŋirā watā āma unitā māden āmneŋo unita yāmeko uterakgān intājukun āmneŋo unita udegān yāmek. ¹¹⁻¹² Ude yāmān kaŋpāŋ epān māhemi yānpāŋ-kaŋiwat tānpāŋ iwetneŋ; Ai! Māden ābāŋo uwā epān jop iŋamgān iwoŋāreŋ yāk. Nin uwā tamimaŋ naniktā epān komi nadānpāŋ tāŋ yāpmāŋ ābāŋitna bipmāntak. Tāmāŋopāŋ imata gwāki māden ābāŋo ukāt bok uterakgān nimitan? ¹³ Ude iwerirā epān māhemitā epān āma

° 19:29 Hib 10:34 d 19:30 Mat 20:16; Luk 13:30 ° 20:1 Mat 21:33 f 20:8 Wkp 19:13; Lo 24:15

u kubä ñode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämo tänpa wakañ. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yäj täwerat. Täwerira täga yäj näwerañ yäk. ¹⁴Unita gwäki tamitat udegän yäpmanñkañ kukot. Näkñawä in intäjukun äbäño-kät mäden äbäño ukät gwäki kubägän tamikta nadätat yäk. ¹⁵Tuñum näkña-kenpäñ ude ba ude tänpa yänkañ täga nämo täñpet? Näk iron täga täropäñ imata bänepjin tänpa wakañ? yäj yäwerek.

¹⁶ Jesutä man wärani ude yänpäñ yänkuk; Unita ämawebe apiño mäden itkañ unitä intäjukun api itneñ. Ba ämawebe apiño intäjukun itkañ unitä mäden api itneñ.

Jesutä ini kumäkta man äneñi yänkuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁷Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yänkañ iwaräntäkiye 12 ugänpäñ yämagurän yäpmanñ inigän kuñkuñ. Täñkañ kädet kuñit kuñit ñode yäwetkuk; ¹⁸^h Ket nadäwut yäk. Nin kuñtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahänpäñjä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoñärewani ba bämop äma intäjukun tänpäni täño kerit terak äronjirän kumäkta man api topneñ. ¹⁹Tänpäñ äma guñ äbotken nanik unita iniñ kireñirä yänjrok man iwerit, kañ-mägayänjit tänpäñ pärip-päripta utpäñ päya kwakap terak api utpewä kumbek. Kumbänpäñ äneñirä edap yarakubä täreñirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yänkumän

Mak 10:35-45

²⁰Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubäta yänapiwa yänkañ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yän-yäkñat yäpmanñ päñku Jesu injamiken gwäjij äpmonpäñ itkuk. Täñjirän Jesutä iwetkuk; ²¹ⁱ Jide näwerayän äbätan? Yäwänä yänkuk; Gäkä yäwikañ wäpka biñam ikek irayän täno uken nanaknayat ño dubika-ken kubätä käpmäk käda, kubätä bure käda kañ irun yäk. Ude tänpäñ wäpi biñam ikek gäkkät bok kañ irut yäk. ²²^j Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebäri nämo nadänkañ yäkañ. Ume komi nitek näkä näñpayän täyat u ek udegän täga api nädeñ?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

²³Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayän täyat u in udegän api nadädeñ. Upänkañ näk jrapna kukñi kukñi itdayän yäkamän unita näkä täwetnañi nämo. Nanatä iwoyänkuko unitägän jrapna kukñi kukñi bok api itneñ. ²⁴Ude yäwänkañ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadänpäñ noripak yarä unita nadäwäwak täñ yämiñkuñ.

^s 20:16 Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 ^h 20:18 Mat 16:21; Mat 17:22-23

ⁱ 20:21 Mat 19:28; Luk 22:30 ^j 20:22 Mat 26:39; Jon 18:11

25 ^k Tānpākaŋ Jesutā iwarāntākiye yānpewān ābāpāŋ ŋode yāwetkuk; In nadākaŋ? Guŋ ābot tāŋo intājukun āmatā āmawebeniye ārowani tāŋ yāmikta gārīpi nadāk tākaŋ. Ba unitāŋo āma ekāni ekānitā āmawebe epān āmaniye ude yāpmāŋ kuŋat tākaŋ. 26-27^l Upāŋkaŋ inā ude nāmo tāneŋ. Inken nanik kubātā intājukun irayāŋ nadāŋpāŋā eruk, kowata yāpmākta nāmo nadāŋpāŋ intāŋo watā epān āma jopigān ude tāŋpeŋ kuŋarek. Intājukun irayāŋ nadāŋpāŋā noriye tāŋo gāmori-ken kuŋatpāŋ unitāŋo watā āma ude irek. 28^m Imata, Āma Bureni-inik uwā udegān, āmawebe tāŋo watā āma ude irekta āpuk. Uwā āmawebetā watā epān tāŋ imikta nāmo āpuk. Nāmo! U gupi iniŋ kireŋpāŋ kumāŋirān āmawebe māyap wakiken nanik ketāreŋpāŋ inita biŋam yāpayāŋ āpuk.

Āma dapuri tumbani yarā āneŋi dapun ijiŋkumān

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

29 Jesu iwarāntākiye-kāt Jeriko yotpārare peŋpeŋ kuŋirā āmawebe bumta yāwatkuŋ. 30ⁿ Tānpākaŋ āma dapuri tumbani yarā uwā kādet miŋin itkaŋ Jesu ābātak yāŋ yāwā nadāŋpāŋ gera taŋi ŋode yāŋkumān; Ekāni, Devit tāŋo orani, butewaki nadāŋ nimi! yāk. 31 Ude yāŋirān āmatā yabāŋ yāŋpāŋ Wari yādeŋo! yāŋ yāwetkuŋ. Yāniŋ bitnāŋkuŋo upāŋkaŋ gwāk pimiŋpāŋ gera pen yāŋkumān; Ekāni, Devit tāŋo orani, nekta butewaki nadāŋ nimi yāk.

32 Eruk ude yāŋtākon Jesu kādet miŋin itkaŋ yānpewān dubini-ken ābāŋirān yāwetkuk; Ima tāŋ nimān yāŋpāŋ nākken gera yākamān? 33 Yāwānā ŋode iwetkumān; Ekāni, dapunek yāpi tāgaŋirā ijida kut yāŋpāŋ yākamak yāk. 34 Ude yāwānā Jesutā butewaki nadāŋ yāmiŋpāŋ dapuri-ken yepmāŋirirān uterakgān dapun ijiŋpāŋ Jesu iwarān tāŋkumān.

Jesutā Āma Ekāni ude Jerusalem yotpārare-ken āroŋkuk

Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

21 ¹ Kuŋtāŋgān Jerusalem yotpārare kerāp taŋpāŋ Olip pom mebāri-ken yotpārare tāpuri kubā wāpi Betefage uken ahāŋkuŋ. Uken ahāŋpāŋ itpāŋā Jesutā iwarāntāki yarā ŋode yāwetpāŋ peŋ yāwet-pewān kuŋkumān; ² Ek yotpārare tāpuri udu kākamān uken kuŋkaŋ doŋki nanak yamiŋi topmāk terak itkamān u yabāŋpāŋ pitpāŋ wādāŋ yāpmāŋ ābun. ³ Ektā ude tāŋirān āma kubātā tāwet yabāk tāŋpāŋā ŋode kaŋ iwerun; Ekānitā doŋki ŋonita yāwānpāŋ ābā pitkamāk yāŋ kaŋ iwerun. Ude iwerānkaŋ taŋiŋ kirewayāŋ yāk.

⁴ Tānpākaŋ doŋki topmāk terak irirān Jesuta pitkumāno u jop nāmo. Profet biani kubātā ŋode yāŋpāŋ kudān tāŋkuko udegān ahāŋkuk;

^k 20:25 Luk 22:25-26 ^l 20:26 Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 ^m 20:28 Luk 22:27; Plp 2:7, 1Ti 2:6 ⁿ 20:30 Mat 9:27, 15:22 ^o 21:3 Mat 26:18

⁵ P Pänju Jerusalem nanik ämawebe ñode yäwerut;

Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini tänpänitä doŋki nanak terak maŋitkaŋ api äbek yän kaŋ yäwerut. Sek 9:9

⁶⁻⁷ Tänpän iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doŋki nanak yamiŋi u pitpän yän-yäkŋat yäpmän äbänkaŋ iniken tek punin nanik yänjopmänpän doŋki terak iriŋ imänkaŋ Jesu uterak äro maŋitkuk. ⁸ Täñirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miŋin iriŋ wädän yäpmän kuŋkuŋ. Ba ätutä päya pähäm tokätpän kädet miŋin udegän peŋ wädän yäpmän kuŋkuŋ. ⁹ Ude täŋkaŋ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuŋkuŋo u gera ñode yänkuŋ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbatak ñonita iniŋ oretna!

Anutu ärowani kunum gänäŋ itak u iniŋ oretna! yäk.

¹⁰ Yänjirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äronjirän ämawebe u naniktä yänjäbätek yänkuŋ. Tänpän yänkuŋ; Wära! Äma äbatak ño netä? ¹¹ Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuŋo unitä yäwetkuŋ; In nämo nadäkaŋ? Ñowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yän yäwetkuŋ.

Jesu kudupi yot gänäŋ äronkuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹² Täŋkaŋ Jesutä kudupi yot gänäŋ äronpän yabänkuk; Ämatä moneŋ ba barak imaka imaka kowat imän täŋ irirä. Yabänpän yawat kirenpän bukäni imaka, däpmän äreyän tänpän kuŋ yämiŋkuŋ. ¹³ Tänpän yäwetkuk; Anutu täŋo man ñode kudän täwani; Näkŋo Yotta nadänjirä yänjapik man yot ude täŋpek. Upänkaŋ intä ñode täñirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak!

¹⁴ Ude yäwetkaŋ Jesu kudupi yot gänäŋ irirän äma dapuri tumbani ba kwäyähäneŋ tänpäni mäyap Jesutä itkuk-ken u yän-yäkŋat yäpmän äbänjirä yepmaŋpän tägaŋkuŋ. ¹⁵ Ude täñirän ironjironji kudupi yot gänäŋ itkuŋo unitä kaŋpän gera ñode yän itkuŋ; Devit orani äbän nimitak ñonita oretoret täŋ imina! yän yän itkuŋ. Tänpäkaŋ ironjironjitä Jesu wäpi biŋam yäpmän akuñirä nadänpän bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwoŋärewni äma ätu ukät nadäwä waŋkuŋ. Ba kudän tägatäga Jesutä täŋkuko u kaŋpän nadäwäwak täŋ imiŋkuŋ.

¹⁶ Nadäwäwak täŋ imiŋpän Jesu iwetkuŋ; Ironjironji gäka man yäkaŋ u nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täŋ, in man ñode kudän täwani u nämo daniŋpän nadäk täkaŋ ba?

Ironjironji ba nanak täpuri-inik nonoŋ-ken nanik täŋo bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋjiri gäk ganiŋoret man yäkaŋ yäk. Sam 8:2

¹⁷ Jesutä ude yäwetpän mäde ut yämiŋpän Jerusalem yotpärare peŋpeŋ päŋku Betani yotpärare-ken ahänjirän kome bipänpän u patkuk.

Nadäkinik bureni u kehäromi nikek

Mak 11:12-14,20-24

18-19^t Patkuko yänewänä Jesu akumañ Jerusalem yotpärare-ken äneñi kuñkuk. Kuñtäyon nakta iwäkañ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämi-tägän irirä kädet miñin kañkuk. Kañpäñ wama u ñode iwetkuk; Gäkä terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama uwä gämäneñ äronkuk. 20^tTäñpänkañ iwaräntäkiyetä u kañpäñ kerä inñpäñ yänkuñ; Wära! Wama ñowä jide täñpäñ bäräñek-inik gämäneñ ärotak?

21^u Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nikek nämo peñpäñ nadäkinikjin Anutu-kengän penayäñ takañ uwä wamata täro udegän täga täneñ. Täñpäñ ugän nämo. In Anutu nadäñ imikinik täñpäñ pom gudo ñode täga iwetneñ; Pom, gäk tokätpeñ gwägu gänäñ äpmo yän iweräwä manjin api buramiwek. 22^v Täñpäkañ nadäkinikjin nikek kuñatpäñ imaka u ba u unita yänapiñirä api tamek.

Jesu kehäromini täño mebärita iwet yabänkuñ

23^w Jesutä kudupi yot gänäñ äronpäñ man yänpäñ yäwoñäreñk täñ irirän Baga man yäwoñärewni ämakät Juda täño watä äma ätutä ahän iminñpäñ iwetkuñ; Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan? 24^u Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayän. 25^e Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämik täñkukonik? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadänpäñ täk täñkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yän nadänpäñ yänpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yän yänawä Jesutä ñode niwerayän; A! Upän imata mani nämo nadänkuñ? yän niwerayän yäk. 26^x Täñ, Jon uwä ini nadänpäñ täñkuk yän yänawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yän nadänpäñ ninta kokwawak nadän nimineñ yäk.

27^u Nadän-bäräp yarä nikek ude täñpäñ Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamän yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebäri nämo täwerayän.

Tuäke monäke täño manbiñam

28-30^y Jesutä man ude yänpäñ äneñi ñode yäwetkuk; Man wärani kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täñkumänonik. Nanitä nanaki tuäni ñode iwetkuk; Tuä, gäk kuñkañ wain epän täñ namisi yäk. Iweränä yänkuk; Nan, täga täñpayän yäk. Täga täñpayän yänkukopän

^t 21:19 Luk 13:6 ^u 21:21 Mat 17:20; Luk 17:6, 1Ko 13:2; Jon 14:12 ^v 21:22 Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 ^w 21:23 Jon 2:18 ^x 21:26 Mat 14:5, 21:46 ^y 21:28 Luk 15:11

pejawäk tänpəŋ epän nämo täŋkuk. Täŋjirän ätu itpəŋ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yəŋkuk; Nämo täŋpayəŋ! yäk. Nämo täŋpayəŋ iwetkukopəŋ mäden bänepi sukureŋpəŋ pəŋku epän täŋkuk. ³¹ Jesutä man wärani u yäwet paotpəŋ yäwetkuk; In jide nadäkaŋ? Nanak netätä nan täŋo man buramiŋkuk? Yäwänä iwetkuŋ; Nanaki monänitä buramiŋkuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki täŋpani, takis moneŋ yəpani äma ba kädət miŋin webe udewanitä in tärepmitpəŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gənaŋ intäjukun api äronəŋ. ^{32 z} Jontä ahəŋpəŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo kädət täwoŋəreŋjirän inä unitəŋo man nadäkta bitnäwəkaŋ takis moneŋ yəpani äma ba kädət miŋin webetä nadəŋpəŋ bänepi sukureŋkuŋ. Ude täŋjirä yabəŋkuŋo upəŋkaŋ gwəkjin nämo imätkuŋ. Man Jontä yəŋkuko u nämo nadəŋ imiŋpəŋ bänepjin nämo sukureŋkuŋ.

Wain epän täŋo watä äma waki

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

^{33 a} Jesutä ude yəŋpəŋ yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadəwut; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täŋ moreŋpəŋ yewa täŋ-äyənurek. Täŋpəŋ wain mujiŋi yeŋ yəwatpəŋ umeni yəpmäkta komeŋi täŋkaŋ watä ämata yot kubä täŋ yämek. Ude täŋ moreŋpəŋ wain epän u kaŋiwatta äma ätu yepmaŋpən irirä kome ban kubäken kwek. ³⁴ Kwekopəŋ mujiŋi yəpmäk-yəpmäk kadäni kerəp taŋjirän mujiŋi ätu inita ketpəŋ yəpməŋ imiŋ äbäkta epän ämaniye yäwerän kuneŋ. ^{35 b} Kuŋjirä wain epän watä äma unitä äma u yepmäŋitpəŋ dəpneŋ; Kubä injipəŋ päripneŋ, kubäwä kuməŋ-kuməŋ utneŋ, kubäwä mobätä utneŋ. ³⁶ Täŋjirä wain epän mähemitä nadəŋpəŋ äneŋi epän ämaniye mäyap yäwerän kuŋjirä udegän yepmäŋitpəŋ dəpneŋ. ³⁷ Eruk mäden-inik ŋode nadəwek; Nanakna bureni-iniktä pəŋku yäwänä oraŋ imiŋpəŋ mani api buramineŋ yäk. Ude nadəŋpəŋ iniken nanaki iwerän kwek. ^{38 c} Eruk kwänkaŋ wain epän täŋo watä äma unitä nanaki-inik u kaŋpəŋ yəŋpəŋ-nadək ŋode täneŋ; Unitä epän ŋo mähemini api täŋpek yäk. Unita uritna epän ŋo ninta biŋam kaŋ täŋpən! ^{39 d} Ude yəŋpəŋä iwət kireŋpewä yewa gəgäni-ken kuŋjirän kuməŋ-kuməŋ utneŋ. ⁴⁰ Jesutä man wärani ude yəŋpəŋ ŋode yäwetkuk; Jide nadäkaŋ? Epän mähemitä kuŋpəŋ watä äma u kowata jide täŋ yämek?

⁴¹ Yäwänä bəməp äma ba Juda täŋo watä äma uken itkuŋo unitä iwetkuŋ; Imaka waki-waki täŋkuŋo unita udegän kowata waki täŋ yəmiŋjirän paotneŋ yäk. Täŋpəŋ watä äma biani yəwat kireŋpəŋ komeŋi-

^z 21:32 Luk 3:12; Luk 7:29-30 ^a 21:33 Ais 5:1-2; Mat 25:14 ^b 21:35 Mat 22:6

^c 21:38 Mat 27:18 ^d 21:39 Hib 13:12

ken watä äma tägagänpäñ yepmanjirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmäj imik täneñ yäk.

^{42 e} Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo daniñpäñ nadäk täkañ?

Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpäñ peñkuño unitä bek bämopi ude itak.

Anututä ude täñpewän ahäjirän kañitna gäripi nitek täyak.

Sam 118:22

⁴³Unita ñode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeño udewani. Unita Anutu täño kañiwat yewa gänañ ärokta kädet täñpipiñ täwatkañ äma äbot kudupi kubä Anutu täño gärip terak kuñatnayän täkañ unita kädet api peñ yämek. ^{44 f}Bek bämopi täweraro uterak äma kubätä mañpäñä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak mañpäñä äma u api däpmäj jakñirek yäk. ⁴⁵Jesutä man wärani ude yäjirän bämop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpäñ yäñkuñ; ^{46 g}Bureni! Man wärani wain epän terak utpäñ yäyak u ninta yäyak! Ude yäñpäñ iñitpäñ utnayän nadäñkuñopän ämawebeta umuntañpäñ peñkuñ.

Äñnak-äñnak pähap kubä täño man wärani

Luk 14:16-24

22 ¹Jesutä man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; ²⁻³Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Äma ekäni kubä täño nanaki webeni-kät keräntäk tädayäj täñjirän u iniñ oretta äñnak-äñnak pähap täñpayäj tuñum täñpek. Tuñum täñ itkañ ämawebe ätu ninkät bok kañ nänayäj nadäñpäñ kadäni udeken api näne yäj man pewän kuneñ. Eruk, äñnak-äñnakta tuñum täñ paotpäñ epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuneñ. Päñku yäwetneño upäñkañä äbäkta bitnäneñ.

^{4 h}Bitnäñjirä biñami nadäñpäñ äneñi epän ämaniye ätu ñode yäwerek; In kuñkañ äma bitnäñkañ itkañ u ñode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äñnak-äñnakta tuñum täñ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmäñpäñ peñ tamitak yäk. Äñnak-äñnak mähemitä man ude yäweränkañ kuneñ. ⁵Eruk epän ämaniye u päñku yäwetneño upäñkañ nämo nadäñ yämineñ. Täñpäñ ini-ini kuñtäñpä kuneñ. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä moneñ epäni-ken kwek. ^{6 i}Ätuwä epän äma u yepmäñitpäñ komi yämiñpäñ kumäj-kumäj däpneñ. ⁷Täñjirä äma ekäni unitä biñam nadäñpäñ kokwawak tañi täñpäñ komi ämaniye yäwet-pewän päñku äma kumäj-kumäj däpani u yori nitek wärämuppäñ äma u kudup däpmäj paotneñ.

^e 21:42 Apos 4:11; Rom 9:33, 1Pi 2:6-8 ^f 21:44 Dan 2:44-45 ^g 21:46 Mat 21:26

^h 22:4 Mat 21:36 ⁱ 22:6 Mat 21:35

⁸ Tānpākaŋ māden āma ekāni unitā epān āmaniye ātu yāwerek; Tom ketem yāpmānpāŋ pero ŋo jop itkaŋ yāk. Āma pengān man pewa kuŋkuŋo u nāmo āmnayāŋ. Āŋnak-āŋnak tāyat ŋo āma udewanita biŋam nāmo tāyat yāk. ⁹Unita in pāŋku kādet morāk-ken āmawebe ittāŋ kukaŋ u yāmagut yāpmāŋ ābākaŋ ketem penta kaŋ nāna! yāk. ¹⁰Eruk man ude yāwet-pewān pāŋku kādet miŋin ba itpāŋ-nadāk tāŋpani-ken āmawebe jopi tāga ba waki bok yāmagut pābā yepmaŋpā yot āŋnak-āŋnak tāneŋ-ken u tokŋeŋ moreneŋ.

¹¹ Āmawebe ude tokŋeŋ moreŋpāŋ irirā āma ekāni uwā u yabāwayāŋ yot u gānaŋ āroŋpāŋ kāwek; Āma kubā kadāni unitāŋo tek nāmo tāŋkaŋ ābeko irirān. ¹²Kaŋkaŋ iwerek; Notnapak! Gāk imata kadāni ŋonitāŋo tek nāmo tāŋkaŋ ābāno ŋo maŋit itan? Ude yāwānā man kowata kubā nāmo iwerek. ¹³^j Tānpānkaŋ āma ekāni unitā epān āmaniye ātu yāwerek; Āma ŋo iŋitpāŋ yentā kerī kuroŋi pādāt tāŋpāŋ bipmāŋ urani gānaŋ maŋpā kut! yāk. Bipmāŋ urani gānaŋ u itkaŋ konām butewaki terak meni kaŋ jiwātpeŋ it yāpmāŋ ārowān yāk.

¹⁴ Jesutā man wārani u yāŋ paotpāŋ ŋode yāwetkuk; Bureni tāwera. Anutu tāŋo mantā āmawebe māyap yāmagut tāyak upāŋkaŋ yarā-gānpāŋ inita biŋam api yāpek.

Takis moneŋ pene ba nāmo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵⁻¹⁶^k Parisi āmatā man Jesutā yāŋkuko u nadāŋpāŋ Jesu kakātāŋpeŋ pāŋku inigān itkaŋ kābeyā tāŋkuŋ. Tāŋpāŋ Jesutā man goret kubā yāwān kaŋpāŋ manken tena yāŋkaŋ noriye ātukāt Herot tāŋo āmaniye ātukāt yāwet-pewā Jesuken kuŋkuŋ. Pāŋku ahāŋ imiŋpāŋ bānep ārik-ārik man ŋode iwetkuŋ; Yāwoŋārewani āma, nin gākŋo mebāri nadākamāŋ yāk. Gāk jopman nāmo yāk tāyan. Āmata nadāwātāk nāmo tāŋpāŋ man bureniŋān yāk tāyan yāk. Gāk āma ārowani āpani nāmo yāpmāŋ danipāŋ kuduptagān Anutu tāŋo kādet siwoŋigān niwetpāŋ niwoŋārek tāk tāyan. ¹⁷Unita niweri nadāna; Nin Juda naniktā Rom gapmanta takis moneŋ imikta nintāŋo бага mantā yājiwāt tāyak ba nāmo?

¹⁸ Yāwāwā Jesutā nadāk-nadāki-ken yabāŋpāŋ-nadāŋkaŋ yāwetkuk; Wa! In āma jop manman yāwani. Imata jopman yāŋnākŋatkaŋ? ¹⁹Eruk, moneŋ kubā namā kāwa yāk. Yāwānā moneŋ kubā imiŋkuŋ. ²⁰Tāŋjirā yāwet yabāŋkuk; Moneŋ ŋo terak netā tāŋo iŋami dapun ba wāpitā itak? ²¹^l Yāwānā iwetkuŋ; Rom gapman tāŋo intājukun āma Sisa unitāŋotā itak yāk. Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Eruk ket ŋode nadāwut; In imaka Rom gapmanta imikta yāwani u inita kaŋ imut. Tāŋ, imaka imaka Anututa imikta yāwani u Anututa kaŋ imut yāk. ²²Ude yāwānkaŋ kikŋutpāŋ nadāwātāk tāŋpāŋā kuŋtāŋpā kuŋkuŋ.

^j 22:13 Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28 ^k 22:15 Mak 3:6 ^l 22:21 Rom 13:7

Kumbani-ken nanik akukakuk täjo man

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

23^m Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuḷ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täḅkuḅonik.) 24ⁿ Eruk abänḅpän Jesu ḅode iwet yabänḅkuḅ; Yäwoḅärewani äma, Mosestä ninta man kudän ḅode täḅ nimiḅkuḅ; Äma kubätä webe yäpmänḅpän komenita yeri kubä nämo bäyaḅkaḅ kumänḅirän monänitä webeni kajat yäpmänḅpän tuänita biḅam yeri bäyaḅ imek yän yänḅkuḅ. 25 U nadänḅiri manbiḅam kubä ḅode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuḅo uwä tuänitä webe kubä yäpmänḅpän yeri kubä nämo peḅkaḅ kumbuk. 26 Täḅirän monänitä webe ugänḅän yäpuk. Yäpmänḅpän udegän yeri kubä nämo peḅkaḅ kumbuk. Kumänḅirän gwekitä webe ugänḅän koreḅpän udegän yeri kubä nämo peḅkaḅ kumbuk. Kumänḅirän awänitä webe kajat ini ugänḅän yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänḅän yäpmänḅpän yeri kubä nämo peḅkaḅ kumän-tagän kumbuḅ. 27 Täḅkaḅ äpiyetä kumänḅirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. 28 Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biḅam api täḅpeḅ? yän iwetkuḅ.

29 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuḅ; In Anutu täjo man kudän täwani ba Anutu täjo kehäromita guḅ takinik täk täkaḅ. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkaḅ! 30 Ittäḅgän kumbani-ken naniktä akuḅpän ämawebe u nädapi nämo api täneḅ. Aḅero kunum gänaḅ itkaḅ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaḅ ude ämawebe jop api itneḅ.

31 Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaḅ unita ḅode täwetat; Mosestä man bian kudän täḅkuko u nämo daniḅpän nadäk täkaḅ ba? 32° Anututä Moses ḅode iwetkuḅ; Näk Abraham, Aisak, Jekop täjo Anututä itat yän yänḅkuḅ. Anututä ude iwetkuko unita ḅode nadäwut; Anutu u kumbani täjo Anutu nämo. Uwä kodak irani täjo Anutu. Unita inä ämatä kumänḅpeḅ u kädagän kuk täkaḅ yän yäk täkaḅ uwä goret-inik yäk täkaḅ.

33 Jesutä man ude yänḅirän ämawebe päke itkuḅo unitä nadänḅkaḅ kikuḅpän nadäwätäk pähap täḅkuḅ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?

Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

34 Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkḅeḅpän kuḅirä Parisi ämatä biḅam u nadänḅpän ämaniye yänḅoriḅ yäpmän Jesutä itkuk-ken u ahän imiḅkuḅ. 35 Ahän imiḅpän noripak kubä, Baga manta mebäri nadäwani u imaka, penta itkuḅ. 36 Äma unitä Jesu ḅode iwet yabänḅkuḅ; Yäwoḅärewani äma, Anututä man kädet peḅ nimiḅkuko u jide unitä intäjukun itak?

^m 22:23 Apos 23:8 ⁿ 22:24 Lo 25:5 ^o 22:32 Kis 3:6; Mat 8:11

³⁷⁻³⁸^p Iweränä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ñode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäka kumän-tagän Anutu-kengän pewen. ³⁹^q Ba kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäñ yämen. ⁴⁰^r Man yarä ñonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäño doni ude itkamän.

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabänkuk

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Täñpäkañ Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ñode yäwet yabänkuk; ⁴²^s In Anutu täño iwoyäwani Kristo unita jide nadäkañ? U netä täño orani? Yäweränä iwetkuñ; Kristo u Devit täño orani yäñ nadäk takamäñ yäk.

⁴³^t Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Inä Kristo u Devit täño orani jopi kubä, komen ämagän yäñ yäk takañ upänkañ Devit imata Ekänina yäñ iwetkuk? Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkañ Devittä ñode yänkuk;

⁴⁴ *Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadänkut;*

Gäk dubina-ken äbä manjiriri wäpka biñam gamiñkañ iwankaye yäpmänpäñ gämotka-kengän api yepmanpet yäk. Sam 110:1

⁴⁵ Eruk u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäñ yänkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yäñ yäk takañ?

⁴⁶ Jesutä ude yäwän nadänpäñ Parisi ämatä kowata man kubä täga nämo iwetne yäñ nadänkuñ. Ba Jesu täño kehäromi täga nämo yäpmän äpne yäñ nadänpäñ man wari nämo iwetkuñ.

Watä äma täño irit kuñat-kuñatta yäwetkuk

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

23 ¹ Jesu Parisi ämakät man yäñ moreñpäñ iwaräntäkiye-kät ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; ² In nadäkañ? Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani ämatä in kädet Mosestä pewani unita täga täwet takañ. ³^u Ude täwerirä man u nadänpäñ kañ buramik täñput. Upänkañ täktäki uwä täga nämo. Ude kañ täñput yäñ täwet takañ upänkañ ini uwä nämo tak takañ. Unita watä ämajin ätutä täñpen kuñat takañ in udegän nämo täneñ. ⁴ Ude tak takot yäñ täwet takañ uwä yäk tuñum bäräpitä kehäromijin yäpmän äpäc täyak ude bumik. Ude täñ tamik takañ upänkañ ini uwä bäräpi udewani kubä nämo buramik takañ.

⁵^v Ude yänpäñ yäwetkuk; Watä äma udewanitä kädet mebäri mebäri tak takañ. Ämawebetä nibänpäñ siwoñi kuñarani yäñ nadäwut yänkañ

^p 22:37 Lo 6:5 ^q 22:39 Wkp 19:18 ^r 22:40 Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14

^s 22:42 Jon 7:42 ^t 22:43 Mat 26:64 ^u 23:3 Mal 2:7-8 ^v 23:5 Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39

node tak takaŋ; Anutu taŋo man mujipi atu pipa terak kudän tänpän uwäk täŋkaŋ yentä topmänpän damani-ken peŋpän pädat tak takaŋ. Täpuri-inik, äma ätutä tak takaŋ ude nämo tak takaŋ. Nämo, taŋi tak takaŋ! Ba tek tak takaŋ uwä, äma ätutä keräpi tak takaŋ udewani nämo. Käronjpäŋ täŋkaŋ ämawebetä nibäwut yänkaŋ imaka yabängärip ikek tek terak topä wädäk takaŋ. ^{6w} Ba äŋnak-äŋnak taŋi täktäk kadäni-ken intäjukun, ämawebe iŋamiken it takaŋ. Tänpän käbeyä yot gänaŋ äronpän udegän tak takaŋ. ⁷Ba ämawebetä oraŋ nimiŋpäŋ wäpjin biŋam ikek yän niwerut yänkaŋ ämawebe iŋamiken kwawak kuŋat takaŋ.

⁸Tän, inä kudän udewani nämo täneŋ. Äma wäpi biŋam ikek ude nämo kuŋatneŋ. Unita äma kubätä Ekänina yän gäweränä kaŋ iniŋ bitnä. In injin buap. Kubätä ätuta intäjukun nämo irek. Ekänijin kubä-tägän itak. ⁹Tänpäkaŋ kome terak ŋo in äma kubäta gäk nintäŋo intäjukun äma yänpäŋ Nanin yän nämo iwetneŋ. ¹⁰Nämo, Kristo unitägän Ekäni it tamitak. ^{11x} Täŋ, notjinpak kubätä watä epän täŋ tamayän täyak, äma u uwä Anutu iŋamiken intäjukun-inik itak. ^{12y} Tänpän äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmän ärowayän täko uwä Anututä wäpi biŋam api yäpmän äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani tänpänpäŋ kuŋarayän täko uwä Anututä api oraŋ imek yäk.

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³Jesutä ude yänpäŋ Parisi äma Baga man yäwoŋärewani ämakät man kädäp ikek node yäwetkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! In jopman yänkaŋ tänyäkŋarani tak takaŋ. In Anututä intäjukun it tamikta bitnänpän mani nämo buramik takaŋ. Ude täŋirä ämawebe Anutu taŋo kädet siwoŋi iwatta kädet täŋpipiŋ yämiŋpewä Anutu taŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo ärok takaŋ. [¹⁴Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Tänyäkŋarani äma intä webe kajattä yot gänaŋ äronkaŋ tuŋumi yäyomägat takaŋ. Ude täŋkaŋ mäyäk nämo nadänkaŋ Anutu-ken yänjapik man käroŋi jop yäk takaŋ.]

¹⁵Wa! Tänyäkŋarani äma in kudup api waŋ moreneŋ! In ämawebetä kädet nintä tak takamän ugän iwarut yänkaŋ yäwettän komeni komeni tuän ba ban kuŋat takaŋ. Täŋirä äma kubätä intäŋo kädet u iwarayän täyak uwä in bumigän geŋita biŋam ude api täŋpek.

^{16z} Jesutä ude yänpäŋ äneŋi yäkgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Tänyäkŋarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuŋat takaŋ. Dapunjin tumbani intä ämawebeta kädet täga nämo yäwoŋäreneŋ. In Anutu taŋo mebarini nämo nadänkaŋ imaka täpuri

^w 23:6 Mat 6:5; Luk 14:7 ^x 23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ^y 23:12 Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14 ^z 23:16 Mat 15:14

täpuri unita nadäwä ärowani tänpäkan imaka bureni tanji unita nadäwä äpani täk täkan. Täñkan in ämawebe man goret ñode yäwet täkan; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta kudupi yot täño wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkan. Upänkan äma unitä tuñum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänañ itkan uterak wohureko uyaku, bureni yän yäk täkan. ¹⁷In ude goret yäk täkan! Imatäken unitä bureni täyak? Tuñum täpuri täpuri kudupi yot gänañ itkan u, ba kudupi yot ini? Tuñum unitä bureni nämo täyak. U yot gänañ jop itkan yot unitä bureni! yäk.

¹⁸Ba kubä pen ñode yäk täkan; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta, imaka alta terak pek täkan u wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkan. Tänpäkan äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yän yäk täkan. ¹⁹In ude goret yäk täkan. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkan u, ba alta ini? Iron pek täkan u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni tänpök. ²⁰Alta uwä imaka alta terak itkan u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitäwä bureni täyak.

²¹Tän, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täño mähemu Anutu u bok uwäk täyak. ²²^a Ba äma kubätä kunum yänpän u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita Anutu täño wäpi uterak man wohurek.

²³^b Jesutä ude yäwetpän äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä Nin Anutu täño kädet siwoñi iwät täkamän yän yänpän бага man täpuri täpuri iwätpän ñode täk täkan; Imaka tokän täpuri täpuri yäpmän danipän moräki Anututa biñam pek täkan. Ude täk täkan upänkan Anutu täño man bureni pähap päke ñodewani yärepmit täkan; Äma täñyäkñarani nämo tänpän. Bänep kwini iron kädet tänpän kuñaren. Ba, ämawebeta nadäkinik tänpän kuñaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwät täkan u bok iwaräpän uyaku tägawek.

²⁴Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwätpän man tanji irepmitpän kuñat täkan u ñode bumik täk täkan; Äma kubätä ume nänpa yänkan täpun-täpun yäpmän tänpän kwäpän tom tanji kubä nämo kanñan ukät bok kämän kuneño in ude täk täkan.

²⁵^c Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoñärewni äma in kumän api wañ moreneñ. Täñyäkñarani äma intä ketem pän nakjin gupigän ärut täkan upänkan bänepjin-ken imaka waki kubota ba kome täño kanğärip upän nämo ärut tänpä kuk täkan. ²⁶Dapunjin tumbani! Inä gänañ umu jukun ärutpewä pak tanjirä eruk gupjin uwä kuräki api itneñ.

²⁷^d Wa! Täñyäkñarani äma in kumän api wañ moreneñ. Kuñat-kuñatjin u ämatä äma kubä äneñpän punin simen täk täkan ude bumik. Simen u

^a 23:22 Ais 66:1; Mat 5:34 ^b 23:23 Wkp 27:30; Mai 6:8 ^c 23:25 Mak 7:4

^d 23:27 Apos 23:3

säkgämän käweno upänkaŋ gänaŋ umu kumbani täŋo kujari ba imaka taräki taräki unitä itkaŋ. ^{28e} Täŋkaŋ in udewanigän. Ämatä tabäk täkaŋ uwä täga upänkaŋ bänepjin-kenä tänyäkŋarani kädet waki mebäri mebäri unitä itkaŋ.

²⁹Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewni äma in kumän api waŋ moreneŋ. Tänyäkŋarani äma intä profet biani äneŋpani-ken säkgämän ket ut täkaŋ. Ba äma siwoŋi kuŋarani äneŋpani-ken imaka, mebäri ket ut täkaŋ. ³⁰Täŋkaŋ in ŋode yäk täkaŋ; Oranijetä bian itkuŋo ude itkamän yäwänaku profet nämo däpmäk täkäne yän yäk täkaŋ. ^{31f} Ude yäk täkaŋ upänkaŋ jopman yäk täkaŋ. Kudän täk täkaŋ unitä ŋode niwoŋärek täyäk; In profet dāpuŋo unitäŋo oraniye unita mebärijin kubägän.

³²Unita kädet waki orajijetä täŋkuŋo inä udegän api täŋ täreneŋ.

^{33g} Gämok täŋo äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päŋku api itneŋ? Nämo! Momijin unita geŋi-ken api äpmonen. ^{34h} In nadäkaŋ? Näkä profet ba siwoŋi äma peŋ yäwetpewa äbänjirä in ukät nanik ätu api däpmän täŋpä kuneŋ. Ba ätu uwä komi api yämineŋ. Ätu uwä päya kwakäp terak api dāpneŋ. Täŋ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päriptä däpmänpäŋ yawat kirek api täneŋ. ³⁵ⁱ Ude täŋjirä ämawebe siwoŋi däpmän yäpmän äbuŋo u kuduŋta intä kowata api yäpneŋ. Bian inik äma siwoŋi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput peŋpäŋ däpmän yäpmän äbänjtäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täŋo alta dubini-ken urirä täreŋkuk. ³⁶Unita apiŋo bureni ŋode täwera nadäwut; Ämik ahän yäpmän äbuŋo unita kowata in itkaŋ ŋonitä api yäpneŋ.

Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadänkuk

Luk 13:34-35

^{37j} O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmänpäŋ epän ämanaye täŋkentän tamikta pewa äbuŋo u mobätä kumän-kumän däpmäk täkaŋ? Baraktä nanakiye uyiŋjeŋ pat täkaŋ ude näkä in uyiŋjeŋ patta bitnäŋ yäpmän äbuŋ. ^{38k} Unitä Anututä tabä kätänjirän watä ämajije nämo, jop api itneŋ. ^{39l} In nadäwut! Äneŋi nämo nabänkaŋ it yäpmän ärontäŋgän Anutu wäpi terak abätak unita iniŋ oretna yän yänayän täŋo ugän api nabäneŋ.

Kudupi yot api däpmän äreyäneŋ yän yänkuk

Mak 13; Luk 21:5-36

24 ¹Eruk Jesu kudupi yot gänaŋ naniktä äpämaŋ kuŋjirän iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap kaŋkaŋ biŋam yänpäŋ Jesu iwoŋäreŋkuŋ. ^{2m} Ude täŋjirä Jesutä yäwetkuk; Ket nadäkot! Kudupi yot

^e 23:28 Luk 16:15 ^f 23:31 Apos 7:52 ^g 23:33 Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 ^h 23:34 1Te 2:15; Mat 10:23 ⁱ 23:35 Stt 4:8; Hib 11:4, 2Sto 24:20-21 ^j 23:37 Apos 7:59, 1Te 2:15

^k 23:38 1Kn 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 ^l 23:39 Sam 118:26; Mat 21:9 ^m 24:2 Luk 19:44

ŋo kaŋgärip täkaŋ upäŋkaŋ mädenä api tokät mäŋpek. Mobä uterak-terak itkaŋ uwä api eräŋ mäneŋ. ³Ude yäweränkaŋ kumaŋ päŋku Olip pom terak äronpän maŋit itpän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuŋ; Yäno ukeŋowä jidegän api ahäwek? Ba gäkŋo äbäkäbäk kadäni ba kome täŋo tärek-tärek kadäni keräp taŋirän kudän jide ahänirän api käne?

⁴Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Bänepjin peŋ awähutneŋta ket kaŋiwatpän kuŋatneŋ. ⁵ⁿ Äma mäyaptä ahänpän näk wäpna yänpän Anutu täŋo iwoyäwani Kristo u näk yän jopman api täwetneŋ. Ude yän-täkŋarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneŋ. ⁶Kadäni uken ämik mämä ba ämik biŋam nadänkaŋ Wära! Kadäni täretak yän nadänkaŋ nämo kikŋutneŋ. Kudän ude ahäкта yäwani upänkaŋ kadäni bäräneŋ-inik nämo api tärewek. ⁷^o Nämo, kome taŋi täpuri kowat ämiwän api täneŋ. Tänpän kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenän komeni komeni api kwaiwek. ⁸Upänkaŋ kudän uwä bäräpi bureni ahänayän täŋo unitäŋo wärani. Bureni kämi api ahäwek.

⁹^p Kadäni uken näka yänpän ämawebetä iwan täŋ tamiŋpän manken tepmaŋit, komi tamiŋit, kumaŋ-kumaŋ tadäpmänit api täneŋ. ¹⁰Ude täŋ tamiŋirä äbot täŋpani ämawebe mäyaptä nadäkiniki pewä putärewäkaŋ iwan kowata kowata api täneŋ. ¹¹^q Tänpän profet jopi-jopi mäyap ahänpän tänyäkŋarani täŋirä ämawebe mäyaptä mäde api ut namineŋ. ¹²Tänpän kädet wakiwaki ahän yäpmän kuŋirän äma täŋo bänep iron api paorek. ¹³^r Upänkaŋ äma kubätä gwäk pimiŋpän näkŋo man nämo peŋkaŋ yäpmän kuŋarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam api yäpet. ¹⁴^s Tänpäkaŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokärok unitäŋo manbiŋam yäwetpän yäwoŋärek täntän kuŋirä ämawebe kudup komeni komeni itkaŋ unitä nadän moreŋirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵^t Jesutä ude yänpän kubä pen ŋode yäwetkuk; Bianä profet kubä wäpi Danieltä imaka taräki waki kubä peŋawähut ikeкта yänkuk. Imaka yänkuko u Anutu täŋo kudupi yot gänaŋ irirän api käneŋ yäk. (Äma man ŋo kaŋpänjä mebäri ket nadäkot.) ¹⁶Tänpäkaŋ kadäni u ahäwänä ämawebe Judia komeken nanik u bäräneŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. ¹⁷^u Äma kubätä yot yäman irayän täko uwä tuŋumi yäpmäкта yot gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metänpeŋ kwän! ¹⁸Ba äma kubä ketem epänken irayän täko uwä äneŋi äyänutpeŋ päŋku

ⁿ 24:5 Mat 24:23-24; Apos 5:36-37, 1Jo 2:18 ^o 24:7 2Sto 15:6; Ais 19:2

^p 24:9 Mat 10:22; Jon 15:18 ^q 24:11 Mat 24:5,24, 1Jo 4:1 ^r 24:13 Mat 10:22

^s 24:14 Mat 10:18, 28:19 ^t 24:15 Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 ^u 24:17 Luk 17:31

mānit siot ba āmetpat tek nāmo yāpek. Nāmo, jop kaŋ metānpeŋ kwān!
 19 Butewaki! Webe nanak kok ikek ba iroŋi paki nīkek u bārāpi-inik api
 nadāneŋ! 20 Unita in Ekāniken yāŋapiŋirā āmetpeŋ kukkuk kadāni u
 mānit kadāni-ken ba Sabat kadāni-ken ahāwektawā! 21 ^v Bureni, imaka
 ahāwayāŋ tāyak uwā umuri pāhap. Anututā pengān kunum kenta kome
 pewān ahāŋkumān-ken umunitā pābā apiŋo umuri pāhap udewani kubā
 nāmo ahāŋkuk. Ba udewanitā āneŋi nāmo api ahāwek. 22 Ekānitā kadāni
 u kerāpigān nāmo dāpmāŋ tākŋeŋkuk yāwānāku āma kubātā nāmoinik
 itek. Upāŋkaŋ Anututā āmawebe inita iwoyāŋkuko unita butewaki
 nadāŋpāŋ kadāni kerāpigān api dāpmāŋ tākŋewek.

23 ^w Kadāni ukenā āmatā Kristo udu ahātak! ba ŋo ahātak! yāŋ tāwerirā
 unita nadāŋirā bureni nāmo tāŋpek. 24 ^x Imata, kadāni uken āma
 māyaptā jop manman yāŋ-tāŋatpāŋ nāk Kristo ba profet kubā yāŋ api
 yāneŋ. Āma udewanitā kudān kudupi mebāri mebāri api tāneŋ. Āmawebe
 Anututā inita yāpmāŋ daniwani unitāŋo bānepi peŋ awāhutna yāŋkaŋ
 kāderi parānā epān pāhap ude api tāneŋ. 25 Tāŋkaŋ imaka udewani nāmo
 ahāŋirān intājukun tāwetat.

26 ^y Tāŋpāŋ āma kubātā Kristo u kome jopi kubāken itak yāŋ tāwerirān
 in uken nāmo kuneŋ. Ba kubātā Kristo u yot gānaŋ itak ŋo yāŋ tāwerirān
 u nadāŋ imineŋtawā. 27 ^z In nadākaŋ? Yāpā kwīnirirān āma deken
 deken kwawak kak tākaŋ udegān Āma Bureni-iniktā ahāŋirān āmawebe
 kuduŋtagān uken-uken naniktā kwawak api kāneŋ. 28 ^a Tom kubā
 kumāŋkaŋ parirān baraktā u nāna yāŋkaŋ punin unu ānok piāŋ kuŋarirā
 u yabāŋpāŋ-nadāk tākaŋ. Udegān, kudān tāwetat udewani kaŋpāŋā Āma
 Bureni-inik ahātak yāŋ api nadāneŋ.

29 ^b Imaka umuri umuri u ahāŋpāŋ paorirān uterakgān ŋode api
 ahāwek;

*Edap tāŋo peŋyāŋektā nāmo iŋirān, komepak udegān api bipmāŋ
 urek.*

Tāŋirān guk api tāreŋ māneŋ.

*Ude ahāŋirān imaka kehāromi nīkek kunum gānaŋ it tākaŋ u kudup
 wareŋ api tāŋ moreneŋ.*

Ais 13:10, 34:4

30 ^c Ude ahāŋ irirā kudān kudupi kubā kunum gānaŋ ahāŋirān kaŋpāŋā
 Āma Bureni-inik ābāŋ itak yāŋ api nadāneŋ. Ude nadāŋpāŋ āmawebe
 kuduŋtagān konām butewaki api tāneŋ. Tāŋirā Āma Bureni-inik uwā
 gubam terak, kehāromi ba epmāget kudān ikek ābāŋirān āmawebe api
 kāneŋ. 31 ^d Kaŋ-yāpurirā āma unitā womat taŋi piāŋkaŋ aŋero peŋ yāwet-

^v 24:21 Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 ^w 24:23 Mat 24:5,11 ^x 24:24 Lo 13:1-3, 2Te 2:8-9;

Rev 13:13-14 ^y 24:26 Luk 17:23-24 ^z 24:27 Mat 24:37-39 ^a 24:28 Luk 17:37 ^b 24:29 Ese 32:7;

Jol 2:10,31, 2Pi 3:10 ^c 24:30 Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 ^d 24:31 Ais 27:13,

1Ko 15:52, 1Te 4:16

pewän pänku ämawebe inita iwoyäwani kome kuknji kuknji, umude ba unude uken nanik api yämagutneŋ.

³² Jesutä ude yänpän man kubä pen ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpän täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätaŋi pirirän kaŋpän edap kadäni keräp täyak yän nadäk täkaŋ. ³³ Unita udegän, in imaka imaka api ahäneŋ yän täwetat unitä ahänjirä yabänpän tärek-tärek kadäni keräp täyak yän api nadäneŋ. ³⁴ ^e Näk bureni täwetat. Ämawebe apiŋo itkaŋ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahänj moreneŋ. ³⁵ ^f Tänpäkaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upänkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Jesu u äneŋi jidegän api äbek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁶ ^g Äma Bureni-inik äneŋi äbayän täyak unitäŋo kadäni äma kubätä nämo nadätak. Anjero kunum gänaŋ itkaŋ u imaka, nämo nadäkaŋ. Ba Anutu täŋo Nanak u imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. ³⁷ ^h Täŋkaŋ Äma Bureni-iniktä äneŋi äbayän täyak-ken uwä Noa täŋo kadäni-ken ämawebetä täŋuruk-uruk täŋkuŋo udegän api täneŋ. ³⁸ Kadäni uken gwägu nämo tokneŋjirän ämawebetä nin täga itkamän yän nadänkaŋ ketem naknak, kädet kuŋat-kuŋat, nädapi täktäk täŋ yäpmän kuŋjirä Noa gäpe gänaŋ äronkuk. ³⁹ ⁱ Nin täga itkamän yän nadänkaŋ ude täŋ irirä gwägu täŋi pähap tokneŋpän ämawebe päke u däpmän moreŋkuk. Tänpäkaŋ ämawebe udegän täŋuruk-uruk täŋ irirä Äma Bureni-inik api äbek. ⁴⁰ Kadäni uken äma yarä epän täŋ irirän kubä yäpmänkaŋ kubä ugän api tewek. ⁴¹ Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ irirän kubäwä yäpmänkaŋ kubä ugän api tewek.

⁴² ^j Unita in ket tänpän kaŋiwatpän kuŋarut. In Ekäni udeken api äbek yän nämo nadäkaŋ. ⁴³ ^k In mebäri ŋode nadäwut; Täha kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yän, ude nadänpän pidäm taŋpän irirän kubo äma u yot gänaŋ täga nämo ärowek. ⁴⁴ Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yän nämo nadäkaŋ-ken uken api äbeko unita pidäm taŋpän itkot.

⁴⁵ Jesutä ude yänpän ämawebetä udegän täneŋ yänpän man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik kubäta epän man ŋode iwerek; Näk kome kubäken kwayän unita epän watä ämanaye u watäni itpän ketem kadäni-kengän kaŋ yepmän towi yän iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide täŋpeko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yän iwerek? ⁴⁶ Epän watä äma u, yän imani ude tänpän irirän ekänini äneŋi äyänutpeŋ äbek. Äbänpän

^e 24:34 Mat 16:28 ^f 24:35 Mat 5:18 ^g 24:36 Apos 1:7, 1Te 5:1-2 ^h 24:37 Stt 6:5-8

ⁱ 24:39 Stt 7:21-23, 2Pi 3:6 ^j 24:42 Mat 25:13 ^k 24:43 Luk 12:39-40; Rev 16:15

epän watä äma u oraŋ imek. ⁴⁷ Näk bureni täwetat. Ekäninitä oraŋ imiŋpän tuŋumi kuduptaŋän watäni it imekta iniŋ kirewek. ⁴⁸⁻⁴⁹ Täŋ, epän watä äma u goret täŋpeko uwä ŋode nadäwek; A! Ekäninawä ŋodetä nämo api äbek! Ittäŋgän kämiinik api äbek yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpän epän watä noriye wanoriye ätu däpmäŋpän yäwat kireŋjit, ba täŋguŋguŋ ume naŋkaŋ täŋguŋ taŋpän irek. ⁵⁰⁻⁵¹ Ude täŋkaŋ ekäninita guŋ taŋpän irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäŋpän waki täŋ irirän kaŋpän epän watä äma u utkaŋ madäŋ jukutpän täŋyäkŋarani ämatä kumäŋpeŋ päŋku irani-ken maŋpän kuneŋ. Ukät itkaŋ komi nadäŋpän konäm butewaki täŋkaŋ meni jiwätpeŋ itneŋ yäk.

Webe gubaŋi 10 unitäŋo manbiŋam

25 ¹ Jesutä ude yäŋpän pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Tärektärek kadäni uken Anututä yabäŋ yäwat epän täŋpayän täyak u ŋode bumik; Webe gubaŋi 10 udetä ŋode täneŋ; Äma ekänini kädet miŋin imagutta kuneŋ. ² Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani. ³ Nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piŋpän ijikta nämo nadäneŋ. ⁴ Täŋ, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miŋin paorirä piŋpän ijikta nadäŋpän yäpneŋ. ⁵ Täŋpakaŋ äma ekänini uwä bäräŋeŋ nämo äbäŋirän irä wawäpän gurän täŋpän däpmon patneŋ.

⁶ Parirä bipani bämopi-inik äma kubätä gera ŋode yäwek; Ekänijin äbatak! Eruk, akumaŋ päŋku imagurut! yäk. ⁷ Yäwänä webe gubaŋ uwä kudup kikŋutpän päŋaku topäni yäpneŋ. ⁸ Täŋpakaŋ nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpän umeni yäpneŋo uwä ŋode yäwetneŋ; Nin täŋo topän ijinapän kumäŋkaŋ yäk. Unita intä umeni ätu piŋ nimut yäk. ⁹ Yäŋirä webe nadäwä tumbani unitä yäwetneŋ; Nämo, imata ude täne? Ume yäpmäŋ äbämäŋo unitä nin kudup täga nämo täŋkentäŋ nimek yäk. Injin kuŋkaŋ gwäki peŋpän kodaki yäpüt yäk.

¹⁰ Ude yäwäwä topän umeni suwanayän kuŋirä äma ekäni u ahäŋpän webe gubaŋ 5 nadäwä tubani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kwek. Kumaŋ yotpärare-ken ahäŋpän yot gänaŋ äro yäma ukätpän ketem naŋ itneŋ. ¹¹ Ketem ude naŋ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5 u äbäŋpän yäman umu itpän yäneŋ; Ekäni, yäma dät nimi yäk. ¹² Yäwäwä äma ekäni unitä yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.

¹³ Jesutä ude yäŋpän ämawebe ŋode yäwetkuk; Unita in udegän, täŋpidäm-pidäm täŋkaŋ kaŋ kuŋarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yäŋ kadäni nämo nadäkaŋ.

¹ 24:47 Mat 25:21,23 ^m 24:51 Mat 8:12 ⁿ 25:1 Rev 19:7; Luk 12:35

^o 25:11 Luk 13:25-27 ^p 25:12 Mat 7:23 ^q 25:13 Mat 24:42

Äma moneŋ uwäk yämani unitäŋo manbiŋam

Luk 19:12-27

14^r Jesutä ude yänkaŋ äneŋi Anututä yabän yäwat epän täk täyak u jidewani yän nadäkta man wärani kubä pen ɲode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yänkaŋ watä ämaniye yarakubä yän-yäkŋat päbä moneŋi watäni it imineŋta yäpmän daniŋpäŋ yämek. 15^s Ude täŋpäŋ epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadänjit watä ämani kubäta moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek. Moneŋ uwäk ude yämiŋkaŋ kwek. 16Kweko kuŋarirän watä ämani kubä moneŋ uwäk 5 imeko uwä bäräŋeŋ päŋku epäni kehäromi täŋpäŋ moneŋ uwäk 5 imeko udegän äneŋi uwäk 5 ude yabän ahäwek. 17Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täŋjirän äneŋi uwäk yarä kaŋ-ahäwek. 18Täŋ, uwäk kubägän moneŋ mähemitä imeko u yäpmän päŋku awaŋ äneŋpäŋ kome gänaŋ peŋpäŋ yejämbek.

19Ude täŋjirä äma ekäni u kadäni käroŋi ittän kuŋattänŋän äneŋi äbek. Äbänpäŋ watä ämaniye yarakubä u äbot kubägän yepmaŋpäŋ moneŋi yämeko unita yäwet yabäwek. 20Tänpänä äma moneŋ uwäk 5 imeko unitä moneŋ uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok peŋpäŋ yäwek; Ekänina, gäk moneŋ uwäk 5 namiŋkuno ukeŋo epäni täŋtäyiwa äneŋi uwäk 5 ahänkuŋo u ɲo yäk. 21^t Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik täŋpäŋ epän säkgämän täŋkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka bureni watä itta api gepmaŋpet yäk. Unita apiŋo gäk näkkät itpäŋ oretoret terak itda yäk.

22Ude yäwänä watä ämani kubä moneŋ uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina, gäk moneŋ uwäk yaräbok namiŋkun. U näkä epäni kehäromi täŋjira äneŋi uwäk yarakät ahänkumän yäk. 23Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka bureni watä itta gepmaŋtat yäk. Unita apiŋo gäk näkkät itpäŋ oretoret terak kaŋ it yäpmän äroda yäk.

24-25Yäwänä mäden moneŋ uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekänina, mebarika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkaŋ unitäŋo bureni ahänjirä gäkä yäpmäk täyan yän nadänpäŋ umuntaŋkut. Unita näk moneŋ uwäk kubägän namiŋkuno u awaŋ äneŋpäŋ peŋkuro u yäpmän äbätat ɲo! yäk. 26Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näka äma udewani yän nadänkaŋ imata näkŋo moneŋ jop peŋkun? 27Gäk ɲode tänaŋi täŋkun; Näkŋo moneŋ gamiŋkuro u moneŋ äma keru terak peŋjiri uyaku täŋpewä taŋi ahänjirän äbänkaŋ yäpmänŋtet yäk.

^r 25:14 Mak 13:34 ^s 25:15 Rom 12:6 ^t 25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10

²⁸ Ude yānpāṅ epān āmaniye ātu yāwerek; In moneṅ uwāk yomāgatpāṅ uwāk 10 yāpmāṅ kuṅatak unita imut yāk. ²⁹^u Nadākaṅ? Āma kubātā imaka imani u yāpmāṅ kuṅarayāṅ tāko uwā ātukāt bumta-inik buṅāt imikta yāwani. Tāṅ, āma ātuwā nin imaka udeyani nitek yāṅ nadāk tākaṅ upāṅkaṅ nāmo! Imaka iṅitkamāṅ yāṅ jop nadāk tākaṅ uwā yāyomāgatta yāwani. ³⁰^v Ude yānpāṅ ekāni unitā yāwek; Watā āmana gaṅani ṅo bipmāṅ urani gānaṅ pudāt maṅpā āpmonpān yāk. Uken konām kāhān yāṅ jiwātepeṅ irān yāk.

Āma Bureni-iniktā āmawebe api yāpmāṅ daniwek

³¹^w Tānpāṅ Āma Bureni-iniktā kunum tāṅo epmāget kudān nitek aṅeroniye-kāt ābānpāṅ intājukun āma ārowani pāhap wāpi biṅam ikek api irek. ³²^x Tāṅirān āmawebe komeni komeni uken naniktā pābā u iṅamiken api itneṅ. Ābā irākaṅ yāpmāṅ daniṅpāṅ ābot yarā api yepmaṅpek, sipsip watā āmatā sipsip meme yāpmāṅ danik tākaṅ ude. ³³ Tānpāṅ āma wakiwaki kerī kāpmāk kāda yepmaṅpāṅ āma tāgatāga kerī bure kāda api yepmaṅpek.

³⁴ Ude tāṅkaṅ intājukun āma unitā āmawebe kerī bure kāda itnayāṅ tāṅo uwā api yāwerek; Nana inta nadāṅ tamitak unita nākken ābut yāk. Ābāṅkaṅ kome sākgāmān Anututā bian-inik kunum kenta kome pewān ahāwāpāṅ inta biṅam kome iwoyāṅkuko ṅo korewut yāṅ api yāwerek. ³⁵^y Nāk nakta neṅirā nepmāṅ towiṅkuṅ, ba umeta neṅirā ume gwet namiṅkuṅ. Ba nāk āma kudupi ude kuṅarira nāmagut yāpmāṅ yotjin-ken kuṅkuṅ. ³⁶ Ba morāṅ irira tek tāṅ namiṅkuṅ. Ba kāyām tāṅira watā it namiṅkuṅ. Ba komi yot gānaṅ irira nabāṅ tareṅkuṅ yāk.

³⁷ Ude yāwerānā āmawebe tāga unitā kowata ṅode api iwetneṅ; Ekāni, jidegān uken nakta geṅirā gepmāṅ towiṅkumāṅ? Ba umeta geṅirā jidegān uken ume gwet gamiṅkumāṅ? ³⁸ Ba gāk jidegān āma kudupi ude ābāṅiri gāmagut yāpmāṅ yotnin-ken kuṅkumāṅ? Ba jidegān morāṅ iriri tek tāṅ gamiṅkumāṅ? ³⁹ Ba jidegān kāyām tāṅiri watā it gamiṅkumāṅ? Ba komi yotken iriri gabāṅ gāwat epān jidegān uken tāṅ gamiṅkumāṅ?

⁴⁰^z Ude iwerāwā intājukun āma unitā kowata ṅode api yāwerek; Nāk bureni tāwetat. Imaka ude āmawebenaye āpani ṅo kubāta tāṅ imik tāṅkuṅo u nāka tāṅ namik tāṅkuṅ yāk.

⁴¹^a Tāṅā āmawebe kerī kāpmāk kāda itnayāṅ tāṅo uwā ṅode api yāwerek; Kewewut! Kādāp ābot Anututā āma waki Satan-kāt epān āmaniye-kātta yānpāṅ peṅkuko uken āpmo api itneṅ yāk. ⁴² Imata, in ṅode tāṅ namiṅkuṅo unita; Nāk nakta neṅirā ketem nāmo namiṅkuṅ.

^u 25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ^v 25:30 Mat 8:12 ^w 25:31 Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 ^x 25:32 Rom 14:10; Ese 34:17 ^y 25:35 Ais 58:7 ^z 25:40 Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41 ^a 25:41 Mat 7:23; Rev 20:10

Umeta neñirä ume nämo gwet namiñkuñ. ⁴³Näk äma kudupi ude kuñarira yotjin-ken nämo yän-yäñjat yäpmän kuñkuñ. Ba morän irira tek nämo täñ namiñkuñ. Käyäm täñjira watä nämo it namiñkuñ. Ba komi yot gänañ irira nämo nabäñ näwatkuñ.

⁴⁴Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ñode api iwetneñ; Ekäni, jidegän uken nakta geñirä nämo gepmän towiñkumän? Ba umeta geñirä jidegän uken ume nämo gwet gamiñkumän? Gäk äma kudupi ude äbäñiri jidegän nämo gämagut yäpmän yotnin-ken kuñkumän? Ba jidegän morän iriri tek nämo täñ gamiñkumän? Käyäm täñjiri jidegän uken watä epän nämo täñ gamiñkumän? Ba komi yotken iriri jidegän gabäñ gawat epän nämo täñ gamiñkumän?

⁴⁵Ude iweräwä intäjukun äma unitä ñode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta nämo täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ. ^{46b}Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken api yepmañpän äpmonañ. Täñkañä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän paot-paori nämoken api yepmañpek.

Jesu utta man topuñ

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

26 ^{1-2c}Eruk, Jesutä man kudup yäwet moreñpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Yäñen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keru terak pewäkañ iwaniyetä päya kwakäp terak api utneñ.

³Täñpäkañ bämap äma intäjukun täñpani-kät Juda täño ekäni ekäni ätutä bämap äma intäjukun täñpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täñkuñ. ⁴Käbeyä täñpän Jesu käbop inñitpän utta man topuñ. ⁵Ude täñpän yänkuñ; Nämo yäk. Orekirit kadäni-ken täñpena ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbäñi tägapän ärut imiñkuk

Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

⁶Täñpäkañ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkañ Saimon gisik paräm ikek yän iwerani unitä yotken äronpän ketem bok nañkumän. ^{7d}Ketem nañ irirän webe kubätä ume käbäñi säkgämän u gwäki ärowani peñpän yäpuko upän yäpmän abuk. Yäpmän päbä Jesu ketem nañ irirän gwäki-ken kudup piñ ibatkuk.

⁸Ude täñjirän iwaräntäkiye bok itkuño u kañkañ kokwawak nadäñpän yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Wa! Mebäri imata moneñ pähap ño jop awähutak? ⁹Ume u ämata yämiñpän moneñ täñi yäpmänkañ äma jäwärita yämiñirän uyaku käna tägatek yäk.

^b 25:46 Dan 12:2; Jon 5:29 ^c 26:2 Kis 12:1-27; Mat 20:18 ^d 26:7 Luk 7:37-38

¹⁰Ude yänjirä Jesutä bäräñeñ yabänpän-nadänkañ yäwetkuk; In webe ño imata ibekañ? U iron säkgämän kubä täñ namitak. ¹¹^e Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täñ yämına yänpänä kañ täñ yämut! Upänkañ näk inkät wari nämo api itne. ¹²Näk kumbapän api äneneño unita awañken kukta gupna ume kábänji nitek u ärut namitak. ¹³Näk bureni täwetat. Manna biñam Täga komeni komeni yänjahän yäpmän kunayän täño udegän webe ñonitä täñ namitak unitäño manbiñam bok api yän yäpmän kuneñ. Ude täñjirä ämawebetä webe ñonita nämo api guñ täneñ yäk.

Judas Jesuta iwan täñ imiñkuk

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴⁻¹⁵^f Tänpäkañ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keru terak kañ pewa yänkañ bämop äma intäjukun täñpanitä itkuñken pänku ñode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä moneñ jide api namineñ? Yäwänä siliwa moneñ 30 ude imiñkuñ. ¹⁶Imäkañ Judastä pänku iwan keru terak kañ pewa yän nadänpän Jesu iwaräntän yäpmän kuñatkuk.

Pasova Orekirit täño ketem nañkuñ

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

¹⁷^h Tänpäkañ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak u yäput peñkuñ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu pänku ñode iwetkuñ; Nin apiño yot deken pänku Pasova täño imaka imaka u täñtuñum täne?

¹⁸ⁱ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äronpän äma kädet moräk-ken itak u kañpän ñode iwerut; Yäwoñärewani äma ñode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänetä nadätat. ¹⁹Ude yäweränkañ iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko udegän pänku yot mäheми u iwetkañ Pasova täñtuñum täñkuñ.

²⁰Ude täñkañ kome bipmäñirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän pänku yot uken itpäñ Pasova ketem nañkuñ. ²¹Nañ ittängän Jesutä man ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täñ namayän yäk. ²²Ude yänjirän nadänpänä butewaki nadänpän ini-ini iwet yabänkuñ; Ekäni, näka yäyan?

²³^j Ude yänkäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägan näkamäk ñonitä iwan keru-ken nepmañpayän. ²⁴Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkañ äma iwan keru

^e 26:11 Lo 15:11 ^f 26:14 Jon 11:57 ^g 26:15 Sek 11:12 ^h 26:17 Kis 12:14-20

ⁱ 26:18 Mat 21:3 ^j 26:23 Sam 41:9

terak nepmanpayān tāk u kowata jidewani kubā api yāpek? Uwā komi umuri kubā api yāpek yāk.

²⁵Ude yānjirān Judas, Jesu iwan kerī terak pewayān tānꞑkuko unitā Jesu iwetkuk; Yāwoṅārewani āma, nāka ba yāyan? Yāwānā iwetkuk; Gāk ubayān yāk.

Bānep kubāgān āṅnak-āṅnak yāput peṅkuk

Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

²⁶k Eruk ketem naṅ irirā Jesutā kārāga kubā yāpmānꞑan Anutu bānep tāga man iwetkaṅ tokāt jukutpān iwarāntākiyeta ṅode yāwetpān yāmiṅtān kuṅkuk; ṅo yāpmānpān naṅput. ṅowā nākṅo gupna yāk. ²⁷Ude yānpān wain ume yāpmānꞑan Anutu bānep tāga man iwetpān iwarāntākiye ṅode yāwetpān yāmiṅtān kuṅkuk; In kudup ṅo naṅput. ²⁸l ṅowā nākṅo nāgātna. Anututā āmawebe-kāt topmāk-topmāk tāk u tānꞑehārom takta. Tānpān āmawebe māyap tāṅo momi awāhuretta yānpān nāgātna piwayān tāyat. ²⁹Nāk bureni tāwetat. Wain ume āneṅi nāmo naṅkaṅ it yāpmān kuṅtāngān Nana tāṅo yewa gānaṅ āroṅkaṅ wain ume mebāri kubā inkāt bok api nāne yāk. ³⁰m Ude yāwerānkaṅ kap kubā teṅpān yot peṅpeṅ kumaṅ Olip Pom terak āroṅkuṅ.

Pitatā wāpna kābop api pewek yān yāṅkuk

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

³¹n Āroṅit āroṅit Jesutā yāwetkuk; Bipani ṅogān in kuduṅtagān nāka māde ut namīnpān āmetpeṅ kuṅtānpā kunayān. Ude tānjirā Anutu tāṅo man ṅode kudān tāwani u bureni ahāwayān;

Nāk sipsip tāṅo watā āma urira sipsip api kuṅtānpā kuneṅ yāk. Sek 13:7

³²o Upānꞑan kumbani-ken nanik āneṅi akuṅpān Galili komeken nākā jukun pānꞑu api it kirewet. ³³Yāwānā Pitatā iwetkuk; Ātutā gāka māde kāwep api ut gamineṅ, upānꞑan nāk ude nāmo api tānꞑet yāk. ³⁴p Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni gāwera. Apiṅo bipani purup gera nāmo yānjirān gākā kadāni yarākubā ude wāpna kābop pewayān.

³⁵q Ude yāwānā Pitatā gwāk kwaiṅpān man kehāromigān ṅode yāṅkuk; Nāmo! Gāk gutpān nāk bok nutta yāwāwā wāpka kābop nāmo api pewet yāk. Ude yāwānkaṅ noriyetā udegān yāṅkuṅ.

Jesu inigān pānꞑu yāṅapik man yāṅkuk

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶Tānpān Jesu iwarāntākiye-kāt kuṅtāngān Getsemene epān tobātken ahānpān yāwetkuk; In ṅode irirā nāk pānꞑu yāṅapik man yāwayān yāk.

^k 26:26 Mat 14:19 ^l 26:28 Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11, 1Ko 10:16 ^m 26:30 Luk 22:39; Jon 18:1 ⁿ 26:31 Sek 13:7 ^o 26:32 Mat 28:7,16 ^p 26:34 Mat 26:69-75

^q 26:35 Mat 26:56

³⁷Ude yäwetkaŋä Pitakät Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpän yamaguränkaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtängän nadäwän umuri pähap täŋpänpän äma yaräkubä u yäwetkuk; ³⁸ Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäj namitak unitä nurek yäj nadätat. Unita in ŋogän kodak itkaŋ nabäj näwatkot.

³⁹ Ude yänpän ätu nanak kuŋpänjä gukut imäpmok täŋpän yänpik man ŋode yänkuk; Nana, tänaŋi täŋpawä nadäŋiri komi bäräpi nadäwayän täyat u närepmirän. Ude upänkaŋ näkŋo nadäk nämo, gäkŋo mantä kehärom tawän. ⁴⁰Ude yänpän äma yaräkubä unitä itkuŋ-ken äyänjutpeŋ kuŋpän yabäwän dämpmon pat itkuŋ. Dämpmon parirä yabänpän Pita iwetkuk; In imata dämpmon pat itkaŋ? In kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo itneŋ? ⁴¹ Tänyabäk-ken kwitanenŋta ket nadänpän yänpik man yäj itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkaŋ upänkaŋ kehäromijin nämo yäk.

⁴² Ude yäwetkaŋä äneŋi pänku nani ŋode iwetkuk; Nana, komi nadätat ŋo täga nämo närepmirän täŋpawä jop waki nadän namiŋiri komi ŋo nadäwa täreŋirän gäkŋo mantä kehärom tawän yäk.

⁴³ Man ude yäj paotpän äyänjut päbä äma yaräkubä u dämpmon pen parirä yabänkuk. ⁴⁴ Ude yabänkaŋ äneŋi pänku yänpik man yänkuko udegän yänirän kadäni yaräkubä täŋkuk. ⁴⁵ Ude täŋkaŋ iwaräntäkiyetä patkuŋ-ken u kuŋpän yäwetkuk; Ai! In dämpmon pen pat itkaŋ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ŋo. ⁴⁶ Unita akwäpän pänku yabän ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani uwäku äbätak ŋo yäk.

Iwantä Jesu iŋitkuŋ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

⁴⁷ Jesu man ude yäwet irirän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahäj yämiŋkuk. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuŋ. Iwan äma uwä bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä peŋ yäwet-pewä äbuŋ. ⁴⁸ Intäjukunä Judastä man kädät ŋode yäwetkuk; Näkä pänku äma u bayän imiŋpän iniŋ orerirä nabänkaŋ upän kaŋ iŋirut yäj yäwetkuk. ⁴⁹ Eruk Jesu ahäj imiŋpän iwetkuk; Yäwoŋäremani ämana! Ude yänpän bayän imiŋpän iniŋ oretkuk.

⁵⁰ Judastä ude täŋirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täŋpayän nadänpeŋ äbätan ude täyi! Yäwänä iwantä äbuŋowä iŋitpän kerigän topuŋ. ⁵¹ Ude täŋirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänaŋ nanik wädäwän kwäpänä bämop äma unitäŋo watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni painkuk. ⁵² Ude täŋpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma

[†] 26:38 Jon 12:27 [‡] 26:39 Hib 5:7-8; Mat 6:10 [§] 26:41 Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15

[¶] 26:44 2Ko 12:8 [•] 26:46 Jon 14:31 [◊] 26:51 Jon 18:26 [×] 26:52 Stt 9:6; Rev 13:10

kubätä ämik tänpoko uwä kowata udegän utneḡ. ⁵³Ḷodeta nämo nadätan? Nanaken gera yänjira aḡeroniye mäyap peḡ yäwet-pewän äbä täga täḡkentän namineḡ. ⁵⁴Upänkaḡ täḡkentän namineḡo uwä Anutu täḡo man kudän täwani u jide täḡpän bureni ahäwek?

⁵⁵^y Ude iwetpänjä Jesutä komi äma äbuḡo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik täḡpani ude täḡpapän kadä boham ikek nutnayän äbäkaḡ? Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaḡ äronkaḡ inkät ämawebe Anutu täḡo man yäwetpän yäwoḡäreḡ täk täḡkut-ken ugän imata nämo nepmäḡitkuḡ? ⁵⁶^z Upänkaḡ in ḡode täḡ namiḡirä Anutu täḡo manbiḡam terak profet bianitä näka man kudän täḡkuḡo u bureni ahäwän! Ude yäwänkaḡ iwaräntäkiye kudup Jesu kakätänpeḡ kuḡtänpä kuḡkuḡ.

Jesu manken teḡkuḡ

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

⁵⁷Tänpakaḡ komi äma unitä Jesu imagut yäpmän bäḡop äma intäjukun täḡpani wäpi Kaifas unitä yotken kuḡkuḡ. Yot uken kuḡpän Baga man yäwoḡäreḡwani ämakät Juda täḡo äma ekäni ekäni kuduḡtagän kubäken ugän itkuḡ. ⁵⁸Irirä Pita mädeḡän käbop itpän-yabäk täḡtän kumaḡ yot unitänḡo yewa gänaḡ äronkuk. Äronpänjä Jesu jide täḡ iminayän yän yabänpän-nadäkta yot täḡo watä ämakät bok maḡitkuḡ.

⁵⁹Tänpakaḡ Baga man yäwoḡäreḡwani ämakät Juda täḡo äma ekäni ekäni u kuduḡtagän itpän Jesu kumän-kumän utna yänkaḡ Jesu jop ikḡatta jop manman ätuta wäyäkḡeḡkuḡ. ⁶⁰⁻⁶¹^a Ude täḡirä äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täḡkukonik yän jopman ude yänkuḡo upänkaḡ Jesuken imaka goret kubä nämo kaḡpän nadänkuḡ. Täḡirä äma yarätä äbänpän yänkumän; Äma ḡowä ḡode yänjirän nadänkumäk yäk. U näk kudupi yot wärämutkaḡ kepma yäräkubä-tagän äneḡi täga täḡpet yän yänjirän nadänkumäk yäk.

⁶²Ude yäwerirä bäḡop äma intäjukun täḡpani unitä akuḡpän Jesu iwet yabänkuk; Man kowata kubä nämo yäwerayän? Äma päke ḡo gäka man yäkaḡ ḡo nadäwi jide täyak? ⁶³^b Yänjirän Jesutä kowata nämo yänkuk. Man nämo yänkaḡ kum irirän intäjukun äma unitä äneḡi iwet yabänkuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi terak yänkehärom taḡpän niwet! Äma Anututä ämawebeniye täḡkentäkta iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täḡo Nanaki ba nämo?

⁶⁴^c Yäwänä yänkuk; Yäyan ubayän. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täḡo keru bure kadä ittänḡän kunum gänaḡ gubam terak äbänjirän api käneḡ. ⁶⁵⁻⁶⁶^{d e} Ude yäwänä bäḡop

^y 26:55 Luk 19:47, 21:37 ^z 26:56 Mat 26:31 ^a 26:61 Jon 2:19-21 ^b 26:63 Ais 53:7; Mat 27:12 ^c 26:64 Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 ^d 26:65 Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 ^e 26:66 Wkp 24:16; Jon 19:7

äma intäjukun tänpäni u nadäwän wawäpäñ iniken tek weñ-gäjähutpäñ yänjuk; Mangämän imata wari yäne? Anutu yänjrok man iwetak unita in jide nadäkañ? Yäwänä äma päke itkuño unitä kumän-tagän ñode yänkuñ; U kumäkta biñam täyak! yäk.

^{67-68f} Ude yäwäkañ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri tänpipiñkañ keru mugwäñpän utkuñ. Ätutäwä keru pipiyänpäñ bumumi-ken utkañ yänjrok man ñode iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁹Tänpäkañ Pita yäman umu, man yot yewa gänañ mañjirän yot unitäño watä webe kubätä ahän imiñpäñ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk. ⁷⁰Yäwänä yänjuk; Gäk man jide yäyan? Yänjiri guñ täyat yäk. ⁷¹Ude yänkañ äpämañ kwayän täñjirän yäma-ken webe kubätä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu Nasaret nanik täño äbotken nanik kubä yäk. ⁷²Yäwänä äneñi äwo yänjuk.

⁷³Eruk ätu itpäñä äma itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamäñ! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamäñ yäk. ⁷⁴Ude yäwäwä Pitatä yänjuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk. Ude yänjirän pengän purup gera yänjuk. ⁷⁵ * Yänjirän Pita u Jesutä man ñode iwetkuko u nadäwän täreñkuk; Purup man nämo yänjirän gäk kadäni yäräkubä näkño wäpna käbop pewayän yäk. Man u juku piñpäñ bänepi-ken jägämi pähap nadänpäñ äpämañ päñku konäm bumta kotkuk.

Judas kotäki topuk

27 ¹Eruk, kome yäñeñ pak täñjirän bämop ämakät Juda täño ekäni ekäni kuduptagän kubä-kengän itkañ Jesu utpewä kumbekta yänkehärom täñkuñ. ²Ude yänpäñ keru pädät tänpän yäpmän päñku Pailat keru terak peñkuñ. (Pailat uwä Rom gapmantä iwerirän Juda ämawebe yabän yäwarani.)

³^h Täñjirä Jesu kumän-kumän utneñta yäniñ kireñkuko u nadänpäñ äma iwan keru-ken pewani Judas ini täñkuko unita waki nadänjuk. Ini täñkuko unita waki nadänpäñ siliwa moneñ 30 ude yäpuko u poriñ yäpmän äma ekäni ekäniken äneñi kuñkuk. ⁴Päñku yäwetkuk; Näk jopman yänpäñ äma siwoñi kubä kumäkta taniñ kireñkuro unita nadänjira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuñ; Ninken imata yäyan? Gäkña täñkuno yäk.

^f 26:67 Ais 50:6, 53:5 ^g 26:75 Mat 26:34 ^h 27:3 Mat 26:14-15

⁵Ude iweräwä Judastä moneŋ u kudupi yot gänaŋ ureŋ täŋpän äronkuŋ. Täŋpän yepmaŋpeŋ kotäki topayäŋ kuŋkuk.

⁶Kuŋirän bämop äma ekäni ekänitä moneŋ kudupi yot gänaŋ ureŋ täŋpän äronkuŋo u butuŋpän kubä-kengän peŋpän yänkuŋ; Moneŋ ŋo äma täŋo nägät suwawani unita moneŋ ŋopän Anututa biŋam kudupi yotken pekta бага mantä yäjiwät täyak yäk. ⁷Ude yänpän man yäntän kuŋtängän bänep kubägän täŋpän ŋode yänkuŋ; Moneŋ ŋowä äma kubä wäpi Pota unitäŋo epän tobät kaŋ suwana yäk. Täŋpän kome suwaŋkuŋo u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbänpän kumänirä änenenŋta iwoyänpän peŋkuŋ. ⁸Mebäri unita kome u wäpi ‘Nägät Kome’ yän yäk täkaŋ.

⁹⁻¹⁰ⁱ Ude täŋkuŋo unita man kudän profet Jeremiaitä bian ŋode kudän täwani u bureni ahänkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täŋirä moneŋ gwäki täpuri siliwa moneŋ 30 udegän peŋkuŋ. Ekänitä näwetkuko udegän moneŋ upän Pota täŋo epän tobät suwaŋkuŋ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täŋkuk

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

¹¹Jesu Pailat iŋamiken irirän Pailattä ŋode iwet yabänkuk; Gäk Juda täŋo intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk. ¹²^jTäŋpakaŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät äma ekäni ekänitä Jesu yänpän-kaŋiwat man mäyap yänkuŋo upänkaŋ Jesutä man kowata kubä nämo yäwetkuk. ¹³Jesu man nämo yänkaŋ irirän Pailattä äneŋi iwetkuk; Man mebäri mebäri gäkä terak wohutkaŋ ŋonita kowata imata nämo yäyan? ¹⁴^k Ude yäwänä Jesu man kubä nämo iniŋ yänkaŋ kum irirän Pailattä nadäwätäk taŋi täŋkuk.

Pailattä Jesu kumbän yänpän yäniŋ kireŋkuk

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39–19:16

¹⁵Täŋpakaŋ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täŋo watä ämatä ŋode täk täkaŋonik; Ämawebetä äma komi yot gänaŋ irani kubäta gäripi nadänpän Rom gapman täŋo watä äma iweräwä äma ugänpän dät imän yäpmän kuk täŋpani. ¹⁶Eruk, kadäni uken äma waki kubä wäpi Barabas u komi yot gänaŋ irani. ¹⁷Täŋpän ämawebe Pailattä yot yäma-ken käbeyä täŋpän irirä yäwet yabänkuk; Netäpän dät ima äpamaŋ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yän iwerani u? ¹⁸^l (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ŋode nadänpän yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadänkuŋo unita Jesu näkken pewä äbuk yän nadänkuk.)

¹⁹Täŋpakaŋ Pailattä man epän täŋ irirän webenitä manbiŋam kubä ŋode pewän yäpmän äbuk; Äma siwoŋi unita imaka kubä täŋ iminaŋi

ⁱ 27:9 Sek 11:12-13 ^j 27:12 Ais 53:7; Mat 26:63 ^k 27:14 Jon 19:9 ^l 27:18 Jon 11:47-48; Jon 12:19

nämo yäk. Näk bipani dāpmonken äma unitagän yānpān nadāwātāk pāhap tāt yäk.

²⁰Pailattā manbiṅam ude nadāṅkukopān bāmop äma intājukun tānpani-kāt Juda tāṅo äma ekāni ekāni unitā āmawebe pāke u yāwetkuṅ; Pailattā tāwet yabāk tānpanā ṅode kaṅ yāwut; Barabas pit imiṅ pewi kuṅirān Jesupān kumākta kaṅ tewi yāpmān āpān yäk. ²¹Eruk Pailattā āmawebe pāke u yāwet yabāṅkuk; Netāpān pit imiṅpewa jop āpāmaṅ kwek? Ude yāṅirān gera terak yāṅkuṅ; Barabas u! yäk. ²²Yāwāwā yāwetkuṅ; Tāṅ, Jesu, Kristo yāṅ iwerani unitawā jide tāṅpet? Ude yāwet yabāwānā yāṅkuṅ; Pāya kwakāp terak utpewā kumbān! yäk.

²³Ude yāwāwā Pailattā yāṅkuk; Waki kubā jide tāṅkukta? Ude yāwānā āmawebe pāke unitā gera taṅi terak ṅode yākgän tāṅkuṅ; Pāya kwakāp terak kaṅ kumbān! ^{24m}Ude yāṅ ittāṅgān Pailattā nadāṅkuk; Nākṅo man kumān yāpmān āpākaṅ yäk. Pen yāṅtāyiwa āmik pāhap ahāwek yäk. Ude nadāṅpāṅā ume yāpmānpān āmawebe iṅamiken kerī ārutpāṅā yāṅkuk; Äma ṅonitā kumbayān tāyak uwā momi nākṅo nämo. Momi iṅjinta biṅam yäk.

^{25 n}Ude yāwānā āmawebe pāke unitā yāṅkuṅ; Jop uken yäk. Kowata ba momi u ninkāt nintāṅo nanakta biṅam kaṅ tānpan! ²⁶Ude yāwākaṅ Pailattā Barabas jop tewān āpāmaṅ kuṅirān Jesu kadātā pāripmānpān pāya kwakāp terak utpewā kumākta komi āmata yāmān yāpmān kuṅkuṅ.

Jesu utpān tāṅirek-irek tāṅkuṅ

Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

^{27-28o}Yāmān yāpmān kuṅpāṅā Pailat tāṅo komi āmatā Jesu yāṅikṅat yāpmān komi äma tāṅo yot gānaṅ āronpān komi äma ātuta yāṅpewā ābuṅ. Äbāṅpāṅā Jesu it gwājipān teki yāṅopmān imiṅpāṅā tek gwagāri intājukun āmatā tāk tākaṅ udewani tāṅ imiṅkuṅ. ²⁹Ude tāṅ imiṅpān gupmom yen kedon tānpan gwāki-ken āhāt imiṅkuṅ. Tānpan iwānap kujat, intājukun āmatā iṅit tākaṅ udewani kubā imā kerī bure kāda iṅitkuk. Ude tāṅ imiṅpāṅā sāra man iwetpān yāṅkuṅ; Juda tāṅo intājukun äma, gāk ganiṅ oretkamān! yäk. ^{30p}Tānpan iwit ut ibatpān iwānap kujat imā iṅitkuko ugānpān yāpmānpān gwāki-ken ut tāṅkuṅ. ³¹Tāṅirek-irek ude tāṅ imiṅ paotpāṅā tek gwagāri ṅokeno yāṅopmān imiṅpān tek iniken upān āneṅi tāṅ imiṅkuṅ. Ude tāṅ imiṅpāṅā, eruk pāya kwakāp terak utnayān imagut yāpmān kuṅkuṅ.

Jesu pāya kwakāp terak utkuṅ

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

³²Imagut yāpmān kuṅpāṅā äma kubā Sairini komeken nanik wāpi Saimon kaṅ-ahānpāṅā komi āmatā peṅ iwet-pewā Jesu tāṅo pāya kwakāp buramiwānkaṅ penta kuṅkuṅ. ³³Kuṅtāṅgān kome kubā wāpi Golgota

^m 27:24 Lo 21:6-9; Mat 27:4 ⁿ 27:25 Mat 23:35; Apos 5:28 ^o 27:28 Luk 23:11

^p 27:30 Ais 50:6

uken ahängkuŋ. (Golgota u ninin man terak gwäki kokäp.) ^{34 q} Uken ahängpäjä eruk, Jesu gupi kwitawän yängpäŋ wain ume jägämi imiŋkuŋ. Imäkaŋ bitnäŋkuk. ^{35 r} Imä bitnäwänä komi ämatä teki yängopmäŋ imiŋpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkaŋ teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täŋkuŋ. ³⁶ Ude täŋkaŋ maŋjit itkaŋ kaŋiwat itkuŋonik. ³⁷ Täŋpakaŋ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

ŊOWÄ JESU, JUDA ÄMAWEBE TÄŊO INTÄJUKUN ÄMA.

^{38 s} Täŋpakaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok dāpuŋ.

^{39-40 t u} Ude täŋkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yängärok iwetpäŋ ketsiwon täŋpäŋ yängkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wärämutkanŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yäng yängkun yäk. Unita gäk Anutu täŋo nanak bureni täŋpawä päya kwakäp terak naniktä ketäreŋpäŋ äpiwä!

^{41-42 v} Ude yängirä bämop äma ba Baga man yäwoŋärewni ämakät äma ekäni ekänitä udegän täŋ-ireŋpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ yängkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentän yämik täŋkukopäŋ ini gupi täŋkentäktawä täŋpän wakaŋ yäk. Ämawebetä äma ŋonita U Isrel ämawebe täŋo intäjukun äma yäng yäk täkaŋ. Intäjukun äma bureni täŋpänä päya kwakäp terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! ^{43 w} U Anutu terak yengäma pek täkaŋ yäng yäk täyak, ba Näk Anutu täŋo nanaki yäng yäk täyak unita itpäŋ käna yäk. Anututä käwep täŋkentän imek yäk. ⁴⁴ Täŋpakaŋ äma waki täŋpani yarä, kukŋi kukŋi dāpuŋo unitä yängärok man udegän iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

⁴⁵ Täŋpäŋ kome kepma bämopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumäŋirän kome kudup bipmäŋ urani it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok täŋkuk. ^{46 x} Täŋpäŋ 3'kirok ude täŋirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yängkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan?) ⁴⁷ Ude yängirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yängkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. ^{48 y} Ude yängirä äma kubätä bäräŋeŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmäŋpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädät täŋkaŋ Jesuta imiŋirän noriye ätutä iwetkuŋ; ⁴⁹ Pewut! Jop itpäŋ käna. Elaijatä bureni päbä ketärewayäng käwep yäk.

^q 27:34 Sam 69:21 ^r 27:35 Sam 22:18 ^s 27:38 Ais 53:12 ^t 27:39 Sam 22:7; Sam 109:25

^u 27:40 Mat 26:61; Jon 2:19 ^v 27:42 Jon 11:50 ^w 27:43 Sam 22:8 ^x 27:46 Sam 22:1

^y 27:48 Sam 69:21

⁵⁰Ude täñirä Jesu äneñi gera tañi yäñpäj kumbuk. ⁵¹^z Kumäñirän kudupi yot gänañ tek tañi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreñkuñ. Täñirän kome imaka, kwaiñirän mobä imät täñpä kuñkuñ. ⁵²Ba äma äneñpani awañtä udegän tumäj eräñirä äma mäyap Anututa nadäj imiñpäj kumbanitä kodak tañkuñ. ⁵³Kodak täñpäj itkañ eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik äneñi akuñirän ämawebe kodak tañkuño u awañ peñpeñ akumañ Jerusalem yotpärareken äroñirä ämawebe mäyaptä yabäñkuñ.

⁵⁴Kome kwaiñkuko ba imaka imaka ahäñkuko u kañpäj komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kañ itkuño unitä umuntañpäj bärom täñpäj yäñkuñ; Wära! ņowä Anutu täño nanak bureni-inik! yäk.

⁵⁵^a Täñpäkañ Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkañ kañkuñ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän täñpäj täñkentäk epän täñ imiñ yäpmäj äbuño u. ⁵⁶^b Webe kwayak uken nanik ätu wäpi ñode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täño miñi, ba Sebedi täño webeni, Jems kenta Jon täño miñi u.

Jesu äneñkuñ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁵⁷Täñpäj bipäda ugän äma tuñum mähemi kubä Arimatea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täño manta gäripi nadäwani. ⁵⁸^c Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken päñku Jesu täño komegup yäpmäj päñku äneñpayäj iwet yabäñkuk. Iwet yabäñirän Pailattä nadäwän tägawäpäj komi äma yäwet-pewän päñku Jesu täño komegup ketäreñpäj imiñkuñ. ⁵⁹Täñirä Josep Jesu täño komegup u yäpmäjpäñ tek paki säkgämän ärurani kubäpäñ uwäk täñpäj yäpmäj kuñkuk. ⁶⁰^d Yäpmäj päñku mobä awañ inita äneñpani u gänañ peñkuk. Awañ gänañ peñpäj mobä tañi kubä pimiñ iwet-pewän päñku mobä awañ meni uwä yäput pipiñkuk. Ude täñkañ kuñkuk. ⁶¹Täñpäkañ Jesu mobä awañ gänañ peñkuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kañ iwarirän Jesu äneñkuk.

⁶²Eruk päñku patkuño kome yäñewänä Sarare-ken bämop äma intäjukun täñpani-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuñkuñ. ⁶³^e Kuñpäj iwetkuñ; Ekäninin, man kubä nadämäño u gäwetna; Jop man yäwani ukeño kodak itkañ ñode yäñkuk; Näk kumäñkañ edap yaräkubä täreñirän kodak täñpäj api akwet yäk. ⁶⁴Ude yäñkuko unita komi äma yäweri päñku awañ meni-ken watäni ketinik irirä edap yaräkubä kañ tärewän yäj yäñkuñ. Iwaräntäkiyetä päñku komegup yäpmäj metäñpeñ kuñkañ kumbani-ken naniktä akuñkuk yäj ämawebe jopman

^z 27:51 Kis 26:31-33; Hib 10:19-20 ^a 27:55 Luk 8:2-3 ^b 27:56 Mat 20:20

^c 27:58 Lo 21:22-23 ^d 27:60 Ais 53:9 ^e 27:63 Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21

yäkŋatneŋta! Jop man bian yäwani uterakgän komegup u kubotän yäpmän kuŋirä bureni yän nadänekta yäk. Udetä nadäwätäk tänpän gäwetkamän yäk.

⁶⁵Iweräwä Pailattä ñode yäwetkuk; Täga yäk. Komi äma yäniŋ kiretat u yän-yäkŋat pänku injin nadäkaŋ ude yäweräkaŋ awaŋ meni watäni ket kaŋ irut. ^{66f}Ude yäweränkaŋä komi ämakät penta pänku awaŋ meni ket tänpän tänpipiŋpän komi ämatä watäni itkuŋ.

Jesu akuŋkuk

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

28 ¹Tänpakaŋ Juda täño Sabat kadäni täreŋirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awaŋ gänaŋ äneŋkuŋo u käda yänkaŋ kuŋkumän. ²Tänpakaŋ kadäni ukengän koŋ pähap kwaitirän Ekäni täño aŋero kubätä kunum gänaŋ naniktä äpänpän mobä awaŋ meni-ken tänpipiwani u yäpmän kewenpewän pänku parirän uterak maŋitkuk. ^{3g}Gupi iŋami dapun yäpätä kwinit täkaŋ ude. Teki u paki-inik. ⁴Tänirän komi äma u kaŋpän umun pähap nadänpän kwaitpän kumän maŋpän pattän kuŋkuŋ.

⁵Tänirä webe yarä unitä ahäwänä aŋerotä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakäp terak utkuŋo u kädayän äbäkamän yäk. ^{6h}Upänkaŋ ño nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumaŋ kuk. Ek abänkaŋ patpat bägupi ño kawun yäk. ⁷ⁱTänkaŋä bäräneŋ kuŋkaŋ iwaräntäkiye ñode yäwerun; Jesu uwä kumbani-ken naniktä akumaŋ kuk. Akumaŋ pänku Galili komeken intäjukun it kireŋirän pänku uken kaŋ kawut! yän yäwerun. Aŋerotä ude yäwetkaŋ yänkuk; Man täwetat uba yäk.

⁸Tänpakaŋ webe yarä uwä umuntaŋkumäno upänkaŋ awaŋ penpen kuŋkaŋ oretoret terak iwaräntäkiye yäwetdayän bäräneŋ kuŋkumän. ⁹Kuŋirän kädet miŋin Jesutä pengän ahän yämiŋpän tamimaŋ yän yäwetkuk. Tamimaŋ yän yäweränä gukut imäpmok tänpän kuroŋi iŋitpän iniŋ oretkumän. ^{10j}Ude tänpänkaŋ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo! Kuŋkaŋ notnaye yäwerän pänku Galili komeken kaŋ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbiŋam yäwetkuŋ

¹¹Webe yarä u kuŋirän komi äma awaŋ watäni itkuŋo u ätutä bäräneŋ kumaŋ pänku yotpärare-ken äronpän imaka umuri ahänkuko unitäño biŋam bämop äma yäwetkuŋ. ¹²Yäweräkaŋä bämop ämakät Juda täño ekäni ekänitä käbeyä tänpän man yänpän-nadäk tänpän komi

^f 27:66 Dan 6:17 ^g 28:3 Mat 17:2; Apos 1:10 ^h 28:6 Mat 12:40, 16:21 ⁱ 28:7 Mat 26:32
^j 28:10 Hib 2:11

äma awaŋ watäni itkuŋo unita moneŋ taŋi yämiŋkuŋ. ¹³^k Yämiŋkaŋ yäwetkuŋ; In ŋode kaŋ yäwerut yäk. Bipani nin dāpmon paritna Jesutā iniken iwarāntākiyetā pābā komegup kubo tāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋ yāŋ kaŋ yäwerut. ¹⁴ Pailattā jopman u nadāŋpāŋ goret kubā tāŋ nimek yāŋ nāmo umuntāneŋ. Nāmo, nintā tāga api iniŋ bitnāne yäk. ¹⁵ Ude yāŋpāŋ yäwerā komi äma uwā moneŋ u yāpmāŋpāŋ man yäwetkuŋo u buramiŋkuŋ. Tāŋkuŋo unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitā pen pātak.

Jesutā iwarāntākiye man yäwetkuk

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

¹⁶^l Tāŋpākaŋ Jesu iniken iwarāntākiye 11 uwā Galili komeken pom kubā Jesutā ini bian yäwetkuko u āronkuŋ. ¹⁷ Āronpāŋ Jesu ini kaŋpāŋ ukengān gwājiŋ āpmon imiŋpāŋ iniŋ oretkuŋ. Upāŋkaŋ ātutāwā bānep yarā tāŋpāŋ U Jesu nāmo kāwep yāŋ nadāŋkuŋ. ¹⁸^m Tāŋirā Jesutā dubini-ken ābāŋpāŋ ŋode yäwetkuk; Anututā kehāromi kuduŋtagān, kunum tāŋo ba kome tāŋo, nāka namiŋ moreŋkuk yäk. ¹⁹ⁿ Unita in komeŋi komeŋi kuŋkaŋ äma ābori ābori nāwarāntāknaye ude kaŋ tāŋ yepmaŋput. Nāk nāwarāntāknaye tāŋpākaŋ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wāpi terak ume kaŋ ārut yāmut. ²⁰^o Tāŋpāŋ man tāwetpāŋ tāwoŋārek tāŋkuro u kudup yäwetpāŋ yāwoŋāreŋirā kaŋ buramiŋ morewut. Bureni ŋode tāwera nadāwut; Nāk edapi edapi inkāt irira kome ŋonitāŋo kadāni api tārewek yäk.

^k **28:13** Mat 27:64 ^l **28:16** Mat 26:32; Mat 28:7,10 ^m **28:18** Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 ⁿ **28:19** Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3, 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 ^o **28:20** Apos 18:20; Jon 14:23

Mak

Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yän niwoṅäreкта manbiṅam ṅo kudän täṅkuk

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

1 ¹Jesu Kristo u Anutu täṅo Nanaki. Unitäṅo Manbiṅam Täga yäput peṅpāṅ ahāṅkuko u ṅode; ²“Bianä Anutu täṅo profet kubä wäpi Aisaiatä manbiṅam kubä ṅode kudän täṅkuk;

Näkṅo biṅam yāṅahāwani āma kubä ṅo.

U intājukun kädet täwit gamikta api iniṅ kirewet yäk.

Mal 3:1

3 Uwä kome jopi-ken pāṅku itkaṅ ṅode api yāwek;

Ekānitä ābākta kädet kaṅ täwirut!

Irit kuṅat-kuṅatjin kaṅ täṅsiwoṅ tawut!

Ais 40:3

⁴^bEruk, man Aisaiatä kudän täṅkuko udegän Jontä ṅode täṅkuk.

Kome jopi-ken pāṅku itkaṅ āmawebeta ume ārut yāmiṅpāṅ man ṅode

yāṅahāṅit täṅkuk; In bānepjin sukurewākaṅ ume ārut tamīṅira Anututä

momijin api peṅ tamek yäk. ⁵Ude yāwerirān āmawebe māyap Judia

komeken nanik ba Jerusalem yotpārare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u

pāṅku wakini yāṅahāṅirä Jontä Jodaṅ ume gānaṅ yāṅ-yākṅat pāpmo

ārut yāmik täṅkuk. ⁶“Tāṅpākaṅ Jon uwä tektawä but kubä wäpi

kameri unitäṅo pujiṅipāṅ täṅpani upāṅ täṅkaṅā pionṅawä but gupipāṅ

tāṅpani upāṅ yamāṅ täpāneṅpāṅ kuṅat täṅkukonik. Täṅpāṅ ketemtawä

kāpukbam-kät kāhārāp umeni bipiken nanik ugāṅpāṅ nak täṅkukonik.

⁷Ude täṅkaṅ manbiṅam ṅode yāṅahäk täṅkuk; Āma kubä biṅam ikek

māden nāwatak yäk. Unitäṅo kehāromitā näkṅo kehāromina irepmitak.

Näk āpani-inik unita u dubini-ken näk nāmo itnaṅi. ⁸Nadākaṅ? Näk ume-

^a 1:2 Mat 11:10

^b 1:4 Apos 13:24, 19:4

^c 1:6 2Kn 1:8; Mat 11:8

^d 1:7 Apos 13:25

inikpäj ärut tamitat. Tänpäkañ äma mäden näwatak unitäwä Anutu täño Munapikpäj api uwäktäj tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut imiñkuk

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u peñpeñ abäjirän Jontä Jodan ume gänañ yäjikñat päpmo ärut imiñkuk. ¹⁰Ärut imänkañ Jesu ume gägäni-ken äbäjpäñ kañkuk; Kunum aņeñirän Anutu täño Munapiktä imaka känäram bumik unitä äpäñkañ gwäki terak mañjayäj täñkuk. ¹¹Ude täñirän kunum gänañ nanik gera kubä ñode ahäñkuk; Gäk näkñaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäjkañ gäripi pähap nadäk täyat yäj yäjñkuk. ¹²⁻¹³Ude yäjirän uterakgän Munapiktä iniñ kireñpewän Jesu kome jopi-ken, tom ägwäritä kuñarani-ken päñku itkuk. Uken kepma 40 ude irirän Satantä yäjikñat täñkukonik. Ude täñkuko upäjkañ Anutu täño aņerotä täñkentäj imiñjä it yäpmäj kuñkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken kuñkuk. Päñku Anutu täño Manbiñam Täga yäjahäjpäñ ämawebe ñode yäwetkuk; ¹⁵^aKadäni ahätak yäj yäwetkuk. Anututä intäjukun itkañ yabäj yawat epän täñpayäj täyak u tuän keräp täyak! Unita bänepjin sukureñpäñ Anutu täño Manbiñam Täga uwä nadäjpäñ bänepjin-ken peñpäñ kañ yäpmäj kuñarut!

¹⁶Ude yäwetpäñ Jesutä Galili gwägu pomi terak kuñattängän yabäjñkuk; Saimon-kät noripaki Andrutä yäk tañji, gwägu tom yäpani u gwägu gänañ mañpäñ äpmoñ irirän yabäjñkuk. Äma yarä uwä moneñ epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik. ¹⁷ⁱYäk mañpäñ äpmoñ irirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u peñkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. ¹⁸Yäweränä uterakgän epäni u peñpeñ iwatkumän. ¹⁹Iwaränkañ ätukät kuñpäñä Sebedi täño nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkañ yäk tañji, gwägu tom yäpani u ket täñ irirän yabäjñkuk. ²⁰Yabäjpäñ pengän yarä unita gera yäjirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak itkuño u yepmañpeñ Jesu iwatkumän.

^e 1:11 Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ^f 1:13 Sam 91:11-13 ^g 1:14 Mak 6:17

^h 1:15 Mat 3:2; Gal 4:4 ⁱ 1:17 Mat 13:47; Luk 5:1-11

Jesutä mäjo äma magärani kubä iwat kireŋkuk

Luk 4:31-37

21-22^j ^kEruk ude tänpän penta kuŋtängän Kapeneam yotpärareken ahänkuŋ. Uken Sabat kadäni täjirän Jesu Juda täjo käbeyä yot gänaŋ äronpän manbiŋam yäwetpän yäwoŋäreŋkuk. Täjirän ämawebe kikŋutpän nadäwä kudupi kubä täŋkuk. Ude tänpän ŋode nadänkuŋ; Baga man yäwoŋäremani ämatä man yänpän-yäwoŋärek täk täkaŋ ude bumik nämo yäk. Äma ŋowä man mähemitä yäyak yän nadänkuŋ. ²³Tänpakaŋ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänaŋ penta itkuŋo unitä kähän yänkaŋ ŋode yänkuŋ; ²⁴^lJesu, Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayän äbätan? Nidäpayän äbätan? Gäka nadäkamaŋ. Gäk Anutu täjo Kudupi Äma u! yäk.

²⁵Yäwänä Jesutä kaŋ-yänpän ŋode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ŋo kakätänpeŋ ku! ²⁶^mUde iweränä mäjotä äma uwä iŋitpän kwiŋkaŋ kähän yänpän kakätänpeŋ kuŋkuk.

²⁷Tänjirän ämawebe u kaŋkaŋ nadäwätäk pähap tänpän ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuŋ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi nitek yäyak! Unitä man yänjirän mäjo mani buramik täkaŋ. Äma jopitä ude täga tänaŋi nämo yäk. ²⁸ⁿUde yänpän Jesu täjo biŋam u bäräŋeŋ Galili kome uken-uken yänpän-nadänpän kuŋkuŋ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹Tänpakaŋ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot peŋpeŋ Andru kenta Saimontä yotken kuŋkuŋ. ³⁰Kuŋpän Jesu yot gänaŋ äronjirän Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädäp käyäm täŋkaŋ patkuko unita iwetkumän. ³¹Iweränkaŋ päŋku kerigän iŋitpän yäpmän akuŋkuk. Ude täjirän uterakgän käyäm u paoränkaŋ päŋku ketem gwet yämiŋkuk.

³²Eruk kome bipmäjirän äma käyäm ikek ba äma mäjotä magärani u yän-yäkŋat yäpmän Jesuken äbuŋ. ³³Yän-yäkŋat yäpmän äbänpän ämawebe yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuŋ. ³⁴^oÄbä irirä Jesutä ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek yäpän tägaŋit mäjotä magärani yäwat kireŋjit täŋkuk. Ude täŋkaŋ mäjo u Jesu täjo mebäri nadänkuŋo unita man yäkta yäniŋ bitnäŋkuk.

^j 1:21 Mat 4:13 ^k 1:22 Mat 7:28-29 ^l 1:24 Mak 5:7 ^m 1:26 Mak 9:26 ⁿ 1:28 Mat 4:24
^o 1:34 Mak 3:11-12

Jesu nani-kät inigän man yänkumän

Luk 4:42-44

³⁵Ude täñkañ patkuko kome ket nämo yänjeñirän Jesu akumañ yot peñpeñ uruñ kada päñku nani-kät man yänkumän. ³⁶⁻³⁷Yän irirän Saimon-kät noriye ätutä Jesuta wäyäkñeñtäñ päñku kañ-ahäñpäñ iwetkuñ; E! Gäk imata ño itan? Ämawebe kudup gäka wäyäkñeñ itkañ! ³⁸Ude iweräwä ñode yäwetkuk; Nin yotpärare kukñi kukñi it yäpmän kukañ-ken u kada kuna! Uken kuñkañ Anutu täño man yänjahäñpäñ kañ yäwet täñpa. Näk epän u täkta äbut. ³⁹Ude yänpäñ Galili komeken yotpärare kubäkubä täño käbeyä yot gänañ äronpäñ man yäwerit mäjo yäwat kireñit täñkuk.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägañkuk

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰Tänpäkañ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuñpäñ gukut imäpmok täñpäñ butewaki terak ñode iwetkuk; Gäk täñkentän namayän nadäñpäñjä näk täga nepmañpi kudupi iret yän nadätat. ⁴¹Ude yäwänä Jesutä äma u kañpäñ butewaki pähap nadän imiñpäñ keru gupi terak peñkañ iwetkuk; Täga täñkentän gamayän. Eruk, paräm ño paorut! ⁴²Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

⁴³⁻⁴⁴Tänpäñ Jesutä äma u man kehäromi ñode iwetkuk; Täñ gamitat ñonita ämawebe biñam nämo yäweren. Gäk päñku gupka bämop äma iwonjäre. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe käbäñi nikek ijiñiri ämawebetä paräm tägakañ yän api nadäwä täreneñ. Jesutä ude yänpäñ iwet-pewän kuñkuk. ⁴⁵Päñku Jesutä iwetkuko ude nämo täñkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägañkuño unitagän ämawebe kumän yänjahäñpäñ yäwettän kuñkuk. Ude täñjirän kañpäñ Jesu yotpärare bämopi-ken kwawak täga nämo kwet yän nadäñkuk. Ude nadäñpäñ kukñi kada, äma mäyap nämo irani-ken kuñat täñkuk. Äma mäyap nämo irani-ken kuñatkuñkopän ämawebe uken-uken naniktä ehutpäñ pen iwarän täk täñkuñonik.

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

2 ¹⁻²Eruk kepma yarägän itpäñ Jesu äneñi Kapeneam yotpärare-ken kuñjirän ämawebetä Jesu äbäko ude itak yän nadäñpäñjä yot itkuk-ken u äbä bumta tokñeñpäñ yäman imaka, it tokñeñpäñ bägup kubä nämo peñkuñ. Bumta tokñeñpäñ irirä Jesutä Anutu täño manbiñam yäwetkuk. ³Tänkañ äma kwäyähäneñ täñpani kubä äma yaräbok-yaräboktä gärañ täñpäñ Jesuken yäpmän äbuñ. Täñpäñ noriye ätu

¶ 1:35 Mat 14:23; Mak 6:46 ¶ 1:39 Mat 4:23, 9:35 ¶ 1:44 Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32

tänjkentäкта penta äbuŋ. ⁴Yäpmäj äbänpäj yabänkuŋ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabänpänä Jesu dubini-ken pekta kädetta wäyäkŋewä wawäpän yot medäp terak punin yäpmäj äronkuŋ. Punin päro medäp äriwä tumbäpän äma kwäyähäneŋ tänpäni u gäraŋ ikek tewä äpmonkuk. ⁵ Ude tänjirä Jesutä nadäkiniki yabänpän äma kwäyähäneŋ tänpäni u iwetkuk; Notnapak, gäkŋo momika peŋ gamitat!

⁶⁻⁷ Ude yänjirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu penta itkuŋo unitä ŋode nadänkuŋ; Ai, äma ŋo imata ude yäyak? Anututa yänjärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täŋo momi penanŋi nämo. Anutu-tägän momi peŋ yämik täyak yän nadänkuŋ.

⁸ Ude nadänjirä Jesutä Ude nadäkan yän nadänpän ŋode yäwetkuk; Imata ude nadäkan? ⁹ Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahänjirän känäyän?; Momika peŋ gamitat yän iweret ba Akumaŋ ku yän iweret? ¹⁰⁻¹¹ Eruk, in kome terak ŋo Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yän nadäкта ŋode tänjira kawut. Ude yänpän äma kwäyähäneŋ tänpäni u iwetkuk; Näk ŋode peŋ gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmänkan yotka-ken kuyi! ¹² Ude iwerirän ämawebe itkuŋo u inamiken akumaŋ patpat bägupi yäpmänkan kuŋkuk. Tänjirän ämawebetä kanpän nadäwä inide kubä täŋkuk. Tänpän yänkuŋ; Wära! Imaka kudupi kubä käkamän! Kudän ŋodewani bian kubä nämo kak täŋkumänönik. Ude yänpän Anutu inin oretkuŋ.

Jesu Livai imagutkuk

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ude tänpän Jesu Kapeneam yotpärare peŋpeŋ äneŋi Galili gwägu u gägäni-ken kuŋkuk. Pänku irirän ämawebe mäyaptä ahän iminpän it gwäjänkuŋ. It gwäjänjirä Anutu täŋo manbiŋam yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋkuk. ¹⁴ Yäwetpän yäwoŋäreŋ täntän kuŋattängän Alfias nanaki wäpi Livai u takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋ irirän Jesutä kanpän iwetkuk; Gäk akumaŋ näk näwat yäk. Ude iweränä Livai mani buraminpän epäni u peŋpeŋ akumaŋ iwatkuŋ.

¹⁵ Eruk kumaŋ pänku Jesu Livaitä yotken äronpän Livaikät ketem bok naŋkumän. Jesu täŋo iwaräntäkiye-kät äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki tänpäni yän yäwerani mäyap Jesu iwat täŋkuŋo u ketem penta naŋkuŋ. ¹⁶ Ketem naŋ irirä Baga man yäwoŋärewani äma ätu Parisi äma äbotken nanik äbä yabäwä siwoŋi nämo tänpäpän Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; E! Jesu imata takis moneŋ yäpani äma ba äma waki tänpäni-kät bok itpän ketem näkan?

¹⁷ Man ude yänjirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Äma kubä näk käyäm nämo yän nadänpänä yäpätägak ämaken nämo kwek. Täŋ, äma kubä näk

^s 2:5 Luk 7:48 ^t 2:7 Ais 43:25, 1Jo 1:9 ^u 2:12 Mat 9:33 ^v 2:14 Jon 1:43

^w 2:16 Mat 11:19; Luk 15:1-2

käyäm täyat yäj nadäweko unitä uyaku yäpätägak ämaken kwek yäk. Näk epän udewani täkta äput. Näk äma inita siwoŋi yäj yäk täkaŋ unita nämö äput. Nämö, äma inita näk momi täŋpani yäj nadäŋpäj äpani-inik kuŋat täkaŋ äma udewanita yäjŋpäŋ äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ

Mat 9:14-17

¹⁸Täŋpakaŋ kepma uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma ätukät бага man iwatpäj nakta jop itkuŋ. Ude täŋirä äma ätutä Jesu päŋku ŋode iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma täŋo yäwaräntäkiye u бага iwatpäj nakta jop it täkaŋ. Täŋ, gäkŋo gäwaräntäkaye imata nakta jop udegän nämö it täkaŋ?

¹⁹Iweräwä Jesutä kowata man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadäŋpäj nakta jop itneŋ? Nämoinik! ²⁰Täŋpakaŋ iwantä päbä äma u inŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäŋ butewaki nadäŋpäj nakta jop itneŋ.

²¹Jesutä ude yäjŋpäŋ iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämö awähutneŋ yäj nadäŋpäj man wärani yarä yäwetkuk. Kubä ŋode; Äma kubätä tek wewani bipa yäjkaŋ tek moräki kodakipäj tek wewani biani terak täga nämö peŋpäj bipek yäk. Ude täŋpeko uwä tek kodaki unitä täŋpewän tek biani u taŋi wewek. ²²Ude yäjŋpäŋ äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä wain umeni api täŋpanipäj käbot tom gupipäj täŋpani biani kubä gänaŋ täga nämö piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehärominitä täŋpewän käbot biani kehäromi nämö u tumäŋpäj wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Ude täga nämö täŋpek. Wain umeni api täŋpanipäj käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga.

Jesu u Sabat täŋo mäheŋi

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³Eruk Juda täŋo Orekirit kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät säguom epän bämopi-ken kuŋatkuŋ. Kuŋattäŋgän iwaräntäkiyetä säguom ätu weŋpäj yäpuŋ. ²⁴^x Weŋpäj yäpmäŋirä Parisi äma ätutä Jesu ŋode iwetkuŋ; U yabä! Orekirit kadäni-ken epän ude täkta yäjiwärani ukeŋopäj ude imata täkaŋ?

²⁵^y Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämö! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Anutu täŋo man terak nämö daniŋpäj nadäk täkaŋ? ²⁶^z Manbiŋam u ŋode pätak; Bian-inik Devit noriye-kät Anutu täŋo yot gänaŋ äronpäjä käräga

^x 2:24 Lo 23:25 ^y 2:25 1Sml 21:1-6 ^z 2:26 Wkp 24:5-9

Anututa pewanipäj yäpmänpäñ nañkañ noriyeta imaka yämän nañkuñ. Bämop äma intäjukun täñpani wäpi Abiata kadäni unitä itkuk-ken uken ude uwä täñkuk.

^{27a} Ude yäwetpäñ ñode yäwetgän täñkuk; Orekirit kadäni uwä Anututä ämawebe täñkentäktä peñkuk. Kadäni uwä ämawebeta bäräpi yämikta nämö. ²⁸ In nadäkañ? Äma Bureni-inik u imaka kuduhtagän ba Sabat täño mähemi bok.

Jesu epän Sabat kubäken täñkuk

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

3 ¹ Kadäni kubä Jesutä Juda täño käbeyä yot kubä gänäñ äronpänjä äma keru kwäyähäneñ täñpani kubä irirän kañkuk. ² Kepma u Sabat unita Parisi ämatä Jesu jide täñpän manken kañ tene yän nadänpän Jesu ket täñpän kañiwat itkuñ. Jesutä äma keru kwäyähäneñ täñpani ñokeñowä Sabat kadäni ño käwep yäpän täganey yän nadänpän unita. ³ Ude kañ iwarirä Jesutä keru kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Ämawebe päke ño gabänjirä aku!

^{4b} Ude iweränkañ akuñpäñ irirän Jesutä Parisi äma yäwet yabänkuk; In jide nadäkañ? Orekirit kadäni-ken kädet jidewani uwä täga täne? Kädet täga täne ba kädet waki täne? Ba äma käyäm ikekta jide täñ yämine? Täñkentän yämine ba nämö täñkentän yämiñitna ini kumneñ? Ude yäweränä kowata man nämö yänkañ kum itkuñ.

^{5c} Ude täñpawä Jesutä bänepi nämö imärani yabänpän-nadawän nämö tägawäpäñ koki täñpän wañkuñ. Koki täñpän wawäpäñ äma keru kwäyähäneñ täñpani uwä iwetkuk; Ketka pirärenpän yäpi-siwon tawut! Ude iweränä keru pirärenpän yäpän-siwon tañkuñ. ^{6d} Eruk, ude täñjirän Parisi ämatä kañpän Jesu jide täñpän kañ utne yän nadänpän gapman täño intäjukun äma wäpi Herot unitäño äbotkät päñku käbeyä täñpän yänpän-nadäk täñkuñ.

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täñkuñ

^{7-8e} Ude täñkañ kome u peñpeñ Jesutä iwaräntäkiye yäwän yäpmän Galili gwägu-ken kuñkuñ. Kuñjirä ämawebe bumta yäwatkuñ. Kome mäyap ñode u naniktä yäwatkuñ; Galili kome, Jerusalem yotpärare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude käda itkañ, Tire yotpärare, Sidon yotpärare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka täk täñkuko biñami u nadänpän Jesutä itkuk-ken ukengän tokneñ moreñkuñ. ^{9-10f} § Ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuño unita äma käyäm mebäri mebäri nikektä Jesu gupi inñitnayän nadänpän noriye dumän

^a 2:27 Lo 5:14 ^b 3:4 Luk 14:3 ^c 3:5 Jon 11:33 ^d 3:6 Mat 22:15-16 ^e 3:8 Mat 4:25
^f 3:9 Mak 4:1; Luk 5:1-3 [§] 3:10 Mat 14:36

yawat yäpmäj Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Äbä bumta tokŋewäwä Jesu ämawebetä uyiŋ-kätupneŋ yäj nadänpäjä iwaräntäkiye gäpe täpuri kubä yäpmäj päbä tuän pekot yäj yäwetkuk. ^{11 h} Tänpäj kadäni kadäni äma mäjotä magäranitä Jesu kaŋpäj mäjo uwä kome terak iŋami yäpä äpmonpöpäj kahän yänpäj ŋode yäk täŋkuŋonik; Gäk Anutu täŋo nanaki yäk. ^{12 i} Ude yäwäwä Jesutä iniken mebäri yäjähäkta yäjiwät-inik täŋkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ude yänpäj pom kubäken äronpäj Jesutä äma ini bänepitä nadäŋkuko u yänpewän äbuŋ. ¹⁴⁻¹⁵ Ude tänpäj äma 12 ude yänpewän äbuŋo u Jesu inikät kuŋatta ba Anutu täŋo man kudupi yäjähäŋit, kehäromini peŋ yämiŋirän mäjotä äma magärani yawat kireŋit täkta yäpmäj danŋkuk. ^{16 j} Äma 12 uwä wäpi ŋode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita yäj iwetkuk. ^{17 k} Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä unita iniken man terak wäpi Boaneges yäj yäwetkuk. U ninin man terak Iromäj. ¹⁸ Täjä ätu täŋo wäpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubäwä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi Tadius. Kubä wäpi Saimon Selot. ¹⁹ Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan keru terak peŋkuk.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yäj iwetkuŋ

Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Eruk iwaräntäkiye ude iwoyänpäj yepmaŋkaŋ Jesu yotken kuŋkuk. Kuŋkukopäj ämawebe bumta äbuŋo unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide tänpäj ketem naŋpäm! ^{21 l} Ude täŋirä Jesu täŋo noriyetä biŋam u nadänpäj, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yänpäj imagutnayäj Jesutä itkuk-ken äbuŋ.

^{22 m} Tänpäkaŋ äma Baga man yäwoŋärewani Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuŋ. Äbänpäj ŋode yäŋkuŋ; Mäjo täŋo äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magärirän unitäŋo kehäromi terak mäjo yawat kirek täyak! yäk.

²³⁻²⁵ Tänpäj man yäŋkuŋo Jesutä u nadänpäj ämawebe yäj-päbä yepmaŋpäj man wärani terak ŋode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga yawat kirewek? Nämoink! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneŋo uwä jide tänpäj kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän ämineŋo uwä kehäromini paorek. ²⁶ Tänpäj udegän Satantä iniken äboriye däpmänpäj yawat kireweko uwä kehäromi täga yäpneŋ? Nämoink!

^h 3:11 Luk 4:41 ⁱ 3:12 Mak 1:34 ^j 3:16 Jon 1:42 ^k 3:17 Luk 9:54 ^l 3:21 Jon 10:20
^m 3:22 Mat 9:34, 10:25

Satan ini paot-inik tãnjpek. ²⁷Ude yãnjpãnj yãwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gãnañ irirãn äma kubätä siwani yãñkañ päro tuñumi täga yomãgarek? Nãmo! Äma komi u bãyañ iñitpãnj yentã keru kuroñi pädãt tãnjpãnj peñkañ uyaku tuñumi täga yomãgarek. ²⁸Unita ket täwera nadãwut; Waki mebãri mebãri ba Anututa yãñãrok man yãkyãk unitãño momi u täga penañi. ²⁹Upãñkañ äma kubätä Anutu tãño Munapikta yãñãrok man yãwayãñ tãko uwã momini uwã tärek-tãreki nãmo pen api pärek yãk. Anututã momini uwã täga penañi nãmo. ³⁰Äma ekãni ekãnitã Gãk mãjotã magãrãnkañ unitãño kehãromi terak tãk tãyan yãñ iwetkuño unita Jesutã ude yãwetkuk.

Jesu tãño miñiye noriye u netã?

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Man ude yãñ irirãn miñi noriye-kãt Jesutã itkuk-ken u ahãñkuñ. Ahãñpãnj yãman umu itkañ Jesutã yãman äpãn yãñ nadãñpãnj äma kubã iwerã ãronkuk. ³²Äronpãnj Jesu äma bãmopi-ken irirãn kañpãnj ñode iwetkuk; Ai! Meñka notkaye yãman itkañ gãka yãkañ yãk. ³³Ude iwerãnã Jesutã iwetkuk; Meñnaye notnaye bureni-inik u netã? ³⁴Ude yãnjpãnj ämawebe it gwãjĩñkuño u yabãñpãnj yãñkuk; Meñnaye, notnaye bureni ño! ³⁵Ämawebe Anutu tãño man buramik tãkañ uwã nãkño meñnaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

Mujiipi pikpik tãño man wãrani

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

4 ¹ Jesutã äneñi Galili gwãgu gãgãni-ken äpmonpãnj ämawebe man yãwetpãnj yãwoñãrek tãñkuk. Tãñ irirãn ämawebe mãyap äbã itgwãjĩñpewã Jesu uwã gãpe terak punin ãro mañit itkañ ämawebe gwãgu gãgãni-ken it yãpmãñ kwãkañ Jesutã manbiñam yãwetpãnj yãwoñãrek tãñkuk. ² Tãñpãnjã man wãrani mãyap yãwetpãnjã kubã pen ñode yãwetkuk; ³ Juku peñpãnj man wãrani täwerayãñ täyat ño ket nadãwut! Äma kubätä ketem mujipi pikta epãni-ken pãñku mujipi tãñ-irãhuttãñ kwek. ⁴ Tãñ-irãhuttãñ kuñirãn mujipi ätu kãdet miñin mãneñ. Kãdet miñin mãneño uwã baraktã yabãñ ahãñpãnj nañ paotneñ. ⁵ Tãñkañ mujipi ätuwã kome tañi nãmo, gãnañ umu mobã, uterak mañ tãdotneñ. ⁶ Kome u pidãmigãn, gãnañ umu mobã unita jãwãri punin itkañ bãrãñeñ tãdotneñ. Bãrãñeñ tãdotneño upãñkañ edaptã yeñpewãn kubit tãneñ. ⁷ Tãñ, mujipi ätuwã mup waki gãnañ mãneñ. Mup gãnañ mañirã mup waki unitã ãronpãnj uwãk tãñpipiñ-pewã wañpãnj bureni nãmo pãtneñ. ⁸ Tãñpãkañ mujipi ätuwã kome gakñi nikekken mãneño uwã täga ãroneñ.

ⁿ 3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14 ^o 4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ^p 4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34

Äronpän bureni ätu ähan pätneŋ. Ätuwä taŋi bumik pätneŋ. Täŋ, ätuwä bumta pätneŋ.

⁹Man ude yänpän yänkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

¹⁰Tänpäkaŋ ämawebe ätu kuŋ moreŋirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man wärani yäwetkuko unitäŋo mebärita iwet yabänkuŋ. ¹¹Iwet yabäwäwä yänkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani injingän nadäkta yäwani unita in-gänpän täwetat. Upänkaŋ ämawebe päke u nämo nadäwä tumäk täkaŋ unita u man wäranigän yän nadäk täkaŋ. ¹²^q Man unitagän profet kubätä bian ŋode kudän täŋkuk;

Jukujin täwä api nadäneŋo upänkaŋ bänepjintä nämo api nadäwä täreneŋ.

Ba dapunjäntäwä api käneŋo upänkaŋ nämo api kawä täreneŋ.

Upänkaŋ nadäwä tärewäpän bänepi nämo sukurek täkaŋ unita Anututä momini nämo peŋ yämik täyak yäk. *Ais 6:9,10*

¹³Jesutä ude yänpän yänkuk; Man wärani täweraro unitäŋo mebäri nadäkaŋ ba nämo? In mebäri nämo nadäwä tumänjirä man wärani ätu yäwawä jide täŋpän nadäwä täreneŋ? ¹⁴Man wärani täweraro unitäŋo mebäri ŋode; Äma näkŋo man kudupi yänahäk täkaŋ uwä äma mujiŋi täŋ-irähuttäŋ kweko udewani. ¹⁵Tänjä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadänpän bänepi-ken peŋirä Satantä yäyomägat täyak uwä mujiŋi kädet miŋin pewän mäneŋo udewani. ¹⁶Tänpän ämawebe ätu näkŋo man kudupi pengän nadänkaŋ gäriŋi nadäk täkaŋ uwä mujiŋi kome pidämi, gänaŋ umu mobä uterak piweco udewani. ¹⁷^r Unita ämawebe udewani uwä näkŋo man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmonpani unita man u kadäni keräpigän yäpmän kuŋatneŋ. Bäräpi kubä ba näkŋo man yänahänjirä yänjärok man yäwerit iwan täŋ yämiŋit täŋpawä kwitaŋpän näkŋo man kudupi u bäräneŋ penenŋ. ¹⁸⁻¹⁹^s Täŋjä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäk täkaŋ upänkaŋ nadän bäräp ba moneŋ wädäk-wädäkta ämäŋi täktäk ba tuŋum imaka imakata yabänjäriŋ täŋjirä unitä näkŋo man utpewä kumänjirän näkŋo man jopi täŋpek. Uwä mup wakiwaki gänaŋ mäneŋo udewani. ²⁰Tänpäkaŋ ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadänkaŋ bänepi-ken peŋpän kehäromi yäpmän kuŋat täkaŋ uwä mujiŋi kome gakŋi terak piweco u bureni ähan ba taŋi bumik ba bumta ahäneŋo udewani.

^q 4:12 Jon 12:40; Apos 28:26-27 ^r 4:17 Mat 26:31 ^s 4:19 Mat 19:23-24

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani

Luk 8:16-18

²¹ ^t Jesutä manbiŋam u yän paotpäjä äneŋi yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiŋpäŋ kăbot gănaŋ ba kăwut-ken pewek? Nămoinik! Kwawakgăn pewănkăŋ ijiŋ-yăŋewek. ²² ^u Bureni! Imaka imaka apiŋo kăbop itkaŋ uwă măden kwawak ahăŋiră api yabăŋpăŋ-nadăneŋ. Ba imaka imaka âmată yejămăk tăkaŋ uwă âneŋpăŋ kwawak api penek. ²³ Unita âma jukuni nikektă năkŋo man ŋo ket nadăwut!

²⁴ ^v Man tăwet tăyat uwă ket nadăk tăkot. In năkŋo man kudupi nadăŋ namiŋpăŋ nadăk-nadăkjin-ken âhan penpăŋ nadăneŋo uwă Anutută âtukăt yăpurărăt tamijirăn taŋi nadăneŋ. ²⁵ ^w Unita in ŋode nadăwut; Äma kubätä imaka imani u yăpmăŋ kuŋarayăŋ tăko uwă imaka imani uwă yăpurărătpăŋ bumta imikta yăwani. Upăŋkaŋ âma kubätä imaka imani u nămo yăpmăŋ kuŋarayăŋ tăko uwă imaka imani u âneŋi yomăgatta yăwani.

Mujiŋi tădot tăkaŋ unităŋo man wărani

²⁶ Ude yăŋpăŋ âneŋi man wărani kubă ŋode yăwetkuk; Man wărani kubă ŋode tăwera nadăwut; Äbot Anutută yabăŋ yăwat tăyak uwă ŋodewani; Äma kubätä mujiŋi epăni-ken piŋtăŋ kwek. ²⁷ ^x Piŋ moreŋkaŋ kuŋirăn bipani kepma yară-yară itpăŋ mebări nămo kaŋpăŋ nadăŋirăn kăruk imătpăŋ amek. ²⁸ Kometă ini-tăgăn gakŋi yămiŋirăn tădotpăŋ păhămi pitpăŋ âronpăŋ bureni pătneŋ. ²⁹ ^y Eruk bureni patpăŋ tăgaŋiră pugerek. Tăŋpăkaŋ âbot Anutută yabăŋ yăwat tăyak u udeyani.

Mastat mujiŋi tăŋo man wărani

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Jesută ude yăŋpăŋ yăwetkuk; Man wărani jide u tăwerira Anutu tăŋo yabăŋ yăwat epăn unităŋo mebărita nadăwă tăreneŋ? Eruk, kubă ŋode; Äbot Anutută yabăŋ yăwat tăyak u ŋodewani; ³¹⁻³² Păya kubă wăpi mastat unităŋo mujiŋi tăpuri-inik, păya âtu tăŋo mujiŋi gămori-ken itkaŋ. Upăŋkaŋ mujiŋi u piweno uwă tădotpăjä taŋi tăŋpăŋ păhămi obăt tăŋpek. Obăt tăŋirăn barak u gănaŋ âyuŋ săkgămăn itneŋ.

³³ Tăŋpăkaŋ Jesută âmawebe tăŋo nadăk-nadăki yabăŋpăŋ-nadăŋkaŋ nadăk-nadăkită tăga iŋitnaŋi udegăn Anutu tăŋo manbiŋam man wărani terakgăn yăwet tăŋkukonik. ³⁴ Man mebări kwawak nămo yăwetkaŋ man wărani terakgăn yăwet tăŋkukonik. Tăŋpăkaŋ man mebări uwă iwarăntăkiye-kăt inigăn itkaŋ yăwet tăŋkukonik.

^t 4:21 Mat 5:15 ^u 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 ^v 4:24 Mat 7:2 ^w 4:25 Mat 13:12

^x 4:27 Jem 5:7 ^y 4:29 Jol 3:13; Rev 14:15

Mänittä Jesu täño mani buramiņkuk

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵Eruk kepma ukengän kome bipmänjirän Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Gwägu kukņi udude kāda kuna yäk. ³⁶Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuño päke u yepmanņeņ gäpe Jesutä itkuk-ken u gānaņ ärowākaņ penta kuņkuņ. Kuņjirä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmānkaņ mäden yäwatkuņ. ³⁷⁻³⁸Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuņtāngän Jesu dāpmona iwāwä gäpe mädeni kāda gwäkita kunowä peņpāņ uterak dāpmon patguņ-guņ täņkuk. Parirän mänit pähap piāņjirän gwägu tokätkuk. Tokätpāņ gäpe gānaņ äpmonjirän gäpetä gwägu gānaņ äpmonņpayāņ täņkuk. Ude täņpānä iwaräntäkiyetä Jesu yāwä kikņurānpāņ iwetkuņ; Ai! Yäwoņärewani, gwägu gānaņ äpmonayāņ tākamāņ ño yäk. Gwägutä nidāpayāņ täyak ño. Gäk ninta butewaki nämo nadātan? ³⁹Iwaräntäkiyetä ude iwerāwä eruk, Jesutä akuņpāņ mänit kaņ-yāņpāņ gwägu ñode iwetkuk; Bitnāņpāņ kwikinik isi! yäk. Yäweränä mänit kenta gwägu bitnāņpāņ wareņ māmāni nämo itkumān. ⁴⁰Ude täņpāņ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Imata umuntākaņ? Nadäkinikjin näkken nämo peņpāņ umuntākaņ ba?

⁴¹Tāņpākaņ Jesutä mänit kenta gwägu yāniņ bitnāņkuko u kaņpāņ umun pähap nadāņpāņ ini-tāgän näwetgāwet täņpāņ yāņkuņ; Wa! Äma ño jidewani! Äma jopi kubätä ude täga tānaņi nämo. Upāņkaņ äma ñonitā mänit kenta gwägu man yäwerirän mani buramikamān! yäk.

Äma mäjotä magät-pewän täņguņguņ täņpani

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

5 ¹Eruk kumaņ pāņku gwägu kukņi udude kāda Gerasa komeken ahāņkuņ. ^{2z}Ahāņpāņ Jesu gäpe terak naniktä äpāņjirän äma mäjotä magārani kubä, äma kumbani äneņpani-ken naniktä ahāņ yāmiņkuk. ³⁻⁴Äma u noriyetä iņitna yāņkaņ kadāni kadāni keru kuroņi yen kehāromipāņ pädät täwākaņ yāpmāņ dākņek täņkukonik. Uwä äma kubätä unitāño kehāromi yāpmāņ äpnaņi nämo, kehāromigāmān. ⁵Tāņpāņ kepma bipani mobä gānaņ ba pom terak-terak kuņatkaņ mobä yāpmāņpāņ gupi awāhutkaņ kähän yāņtāņ kuņat täņkukonik.

⁶Kuņattāngän Jesu ban udu irirän kaņkaņ bārāneņ dubini-ken pāņku gukut imāpmok täņkuk. ⁷⁻⁸^a Ude täņjirän Jesutä iwetkuk; Mäjo, gäk äma ño kakätāņpeņ ku! yäk. Ude iwerānä äma u kähän pähap yāņpāņ ñode yāņkuk; Jesu, Anutu Ärowani täño nanaki, gäk jide täņ namayāņ äbātan? Anutu iņamiken komi epān nämo gamayāņ yāņ näweri nadāwa!

⁹Yāņjirän Jesutä iwet yabāņkuk; Wäpka netä? Iwerānä yāņkuk; Nin mäjo mäyaptä äma ño terak itkamāņ unita wāpnin Mäyap yāņ niwet

^z 5:2 Mak 1:23 ^a 5:7 Mak 1:24

tākaŋ yāk. ¹⁰Ude yāŋpāŋ butewaki terak wari wari iwetkuŋ; Kome itkamāŋ ŋoken nanik niwat kireweno! yāk.

¹¹Man ude yāŋtāŋgān pom kubā tuān itkuko uken but ābot pāhap ketem naŋ irirā yabāŋkuŋ. ¹²Yabāŋpāŋ Jesu butewaki terak iwetkuŋ; But ābot udu yabātan? Niwat kireŋpewi uterak ārona yāk. ¹³Yāŋirā Jesutā yāniŋ kireŋpewān mājotā āma kakātāŋpeŋ kumaŋ but uterak āroŋkuŋ. Āroŋirā but 2,000 udetā bārāŋeŋ kumaŋ pāŋku geŋi-ken āriŋpāŋ gwāgu gānaŋ āpmonpāŋ ume naŋpāŋ kumbuŋ.

¹⁴Ude tāŋirā āma but watāni iranitā yabāŋpāŋ āmetpeŋ pāŋku āmawebe yotpārare ba deken deken ittāŋ kuŋkuŋo u manbiŋam u yāwetkuŋ. Yāwerākaŋ umuri ahāŋkuko u kāna yāŋkaŋ kuŋkuŋ. ¹⁵Kumaŋ pāŋku Jesuken ahāŋpāŋ kaŋkuŋ. Āma mājo māyaptā magārani u tek yamāk ikek, nadāwān tumbāpāŋ Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirān. U kaŋpāŋ āma pāke ābuŋo uwā umuntaŋkuŋ. ¹⁶Tāŋpāŋ āma kaŋpāŋ nadāŋkuŋo unitā āma mājotā magārani u ba but geŋi-ken āriŋpāŋ kumbuŋo unitāŋo manbiŋam yāwetkuŋ. ¹⁷Man u nadāŋ moreŋpāŋā Jesu iwetkuŋ; Gāk nintāŋo kome ŋo peŋpeŋ ku! yāŋ iwetkuŋ.

¹⁸Ude iwerāwā Jesu gāpe terak ārowayāŋ tāŋirān āma mājo yāwat kireŋ imiŋkuko unitā Jesu iwetkuk; Nadāŋ namiŋiri bok kuda! yāk. ¹⁹Iwerānā Jesutā iwetkuk; Nāmo! Gāk komeka-ken ku! Pāŋku meŋkaye notkaye Ekānitā tāŋkentāk ba iron ude tāŋ namitak yāŋ biŋam kaŋ yāwet. ^{20^b}Iwerānā āma u mani buramiŋpāŋ kuŋkuk. Kuŋpāŋā Jesutā tāŋ imiŋkuko unita āmawebe yotpārare kubākubā manbiŋam u yāwerānkaŋ yāŋkuŋ; Wāra! Imaka kudupipāŋ nadākamāŋ yāk.

Jesutā webe yarā yāpān tāgaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

^{21-23^c} Tāŋpāŋ Jesutā Gerasa kome peŋpeŋ gāpe terak āromaŋ gwāgu kukŋi ŋode kāda ābuk. Ābānkaŋ āmawebe bumta itgwājiŋkuŋ. Tāŋpāŋ ātu nanak irirān kābeyā yot tāŋo watā āma kubā wāpi Jairas unitā ahāŋpāŋ Jesu kaŋpāŋ gāmori-ken iŋami yāpān āpmonpāpāŋ butewaki terak ŋode iwetkuk; Nākŋo āpetna kumbayāŋ tāyak unita gāk pābā yāpā tāgakta ketka uterak tāga pewayāŋ? Ude tāŋpayāŋ tāno uyaku nāmo api kumbek yāk. ²⁴Ude iwetpāŋ imagurānkaŋ bok kuŋkumān. Kuŋirān āmawebe māyap tākŋun nitek iwatkuŋ. ²⁵⁻²⁶Iwarirā webe kubā kāyām ikek āmawebe bāmopi-ken itkuk. Webe u komepak kāyām kadāni kadāni tāŋ yāpmāŋ kuŋtāyon obaŋ 12 ude tāreŋkuk. U yāpātāgak āma māyaptā tāŋpena tāgawān yāŋkaŋ epān tāŋ yāpmāŋ kuŋirā komi pāhap nadāŋkaŋ moneŋi jop ahāwut yāpmāŋ ābāŋ itkuk. Tāŋkaŋ kāyāmi nāmo paotkaŋ wakiinik tāŋkuk. ^{27-28^d} Ude tāŋkaŋ webe unitā Jesu tāŋo

^b 5:20 Mat 4:25; Mak 7:31 ^c 5:23 Mat 8:3; Mak 7:32 ^d 5:28 Mat 14:36

manbijam nadānpāḡā āmawebe pāke u gānaḡ pāḡku Jesu tāḡo tekgān iḡirira kāyāma paorān yāḡkaḡ pāḡku mādeni-ken tekgān iḡitkuk. ²⁹ Ude iḡirirān uterakgān nāgāt kawuk taḡpāḡ gupi-ken komi nadāḡkuko u paotkuk.

³⁰ ^e Tāḡirān kadāni ukengān Jesu kehāromini ātu āma kubā terak kuḡtāḡirān nadāḡkuk. Nadāḡpāḡ āyāḡutpāḡ yāwetkuk; Nāḡḡo tek netātā iḡitak? ³¹ Yāwānā iwarāntākiyetā iwetkuḡ; Etāḡ, āmawebe māyap dumāḡ gāwatkaḡ u nāmo yabātan? Imata netātā nepmāḡitak yāḡ yāyan? ³² Yāḡirā Jesutā u netātā nāḡḡo tek iḡitak yāḡpāḡ āyāḡutpāḡ yabāḡ āyāḡutkuk. ³³ Yabāḡ āyāḡurirān webe ukeḡo Nākā tāyat yāḡpāḡ umun pāhap nadāḡpāḡ ābā Jesu gāmori-ken iḡami yāpān āpmonpāpāḡ mebāriḡi yāḡahāḡpāḡ iwetkuk. ³⁴ ^f Iwerirān Jesutā iwetkuk; Āpetna, nāka nadāḡ namikinik tāyan unita gepmaḡpa tāgatan. Pāḡku tāgaḡpāḡ sākgāmān kaḡ it!

³⁵ Man ude iwerirān āma ātu kābeyā yot tāḡo watā āma wāpi Jairas unitā yotken naniktā abāḡpāḡ Jairas iwetkuḡ; Āpetka kumak yāk. Kumakopāḡ imata Jesu jop yāḡikḡat yāpmāḡ kwayāḡ? ³⁶ Yāwāwā Jesutā man yāḡkuḡo u nadāḡpāḡ Jairas iwetkuk; Umuntāweno! Nadāk-nadākka nākaḡān kehāromi peyi!

³⁷ Ude yāḡpāḡ āmawebe pāke itkuḡo unita yāḡiwātpāḡ āma yarākubā Pita, Jems-kāt Jems noripaki Jon ugānpāḡ yāmagut yāpmāḡ kuḡkuk. ³⁸ Yāmagut yāpmāḡ kuḡtāḡgān Jairas tāḡo yotken ahāḡpāḡ yabāḡkuḡ; Yāḡtābātet yāḡpāḡ konām butewaki pāhap tāḡ irirā. ³⁹ Ude yabāḡkaḡ yot gānaḡ āroḡpāḡ yāwetkuk; Mebāri imata yāḡtābāteḡ yāḡpāḡ konām butewaki ḡo tāḡ itkaḡ yāk? Webe gubaḡ ḡo nāmo kumak. Dāpmon pat itak. ⁴⁰ ^g Ude yāwānā kaḡ-māgayāḡkuḡ. Kaḡ-māgayāwāwā yāḡ-yāwat-pewān yāman āpāmaḡ kuḡirā webe gubaḡ kumbuko unitāḡo miḡi nani-kāt iwarāntākiye yarākubā ukāt webe gubaḡ kumbanitā patkuk-ken u āroḡkuḡ. ⁴¹ ^h Āroḡpāḡā webe kumbani u kerigān iḡitpāḡ iniken man terak ḡode iwetkuk; Webe gubaḡ, aku! (U iniken man terak Talita kumi yāḡ iwetkuk.) ⁴² Ude yāḡirān uterakgān webe gubaḡ uwā akumaḡ kuḡatkuḡ. (Webe gubaḡ unitāḡo obaḡ 12 ude.) Tāḡirān kaḡpāḡ miḡi nani-kāt iwarāntākiye yarākubā u kerī iḡkuḡ. ⁴³ ⁱ Tāḡpāḡ Jesutā manbijam u nāmo yāḡahāneḡ yāḡpāḡ webe gubaḡi u miḡi nani-kāt iwarāntākiye yarākubā u yāwetpāḡ yāniḡ bitnāḡkuk. Yāniḡ bitnāḡpāḡ ketem imā naḡpān yāḡ yāwetkuk.

^e 5:30 Luk 6:19 ^f 5:34 Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19 ^g 5:40 Jon 11:11 ^h 5:41 Luk 7:14
ⁱ 5:43 Mak 1:44, 7:36

Nasaret naniktä Jesu mäde ut imiņkuņ

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

6 ¹Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u penņeņ Jesutä ini yotpärare-ken kuņkuņ. ²^j Pänku irirä Juda täņo Orekirit kadäni täņirän käbeyä yot gänäņ äronņpäņ Anutu täņo manbiņam yänjahänņpäņ yäwetkuk. Yäwerirän nadänkaņ mäyaptä nadäwätäk taņi täņpäņ yänkuņ; Äma ño nadäk-nadäk pähap ñowä de yäpuk? Ba imaka imaka ämatä täga tänaņi nämopäņ täk täyak u kehäromi netä imiņkuk? ³^k Äma ño yot täņpanigän ño yäk. U Maria täņo nanakigän. Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamäņ yäk. Ba wanoriye ninkät penta it tākamäņ ño yäk. Ude yänņpäņ Jesuta nadäwä wakņkuņ.

⁴^l Täņirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täņo epän äma oraņ yämik täkaņ upänkaņ ini komeken nanik ba noriye miņiye naniye u bitnäk täkaņ yäk. ⁵Eruk, ini yotpärare-ken naniktä mäde ude ut imiņpewä Jesutä kudän kudupi ñoken täga nämo täņpet yän nadänkuk. Äma käyäm ikek yarä-gänpäņ keritä yepmäņit-pewän tägaņkuņ. ⁶Täņpäkaņ ämawebe nadäk-nadäkitä kehäromi nämo nadäņ imiņkuņo unita nadäwän täga nämo täņkuņ.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpmäņ kuņkuņo udegän päņku Anutu täņo manbiņam yäwetpäņ yäwoņäreķ täņtäņ kuņkuk. ⁷⁻⁹^m Täņtäņ kuņtäņgän iwaräntäkiye 12 yänņpäbä yepmaņpäņ yarä-yarä yäpmäņ daniņpäņ mäjo yäwat kirekta kehäromi yämiņpäņ jukuman ñode yäwetkuk; In imaka kubä nämo yäpmäņkaņ kuneņ. Yäk, ketem, moneņ imaka nämo yäpneņ. Ähottaba-kät kuroņjin ärärani ugänpäņ kaņ yäput. Ba tek gupjin terak itkaņ unitagän kaņ kut. ¹⁰Pänku kome kubäken ahänņpäņ äma kubätä yori-ken yän-täkņat yäpmäņ ärowänä ugän itpäņ epän täņ paotkaņ kome kubäken kaņ kut. ¹¹ⁿ Täņ, kome kubäken ahänjirä not nämo täņ tamiņpäņ manjin bitnäwäwä mäde kaņ ut yämut. Mäde ut yämiņpäņ kugun kuroņjin-ken nanik pewä maņpäpeņ kaņ kut. Ude täņirä tabänņpäņ kaņ umuntawut!

¹²Jesutä jukuman ude yäwetpäņ yäniņ kireņpewän päņku ämawebe bänepi sukurekta manbiņam yäwetkuņ. ¹³^o Ude täņit mäjo äma magärani bumta yäwat kireņit, käyäm ikek mäyap ume gakņi ärut yämiņpewä tägaņit täņkuņ.

^j 6:2 Jon 7:15 ^k 6:3 Jon 6:42 ^l 6:4 Jon 4:44 ^m 6:7 Luk 10:1 ⁿ 6:11 Apos 13:51
^o 6:13 Jem 5:14

Herottä Jon utpewän kumbuk

Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴*P* Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täj yäpmäj kuñtäko ämawebetä nadänpäj biñam pähap yänjirä Herottä nadäñkuk. Man mebäri mebäri ñode yäk täñkuñonik. Ätutä ñode yäk täñkuñonik; U Jon ume ärut yämani äma u kumbani-ken naniktä akuñkuko unita kehäromini nitek yäj yänkuñ. ¹⁵Ätu täwä Äma u Elaija yäj yänkuñ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täño man yänahäwani äma kubä bian itkuño udewani yäj yänkuñ. ¹⁶Yänätäko Herottä nadänpäj yänkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madäñkuro ukeñonitä äneji akuñkuk! yäk.

¹⁷⁻¹⁸*q* Herottä man yänkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herottä yänpewän komi ämatä Jon iñitpäñ keru kuroñi pädat tänpäj komi yotken teñkuñ. Mebäri ñodeta; Herottä monäni Filip unitäño webeni wäpi Herodias yomägatpäñ inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ñode iwet täñkukonik; Gäk monäka Filip täño webeni yomägatkuno uwä бага man irepmiñpäñ täñkun yäk. ¹⁹⁻²⁰Ude iwet täñkuko unita Filip webeni Herodias uwä Jonta kokwawak nadäj imiñpäñ utta kädetta wäyäkñek täñkukonik. Täñjirän Herottä ini uwä Jon uwä Anutu täño kädet siwoñi iwarani äma yänpäñ watäni it imik täñkukonik. Unita Jontä man yänjirän nadäwän inide kubä tänpäpäñ nadäwätäk täñkañ Jon täño man nadäkta gäripi nadäk täñkukonik.

²¹Eruk Herodiastä Jon utta kädetta wäyäkñeñtäñ kuñtäyon kädet ñode ahäñkuk; Herottä ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täño watä äma ba Galili kome täño ekäni ekäni yänpabä yepmañpäñ äñnak-äñnak pähap täj yämiñkuk. ²²⁻²³*r* Ude täj yämän nañ irirä Herodias äperi yänpewän päñku äma ketem nañ itkuño u iñamiken itpäñ kap kuroñ täñkuk. Kap kuroñ täj irirän Herot ini ba ämaniye-kät kañgärip täñkuñ. Kañgärip tänpäj Herottä äma ärowani itkuño u iñamiken webe uwä yänkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yäwiwä gamayäj yäk. Ba tuñumna ba kome kañiwat täyat unita yäwiwä yäpmäj daniñpäñ moräki gamayäj yäk. ²⁴Webe uwä man u nadänpäj yäman äpmonpäñ miñi iwet yabäñkuk; Meñ, näk imatäkenta yäweret? Yäwänä miñitä iwetkuk; Kuñkañ Jon, ume ärut yämani unitäño gwäkita yäwet yäk.

²⁵Ude iweränkañ äperi bäräñeñ päñku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut yämani unitäño kotäki madäj täkñeñpäñ gwäki gäpe gänañ peñkañ äbä nam yäk. ²⁶Yänjirän Herot butewaki pähap nadäñkuk. Butewaki nadäñkukopäj äma ärowani iñamiken ba noriye iñamiken man kehäromi yänkuko u nadänpäj näka nadäñjirä äpani

^p 6:14 Mat 16:14; Mak 8:28 ^q 6:18 Wkp 18:16 ^r 6:23 Est 5:3,6, 7:2

tānjpek yānpān nadān imiŋkuk. 27-28 Nadān imiŋpān bārānēn Jon kotāki madān tākŋeŋpān gwāki yāpmān ābākta komi āma kubā iwerān kuŋkuk. Komi āma unitā komi yot gānaŋ āronpān Jon u kotāki madān tākŋeŋpān gāpe gānaŋ peŋpān yāpmān pābā Herodias āperita imiŋkuk. Imānkaŋ webe gubaŋi unitā miŋiken yāpmān kuŋkuk. 29 Ude tānjirā Jon tāŋo iwarāntākiyetā biŋam u nadānpān Jon gupi yāpmān pāŋku awaŋ āneŋkuŋ. Ugān.

Jesutā āma 5,000 ketem yepmān towiŋkuk

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

30^s Tānpākaŋ Jesutā iwarāntākiye yāwerān kuŋtānpā kuŋkuŋo u āneŋi āyāŋutpeŋ Jesuken pābā manbiŋam āmawebe yānpān-yāwoŋārek tāŋkuŋo u ba imaka imaka tāntān kuŋatkuŋo unitāŋo manbiŋam iwetkuŋ. 31^t Tānjirā āmawebe māyap Jesu kāna yāŋkaŋ kuŋkaŋ ābāk tāŋkuŋ. Unita jide tānpān ketem nāne yānpān iwarāntākiye ŋode yāwetkuk; Pāŋku kome āma nāmo itkaŋ-ken itpān-nadāk tāna yāk. 32 Ude yāŋkaŋ kuna yāŋpeŋ gāpe terak āronpān āma nāmo itkuŋ-ken u kuŋkuŋ. 33 Kuŋjirā āmawebe māyaptā yabānpān-nadāk tāŋkaŋ komeni komeni akuŋ kireŋpān intājukun pāŋku kome Jesu-kāt iwarāntākiyetā itpān-nadāk tānayaŋ yāŋkuŋ-ken u it kireŋkuŋ.

34^u Eruk Jesutā gwāgu gāgāni-ken udu ahānpān gāpe terak naniktā āpānpān āmawebe ābot pāhap yabāŋkuk. Yabānpān ironi kodāŋatā butewaki tāntān kuŋat tākaŋ ude bumik tāŋ irirā yabānpān butewaki nadān yāmiŋkuk. Ude nadānpān pengān Anutu tāŋo kādet mebāri mebārīta yāwetpān yāwoŋārek tāŋkuk.

35^v Ude tāŋ irirān kome dapuri āpmonpayān tāŋkuk. Tānjirān iwarāntākiyetā pāŋku Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo gāgāni-ken iritna kome bipayaŋ tāyak. 36 Unita āmawebe yāwetpewi pāŋku yotpārare it yāpmān kukaŋ-ken uken pāŋku ketem ini-ini gwāki peŋpān yāpmānpān naŋput yāŋ iwetkuŋ. 37 Ude iwerāwā Jesutā yāwetkuk; Intā tāga nāmo yāmineŋ? Ude yāwerānā yāŋkuŋ; Jide tānpān yāmine? Moneŋ taŋipān uyaku āmawebe pāke ŋonita ketemā yāmine yāk. Upāŋkaŋ moneŋ taŋi de yāpmānpān āmawebe māyap ŋo yepmān towinayaŋ?

38 Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Pāŋku āmawebe yāwet yabāwut. Iniken dākum jideka itkaŋ? Ude yāwānā pāŋku yabānpān-nadānkaŋ ābā iwetkuŋ; Kārāga 5kāt gwāgu tom yarā ude itkaŋ yāk. 39-40 Ude yāwāwā Jesutā yāwet-pewān āmawebe kome terak ābot-ābot maŋjirāntān yāpmān kuŋkuŋ. Ābot ātu 100, ābot ātu 50 ude maŋjirāntān yāpmān kuŋkuŋ. 41^w Eruk maŋjirāntān yāpmān kuŋjirā Jesu kārāga 5 ukāt gwāgu tom yarā ukāt yāpmānkaŋ kunum terak dorānpān Anutu-ken bānep

^s 6:30 Luk 10:17 ^t 6:31 Mak 3:20 ^u 6:34 Mat 9:36 ^v 6:35 Mak 8:1-9 ^w 6:41 Mak 7:34

täga man iwetkuk. Iwetpäñ käräga tokätpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ unitäwä ämawebe bumta päke unita yämiñtäñ kuñkuñ. Täñpänjä gwägu tom udegän täñkuk. ⁴²⁻⁴³ Ude täñkañ ämawebe päke unita nañpä koki täñpänjä ätu jop peñkuñ. Täñpäkañ jop patkuño u iwaräntäkiyeta yäpmänpäñ yäk 12 ude daiwä tokneñkuñ. ⁴⁴ Ämawebe Jesutä yepmän towiñkuko uwä 5,000 ude. Täñpäkañ u äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesu gwägu terak yeñtäñ kuñkuk

Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

⁴⁵ Täñpäkañ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äromañ gwägu gägäni kukni udude käda Betsaida kome käda intäjukun kuñkuñ. Kuñirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuñtäñpä kuñkuñ. ⁴⁶ ^x Ämawebe kuñtäñpä kuñirä Jesu iniwä nani-kät man yädayän pom terak äronjuk.

⁴⁷ Äronjukoko ittängän kome bipmän uränkañ gäpe iwaräntäkiyeta yäpmän kuñkuño u gwägu bämopi-ken kuñirä Jesu inigän pom terak itkañ yabänjuk. ⁴⁸ Iwän mänit tañi pähap piänjirän iwaräntäkiyeta gäpe täñpena kwän yänkañ pipiri kubä täñ irirä. Eruk tamimañ barak nämo mañjirä Jesu uwä iwaräntäkiyeta itkuñ-ken uken kwa yänpäñ gwägu terak yeñtäñ kuñkuk. Gwägu terak yeñtäñ kumañ päñku iwaräntäkiye dubini-ken ahän yämiñjirän kañkuñ. ⁴⁹⁻⁵⁰ ^y Kañpäñjä mäjo kubätä äbatak yänkañ umun pähap nadänpäñ kähän yänkuñ. Kähän yänjirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntäneño, näkña äretat yäk.

⁵¹⁻⁵² ^z ^a Ude yänpäñ gäpe iwaräntäkiyeta itkuño uterak äronpäñ bok irirä iwän mänit bitnäñjuk. Iwän mänit bitnäñjirän nadäwä umuri pähap kubä täñkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmän daniñpäñ ämawebeta yämiñjirän kañkuño upänkañ Jesu täño mebäri ket nämo nadänkuño unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo tärenjuk.

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuñ

Mat 14:34-36

⁵³ Jesutä gäpe terak ärowänkañ penta kuñtängän Genesaret komeken ahänkuñ. Ahänpäñjä gäpe täño yen yäpmän päñku päya kujat terak topmäñpäñ peñkuñ. ⁵⁴⁻⁵⁵ Peñpäñ kunayän täñjirä ämawebetä Jesu kañpäñ nadänkañ päñku yotpärare Genesaret kome kädäta ittän kuñkuño u biñam yäweräkañ ämawebe käyäm ikek gärañ täñpäñ yäpmän Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuñ. ⁵⁶ ^b Täñpäñ yotpärare tañi ba täpuri ba tobät yotken epän täñtäñ kuñjirän ämawebe käyäm ikek

^x 6:46 Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28 ^y 6:49 Luk 24:37 ^z 6:51 Mak 4:39 ^a 6:52 Mak 8:17

^b 6:56 Mat 14:36

kwawakgän yepmanpän Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadän yämiñiri tekka moräkigän injirirä käyami paorut yän iwetkuñ. Ude iwerä nadän yämiñirän käyäm ikek teki moräkigän injitkuño u kudup tağan moreñkuñ.

Äbek ora täño man

Mat 15:1-9

7 ¹Parisi äma ätukät Baga man yäwoñärewani äma ätu Jerusalem naniktä äbänpän Jesuken ahänpän itkuñ. ^{2c} Tänpän yabänkuñ; Jesu täño iwaräntäkiyetä Parisi äma täño бага man pewani u nämo iwatpän keru nämo ärutkañ ketem jop yäpmänpän nañkuñ. Ude täñirä yabäwä siwoñi nämo täñkuñ. Bänepi tänpä wakañ yän nadänkuñ. ³Unitäño mebäri ñode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup keru ärutkañ-gän ketem nak täñkuñonik. Uwä äbekiye oraniye täño бага man buramiñpän ude täk täñkuñonik. ^{4d} Ba käbeyäken naniktä äbänpän ketem näna yänpänä keru ärutkañ uyaku tağa näneñ. Täñkañ gäpe, käbot ba imaka imaka ärut täñkuñonik. Ude nämo tänowä bänepniñ yäpna waneñ yän nadäk täñkuñonik. Tänpän imaka imaka mebäri mebäri äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpän täk täñkuñonik.

⁵Mebäri unita nadänpän Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani ämatä Jesu ñode iwet yabänkuñ; Gäwaräntäkaye imata nintäño äbekniye oraniye täño бага man u nämo iwat täkañ? Keru nämo ärutkañ imata ketem jop nak täkañ? Ude täk täkañ uwä bänepi tänpäwak täkañ yäk.

^{6-7e} Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peñirän ñode yänkuko uwä bureni ahätak;

Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upänkañ bänepitä näka bitnäk täkañ.

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadän yämik täyat yäk. *Ais 29:13*

⁸In Anutu täño бага man peñpän komen äma täño бага man buramiñpän kuñat täkañ.

⁹Ude yänpän yäwetkuk; In Anutu täño man weñkireñpän injinken nadäk-nadäk kädet ugänpän iwat täkañ. U siwoñi yän nadäk täkañ upänkañ näkä nadäwa siwoñi nämo täk täyak. Unita kädet udewanigän kubä ñode täwera mebärijin nadäwut. ^{10f} Orajin pähap Moses bian jukuman ñode yänkuk; Gäk meñka nanka orañ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumän-kumän utneñ yän yänkuk.

¹¹Eruk, in man u nadäkañ upänkañ mäde ut imiñpän ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka tağa kubätä miñi nani täñkentän yämikta yäwekopän

^c 7:2 Luk 11:38 ^d 7:4 Mat 23:25 ^e 7:6 Ais 29:13 ^f 7:10 Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16

node yäwerek; Ŋo ekta taminajipän ek jop irirän Anututa biŋam peyat yän yäwerek. Wa! Miŋi nani nämo nadän yämiŋpäŋ ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneŋ. ¹²Meŋnan tuŋum upän täŋkentän yäminajŋi nämo yän iwetneŋ. ¹³Jesutä ude yäwetpäŋ yänkuk; In ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo man u weŋkireŋpäŋ injinken man ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpakaŋ ugän nämo. Imaka ätu udegän täk täkaŋ yän yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga täŋpän waneŋ?

Mat 15:10-20

¹⁴Jesutä ude yänpäŋ ämawebe äneŋi yänpäbä äbot kubägän yepmaŋpäŋ yäwetkuk; In juku peŋirä man kubä täwera nadäwut; ¹⁵ Imaka näŋpanitä bänepjin nämo täŋpawak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägän bänepjin täŋpawak täkaŋ. ¹⁶Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

¹⁷Eruk ude yänpäŋ ämawebe yepmaŋpeŋ yot gänaŋ äroŋkuk. Äroŋjirän iwaräntäkiyetä man wäranŋi yänkuko unita iwet yabänkuŋ. ¹⁸Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin nämo ba? Mebäri ŋodeta nämo nadäkaŋ? Imaka kokjin gänaŋ äpmok täyak unitä bänepjin imata täŋpän waneŋ? ¹⁹Ketem nak täkaŋ unitä bänepjin-ken nämo äpmok täkaŋ. Uwä päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ yän yäwetkuk. Ude yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwäranŋi u kuduŋtagän Jesutä tägagän yän yänkuk.

²⁰Ude yänpäŋ kubä pen ŋode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägän äbäk täkaŋ unitä Anutu iŋamiken täŋpewä waki täk täkaŋ. ²¹⁻²²Äma bänepi-ken naniktä imaka abäk täkaŋ u ŋode; Nadäwäwak, kubokäret, kubota, äma kumän-kumän däpmäk, webe yäpmäŋpäŋ pek, yabängärip, bänep iyap, jop yäkŋat-yäkŋat, kokwawak yäpmäŋ kuŋat-kuŋat, me yäkyäk, yänpäŋ-yabän yäwat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk. ²³Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahänpäŋ täŋpewä wak täkaŋ. Täŋjirä Anututä yabäwän wakiinik kubä täk täkaŋ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk

Mat 15:21-28

²⁴Eruk Jesu kome u peŋpeŋ Tire komeken kuŋkuk. Päŋku ahänpäŋ ämatä nabäneŋ yän nadänpäŋ yot kubä gänaŋ käbop äroŋkuk. Käbop äroŋkukopän jide täŋpäŋ käbop-inik irän? ²⁵⁻²⁶Yot gänaŋ äro irirän pengän webe kubätä Jesu äbäk yän yänjirä nadänkuk. Webe uwä guŋ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä Jesu äbäk yän yänjirä nadänpäŋä äperi mäjotä magätkuko unita

§ 7:15 Apos 10:14-15

yānpāṅ bārāneṅ pāṅku Jesu gāmori-ken iṅami yāpān āpmonpāpāṅ patkuk. Ude tāṅkaṅ konām butewaki tāṅpāṅ iwetkuk; O Jesu, mājo āpetna magārako u iweri kaṅ kwān yāk. ²⁷Ude iwerānā Jesutā iwetkuk; Nanak tāṅo ketem yāyomāgatpāṅ aṅta yāmiwā nāmo tāgawek. Ironironita yāmīna naṅpā koki tāṅpākaṅ uyaku yāk. ²⁸Ude yāwānā webe unitā man kowata ṅode iwetkuk; Ekāni, bureni yāyan upāṅkaṅ aṅ uwā ironitā ketem naṅkaṅ kokoki pewā maṅjirā upāṅ jop waki nak tākaṅ yāk.

²⁹Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Tāga yāyan unita nadāṅ gamitat. Eruk tāga, kuyi! Mājo āpetka kakātāyak yāk. ³⁰Ude iwerānkaṅ kumaṅ komeni-ken ahāṅpāṅ pāṅku ini yotken āronpāṅ kaṅkuk; Āperi mājo kakātāṅpeṅ kuṅjirān kwikinik patkuk.

Jesutā āma guṅ kubā yāpān tāgaṅkuk

³¹^h Tāṅpākaṅ Jesu uwā Tire kome peṅpeṅ Sidon kome irepmitpāṅ pābā Galili gwāgu kāda Dekapolis kome ahāṅkuk. ³²Ahāṅjirān āma guṅ kubā, man nāmo nadāwani ba man yākyākta meberi bārāpi, u imagut yāpmāṅ Jesuken ahāṅpāṅ butewaki man ṅode iwetkuṅ; Jesu, ketka āma ṅo terak pe! yāk. ³³ⁱ Ude iwerā nadāṅpāṅ Jesutā āma uwā ketwāra tāṅjireṅpewān pāṅku inigān irānkaṅ kerī nanakitā jukuni-ken peṅkuk. Tāṅpāṅ iwit kerī-ken utpāṅā meberiken iṅitkuk. ³⁴^j Ude tāṅpāṅ kunum terak iṅjṅpewān ārowāpāṅ āma unita butewaki pāhap nadāṅpāṅ jākjāk yāṅpāṅ iwetkuk; Nadāwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yāṅ iwetkuk.) ³⁵Ude yāwānā uterakgān jukunitā nadāwān tumbāpāṅ meberi imaka pidām taṅjirān man sākgāmān yāṅkuk. ³⁶^k Tāṅjirān Jesu āmawebetā manbiṅam u nāmo yāṅahāneṅ yāṅpāṅ yājiwātukuk. Yājiwātukuko upāṅkaṅ man nāmo buramiṅkuṅ. Nāmo, u ehutpāṅ yāṅahāṅtāṅ kuṅkuṅ. ³⁷^l Ude yāṅahāṅjirā āmawebe biṅam u nadāṅkuṅo unitā yāṅkuṅ; Wāra! Imaka imaka tāk tāyak u kudup tāgagān tāk tāyak! yāk. Āma man nāmo yāwani tāṅpewān man yāk tākaṅ ba man nāmo nadāwani imaka tāṅpewān man nadāk tākaṅ. U inide kubā! yāṅ yāṅkuṅ.

Jesutā āmawebe 4,000 ketem yepmāṅ towiṅkuk

Mat 15:32-39

8 ¹⁻²^m Kadāni ukengān āmawebe ābot pāhap Jesuken āneṅi tokṅeṅpāṅ nakta jop irirā iwarāntākiye yāṅpewān ābāpāṅ yāwetkuk; Āmawebe ṅo ninkāt kepma yarākubā it yāpmāṅ ābāṅkā nakta bumta yenjirā yabāṅpāṅ butewaki nadātat. ³Jop yepmana pāṅku kādet miṅin nakta kumneṅ. Ātu ban naniktā ābuṅ yāk.

⁴Ude yāwerānā iwarāntākiyetā iwetkuṅ; Kome jopi-ken ṅodeken ketem deken nanikpāṅ yāpmāṅpāṅ āma ābot ṅodewanita yāmīne? ⁵Yāwāwā

^h 7:31 Mat 15:29-31 ⁱ 7:33 Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13 ^j 7:34 Mak 6:41; Jon 11:41

^k 7:36 Mak 1:43-45 ^l 7:37 Ais 35:5 ^m 8:2 Mak 6:34-44

yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkañ? Yäweränä iwetkuñ; 7tägän itkañ yäk. ⁶Ude iwerä nadänkañ Jesutä ämawebe yäwet-pewän kome terak mañit yäpmän kuñkuñ. Täñkañ käräga 7 ñokeño yäpmänpäñ Ekäni bänep täga man iwetkañ tokätpäñ iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkañ iwaräntäkiyeta ämawebe päke unita yämiñ yäpmän kuñkuñ. ⁷Täñkañ gwägu tom yarägan itkuño u udegän Ekäni bänep täga man iwetkañ yäpmän daniñpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ ämawebeta yämiñkuñ. ⁸Yämä äma 4,000 bumik itkuño u nañpäñ koki täñkuñ. Nañpä tagawäpäñ ketem ätu jop patkuño uwä iwaräntäkiyeta yäpmänpäñ yäk 7 ude daiwä tokñeñkuñ. ⁹Ude täñkañ ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuñtäñpä kuñkuñ. ¹⁰Kuñ moreñirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ päñku Dalmanuta komeken uken ahänkuñ.

¹¹Uken ahänpäñ irirä Parisi äma ätu Jesuken äbänpäñ manken tena yänkañ yänjabäk kehäromigän iwetpäñ ñode iwet yabänkuñ; Ai! Kudän kudupi kubä täñiri kañpäñ Anututä gepmañpäñ äpun yän nadäna! ¹²° Iwerirä Jesutä gañani nadänpäñ yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täñiri kanayän yänkañ nadäk täkañ? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämoinik täwoñärewayän! ¹³Ude yänpäñä yepmañpeñ iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmän gäpe terak äromañ gwägu ani kukñi udude käda äronkuñ.

Parisi äma täño kudäni u yis udewani

Mat 16:5-12

¹⁴Tänpäkañ iwaräntäkiyeta guñ tañpäñ käräga däkum mäyap nämo yäpuñ. Gäpe terak kubägan itkuko ugänpäñ yäpuñ. ¹⁵° Eruk kuñtängän Jesutä man ñode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täño yis unita ket nadänpäñ kañ kuñarut! ¹⁶Yäweränä iwaräntäkiyeta ini-tägan näwetgäwet täñpäñ yänkuñ; Kärägata guñ tañpeñ äbämäño unita käwep nadänpäñ niwetak yäk. ¹⁷° Man ude yänjirä Jesutä nadänpäñ yäwetkuk; Kärägata guñ tañpeñ äbänjopän imata yänpäñ-nadäk täkañ? Wari wari täwet yäpmän äbäk täyat u mebäri nämo nadäkañ? Bänepjin nämo piräreytäka? ¹⁸° Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkañ? Täñä ketem yepmäñ towiñkuro u yabänpäñ-nadäk täñpäñ guñ tañkuñ? ¹⁹° Käräga 5 yäpmän daniñpäñ äma 5,000ta yämiñira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Yäwerän 12 yän iwetkuñ. ²⁰° Ba käräga 7 yäpmän daniñpäñ äma 4,000 yepmäñ towiñira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Ude yäwänä 7 yän iwetkuñ. ²¹Yäwäwä yäwetkuk; Upän imata nämo nadäwä tumänkañ?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañkuk

²²Ude yäweränkañ gwägu terak kuñtängän Betsaida komeken ahänkuñ. Ahänjirä uken äma ätutä noripak dapuri tumbani yänikñat

° 8:11 Mat 12:38 ° 8:12 Luk 11:29 ° 8:15 Luk 12:1 ° 8:17 Mak 6:52 ° 8:18 Jer 5:21; Mak 4:12; Apos 28:26 ° 8:19 Mak 6:41-44 ° 8:20 Mak 8:6-9

yäpman Jesuken kuŋkuŋ. Paŋku dubini-ken ahänpänä Jesutä kerä dapuri waki terak peŋirän tägawän yänpän butewaki man iwetkuŋ. ²³Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä inŋitpän yänŋkŋat yäpman yotparare gägäni-ken kuŋkuk. Paŋku dapuri-ken iwit utpän keritä gupi terak peŋpän iwetkuk; Imaka kubä käyan ba nämo? ²⁴Iweränä yänŋkuk; Ai, äma yabätat upänkaŋ u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämo yabätat yäk. ²⁵Ude yäwänä Jesutä kerä dapuri-ken äneŋi peŋirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpän imaka kudup kwawakgän yabänŋkuk. ²⁶Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Gäkŋa yotken siwoŋi kuyi. Yotparare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täŋo mebari yänahänŋkuk

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷Ude täŋkaŋ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuŋkuŋ. Kuŋtängän iwaräntäkiye ŋode yäwet yabänŋkuk; Ämawebetä näka netä yän näwet täkaŋ? ²⁸Yäwänä iwetkuŋ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yän yäk täkaŋ. Ba ätutäwä gäk profet bian Elaija yän yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä profet bian itkuŋo uken nanik kubä yän yäk täkaŋ. ²⁹Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Tänpäkaŋ inŋinä näkawä netä yän yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täŋkentän nimikta iwoyäwani u yäk. ³⁰Ude yäwänä Jesutä iniken mebari äma ätu nämoinik yäwetneŋ yänpän yänŋ bitnäŋkuk.

Jesu ini kumäkta yänahänpän yäwetkuk

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹Kadäni uken Jesutä yäput peŋpän man ŋode yänahänpän yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Tänpäkaŋ Juda täŋo äma ekäni, ba bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwoŋärewani äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut imiŋpän kumän-kumän api utneŋ. Tänpäkaŋ utpän änenayän tänpän kepa yaräkubä täreŋirän äneŋi api akwek. ³²Man u yänkwawa tawänkaŋ Pitatä inigän yänŋkŋat yäpman paŋku ibeŋkuk. ³³Tänpänä Jesutä äyänutpän iwaräntäkiye yabänpän Pita iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä äma täŋo nadäk-nadäkän.

³⁴^x Jesutä ude yänpän ämawebe päke u itkuŋo ukät iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadänpänä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiŋpän bäräpi näkä kotawayän täyat udegän päya kwakäpi buramiŋkaŋ gwäk pimiŋpän kaŋ näwarän. ³⁵Tänpäkaŋ äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap tänpänä u api paorek. Upänkaŋ äma kubätä näka yänpän iniken irit

^u 8:26 Mak 7:36 ^v 8:28 Mak 6:15 ^w 8:29 Jon 6:68-69; Mak 9:9 ^x 8:34 Mat 10:38-39

kuŋat-kuŋari iniŋ kirenpān nākŋo Manbiŋam Täga yāpmān kuŋarayān tāko uwā irit kehāromi api kaŋ-ahāwek. ³⁶Tān, āma kubätä kome tāŋo imaka kudup peŋ bāyanpān yāpmān kuŋattāngān paot-paotta biŋam tānpeko uwā tāgawek? ³⁷Āma udewani Anutu māde ut imiŋpān kuŋarayān tāko uwā irit kehāromi yāpmākta kādetta api wāyākwek. ³⁸ʷ Nadākaŋ? Āma Bureni-iniktā nani tāŋo tuŋum epmāget kudān ikek kudupi aŋeroniye-kāt api āpneŋ. Kadāni uken āma kubätä āma ānok gwājiwani, Anutu tāŋo man peŋawāk tāk tānpani ŋo bāmopi-ken itpān wāpna ba manna biŋam māde ut imayān tāko uwā, Āma Bureni-inik uwā udegān āma unita māde api ut imek.

9 ¹ʷ Jesutā ude yānpān kubā pen ŋode yāwetgān tānkuŋ; Nāk bureni tāwetat. Itkaŋ ŋo inken nanik ātu nāmo kumāŋirā Anututā intājukun it yāmiŋirān gāmoriken irit tāŋo kehāromini kwawak ahāŋirān api kāneŋ.

Jesu mebārini kwawak pewān ahāŋkuŋ

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

²⁻³Eruk ittān kuŋtāngān kepma 6 tāreŋirān Pita, Jems, Jon yāmagurān yāpmān pom kāroŋi kubā terak inigān pāro itkuŋ. Āro u irirā Jesu terak inipārik kubā ahāŋkuŋ. Teki paki-inikinik tānpān āgo weŋkuŋ, āma kubätä tek ārurānkaŋ ude tānaŋi bumik nāmo. ⁴Jesu terak ude ahāŋirān yabāŋkuŋ; Profet biani yarā Moses kenta Elaija ini ugān iŋami terak ahān yāmiŋpān Jesu-kāt man yānpān-nadāk tānkuŋ. ⁵⁻⁶Tāŋirā yabānpān iwarāntākiyetā umun pāhap nadānpān Pitatā man jide yāwet yān nadānpān ŋode yānkuŋ; Ārowani, itkamān ŋonita oretoret tākamān yāk. Unita yottaba yarākubā tān tamina. Gāka kubā, Mosesta kubā, Elaijata kubā yāk. ⁷^a Ude yāwānā gubamtā āpā uwāk tānpān yepmaŋirān u gānaŋ man kubā ŋode ahāŋkuŋ; ŋowā nākŋo ironjina tāgagāmān. U kaŋpān gāripi nadāk tāyat unita in unitāŋo man kaŋ buramik tānput yān yāwetkuŋ. ⁸Man kotāk ude nadāŋirā pit kubāgān profet biani yarā u paorānkaŋ Jesu inigān irirān kaŋkuŋ. ⁹^b Tānpān pom itkuŋ-ken u naniktā āpāŋit āpāŋit Jesutā jukuman ŋode yāwetkuŋ; Imaka kaŋo unitāŋo manbiŋam āma nāmo yāwerirā Āma Bureni-inik kumbani-ken naniktā kaŋ akwān. ¹⁰Ude yāwerānkaŋ iwarāntākiye yarākubā u man u yāpmānpān bānepi-ken peŋpān man yānpān-nadāk ŋode tānkuŋ; Kumbani-ken naniktā akukakuk u imatāken man? yān yānkuŋ.

¹¹Ude yānpān Jesu ŋode iwet yabāŋkuŋ; Baga man yāwoŋārewani āmatā Elaijata jukun api ahāwek yān imata yāk tākaŋ? ¹²⁻¹³^{c d} Iwerāwā Jesutā yāwetkuŋ; Elaija uwā bureni intājukun ahānpān Anutu tāŋo

ʷ **8:38** Mat 10:33 ʷ **9:1** Mak 13:30 ^a **9:7** Mat 3:17, 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22

^b **9:9** Mat 12:16; Mak 8:30 ^c **9:12** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 ^d **9:13** Mat 11:14

iwoyāwani āma unita tuŋum tāŋkuk. Unita bureni ŋode tāwetat; Elajjata yāŋkuŋo uku ābuk. Ābāŋpāŋ irirān imaka tāŋ iminayāŋ nadāŋkuŋo udegān tāŋ imiŋkuŋ. Imaka tāŋ imikta yāwani Anutu tāŋo man bian kudān tāwani udegān tāŋ imiŋkuŋ. Tāŋkaŋ Anutu tāŋo man terak Āma Bureni-inikta māde ut imiŋirā komi komi māyap api nadāwek yāŋ yāwani, man u bureni api ahāwek.

Mājo kubā iwat kirekta tāŋpā waŋkuŋ

Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴Tāŋpāŋ pom terak naniktā āpāmaŋ iwarāntākiye ātu itkuŋ-ken ahāŋpāŋ yabāŋkuŋ; Āma bumta it gwājiŋpāŋ irirā Baga man yāwoŋārewani āma ātu iwarāntākiye-kāt yāŋārahut irirā yabāŋkuŋ. ¹⁵Tāŋirā āma pāke u Jesu ābāŋirān kaŋpāŋ nadāwā inipārik kubā tāŋpāpāŋ pāŋku bārāneŋ ahāŋ imiŋpāŋ iniŋ oretkuŋ. ¹⁶Ahāŋ imāwā Jesutā yāwetkuk; Imatākenta yāŋawāt itkaŋ? ¹⁷Yāwānā āmawebe u itkuŋo uken nanik kubātā iwetkuk; Yāwoŋārewani āma, nanakna mājotā magāt-pewān man nāmo yāk tāyak uwā gākken imagut yāpmāŋ ābātāt yāk. ¹⁸Mājo unitā kadāni kadāni nanakna kehāromi iŋitpāŋ kome terak pudāt maŋpān kuk tākaŋ. Tāŋirān jep yāŋutpāŋ meni yeŋārāt tāyak. Tāŋkaŋ kerī kuroŋi ba gupi kudup giginēpāŋ pat tāyak yāk. Ude tāk tāyak upāŋ gāwarāntākayētā mājo u iwat kirewut yāŋ yāwerakaŋ tāŋpā wakaŋ.

¹⁹Yāwānā Jesutā gaŋani nadāŋpāŋ yāŋkuk; Wa! Āma in udewani-kāt wari kuŋatta nāmo nekaŋ! In nadākinikjin nāmo! Nāk inkāt kadāni jide it yāpmāŋ ābātāt? Jidegān api nadāwā tumneŋ? Eruk, iroŋi u yāpmāŋ ābut. ²⁰Ude yāwerānā iroŋi u Jesuken yāpmāŋ ābāŋirā mājotā Jesu kaŋpāŋ u terakgān iroŋi u ut maŋpān kome terak maŋ-patābotpāŋ meniken jep yāŋutkuk. ²¹Tāŋpānkaŋ Jesutā iroŋi nani iwetkuk; Imaka ŋo jidegān ahāŋ imiŋkuk? Iwerānā yāŋkuk; Iroŋi tāpuri-ken yāput peŋkuk yāk. ²²Kadāni kadāni mājo ŋonitā iroŋi ŋo kumbān yāŋpāŋ ut maŋpān kādāp gānaŋ āpmonjit ume gānaŋ āpmonjit tāk tāyak. Unita kehāromika nitek tāŋpāwā nekta butewaki nadāŋ nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ nimi yāk. ²³^e Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Imata kehāromika nitek yāŋ nāwetan? Āma nadākinik ikek kuŋat tākaŋ uwā imaka kudup tāga tāŋ moreneŋ. ²⁴^f Yāwānkaŋ uterakgān iroŋi nanitā kikuŋutpāŋ iwetkuk; Nāk nadākinik tāyat upāŋkaŋ nadākinikna kwini yāk. Gākā nadākinikna tāŋ-kehāromtaŋ nami.

²⁵Yāŋirān āmawebe pāke u bārāneŋ ābāŋirā yabāŋkaŋ Jesutā mājo u kaŋ-yāŋpāŋ iwetkuk; Nāk ŋode peŋ gāwetat; Gāk iroŋi ŋo meni jukuni tāŋpipiŋkuno u kakātāŋpeŋ ku! Āneŋi nāmoinik magāren! ²⁶^g Ude

^e 9:23 Mat 21:21; Mak 11:23 ^f 9:24 Luk 17:5 ^g 9:26 Mak 1:26

iwerrirän mäjotä kähän tañigän yänpän ironi u wädän mañpän pänku kumbanitä-yän patkuk. Ude täñpewän parirän mäjo kakätänpeñ kuñkuk. Kuñirän ämawebe mäyaptä ironi u kumänñtak yän yänkuñ. ²⁷Ude yänjirä Jesutä ironi u kerigän inñit yäpmän akuñpän tewän karonñ itkuk. ²⁸Ude täñkañ Jesu yot gänäñ äronñirän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuñ; Nin imata mäjo iwat kirenayän yäkñat täñburut tamän? ²⁹Yäwäwä yäwetkuk; Mäjo udewani uwä jop täga nämo iwat kirewen. Nakta jop itkañ Anutu-ken yänapik man yäkyäk kädet uterakgän uyaku täga iwat kirewen.

Jesu ini kumänpän akukta äneñi yäwetkuk

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰^h Ude täñkañ Jesutä iwaräntäkiye man yäwetpän yäwoñärewa yänpän kome itkuño u peñpeñ ämawebe yabän paotpeñ Galili kome irepmitpeñ kuñkuñ. ³¹ⁱ Yabän paotpeñ pänku Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetpän yäwoñäreñ täñkuk; Äma kubätä Äma Bureni-inik uwä iwan keru terak peñirän utpewä kumänpän kepma yaräkubä patpän api akwek yän yäwetkuk. ³²^j Ude yäweränä man yäwetkuko unita nämo nadäwä tärewäpän mebari nadäkta iwet yabäkta umuntañkuñ.

Wäp biñam ikek iritta man

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Kumañ pänku Kapeneam yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpän yot gänäñ äronkañ iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuñ; Kädet miñin ima man yänñtän abän? ³⁴ Yänñirän ini bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yän yänpän-nadäk täñ itkuño unita mäyäk nadänpän kowata nämo iwetkuñ.

³⁵^k Eruk Jesu mañitpän iwaräntäkiye 12 u yän-päbä yepmañpän yäwetkuk; Gäk intäjukun äma irayän nadänpänä notkaye päke unitäño äpani-inik itpän epän täñ yämen. ³⁶⁻³⁷^l Ude yänpän ironi kubä inñit yäpmän päbä ämawebe itkuño u bämopi-ken teñkuk. Teñpän ironi u bäyañ imiñpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näka nadänpän ironi ñodewani orañ yämayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek.

^h 9:30 Jon 7:1 ⁱ 9:31 Mak 8:31; Mak 10:32-34 ^j 9:32 Luk 9:45, 18:34 ^k 9:35 Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 ^l 9:37 Mat 10:40

Nadäkinik tänpäwakta man
Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

^{38m} Tänpäkaŋ Jontä Jesu iwetkuk; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak mäjo yawat kireŋirän kaŋkumäŋ. Kaŋpäŋ nintä äbotken nanik nämo yäŋ nadäŋpäŋ iniŋ bitnäŋkumäŋ yäk. ³⁹ⁿ Yawänä Jesutä yäŋkuk; Imata iniŋ bitnäŋkuŋ? Äma kubätä wäpna terak kudän kudupi kubä täŋpeko uwä udewanitä jide tänpäŋ näka man wakiwaki yäneŋ? ^{40o} Nämo, äma epänin nämo tänpäwak täkaŋ äma unita täŋkentäknin yäŋ nadäne. ^{41p} Unita bureni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täŋo ämaniye yäŋ nadäŋpäŋ täŋkentäŋ tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneŋ.

⁴² Tänpäkaŋ äma kubätä iroŋi ŋodewani nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yäŋ-yäkŋat-pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmonerjo u irepmirek. ^{43q} Unita ketkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä u madäŋ täkŋewen. Gäk ketka yaräbok yäpmäŋ kuŋatpäŋ geŋi waki täŋo kädäp pähap gänaŋ äpmonpet yäŋ nadäŋpäŋ jop kwäyähäneŋ tänpäŋ itkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. [44 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo yäk.]

⁴⁵ Tänpäŋ kuroŋkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä u madäŋ täkŋewen. Gäk kuroŋka bok kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmonpet yäŋ nadäŋpäŋ jop kwäyähäneŋ tänpäŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. [46 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.] ^{47r} Ba dapunkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä dätpäŋ maŋpi kuneŋ. Dapunka bok ijiŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmonpet yäŋ nadäŋpäŋ kukŋi dätpäŋ maŋpi kwäpäŋ kukŋi-tägän ijiŋpeŋ kuŋatkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. ⁴⁸ Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.

⁴⁹ Nadäkaŋ? Ämawebe kuduŋtagän kädäp mebet api ahäŋ yämek. Ba sol-paŋ täŋo jägämi api nadäneŋ. ^{50s} Paŋ uwä imaka tägagämän upäŋkaŋ unitäŋo gäripi paoränkaŋ jide tänpewi äneŋi ahäwek? Paŋ uwä gäripi nikek udegän irit kuŋat-kuŋatjin gäripi nikek ahäwänpäŋ notjiye-kät säkgämän itneŋ.

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man
Mat 19:1-12; Luk 16:18

10 ¹ Jesutä Kapeneam kome peŋpeŋ kuŋtängän Judia komeken Jodan ume udude käda ahäŋkuk. Päŋku u irirän äma bumta

^m 9:38 Nam 11:27-29 ⁿ 9:39 1Ko 12:3 ^o 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 ^p 9:41 Mat 10:42
^q 9:43 Mat 5:30 ^r 9:47 Mat 5:29 ^s 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6

ukädatä-ukädatä äbuŋ. Äbäwä tāk tāŋkuko udegän man yäwetpāŋ yäwoŋärek tāŋkuk. ²Yäwetpāŋ yäwoŋärek tāŋ irirän Parisi äma ätutä äbāŋpāŋ Jesu yāŋikŋatta ŋode iwet yabāŋkuŋ; Nintāŋo бага man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yāŋiwareko uwä tägawek ba nämo? ³Yäwäwä yäwetkuk; Orajin pähap Moses uwä unita yāŋpāŋ бага man jide täwetkuk? ^{4†}Yäweränä iwetkuŋ; Mosestä ŋode niwetkuk; Äma kubätä webeni yāŋiwarayāŋ nadāŋpāŋä webena yāŋiwatat ubayāŋ yāŋ kudän tāŋpāŋ imiŋkaŋ uyaku täga yāŋ-iwarek yāŋ niwetkuk.

^{5^u}Yäwäwä yäwetkuk; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita бага man u kudän tāŋ tamiŋkuk yäk. ⁶Upāŋkaŋ bian-inik yäput peŋpāŋ Anututä ämawebe pewän ahāŋkuŋ-ken äma bok, webe bok tāŋ yepmaŋkuk. ^{7-8^v}Mebäri uterak ämatä miŋi nani yabä kätāŋpāŋ webeni-kät epmäŋpāŋ irirän tohari gupi kubägän api tāŋpek yäk. Man ude pätak unita yanäpi u yarä nitek nämo. U kubägän tāŋpāŋ itkamän yäk. ⁹Anututä kubägän topmäŋpāŋ yepmaŋkuko uwä ämatä täga nämo yäpmāŋ danineŋ yäk.

¹⁰Ude yäwet paotpāŋ iwaräntäkiye-kät yotken kuŋkuŋ. Kuŋpāŋ iwaräntäkiye Jesutä man yāŋkuko unitāŋo mebäri nadäkta iwet yabāŋkuŋ. ^{11^w}Iwet yabāŋirä Jesutä mebäri ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni yāŋiwatpāŋ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täyak ubayāŋ. ¹²Ba webenitä äpi kakätāŋpāŋ kubä yäpeko uwä udegän kubokäret kädet täyak ubayāŋ.

Jesutä ironiŋoŋita nadāŋ yämikinik tāŋkuk

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³Tāŋpāŋ ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmāŋ äbuŋ, Jesutä keru gupi terak pewän yāŋpāŋ. Yäpmāŋ äbāŋirä iwaräntäkiyetä yabāŋ yāŋkuŋ. ¹⁴Ude tāŋirä Jesu koki wawāpāŋ yäwetkuk; In yabä kätäwä ironiŋoŋi näkken äbut. Nämo yājiwätneŋ. Ämawebe ironiŋoŋi ŋodewani äworeŋpāŋ kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabāŋ yäwat täyak. ^{15^x}Unita näk bureni-inik täwetat; Anututä intājukun it tamiŋpāŋ tabāŋ täwatta ironiŋoŋitä nadäk täkaŋ ude nämo nadānayāŋ tāŋo uwä nämoinik api tabāŋ täwarek yäk. ¹⁶Ude yäwetpāŋ ironiŋoŋi yäpmāŋ äbuŋo u bäyaŋ yāmiŋpāŋ keru kubäkubä terak peŋkaŋ Anututä watäni it yämikta yāŋapik man yāŋ yāmiŋkuk.

Äma tuŋum mähemitä Jesuken äbuk

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷Jesu akumaŋ kwayāŋ tāŋirän äma kubätä bärāneŋ pāŋku ahāŋ imiŋkuk. Ahāŋ imiŋpāŋ gukut imäpmok tāŋpāŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani

† 10:4 Lo 24:1-4; Mat 5:31 ^u 10:5 Stt 1:27, 5:2 ^v 10:7 Stt 2:24; Efe 5:31

^w 10:11 Mat 5:32 ^x 10:15 Mat 18:3

äma siwoŋi, näk kädet jide u iwatpäj irit kehäromi kaŋ yäpet? ¹⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoŋi yäj näwetan? Anutu kubä ugän siwoŋi yäk. ¹⁹ Gäk Anutu täŋo бага man ŋode nadätan; Gäk äma kumäj-kumäj nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, jopman nämo yäwen, äma täŋyäkŋatpäj imaka kubä jop nämo yäpen, meŋka nanka oraŋ yämen yäk. ²⁰ Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoŋärewni äma, näk kädet näwetan u kudup ironjiken umunitä pen iwat yäpmäj äbätat yäk.

²¹ ^z Ude iwerirän Jesutä kaŋpäj butewaki nadäj imiŋpäj iwetkuk; Imaka kubägän nämo täŋkun. Gäk kuŋkaŋ tuŋumka kudup yäniŋ kireŋpäj moneŋ yäpmäjkaŋä äma jäwärita kaŋ yämi. Ude täŋpayäj täno uwä kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen yäk. Eruk ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! ²² Jesutä ude iweränkaŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäj bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.

²³ ^a Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yabäŋpäj yäwetkuk; Tuŋum ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta täŋburut täk täkaŋ yäk. ²⁴ Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadäŋpänä kikŋutpäj nadäwätäk täŋ irirä Jesutä äneŋi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewni Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta pipiri-inik täk täkaŋ yäk.

²⁵ In jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek yäk. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäj yabäj yäwatta api täŋburut täneŋ yäk. ²⁶ Ude yäŋirän iwaräntäkiyetä bumta kikŋutpäj ini-tägän yäŋkuŋ; Wära! Anututä äma moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäj yäyan upäj äma jopi nin ŋodewani jide täŋpäj irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁷ Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäj yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek yäk.

²⁸ Man ude nadäŋpäj Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imakanin kudup mäde ut yämiŋpäj gäk gawatkumäŋo ŋo yäk. ²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näkŋo Manbiŋam Tägata nadäŋpäj yotpärare peŋpäj ba wanoriye noriye, miŋiye naniye, nanakiye ba epäni kudup peŋpäj näkŋo epän täŋ yäpmäj kuŋarayäj täko uwä kowata Anututä imaka imaka tägagämän api imek yäk. Ude täŋpayäj täko uwä kome terak irirän Anututä yotpärare, noriye wanoriye, miŋiye nanakiye ba epäni täŋ bumbum pewän ahäj imineŋ. Täŋkaŋ kadäni pähapken irit kehäromi api kaŋ-ahäwek yäk. Upäŋkaŋ äma näwarayäj täko uwä kome terak ŋo äma ätutä komi mebäri mebäri api imineŋ. ³¹ ^b Ude yäŋpäj yäwetkuk; Äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ

^y 10:19 Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14; Jem 5:4 ^z 10:21 Mat 10:38; Mak 8:34

^a 10:23 Mak 4:19, 1Ti 6:17 ^b 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30

ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäŋ yäwetkuk.

Jesu ini kumäkta manbiŋam äneŋi yäwetkuk

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Eruk Jesu Jerusalem yotpärare-ken ärowayäŋ nadänpäŋ iwaräntäkiye yäwänkaŋ penta äronŋkuŋ. Äronpäŋ Jesu intäjukun kuŋirän iwaräntäkiye mäden iwatkaŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Täŋirä ämawebe ätu yäwatkuŋo u bumta umuntaŋkuŋ. Eruk, bian täk täŋkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yäŋ-yäkŋat päŋku ini terak imaka kämi api ahäŋ imeko unita man ŋode yäwetkuk; ³³⁻³⁴ Ket nadäwut! Nin kuŋtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahänpäŋä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoŋärewani ba bämop äma intäjukun täŋpani täŋo keri terak äronŋirän kumäkta man api topneŋ yäk. Täŋpäŋ äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋirä yäŋärok man iwerit, kaŋ-mägayäŋit täŋpäŋ pärip-päriptä utpäŋ kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Utpewä kumbänpäŋ äneŋpakaŋ edap yarakubä täreŋirän api akwek yäk.

Jems kenta Jontä wäpi biŋam yäpmäkta nadäŋkumän

Mat 20:20-28

³⁵ Täŋpäŋ Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu päŋku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubäta yäŋapidayäŋ nadänpäŋ äbäkamak yäk. ³⁶ Yäwänä yäwetkuk; Jide täŋ nimän yäŋ nadäkamän? ³⁷ Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek täŋpäŋ iriri nek kubätä järapka bure käda kubätä järapka käpmäk käda wäpnek biŋam nikek kaŋ itda yäk. ³⁸ ^d Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadäŋkaŋ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä näŋpayäŋ täyat u ek udegän täga api nädeŋ? Ba ume kädäp ikek ärunayäŋ täyat uwä ek udegän täga api ärutdeŋ? ³⁹ ^e Ude yäwet yabäwänä yäŋkumän; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ŋode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi näŋpayäŋ täro uwä api nädeŋ. Ba ume kädäp ikek ärunayäŋ täro uwä api ärutdeŋ yäk. ⁴⁰ Upäŋkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayäŋ näwetkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitäŋan api itneŋ yäk.

⁴¹ Jems kenta Jontä ude yäŋirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä waŋkuŋ. ⁴² ^f Täŋpakaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. ⁴³⁻⁴⁴ ^g Upäŋkaŋ inä ude nämo

^c 10:32 Mak 8:31, 9:31 ^d 10:38 Mak 14:36; Luk 12:50 ^e 10:39 Apos 12:2; Rev 1:9

^f 10:42 Luk 22:25-26 ^g 10:43 Mat 23:11; Mak 9:35

tänen yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayäj nadänpänjä eruk, kowata yäpämäta nämo nadänpäj intäño watä epän ude tärpeñ kuḡarek. Intäjukun irayäj nadänpänjä inita nadäwän äpani täñpänkañ noriye täño ḡamori-ken kuḡatpäj unitäño watä epän äma ude irek yäk. ^{45h} Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä epän äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täñ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniñ kirenpäj kumäjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpäj inita biḡam yäpayäj äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän täḡaḡkuk

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Kuḡtängän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahänkuḡ. Ahänpäj u irepmitpeñ kuḡirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuḡ. Kuḡtängän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u wäpi Batimeus, Timeus täño nanaki. Äma uwä kädet ḡägäni-ken itkañ moneḡta yäjpiñ ittängän nadäḡkuk; ⁴⁷ⁱ Jesu Nasaret nanik äbätak yäj yäjirä. Ude nadänpänjä gera tañi ḡode yäjkuḡ; Jesu, Devit täño orani, butewaki nadäñ nam! yäk. ⁴⁸ Ude iwerirän ämawebe mäyaptä iniñ bitnänpäj iwetkuḡ; Kum isi. Man yäweno! Yäjirä ḡwäk pimiñpäj ehuranigän yäjkuḡ; Jesu, Devit täño orani, butewaki nadäñ nam! yäk. ⁴⁹ Yäjirän Jesutä nadänpäj uterakgän täpäneñ itpäj yäjkuḡ; Iwet-pewä äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yäjnpäj iwetkuḡ; Bänep täḡa nadänpäj aku! yäk. Jesu ḡäka yäyak! ⁵⁰ Eruk, ude yäwäwä tek punin nanik yäjḡopmäj mañpän kwäpeñ bäräñeñ akumañ Jesuken äbuk. ⁵¹ Ude täñpänä Jesutä iwetkuḡ; Ima täñ namän yäjnpäj näka gera yäyan? Ude iweränä dapuri tumbani unitä yäjkuḡ; O Yäwoḡärewani äma, näk dapun äneñi ijikta nadätat yäk. ^{52j} Yäwänä Jesutä iwetkuḡ; Täḡa, kuyi! Bänepkatä nadäñ namikinik täyan unita täḡatan yäk. Iwerirän uterakgän dapun äneñi ijiwän kwäpäñ Jesu iwarän täñkuḡ.

Jesu doḡki terak Jerusalem äroḡkuk

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

11 ¹ Kuḡtängän Jerusalem yotpärare keräp tañpäj pom kubä wäpi Olip u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuḡ. Ahänpänjä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun peñ yäwetpäj yäwetkuḡ; ² Ek yotpärare udu kun yäk. Päjku doḡki kädet moräki-ken topmäk terak itak u kawun. Doḡki uwä gubañi, nämo täñbätak täwani. U kañpäj pitpäj yäpmäj äbun. ³ Pirirän äma kubätä tabänpäj U imata yäpmäjkamän? yäj täweränä ḡode kañ iwerun; Ekänitä ḡopäj epän kubä täñpayäj nadätak. U täñpän täreñirän äneñi bäräñeñ pewän äbayäj yäj kañ iwerun.

^h 10:45 1Ti 2:5-6 ⁱ 10:47 Mat 9:27, 15:22 ^j 10:52 Mak 5:34

⁴Jesutä ude yäweränkaŋ äma yarä uwä kuŋpäŋ doŋki gubaŋi yot yäman kädet moräki-ken topmäk terak irirän kaŋpäŋ pitkumän. ⁵Pirirän äma ätutä yabäŋpäŋ yänkuŋ; E, u imata yäpmanŋkamän? ⁶Ude yäweräwä äma yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpäŋ Doŋki u yäpmanŋ kun! yän yäwetkuŋ. ⁷Ude yänjirä doŋki uwä Jesuken yäpmanŋ kuŋkumän. Yäpmanŋ pänku Jesuken ahän iminŋpäŋ tek punin nanik yänŋopmanŋpäŋ doŋki terak peŋkumän. Peŋjirän Jesutä äro uterak maŋitkuk. ⁸Äro doŋki terak maŋjirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken yänŋopmanŋpäŋ kädet-ken peŋjirä ätutä päya päham tokätpän udegän kädet-ken peŋ wädän yäpmanŋ kuŋkuŋ. ⁹⁻¹⁰Ude täŋkaŋ ämawebe mäden ba intäjukun kuŋkuŋo u gera ŋode yänkuŋ; Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätäk ŋonita iniŋ oretna!

Kaŋiwat epän oranin pähap Devittä täŋkuko u äneŋi ahätäk unita iniŋ oretna!

Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u iniŋ oretna!

¹¹Eruk, ude täŋ iminŋjirä kumaŋ Jerusalem äronŋpäŋ Jesu kudupi yot gänaŋ äronŋkuk. Äronŋpäŋ imaka imaka kuduptagän yabäŋpäŋ-nadäk täŋ irirän kome bipän taŋjirän äpamaŋ iwaräntäkiye ¹²u yämagut yäpmanŋ Betani yotpärare-ken kuŋkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk

Mat 21:18-19

¹²Eruk patkuŋo yänewänä Betani peŋpeŋ äpamaŋ kuŋjirä Jesu nakta inkuŋ. ¹³^k Nakta iwäkaŋ ijinŋewän kwäpäŋ wama päya kubä pähämi yabäŋkaŋ muŋipi nitek käwep yänkaŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ. Muŋipi ahäk-ahäk kadäni nämo unita pähämigän itkuk. ¹⁴^l Ude kaŋpäŋ päya u ŋode iwetkuk; Ämatä gäkŋo muŋipka näna yänkaŋ api täŋpä waneŋ! Man ude yänjirän iwaräntäkiye nadänkuŋ.

Jesu kudupi yot gänaŋ äronŋkuk

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁵Ude täŋkaŋ kumaŋ Jerusalem ahänŋpäŋä Jesutä kudupi yot gänaŋ äronŋpäŋ yabäŋkuk; Ämatä moneŋ ba barak imaka imaka kowat imän täŋjirä. Yabäŋpäŋ yawat kireŋpäŋ bukäni imaka, däpmanŋ äreyän täŋpän kuŋ yäminkuŋ. ¹⁶Ude täŋpäŋ kudupi yot gänaŋ epän udewani äneŋi täneŋtawä yänŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. ¹⁷Tänŋpäŋä ämawebe ŋode yäwetpän yäwoŋäreŋkuk; Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani;

Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yänŋapik man yäкта api irek.

Ais 56:7

Upänkaŋ intä ŋode täŋjirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak yäk.

Jer 7:11

^k 11:13 Luk 13:6 ^l 11:14 Mak 11:20

^{18 m} Tānpākaŋ bāmop āma ba Baga man yāwoŋārewani āma Jesutā ude tāŋkuko unitāŋo manbiŋam nadānpāŋ ŋode yānpāŋ-nadāŋkuŋ; Jesu u jide tānpāŋ utpena kaŋ paorek? Āmawebe pāke u Jesu tāŋo manta gāripi nadāk tāŋkuŋo unita Jesuta umuntaŋpāŋ man ude yānpāŋ-nadāŋkuŋ.

¹⁹Tānpākaŋ kome bipānā Jesu iwarāntākiye-kāt Jerusalem peŋpeŋ kuŋkuŋ.

Jide tānpāŋ yāŋapik man tāŋo bureni yāpne?

Mat 21:20-22

^{20 n} Eruk kuŋtāŋgān patkuŋo yāŋewānā akumaŋ kuŋpāŋā wama pāya Jesutā tagwān man iwetkuko uwā kaŋkuŋ; Pāhāmi kujari kuduptagān kubit taŋ tewā āpukopāŋ kaŋkuŋ. ²¹Kaŋpāŋ Jesutā wama pāya man iwetkuko Pitatā u juku piŋpāŋ yāŋkuk; Ārowani, pāya ukeŋonita ka! Tagwān man iwetkuno ukeŋo kubit taŋkuko itak ŋo yāk.

²²Yāŋirān Jesutā ŋode yāwetkuk; Nadāwut! In Anutu nadāŋ imikinik tānpāŋ kuŋat tākot! ^{23 o} Nāk bureni tāwetat. Āma kubātā bānep yarā nāmo peŋkaŋ bureni-inik api ahāwek yāŋ nadānpāŋ Pom udu akumaŋ gwāgu gānaŋ tubāpeŋpāŋ āpmo! yāŋ iwereko uwā bureni ahāwek.

^{24 p} Unita ŋode tāwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yāŋapinayāŋ tāŋo uwā imaka u yāpmāŋkamāŋ ubayāŋ nadākinik ude tānpāwā bureni api ahāŋ tamek. ^{25 q} Unita Anutu-ken yāŋapik man yānayāŋ nadānpāŋā āma kubā tāŋo momi yāpmāŋ kuŋatpāŋā kaŋ pek tāŋput! Ude tāŋirā Nanjin kunum gānaŋ naniktā udegān intāŋo momi api peŋ tamek. [26Upāŋkaŋ in āma tāŋo momi yāpmāŋ kuŋarāwā Nanjin kunum gānaŋ naniktā udegān intāŋo momi pen api yāpmāŋ kuŋarek yāŋ yāwetkuk.]

Jesu netātā iwerānpāŋ epāni tāk tāyak?

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷Eruk man yāŋ paotpāŋ Jesu iwarāntākiye-kāt āneŋi Jerusalem kuŋkuŋ. Pāŋku ahānpāŋ Jesu kudupi yotken āroŋpāŋ kuŋarirān bāmop āma, Baga man yāwoŋārewani āma ba Juda nanik tāŋo ekāni ekāni ātutā ahāŋ imiŋpāŋ iwetkuŋ; ²⁸Ai! Gāk imaka tāk tāyan ŋo netātā gāwerirān tāk tāyan? ²⁹Ude iwerāwā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; Nāk man kubāgān-inik tāwet yabāwa nāwerirā nākā udegān netā nāwerān imaka tāk tāyat u kowata tāwerayāŋ. ³⁰Eruk, Jontā ume ārut yāmiŋkuko u netā iwerānkaŋ ume ārut yāmiŋkuk? Anututā iwerānkaŋ tāŋkuk ba ini nadānpāŋ tāŋkuk? Unita yāwā nadāwa!

³¹Ude yāwerānā āma ābot unita jide yāne yāŋ nadānpāŋ ini-tāgān yānpāŋ-nadāk tāŋkuŋ; Nin Anututā iwerān tāŋkuk yāŋ yānawā Jesutā

^m 11:18 Mak 14:1 ⁿ 11:20 Mak 11:14 ^o 11:23 Mat 17:20 ^p 11:24 Mat 7:7

^q 11:25 Mat 5:23; Mat 6:14-15

node niwerayän; A! Upän imata mani nämo nadänkuḡ? yän niwerayän yäk. ³²Tän, Jon uwä ini nadänpäḡ täḡkuk yän yänawä ämawebe man bumta niwetnayän. (Uwä ämawebeta umuntaḡkuḡ. Ämawebetä Jonta Anutu täḡo manbiḡam yänahäwani äma kubä yän nadänkuḡo unita.)

³³Nadän-bäräp yarä nitek ude täḡpäḡ Jesu iwetkuḡ; Nin nämo nadäkamän yäk. Yäwäwä yäwetkuḡ; Eruk, ude yäkaḡ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäḡo mebäri nämo täwerayän.

Wain epän täḡo watä äma waki

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

12 ^{1r} Jesutä ude yänpäḡ yäput peḡpäḡ man wärani node yäwetkuḡ; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täḡ moreḡpäḡ yewa täḡ-äyänurek. Täḡpäḡ wain mujipi yeḡ yäwatpäḡ umeni yäpmäkta komeni täḡkaḡ watä ämata yot kubä täḡ imek. Ude täḡ moreḡpäḡ wain epän u watäni itta äma ätu yepmaḡkaḡ kome ban kubäken kwek. ²Kwekopän mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp taḡirän mujipi ätu inita ketpäḡ yäpmän imiḡ äbäkta epän ämani kubä iwerän kwek. ³Kuḡirän wain epän watä äma unitä äma u kaḡpäḡä utpäḡ iwat kireḡpewä äneḡi ketäḡ kwek. ⁴Täḡpäḡ wain epän mähemitä nadänpäḡ äneḡi epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuḡirän iḡitkaḡ gwäki däpmän kərəpmitpäḡ waki täḡ imineḡ. ⁵Ude täḡirä äneḡi kubä iwerän kugän täḡpek. Iwerän kuḡirän kumän-kumän utneḡ. Täḡirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuḡirä ätu uwä däpmänpäḡ yepmaḡpä kuneḡ, ätu uwä kumän-kumän däpmäk täneḡ.

^{6s} Eruk, yepmaḡpäḡ kuḡ moreḡtäko iniken nanaki-inik unitägän iränä upän iwerän kwek. Näḡḡaken nanakna ḡonitä kwänä oraḡ imiḡpäḡ mani api buramineḡ yäk. ⁷Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täḡo watä äma unitä nanaki-inik u kaḡpäḡä yänpäḡ-nadäk node täneḡ; Unitä epän ḡo mäheḡi api täḡpek yäk. Unita uritna epän ḡo ninta biḡam kaḡ täḡpäḡ! yän yäneḡ. ^{8t} Ude yänpäḡ iḡitpäḡ kumän-kumän utpäḡ gupi wain epän gägäni käda maḡpä kuneḡ.

⁹ Jesutä man wärani ude yänpäḡ node yäwetkuḡ; Epän mähemitä watä äma u kowata jide api täḡ yämek? Node api täḡpek; Kuḡpäḡä wain epän watä it täḡkuḡo u däpmän moreḡpäḡä watä äma kodaki yepmaḡpek yäk. ¹⁰Anutu täḡo man node kudän täwani u nämo daniḡpäḡ nadäk täkaḡ?

Äma yot täḡpanitä bek kubä kawä wawäpäḡ peḡkuḡo unitä bek bämopi ude itak.

¹¹ Anututä ude täḡpewän ahänirän kaḡpäḡ gäripi pähap nadäkamän yäk. *Sam 118:22,23*

¹² Jesutä ude yänirän Juda täḡo intäjukun ämatä nadänkuḡ; Jesu ninta yänpäḡ man wärani u yäyak. Ude nadänpäḡ iḡitnayän täḡkuḡo upänkaḡ

^r 12:1 Ais 5:1-2 ^s 12:6 Mat 3:17 ^t 12:8 Hib 13:12

ämawebetä Jesuta gäripi nadäk täñkuño unita umuntañpäj Jesu kakätänpeñ kuñkuñ.

Ämatä Jesu takis moneñta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

13^u Kuñpäj Parisi ämakät äma Herot täño äbotken nanik ätu Jesu täño mani nadäkta yäwerä kuñkuñ. Jesutä man goret yäwän nadänkañ uterak kañ inñitna yänkañ kuñkuñ. 14 Ude nadänpäj Jesu kañ-ahänpäj bänep ärik-ärik man ñode iwetkuñ; Yäwoñärewni äma, nin gäkño mebäri nadäkamäj. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täñpäj man bureniğän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäj daniñpäj kuduptagän Anutu täño kädet siwoñigän niwetpäj niwoñärek täk täyan. Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ imikta nintäño бага mantä yäjiwät täyak ba nämo? 15 Imik täkana ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täño mebäri nadäwän tärewäpäj yäwetkuk; In imata jopman näkñatkañ? Eruk moneñ kubä yäpmäj päbä namä käwa. 16 Yäweränä moneñ kubä imiñkuñ. Imiñirä kañpäj yäwetkuk; Moneñ ño terak netä täño inñami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän yänkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. 17^v Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut yäk. Ude yäwänkañ kikñutpäj nadäwätäk pähap täñkuñ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

18^w Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täñkuñonik.) Äbänpäj ñode iwetkuñ; 19^x Yäwoñärewni äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmänpäj komenita yeri kubä nämo bäyañkañ kumänñirän monänitä webeni kajat yäpmänpäj tuänita biñam yeri bäyañ imek yän yänkuk. 20-22 Täñpakañ bianä ini buap 7 itkuñowä tuätä webe kubä yäpmänpäj yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Täññirän monänitä webe ugänpäj yäpuk. Yäpmänpäj udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumänñirän gwekitä webe ugänpäj koreñpäj udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumänñirän awänitä webe kajat ini ugänpäj yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäj yäpmänpäj yeri kubä nämo peñkañ kumän-tagän kumbuñ. Äpiyetä kumänñirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. 23 Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biñam api täñpek? yän iwetkuñ.

^u 12:13 Mak 3:6 ^v 12:17 Rom 13:7 ^w 12:18 Apos 23:8 ^x 12:19 Lo 25:5

²⁴ Ude iwerirä Jesutä yawetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkaŋ u mebäri ŋodeta; In Anutu täŋo man kudän täwani ba Anutu täŋo kehäromita guŋ takinik täk täkaŋ unita yäk. ²⁵ Ittäŋgän kumbani-ken naniktä akuŋpäŋ ämawebe u nädapi nämo api täneŋ yäk. Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaŋ ude ämawebe jop api itneŋ yäk. ²⁶ Kumbani-ken nanik akukakukta yäkaŋ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täŋkuko uterak ŋode nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? Mosestä päya terak mebet täŋirän kaŋkaŋ u dubini-ken kuŋirän Anututä iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniŋ orerani yäŋ iwetkuk. ²⁷ Anututä ude iwetkuko unita ŋode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täŋo Anutu, kumbani täŋo nämo. Ämatä kumäŋpäŋ paot-inik täk täkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ u goret-inik nadäk täkaŋ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täŋo man

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ Täŋpäŋ Baga man yawoŋärewni äma kubätä äbäŋpäŋ Jesu-kät Satyusi äma ukät man yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋo u nadäŋkuk. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yawet irirän nadäŋpäŋä Jesu iwet yabäŋkuk; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak? ²⁹ Ude yawänä Jesutä ŋode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ŋode; Juda ämawebe juku peŋpäŋ nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. ³⁰ Unita Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen yäk. ³¹ E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta nadäŋ yämen. Baga man kubätä yarä ŋo nämoinik yärepmitak yäk. ³² Ude yäŋirän Parisi äma unitä yäŋkuk; Yawoŋärewni äma, gäk yäŋiri nadäwa siwoŋi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewani kubä nämo itak yäk. ³³ U bänepka nadäk-nadäkka ba kehäromika kudup imen ba gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täŋ imeno unitä Anutu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak gäripi nitek mebäri mebäri yärepmit morekamän yäk. ³⁴ Ude yäŋirän Jesutä nadäwän siwoŋi täŋirän iwetkuk; Gäk Anutu täŋo kaŋiwat yewa dubini-ken itan yäŋ gabäŋpäŋ-nadätat yäk. Täŋpakaŋ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

Jesu ini Kristo unita yawet yabäŋkuk

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänaŋ ämawebe yäŋpäŋ-yawoŋäreŋ täŋ itkaŋ ŋode yawet yabäŋkuk; Imata Baga man yawoŋärewni ämatä

^y 12:26 Kis 3:2,6 ^z 12:28 Luk 10:25-28 ^a 12:29 Lo 6:4-5 ^b 12:31 Wkp 19:18

^c 12:33 Lo 4:35; Ais 45:21, 1Sml 15:22; Hos 6:6

Kristota Devit täño nanaki kubä, komen ämagän yän yäk täkan? ³⁶Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkan Devittä ñode yänkuk;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwetkuk;

Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkan iwankaye

yäpmanpäñ gämotka-kengän api yepmanpet yäk. *Sam 110:1*

³⁷Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yän yäk täkan? Jesutä man ude yänjirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadänkuñ.

³⁸Tänpäñ äneñi ñode yänpäñ-yäwoñäreñkuk; Baga man yäwoñärewni ämata ket nadänpäñ kuñatkot! Äma uwä ämawebetä nibänpäñ biñam yäwut yän nadänpäñ tek säkgämän käroni täñkan ämawebe inami-kengän kuñat täkan. ³⁹Käbeyä yot gänäñ äma ekäni täño bägup-ken mañit täkan, intäjukun itta. Ba äñnak-äñnak tañi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayän nadäk täkan. ⁴⁰Äma udewanitä webe kajattä yot gänäñ äronpäñ tuñumi yäyomägat täkan. Ba ämawebetä nibäwut yänkan yänpik man käroni boham yän yäpman kuk täkan. Ude täk täkan unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneñ yäk.

Webe kajat kubätä moneñi kudup peñkuk

Luk 21:1-4

⁴¹^d Kudupi yot gänäñ äronkan Jesu moneñ pewani-ken kukñi käda itkan yabän yäwat irirän ämawebe äbä moneñ pewä äpmok täñkuñ. Täñkan äma tuñum ikek mäyaptä äbänpäñ moneñ pähap pewä äpmok täñkuñ. ⁴²Tänjirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä moneñ gämäni täpuri yarä pewän äpmonkumän.

⁴³^e Ude täñjirän Jesutä webe kajat u kanpäñ iwaräntäkiye yän-päbä yepmanpäñ yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ñonitä moneñ peyak uwä ätu pähaptä pekan ño yärepmitak yäk. ⁴⁴Ämawebe päke u moneñ bureni pat yämiñirä uken nanik yarä-gänpäñ pekan yäk. Täñ, webe kajat ñowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri inirako uwä kudup peñkan jopi-inik itak yäk.

Kudupi yot api tänpä wanen

Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

13 ¹Ude tänpäñ Jesutä kudupi yot gänäñ naniktä äpäman kuñirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän tänpäni yäk. ²^f Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabängärip täkan upänkan mädenä api tokät mäneñ. Mobä uterak terak itkan uwä api erän mäneñ.

³Eruk kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äronpäñ itpäñ kudupi yot ban udu irirän kanpäñ Pita, Jems, Jon, Andrutä

^d 12:41 2Kn 12:9 ^e 12:43 2Ko 8:12 ^f 13:2 Luk 19:44

inigän Jesu ñode iwet yabänkuñ; ⁴Yäno ukeño jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayäj täñjirän kudän jidewani ahäjirän api käne? ⁵Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yäj-täkñatneñta ket nadänkan kuñat täkot yäk. ⁶Äma mäyaptä äbänkanj näk wäpna terak ñode api yäneñ; Näk Anutu täño iwoyäwani ubayäj yäj api yäneñ. Ude yäjirä ämawebe mäyaptä nadäj yämiñpäj api yäwarän täneñ. ⁷Kadäni uken ämik mämä ba ämik täño manbiñam nadänkanj Wära! Kadäni täretak yäj nadänkanj nämo kikñutneñ. Kudän ude ahäkta yäwani upänkanj kadäni bäräneñ-inik nämo api tärewek yäk. ⁸^s Kome tañi täpuri kowat ämiwän api täneñ. Täñpäj kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäj komeni komeni api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayäj täño unitäño wärani. Bureni u kämi api ahäwek yäk.

⁹^h Unita in nadäj täpäneñpäj kuñat täkot. Ämatä manken tepmanjit, käbeyä yotken kadätä tadäpmänjit api täneñ yäk. Ba ugän nämo. In näka yäjpäñ tämagut päñku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma iñamiken api tepmanej. Täñjirä kadäni uken intä näkño man u yäjahänpäj yäwetneñta yäwani. ¹⁰Täñpakanj kadäni tärek-tärek nämo ahäjirän intäjukunä näkño Manbiñam Täga yäjahäjirä ämawebe komeni komeni kanj nadäwut. ¹¹ⁱ Täñpäj tämagut päñku manken tepmanayäj täñjirä uken man jide yäwetnayäj yäjpäñ nadäwätäk nämo täneñ. Nämo, kadäni uken man ahäj tamiñjirä nadäñpäj ugänpäj yäwetneñ. Man u yänayäj täño u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bänepjin-ken peñjirän api yäjahäneñ yäk.

¹²^j Täñpäj kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan keriken peñjirän kumäj-kumäj api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanaktä miñiye naniye iwan täñ yämiñpäj manken yepmanjirä kumäj-kumäj api däpneñ. ¹³^k Täñpakanj näka yäjpäñ ämawebe mäyaptä iwan api täñ tamineñ. Upänkanj äma kubätä gwäk pimiñpäj näkño man nämo peñpäj yäpmäj kuñarayäj täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet yäk.

¹⁴^l Man ño daniñpäj ket ñode nadäwä tärewut; Kämiwä, imaka taräki waki kubä peñawähut ikektä nämo itnanjiken irirän api käneñ. Kanpänjä ämawebe Judia komeken nanik u bäräneñ akumañ kome ño peñpeñ banken kanj kut. ¹⁵^m Äma kubätä yot yäman irayäj täko uwä tuñumi yäpmäkta yot gänäñ nämo ärowek. Nämo, jop kanj metänpeñ kwän. ¹⁶Ba äma kubä ketem epänken irayäj täko uwä äneñi äyäjutpeñ päñku mäniñ siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kanj metänpeñ kwän. ¹⁷ⁿ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bäräpi-inik api nadäneñ! ¹⁸Unita in Ekäniken yäjapiñjirä

^s 13:8 Ais 19:2, 2Sto 15:6 ^h 13:9 Mat 10:17-20 ⁱ 13:11 Luk 12:11-12 ^j 13:12 Mat 10:21

^k 13:13 Mat 10:22; Jon 15:21 ^l 13:14 Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 ^m 13:15 Luk 17:31

ⁿ 13:17 Luk 23:29

ämetpeŋ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ahäwektawä! ¹⁹ Bureni, imaka ahäwayäŋ täyak uwä umuri pähap! Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänjkumän-ken umunitä päbä apiŋo u bämopi-ken imaka umuri pähap udewani kubä nämo ahänjkuk. Ba udewanitä äneŋi nämo api ahäwek. ²⁰ Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmänj täkŋeŋkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upänkaŋ Ekänitä ämawebe inita biŋam iwoyänjkuko unita butewaki nadänpänj kadäni keräpigän api däpmänj täkŋewek.

²¹ Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ŋo ahätak! yän täwerirä unita nadänirä bureni nämo täŋpek. ²² Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yän-täkŋatpänj Näk Kristo ba profet kubä yän api yäneŋ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneŋ. Ämawebe Anututä inita yäpmänj daniwani unitäŋo bänepi peŋ awähutna yänkaŋ kädери paränä epän pähap ude api täneŋ. ²³ Täŋkaŋ imaka udewani nämo ahänjirän intäjukun täwetat unita nadänj täpänenpänj kuŋat täkot!

Äma Bureni-inik äneŋi api äbek

Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

²⁴⁻²⁵ Imaka umuri umuri u ahänjpänj paorirän mädeni-ken ŋode api ahäwek;

Edap täŋo peŋyänjektä nämo ijiŋirän, emak udegän api bipmänj urek. Täŋirän, guk api täreŋ mäneŋ.

Ude ahänjirän imaka kehäromi nikek kunum gänaŋ it täkaŋ u wareŋ api täŋ moreneŋ. *Ais 13:10, 34:4*

²⁶ Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi pähap ba epmäget kudän ikek äbänjirän ämawebe api käneŋ. ²⁷ Kadäni ugän aŋeroniye peŋ yäwet-pewän pänku ämawebe inita iwoyäwani kome kukŋi kukŋi, umude ba unude uken nanik api yämagutneŋ.

²⁸ Jesutä ude yänpänj äneŋi ŋode yänjkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpänj täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kaŋpänj edap kadäni keräp täyak yän nadäk täkaŋ. ²⁹ Unita udegän in imaka imaka api ahäneŋ yän täwetat unitä ahänjirä yabänpänj tärek-tärek kadäni keräp täyak yän api nadäneŋ. ³⁰ Näk bureni täwetat. Ämawebe apiŋo itkaŋ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahänj moreneŋ. ³¹ Täŋpakaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upänkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Kepma ba kadäni nämo nadäkamänj

Mat 24:36-44

³² Imaka täwetat ŋo äma kubätä kadäni uken, kepma ba bipani uken api ahäwek yän nämoinik nadätak. Kunum gänaŋ aŋero imaka nämo

° 13:19 Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 P 13:22 Lo 13:1-3; Rev 13:13 ¶ 13:24 Rev 8:12

† 13:27 Mat 13:41

nadakaan yäk. Ba Anutu tãjo Nanaki u imaka, nãmo nadatak. Nanitã initãgãn nadatak. ³³Kadãni nãmo nadakaan unita bãnepjinta watãni itpãj kuŋat tãkot. In imaka u kadãni udeken api ahãwek yãj nãmo nadakaan unita. ³⁴^s Kadãni uwã man wãrani kubã ñode bumik; Åma kubã kome kubãken kwa yãjkaŋã watã åmaniye imaka tuŋumi watãni itneŋta epãn man yãwerek. Ude yãwetpãj yot yãma tãjo watã åma iwerek; Watã säkgãmãn kaŋ it yäk.

³⁵^t Unita inã udegãn, watãni säkgãmãn itpeŋ kuŋatneŋ. In yot tãjo mãhemitã åneŋi åbãkãbãk kadãni uwã nãmo nadakaan. Bipãda ba bipani bãmop ba yãŋe-yãŋeta ba tamimaŋ-inik kadãni uken ba uken api åbek yãj nãmo nadakaan. ³⁶Bãrãnek-inik åbãnpãŋ dãpmon parirã tabãwekta. ³⁷Unita in ba åmawebe kudup ñode tãwetat; Dapun ijipãŋ kodakgãn itkot, dãpmon nãmo pãtneŋ! yäk.

Juda åmatã Jesu utta man topuŋ

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

14 ¹^u Tãjpaŋkaŋ kepma yarã kerãp taŋirãn Juda tãjo orekirit pãhap kadãni kubã wãpi Pasova ba Kãrãga yiskãt nãmo awãhurani åŋnak-åŋnak kadãni tãŋkuk. Tãjirãn bãmop åma intãjukun tãŋpani-kãt Baga man yãwoŋãrewani åma åtutã Jesu kãbop iŋitpãŋ utna yãjkaŋ kãdetta wãyãkŋeŋkuŋ. ²Ñode nadãŋkuŋ; Åmawebe bumta itkaŋ ñonitã nadãwã tãga nãmo tãjppãŋ peŋawãk tãneŋ yãjppãŋ unita orekirit kadãni uken tãnetawã yãj nadãŋkuŋ.

Webe kubãtã Jesuta iron tãj imiŋkuk

Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

³^v Tãjpaŋkaŋ Jesu Betani yotpãrare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon, gisik parãm ikek yãj iwerani unitã yotken åronppãŋ ketem bok naŋkumãn. Ketem naŋ irirãn webe kubãtã ume kãbãŋi säkgãmãn u gwãki taŋi peŋpãŋ yãpanipãŋ yãpmãŋ åbuk. Yãpmãŋ åbãnpãŋ Jesu gwãki-ken piŋ ibatkuk.

⁴Ude tãjirãn åma åtu itkuŋo unitã kaŋpãŋ kokwawak nadãŋpãŋ yãjppãŋ-nadãk ñode tãŋkuŋ; E! Ima mebãrita imaka gwãki pãhap peŋpãŋ yãpani ñowã jop ureŋ tãjppãn kukaŋ? ⁵Åmatã ume u suwaŋpãŋ siliwa moneŋ taŋi gamãkaŋ åma jãwãrita yãminaŋi. Ude yãjppãŋ webe u bumta kaŋ-yãŋkuŋ.

⁶Kaŋ-yãj irirã Jesutã ñode yãwetkuk; Kakãtãwut! yäk. Imata bãrãpi imikaŋ? U iron inipãrik kubã tãj namitak yäk. ⁷^w Åma jãwãri inkãt wari wari irirã iron tãj yãmina yãjppãŋã kaŋ tãj yãmut! Upãŋkaŋ nãk

^s 13:34 Mat 25:14 ^t 13:35 Luk 12:38 ^u 14:1 Mak 11:18 ^v 14:3 Luk 7:37-38

^w 14:7 Lo 15:11

inkät pen nämo api itne. ^{8 x} Webe ŋo iron täŋ namayän nadänpän ini täŋ naminanji ude täyak. Näk änenayän täkaŋ unita awaŋken kukta gupna ume käbänji gäripi nitek ŋo ärut namitak yäk. ⁹ Näk bureni täwetat. Manna biŋam Täga komeni komeni yänjahän yäpmän kunayän täŋo udegän webe ŋonitä täŋ namitak unitäŋo manbiŋam bok api yänjahän yäpmän kuneŋ. Ude täŋirä ämawebetä webe ŋonita nämo api guŋ tänen yäk.

Jesu iwaräntäkiye-kät Pasova ketem naŋkuŋ

Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

¹⁰ Tänpäkaŋ iwaräntäkiye 12 u bämopi-ken nanik kubä wäpi Judas Kariot unitä Jesu iwan keru terak kaŋ pewa yän nadänkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken u päŋku yäwetkuk. ¹¹ Ude täŋirän bänep täga nadänpän monen api gamine yän iwetkuŋ. Judastä u nadänpän päŋku iwan keru terak kaŋ pewa yänkaŋ Jesu iwaräntän yäpmän kuŋatkuŋ.

^{12 y} Tänpäkaŋ käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput peŋkuŋ. Kadäni ukengän Juda ämawebe Anututä äbekiye oraniye bian täŋkentän yämiŋkuko u nadäkta nädamiŋi-nani kubäkubätä sipsip nanaki ini-ini däpmäk täŋkuŋonik. Eruk kadäni ugän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabänkuŋ; Yot deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka u täŋtuŋum täne? ¹³ Yäwäwä Jesutä äma yarä man ŋode yäwetpän peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; Yotpärare bämopi-ken kuŋirän äma kubä ume käbot ikek ukät äbä peronpänä u kaŋ iwarun! ¹⁴ Iwat yäpmän kumaŋ äma unitä yot ärowayän täkken u äronpän yot mäheŋi ŋode kaŋ iwerun; Yäwoŋärewani äma ŋode yäyak; Bäguŋ näwaräntäknaye-kät Pasova ketem äŋnak-äŋnakta de? yänkaŋ iwerun. ¹⁵ Ude iweränkaŋ yot gänaŋ bäguŋ taŋi punin unu ketem äŋnak-äŋnak täŋpani tuŋum ikek täwoŋärewänkaŋ Pasova ketem täŋtuŋum täkon.

¹⁶ Eruk Jesutä ude yäweränä yarä uwä yotpärare-ken äronpän Jesutä yänkuko udegän kaŋ-ahänpän Pasova ketem täŋtuŋum taŋkumän. ¹⁷ Eruk kome bipmäŋirän Jesu iwaräntäkiye 12 ukät tuŋum taŋkumän-ken u kuŋkuŋ. ^{18 z} Kumaŋ yot gänaŋ äro ketem naŋ itkaŋ Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In ketem penta näkamän ŋo kubätä näk iwan keru terak nepmaŋpayän yäk. ¹⁹ Ude yänirän nadänpänä butewaki nadänpän ini-ini iwet yabänkuŋ; Ekäni, näka yäyan? ²⁰ Ude yäntäko Jesutä yäwetkuk; In näwaräntäknaye 12 inken nanik kubä. Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitä api täŋpek. ²¹ Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkaŋ äma iwan keru terak nepmaŋpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

^x 14:8 Jon 19:40 ^y 14:12 Kis 12:6, 14:20 ^z 14:18 Sam 41:9

²² Eruk ketem nan irirä Jesutä käräga kubä yäpman̄kaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ñode yäwetpäŋ yämiñtäŋ kuŋkuk; Ño yäpman̄päŋ nan̄put. Ñowä näkño tohatna yäk. ²³ Ude yän̄päŋ wain ume yäpman̄kaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ yämän kudup nan̄kuŋ.

²⁴ ^a Yämän nan̄irä yäwetkuk; Ñowä näkño nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta nägätna piwayän täyat. Ämawebe mäyapta yän̄päŋ piwayän täyat. ²⁵ Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo nan̄kaŋ it yäpman̄ kuñtäŋgän Anutu täño kaŋiwat yewa gänäŋ äron̄kaŋ wain ume mebäri kubä api nan̄pet. ²⁶ Ude yäweränkaŋ kap kubä ten̄päŋ yot u pen̄peŋ kumaŋ Olip Pom terak äron̄kuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yän̄ yän̄kuk

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

²⁷ ^b Äron̄it äron̄it Jesutä yäwetkuk; In kuduŋtagäntä nabän umun̄taŋ api kuñtäŋpä kun̄eŋ. Ude täŋirä Anutu täño man kudän täwani ñode pätak u bureni ahäwayän;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtäŋpä kun̄eŋ. *Sek 13:7*
²⁸ ^c Upän̄kaŋ kumbani-ken nanik äneŋi akuñpäŋ Galili komeken näkä jukun päŋku api itkirowet. ²⁹ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineŋ upän̄kaŋ näk ude nämo api täŋpet yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera; Apiño bipani purup gera kadäni yarä nämo yän̄irän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayän. ³¹ ^d Ude yäwänä Pitatä gwäk kwain̄päŋ man kehäromigän yän̄kuk; Nämo! Gäk gutpäŋ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkaŋ noriyetä udegän yän̄kuŋ.

Jesutä Getsemane päŋku nani-ken yän̄apiŋkuk

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² ^e Kuñtäŋgän Getsemane epän tobätken ahän̄päŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Ñode irirä näk päŋku yän̄apik man yäwayän yäk. ³³ Ude yän̄kaŋ ätu yepman̄päŋ irirä Pita Jems Jon ugänpäŋ yämaguränkaŋ kuŋkuŋ. Kuñtäŋgän Jesu nadäwän umuri pähap täŋpöpän̄ yän̄kuk; ³⁴ ^f Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahän̄ namitak unitä nurek yän̄ nadätat. Unita in ñogän kodak itkaŋ nabän̄ näwatkot yäk. ³⁵ Ude yän̄peŋ ätu nanak kuñpäŋjä bäräpi nadän̄päŋ kome terak man̄päŋ äpmon̄päŋpäŋ komi nadän̄kuko u nanatä nadän̄ namiñirän paorän yän̄päŋ ñode yän̄apiŋkuk; ³⁶ ^g O nan, gäk imaka kubä täŋpayän̄ nämo bäräp tak täyan.

^a 14:24 Sek 9:11; Jer 31:31-34, 1Ko 10:16; Hib 9:20 ^b 14:27 Mak 14:50

^c 14:28 Mat 28:16; Mak 16:7 ^d 14:31 Jon 11:16 ^e 14:32 Jon 18:1 ^f 14:34 Jon 12:27

^g 14:36 Rom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38

Unita komi bäräpi nadäwayän täyat u ketären namisi. Upänkañ näkño nadäk nämo, gäkñaken nadäktä kañ ahäwän.

³⁷Ude yänpän äma yaräkubä unitä itkuñ-ken äyänutpen kuñpän yabäwän dämpmon pat itkuñ. Dämpmon parirä yabänpän Pita iwetkuk; Saimon! Gäk imata dämpmon pat itan? Gäk kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo iren? ³⁸^h Tänyabäk-ken kwitanen̄ta ket nadänpän yänpik man yän itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkañ upänkañ kehäromijin nämo yäk.

³⁹Ude yäwetkañä äneñi kuñpän yänpik man yänkuko udegän yänkuk. ⁴⁰Yänpik man ude yän paotpän äbänpän yabänkuk; Dämpmona yewäpän pat irirä. Abä yabäwänä mäyäk tanpän man kubä nämo iwetkuñ. ⁴¹Eruk Jesu äneñi kuñpän tänkuko udegän täñkañ äbänpän yäwetkuk; Ai! In dämpmon pen pat itkañ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ño. ⁴²Akwäpän pänku yabän ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani äbätak ño yäk.

Komi ämatä Jesu in̄itkuñ

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

⁴³Jesu man ude yänjirän pengän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u ahän yämiñkuk. Komi äma, kadä boham ikek Judas-kät penta äbuñ. Komi äma uwä bämop äma, Baga man yäwoñärewni äma ba Juda täño ekäni ekäni ätu unitä yäwet-pewä äbuñ.

⁴⁴Intäjukunä Judastä man kädet ñode yäwetkuk; Näkä pänku äma u geñi dara nabänkañ upän kañ injirut yäk. ⁴⁵Eruk Jesu ahän imin̄pän iwetkuk; Yäwoñärewni ämana! Ude yänpän geñi datkuk. ⁴⁶Eruk, ude tänpän kañpänä in̄itpän kerigän topuñ. ⁴⁷Ude täñjirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänañ nanik wädäwän kwäpänä bämop äma unitäño watä ämani kubä ura yäkñat jukuni pain̄kuk.

⁴⁸Tänpänä Jesutä komi äma äbuño u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä näk kubo äma ämik tänpäni ude tänpapän kadä boham ikek nutnayän äbäkañ? ⁴⁹ⁱ Näk kepmani kepmani kudupi yot gänañ äronkañ inkät ämawebe Anutu täño man täwetpän täwoñärek täk täñkut-ken ugän imata nämo nepmäñitkuñ? Upänkañ täga! Ude täñ namiñjirä Anutu täño man terak näka man kudän pätak u bureni ahäwän. ⁵⁰Ude yänjirän iwaräntäkiye kudup kañ-umuntañ kuñtänpä kuñkuñ.

⁵¹⁻⁵²Tänpänä äma gubañi kubä tek yabuko unitä Jesu iwatkuk. Iwarirän komi ämatä in̄itnayän täñjirä tek yabuko u pitpän penpen morän metänpen kuñkuk.

^h 14:38 Luk 11:4 ⁱ 14:49 Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20

Jesu manken teŋkuŋ

Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

⁵³Tänpäkaŋ Jesu imagut yäpmäj bämop äma intäjukun iranitä yotken kuŋkuŋ. Yot uken bämop äma, ba Juda täŋo ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewani äma u kudup kubä-kengän ugän itkuŋ. ⁵⁴Yäpmäj kuŋirä Pita mädeŋän yäwatpäj yot unitäŋo yewa gänaŋ äroŋkuk. Äroŋpäjä komi äma ukät bok itpäj kädäp äŋäriŋ itkuŋ. ⁵⁵Tänpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni u kuduŋtagän itpäj Jesu kumäj-kumäj utna yänkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ätuta wäyäkŋeŋkuŋ. Upäjkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäj nadäŋkuŋ. ⁵⁶Tänpäkaŋ äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täŋkukonik yäj jop manman ude yänkuŋ. Jop manman mäyap ude yänkuŋopäj man mebäri inigän inigän yänkuŋo unita man uterakgän nämo ahäŋkuk. ⁵⁷⁻⁵⁸^j Yänkäko äma ätutä akuŋpäj jopman ŋode yänkuŋ; Nin Jesu u man ŋode yänirän nadäŋkumäj; Näk kudupi yot äma keritä täŋpani ŋo wärämupäj keŋma yarakubätagän äneŋi udewanigän äma keritä nämo täŋpani kubä api täŋpet yäk. ⁵⁹Man yänkuŋo u ini-ini yänirä mebäri kubägän nämo täŋkuk.

⁶⁰Tänpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani unitä akuŋpäjä Jesu iwet yabäŋkuk; Man kowata nämo yäwerayäj? Äma päke ŋo gäka man yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak? ⁶¹^k Yänirän Jesutä man kubä nämo yänkuk. Man nämo yänkaŋ kum irirän intäjukun ämatä äneŋi iwet yabäkgän täŋkuk; Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäktä iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu iniŋoret täkamäj unitäŋo nanaki gäk?

⁶²Yäwänä yänkuk; Yäyan ubayäj. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täŋo keru bure käda ittängän kunum gänaŋ gubam terak äbänirän api kaŋ-yäputneŋ yäk. ⁶³Ude yänirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawöpäj iniken tek weŋ-gäjähutpäj yänkuk; Mangämän imata wari yäne? ⁶⁴^l Anutu yänärok man iwetak unita in jide nadäkaŋ? Yäwänä kuduŋtagän ŋode yänkuŋ; U kumäktä biŋam täyak yäk. ⁶⁵Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuŋ, ätutäwä dapuri täŋpipiŋpäj keru mugwäjiŋpäj utkaŋ iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak unitäŋo wäpi niwet! yäk. Ude täŋirä komi ämatä iŋitpäj keru pipiyänpäj iŋami dapunken utkuŋ.

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁶Tänpäkaŋ Pita yäman umu irirän bämop äma intäjukunta irani unitäŋo watä webe kubä äbänpäj kaŋkuk; ⁶⁷Pita kädäp äŋäriŋ irirän.

^j 14:58 Jon 2:19-21 ^k 14:61 Mak 15:5; Luk 23:9 ^l 14:64 Jon 19:7

Kaṅpāṅ ket tāṅpāṅ kaṅ-yāpmāṅ aroṅkaṅ-āpāk tāṅpāṅ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukāt kuṅarani kubā gāk yāk. ⁶⁸Yāwānā yāṅkuk; Gāk man jide yāyan? Yāṅiri guṅ tāyat yāk. Ude yāṅpāṅ yāma-ken āpmonkuk. ⁶⁹Āpmonirān watā webe unitā kaṅpāṅ āma itkuṅo u yāwetkuk; Āma ṅo Jesu tāṅo ābotken nanik yāk. ⁷⁰Yāwānā āneṅi āwo yāṅkuk. Eruk ātu itpāṅā āmawebe itkuṅo unitā iwetkuṅ; Nadākamāṅ! Gāk ābot uken nanik. Gāk Galili āma! yāk. ⁷¹Iwerāwā Pitatā yāwetkuk; Anutu wāpi terak bureni-inik tāwetat! Āma wāpi yākaṅ u nāmoinik kak tāyat! Nāk jopman yāwawā Anututā kowata namān yāk.

⁷² ^m Ude yāṅirān uterakgān puruptā gera yāṅirān kadāni yarā tāṅkuk. Tāṅpāṅkaṅ Pitatā nadāwān tumbāpāṅ Jesutā man ṅode iwetkuko u nadāṅkuk; Puruptā gera yarā nāmo yāṅirān nāka āwo kadāni yarākubā ude api yāwen. Ude nadāṅkaṅ nadāwān āgekorāpāṅ konām bumta kotkuk.

Jesu Pailat kerik-ken peṅkuṅ

Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

15 ¹ Tāṅpāṅ tamimaṅ bipaniinik bāmop āmakāt Parisi āma ba āma ekāni ekāni u kuduṅtagān kābeyā tāṅpāṅ Jesu utta tawaṅ peṅkuṅ. Ude tāṅkaṅ eruk, Jesu kerik pādāt tāṅpāṅ yāpmāṅ pāṅku Pailat kerik terak teṅkuṅ. ²Teṅirā Pailattā Jesu iwet yabāṅkuk; Gāk Juda tāṅo āma ārowani ba? Yāwānā yāṅkuk; Yāyan uba yāk. ³Tāṅkaṅ bāmop āma intājukun tāṅpani Jesuta yāṅpāṅ-kaṅiwat man māyap yāṅkuṅ. ⁴Ude yāṅirā Pailattā Jesu āneṅi iwetkuk; Āma pāke ṅonitā gāka man māyap yāṅirā imata kowata nāmo yāyan? ⁵ ^o Ude iwerānā Jesu kowata nāmo yāṅkuk. Kowata nāmo yāṅkaṅ man kum irirān Pailattā nadāwātāk taṅi tāṅkuk.

⁶Tāṅpākaṅ Pasova Orekirit Kadāni udeken Pailattā kādet ṅode tāk tāṅkukonik; Juda āmawebetā komi yotken irani kubāta nadāṅpāṅ Pailat iwerirā nadāṅ yāmiṅpāṅ āma u yāniṅ kireṅpewān kuk tāṅkuṅonik. ⁷Kadāni ugān āma kubā wāpi Barabas u noriye ātukāt komi yotken itkuṅ. Āma uwā Rom gapmanta kokwawak nadāṅpāṅ āmik pewā ahāwāpāṅ āma kubā kumāṅ-kumāṅ utkuṅo unita gapmantā komi yotken yepmaṅkuṅ. ⁸Tāṅpākaṅ Juda āmawebetā Pasova Orekirit Kadāni ātuken tāk tāṅkuko udegān tāṅpān yāṅ nadāṅpāṅ pābā Pailattā yāma-ken kābeyā tāṅpāṅ itkuṅ. ⁹Irirā Pailattā yāwet yabāṅkuk; Juda āma intāṅo intājukun āma ṅo pitpāṅ tewa kwān? ¹⁰(Man ude yāwetkuko uwā Pailattā ṅode nadāṅpāṅ yāwetkuk; Juda āma ekāni ekānitā Jesuta kokwawak nadāṅkuṅo unita Jesu nākken pewā ābuk yāṅ nadāṅkuk.)

^m 14:72 Mak 14:30 ⁿ 15:1 Luk 22:66 ^o 15:5 Ais 53:7; Mak 14:61

11^p Tānpākaŋ Pailattā Jesu tewa kwän yāŋ yāŋkuko upāŋkaŋ bāmop āma unitāwā āmawebe pāke u peŋ yāwet-yāwet tāŋtāko yāŋkuŋ; Barabaspāŋ tewi ābāŋ nimān! 12 Ude yāŋjirā Pailattā āneŋi yāwet yabāŋkuk; Yākaŋ unita Juda tāŋo Intājukun Āma yāŋ iwet tākaŋ ŋowā jide tāŋ imet? 13 Yāwānā āma pāke unitā gera pāhap ŋode yāŋkuŋ; Pāya kwakāp terak kaŋ kumbān! 14 Yāwāwā yāwetkuk; Waki kubā jide tāŋkukta? Ude yāwerānkaŋ ehutpāŋ gera kehāromigān yāŋpāŋ iwetkuŋ; Pāya kwakāp terak kaŋ kumbān! 15 Ude yāwākaŋ āmawebe bānepi yāpmāŋ āpākta Pailattā Barabas jop tewān āpāmaŋ kuŋjirān Jesu kadātā pāripmāŋpāŋ pāya kwakāp terak utpewā kumākta komi āmata yāmān yāpmāŋ kuŋkuŋ.

Jesu yāŋārok man iwetkuŋ

Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

16 Yāniŋ kirewānpāŋ Pailat tāŋo komi āmatā Jesu yot gānaŋ nanik yāpmāŋ āpāmaŋ pāŋku yot māde kāda komi āma tāŋo yewa gānaŋ āronpāŋ noriye ātuta gera yāŋpewā ābuŋ. 17 Yāŋpewā ābākaŋ tek gwagāri intājukun āmatā tāk tākaŋ udewani tāŋ imiŋpāŋā intājukun tāŋo gwāpāta gupmom yenpāŋ kedoŋ tāŋpāŋ gwāki-ken āhāt imiŋkuŋ. 18 Ude tāŋpāŋ sāra man iwetpāŋ yāŋkuŋ; Juda tāŋo intājukun āma, ganiŋ oretkamāŋ! yāk. 19 Tāŋpāŋ pārip-pāripta gwāki-ken urit iwit uwaŋ ibarit tāk tāŋkuŋ. Tāŋpāŋ gukut imāpmok tāŋ imiŋpāŋ jop iniŋ oretkamāŋ yāŋkaŋ tāŋkuŋ. 20 Tāŋjirek-irek ude tāŋ imiŋ paotpāŋā intājukun āma tāŋo tek yāŋopmāŋ imiŋpāŋ tek iniken upāŋ āneŋi tāŋ imiŋkuŋ. Ude tāŋ imiŋpāŋ, eruk pāya kwakāp terak utnayāŋ imagut yāpmāŋ kuŋkuŋ.

Jesu pāya kwakāp terak utkuŋ

Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

21^q Eruk, yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋpāŋā āma kubā wāpi Saimon u epāniken naniktā ābātāŋgān ābā peronkuŋ. Uwā Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitāŋo nani. Ābā peronpāŋā peŋ iwet-pewā Jesu tāŋo pāya kwakāp buramiwānkaŋ penta kuŋkuŋ. 22 Kuŋtāŋgān kome kubā wāpi Golgota, u ninin man terak gwāki kokāp, u ahāŋkuŋ. 23 Ahāŋpāŋā eruk Jesuta wain umekāt pāya umumi kubā ukāt awāhutpāŋ Jesu gupi kwitawān yāŋpāŋ imiŋkuŋ. Imāwā bitnāŋkuk. 24^r Tāŋjirā komi āmatā teki yāŋopmāŋ imiŋpāŋ pāya kwakāp terak utkuŋ. Pāya kwakāp terak utpāŋā Jesu tāŋo teki yāpmākta komi āmatā nārepmirek gārepmirek tāŋkuŋ.

25 Tāŋpāŋ 9^rkirok tāŋjirān utkuŋ. 26 Tāŋpākaŋ Jesu gwāki-ken punin kāda man kudān ŋode kudān tāŋkuŋ;

^p 15:11 Apos 3:13-14 ^q 15:21 Rom 16:13 ^r 15:24 Sam 22:18

ŊOWÄ JESU, JUDA ÄMAWEBE TÄŊO
INTÄJUKUN ÄMA.

27Tänpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok däpuŋ. [28^s Ude täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwanitä bureni ahänkuk; Kawä äma waki täŋpani täŋkuk.] 29-30^t Tänpäkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yänjärok man iwetpäŋ ketsiwonŋ tänpäŋ yänkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wärämutpäŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yän yänkuno udegän gupka täŋkentänpäŋ päya kwakäp terak naniktä äpiwä!

31Ude yänirä bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä udegän täŋ-ireŋpäŋ näwetgäwet tänpäŋ yänkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentän yämik täŋkukopäŋ ini gupi täŋkentäta tänpän wakaŋ yäk. 32Ŋowä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo, Isrel täŋo Intäjukun Äma itak u tänpäwä päya kwakäp terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! yän yänkuŋ. Tänpäkaŋ äma yarä däpmänpäŋ kukŋi kukŋi yepmaŋkuŋo unitä udegän yänjärok iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

33^u Tänpäŋ kome kepma bämopi-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmäŋ utpäŋ patpäŋ it yäpmäŋ kuŋjirän 3^kirok täŋkuk. 34^v Tänpäŋ 3^kirok ude täŋirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yänkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan? 35Ude yänjirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadänpäŋ yänkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. 36^w Yänjirän nadänpäŋ äma kubätä bäräŋeŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmänpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädät tänpäŋ Jesuta imiŋpäŋ noriye yäwetkuk; Pewut! Jop itpäŋ këna. Elaijatä bureni päbä ketärewayäŋ käwep yäk.

37Ude täŋirä Jesu äneŋi gera taŋi yänpäŋ kumbuk.

38Kumänjirän kudupi yot gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. 39Tänpäŋ Jesutä kumänjirän komi äma täŋo watä äma unitä dubini-ken itkaŋ kawän inide kubä tänpäpäŋ yänkuk; Bureni-inik, äma ŋowä Anutu täŋo Nanaki!

40^x Tänpäkaŋ webe ätu ban itkaŋ Jesu kumänjirän kaŋkuŋ. Ukät nanik ätu täŋo wäpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems gubaŋi kenta Joses täŋo miŋi u, ba Salome ukät penta itkuŋ. 41Webe u kuduŋtagän Galili komeken naniktä Jesu iwarän tänpäŋ watä epän täŋ imiŋ yäpmäŋ äbäk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ ugän nämo, webe ätu Jesu-kät Jerusalem yotpärare-ken penta äronkuŋo u imaka, äbä itpäŋ kaŋkuŋ.

^s 15:28 Ais 53:12 ^t 15:29 Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58 ^u 15:33 Amo 8:9

^v 15:34 Sam 22:1 ^w 15:36 Sam 69:21 ^x 15:40 Luk 8:2-3

Jesu äneŋkuŋ

Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

42-43 Sabat keräp taŋirän eruk bipäda Juda täŋo äma ekäni kubä wäpi Josep u äbuk. U komeni Arimatea. Uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yawat piäni kwawak ahäŋirän kakta itsämäntäŋ kuŋat täŋkukonik. Eruk, äma unitä Pailat-ken umunkät nämo, bätakigän kuŋpäŋ Jesu täŋo gupi awaŋ gänaŋ änekta iwet yabäŋkuk. 44 Täŋirän Pailattä yäŋkuk; Wa! Imata bäräŋeŋ kumäntak yäŋ nadäŋpäŋ komi äma täŋo intäjukun äma yäŋpewän äbänä iwet yabäŋkuk; Jesu bureni kumak? 45 Äma unitä bureni kumak yäŋ yäwänä Joseptä Jesu gupi änekta nadäŋ imiŋkuk. 46 Nadäŋ imiŋirän Joseptä päŋku tek paki suwaŋpäŋ, Jesu täŋo gupi päya kwakäp terak nanik ketäreŋ päpä tek yäpuko unitä uwäk täŋkuk. Ude täŋpäŋ mobä awaŋ kodaki kubä äma kumbani pekta biŋam äneŋpani u gänaŋ peŋkuk. Peŋpäŋä mobä kubä pimiŋ iwet-pewän päŋku mobä awaŋ meni uwä yäput pipiŋkuk. 47 Äneŋirän Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Joses täŋo miŋi, yarä u kaŋkumän.

Jesutä äneŋi akuŋkuko unitäŋo manbiŋam

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

16 1 Täŋpakaŋ Juda täŋo Sabat täreŋirän Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems täŋo miŋi ba webe kubä wäpi Salome unitä Jesu täŋo gupi ärut imikta gakaŋi mebäri mebäri käbäŋi tägatäga u suwaŋpäŋ tuŋum täŋkaŋ itkuŋ. 2 Eruk Sande tamimaŋ kome ket nämo yäŋeŋirän tuŋum ukeŋo yäpmäŋ Jesu täŋo gupi peŋkuŋ-ken uken kuŋkuŋ. 3-4 Kuŋit kuŋit yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋtäŋ kuŋkuŋ; Mobä, awaŋ meni täŋpipiwani u netätä yäpmäŋ keweŋ nimayaŋ? Ude yäŋpäŋ dapun täŋpäŋ kaŋkuŋ; Mobä pähap uwä yäpmäŋ keweŋkuŋo mobä awaŋ meni tumäŋirän. 5 Eruk ude kaŋkaŋ äronpäŋ kaŋkuŋ; Äma gubaŋi kubä tek paki nitek awaŋ käwuri bure käda maŋit irirän. Kaŋpäŋ umuntaŋpäŋ bumta kwaiŋkuŋ.

6 Kwaiŋirä yäwetkuk; Umuntäneŋo. In Jesu Nasaret nanik päya kwakäp terak utkuŋo ukeŋo känäyän äbäkaŋ? U ŋo nämo itak yäk. Akumaŋ kuk! Patpat bägupigän ŋo kawut! 7^y Unita in päŋku Pita ba iwaräntäkiye ätu biŋam ŋode yäwerut; Jesu uwä Galili komeken intäjukun it kirewayäŋ kuk. U päŋku kawut, täwetkuko ude. 8 Ude yäweränkaŋ webe yaräkubä uwä umun pähap täŋkaŋ awaŋken naniktä metäŋpeŋ kwaiŋtäŋ kuŋkuŋ. Bumta umuntaŋkuŋo unita imaka kaŋkuŋo u ämawebe nämo yäwettäŋ kuŋkuŋ.

^y 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28

Jesu noriye wanoriye ahän yämiŋkuk

Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

[9^z Jesu uwä Sande tamimaŋ kumbani-ken naniktä akumaŋ päŋku Maria Makdala nanik, bian mäjo 7tä magärani Jesutä ini yäwat kireŋ imiŋkuko u ahän imiŋkuk. 10-11^a Ahän imiŋirän webe uwä päŋku äma Jesu-kät kuŋarani konäm butewaki täŋ irirä yabäŋpäŋ Jesu u nämo kumbuk, kodak irirän kat yäŋ yäweränkaŋ nadäwä bureni nämo täŋkuk.

12-13 Eruk kadäni kubä äma yarä yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋirän Jesutä gupi inigän kubä äworeŋkaŋ ahän yämiŋkuk. Ahän yämänkaŋ äma yarä unitä äyänutpeŋ päŋku noriye ätu yäweränkaŋ udegän nadäwä bureni nämo täŋkuk.

14^b Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem naŋ irirä ahän yämiŋpäŋ ŋode yäwetpäŋ yabäŋ yäŋkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkaŋ? Ba imata notjiye ätu kodak irira nabäŋpäŋ biŋam täwetkuŋo u nadäwä bureni nämo täkaŋ? 15^c Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In komeni komeni kuŋkaŋ ämawebe it yäpmäŋ kukaŋ udegän Manbiŋam Täga u kaŋ yäwettäŋ kut. 16^d Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk wäpna terak ume ärunayäŋ täko uwä Anututa biŋam api täŋpek. Täŋ, äma kubätä nadäŋ namikinik nämo täŋpayäŋ täko uwä Anututä geŋita biŋam api tewek. 17^e Ämawebe nadäŋ namikinik täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kehäromi yämiŋira näk wäpna terak kudän ŋode api täneŋ; Mäjo api yäwat kireneŋ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneŋ, 18^f ba gämok keritä api yepmäŋitneŋ, ba ume waki naŋirä unitä nämo api däpek, ba äma käyäm ikek keritä gupi-ken iŋirirä api täganeŋ.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk

Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

19^g Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet moreŋpäŋ irirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. Äroŋkuko uken Anutu kerä bure käda itkukotä itak. 20^h Äroŋirän iwaräntäkiye komeni komeni kuŋ moreŋpäŋ mani biŋam yäŋahän yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä Ekänitä bämopi-ken itpäŋ epäni täkta täŋkentäŋ yämiŋit mani biŋam u täŋkehärom takta kudän kudupi ämawebeniye-ken pewän ahänkuŋ.]

^z 16:9 Luk 8:2 ^a 16:10 Mat 28:10 ^b 16:14 1Ko 15:5 ^c 16:15 Apos 1:8

^d 16:16 Apos 2:38 ^e 16:17 Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46 ^f 16:18 Luk 10:19; Apos 28:3-6

^g 16:19 Apos 2:33-34 ^h 16:20 Apos 14:3; Hib 2:3-4

Luk

Luktä guŋ äbot ämawebeta yänpän Jesu täno manbiŋam no kudän täŋkuk

Luk imata manbiŋam no kudän täŋkuk?

1 ^{1a} Eruk, äma ärowani Tiofilus, man no gäwera nadä;
Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämopnin-ken pewän
ahänkuŋo unitäno manbiŋam kudän täkta piäni taŋi täŋ yäpmän äbuŋ.
^{2b} Imaka bian ahänjirä ini dapuritä kaŋpän nadänkuŋo u ba apiŋo ahän
yäpmän abäkaŋ ugänpän kudän täŋkuŋ. Äma uwä Anutu täno manbiŋam
yänahäk-ahäk piä täŋkaŋ manbiŋam nowä nimiŋkuŋ. ³⁻⁴ Tänpäkaŋ näk
imaka, kadäni käroni manbiŋam no yäput pektä pänku tärek-tärek u
kuduptagänta ket nadäwa yänkaŋ yänjabäk piä täŋ yäpmän abut. Unita
äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiŋam gäwerani u bureni-inik yän
nadäkta imaka imaka ahänkuŋo unitäno manbiŋam siwoŋi kudän tänpän
gäkken pewa ärekta nadäk peŋkut. Eruk manbiŋam uwä noŋe;

Aŋero kubätä Sekaraia ahän imiŋkuk

^{5c} Herottä Judia kome täno intäjukun äma itkuk-ken uken bämop
äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi
Abiya unitä äbotken nanik. Tänpäkaŋ webeni Elisabet imaka, bämop
äma äbot kubäken nanik. ⁶ Täŋkaŋ yanäpi yarä uwä Anutu inamiken
siwoŋi kuŋat täŋkumänonik. Täŋkaŋ Anutu täno бага man ba jukuman
kuduptagän iwat morenpän waki kubä nämo täk täŋkumänonik.
⁷ Upänkaŋ nanakiye nämo. Elisabet äruf it yäpmän äbänkä tägawani
webe pähap täŋkumän.

^a 1:1 Apos 1:1 ^b 1:2 Jon 15:27 ^c 1:5 1Sto 24:10

⁸ Tānpākaŋ kadāni kubā, Sekaraia tāŋo äbottā Anutu iŋamiken bāmop äma piä täkta kadāni ahāŋkuk. ^{9^d} U bāmop ämatā täk tāŋkuŋo ude piä yāpmāŋ daniŋpāŋ Sekaraiatā kudupi eŋi gānaŋ Anutu iŋamiken gupe kábāŋi nīkek ijiŋ imikta ahāŋkuk.

¹⁰ Eruk, gupe kábāŋi nīkek ijik-ijik kadāni ahāŋirān ämawebe mäyaptā äbāŋkaŋ kudupi eŋi yāmān umu itkaŋ Anutu-ken yāŋapik man yāŋ itkuŋ. ¹¹ Yāŋapik man yāŋ irirā kudupi eŋi gānaŋ Sekaraia gupe kábāŋi nīkek ijiŋ ittāŋgān kaŋkuk; Ekāni tāŋo aŋero kubātā gupe kábāŋi nīkek ijiwani tāŋo kāwuri bure kāda ahāŋpāŋ irirān. ¹² Kaŋkaŋ kikŋutpāŋ bumta umuntaŋkuk. ¹³ Ude tāŋpānā Aŋero unitā iwetkuk; Sekaraia, gāk umuntāweno. Anutu gākŋo yāŋapik man nadāŋ gamitak yāk. Unita webeka Elisabet uwā nanak ämani kubā api bāyawek. Bāyawānkaŋ wāpi Jon yāŋ, kaŋ iwet. ¹⁴ Tāŋpāŋ nanak unita bānep tāga nadāŋpāŋ oretoret api tāŋpen. Ba unitā ahāŋirān ämawebe mäyaptā bānep tāga nadāŋpāŋ oretoret udegān api tāneŋ yāk.

^{15^e} Imata, nanaka unitā tāgaŋpāŋ Ekāni iŋamiken wāpi biŋam ikek api irek. Tāŋkaŋ wain ume ba tāŋguŋguŋ ume ätu nāmoinik api nak tāŋpek. Tāŋkaŋ ahāwayāŋ täyak-ken unitā it yāpmāŋ ärowayāŋ täkken Kudupi Munapiktā uwāktāŋ imiŋirān api irek. ¹⁶ Tāŋpākaŋ unitā Isrel ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo u mäyap bānepi yāpmāŋ sukureŋpāŋ yepmaŋpān Anutu Ekānini-ken äneŋi api kuneŋ. ^{17^f} Bureni, kuŋat-kuŋari ba kehāromini Profet Elaijatā tāŋpeŋ kuŋatkuko udegān api täk tāŋpek. Ekānita intājukun kuŋkaŋ nādanani tāŋo kokwawak yāpān-siwon tawāpāŋ yepmaŋit, ba äma man bitnāk täk tākaŋ unitāŋo bānepi yāpmāŋ sukureŋpāŋ yepmaŋpān äma siwonŋi tāŋo kādet kuronŋān api iwat tāneŋ. Ude tāŋpayāŋ tāko uwā Ekānita watā piä tāŋ imikta ämawebe äbot ket utpāŋ yepmak tāŋtāŋ api kwek yāk.

^{18^g} Eruk, aŋerotā man ude iwerānā, Sekaraiatā kowata ŋode iwetkuk; Man yāyan u jide tāŋpāŋ bureni yāŋ nadāwet? Nāk tāgawani-inik ŋo, ba webena imaka, webe pähap ŋo! ^{19^h} Ude yāwānā aŋerotā iwetkuk; Nāk wāpna Gabriel, Anutu iŋamiken it täyat unita jopman nāmo gāweret yāk. Nāmo, manbiŋam tāga ŋo gāwetta Anututā ini naniŋ kireŋpewān äbātat. ^{20ⁱ} Gāk nadātan? Nākŋo man nāmo nadāŋ namitan unita meka bārāp tawāpāŋ man kum api iren. Ude tāŋkaŋ it yāpmāŋ kuŋiri manbiŋam gāwetat ŋonitā ahāwānkaŋ man äneŋi api yāwen. Manbiŋam yāyat ŋowā kadāni yāŋ imani-ken uken bureni api ahāwek yāk.

²¹ Tāŋpākaŋ ämawebe Sekaraiata yāŋkaŋ yāman umu irā wawāwā nadāwätäk tāŋpāŋ yāŋkuŋ; Kudupi eŋi gānaŋ uken imatāken kubātā ahāŋirān Sekaraia kadāni kāroŋi ŋowā itak? ²² Ude yāŋirā yāman

^d 1:9 Kis 30:7 ^e 1:15 Nam 6:3 ^f 1:17 Mal 3:1, 4:5-6; Mat 17:11-13 ^g 1:18 Stt 18:11

^h 1:19 Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14 ⁱ 1:20 Luk 1:45

äpängpäng ämawebe man kubä nämoinik yäwetkuk. Meni bäräp tawäpäng man kum itkuko unita keritägän wärani tänyärenjuk. Tänpänä ämawebetä nadänjuk; Imaka kudupi kubä kudupi enji gänäŋ kaŋkaŋ käwep äpatak yäk.

²³Eruk mäden, Sekaraia täŋo piä u tänpäng tärewäkaŋ komeni-ken kuŋkuk. ²⁴Pängku irirän Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkaŋ enji gänäŋgän it yäpmäng kuŋjirän komepak 5 ude tärenjuk. ^{25^j}Tänpäkaŋ Elisabet nanak kok itat yäng nadänpäng yängjuk; Ekänitä iron u täŋ namitak! Apiŋo Ekänitä oraŋ namiŋirän näkŋo mäyäkna ämawebe injamiken paotak yäk.

Aŋerotä Maria ahäng imiŋjuk

²⁶Elisabetä nanak kok ikek it yäpmäng kuŋtängän komepak 6 tärenjirän, eruk kadäni uken Anututä aŋero Gebriel u peŋ iwet-pewän yäpmäng yotpärare kubä Galili komeken wäpi Nasaret uken kuŋkuk. ^{27^k}Webe gubaŋ kubä äma kubä wäpi Josep unita yängkaŋ iwoyängkuŋo webe uken kuŋkuk. Josep uwä Devittä äbotken nanik. Täŋkaŋ webe gubaŋ iwoyäng imiŋkuŋo u wäpiwä Maria. ²⁸Eruk, Gabrieltä webe uken kuŋpäng iwetkuk; Kepma yäk. Gäk nadätan? Ekäni Anutu gäckät itpäng iron täŋ gamitak. ²⁹Ude iweränä Mariatä man u nadänkaŋ kikŋutpäng yängjuk; Yäke! Man kubä ŋo jidewanipäng nadätat? ³⁰Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Maria, gäk umuntäweno! Anututä ini nadäng gamitak. ^{31^l}Nadätan? Gäk nanak kok itpäng nanak ämani kubä api bäyawen yäk. Bäyaŋpäng wäpiwä Jesu yäng api iweren. ³²U äma ekäni kubä ude irirän ŋode api iwetneŋ; U Anutu Ārowani Bureni unitäŋo Nanaki yäng api iwetneŋ. Tänpäkaŋ Anututä intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude. ^{33^m}Unitä Jekop täŋo äbotken nanik ämawebeta intäjukun äma ude tärek-täreki nämo api irek yäk. Tänpäkaŋ yabäng yäwat piä tänpayäng täko uwä paot-paori nämo api täŋpek.

³⁴Eruk, Mariatä u nadänpängä aŋero ŋode iwetkuk; Man yäyan u jide ude api ahäwek? Näk äpna nämo ŋo! ^{35ⁿ}Mariatä ude yäwänä aŋero unitä iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak aroŋjirän Anutu Ārowani Bureni-inik unitäŋo kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak kudupi bäyawayäng täno uwä Anutu täŋo Nanaki yäng api iwetneŋ. ³⁶Unita ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täŋkuko upängkaŋ apiŋo koki itak yäk. Bian äruiŋ yäng iwerani upängkaŋ apiŋo nanak kok itpäng it yäpmäng äbänjirän komepak 6 täretak. ^{37^o}Nadätan? Anututä imaka kubä tänpayäng nadänpäng uwä bureni-inik täŋpek. ³⁸Aŋerotä man ude iweränä Mariatä yängjuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täŋo piä watä webegän. Unita

^j 1:25 Stt 30:23 ^k 1:27 Mat 1:16,18; Luk 2:5 ^l 1:31 Ais 7:14; Mat 1:21-23

^m 1:33 Dan 7:14; Mai 4:7 ⁿ 1:35 Mat 1:20 ^o 1:37 Stt 18:14

imaka kubä tãj namayãj nadãnjpãjã, yãyan ude kaŋ tãj namãn. Mariatã aŋero man ude iwerãnkaŋ tenpeŋ kuŋkuk.

Mariatã Elisabet kãwayãj kuŋkuk

³⁹Kuŋjirãn Maria akumaŋ bãrãneŋ kumaŋ Judia kome pom itkuŋ-ken yotpãrare kubä uken kuŋkuk. ⁴⁰Kumaŋ pãŋku uken ahãjkaŋ Sekaraiatã eŋi gãnaŋ ãronpãjã Elisabet iniŋ oretkuk. ⁴¹*P* Ude tãnjirãn nanak Elisabet koki gãnaŋ itkuko unitã kikuŋtpãj wareŋ tãŋkuk. Ude tãnpãnkaŋã Elisabet uwã Kudupi Munapiktã uwãk tãnpãj itkuk. ⁴²*q* Tãnjirãn Elisabet oretoret man terak ñode yãŋkuk; Maria! Anututã gãka iron tãj gamiko uwã webe ätu tãjo yãrepmetak yãk. Ba nanak gãk kokka gãnaŋ itak u imaka udegãn, Anututã iron taŋi tãj imani. ⁴³Nãk jidewani unita Ekãnina tãjo miŋi gãk nabãwa yãjkaŋ äbãtan? ⁴⁴Nadãtan? Gãkã naniŋ oreriri nanak kokna-ken itak ño tãga nadãnjpãj uterakgãn kikuŋtpãj wareŋ tãk! ⁴⁵*r* Gãk Ekãni tãjo biŋam man gãwetkuko unitã bureni api ahãwek yãj nadãkinik tãjnkuno unita Ekãni tãjo oretoret terak itan yãk. Elisabettã ude yãjkuŋkuk.

Mariatã Ekãni wãpi iniŋ oretkuk

- ⁴⁶*s* Tãnjpãj Mariatã yãjkuŋkuk;
 Bãnepnatã Ekãni wãpi yãpmãj akutat!
- ⁴⁷Tãnjira mãjonatãwã Anutu wakiken nanik nãmagurani ämana u iniŋ oretak.
- ⁴⁸ *t* Nãk piã watã webeni jopi upãjkaŋ iron tãj namiŋkuk.
 Apiŋo ba kãmi-kãmi ämawebe kuduptã ñode api nãwetneŋ; Anututã iron taŋi tãj gamani.
- ⁴⁹Anutu Kehãromitã imaka taŋi kubã tãj namiŋkuko unita ude api nãwetneŋ. Unitã wãpi biŋam kudupi-inik itak yãj yãwa!
- ⁵⁰ *u* Nãk nadãtat, Anutu tãjo bãnep iron pãhap uwã äma mani buramiŋpãj gãmori-kengãn kuŋat tãkaŋ unita biŋam.
 Ba unitãjo nanakiye tãjo nanakiye tawaŋ uteraktã pen udegãn api kwek.
- ⁵¹ *v* Keritã piã kehãromi udegãn tãk täyak. Äma bãnepitã inita nadãwã ärowani tãjpani u yãwat kireŋpewãn uken-uken kuŋtãjãpã kuk tãkaŋ.
- ⁵² *w* Unitã intãjukun äma kehãromi tãjo wãpi biŋam ärowani u yãpmãj pãpã peŋpãj äma jopi äpani tãjo wãpi biŋam yãpmãj akuk täyak.

P 1:41 Luk 1:15 *q* 1:42 Lo 28:4 *r* 1:45 Luk 1:20 *s* 1:46 1Sml 2:1-10 *t* 1:48 Luk 1:25, 11:27 *u* 1:50 Sam 103:13,17 *v* 1:51 2Sml 22:28 *w* 1:52 Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6

- 53 ^x Tāŋkaŋ āma jāwārīta imaka tāgatāga daiŋ yāmiŋkaŋ āma tuŋum māyap ikek uwā yāwat kireŋpewān ketāŋ kuk tākaŋ.
- 54 ^y Tāŋpākaŋ piā āmaniye Isrel nanik u tāŋkentāŋ yāmiŋ yāpmāŋ ābuk. Tāŋkuko udegān butewaki pen nadāŋ yāmik tāyak.
- 55 ^z Ba oraniyeta ude api tāŋ yāmet yāŋ yāwetkuko udegān Abrahamkāt unitāŋo āboriye māden ahāŋ yāpmāŋ ābuŋo unita butewaki tārek-tāreki nāmo nadāŋ yāmik tāyak.
- 56 Mariatā kap ude teŋkaŋ Elisabet-kāt it yāpmāŋ kuŋjirān komepak yarākubā ude tāreŋkuŋ. Tārewākaŋ Maria āneŋi komeni-ken kuŋkuk.

Jon ume ārut yāmani tāŋo manbiŋam

57 Eruk ittāŋgān Elisabet nanak āmani bāyaŋkuk. 58 Bāyaŋjirān māhemiye ba noriye wanoriye ini u nanik unitā Ekānitā iron tāŋ imiŋkuko biŋam u nadāŋpāŋā oretoret pāhap tāŋ imiŋkuŋ. 59^a Eruk kepma 8 ude tāŋjirān āma ekāni ekāni ātu nanak u gupi morāk madāŋkaŋ nani wāp Sekaraia udegān iwetna yāŋkaŋ ābuŋ. 60^b Ābā nani wāpi yāŋjirā miŋitā yāŋkuk; U nāmo yāk. Wāpi Jon yāŋ iwetnayāŋ. 61 Miŋitā ude yāwānā āma pāke unitā iwetkuŋ; Gākā ābotken nanik wāp udewani kubā nāmo itak yāk. 62 Ude yāŋkaŋ nanitā nanaki wāpi jide yāŋ iwerayāŋ yāŋ nadāŋkaŋ ketwāra-wāra tāŋjireŋkuŋ.

63 Tāŋpāwā Sekaraiatā kudān tāŋpani tāŋo tuŋumta yāwet yabāŋkuk. Eruk, u yāpmāŋpāŋā āma pāke itkuŋo u iŋamiken ŋode kudān tāŋkuk; Ŋo wāpiwā Jon. Ude kudān tāŋjirān kaŋkaŋ nadāwātāk tāŋkuŋ. 64 Eruk, uterakgān Sekaraia meni bārāp tawāpāŋ man kum itkuko ukeŋowā meni āneŋi pidām taŋkuk. Ude tāŋkaŋā man yāŋpāŋ Anutu wāpi bumta iniŋ oretkuk. 65 Ude tāŋjirān noriye wanoriye ini u nanik u kaŋkaŋ umuntaŋkuŋ. Umuntaŋkaŋ kudān mebāri mebāri ahāŋjirān kaŋkuŋo unitāŋo manbiŋam Judia kome tāpuri tāpuri kudup u pewā kuŋat moreŋkuk. 66 Kuŋat moreŋjirān āmawebe manbiŋam u nadāŋkuŋo u kudup bānepi-ken nadāwātāk tāŋpāŋ yāŋkuŋ; Kāmi-kāmi nanak uwā kādet kuroŋ jide ude api iwarek? Ekāni tāŋo kehāromi ukāt itkamān yāŋ nadāŋpāŋ unita man udewā yāŋkuŋ.

Sekaraia oretoret tāŋpāŋ kap teŋkuk

67 Tāŋpākaŋ Jon tāŋo nani Sekaraia uwā Kudupi Munapiktā uwāk tawānkaŋ Anutu tāŋo manbiŋam yāŋahāppāŋ ŋode yāŋkuk;

68^c Isrel āmawebe tāŋo Ekāni Anututā nin ŋo nadāŋ nimiŋpāŋ wakiken nanik nimagutak. Unita wāpi yāpmāŋ akuna!

^x 1:53 1Sm1 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9 ^y 1:54 Ais 41:8; Sam 98:3 ^z 1:55 Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 ^a 1:59 Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 ^b 1:60 Luk 1:13

^c 1:68 Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16

- 69 ^d Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin nimagutta pewän ahatak.
- 70 Bian-inik profet jukuman yäwerän yänahäk täjkuŋo udegän ahatak.
- 71 ^e Anututä ŋode yänkehärom taŋkuk; Näk ämawebenaye iwan keriken nanikpäŋ api yäyomägaret yäk. Äma nadäwäwak täŋ yämik täkaŋ u keriken nanikpäŋ api yäyomägaret yän yänkuk.
- 72 ^f Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadän yämiŋpäŋ täŋkentän yämiŋkuk. Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahänkuko uterak nadän iwatpäŋ bureni ahatak ŋo.
- 73-74 ^g Bian oranin pähap Abraham yänkehäromtak man iwetkuko ude apiŋo ninta täyak. Ba nintä umunkät umunkät nämo kuŋatpäŋ iniken piä u täneta yänpäŋ iwan keriken nanik api tämaguret yän yänkuko u täyak ŋo.
- 75 ^h Unita yänkuko udegän, kadäni kadäni säkgämän kuŋatpäŋä iniken piä ugänpäŋ iŋitpäŋ täŋpäŋ iŋamiken kädet siwoŋigän api kuŋatne.
- 76 ⁱ Täŋ, nanakna, gäkä jukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo kädet api täwireno unita gäka Anutu Ärowani Bureni-inik unitäŋo profet yän api gäwetneŋ.
- 77 ^j Ekäni uwä ämawebeniye täŋo waki-wakini ärut täŋpän kwäpäŋ inita biŋam yämagurayän täko unita yänpäŋ-yäwoŋärek täŋtän kuŋiri api nadäneŋ.
- 78 ^k Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ŋode api täŋpek; Kunum gänaŋ täŋo peŋyänek u api iniŋ kireŋpewän äpäŋ nimek.
- 79 ^l Peŋyänek uwä ämawebe bipmäŋ urani-ken itkaŋ kumäkta umuntaŋ itkaŋ unita api peŋyänek yämek. Peŋyänek unitä nintäŋo kädet kuroŋnin nipmäŋit niwarirän bänep kwini kädet iwatpäŋ kuŋatneta yäwani.
- Jon täŋo nani Sekaraiatä man ude yäwän täreŋkuk.
- 80 ^m Täŋpäkaŋ nanak uwä bänep nadäk-nadäk ba gupi bok tägaŋkuk. Täŋkaŋ kome jopi-ken it yäpmän kuŋtängän Isrel ämawebe iŋamiken kwawak ahänpäŋ Anutu täŋo man yänahänpäŋ yäwet täŋkukonik.

^d 1:69 Sam 18:2 ^e 1:71 Sam 106:10 ^f 1:72 Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam 105:8-9; Sam 106:45
^g 1:73 Stt 22:16-17; Mai 7:20 ^h 1:75 Tai 2:12-14 ⁱ 1:76 Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3
^j 1:77 Jer 31:34 ^k 1:78 Ais 60:1-2 ^l 1:79 Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 ^m 1:80 Luk 2:40; Mat 3:1

Jesu nanaktä ahänkuko unitäño manbiñam

Mat 18:1-25

2 ¹Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täño intäjukun äma itkuk. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabäj yäwarani unita jukuman ñode pewän yäpmäj kuñatkuñ; Ämawebe päke u wäpi kuduhtagän gapman täño wäp kudän tawañ terak api peñ moreneñ yäk. ²(Piä udewani bian kubä nämo täñkuñ. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kañiwat piä täñjirän yäput peñkuñ.) ³Eruk, ude nadänpäj ämawebe kuduhtagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuñ moreñkuñ.

⁴Kuñjirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopäj peñpeñ Judia kome Betlehem yotpärare uken kuñkuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuñkuk. ⁵U kwayänpäjä webeni biñam yäj imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkañ kuñkumän. ⁶Kumañ pänku kome uken ahänpäj ittängän nanak bäyawayäj keräp täñkuk. ⁷Tänpakañ eni äma ban naniktä päntenta täñpani u tokneñ moreñkuño unita bägupta wäyäkneñpäñ bulimakautä eniken päro itkumän. Päro u itkañ nanaki tuäni bäyañkuk. Bäyañkañ tektä uwäk tänpäj bulimakautä ketem näñpani gäpe gänañ pewän patkuk.

Añerotä sipsip watä äma ahäj yämiñkuñ

⁸Tänpakañ bipani ugän yotpärare u gägäni-ken äma ätu sipsipta watäni itkuñonik. ⁹Irirä Ekäni täño añero kubätä ahäj yämiñkuk. Ahäj yämiñjirän Ekäni täño peñyänek ägonitä peñ-yäñeñjirän bumta umuntañkuñ. ¹⁰Umuntañjirä añerotä yäwetkuk; E, in umuntäneño! Näk manbiñam täga kubä yäpmäj abätat yäk. Manbiñam tägagämän täwerayäj täyat ñonitäño bureni uwä äma kuduhtagän täñkentäj yämikta biñam! Täñkentäj yämiñjirän oretoret pähap api täneñ yäk. ¹¹Apiño edap ñogän ämawebe paot-paotta biñam täñpani wädäj tädotpäñ yepmakta yäwani u Devit täño yotpärare-ken ahätak. Uwä Anututä iwoyäwani Ekäni Kristo! ¹²Unita ket täwera nadäwut; In nanak paki tekpäñ uwäk täwani bulimakau täño gäpe gänañ parirän kañpäñä yäñjirän nadänkumäño ukeño u yäj kañ nadäwut yäk.

¹³Yäwänkañä uterakgän kunum gänañ nanik añero äbot tawañ käron ahänpäj noripak-kät ñode yänpäj Anutu iniñ oretkuñ;

¹⁴ P Kunum gänañ unu Anutu iniñ oretna!

Kome terak ämawebe Anututä ini yabängärip täk täyak-ken bätaki pewän ahätak.

Sipsip watä ämatä Jesu nanak ahäj imiñkuñ

¹⁵Añerotä man ude yäj paotpäñ peñpeñ kunum gänañ äronjirä sipsip watä äma ukeñonitä näwetgäwet tänpäj yäñkuñ; Eruk kuna! yäk.

ⁿ 2:5 Luk 1:27 ^o 2:7 Mat 1:25 ^p 2:14 Luk 19:38

Betlehem pānku imaka kubā ahānjirān Ekānitā niwerako u kāna! ¹⁶ ^q Ude yānpān bārāneṅ pānku Maria Josep yabān ahānpān nanak paki gāpe gānaṅ patkuko u imaka, kaṅkuṅ. ¹⁷ Kaṅpān nanak unitāṅo manbiṅam aṅerotā yāwerān nadāṅkuṅo u yāwetkuṅ. ¹⁸ Yāwerirā āmawebe itkuṅo u nadānpān jākjāk yambuṅ. ¹⁹ ^r Tāṅ, Mariatāwā man u nadānpān iyap taṅpān yāpmān kuṅatkuṅ. ²⁰ Tānpākaṅ sipsip watā āmatā imaka kaṅpān nadāk tāṅkuṅo unita Anutu iniṅ orettāṅ āneṅi piāni-ken kuṅkuṅ. Man aṅerotā yāwetkuko udegān kaṅkuṅo unita.

Simeontā Jesu kaṅkuk

²¹ ^s Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi morāk madānpān wāpi Jesu yāṅ iwetkuṅ. Wāpi Jesu uwā, Maria nanak kok nāmo irirān aṅero kubātā ahāṅ imiṅpān wāpi iwetkuko u. ²² ^t Tānpākaṅ Mosestā bian kādet webe nanak bāyaṅpān ini ba nanak paki u Anutu iṅamiken kurāki itta бага man terak kudān tāṅkuk. Eruk, kādet u iwatpān Maria kenta Joseptā Jesu nanak Anututa biṅam imikta yāṅikṅat yāpmān Jerusalem āroṅkumān. ²³ ^u Ude tāṅkumāno uwā Ekāni tāṅo бага man ṅode kudān tāwani u iwatpān tāṅkumān; Nanakjiye intājukun nanik u Anututa biṅam kaṅ iniṅ kirewut yāṅ kudān tāwani. ²⁴ ^v Ba Ekāni tāṅo бага man kubā pen ṅode nadāṅkumān; In Anutu iṅamiken kurāki itta barak wāpi kānarām yarāpān yāpmānpān Anututa ijiṅ imut yāk. Ba kānarām nāmo irānā barak wāpi yāgu udewani yarāpān ijiṅ imut. Eruk, бага man unita nadānpān Jerusalem itkaṅ udegān tāṅkumān.

²⁵ ^w Eruk kadāni uken āma kubā wāpi Simeon Jerusalem yotpāraren-ken itkuk. Uwā āma siwoṅi, Anutu kadāni kadāni iniṅ orerani. Āma unitā Anututā Isrel āmawebeta tāṅkentāṅ yāmik-yāmik kadānita itsāmānpān kuṅarani. Tāṅjirān Munapiktā bānēpi-ken itpān man ṅode iwetkuk; ²⁶ Gāk nāmo kumāṅjiri Ekāni Kristo Anututā bian iwoyāṅkuko u ahānjirān api kāwen yāṅ iwetkuk. ²⁷⁻²⁸ Tānpān Munapiktā iwet-pewān kudupi eṅi gānaṅ āroṅkuk. Āro irirān Maria kenta Joseptā Juda tāṅo бага man iwatpān Jesu nanak yāpmān ābumān. Tāṅjirān Simeontā nanak u kaṅpān bāyaṅ imiṅpān Anutu ṅode yānpān iniṅ oretkuk;

²⁹ Ekāni pāhap! Man nāwetkuno ude bureni pewi ahāṅ namitak unita piā āmaka nāk ṅo nabā kātāwipān oretoret terak kwa.

³⁰ ^x Apiṅo dapunatā gākken nanik āmawebe wakiken nanik yāmagutta yāwani u kāyat.

³¹ Āma uwā āmawebe komeni komenitā kakta pewi ahātak.

^q 2:16 Luk 2:10-12 ^r 2:19 Luk 2:51 ^s 2:21 Luk 1:31,59 ^t 2:22 Wkp 12:1-8

^u 2:23 Kis 13:2,12,15 ^v 2:24 Wkp 12:8 ^w 2:25 Ais 40:1, 49:13 ^x 2:30 Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11

32 ^γ Unitä ämawebe guŋ äbotken nanik unita penyänəŋ yämiŋirän gäŋŋo kädet siwoŋi api kaŋpän nadäneŋ.

Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biŋam api yäpneŋ.

33 Simeontä nanak ahänkuko unita man ude yänirän miŋi nanitä nadäwätäk täŋkumän. 34 ^z Ude täŋirän Simeontä Anutu täŋo wäpi terak man täga yäwetkaŋ Maria ŋode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ŋo terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpmän danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-paotta biŋam, ätutäwä irit kehäromita biŋam yäk. Nanak ŋowä Anutu täŋo бага ude api irek. Ämawebe mäyaptä kaŋirä äpani täŋirän mäde api ut imineŋ. 35 Äma mäde ut iminayän täŋo unitäŋo nadäk-nadäk waki u kwawak api pewä ahäneŋ. Täŋkaŋ komi imiŋirä gäŋŋawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kaŋkuk

36 Eruk, Fanuel täŋo äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmänpän äpikät ittän kuŋtänŋän obaŋ 7 täreŋirän äpi kumbuk. 37 ^a Äpitä kumänirän webe kajat it yäpmän kuŋirän obaŋ 84 täreŋkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkaŋ Anutu iniŋ oretta nakta jop itpäŋ yänapik man yäk täŋkukonik. 38 ^b Täŋpakaŋ Jesu nädamiŋi nani kudupi eŋi gänaŋ irirä Anatä pänku ahän yämiŋpän Anutu bänep täga man iwetkuk. Ude täŋpän Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan keriken nanik ketärektä itsämän itkuŋo u manbiŋam ŋode yänahänpän yäwetkuk; Äma intä itsämän itkaŋ u ŋobayän!

39 ^c Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreŋirän Jesu miŋi nani u бага man patkuko iwarän täreŋirän äyänutpeŋ Jesu nanak imagut yäpmän Galili kome iniken yotpärare Nasaret u kuŋkumän. 40 ^d Pänku u irirä Anututä nanak uwä oraŋ imiŋirän gupi tägaŋpän säkgämän itkuk. Itkaŋ nadäk-nadäk tägagämän, Anutu-ken nanik iŋitpäŋ kuŋatkuk.

Jesu ätu tägaŋpänä kudupi yotken kuŋkuk

41 ^e Täŋpakaŋ Jesu miŋi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärare-ken kuk täŋkumänonik. 42 Eruk Jesu obaŋ 12 ude täŋirän miŋi nanitä Jesu imaguränkaŋ täk täŋkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuŋkuŋ. 43 ^f Pänku Pasova täŋpä täreŋirän Jesu Jerusalem pen irirän miŋi nani Jesu noriye-kät käwep kukaŋ yän nadänkaŋ äneŋi äyänutpeŋ komeni-ken kuŋkumän. 44 Jesu-kät penta kukamän yän nadänkaŋ kepma kubä kuŋarän bipuk. Kome bipmänirän miŋi nanitä

^γ 2:32 Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10 ^z 2:34 Ais 8:14; Mat 21:42, 1Ko 1:23, 1Pi 2:8 ^a 2:37 1Ti 5:5

^b 2:38 Ais 52:9 ^c 2:39 Mat 2:23 ^d 2:40 Luk 1:80, 2:52 ^e 2:41 Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 ^f 2:43 Kis 12:18

Jesuta noriye päke u gänäŋ wäyäkŋeŋtän kuŋatkumän. ⁴⁵Wäyäkŋewän wawäpäŋ äneŋi äyäjutpeŋ Jerusalem kuŋkumän. ⁴⁶Jerusalem kuŋkaŋ wäyäkŋeŋtän kuŋarirän kepma yaräkubä täreŋirän kudupi eŋi gänäŋ äronpäŋ kuŋkumän. Jesu Baga man yäwoŋärewani äma u bämopi-ken itkaŋ man yäjirä nadäŋit, yäwet yabäk täŋit täŋ itkukonik. ⁴⁷Täŋpäŋ äma ekäni ekäni kudupi eŋi gänäŋ itkuno u Jesutä yäwet yabäk täŋkuko u ba kowata man yäwetkuko u kaŋpäŋ nadäkaŋ kikuŋutpäŋ nadäwätäk täŋkuŋ. ⁴⁸Täŋpakaŋ Jesu ude täŋ irirän miŋi nanitä kaŋ-ahäŋpäŋ udegän kikuŋutkumän. Täŋpäŋ miŋitä iwetkuk; Nanakna, imata nämo niwatpäŋ bäräpi nimitan? Nankakät nek gäka nadäwätäk taŋi täŋpäŋ wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ äbäkamak ŋo yäk.

⁴⁹^g Yäjirän kowata ŋode iwetkuk; Näka imata wäyäkŋekamän? Näk Nana täŋo piä täkta yäwani yäŋ nämo nadäkamän? ⁵⁰Ude yäwerirän miŋi nani Jesutä man yäwetkuko u mebäri nämo nadäwän täreŋkuŋ.

⁵¹^h Eruk, ude täŋpäŋ Jesu akumaŋ miŋi nani-kät penta Nasaret kuŋkuŋ. Päŋku Nasaret komeken itkaŋ miŋi nani täŋo man kudup buramik täŋkuk. Upäŋkaŋ imaka Jesutä Jerusalem itkaŋ yäŋkuko ba täŋkuko unita miŋitä nadäŋpäŋ iyap täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk. ⁵²ⁱ Täŋpakaŋ Jesu nadäk-nadäki bok gupi bok taŋi tägaŋkuk. Tägaŋirän Anutu ba ämawebe imaka, kaŋirä äma tägagämän täŋkuk.

Jontä Jesu täŋo kädet täwitkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

3 ¹Täŋpäŋ kadäni uken Rom nanik täŋo intäjukun äma wäpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ätu täŋo ämawebe yabäŋ yäwat piä täŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 15 ude täreŋkuk. Kadäni ukengän Sisa täŋo piä ämaniye Isrel kome täŋo kome täpuri täpuri ŋode yabäŋ yäwat täŋkuŋ; Pontius-Pailattä Judia kome kaŋiwat täŋkuk. Herottä Galili kome kaŋiwat täŋkuk. Herot täŋo monäni Filiptä Ituria kenta Trakonitis kome yabäŋ yäwat täŋkuk. Lisinias täwä Abilene kome kaŋiwat täŋkuk. ²^j Täŋpäŋ Anas kenta Kaifastä bämop äma intäjukun täŋpani ude irirän kadäni uken Jon, Sekaraia täŋo nanaki u kome jopi-ken it täŋkukonik. Uken ittän kuŋirän Anututä jukuman iwetkuk. ³^k Iweränkaŋ Jontä kome Jodan ume gägäni gägäni ittän kuŋkuŋ-ken u kuŋatkaŋ manbiŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwettän kuŋkuk; Irit kuŋat-kuŋatjin wakiwaki unita mäde ut yämiŋirä näk ume ärut tamiŋira Anututä wakijin peŋ tamayäŋ yäk.

⁴Jontä ude täŋirän man kudän ŋode, profet Aisaiatä bian kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päŋku itkaŋ gera ŋode api yäŋ irek;

^g 2:49 Jon 2:16 ^h 2:51 Luk 2:19 ⁱ 2:52 1Sm1 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 ^j 3:2 Luk 1:80

^k 3:3 Apos 13:24, 19:4

Ekänitā äbäkta kädet täwirut! Irit kuṇat-kuṇatjin kaṇ täṅ-siwon tawut!

⁵ Kome äpmonṇpani ba pom täpuri ba taṅi äneṅpāṅ yäpä tägakot.

Kädet gwäjiṅ ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmāṅ kukot!

⁶ Ude täṅjirā Anututā waki keri-ken nanik yāmagut-yāmagut piä täk täyak uwā ämawebe kudup api kaṅpāṅ nadāneṅ. *Ais 40:3-5*

⁷ Täṅpākaṅ ämawebe mäyaptā ume ärut nimān yāṅkaṅ Jonken äbuṅ. Äbāṅjirā Jontā ṅode yäwetkuk; Wa! In gämoktā äbotken nanik yäk. In bāneṅjin nämo sukureṅkaṅ äbākaṅ? In Anututā intāṅo momita kokwawak nadāṅkaṅ tadāpayāṅ täko unita irepmitnayāṅ äbākaṅ ba? ^{8 m} Inā bāneṅjin bureni-inik sukureṅpāṅ äma bānepi sukurewani täṅo kudān kaṅ pewā ahāwut! Nin bāneṅnin täga, oranin pähap Abrahamtā äbotken nanik unita Anututa biṅam itkamāṅ yāṅ bārāneṅ nämo nadāneṅ. Nämo, Anututā Abraham täṅo äboriye ätu ahāwut yāṅ nadāṅpāṅjä mobā jopi ṅopāṅ täga täṅpewān ahāneṅ! ^{9 n} Upāṅkaṅ man ṅode nadāwut; Äma kubā päya mujipi pogopigān wādāwani madākta pinigoṅ ket uritak. Unitā päya, mujipi pogopigān wādäk täkaṅ u kudup madāṅpāṅ ureṅ täṅpān kädāpta biṅam api kunēṅ yäk.

¹⁰ Jontā ude yäwerān nadāṅpāṅjä ämawebe itkuṅo unitā kowata ṅode iwet yabāṅkuṅ; Ude yāyan unita jide täne? ¹¹ Ude iwet yabāwā Jontā äneṅi ṅode yäwetkuk; Äma kubätā tek yarā nitek it imānā yäpmāṅ daniṅpāṅ kubāwā äma teki nāmota imek. Ketem imaka udegān täṅpek yäk.

^{12 o} Täṅpāṅ takis moneṅ yāpani äma ätutā Jontā ume ärut nimān yāṅkaṅ äbāṅpāṅ Jon iwetkuṅ; Yäwoṅärewani äma, nin jide täne?

¹³ Yäwāwā yäwetkuk; Ämawebe-ken takis moneṅ pekta yāwani ude u irepmitpāṅ nämo yāṅneṅ yäk.

¹⁴ Ude yäwerirān komi äma ätutā udegān iwet yabāṅkuṅ; E ninā jide? Yäwāwā yäwetkuk; Ämawebe täṅyäkṅatpena moneṅ ätukāt nimut yāṅkaṅ nämo täneṅ yäk. Ba ämawebe jopman yāṅ-yäkṅatpāṅ manken nämo yepmaneṅ. Ba piä täk täkaṅ unitāṅo gwāki täpuri tamik täkaṅ unita nadāwätäk nämo täneṅ. Bānep tägagān nadäk täneṅ.

¹⁵ Jontā man ude yāṅjirān ämawebetā kikṅutpāṅ bānepi kädāp jiwāpāṅ nadāwätäk täṅpāṅ ṅode yāṅkuṅ; Bureni! Man yāṅjirān nadāṅjitna inide kubā täkaṅ yäk. Ḳowā Anutu täṅo iwoyāwani Kristo käwep? ^{16 p} Ude yāṅjirā nadāṅpāṅ Jontā ṅode yäwetkuk; Ude nämo! Äma kubā wāpi biṅam ikek mäden näwatak. Unitāṅo kehārominitā näkṅo kehāromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnaṅi nämo. Näk ume-inikpāṅ ärut tamitat. Upāṅkaṅ äma mäden äbätäk unitāwā Anutu täṅo Munapik ba kädāp mebetpāṅ bok api ärut tamek yäk.

¹ 3:7 Mat 12:34, 23:33 ^m 3:8 Jon 8:33,39 ⁿ 3:9 Mat 7:19 ^o 3:12 Luk 7:29

^p 3:16 Apos 13:25

¹⁷Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäj danik piä tākta api äbek. Yäpmäj danik piä u man wārani ŋode bumik api tājpek; Wit mujipi-kāt gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäj daniŋpāj mujipi bureni inita eŋi kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ tājŋpän äpmoner. ¹⁸Ude yājŋpāj ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiŋam Täga u yäwet tājŋkuk.

¹⁹^a Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkaŋ intäjukun äma Herot imaka, kaŋ-yājŋkuk. Imata, Herot uwä monäni täŋo webeni wäpi Herodias u yomägatpāj webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap tāk tājŋkuko unita yājŋpāj kaŋ-yājŋkuk. ²⁰Jontä Herot kaŋ-yājŋkuko unita Herottä bänepi wawäpāj imaka wakiinik kubä ŋode tājŋkuk; Jon u yäpmäjŋpāj komi eŋiken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹⁻²²^r Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk. Täŋirän Jesutä Nani-ken yäjapiŋ irirän kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude päpä Jesu gwäki terak maŋitkuk. Täŋirän Anutu kunum gänaŋ naniktä gera ŋode yājŋkuk; Gäk näkŋaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäŋkaŋ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yājŋkuk.

Jesu täŋo oraniye wäpi tawaŋ

Mat 1:1-17

²³^s Täŋpāj Jesutä obaŋ 30 ude bumik täŋkaŋä yājŋpāj-yäwoŋärek piäni yäput peŋpāj tājŋkuk. Täŋirän ämawebetä Jesu uwä Josep täŋo nanaki yäj nadäk täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ Josep uwä Heli täŋo nanaki.

²⁴ Heli uwä Matat-2 täŋo nanaki.

Matat-2 uwä Livai-2 täŋo nanaki.

Livai-2 uwä Melki-2 täŋo nanaki.

Melki-2 uwä Janai täŋo nanaki.

Janai uwä Josep-2 täŋo nanaki.

²⁵ Josep-2 uwä Matatias-2 täŋo nanaki.

Matatias-2 uwä Amos täŋo nanaki.

Amos uwä Nahum täŋo nanaki.

Nahum uwä Esli täŋo nanaki.

Esli uwä Nagai täŋo nanaki.

²⁶ Nagai uwä Mat täŋo nanaki.

Mat uwä Matatias-1 täŋo nanaki.

^a **3:19** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ^r **3:22** Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35 ^s **3:23** Luk 4:22; Jon 6:42

- Matatias-1 uwä Semen täño nanaki.
 Semen uwä Josek täño nanaki.
 Josek uwä Joda täño nanaki.
 27^t Joda uwä Joanan täño nanaki.
 Joanan uwä Resa täño nanaki.
 Resa uwä Serubabel täño nanaki.
 Serubabel uwä Serati täño nanaki.
 Serati uwä Neri täño nanaki.
 28 Neri uwä Melki-1 täño nanaki.
 Melki-1 uwä Adi täño nanaki.
 Adi uwä Kosam täño nanaki.
 Kosam uwä Elmadam täño nanaki.
 Elmadam uwä Era täño nanaki.
 29 Era uwä Josua täño nanaki.
 Josua uwä Eliesa täño nanaki.
 Eliesa uwä Jorim täño nanaki.
 Jorim uwä Matat-1 täño nanaki.
 Matat-1 uwä Livai-1 täño nanaki.
 30 Livai-1 uwä Simeon täño nanaki.
 Simeon uwä Juda täño nanaki.
 Juda uwä Josep-1 täño nanaki.
 Josep-1 uwä Jonam täño nanaki.
 Jonam uwä Eliakim täño nanaki.
 31^u Eliakim uwä Melea täño nanaki.
 Melea uwä Mena täño nanaki.
 Mena uwä Matata täño nanaki.
 Matata uwä Natan täño nanaki.
 Natan uwä Devit täño nanaki.
 32^v Devit uwä Jesi täño nanaki.
 Jesi uwä Obet täño nanaki.
 Obet uwä Boas täño nanaki.
 Boas uwä Salmon täño nanaki.
 Salmon uwä Nason täño nanaki.
 33^w Nason uwä Aminadap täño nanaki.
 Aminadap uwä Atmin täño nanaki.
 Atmin uwä Ani täño nanaki.
 Ani uwä Esron täño nanaki.
 Esron uwä Peres täño nanaki.
 Peres uwä Juda täño nanaki.

^t 3:27 1Sto 3:17,19; Esr 3:2 ^u 3:31 2Sml 5:14 ^v 3:32 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22

^w 3:33 Stt 29:35

- 34 Juda uwä Jekop täño nanaki.
 Jekop uwä Aisak täño nanaki.
 Aisak uwä Abraham täño nanaki.
 Abraham uwä Tera täño nanaki.
 Tera uwä Naho täño nanaki.
- 35 Naho uwä Seruk täño nanaki.
 Seruk uwä Reu täño nanaki.
 Reu uwä Pelek täño nanaki.
 Pelek uwä Ebe täño nanaki.
 Ebe uwä Serari täño nanaki.
- 36 ^x Serari uwä Kainan täño nanaki.
 Kainan uwä Apaksat täño nanaki.
 Apaksat uwä Sem täño nanaki.
 Sem uwä Noa täño nanaki.
 Noa uwä Lamek täño nanaki.
- 37 Lamek uwä Metusela täño nanaki.
 Metusela uwä Enok täño nanaki.
 Enok uwä Jaret täño nanaki.
 Jaret uwä Mahalel täño nanaki.
 Mahalel uwä Kenan täño nanaki.
- 38 ^y Kenan uwä Enos täño nanaki.
 Enos uwä Set täño nanaki.
 Set uwä Adam täño nanaki.
 Adam uwä Anutu täño nanaki.

Satantä Jesu yän-ikñatukuk

Mak 1:12-13; Mat 4:1-11

4 ¹ Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokñeñ parirän Jodan umeken naniktä äyäjutpeñ abuk. Äbänjirän Munapik unitä yänjikat yäpmäj päñku kome jopi-ken teñkuk. ² Uken tewänkañ Satantä täñyabäk täñ yäpmäj kuñjirän kepma 40 täreñkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo nañkuko unita kepma 40 ude irän täreñjirän nakta bumta iñkuñ. ³ Täñjirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanaki bureni-inik täñpawä mobä itak ño iweri ketem äworewänkañ nañ! ⁴ ^z Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täñpayäj yäk. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek.

⁵ Jesutä ude iweränä Satantä pom károñi kubä terak yänjikat päro komeni komeni kudup pit kubägän täñpewän Jesu iñamiken ahänjirä yabänjuk. ⁶ ^a Täñkañ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuñum tägatäga nikek yabätan u näkñata biñam yänpäj namani unita netä

^x 3:36 Stt 11:10-26 ^y 3:38 Stt 4:25–5:32 ^z 4:4 Lo 8:3 ^a 4:6 Mat 28:18

kubäta imayän nadänpän täga imet yäk. ⁷Unita gäkä näkŋo wäpna yäpmän akuŋpän naniŋ oreriwä imaka päke ŋo kudup gäkŋata biŋam täga ganiŋ kirewet. ⁸^b Ude iweränkaŋ Jesutä iwetkuk; Anutu täŋo man kudän terak man kubä ŋode pätak yäk. Ekäni Anutuŋin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän watä piä täŋ imineŋ. Man ude pätak.

⁹⁻¹¹Ude iweränkaŋ Satantä äneŋi yänŋikŋat yäpmän Jerusalem kuŋpän kudupi eŋi medäp terak päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpän gepmaneŋ.

Tänpakaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren yäk.

Sam 91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanaki-inik bureni täŋpawä man u nadänpän punin ŋonitä komen umu tubäpe! ¹²^c Ude iweränä Jesutä yänŋuk; Näk ude nämo täŋpayän yäk. Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä ŋode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yän jop nämo peŋ iweren. ¹³^d Täŋpakaŋ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri terak täŋ-ikŋatpän teŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋkaŋ äneŋi täŋikŋatta kadäni täga kubäta itsämbuk.

Jesu Galili komeken piä yäput peŋkuk

Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴Eruk Satan Jesu kakätänpeŋ kuŋirän Munapiktä kehäromi imiŋirän Galili komeken kuŋkuk. Täŋpakaŋ imaka täk täŋkuko u biŋami Galili kome kuŋat moreŋkuk. ¹⁵Tänŋkaŋ Jesu uwä Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ äroŋkaŋ ämawebe yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk. Täŋirän nadänkaŋ wäpi biŋam yänpän iniŋoret täŋkuŋ.

¹⁶Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeni wäpi Nasaret u kuŋkuk. Kuŋpän Sabat kadäni-ken täk täŋkuko udegän Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ äroŋkuk. Äro ittängän manbiŋam kudän täwani daniwa yänŋkaŋ akuŋkuk. ¹⁷Akwänä manbiŋam profet Aisaiatä kudän täwani upän imäkaŋ piräreyaŋtän kuŋtängän man kudän täwani kubä ŋode kaŋpän daniŋkuk;

¹⁸Näk Manbiŋam Täga äma jopi jäwäri yänŋahänpän yäwetta Anututä ini naniŋ kireŋkuk.

Unita Ekäni täŋo Munapik näkkät itkamäk.

Äma mominitä topmäŋpän yepmäŋirani u pit yämikta naniŋ kireŋkuk.

Ba dapuri tumbani dapuri yäpä tägakta naniŋ kireŋpewän äbut.

Äma komi piäken irani u yäniŋ kireŋpewa kukta naniŋ kireŋpewän äbut.

^b 4:8 Lo 6:13-14 ^c 4:12 Lo 6:16, 1Ko 10:9 ^d 4:13 Hib 2:18, 4:15

19 Ba Ekänitā ämawebeta bänep iron api täj yämek u kadäni
yänahähta naniñ kireñkuk. *Ais 61:1,2*
20 Jesutä man ude daniñ paotpäñ buk ñokeño äneñi kedonj täñpäñ
yämihkañ mañitkuk. Ude täñjirän ämawebe käbeyä eni gänañ päke
itkuño u Jesu-gänpäñ kañ-yäputkuñ. 21 Kañ-yäput irirä yäwetkuk; In
nadäkañ? Manbiñam daniñira nadäkañ ño apiño injamjin-ken bureni
ahätak ño!

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imiñkuñ

Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

22^e Jesutä man ude yäwerirän ämawebe päke itkuño unitä man
säkgämän yänkuko u nadänpäñ jäkjäk yamänpäñ orañ imiñkuñ. Ude
täñkuño upänkañ man ñode yänkuñ; Yäke! Man yäkyäki ba täktäki
täga upänkañ ñowä Josep täño nanaki!

23^f Ude yänjirä Jesutä nadänpäñ kowata ñode yäwetkuk; Ude yäkañ
upänkañ intäño mebäri nadätat. Inä sära man ñode api näwetneñ; Gäk
yäpätägak äma unita gäkña-tägän gupka täga yäpi täganen. Kudän
mebäri mebäri Kapeneam komeken täñjiri biñamka nadänkumäño ude
komeka kujat-ken ño udegän täñjiri kañ gabäna! Ude api näwetneñ
yäk. 24^g Ude yänpäñ yänkuk; Näk bureni täwetat. Ini komeken naniktä
Anutu täño biñam yänahäwani äma täño manita bitnäk täkañ. 25^h Unita
ñode bureni nadäwä tumbut; Anutu täño manbiñam yänahäwani profet
Elaijatä bian itkuko uken webe kajat mäyap Isrel komeken it täkañonik.
Kadäni uken obañ yaräkubä komepak 6 udetä iwän kubä nämo tañjirän
kome uken naniktä nakta jop-inik itkuñ. 26ⁱ Ude itkuño upänkañ
Anututä Elaija Isrel webe kajat täñkentähta nämo peñ iwet-pewän
kuñkuk. Nämo, guñ kome wäpi Sidon unitäño yotpärare kubä wäpi
Sarefat uken peñ iwet-pewän päñku webe kajat guñ äbot uken nanik
kubä täñkentäj imiñkuk. 27^j Täñpäñ udegän, Profet Elaijatä itkuko uken
ämawebe gisik paräm ikek mäyap Isrel komeken itkuñ. Upänkanjä Anutu
täño piä äma unitä Isrel komeken nanik kubä nämo yäpän tägañkuñ.
Nämo, u guñ kome wäpi Siria uken nanik kubä wäpi Neman ugänpäñ
yäpän tägañkuñ.

28 Jesutä man ude yänjirän äma käbeyä eni gänañ itkuño unitä
nadänpäñ bänepi wañkuñ. 29 Bänepi wawäpäñ Jesu inñit yäpmän
äpamañ päñku yotpärare gägäni-ken teñkuñ. Yotpärare u geñi pom
terak itkuko unita geñi-ken tena äpmonpäñ yänkañ täñkuñ. 30 Ude
täñjirä Jesu uwä täñyäkñatpeñ ämawebe bämopi-ken yärepmitpeñ
kuñkuk.

^e 4:22 Luk 3:23; Jon 6:42 ^f 4:23 Mat 4:13; Jon 2:12 ^g 4:24 Jon 4:44 ^h 4:25 1Kn 17:1,7,
1Kn 18:1 ⁱ 4:26 1Kn 17:8-16 ^j 4:27 2Kn 5:1-14

Mäjotä äma kubä magätükuk
Mak 1:21-28

31^k Ude tänpəŋ kumaŋ Galili kome täŋo yotpärare kubä wäpi Kapeneam u kuŋkuk. Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpəŋ yäwoŋäreŋ täŋirän kaŋpəŋ nadəŋpəŋ yəŋkuŋ; 32^l Yäke! Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak yäk. 33^m Tänpäkaŋ käbeyä eŋi uken äma Satan täŋo mäjo kubätä magärani kubä itkaŋ gera pähap terak ŋode yəŋkuk; 34ⁿ Wa! Jesu Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayaŋ äbätan? Nidäpayəŋ äbätan ba? Gäka nadäkamaŋ, gäk Anutu täŋo Kudupi äma u yäk.

35 Yəŋirän Jesutä ŋode kaŋ-yəŋkuk; Bitnä! Äma ŋo kakätəŋpəŋ ku! yəŋ iwetükuk. Ude iwerirän uterakgän ämawebe iŋamiken äma u mäjo wakitä pudät maŋpän kome terak kuŋkuko upəŋkaŋ gupi-ken jibi kubä nämo imiŋpəŋ kakätəŋpəŋ kuŋkuk.

36 Ude tänpän kaŋkaŋ ämawebe päke u kikŋutpəŋ man näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewanitä man yəŋirän mäjo mani buramiŋpəŋ metəŋpəŋ kukaŋ? Mani kehäromi nikek yəŋ yəŋkuŋ. 37 Tänpäkaŋ Jesu täŋo biŋamitä kome u kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yəpän tägaŋkuŋ
Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

38 Tänpəŋ Jesu käbeyä eŋi u pəŋpəŋ kumaŋ Saimontä eŋiken kuŋkuk. Kuŋkuko Saimon webeni täŋo miŋi gup kädəp kädəp käyäm täŋkaŋ parirän täŋkentəŋ imikta iwetkuŋ. 39 Iwerä pəŋku webe u dubini-ken itpəŋ käyäm u kaŋ-yəŋkuk. Kaŋ-yəŋirän gup kädəp kädəp nadəŋkuko u paoränkaŋ akuŋpəŋ ketem gwet yämiŋkuk.

40 Eruk, kome bipmäŋirän kome uken nanik noriye käyäm ikek yəŋ-yəkŋat yəpməŋ Jesu-kengän əbuŋ. Käyäm mebəri mebəri täŋirä Jesutä keru gupi terak pəŋtəŋ kuŋirän tägaŋ moreŋkuŋ. 41° Tänpəŋ äma mäjotä magärani mäyap imaka, yəpän tägaŋkuŋ. Täŋirän mäjo uwä ämawebe yabä-kätəŋkaŋ Jesu gera terak ŋode iwet täŋkuŋ; Gäka nadäkamaŋ. Gäk Anutu täŋo Nanaki-inik yäk. Yəwəwä Jesutä yabəŋ yəŋpəŋ Mejin täŋpipiwut! yəŋ yəwet täŋkuk. Imata, Äma ŋo Kristo ubayaŋ yəŋ nadəŋkuŋo unita ude yəwetükuk.

42 Eruk patkuko yəŋeŋirän kome u pəŋpəŋ inigän irayaŋ nadəŋpəŋ kome äma nämo irani-ken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe u nanik Jesuta wəyəkŋeŋtəŋ kuŋtəŋgän kaŋ-ahəŋpəŋä kome kubäken kukta iniŋ bitnəŋkuŋ. 43^p Ude täŋirä Jesutä yəwetükuk; Ude nämo! Nana täŋo Manbiŋam Täga u kome ŋonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä

^k 4:31 Luk 4:23 ^l 4:32 Mat 7:28-29; Jon 7:46 ^m 4:33 Mat 8:29; Luk 8:28

ⁿ 4:34 Jon 6:69 ^o 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12 ^p 4:43 Luk 8:1

intäjukun itkaŋ yabāŋ yawat piä tāk täyak unitāŋo manbiŋam api yāwet täŋpet. Mebāri unitagān naniŋ kireŋkuk.

^{44q} Jesutā ude yāŋpāŋ kome u peŋpeŋ Judia komeken nanik täŋo kabeyā eni gānaŋ Nani täŋo manbiŋam yāŋhāŋtāŋ kuŋatku.

Jesu iwarāntākiye ātu yāmagutkuk

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

5 ^{1r} Eruk kepma kubāken Jesu Galili gwāgu gāgāni-ken irirān āmawebe māyap Anutu täŋo manbiŋam nadānayāŋ ābā it gwājiŋkuŋ. ²It gwājiŋirā gāpe täpuri yarā gwāgu gāgāni-ken irirān yabāŋkuk. Gāpe u māhemi gāpe terak naniktā āpāmaŋ gwāgu tom yāpani yāk ārutpāŋ yāpātāgaŋ itkuŋ. ³Yāpātāgaŋ irirā Jesutā gāpe u yabāŋpāŋā kumaŋ Saimon täŋo gāpe uterak āroŋkuk. ⁴Āroŋpāŋ Saimon iwetkuk; Ābi yāk. Gāpe täŋpewi kome peŋpeŋ gwāgu terak ātu nanak kwān yāk. Ude iwerānā Saimontā gāpe täŋpewān ātu nanak kuŋirān Jesu gāpe terak maŋitkaŋ āmawebe gwāgu gāgāni-ken itkuŋo u Anutu täŋo man yāwetpāŋ yāwoŋāreŋkuk.

⁴Eruk yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋ paotpāŋā Saimon iwetkuk; Gāpe täŋpewi gwāgu bāmopi-ken kwān yāk. Tāŋkaŋ yāk, gwāgu tom yāpani u gwāgu gānaŋ pewi āpmoŋpākaŋ gwāgu tom māyap yāpayāŋ yāk. ^{5s} Ude yāwānā Saimontā ŋode iwetkuk; Yāwoŋārewani āma, nin bipani kāroŋ pipiri pāhap tāmāŋopāŋ gwāgu tom kubā nāmo yāpmamāŋ. Upāŋkaŋ gākā yāyan unita udegān tāga täŋpayāŋ yāk. ⁶Ude yāŋpāŋ Jesutā yāŋkuko udegān Saimon-kāt noriye iwatpāŋ tāŋkuŋ. Täŋpāŋ gwāgu tom māyap-inik āpmoŋirā yāk dākŋenaŋi tāŋkuŋ. ⁷Yāk dākŋenaŋi tāŋirā wādāwā waŋtāko noriye gāpe kubā terak itkuŋo u ketwāra tāŋyāreŋkuŋ. Ketwāra tāŋyāreŋpewā noriye ātu u ābā tāŋkentāŋ yāmiŋkuŋ. Täŋpākaŋ gwāgu tom u yāpmāŋpāŋ gāpe yarā u pewā tokŋeŋirān gāpetā gwāgu gānaŋ āpmodayāŋ tāŋkumān. ⁸⁻⁹Ude tāŋirān āma unitā gwāgu tom pāke u yabāŋpāŋ umun nadāwātāk pāhap tāŋkuŋ. Nadāwātāk tāŋpāŋ Saimon-Pita unitā Jesu gāmori-ken gukut imāpmok tāŋpāŋ yāŋkuk; Ekāni! Gāk nepmaŋpeŋ ku! Nāk waki tāŋpani ŋodewani imata gākkāt kuŋatde? yāk. ^{10t} Yāŋirān Jems kenta Jon, Saimon-kāt piä bok tāŋpani u imaka, umun nadāwātāk tāŋkumān. Yarā uwā Sebedi nanakiyat.

Tāŋirā Jesutā Saimon iwetkuk; Gāk umun nadāwātāk tāŋpeno. Gāk kāmi uwā, āmawebe gwāgu tom yāpmāŋtan udegān api yāmaguren yāk. ^{11u} Ude iwerānkaŋ gāpe yarā u āneŋi täŋpewā gwāgu gāgāni-ken kuŋkumān. Täŋpākaŋ āma gwāgu tom yāpani u Jesu iwatna yāŋpāŋ iniken tuŋum tuŋumi pāke u tāŋ-yāpāreyāwākaŋ Jesu iwarān tāŋkuŋ.

^q 4:44 Mat 4:23 ^r 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1 ^s 5:5 Jon 21:3-8 ^t 5:10 Mat 13:47

^u 5:11 Mat 19:27

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk

Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

¹²Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken päŋku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yäpän waŋkuŋ. Eruk, äma paräm ikek unitä Jesu kaŋpän äbä dubini-ken kome terak yäpän äpmonŋpäpän patkaŋ butewaki man ŋode iwetkuk; Ekäni, täŋkentäŋ nam yäk. Gäk täŋkentäŋ namayän nadäŋpänjä näk täga nepmaŋpi kudupi iret yän nadätat. ¹³Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga täŋkentäŋ gamayän yäk. Paräm ŋo paorut! Ude yänpän keru gupi terak peŋirän uterakgän paräm paorirä gupi tägawänpän säkgämän itkuk. ¹⁴^v Ude täŋpän Jesutä äma u ŋode peŋ iwetkuk; Gäk imaka täŋ gamitat ŋonitäŋo manbiŋam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päŋku gupka bämop äma iwonjäre yäk. Ude täŋpän äneŋi säkgämän itta Moses täŋo бага man iwatpän gupe kábäŋi nieke iŋiŋiri ämawebetä paräm tägakaŋ yän api nadäwä täreneŋ.

¹⁵Täŋpakaŋ imaka tägatäga Jesutä täk täŋkuko unitäŋo manbiŋam yänpän-nadäk täŋirä komeni komeni kudup weŋ parayän täŋkuk. Tokŋewayän täŋirän ämawebetä nadäŋpän Jesutä man yänirän nadäkta ba käyäm ikek yäpä tägakta Jesuken äbäk täŋkuŋ. ¹⁶^w Kadäni kadäni ude täŋirä kadäni ätuken Jesutä ämawebe u yabän paot päŋku inigän itpän nani-ken yänpapak man yäk täŋkukonik.

Kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani unitäŋo manbiŋam

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yäwetpän yäwonjäreŋ täŋ itkuk. Ude täŋ irirän Parisi äma ba Baga man yäwonjärewani äma, Galili komeken nanikkät Judia kome ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbänpän ämawebe bämopi-ken penta itkuŋ. Ude irirä Ekäni täŋo kehäromitä Jesu täŋkentäŋ imiŋirän käyäm ikekken yäpätägak piä täŋkuk. ¹⁸⁻¹⁹Ude täŋ irirän äma kubä kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani garaŋ täŋpän yäpmän äbuŋ. Yäpmän äbämaŋ Jesu dubini-ken yäpmän kunayän nadäŋkuŋo upänkaŋ äma mäyaptä itpipiŋpewä täŋpä wawäpän Jesutä itkuk-ken eŋi medäp terak äronpän medäp päŋ-kireŋkuŋ. Päŋ-kireŋpän äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani u yen terak pewä yäpmän äma bämopi-ken Jesutä itkuk-ken äpmonkuk. ²⁰^x Täŋirä Jesutä kwäyähäneŋ täŋpani täŋo noriye unitäŋo nadäkiniki yabänpän-nadänkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Notnapak, momika paotkaŋ yäk.

²¹^y Jesutä man ude yänirän Baga man yäwonjärewani ämakät Parisi ämatä bänepi-ken ŋode nadänkuŋ; Wära! Äma ŋo netä? U Anututa

^v 5:14 Wkp 14:1-32 ^w 5:16 Mak 1:35 ^x 5:20 Luk 7:48 ^y 5:21 Luk 7:49; Ais 43:25

yäjärok man yäyak yäk. Momi pekpek piä u Anutu-tägän täk täyak. ²²Ude nadäjirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpän ñode yäwetkuk; Nadäk udewani imata nadäkañ? ²³Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahäjirän kånayän? Momika peñ gamitat yän iweret ba Akuman ku yän iweret? ^{24^z}Eruk, intä Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yän nadakta ñode täñira kawut. Ude yänpän äma kuroñi kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Näk peñ gäwetat; Akuñkañ patpat bägupka yäpmänkañ enjika-ken kuyi! yäk.

²⁵Ude iweränkañ uteragän äma unitä ämawebe injamiken akuman teki iriñ patkuko u yäpmänkañ Anutu iniñ orettän enjini-ken kuñkuk. ²⁶Ude täñjirän kañpän ämawebe päke itkuño unitä nadäwä inide kubä täñpöpän Anutu iniñ orepän yänkuñ; Apiño imaka kudupi käkamän! yän yänkuñ.

Jesutä Livai inikät kuñatta imagutkuk

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷Jesutä enji u gänäñ naniktä äpämäñ pänku takis moneñ yäpani äma kubä wäpi Livai moneñ pewani enjiken irirän kañpän ñode iwetkuk; Äbä näk näwat! ²⁸Ude iweränä Livaitä Jesu iwaräntäktä imaka tuñum tuñumi kudup peñ moreñpän Jesu iwatkuk. ²⁹Tänpän Jesu iniñ orerayän yänpän äñnak-äñnak pähap täñtuñum täñpän ini enji gänäñ yänikñat yäpmän äronkuk. Yänikñat yäpmän äronjirän takis moneñ yäpani noriye mäyapkät äma ätukät penta itpän ketem nañkuñ. ^{30^a}Ketem nañ irirä Parisi äma ba Baga man yäwoñärewni noriye ätutä yabäwä täga nämo täñpöpän Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; Ai! Imata in takis moneñ yäpani ba äma waki täñpani ämakät penta itpän ketem nak täkañ?

³¹Man ude yänjirä Jesutä nadänpän ñode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tagaken piä nämo täk täkañ. Käyäm ikek-kengän täk täkañ yäk. ³²Äma inita näk äma siwoñi yän nadäk täkañ u yämagutta nämo äput. Ämawebe inita näk momi täñpani yän nadäk täkañ unitä bänepi kañ sukurewut yänpän äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuñ

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³Jesutä man ude yänjirän iwetkuñ; Jon täño iwaräntäkiye ba Parisi täño iwaräntäkiyetä Anutu nadän imiñpän kadäni ätuta nakta jop it takamän yäk. Upänkañ gäkño gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkañ. Imata Anutu nämo nadän imiñpän kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkañ? ^{34^b}Ude yänjirä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkañ imata butewaki

^z 5:24 Jon 5:8 ^a 5:30 Luk 15:1-2 ^b 5:34 Jon 3:29

nadänpän nakta jop itneŋ? Nämö! ³⁵Iwantä päbä äma uwä inŋit yäpmän kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop täga itneŋ yäk.

³⁶Ude yänpän man wärani terak ŋode yän kwawa taŋkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek kodaki weŋpän tek wewani terak peŋpän bipek? Ude nämö! Ude täŋpeko uwä tek kodaki u tänpän yäpän waneŋ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämö. ³⁷Tänkaŋ udegän, äma kubätä wain täŋo umeni api tänpänipän käbot tom gupipän tänpäni biani kubä gänaŋ nämö piwek. Nämö, wain umeni api tänpäni unitä tokŋeŋ äronpewän käbot biani u weŋirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneŋ yäk. ³⁸Wain ume api tänpänipän käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga. ³⁹Ba äma kubätä wain ume biani naŋkaŋ kodakita gäripäi nämö nadänpän yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

Jesu uwä Sabat täŋo mähemi

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

6 ^{1c} Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät wit piä gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä wit muŋip yäpmänpän gupi paŋgupmän tänpä kwäpän naŋkuŋ. ^{2d} Yäpmänpän naŋirä Parisi äma ätutä u yabänpän-nadäwä siwoŋi nämö tänpäkaŋ yäwetkuŋ; Wa! Imata ude täkaŋ? Orekirit kadäni-ken piä ude täkaŋ uwä Moses täŋo бага man irepmitpän täkaŋ yäk.

^{3e} Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpän täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nämö daniŋpän nadäk täkaŋ? ^{4f} Devit uwä ŋode täŋkuk; Noriye-kät Anutu täŋo eŋi gänaŋ äronpän käräga kudupi yän yäwani yäpmänpän naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Moses täŋo бага man terakä käräga uwä bämop äma-tägän nänäŋi upänkaŋ naŋkuŋ yäk. ⁵ Ude yänpän ŋode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mähemi.

Jesutä äma kerä waki kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä eŋi gänaŋ äronpän Jesutä man yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋ itkuk. Uken äma kubä kerä bure käda täŋgurän täwani unitä itkuk. ^{7g} Tänpäkaŋ Baga man yäwoŋäreŋwani ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ŋoken täŋpek ba nämö käwep täŋpek yänkaŋ kaŋiwat itkuŋ. Jesutä goret tänpänpän manken tekta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. ^{8h} Ude täŋ irirä Jesu Parisi äma ba Baga

^c 6:1 Lo 23:25 ^d 6:2 Jon 5:10 ^e 6:3 1Sml 21:1-6 ^f 6:4 Wkp 24:5-9 ^g 6:7 Luk 14:1

^h 6:8 Luk 5:22, 9:47

man yäwoŋärewani u nadäk-nadäki-ken yabänpäj-nadänkaŋ äma keru tänguräj täwani u iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ ämawebe inamiken ŋo it yäk. Yäwänä udegän täŋkuk. ⁹Tänpänkaŋ Jesutä ämawebe päke u ŋode yäwet yabänjuk; In jide nadäkaŋ? Sabat kadäni-ken kädet täga tänaŋi ba kädet waki tänaŋi? Äma täŋkentäj yäminaŋi ba äma yäpä wanaŋi? ¹⁰Ude yänpäj ämawebe päke u yabän äyänutpäj äma keru waki u iwetkuk; Ketka täŋ-siwonŋa! Ude iweränä udegän tänjirän keru tänguräj täwani u tägaŋjuk.

¹¹Ude tänjirän kaŋpäj Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma unitä Jesuta kokwawak pähap kubä nadänpäj ini-tägän näwetgäwet tänpäj jide ude täŋ imine? yän yänkuŋ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹²Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yänapik man yäwayän pom kubä terak äronjuk. Äronpäj bipani käron päke u man yänpäj-nadäk tänjirän kome yänjuk. ¹³ⁱ Yänjenirän äma iwaräntäk täŋkuŋo u yänpäbä yepmaŋkaŋ inikät kuŋatta 12 udegänpäj yäpmäj daniŋpäj yepmaŋjuk. Täŋkaŋ wäpi Aposoro yän yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäj yepmaŋpä kwani. ¹⁴⁻¹⁶Äma u yäpmäj daniŋkuko kubä wäpi Saimon yän iwerani upänkaŋ Jesutä wäpi Pita yän iwetkuk. Ätuwä wäpi ŋode;

Kubä Andru, Saimon täŋo noripaki.

Iniyat yarä Jems kenta Jon.

Kubä Filip. Kubäwä Batorom.

Kubä Matiyu. Kubä Tomas.

Kubä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems.

Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman, Juda äbot yabän yäwatukuko unita kokwawak nadänpäj kuŋarani.

Kubä Jems täŋo nanaki Judas.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak peŋkuko u.

Irit ba paot-paotta man

Mat 5:1-12

¹⁷⁻¹⁸Ude tänpäj Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäpmäj daniŋkuko ukät pom terak nanik äpänpäj kome awaŋken ämawebe äbot Jesuta nadän imanitä itkuŋ-ken uken ahänpäj penta itkuŋ. Äbot u Jesutä man yänjirän nadänayän, ba yäpätägak piä täŋ nimän yänpäj Judia komeken nanik, Jerusalem yotpärare-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pomi terak naniktä ukengän äbuŋ. Äbänjirä Jesutä äma mäjo wakitä magärani

ⁱ 6:13 Jon 6:70

yawat kireŋ yämiŋpäŋ yäpätägak piä täŋ yämiŋkuk. ¹⁹ Jesu täŋo kehäromitä ämawebe käyäm ikek ba mäjotä magärani u kumän yäpän tägaŋ yämiŋkuko unita ämawebe päke unitä Jesu täŋo kehäromi ninken äbän yäŋ nadäŋkaŋ Jesu gupi iŋitnayäŋ täŋkuŋ. ²⁰ Ude täŋ irirä Jesutä iwaräntäkiye yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk;

In ätu jopi jäwäri it täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Anututä ini tabäŋ täwat täyak.

^{21 j} Täŋpakaŋ in apiŋo ketem burenita tek täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Kämiwä Anututä ini tepmäŋ towiwän api naŋ tokŋeneŋ.

Ba in apiŋo konäm butewaki terak it täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Kämiwä nadäŋ bäräpjin kudup paoräkaŋ bänepjin pidäm tawäpäŋ mägayäk api täneŋ.

^{22 k} Äma Bureni-inikta yäŋpäŋ ämatä inta kokwawak taŋi pähap nadäŋpäŋ api täwat kireneŋ. Ba taŋiŋ täwetpäŋ äma waki yäŋ api täwetneŋ. Ude täŋ tamäwä säkgämän itkamäŋ yäŋ kaŋ nadäwut.

²³ Ude täŋ taminayäŋ täkaŋ-ken uken bänep täga nadäŋpäŋ oretoret pähap kaŋ täŋput. Imata, gwäki kunum gänaŋ it tamitak u taŋi pähap. In nadäkaŋ? Bian äbekjiye orajiyetä profet biani biani unita udegän täŋ yämik täŋkuŋonik yäk.

^{24 l} Täŋpakaŋ, in äma moneŋ tuŋum ikek uwä umuntäkot!

Irit säkgämän uku itkaŋ ubayäŋ.

²⁵ Ba in apiŋo naŋ tokŋek täk täkaŋ uwä umuntäkot!

Kämiwä nakta api teneŋ.

Ba in apiŋo bänep täga terak it täkaŋ in umuntäkot!

Kämiwä konäm butewaki terak api itneŋ.

²⁶ Ba in ämawebetä intäŋo wäpjin biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ äma täga yäŋ täwet täkaŋ uwä umuntäkot! Bian äbekiye oraniyetä profet jop manman yäwanita udegän täŋ yämik täŋkuŋonik yäk.

Iwankayeta not täŋ yämen

Mat 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi kubä ŋode yäŋkuk. Man täwera nadäŋ itkaŋ ŋo, in ŋode täwera nadäwut; Äma iwan täŋ tamik täkaŋ unita bänep iron täŋ yämineŋ. Täŋpäŋ äma inta kokwawak nadäŋ tamik täkaŋ unita not täŋ yämineŋ. ²⁸ Ba äma man wakiwaki täwet täkaŋ unita kowata man säkgämän yäwetneŋ. Ba wäpjin yäpäwak täkaŋ unita nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapik täkot yäk. ²⁹ Täŋ, äma kubätä bumumka kukŋi guränä kukŋi bok iniŋ kireŋiri gurek. Ba äma kubätä gäkŋo siot punin nanik gomägaränä gänaŋ nanik bok iniŋ kirewen. ³⁰ Ba äma kubätä imaka kubätä yäŋapiwänä imaka u imen.

^j 6:21 Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 ^k 6:22 Jon 15:19, 16:2 ^l 6:24 Jem 5:1

Ba kubätä imaka kubä gomägaroko uwä äneņi gamikta gwäk pimiņpāņ nāmo yāņapiwen. ^{31m} Nāmo, in ņode nadāņpeņ kuņatneņ; Kudān ätutä tāj nimut yāņ nadäk tākaņ in udegān tāj yāmineņ.

³²In äma iron tāj tamik tākaņ unitagān iron tāj yāmineņo unitāņo kowata jide yāņpeņ? Nāmo yāņpeņ! Äma wakitä noriye waki tājpanita iron udegān tāj yāmik tākaņ yäk. ³³Ba in äma täga tāj tamik tākaņ unitagān kowata tāj yāmineņo unitāņo kowata jide yāņpeņ? Nāmo! Äma wakitä noriye waki tājpanita kudān udegān tāk tākaņ. ³⁴Ba in äma ätuta kowata kaņ namān yāņ nadāņkaņ imaka yāmineņo unitāņo gwäki kowata jide yāņpeņ? Nāmo inik! Äma wakitä kowata uterakgān yāpmäkta noriye waki tājpanita iron tāj yāmik tākaņ!

³⁵ⁿ Upāņkaņ inä iwanņiyeta iron tāj yāmineņ. Kowata tamikta nāmo nadāneņopāņ imaka kubäta yāņapiwäwä jop yāniņ kireneņ yäk. In ude täneņo uyaku kowata säkgāmān api yāņpeņ ba Anutu Ärowani Pāhap unitāņo nanakiye ude api itneņ. U Imata? Anutu u ämatä bānep täga nāmo nadāņ imik tākaņ upāņkaņ unita iron tāj yāmik täyak. Ba äma waki tājpanita iron udegān tāj yāmik täyak yäk. ³⁶Unita in äma ätuta butewaki nadāņ yāmineņ, Nanjintä butewaki nadāņ yāmik täyak udegān.

Kubätä iniken mebärita nadäwek

Mat 7:1-5

^{37o} Näk äma siwoņi yāņ nadāņpāņ äma kubä nāmo yāņpāņ-kaņiwat täneņ. Ba äma kubäta gäk kowata yāpmäkta biņamgān yāņ nāmo iwetneņ. Anututä inta udegān tāj tamekta ket nadāneņ yäk. Äma kubätä waki tāj tamiņirān kowata waki imikta nāmo nadāneņo uwä Anututä udegān intāņo momijin peņ tamek. ^{38p} Tāņpākaņ ämata bānep iron tāj yāmiņirä Anututä inta udegān bānep iron tāj tamek. Upāņkaņ intä tāj yāmineņo u irepmiņpāņ bumta buņät tamek. In nadākaņ? In ämawebeta jide nadāņpāņ kuņatnayāņ tākaņ uterakgān Anututä inta api nadāņ tamek.

^{39q} Unita yāņpāņ Jesutä iwarāntäkiye man wārani ņode yāwetkuk; Äma dapuri tumbani kubätä noripak dapuri tumbani u kädet täga iwoņärewek? Nāmo, yarä u kuņtāņgān geņi bok ärideņ yäk. ^{40r} Unita in ņode nadäkot; Iroņi kubätä yāņpāņ-yāwoņärek ämani irepmiņnaņi nāmo. Iroņi u nadäk-nadäk piä tāj yāpmāņ kuņtāņgān nadāwān tärewäkaņ uyaku yāņpāņ-yāwoņärek äma udegānä äworewek yäk.

⁴¹⁻⁴²Tāņpākaņ gäk imata päya awāram dapunka-ken itak u nāmo kaņpāņ nadāņkaņ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaņpāņ yokut gama yāņ iwet täyan? Päya awāram gäkņa dapunka-

^m 6:31 Mat 7:12 ⁿ 6:35 Wkp 25:35-36 ^o 6:37 Mat 6:14 ^p 6:38 Mak 4:24

^q 6:39 Mat 15:14 ^r 6:40 Mat 10:24-25

ken itak u imata nämo kaŋpäŋ nadäk täyan? Gäk yäŋ-yäkŋarani äma! Intäjukunä, gäkŋa dapunka-ken päya äwaram itak u yokutkaŋ uyaku dapunka täga ijŋpäŋ kaŋpäŋ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! yäk.

Päya täŋo mebäri

Mat 7:16-20, 12:33-35

⁴³Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; Nin nadäkamäŋ; Päya mebäri täga terak, bureni waki täga nämo wädäneŋ. Ba päya mebäri waki terak bureni täga gäripi nitek, täga nämo wädäneŋ. ⁴⁴Bureni, päya terak mujiŋi parirä yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ päya unitäŋo mebäri nadäk täkamäŋ. Unita kohoräk yen terak wama mujiŋi nämo käwen. Ba däräk-däräk terak yen mujiŋi nämo wädäk täkaŋ. ⁴⁵Eruk äma täŋo irit kuŋat-kuŋattä udegän, äma u bänepi-ken jide pätak u kwawak pewä ahäk täkaŋ. Nadäk äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaŋ yäk. Äma täga täŋpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet täga pewä ahäk täkaŋ. Täŋ, äma waki täŋpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet waki pewä ahäk täkaŋ yäk.

Eŋi täktäk täŋo man

Mat 7:24-27

⁴⁶^s Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; In imata näkŋo man nämo buramiŋpäŋ iwatkaŋ wari wari wäpna Ekäni yäŋ yäk täkaŋ? ⁴⁷Eruk, äma näkken itpäŋ näkŋo man nadäŋpäŋ buramiŋpäŋ iwat täkaŋ unita man wärani ŋode täwera nadäwut; ⁴⁸Uwä äma kubä eŋi kehäromi kubä täŋpeko udewani. Äma u eŋi täŋpa yäŋpäŋ bek käronjigän äneŋpäŋ yäpurä-sinsik täŋpek. Ude täŋpäŋ eŋi täŋ morewekopäŋ iwän kadäni täŋpek. Täŋpäŋ iwän mänit taŋi täŋjirän eŋi u kehärom taŋpäŋ irek. Imata, eŋi säkgämän-inik täŋpeko unita. ⁴⁹Täŋpakaŋ äma kubä näkŋo man nadäŋpäŋ nämo iwarayäŋ täko uwä äma eŋi kehäromi nämo täŋpeko udewani. Äma u eŋi täŋpa yäŋpäŋ bek kehäromipäŋ nämo täŋpek. Bek jopjop äneŋpäŋ täŋpek. Täŋpekopäŋ iwän mänittä äbäŋpäŋä eŋi u kwinit täŋpän kwäkaŋ paotpäŋ paot-inik täŋpek yäk.

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täŋkuk

Mat 8:5-13

7 ¹Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpäŋä äyäjutpeŋ Kapeneam yotpärare-ken kuŋkuk. ²⁻³Uken komi äma täŋo intäjukun äma kubä itkuk. Unitäŋo piä watä äma kubä käyäm taŋi täŋkuk. Täŋjirän

^s 6:46 Mal 1:6; Mat 7:21

komi äma unitä piä watä ämanita gäripi tanj nadänkuko unita Jesu ude tåk täyak yäj bijam nadänpäjä Juda täjo ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuñkuñ. Jesutä piä ämani u yäpän tägawut yänpäñ yäwet-pewän kuñkuñ. ⁴⁻⁵Yäwet-pewän päñku Jesuken ahänpäjä butewaki man terak ñode iwetkuñ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadän nimikinik tänpän käbeyä enj kubä täñ nimiñkuk yäk. U äma täga unita gäk mani nadän imen yäk.

⁶⁻⁷Man ude iwerirä Jesu akumañ äma äbujo ukät penta kuñkuñ. Kumañ päñku enjiken keräp tanjirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuñpäñ iwetkuñ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayän yäk. Näk äma täga uyaku enjina-ken äben. Upänkañ gäk mangän yänjiri näkño piä watä ämana tägawän yäk. ⁸Ude täga täñ namen yäj nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täjo gämori-ken itkañ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkañ. U kubäpäñ, Ku! yäj iwerawä, manna buramiñpäñ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yäj iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ño tä! yäj iwerawä u täñpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamäj uba.

⁹Jesutä man ude nadänpäñ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä tänpäpäñ äyänutpäñ ämawebe äbot iwarän täñkujo u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämo kañpäñ nadäk täyat!

¹⁰Jesutä ude yäwänkañ komi äma täjo noriye Jesuken äbujo u äneñi äyänutpeñ päñku enjiken äronpäñ käyäm täñkuko u säkgämän irirän kañkuñ.

Jesutä nanak kubä täñpewän kodak tañkuk

¹¹Tänpän kepa kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuñkuk. Iwaräntäkiye-kät ämawebe äbot päke ukät penta kuñkuñ. ¹²Eruk, yotpärare-ken keräp tañpäñ kañkuñ, äma kumbani kubä buramiñ yäpmäj äbänjirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täjo nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Tänpäkañ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuñ. ¹³^t Äbänjirä Jesutä webe kajat u kañpäñ butewaki nadän imiñpäñ iwetkuk; Konäm butewaki täñpeno! ¹⁴^u Ude iwetpäñ dubini-ken kuñpäñ keritä gärañ ugän injtkuk. Jesutä ude injiränä äma kumbani buramiñkujo u kärongän wädäj itkuñ. Kärongän ude wädäj irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk. ¹⁵^v Nanakna, Aku yäj iweränä kumbanitä kodak tañpäñ akuñpäñ manman yänkuk. Ude yänjirän Jesutä nanak u miñi-kät kuñatdenta iniñ kireñkuk.

^t 7:13 Luk 8:52 ^u 7:14 Luk 8:54 ^v 7:15 1Kn 17:23, 2Kn 4:36

16^w Ude täjirän äma itkuŋo unitä kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋpöpäŋ Anutu iniŋ oretkuŋ. Iniŋ oretpäŋ ŋode yänkuŋ; Bureni! Profet ärowani kubä nin bämopnin-ken ahänkuko itak! Anutu ini ämawebeniye täŋkentäktä äbatak ŋo! yäk.

17Täŋpäkaŋ Jesutä täŋkuko u biŋamiwä Judia kome ba kome gägäni gägäni it yäpmän kuŋkuŋo uken kuŋ moreŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri nadäktä man pewän kuŋkuŋ

Mat 11:2-19

18 Jon komi eŋiken irirän iniken iwaräntäkiyetä päbä kudän kudupi Jesutä täk täŋkuko unitäŋo biŋam iwetkuŋ. 19Iwerirä iwaräntäki yarä yäwetkuk; Päŋku Ekäni ŋode iwet yabäwun; Äbäktä biŋam yäwani u gäk ŋo? Ba kubäta itsämne? 20-21 Ude yäwet-pewän iwaräntäki yarä u Jesuken kuŋpäŋ kaŋkumän; Jesu uwä äma käyäm ikek yäpän tägaŋit, äma mäjo wäratä magäranani mäjo yäwat kireŋit, dapuri tumbani yäpän tägaŋit täŋ irirän. Kaŋpäŋ Jesu iwetkumän; Jon ume ärut yämanitä ŋode yänpän peŋ niwet-pewän äbäkamak yäk. Mesaia, äbäktä biŋam yäwani u gäk? Ba kubäta itsämne?

22^x Ude iweränä Jesutä Jon täŋo iwaräntäki yarä u kowata ŋode yäwetkuk; Ek äneŋi kuŋkaŋ imaka nadäŋit kaŋit takamän ŋo, unitäŋo manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerun. Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ. Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Paräm wakiwaki nitek tägaŋpäŋ gupi dudum tak täkaŋ yäk. Ba jukuni täŋguŋ täwani nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak täŋpäŋ akumaŋ kuk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ yäk. 23^y Ba äneŋi kubä ŋode kaŋ iwerun; Äma näka yänpän nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ uwä säkgämän it täkaŋ yäk.

24 Jon täŋo iwaräntäki yarä uwä ude yäwerän kuŋjirän Jesutä ämawebe äbot itkuŋo u Jon täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känäyän nadäŋpäŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipän känäyän kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä piäŋpewän wareŋ-wareŋ täk täkaŋ äma udewanipän känäyän kuŋkuŋ? 25 Ba ima känäyän kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani ba? Ude nämo! Äma udewani ba tuŋum nitek uwä äma wäpi nitektä eŋi gänaŋ it täkaŋ. 26^z Unita näwerut! Äma jidewani u känäyän kuŋkuŋ? Profet kubäpäŋ känäyän kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upän Jon uwä profet inipärik kubä yäk. 27Täŋkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näkŋo biŋam yänahäwani äma kubä ŋo.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet.

Mal 3:1

^w 7:16 Luk 1:68, 19:44 ^x 7:22 Ais 35:5-6 ^y 7:23 Ais 61:1; Luk 4:18 ^z 7:26 Luk 1:76

²⁸ Unita näk ñode täwetat; Jon täño wäpi biñamtä äma it yäpmäj äbuño unitäño wäpi biñam yärepmit moretak. Upänkañä ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäj yäwat täyak unitäño wäpi biñamtä Jon täño wäpi biñam irepmitak.

²⁹^a Täñpäkañ Jesutä man ude yänahänjirän nadänpäñ ämawebe jopi-kät äma wakiwaki takis moneñ yäpani unitä ñode nadänkuñ; Man säkgämän yäyak yäk. Nin ño ñonitä Anutu täño man kädet siwoñi iwat-iwatta gäripi nadäk täkamäj yäj nadänkuñ. Äma udewaniwä bian Jonken kujirä ume ärut yämani. ³⁰^b Täñ, Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani ämatä Jontä ume ärut yämikta bitnäñkuñ. Ude täñkuño uwä Anututä kädet täga iwatta peñ yämiñkuko u mäde ut imiñkuñ.

³¹ Täñpäkañ Jesutä yänkuk; Ämawebe kome ño terak itkañ ñonita jide yäwet? U imatäken udewani? ³² Uwä ironi täñoret bägup-ken itkañ udewani. Ironiironi uwä gera kowat yäwän ñode täk täkañ;

Niwerä oretoret kap teñitna gukut nämo tokät täñkuñ.

Ba niwerä butewaki kap teñitna, konäm nämo kotkuñ yäj yäk täkañ.

Täñpäkañ in uwä udewani, nadäk siwoñi kubägän nämo peñkañ ñode täñkuñ; ³³ Jon ume ärut yämanitä äbänkañ ketem äma ätutä nak täkañ ude nämo nañkuk ba wain ume imaka nämo nañkuk. Täñjirän intä kañpäñ yänkuñ; U mäjotä kotawani! yäk. ³⁴^c Täñ, Äma Bureni-iniktä äbänpäñ ketem nañit wain ume nañit täñkuk. Täñjirän intä kañpäñ yänkuñ; Äma ño kawut! Nak ämäj täñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneñ yäpani täño noripaki! yäj yänkuñ. ³⁵ Upänkañ in nämo nadäwä tumbäkañ ude yäk täkañ. Äma äbot yarä unitä Anutu täño nadäk-nadäk siwoñi iwatpäñ täk täkamän. Täñpäkañ nadäk-nadäk u iwatpäñ täktäki siwoñitä Anutu täño nadäk-nadäk kwawak pewän ahänjirän ämawebetä kañpäñ nadäwä bureni täneñ yäk.

Webe kubätä Jesu kuroñi ärutkuk

³⁶^d Täñpäkañ Parisi äma kubä wäpi Saimon unitä Jesu-kät ketem bok nakta imagutkuk. Imagut yäpmäj päñku tewän ketem nädayäj mañitkuk. ³⁷^e Mañit irirän kome u nanik webe waki täñpani kubätä Jesu u Parisi äma kubätä enjiken ärotak yäj biñam nadänkuk. Biñam nadänpäñ ume käbäñi säkgämän nitek gwäki ärowani u yäpmänkañ eni Jesutä itkuk-ken u äronkuk. ³⁸ Äronpäñ Jesu kuroñi käda päñku itkañ konäm kot itkuk. Konäm kot irirän konämi pitotä Jesu kuroñi terak mañkuñ. Konämi pitotä mañirä gwäki pujiñpäñ ärut imiñpewän kohoyänkuk. Ude täñpäñ orañ imikta kuroñi-ken inñdat-nañdat-nañ

^a 7:29 Luk 3:12 ^b 7:30 Mat 21:32 ^c 7:34 Luk 15:2 ^d 7:36 Luk 11:37 ^e 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

tānpān ume kābāni nīkek u ārut imiŋkuk. ³⁹Ude tān irirān Parisi āma Jesu imagutkuko unitā kaŋpān ŋode nadāŋkuk; Jesu ŋo profet bureni yāwānā webe ŋowā waki tānpāni yān nadāwān tāretek yāk.

⁴⁰Parisitā ude nadāŋirān Jesutā iwetkuk; Saimon yāk. Nāk man kubā gāwera nadā. Yāwānā Saimontā yāŋkuk; Yāwoŋārewani, yāwi nadāwa yāk. ⁴¹Yāwānā Jesutā iwetkuk; Man wārani kubā gāwera nadā; Moneŋ āma kubātā āma yarāta moneŋ, kowata kāmi kaŋkaŋ kaŋ dāpmān tārewun yānpān yāmiŋkuk. Kubāta moneŋ 500 ude imiŋkuk. Tān, kubātawā moneŋ 50 ude imiŋkuk. ⁴²Kowata imik-imik kadāni-ken moneŋta wāyākŋeŋirān momini peŋ yāmiŋkuk. Eruk, ude tānirān āma yarā uken nanik netā unitā bānep tāga pāhap nadāŋkuk yān nadātan? ⁴³Yāwānā Saimontā kowata ŋode iwetkuk; Āma moneŋ taŋi yāpuko unitā yāk. Yāwānā Jesutā ŋode iwetkuk; Gāk tāga yāyan yāk. ^{44f}Ude yānpān āyānŋutpān webe u kaŋpān Saimon iwetkuk; Webe ŋo kāyan? Nāk gākā eŋi gānaŋ ābāŋira ume kuroŋna ārutta nāmo piŋ namīn yāk. Tānopān webe ŋonitā konāmi pitopān kuroŋna ārutkaŋ gwāki pujiŋpān tāŋkohoyāk. ⁴⁵Ba oraŋ namikta bumumnaken nāmo nen. Tānopān webe ŋonitā oraŋ namikta pengān āba irat-ken ukentā kuroŋna-ken neŋdat-naŋdat-naŋ tāyak. ^{46s}Tānpān gāk gākŋi gwākna-ken nāmo āruranopān webe ŋonitā kuroŋna-ken ume kābāni nīkek ŋo piŋ āwatak. ⁴⁷Unita ŋode gāwetat. Webe ŋo momini taŋi peŋ imani unita nāka gāripi pāhap nadāŋpān bānep iron taŋi ŋo tān namitak. Upāŋkaŋ āma mominita nadāŋirān āpani tānpāni udewani tāŋo momi peŋ imero uwā nāka gāripi āhan nadāwek yāk.

^{48h}Jesutā ude yānpān webe u ŋode iwetkuk; Momika peŋ gamitat. ⁴⁹Ude yāwānā āma ketem bok naŋ itkuŋo unitā nāwetgāwet ŋode tāŋkuŋ; Wāra! Āma ŋo jidewani unitā āma tāŋo momi menitā yānpān ārut tāyak? ⁵⁰ⁱUde yānjirā Jesutā webe u iwetkuk; Nadāŋ namikinik tāyan unitā momi tāŋo kowata-ken nanik gāmagutak yāk. Unita bānep oretoret terak kuŋat tāyi.

Jesu tāŋo ābot

8 ^{1j}Eruk, patkuŋo yāŋewānkaŋ Jesutā yotpārare taŋi tāpuri kuŋatkaŋ Anututā intājukun itkaŋ yabān yāwat piā tāk tāyak unitāŋo Manbiŋam Tāga yāwetpān yāwoŋārek tāntān kuŋatkuk. Ude tānirān āmawebe ŋodetā iwarān tāŋkuŋ; Iwarāntākiye 12 ukāt webe ātu. ^{2k}Webe u bian mājotā magārirā Jesutā mājo u yāwat kireŋ yāmani, ba kāyāmi yāpān tāgaŋ yāmani. Webe kwayak ukāt nanik kubā wāpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutā bian webe uterak nanik mājo

^f 7:44 Stt 18:4 ^g 7:46 Sam 23:5 ^h 7:48 Luk 5:20-21 ⁱ 7:50 Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42
^j 8:1 Luk 4:43 ^k 8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

wära 7 yawat kireŋ imiŋkuk. ³Tāŋ, webe kubäwä wäpi Joana, Kusa tāŋo webeni. (Kusa u Herot tāŋo tāŋkentäk äma kubä). Kubäwä wäpi Susana. Webe yarakubä ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Webe kwayak uwä iniken monenpāŋ Jesu-kät iwaräntäkiye tāŋkentāŋ yämik tāŋkuŋonik.

Mujiŋi pikpik tāŋo man wārani

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴Tāŋpākaŋ ämawebe uken-uken nanik Jesutä itkuk-kengän äbāŋ moreŋpāŋ irirä yabāŋpāŋ man wārani kubä ŋode yawetkuk; ⁵Äma kubätä ketem mujiŋi piwa yāŋpāŋ piäni-ken kwek. Kuŋpāŋ mujiŋi tāŋ-irähuttāŋ kwek. Tāŋ-irähuttāŋ kuŋirän mujiŋi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo u ämatä kuŋ äbāŋ tāŋkaŋ yeŋ gatāneŋ. Tāŋpākaŋ mujiŋi ätuwä baraktä näneŋ. ⁶Tāŋkaŋ mujiŋi ätuwä mobä terak mäneŋ. Mobä terak maŋpāŋ tädotneŋo upāŋkaŋ kome umeni nämo unita kubit tāneŋ. ⁷Tāŋ, mujiŋi ätuwä mup gānaŋ mäneŋ. Mup gānaŋ maŋjirä mup wakī unitä äronpāŋ yawarä kuneŋ. ⁸Tāŋpākaŋ mujiŋi ätuwä kome tägaken mäneŋ. Kome tägaken mäneŋo u tädotpāŋ bureni säkgämän mäyap-inik päneŋ. Jesutä man ude yāŋpāŋ gera terak ŋode yāŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadāwut!

Jesu imata man wārani terak yäk täyak?

Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹Tāŋpākaŋ Jesutä man wārani yāŋkuko unita iwaräntäkiyetä mebärita iwet yabāŋkuŋ. ¹⁰Iwet yabāŋjirä yawetkuk; Anututä intājukun itkaŋ yabāŋ yawat piä täk täyak unitāŋo manbiŋam kābop irani injingän nadäkta yawani unita in-gānpāŋ täwetat, äma ätukät nadäkta nämo. Unita man wārani terakgän yawet täyat yäk. Man wārani terak yawetpewa;

Dapuritā kånayāŋ tāŋo upāŋkaŋ täga nämo api kawä tärewek.

Ba jukunitä nadānayāŋ tāŋo upāŋkaŋ mebäri täga nämo api nadāwä tumbek.

Ais 6:9

¹¹^l Ude yāŋpāŋ yawetkuk; Mujiŋi pikpik tāŋo manbiŋam täweraro u mebäri ŋode; Mujiŋi uwä Anutu tāŋo man ude. ¹²Tāŋ, mujiŋi kädet miŋin mäneŋo u ŋode; Äma Anutu tāŋo manbiŋam nadāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋarirä Satantä bānepi-ken nanik yāyomāgat täyak u. Satantä ŋode nadāŋpāŋ täk täyak; Anutu tāŋo man bānepi-ken iyap taŋpāŋ yāpmāŋ kuŋatpāŋ Anututa biŋam tāneŋ yāŋ nadāŋpāŋ yāyomāgat täyak. ¹³Tāŋ, mujiŋi mobä kujat terak mäneŋo u ŋode; Äma Anutu tāŋo man nadāŋpāŋ gāriŋi nadāneŋopāŋ bānepi-ken jäwäri nämo äpmonpani. Unita nadākiniki

^l 8:11 1Pi 1:23

kadäni keräpi-tagän yäpmäj kuŋatpäj täjyabäkken Anututa mäde ut imik täkaŋ. ¹⁴Täj, mujipi ätu mup gänaŋ mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo man nadäk täkaŋ upänkaŋ kome täŋo moneŋ tuŋumta nadäwätäk ba nadäŋ gärip unitä Anutu täŋo man utpewä kumäjirän kuŋatkuŋariken bureni nämo ahäk täyak. ¹⁵Täjpäkaŋ mujipi kome tägaken mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäj bänepi-ken kehäromi iŋitpäj mani buramiŋpäj yäpmäj kuŋarirä irit kuŋatkuŋariken bureni ahäk täkaŋ yäk.

Peŋyäjek täŋo manbiŋam

Mak 4:21-25

¹⁶^m Jesutä man wärani äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä topän iŋipäj kăbot gänaŋ ba bukä gămori-ken kăbop täga pewek? Nämoinik! Topän uwä kwawak pewän eŋi gänaŋ peŋ-yäŋeŋirän ämatä imaka imaka täga käneŋ. ¹⁷ⁿ In nadäkaŋ? Imaka imaka apiŋo kăbop itkaŋ u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneŋ. Bureni, imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo, u täŋkwawa taŋirän api kaŋpäj nadäneŋ. ¹⁸^o Unita jukuŋin-tägän nadäneŋo udetä in Anutu täŋo manta juku peŋpäj ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäj kuŋarayäj täko uwä ätukät buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäj nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo! Täŋpäkaŋ imaka iŋitkamäj yäj jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani.

Jesu täŋo nägät moräk u netä?

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹Jesutä man ude yäj irirän miŋi-kät noriye kănayäj äbuŋ. Upänkaŋ ämawebe päke itkuŋo unitä Jesu kumän itgwäjirä dubini-ken kukta täŋpä waŋkuŋ. ²⁰Täjirä äma ätutä yabäŋkaŋ Jesu ŋode iwetkuŋ; Meŋka-kät notkaye gabănayäj äbăŋo yăman umu itkaŋ yäk. ²¹Ude iwerăwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäj iwarântäk täkaŋ uwä năkŋo meŋnaye notnaye bureni!

Jesutä ibăm gwăgu yăniŋ bitnăŋkuk

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²²Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwarântăkiye yäwetkuk; Gwăgu kukŋi udude kăda kuna yäk. Ude yăŋpäj găpe kubä terak äronpeŋ kuŋkuŋ. ²³Eruk gwăgu terak kuŋtăŋgän Jesu dăpmon patkuk. Parirän mänit păhap piăŋirän gwăgu tokătpäj găpe gänaŋ äpmon tokŋeŋirän găpe nitek gwăgu gänaŋ äpmonayäj täŋkuŋ. ²⁴Täjirän Jesu yăwä

^m 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33 ⁿ 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2 ^o 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

kikjurānpāṅ iwetkuṅ; Ai! Ekāni! Paotnayāṅ tākamāṅ ḡo! yāk. Ude iwerāwā Jesutā akunpāṅ mānit kenta gwāgu yabāṅ yāṅkuk. Yabāṅ yāṅjirān uterakgān mānit bitnāṅjirān gwāgu kwikinik patkuk. ²⁵Tāṅjirān Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; Nadākinikjin de?

Ude yāṅjirān iwarāntākiye umuntaṅkaṅ nadāwātāk tāṅpāṅ nāwetgāwet ḡode tāṅkuṅ; Wāra! Āma ḡo jidewani unita mānit kenta gwāgu mani ḡo buramikamān? yāṅ yāṅkuṅ.

Mājo wāra but gānaṅ āpmonkuṅ

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶Eruk Jesutā gwāgu kenta mānit yāniṅ bitnāwānkaṅ Galili kome u peṅpeṅ gwāgu terak kuṅtāṅgān gwāgu kukṅi udude kāda Gerasa kome ahāṅkuṅ. ²⁷Ahāṅpāṅ Jesu gāpe terak naniktā maṅatpeṅ kuṅjirān kome uken nanik āma mājo māyaptā magārani kubātā ahāṅ imiṅkuk. Āma uwā kadāni kāroṅi-inik eṅj gānaṅ nāmo pat tāṅkukonik. Dāpmon pat tāṅkuko uwā mobā kawut, āma kumbani āneṅpani-ken u tek morāṅ pat tāṅkukonik.

²⁸⁻²⁹Pattāṅ kuṅattāṅgān eruk Jesu kaṅpāṅā kāhān yāṅkaṅ gāmori-ken maṅ-patābotkuk. Ude tāṅjirān Jesutā mājo uwā yāwetkuk; Āma ḡo kakātāṅpeṅ kut yāk. Ude yāwerirān mājo āma magātkuṅo unitā Jesu iwetkuṅ; Jesu, Anutu Ārowani tāṅo nanaki, gāk jide tāṅ nimayāṅ ābātan? Komi nimenō! yāṅ iwetkuṅ. Tāṅpākaṅ mājo uwā kadāni kadāni āma u iṅitpāṅ kwaik tāṅjirā āma ātutā iṅitpāṅ yen kehāromitā kerī kuroṅi pādāt tāk tāṅkuṅonik. Ude tāk tāṅkuṅo upāṅkaṅ mājotā tāṅpewā āma u yen yāpmāṅ dākṅeṅ tāṅpān kwāpeṅ kome āma nāmo irani-ken kuṅat tāṅkukonik.

³⁰Tāṅpākaṅ Jesutā āma u iwet yabāṅkuk; Wāpka netā? Iwet yabāwān iwetkuk; Wāpna ‘Ābot pāhap’ yāk. (Mājo māyaptā magātkuṅo unita wāpna Ābot pāhap yāṅ iwetkuk.) ³¹Ude yāwānā mājo unitā Jesu butewaki terak ḡode iwetkuṅ; Gāk niwat kireṅpewi awāṅ kāroṅi, bipmāṅ urani gānaṅ āpmonektawā! yāk. ³²⁻³³But ābot pom terak udu yabātan? Gāk nibā-kātāwi but u gānaṅ āpmona! Ude yāwāwā Jesutā nadāṅ yāmiṅjirān mājo uwā āma u kakātāṅpeṅ pāṅku but gānaṅ āpmonkuṅ. But gānaṅ āpmonpākaṅ bārāṅeṅ kumaṅ gwāgu gānaṅ āpmonkaṅ ume naṅpāṅ kumbuṅ.

³⁴Ude tāṅjirā āma but watāni iranitā yabāṅpāṅ bārāṅeṅ pāṅku āmawebe yotpārare taṅi tāpuri it yāpmāṅ kuṅkuṅo u nanik manbiṅam yāwetkuṅ.

³⁵Yāwerākaṅ ninin kāna yāṅkaṅ Jesutā itkuk-ken ābāṅ moreṅkuṅ. Ābāṅpāṅ kaṅkuṅ; Āma mājotā magārani u tek yamāk ikek, nadāwān tumbāpāṅ Jesu dubini-ken kwikinik maṅit irirān. Mājotā kakātāṅpeṅ kuṅkuṅo unita. Maṅit irirān kaṅpāṅ āma pāke ābuṅo u umuntaṅkuṅ.

³⁶Tāṅjirā imaka ahāṅjirān kaṅpāṅ nadāṅkuṅo unitā mājotā magāranipāṅ

yäpän tägaŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwetkuŋ. ³⁷⁻³⁸Manbiŋam u nadäŋpän ämawebe Gerasa kome u nanik umuntaŋpän Jesu komenin ŋo peŋpeŋ ku! yän iwetkuŋ. Ude iweräwä Jesu kome u peŋpeŋ Galili kome gwägu udude käda kwayän täŋirän äma yäpän tägaŋkuŋo unitä Jesu iwetkuk; Nadän namiŋiri bok kuda! yäk. ³⁹Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämö yäk. Komeka-ken kuŋkaŋ imaka Anututä täŋ gamitak unitäŋo biŋam kaŋ yäwet! Ude iwerirän äma u äyänutpeŋ komeni-ken päŋku Jesutä täŋkentän imiŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwettän kuŋatkuk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰Eruk, Jesu Galili komeken äneŋi kuŋirän ämawebe päke Jesuta itsämbuŋo unitä kaŋpän iniŋ oretkuŋ. ⁴¹Ude täŋirä kome unitäŋo käbeyä eŋi täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä Jesu ahän imiŋkuk. Ahän imiŋpän Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpän Jesutä eŋina-ken kwän yänpän butewaki man iwetkuk. ⁴²Imata, äperi tepi kubägan obaŋ 12 ude itkaŋ käyäm täŋpän kumbayän täŋkuko unita.

Eruk, Jesu Jairas täŋo man buramiŋpän eŋini-ken kwayän kädet miŋin kuŋirän ämawebe buminiŋ unitä yewa täŋkaŋ iwaräntän yäpmän kuŋkuŋ. ⁴³Ämawebe u bämopi-ken webe kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmän kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Käyäm waki u yäpätägakta yäpätägak ämaken kuŋ äbäk täŋkaŋ moneŋi kudup jop awähutkuk. Täga nämö yäpä tägaŋkuŋ. ⁴⁴Ude täŋpän wawäpän eruk webe unitä Jesu mädeni-ken äbänpän tekigän iŋitkuk. Jesu täŋo teki iŋirirän uteragän tägaŋpän nägät piŋ yäpmän äbuko u kawuk taŋkuk. ⁴⁵Täŋirän Jesutä nadäŋpän yänkuk; Ai! Netätä nepmäŋitak?

Ude yänirän äma päke u äwo yäwäkaŋ Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni, ämawebe päke ŋonitä dumän gäwatkaŋ ŋo nämö nadätan?

⁴⁶Pitatä ude iweränä Jesutä yänkuk; Ude nämö! Äma kubätä nepmäŋirän kehäromina ätu kuŋirän nadätat yäk. ⁴⁷Ude yäwänä webe u mebärina kaŋ-ahätak yänpän päbä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpän kwayänpän itkuk. Itkaŋ ämawebe päke u iŋamiken Jesu täŋo tek iŋirirän käyami uteragän paotkuko unitäŋo mebäri yänahänkuk. ^{48 P}Yänahänirän Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan. Unita bänep kwini terak kuyi yäk.

⁴⁹Jesutä man ude yänirän käbeyä eŋi täŋo watä äma unitä eŋiken nanik äma kubä äbä Jairas u iwetkuk; Äpetka kumäntak unita imata yäwoŋärewani äma jop yänikŋat yäpmän äben? ⁵⁰Ude yänirän Jesutä nadäŋpän Jairas iwetkuk; Nadäwätak täŋpeno! Nadäkinikka näkagän peŋiri äpetka tägawayän yäk.

⁵¹ Ude yānpān Jairastā enjiken kuŋkuŋ. Kuŋpān āma pāke u yāniŋ bitnānpān yepmaŋpān yāman ude irirā iwarāntākiye yarākubā Pita, Jon, Jems ukāt ironi kumbuko unitāŋo miŋi nani ugānpān yāmagurānkaŋ eni gānaŋ āronkuŋ. ⁵² ^q Āmawebe pāke konām yāntābātek tāŋ itkuŋo u yāwetkuk; Konām wari kotneŋo. Ironi u nāmo kumak. Jop dāpmon patak yāk. ⁵³ Yāwānā kumakopān jop yāyan yānpān kaŋ-māgayāŋkuŋ. ⁵⁴ ^r Tānpākaŋ Jesu eni gānaŋ āronpān ironi u kerigān injipān iwetkuk; Āpetna, aku! ⁵⁵ Ude yāwānā uterakgān kehāromini āneŋi āpmonirān kodak taŋpān akuŋkuk. Kodak taŋpān akuŋirān Jesutā miŋi nani yāwetkuk; Ketem imān naŋpān! ⁵⁶ ^s Yāwerānā miŋi nani uwā nadāwān inide kubā tāŋkuko unita Jesutā imaka ahāŋkuko u yāŋahākta yāniŋ bitnāŋkuk.

Jesutā iwarāntākiye 12 u piā man yāwetkuk

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

9 ¹ Eruk, Jesutā iwarāntākiye 12 u yānpābā dubini-ken yepmaŋkuk. Yepmaŋpān kāyām wakiwaki yāpā tāgaŋit, mājo āma magārani yāwat kirekta kehāromi ba wāpi biŋam yāmiŋkuk. ²⁻³ Yāmiŋkaŋ Anututā intājukun it yāmiŋirān gāmori-ken irit tāŋo man yāwetta ba āma kāyām ikek yāpā tāgakta man ŋode yāwetpān yāniŋ kireŋpewān kuŋkuŋ; In āhottaba, ketem, moneŋ ba yāk yāpmānkaŋ nāmo kuneŋ. Ba tek yarā nitek nāmo yāpneŋ yāk. ⁴ ^t Kuŋkaŋ yotpārare kubāken ahāŋirā eni tamāwā ugān kaŋ irut. Eruk, yotpārare uken piā tāŋ paotpān eni u peŋpeŋ kome kubāken kaŋ kut. ⁵ ^u Upānkaŋ yotpārare kubāken not nāmo tāŋ tamāwā ŋode kaŋ tāŋput; Yotpārare u māde ut imiŋpān kugun kuroŋjin-ken nanik yeŋ ārāhūt tāŋpā kaŋ kut. Ude tāŋirā āma kome uken naniktā tabānpān goret tāŋ yāmikamāŋ yāŋ api nadāneŋ yāk.

⁶ Jesutā jukuman ude yāwerānkaŋ kādet yāput peŋpān kuŋkuŋ. Kuŋkaŋ yotpārare it yāpmān kuŋkuŋo uken Manbiŋam Tāga u yāŋahāŋit, kāyām ikek yāpā tāgaŋit tāŋtāŋ kuŋatkuŋ.

Herottā Jesu tāŋo biŋam nadāŋkuk

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ ^v Tānpākaŋ Judia kome tāŋo kaŋiwat āma wāpi Herottā imaka imaka ahāŋkuŋo unitāŋo manbiŋam nadānpān-nadāwān nāmo tāreŋkuk. U imata, āma ātutā ŋode yāŋirā nadāŋkuk; U Jon, ume ārut yāmanitā kumbani-ken naniktā kodak taŋpeŋ akuŋkuko unitā piā u tāk tāyak. ⁸ Ba āma ātutā ŋode yāŋkuŋ; Ude nāmo, uwā profet biani Elaijatā kumbani-ken nanik akuŋkuko unitā piā u tāyak yāk. ⁹ ^w Tānpākaŋ Herottā man

^q 8:52 Luk 7:13 ^r 8:54 Luk 7:14 ^s 8:56 Mak 7:36; Luk 5:14 ^t 9:4 Luk 10:4-11

^u 9:5 Luk 10:11 ^v 9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ^w 9:9 Luk 23:8

mäyap ikek u nadänpän-nadäwätäk tänpän yänkuk; Jon u näkä bian kotäki madän täknejkuro unitä jide tänpän piä täyak? Netätä tänjirän mani biñam nadätat? Ude yänpän Jesu kañpän nadäwa yänkañ kädetta wäyäknejkuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäj towiñkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

¹⁰Eruk, iwaräntäkiye piä man yäwet-pewän kuñkuño u täñ paotpäñä, äyänjutpeñ äbänpän piä mebäri mebäri täñkuño u biñam iweräkañ Jesu iwaräntäkiye-kät inigän itnayän yän-yäkñat yäpmäj Betsaida komeken kuñkuk. ¹¹Käbop kuñkuñopän ämawebetä u käda kuyak yän nadänpän iwarän täñkuñ. Iwarän tänjirä yabänpän Jesutä yäniñ orepän Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño manbiñam yäwerit, äma käyäm ikek yäpä tägañit täñkuk.

¹²Eruk, kome bipayän tänjirän iwaräntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuñ; Kome ño ketemi nämoken itkamän. Unita gäk yäwerikañ yotpärare ittän kukañken u kuñkañ ketem yabän ahänpän nañkañ parut yäk. ¹³Ude yänjirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Injin yepmäj towiwurä! Yäwänä iwetkuñ; Yäke! Nintäño käräga 5kät gwägu tom yarä-tägän itkañ ño yäk. Jide? Nin yotpärare-ken kuñpän äma äbot päke ñonita ketem suwakta nadänpän yäyan? ¹⁴(Äma äbot päke u 5,000 ude bumik unita nadäwätäk tänpän yänkuñ.)

Yänjirä Jesutä yäwetkuk; Äma äbot ño yäwerä äbot 50-50 ude mañit yäpmäj kut yäk.

¹⁵Yäwänä yänkuko udegän yäweräkañ mañit yäpmäj kuñkuñ. ¹⁶Mañiräntän yäpmäj kwäkañ Jesutä käräga 5 ukät gwägu tom yarä u yäpmänpän kunum terak dorañpän ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Tänpän ketem u tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ äbot itkuño udegän yämiñtän kuñkuñ. ¹⁷Yämiñirä kuduptagän ketem u nañpä koki tänpäpän ätu jop peñkuñ. Tänpäkañ jop patkuño u yäpmänpän yäk 12 ude daiwä toknejkun.

Pitatä Jesu täño mebäri yänahänkuk

Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸Tänpän kadäni kubäta Jesu inigän itpäñ nani man iwet irirän iwaräntäkiye päbä dubini-ken kubä-kengän itkuñ. Irirä Jesutä ñode yäwet yabänkuk; Ämatä näka netä yän yäk täkañ? ^{19*}Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yän gäwet täkañ yäk. Ba ätutäwä Elaija yän gäwet täkañ. Ba ätutäwä profet biani uken nanik kubäta kodak täñkuk yän gäwet täkañ. ²⁰Ude yäwäwä ñode yäwetkuk; Tänpäkañ

* 9:19 Luk 9:7-8 † 9:20 Jon 6:68-69

injinä näkawä netä yāŋ yāk tākaŋ? Yāwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Anutuken nanik Kristo, Isrel ämawebe tāŋo tāŋkentäk bureni u yāk.

²¹ Ude yāwänä Jesutä äma ätu nämoinik yāwetneŋ yāŋpāŋ yāniŋ bitnāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; ²² ^z Äma Bureni-inik uwä ittāŋ kuŋtāŋgāŋ yāŋ imani ude, komi pähap api nadāwek yāk. Tāŋpākaŋ Juda tāŋo äma ekāni ba bāmop äma intājukun tāŋpani-kāt Baga man yāwoŋārewani ämatä mäde api ut imineŋ. Tāŋpāŋ Äma Bureni-inik uwä urä kumbānpāŋ änenayāŋ tāŋopāŋ kepma yarākubä tāreŋirān kodak tāŋpāŋ api akwek.

²³ ^a Jesutä ude yāŋpāŋ man kubä ŋode yāwetgān tāŋkuk; Äma kubätä näwarayāŋ nadāŋpāŋä iniken bānep nadäk-nadäki mäde ut imiŋpāŋ bārāpi näkä kotawayāŋ täyat udegān kepma kepma gwäk pimiŋpāŋ kaŋ näwarān yāk. ²⁴ ^b Tāŋpākaŋ, äma kubätä säkgāmān itta nadāŋpāŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap tāŋpāŋä u api paorek. Upāŋkaŋ äma kubätä näka yāŋpāŋ irit kuŋat-kuŋari iniŋ kirewayāŋ tāko uwä irit täga api kaŋ-ahāwek. ²⁵ Tāŋ, äma kubätä kome tāŋo imaka kudup peŋ bāyaŋpāŋ yāpmāŋ kuŋarayāŋ tāko uwä kumāŋirān imaka imaka yāpmāŋ kuŋarayāŋ tāko unitä täga nämo api tāŋkentāŋ imineŋ. ²⁶ ^c In nadākaŋ? Äma kubätä näka ba man näkä yāŋahāk täyat unita yāŋpāŋ mäyäk tāŋpāŋ näka bitnāwayāŋ tāko uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegān api bitnāwet. Kadāni näkŋaken epmäget kudān ikek ba Nana tāŋo ba kudupi aŋero tāŋo peŋyāŋek kudān ikek äneŋi ahāwayāŋ tāro kadāni uken äma udewani tāŋo wāpi yāŋahākta api mäyäk täwet. ²⁷ Näk bureni täwera nadāwut; Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumāŋkaŋ Anututä intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat piāni kwawak ahāŋirān api kāneŋ yāk.

Jesu gupi inide kubä ahāŋkuk

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Jesutä man ude yāwerānkaŋ kepma 8 ude tāreŋirān nani-kāt man yādayāŋ Pita Jems Jon yāmagurān yāpmāŋ pom kubä terak āroŋkuŋ. ²⁹ Pāro u itkaŋ nani-kāt man yāŋ irirān Jesu iŋami dapun inide kubä ahāŋkuk. Ahāŋirān teki imaka, paki-inikinik, yāpā kwinit täyak ude peŋyāŋeŋkuk. ³⁰⁻³¹ ^d Ude tāŋirān Profet bian irani yarä ahāŋkumān. Kubä Moses, kubāwä Elaija, Anutu tāŋo peŋyāŋek ikek ini ugān ahāŋpāŋ itkaŋ Jesu-kāt man yāŋpāŋ-nadäk tāŋkuŋ. Jesu Jerusalem yotpārare-ken api urä kumbek yāŋ man ude yāŋpāŋ-nadäk tāŋ itkuŋonik. ³² ^e Ude tāŋ irirä Pita noriye-kāt dāpmona gurān tāŋ ittāŋgān kikuŋtpāŋ Jesu iŋami dapun peŋyāŋek ikek irirān kaŋkuŋ. Profet yarä Jesu-kāt itkuŋo u imaka, yabāŋkuŋ. ³³ Tāŋpāŋ äma yarä u kudayāŋ tāŋirān Pitatä mebāri nämo

^z 9:22 Luk 9:44; Luk 18:32-33 ^a 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 ^b 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ^c 9:26 Mat 10:33; Luk 12:9, 2Ti 2:12 ^d 9:31 Luk 9:22, 13:33 ^e 9:32 Jon 1:14, 2Pi 1:16-18

nadāwān tārewākaŋ jop ŋode yāŋkuk; Ekānina, itkamāŋ ŋonita oretoret tākamāŋ yāk. Unita yottaba yarākubā tāŋ tamina. Gāka kubā, Mosesta kubā, Elajata kubā yāk.

³⁴Pitatā man ude yāŋirān gubamtā āpā uwāk tāŋpāŋ yepmaŋirān Pita Jems Jontā bumta umuntaŋkuŋ. ^{35 f} Umuntaŋ irirā gubam gānaŋ man kubā ŋode ahāŋkuk; Ŋowā nanakna, nākŋa iwoyāŋkuro unita mani buramik tākot! ³⁶Man kotāk ude ahāwān tāreŋirān Jesu inigān irirān kaŋkuŋ. Tāŋpākaŋ Pita Jems Jon imaka ahāŋirān kaŋkuŋo unitāŋo manbiŋam yāŋahāntāŋ kukta nāmo nadāŋkuŋ.

Jesutā nanak kubā yāpān tāgaŋkuk

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷Eruk patkuŋo yāŋewānā, Jesu iwarāntākiye Pita Jems Jon-kāt pom terak naniktā āpuŋ. Āpāntāŋgān āmawebe ābot pāhap u yabāŋ ahāŋkuŋ. ³⁸Tāŋpākaŋ āmawebe ābot u gānaŋ nanik kubātā Jesuken gera ŋode yāŋkuk; Yāwoŋārewani āma! Gāk manna buramiŋpāŋ nanakna tepi kubāgān ŋo tāga tāŋkentāŋ imayāŋ? ³⁹Mājo kubātā magārirān uterakgān kāhān yāk tāyak. Ba pudāt maŋpān kome terak patābottāŋ kuŋatkaŋ meni-ken jep yāŋut tāyak yāk. Tāŋkaŋ mājo uwā kadāni kadāni komi imiŋpāŋ bārāŋeŋ nāmo kakātāŋpeŋ kuk tāyak. ⁴⁰Unita nāk gāwarāntākaye mājo u iwat kirewut yāŋ yāwera piā tāŋkuŋo upāŋkaŋ iwat kirena yākŋat tāŋpā waŋkuŋ yāk.

⁴¹Ude iwerirān Jesutā ŋode yāŋkuk; Wa! In bānepjin gwājiŋ ārowani. Nadākinikjin nāmo! Jidegān api nadāwā tumneŋ? Āma in udewani-kāt wari kuŋatta nāmo nekaŋ! Ude yāŋpāŋ āma u iwetkuk; Eruk, nanaka yāpmāŋ ābi! ⁴²Ude iwerānā nanitā nanaki yāpmāŋ ābāŋirān mājo unitā nanak u pudāt maŋpān kome terak patābottāŋ kuŋatkuk. Ude tāŋirān Jesutā mājo u kaŋ-yāŋirān mājotā nanak u kakātāŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋirān sākgāmān irānā āneŋi nani-ken teŋkuk. ⁴³Ude tāŋirān āmawebe itkuŋo unitā Anutu tāŋo kehāromi u kaŋpāŋ kikŋutpāŋ-nadāwātāk pāhap tāŋkuŋ.

Tāŋpākaŋ āmawebetā imaka imaka tāgagāmān Jesutā tāk tāŋkuko unita pen nadāwātāk tāŋ irirā Jesutā iwarāntākiye ŋode yāwetkuk; ^{44 s} Man tāwerayāŋ tāyat ŋo juku peŋpāŋ nadākot; Inikāt nanik kubātā Āma Bureni-inik iwan kerī terak tewayāŋ kadāni kerāpi tāyak. ^{45 h} Ude yāwerirān mebāri nāmo nadāwā tāreŋkuŋ. Nadāk-nadāki uwāk ikek pen itkuko unita mebārita iwet yabānayāŋ tāŋkuŋo upāŋkaŋ umuntaŋpāŋ nāmo iwet yabāŋkuŋ.

^f 9:35 Luk 3:22 ^s 9:44 Luk 9:22 ^h 9:45 Luk 18:34

Netätä intäjukun api irek?

Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ⁱ Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukun-inik api irek yäj yänpäj yäjärahutkuñ. ⁴⁷⁻⁴⁸^j Täñirä Jesutä nadäk-nadäki yabänpäj-nadänkañ nanak täpuri kubä yäj-päbä dubini-ken teñpäj yäwetkuk; Äma kubätä näka yänpäj nanak täpuri ñodewani kubä orañ imayäj täko uwä näka udegän api orañ namek. Täñpäj äma näk orañ namayäj täko uwä äma näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek. Imata, in bämopjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuñatpäjä äma uwä intäjukun ude itak yäk.

⁴⁹ Jesutä ude yäweränä Jontä ñode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yäwat kireñjirän kañkumäj yäk. Kañkumäñopäj nintäño äbotken nanik nämo unita iniñ bitnäñkumäj yäk. ⁵⁰^k Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata iniñ bitnäñkuñ? Äma iwan nämo täñ tamani uwä notjinpak täñkentäj tamani ubayäj yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut imiñkuñ

⁵¹^l Jesu kunum gänañ äneji ärokta kadäni keräp täñjirän Jerusalem kukta nadäk kehäromi peñpäj kuñkuk. ⁵² Täñkañ äma ätu yäwerän intäjukun kuñkuñ. Jesu ño api äbek yäj man ude yäwetta kuñkuñ. Eruk, äma unitä Samaria yotpärare-ken ahänpäj Jesuta tuñum täkot yäj yäwetkuñ. ⁵³^m Yäweräkañ Jesu uwä Jerusalem api kwek yäj nadänkuño unita äbäñjirän nämo nadäj imiñkuñ. ⁵⁴ⁿ Samaria naniktä ude täñjirä Jems kenta Jon, kädet waki u kañpäj Jesu iwetkumän; Ekäni, gäkä nadäjiri yädakañ kunum gänañ nanik kädäptä päpä äma äbot ño kañ ijiñ paorut yäk. ⁵⁵⁻⁵⁶ Ude iweränkañ Jesutä iwaräntäkiye yebewänkañ kome u peñpeñ kubäken kuñkuñ.

Jesu iwat-iwat täño man

Mat 8:19-22

⁵⁷ Eruk kuñtängän kädet miñin, äma kubätä Jesu ñode iwetkuk; Gäk deken kwayäj yäjiri näk imaka, api gäwarän täwet yäk. ⁵⁸ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkañ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägup ikek. Barak udegän, bukäni nikek. Upänkañ Äma Bureni-inik iwarayäj yäyan uwä patpat bägupi nämo yäk. ⁵⁹ Ude yänpäj äma kubä kañ-ahänpäj iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ñode iwetkuk; Ekäni, nadäj namiñiri nana kumbänpäj äneñkañ mäden kañ gäwara yäk. ⁶⁰ Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän

ⁱ 9:46 Luk 22:24 ^j 9:48 Mat 10:40 ^k 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23 ^l 9:51 Mak 10:32

^m 9:53 Jon 4:9 ⁿ 9:54 2Kn 1:9-16

tānjiri kumbanitā kumbani noriye kaŋ āneŋput yāk. Gähā kuŋkaŋ Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat piā tāk tāyak unitāŋo manbiŋam yāghāhānpāŋ yāwettāŋ kaŋ kuŋat. ^{61°} Ude iwerānā āneŋi āma kubātā Jesu ŋode iwetkuk; Ekāni, nāk gāk gāwatta gāripi nadātāt yāk. Upāŋ, nadāŋ namiŋiri pengān pāŋku webena nanaknaye yāwet yabāwa tāga yāŋ yāwāwā api ābet yāk. ⁶² Yāwānā Jesutā iwetkuk; Ude nāmo, āma kubātā imaka kubā tāŋpayāŋ nadāŋpāŋ-nadāk-nadāki piā unitagān pewek. Āma ātu nadāk-nadāk jopjop pek tākaŋ uwā intājukun āma Anutu unita watā piā tāga tānaŋi nāmo yāk.

Jesutā āma 72 piā man yāwetkuk

Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

10 ^{1p} Eruk, ātukāt itpāŋ u mādeni-ken Ekānitā āma 72 ude piā tākta iwoyāŋkuk. Iwoyāŋpāŋ yarā-yarā yāpmāŋ daniŋpāŋ komeni komeni ini māden kuŋarayāŋ nadāŋkuko udegān kuŋatta yepmaŋpān kuŋkuŋ. ^{2q} Tāŋkaŋ jukuman ŋode yāwetkaŋ yepmaŋpān kuŋkuŋ; Piā taŋi kubā ahāŋ nimiŋirān kāyat. Piā it yāpmāŋ kukaŋ-ken uken ketem ahāŋ-bumbum tākaŋ. Upāŋkaŋ ketem u yāpmākta piā āma yarāgān. Unita piā māhemi-ken yāŋapiŋirā ketem gāmāneŋ itkaŋ u yāpmākta piā āma ātukāt kaŋ pewān ābut yāk. ^{3r} Eruk, man kubā ŋode tāwerakaŋ kukot; Nāk piā pidāmi-ken nāmo tepmaŋtat. Nāmo, in yawak ude āma ābot aŋ komi udewani gānaŋ tepmaŋtat. ^{4s} Tāŋkaŋ moneŋ, yāk kuratāk, kuroŋjin ārārani yāpmāŋkaŋ nāmo kuneŋ. Nāmo, in piā man tāwetat-ken u kuŋkaŋ āma ātu kādet miŋin yabāŋ ahāŋpāŋ ukāt man yāŋpāŋ-nadāk nāmo tāneŋ. Siwoŋi piā man tāwetat-ken uken kaŋ kut.

⁵ Tāŋpākaŋ eŋi āronayāŋ tākaŋ-ken u āroŋpāŋ pengān ŋode kaŋ yāwut; Āmawebe eŋi ŋo gānaŋ irani, Anutu tāŋo bānep pidāmtā intā terak āroton! ⁶ Ude yāŋirā eŋi u gānaŋ nanik kubātā bānep pidām udewanita gāripi nadāwani irayāŋ tāko tāŋpānā maŋjin tāŋo burenitā uterak api ārowek. Upāŋkaŋ āma udewani kubā nāmo irānā bānep pidām man u āyāŋutpeŋ injin terak āneŋi api ārowek. ^{7t} Nadāk nadāk tāga nitek unitāŋo eŋi-kengān irirā eŋi māhemitā āŋiron tāŋ tamānā tāga api yāpmāŋpāŋ nāneŋ. Imata, piā āmatā piā tāk tākaŋ unitāŋo gwāki tāga yāpnaŋi. Tāŋkaŋ eŋi āroŋkaŋ āpāk nāmo tāneŋ.

^{8u} Tāŋpākaŋ kome u peŋpeŋ kubāken kuŋirā kome māhemitā tāmagut pāŋku ketem tamāwā u kaŋ naŋput. ⁹ Tāŋkaŋ kome uken nanik āma kāyām ikek kaŋ yāpā tāgawut. Ude tāŋkaŋ ŋode kaŋ yāwerut; In bāmoŋjin-ken Anututā intājukun it tamiŋpāŋ tabāŋ tawat piā kehāromi

° 9:61 1Kn 19:20 p 10:1 Mak 6:7 q 10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35 r 10:3 Mat 10:16

s 10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5, 2Kn 4:29 t 10:7 1Ko 9:6-14, 1Ti 5:18

u 10:8 1Ko 10:27

nikek tänpayäj täyak u tuän keräp täyak yäj kaŋ yäwerut. ¹⁰⁻¹¹ v
 Upänkaŋ yotpärare kubäken kuŋirä kome mähemtä nämo tämaguräwä
 yotpärare bämopi-ken kuŋkaŋ täpun-täpun kuroŋjin-ken nanik iŋamiken
 yeŋ arahutkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; Ŋjo kawut! Täpüntäpun kome ŋo nanik
 dämpäj äreyänpena maŋ injin terak äneŋi kukaŋ! Ude yäwetkaŋ ŋode
 yäwetgän kaŋ täŋput; Ket ŋode nadäkot! Anututä intäjukun it tamiŋpäj
 tabäj tawat piä tänpayäj täyak u keräp täyak! yäj kaŋ yäwerut. ¹² w U
 imata, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare uken
 naniktä kowata wakiinik, Sodom naniktä yäpnayäj täŋo u irepmitpäŋ
 ärowani pähap api yäpneŋ.

Ämawebe bänepi nämo sukurewanita man

Mat 11:20-24

¹³ x Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneŋ!
 Inken kudän kudupi mäyap täk täŋkuro udegän Tire Sidon ämawebe,
 Anututa nämo nadäwani u ahäj yämiŋkuk yäwänäku mominita
 yänpäj konäm butewaki tänpäj bänepi bian sukurewäm! ¹⁴ Unita ŋode
 nadäwut; Ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon
 ämawebe kowata ahäj yämayäj täko u irepmitpäŋ inä ärowani-inik
 api kaŋ-ahäneŋ! ¹⁵ Täŋ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api
 yännikŋat yäpmäj ärowek yäj nadäkaŋ? Wära! Nämoinik! In kumäj-
 kumäj komeken api äpmoŋ moreneŋ.

¹⁶ y Jesutä man ude yänpäj iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä
 intäŋo manta gäripi nadäwayäj täko uwä näkŋo mannata udegän api
 nadäwek yäk. Täŋ, äma kubätä mäde ut tamayäj täko uwä näka udegän
 mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayäj täŋo uwä Äma naniŋ
 kireŋpewän äpuro unita udegän mäde api ut imineŋ yäk.

Äma 72 ukeŋo äneŋi äbuŋ

¹⁷ Eruk, äma 72 Jesutä peŋ yäwet-pewän kuŋkuŋo u piä täŋ paotkaŋ
 bänep oretoret terak äneŋi äbä Jesu iwetkuŋ; Ekäni, nin gäkŋo wäpka
 biŋam yänahäntäj kuŋitna Satan täŋo mäjo wära mannin buraminaŋi
 nämopäj mannin buramiŋkuŋ yäk. ¹⁸ z Ude iweräwä Jesutä kowata
 ŋode yäwetkuk; Buren! In ude täŋirä Satan kunum gänaŋ nanik, yäpä
 ude, kehäromini paoränkaŋ kome terak maŋ parirän kaŋkut. ¹⁹ a Imata,
 näk kehäromi tamiŋkut. Kehäromi tamiŋkuro uwä in imaka meni komi,
 gämok kenta bam udewani yeŋ jakŋitta, ba iwanjin Satan unitäŋo
 kehäromi irepmit moreneŋta tamiŋkut. Unita imaka kubätä in nämo

v **10:11** Apos 13:51, 18:6 w **10:12** Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24 x **10:13** Mat 11:21-23

y **10:16** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 z **10:18** Jon 12:31; Rev 12:8-9 a **10:19** Sam 91:13;
 Mak 16:18

tānpān waŋkuŋ ba nāmo api tānpān waneŋ. ^{20b} Upāŋkaŋ mājo wāratā manjin buramik tākaŋ unitagān oretoret nāmo tāneŋ. Nāmo, Anututā inta nadānpāŋ wāpjin ini irani-ken kudān tāŋkuko unita oretoret pāhap nadāneŋ yāk.

Jesutā Nani bānep tāga man iwetkuk

Mat 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ude yāwānkaŋ Kudupi Munapiktā bānepi tānpidām taŋjirān Jesutā oretoret pāhap tāŋkuk. Oretoret tānpāŋ nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome tāŋo māhemi, nāk bānep tāga nadāŋ gamitat. Imata, gāk manka biŋam tāŋo mebāri āma kome tāŋo nadāk-nadāk ārowani nikekta kābop peŋ yāmik tāyan. Tāŋ, āma āpanita tāŋ-kwawataŋ yāmik tāyan. Bureni Nan, gākŋa ude kaŋ ahāwān yāŋ nadāŋkuno udegān ahātak yāk.

^{22c} Ude yānpāŋ āmawebe pāke u ŋode yāwetkuk; Nana uwā imaka kumān-tagān ketna terak peŋ moreŋkuk. Tānpākaŋ āma kubātā Anutu tāŋo nanaki nāka tāga nāmo nadāwān tāreneŋ. Nana kubā-tāgān mebārina nadāwān tāretak. Ba āma kubātā ini Nana tāŋo mebāri u nāmo nadātak. Nāmo, nanaki nākŋa-tāgān nadātat. Tāŋ, Nanaki nākā āma ātuta Nana tāŋo mebāri yāwoŋārewayāŋ yānpāŋjā yāwoŋāreŋjira Nana tāŋo mebāri tāga nadāneŋ.

^{23d} Ude yānpāŋ iwarāntākiye yāmagut pāŋku inigān yepmaŋpāŋ yāwetkuk; Nadākaŋ? Anututā nadāŋ tamiŋjirān yabānpāŋ-nadāk tākaŋ unita oretoret pāhap nadāk tākot! ^{24e} Imata, Anutu tāŋo kehāromi kak tākaŋ uwā profet ba intājukun āma bian itkuŋo u kakta gāripi nadāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ nāmo kak tāŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intā nadāk tākaŋ ŋo nadākta gāripi nadāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ nāmo nadāk tāŋkuŋ yāk.

Samaria nanik āma tāga kubā tāŋo manbiŋam

^{25f} Jesutā ude yāwān tārewākaŋ Baga manta mebāri nadāwani āma kubātā Jesu man goret kubā yāwān nadāwa yāŋkaŋ Jesu dubini-ken ābānpāŋ iwetkuk; Yāwoŋārewani āma, kādet jidewanipāŋ iwatpāŋ irit kehāromi u api kaŋ-ahāwet? ²⁶ Ude yāwānā Jesutā kowata ŋode iwetkuk; Mosestā Baga man bian kudān tāwani uterak man jide daniŋpāŋ nadāk tāyan? ^{27g} Iwerānā iwetkuk; ŋode daniŋpāŋ nadāk tāyat; Gāk Ekāni Anutukata gāripi-inik nadāwen. Bānepka, gupka, nadāk-nadākka kumān-tagān Anutu-ken pewen. E kubā ŋode; Gākŋata nadāk tāyan udegān notkaye ātuta nadāŋ yāmen yāk.

^b 10:20 Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5 ^c 10:22 Jon 3:35, 10:15

^d 10:23 Mat 13:16-17 ^e 10:24 1Pi 1:10 ^f 10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18 ^g 10:27 Lo 6:5; Wkp 19:18

28^h Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni nāwetan. Man yarā u iwatpānjā irit kehāromi u api kaŋ-ahāwen yāk. 29 Ude iwerānā āma uwā Jesutā nāka āma nadāk-nadāk ikek yāŋ nadāwān yāŋ nadāŋkaŋ Jesu ŋode iwet yabāŋkuk; Baga mantā notkaye ātu yāŋ yāyak u netātā yāyak?

30 Yāwānā Jesutā kowata man wārani kubā ŋode iwetkuk; Āma kubā Jeriko kome kwayāŋ nadāŋpāŋ Jerusalem peŋpeŋ kādet miŋiŋgān kuŋirān kubo āma ātutā kaŋ-ahāneŋ. Kaŋ-ahāŋpāŋ teki weŋ tāŋpā kwāpāŋ pärip-päriptā päripmāŋtāko kumāŋ-dāpurek tāŋpek. Tāŋirān yāpmāŋpāŋ kādet miŋin peŋpeŋ kunēŋ. 31 Kādet miŋin pewā parirān bāmop āma kubātā ābā kaŋpāŋ kukŋi kādagān irepmitpeŋ kwek. 32 Kuŋirān Juda tāŋo āma ekāni kubātā ābā āma u dapuri-tāgān kaŋkaŋ udegān irepmitpeŋ kukŋi kādagān kwek. Nāmo tāŋkentāŋ imek. 33 Kuŋirān eruk, āma Samaria nanik kubātā kādet ugān iwat yāpmāŋ ābāŋpāŋ āma u kāwek. Kaŋpāŋ butewaki pāhap nadāŋpāŋ dubini-ken ābek. 34 Ābā jibi meni-ken wain ume kenta olip gākŋipāŋ ārut imiŋkaŋ uwāktāŋ imek. Uwāktāŋ imiŋkaŋ pudātpāŋ iniken doŋki terak peŋpāŋ yāŋiŋkaŋ yāpmāŋ kuŋtāŋgān eŋi kubā, āma ban naniktā patta tāŋpani-ken tewān parirān bipani watāni irān yāŋewek. 35 Yāŋewānā eŋi tāŋo watā āma unita siliwa moneŋ yarā imiŋkaŋ iwerek; Āma ŋonita watāni sākgāmān isi. Moneŋ gamitat ŋo paorānā ābā āneŋi ātukāt api gamet yāŋ iwerek.

36 Eruk, Jesutā manbiŋam u yāŋ moreŋpāŋ Baga manta mebāri nadāwani āma u ŋode iwet yabāŋkuk; Āma yarākubā unita jide nadātan? Āma jibi nīkek unita netātā noripak bureni ude tāŋpek? 37 Ude iwerirān iwetkuk; Āma tāŋkentāŋ imeko unitā noripak bureni-inik tāŋpek yāk. Yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni yāyan unita gāk kuŋkaŋ kādet udegān kaŋ iwat!

Jesu Mata kenta Mariakāt itpāŋ-nadāk tāŋkuŋ

38 Kadāni kubā Jesu iwarāntākiye-kāt kuŋtāŋgān, webe kubā wāpi Mata unitā komeken ahāŋkuŋ. Uken ahāŋirā Matatā ini eŋiken Jesu yāŋiŋkaŋ yāpmāŋ āroŋkuk. 39ⁱ Āro itkaŋ Jesutā manbiŋam yāŋahāwayāŋ tāŋirān Mata tāŋo noripak Maria u nadāwayāŋ yāŋkaŋ ābā Jesu dubini-ken maŋitpāŋ manbiŋam nadāŋ itkuk. 40 Maria manbiŋam nadāŋ irirān noripaktā u kaŋpāŋ piā taŋi inigān tāŋ itkuko unita bānepi waŋkuŋ. Bānepi wawākaŋ ābā Jesu iwetkuk; Ekāni, butewaki nāmo nadāŋ namitan? Notnapak ŋo nabā kātāŋpeŋ ābāko ŋo irirān nākŋagān piā taŋi tāyat. Iweri tāŋkentāŋ namān! yāk.

41 Matatā ude yāwānā Ekānitā kowata ŋode iwetkuk; O Mata, gāk imaka imaka ŋonita imata nadāwātāk pāhap tāyan? 42^j Imaka bureni

^h 10:28 Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12 ⁱ 10:39 Jon 11:1, 12:2-3 ^j 10:42 Mat 6:33

kubätagän nadäwen. Notkapak Maria ŋowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpäŋ täyak. Täŋpakaŋ imaka bureni ŋowä kubätä täga nämö yomägarek.

Yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi

Mat 6:9-15, 7:7-11

11 ¹ Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkaŋ nani-kät man yäŋ itkumän. Yäwän täreŋirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi niwetpäŋ niwoŋäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuko ude. ² Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yäŋapik man yänayäŋ yäŋpäŋä man ŋode yäneŋ;

Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.

Äbäŋpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.

³ Kepma kubäkubä täŋo ketem nimik täyi.

⁴ Ämatä waki täŋ nimik täkaŋ unitäŋo momini peŋ yämik takamäŋ unita gäk udegän nintäŋo mominin peŋ nimik täyi.

Täŋyabäk-ken nämö nipmaŋpen.

⁵ Ude yäŋpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik kubätä ketemta wäyäkŋeŋpäŋ bipani bämop noripak kubätä eŋiken kwek. Kuŋpäŋ noripak u ŋode iwerek; Notnapak, ketem ätu täŋkentäŋ nam. ⁶ Notnapak kubä, ban naniktä äbäŋirän ketem imapäŋ imet yäŋpäŋ gäkken yäŋapitat. ⁷ Ude iweränä eŋi mähemitä iwerek; Imata dāpmon wewe täŋ namitan? Yäma ukätpäŋ nanaknaye-kät dāpmon pātkaŋ ŋo yäk. Näk täga nämö akuŋpäŋ ketem yäpmäŋ gamayäŋ. ⁸ Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpäŋ yäŋkuk; Pengänä eŋi mähemi u noripak täŋkentäktä nämö nadäweko upäŋkaŋ ehuranigän yäŋapiŋtäyon gaŋani nadäŋpäŋ nadäŋ imek. ⁹ Urita ŋode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka kubäta yäŋapiŋirä api nadäŋ tamed. Uwä äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ kuŋtāŋgän kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäŋ kuŋirän yäma dāt imeko ude. ¹⁰ Urita näk bureni täwetat! Äma kubätä yäŋapik piä täŋpäŋä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ kuŋtāŋgän bureni kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäŋ imiŋpäŋ yäma dāt imeko ude.

¹¹ Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yäŋirän nani gäkä mobä kubä täga imen? Nämoinik! Ba tomta yäŋapiŋirän gämokpäŋ täga imen? Nämoinik! ¹² Ba purup muŋipta yäŋirän bampäŋ täga imen? Nämoinik! ¹³ Inä äma waki upäŋkaŋ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkaŋ. Urita ŋode nadäwut; Kunum gānaŋ Nanjin iron mähemi itak uken

^k 11:1 Luk 5:33 ^l 11:8 Luk 18:5

Kudupi Munapikta yāņapiņirā imata nāmo tamek? Nāmo, u bureni-inik tamek yāņ tāwetat!

Jesu jop manman iwetkuņ

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴Kadāni kubāken Jesutā āma mājotā magārani kubā mājō iwat kireņ imiņkuk. Mājō unitā magāt-pewān āma u man nāmo yāk tāņkukopāņ Jesutā mājō u iwat kireņirān āma u man āneņi yāņkuk. Man yāņirān āmawebetā kikņutpāņ nadāwātāk pāhap tāņkuņ. ¹⁵^m Upāņkaņ āma ātutā Jesuta ņode yāņkuņ; Ude nāmo! Āma uwā mājō tāņō āma ārowani wāpi Bilisibap unitā kehāromi imiņirān mājō yāwat kirek tāyak yāk.

¹⁶ⁿ Tāņpākaņ āmatā Jesu tāņikņatta kunum tāņō kudān kudupi kubā pewi ahāwut yāņ iwetkuņ. ¹⁷Ude tāņirā Jesutā nadāk-nadāki tāņō mebāri nadāwān tārewāpāņ man wārani ņode yāwetkuk; Ude nāmo! Kome kubā-tāgān āmik pewā ahāwāpāņ kowat āmiwān tāņirā kehāromini paorek yāk. Ba udegān buap kubātā kowat āmiwān tāņirā kehāromini paorek. ¹⁸Unita Satantā iniken āmaniye yāwat kireņirān jide tāņpāņ Satan tāņō ābot kehāromi irek? U tāga nāmo! Inā nāk Bilisibap tāņō kehāromi terak mājō yāwat kirek tāyat yāņ nāwet tākaņ. ¹⁹Upāņkaņ ude bureni tāyat u tāņpāwā āmajiyetā netā wāpi terak mājō yāwat kirek tākaņ? Satan tāņō wāpi terak yāwat kirek tākamāņ yāņ nāmo yāneņo unitā jop tāņ-nākņatkaņ unitāņō mebāri kwawak ahāwek! ²⁰^o Upāņkaņ ņode nadāwut! Nāk Anutu tāņō kehāromi terak mājō yāwat kirek tāyat ude bureni tāņpāwā ņode nadāneņ; Anututā intājukun irit piā kehāromi nīkek tāk tāyak unitāņō bureni inken ahātak ņo.

²¹Unita man wārani kubā tāwera nadāwut; Āma kehāromi kubātā Kadā boham iņitkaņ eņinīta watā ireko uwā tuņumi eņi gānaņ sākgāmān itneņ. ²²^p Upāņkaņ āma kubā kehāromini taņi pāhap ikek unitā ābāņpāņā ņode tāņpek; Eņi māhemitā kadā boham iņitat yāņ nadāweko u yomāgatpāņ tuņumi eņi gānaņ itneņo u yāpmāņkaņ noriyeta yāpmāņ daniņpāņ yāmek.

²³^q Eruk unita ņode tāwera nadāwut; Āma not nāmo tāņ namik tākaņ uwā nāka iwan tāņ namik tākaņ. Ba āma nākņo piāta watā nāmo it tākaņ uwā piāna yāpāwak tākaņ yāk.

²⁴Tāņpākaņ āma ābot ņowā ņode bumik; Mājō āma magārani kubātā āma u kakātāņpeņ pāņku kome kurāki-ken irit bāgup kodakita wāyākņeņtāņ kuņarek. Wayākņeņtāņ kuņareko upāņkaņ nāmo kaņ-ahāwek. Nāmo kaņ-ahāņpāņā bian irani-ken āyāņutpeņ kwa yāņ nadāwek. ²⁵Ude nadāņpāņ āyāņutpeņ pāņku kāwek; Irit bāgup biani uwā

^m 11:15 Mat 9:34, 10:25 ⁿ 11:16 Mat 12:38 ^o 11:20 Kis 8:19 ^p 11:22 Kol 2:15

^q 11:23 Luk 9:50

ärutpän ket urani. ²⁶† Ude kaŋpänjä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yamaguränkaŋ äbä ukengän itneŋ. Tänpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki-inikinik tänpän irek yäk.

²⁷§ Man ude yän irirän ämawebe päke itkuŋo u bämopi-ken webe kubätä gera terak Jesu ŋode iwetkuk; Yäke! Gäk bäyaŋpän nonoŋ gepmäŋ towiŋkuko uwä Anutu täŋo oretoret terak kuŋarani! yäk. ²⁸† Ude iweränä Jesutä yänkuk; Ude nämo! Ämawebe Anutu täŋo man nadäŋpän iyap taŋpän yäpmän kuŋat täkaŋ unitä uyaku Anutu täŋo oretoret terak kuŋarani bureni yäk.

Kudän kudupi kakta Jesu iwet yabänkuŋ

Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12

²⁹⁹ Ämawebe mäyap äbä Jesu it gwäjiŋirä man ŋode yäwetkuk; Wa! Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkaŋ. Upänkaŋ in näkä kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira api käneŋ. Kudän bian Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneŋ. ³⁰ Jona terak imaka ahänkuko unitä ämawebe Ninive komeken nanik ŋode yäwoŋäreŋkuk; Jona uwä Anutu-ken nanik. Udegän, Äma Bureni-inik terak imaka ahäwayän täyak unitä äma äbot in ŋo ŋode api täwoŋärewek; Äma Bureni-inik uwä Anutu-ken nanik. ³¹⁹ Upänkaŋ intä näka Anutu-ken nanik yän nämo nadäkaŋ. Unita kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken Siba kome täŋo intäjukun webe unitä inkät Anutu iŋamiken bok itkaŋ momijin kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma Solomon unitäŋo nadäk-nadäk siwoŋi yänahänjirän nadäkta gäripi nadänkuko unita kome ban naniktä kädet käroŋi-inik äbuk. Täŋ äma Solomontä täk täŋkuko u irepmiak uwä itat ŋo! Upänkaŋ imata nämo nadän namik täkaŋ? ³²⁹ Tänpäkaŋ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok itkaŋ intäŋo momijin kwawak api pewä ahäneŋ. Imata, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäŋpän bänepi sukureŋkuŋ. Täŋ äma Jonatä täŋkuko u irepmiak uwä itat ŋo! Upänkaŋ bänepjin imata nämo sukurekaŋ?

Äbot täŋpani uwä topän ude

Mat 5:15, 6:22-33

³³× Jesutä man ude yänpän man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiŋpän käwut-ken käbop nämo pewek. Ba topän ijiŋkaŋ käbotpän nämo ähäť yejämbek. Ude nämo! Topän u ijiŋpän kwawak peŋjirän ämawebe äma unitä eŋiken abänpän peŋyänjeŋjirän imaka imaka

† 11:26 Jon 5:14 § 11:27 Luk 1:28,42,48 † 11:28 Luk 8:15,21 ⁹ 11:29 Mat 16:4

⁹ 11:31 1Kn 10:1-10 ⁹ 11:32 Jna 3:5-10 × 11:33 Mak 4:21; Luk 8:16

täga yabäneŋ. ³⁴Udegän, dapunjin uwä gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo uwä gupjin imaka, penyäŋek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ. Täŋ, dapunjin wanenŋo uwä jide täŋpän imaka imaka täga kaŋpän täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmän urani gänaŋ ireko ubayän. ³⁵Unita penyäŋek bänepjin-ken itak unitä bipmän urani täŋpeko udeta watäni itpän kuŋat täkot. ³⁶Täŋkaŋ gup nadäk-nadäkjintä bipmän urani nämo, penyäŋek ikekgän irirän irit kuŋat-kuŋatjin kuduŋtagän penyäŋek ikek api itneŋ, topäntä penyäŋeŋ tamik täyak ude.

Anutu täŋo man gup-tägän nämo yäpmän kuŋaren

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷⁻³⁸ Jesutä man ude yän moreŋirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu enjini-ken yänikŋat yäpmän äronkuk. Enji gänaŋ äro maŋitpäŋä kerä nämo ärutkaŋ ketem naŋkuk. Täŋirän Parisi äma unitä kaŋpän nadäwän nämo tägawäpän nadäwätäk ŋode täŋkuk; Imata nintäŋo бага irepmitpäŋ kerä nämo ärutkaŋ ketem näyak yäk. ³⁹ Nadäwätäk ude täŋ irirän Jesutä ŋode iwetkuk; Parisi äma in бага iwatpäŋ ketem peŋ nakjin gupigän ärut täkaŋ. Ude täŋpän Anutu iŋamiken bänep nadäk-nadäknin täga yän nadäk täkaŋ. Upänkaŋ nämo! Bänepjin-ken moneŋ tuŋumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokŋeŋkuko pätak. ⁴⁰Inä guŋ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täŋkuk yän nadäk täkot. ⁴¹Unita äma jäwärita bänep iron täŋ yämineŋo uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu iŋamiken pakigän itdeŋ.

⁴²Wa! Parisi äma in umun terak kuŋat täkot! In бага man iwatpäŋ piäjin-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitäŋo moräki Anututa biŋam pek täkaŋ. Upänkaŋ bänepjin-ken Anutu nadän imikinik nämo täk täkaŋ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkaŋ. Urita бага man iwatpäŋä bänep nadäk-nadäkjin bok penenŋo uyaku tägawek. ⁴³Jesutä ude yänpän kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuŋat täkot! In käbeyä enjiken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkaŋ. Ba kädet miŋin, ämawebe jopitä taniŋ oretta gäripi nadäk täkaŋ. ⁴⁴Upänkaŋ inä äma kumbani, kome gänaŋ käbop käbänŋaŋ irirä ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkaŋ kuŋ äbäk täk täkaŋ udewani.

⁴⁵Jesutä man ude yänirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai! Yäwoŋärewni äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude yäwetan uwä nin udegän yänärok man niwetan! yäk. ⁴⁶Ude yäwänä Jesutä kowata man ŋode iwetkuk; Wa! Baga manta mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuŋat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe terak peŋkaŋ injin ketän kuŋat täkaŋ. ⁴⁷Wa! In komi api nadäneŋ! In äbekjiye orajiye udewanigän. Unitä Anutu täŋo profet biani däpmänpän

† 11:37 Luk 7:36, 14:1 † 11:39 Mat 15:2

änek täŋkuŋ. Profet äneŋkuŋo awaŋ meni-ken in epmäget tägatäga piŋpän mebari säkgämän täk täkaŋ. ⁴⁸Upänkaŋ in kädet ude täk täkaŋ unitä ŋode niwoŋäreke täyak; Orajiyetä profet däpmäk täŋkuŋo u täga täŋkuŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Orajiyetä profet däpmänpän äneŋpani-ken piä täk täkaŋ. ⁴⁹Unita Anutu nadäk-nadäk mähemitä man kubä ŋode yänahänkuk; Näk inken profet ba piä ämanaye yäniŋ kireŋpewa äreŋjirä ätu kumän-kumän däpmänit, ätu däpmänpän waki täŋ yämiŋit api täneŋ yäŋ yänkuk. Eruk, man bian yänkuko u bureni ahatak ŋo. ⁵⁰Unita bureni ŋode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadäni-ken yäput peŋpän profet däpmän yäpmän äbuŋo unitäŋo momini ämawebe kudup apiŋo itkaŋ ŋo intä terak ärotak. ⁵¹Ämik uwä bian-inik Abeltä nägäri piwän kuŋkuŋo uken yäput peŋpän ämiŋ yäpmän äbänkä Sekaraia kudupi eŋi gänaŋ alta mebari-ken utpän peŋkuŋ. Unita äneŋi täwetgän täyat; Ämik täŋ yäpmän äbuŋo unitäŋo momi intä terak ärotak.

⁵²Wa! Baga man yäwoŋärewani äma in komi api nadäneŋ. In ämawebetä iritta biŋam täkta Anutu täŋo man yäwetpän yäwoŋärenaŋipän Anutu täŋo man mebari bureni nadäkta kädet täŋpipiŋ yämik täkaŋ. Injin iritta biŋam nämo täŋpän udegän ämawebetä u täkta kädet täŋpipiŋ yämik täkaŋ.

⁵³⁻⁵⁴^a Eruk, Jesutä man ude yäŋ paotpeŋ kuŋjirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yänkaŋ iwet yabäk pähap täŋit, yänpän-kaŋiwarit bumta täŋkuŋ.

Parisi täŋo täŋyäkŋarani kudänta man

Mat 10:19-33

12 ¹Ämawebe buminik Jesuken dubini-ken päda nitek äbä itkuŋ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ŋode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täŋo yista ket nadänpän kaŋ kuŋarut. Irit kuŋat-kuŋariken kudän gupi-tägän täk täkaŋ ude in udegän täneŋo udetä yänpän yäyat. ²^b Upänkaŋ imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek. ³Bipmänurani gänaŋ man yänayän täkaŋ uwä kepma pähapken kwawakgän api nadäneŋ. Ba eŋi gänaŋ jiap man yänayän täkaŋ uwä kami gera terak yänjirä api nadäneŋ.

Netäta täga umuntäne?

Mat 10:28-31

⁴Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpän ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneŋ. Nämo, äma u komegupgän däpmänkaŋ mäjojin däpmäkta api täŋpä waneŋ. ⁵Upänkaŋ

^a 11:54 Luk 20:20 ^b 12:2 Mat 16:6; Luk 8:17

node täwetat; Äma kubätagän täga umuntäneŋ. Äma unitä tadäpmänpän geŋi wakiken ureŋ tänpän äpmonenjo udetä umuntak täkot yänpän täwetat.

⁶In nadäkaŋ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäŋo gwäki täga nämo yäpen. Upänkaŋ Anutuä udewanita ket yabän yawat täyak. ^{7e}Tänpän Anutuä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämoinik api tepmanpek. Gwäkjin pujiŋ jide itkaŋ u kudup daniwän tärewäkaŋ itak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneŋ yäk.

Jesu iwatta nämo mäyäk täneŋ

Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe iŋamiken Näk Jesuta nadän imikinik täk täyat yän yänahawayän täko uwä, Äma Bureni-inik näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken node api yänahäwet; Äma uwä näkŋata biŋam yäpmänŋat yän api yänahäwet. ^{9d}Tän, äma kubä ämawebeta umuntaŋpän Näk Jesuta nämo nadätat yän yäwayän täko uwä, näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken node api yäwet; Äma ŋonita nämo nadätat yän api yäwet.

¹⁰Tänpakaŋ äma kubätä Äma Bureni-inikta yänjärok man yäwayän täko uwä momini u täga api peŋ imek. Täŋ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänjärok man yäwayän täko uwä momini nämoinik api peŋ imek.

^{11e}In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayän käbeyä eŋi gänaŋ yän-täkŋat yäpmän äronpän äma ekäni ekäni iŋamiken api tepmanenŋ. Ude täŋirä man jide yäne yän nadäwätäk nämo täneŋ. ¹²Nämo, kadäni uken manta wäyäkŋeŋirä Kudupi Munapiktä node yäwut yän täwerirä man ugänpän api yänahäneŋ.

Moneŋ tuŋumta bänep iyap nämo täneŋ

¹³Jesutä man ude yänjirän ämawebe päke u bämopi-ken nanik kubätä Jesu node iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, tuäna iweriri tuŋum nantä peŋ nimiŋkaŋ kumbuko u yäpmän daniŋpän näka moräki kaŋ namän yäk. ¹⁴Yäwänä Jesutä node iwetkuk; Näk tuŋum yäpmän daniwani äma uyaku, ude täŋpet yäk. ^{15f}Ude yänpän man node yäwetkuk; Tuŋum pähap yäpmäkta nadäneŋo udetä watäni itpeŋ kuŋatneŋ. Tuŋum päke unitä iritjin täŋo meham bureni nämo täyak.

¹⁶Jesutä man ude yänpän man wärani kubä node yäwetkuk; Moneŋ äma kubätä piäni-ken ketem piweko u bureni ahän-bumbum täneŋ.

^c 12:7 Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34 ^d 12:9 Luk 9:26 ^e 12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15
^f 12:15 1Ti 6:9-10

17Tānjirā ḡode nadāwek; Jide tānḡpet? Ketem bureni bumta ahākaḡ ḡode degān kaḡ pewet? yāḡ nadāwek. 18Ude nadāḡpāḡ yāwek; A! nadātat. Ketem pekpek eḡina biani wārāmutpāḡ kodaki taḡiḡān tāḡpāḡ ketem ba tuḡumna u gānaḡ kaḡ pewa! yāk. 19Ude tāḡkaḡ ḡode tāga nadāwet yāk. Ketem kāmita pewayāḡ tāro uyaku piā āneḡi kubā nāmo tāḡpāḡ oretoret terak ketem ume tāgatāga naḡkaḡ sākgāmān api it yāpmāḡ ārowet yāḡ nadāwek.

20Ude nadāḡjirān Anututā ḡode iwerek; Gāk guḡ bureni! Bipani ḡogān iritka gomāgarayāḡ yāk. Tāḡpakaḡ nadāk tawaḡ peyan u kubāta biḡam kaḡ tāḡpān yāḡ iwerek. 21^s Unita ḡode tāwera nadāwut; Āma kubātā Anutu tāḡo tuḡumta nadāwātāk nāmo tāḡpāḡ kome tāḡo tuḡum peḡ bāyaḡ yāpmāḡ kuḡarayāḡ tāko uwā udegān api ahāḡ imek yāk.

Kome terak irit tāgata nadāwātāk nāmo tāneḡ

Mat 6:25-34

22Unita yāḡpāḡ Jesutā iwarāntākiye ḡode yāwetgān tāḡkuk; In guḡjinta nadāwātāk ḡode nāmo tāneḡ; Ketem depāḡ naḡḡpet? Ba tek depāḡ tāḡpāḡ kuḡaret? yāḡ nāmo nadāneḡ. 23Nāmo, ketem ba tek u bureni nāmo. Uwā irit kuḡat-kuḡatjin tāḡo tāḡkentāk morākigān. Unita bānep nadāk-nadākjin imaka bureni terak penēḡ. 24^h In imata Anutu u watā sākgāmān nāmo kāwep it nimek yāḡ nadāk tākaḡ? Eruk, in barakta yabāḡpāḡ-nadāwut! U ketem nāmo piḡpāḡ puget nak tākaḡ, ba naḡpāḡ kāmita nāmo pek tākaḡ. Upāḡkaḡ Anututā ketem yepmāḡ towik tāyak. Tāḡpakaḡ inā barak yārepmiḡkaḡ unita in nadāwātāk nāmo tāneḡ. 25Jide? Nadāwātākjintā kome terak iritjin tāga wādāwān kāroḡ tāwek? Nāmoinik! 26Nadāwātākjintā imaka tāpuri udewani tāga nāmo tāḡpeko unita imata ketem tuḡumta nadāwātāk pāhap tāk tākaḡ? Nadāwātāk nāmo tāneḡ. Anututā ini api tāḡkentāḡ tamek.

27Tāḡkaḡ pāya irorita yabāḡpāḡ-nadāwut. U inita tekta piāni nāmo tāk tākaḡ upāḡkaḡ yabāḡḡariḡ ikek. Unitāḡo yabāḡḡariḡptā intājukun āma biani Solomon unitāḡo moneḡ tuḡum ba tek sākgāmān kaḡḡariḡ ikek pāke u yārepmiḡ tāyak. 28Tāḡpāḡ pāya irori uwā kadāni kerāpigān itpāḡ paot tākaḡ. Apiḡo ahāneḡopāḡ kwep ude āneḡi tāreḡ māneḡ. Upāḡkaḡ Anututā kaḡḡariḡ ikek pewān ahāk tākaḡ. Ude tāk tāyak upāḡ imata tek tāga nāmo pewān ahāḡ nimek yāḡ nadāk tākaḡ? Wa! In nadākiniḡjin āreyāwani! 29Unita ketem ba ume deken yāpmāḡpāḡ nāne yāḡkaḡ nadāwātāk nāmo tāneḡ. Ba tek deken yāpmāḡpāḡ tāne yāḡkaḡ nadāwātāk nāmo tāneḡ. 30Nāmoinik! U guḡ āmatā bānep nadāk-nadāki udewani terakgān pek tākaḡ. Tāḡ, inā imaka udewanita nadāwātāk pāhap nāmo tāneḡ. Nāmo, naḡjintā in imaka udewanita wāyākḡek tākaḡ

^s 12:21 Mat 6:19-20 ^h 12:24 Sam 147:9; Luk 12:7

yāŋ tabāŋpāŋ-nadāk täyak unita api täŋkentāŋ tamek. ³¹ Unita Anututā intājukun it tamiŋpāŋ tabāŋ täwatta unitagān gāripi-inik nadāŋpeŋ piāni tāk tākot. Ude täŋirā uyaku ketem tuŋumta wāyākŋek piä tänayāŋ tākaŋ u api taniŋ kirewek.

³²ⁱ Unita yawaknaye, in nämo umuntāneŋ. Nanjintā tämagutpāŋ intājukun it tamiŋpāŋ tabāŋ täwatta gāripi nadatak. ³³^j Unita in tuŋumjin āma jopita yāniŋ kirewut. Ude täŋkaŋ kunum täŋo tuŋum wawaki nämo, ba paot-paori nämo pätak ugānpāŋ kaŋ korewut. Tuŋum uwā āmatā kubo tänaŋi nämo ba gwaktā naŋpā tumnaŋi nämo. ³⁴ Nadākaŋ? Imataken tuŋumta nadāwi ārowani täŋpeko uwā bānep nadāk-nadākka uteragān peŋpāŋ kuŋaren.

Bānep kodaki itta man

Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵^k Jesutā man ude yāwetpāŋ āneŋi ŋode yāwetkuk; In tuŋum tākot! Piä täŋo tek täŋpāŋ topān iŋiŋ-yāŋeŋkaŋ itkot. ³⁶^l Piä watā āma tägatā intājukun āmanitā ābākta tuŋum täŋpāŋ itsāmāk tākaŋ ude täŋpāŋ itkot. Intājukun āmani uwā kome kubāken kwekotā āneŋi ābāŋpāŋ yāma-ken kwāpkwāp yāpurirān piä watā āmaniye täga u ābā yāma bārāŋeŋ dāt imineŋ. ³⁷^m Bureni, piä watā āmaniyetā täŋpidām taŋpāŋ irirā ābā yabāŋ ahāŋpāŋjä täga nadāŋ yāmek. Bānep täga nadāŋpāŋ piä täŋo tek yamāŋkaŋ piä watā āmaniye ŋode yāwerek; Eruk näkŋo kome yāpmāŋpāŋ maŋit yāpmāŋ kuŋirā näkā ketem tepmāŋ towiwayāŋ yāk. ³⁸ Āma ekāni u bipani bāmop ba yāŋe-yāŋeta ābāŋpāŋ dāpmon nämo pätnēŋo uwā yabāwān tägainik täŋpek.

³⁹ⁿ In mebāri ŋode nadāwut; Eŋi kubā mähemitā bipani uken kubo āma api ābek yāŋ, ude nadāŋpāŋ pidām taŋpāŋ irirān kubo āma u eŋi gānaŋ täga nämo ārowek. ⁴⁰ Eruk ude bumik, in udegān Ekānijintā kepma ba kadāni uken api ābek yāŋ nämo nadākaŋ-ken uken api ābeko unita pidām taŋpāŋ itkot.

Piä āma täga u jidewani?

Mat 24:45-51

⁴¹ Jesutā manbiŋam u yāwet paorānā Pitatā ŋode iwet yabāŋkuk; Ekāni yāk. Gāk man wārani yāyan ŋowā, nintagān ba kudup pähapta yāyan? ⁴² Ude iwet yabāŋirān Jesutā man wārani kubā ŋode yāwetgān täŋkuk; Āma ekāni kubätā piä watā āmaniye-kāt nanik kubätā piä man ŋode iwerek; Näk kome kubāken kwayāŋ. Kuŋarira piä watā āmanaye u watāni itpāŋ ketem kadāni-kengān kaŋ yepmāŋ towik täyi yāŋ iwerek. Eruk,

ⁱ 12:32 Luk 22:29; Rev 1:6 ^j 12:33 Luk 18:22 ^k 12:35 Kis 12:11; Mat 25:1-13

^l 12:36 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 ^m 12:37 Jon 13:4 ⁿ 12:39 Mat 24:43-44, 1Te 5:2

piä watä äma u kudän jide täjpeko unita watä äma nadäk-nadäkka täga ba man buramiwani äma yäj iwerek? ⁴³Uwä ñode; Piä watä äma u, yäj imani ude täjppäj irirän ekänini äneji äyäjutpej äbek. Äbäjppäj piä watä äma u kañpäj orañ imek. ⁴⁴° Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ imiñpäj tuñumi kuduhtagän watäni it imekta iniñ kirewew yäk.

⁴⁵Täj, piä watä äma u goret täjpeko uwä ñode nadäwew; A! Ekäninawä ñodetä nämo api äbek! Ittäjgän kämiinik api äbek yäj nadäwew. Ude nadäjppäj piä watä äma noriye wanoriye ätu däpmäjppäj yawat kireñit, ba täjgunğun ume nañit täjkañ täjgunğun täjppäj irek. ⁴⁶Ude täjkañ ekäninita guñ täjppäj irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäjppäj waki täj irirän kañpäj piä watä äma u utkañ madäj jukutpäñ äma nadäkinik nämo täjppanitä päñku irani-ken mañpän kunej yäk.

⁴⁷^P Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini täjjo man uwäku nadäwewo upäjkañ man bitnäk täjpeko uwä ekäninitä bumta urek. ⁴⁸Täj, piä watä äma u ekänini täjjo man nämo nadäjkañ peñawäk täjpeñ kuğareko uwä ähan urek. Täjppäkañ äma kubätawä imaka imaka mäyap iniñ kirewani äma udewaniwä kowatawä piäni täñi pewän ahäjirän Anututä kawän tägawew. Ba kubä u piä wäp ärowani yäpanitä kowatawä gwäk pimiñpäj piäni täñirän tägawew.

Jesu duñ-wewek pewän ahäkta äpuk

Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

⁴⁹Jesutä ude yäjppäj äneji ñode yäjkuç; Näk kome terak kadäp pewä ijineñta äput yäk. Täjkañ pengän ijinañi. ⁵⁰^a Upäjkañ näk ume inide kubä, komi nitek äruretta yäj namani. Ume u ärura täreñirän nadäj bäräp nadätat ño api tärewew.

⁵¹^r In näka ñode nämo nadäneñ; U kome terak bänep kwini pewa ahäkta äpuk yäj nämo nadäneñ. Nämo, näk komen ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäkta äput. ⁵²Apiñotä it yäpmäj äronayäj takamäj-ken u ñode api ahäwew; Nädamiñi-nani 5 u bämopi-ken duñ-weñira kukñi yarä, kukñi yaräkubä ude api ahäwew. ⁵³^s Ba wäpna terak ini yanani yarätä duñ-wewek täjppäj nani ini, nanaki ini ude api itdeñ. Ba wäpna terak yamiñi yarätä duñ-weñpäj miñi ini, äperi ini api itdeñ. Ba yanäbeki yarätä duñ-wewek täjppäj ini-ini api itdeñ.

Kadäni täjjo kudän yäpmäj danik täkot

⁵⁴Jesutä man ude yäwetpäñ ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuç; In gubam wärämäjirän kañpäj iwän tawayäj yäj nadäk täkañ. Ude nadäjirä ätu itpäñä bureni ahäk täyak yäk. ⁵⁵Ba mänittä piäjpewän

° 12:44 Mat 25:21,23 P 12:47 Jem 4:17 ° 12:50 Mak 10:38-39 ° 12:51 Mat 26:38; Jon 12:27 ° 12:53 Mai 7:6

gubam kewenirän kanpän node yäk täkan; Edap ijiwayän. Yänjirä udegän ahäk täyak. ⁵⁶Wära! Jop manman yäwani in uwä äbän kubit unitäño mebari nadäk täkan upänkan kadäni ñonitäño mebari imata nämö nadäwä täretak?

⁵⁷Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwoñi u kawä tärewäpän nämö yäpmän danik täkan? ⁵⁸Äma kubätä manken gepmanpayän nadänpän kuñareko uwä kädet minjin kuñit kuñit kokwawaki yäpmän äpäkta yänpän-nadäk täden. Ude nämö tänjiri iwanka unitä manken gepmanjirän man yäpmän daniwanitä nadänpän komi ämani peñ iwet-pewän komi enjiken gepmanpek. ⁵⁹Näk bureni täwetat. Komi enjiken u gepmanpeko uwä jop täga nämö äpäman kwen. Momi tänpeno unitäño kowata kudup-inik peñkan uyaku äpäman kwen.

Bänep äyänut-äyänutta man

13 ¹Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuño unitä Jesu manbijam node iwetkuñ; Man ñonita jide nadätan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu iniñ oretta tom däpmänpän ijin imiñ irirä Pailattä yänpewän ämawebe u kumän-kumän däpuñ yäk. ²^t Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Galili ämawebe uken umuri pähap ahän yämiñkuko u ima mebarita ahän yämiñkuk? Momini uwä ätu täño momini yärepmitkuko unita ahän yämiñkuk yän nadäk täkan? ³^u Nämoinik! Upänkan inä bänepjin nämö sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ. ⁴Tän, äma 18 ude Siloam komeken mobä enjitä tokätänpän mañ kumän-kumän däpuko unita jide yäne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täño momini yärepmitkuko unita umuri u ahän yämiñkuk yän nadäkan? ⁵Nämoinik! Upänkan inä bänepjin nämö sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ.

⁶⁻⁷^v ^w Tänpän Jesutä wama päyata man wärani node yänkuk; Äma kubätä piäni-ken wama päya piwän äronpän tagawek. Täganpän päya unitäño mujipitä ahäwut yänpän watäni irekopän mujipi nämö ahänjirä piä watä äma iwerek; Näk päya ñonitäño mujipita wäyäkneñ yäpmän äbänjira obañ yaräkubä tärenjirän ätu nämö yabän ahätat yäk. Unita madän mañpi kut! Päya ño jop-nadän piä bämopi-ken irektawä! yän iwerek. ⁸^x Iweränä piä watä äma unitä iwerek; Ärowanina, nämö! yäk. Obañ ñonitawä ini kan irän. Näk mebari tänpän däpuk äriwa äronjirä mujipi api ahäneñ ba nämö ahäneñ u kanpän nadäkta yäk. ⁹Bureni paränä ini kan irän. Täñ, nämö paränä kan madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän täganjuk

¹⁰Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä eni gänäñ äronpän ämawebe Anutu täño man yäwetpän yäwonjärek täñ itkuk. ¹¹Tänpakan

^t 13:2 Jon 9:2 ^u 13:3 Sam 7:12 ^v 13:6 Mat 21:19 ^w 13:7 Luk 3:9 ^x 13:8 2Pi 3:9,15

webe mäjotä magärani kubä u imaka bok itkuḅ. Mäjotä webe u magärirän obaḅ 18 ude it yäpmäḅ äbuk. It yäpmäḅ äbäḅirän mädeni mugetkuko unita siwoḅ täga nämo kuḅat täḅkukonik. ¹²Eruk Jesutä webe u irirän kaḅpäḅ iwerän dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ḅo apiḅo paotak! ¹³Ude yäḅkaḅ keritä gupi terak peḅirän uteragän siwoḅi itpän Anutu wäpi biḅam yäḅpäḅ iniḅ oretkuk.

¹⁴ḽ Täḅpäkaḅ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägaḅkuḅo unita käbeyä eḅi täḅo watä äma unitä kaḅpäḅ bänepi waḅkuḅ. Bänepi wawäpäḅ ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkaḅ yäk. Unita käyäm yäpän tägaḅ nimän yäḅ nadäḅpäḅä piä täktäk kadäni-kengän kaḅ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tägakta nämo ämneḅ yäk.

¹⁵Ḻ Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkaḅ kowata ḅode iwetkuk; Wa! In ämawebe täḅkentäkta wäp biḅam yäpuḅo upäḅkaḅ u bureni nämo täk täkaḅ. In täḅyäkḅarani äma! In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadäḅ yämiḅpäḅ yen pit yämiḅkaḅ yäḅ-yäkḅat yäpmäḅ ume ketem nakta kuk täkaḅ. Upäḅkaḅ yawakjiyeta nadäk täkaḅ ude webe ḅonita butewaki udegän imata nämo nadäḅ imikaḅ? ¹⁶ª Webe ḅowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obaḅ 18 ujeta topmäḅpäḅ komi imiḅ yäpmäḅ äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe mäjotä magärani pit imitat ḅonita jide nadäkaḅ? U siwoḅi nämo yäḅ ba nadäkaḅ? ¹⁷Ude yäḅirän äma yäḅpäḅ-kaḅiwatkuḅo u mäyäk nadäḅkuḅ. Täḅpäkaḅ ämawebe päke u Jesutä imaka tägatäga täḅ yämiḅkuko unita gaḅipi pähap nadäḅpäḅ iniḅ oretkuḅ.

Anutu täḅo äbot u jidewani?

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸Täḅpäkaḅ Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäḅjukun it yämiḅkaḅ yabäḅ yäwat täyak u imataken udewani? ¹⁹Uwä päya muḅipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat muḅipi yäpmäḅpäḅ piäni-ken piwän äroḅpäḅ pähämi obät täneḅ. Pähämi obät täḅirä baraktä eḅini päya u momi terak täneḅ. ²⁰Ude yäḅpäḅ äneḅi ḅode yäwetgän täḅkuk; Ba Anututä intäḅjukun itkaḅ yabäḅ yäwat piä täk täyak u jidewani? ²¹Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täḅpa yäḅkaḅ yis täpuri yäpmäḅpäḅ parawa taḅi-kät awähurek. Ude täḅirän yistä parawa kudup gänaḅ kuḅatkaḅ piäni täḅpek.

Yäma täpuri täḅo man

Mat 7:13-14,21-23

²²Eruk Jesutä Jerusalem yotpäḅare kwa yäḅkaḅ yotpäḅare taḅi täpuri manbiḅam yäwetpäḅ yäwoḅäreḅ täḅtäḅ kuḅkuk. ²³Manbiḅam

ḽ 13:14 Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 Ḻ 13:15 Luk 14:5 ª 13:16 Luk 19:9

yājahāntān kuñirān āma kubātā ŋode iwet yabāŋkuk; Ekāni! Gāk jide nadātan? Anutu uwā āmawebe inita biŋam jidepān api yāpek? Māyap api yāpek ba yarāgān? Ude iwerānā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; ^{24 b} Burenī tāwetat, āmawebe māyaptā yāma tāpuriken ārokta api tāŋpā waneŋo unita in yāma tāpuri u ārokta piāni gwāk pimiŋpān tāneŋ. ^{25 c} In nadākaŋ? Enj māhemitā yāma u api ukārek. Ude tāŋirān in yāma-ken itkaŋ gera ŋode api yāneŋ; Ekāni! Yāma ŋo dāt nimiwā! Ude yāwāwā api tāwerek; Nāk inta nāmo nadātat. In de naniktā ābākaŋ? ²⁶ Ude yāwānā intā ŋode api iwetneŋ; Nin bian gākkāt ketem bok nāk tāŋkumāŋo ukeŋo. Gāk komenin-ken man niwetpān niwoŋārek tāŋkuno ukeŋo yāk. ^{27 d} Ude iwetnayān tāŋo upāŋkaŋ āneŋi ŋode api tāwerek; Inta nāmo nadātat, ba u naniktā ābākaŋ yāŋ nāmo nadātat. Unita wakiwaki tāŋpani in kewewut!

^{28 e} Inā yewa kemat kāda maŋpā kunayān tākaŋ-ken u itkaŋ Abraham, Aisak, Jekop-kāt profet biani kudup Anutu tāŋo yabān yāwat yewa gānaŋ irirā api yabāneŋ. Yabāŋkaŋ konām butewaki tāŋpān komi nadāŋkaŋ mejin api jiwātpeŋ itneŋ. ^{29 f} Tāŋpākaŋ āmawebe edap dapuri ābāk tāyak kāda ba āpmok tāyak kāda ba kukŋi kukŋi uken naniktā api āmneŋ. Ābāŋpān Anututā yewa gānaŋ āroŋpān āŋnak-āŋnak pāhap uken ketem api nāneŋ. ^{30 g} In nadākaŋ? Kadāni uken āmawebe wāpi biŋam ikek itkaŋ u āpani api itneŋ. Tāŋ, āpani itkaŋ u uwā wāpi biŋam ikek api itneŋ.

Jesu Jerusalem yotpārare-ken api kumbek

Mat 23:37-39

³¹ Kadāni ukengān Parisi ātutā ābāŋpān Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo peŋpeŋ kome ātuken ku! Herot gāk kumāŋ-kumāŋ gutta nadātak yāk. ³² Ude iwerāwā Jesutā yāwetkuk; Kuŋkaŋ aŋ āgwāri Herot u ŋode iwerā nadāwān. Nāk apiŋokāt kwep uwā mājo āma magārani u yāwat kireŋjit ba āma kāyām ikek yāpa tāgaŋ yāmiŋit api tāŋpet yāŋ iwerut. Tāŋkaŋ apiŋo ba kwep yāŋen piāna tāŋ yāpmāŋ kuŋira kepma yarākubā uken api tārewek yāŋ iwerut. ³³ Kepma kepma piā gwāk pimiŋpān tāŋtāŋ api kwet. U imata, profet kubā kome kubāken irirān tāga nāmo utpewā kumbek. Nāmo, Jerusalem yotpārare-ken uyaku tāga utpewā kumbek.

³⁴ Jesutā ude yāŋpān yāŋkuk; O Jerusalem āmawebenaye! In imata profet dāpmāŋpān piā āmanaye tāŋkentāŋ tamikta pewa ābuŋo u mobātā kumāŋ-kumāŋ dāpmāk tākaŋ? Baraktā nanakiye uyiŋjeŋ pat tākaŋ ude nākā in uyiŋjeŋ patta bitnāŋ yāpmāŋ ābuŋ. ³⁵ Unita Anututā tabā kātāŋirān watājin nāmo, jop api itneŋ. Eruk nadāwut! Āneŋi nāmo nabāŋkaŋ it yāpmāŋ āroŋtāŋgān Anutu wāpi terak abātak unita iniŋ oretna! yāŋ yānayān tāŋo ugān api nabāneŋ.

^b 13:24 Plp 3:12 ^c 13:25 Mat 25:10-12 ^d 13:27 Sam 6:8 ^e 13:28 Mat 8:11-12

^f 13:29 Sam 107:3; Luk 14:15 ^g 13:30 Mat 19:30

Jesu Parisi kubä täjo enjiken itkuk

14 ^{1h} Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi niked kubätä enjiken äronjuk. Äro irirän äma itkujo u ket kañiwatkuñ. ² Ket kañiwat irirä, äma gupi tokneñ ärowani kubä yänjikñat yäpmän Jesu dubini-ken äbä teñkuñ. ³ⁱ Teñirä Jesutä kañpän Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ñode yäwet yabänjuk; Baga mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganen ba nämo? ⁴ Ude yäweränä kowata man kubä nämo yänkuñ. Man kum irirä Jesutä äma u inñipän yäpän tägawäpän tewän kuñkuk. ^{5j} Tewän kuñirän äma itkujo u yäwetkuk; Näka goret täyak yän nadäkan? In kubä täjo nanak ba yawakjin kubätä Sabat kadäni-ken awañ gänäñ äpmonpeko uwä butewaki nämo nadäneñ? Nämo, butewaki nadänpän bäräneñ pänku wädänpän teneñ. ^{6k} Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkñewä wawäpän man nämo iniñ yänkuñ.

Gäkñata nadäwi ärowani nämo täñpek

^{7l} Eruk ätu itpän yabänjuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yän nadänpän, bägup äma wäpi biñam ikektä mañirani-ken äro mañitkuñ. Mañirirä yabänpän Jesutä manbiñam ñode yäwetkuk; ^{8m} Äma kubätä äñnak-äñnak pähap tänpän gämaguränä äma ekänitä mañirani-ken päro nämo mañiren. Äñnak-äñnak mähemitä äma wäpi biñam ärowani niked imaguränä gäk jide täñpen? ⁹ Gäk äma ekänitä mañirani-ken mañiriri äñnak-äñnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikan, ekäni ñonitä bägup täga ño mañirän yän gäwerek. Ude gäweränä pänku bägup jopi-ken mañitkañ mäyäk pähap nadäwen. ¹⁰ Unita äma kubätä ketem bok nädayän nadänpän gämaguränä bägup jopi-ken mañiren. Ude täñiri äma unitä gäwerek; Notnapak, abä bägup säkgämän peñ gamitat-ken ño mañit yän gäwerek. Ude täñiri ämawebe ätutä gabänpän wäpka biñam punin yäpmän akuneñ. ¹¹ⁿ Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biñam yäpmän ärowayän täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmän äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani tänpänpäñ kuñarayän täko uwä Anututä api orañ imek. ¹² Jesutä ude yänpän äma yänjikñat yäpmän äronkuko u ñode iwetkuk; Gäk äñnak-äñnak kubä täñkañ gäkñaken wanotkaye notkaye nimiñkaye ba komeka-ken nanik äma wäpi biñam ikek nämo yänpewi ämneñ. Ude täñpeno uwä kowata gäka udegän täneñ. Kowata udegän täñ gamiñirä tärewek. ^{13o} Unita äñnak-äñnak tänpänjä äma äpani, keri kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpän yän-yäkñat

^h 14:1 Luk 11:37 ⁱ 14:3 Luk 6:9 ^j 14:5 Mat 12:11; Luk 13:15 ^k 14:6 Mat 22:46

^l 14:7 Mat 23:6 ^m 14:8 Snd 25:6-7 ⁿ 14:11 Mat 23:12; Luk 18:14 ^o 14:13 Lo 14:29

päbä yepmänj towiwen. ^{14p} Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämö täñ gamineñ, upänkañ Anututä ini api ganiñ orerek. Kowata uwä äma siworjitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

Äñnak-äñnak pähapta bitnäñkuñ

Mat 22:1-10

^{15q} Jesutä man ude yänjirän äma ketem bok nañ itkuño u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täño kañiwat yewa gänañ ketem nänayän täkañ udewanitä säkgämän api itneñ yäk. ¹⁶ Yäwänä Jesutä manbiñam kubä ñode iwetkuk; Äma kubätä äñnak-äñnak tañi kubä täñpayän täñtuñum tañpäñ äma bumta äbäkta man pewän kuñarek. ¹⁷ Täñpäñ imaka imaka täñket tañ moreñpäñ watä ämani kubä ñode iwerek; Pänku äma näkño gera nadänkuño u ñode yäweri äbut; Ketem kudup ijinpäñ täñtuñum täwani unita kuna yänj yäwet.

¹⁸ Eruk päñku yäweränä bitnäñpäñ wohut-wohut man iwetneñ. Äma kubätäwä ñode iwerek; Näk kome kubä näkñata yäpetta gwäki peñkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämö täñpek yäk. ¹⁹ Täñ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwañkuro u päñku yän-yäkñat yäpmän päbä kehäromini yabänpäñ-nadäkta piäken yepmañpayän yäk. Unita ekänikatä näka nämö nadäwän waney yäk. ^{20r} Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämö ärewayän yäk. ²¹ Ude yänjirä watä ämani uwä äneñi äyänutpeñ päñku ekänini manbiñam iwerek. Iwerän nadänkañ bänepi wawäpäñ watä ämani äneñi ñode iwet-pewän kwek; Gäk bäräneñ kuñkañ yotpärare täño kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduhtagän yän-yäkñat yäpmän äbi yäk. ²² Ude iweränä watä ämanitä udegän täñkañ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegän tät. Täre upänkañ eni ketem nänayän täkañ-ken bägup ätu jop itkañ yäk. ²³ Yäweränä iwerek; Eruk, äneñi kuñkañ kädet täpuri täpuri it yäpmän kukañken udegän kuñatkañ ämawebe kudup yänporiñ yäpmän äbi. Näkño eni ämawebetä tokñewän yän nadätat yäk. ²⁴ Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuñarirän nadänkuño unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwat-iwatta jukuman

Mat 10:37-38

²⁵ Täñpäñ äma äbot pähapta Jesu iwarän täñjirä äyänutpäñ ñode yäwetkuk; ^{26s} Äma kubätä näkkät kuñatta nadänkañ upänkañ miñi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämö ut yämayän täko uwä näkño notnapak bureni täga nämö irek. Ba iniken irit kuñat-kuñarita

^p 14:14 Jon 5:29 ^q 14:15 Luk 13:29 ^r 14:20 1Ko 7:33 ^s 14:26 Luk 18:29

mäde nämo ut imayäj täko uwä näkkät bok täga nämo kuŋatde. ^{27†} Ba kubätä näkä päya kwakäp terak komi nadäwayäj täro udegän nadäkta umuntaŋkaŋ näwarayäj täko uwä näwaräntäkna bureni täga nämo api irek.

²⁸ Bureni! Äma kubätä eni kehäromi kubä tänpa yänkaŋ pengänä moneŋi daniŋpäŋ moneŋ upäj eni täga tänaŋi ba nämo tänaŋi yän nadäwek. ²⁹ Ude nämo täŋkaŋä eni yäput peŋirän moneŋi paoränpäŋ pewän jop pärek. Täŋirän ämawebetä eni päraki u kaŋpäŋ yänpäŋ kaŋ-mägayäk tänpäj yäneŋ; ³⁰ U kawut! Eni ŋo täŋpayäj yänpäŋ ba täŋkukopäj pewän päraki-tägän ŋo pätak! yäk.

³¹ Ba kome kubä täŋo intäjukun ämakät kubä täŋo intäjukun ämakät ämik täda yänkaŋ intäjukun äma u pengän kaŋpäŋ nadäk piä ŋode täŋpek; Kome kubä unitäŋo äboriye taŋi, 20 tausen ude yäk. Näŋŋo 10 tausen-gän. Jide tänpäj näŋŋo äbottä iwan äbot taŋi u däpneŋ yän kaŋpäŋ nadäk piä ude täŋpek. ³² Ude tänpäj iwan täga nämo däpmänpäŋ yawat kirewet yän nadäwek. Ude nadänpäŋ noriye ätu kome unitäŋo intäjukun äma täŋo bänepi yäpmäj äpäkta yäwet-pewän kuneŋ yäk. ³³ Jesutä man wärani u yän paotpäj ŋode yäwetkuk; Udegän, äma kubätä näk näwara yänpäŋä bäräŋeŋ-inik nämo näwarek. Nämo äma u imaka imakani kudup nämo peŋ moreŋkaŋ näk näwarayäj täko uwä näŋŋo näwaräntäkna bureni nämoinik api täŋpek.

Paŋ gäripi nitek ude kuŋatneŋ

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Jesutä ude yänpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Paŋ u gäripi kehäromi nitek. Upänkaŋ gäripi paoreko uwä jide täŋpena äneŋi gäripi ahäwek? Täga nämo! U imaka jopi kubä ude irek. ³⁵ Piäni nämo ude irek. U jop ureŋ täna kuneŋ. Unita äma jukuni nitektä näŋŋo man ŋo ket nadäwut!

Sipsip kubä paotkuko unitäŋo manbiŋam

Mat 18:12-14

15 ¹ Kepma kubäken äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yän yäwerani ätukät Jesutä man yänirän nadänayäj äbuŋ. ² ^u Ude täŋirä Parisi ämakät Baga man yäwoŋäremani äma ätu u itkuŋo unitä yänpäŋ-kaŋiwat man ŋode yänkuŋ; U kawut! Äma ŋowä waki täŋpanita not täŋ yämiŋpäŋ ketem bok nak täkaŋ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; ⁴ ^v Inkät nanik kubä täŋo sipsip äbot 100 ude itneŋo upäj kubätä paoränä jide täŋpek? Äma u sipsip 99 säkgämän itneŋ u bägup tägaken yepmankaŋ kubä

† 14:27 Luk 9:23 u 15:2 Luk 5:30 v 15:4 Ese 34:11,16; Luk 19:10

paoreko unita wäyäkŋeŋtän kuŋarek. ⁵⁻⁶Kuŋatkä kaŋ-ahänpänä oretoret terak yäpmänkaŋ buramiŋ yäpmän eŋiken kwek. Eŋiken kuŋpänä noriye yänpäbä kubä-kengän yepmaŋkaŋ yäwerek; Wisikna! Näkŋo yawak kubä paorakopän kaŋ-ahänpän yäpmän abätat unita oretoret täna! yän yäwerek. ⁷Näk bureni täwetat. Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä kunum gänaŋ ununitä oretoret bumta api taŋ imineŋ. Täŋ, ämawebe mäyap Siwoŋi yänkaŋ bänepi sukurekta nämo nadäk täkaŋ unita oretoret nämo api täneŋ.

⁸Jesutä ude yänpän man wärani kubä ŋode yänkuk; Webe kubätä moneŋ kujari 10 ude yäpmän kuŋarirän moneŋ kujari kubätä paoreko uwä jide täŋpek? Webe u topän ijinpän eŋi gänaŋ imaka imaka ket däpmän äreyänpän wäyäkŋeŋtängän kaŋ-ahäwek. ⁹Kaŋ-ahänpänä webe unitä noriye yänpäbä kubä-kengän yepmaŋpän yäwerek; Wisikna! Moneŋna kubä paorakopän kaŋ-ahätat yäk. Unita oretoret täna yän yäwerek. ¹⁰Jesutä ude yänpän ŋode yäwetkuk; Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä, kunum gänaŋ oretoret pähap api ahäwek.

Nanaki kubätä paotkuko unitäŋo manbiŋam

¹¹Jesutä man wärani ude yänpän man wärani äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubä täŋo nanaki yarä. ¹²Unitä ittängän nanaki monänitä nani iwerek; Nan, gäkä kumänjiri moneŋ tuŋum näkŋata biŋam yäpmäkta yäwani u nam! yäk. Ude iweränä nanitä tuŋum yäpmän daniŋpän yämek. ¹³^w Täŋirän nanaki monäni uwä kepma yarägän itkaŋ moneŋ tuŋum nanitä imeko u yäpmänpän komeni peŋpeŋ kwek. Kumaŋ pänku kome ban kubäken ahäwek. Uken ahänpän imaka imaka yabänjärip ikek unita moneŋi kudup ureŋ täŋpän kuneŋ. ¹⁴Ureŋ täŋpän kuŋirä kadäni ugän kome uken nakta jop irit ahäwek. Ude täŋirän monä uwä jop irek. ¹⁵Jop itkaŋ piä täŋpayän kome mähem kubä ireko uken kwek. Kwänä äma unitä towik watäni itta iwerän kwek. ¹⁶^x Täŋpän ketem kubä nämo imiŋirä nakta bumta iwäwä towik täŋo ketem näŋpayän nadäwek. ¹⁷Täŋpän inita näk goret täŋ yäpmän äbätat yän nadäwätäk täŋkaŋ bänepitä ŋode nadäwek; Nana täŋo piä ämaniye kumän-tagän ketem bumta naŋ irirä näk nakta jop ŋo itat. ¹⁸^y Unita näk komena-ken kuŋkaŋ nana ahän imiŋpän ŋode kaŋ iwera; Nan, näk waki täŋira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak. ¹⁹Unita gäk iroŋina yän näwerentawä yäk. Näk jop waki, piä ämaka kubä ude nadän namiŋiri kaŋ ira yäk. Man ude api iweret yän nadäwek. ²⁰Eruk, ude nadänpän akumaŋ äneŋi nani-ken kwek.

Kuŋtängän eruk, kädet moräk-ken äbänjirän nanitä käwek. Kaŋpän butewaki nadänpän bäräneŋ pänku bäyaŋ imiŋpän geŋi darek.

^w 15:13 Snd 29:3 ^x 15:16 Snd 23:21 ^y 15:18 Sam 51:4; Jer 3:12-13

21 Tānpānjā nanakitā ḡode iwerek; Nan, nāk waki tānjira mominatā Anutu-ken ba gākken wakiinik tāyak yāk. Unita gāk ironjina yān nāwerentawā. 22 Ude iwerānkaḡ nanitā piā āmaniyeta gera yāwek; In tek tāgagāmān kubā bārāneḡ yāpmāḡ pābā tāḡ imut! yāk. Ba siworok kerī-ken tāḡ imiḡpāḡ kuroḡi ārārani peḡ imut! yāk. 23 Ude tāḡnkaḡ pāḡku bulimakau nanaki sākgāmān ukeḡopāḡ yāpmāḡnkaḡ utpāḡ iḡiḡnkaḡ naḡpāḡ oretoret tāna! 24^z Imata, nanakna ḡowā kumbukopāḡ āneḡi ābātak yāk. Paotkukopāḡ āneḡi ahātak. Ude yāwerānkaḡ ārawa pāhap yāput peḡpāḡ tāneḡ.

25 Ude tāḡ irirā nanaki tuāni piāken kuḡareko unitā āyāḡutpeḡ eḡi māde kāda ābāḡnkaḡ kap oretoret māmā nadāwek. 26 Nadāḡpāḡ piā āma kubā yāḡpewān abānkaḡ iwet yabāwek; U ima māmā? 27^a Yāwānā iwerek; Monāka yotpārareken āneḡi ābātak unita nanjektā yāḡpewān bulimakau nanaki sākgāmān ukeḡopāḡ madāḡpāḡ iḡikamāḡ yāk. 28 Ude iwerānā nanaki tuānitā bāneḡi tāḡpān wawāpāḡ eḡi gānaḡ ārokta bitnāwek. Ude tāḡjirān nanitā yāman āpā eḡi gānaḡ ārokta butewaki terak ehutpāḡ iwet yabāwek. 29 Iwet yabāwānā nanaki tuānitā iwerek; Gāk nadātan? Nāk obaḡ jide u piā tāḡ gamiḡ yāpmāḡ ābāḡpāḡ manka kubā nāmo ut tāyat. Tāḡnkaḡ gāk meme nanaki tāpuri kubā nami notnayekāt naḡpāḡ oretoret nāmo tāḡnkumāḡ yāk. 30 Upāḡnkaḡ nanaka monāka gākḡo moneḡ tuḡum webe jopjop kuḡaranita kudup ureḡ tāḡpān kuḡkuḡ! Udewanitā ābāḡjirān gākā yāḡpewi bulimakau nanaki sākgāmān kubā utpāḡ iḡiḡ imikaḡ yāk.

31 Yāwānā nanitā iwerek; Nanakna! Gāk kadāni kadāni nākkāt it yāpmāḡ ābāk tākamāk. Imaka kuduḡtagān itkaḡ uwā nekta biḡam it morekaḡ yāk. 32 Upāḡnkaḡ monākawā kumbukopāḡ āneḡi kodak tāyak yāk. Uwā āḡwān takinik tāḡnkukopāḡ āneḡi ahātak. Unita oretoret ḡowā tāga tākamāḡ yāk.

Tuḡum tāḡo watā āma waki unitāḡo man

16 ¹ Jesutā ude yāḡpāḡ iwarāntākiye man wārani kubā ḡode yāwetkuk; Kadāni kubāken tuḡum āma kubātā moneḡ tuḡumi watāni itta watā āma kubā iwoyāḡpāḡ tewek. Teweko kadāni kāroḡi it yāpmāḡ ābātāḡḡān moneḡ āma unitāḡo piā watā āma ātutā pābā iwetneḡ; Ekāni yāk. Āma moneḡ tuḡumka watāni itta iwoyāḡpāḡ teḡkuno ukeḡo gākḡo moneḡ morāki inita yāpmāk tāyak yāḡ iwetneḡ. ² Ude iwetpeḡ kuḡjirā mebāri nadāwayāḡ piā māhemitā watā āma u iwet-pewān ābānā iwerek; Nāk gākḡo manbiḡam waki u nadāt yāk. Gāk udewanitā nākḡo tuḡum watā tāga nāmo iren yāk. Unita piā tāḡ namik tāḡnkuno unitāḡo man kudān tāḡpāḡ yāpmāḡ ābikaḡ kāwayāḡ yāk.

^z 15:24 Efe 2:1,5, 5:14 ^a 15:27 Luk 15:2

³Ude yāwānā watā āma u kuŋkaŋ bānepitā ŋode nadāwek; Wāra! Piā tāŋkuro unitāŋo māhemitā nāwat kirewayāŋ tāyak yāk. Ekāninatā piā watā āma kubā yāpmāŋirān jide api tāŋpet? Piā tāŋpāŋ yānat pikpikta gaŋani nadātāt. Ba āmaken ketemta yāŋapikta māyāk nadātāt yāk. ⁴Ude yāŋkaŋā ŋode nadāwek; Eruk, nadātāt! Piā peŋira kome māhem ātutā nāka tāga nadāŋpāŋ kāwep eŋini-ken yāŋnākŋat yāpmāŋ kukta nadāk kubā nadātāt. Eruk ŋode kaŋ tāŋpa!

⁵Ude yāŋpāŋ āmawebe ekānini tāŋo tuŋum jop yāpmāŋpāŋ kowata api imine yāŋ yāneŋo u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ pābā yepmaŋpek. Tāŋpāŋ intājukun ābeko u ŋode iwet yabāwek; Ekānina tāŋo imaka jop yāpuno u gākken jide itak? ⁶Yāwānā iwerek; Tom uwāk taŋi 100 ude yāk. Yāwānā ŋode iwerek; Eruk pipa ŋo yāpmāŋkaŋā 100 u awāhutkaŋ 50 kudān tā yāk. ⁷Ude yāŋpāŋ kubā iwet yabāwek; Ekānina tāŋo imaka jop yāpuno u gākken jide itak? Yāwānā iwerek; Rais bek 100 yāk. Yāwānā ŋode iwerek; Eruk, gāk pipa ŋo yāpmāŋkaŋā 100 u awāhutkaŋ 80 kudān tā yāk. ⁸^b Tāŋkaŋ piā watā goret tāŋpani unitā udegān tāŋ yāpmāŋ kuŋirān ekāninitā manbiŋam nadāŋpāŋ bānepi-ken ŋode nadāwek; Piā watā āmana u goret tāŋkuko upāŋkaŋ ini gupi tāŋkentākta nadāk kubā yāpmāŋpāŋ tāŋkuk yāŋ nadāwek. Ude nadāŋpāŋ iniŋ orerek. Jesutā manbiŋam ude yāŋpāŋ yāwetkuk; Bureni! Āmawebe kome tāŋo nadāk-nadāk yāpmāŋ kuŋat tākaŋ uwā kome tāŋo imaka imaka tākta gāripi nadāŋpāŋ kehāromigān tāk tākaŋ. Ude tāŋkaŋ kuŋat tākaŋ uwā nadāk-nadāk nīkek tāŋpāŋ noriye-kāt kowat tāŋpān mebāri mebāri tāk tākaŋ. Upāŋkaŋ peŋyāŋek tāŋo nanakiye intā notjiye-kāt kādet tāga ude nāmo tāk tākaŋ.

⁹^c Unita in udegān, āmawebetā not tāŋ nimut yāŋ nadāŋpāŋā kome tāŋo moneŋ tuŋum pat tamikaŋ u yāniŋ kireneŋ. Ude tānayāŋ tāŋo uyaku kome tāŋo moneŋ tuŋum yāpmāŋ kuŋat-kuŋat kadāni tāreŋirān āmawebe uwā irit kehāromi tāŋo eŋiken oraŋ tamiŋpāŋ api tāmagutneŋ. ¹⁰^d Āma kubātā imaka tāpurita watā tāga ireko uwā, udegān imaka taŋita watā sākgāmān irek. Tāŋ, āma kubātā imaka tāpurita kādet siwoŋi terak watā nāmo ireko uwā imaka taŋita udegān watā sākgāmān nāmo irek. ¹¹In kome tāŋo moneŋ tuŋum jopi watāni tāga nāmo itpāŋ yāpmāŋ kuŋarirā netātā imaka bureni tamek? ¹²Ba āma kubā tāŋo tuŋum watāni sākgāmān tāga nāmo itpāŋ yāpmāŋ kuŋarirā netātā injinta biŋam yāwani u api tamek?

¹³^e Nadākaŋ? Watā āma kubā-tāgān āma ekāni yarāta watā piā tāga nāmo tāŋ yāmek. Nāmo, u kubāta gāripi nadāŋkaŋ kubāta gaŋani nadāwek. Ba kubā tāŋo piā tāŋkaŋ kubāta māde ut imek. In udegān,

^b 16:8 Efe 5:8, 1Te 5:5 ^c 16:9 Mat 6:20; Luk 14:14 ^d 16:10 Luk 19:17-26

^e 16:13 Mat 6:24

bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba monej tujum terak bok täga nämö injipäj kuɣatneɣ.

^{14f} Jesutä man ude yäj irirän Parisi äma ätu monej tujumta nadän gärip täñpej kuɣatkuɣo unitä nadänpäj kaɣ-mägayänkuɣ. ^{15g} Kaɣ-mägayäwäwä Jesutä ɣode yäwetkuk; Ämawebetä siwoɣi yäj nibäwut yänkaɣ in kädet mebäri mebäri täk täkaɣ. Upänkaɣ Anututä mebärijin tabänpäj-nadätak. Nadäkaɣ? Imaka ämatä yabänjirä gäripi nitek täk täkaɣ uwä Anututä yabänjirän taräki täk täyak.

Anutu täjo man nämö api paorek

Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

^{16h} Eruk Mosestä бага man kudän täwani ba man kudän profet bianitä kudän täwani unitä yänpäbä Jonken täreɣkuk. Jon-ken yäput peɣpäj Anutu täjo kaɣiwat piä unitäno Manbiɣam Täga yäj-kwawataɣ yäpmäj kukaɣ. Eruk ämawebetä u nadänpäj Anutu täjo kaɣiwat yewa gänaɣ äronpäj itta piä kehäromi täkaɣ. ¹⁷ⁱ Upänkaɣ ɣode nämö nadäneɣ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yäj nämö nadäneɣ. Nämoinik! Baga man kudän täwani unitäno moräki täpuri nanak nämoinik api paorek. Kunum kenta kome täga api paotdeɣo upänkaɣ Baga man u nämoinik api paorek.

Nädapitä duɣ-wewek täjo man

Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

^{18j} ɣode nadäwut; Äma kubätä webeni peɣpäj kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täñpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirewani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädet täñpek.

Tujum äma kenta Lasarus täjo manbiɣam

¹⁹ Jesutä ude yänpäj manbiɣam kubä ɣode yäwetgän täɣkuk; Tujum äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän täñkaɣ ketem imaka, tägatäga nak täñpek. ²⁰ Täñpäkaɣ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nitektä irek. Irirän Lasarus u noriyetä tami tami yänjiktat päñku tujum äma unitä eɣi yäman tek täñpek. ^{21j} Ketem kokoki tujum äma unitä naɣpäj ureɣ täñpän kwani u naɣpayäj nadänpäj noriye yäwet-pewän päñku tek täñpek. U irirän aɣtä äbä paräm gupi-ken äjipmäɣtäɣ äronkaɣ äpäk täneɣ. ²² Ude täñ yäpmäj kuɣtäɣgän kumbuk. Kumänjirän Anutu täjo aɣerotä bäräneɣ äbä pudät yäpmäj kunum gänaɣ Abraham dubini-ken päñku teɣkuɣ. Tewä irirän tujum äma u imaka, kumbuk. ²³ Kumbänkaɣ äneɣkuɣ. Äneɣpäkaɣ

^f 16:14 Mat 23:14 ^g 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 ^h 16:16 Mat 11:12-13

ⁱ 16:17 Mat 5:18 ^j 16:21 Mat 15:27

geji wakiinik u kuŋkuk. Uken itkaŋ komi pähap nadäŋ itkaŋ dapun tänpäŋ Lasarus Abraham dubini-ken irirän kaŋkuk. ²⁴Kaŋpäŋ gera terak ŋode yänkuk; Nana Abraham, butewaki nadäŋ namiŋpäŋ Lasarus peŋ iwetpewi äpä keru ume gänaŋ peŋkaŋ damana-ken ärurirän gupna bam tawän yäk. Näk kädäp gänaŋ itkaŋ komi pähap nadäŋ itat ŋo!

²⁵Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian täk täŋkuno ukeŋo nämo nadätan? Gäk kome terak tuŋum säkgämän säkgämän yäpmäŋiri Lasarus imaka wakiwakigän yäpani yäk. Unita apiŋowä Lasarus oretoret terak ŋo irirän gähä komi nadäŋ itan u yäk. ²⁶Tänpäkaŋ geji waki kubä ek bämopjek-ken itak. Äma kubätä täŋkentäŋ gamikta u täga nämo kejamäŋpeŋ kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik kubätä nektä itkamäk-ken ŋo täga nämo äbek yäk.

²⁷⁻²⁸Ude iweränä tuŋum äma unitä yänkuk; Ude yäyan unita notnaye 5 kome terak kodak itkaŋ u näkä komi nadäŋ itat-ken ŋo nämo äbäktä, Lasarus peŋ iwetpewi päŋku umun man yäwerän yäk. ²⁹Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä Moses täŋo бага man ba man profettä kudän täwani täga daniŋpäŋ nadäneŋ. Man u daniŋpäŋ nadäŋkaŋ kädet siwoŋi kaŋ iwarut yäk. ³⁰Yäwänä tuŋum äma unitä iwetkuk; Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä akumaŋ äbän kaŋpäŋ uyaku bänepi sukureneŋ yäk. ³¹^k Ude yäwänä ŋode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba profet täŋo man nämo iwat täkaŋ unita äma kumbani kubä kodak tänpäŋ äbänä udegän mani nämo buramineŋ yäk.

Momi täktäk ba momi pepekta man

Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

17 ¹⁻²Jesutä man ude yänpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In momi kädet paotak yän nämo nadäneŋ. Nämoinik! Täŋyabäk mebäri mebäritä täŋpewä ämawebetä momi pen api täk täneŋ. Upänkaŋ äma kubätä ämawebe kehäromini nämo ŋodewanita momi kädet tänpäŋ yäwoŋärek tänpäŋä ket nadäŋpäŋ kuŋarek. Äma udewanitä kowata taŋiinik api yäpek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmoneŋo u irepmirek.

³^l Unita ket nadäŋpäŋ kuŋat täkot! Notkapak kubätä goret kubä tänpänä päŋku jukuman kehäromi iweren. Iwerikaŋ bänep sukureŋpäŋ momini pewänä gäk imaka, momini peŋ imen. ⁴Täŋ, kepma kubäken kadäni 7 goret täŋ gamiŋkaŋ kadäni 7 momina peŋ nami yän äbä gäweränä gäk udegän momini peŋ imik täŋpen.

⁵^m Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu ŋode iwetkuŋ; Ekäni, ude yäyan unita nadäkiniknin yäpuräräri taŋi täŋput! yäk. ⁶ⁿ

^k 16:31 Jon 11:44-48 ^l 17:3 Mat 18:15 ^m 17:5 Mak 9:24 ⁿ 17:6 Mat 17:20, 21:21

Yäwäwä Ekänitā yäwetkuk; Nadäkiniknin yäpuräräri tañi täñput yän näwetkañ unita ñode täwetat; Nadäkinikjin täpurigän, päya mujipi täpuri udewanigän täñpäwä in päya tañi kākamäj ño gäkña jäwän dätpeñ pänku gwägu gānañ äpmo yän iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuñaren

7 ñonita jide nadäkañ? Äma kubä täño piä watä äma kubätä mäheми täño piäken piä tañi täñpek. Eruk bipäda, piä täñ paotpäñ enjiken äneñi kweko uwä ekäninitä ñode täga iwerek ba täga nämo iwerek? Notnapak, äbikañ ketem bok näda yän täga iwerek? ⁸ Ude täga nämo iwerek. Nämo, piä watä äma u ñode iwerek; Intäjukunä näka ketem ijñpän gwet nami nañira gäkñata kämi nañ yän iwerek. ⁹ Bureni, piä watä äma kubätä piä yän imani uteragän täñpeko uwä piä unita mähemitä imata iniñ orek? ¹⁰ Unitā in udegän, piä Anututä yän-tamani udegän täñpänä imata bänep täga man niwerän yän nadäneñ? Nämo, in ñode nadäneñ; Imaka tañi kubä nämo takamäj. Nin piä watä ämani äpani jopigäntä piä yän nimani ugän takamäj unita imata bänep täga man niwerek? yän nadäneñ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägañkuñ

¹¹⁻¹² ° Täñpän Jesu Jerusalem kädet kuñtängän Samaria Galili kome bagani-ken yotpärare täpuri kubäken ahänkuk. Kome uken äma 10 ude yabän ahänkuk. Yabän ahäwänkañ dubini-ken nämo äbuñ. U paräm waki, gisik paräm nitek unita. ¹³ P Eruk ban itkañ gera ñode yänkuñ; Jesu! Ekäni! Butewaki nadäñpän täñkentän nimi yäk. ¹⁴ q Ude yän irirä yabäñpän yäwetkuk; In pänku bämop äma kubäken ahän imäkañ gupjin yabäwän. Ude yäwet-pewän kuñtängän kädet miñin paräm u paoräkañ gupi säkgämän ahänkuñ. ¹⁵ Ude ahän yämän kañpänä kubäwä äneñi äyänjutpeñ Anutu gera terak iniñ orettän Jesuken kuñkuk. ¹⁶ Kuñpänä Jesu dubini-ken iñami yäpän äpmonpöpän bänep täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo. ¹⁷ Ude täñjirän Jesutä yänkuk; Näk äma 10 ude yäpa tägaño upän 9 u de itkañ? ¹⁸ Jide täñpän äma gägäni ñonitā-gän Anutu bänep täga man iwetta äbätak? ¹⁹ r Ude yänpän äma u iwetkuk; Täga. Akumañ kuyi! Nadän namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täño kehäromi kwawak api ahäwek

Mat 24:23-28,37-41

²⁰ s Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ñode iwet yabänkuñ; Anutu täño kañiwat piä kehäromi nitek jidegän api ahäwek? Ude iwet

° 17:11 Luk 9:51-52; Luk 13:22 P 17:13 Wkp 13:45-46 q 17:14 Wkp 14:2-3; Luk 5:14

r 17:19 Luk 7:50 s 17:20 Jon 3:3, 18:36

yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kañiwat piäni api ahäwek upañkañ dapunjintä nämo api käneñ. ²¹† Dapunjintä kañpän äbatak ño yän nämo api yäneñ, ba itak udu yän nämo api yäneñ. Nämo, Anututä intäjukun itkañ yabän yawat piäni bämopjin-ken täñ itak.

²² Ude yänpän iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkañ? Kämiwä ñode api nadäneñ; Wära! Nin jop-inik itkamän. Jide täñpän kepma kubätagan Äma Bureni-inik-kät äneñi bok itne? yän api nadäneñ. Upañkañ nämo. ²³‡ Ämawebetä ñode api täwetneñ; Kawut! Itak udu yän api täwetneñ. Ba, tuän itak ño yän api täwetneñ. Ude täwerirä u bureni yäkañ yän nadänpän mani buramiñkañ näka nämo wäyäkñeneñ. ²⁴ U imata, Äma Bureni-inik äbayän täyak uwä yäpä kwirinirän kome kumän-tagän peñyänek täyak ude, kwawakinik ahänjirän api käneñ. ²⁵‡ Upañkañ intäjukunä, ämawebe ñonitä mäde ut iminjirä Äma Bureni-inik uwä komi pähap api nadäwek. ²⁶ Eruk, Äma Bureni-iniktä äneñi äbayän täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ²⁷ Kadäni uken ämawebetä Nin täga itkamän yän nadänkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmän kuñirä Noa gäpe gänañ äronjuk. Äronjirän gwägu täñi pähap tokñeñpän ämawebe päke u däpmän moreñkuk. Ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äpek. ²⁸⁻²⁹‡ Ba kadäni Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat täktäk, tuñum suwak-suwak, eñi täktäk täñ irirä Lot Sodom yotpärare u peñpeñ kuñkuk. Peñpeñ kuñirän kädäp mebet-kät mobä kädäp ikektä iwän tak täyak ude mañpän ämawebe täñuruk-uruk täñ itkuño u kumän-tagän däpuk. ³⁰ Kädet u ahänjukuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayän täyak-ken api ahäwek.

³¹‡ Kadäni uken äma kubätä yäman irirän Jesutä äbänjirän kañpän tuñumi yäpmäka eñi gänañ nämo ärowek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän! Ba kubätä piäken irayän täko uwä eñiken äneñi nämo kwek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän. ³² Lot webenita juku piwut! ³³‡ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpänä irit kehäromi nämo api korewek. Upañkañ kubätä irit kuñat-kuñarita mäde ut imayän täko uwä irit täga u api yäpek. ³⁴ Kadäni näkä äneñi äbayän täyat-ken uken ñode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittängän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä api irek. ³⁵ Ba webe yaräwä ketem äñnañ ittängän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä ugän api irek. [36 Ba äma yarä piäken irirän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä ugän api irek.]

³⁷‡ Man ude yänjäreñirän iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumänkañ parirän baraktä u näna

† 17:21 Mak 13:21 ‡ 17:23 Luk 21:8 § 17:25 Luk 9:22 ¶ 17:28 Stt 18:20; Stt 19:25

× 17:31 Stt 19:17,26; Mat 24:17-18 † 17:33 Luk 9:24 ‡ 17:37 Jop 39:30

yāŋkaŋ punin unu ānok piāŋ kuŋarirā u yabāŋpāŋ-nadāk tākaŋ. Eruk udegān, kudān tāwetat udewani kaŋpāŋā Jesu ahātak yāŋ api nadāneŋ.

Anutu-ken yāŋapiŋitna nadāŋ nimik tāyak

18 ^{1 a} Tāŋpāŋ āmawebetā nadāŋpāŋ Anutu-ken yāŋapik man pengān pengān yāŋkaŋ nāmo gaŋa tāneŋta Jesutā man wārani ŋode yāwetkuk; ² Yotpārare kubāken man yāpmāŋ daniwani āma kubā irek. Āma unitā Anutu nāmo oraŋ imiŋpāŋ āmawebeta udegān nāmo oraŋ yāmik tāŋpek. ³ Tāŋirān yotpārare ukengān webe kajat kubā unitā kadāni kadāni āma ukengān ābāŋ tarek tāŋpek. Ābāŋpāŋ ŋode iwet tāŋpek; Āma kubātā iwan bumta tāŋ namik tāyak yāk. Unita manken kuŋkaŋ nāk gārak itpāŋ kaŋ tāŋkentāŋ nam. ^{4-5 b} Ude iwerānā pengānā man yāpmāŋ daniwani āma uwā webe kajat u tāŋkentāŋ imikta gaŋa tāwek. Gaŋa tāweko upāŋkaŋ māden ŋode nadāwek; Nāk Anutu ba āmata nāmo nadāŋ yāmik tāyat upāŋkaŋ webe kajat ŋonitā pipiri nabāŋ tarek tāyak yāk. Unita manken kuŋkaŋ tāŋkentāŋ ima. Ude nāmo tāŋpawā pen api nabāŋ tarewek. Ude tāŋirān gaŋani kubā api nadāwet yāk.

⁶ Ekānitā man wārani ude yāwetpāŋ yāŋkuk; Eruk, in man yāpmāŋ daniwani āma waki unitā man yāweko unita nadāwā tumbut. ⁷ Anutu tāŋo āmawebeniye kadāni kadāni butewaki man terak yāŋapik tākaŋ. Ude tāŋirā Anututā waki kubā nāmo tāŋ yāmek. Nāmo, yāŋapik man yāk tākaŋ u nadāŋpāŋ nadāŋ yāmikinik tāk tāyak. ⁸ Nāk bureni-inik tāwetat! Anututā āmawebeniye bārāŋeŋ-inik api tāŋkentāŋ yāmek. Upāŋkaŋ kāmi, Āma Bureni-iniktā ābayāŋ tāko kadāni uken āmawebe nadākinik ikek irirā api yabāwek ba nāmo?

Anutu iŋamiken netātā siwoŋi itak?

⁹ Tāŋpākaŋ kome uken āma ātu inita nadāwā ārowani tāŋirā nin āma siwoŋi yāŋ nadāŋkaŋ āma ātuta nadāwā āpani tāŋkuŋ. Āma udewanitā nadākta Jesutā man wārani terak ŋode yāwetkuk; ¹⁰ Kepma kubāta āma yarātā Anutu-ken yāŋapik man yādayāŋ kudupi eŋi gānaŋ ārodeŋ. Kubā u Parisi āma, kubā takis moneŋ yāpani āma. Unitā ŋode tādeŋ; ^{11 c} Parisi āma uwā inigān pāŋku kāroŋ itkaŋ inita Anutu ŋode iwerek; Anutu, nāk āma ātu waki tāk tākaŋ udewani nāmo unita bānep tāga man gāwetat. Āma ātuwā kubota tāk tākaŋ. Ba kādet wakiwaki, kubokāret udewani tāk tākaŋ. Tāŋ nāhā āma takis moneŋ yāpani bok itkamāk ŋodewani nāmo yāk. ^{12 d} Nāmo, Sande kubākubāta kepma yarā ude nadāŋ gamikta nakta jop it tāyat. Ba бага man iwatpāŋ moneŋ ba ketem yāpmāk tāyat uken nanik morāki gāka gamik tāyat yāk.

^a 18:1 Rom 12:12; Kol 4:2, 1Te 5:17 ^b 18:5 Luk 11:7-8 ^c 18:11 Luk 16:15

^d 18:12 Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23

^{13 e} Tāņpākaņ takis moneņ yāpani āma uwā eņi kāwuriken itkaņ kunum gānaņ ijiņpewān ārokta māyāk nadāwek. Ba inita nadāwān waki tāņpāpāņ kupāņi weņkaņ Yāke! Yāke! yāņpāņ yāņapik man ņode yāwek; Anutu, nāk āma waki tāņpani unita bānep wakwak nadāņ namitan u tāņpi bam tawānkaņ butewaki nadāņ nami! yāņ yāwek. ^{14 f} Eruk, nāk ņode tāwetat; Āma takis moneņ yāpani unitawā Anututā āma siwoņi yāņ iwerirān eņini-ken kwek. Tāņ, Parisi āma unitawā nāmo. In nadākaņ? Āma kubātā ini wāpi bijam yāpmāņ ārowayāņ tāko uwā Anututā wāpi bijam api yāpmāņ āpek. Tāņ, āma kubātā inita nadāwān āpani tāņpānpāņ kuņarayāņ tāko uwā Anututā api oraņ imek.

Iroņiroņi Jesuken yāpmāņ ābuņ

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Tāņpākaņ āmawebe ātutā iniken nanak paki Jesutā kerī gupi terak pewān yāņpāņ yāņ-yākņat yāpmāņ ābuņ. Yāpmāņ ābāņirā iwarāntākiyetā yabāņpāņ yabāņ yāņkuņ. ¹⁶ Ude tāņirā Jesutā iroņiroņi kumān yāņpewān ābāpāņ iwarāntākiye yāwetkuk; Yabā kātāwā iroņiroņi nākken yāpmāņ ābāk tākot. Nāmo yājiwātneņ. Āmawebe iroņiroņi ņodewani āworeņpāņ kuņat tākaņ uwā Anututā intājukun it yāmiņpāņ yabāņ yāwat tāyak. ^{17 g} Unita nāk bureni-inik tāwetat; In iroņi iroņitā nadāņ namik tākaņ udegān Anututā intājukun it tamikta nāmo nadāņ iminayāņ tāņo uwā nāmoinkin api tabāņ tāwerek.

Tuņum āma kubā tāņo manbijam

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

^{18 h} Tāņpāņ Juda tāņo āma ekāni kubātā Jesu ahāņ imiņpāņ ņode iwetkuk; Yāwoņārewani āma tāga, Nāk jide u tāņkaņ irit kehāromi u kaņ yāpet? ¹⁹ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Gāk imata āma tāga yāņ nāwetan? Āma tāga uwā Anutu kubā ugān. ^{20 i} Tāņkaņ, irit kehāromi yāpayāņ nadāņpāņā Anututā kādet pewani nadātan ugān iwarayāņ tāno uyaku api kaņ-ahāwen. Uwā ņode; Gāk āma kumāņ-kumāņ nāmo uren, kubokāret nāmo tāņpen, kubota nāmo tāņpen, āma kubā manken teņkaņ jop manman nāmo ikņaren, gāk meņka nanka oraņ yāmiņpāņ mani buramik tāņpen. ²¹ Jesutā ude iwerānā yāņkuk; Nāk kādet nāwetan u kudup iroņiken umunitā pen iwat yāpmāņ ābātāt yāk.

²² Ude iwerān nadāņpāņ Jesutā iwetkuk; Imaka kubāgān nāmo tān. Irit tāga kaņ-ahāwayāņ nadāņpāņā ņode kaņ tā; Moneņ tuņum it gamikaņ u kudup āmata yāniņ kireņpāņ moneņ yāpmāņkaņ āmawebe jāwārita kaņ yāmiņ more. Ude tāņpayāņ tāno uyaku kunum gānaņ imaka tāgatāga

^e 18:13 Sam 51:1 ^f 18:14 Mat 23:12 ^g 18:17 Mat 18:3 ^h 18:18 Luk 10:25

ⁱ 18:20 Kis 20:12-16; Lo 5:17-20

u api korewen. Eruk, ude tāj moreŋkaŋjä äbä näk kaŋ näwat! ²³ Äma unitä man ude nadänpäj monerj tuŋum päke unita bänepitä nadäj bäräp tänpäj butewaki iŋam dapun ijiŋpeŋ kuŋkuk.

²⁴ Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Monerj ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta api täŋburut täneŋ. ²⁵ In jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri unitä gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäj yäwatta api täŋburut täneŋ. ²⁶ Jesutä ude yäŋirän nadänpäj ämawebe bumta kikiŋutpäŋ yäŋkuŋ; Yäke! Anututä äma monerj ikek bäräneŋ nämo api yämagureko u tänpäwä äma jopi nin ŋodewani jide tänpäj irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁷ Ude yäwäwä Jesutä yabänpäj yäwetkuk; Imaka ämatä ini täga nämo tänaŋi uwä Anututä täga täŋpek.

²⁸ Ude yäŋirän nadänpäj Pitatä iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän täkamäj ŋonita kowata jide api yäpne? ²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Äma kubätä näka yänpäj noriye wanoriye, miŋiye naniye, iroŋiniye ba imaka kuduŋtagän peŋkaŋ näk näwarayäj täko uwä imaka peŋkuko u irepmitpäŋ irit kuŋat-kuŋariken kowata tägagämän u kaŋ ahäkta pära nämo api täŋpek. Täŋkaŋ kumänpäjä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek.

Jesu ini kumäkta äneŋi yäŋkuk

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ ^k Eruk, man ude yäj paotpäj iwaräntäkiye 12 u inigän yänpäbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Ket nadäwut. Nin kuŋtängän Jerusalem yotpärareken api ahäne. Ahänpäjä bian profettä Äma Bureni-inikta manbiŋam kudän täwani uwä kome uken bureni api ahäwek. ³² ^l Äma Bureni-inik uwä guŋ äma keru terak pewäkaŋ unitä yäŋärok man iwetkaŋ waki tāj imiŋpäŋ, iwit api ut ibatneŋ. ³³ Ude täŋkaŋ päripmänpäj kumäj-kumäj api utpewä kumbek. Ude tänaŋyäj täŋopäj keŋma yäräkubä täreŋirän kumbani-ken naniktä äneŋi kodak tänpäj api akumaŋ kwek. ³⁴ ^m Jesutä ude yäŋirän mebäri käbop itkuko unita iwaräntäkiyetä nämoinik nadäwä täreŋkuŋ.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Kuŋtängän Jeriko yotpärare dubini-ken ahänpäj kaŋkuŋ. Äma kubä dapuri tumbani, kädet miŋin maŋit itkaŋ ämawebe-ken monerjta ketkewat itkuk. ³⁶ Ude tāj ittängän ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo täŋo mämäni nadänpäj yäŋkuk; U imatäken? ³⁷ Ude yäwänä ämawebe

^j 18:27 Mak 14:36 ^k 18:31 Luk 24:44 ^l 18:32 Luk 9:22,44 ^m 18:34 Mak 9:32

ätutä iwetkuḡ; Jesu Nasaret nanik ukät äbänkaḡ tākamaḡ yäk. ³⁸ Ude iweräwä äma dapuri tumbani u gera ḡode yänkuk; Jesu, Devit orani, butewaki nadäḡ nami! yäk. ³⁹ Ude yänjirän ämawebe intäjukun äbuḡo unitä kaḡ-yänpän iwetkuḡ; Wari yäweno! Ude iwerirä nämo nadäḡ yämiḡpän gera äneḡi taḡigän ḡode yäkgän täḡkuk; Devit orani, täḡkentäḡ nami! ⁴⁰ Yänjirän Jesutä nadänpän yänkuk; Äma u yänjikaḡ yäpmaḡ äbut. Ude yäwänä yänjikaḡ yäpmaḡ äbämaḡ Jesu dubini-ken äbäwä iwet yabänkuk; ⁴¹ Ima täḡ namän yänpän näkken gera yäyan? Yäwänä iwetkuk; Äma ärowanina, näk dapun äneḡi ijiwa kunayän nadätat yäk. ⁴² Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, ijiwi kurä! Nadäḡ namikinik täyan unitä täḡpewän tägatan. ⁴³ Yänjirän uterakgän äma u ijiwän kwäpän Anutu-ken bänep täga man iwetpän Jesu iwarän täḡkuk. Ude täjirän ämawebe äbot päke unitä u kaḡpän Anutu wäpi iniḡ oretkuḡ.

Sakius täḡo manbiḡam

19 ¹ Täḡpäkaḡ Jesu Jeriko yotpärare bämopi-ken kuḡkuk. ² Kuḡjirän yotpärare uken takis moneḡ yäpani täḡo intäjukun äma kubä wäpi Sakius itkuk. Sakius uwä moneḡ nani. ³ Unitä Jesu u netä yän ket kaḡpän nadäwa yänkaḡ kuḡkuk. Kuḡkuko upänkaḡ ämawebe äbot mäyap iwatkuḡo unita Sakius Jesu detäde käwet yänkaḡ täḡpän waḡkuḡ. Imata, u äma keräpi-inik unita. ⁴ Ude täḡpän wawäwä intäjukun bäräḡeḡ kumaḡ pänku päya käroḡi kubä kädet miḡin itkuko uterak äroḡkuk. Päro itkaḡ Jesu äbän käwayän yänkaḡ dapun täḡ itkukonik. ⁵ Täḡ irirän Jesu u äbä dorapän kaḡpän iwetkuk; Sakius! Gäk bäräḡeḡ äpi. Näk apiḡo gäkä eḡiken bok itdayän yäk.

⁶ Ude iweränkaḡ Sakius bänepi-ken oretoret pähap nadänkaḡ bäräḡeḡ äpä Jesu imaguränkaḡ eḡini-ken kuḡkumän. ⁷ Ude täjirän ämawebe päke unitä u kawä siwoḡi nämo täḡpöpän man yänpän-nadäk ḡode täḡkuḡ; U kawut! Imata äma waki täḡpani-kät ketem näda yänkaḡ kuyak? ⁸ Ude yänkuḡo upänkaḡ Sakiustä eḡiniken kuḡpänä Sakiustä Ekäni ḡode iwetkuk; Ekäni näk bureni gäwetat. Imaka moneḡ tuḡumna kumän yäpmaḡ daniḡpän bämopgän peḡkaḡä moräki äma jäwärita yämayän. Täḡ, moräki uwä äma jop yän-yäkḡatpän tuḡumi kubota täḡ yämik täḡkuro unita kowata u irepmitpän taḡigän yämiḡtän kwayän yäk.

⁹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni! Apiḡo ämawebe äbot eḡi ḡoken Anututä yäpätägak piä täḡ yämatak. Imata, äma ḡo imaka, Abraham täḡo nanak bureni-inik täyak yäk. ¹⁰ Täḡpäkaḡ Äma Bureni-inik uwä äma ḡodewani paot-paotta biḡam-ken nanik yabän ahänpän yämagutta äpuk.

ⁿ 18:38 Mat 15:22 ^o 18:42 Luk 7:50 ^p 19:7 Luk 15:2 ^q 19:8 Kis 22:1; Nam 5:6-7
^r 19:9 Apos 16:31; Luk 13:16 ^s 19:10 Luk 15:4; Jon 3:17, 1Ti 1:15

Piä watä äma yaräkubä unitäŋo manbiŋam

Mat 25:14-30

11^t Eruk, Jeriko yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋtängän Jerusalem keräp taŋkuŋ. Täŋpakaŋ ämawebe ätutä ŋode nadänkuŋ; Eruk, Anututä intäjukun itkaŋ yabän yawat piäni kehäromi nikel kwawak pewä ahäktä keräp täyak yän nadänkuŋ. Ude nadänkuŋo unita Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; 12^u Äma wäpi biŋam ikek kubätä nadäk tawaŋ ŋode pewek; Kome ban kubäken kwapän intäjukun ämata kaŋ nepmaŋput. Intäjukun ämata nepmaŋpakaŋ äneŋi äbä ämawebenaye kaŋ yabän yäwara yän nadäwek. 13 Eruk, kwayän nadänpän piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmaŋpän moneŋ uwäk kubäkubä yäpmän daniŋpän yämek. Yäpmän daniŋpän yämiŋkaŋ yäwerek; Moneŋ ŋowä piä täŋpän moräki ätukät yäpmänirä näk äneŋi api äbet yäk. 14^v Ude yänpeŋ kwekopän ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita gaŋani pähap nadänpän noriye ätu yepmaŋpä päŋku yäwetneŋ; Nin äma ŋonitä intäjukun it nimikta bitnäkamän yäk. 15 Ude yäneŋopänkaŋ ehutpän intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkaŋ ittängän äneŋi ini komeŋ äbänpän yäwek; Piä watä ämanaye moneŋ uwäk kubäkubä yämiŋkuro ukeŋonita yänpewä äbut yäk. Näk moneŋ yämiŋkuro upän piä täŋpän moräki jide yabän ahänkuŋo u kaŋpän nadäwayän yän yäwek.

16 Eruk, kubätä jukun äbänpän iwerek; Ekänina, moneŋ uwäk kubägän namiŋkuno ukeŋopän piäni täŋira uwäk 10 ude ahänkuŋ. 17^w Yänjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täŋkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiŋo näkŋo yotpärare 10 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yäk. 18 Täŋpakaŋä kubätä äbänpän iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubägän namiŋkuno ukeŋopän piäni täŋira uwäk 5 ude ahänkuŋ yäk. 19 Yänjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiŋo näkŋo yotpärare 5 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yän iwerek.

20 Täŋpakaŋ kubätä äbänpänä iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubä namiŋkuno ukeŋo uwäk täŋpän peŋkaŋ itkuko äneŋi yäpmän äbätat ŋo yäk. 21 Imata, näk gäkŋo mebärika ŋode nadänpän umuntaŋkut; Gäk äma komi yän nadänkut. Gäk äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan. Ba ketem äma kubätä piwani pugetpän nak täyan unita Gäka umuntaŋpän moneŋ uwäk käbop u peŋkut yäk. 22 Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unitä gäkŋaken man unitä äyänutpän manken gepmaŋpayän yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yän yäyan. Ba äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan yän näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yän yäyan. 23 Yäyan ude bureni täŋpawä imata näkŋo moneŋ, moneŋ eŋiken nämo peŋkun? Ude täŋkuno yäwänäku äbänpänä moneŋ u yäpmänkaŋ moräki ätukät yäpmänget yäk.

^t 19:11 Mat 25:14-30 ^u 19:12 Mak 13:34 ^v 19:14 Jon 1:11 ^w 19:17 Luk 16:10

²⁴Ude yānpāṅ āma tuān itneṅo u yāwerek; Moneṅ uwāk kubāgān u yomāgatpāṅ āma moneṅ uwāk 10 yāpuko ṅonita imut yāk. ²⁵Ude yāwānā iwetneṅ; Ekāni! Āma ṅo moneṅ uwāk uku yāpuko ṅo yāk. ²⁶^x Ude yāwāwā āma unitā yāwerek; Juku peṅkaṅ ket nadāwut! Āma kubātā imaka imani u yāpmāṅ kuṅarayāṅ tāko uwā ātukāt buṅāt imikta yāwani. Tāṅ, āma ātuwā nin imaka udewani nitek yāṅ nadāk tākaṅ upāṅkaṅ nāmo! Imaka iṅitkamāṅ yāṅ jop nadāk tākaṅ uwā yāyomāgatta yāwani. ²⁷Ude yānpāṅ yāwek; Eruk, āma nākā intājukun āma it yāmikta bitnāṅkuṅo u kumān yāṅporiṅ pābā iṅamna-ken ṅo yepmaṅpāṅ kumāṅ-kumāṅ dāput yāṅ yāwek.

Āmawebeṅ Jesu oraṅ imiṅirā Jerusalem āroṅkuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19

²⁸Jesutā man wārani ude yāṅ paorānkaṅ kuṅtāṅgān Jerusalem yotpārare kerāp taṅpāṅ Olip pom mebāri-ken yotpārare tāpuri yarā wāpi Betefage kenta Betani uken ahāṅkuṅ. ²⁹Pāṅku uken itkaṅā Jesutā iwarāntāki yarā ṅode yāwetpāṅ peṅ yāwet-pewān kuṅkumān; ³⁰Ek yotpārare tāpuri udu kuṅkaṅ doṅki nanaki kubā, āmatā nāmo tāṅbātak tāwani, topmāk terak itak u kaṅpāṅ pitpāṅ wādāṅ yāpmāṅ ābun. ³¹Ude tāṅjirān āma kubātā tāwet yabāk tāṅpānā ṅode kaṅ iwerun; Ekānitā doṅki ṅonita yāwānpāṅ ābā pitkamāk yāṅ kaṅ iwerun.

³²^y Ude yāwet-pewān kuṅpāṅā iwarāntākiyat uwā Jesutā man yāwetkuko udegān doṅki nanaki u kaṅ-ahāṅkumān. ³³Kaṅ-ahāṅpāṅ yen pit irirān doṅki u māhemitā ṅode yāwet yabāṅkuk; Imata doṅki uwā yen pit imikamān? ³⁴Ude yāwānā yarā unitā iwetkumān; Ekānitā ṅopāṅ piā kubā tāṅpayāṅ nadātak yāk. ³⁵Ude iwetkaṅ doṅki u pitpāṅ yāpmāṅ Jesuken kuṅkumān. Yāpmāṅ kuṅpāṅā teki punin nanik yāṅopmāṅpāṅ doṅki mādeni terak iriṅkaṅ Jesu kerigān iṅit iwarirā pāro maṅjitkuk. ³⁶^z Maṅjitkaṅ kuṅjirān āmawebe Jesu iwarān tāṅkuṅo unitā teki punin nanik yāṅopmāṅpāṅ kādet miṅin iriṅ wādāṅ yāpmāṅ kuṅjirā Jesu uterak kuṅkuk.

³⁷Kuṅtāṅgān Olip pom gāmori-ken ahāṅpāṅ Jerusalem kerāp taṅkuṅ. Jerusalem kerāp taṅpāṅā āmawebe Jesu iwarān tāṅkuṅo u oretoret pāhap nadāṅkuṅ. Jesutā kudān kudupi mebāri mebāri tāṅjirān kak tāṅkuṅo unita nadāṅpāṅ Anutu gera terak iniṅ oretkuṅ. Anutu iniṅ oretkaṅ ṅode yāṅkuṅ;

³⁸^a Iniṅ oretna! Intājukun āmanin Ekāni wāpi terak ābātak ṅonita
Anututā iron tāṅ imān! *Sam 118:26*

Anutu ninta bānep tāga nadāṅ nimitak unita Anutu ārowani
kunum gānaṅ itak u wāpi biṅam yāpmāṅ akuna! yāṅ
yāṅkuṅ.

^x 19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 ^y 19:32 Luk 22:13 ^z 19:36 2Kn 9:13 ^a 19:38 Luk 2:14

³⁹Ude yänjirä Parisi äma ätu ämawebe u gänaŋ itkuŋo unitä nadäŋpän Jesu iwetkuŋ; E! Yäwoŋärewni äma! Gäwaräntäkaye ŋo yabän yänpewi bitnäwut! yäk. ⁴⁰Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämö! Näk bureni täwetat. Näkä näwärantäknaye ŋo yäniŋ bitnäwawä mobä ŋonitä gera terak api naniŋ oretneŋ!

Jesu Jerusalem kaŋpän konäm kotkuk

⁴¹^b Ude yänpän kuŋtänŋän Jerusalem yotpärare dubiniken ahänjuk. Ahänpän Jerusalem kaŋpänä konäm kotkuk. ⁴²^c Konäm kotpän yänjuk; Yäkena! Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täŋo mebäri apiŋo täga nadänaŋi upänkaŋ nämö nadäwä tärek täkaŋ. Nämö, uwä käbop it tamitak unita nämö kaŋpän nadäkaŋ. ⁴³Tänpäkaŋ kämi, kadäni kubäken umuri ŋode api ahäwek; Iwankayetä yewa tädotpän ämik täkta it gwäjiŋpän api itneŋ. Ude täŋirä inä täga nämö api ämetpeŋ kuŋeŋ. ⁴⁴^d Nämö! Yewa däpmän äreyänpän in ba intäŋo nanak kudup api täŋpä wanen. Ba intäŋo eŋi taŋi taŋi u kudup api däpmän erän täŋpä kuŋeŋ. Bureni! Anutu täŋkentän tamikta äbuko u mebärini nämö kaŋpän nadäŋpän mäde ut imikaŋ unita bäräpi umuri pähap u api ahän tamek.

⁴⁵⁻⁴⁶Eruk, Jesutä kudupi eŋi gänaŋ äronpän yabänjuk; Ämawebetä imaka imaka suwaŋ namiŋ gamiŋ täŋ irirä. Yabänpän yawat kireŋpän ŋode yäwetkuk; Eŋi ŋonita ŋode kudän täwani pätak; Näkŋo eŋi uwä yänapik man eŋi ude irek yäk. Upänkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak.

⁴⁷⁻⁴⁸^{e f} Eruk kepma kepma Jesu kudupi eŋi gänaŋ äronpän man yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋjuk. Ude täŋirän bämop ämakät Baga man yäwoŋärewni ba Juda täŋo äma ekäni ekänitä Jesu kumän-kumän utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upänkaŋ täŋpä waŋkuŋ. Imata, ämawebe kuduŋtagän Jesu täŋo manita gäripi nadäŋpän äbä itgwäjik täŋkuŋo unita.

Jesu netä täŋo kehäromi terak piä täŋjuk?

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

20 ¹Kepma kubäta Jesu kudupi eŋi gänaŋ äronpän ämawebe Manbiŋam Täga u yänahänpän yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋjuk. Yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋ irirän bämop äma intäjukun täŋpani ätu, ba Baga man yäwoŋärewni äma ätukät Juda täŋo äma ekäni ekäni ätutä man iwetnayän dubini-ken äbuŋ. ²Äbänpän iwetkuŋ; E! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk täyan? ³Iweräwä Jesutä man kowata ŋode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut! ⁴Jontä

^b 19:41 Jon 11:35 ^c 19:42 Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8 ^d 19:44 Luk 21:6, 1:68

^e 19:47 Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20 ^f 19:48 Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

ume arut yämik täņkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken yäpmänĵkaņ täk täņkukonik ba ini nadänĵpäņ täk täņkukonik?

⁵Ude yäwet yabäwänä jide yäne yän nadänĵpäņ yänĵpäņ-nadäk ŋode täņkuņ; Nintä Anutu-ken nanik yäpmänĵkaņ täņkuk yän yänawä Jesutä ŋode niwerayän; Upän imata mani nämo nadänkuņ? yän niwerayän yäk. ⁶Tänä Jon uwä ini nadänĵpäņ täņkuk yän yänawä ämawebetä ninta kokwawak nadänĵpäņ mobätä kumän-kumän nidäpnayän yäk. Jon uwä profet kubä, Anutu-ken nanik yän nadäk täkaņ unita ude täga nämo yäne yäk.

⁷Nadän-bäräp ude täņpäņ Jesu iwetkuņ; Ninä Jontä ume arut yämik täņkuko unitäņo mebäri nämo nadäkamän yäk. ⁸Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäņo mebäri nämo täwerayän.

Wain piä watä äma waki täņo manbiņam

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Jesutä ude yänĵpäņ man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain piä kubä täņpek. Täņpäņ peņkaņ wain piä u watäni itta äma ätu yepmaņkaņ kome ban kubäken päņku kadäni käreņi-inik irek. ¹⁰^h Päņku irirän wain mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp taņirän mujipi ätu inita ketpäņ yäpmän imiņ äbäkta äma kubä iwerän kwek. Eruk kumaņ päņku wain piäken ahäwänä wain piä watä äma unitä äma u inĵitpäņ päripmäņpäņ tewä äneņi ketän kwek. ¹¹Ketän päņku piä mähemi-ken ahäwänä kaņpäņ äneņi äma kubä iwerän kwek. Kwänä wain piä watä äma unitä äma u inĵitpäņ päripmäņpäņ waki täņ imiņpäņ tewä u imaka, ketän kwek. ¹²Piä watä ämatä ude täņpäwä piä mähemitä äneņi äma kubä iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumän-däpurek täņirän yewa gägäni-ken maņpä kuneņ.

¹³Piä äma ätu däpmäņtäko piä mähemitä jide täņpet yän nadänĵpäņ ŋode nadäwek; Nanakna bureni-inik ŋonitä päņku yäwänä bureni yän nadänĵpäņ mani käwep buramineņ yäk. Ude nadänĵpäņ iniken nanaki iwerän kwek. ¹⁴Eruk kwänä wain piä täņo watä äma unitäņo nanaki-inik u kaņpäņä yänĵpäņ-nadäk ŋode täneņ; Nanaki ŋonitä piä ŋo mähemi api täņpek yäk. Unita uritna piä ŋo ninta biņam kaņ täņpän yäk. ¹⁵Ude yänĵpäņä iwat kireņpewä yewa gägäni-ken kuņirän inĵitpäņ kumän-kumän utneņ.

Eruk Jesutä manbiņam ude yän paotpäņ ämawebe päke itkuņo u yäwetkuk; Jide nadäkaņ? Piä mähemitä kuņpäņ watä äma u kowata jide täņ yämek? ¹⁶U ŋode täņ yämek; Piä mähemitä äbänĵpäņ watä äma biani kumän-kumän däpmäņpäņ watä äma kodaki yepmaņpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkuņo unitä nadänĵpäņ iwetkuņ; Ude ahäwektawä!

⁸ 20:9 Ais 5:1 ^h 20:10 2Sto 36:15-16

¹⁷Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabänpän ñode yäwetkuk; Eruk, Anutu täño man ñode kudän täwani unitäño mebäri jide?

Äma enj tänpänitä bek kubä kawä wawäpän penkuño unitä bek bämopi ude itak yäk. *Sam 118:22*

¹⁸ⁱ Unita ñode täwera nadäwut; Bek bämopi uterak äma kubätä manpänjä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak manpänjä äma u kumän-kumän api däpmän jakñirek. ¹⁹^j Jesutä man wärani ude yänjirän bämop äma ba Baga man yäwoñärewani äma unitä nadäwä tärewäpän yänkuñ; Bureni! Man wärani wain piä terak utpän yäyak u ninta yäyak yäk. Ude yänpän pengän injipän manken tenayän nadänkuñopän ämawebeta umuntanpän penkuñ.

Jesu takis moneñ pekta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰^k Tänpän Jesu injitta kädetta wäyäkñenpän iwaräntän yäpmän kuñatkuñ. Täñkañ äma ätu Jesu man goret yänjirän kanpän injitpän gapman keriken pekta yäniñ kireñpewä kuñkuñ. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma tänyäkñarani nämo yän nadäwekta yänpän äma täga inam dapun äworeñpän pänku ahän imiñkuñ. ²¹Ahän imiñpän Jesu ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma! Nin nadäkamän, gäk äma siwoñi. Imaka imaka yänjiri bureniñän ahäk täkañ. Anutu täño kädet siwoñigän niwetpän näwoñärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biñam ärowani ba äpani unita umun nämo täñkañ niwet täyan. ²²Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ täga imik takamän ba nämo, unitäño mebäri niweri nadäna.

²³Yäwäwä Jesutä yän-yäkñarani täño mebäri yabänpän-nadänkan yäwetkuk; ²⁴Moneñ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneñ kubä imiñkuñ. Imäwä ñode yäwet yabänkuk; Moneñ ño terak netä täño inami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. ²⁵Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut. ²⁶Ude yäwänkañ kikñutpän-nadäwätäk tänpän kum itkuñ. Ämawebe inamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kanpän injitta tänpä wawäpän jop itkuñ.

Kumbani-ken naniktä akukakukta man

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷Ude täñkañ kuñirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täñkuñonik.) ²⁸Eruk abänpän Jesu ñode iwet yabänkuñ; Yäwoñärewani

ⁱ 20:18 Ais 8:14-15 ^j 20:19 Luk 19:47-48 ^k 20:20 Luk 11:54

äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmanpän komenita yeri kubä nämo bäyanñan kumanjirän monänitä webeni kajat yäpmanpän tuänita biñam yeri bäyan imek yän yänjuk. ²⁹U nadänjiri manbiñam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuñowä tuänitä webe kubä yäpmanpän yeri kubä nämo peñkan kumbuk. ³⁰Tänjirän monänitä webe ugänpän yäpuk. Yäpmanpän udegän yeri kubä nämo peñkan kumbuk. ³¹Kumanjirän gwekitä webe ugänpän korenpan udegän yeri kubä nämo peñkan kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpän yäpmanpän yeri kubä nämo peñkan kuman-tagän kumbun. ³²Äpiye 7tä kumanjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ³³Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biñam api täñpek? yän iwetkuñ.

³⁴Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkan? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ño täk täkan. ³⁵Upänkan kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biñam u Anututä yäpman akwayän täyak-ken uken nädapi täktäk äneñi nämo api täneñ. ³⁶^l Kadäni uken äma wari nämo api kumneñ, añerotä kumäk-kumäki nämo itkan udegän. U kumbani-ken nanik akunayän täkan unitä Anutu täño ironjiniye ude äworenpan api itneñ.

³⁷Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkan unita ñode täwera nadäwut; Mosestä man kudän täñ nimiñkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yän niwetpan niwoñarek täk täyak. Mosestä päya kädap mebet ikek unitäño manbiñam kudän täñpän ñode imaka kudän täñjuk; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itak yän yänjuk. ³⁸^m Man ude yänjuk unitä ñode niwoñaretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduptagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkan. Unita ñode täga yäne; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu.

³⁹Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoñarewani äma ätutä iwetkuñ; Yäwoñarewani äma, kowata täga niwetan yäk. ⁴⁰Tänpän äneñi iwet yabäktä umuntañpän peñkuñ.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yän yänjuk

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹Tänpakan Jesutä ämawebe ñode yäwet yabänjuk; Man goret ñode imata yäk täkan? Kristo u Devit täño nanaki, komen ämagän yän yäk täkan. Upänkan ude nämo! ⁴²Devit ini uwä Sam kubä terak ñode kudän täñjuk;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadänjuk;

⁴³Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkan iwankaye yäpmanpän gämotka-kengän api yepmanpet yäk. *Sam 110:1*

^l 20:36 1Jo 3:1-2 ^m 20:38 Rom 14:8-9

44 Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänjkuko unita jide tänpän Kristo u Devit täno orani jopi kubä yän yäk täkan?

Baga man yäwoṅärewani täno täktäta yänjuk

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

45 Ämawebe u Jesu täno man u nadän irirä iwaräntäkiye ṅode yäwetkuk; 46 In Baga man yäwoṅärewani ämatä kuṅat täkan ude nämo kuṅatneṅ. Uwä ämawebetä nibänpän wäpi biṅam ikek yän niwerut yänkan tek käroni säkgämän wädawä ärowäkan ämawebe inamiken kuṅat täkan. Ba kädet miṅin kuṅarirä ämawebetä yabänpän yäniṅ oretta gäripi nadäk täkan. Täṅkan käbeyä eni gänaṅ ba äṅnak-äṅnak pähap täk täkan-ken äronpän äma ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkan. 47 Äma udewani uwä webe kajattä eni gänaṅ äronkan tuṅumi yäyomägat täkan. Ba ämawebetä nibänpän äma siwoṅi yän niwerut yänkan yänapik man käroni boham yäk täkan. Äma udewani uwä Anututä kowata waki taṅi-inik api yämek.

Anututa moneṅ pekpek kädet bureni u jide?

Mak 12:41-44

21 1 Jesutä ude yänkan irirän ämawebe moneṅ ikek päbä moneṅi kudupi eni täno moneṅ käbot-ken peṅ irirä yabänjuk. 2 Yabän irirän webe kajat kubä moneṅ tepi kubäṅänpän äbä käbot gänaṅ pewän äpmonkuṅ. Pewän äpmonjirän kanpän Jesutä ämawebe yäwetkuk; 3-4ⁿ Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ṅonitä peyak uwä ätu pähaptä pekaṅ u yärepmitak. Ätuwä moneṅ taṅi it yämikanṅ uken nanik täpurigän pekaṅ. Upänkanṅ webe ṅonitä peyak uwä täpuri it imiṅkuko udegän, kudup peṅpän jäwäri-inik itak.

Kudupi eni uwä api tokät maṅpek

5 Tänpäkanṅ iwaräntäkiyetä kudupi eni säkgämän u kankanṅ yänkuṅ; Säkgämän! Moneṅ Anututa biṅam pewani upän tuṅum gäripi nikek yäpmanṅkanṅ mobä säkgämän ukät bok kudupi eni täṅkuṅ yäk. 6° Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän kakanṅ uduwä mädenä api tokät maṅpek. Mobä uterak-terak itkanṅ uwä api erän mäneṅ. 7 Yäwänä iwaräntäkiye ätutä iwetkuṅ; Yäwoṅärewani äma, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän jidewani ahän nimiṅjirän api kanpän nadäne? 8 Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä täṅ-täkṅatneṅo unita ket nadänkanṅ itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ṅode api täwetneṅ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbätak yän api täwetneṅ yäk. Upänkanṅ man u nadän yäminētawä. 9 Ba ämik pähap-pähap ahakanṅ yän täwetnayän täkanṅ unita nämo

ⁿ 21:3 2Ko 8:12 ^o 21:6 Luk 19:44

umuntäneŋ. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayän tənöpänkaŋ näkŋo äbäkäbäk kadäni uwä bäräneŋ nämo api ahäwek.

¹⁰ Tənkaŋ kubä ŋode yäwetgän tənjkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api täneŋ. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api täneŋ. ¹¹ Kadäni uken kenän taŋi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itneŋ ba käyäm wakiwaki api ahän yämineŋ. Ba kudän kudupi umuri pähap mebäri mebäri kunum terak ahänjirä api yabäneŋ. ¹² Tənöpäkaŋ imaka umuri pähap u nämo ahänjirä ämatä tepmänjipän kädet wakiwaki api tən tamineŋ. Goret täkaŋ yänpän kabeyä eni tənjo äma ekäni ekäni inŋamiken tepmänpäkaŋ manjin api yäpmän danineŋ. Tənöpän komi eni gänan api tepmaneŋ. Ba kome tənjo intäjukun ämakät gapman ämatä intənjo mebäri nadäkta api täwet yabäneŋ. Bureni, näka nadän namikinik tənpeŋ kuŋatnayän tənjo unita udewä api tən tamineŋ. ¹³ Kädet udewani täwoŋärenayän tənjo uwä in näkŋo wäpna biŋam api yänahäneŋ. ¹⁴^p Tənöpäkaŋ bäräpi u nämo ahän taminjirän intäjukunä manken itnayän täkamän uwä man jide api yäne yän nadäwätäk nämo täneŋ. ¹⁵^q Nämo, kadäni uken näkŋa-tägän mejin api tənpidäm täwet ba nadäk-nadäk api tamet. Ude tən taminjira iwanjijetä man yänahänayän täkaŋ u nadänkaŋ yäpmän äpna yäkŋat api tənöpä waneŋ. ¹⁶^r Kadäni uken nanjiye meŋjiye ba notjiye äwänjiye ba äma ätu unitä iwan api tən tamineŋ. Ba in ätu kumän-kumän api tadäpneŋ. ¹⁷ In näkŋo wäpna biŋam yäpmän kuŋatnayän täkaŋ unita komi api tamineŋ. ¹⁸^s Ude tən taminayän täkaŋ upänkaŋ gupjin moräk täpuri kubä nämo api paorek. ¹⁹^t Nadäk-nadäkjin näkken kehäromi peŋ yäpmän kuŋatnayän täkaŋ uwä säkgämän api itneŋ.

Jesutä Jerusalem api wawek yän yänjkuk

²⁰ Upänkaŋ guŋ äbot tənjo komi ämatä päbä Jerusalem yotpärare ŋo it gwäjinjirä ŋode yabänpän-nadäneŋ; Kome ŋo apiŋo wawayän yän nadäneŋ. ²¹ Kadäni ugän ämawebe yotpärare ini ŋo irani in akumaŋ kaŋ kut. Tənöpän ämawebe Judia komeken nanik u imaka, bäräneŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. Tənkaŋ kome kukŋi käda nanik Jerusalem amneŋtäwä! ²²^u Nadäkaŋ? Komi bäräpi u ahänjirän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni Anutu tənjo man terak bian kudän täwani u bureni-inik api ahäwek. ²³^v Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bäräpi-inik api nadäneŋ! Ekänitä kokwawak nadänjirän imaka umuri pähap kome ŋonitäŋo ämawebe terak api ahäwek. ²⁴^w Tənöpäkaŋ kadäni uken ätuwä ämikken mujuk terak api kumneŋ. Ätuwä

^p 21:14 Luk 12:11-12 ^q 21:15 Apos 6:10 ^r 21:16 Mat 10:21-22 ^s 21:18 1Sml 14:45;
Luk 12:7 ^t 21:19 Hib 10:36 ^u 21:22 Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 ^v 21:23 1Ko 7:26
^w 21:24 Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:12; Rom 11:25; Rev 11:2

guŋ äbotken naniktä yämagut päŋku ini irani-ken yepmaŋpäŋ komi piä api yämineŋ. Guŋ äbot unitä Jerusalem yotpärare ŋo täŋpä wawäpäŋ inita biŋam yäpmaŋpäŋ kadäni käronŋi it yäpmaŋ äronŋirä kadäni Anututä nadätak-ken api tärewek.

Jesu täŋo äbäk-äbäkta man
Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

²⁵^x Eruk, kadäni uken edap dapuri ba komepak ba guktä inide kubä api ahäneŋ. Kome terak gwägu pähaptä mämä pähap täŋjirän ämawebe api umuntäneŋ. Umuntaŋpäŋ jide täne yäŋ api nadäneŋ. ²⁶ Täŋpäŋ edap, komepak guktä wareŋ täŋjirä kome terak ŋo jide ahätak yäŋ nadäŋpäŋ bumta api umuntäneŋ. ²⁷^y Täŋuruk-uruk ude ahäŋjirän Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehäromi epmäget kudän nitek abäŋjirän api käneŋ. ²⁸^z Urita umuri unitä ahäŋ tamiŋjirän nämo umuntäneŋ. Nämo, bänepjin pidäm tawäpäŋ ŋode kaŋ nadäwut; Eruk, Anututä waki ŋoken nanik nimagurayäŋ keräp täyak yäŋ kaŋ nadäwut.

²⁹ Man u yäwetpäŋ manbiŋam kubä ŋode yäwetkuk; Wama päya ŋo ba päya ätu täŋo mebäri yabäŋpäŋ-nadäwut. ³⁰ Dätäkitä ahäŋjirä Soropek kadäni keräp täyak yäŋ nadäk täkaŋ. ³¹ Eruk, udegän imaka umuri u ahänayäŋ täkaŋ u yabäŋpäŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä kehäromi täŋpayäŋ täyak u tuän keräp täyak yäŋ api nadäneŋ. ³² Näk bureni täwetat; Ämawebe apiŋo itkaŋ u kudup nämo kumäŋjirä imaka yäyat u api ahäŋ moreneŋ. ³³^a Täŋpäkaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upäŋkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadäŋpäŋ itneŋ

³⁴^b Urita in ket nadäŋkaŋ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämo irepmitneŋ. Ba imaka guptaŋgän nadäwätäk nämo täneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uwä nadäk-nadäkjin unitagän api penneŋ. Ude täŋpäŋ tuŋum nämo täŋkaŋ irirä kadäni pähap api ahäŋ tamek. ³⁵ Kadäni pähap u buŋeptä tom pit kubäŋgän däpmäk täkaŋ udegän ämawebe kudup api ahäŋ yämek. ³⁶^c Urita ket täŋpäŋ nadäŋit nadäŋit kaŋ kuŋarut. Ba imaka umuri pähap u ahäŋ taminayäŋ täkaŋ u gänaŋ kehärom taŋpäŋ itta Ekäniken yäŋapik täkot. Ude täŋpäŋ it yäpmaŋ kuŋtäŋgän Äma Bureni-inik iŋamiken api ahäneŋ.

³⁷^d Täŋpäkaŋ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täk täŋkukonik. Täŋkaŋ bipani bipani uwä yepmaŋpeŋ

^x 21:25 Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 ^y 21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 ^z 21:28 Rom 13:11
^a 21:33 Luk 16:17 ^b 21:34 Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27, 1Te 5:3 ^c 21:36 Mak 13:33;
Rev 6:17 ^d 21:37 Luk 19:47

pänku pom kubä wäpi Olip uken äro it täñkukonik. ³⁸U irän tärenjirän tamimañ-inik apämañ pänku kudupi yotken it täñkukonik. U irirän ämawebetä mani biñam nadäkta äbäk täñkuñonik.

Satantä Judas bänepi-ken äpmonkuk

Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

22 ¹Täñpäñ orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak kadäni keräp tañkuk. ^{2e}Täñkañ bämop äma ätukät Baga man yäwoñärewni ämatä jide täñpäñ Jesu utpena kañ paorek yäñpäñ kädetta wäyäkñeñkuño upänkañ ämawebeta umuntañkuñ.

^{3-4f}Ude täñ yäpmäñ kuñirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmonkuk. Bänepi-ken äpmonpänkañ Judastä Jesu bämop äma intäjukun täñpani ba kudupi eñi täño watä äma u kerik-ken pekta pänku man yäwetkuk. ⁵Yäwerän nadäñpäñ bänep täga pähap nadäñ imiñpäñ kowata gwäki imikta yäntärenkuñ. ⁶Yäntären imäwä Judas täga nadäñkañ ämawebe kañpäñ nadäk nämo täñjirä kábop iwan kerik terak kañ pewa yäñpäñ Jesu iwaräntäñ yäpmäñ kuñatuk.

Pasova ketem nakta tuñum täñkuñ

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

^{7g}Täñpäkañ Käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak kadäni yäput peñkuñ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täño mebäri nadäñpäñ yawak gubañi däpmäñpäñ dubik täñkuñonik.

⁸Eruk, kädet u iwatpäñ Jesutä Pita kenta Jon ñode yäwetpän peñ yäwetpewän kuñkumän; Ek kuñkañ Pasova täño tom ketem täñ tuñum täkon. Täñjirän nintä ärenakañ kañ näna. ⁹Yäwänä yarä unitä ñode iwetkumän; Eñi deken pänku Pasova täño ketem täñtuñum tädayän?

¹⁰Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äronkañ äma kubä ume kábop ikek kañpäñä äma u iwat yäpmäñ kuñjirän eñi kubä gänañ ärowänä ugän kañ iwarun. ¹¹Äronpäñä eñi mäheñi ñode kañ iwerun; Yäñpäñ-yäwoñäreñ ämatä ñode yäyak; Eñi deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänayän? ¹²Ude iweränkañ eñi däpän tañi, äñnak-äñnak täño tuñum ikek kubä täwoñärewänkañ Pasova täño ketem uken kañ täñtuñum tawun.

^{13h}Jesutä ude yäweränkañ Pita kenta Jon pänku yäñkuko udegän kañ-ahäñpäñ Pasova täño ketem täñtuñum tañ itkumän.

Ekäni täño äñnak-äñnak unitäño man

Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

¹⁴Eruk kadäni ahäñjirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmäñ päro eñi u gänañ mañitkañ ketem u penta nañkuñ. ¹⁵Ketem nañ itkañ Jesutä ñode

^e 22:2 Luk 20:19 ^f 22:3 Jon 13:2,27 ^g 22:7 Kis 12:1-27 ^h 22:13 Luk 19:32

yäwetkuk; Komi nadäwayän täyat u keräp täyak unita Pasova äñnak-äñnak ñowä inkät bok nakta gäräpi tañi nadän yäpmän kuñatkut. ¹⁶ⁱ Näk bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneñi nämo nañkañ it yäpmän kuñtäñgän Anututä intäjukun itkañ ämawebeniye yabän yäwarayän täyak-ken uken Pasova täño mebäri kwawak api ahäwek.

¹⁷Ude yänpän wain ume yäpmänpän Anutu-ken bänep täga man yänpän ñode yäwetpän yämiñkuk; In kuduhtagän ño yäpmänpän nañput. ¹⁸Näk wain ume äneñi nämo nañira Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni kehäromi täñpayän täyak u kwawak api pewän ahäwek.

¹⁹^j Jesutä ude yänpän käräga kubä yäpmänkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpän iwaräntäkiyeta ñode yäwetpän yämiñtäñ kuñkuk; ñowä näkño gupna. U inta yänpän taniñ kirewani. Ño nañkañ näka nadänpeñ kañ kuñat täñput. ²⁰Eruk ketem nañ paotpän Jesutä wain ume yäpmänpän udegän yämiñpän yänkuk; ñowä Anututä ämawebekät topmäk-topmäk kodaki täyak u täñkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätña inta yänpän piwayän täyat uterak wohutak.

²¹^k Ude yänpän yänkuk; In nadäkañ? Äma näkkät käräga gäpe kubäñgän näkamäk ñonitä iwan keriken nepmañpayän. ²²Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwerek. Upänkañä äma iwan keriken terak nepmañpayän täyak u kowata jide kubä api yäpek? ²³Ude yäwän nadänkañ iwaräntäkiyeta ini näwetgäwet ñode täñkuñ; Ninken nanik netätä ude api täñpek? yän yänkuñ.

Intäjukun irit täño man
Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴^l Täñpän iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yänpän man wärät-wärät täñkuñ. ²⁵^m Täñjirä Jesutä ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täñ yämik täkañ. Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin ämawebe täño täñkentäk bureni yän yäk täkañ. ²⁶ⁿ Upänkañ inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma ekäni ude itpäñä intäño mäden nanik ude kuñarek. Ba in kubätä intäjukun itpäñä eruk noriye täño watä äma jopi ude kuñarek. ²⁷^o Eruk, unita jide nadäkañ? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nitek jop ittänñgän ketem nak täkañ unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkañ unitä ärowani? Jop itkañ nak täkañ inä unitä ärowani yän nadäk täkañ. Täñ, nähä ude nämo täk täyat. Näkä in bämopjin-ken watä äma jopi ude kuñat täyat.

²⁸Täñpäkañ bäräpi mebäri mebäri ahän namik täkañ uwä inä nämo nabäkätäk täkañ. ²⁹^p Täñjirä nanatä näk intäjukun itkañ kañiwat piä

ⁱ 22:16 Luk 13:29 ^j 22:19 Luk 24:30 ^k 22:21 Sam 41:9; Jon 13:21-22 ^l 22:24 Luk 9:46
^m 22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ⁿ 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 ^o 22:27 Jon 13:12-15
^p 22:29 Luk 12:32

kehäromi täkta wäp namiŋkuko udegän in näkkät bok kaŋiwat piä u täkta wäp biŋam tamitat. ^{30 q} Ude täŋ tamitat unita intäjukun irayän täyat-ken uken näkkät bok bägup kubä-kengän ketem penta api nak täne. Ba Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma api itneŋ.

Jesu Pitatä näka äwo api yäwek yän yänkuk

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

^{31 r} Jesutä ude yänpän Saimon iwetkuk; Saimon, Satantä in tänpän-tabäwayän yäyak. Ämatä wit mujipi-kät gupi yäpmän danik täkaŋ ude tänpayän nadatak. ^{32 s} Unita Saimon nanakna, nadäkinikka paoränpän bänepka gapun täwek yänpän gäka Nanaken yänapik man yät. Ude täro unita gäk äneŋi näkken äbayän täyan-ken uken Anutu täŋo man kädet notkaye yäwet täpänek kaŋ tä.

^{33 t} Ude yäwänä Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni gäkä komi eŋiken iriwä näk komi eŋiken bok itta pidäm täyat. Ba gäk gutpän näk imaka nutta yäwäwä api pidäm täwet. ³⁴ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Pita, ŋode gäwera nadä. Apiŋo bipani purup gera nämo yänjirän gäkä kadäni yaräkubä wäpna käbop pewayän.

^{35 u} Ude yänpän yäwetkuk; Näkä moneŋ, kuroŋjin ärärani ba yäkta yäjiwätpäŋ jop taniŋ kireŋpewa kuŋkuŋ-ken uken imaka kubäta wäyäkneŋkuŋ ba nämo? Yäwänä Nämo yän iwetkuŋ. ^{36 v} Yänjirä Jesutä man kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk apiŋo-ken kubätä moneŋ it imänä yäpmänkaŋ kuŋaton. Ba kubätä yäk kubä it imänä udegän tagenkaŋ kuŋaton. Ba kubä täŋo kadä ämik täkta nämo it imänä iniken teki punin nanik yänopmäŋpän ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpmänkaŋ kadä kubä suwaton. ^{37 w} U imata, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Kubo ämata täŋ yämik täkaŋ ude täŋ imiŋkuŋ. Eruk, man uwä näkken bureni-inik ahäkta yäwani. Näka man yäwani uwä kudup bureni ahäwayän. ³⁸ Jesutä ude yäweränä iwetkuŋ; Ekäni, ŋo ka! Kadä yarä iŋitkamän ŋo! Yäwäwä yänkuk; Täga, man u pewut! yäk.

Olip pomken Jesu nani-ken yänapiŋkuk

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

^{39-40 x} Tänpän Jesu bipani bipani täk täŋkuko udegän yotpärare peŋpeŋ Olip pomken äroŋjirän iwaräntäkiye iwatkuŋ. Bägup it täŋkuk-ken u ahänpän iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In tänyabäk-ken kwitanenŋa Anutu-ken yänapik man yäwut.

^q 22:30 Mat 19:28 ^r 22:31 2Ko 2:11 ^s 22:32 Jon 17:11,15,20; Sam 51:13

^t 22:33 Luk 22:54 ^u 22:35 Luk 9:3, 10:4 ^v 22:36 Luk 22:49 ^w 22:37 Ais 53:12;

Luk 22:52 ^x 22:39 Luk 21:37; Jon 18:1

⁴¹Eruk Jesu inigän ätukät kuṅpäṅä gukut imäpmok täṅpäṅ yäṅapik man ṅode yäṅkuk; ⁴² Nana, täga yäṅ nadäṅpäṅä gäk nadäṅ namiṅiri komi nadäwayäṅ täyat u kaṅ närepmirän. Upäṅkaṅ näṅṅo nadäk nämo, gäkṅaken nadäk kaṅ ahäwän. ⁴³Ude yäṅirän kunum gänäṅ nanik aṅero kubätä päpä täṅkentäṅ imiṅkuk. ⁴⁴Täṅpänkaṅ bänepitä komi pähap nadäṅkaṅ gwäk pimiṅpäṅ yäṅapik man kehäromigän yäṅirän woṅ bumta imätkuko uwä nägät bumik unitä kome terak maṅkuṅ. ⁴⁵Täṅpäṅ yäṅapik man yäṅtängän akumaṅ iwaräntäkiyetä itkuṅ-ken u kuṅpäṅ yabäṅkuk; Butewaki nadäṅ bäräp täṅpäṅ pat irirä. ⁴⁶Pat irirä äbä yabäṅpäṅ yäwetkuk; In imata dāpmon pat itkaṅ? Täṅyabäk-ken kwitanenṅta akuṅpäṅ yäṅapik man yäwut!

Judastä Jesu iwan keru terak teṅkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

⁴⁷Täṅpäṅ Jesutä man ude yäṅ irirän iwaräntäkiye uken nanik kubä wäpi Judas unitä äma äbot yäṅ-yäkṅat yäpmäṅ äbäṅkaṅ Judas ini Jesu bayäṅ imiṅpäṅ iniṅ orerayäṅ nadäṅkaṅ dubini-ken äbuk. ⁴⁸Äbänä Jesutä iwetkuk; Judas, gäk Äma Bureni-inik iwan keru terak tewa yäṅpäṅ nanig oretan? ⁴⁹ Täṅpänkaṅ iwaräntäkiye Jesu-kät penta itkuṅo unitä iwan päke u yabäṅpäṅ Jesu iwetkuṅ; Ekäni, iwan ṅo kadätä dāpna? ⁵⁰Ude yäṅpäṅ iwaräntäki kubätä bämop äma kubä täṅo watä äma kubä ura yäkṅat jukuni bure kädapäṅ paiṅkuk.

⁵¹Täṅirän Jesutä kaṅpäṅ yäṅkuk; Ai! Ude täṅpeno! Ude yäṅpäṅ äma u jukuni yäpmäṅpäṅ äneṅi irani ude peṅ imiṅkuk. ⁵²^a Täṅkaṅ bämop äma, Juda täṅo äma ekäni ekäni-kät kudupi eṅi täṅo komi äma Jesu iṅitta äbuṅo u Jesutä ṅode yäwetkuk; Intä nabäwä näk kubo äma ämik täṅpani ude täṅpapäṅ kadä boham nitek nutnayäṅ äbäkaṅ? ⁵³Näk kepmani kepmani kudupi eṅi gänäṅ äronkaṅ inkät ämawebe Anutu täṅo man yäwetpäṅ yäwoṅäreṅ tāk täṅkut-ken ugän nämo nepmäṅitkuṅo u. Upäṅkaṅ intä piäṅin tākta kadäni ahatak. Uwä bipmäṅ urani täṅo kehäromi ubayäṅ!

Pitätä Jesu wäpi kábop peṅkuk

Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

⁵⁴^b Ude täṅpäṅ Jesu iṅit yäpmäṅ bämop äma intäjukun täṅpanitä eṅi gänäṅ äronkuṅ. Täṅirä Pita uwä bankentä yabäṅit yabäṅit yäwatkuṅ. ⁵⁵Täṅirän komi äma yewa gänäṅ äro kadäp iṅipäṅ äṅäriṅ irirä Pita imaka, äro bämopi-ken itpäṅ kadäp penta äṅäriṅ itkuṅ. ⁵⁶^c Äṅäriṅ irirä eṅi unitäṅo watä webe kubätä ket täṅpäṅ kaṅpäṅ yäṅkuk; Äma ukät kuṅarani kubä ṅo yäk.

^y 22:42 Mat 6:10 ^z 22:49 Luk 22:36 ^a 22:52 Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13

^b 22:54 Sam 31:11; Luk 22:33 ^c 22:56 Apos 4:13

⁵⁷Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Wanotna, nāk āma u nāmo kak tāyat yāk. ⁵⁸Ude yāŋpāŋ ātu irirān āma kubātā kaŋpāŋ yāŋkuk; Bureni, gāk unitā ābotken nanik yāk. Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Notnapak, jop yāyan yāk. Nāk nāmo! ⁵⁹Tāŋjirān māden āma kubātā ābāŋpāŋ kehāromigān ŋode yāŋkuk; A! yāk. Āma ŋo bureni-inik ukāt kuŋarani. Uwā Galili āmagān yāk.

⁶⁰Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Notnapak, gāk man ŋo yāŋjiri tāŋguŋ tāyat yāk. Yāŋjirān uterakgān puruptā gera yāŋkuk. ⁶¹^d Tāŋpākaŋ Ekānitā āyāŋutpāŋ Pitaken dapun tāŋjirān Pitawā Ekānitā man ŋode iwetkuko u nadāwān tāreŋkuŋ; Purup man nāmo yāŋjirān gāk kadāni yarākubā nākŋo wāpna kābop pewayāŋ yāk. ⁶²Man u juku piŋpāŋ bānepi-ken jāgāmi pāhap nadāŋpāŋ āpāmaŋ pāŋku konām bumta kotkuk.

Jesuta waki mebāri mebāri tāŋ imiŋkuŋ

Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

⁶³⁻⁶⁴Tāŋpākaŋ āma Jesu kaŋ gwājiŋ itkuŋo u sāra man iwetpāŋ iŋami dapun tektā tāŋpipiŋkaŋ utpāŋ iwetkuŋ; Gāk profet unita āma gutak unitāŋo wāpi niwet! yāk. ⁶⁵Tāŋkaŋ ugān nāmo. Yāŋārok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuŋ.

⁶⁶Ude tāŋjirā kome yāŋeŋjirān āma ekāni ekāni, bāmop āma intājukun tāŋpani-kāt Baga man yāwoŋārewani āma kudup man kābeyā tāŋpāŋ Jesu yāŋikŋat yāpmāŋ āroŋpāŋ man ŋode iwetkuŋ; ⁶⁷^e Gāk Kristo tāŋpāwā yāŋahāŋpāŋ niwet yāk. Yāwāwā yāwetkuk; Nāk Kristo yāŋ tāwerawā tāga nāmo nadāŋ naminayāŋ. ⁶⁸Ba tāwet yabāk tāŋjira kukŋjini tāga nāmo nāwetnayāŋ. ⁶⁹^f Upāŋkaŋ ŋode tāwera nadāwut; Apiŋo yāput peŋpāŋ Āma Bureni-inik uwā Anutu kehāromi māhemi keru bure kāda itpāŋ tārek-tāreki nāmo api it yāpmāŋ ārowek.

⁷⁰^g Ude yāwān nadāŋpāŋ kuduptagān ŋode iwetkuŋ; Gāk Āma Bureni-inik u? Yāwāwā yāŋkuk; Yākaŋ ubayāŋ. ⁷¹Yāwānā yāŋkuŋ; Imata mangāmān wari yāne? Iŋo ini menitā yāŋjirān nadākamāŋ uba yāk.

Jesu Pailat ba Herot iŋamiken itkuk

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

23 ¹Eruk, kābeyā tāŋ itkuŋo u kuduptagān akuŋ-kireŋpāŋ Jesu yāŋikŋat yāpmāŋ pāŋku Pailat iŋamiken teŋkuŋ. ²^h Uken pāŋku itpāŋ ŋode yāŋpāŋ manken teŋkuŋ; Āma ŋonitāŋo mebāri ŋode patak; Āma ŋo nin tāŋo āmawebeniye nadāk-nadāki tāŋkurāk tak tāyak. Tāŋkaŋ Rom tāŋo intājukun āma Sisa unita takis moneŋ penenŋawā yāŋ yājiwāt tak tāyak yāk. Tāŋkaŋā inita ŋode yāk tāyak, Nāk ābākta yāwani Kristo u, intājukun āma kubā yāŋ yāk tāyak. ³ⁱ Ude yāwāwā Pailattā Jesu iwet

^d 22:61 Luk 22:34 ^e 22:67 Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 ^f 22:69 Apos 7:56

^g 22:70 Luk 4:3,9 ^h 23:2 Luk 20:25 ⁱ 23:3 1Ti 6:13

yabāŋkuk; Gāk Juda tāŋo intājukun āma ba? Yāwānā Jesutā iwetkuk; Yāyan ubayāŋ. ⁴Yāwānā Pailattā bāmop āma ba āma ābot itkuŋo u kudup ŋode yāwetkuk; Nāk āma ŋonitāŋo momita wāyākŋewa wakaŋ yāk.

⁵Pailattā ude yāwetkuko upāŋkaŋ kehārom taŋpāŋ yāŋkuŋ; Ude nāmo! U āma yāŋ-yākŋarirān manitā nintā komeŋ ahāŋ moretak yāk. U Galili kome-kentā yāput peŋpāŋ tāŋ yāpmāŋ ābāŋ tāyon Judia komeken ŋo udegān ahātak yāk.

⁶Ude yāwāwā Pailattā āneŋi yāwet yabāŋkuk; Āma ŋo Galili komeken nanik ba? ⁷ U Galili komeken nanik bureni tāŋpānā, eruk, nākā unitāŋo mebāri nadākta nāmo yāwani. U kome Herottā yabāŋ yāwat tāyak u nanik unita Herottā man piāken kwān yāk. Tāŋpākaŋ kadāni uken Herot Jerusalem yotpārare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewān kuŋkuk. ⁸ Tāŋjirān Herot uwā Jesu kaŋpāŋ bānep tāga nadāŋkuk. U Jesu tāŋo biŋam māyap nadāk tāŋkuko unita u kakta gāripi nadāŋ yāpmāŋ ābuk. Imata Jesutā kudān kudupi kubā tāŋjirān kāwayāŋ gāripi nadāŋkuk. ⁹Tāŋpāŋ Jesu man mebāri mebāri iwet yabāŋjirān kowata man kubā nāmo iwetkuk. ¹⁰Man kum irirān Baga man nadāwani āmakāt bāmop āma intājukun tāŋpani uken itkuŋo u nadāŋkaŋ Jesu terak man mebāri mebāri wohutpāŋ gera terak yāput iwetkuŋ. ¹¹Tāŋjirā Herot-kāt komi āmatā Jesuta waki tāŋ imiŋpāŋ sāra man iwetkuŋ. Ude tāŋkaŋ āma ekāni tāŋo tek tāŋ imiŋpāŋ Pailat-ken āneŋi yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. ¹²Tāŋpākaŋ kadāni ukengān Pailat kenta Herot not tāŋpāŋ bānep kubāgān peŋkumān. Bian ini-ini itkumānopāŋ kadāni ugān not tāŋkumān.

Jesu kumāŋ-kumāŋ utta Pailattā yāŋtāreŋkuk

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39–19:16

¹³Tāŋpāŋ Pailat uwā Juda tāŋo āma ekāni ekāni-kāt bāmop āma intājukun tāŋpani ba āmawebe pāke itkuŋo u yāŋpewān dubini-kengān ābuŋ. ¹⁴Tāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; In āma ŋo āmawebe yāŋ-yākŋarani tāk tāyak yāŋ yāŋpāŋ nākken yāpmāŋ ābāŋ yāk. Upāŋkaŋ nākā in iŋamjīn-ken mebārinita iwet yabātken momini kubā nāmo kaŋ-ahātak yāk. ¹⁵Tāŋkaŋ Herot udegān, mominita wāyākŋewān wawāpāŋ ninken āneŋi tewān ābātak yāk. Unita jide? Momi kubā nāmo tāŋkukopāŋ imata jop kumāŋ-kumāŋ utnek? ¹⁶⁻¹⁷Eruk, komi āma yāwera iwānaptā jop pāri-pākaŋ pit ima yāk. ¹⁸Āmawebetā ude nadāŋpāŋ kuduŋtagān bānepi wawāpāŋ gera ŋode yāŋkuŋ; U paorān! U paorānkaŋ Barabaspāŋ pit nimi! yāŋ yāŋkuŋ. ¹⁹Barabas uwā noriye-kāt yotpārare bāmopi-ken āmik pewā ahāwāpāŋ āma kubā kumāŋ-kumāŋ utpewān komi eŋiken teŋkuŋ.

^j 23:7 Luk 3:1 ^k 23:8 Luk 9:9

²⁰Tānpākaŋ Pailattā Jesu pit imayān nadāŋkuko unita āmawebe päke u yāwetkuk. ²¹Yāwerānā āneŋi gera kehāromigān yāŋkuŋ; Pāya kwakāp terak kumāŋ-kumāŋ ut! ²²Yāŋirā Pailattā āneŋi yāwet yabāk ŋode tāŋkuk; Waki kubā jide tāŋkukta? Nāk nadāŋjira momi nitek bumik nāmo tāyak. Unita komi āma yāniŋ kirewa iwānap-tāgān päripākaŋ kaŋ tewa yāpmāŋ kwān yāk.

²³⁻²⁴Ude yāwānā mani utpāŋ kuduŋtagān gera tāŋpāŋ ŋode yāŋkuŋ; Pāya kwakāp terak kumbān! yāk. Gera taŋi pen yāŋtāŋ kuŋtāko Pailattā iniken gārip iwarut yāŋpāŋ yāŋtāreŋ yāmiŋkuk. ²⁵Tāŋkaŋ mani buramiŋpāŋ āma āmik pewān ahāwānpāŋ āma kubā kumāŋ-kumāŋ urani wāpi Barabas u pit imiŋpāŋ yāniŋ kireŋkuk. Tāŋpāŋ Jesu uwā kumākta yāŋtāreŋpāŋ komi āmata yāmiŋkuk.

Jesu pāya kwakāp terak utpewā kumbuk
Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

²⁶Tānpākaŋ komi āmatā Jesu yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋtāŋgān kādet miŋjin āma kubā kaŋ-ahāŋkuŋ. Āma uwā wāpi Saimon, Sairini yotpārare-ken nanik. Uwā piāken naniktā ābāŋirān kaŋpāŋ Jesu tāŋo pāya kwakāp priken pewā buramiŋkaŋ Jesu mādengān iwatkuk.

²⁷Tānpākaŋ āmawebe ābot pāhaptā iwatkuk. Iwarān tāŋkaŋ webe ātu konām butewaki tāŋtāŋ iwatkuk. ²⁸Konām kottāŋ iwarirā Jesutā āyāŋutpāŋ yabāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in nāka kotneŋo. Nāmo, injinta ba āpetjiye nanakta korut. ²⁹^lIn nadākaŋ? Kadāni kerāp taŋirān webe nanak bāyawanitā ŋode api yāneŋ; Āruŋ kuŋatnaŋi tākamāŋonik yāk.

³⁰Tāŋkaŋ pom kāroŋi tokāt pābā nin yejāmbut!

Ba geŋi kwāhārep duŋpāŋ nin yāpmāŋ pāŋku gānaŋ umu yejāmbut! yāk.

Hos 10:8

³¹^mUpāŋkaŋ kadāni tāga bumik-ken ude yānayāŋ tāŋo uwā kadāni wakikenā jide api yāneŋ?

³²Tānpākaŋ waki tāŋpani yarākāt Jesu-kāt penta dāpnayāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. ³³Yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kome kubā wāpi Gwāki Kokāp uken kuŋkuŋ. Uken ahāŋpāŋā Jesu pāya kwakāp terak utkuŋ. Ba waki tāŋpani yarā, kubā kukŋi kubā kukŋi yepmaŋpāŋ bok dāpuŋ. ³⁴ⁿTānpākaŋ Jesutā yāŋapik man ŋode yāŋkuk; Nan! Waki tāŋ namikaŋ ŋo nāmo nadāŋkaŋ tākaŋ unita momini peŋ yāmi. Yāŋirān komi āma teki yāpmākta nārepmirek gārepmirek tāŋkuŋ. ³⁵^oTāŋpāŋ āmawebe bumta ini ugān itpāŋ yabāŋirā Juda tāŋo āma ekāni ekānitā Jesu sāra ŋode iwetkuŋ; Āma ŋowā ābākta yāwani Kristo tāŋpāwā iniken gupi

^l 23:29 Luk 21:23; Rev 6:16 ^m 23:31 1Pi 4:17 ⁿ 23:34 Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 ^o 23:35 Sam 22:7-8

tänjkentäwänä. U ämagän tänjkentän yämik tänjkukopän iniken gupi tänjkentäktawä tänpän wakaŋ yäk.

^{36p} Yänjirä komi ämatä udegän Jesu yänjärok man iwetkaŋ dubini-ken äbänpän wain ume jägämi iminayän tänkuŋ. ³⁷Tänpän yänkuŋ; Gäk Juda äma täŋo intäjukun äma bureni u tänpäwä gäkŋa gupka tänjkentäwä yäk. ³⁸Tänpän Jesu gwäki punin kädawä man kudän ŋode kudän tänkuŋ;

ŊOWÄ JUDA ÄMAWEBE TÄŊO INTÄJUKUN ÄMA.

³⁹Ude tänjirä waki tänpäni yarä u kubätä päya kwaköp terak itkaŋ Jesu yänjärok man ŋode iwetkuk; Gäk Kristo tänpäwä gäkŋa gupka tänjkentänpän nek imaka, tänjkentän nimi! yäk. ⁴⁰Ude yäwänä noripaki kubätä ibenpän ŋode iwetkuk; Nek penta nidäpmäkta biŋam yäwanipän, gäk man ude yäyan uwä Anututa nämo umuntäyan? ⁴¹Nek momineкта täga nidäpmänkaŋ. Upän äma ŋowä momi kubä nämo tänjkukopän jop utkaŋ yäk. ^{42q} Ude yänkaŋ yänkuk; Jesu, gäk intäjukun itkaŋ wäpka biŋam ikek irayän täyan-ken uken näka kaŋ nadän nam yäk. ⁴³Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Apiŋogän näkkät irit bägup tägaken bok itdayän yäk.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

^{44-45 r s} Tänpän kome kepma bämopi tänjirän kome dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmän utpän it yäpmän kuŋjirän 3'kirok tänjkuk. Tänjirän kudupi eŋi gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän tärenkuŋ. ^{46 t} Tänjirän Jesutä gera yänpän yänkuk; Nan! Kehäromina ketka-ken peyat! Ude yänpän kumbuk.

⁴⁷Tänjirän komi äma kubä watäni itkuko unitä u kaŋpän nadänkaŋ Anutu iniŋ orepän yänkuk; Bureni-inik! Äma ŋo momini nämo.

^{48 u} Tänpäkaŋ ämawebe ätu kaŋ itkuŋo unitä imaka ahänkuko u kaŋpän butewaki nadänpän kupäni weŋpeŋ eŋini-ken kuŋtänpä kuŋkuŋ. ^{49 v} Tänpäkaŋ Jesuta not täŋ imik tänkuŋo u ba, Galili komeken nanik webe ätu iwat yäpmän äbuŋo u imaka banken itkaŋ imaka ahänkuŋo u kaŋpän nadäk tänkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

⁵⁰Tänpäkaŋ äma kubä ukät penta itkuŋo wäpi Josep. Äma uwä Judia komeken yotpärare kubä wäpi Arimatea uken nanik. Uwä Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä äbotken nanik. U äma täga, Anututa nadän imiŋpeŋ kuŋarani. ^{51 w} Tänpäkaŋ noriyetä Jesu man iwetpän iwan kerik-ken peŋjirä nadäwän nämo tägaŋkuk.

^p 23:36 Sam 69:21 ^q 23:42 Mat 16:28 ^r 23:44 Amo 8:9 ^s 23:45 Kis 36:35

^t 23:46 Sam 31:5; Apos 7:59 ^u 23:48 Luk 18:13 ^v 23:49 Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3

^w 23:51 Luk 2:25,38

Nämo, u Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yawat piäni kwawak ahänjirän kakta itsämäntäŋ kuŋat täŋkukonik. ⁵²Eruk, äma unitä Pailat-ken päŋku Jesu täŋo komegup yäpayäŋ iwet yabänkuk. ⁵³Iwerän nadäŋ imänkaŋ päya kwakäp terak nanik ketärenpäŋ tek pakitā uwäktäŋ-awatpäŋ yäpmäŋ päŋku mobä kawut awaŋ komegup äneka biŋam yäwani uken peŋkuk. Mobä kawut uwä bian äma kumbani kubä nämo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu täŋo komegup peŋkuk. ⁵⁴Kepma uwä Fraide, Sabat täŋo tuŋum täktäk kadäni udeken Jesu äneŋkuŋ.

^{55x} Täŋpakaŋ webe ätu Jesukät Galili komeken naniktä bok äbuŋo u Josep iwet yäpmäŋ päŋku kaŋirä komegup awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Kaŋirä äneŋpänkaŋ eŋiken äyänutpeŋ päŋku imaka imaka ume kääŋi nitek täŋtuŋum täŋpän peŋkuŋ. ^{56y} Ude täŋkaŋ Sabat unita Moses täŋo бага man iwatpäŋ itpäŋ-nadäk täŋkuŋ.

Jesu kumbani-ken naniktä akumaŋ kuŋkuk

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

24 ¹Täŋpakaŋ Sande tamimaŋ-inik webe ukeŋo imaka kääŋi tägatäga täŋtuŋum täŋpän peŋkuŋo u yäpmäŋkaŋ Jesu äneŋkuŋ-ken kuŋkuŋ. ²Päŋku ahänpän kaŋkuŋ; Mobä pähap u yäpmäŋ keweŋkuŋo parirän. ^{3-4z} Ude täŋpakaŋ Jesu äneŋkuŋ-ken äronpäŋ Jesu täŋo komegupta wäyäkŋewä wawäkaŋ nadäwätäk täŋ irirä äma yarä teki paki-inik unitä pit kubägän dubini-ken ahänpän itkumän. ^{5a} Täŋjirän webe kwayak unitä bumta umuntaŋpäŋ iŋami komen yäpä äpmonpöpän patkuŋ. Parirä äma yarä unitä yäwetkumän; In kumbani komeken ŋo imata kodak iranita wäyäkŋeŋ itkaŋ? ^{6b} U ŋo nämo itak, akumaŋ kuk yäk. Galili komeken itkaŋ man ŋode täwetkuko unita guŋ taŋkuŋ? ⁷Uwä ŋode täwetkuk; Äma Bureni-inikä, äma waki täŋpani kerik-ken pewäkaŋ päya kwakäp terak utpäŋ äneŋpakaŋ kepma yaräkubä täreŋjirän Anututä äneŋi yäpmäŋ päŋaku api tewek yän täwetkuk. ⁸Ude yänjirän webe kwayak u nadänpän yänkuŋ; Bureni, nadäkamaŋ! yäk.

⁹Ude yänpän awaŋ u peŋpeŋ päŋku iwaräntäkiye 11 ukät ämawebe ätukät biŋami yäwetkuŋ. ^{10-11c} Webe kwayak u wäpiwä Maria Makdala komeken nanik, kubä wäpi Joana, kubäwä Maria wahupi Jems täŋo miŋi ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Täŋpän webe kwayak unitä iwaräntäkiye ukeŋo manbiŋam yäwerirä mani nadänjirä jopi ude täŋpöpän nadäwä bureni nämo täŋkuk. ¹²Upänkaŋ Pitatä akumaŋ awaŋken bäräneŋ päŋku awaŋ gänaŋ umu okäreŋpän tek Jesu gupi uwäk täŋpän äneŋkuŋo ugänpän kaŋkuk. Ude kaŋpän nadäwätäk pähap täŋtän äneŋi kuŋkuk.

Jesu Emeus kädet-ken kaŋkumän

¹³Täŋpän kepma ukengän iwaräntäkiye yarätä Emeus yotpärare-ken kuŋkumän. Emeus u Jerusalem yotpärare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas

^x 23:55 Luk 23:49 ^y 23:56 Kis 20:10; Lo 5:14 ^z 24:4 Apos 1:10 ^a 24:5 Luk 2:9

^b 24:6 Luk 9:22, 17:25 ^c 24:10 Luk 8:2-3

ude. ¹⁴Kädet kuñit kuñit imaka Jesuken ahänjkuko unita man yänpän-nadäk täntän kuñkumän. ^{15^d} Yänpän-nadäk täntän kuñirän Jesu ini äma yarä u dubini-ken ahäwänkañ penta kuñkuñ. ¹⁶Tänpakañ äma yarä u Jesu kañkumäno upänkañ u Jesu yän siwoñi nämo kawän tärenkuñ. ¹⁷Ude tänjirän Jesutä yäwet yabänkuk; Ek imataken manpäñ yänpän-nadäk täntän kuñatkamän? Yäwänä äma yarä uwä päñku täpäneñpäñ itpäñ butewaki iñami dapun iñjkumän. ¹⁸Tänkañ äma yarä u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem yotpärare-ken kudän ahänjkuko u nämo kañpäñ nadänkun.

^{19^e} Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatakenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäño manbiñam yäk. U profet pähap. U Anutu ba ämawebe iñamiken imaka kehäromi nikek yänpän-täk täñ yäpmän äbäk täñkukonik yäk. ²⁰Upänkañä nintäño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani unitä kumäkta yänjären iminpäñ manken teñpäñ päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ^{21^f} Unitä Isrel äbot nin Rom gapman täño kerik-ken nanikpäñ nimagutta yäwani yän nadänkumänöpän u kawut, utpewä kumänjirän edap yaräkubä täretak ño yäk. ^{22^g} Tänpäkañ apinjo tamimañ ninken nanik webe ätutä manbiñam inide kubä niwerañ yäk. ²³Uwä tamiinik Jesu äneñkuñ-ken kuñpäñ Jesu täño komegupta kawä wañ yäk. Täñkañ äneñi äyänjutpen päbä ñode niwerañ; Añero yarätä ahän nimiñpäñ Jesu kodak täñpen akumañ kuk yän niweramän yäk. ^{24^h} Eruk man u nadänpäñ nininken äbotken nanik ätutä awañken päñku webetä yänjo udegän kañ yäk. Upänkañ Jesu nämo kañ-ahän.

²⁵Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guñ bureni-inik! Profettä man yänpän kudän täñkuño u in imata täñguñ täñpäñ bänep nadäwätäk täñpäñ nadäkinik nämo täkañ? ^{26ⁱ} Profettä ñode yänkuñ; Kristo u komi mebäri mebäri nadänpäñ kumäkta yäwani. Komi u nadänkañ eruk, epmäget penjäñek ikek kunum gänañ api ärowek yän yänkuñ. ^{27^j} Jesutä ude yänpän man kudup inita, Moses ba profet mäden ahäwanitä Anutu täño man terak kudän täñkuño unitäño mebäri kudup yänkwawa tañ yämiñkuk.

²⁸Eruk, kuñtängän Emeus yotpärare keräp täñkuñ. Täñpäñ Jesutä yotpärare u irepmitpen kwayän täñkuk. ²⁹Ude täñpäñä äma yarä unitä iwetkumän; Kweno yäk. Kome bipayän unita nekkät penta ñogän itna yäk. Ude iwerän nadän yämänkañ eni gänañ penta päro itkuñ.

^{30^k} Äronpäñ ketem nänayän mañitkuñ. Mañit itkañ Jesutä käräga kubä yäpmänpäñ tokätkañ Anutu bänep täga man iwetpäñ äma yarä unita

^d 24:15 Mat 18:20 ^e 24:19 Mat 21:11 ^f 24:21 Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6

^g 24:22 Luk 24:1-11 ^h 24:24 Jon 20:3-10 ⁱ 24:26 Luk 9:22, 24:44 ^j 24:27 Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 ^k 24:30 Luk 22:19

yamiŋkuk. ³¹ Ude täŋpänkaŋ Anututä nadäŋ yämiŋirän eruk U Jesu yän kawän tärenkuŋ. Kawän tärewäkaŋ uterakgän Jesu ini ugän paotkuk. ³² Täŋpänkaŋ yarä u ini-tägän näwetgäwet täŋpän yänkumän; Bureni! yäk. Kädet miŋin man täŋo mebäri yänahänpän niwerirän man gäripi nitek u nadänpän bänepnektä pidäm tako ukeŋo!

³³ Ude yänpän uterakgän akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äyänutpen kuŋkumän. Pänku ahänpän yabänkumän; Jesutä iniken iwaräntäkiye 11 uwä noriye ätukät änok kubägän irirä. Yabäwänä iwaräntäkiye itkuŋo unitä ŋode yäwetkuŋ; ³⁴ Ekäni awaŋ gänaŋ naniktä bureni akuk! yäk. U Saimon kädet miŋin ahän imik yäk. ³⁵ Täŋpänkaŋ yarä unitä udegän kädet miŋin ahän yämänkaŋ eŋi gänaŋ päro käräga tokätpän yämän naŋkaŋ kawän tärenkuŋo manbiŋam upän yäwetkumän.

Jesutä iwaräntäkiye ahän yämiŋkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

³⁶ Eruk Jesutä täŋkuko unita manbiŋam yänpän-nadäk täŋ irirä bämopi-ken ini ugän ahän yämiŋpän yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. ³⁷ Yäweränkaŋ iwaräntäkiyetä kaŋpän kwainpän yänkuŋ; Wära! Mäjo kubä äbatak ŋo! yäk. ³⁸ Ude yäwäwä yäwetkuk; In imata kikŋutpän bänep yarä-yarä pekaŋ? ³⁹ ŋowä näkŋa-inik äbätat. In ketna kuroŋna-ken ŋo nepmäŋit näwatpän nabänpän nadäkinik täŋput. Mäjo uwä gupi tohari nitek nämo. Täŋ, nähä gupna tohatna nitek ŋo yäk.

⁴⁰ Man ude yäwetpän keru kuroŋi-ken jibi me u yäwoŋäreŋkuk. ⁴¹ Yäwoŋärewän kaŋpän bänepi tägaŋkuŋ. Täŋpänkaŋ ŋo Jesu ini yän ketinik nämo nadäwä tärenkuŋ. Ude täŋpänkaŋ yäwet yabänkuk; Inken ketem ätu itkaŋ? ⁴² Ude yäweränä gwägu tom ijiwani kubä imiŋkuŋ. ⁴³ Imiŋkaŋ kaŋ irirä, eruk naŋkuk.

⁴⁴ Naŋpän yänkuk; Näk inkät itkaŋ man täwet yäpmän äburo ukeŋo nadäkaŋ? Näk ŋode täwetkut; Man näka Moses täŋo бага man kudän täwani terak, ba profet täŋo man kudän terak ba Sam terak kudän täwani u kudup udegän ahän morekta yäwani yän täwetkut. ⁴⁵ Ude yäwetkaŋ Anutu täŋo man mebäri nadäkta nadäk-nadäki täŋkwawa taŋ yämiŋkuk. ⁴⁶ Täŋkaŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; Anutu täŋo man kudän terak ŋode kudän täwani; Kristo u komi nadänpän kumänkaŋ kepma yarä tärenjirän kubäta kumbani-ken naniktä api akwek. ⁴⁷⁻⁴⁸ Täŋkaŋ komeni komeni ämawebe yäwetpän yäwoŋäreŋk täŋpewä bänepi sukurenjirä Anututä Kristo unitäŋo wäpi terak wakini api peŋ moreŋ yämek yän ude kudän täwani. Eruk nanaknaye, inä ude täkta yäwani. Unita Jerusalem yotpärare-ken yäput penpän kaŋ täntän kut. ⁴⁹ Täŋpänkaŋ nanatä imaka injinta biŋam yäwani u iniŋ kireŋpewa api äpän tamek. Unita in

¹ 24:34 1Ko 15:4-5 ^m 24:36 1Ko 15:5 ⁿ 24:37 Mat 14:26 ^o 24:41 Jon 21:5

^p 24:44 Luk 9:22 ^q 24:45 Luk 24:27 ^r 24:47 1Ti 3:16 ^s 24:48 Jon 15:27; Apos 1:8

^t 24:49 Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4

kome ŋo nämo peŋpeŋ kuneŋ. Ŋogän itsämäj irirä kunum täŋo kehäromi tama yäpmänkaŋ kaŋ kut yäk.

Jesu kunum gänäŋ äronkuk

Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

⁵⁰Man ude yäwetkaŋ eruk yäj-yäkŋat päŋku Betani yotpärare gägäniken itkaŋ keru yäpmän akunpäŋ Anututä iron täŋ yämikta man yäwetkuk. ⁵¹Man täga u pen yäwerit yäwerit kome käkätäŋirän Anututä imagut yäpmän kunum gänäŋ äronkuk. ⁵²^u Täŋirän iwaräntäkiyetä Jesu iniŋ oretkaŋ bänep oretoret pähap terak Jerusalem yotpärare-ken äneŋi kuŋkuŋ. ⁵³Kunpäŋ kadäni kadäni kudupi eŋi gänäŋgän itkaŋ Anutu iniŋ oret täŋkuŋ.

^u 24:52 Jon 14:28, 16:22

Jon

Jontä Jesu uwä Anutu täño nanaki yän niwoñärehta manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu u Anutu täño Manbiñam

1 ^{1a} Manbiñam U mebäri-ken-inik yäput peñpän it yäpmän äbukotä itak. Uwä Anutu-kät itkumänopän u ini-tägän Anutu. ² U yäput peñpän Anutu-kät it yäpmän äbukotä itak. ^{3b} Manbiñam U Anutu-kät ket kubägan täñpän imaka kuduhtagän pewän ahänkuñ. Ukät nämowä imaka kubä nämö ahäwän. ^{4c} Uwä irit täño mähemi unitä ämawebeta peñyänñ yämik täyak. ^{5d} Täñpakan peñyänñeki unitä bipmän urani-ken peñyänñirän bipmän uranitä peñyänñek u dapan kumna yänkan täñpän wak täkan.

Ämatä Jesu not nämö täñ imiñkuñ

^{6-7e} Äma kubä wäpi Jon. Unitä peñyänñek unitäño manbiñam yänahänñirän nadänpän ämawebe kuduhtagän nadäkinik täneñta Anututä iniñ kireñkuk. ^{8f} Jon ini uwä peñyänñek mähemi nämö. U peñyänñek mähemi täño manbiñam yänahäkta äbuk. ^{9g} Täñpakan peñyänñek mähemi bureni uwä ämawebe komeni komeni peñyänñ yämik täyak unitä kome terak ahäkta keräp tañkuk.

^{10h} Eruk peñyänñek uwä komen ämawebe bämopi-ken ahänpän itkuk. Täñpakan ämawebe u ini-tägän pewän ahänkuñopän ämawebe uwä mebärini nämö kanpän nadänkuñ. ¹¹ Ini äbotken ahänkuko upänkan

^a 1:1 Jon 17:5, 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 ^b 1:3 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 ^c 1:4 Jon 5:26

^d 1:5 Jon 3:19 ^e 1:6 Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 ^f 1:8 Jon 1:20 ^g 1:9 Jon 8:12, 1Jo 2:8

^h 1:10 Jon 1:3, 17:25

äbot unitä not nämo täñ imiñkuñ. ^{12 i} Täñ, ämawebe ätu not täñ imiñpäñ nadäkinik täñ imiñkuño unita Anutu täño äperiye nanak itneñta kädet peñ yämiñkuk. ^{13 j} Täñpäkañ äperiye nanak ahäñkuño uwä ämatä ahäk täkamäñ ude nämo ahäwani. Ba nädapitä nanak ahäkta epän täktäk kädet-ken nämo ahäwani. Uwä Anututä ini-tägän bäyañ yepmañpani.

^{14 k} Eruk, Manbiñam u äma äworeñpäñ bämopnin-ken ahäñpäñ ninkät penta it täñkumäñonik. Ahäñpäñ irirän wäpi biñam kehäromi nikek kañpäñ nadäñkumäñ. Uwä Anutu täño nanaki-inik kubägän unita wäpi biñam u yäpuk. Uwä orakorak mähemi ba man bureni täño mähemi ahäñpäñ irirän kañpäñ nadäñkumäñ. ^{15 l} Täñpäkañ äma unitäño mebärini Jontä gera terak ñode yäñahäñkuk; Näk äma unita ñode täwerat; Näkä jukun ahäñkuro upäñkañ äma u näk närepmetak. Imata, näk nämo ahäñjira äma u it yäpmäñ äbukotä itak yäñ yäñkuk.

^{16 m} Bureni! Manbiñam uwä orakorak mähemi. Unitä nin kuduypätagän imaka imaka gäripi nikek unitä käwut-ken nanik iron wari wari täñ nimik täyak. ^{17 n} Täñpäkañ bian Anututä Moses kerit terak бага man peñ nimiñkuk. Täñ, orakorak ba man bureni uwä Jesu Kristoken naniktä ahäñ nimiñkuñ. ^{18 o} Ba ugän nämo. Äma kubätä Anutu nämoinik kañkuk. Upäñkañ Anutu täño nanaki bureni kubä-tägän nani dubini-ken it täyak unitä äpäñpäñ Anutu täño mebäri kwawak pewän ahäñ nimiñkuk.

Jontä iniken mebäri yäwetkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹Täñpäkañ Jerusalem yotpärare-ken nanik Juda äma ekäni ekänitä bämop ämakät kudupi eñi täño watä äma ätu yäniñ kireñpewä Jonken kuñkuñ. Päñku Jon ñode iwet yabäñkuñ; Gäk netä? ^{20 p} Yäwäwä Jontä mebärini käbop kubä nämo peñpäñ ñode yäñahäñpäñ yäwetkuk; Näk Kristo, Anututä bian iwoyäwani u nämo! ^{21 q} Yäwänä iwetkuñ; Etäñ, gäk netä? Gäk Elaija ba? Yäwäwä yäwetkuk; Näk u nämo! yäk. Yäwänä iwetkuñ; A, Gäk profet, Anututä api taniñ kirewet yäñ yäñkuko u? Yäwäwä yäwetkuk; Näk profet u nämo yäk. ²² Jontä ude yäwänä iwetkuñ; Eruk bureni niwet! Gäk netä? Päñku äma niwet-pewä äbämäño u jide yäwetnayäñ?

^{23 r} Ude yäwäwä Jontä profet biani wäpi Aisaia u meni-ken yäpmäñpäñ ñode yäwetkuk; Näk äma kubä, kome jopi-ken itkañ gera ñode yäñ irani; Ekäni täño kädet täwitpäñ kañ yäpä-siwonñtañ imut! yäk. *Ais 40:3*

ⁱ 1:12 Gal 3:26 ^j 1:13 Jon 3:3-6; Jem 1:18, 1Pi 1:23 ^k 1:14 Ais 60:1-2; Gal 4:4;

Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11 ^l 1:15 Jon 1:27,30; Mat 3:11 ^m 1:16 Kol 2:10

ⁿ 1:17 Kis 34:28; Rom 6:14, 10:4 ^o 1:18 Kis 33:20; Jon 6:46, 1Ti 6:16, 1Jo 4:12; Mat 11:27

^p 1:20 Jon 3:28 ^q 1:21 Lo 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 ^r 1:23 Ais 40:3

24-25^s Tänpäkaŋ äma Jonken äbuŋo uwä äma Parisi äma ätu bok itkuŋo unitä äneŋi iwet yabäkŋän tänpäŋ yänkuŋ; Näk Kristo nämo, Näk Elaija nämo ba Näk profet nämo yän niwetan upänkaŋ imata äma ume ärut yämik täyan? 26^t Yäwäwä Jontä ŋode yäwetkuk; Näkä äma umegän ärut yämik täyat. Upänkaŋ äma kubä bämopjin-ken itak ŋo, u inä nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ yäk. 27^t Äma uwä mäden näwatta yäwani. Upänkaŋ näk närepmiŋpäŋ intäjukun it namitak unita äpani näk ŋodewanitä u dubini-ken itnaŋi nämo.

28^u Imaka ahänkuko u Betani yotpärare, Jodan ume udude käda täŋkuŋ. Jontä kome uken itkaŋ ämawebe ume ärut yämik täŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri yäwetkuk

29^v Patkuŋo yänŋewänä Jesu Jonken kuŋirän bankentä kaŋkaŋ Jontä ämawebe ŋode yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täŋo tom bätaki äbätak! Ämawebe komeni komeni täŋo momi u äma uterak äroŋirän kotatak. 30^w Äma unita ŋode täwerat; Mäden äbätak unitä näk närepmiŋpäŋ intäjukun it namitak. Imata, äma u näk nämo ahänjira it yäpmän äbukotä itak yän täwerat. 31 Tänpäŋ näkŋa imaka, äma u nämo kaŋkut. Upänkaŋ Isrel ämawebe intä äma unitäŋo mebäri kämi nadäkta näk intäjukun äbä ume ärut tamik täŋkut.

32^x Jontä ude yänpän yäwetgän täŋkuk; Näk bian Munapiktä känäram ude äpänkaŋ uterak maŋitpäŋ irirän kaŋkut yäk. 33^y Tänpäkaŋ näkŋa bian Kristo nämo käwa täreŋirä Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yän namiŋkuko ugän ŋode näwetkuk; Munapiktä äpä gwäki terak irirän api käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpäŋ api uwäktän yämek yän näwetkuk. 34^z Näwetkuko udegän kaŋkuro unita ŋode yänahänpän täwet täyat; Äma uwä Anutu täŋo nanaki bureni-inik.

Äma ätutä Jesu kaŋ-ahänkuŋ

35-36^a Patkuŋo yänŋewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini ugän irirä Jesutä äbämaŋ yärepmiŋpeŋ kuŋirän kaŋpäŋ iwaräntäki yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu täŋo tom bätaki kuyak u yäk. 37 Yäwerirän yarä u man u nadänpän Jon teŋpeŋ mädegän Jesu iwatkumän. 38 Iwarirän Jesutä äyänjutpäŋ yabänpän yänkuŋ; Ek imata äbäkamän? Yäwänä iwetkumän; Yäwoŋärewani äma! Gäk eŋi de it täyan? (Yäwoŋärewani äma u iniken man terak Rabai yän iwetkumän). 39 Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Äbänkaŋ kawun! yäk. Yäwänä yarä uwä iwatkumän. Eruk 4'kirok bipäda eŋiken ahänpän kaŋpäŋä kepma ugän Jesutä it täŋkuk-ken ugän penta itkuŋ.

^s 1:25 Mat 21:25; Jon 1:33 ^t 1:27 Jon 1:15; Apos 13:25 ^u 1:28 Mat 3:6;

Jon 10:40 ^v 1:29 Ais 53:6-7; Jon 1:40, 1Pi 1:18-19 ^w 1:30 Jon 1:15 ^x 1:32 Mat 3:16

^y 1:33 Luk 3:2-3 ^z 1:34 Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54 ^a 1:36 Jon 1:29

40^b Äma yarä, Jon täño man nadänpäj Jesu iwatkumäno u kubä wäpi Andru, Saimon-Pita unitäño monäni u. 41^c Eruk Andru u bäräñej päñku tuäni Saimon ahäj imiñpäj iwetkuk; Nek Mesaia käkamäk yäk. (Mesaia u mebäri Kristo, Anututä iwoyäwani.) 42^d Ude yäñpäj Andru u tuäni Saimon yäjikjat yäpmäj Jesuken kuñkuk. Kuñjirän Jesutä Saimon kañpäj iwetkuk; Gäk Saimon, Jon täño nanaki. Upäñkañ gäk wäpka Kefas yäj gäwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

43^e Eruk, patkuño yäñewänä Jesu Galili komeken kwa yäñpänjä äma kubä wäpi Filip kañ-ahänpäj iwetkuk; Gäk näwat! yäk. 44^f Filip uwä Andru kenta Pita täño yotpärare wäpi Betsaida, u nanik. 45^f Eruk, Filiptä noripak kubä wäpi Nataniel kañ-ahänpäj iwetkuk; Mosestä бага man terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täñpäj Äma kubä api ahäwek yäj yäwani ukeño nadätan? Nin äma u kañ-ahäkamäj. Uwä Jesu, Josep täño nanaki, Nasaret yotpärare-ken nanik u yäk.

46^g Iweränä Natanieltä man kowata ñode iwetkuk; Kome täpuri Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahäwek? Nämoinik! Ude yäwänä Filiptä iwetkuk; Päñku ka! yäk. 47^g Ude iweränä Natanieltä päñku Jesuken ahäjirän kañpäj Jesutä yäjku; Äma ñowä Isrel äma mebäri kubä yäk. Bänepi-ken jopman kubä nämö itak. 48^h Ude yäjirän Natanieltä Jesu iwetkuk; Gäk jide täñpäj näka nadätan? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Filiptä näka nämö gäwerirän wama äyünken iriri gabät yäk. 49ⁱ Yäwänä Natanieltä ñode iwetkuk; Yäke! Yäwoñärewani äma, gäk Anutu täño nanaki, Isrel äma nintäño intäjukun äma yäk. 50^g Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wama mebäri-ken iriri gabät yäj gäwerapäj nadäj namikinik täyan? Nadätan, kañpäj nadäk täyan ño täpuri yäk. Kämi, imaka bureni pähap ahäjirä api kañ yäpmäj kwen yäk. 51^j Ude yäñpäj äma päke u ñode yäwetkuk; Näk bureni ñode täwera nadäwut; In kunum ajeñjirän Anutu täño ajeñoniyetä Äma Bureni-inik terak äronkañ äpäk täñjirä api yabäneñ yäk.

Jesu kudän kudupi yäput peñkuk

2 1^k Kepma yarä täreñjirän Galili kome, yotpärare kubä wäpi Kana uken yanäpi yarä keräntäk täñjirän äñnak-äñnak täñkuñ. Jesu täño miñi imaka, penta itkañ äñnañkuñ. 2 Täñpäj äñnak-äñnak täño mähemitä Jesu-kät iwaräntäkiyeta yäñpewän äbäkañ bok itpäñ nañkuñ. 3 Näñtäko wain ume paoränkañ miñitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk. 4^l Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata peñ näwetan? Näkño kadäni

^b 1:40 Mat 4:18-20 ^c 1:41 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25 ^d 1:42 Mat 16:18; Mak 3:16

^e 1:43 Mat 8:22; Mak 2:14 ^f 1:45 Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23

^g 1:46 Jon 7:41,52 ^h 1:48 Sam 32:2 ⁱ 1:49 Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11

^j 1:51 Stt 28:12 ^k 2:1 Jon 1:43 ^l 2:4 Mat 12:48; Jon 19:26

nämo ahätak yäk. ^{5m} Ude yäwänä Jesu täño miñitā eñi unitäño epän watā äma yäwetkuk; Imaka kubäta täwerirän udegän kañ täñput yäk.

⁶ⁿ Täñpäkañ eñi uken ume käbot mobäpäñ täñpani tañi-inik 6 ude itkuñ. Käbot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täñpek. Juda ämatä бага man iwatkañ ume ärutna yäñpäñ ume käbot udewaniken gwerani. ⁷Eruk Jesutä epän watā äma yäwetkuk; Käbot ño gänañ ume piwä tokñewut yäk. Yäwänä udegän täñkuñ. ⁸Ude täñpäwä yäwetkuk; Eruk, käbot-ken nanik ume ätu gwet päñku äñnak-äñnak mähemita imut yäk. Ude yäwänä udegän täñkuñ. ⁹Täñkañ äñnak-äñnak mähemi uwä ume u nañ yabäwän wain ume täñkuk. Wain ume u Jesutä täñpewän ahäñkuk yäñ nämo nadäñkuk. (Upäñkañ eñi epän watā äma u ini nadäñkuñ.) Mähemi uwä ume nañpäñ-nadäñkañ yanäpi keräntäk täñkumäno u äpita yäñpewän äbuk. ¹⁰Yäñpewän äbänä iwetkuk; E! yäk. Äma ätutä äñnak-äñnakken wain ume gäripi nitek ñodewaniwä intäjukun piñ yämik täkañ yäk. Täñpäñ ämawebetä näñtäñgän täñguñ täñpäñ wain ume gäripi nämo upäñ yämik täkañ yäk. Ude täk täkañ upäñkañ gähä wain ume gäripi nitek ñowä käbop pewi irakopäñ paot-paotta pewi ahätak yäk.

^{11o} Jesu kudän kudupi intäjukun uwä Galili kome Kana yotpärare-ken täñkuk. Kadäni uken Jesu kehäromini ba wäpi biñam kwawak pewän ahäñirän iwaräntäkiyetä kañpäñ nadäkinik täñ imiñkuñ.

Kudupi eñi u kudupi kañ irän

Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

^{12p} Täñpäkañ Kana yotpärare peñpeñ Jesu ini ba miñi noriye-kät, iwaräntäkiye penta Kapeneam yotpärareken kuñkuñ. Päñku uken kepma yarägän itkuñ. ^{13q} Itkañ Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Pasova u keräp täñkuko unita Jesu Jerusalem äronkuk. ¹⁴Päro kudupi eñi moräki-ken yabäñkuk; Äma ätuwä Anututa gupe kabäñi nitek ijiñ imikta sipsip, bulimakau, barak namiñ-gamiñ täñjit moneñ imaka, namiñ-gamiñ täñ irirä. ¹⁵Ude täñ irirä Jesutä yabäñpäñ yen yäpmäñkañ irin utpäñ äma u ba tom bok däpmäñpäñ yäwat kireñpewän äpämañ kuñkuñ. Äpämañ kuñirä moneñ käbot yäpmäñ äreyäñ täñpäñ kuñkuñ. ^{16r} Täñpäñ äma barak suwañ itkuño u ñode yäwetkuk; Imaka ño yäpmäñ kut! yäk. In mäyäkjin nämo! Nana täño kudupi eñiken imaka jopi ño täñirä tuñum eñi nämo täñpek yäk. ^{17s} Jesutä ude täñirän iwaräntäkiyetä man kubä Anutu täño man ñode kudän täwani u juku piñkuñ; Gäkño eñi säkgämän irekta bänepna kädäp ijik täyak.

¹⁸Jesutä ude täñirän kañpäñ Juda äma ekäni ekänitā kokwawak nadäñkañ iwetkuñ; Netä gäweränpäñ ude täyan? Gäk ude täkta kehäromi

^m 2:5 Jon 7:30, 8:20 ⁿ 2:6 Mak 7:3-4 ^o 2:11 Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40

^p 2:12 Mat 4:13 ^q 2:13 Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55 ^r 2:16 Luk 2:49 ^s 2:17 Sam 69:9

pat gamitak yāŋ nadākta kudān kudupi kubā niwoŋārewi kāna! yāk. ¹⁹ Yāwāwā yāwetkuk; Intā kudupi eni ŋo kwirirākaŋ nākā edap yarākubā-tagān tāŋpāŋ āneŋi api tāŋ morewet yāk. ²⁰ Ude yāwānā yāŋkuŋ; Wa! Oranietā kudupi eni ŋo obaŋ 46 ude tāŋ yāpmāŋ āronŋtāŋgān tāŋ moreŋkuŋ! Upāŋkaŋ gākā edap yarākubātagān tāŋ morekta yāyan? yāŋ iwetkuŋ. ²¹ ^u Jesutā iniken gupita juku piŋkaŋ kudupi eni terak yāŋkuk. ²² ^v Tāŋpākaŋ māden, Jesutā kumāŋpāŋ akuŋirān iwarāntākiyetā man u nadāwā tumbuŋ. Nadāwā tumbāpāŋ man Jesutā yāŋkuko u ba Anutu tāŋo man kudān tāwani u nadāwā bureni tāŋkuŋ.

²³ ^w Tāŋpākaŋ Jesu Pasova orekirit kadāni uken Jerusalem yotpārarenken itkaŋ kudān kudupi māyap tāŋkuk. Tāŋirān āma māyaptā nadākinik tāŋ imiŋkuŋ. ²⁴ Upāŋkaŋ āma kudup tāŋo bānepi yabāŋpāŋ-nadāwani unita mebārini kudup nāmo yāŋahāŋpāŋ yāwetkuk. ²⁵ ^x Imata, Jesu ini uwā āma bānepi yabāŋpāŋ-nadāk tāŋpani unita āma bānepi-ken jide patak u kudup yabāŋpāŋ-nadāŋkuk. Uwā bānep kakkak māhemi unita kubātā iwetnaŋi nāmo.

Nikodemus tāŋo manbiŋam

3 ¹ ^y Kome uken Parisi āma kubā wāpi Nikodemus. Nikodemus uwā Juda āma ekāni kubā. ² ^z Eruk bipani kubā Nikodemus pāŋku Jesu ahāŋ imiŋpāŋ iwetkuk; Yāwoŋārewani āma, gāk yāŋpāŋ-yāwoŋārek āma Anutu-ken naniktā ābun yāŋ nadākamāŋ. Anutu-ken naniktā nāmo ābun yāwānāku kudān kudupi tāk tāyan u tāga nāmo tāk tāyen yāk.

³ ^a Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk bureni gāwera; Āma kubātā ahāk-ahāk kodaki nāmo ahāwayāŋ tāko uwā Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat epān kehāromi tāk tāyak unitāŋo mebārini tāga nāmo kaŋpāŋ nadāwān tārewek. ⁴ Jesutā ude yāwānā Nikodemus kikŋutpāŋ iwetkuk; Ude nāmo! Āma tāgawanitā jide tāŋpāŋ nanak paki ude āneŋi āworewek? Āma kubātā nanak paki āworeŋpāŋ miŋi koki gānaŋ ahāwānkaŋ āneŋi miŋitā tāga bāyanaŋi nāmo! yāk.

⁵ ^b Yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk bureni gāwetat. Āma kubātā ume terak ba Munapik terak āneŋi kodaki nāmo ahāwayāŋ tāko uwā Anututā intājukun itkaŋ nāmo api kaŋiwarek. ⁶ ^c Āma miŋi koki gānaŋ ahāwani uwā kome tāŋo nadāk-nadāk uterakgān kuŋat tākaŋ. Tāŋ, Kudupi Munapiktā āma kubā tāŋo nadāk-nadāki tāŋkodak tāwayāŋ tāko uwā Munapiktā iniken nadāk-nadāk terak api kuŋarek. ⁷ Nāk kodaki ahāwen yāŋ gāwetat u nadāŋpāŋ nāmo kikŋuren. ⁸ ^d Ahākahāk kodaki Munapiktā

¹ 2:19 Mat 21:23, 26:61; Mat 27:40; Apos 6:14 ^u 2:21 1Ko 6:19 ^v 2:22 Luk 24:6-8; Jon 12:16, 14:26 ^w 2:23 Jon 7:31 ^x 2:25 Mak 2:8 ^y 3:1 Jon 7:50, 19:39

^z 3:2 Mat 22:16; Jon 9:16 ^a 3:3 Mat 18:3, 1Pi 1:23 ^b 3:5 Ese 36:25-27; Tai 3:5

^c 3:6 Sam 51:5; Jon 1:13 ^d 3:8 Sav 11:5

pewän ahäk täkaŋ uwä mänit ude bumik. Mänit uwä iniken gärip terak piäk täyak. Imaka imaka yepmänit täŋirän yabäk takamäj, upänkaŋ de ahänkaŋä de päŋku paotak yäj nämo kak takamäj. Täŋpakaŋ Munapik udegän, ini uwä kwawak nämo kak takamäj. Upänkaŋ äma Munapik täŋo irit kodaki nitek uterak Munapik täŋo piäni ahänirän kak takamäj yäk.

⁹Jesutä ude yäwänä Nikodemustä iwetkuk; Yäkai! Näk jide täŋpän unitäŋo mebäri nadäwa täreneŋ? ¹⁰Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk Juda täŋo yänpän-yäwoŋärek äma ŋonitä man ŋonita imata täŋguŋ täyan? ¹¹^e Näk bureni gäwera; Imaka nadäk takamäj ba kaŋpän nadäk tak takamäj udegän Juda äma in täwetpän täwoŋärek tak takamäj. Upänkaŋ in nintäŋo manta bitnäk täkaŋ. ¹²^f Imaka komen äma terak ahäk täkaŋ unita täwerira nadäwä bureni nämo tak täkaŋ unita imaka kunum gänaŋ ahäk täkaŋ unita täwerawä jide täŋpän nadäwä bureni täŋpek? ¹³^g Kome terak nanik äma kubätä kunum gänaŋ nämo äroŋkuko unita kunum gänaŋ ahäk täkaŋ uwä äma kubä-tägän yabänpän-nadäk täyak. Uwä Äma Bureni-inik, kunum gänaŋ nanik äpuko u kubä unitägän kunum täŋo mebäri nadätak.

¹⁴^h Mosestä bian-inik kome jopi-ken gämok jikontä yokut iwat yäpmän äroŋpän ämawebe iŋamiken kwawak peŋkuko udegän Äma Bureni-inik uwä yäpmän äro punin kwawak pekta yäwani. ¹⁵ⁱ Ude täŋirä äma kubätä Äma Bureni-inik unitä täga täŋkentän namek yäj nadäkinik ude täŋpayän täko uwä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek. ¹⁶^j Anututä komen ämawebeta nadän yämik-inikinik täŋkuko unita nanaki tepi kubägän u tewän äpuk. Ude täŋkuko unita ämatä u nadän imiŋpän kuŋatnayän täkaŋ uwä paot-inik nämo api täneŋ. Nämo, u irit kehäromi api kaŋ-ahäneŋ. ¹⁷^k Anutu uwä Nanakna komen ämawebe manken kaŋ yepmanpän yänpän nämo tewän äpuk. Nämo, u komen ämawebe yäpän tägakta yänpän nanaki kubägän-inik uwä iniŋ kireŋkuk. ¹⁸^l Unita äma kubätä Anutu täŋo nanaki u nadän imikinik täŋpayän täko uwä manken itta biŋam nämo. Täŋ, äma kubätä nadän imikinik nämo täŋpayän täko uwä manken itta biŋam. Imata, nadäkiniki Anutu täŋo Nanaki kubägän unita nämo tak täyak unita.

¹⁹⁻²⁰^{m n} Manken irit täŋo mebäri ŋode pätak; Peŋyänjek pähap Anutuken naniktä kome terak ŋo äpätak. Upänkaŋ komen äma kuŋat-kuŋari waki unita peŋyänjekta bitnäŋkaŋ bipmän uranita gäripi nadäk täkaŋ. Kädet wakini täŋo mebäri kwawak pewä ahäkta umuntak täkaŋ unita

^e 3:11 Jon 3:32, 8:26 ^f 3:12 Luk 22:67 ^g 3:13 Snd 30:4; Rom 10:6 ^h 3:14 Nam 21:9; Jon 8:28, 12:32 ⁱ 3:15 Jon 20:31 ^j 3:16 Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32, 1Jo 4:9-10
^k 3:17 Luk 19:10; Jon 5:22, 12:47; Apos 17:31 ^l 3:18 Jon 3:36, 5:24 ^m 3:19 Jon 1:5,9, 8:12 ⁿ 3:20 Efe 5:11-13

pejyänjek gänaŋ nämo ärok täkaŋ. ²¹ Täŋ, äma kubätä kädet bureni iwarayän täko uwä pejyänjek u gänaŋ itta nämo api bitnäwek. Nämo, äma udewanitä pejyänjek gänaŋ irirä ämawebe ätutä ñode api yabänpän-nadäneŋ; Bureni! Äma unitäño täktäki uwä Anutu täño mangän iwatpän täk täkaŋ yän api nadäneŋ.

Jontä Jesu täño mebäri yänkwawa taŋkuk

²² ° Jesutä man ude yän paotpänä iwaräntäkiye yämagut yäpmän Jerusalem yotpärare peŋpeŋ Judia gägäni käda kuŋkuŋ. Pänku itkaŋ ämawebe ume ärut yämiŋ itkuk. ²³ Ude täŋ irirän kadäni ugän Jon imaka, kome kubäken ämawebe ärut yämiŋ itkuk. Aenon kome, Salim yotpärare dubini-ken uken täŋkuk, ume taŋi kubä u itkuko unita. ²⁴ ^p (Kadäni uken Jon komi eŋiken nämo teŋirä epän u täŋkuk).

²⁵ Tänpäkaŋ Juda äma ekäni kubätä äbänpän Jon täño iwaräntäkiye-kät Anutu iŋamiken kuräki itta ume ärutärut täño käderita man wärät-wärät täŋkuŋ. ²⁶ ^q Ude täŋkaŋ Jon täño iwaräntäkiyetä kuŋpän Jon ñode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, äma gäckät Jodan udude käda itkaŋ unitäño mebärini niwetkuno äma ukeño nadätan? Ämawebe mäyaptä äma uken kuŋirä ume ärut yämiŋ itak yäk.

²⁷ ^r Ude yäwäwä Jontä yäwetkuk; Nadäkaŋ? Kunum mähemitä äma kubäkubäta epän nimik täyak. Nimiŋirän epän nininta biŋam nimani ugänpän iwatpän täk takamän yäk. ²⁸ ^s Näk ñode täwetkuro upän imata täŋguŋ täkaŋ? Näk näkŋata Kristo nämo yän täwetkut. Näk Kristota kädet täwit imiktagän Anututä naniŋ kireŋkuk yäk. ²⁹ ^t Jontä ude yänpän ñode yäwetgän täŋkuk; In ñode nämo nadäkaŋ? Äma kubäta webe yän imineño uwä webe uwä äma ukengän kwek. Tänpäkaŋ äma unitäño noripakitä biŋam nadänpän täŋkentän imiŋpän bänep täga pähap nadän imek. Eruk, näk äma unitäño noripaki ude. Ämawebetä notnapak Jesu ukengän kukaŋ unita bänep täga nadän imitat. ³⁰ Unita näk ñode nadätat; Notnapak täño wäpitä äronirän näkño wäpnatä kaŋ äpän yäk.

Äma kubä kunum gänaŋ naniktä äpuk

³¹ ^u Jontä ude yänpän yäwetkuk; Äma kunum gänaŋ naniktä äpuko uwä äma kuduŋtagän yärepmitpän intäjukun-inik itak. Tänpäkaŋ nähä kome äma. Näk imaka imaka kome terak itkaŋ unitäño mebäriŋän nadäwa tärekaŋ. Täŋ, äma kunum gänaŋ naniktä äpuko unitä uyaku imaka kuduŋtagän nadäwän tärekaŋ. ³² ^v Äma unitä imaka kaŋpän nadäk täyak udegän yänahäk täyak. Upänkaŋ ämatä u nadäkta bitnäkö täkaŋ. ³³ Täŋ, äma kubätä man u nadänpän buramiwayän täko unitäño

° 3:22 Jon 4:1-2 ^p 3:24 Mat 4:12 ^q 3:26 Jon 1:26-34 ^r 3:27 Jon 19:11, 1Ko 4:7; Hib 5:4
^s 3:28 Jon 1:20,23; Mat 11:10 ^t 3:29 Mat 9:15 ^u 3:31 Jon 8:23, 1Jo 4:5 ^v 3:32 Jon 3:11

nadäk-nadäki-ken ñode pätak; Anutu u imaka bureniḡän tāk täyak ba yäk täyak. ^{34 w} Imata, äma Anututä ini tewän äpuko u Anutu täño man yänahäk täyak. Anututä ini unita Munapik täño kehäromi tokñek-inik peñ imiñkuk.

^{35 x} Täñpäkañ Nani uwä Nanakita ḡäripi-inik nadäñpäñ kome terak ba kunum ḡänañ imaka imaka kuduptaḡän täño mähe mi pähap teñkuk. ^{36 y} Unita äma kubätä Nanaki unita nadäñ imikiniñ täñpayäñ täko uwä irit kehäromi nitek api irek. Upäñkañ äma kubätä Nanaki täño man nämo buramiwayäñ täko uwä irit kehäromi nämoinik api kañ-ahäwek. Nämo, Anutu täño kokwawaktä äma udewani terak pen api it yäpmäñ ärowek yäk.

Jesu Samaria webe kubäkät man yänküman

4 ^{1 z} Kadäni uken Parisi ämatä manbiñam ñode nadäñkuñ; Jesu uwä ämawebe mäyap ume ärut yämik täyak, Jontä tāk täñkuko u irepmiñpäñ täyak. ² (Täñ bureni uwä Jesu ini ämawebe ume nämo ärut yämiñkuk. Iwaräntäkiye yäwerän unitä ärut yämik täñkuñ.) Täñpäkañ Jesutä Parisi äma Jesu epän ude täyak yän yänpäñ-nadäk täñkuño manbiñam u nadäñkuk. ³ Manbiñam u nadäñpäñ Judia kome u peñpeñ Galili komeken äneñi äyänutpeñ kuñkuk. ⁴ Galili kädet u iwat yäpmäñ kuñtäñḡän Samaria kome käda ahäñkuk. ^{5 a} Kuñtäñḡän Samaria kome täño yotpärare täpuri kubä wäpi Sika uken ahäñkuk. (Yotpärare u kome Jekoptä bian-inik nanaki Josepta iniñ kireñkuko u dubini-ken itkuk.) ⁶ Jesutä kädet käroni kuñtäñḡän kepma bämopi täñjirän ḡaḡa täñpäñ ume awaḡ Jekoptä bian-inik äneñpani u kañ-ahäñpäñ dubini-ken mañit itkuk. ⁷⁻⁸ Täñpäñ Jesu täño iwaräntäkiye ketem suwanayäñ yotpärare bämopi-ken kuñkuñopäñ Jesu iniḡän uken irirän Samaria nanik webe kubä ume ḡwerayäñ äbuk. Äbäñjirän Jesutä kañpäñ iwetkuk; Gäk ume ätu ḡwet nam yäk. ^{9 b} Ume ḡwet nam yän iwerirän webe unitä kikuñutpäñ yänkuk; Gäk Juda ämatä näk Samaria webeken imata umeta yäyan? (Juda naniktä Samaria nanikkät not nämo täñpeñ kuñat täñkuño unita webe unitä Jesu ude iwetkuk.)

^{10 c} Webe unitä ude iwerirän Jesutä iwetkuk; Gäk Anutu täño iron täño mebäri nämo nadätan, ba umeta ḡäweraro näkño mebäri u imaka, nämo nadätan. Nadäwi tärewän yäwänäku, irit kehäromi täño umeta näwet yabäñjiri gamitet yäk. ^{11 d} Yäwänä webe unitä iwetkuk; Wanotna, irit kehäromi täño umeta yäyan u depäñ yäpen? Ume awaḡ ño käroni-inik unita ume ḡweranika nämo uwä jide täñpäñ ḡweren? ^{12 e} Nadätan?

^w 3:34 Jon 1:32 ^x 3:35 Mat 11:27; Jon 5:20, 10:17 ^y 3:36 Jon 3:16-18, 1Jo 5:12; Luk 3:7
^z 4:1 Jon 3:22,26 ^a 4:5 Luk 9:52; Stt 33:19; Jos 24:32 ^b 4:9 Esr 4:1-5; Esr 9:1-10:44;
Luk 9:52-53 ^c 4:10 Jon 4:26 ^d 4:11 Jon 7:37-38; Rev 21:6 ^e 4:12 Jon 8:53

Oranin biani Jekoptä awañ käroni ŋo änenkuk. Tänpäkanj ini ba äbekiye oraniye, yawakiye ume ŋogänpäñ nañ yäpmäj äbuñ yäk. Gäkä Jekop irepmitpäñ ume kodaki kubä kañ-ahawayäj yäyan?

¹³Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äma ume ŋo nak täkanj uwä nañirä umeta pen yek täkanj. ^{14f}Upänkanj äma ätu ume näkä yäyat u yäma nänayäj täño uwä umeta wari nämo api yeneñ. Ume uwä nañirä bänepi-ken ume dapuri ude ahänjirän äma uwä irit kehäromi nitek api itneñ yäk. ¹⁵Jesutä ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Wära! Notnapak, ume yäyan u nami nañpäñ umeta wari neneñtäwä! Ba umeta ŋo äbäk täyat uwä kañ pewa! yäk.

¹⁶Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, gäk päñku äpka yäwi äbun yäk. ¹⁷Yäwänä iwetkuk; Näk äpna nämo yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk äpna nämo yäj bureni näwetan. ¹⁸Upänkanj gäk äpkaye 5 ude yäpmänkanj yepmañpi kuk täñkuño u. Täñkanj apiño äma bok it täkamän uwä äpka bureni nämo. Unita bureni näwetan yäk.

^{19g}Jesutä ude yäwänä webe unitä yänjuk; Bureni! Gäk profet kubätä yäyan yäk. ^{20h}E, pom itkamak-ken ŋo oraniyetä Anutu iniñoret yäpmäj äbuñ yäk. Täñ, Juda äma inä ñode niwet täkanj; Jerusalem komeken Ekäni wäpi iniñoret tänañi yäk. ²¹Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, gäwera nadä. Kadäni keräp tañjirän in pom ŋoken ba Jerusalem yotpärare-ken Anutu Nan wari nämo api iniñ oretneñ. ²²ⁱNämo, Samaria ämawebe intä Anutu täño mebäri ket nämo nadänkanj iniñoret täkanj. Täñ, Juda ämawebe ninä mebäri nadäna täreñjirä iniñoret täkamäj. Nadätan? Anututa biñam täktäk kädet u Juda äbot bämopi-ken ahänjuk. ²³Kadäni keräp tañjirän Anutu iniñoret-oret kädet kodaki api ahäwek. Kadäni ugän kome uken ba uken täne yäj nadäwätäk nämo api täneñ. Nämoinik! Kadäni uken ämawebe Anutu bureni iniñ oretnayäj täño unitä ñode api täneñ; Nan täño man bureni iwatpäñ Kudupi Munapik täño kehäromi terak api iniñ oretneñ. Kädet u iwatta kadäni ahätäk uba. Anutu Nantä ämawebetä kädet ude iwatpäñ kañ naniñ orerut yäj gäripi nadäk täyak. ^{24j}Nadätan? Anutu uwä äma ude nämo. Anutu ini munapik unita äma kubätä iniñ orerayäj täko uwä iniken nadäk terak täga nämo iniñ orerek. Nämoinik, man bureni-inik bänepi-ken parirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anutu iniñ orerek yäk.

^{25k}Ude yäwänä webe unitä Jesu ñode iwetkuk; Ude käwep. Upänkanj näk ñode nadätat; Mesaia, Kristo yäj yäwani unitä ahänpäñ imaka kudup niwetpäñ niwoñarek api täñpek yäk. ^{26l}Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Etäj, uwäku näk ŋobayäj yäk. ²⁷Ude iwerän täreñjirän iwaräntäkiye

^f 4:14 Jon 6:35 ^g 4:19 Jon 7:40, 9:17, 1Ko 14:24-25 ^h 4:20 Lo 12:5-14; Sam 122:1-5

ⁱ 4:22 2Kn 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5 ^j 4:24 2Ko 3:17; Rom 12:1; Plp 3:3

^k 4:25 Jon 1:41 ^l 4:26 Mak 14:61-62; Jon 9:37

äbuŋ. Äbänpän Jesu webe ukät man yänpän-nadäk täñirän yabänpän-nadawätäk täñkuŋ. Nadawätäk täñkuŋopän imatakenta iwetan, ba jideta iwetan yän nämo iwet yabänkuŋ.

²⁸Tänpakaŋ webe u ume käbot kämän paräpeŋ yotpärare-ken bäräŋeŋ pänku ämawebe ñode yäwetkuk; ²⁹In äbänkaŋ äma kubäta kawut! yäk. Unitä kädet bian täŋ yäpmän äburo u yänahän moretak. U Kristo käwep!
³⁰Yäweränkaŋ ämawebe yotpärare uken nanik Jesutä itkuk-ken ugän äbuŋ.

³¹Webe uwä kuŋkuko yotpärare-ken irirän iwaräntäkiyetä äbänpän Jesu peŋ iwetkuŋ; Yäwoŋärewni äma, ketem ätu näñä! yäk. ³²Ude yäwawä Jesutä yänkuk; Ude nämo! Näkŋo ketem mebäri kubä intä nämoinik nadäkaŋ u it namitak. ³³Ude yäwän nadänpän ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuŋ; Ima ketemta yäyak? Äma kubätä ketem ätu käwep imän nakta yäyak yäk. ³⁴^m Ude yänjä Jesutä yäwetkuk; Näkŋo ketem bureni uwä ñode; Äma nepmanpän äpuro unitäŋo nadäk iwatta, ba epän man näwetkuko u tänpa tärekta gäripi nadätat yäk. ³⁵ⁿ Tänpakaŋ intä ñode nadäkaŋ; Ketem puget-puget kadäni nämo ahätak. Komepak 4 ude täreñirän uyaku ketem bureni täga api yäpne yän nadäkaŋ, ei yän? Upänkaŋ epän pähap ño dapun ijinpän ket yabawut! Ketem bureni pugetta biŋam täkaŋ. ³⁶Äma ketem täŋ-tägañirä pugerani u epän täŋo gwäki yäpmänpän ketem puget itak. Ketem uwä irit kehäromita biŋam puget peyak. Ude täñirän äma ketem piwani ukät ketem bureni pugerani yarä u bok oretoret täga tädeŋ. ³⁷Unita man kubä ñode yäk täkaŋ u bureni yäk täkaŋ; Äma kubätä ketem yeri piwekopän kubätä pugerek. ³⁸Nadäkaŋ? In näkä ketem äma kubätä piwani u pugetta tepmanpa kuŋkuŋ. Ketem u intä nämo piŋkuŋ. Äma ätutä piŋkuŋopän intä pugetpän gwäki yäpmäk täkaŋ yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadäkinik täñkuŋ

³⁹Tänpakaŋ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta nadän imikinik täñkuŋ. Imata, webe ukeŋonitä biŋami ñode yäweränpän; Jesutä imaka bian täŋ yäpmän äburo u kumän yänahän moreŋkuk. ⁴⁰Biŋam u nadänkaŋ Jesuken kuŋpän man kehäromi ñode iwetkuŋ; Gäk kwentawä yäk. Ninkät ño kaŋ it täna. Iweräwä Jesutä mani buramiŋpän kome uken kepma yarä itkuk. ⁴¹U itkaŋ manbiŋam ätu yäwerirän nadänpän äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ⁴²^o Ude tänpän webe ukeŋo iwetkuŋ; Pengän mani biŋam niwetkuno u nadänpän nadäkinik jop täñkumän yäk. Upänkaŋ apiŋowä ini-tägän dubinin-ken äbä yänahänirän kaŋpän nadäkinik täkamän. Apiŋo bureni kaŋpän nadäkamän; Äma ñowä ämawebe komeni komeni waki keriken nanikpän yäpmäkta biŋam iwoyäwani bureni yäk.

^m 4:34 Jon 6:38, 17:4 ⁿ 4:35 Luk 10:2 ^o 4:42 1Jo 4:14

Jesutä äma ekäni kubä täño nanaki yäpän tägaŋkuk

⁴³^p Eruk kepma yarä irän täreŋirän Jesu Samaria kome u peŋpeŋ Galili komeken kuŋkuk. ⁴⁴^q (Bian Jesutä ini kome unita yänpän ŋode yäŋkuk; Profet uwä ini kome kujat-ken wäpi biŋam nämo itak). ⁴⁵^r Eruk, kumaŋ paŋku Galili komeken ähänjirän ämawebe uken naniktä not täŋ imiŋpän iniŋ oretkuŋ. Jerusalem yotpärare, Pasova kadäni-ken Jesutä imaka imaka bureniŋän tänjirän kaŋkuŋo unita Jesuta nadänjirä ärowani täŋkuk.

⁴⁶^s Tänpäkaŋ Galili kome yotpärare kubä wäpi Kana, bian Jesutä ume jopi tänpewän wain ume äworeŋkuko uken kuŋkuk. Kome ukenä äma ekäni kubätä itkuk. Unitäño nanaki Kapeneam yotpärare-ken käyäm taŋi täŋ itkukonik. ⁴⁷^t Eruk, äma u Jesu Judia kome peŋpeŋ Galili komeken äbänjirän biŋam nadänpän Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. Kuŋpän butewaki man ŋode iwetkuk; Jesu, gäk äbä nanakna kumbayän täŋ itak u täga yäpi täganayän? ⁴⁸^u Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wa! In imata kudän kudupi tänjirän kaŋpän nadänpän uyaku nadäkinik täne yän nadäk täkaŋ? ⁴⁹ Jesutä ude yäwänä äma ekäni unitä iwetkuk; Ekäni, nanakna kumbayän. Bäräŋeŋ äbi! yäk. ⁵⁰^v Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eŋiken kuyi. Nanakka nämo kumbayän yäk. Yäwänä nadäwän bureni tänpäpän eŋini-ken kuŋkuk. ⁵¹ Kuŋtängän kädet miŋin epän watä ämaniye ätukät äbä peronpän iwetkuŋ; Nanakka nämo kumak. Tägaŋpän itak yäk. ⁵² Ude yäwäwä yäwet yabänkuk; Kadäni jideken tägak? Yäwänä iwetkuŋ; Kwep, l'kirok bipäda gupi bamtaŋ yäpmän kuŋjirä tägaŋkuk yän iwetkuŋ. ⁵³^w Yänjirä nanitä ŋode nadänkuk; Bureni! Kwep bipäda l'kirokken ugän Jesutä Nanakka nämo kumbayän yän näwetkuk. Ude nadänkuko unita nädamiŋi-nani kumän-tagän Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

⁵⁴^x Tänpäkaŋ Jesu Judia komeken peŋpeŋ Galili kome äbuko u punin terak kudän kudupi mäyap täŋkuk. Upänkaŋ äm ekäni unitäño nanaki yäpän tägaŋkuŋo unitäwä kadäni yarä ude täŋkuk.

Jesutä Betsaida gwägu-ken äma kubä yäpän tägaŋkuk

5 ¹ Eruk Juda nanik täño orekirit kadäni keräp tänjirän Jesu Jerusalem yotpärare-ken äronkuk. ² Tänpäkaŋ Jerusalem yewa pähap gänaŋ gwägu kubä wäpi Betsaida, yäma kubä wäpi Yawak täño Yäma u dubini-ken itkuk. Gwägu u gägäni-ken äyuŋta täŋpani eŋi 5 udetä it äyänutkuŋ. ³ Gwägu u dubini-ken äma käyäm ikek ba dapuri tumbani, kwäyähäneŋ ba nägäri kawuk täwani mäyap it täŋkuŋonik. [U imata, gwägutä wareŋ täŋpän käna yänkaŋ itsämäk täŋkuŋonik. ⁴ Kadäni ätu Ekäni täño aŋero

^p 4:43 Jon 4:40 ^q 4:44 Mat 13:57 ^r 4:45 Jon 2:23 ^s 4:46 Jon 2:1-11 ^t 4:47 Mat 8:5-6

^u 4:48 Jon 2:18, 1Ko 1:22 ^v 4:50 Mat 8:13; Mak 7:29 ^w 4:53 Apos 16:14-15,31

^x 4:54 Jon 2:11,23

kubätä äbä tänpewän gwägu warej tänjirän äma kubätä jukun tärop taņpej äpmok täņkukonik. Ude tänpäj äma intäjukun tärop taņpej äpmok täņkuko uwä käyäm tägaņpej kuk täņkukonik.] ⁵ Ude täj yäpmäj kuņirä äma kubäwä pen pat it täņkukonik. Äma u käyäm täj yäpmäj äronjirän obaņ 38 ude täreņkuk. ⁶ Eruk, Jesutä äma u kaņpäj kadäni käreņi pat yäpmäj äbatak yäj nadäņkuk. Ude nadäņpäj iwet yabäņkuk; Gäk tägawayäj nadätan?

⁷ Yäwänä äma kwäyähäneņ täņpani unitä iwetkuk; Ekäni, äma netä it nameko unitä gwägu warej tänjirän bäreņeņ nepmaņpän äpmonņpam? Näkņa äpmonņpayäj tänjira ämatä bäreņeņ närepmiņpej äpmok täkaņ yäk. ⁸ Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Eruk, gäk aku! Iriņ patka ba ämet patka yäpmäņkaņ ku! yäk. ⁹ Yäwänä uterakgän gupi tägawäpäj akuņpäj teki pej bäyaņ yäpmäj kuņkuk. Täņpäkaņ kepma uwä Sabat kadäni. ¹⁰ Unita Juda äma ekäni ätutä äma yäpän tägaņkuņo u ñode iwetkuņ; Wa! Apiņo Sabat kadäni-ken tekka pej bäyaņ yäpmäj kuņatan u deta yäjiwäran! yäk.

¹¹ Ude iweräwä äma unitä yäwetkuk; Äma nepmaņpän tägatat unitä iriņ patka ba ämet patka yäpmäņkaņ ku yäj näwet-pewän täyat. ¹² Yäwänä iwetkuņ; Äma gäwerän äbätan u wäpi netä? ¹³ Ude iwet yabäwäwä guņ taņkuk, Jesu uwä äma päke itkuņo u bämopi-ken paotpej kuņkuko unita. ¹⁴ Eruk kämi, Jesutä äma u kudupi eņi gänaņ kaņ-ahäņpäj jukuman ñode iwetkuk; Gäk gupka tägaņkuņo u käyan? Eruk, imaka bärepi udewani äneņi nämo ahäņ gamekta momi wari nämo täņpen yäk. ¹⁵ Ude iweränkaņ äma u Jesu kawän tärewäpäj päņku Juda äma ekäni ekäni u ñode yäwetkuk; Äma nepmaņpän tägaņkuro uwä wäpi Jesu yäj yäwetkuk.

¹⁶ Täņpäkaņ Jesu uwä Sabat kadäni-ken epän udewani täk täņkuko unita Juda äma ekäni ekänitä iwan täj imiņkuņ. ¹⁷ Tänjirä Jesutä ñode yäwetkuk; Nanatä epän täk täyak uwä itpäņ-nadäki nämo. Näk imaka, udegän täk täyat. ¹⁸ Ude yäjirän Juda ämatä nadäwä wawäpäj Jesu utta kädetta wäyäkņeņkuņ. Imata, Jesu u Sabat täņo бага man irepmiņ täņkukonik. Ba ugän nämo, u Anututa Nana yäj yäņkuko unita ini Anutu ude äworek täņkukonik.

Jesutä irit bureni pewän ahäk täkaņ

¹⁹ Täņpäkaņ Jesutä ñode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Nanaki uwä iniken gäripi terak imaka kubä täga nämo täk täyak. Nanitä täņpän kaņkaņ uterakgän täk täyak yäk. Ba Nanitä täk

^y 5:8 Mat 9:6 ^z 5:10 Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14 ^a 5:14 Jon 8:11

^b 5:16 Mat 12:14 ^c 5:17 Jon 9:4 ^d 5:18 Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33

^e 5:19 Jon 5:30, 8:28

täyak udegän Nanaki tåk täyak. ^{20f} Tãñpãñ Nani uwä Nanakita gäripi pähap nadãñ imik täyak. Gäripi pähap nadãñ iminjirän epän tåk täyak udegän iwõñärek täyak. Upãñkañ epän ño tãñjira kak tãkañ ugän nämo. In nadãwätãk pähap tãñput yãñpãñ Nanatã imaka ärowani pähap näwõñärewän tãñjira api kañ-dãkñeneñ. ^{21s} Nanatã äma kumbani-ken nanik yãpmãñ aku kuñat-kuñat kodaki kuñarekta yepmak täyak. Udegän Nanakitã äma u ba u irit bureni yãma yãñpãñã api yãmek. ^{22h} Tãñpãkañ Nani uwä äma kowata manken nämo yepmak täyak. Nämoinik, epän uwä Nanaki kerit terak peñkuk. ²³ⁱ Epän ude tãkta wãpi biñam iminjukuko unita ämawebetã Nani orañ imik tãkañ udegän Nanaki api orañ imineñ. Tãñpãkañ äma kubätã Nanaki nämo orañ imayãñ täyak uwä Nani, Nanaki iniñ kireñkuko u nämo orañ imik täyak ubayã.

^{24j} Unita näk bureni-inik täwera nadãwut; Äma näkño man nadãñpãñ iyap tañpãñ, äma naniñ kireñkuko unita nadãñ imikinik tåk tãkañ uwä irit kehãromita biñam tãkañ. Äma ude wani uwä kowata mankenta biñam nämo. Nämo, uwä kumãñ-kumãñ tãño kãdet mãde ut iminjãñ irit kehãromita biñam tãkañ. ^{25k} Näk bureni-inik täwera nadãwut; Kadãni kubã kerãp täyak! Kadãni uken äma kumãñ-kumãñ tãño kãdet-ken kuñarani kubätã Anutu Nanaki tãño man nadãñ imayãñ tãko uwä kodak tañpãñ kuñat-kuñat kodaki nitek api kuñarek. Tãñpãkañ kadãni uwä ahãtak ñobayãñ! ²⁶ Nan uwä kuñat-kuñat kodaki tãño mãhemi. Tãñkañ Nanaki udegän kuñat-kuñat kodaki tãño mãhemi tãñpekta iniñ kireñkuk. ^{27l} Tãñpãkañ nanaki uwä Äma Bureni-inik itak unita Nanitã äma kowata manken yepmakta yãñ imani. ²⁸ Tãñkañ man yãyat ño nadãñpãñ-nadãwätãk nämo täneñ. Kadãni kubã pewani itak. Kadãni uken äma kumãñirã awañ äneñpanitã Nanaki tãño man kotãk api nadãneñ. ^{29m} Unitãño man kotãk nadãñpãñ awañ gãnañ nanik api ämneñ. Tãñpãñ irit kuñat-kuñat säkgãmãn kuñaranitã irit kehãromita biñam api akuneñ. Tãñ, irit kuñat-kuñari wakitã kowata manken itta api akuneñ. ³⁰ⁿ Näk näkñaken nadãk-nadãk terak epän tãktãk tãño kãdet nämo pãtak. Nan tãño meni jinom ugãnpãñ iwatpãñ äma kowata biñam yãntãreñ yãmik täyat. Unita man epän tåk täyat u siwõñgãn tåk täyat yãk.

Anututã Nanaki tãño mebãri kwawak pek täyak

^{31o} Tãñpãkañ näkña mebãrina yãñahãwero uwä ämatã nadãwã bureni nämo täneñ. ^{32p} Mebãrina uwä kubätã yãñahãk täyak. Äma unitã mebãrina yãñahãñirän bureni tåk täyak yãñ nadãtat. ³³ In Jon iwet yabãk tãñjirã

^f 5:20 Jon 3:35 ^s 5:21 Rom 4:17; Efe 2:5; Jon 11:25 ^h 5:22 Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42 ⁱ 5:23 Plp 2:10-11, 1Jo 2:23 ^j 5:24 Jon 3:15-18; Jon 8:51, 1Jo 3:14

^k 5:25 Mat 8:22; Efe 2:5-6 ^l 5:27 Jon 1:4, 5:22 ^m 5:29 Dan 12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 ⁿ 5:30 Jon 5:19, 6:38 ^o 5:31 Jon 8:13-14 ^p 5:32 Jon 5:36-37, 1Jo 5:9

näkŋo mebärina bureni yāŋahāŋkuk. ^{34^q} Upāŋkaŋ komen āmatā mebärina yāŋahākta nadāwa ārowani nāmo tāk tākaŋ. Nāmo, in mebärina nadāŋpāŋ kuŋat-kuŋat kodaki tāŋo kādet kaŋ iwarut yāŋpāŋ Jontā nāka yāŋahāŋkuko udegān tāwetat. ³⁵ Jon uwā bāmopjin-ken topān ude peŋyāŋeŋ tamīŋkuk. Tāŋjirān in kadāni kerāpi-tagān kaŋpāŋ gāripi nadāŋkuŋ.

^{36^r} Tāŋpākaŋ Jon uwā nākŋo mebärina tāga yāŋahāŋkuko upāŋkaŋ imaka kubātā mebärina kwawakinik pewān ahāk tāyak. Nadākaŋ? Nantā epān man nāwetkuk. Epān tāk tāyat unitā mebärina kwawak ŋode pewān ahāk tākaŋ; Nanatā nāwerān āput. ^{37^s} Ba Nan naniŋ kireŋkuko u imaka, mebärina yāŋahāŋkuk. Inā unitāŋo meni-ken man nāmo nadāk tākaŋ ba mājoni udegān nāmo kak tākaŋ. ^{38^t} Inā āma Nantā iniŋ kireŋkuko unitāŋo man māde ut imik tākaŋ unita mani biŋam bāneŋjin-ken tāga nāmo irek. ^{39^u} In irit kehāromi kaŋ-ahāna yāŋpāŋ Anutu tāŋo man kudān tāwani daniŋpāŋ nadāk bumta tāk tākaŋ. Eruk, man kudān tāwani unitā nākŋo mebärina yāŋahāk tāyak! ⁴⁰ Upāŋkaŋ in irit māhemi nākken irit kehāromi yāpmākta bitnāk tākaŋ.

⁴¹ Nāk komen āma in udewanitā wāpna yāpmāŋ akukta nāmo nadātat. ⁴² Nāmo, intāŋo mebāri nadākinik tāyat. Bāneŋjin Anutu-ken nāmo pek tākaŋ. ^{43^v} Nāk Nan tāŋo wāpi terak āburo upāŋkaŋ in nāka not nāmo tāŋ namik tākaŋ. Tāŋ, āma kubātā iniken gāripi terak ābāŋjirān u not tāŋ imiŋpāŋ mani nadāŋ imik tākaŋ. U inide kubā! ^{44^w} Injin-tāgān kowat yāniŋ oretta gāripi nadāŋkaŋ Anututā nintāŋo irit kuŋat-kuŋatta jide nadāk tāyak yāŋ nadāwātāk kubā nāmo tāk tākaŋ. Unita jide tāŋpāŋ nāka not tāŋpāŋ nadākinik api tāŋ namineŋ? Tāga nāmo!

^{45^x} Upāŋkaŋ in nāka ŋode nāmo nadāneŋ; Unitā Nanken tāktāknin tāŋo mebāri kāwep api yāŋahāŋ nimek yāŋ nāmo nadāneŋ. Ude nāmo! Mosestā ini Anutu-ken tāktākjin tāŋo mebāri api yāŋahāwek. In Moses wāpi terak kunum gānaŋ api ārone yāŋ nadāk tākaŋ upāŋkaŋ nāmo! ^{46^y} Nadākaŋ? Mosestā man kudān tāŋkuko u nāka kudān tāŋkuk. Unita inā unitāŋo man nadāwā bureni tāŋpāŋ yāwānāku nāka udegān nadāwā bureni tākāneŋ. ^{47^z} Tāŋpākaŋ Moses tāŋo man kudānta bitnāk tākaŋ unita nākŋo man jide tāŋpāŋ nadākinik api tāneŋ?

Jesutā āmawebe 5,000 ketem yepmāŋ towiŋkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

6 ¹ Jesutā man ude yāŋ paotpāŋā Galili gwāgu (wāpi kubā Taibirias), u udude kāda kuŋkuk. ² Kuŋjirān āmawebe māyaptā Jesu iwarān

^q 5:34 Jon 1:19-34; Jon 3:27-30 ^r 5:36 Jon 3:2; Jon 10:25,38; Jon 14:11 ^s 5:37 Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 ^t 5:38 Jon 6:29 ^u 5:39 Luk 24:27,44; Apos 13:27, 2Ti 3:15-17, 1Pi 1:10-11
^v 5:43 Mat 24:5 ^w 5:44 Jon 12:43 ^x 5:45 Lo 31:26-27 ^y 5:46 Lo 18:15; Apos 3:22
^z 5:47 Luk 16:31

tänjukun, Jesutä käyäm ikek yäpän täganirä yabänjukunjo unita. ³Eruk, kadäni uken Jesutä iwaräntäkiye yän-yäkhat yäpmän pom kubä terak äro itkun. ⁴^a Kadäni uwä Juda täno orekirit kadäni wäpi Pasova keräp tanjirän. ⁵Tänpakaun pom uterak äro ittängän yabänjuk; Ämawebe äbot päke u äbänirä yabänpän Jesutä Filip node iwet yabänjuk; Filip, ämawebe päke no yepmän towikta ketem imapän yepmän towinayän? ⁶Ini ude api tänpet yän nadänkan Filip nadäkiniki kehäromi jide patkuko u yäwän kanpän nadäkta iwet yabänjuk.

⁷Ude iweränä Filiptä node iwetkuk; Äma no yepmän towikta monej tanjipän ketem suwanpän yäminero upänkan nämo nanpä tagawek yäk. ⁸Ude yäwänä iwaräntäki kubä wäpi Andru, Saimon täno monäni unitä yänjuk; ⁹Ironji kubä gwägu tom täpuri yarä, käräga 5 ude yäpmän kuñarirän käyat yäk. Ude wanipän ämawebe päke u jide tänpän yepmän towine? ¹⁰Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In ämawebe yäwerä manjirän täwut yäk. Ude yäweränä ämawebe yäwerä wädan terak manjirän tänjukun. Äma ekänigän 5,000 ude bumik unitä manjirän tänjukun, webe ironji penta itkunjo ukät nämo daniwani. ¹¹Eruk, Jesutä käräga u yäpmänpän Nani bänep täga man iwetpän ämawebe manjirän tänjukunjo unita yäpmän danjipän iniken gärip terak yäwäpän yäminätän kunjuk. Ude tänpän gwägu tom yäpmänpän udegän yäminätän kunjuk. ¹²Yäminjirän nabä tagawäpän Jesutä iwaräntäkiye node yäwetkuk; Nanpani moräki moräki patpän waneno unita butuwut yäk. ¹³Ude yäweränä käräga 5 nanjukunjo unitäno moräk-moräk butunpän yäk 12 daiwä toknejukun.

¹⁴^b Tänpakaun Jesutä kudän kudupi ude tänpän kanpän ämawebetä yänjukun; Wära! Ijo profet pähap kome terak ahäkta yäwani ukenowä nobayän! yäk. ¹⁵^c Ude yänpän itgwäjinpän Jesu injipän intäjukun äma it yämekta injitnayän tänjirä yabän umuntan inigän pom terak äronjuk.

Jesu gwägu terak yejtän kunjuk

Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

¹⁶Eruk, bipäda ugän Jesu iniken iwaräntäkiyetä Jesu tenpej Galili gwägu pomi-ken äpmonjukun. ¹⁷Äpmo Jesuta irä wawäpän Kapeneam yotpärare-ken äyänutpej kuna yänkan gäpe terak äronpej kunjukun. U bipani kunjukun. ¹⁸Kunjä mänit kehäromi piänjirän gwägu täni tokätjuk. ¹⁹Ude tänjirän ehutpän gwägu bämopi-ken kunjirä Jesu gwägu terak yejtän äbuk. Yejtän äbäman iwaräntäkiyetä itkun-ken äbänjirän kanpän umun pähap tänjukun. ²⁰Ude tänjirä gera tänpän yäwetkuk; Ijo näkna äretat. Umuntänejo! ²¹Ude yäwän nadänpänä bänep pidäm terak Jesu tänjentänpän gäpe terak tenjirä kome kukta nadänjukun-ken uken pengän ahänjukun.

^a 6:4 Jon 2:13 ^b 6:14 Lo 18:15; Jon 5:46 ^c 6:15 Jon 18:36; Mat 14:23

Ämatä Jesu yäjärok man iwetkuḡ

²²Täjnpäkaḡ ämawebe päke u gwägu udude parä yäjnejkuk. Parä yäjewänä ḡode yäjkuḡ; Gäpe kubä-tägän irirän kaḡkumäjopäj Jesu u iwaräntäkiye-kät nämo kuḡirän kaḡkumäj yäk. Iwaräntäkiye inigän kuḡkuḡ yäj nadäjkuḡ. Ude nadäjpäḡ Taibirias komeken nanik täḡo gäpe ätu Ekänitä yepmäj towiḡkuk-ken irirä yabäjkuḡ. ²³⁻²⁴^d Täḡnpäkaḡ kome uken Jesu inita ba iwaräntäkiyeta wäyäkḡewä wawäpäḡ gäpe uterak äronpäḡ Kapeneam komeken wäyäkḡejtäḡ kuḡkuḡ.

Jesu ini uwä ketem bureni

²⁵Wäyäkḡejtäḡ kuḡtängän kaḡ-ahäjpäḡnä iwet yabäjkuḡ; Yäwoḡärewani äma, gäk jidegän äbän? ²⁶^e Yäwäwä ḡode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Näk kudän kudupi täḡpewa ahäjirän kak täkaḡ unita nämo! Ketem tepmäj towiḡjira naḡ tokḡek täḡkuḡo unita näka wäyäkḡekaḡ. ²⁷^f Inä epän bureni täk täkot. Kome täḡo ketem, paot-paori nikek unita nämo yäyat. Nämo, irit kehäromi täḡo ketem paot-paori nikek nämo, unita piäni täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamek, Anutu Nantä wäpi biḡam imiḡkuko unita yäk.

²⁸Ude yäweränä kowata ḡode iwetkuḡ; Nin jide täḡpäḡ imaka Anututä gäripi nadäk täyak u täne? ²⁹^g Ude iweräwä Jesutä ḡode yäwetkuk; Anututä epän intä täkta nadäk täyak u ḡode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täḡ imineḡ. Anutu täḡo gärip ude yäk. ³⁰^h Ude yäwänä kowata ḡode iwetkuḡ; Kudän kudupi jidewani kubä täḡiri gabäjpäḡ nadäkinik täḡ gamine? Imataken kubä täḡiri gabäjpäḡ-nadänayäj? ³¹ⁱ Nadätan? Äbekniye oraniyetä kome jopi-ken kuḡarirä Anututä ini ketem kubä wäpi mana yepmäj towiḡkuk yäk. Unita Anutu täḡo man ḡode kudän täwani; Anututä ketem kunum gänaḡ nanik yepmäj towiḡkuk. Eruk, kudän kudupi kubä udewani täḡiri kaḡpäḡ nadänayäj?

³²Ude yäwäwä Jesutä kowata ḡode yäwetkuk; Näk man bureni täwera nadäwut; Kunum gänaḡ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewän ahäj tamiḡkuḡ. Nämoinik, Nantä kunum gänaḡ nanik ketem bureni tamik täyak. ³³Ketem bureni uwä äma kubä yäk. Kunum gänaḡ naniktä äpäḡpäḡ komen ämawebeta irit kodaki pewän ahäj yämik täyak unitä Anutu-ken nanik ketem bureni täyak yäk. ³⁴^j Yäwänä iwetkuḡ; Ekäni, gäk ketem yäyan u kadäni kadäni nimik täyi! yäj iwetkuḡ.

³⁵^k Ude yäwäwä yäwetkuk; Irit kehäromi täḡo ketem näkḡa ḡo. Äma näkken äbäk täkaḡ uwä nakta wari nämo api yeneḡ. Ba äma nadäj

^d 6:23 Jon 6:11 ^e 6:26 Jon 6:11-12 ^f 6:27 Jon 4:14; Jon 6:48-58 ^g 6:29 1Jo 3:23

^h 6:30 Mat 16:1; Jon 2:18 ⁱ 6:31 Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 ^j 6:34 Jon 4:15

^k 6:35 Jon 4:14; Jon 6:48-58

namikinik tāk tākaŋ uwā umeta āneŋi nāmo api yeneŋ. ³⁶^l Nāk man tāweraro ukeŋo; Nāhā nabāk tākaŋ upāŋkaŋ nadāŋ namikinik nāmo tāk tākaŋ. ³⁷^m Tāŋ, Nantā āmawebe nāka biŋam yāpmāŋ danipŋāŋ namik tāyak u kuduŋtagān nākken api āmneŋ. Ābāŋirā nāmoinik api yāwat kirewet. ³⁸ⁿ Kunum gānaŋ naniktā āpuro u nākŋaken gārip iwatta nāmo āput. Nāmoinik, Nan tāŋo gāripŋān iwatta āput. ³⁹^o Tāŋkaŋ unitāŋo gārip uwā ŋode; Āmawebe Nantā namik tāyak u kubātā paorek yāŋpāŋ-yabāŋ yāwat epān tāŋtāŋgān kadāni pāhapken kumbani-ken nanikpāŋ yāpmāŋ pāŋaku api yepmaŋpet. ⁴⁰^p Unita āma Anutu tāŋo Nanaki u tumbekŋ kuŋkaŋ nadāŋ imikinik tākaŋ uwā irit kehāromita biŋam api tāneŋ. Āma udewani uwā kadāni pāhapken tāŋpewa api kodak tāneŋ. Nana tāŋo nadāk u ude yāŋ yāwetkuk.

Jesu u irit kehāromi tāŋo ketem

⁴¹ Yāŋirān nadāŋpāŋ Jesu u kunum gānaŋ nanik ketem u nāk yāŋ yāŋkuko unita Juda āma ekāni ātutā man yāŋburu-buru yāŋkuŋ. ⁴²^q Man yāŋburu-buru yāŋpāŋ yāŋkuŋ; Jesu u āma jopi kubā yāk. U Maria Josep tāŋo nanaki. U ninā yabāŋpāŋ-nadāk tākamāŋ. Upāŋ imata nāk kunum gānaŋ naniktā āput yāŋ yāk tāyak?

⁴³ Ude yāŋirā nadāŋpāŋ Jesutā yāwetkuk; In unita nadāwāwak tāneŋo. ⁴⁴^r Āma kubā ini-tāgān nākken āmnaŋi nāmo. Nan naniŋ kireŋpewān āpuro unitāgān wādāŋpewān nākken ābākābāk kādet u itak. Āma udewani u kadāni pāhapken tāŋpewa api kodak tāneŋ. ⁴⁵^s Tāŋpākaŋ profet bianitā ŋode kudān tāwani pātak; Anututā ini āmawebe kudup yāwetpāŋ yāwoŋārek api tāŋpek. Unita Nantā iwetpāŋ iwoŋāreŋirān nadāweko unitā nākken ābek. ⁴⁶^t Tāŋkaŋ āma kubātā Nan u nāmo kaŋkuk. Anutu-ken naniktā āpani u kubā-tāgān kaŋkuk. ⁴⁷^u Unita nāk bureni-inik tāwera nadāwut; Āma nāka nadākinik tāŋ namik tākaŋ unitā irit kehāromita biŋam api tāneŋ. ⁴⁸^v Tāŋpāŋ irit tāŋo ketem u nākŋa ŋo. ⁴⁹ Bureni, bian ābekjiye orajiye u kome jopi-ken mana naŋkuŋo upāŋkaŋ kumāŋ tāŋpā kuŋkuŋ. ⁵⁰ Tāŋ, kunum gānaŋ ketem āpuko u iŋamjin-ken itak ŋo. Āma kubātā ketem u naŋpāŋā nāmo api kumbek. ⁵¹ Irit kehāromi tāŋo ketem kunum gānaŋ naniktā āpani u nākŋa! Unita āma kubātā ketem ŋo naŋpāŋā nāmo kumāŋkaŋ pen api it yāpmāŋ ārowek. Tāŋpākaŋ ketem uwā tohatna. Komen āmawebetā irit kehāromi yāpneŋta u api taniŋ kirewet yāk. ⁵² Ude yāŋirān nadāŋpāŋ Juda āma ekāni ekāni ini-tāgān man wārāt-wārāt tāŋpāŋ yāŋkuŋ; U jide tāŋpāŋ tohari nimān nāne?

^l 6:36 Jon 20:29 ^m 6:37 Jon 17:6-8; Mat 11:28 ⁿ 6:38 Mat 26:39; Jon 4:34

^o 6:39 Jon 10:28-29; Jon 17:12 ^p 6:40 Jon 11:24 ^q 6:42 Mat 13:55 ^r 6:44 Jon 6:65

^s 6:45 Ais 54:13 ^t 6:46 Jon 1:18 ^u 6:47 Jon 3:15-16 ^v 6:48 Jon 6:31,58

⁵³Ude yāwāwā Jesutā ḡode yāwetkuk; Nāk bureni tāwera nadāwut; In Āma Bureni-inik tāḡo tohari nāḡāri nāmo nānayāḡ tāḡo uwā irit kehāromita biḡam nāmo api tāneḡ. ⁵⁴Tāḡ, āma tohatna nāḡātna nak tākaḡ uwā irit kehāromita biḡam tāḡpāḡ paot-paori nāmo api it yāpmāḡ āroneḡ. Tāḡpākaḡ kadāni pāhapken āma udewaniwā nākā tāḡpewa api kodak tāneḡ. ⁵⁵U imata, tohatnatā ketem bureni-inik tāyak unita. Ba nāḡātna udegān ume bureni-inik tāyak. ⁵⁶Āma nākḡo tohatna nāḡātna nak tākaḡ uwā nākkāt kowat kwasikorān tāk tākamāḡ. ⁵⁷W Tāḡpākaḡ Irit tāḡo māhemi Nantā naniḡ kireḡpewān āpuro unita Nanta biḡam it tāyat yāk. Nāk imaka, irit māhemi unita āma nāk nak tākaḡ uwā irit kehāromita biḡam api tāneḡ. ⁵⁸Ketem bureni kunum ḡānaḡ nanik āpuko uwā ubayāḡ. Ketem wāpi mana ābekniye oraniyetā naḡkuḡo udewani nāmo. Ābekniye oraniye uwā ketem u naḡkuḡo upāḡkaḡ kumāḡ tāḡpā kuḡkuḡ. Tāḡ, āma ketem ḡo nak tākaḡ uwā tārek-tāreki nāmo api it yāpmāḡ āroneḡ.

⁵⁹Jesutā man ḡo Kapeneam yotpārare-ken kābeyā eḡi ḡānaḡ yāwetpāḡ yāwoḡārek tāḡkuk.

Āma māyaptā Jesu kaḡumuntaḡ kuḡkuḡ

⁶⁰Man ude yāḡirān āma Jesu iwarāntāk tāḡkuḡo ukāt nanik māyaptā nadāḡpāḡ yāḡkuḡ; Wāra, man ḡo nadāna siwoḡi nāmo tāyak. Man udewani netātā nadāwān bureni tāḡpek? ⁶¹Yāḡḡaḡa ḡaḡa yāḡkuḡo u Jesutā yabāḡpāḡ-nadāḡpāḡ ḡode yāwetkuk; Man ḡo nadāḡirā waki tāyak? ⁶²x E tāḡ, Āma Bureni-inik u bian irani-ken āneḡi āroḡirān kaḡpāḡā jide api nadāneḡ? ⁶³y In ḡode nāmo kāwep nadākaḡ; Kome guptā irit kodaki tāḡa pewā ahānaḡi nāmo. Nāmo, irit kodaki pewā ahāk-ahāk uwā Kudupi Munapik tāḡo epān. Nākā man tāwetat ḡowā Kudupi Munapik tāḡo irit kodaki nitek unita āma kubātā man u nadākinik tāḡpayāḡ tāko uwā irit kodaki u nitek api kuḡarek yāk. ⁶⁴z Upāḡkaḡ inken nanik ātutāwā man tāwetat ḡo nadāḡirā bureni nāmo tāyak. (Jesu u āma netā unitā nāka api bitnāneḡ yāḡ uku intājukun yabāḡpāḡ-nadāḡkuk. Udegān, āma netātā iwan kerik-ken api nepmaḡpek yāḡ uku kaḡpāḡ nadāḡkuk.) ⁶⁵a Ude yāḡpāḡ yāḡkuk; Mebāri unita yāḡpāḡ ḡode tāwetkut; Āma kubā Nantā bānēpi nāmo tāḡpidām taḡ imiḡirān āma u nākken tāḡa āmnaḡi nāmo.

⁶⁶Man yāwa ude tāreḡirān kadāni ugān āmawebe iwarān tāḡkuḡo u ātutā ḡaḡa tāḡpāḡ teḡpeḡ kuḡkuḡ. ⁶⁷Teḡpeḡ kuḡirā Jesutā iwarāntākiye 12 u ḡode yāwetkuk; In imaka, nepmaḡpeḡ kunayāḡ kāwep nadākaḡ? ⁶⁸Ude yāwānā Saimon-Pita unitā kowata ḡode iwetkuk; Ekāni! Gāk

w 6:57 Jon 15:4-5, 1Jo 3:24 x 6:62 Jon 3:13; Apos 1:9-11 y 6:63 2Ko 3:6

z 6:64 Jon 13:11 a 6:65 Jon 6:44

gepmanpej netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi täño man yäpmäj kuŋat täyan yäk. ^{69^b} Täñiri nin nadäj gamikinik täñpäj ñode nadäkamäj; Anutu täño Kudupi Äma uwä gäk ubayäj.

⁷⁰Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Näk in 12 näkŋata biŋam yäpmäj daniŋkut. Upänkaŋ inken nanik kubätä satan äworetak yäk. ⁷¹Man uwä Saimon Kariot komeken nanik unitäño nanaki wäpi Judas unita yänpäj yänkuk. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik kubä upänkaŋ mädenä, Jesuta mäde ut imiŋkuk.

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuŋkuk

7 ^{1^c} Ätu itpäñ Jesu Galili kome käda kuŋatkuko upänkaŋ Judia kome käda kuŋatta bitnäñkuk. U imata, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta itsämbuñ. ^{2^d} Täñpäkaŋ orekirit kubä wäpi Yottaba täño Ärawa Täktäk kadäni keräp tañkuk. ³Täñirän noriyetä Jesu man ñode iwetkuñ; Gäk kome ño penpej Judia komeken kuŋkaŋ kudän kudupi täñiri gäwaräntäkayetä kaŋ gabänpäj-nadäwut. ⁴Nadätan, äma kubätä mebärina kwawak ahäwän yänpäj epän käbop täga nämo täñpek. Kudän kudupi bureni täk täyan u täñpawä ämawebe äbot pähap inamiken kwawak täñiri kaŋ gabänpäj-nadäwut yän iwetkuñ. ^{5^e} (Butewaki, nägät moräkiyetä Jesuta nadäkinik nämo täñ imiñkuño unita man ño iwetkuñ.)

^{6^f} Noriyetä ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ude nämo! In täño kudän uwä mebäri nitek nämo unita kadäni kadäni tagagän täk täkaŋ. Upänkaŋ näkño kadäni nämo ahätak. ^{7^g} Komen ämawebetä inta iwan täga nämo täñ taminej. Upänkaŋ nähä komen äma täño irit kuŋatkuŋari waki u yänjahänpäj kwawak pek täyat unita iwan täñ namik täkaŋ. ⁸Unita in ärawa unita kut. Kadänina nämo keräp täyak unita apiño nämo kwayäj yäk. ⁹⁻¹⁰Ude yänpäj Galili kome ini ugän irirän noriyetä kuñkuñ. Eruk ätu itpäñ Jesu mäden ämawebe yabaŋ paotpäñ inigän uruñ kadagän kuñkuk. ^{11^h} Täñpäkaŋ ärawa bägup-ken Juda äma ekäni ekänitä Jesuta Äma u de yän yänkaŋ yän-wäyäkŋeñtän kuŋatkuñ.

¹²Ude täñirä ämawebe jopi päke unitä näwetgäwet täñirä ätutäwä ñode yänkuñ; Äma uwä täga yäk. Yänirä ätutäwä yänkuñ; Nämo, ämawebe jop manman yän-yäkŋat täyak yäk. ^{13ⁱ} Man ude yänkuño upänkaŋ Juda äma ekäni ekänita umuntañpäj kwawak nämo yänjahänkuñ.

Jesutä ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täñkuk

¹⁴Täñpäkaŋ orekirit u kadäni bämopi-ken Jesutä kudupi eñi gänañ äronpäj yäwetpäñ yäwoñärek täñkuk. ^{15^j} Ude täñirän Juda äma ekäni

^b 6:69 Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49 ^c 7:1 Jon 5:18 ^d 7:2 Wkp 23:34

^e 7:5 Mat 13:55; Apos 1:14 ^f 7:6 Jon 2:4 ^g 7:7 Jon 15:18 ^h 7:11 Jon 11:56

ⁱ 7:13 Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19 ^j 7:15 Mat 13:54; Luk 2:47

ekänitā nadānpāṅ jākjāk yāmānpāṅ yāṅkuṅ; Äma ḡowā nintāṅo nadāk-nadāk eṅiken nāmo ärowani upāṅkaṅ nadāk-nadāk ärowani ḡo de yāpuk? ¹⁶^k Ude yāṅjirā Jesutā ḡode yāwetkuk; Nāk man mebāri tāwetpāṅ tāwoṅārek tāyat uwā nākḡaken nāmo. Anutu, naniṅ kireṅkuko uken nanik. ¹⁷Äma kubätā Anutu tāṅo ḡārip iwatta bānep peweko uwā man yāk tāyat u Anutu ba nākḡaken manpāṅ yāk tāyat yāṅ yāpmāṅ daniṅpāṅ nadāwek. ¹⁸^l In nadākaṅ? Äma kubätā inita nadānpāṅ man yāweko uwā ḡup yāpmāṅ ärokārok kādet iwārek. Tāṅ, äma kubätā epān māhemi tāṅo wāpi yāpmāṅ akukta nadānpāṅ man yāweko uwā man bureni yāwek. U jopman kubā nāmo yāwek. ¹⁹^m Mosestā бага man bian tamiṅkuko upāṅkaṅ inkāt nanik kubätā man u nāmo buramik tākaṅ. In imata nāk nutta yāk tākaṅ?

²⁰ⁿ Ude yāṅjirān ämawebe päke unitā yāṅkuṅ; Netā gurayāṅ yāk tāyak? ḡāk mājo wāratā bānepka peṅ awāhutak yāk. ²¹^o Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Nāk kudān kudupi kubāḡān Sabat kadāni-ken tāṅkuro unita nadāwātāk pähap tākaṅ. ²²^p Unita ḡode tāwera nadāwut; Moses ba Moses tāṅo oraniyetā nanakjiye ḡupi morāk madāneṅta yāṅtāreṅ tamiṅkuk. Eruk nanak paki kubā tāṅo ḡupi morāki madāk-madāk kadāni Sabat ahāṅjirān бага irepmitne yāṅpāṅ nāmo madāk tākaṅ ba? ²³^q Nāmo! In Sabat kadānita nadāwātāk nāmo tāṅpāṅ ḡupi madāk tāk tākaṅ uwā! Bureni, in Moses tāṅo man buramiṅpāṅ Sabat kadāni-ken nanak paki tāṅo ḡupi morāk tāḡa madāṅ yāmik tākaṅ. Tāṅpākaṅ nāk äma kubā tāṅo ḡupi kuduṅtagān yāpa tāḡaṅjirā imata nebek tākaṅ? ²⁴^r Jop dapun-tāḡān kak tākaṅ unita jop manman kubā nāmo nāwetneṅ. Nadāwā tārewāpāṅ man bureniḡān nāwetneṅ.

Jesu u Anutu-ken naniktā äbuk

²⁵^s Tāṅpākaṅ Jerusalem ämawebe ätutā yāṅkuṅ; Jide? Äma ekāni ekänitā äma utpewā kumākta yāk tākaṅ uwā ḡo ba? ²⁶ḡo kawut! U man kwawakḡān yāṅahāṅtāṅ kuṅatak ḡo yāk. Yāṅahāṅtāṅ kuṅarirān imata nāmo iniṅ bitnākaṅ? Nintāṅo äma ekāni ekänitā U Kristo yāṅ bureni kāwep nadākaṅ. ²⁷^t Upāṅkaṅ ninā ḡode nadākamāṅ, äma ḡo Kristo nāmo yāk. Yotpārare u nanik yāṅ nadākamāṅ. Tāṅ, Kristo burenitā äbāṅjirān yotpārare uken naniktā äbātak yāṅ nāmo api nadāne yāk.

²⁸⁻²⁹^u Tāṅpākaṅ Jesu kudupi eṅi ḡānaṅ itkaṅ ämawebe päke u manbiṅam yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅpāṅ man kubā gera terak ḡode yāṅkuk; Bureni, in nāka nadākaṅ. Ba uken naniktā äbuk yāṅ nadākaṅ.

^k 7:16 Jon 12:49, 14:10 ^l 7:18 Jon 5:44, 8:50 ^m 7:19 Apos 7:53; Rom 2:21-24
ⁿ 7:20 Jon 8:48,52; Jon 10:20 ^o 7:21 Jon 5:16 ^p 7:22 Wkp 12:3; Stt 17:9-13
^q 7:23 Jon 5:8-10,16 ^r 7:24 Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 ^s 7:25 Jon 5:18
^t 7:27 Jon 7:41, 9:29 ^u 7:28 Mat 11:27; Jon 8:55

Upänkaŋ ɲode täwera nadäwut; Näk näkŋaken gärip terak nämo äbät. Anutu Nan, imaka bureniŋän täŋpani, unitä naniŋ kireŋpewän äput. In Nan uwä nämo nadäkaŋ. Täŋ, nähä ukät ittängän naniŋ kireŋpewän äpuro unita näk u nadätat yäk.

³⁰v Jesutä man ude yänjirän ämawebe ätutä iŋitpän manken tenayän täŋkuŋ. Täŋpakaŋ kadänini nämo keräp taŋkuko unita täŋpä wawäpän peŋkuŋ. ³¹w Täŋ, ämawebe jopi mäyaptä Jesuta nadäŋ imikinik täŋpän ɲode yänkuŋ; Kristo äbäкта iwoyäwani unitä äbänpänjä kudän kudupi äma ɲonitä täk täyak u irepmitpän täga api täŋpek ba? Nämo!

Juda ämatä Jesu iŋitnayän täŋkuŋ

³²Ämawebetä man ude yänjirä Parisi äma ätutä nadänkuŋ. Nadänpän bämop äma intäjukun täŋpani ätukät yänpän-nadäk täŋpän Jesu iŋitta komi äma peŋ yäwet-pewä kuŋkuŋ. ³³x Täŋpakaŋ Jesutä ämawebe päke u yäwetkuk; Kadäni keräpigän inkät itkaŋ äneŋi äyänutpeŋ äma naniŋ kireŋpewän äbutken api kwet. ³⁴y Täŋjira in näka bumta wäyäkŋenayän täŋo upänkaŋ nämo api nabän ahäneŋ. Ba kome näkä pänku irayän tätken u in täga nämo api kuneŋ.

³⁵Ude yäweränä, Juda äma ekäni ekäni ini-tägän näwetgäwet täŋpän yänkuŋ; Äma ɲo de kuŋjirän unita api wäyäkŋena waner? Juda äma notniye ätu Grik kome itkaŋ-ken u käwep api kweko unita yäyak. Uken kuŋpän ämawebe u nanik käwep yäwetpän yäwoŋäreŋ api täŋpek yäk. ³⁶Wära! Mebäri jideta man ɲodewä yäk täyak; In näka wäyäkŋenayän täŋo upänkaŋ nämo api nabän ahäneŋ. In kome näkä pänku irayän tätken u täga nämo api kuneŋ yäk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

³⁷z Täŋpakaŋ Juda täŋo orekirit kadäni u irä tärenayän käbeyä pähap täŋjirä Jesutä ämawebe bämopi-ken akuŋpän man kubä gera terak ɲode yäwetkuk; Äma kubätä umeta iwäwä näkken äbänkaŋ kaŋ naŋpän! ³⁸a Anutu täŋo mantä yäyak ude; Äma näk nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä irit kodaki täŋo ume bänepi-ken nanik ume dapuri abäkabäk täk täkaŋ ude api äbän irek. ³⁹b Jesutä man ude yänkuko uwä Kudupi Munapikta yänkuk. Kudupi Munapik u ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täŋpani unitä yäpmäкта yäwani upänkaŋ kadäni uken Jesu kunum gänäŋ nämo äronkuko unita Kudupi Munapik nämo äpuk.

⁴⁰c Jesutä man yäk täŋkuko u ämawebe ätutä nadänpän yänkuŋ; Bureni-inik, äma ɲo Profet ahäкта yäwani ubayän yäk. ⁴¹d Yänjirä

v 7:30 Jon 7:44, 8:20; Jon 13:1 w 7:31 Jon 2:23, 8:30; Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42

x 7:33 Jon 13:33 y 7:34 Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24 z 7:37 Wkp 23:36; Ais 55:1;

Jon 4:10,14 a 7:38 Ais 58:11; Sek 14:8 b 7:39 Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 c 7:40 Jon 6:14

d 7:41 Jon 1:46, 4:29

ätutäwä yänkuḡ; Nāmo, uwä Kristo bureni yäk. Täḡpākaḡ ätutäwä yänkuḡ; Iḡo Kristo nāmo. Kristo u Galili komeken nāmo api ahāwek. ^{42 e} Anutu täḡo man kudäntä ḡode yäyak; Kristo u Betlehem yotpārare-ken Devittä äbotken ahäkta yāwani yäk. ^{43 f} Äma päke unitä man wärät-wärät ude täḡpāḡ duḡ-wenkuḡ. ^{44 s} Täḡ, ätutäwä Jesu iḡitpāḡ komi enjiken tenayāḡ nadāḡkuḡo upāḡkaḡ äma kubätä Jesu nāmo iḡitkuk.

Juda äma ekänitā Jesuta nadākinik nāmo täḡkuḡ

^{45 h} Täḡpākaḡ komi äma Jesu iḡitnayāḡ Jesuken kuḡkuḡo uwä äneḡi äyāḡutpeḡ bāmop äma intājukun täḡpani ätukät Parisi ämaken penta kuḡkuḡ. Kuḡirä yāwetkuḡ; In imata Jesu nāmo iḡitpāḡ yāpmāḡ äbākaḡ? ^{46 i} Ude yāwāwä komi ämatä kowata ḡode yāwetkuḡ; Jesutä man yäk täyak u inipārik kubä. Bian äma kubätä man ude nāmo yäk täḡpani yäk. ⁴⁷ Ude yāwāwä Parisi ämatä yāwetkuḡ; Wa! In imaka, Jesutä bāneḡjin yāḡ-tākḡat täyak? ^{48 j} Unita in jide nadākaḡ? Parisi äma ba intājukun äma ninkät nanik netä kubätä äma unita ḡāripi nadātak? Nāmoinik! ⁴⁹ Upāḡkaḡ ämawebe äbot päke ḡonitā бага man nāmo nadāḡpāḡ Anutu iḡamiken waḡ moreḡkaḡ ḡeḡita biḡam tākaḡ yäk.

^{50 k} Ude yāḡirä Parisi äma noripaki kubä wāpi Nikodemus, bian Jesu-kät yāḡpāḡ-nadāk täḡkumāno unitä yāwetkuk; ^{51 l} E, nintāḡo бага man terak jide pätak? Äma kubä waki ude täyak yāḡ nāmo nadāḡkaḡ manken jop täga tene? Nāmoinik! Imaka täḡpeko unitāḡo mebārini yāḡahāwān kaḡpāḡ nadāḡpāḡ uyaku manken täga tene yäk. ^{52 m} Ude yāwān nadāḡpāḡ noriyetä sära ḡode iwetkuḡ; ḡāk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu täḡo man ket daniḡpāḡ nadāḡkaḡ ḡode nadāwen; Galili komeken profet kubä ahānaḡi nāmo yäk. ⁵³ Ude yāḡpāḡ-nadāḡkaḡ enjiken kuḡtäḡpā kuḡkuḡ.

Webe waki täḡpani kubä Jesuken yāpmāḡ kuḡkuḡ

8 ^{1 n} Eruk Jesutä Olip pomken äroḡpāḡ u patkuk. ² Patkuko yāḡeḡirān tamimaḡ-inik u naniktä äpāmaḡ kudupi yotken äroḡirān ämawebe bumta it ḡwāḡiḡkuḡ. Itḡwāḡiḡirä Jesutä maḡitpāḡ manbiḡam yāwetpāḡ yāwoḡārek täḡkuk. ³ Täḡirān Baga man yāwoḡārewani ämakät Parisi ämatä webe äpi nikek kubä kubokāret täḡirān kaḡ-ahāḡkuḡo u yāpmāḡ Jesuken kuḡpāḡ ämawebe bāmopi-ken pimiḡ iwatkuḡ. ⁴ Täḡpāḡ Jesu iwetkuḡ; Yāwoḡārewani äma, webe ḡonitā äma kubākät kubokāret täḡirān kaḡ-ahāḡkumāḡ. ^{5 o} Moses täḡo бага mantä webe ḡodewanita mobätä kumāḡ-kumāḡ dāpmākta yāwani yäk. Unita ḡākä jide yāwayāḡ?

^e 7:42 Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6 ^f 7:43 Jon 9:16 ^g 7:44 Jon 7:30 ^h 7:45 Jon 7:32

ⁱ 7:46 Mak 1:22 ^j 7:48 Jon 12:42 ^k 7:50 Jon 3:1-2 ^l 7:51 Lo 1:16 ^m 7:52 Jon 7:41-42

ⁿ 8:1 Luk 21:37 ^o 8:5 Wkp 20:10; Lo 22:22-24

6^p Jop Jesu iwet yabāñirā Jesutā man goret ba jide kubā yāwān kanpāñ buņep-ken kañ pena yāñpāñ Jesu iwet yabāk tāñkuñ.

Yāwāwā Jesu gwājijñ āpmonpāñ kome terak keritā kudān tāñkuk. 7^q Ude tāñirān iwet yabāk pen tāñ irirā Jesu dorāñpāñ yabāñpāñ ñode yāwetkuk; Inken nanik kubātā momini nāmo tāñpāwā unitā jukun mobātā urānkañ urut yāk. 8 Ude yāñpāñ āneñi gwājijñ āpmonpāñ kudān tāñkuk. 9^r Man ude yāñirān nadāñpāñ āma intājukun āmaniyetā kwā yabāñkañ yabāñit yabāñit kubākubā kudup kuñ moreñkuñ. Kuñ moreñirā webe uwā Jesu dubini-ken inigān itkuk. 10 Irirān Jesutā dorāñpāñ kanpāñ iwet yabāñkuk; Wanotna, āma manken gepmanayāñ tāño u de? Āma kubātā yāñtārek man nāmo gāwerak? 11^s Yāwānā webe unitā Nāmo yāñ yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk udegān, yāñtārek man nāmo gāwerayāñ. Gāk jop pāñku itkañā waki āneñi nāmo tāñpen yāk.

Jesutā iniken mebārini yāñahāñpāñ yāwetkuk

12^t Eruk ittāngān kadāni kubā Jesutā āmawebe man ñode yāwetkuk; Nāk komen āmawebe intāño topān. Unita āma kubātā nāk nāwarayāñ tāko uwā bipmāñ urani gānañ nāmoinik api kuñarek. Uwā irit kehāromi tāño peñyāñek terak api kuñarek yāk. 13 Man ude yāñirān Parisi āmatā nadāñpāñ ñode iwetkuñ; Jop manman yāyan yāk. Eruk ño gākñā-tāgān mebārīka yāñahātan unita nadāñitna bureni nāmo tāyak yāk.

14^u Yāwāwā Jesutā ñode yāwetkuk; Ude nāmo. Nākñata siwoñi yāyat. U imata, nāk de naniktā ābut ba de api kwet yāñ unitāño mebāri nadāñkañ yāk tāyat. Unita nākñā mebārīna yāñahāñira jopi nāmo tāk tāyak. In ñowā nāka de naniktā ābuko āneñi de api kwek yāñ nāmo nadāk tākañ unita tāñguñtak tākañ. 15^v Inā āma gupigān yāpmāñ danik tākañ. Tāñ, nāhā āma nāmo yāpmāñ danik tāyat. 16^w Upāñkañ nākā āma yāpmāñ danipāñ yāwānāku bureni yāpmāñ danik tāyet. Imata, āma yāpmāñ danik-danik epān u nākñagān nāmo tāñpet. Nan naniñ kireñpewān āpuro unitā tāñkentāñ naniñirān bok tāde. 17^x In nadākañ? Baga manjin terak ñode patak; Āma yarātā kubā tāño mebāri yāñahāñirān bureni yāñ nadāwen. 18^y Tāñpāñ nāk mebārīna yāñahāñira Nan, naniñ kireñkuko unitā udegān yāñkentāñ namik tāyak. U kawut, nek āma yarātā mebārīna yāñahāk tākamāk!

19^z Man ude yāwerānkañ ñode iwet yabāñkuñ; Nanka de? Ude yāwāwā yāwetkuk; In nāka nāmo nadāwā tārewāpāñ nanta udegān nāmo nadāwā tārekañ. In nāka nadāwā tārewāpāñ uyaku Nanta udegān nadāwā tārekāneñ yāk. 20ª Jesu kudupi eni gānañ āmawebe yāwetpāñ yāwoñārek

^p 8:6 Mat 22:15 ^q 8:7 Lo 17:7 ^r 8:9 Mat 22:22 ^s 8:11 Jon 5:14 ^t 8:12 Ais 49:6;
Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46 ^u 8:14 Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 ^v 8:15 Jon 7:24,
12:47 ^w 8:16 Jon 5:30, 8:29 ^x 8:17 Lo 17:6, 19:15 ^y 8:18 1Jo 5:9 ^z 8:19 Jon 14:7
^a 8:20 Jon 7:30

tänjkuko ugän Parisi äma man u yäwetkuk. Monej irona pek tänpäni käwuri u dubini-ken itkañ man u yäwetkuk. Tänpäkañ kadänini nämö keräp tañkuko unita jide tänpäj manken tewäm.

Jesutä Juda äma jukuman yäwetkuk

²¹^b Tänpäkañ Jesutä ämawebe man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Näk api tepmañpej kwet yäk. Tepmañpej kuñira näka api wäyäkñenej. Tänpäj wakiwakijin nitek kuñattängän api kumneñ. Täñkañ näkä päñku irayäj tätken uken in täga nämö api kuneñ yäk. ²²^c Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yänkuñ; Näkä päñku irayäj täyat-ken uken täga nämö api kuneñ yäj yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäñ kumäkta yäyak ba jideta yäyak? ²³^d Ude yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; In komen äma nämö nadäkañ. Inä komen umude käda nanik. Nähä punin unude käda nanik. Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämö. ²⁴ In wakijin nitek kuñatkä kumneñ yäj täwerat. Bureni, mebärina näkña itat yäj täwet täyat u nadäkinik nämö täneño uwä wakijin pat tamiñirän mät kumneñ. ²⁵ Yäwänä iwet yabänkuñ; E täñ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Mebärina uku, umunitä täwet yäpmäj äbäro ugän. ²⁶^e Näkä in manken tepmañpäñ mebärijin yänahäkta kehäromina nitek. Upänkañ mebärijin nämö yänahawayäj. Naniñ kireñkuko u meni-ken nadänkuro ugänpäñ kome terak ño yänahänpäñ täwet täyat. Naniñ kireñkuko unitä man bureni yäk täyak yäk.

²⁷ Tänpäkañ Nanita ude yäweränkañ nämö nadäwä täreñkuñ. ²⁸^f Nämö nadäwä täreñkuño unita Jesutä ñode yäwetkuk; In Äma Bureni-inik yäpmäj aku punin peñkañ mebärina näkña itat yäj api nadäwä täreneñ. Tänpäkañ näkñaken nadäk-nadäkpäj imaka kubä nämö täk täyak. Nämö, Nantä näwoñäreñkuko man ugänpäñ yäk täyat. U imaka, api nadäwä täreneñ. ²⁹^g Naniñ kireñkuko uwä näkkät itkamäk. Näk kadäni kadäni imaka yäk täyat ba täk täyat unita gäripi nadänpäñ näk nämö nepmak täyak yäk. ³⁰^h Tänpäkañ Jesutä man ude yänirän Juda ämawebe mäyaptä nadäj imikinik täñ imiñkuñ.

Abraham täño nanakiye

³¹ Tänpäj Juda ämawebe Jesuta nadäkinik täñ imiñkuño u ñode yäwetkuk; In näkño man terakgän kuñatnayäj täño uwä näkño näwaräntäknaye bureni-inik api itneñ. ³² Ude tänpäj näkño man bureni nadäwä täreñirä man bureni unitä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäñ tepmañpäñ säkgämän api kuñatneñ yäk. ³³ⁱ Jesutä ude yäweränä Juda äma ekäni ekäni unitä iwetkuñ; Wära! Nin Abraham täño

^b 8:21 Jon 7:34,36; Jon 13:33 ^c 8:22 Jon 7:35 ^d 8:23 Jon 3:31 ^e 8:26 Jon 7:28, 12:49
^f 8:28 Jon 3:14, 5:19 ^g 8:29 Jon 8:16, 16:32 ^h 8:30 Jon 7:31 ⁱ 8:33 Mat 3:9

oraniye unita säkgämän itkamäj yäk. Äma kubä täño topmäk-topmäkken nämoinik it yäpmäj äbäkamäj. Ba äbot kubäta watä epän nämö täñ imiñ yäpmäj äbäkamäj. Upäj imata topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäj tepmañpän säkgämän api itneñ yäj niwetan?

^{34j} Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; In kudup waki täño watä kuñat-kuñat äma ude itkañ yäk. Äma momi täk täkañ uwä waki täño watä kuñat-kuñat äma ude täk täkañ. ³⁵ Täñ äma kubä täño watä kuñaranitä ekänini täño äboriye-kät täga nämö kuñarek yäk. Nanaki uyaku nägät moräki unita nani täño äboriyekät pen it yäpmäj ärowek yäk. ³⁶ Unita Nanaki unitäwä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäj tepmañpayäj täko uwä säkgämän-inik api kuñatneñ. ^{37k} E, nin Abraham täño äboriye itkamäj yäj näwetkañ u nadätat. Täñpäkañ in mannata bitnäk täkañ unita kumäj-kumäj nutnayäj nadäk täkañ. ³⁸ Näk Nantä näwoñärek täñkuko ugänpäj täwet täyat. Upäjkañ inä injinken nanjintä täwoñärek täñkuko upäj täk täkañ yäk.

^{39l} Ude yäwänä iwetkuñ; Nin täño nanin u Abraham! yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In Abraham täño oraniye yäwänäku ini bumik äworekänneñ. ⁴⁰ Näk Anutu-ken nanik man bureni nadäñkuropäj täwerakañ inä nutnayäj yäk täkañ. Abrahamtä imaka udewani kubä nämö täñkuk. ^{41m} Unita bureni ñode täwera nadäwut; Inä kädet injinken nanjintä iwatkuko udegän iwat täkañ yäk. Jesutä ude yäwänä Juda äma unitä iwetkuñ; Wa! Ninä kubokäret täñpäj bäyawani nämö! Nanin Anutu kubägän yäk.

Satan täño nanakiye

⁴²ⁿ Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Nanjin Anutu yäwänäku näka not täñ namikäneñ. Näk Anutu-ken naniktä äput, näkñaken nadäk-nadäkna terak nämö äput. Anututä naniñ kireñpewän äput. ^{43o} Mebäri imata näkño mantä bänepjin-ken nämö yäput täyak? U ñodeta; Näk man yänjira in jukuñin peñpäj täga nämö nadäk täkañ unita. ⁴⁴ In-täño nanjin Satan. Unitäño kädet iwatta gäripi nadäk täkañ. U bian äma däpmäk-däpmäk täk täñkuko unitä pen täñ yäpmäj äbäk täyak. Uwä man bureni mäde ut imiñkuko unita bänepi-ken man bureni kubä nämoinik pat täyak. Uwä jop manman täño mähe-mi-inik unita äma jop yäkñatta gäripi pähap nadäk täyak.

⁴⁵ Upäjkañ nähä man bureni-inik täwet täyat unita manna bitnäk täkañ. ^{46p} Jide? Inken nanik kubätä näkño momi täga kañ-ahäwek? Nämoinik. Täñpäkañ näk man bureni täwerira imata näkño man nadäwä

^j 8:34 Rom 6:16,20, 2Pi 2:19 ^k 8:37 Jon 5:18 ^l 8:39 Mat 3:9 ^m 8:41 Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8 ⁿ 8:42 1Jo 5:1; Jon 16:28 ^o 8:43 Rom 8:7, 1Jo 3:8 ^p 8:46 2Ko 5:21, 1Pi 2:22, 1Jo 3:5

bureni nämo täk täkaŋ? ^{47^q} In nadäkaŋ? Äma ba webe Anututa biŋam kuŋat täkaŋ uwä Anutu täŋo man nadänpäŋ buramik täkaŋ. Täŋpkaŋ inä Anututa biŋam nämo täkaŋ unita mani bitnäk täkaŋ.

Jesu ini ba Abrahamta yänkuk

^{48^r} Ude yäwän nadänpäŋ Juda ämatä koki bumta wawäpäŋ Jesu iwetkuŋ; Gäk Samaria äma! Mäjo wakitä kotawänkaŋ ba yäyan! yäk. ⁴⁹ Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk mäjäotä nämo kotatak. Näk Nan oraŋ imik täyat upäŋkaŋ inä näk nabäŋ äwaräkuk täk täkaŋ. ^{50^s} Näk wäpna biŋamta nadäwätäk tänpäŋ nämo täwet täyat. Wäpna biŋam yänhäk-ahäk u Äma kubä täŋo epän. Äma unitä äma mäde ut namik täkaŋ uwä api yäpmäŋ daniwek. ^{51^t} Näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man buramiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä paot-inik nämo api täneŋ. Nämoinik!

⁵² Ude yäwänä Juda ämatä ŋode iwetkuŋ; Man ude yänjiri bureni ŋode nadäkamäŋ; Gäk mäjäotä magätäk! yäk. Abraham uwä kumbuk, ba profet biani udegän kumäŋ moreŋkuŋ. Upäŋkaŋ gäk ŋode yäyan; Äma näkŋo man yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä paot-inik nämo api täŋpek yän yäyan! ^{53^u} Jide? Gäk oranin pähap Abraham u irepmiŋpäŋ yäyan? U kumbuk, ba profet biani u imaka udegän kumbuŋ. Upäŋkaŋ gäk jidewani unitä äma u yärepmiŋpäŋ wäpka yäpmäŋ äronpäŋ yäyan? ⁵⁴ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näkŋa-tägän wäpna yäpmäŋ äronjira nämo tägawek. Nämö, Nan, nintäŋo Anutunin yän iwet täkaŋ unitä oraŋ namik täyak. ^{55^v} Anutunin yän iwet täkaŋ upäŋ mebärini nämoinik nadäkaŋ. Täŋ, näkŋawä nadäwa tärekaŋ. Nämö nadäwa tärekaŋ yänjä, imata yäwet? Jop man ude yänpäŋ ingän äworewet. Ude nämö! Näk Nanta nadäwa tärewäpäŋ mani biŋam yäpmäŋ kuŋat täyat. ⁵⁶ Orajin Abraham uwä näkŋo äbäkäbäk kadäni u api käwet yänkaŋ oretoret terak kuŋattängän kaŋpäŋ wisikinikna! yän yänkuk.

⁵⁷ Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yänkuŋ; Wära! Gäk obaŋ 50 ude nämo täreŋkukopäŋ Abraham kaŋkun? ^{58^w} Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Abraham nämo ahäwani-ken itkuro unitä itat yäk. ^{59^x} Ude yäwänä mobä yäpmäŋpäŋ utnayän täŋjirä Jesu uwä äma itkuŋo u gänaŋ paotpeŋ kuŋkuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuŋ

9 ¹ Kädet miŋin kuŋtängän Jesutä äma kubä miŋi koki gänaŋ dapuri tumbanitä ahäwani u kaŋ-ahänkuk. ^{2^y} Kaŋ-ahännpäŋ Jesu

^q 8:47 Jon 18:37, 1Jo 4:6 ^r 8:48 Mak 3:21-22; Jon 7:20 ^s 8:50 Jon 5:41 ^t 8:51 Jon 5:24; Jon 6:40,47 ^u 8:53 Jon 4:12 ^v 8:55 Jon 7:28-29 ^w 8:58 Jon 1:1 ^x 8:59 Jon 10:31
^y 9:2 Kis 20:5; Ese 18:20; Luk 13:2,4

iwaräntäkiyetä iwet yabänkuḡ; Yäwoḡjärewani äma, netä täḡo momita äma u dapuri tumbani ahänkuḡ? Iniken ba miḡi nani täḡo? ^{3z} Yäwäwä Jesutä yäwetkuḡ; Ude nämo. Iniken ba miḡi nani täḡo momita nämo. Anututä epän kehäromi äma ḡo terak kwawak ahäwekta Anututä inide teḡkuḡ. ^{4-5a b} Nadäkaḡ? Näk kome terak irayän täyat udegän komen ämawebe täḡo topän ude api iret. Täḡpäkaḡ Nan, naniḡ kireḡkuko unitäḡo epän kepma irayän täyat-ken uḡän täk täkäna. Bipmāḡ urani kadäni keräp täyak. Kadäni uken epän täga nämo api täne yäk.

^{6c} Jesutä ude yänḡpäḡ kome terak iwit utpäḡ awähutpewän okä täḡkuḡ. Okä täḡpäkaḡ yäpmāḡpäḡ äma dapuri tumbani u dapuri-ken gatänkuḡ. ^{7d} Gatänpäḡ ḡode iwetpäḡ peḡ iwetkuḡ; Gäk kuḡkaḡ Siloam ḡwäḡu-ken garok ḡo ärut yäk. (Siloam uwä ninin man terak peḡ iwet-pewän kwani.) Jesutä ude peḡ iweränä äma u päḡku gupi ärutpäḡ dapun ijiwän kwäpäḡ eḡiken kuḡkuḡ. ⁸ Eḡiken kuḡjirän noriye ba äma ätu ketem ba monēḡtä yänapik täḡkuko-ken unitä kaḡpäḡ yänkuḡ; U kawut! Äma imaka imakata ninken yänapik täḡkuko unitä ba äbätak? ⁹ Ude yänjirä ätutä yänkuḡ; Ini u! yäk. Ba ätutä yänkuḡ; Nämo yäk. Udewani bumik yäk. Ude yänjirä ini yäwetkuḡ; Näkḡa äbätat! yäk.

¹⁰ Ude yäwänä iwet yabänkuḡ; Jide täḡpäḡ dapun ijitan? ¹¹ Yäwäwä äma unitä yäwetkuḡ; Äma kubä wäpi Jesu unitä okä dapuna-ken gatänkaḡ ḡode näwerak; Gäk Siloam ḡwäḡu-ken kuḡkaḡ gupka ärut yän näwerak. Näweränkaḡ näk u päḡku ume ärutkaḡ eruk dapun ijit yäk. ¹² Ude yäwänä iwet yabänkuḡ; Äma u de itak? Yäwäwä yäwetkuḡ; Näk nämo nadätat yäk.

Parisi ämatä man wärät-wärät täḡkuḡ

¹³ Ude yäwänkaḡ ämawebetä dapuri tumbani u yänḡkḡat yäpmāḡ Parisi äma ätuken kuḡkuḡ. ^{14-15e} Kepma Jesutä okä awähutpäḡ dapuri-ken gatänkuko u Sabat kadäni-ken täḡkuko unita Parisitä äma u iwet yabänkuḡ; Dapun jide täḡpäḡ iḡin? Yäwäwä yäwetkuḡ; Äma u dapuna-ken okäpäḡ gatänjirän päḡku ume ärutpäḡ ukengän dapun ijit yäk. ^{16f} Ude yänjirän Parisi äma ätutä yänkuḡ; Äma uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä orekiritnin irepmitak yäk. Ude yänjirä ätutä yänkuḡ; Uwä momi äma yäwänäku imaka kudupi udewani täga nämo täyek yäk. Ude yänḡpäḡ ini-tägän man wärät-wärät täḡkuḡ.

^{17g} Täḡpäḡ äma uwä äneḡi ḡode iwet yabänkuḡ; Äma dapunka täḡpewän iḡino u gäkä unita netä yän yäyan? Ude yäwäwä yänkuḡ; U profet kubä yäk. ¹⁸ Ude yäwänkaḡ Juda äma ekäni ekäni unitä äma u

^z 9:3 Jon 11:4 ^a 9:4 Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35 ^b 9:5 Mat 5:14; Jon 8:12

^c 9:6 Mak 8:23 ^d 9:7 2Kn 5:10 ^e 9:14 Luk 13:14 ^f 9:16 Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33

^g 9:17 Jon 4:19

bureni dapun tumäk itkukopän dapun äneji ijik yän nämo nadänkuḡ. Tänpän miḡi nani yämagut yäpmän äbuḡ ¹⁹Yämagut yäpmän äbänpän yäwet yabänkuḡ; Äma ḡo nanakjek bureni? Dapuri tumbani yän iwet täkamän u ḡo? U jide tänpän dapun ijik? ²⁰Yäwäwä miḡi nanitä ḡode yäwetkumän; Uwä nanaknek yäk. Nek nadäkamäk, u bian dapuri tumbani inide ahänkuk yäk. ²¹Upänkaḡ jide tänpän dapun ijik, ba netätä dapuri täwirak yän nämo nadäkamäk yäk. U bian tägaḡkuko unita ini iwet yabäwäkaḡ täwerän yäk. ²²⁻²³^h Uwä Juda ämata umuntaḡpän ude yänkumän. Juda äma ekäni ekänitä man ḡode yänpän uku yänkehärom taḡkuḡ; Äma kubätä Jesu u Kristo yän yäwänä äma u kudupi eni gänaḡ ärokta api yäjiwätne yän yänkuḡ. ²⁴ⁱ Tänpäkaḡ äma dapuri tumbani u äneji ḡode iwetkuḡ; Gäk Anutu iniḡ orepän man bureni yä! Ninä äma unitäḡo mebäri nadäkamän. U momi äma yäk.

²⁵Yäwäwä ḡode yäwetkuk; Uwä momi äma ba momi äma nämo yän nämo nadätat. Upänkaḡ näk ḡode nadätat; Näkä dapun tumäk itkuropän dapun ijitat ḡo yäk. ²⁶Yäwänä Juda äma unitä iwetkuḡ; Jide tänpän dapunka tänpewän injin? ²⁷Yäwäwä yäwetkuk; Näk täweraro u nämo nadän? Imata äneji niwerän yänkaḡ yäkaḡ? Inä iwaräntäkiye täna yänpän ba yäkaḡ? ²⁸Ude yäwänä yänärok man ḡode iwetkuḡ; Gäkḡa uyaku iwaräntäki täyan. Ninäwä Moses täḡo iwaräntäkiye yäk. ²⁹^j Moses uwä Anututä man iwetkuko u nadäkamän. Upänkaḡ äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbäk yän nämo nadäkamän!

³⁰Yänjirä äma unitä man kowata ḡode yäwetkuk; Intä ude yänjirä inide kubä nadätat yäk. Dapunna tänpewän ijiro upänkaḡ imata äma u deken naniktä äbäk yän nämo nadäkaḡ? ³¹^k Ninä ḡode nadäk täkamän; Anutu uwä äma momi nitek nämo täḡkentän yämik täyak. Tänpän kubätä iniḡ orepän mani buramiwänä täḡkentän imek yäk. ³²Äma kubätä dapun tumäk ahäwani kubä dapuri tänpewän ijinkuk yän biḡam udewani bian umu-kentä kubä nämo nadän yäpmän äbumän. ³³^l Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämo äpuk yäwänäku epän udewani jide tänpän tänpän? ³⁴^m Yäwänä koki wawäpän ḡode iwetkuḡ; Wa! Wakiinik-ken naniktä ahäwani gäk! Gäk ḡonitä manbiḡam yänpän täga niwoḡärewen? Ude yänpän iwet kireḡkuḡ.

Bänep bipmän urani täḡo manbiḡam

³⁵Iwet kireḡjirä Jesutä biḡam u nadänkaḡ kaḡ-ahänpän ḡode iwet yabänkuḡ; Gäk Äma Bureni-inik nadän imitan? ³⁶Yäwänä äma unitä iwetkuk; Ekäni, gäkä äma yäyan u netä? Näwoḡäreḡiri kaḡpän nadän imikinik täḡpa! yäk. ³⁷ⁿ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nabänjiri man

^h 9:22 Jon 7:13 ⁱ 9:24 Jos 7:19 ^j 9:29 Jon 8:14 ^k 9:31 Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29 ^l 9:33 Jon 9:16 ^m 9:34 Sam 51:5; Jon 9:2 ⁿ 9:37 Jon 4:26

gäwetat ŋo näkŋa yäk. ³⁸Yäwänä yänkuk; Ekäni, bureni! Näk nadän gamikinik täyat yäk. Ude yänpän gämori-ken gukut imäpmok tänpän iniŋ oretkuk. ³⁹ Tänjirän Jesutä yänkuk; Näkä komen äma mebarijin kwawak yäpmän danikta äpuro unita dapuri tumbanitä dapun ijik-ijik täneŋ. Täŋ, dapuri ijiwanitä dapun tumäk täneŋ yäk. ⁴⁰^p Ude yäwänä Parisi äma bok itkunjo unitä nadänpän yänkuk; Ai! Ninta dapun tumäk yän yäyan? ⁴¹^q Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In dapun tumäk yäwänäku momijin nikek nämo itkäneŋ. Upänkaŋ nin dapun ijiwani yän yäk takaŋ unita momijin mät pat tamek yäk.

Jesu uwä yawak täŋo mähe mi tägagämän

10 ¹Jesutä man ude yänpän äneŋi kubä ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä yawak täŋo yewa gänäŋ ärowa yänpän yäma siwoŋi-ken nämo äronpän jopi-ken tädotpeŋ äpmonpeko uwä kubo äma. ²Tän äma yäma pewani-ken siwoŋi äroweko uwä yawak täŋo mähe mi. ³Mähemitä äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dät imek. Yäma dät imän äronpänjä iniken yawakiye wäpi terakgän gera yänjirän nadäneŋ. Tänpän dubini-ken äbänjirä yän-yäkŋat yäpmän yäman äpämaŋ kwek. ⁴^r Äpämaŋ yäman kumaŋ intäjukun kuŋjirän yawakiyetä mähe mi kotäki nadänit iwatneŋ. ⁵Yawak u äma kudupi kubä täga nämo iwatneŋ. Nämo inik, kudupi kotäk nadänpän metänpeŋ kuneŋ yäk. ⁶^s Jesutä man wärani ude yäwerirän mebari nämo nadäwä täreŋkuk.

⁷Man wärani täŋo mebari nämo nadäwä täreŋkukunjo unita Jesutä man yäpurärätpeŋ ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak täŋo yäma bureni-inik. ⁸^t Äma intäjukun äbänpän yawakta watä epän täk täŋkukunjo uwä kubo äma unita yawak u mani nämo buramik täŋkuk. ⁹^u Tänpäkaŋ nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän yewa gänäŋ ärokta äbayän täko uwä äronpän säkgämän api irek. Kuŋ äbäk täŋkaŋ ketem tägagämän api nak täŋpek. ¹⁰Tänpäkaŋ kubo äma uwä imaka kubäta nämo äbek. U yawak kubo täŋit kumaŋ-kumaŋ däpmänit täŋpek. Upänkaŋ nähä yawak irit kuŋat-kuŋat gäripi nikek yämikta äbut.

¹¹^v Näk yawak täŋo mähe mi tägagämän. Näk yawaknaye säkgämän kaŋ irut yän nadänpän gupnata nämo iyap tänpän api iniŋ kirewet. ¹²^w Tänpäkaŋ äma yawak watäni itkaŋ gwäki yäpmäk täkaŋ uwä mähe mi bureni nämo. Aŋ komi kubä yawak yewayän äbänjirän äma uwä kaŋpän umuntaŋpeŋ yawak yabä kätänpän metänpeŋ kwek. Metänpeŋ kuŋjirän aŋ komi u yawak däpmänpän yäwat kireneŋ. ¹³Imata, äma uwä yawakta

^o 9:39 Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15 ^p 9:40 Mat 15:14, 23:26 ^q 9:41 Jon 15:22

^r 10:4 Jon 10:27 ^s 10:6 Jon 16:25 ^t 10:8 Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 ^u 10:9 Sam 118:20;

Jon 14:6 ^v 10:11 Sam 23:1; Rev 7:17 ^w 10:12 Apos 20:29

gäripi-inik nämo nadäk täkaŋ. U gwäki yäpmäk-tagän yawak watäni it täkaŋ unita umuri kubä ahäŋ yämiŋirän metänpeŋ kuk täkaŋ.

¹⁴⁻¹⁵ ^{x y} Upänkaŋ näk yawak täŋo mähe mi bureni-inik. Nantä näka nadäŋ namikinik täk täyak udegän näk yawaknayeta nadäŋ yämikinik täk täyat. Tänpän näk Nanta nadäŋ imikinik täk täyat udegän yawaknayeta nadäŋ namikinik täk täkaŋ. Yawaknayeta yänpän gupna iniŋ kirekta nämo bitnätat. ¹⁶ ^z In nadäkaŋ? Yawaknaye ini ŋo nanik-gänpäŋ nämo yabän yäwat täyat. Nämo, yawaknaye ätu kome ätuken itkaŋ. U yämagurira näkŋo man kotäk nadänpän näwat yäpmän äbänirä äbot kubägän api yepmaŋpet. Yepmaŋpa kubä-kengän irirä mähe mi kubä-tägän api yabän yäwarek.

¹⁷ ^a Tänpäkaŋ näk gupna api iniŋ kirewero upänkaŋ äneŋi pengän itkuro ude api äworewero unita Nantä näka gäripi nadätak. ¹⁸ ^b Äma kubätä näkŋo irit jop nadäŋ täga nämo nomägarek, näkŋa yäwakaŋ uyaku. Näkŋa-tägän gupna täga iniŋ kirewet. Gupna iniŋ kirekta ba äneŋi yäpmäkta u kehäromina pätak. Ude täkta Nantä kehäromi peŋ namiŋkuk yäk.

¹⁹ ^c Jesutä man ude yänirän Juda äma ekäni ekänitä nadänpän äneŋi nadäk yarä nikek iŋitkuŋ. ²⁰ ^d Tänpän äma ätutäwä yänkuŋ; Mäjotä magäriŋän nadäk-nadäki paoränkaŋ man ŋodewä yäyak! Man yäyak u nadäneŋo! yäk. ²¹ Ude yänirä äma ätutäwä yänkuŋ; Ude nämo! Mäjotä magäriŋän jide tänpän man säkgämän udewani yäwek? Äma mäjotä magäranitä äma dapuri tumbani täga nämo yäpän täganenŋ yäk.

Juda ämatä Jesu iwan täŋ imiŋkuŋ

²² Tänpäkaŋ Juda täŋo orekirit kubä keräp taŋkuk. Orekirit uwä kudupi eŋi kodaki tänpän yäma bian dätkuŋo u nadäkta pewani. Mänit kadäni-ken täk täŋkuŋonik. ²³ Eruk orekirit u keräp taŋirän Jesu kudupi eŋi gänaŋ äronpäŋ kumaŋ kukŋi käda wäpi Solomon täŋo Itpän-nadäk Bägup ukäda päŋku itkuk. ²⁴ ^e Uken irirän Juda äma ekäni ekänitä äbä itgwäjiŋpäŋ iwet yabäk ŋode täŋkuŋ; Gäk jidegän mebärika siwoŋi api niweren? U nadäna yänpäŋ nadäwätäk terak kuŋatkamänŋ yäk. Eruk siwoŋi niwet; Gäk Kristo ba Kristo nämo?

²⁵ ^f Ude iwet yabäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk uku täwetkuro upänkaŋ in nadäwä bureni nämo täŋkuŋ. Kudän kudupi Nana täŋo wäpi terak täk täyat unitä mebärina kwawak pewän ahäk täkaŋ. ²⁶ ^g Upänkaŋ inä näkŋo yawak nämo unita nadäŋ namikinik nämo täk täkaŋ.

^x 10:14 Jon 10:27, 2Ti 2:19 ^y 10:15 Mat 11:27; Jon 15:13, 1Jo 3:16 ^z 10:16 Ais 56:8; Jon 11:52, 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24 ^a 10:17 Plp 2:8-9 ^b 10:18 Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11 ^c 10:19 Jon 7:43 ^d 10:20 Jon 7:20, 8:48 ^e 10:24 Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 ^f 10:25 Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38 ^g 10:26 Jon 6:64, 8:45

27^h Nākɔjo yawaknaye uwä manna nadānpān nāwat tākaŋ. Nāwarirä yabānpān-nadāk tāk täyat. 28ⁱ Tänpān irit kehäromi yämik täyat unita nämoɪnik api kumneŋ. Ba äma kubätä ketna-ken nanik täga nämo api nomägarek. 29 Yawaknaye uwä Nanatä näka naniŋ kireŋkuk. Nana täjo kehäromitä imaka kuduŋtagän täjo kehäromi yärepmitak unita äma kubätä yawaknaye Nana täjo kerik-ken nanik täga nämo api kubo täwek. 30 In nadākaŋ? Nana-kät nek kubägän yäk.

31^j Ude yāñirän nadānpān Juda äma ekäni ekäni unitä Jesu utnayān mobä porinŋkuŋ. 32 Täñirä Jesutä yäwetkuk; Nāk Nana täjo kudän tägatäga mäyap täŋ yäpmān äbätat. Kudän jide u täñira kaŋpān nutnayān tākaŋ? 33^k Yäwänä iwetkuŋ; Ude nämo. Imaka kubä terak nämo gutnayān takamān. Gäk Anutu yāñärok man iwet täyan unita takamān yäk. Gäk äma jopi kubä upānkaŋ Nāk Anutu yān niwet täyan!

34^l Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In-täjo бага man kudän täwani terak man Anututä yāŋkuko u nämo daninŋpān nadāk tākaŋ? Uterak Anututä ŋode yāŋkuk; Nāk täwetat, in anutu. 35^m Eruk, nin nadākamān, man kudän Anutu täjo man terak kudän täwani kudup uwä bureniŋän. Täŋ, ämawebe Anutu täjo man buramiŋkuŋo unita 'In anutu' yān yäwetkuko u imaka, bureniŋän. 36 Unita näk Anutu täjo nanaki yān täwerira in imata gäk Anutu yāñärok man iwetan yān näwet tākaŋ? Anututä ini näk iwoyānpān kome terak naniŋ kireŋpewän äput. 37 Unita näk Nana täjo kudän bureni nämo tāk täyat tänpāwä näka nadāwä bureni nämo täŋpek. 38ⁿ Upānkaŋ näk Nana täjo epän bureni-inik tāk täyat. Unita man yäk täyat unita nadāwä bureni nämo tänpāwä imaka imaka täñira nabāk tākaŋ unita nadāwä bureni-inik täŋput. Ude täŋkaŋ uyaku näk Nana-kät kowat kwasikorän tāk takamäk yān u täga api nadāwä tumneŋ yäk.

39° Jesutä ude yäwänä äneŋi inŋitnayān täŋkuŋ. Täŋkuŋopān kerik yokut tänpān kwäpeŋ kuŋkuk. 40^p Keri yokut tänpān kwäpān äneŋi äyāŋutpeŋ kome Jontä bian ume ärut yämiŋkuk-ken Jodan ume kuŋi udude päŋku itkuk. 41 Päŋku u irirän ämawebe mäyap äbä ahāŋ imiŋkuŋ. Ahāŋ imiŋpān yāŋkuŋ; Bureni-inik, Jontä ini kudän kudupi kubä nämo täñirän kaŋkumān. Upānkaŋ imaka äma uterak bureni api ahāneŋ yān niwetkuko u bureni ahākaŋ! 42^q Tänpākaŋ kome uken ämawebe mäyaptä Jesu nadāŋ imikinik täŋkuŋ.

^h 10:27 Jon 8:47, 10:3 ⁱ 10:28 Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 ^j 10:31 Jon 8:59

^k 10:33 Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18 ^l 10:34 Sam 82:6 ^m 10:35 Mat 5:18

ⁿ 10:38 Jon 14:10-11 ^o 10:39 Luk 4:30; Jon 8:59 ^p 10:40 Jon 1:28 ^q 10:42 Jon 7:31

Lasarus kumbuko unitäño manbiñam

11 ^{1 r} Tãñpãkañ äma kubä wãpi Lasarus käyãm tãñ itkuk. U Betani komeken, wanoriat Maria kenta Matakät it tãñkuñonik. ^{2-3 s t} Maria uwä Jesu kuroñi-ken ume kãbãñi tãga nïkek ärut imiñpãñ gwãki pujiñipãñ kuroñi tãñ-kohoyãñkuko u. Tãñpãkañ noripaki Lasarus käyãm tañi tãñjirãn Maria kenta Matatã Jesuken manbiñam ñode pewãn kuñkuñ; Ekãni, äma gãkã unita gãripi-inik nadãk tãyan uwä käyãm tañi tãyak yãk.

^{4 u} Eruk, Jesutã manbiñam u nadãñpãñ yãñkuk; Käyãm tãyak u nãmo api kumbek. Käyãm uterak Anutu tãño wãpi biñam api ärowek. Ba käyãm uterak Anutu Nanakitã wãpi biñam api yãpek yãk. ⁵⁻⁶ Tãñkañ Jesutã Mata Maria-kät noripaki Lasarus unita gãripi-inik nadãk tãñkuko unita Lasarus u käyãm tãyak yãñ nadãñpãñ bãrãñeñ pãñku nãmo yabãñkuk. Itkukken u kepma yarãkät itkuk. ⁷ Kepma yarã itpãñã Jesutã iwarãntãkiye yãwetkuk; Eruk, Judia komeken äneñi kuna yãk.

^{8 v} Ude yãwãnã iwarãntãkiyetã kikñutpãñ iwetkuñ; Yãwoñãrewani äma, ude nãmo! Kome uken Juda äma ekãni ekãnitã mobãtã gutnayãñ tãñkuño ukenjo nãmo nadãtan? U bian nãmo upãñ imata äneñi kwayãñ yãyan? ^{9 w} Ude yãwãwã Jesutã kowata ñode yãwetkuk; Jide? Kepma kubã edaptã kadãni kãroñi, 12 auas ujeta nãmo ijik tãyak? Unita äma kubãtã kepma tãño peñyãñek-ken kuñareko uwä nãmo mañurek. Peñyãñek gãnañ kwawakgãn kuñareko unita. ^{10 x} Upãñkañ bipani kuñareko uwä bipmãñ urani unita ñoba-ñoba tãñtãñ kuñarek. ^{11 y} Ude yãñpãñ yãwetkuk; Notninpak Lasarus uwä dãpmon pãtak. Dãpmon parirãn pãñku yãwa kikñurayãñ yãk. ¹² Ude yãwãnã iwarãntãkiyetã iwetkuñ; Ima yãyan? Dãpmongãn patpãñã äneñi tãgañpãñ ini tãga akwek! yãk. ¹³ Jesutã Lasarus dãpmon pãtak yãñ yãñjirãn iwarãntãkiyetã Lasarus dãpmon bureni pãtak yãñ nadãñkuñ. Upãñkañ Jesutã ini uwä Lasarus kumak yãñ nadãñpãñ dãpmon pat itak yãñ yãñkuk. ¹⁴ Tãñpãñ iwarãntãkiye tãñguñtañ irirã Jesutã siwoñi ñode yãwetkuk; U kumak yãk. ¹⁵ Nin dubini-ken nãmo iritna kumako unita bãnep tãga nadãtat. Imata, nãk imaka kubã tãñjira in kañpãñ nadãñpãñ nadãñ namikinik api tãneñ. Eruk pãñku kãna! ^{16 z} Ude yãñjirãn Tomas wãpi kubã Didimus unitã Juda ämatã Jesu api utneñ yãñpãñ noriye yãwetkuk; Penta kunakañ kañ nidãput! yãk.

Kumbani-ken nanik akukakuk tãño mebãri u Jesu

¹⁷⁻¹⁹ Eruk Jesu iwarãntãkiye-kãt Jerusalem peñpeñ pãñku kãdet kerãpi 3 kilomitas ude kuñpãñ Betani yotpãrãre-ken ahãñkuñ. Ahãñpãñ

^r 11:1 Luk 10:38-39 ^s 11:2 Jon 12:3 ^t 11:3 Jon 11:36 ^u 11:4 Jon 9:3, 11:40

^v 11:8 Jon 8:59 ^w 11:9 Jon 9:4-5 ^x 11:10 1Jo 2:11 ^y 11:11 Mat 9:24 ^z 11:16 Mak 14:31

yabänkuḷ; Kome uken nanik ämawebe mäyaptä äbänpän Mata kenta Maria bänepi täḅ-kawataкта penta irirä yabänkuḷ. ²⁰ Ude täḅjirä Mata Jesu äbätak yän nadänpän Maria eniken ugän irirän ini uwä Jesu imagurayän kädet miḅin pänku kaḅ-ahänkuk. ²¹^a Kaḅ-ahänpänjä iwetkuk; Ekäni, gäk ḅo itkun yäwänäku wanotna nämo kumbän. ²² Upänkaḅ näk nadätat, gäk imaka kubäta Anutu-ken iwet yabänjiri täga nadän gamayän yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadäwätäk täḅpeno. Wanotka kodak täḅpän äneḅi akwayän yäk. ²⁴^b Ude iweränä Matatä yänkuk; Bureni, kadäni pähapken kodak täḅpän api akwek yän nadätat. Kadäni uken ämawebe kuduptagän api akuneḅ yäk. ²⁵ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadätan? Kumbani-ken akukakuk unitäḅo mebäri ba irit kehäromi täḅo mebäri u näk. Äma kubäta näk nadän namikinik täḅpeḅ kuḅarayän täko uwä kumbayän täko upänkaḅ äneḅi api kodak täḅpeḅ akwek. ²⁶^c Bureni, äma kubäta nadän namikinik täḅpän kuḅarayän täko uwä nämoinik api kumbek! Mata, man yäyat ḅo nadänjiri bureni täyak ba nämo? ²⁷^d Ude yäwänä Matatä iwetkuk; Ekäni, näk bureni nadätat; Gäk Kristo, Anutu täḅo Nanaki. Anututä kome terak äbäкта bian iwoyänkuko u gäk yäk.

²⁸ Matatä ude yänpän pänku noripaki Maria u inigän yänḅkät pänku teḅpän jiap man terak ḅode iwetkuk; Yänpän-yäwoḅärek äma äbäko itkän gäka yäyak yäk. ²⁹^e Mariatä ude nadänpänjä bäränek terakgän akumaḅ Jesuken kuḅkuk. ³⁰ Jesuwä yotpärareken nämo ahänkuk, bägup Matatä pengän kaḅ-ahänkuk-ken ugän irirän.

³¹ Täḅpäkaḅ Juda ämawebe penta Maria-kät enḅi gänaḅ ugän itkän konäm butewaki täḅ itkuḅonik. Täḅ ittänḅän kaḅkuḅ; Maria bäränek terak akumaḅ yäman umu kuḅjirän kaḅkuḅ. Kaḅpän ḅode nadänkaḅ iwat yäpmän kuḅkuḅ; U wanori äneḅkuḅ-ken u korayän kuyak yän nadänkuḅ.

³²^f Eruk, Maria Jesutä itkuk-ken u ahänpänjä Jesu dubini-ken pänku gukuri imän äpmonpänpän konäm butewaki terak ḅode iwetkuk; Ekäni, gäk ḅo itkun yäwänäku näḅḅo wanotna ḅo nämo kumbän yäk. ³³ Ude iwerirän Jesutä Maria u ba Juda ämawebe Maria-kät äbuḅo u konäm korirä yabänpän bänepi ägekoräpän butewaki pähap nadänkuk. ³⁴ Ude täḅpän yäwetkuk; Eruk, in komegup de äneḅkuḅ? Ude yäwänä iwetkuḅ; Ekäni, äbänkaḅ ka yäk. ³⁵⁻³⁶^g Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täḅjirän ämawebe päke unitä kaḅpän yänkuḅ; ḅḅo kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik nadäk täyak unita butewaki nadänpän kotak yäk. ³⁷^h Ätutä ude yäwäkaḅ ätutäwä yänkuḅ; Äma ḅowä äma dapuri tumbani yäpän tägaḅ yämik täyak. Upänkaḅ äma ḅo käyäm täḅ itkuk-ken ugän täḅkentän iminaḅi täḅjirän kumbuk yäk.

^a 11:21 Jon 11:32 ^b 11:24 Jon 5:29 ^c 11:26 Jon 8:51 ^d 11:27 Jon 6:69

^e 11:29 Jon 11:20 ^f 11:32 Jon 11:21 ^g 11:35 Luk 19:41 ^h 11:37 Jon 9:6

Jesutä Lasarus äneji yäpmäj aku teŋkuk

38ⁱ Tānpäkaŋ Jesutä bānepi-ken butewaki pähap nadānpāj Lasarus āneŋkuŋ-ken u kuŋkuk. Awaŋ u mobä taŋi kubāpāj āneŋpani. Tāŋkaŋ mobä kubāpāj awaŋ meni tāŋpipiwani. 39° Kuŋpājā yāwetkuk; Mobä awaŋ meni tāŋpipiwani ŋo yāpmāj kewewut. Ude yāwānā Lasarus wanori wāpi Mata unitä iwetkuk; Ekāni, ŋo kumbānpāj āneŋkaŋ kepma yarābok-yarābok itkamāj unita kābāŋi wakiinik ŋo piätak yāk. 40^j Matatä ude yāwānā, Jesutä ŋode iwetkuk; Nāk pengān ŋode gāweraro u nāmo nadātan? Gāk nadāj namikinik tānpājā Anutu tāŋo kudān kehāromi nitek ahāŋirān tāga kāwen yāj gāwerat. 41ⁱ Eruk, mobä taŋi awaŋ meni peŋpipiwani u yāpmāj kewewākaŋ Jesutä kunum gānaŋ dapun iŋiŋpewān ārowāpāj ŋode yāŋkuk; Nan, gāk nākŋo yāŋapik manna uku nadāj namino unita gāka bānep tāga nadāj gamitat. 42^k Tānpäkaŋ Nan, gāk nākŋo yāŋapik manna nadāj namik tāyan u nadātat upāŋkaŋ āmawebe itkaŋ ŋonita yāŋpāj man ŋowā gāwetat. Gākā nāk nepmaŋpi āput yāj kaŋ nadāwut yāŋpāj man ŋo yāyat.

43ⁱ Ude yāŋpāj gera terak ŋode yāŋkuk; Lasarus, gāk akumaŋ ābi!
44ⁱ Jesutä gera ude yāwānā, eruk āma kumbani tek kerī kuroŋi ba iŋami dapun uwāk tāwani nitek unitä akumaŋ ābuk. Äbānā Jesutä yāwetkuk; Tek u wārāmut imiŋpāj tewā kwān yāk.

Jesu utpewā kumākta man topuŋ

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

45^l Jesutä ude tāŋpākaŋ Juda āma Mariaken ābuŋo unitä Jesutä imaka kudān kudupi tāŋkuko u kaŋpājā nadākinik tāŋ imiŋkuŋ. 46^m Nadākinik tāŋ imiŋkuŋo upāŋkaŋ ātutāwā pāŋku Parisi āma Jesutä kudān tāŋkuko u yāwetkuŋ. 47ⁱ Tānpäkaŋ bāmop āmakāt Parisi āmatā pāŋku Juda āma ekāni ekāni u yāwetkuŋ; Āma kudān kudupi mebāri mebāri tāk tāyak ŋonita jide api tāŋ imine? 48ⁱ Kaŋāwarākuk tāŋitna udegān tāŋ yāpmāj kuŋtāyon āmawebe kuduŋtagān unita biŋam tāneŋ yāk. Tānpäkaŋ Rom tāŋo komi āmatā ābāŋpāj iwan tāŋ nimiŋpāj kudupi yotkāt āmawebe ābotniye api tāŋpā waneŋ yāk.

49ⁱ Ude yāwākaŋ uken nanik bāmop āma intājukun tāŋpani kubā wāpi Kaifas unitä yāwetkuk; Ude nāmo! 50ⁿ In ŋode nāmo nadākaŋ? Āmawebe kumān-tagān paotneŋo udetā āma kubā-tāgān kaŋ kumbān yāk. 51-52^{o p} Kaifastā man ude yāŋkuko u iniken nadāk-nadākpāj nāmo yāŋkuk. Nāmo, kadāni uken bāmop āma ude itkuko unita manitā imaka ŋode api

ⁱ 11:38 Mat 27:60 ^j 11:40 Jon 11:4,23-26 ^k 11:42 Jon 12:30 ^l 11:45 Jon 4:48, 7:31

^m 11:46 Luk 16:31 ⁿ 11:50 Jon 18:14 ^o 11:51 Stt 50:20 ^p 11:52 Jon 10:16, 17:21, 1Jo 2:2

ahäwekta yäwani u uwäk täñkuk; Jesutä kumäñpäj Juda ämawebe api täñkentäwek. Täñpäkañ Juda ämawebe täñkentäj yämik-tagän nämo. Uwä kumäñpäj Anutu täño nanakiye uken-uken ittäj kukañ u äbot kubägän api yepmañpän itnej. Man Kaifastä yäñkuko uwä uwäk täñkuk.

⁵³ ^q Eruk kepma uken yäput peñpäj yäñkañ Jesu utpewä kumäkta man epän täñtäj kuñkuñ. ⁵⁴ ^r Ude täñjirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämo kuñatkuk. Kome u peñpeñ gägäni käda kome jopi dubini-ken yotpärare kubä wäpi Efraim uken päñku iwaräntäkiye-kät itkuñ. ⁵⁵ ^s Eruk, Juda nanik täño orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pasova u keräp täñkuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduhtagän Jerusalem yotpärare-kengän kuñ moreñkuñ. ⁵⁶ ^t Kuñpänä Jesu kañ-ahäna yäñpäj kudupi eñi gänañ äronpäj ini-tägän man ñode yäñkuñ; In jide nadäkañ? U nintäño orekirit kadäni ño nämo käwep päbä käwek yäk. ⁵⁷ ^u Täñpäkañ Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä ñode yäñahäñpäj yäwetkuñ; Äma kubätä Jesu u uken itak yäñ nadäñpänä yäñahäwänkañ päñku inñitpäj komi eñi gänañ kañ tena yäñ yäñkuñ.

Mariatä Jesu kuroñi ärutkuk

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

12 ¹ ^u Täñpäkañ Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp täñjirän Jesu Betani yotpärare-ken kuñkuk. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädäj tädotkuko unitäño kome. ² ^v Täñpäkañ kome uken Jesu iniñ oretta äñnak-äñnak pähap täñkuñ. Eruk ketem nänayäj Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta nañkuñ. ³ ^w Nañ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbäñi säkgämän ikekpäj Jesu kuroñi-ken piñ ibatkuk. Piñ ibatpäj gwäki pujiñpäj kuroñi täñ-kohoyäñkuk. Täñjirän ume unitäño käbäñi äma päke itkuño u nadäñkuñ.

⁴ ^x Täñpäkañ, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan kerä terak pekta yäwani unitä käbäñi u nadäñpäj yäñkuk; ⁵ ^y E! Ume u gwäki ärowani, äma moneñ epän obañ kubäta täñpäj yäpmäk täkañ ude. Ume u yäpmäñpäj ämata yämiñkañ moneñ yäpmäñpäj äma jäwärita yäminañi yäk. ⁶ Judas uwä äma jäwärita butewaki nämo nadäñ yämani. Uwä kubo äma unita man ude yäñkuk. U Jesu-kät iwaräntäkiye täño moneñ watä itkañ kubota täk täñkukonik.

⁷ ^z Eruk, Judastä man ude yäñjirän Jesutä nadäñpäj iwetkuk; Ibeweno! Ume käbäñi nikek inñirako u inñit yäpmäñ kuñjirän näkño kumäk-kumäk kadäni ahäñjirän piñ nabatta yäwani. ⁸ ^a Täñkañ äma jäwäri uwä inkät

^q 11:53 Jon 5:18 ^r 11:54 Jon 7:1 ^s 11:55 2Sto 30:17; Apos 21:26 ^t 11:56 Jon 7:11

^u 12:1 Jon 11:1,43 ^v 12:2 Luk 10:40 ^w 12:3 Luk 7:37-38 ^x 12:4 Jon 18:3

^y 12:5 Mat 19:21 ^z 12:7 Jon 19:40 ^a 12:8 Lo 15:11

kadäni käroni api it yäpmän äronerj. Upänkañ nahä inkät kadäni käroni nämo api it yäpmän ärone yän yänkuk.

^{9 b} Tänpäkañ Jesu Betani komeken itak yän biñam nadänpän äma mäyap käna yänkañ päñku ahän imiñkuñ. Täñkañ Jesugän kakta nämo kuñkuñ. U Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädän tädotkuko u imaka, bok yabänayän kuñkuñ. ^{10-11 c} Jesutä Lasarus täñkentän imiñkuko u nadänpän Juda nanik mäyaptä bämop äma yabä kätänpeñ Jesuta nadäkinik täñkuñ. Ude täñirä bämop äma unitä kokwawak nadänpän Lasarus kumän-kumän utta man topuñ.

Jesutä intäjukun äma ude Jerusalem äronkuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Eruk, patkuño yänewänä ämawebe bumta Pasova Orekiritta Jerusalem kuñkuño u Jesu ño äbätak yän manbiñam nadänkuñ. ^{13 d} Nadänpän imuk yeñ yäpmänpäñ Jesutä kädet äbayän täñkuk-ken päñku itpäñ gera ñode yänkuñ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ñonita iniñ oretna!

Isrel täño intäjukun äma iniñ oretna!

Man ude yänkuñ.

¹⁴ Tänpäkañ Jesu ini uwä doñki gubañi kubä kañ-ahänpäñ uterak päro mañitkañ äbuk. Ude täñirän manbiñam ñode bian kudän täwani u bureni ahänkuk;

¹⁵ Jerusalem ämawebe, umuntäneño!

Intäjukun ämajin äbän tamitak ño.

U doñki gubañi terak mañitkañ äbätak ño! yäk. *Sek 9:9*

^{16 e} Man ude kudän täwani päkañ Jesu täño iwaräntäkiyetä man uwä pengän nadäwä nämo tärenkuñ. Täñkuñopän Jesu kunum gänañ äronpäñ wäpi biñam ikek iränkañ mäden man u nadänpän imaka ñokeno ämawebetä täñ imiñkuño unitäño mebäri nadäwä tärenkuñ.

^{17 f} Tänpäkañ Jesutä Lasarus awañ gänañ nanik yänpewän akuñkuko kadäni ugän ämawebe mäyaptä kañpäñ nadänkuñ. Kañpäñ nadänkañ manbiñam u yänahäntän kuñkuñ. ¹⁸ Yänahäntän kuñirä ämawebe mäyaptä kudän kudupi unitäño manbiñam nadänkañ Jesu doñki terak äbätak yän nadänpän känayän kuñkuñ. ^{19 g} Ude täñirä Parisi ämatä yabänpäñ ini-tägän yänpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Wära, u kawut! Ämawebe kuduhtagän iwatkañ yäk. Injtnayän nadämäño ukeño täna wakañ ubayän. Man ude yänkuñ.

^b 12:9 Jon 11:43-44 ^c 12:11 Jon 11:45 ^d 12:13 Mat 27:42; Jon 1:49 ^e 12:16 Jon 2:22

^f 12:17 Jon 11:43-44 ^g 12:19 Jon 11:48

Jesu ini kumäkta yänku

²⁰ Ämawebe Pasova Orekiritta äbuño ukät nanik ätu Grik äma, guñ äbotken nanik. ²¹ ^h Grik äma unitä päñku Filip, Galili kome, Betsaida yotpärareken nanik u kañ-ahäñpän iwetkuñ; Notninpak, nin Jesu känayän äbäkamän yäk. ²² Eruk, ude iweräwä Filiptä päñku Andru iweränkañ bok päñku Jesu iwetkumän.

²³ ⁱ Täñpän Jesutä yäwetkuk; Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yäpmäkta kadäni ahätak ño. ²⁴ ^j Unita näk bureni täwera nadäwut; Saguom mujipi kome gänañ peñirä nämo waweko jide täñpän kärük tädorek? Nämo. Täñ, mujipi u kome gänañ peñirä waweko uyaku kärük tädotpän äbänjirän bureni mäyap ahän-bumbum täneñ yäk. ²⁵ ^k Ude yänpän yänkuk; U udegän äma iniken irit kuñat-kuñarita iyaptak täkañ uwä api paotneñ. Täñ, äma irit kuñat-kuñari kome terak ño mäde ut imik täkañ uwä irit kehäromi, paot-paori nämo u api kañ-ahäneñ. ²⁶ ^l Täñpakañ in kubätä watä epän ämana ude irayän nadänpänä näk kañ näwarän. Ude täñpänä näkä it täyat-ken bok api itde. Nadäkañ? Äma täñkentän namik täkañ u Nanatä api orañ yämek.

²⁷ ^m Ude yänpän äneñi ñode yänkuk; Bänepna-ken bäräpi pähap nadätat. Unita jide yäwet? Nan, gäk nadän namiñiri bäräpi ahän namayän täyak u äbä närepmirän yän yäwet? Ude nämo, bäräpi ude ahän namikta yäwani. Mebäri udetagän äput. ²⁸ ⁿ Unita Nan, täñpewi wäpka biñam tañi kañ ahän parän! Ude yänjirän man kotäk kubä kunum gänañ naniktä ñode äpuk; Wäpna biñam täñpewa tañi ahänkuko udegän api täñpet yäk. ²⁹ ^o Man kotäk ude yänjirän äma päke itkuño unitäwä iromänätä yäyak yän yänkuñ. Täñ ätutäwä Nämo yäk. Añerotä yäyak yän yänkuñ.

³⁰ ^p Ude yänjirä Jesutä yäwetkuk; Man kotäk ahänjirän nadäkañ u näka nämo. U intä nadäwut yänpän yäyak. ³¹ ^q Apiño Anututä kome ämawebe täño irit kuñat-kuñari yäpmän daniwayän. Täñpän kome ñonitänjo intäjukun äma u pimiñ mañpän kwayän. ³² ^r Kadäni keräp tañjirän ämatä näk yäpmän päñaku punin api nepmaneñ. Kadäni uken ämawebe kome ni kome ni kudup yänporiñ päbä dubina-kengän api yepmañpet yäk. ³³ ^s Jesutä jide täñ imiñirä api kumbeko unitänjo man wärani ude yänkuk.

³⁴ ^t Eruk, Jesutä man ude yänjirän ämawebe päke itkuño unitä yänkuñ; Ude nämo. Nin Baga man terak ñode daniñpän nadäk täkamän; Kristo ahäwayän täyak uwä nämo api kumbek. U pen api it yäpmän ärowek

^h 12:21 Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8 ⁱ 12:23 Jon 13:31-32; Jon 17:1 ^j 12:24 1Ko 15:36

^k 12:25 Mat 16:25 ^l 12:26 Jon 14:3, 17:24 ^m 12:27 Sam 6:3, 42:5; Mat 26:38 ⁿ 12:28 Mat 3:17

^o 12:29 Apos 23:9 ^p 12:30 Jon 11:42 ^q 12:31 Jon 9:39, 14:30 ^r 12:32 Jon 3:14

^s 12:33 Jon 18:32 ^t 12:34 Sam 89:4,36; Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14

yäk. Unita imata Äma Bureni-inik kämi yäpmäj päŋaku punin api tenej yäj yäyan? E, Äma Bureni-inik yäyan uwä netäta yäyan?

³⁵ ^u Ude yäwäwä Jesutä äneŋi ŋode yäwetkuk; Peŋyänek inkät kadäni keräpigän irayäj täyak unita inä peŋyänek uterakgän kaŋ kuŋarut. Bipmäj uranitä in uwäk täwekta. Äma kubä bipmäj urani-ken kuŋareko uwä kädet ude kuyat yäj nämo nadäŋkaŋ kwek. ³⁶ ^v Unita apiŋo inken peŋyänek itak unita peŋyänekta nadäkinik täkot. Ude tänayäj täŋo uyaku peŋyänek täŋo nanakiye bureni api itneŋ yäk. Jesutä ude yäŋpäj yepmaŋpeŋ päŋku käbop itkuk.

Ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik nämo täŋkuŋ

³⁷ Täŋpakaŋ Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe iŋamiken täŋkuko upäŋkaŋ nadäkinik nämo täŋ imiŋkuŋ. ³⁸ ^w Ude täŋirä man profet Aisaiatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäwekta täŋkuŋ;

Ekäni, nin manbiŋam yäŋahäŋitna netätä nadäwän bureni täŋkuk?

Ba netätä gäŋŋo kehäromika kawän täreŋkuk? *Ais 53:1*

³⁹ ^x Täŋkaŋ Jesu täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuŋo uwä Aisaiä täŋo man kudän kubä ŋode pätak;

⁴⁰ Anututä dapuri ba bänepi täŋpipiŋkuk.

Mebäri unita, dapuritä näŋŋo mebärina nämo nabäwä tärek täkaŋ.

Ba mebäri unita bänepitä imaka kak täkaŋ uwä bäräŋeŋ nämo nadäwä tärewäpäj bänepi nämo sukurek täkaŋ.

Ude nämo täk täkaŋ unita momini nämo peŋ yämik täyat yäk. *Ais 6:10*

⁴¹ ^y Aisaiatä man yäŋkuko uwä, imaka u nämo ahäŋirän Jesutä wäpi biŋam ikek api ireko u nadäŋpäj uterak yäŋkuk.

⁴² ^z Täŋpakaŋ Juda äma ekäni ekäni mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. Upäŋkaŋ Parisita umuntaŋkuŋo unita nadäkiniki käbop peŋkuŋ. Parisitä kudupi eŋi gänaŋ äneŋi ärokta niniŋ bitnäneŋ yäŋpäj umuntaŋkuŋ. ⁴³ ^a Ude täŋkuŋo uwä ämatä wäpi biŋam yäniŋ oretta gäripi nadäŋpäj Anututä wäpi biŋam yäpmäj akukta bitnäŋkuŋ.

⁴⁴ ^b Eruk, Jesutä gera terak ŋode yäŋkuk; Äma kubätä näk nadäŋ namiŋpäjä uwä näkagän nämo. U naniŋ kireŋpewän äburo u bok nadäŋ imik täyak. ⁴⁵ ^c Täŋkaŋ äma u näk nabäŋpäjä naniŋ kireŋpewän äpuro käyak ubayäj. ⁴⁶ ^d Imata, ämawebe näk nadäŋ namikinik täŋpäj bipmäj urani gänaŋ wari nämo itneŋta kome terak ŋo peŋyänek ikek ude äput.

⁴⁷⁻⁴⁸ ^{e f} Täŋ, äma kubätä man yäk täyat u peŋpäj kowata api yäpek.

Upäŋkaŋ näkä äma u manken nämo api tewet. Nämo, näk komen ämawebe

^u 12:35 Jon 7:33, 8:12, 1Jo 2:10-11 ^v 12:36 Efe 5:8 ^w 12:38 Rom 10:16

^x 12:39 Mat 13:15 ^y 12:41 Ais 6:1 ^z 12:42 Jon 7:48, 9:22 ^a 12:43 Jon 5:44

^b 12:44 Mat 10:40 ^c 12:45 Jon 14:9 ^d 12:46 Jon 8:12, 12:35 ^e 12:47 Jon 3:17, 8:15

^f 12:48 Hib 4:12

yāmagutta āput. Tānpākaŋ āma nāka bitnānpāŋ nākŋo man nāmo buramik tākaŋ u yāpmāŋ danikta āma kubā itak. Tārektārek kadāni-ken nāk kome terak itkaŋ man yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkuro unitā āma u manken api yepmaŋpek. ⁴⁹Nadākaŋ? Man yāk yāyat uwā nākŋa bānepna-ken nanikpāŋ nāmo yāk tāyat. Nāmo, Nana naniŋ kireŋkuko unitā man yāŋahāwetta nāwetpāŋ nāwoŋārek tāŋkuk. ⁵⁰ Tānpākaŋ nāk ŋode nadāk tāyat; Mani biŋamtā āmawebeta irit kehāromi yāmik tāyak. Unita man yāk tāyat uwā Nanatā yāŋtāreŋ namiŋkuko udegān yāk tāyat yāk.

Jesutā iwarāntākiye kuroŋi ārut yāmiŋkuk

13 ¹ Tānpāŋ Juda tāŋo orekirit pāhap wāpi Pasova kerāp tāŋirān Jesutā kome ŋo peŋpeŋ Nanaken kukta kadāni ahātak yāŋ nadāŋkuk. Tānpāŋ iniken iwarāntākiyeta ban umunitā pen nadāŋ yāmikinik tāŋ yāpmāŋ ābāŋirān kumāk-kumāki kadāni ahāŋkuk.

² Eruk bipāda uken Jesu ini ba iwarāntākiye penta ketem naŋ itkuŋ. Tānpākaŋ ketem kāmi nānayāŋ tāŋirā Satantā jukun Saimon-Kariot tāŋo nanaki wāpi Judas, Jesu māde ut imikta nadāk-nadāk imiŋkuk. ³ Nadāk nadāk u imiŋirān Jesutā kaŋpāŋ nadānpāŋ-nadāwātāk nāmo tāŋkuk. Nāmo, u ŋode nadāŋkuk; Nanatā kehāromi, nadāk-nadāk ba imaka kudup ketna terak peŋ moreŋkuk. Ba nāk Anutu-ken naniktā āburo unita āneŋi iniken api kwet yāŋ nadāŋkuk. ⁴ Ude nadānpāŋ Jesutā ketem peŋpāŋ tek punin nanik yāŋopmānpāŋ tek, gupi tāŋ-kohoyāwani kubā yāpmānpāŋ yabuk. ⁵ Ude tānpāŋ ume gāpe gānaŋ piŋkaŋ gwetpāŋ iwarāntākiye kuroŋi ārut yāmiŋpāŋ tek gupi tāŋ kohoyāwani yabuko ugānpāŋ pitpāŋ tāŋkohoyāŋ yāmiŋkuk.

⁶ Ārut yāmiŋtāŋ ābātāŋgān Pita kuroŋi ārurayāŋ tāŋirān Pitatā iwetkuk; Wa! Ekāni, gāk kuroŋna ārurayāŋ ba tāyan? ⁷ Yāŋirān Jesutā kowata ŋode iwetkuk; Gāk nākā kādet tāyat ŋo nāmo nadāwi tumāŋkaŋ. Kāmi uyaku api nadāwi tumneŋ yāk. ⁸ Ude yāwānkaŋ Pitatā iwetkuk; Nāmoinik! Gāk kuroŋna ārureno. Kāmi imaka, nāmoinik api ārut namen yāk. Yāwānā Jesutā iwetkuk; Gāk nāmo nadātan. Nāk kuroŋka nāmo ārut gamawā gāk ābotna gānaŋ tāga nāmo api iren yāk. ⁹ Jesutā ude iwerānā Pitatā kowata iwetkuk; Wāra! Ekāni, gāk kuroŋnagān ārureno. Gwākna ketna, gupna kumān ārut nami! yāk.

¹⁰ Ude yāwānā Jesutā ŋode yāŋkuk; Āma kubā gupi kudup ume ārurani uwā pakigān itak. U kuroŋigān āneŋi ārurek. In pāke ŋo pakigān itkaŋ. Upāŋkaŋ kubāgān nāmo yāk. ¹¹ Man ude yāŋkuko uwā āma iwan kerī terak api peweko unita nadānpāŋ yāŋkuk. Mebāri unita ābotnaye inken nanik kubā-tāgān pakigān nāmo itak yāŋ yāŋkuk.

⁸ 12:50 Jon 8:26,28 ^h 13:1 Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13, 1Jo 3:16; Plp 2:8 ⁱ 13:2 Luk 22:3; Jon 13:27 ^j 13:3 Jon 3:35, 16:28 ^k 13:10 Jon 15:3; Jon 6:64,70-71

¹² Eruk, iwaräntäkiye kuroñi ärut moreñpäj teki äneñi täñkañ mañitkuk. Mañitpäj ñode yäwet yabäñkuk; In näkä täñ tamitat ñonitäj mebäri nadäkañ ba nämo? ^{13^l} In näka yäñpäj-yäwoñäreka äma ba ekäni yäj näwet täkañ u bureni näwet täkañ. ^{14^m} Unita ño nabäwut; Ekänijin, yäñpäj-yäwoñäreka ämajin näkä kuroñjin ärut tamitat. Unita in udegän kowata kowata kuroñjin äruttäñ kañ kuñarut. ^{15ⁿ} Näk jop nämo ärut tamitat. Nämo, näk kädet täga täñpäj-täwoñäreka täyat. Unita näkä täñ tamitat ñodegän kañ täk täñput. ^{16^o} Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekänini nämo irepmiñpäj kuñarek. Ba manbiñam yäñahäwani äma kubätä äma peñ iwet-pewän äbeka u nämo irepmiñpäj kuñarek. ^{17^p} Eruk, apiño in kädet bureni u nadäkañ unita kädet u iwatnayäj täño uwä Anutu täño oretoret terak api kuñatneñ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk

Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

^{18^q} Täñpäkañ in kudupta nämo yäyat. Äma näkñata biñam iwoyäjñkuro unitäño mebärini nadäj moretat. Upäñkañ man kubä Anutu täño manbiñam kudän täwani ñode uwä bureni kañ ahäwän; Äma näkkät ketem bok näñpanitä iwan täñ namitak. ^{19^r} Täñkañ imaka uwä bureni nämo ahäjñirän täwet kiretat. Unitäño bureni uwä kami ahäjñirän näkña äma u ubayäj^s yäj nabäñpäj-nadäneñta. ^{20^t} Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näkño epän ämana kubäta not täñ imayäj täko uwä näka udegän not api täñ namek. Täñpäj näka not täñ namayäj täko uwä näk naniñ kireñkuko unita udegän not api täñ imek yäk.

^{21^u} Eruk, ude yäwän täreñirän, Jesu bänepi-ken bäräpi pähap nadäñpäj kwawak ñode yäñahäñpäj yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan kerit terak nepmañpayäj yäk. ²² Yäjñirän nadäñpäj iwaräntäkiyetä kowat kawän täñpäj netäta yäyak yäñpäj nadäwätäk täñkuñ. ^{23^v} Täñpäkañ iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap nadäj imik täñpani uwä Jesu dubini-ken itkuk. ²⁴ Irirän Saimon-Pitatä iñam wära täñpäj jiap terak iwetkuk; Iwetpäj ka; Netäta yäyan? ²⁵ Ude täñirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu tubeñ kuñpäj iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yäj iwetkuk.

²⁶ Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä ketem moräki tokätpäj tokän gäpe gänañ yäputpäj imayäj täyat äma unitä iwan täñ namayäj yäk. Jesutä ude yäñpäj ketem moräki tokätpäj gäpe gänañ yäputpäj

^l 13:13 Mat 23:8,10 ^m 13:14 Mat 20:28; Luk 22:27 ⁿ 13:15 Plp 2:5; Kol 3:13, 1Pi 2:21
^o 13:16 Mat 10:24 ^p 13:17 Mat 7:24; Jem 1:25 ^q 13:18 Sam 41:9 ^r 13:19 Jon 14:29, 16:4
^s 13:19 Jesutä näkña äma u ubayäj yäj yäkuko u Anutu. Moses päya karäni gänañ mebet täñkuko ugänañ ahäj imiñpäj wäpi näkña itat yäj iwetkuko unita juku piñpäj man ño yäjñkuk. Ude yäjñkuko uwä näk Anutu itkurotä itat ubayäj yäj yäjñkuk.
^t 13:20 Mat 10:40 ^u 13:21 Jon 12:27 ^v 13:23 Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20

Judas, Saimon-Kariot nanaki unita imiŋkuk. ²⁷w Imiŋirän uterakgän Satantä Judas kotaŋkuk. Täŋirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka täŋpayän täyan u bäräŋeŋ täyi yäk. ²⁸Ude yänjirän äma Jesu-kät ketem penta naŋ itkuŋo uwä Jesutä man yänkuko u täga nämo nadäwä täreŋkuŋ. ²⁹x Judas uwä iwaräntäkiye täŋo moneŋ watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye ätutä ŋode nadänkuŋ; Pänku äŋnak-äŋnak pähap ahäwayän täyak unita ketem yäpmäkta käwep iwet-pewän kuyak yän nadänkuŋ. Täŋpäŋ ätutäwä ŋode nadänkuŋ; Ba äma jäwärita moneŋ yämän yänpäŋ käwep iwet-pewän kuyak yän nadänkuŋ. ³⁰Täŋpakaŋ ketem moräki Jesutä Judasta imiŋkuko u yäpmäŋpäŋ uterakgän äpämaŋ kuŋkuk. U kome bipmäŋ urirän täŋkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹y Täŋpakaŋ Judas äpämaŋ kuŋjirän Jesutä ŋode yänkuk; Eruk, apiŋo Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam yäpayän. Täŋjirän uterak Anututä wäpi biŋam udegän yäpayän. ³²z Bureni! Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi biŋam imayän. Täŋkaŋ bäräŋeŋ imayän.

³³a Jesutä ude yänpäŋ yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni karoŋi nämo api itne. In näka api wäyäkŋeneŋ. Upänkaŋ man Juda äma ekäni ekäni yäwetkuro udegän täwetat; In kome näkä kwayän täyat-ken u täga nämo api kuneŋ.

³⁴b Unita apiŋo бага man kodaki kubä ŋode täwetat; In kubäkubätä notjiye ŋonita gäripi kowata kowata nadän yämik täneŋ, näkä inta nadän tamiŋ yäpmän äburo udegän. ³⁵Täŋpakaŋ in kubäkubätä notjiye ätu näkŋo äbotken nanik unita gäripi nadän yäminayän täŋo uwä ämawebetä ŋode api tabänpäŋ nadäneŋ; Bureni-inik, ŋowä Jesu täŋo iwaräntäkiye äbot bureni yän api nadäneŋ.

³⁶c Täŋpakaŋ Saimon-Pita unitä Jesu ŋode iwet yabänkuk; Ekäni, gäk de api kwen? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayän täyat-ken u gäk täga nämo api näwat yäpmän kwen. Upänkaŋ kämi uyaku api näwat yäpmän kwen. ³⁷Ude yäwänä Pitatä äneŋi iwet yabänkuk; Ekäni, imata näk apiŋo täga nämo gäwaret? Näk gäk täŋkentänpäŋ kumäkta nadätat! ³⁸Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täŋkentänpäŋ kumäkta bureni nämo yäyan. Unita bureni ŋode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayän keräp täŋjirän gäk näka nämo nadätat yän yaräkubä api yäwen.

^w 13:27 Jon 13:2 ^x 13:29 Jon 12:6 ^y 13:31 Jon 12:23 ^z 13:32 Jon 17:5

^a 13:33 Jon 7:33-34 ^b 13:34 Jon 15:12,17, 1Jo 3:23, 2Jo 5 ^c 13:36 Jon 7:34; Jon 21:18-19

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

14^{1d} Jesutä iwaräntäkiye man äneji ñode yäwetgän täñkuk; In butewaki nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nadäk-nadäkjin Anutu-kengän pekot. Täñkañ näka imaka, nadäkinik täñ namikot.

²Imata, Nanatä eniken ämawebetä itneñta bägup mäyap itkañ. Ude bureni nämo itneño uwä in man ñode täga nämo täweret. Täñpäkañ näk inta bägup täñket urayän kuyat. ^{3e} Näkä päñku bägup ket utkañ äneji päbä näkkät itta tämagut yäpmäñ irayän täyat-ken api kwet.

⁴Täñpäñ kome näkä kwayän täyat-ken unitäño kädet uwä nadäkañ.

⁵Ude yäwänä, Tomastä iwetkuk; Ekäni, kome kwayän täyan u nämo nadäkamäñ unita jide täñpäñ kädet u nadäne? ^{6f} Yäwänä Jesutä ñode yäwetkuk; Näkña-tägän kädet. Ba man bureni täño mäheми u näk. Ba irit kodaki täño mäheми u näk. Unita äma kubätä Nanken kwayän yäñpäñä kädet kubä nämo iwarek. Nämo, Nanken kukkuk kädet uwä näk kubägan. ^{7g} In näk siwoñi nabäñpäñ-nadäwä tärewäwä Nanta udegän api nadäneñ yäk. Täñpäkañ apiño yäput peñpäñ in Nan täño mebari kañpäñ nadäkañ. Ba Nan kakañ yäk.

⁸Ude yäwänä Filiptä ñode iwetkuk; Ekäni, gäk Nan niwoñäreñiri kañpäñ nadäna tärewut! ^{9h} Yäwänä Jesutä yäñkuk; Filip, kadäni karoñi näk inkät it yäpmäñ äbäkamäñ upäñkañ gäk imata näkño mebarina nämo nadätan? Äma kubätä näk nabäk täyak uwä Nan kak täyak ubayän. Gäk jide unita Nan niwoñäre yän yäyan? ¹⁰ⁱ Gäk ñodeta nadäwi bureni nämo täk täkañ? Näk Nan bänepi-ken itat, udegän Nan uwä näk bänepna-ken itak. Nankät nek kubägan itkamäk. Täñkañ man täwet täyat uwä näkñaken nadäkpäñ nämo täwet täyat. Nämo, Nan näkken itkañ iniken epän täk täyak. ^{11j} Unita näk man ñode yäñjira in nadäwä bureni täyon; Näk Nankät nek kubägan itkamäk. Ba näkä kudän täk täyat u kañpäñ bureni yän nadäñpäñ näka nadäkinik täñ namikot.

^{12k} Näk bureni ñode täwera nadäwut; Äma näka nadäwä bureni täñpäpäñ nadäkinik täk täkañ uwä näkä epän täk täyat udegän api täk täneñ. Ba näk Nanken kuyat unita epän näkä täñkuro u irepmitpäñ api täk täneñ. ^{13l} Täñkañ Nan täño wäpi biñam ärowani kwawak ahäñpäñ tokneñ pärekta Nanaki näkä ñode api täñpet; Imaka kubäta näk wäpna biñam terak yäñapinayän täño uwä api nadäñ tamik täñpet. ¹⁴Bureni-inik täwetgän täñpa; Imaka kubäta näk wäpna biñam terak yäñapinayän täño uwä api nadäñ tamet yäk.

^d 14:1 Jon 14:27 ^e 14:3 Jon 12:26, 17:4 ^f 14:6 Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20

^g 14:7 Jon 8:19 ^h 14:9 Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 ⁱ 14:10 Jon 12:49, 14:24

^j 14:11 Jon 10:38, 14:20 ^k 14:12 Mak 16:19-20 ^l 14:13 Mat 7:7; Jon 15:16

Jesutä Kudupi Munapik äpäkta yäwetkuk

^{15 m} Eruk man kubä pen ɲode täwera nadäkgän täkot; In näka gäripi-inik nadänpänjä näkɲo man buramiñpän api kuɲat täneɲ. ^{16 n} Ude täñjirä näk Nanken yänapiñjira täñkentäk äneñi kubä api taniñ kirewek. Täñkentäk taniñ kirewayän täyak uwä inkät tärek-täreki nämo itneñta. ^{17 o} Täñkentäk u Munapik, Anutu täño mebäri kwawak pewän ahäwani u. Täñpakañ komen ämawebetä Munapik u nämo kañpän nadäk täkañ unita bänepitä not täga nämo täj imineñ. Täñ, inä unita nadäk täkañ. Bureni, Munapik uwä inkät it täyak unitä kämi bänepjin-ken api irek.

^{18 p} Näkä tepmañpeñ kuñirawä in kodäñani ude nämo api itneñ. Nämo, inken äneñi api äbet. ^{19 q} Kadäni keräpi itkañ komen ämawebetä näka api ijiwä waneñ. Upänkañ intäwä api nabäneñ. Näk irit kodaki täño mäheми unita in udegän irit kodaki nitek api kuɲatneñ. ^{20 r} Täñpän kadäni näk kumänpän äneñi kodak tañpän akumañ kuñarayan täyat-ken uken ɲode api nadäwä täreneñ; Näk Nana bänepiken itat. Ba näk in bänepjin-ken irira inä näk bänepna-ken itkamän yän api nadäneñ. ^{21 s} Täñpakañ äma näkɲo man inñipän säkgämän buramik täkañ uwä näka gäripi nadäk täkañ. Täñkañ äma näka gäripi nadäk täkañ uwä Nanatä udegän äma unita gäripi api nadäwek. Ba näkä udegän, bänep iron täñ yämiñpän näkɲaken mebäri kwawak api peñ yämet yäk.

^{22 t} Jesutä ude yäwänä Judas kubä (Judas Kariot u nämo), unitä Jesu ɲode iwetkuk; Ekäni, gäk imata komen ämawebeta ahän yämikta bitnäñpän nin-kengän ahän nimikta yäyan? ^{23 u} Ude yänjirän Jesutä kowata ɲode yäwetkuk; Äma näka gäripi-inik nadäk täkañ uwä näkɲo man säkgämän iwat täkañ. Täñjirä Nantä äma udewanita gäripi udegän nadänjirän Nankät nek äma ukät kentänpän bok itpän api kuɲatne. ^{24 v} Täñ, äma näka gäripi nämo nadäk täkañ uwä näkɲo man nämo iwat täkañ. Täñpakañ man yänjira nadäkañ ɲo näkɲa-kenpän nämo yäyat. Nämo, uwä Nan, naniñ kireñpewän äburo unitäño.

²⁵ Näkɲa inkät itpän unita man ɲo täwet yäpmän äbätat. ^{26 w} Upänkañ Täñkentäk unitä imaka kuduɲtagän api täwetpän täwoñärewek. Ude täñjirän man täwet yäpmän äburo unita api juku pineñ. Täñkentäk uwä Kudupi Munapik, Nantä wäpna biñam terak taniñ kirewayän täyak u.

^{27 x} Näk tepmañpa yänpän bänep kwini tamitat. Bänep kwini komen ämawebetä nadäk täkañ udewanipän nämo tamitat. Nämo, bänep kwini näkɲa nadänpän kuɲat täyat upän tamitat unita butewaki nadäwätäk

^m 14:15 Jon 15:10, 1Jo 5:3 ⁿ 14:16 Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 ^o 14:17 Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26 ^p 14:18 Jon 14:3 ^q 14:19 Jon 16:16 ^r 14:20 Jon 17:21-23

^s 14:21 Jon 15:10, 16:27 ^t 14:22 Apos 10:41-42 ^u 14:23 Mat 18:20; Jon 13:34, 2Ko 6:16; Efe 3:17 ^v 14:24 Jon 7:16 ^w 14:26 Jon 14:16 ^x 14:27 Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7

tānpānj umun terak nāmo kuṇatneṅ. ²⁸^y Tāṅkaṅ nāk tepmaṅpeṅ kuṅkaṅ inken āneṅi api ābet yāṅ uku tāwerira nadāṅ. Upāṅkaṅ in imata nāk Nanaken kukta naniṅ bitnākaṅ? In bāneṅjin nākken bureni pekaṅ yāwānāku Nanaken api kwet yāṅ tāwerira nadāwā tāgawām. Nan u nāk nārepmetak unita tāga, kuyi yāṅ nāwetnaṅi. ²⁹^z Imaka tāwetat u kwawak nāmo ahānjirān intājukun tāwet kiretat ṅo. Unita kāmi, bureni ahānjirān kaṅpānjā bureni yāṅ api nadāneṅ. ³⁰^a Tāṅpākaṅ nāk inkāt man yāṅpāṅ-nadāk kadāni kāroṅi nāmo tānayāṅ. Nāmo, kome ṅonitāṅo māhemi ābayāṅ. Unitā nākṅo kehāromina kubā tāga nāmo yāpmāṅ āpek. ³¹^b Upāṅkaṅ komen āmawebetā nāk Nanta gārīpi pāhap nadātak yāṅ ude nadāwā tāreneṅta epān man Nanatā nāwetkuko udegān tāyat.

Eruk, kome ṅo peṅpeṅ kuna!

Jesu u wain pāya, ninā kānani

15 ¹Tāṅpākaṅ Jesutā man pen ṅode yāwetgān tāṅkuk; Nāk wain pāya bureni-inik. ²^c Tāṅkaṅ Nana uwā wain epān tāṅo māhemi. Nākā terak kānani yāput peṅpāṅ bureni nāmo pat tākaṅ uwā Nantā taniṅpāṅ yāpmāṅ tāṅpān kuk tākaṅ. Tāṅpāṅ kānani bureni wādāk tākaṅ uwā bureni taṅigān kaṅ wādāwut yāṅkaṅ tāṅket taṅpāṅ ket utpāṅ pek tāyak. ³^d Tāṅpākaṅ inā, manna biṅam tāwerira nadānpāṅ bāneṅjin pak taṅkuṅ. ⁴^e Nadākaṅ? Pāya kānanitā kujari terak nāmo gatāṅpāṅ ireko uwā bureni tāga nāmo wādāwek unita in nākkāt kwasikotpāṅ irirā nāk inkāt udegān kwasikotpāṅ kaṅ ira. Nākkāt nāmo kwasikotpāṅ kuṅatpāṅjā inṅingān imaka tāga kubā tāga nāmo api tāneṅ.

⁵^f Nāk wain pāya irira inā wain pāya unitāṅo kānani ude itkaṅ. Unita āma nākkāt kowat kwasikorān tāṅpāṅ kuṅat tākaṅ uwā kānani tāgatā ude irit kuṅat-kuṅariken bureni pāhap api pewān ahāṅ yāmek. Upāṅkaṅ nākkāt nāmowā, in imaka kubā tāga nāmo tāneṅ. ⁶^g Tāṅpāṅ āma nākkāt nāmo itpāṅ kuṅat tākaṅ uwā kānani waki taniṅpāṅ maṅpā kuk tākaṅ ude api tāneṅ. Kānani u kubit tawānkaṅ āmatā kānani kubiri ātukāt kubā-kengān peṅpāṅ pewā ijineṅ. ⁷^h Unita in nākkāt kowat kwasikorān tāṅpāṅ manna kaṅ buramik tāṅput. Ude tānayāṅ tāṅo uyaku imaka u ba u yāpmākta nadānpāṅjā iwet yabānjirā Anututā api tamek. ⁸ⁱ Tāṅpāṅ irit kuṅat-kuṅatjinken bureni pāhap ahānjirān in nākṅo nanaknaye ābot tānjirā Nana tāṅo wāpi biṅam kwawak ahānjirān kāneṅ.

⁹Tāṅpākaṅ Nantā bānep iron pāhap tāṅ namik tāyak udegān nākā inta bānep iron tāṅ tamik tāyat. Ude tāṅ tamik tāyat unita nākṅo bānep iron

^y 14:28 Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17; Luk 24:52 ^z 14:29 Jon 13:19 ^a 14:30 Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 ^b 14:31 Jon 10:18, 12:49; Mat 26:46 ^c 15:2 Mat 3:10 ^d 15:3 Jon 13:10
^e 15:4 Jon 6:56 ^f 15:5 Jon 15:16, 2Ko 3:5 ^g 15:6 Mat 7:19, 13:42 ^h 15:7 Mat 7:7
ⁱ 15:8 Mat 5:16

terakgän kaŋ kuŋat täŋput. ¹⁰^j Näk bureni täwera nadäwut; In manna biŋam buraminayän täŋo uwä näkŋo bänep iron terakgän api kuŋatneŋ, näkä Nana täŋo mani buramiŋpäŋ unitäŋo bänep iron terak kuŋat täyat udegän. ¹¹^k Täŋpäŋ nähä bänep oretoret nadäk täyat in udegän nadäk täkot yänpäŋ man ŋo täwetat. Bänep oretoret pähap u inken tokŋeŋpäŋ pat täyon yän yänpäŋ täwetat.

¹²^l Eruk, näk jukuman ŋode täwera nadäwut; Näkä nadän tamik täyat udegän in notjiyeta gäripi kowat nadän imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ¹³^m In nadäkaŋ? Bänep iron kädet intäjukun-inik ŋode pätak; Äma kubätä noriye täŋkentäwa yänpäŋ iniken gupi peweko u. Bänep iron kädet kubätä kädet u nämo irepmitak. ¹⁴ⁿ Unita ŋode täwetat; Inä näkŋo man buramiŋpäŋ kuŋarirä tabänjira notnaye bureni täneŋ. ¹⁵ Täŋpäŋ näk kadäni ŋoken watä ämanaye yän wari nämo täwet täyat. Nämoinik! Näkä inta nadäwa notnaye ude täkaŋ. Imata, watä ämatä intäjukun ämani täŋo bänepi-ken nadäk-nadäk pat täyak u iwerän nämo nadäwek. Upänkaŋ nähäwä Nanaken nanik man nadänkuro u kudup yänhäŋpäŋ täwet moreŋkuro unita notnaye yän täwetat yäk.

¹⁶ Täŋpäkaŋ, intä näk inta biŋam nämo yäpmän daniŋkuŋ. Nämoinik, näkä inä näkŋata biŋam yäpmän daniŋkut. Täŋpäŋ in yäpmän daniŋkuro uwä irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahän tamikta in yäpmän daniŋpäŋ tepmaŋkut. Täŋpäŋ bureni bäräŋeŋ wak täkaŋ udewanita nämo yäyat. Nämo, bureni kehäromi nitek, paot-paori nämo udewani irit kuŋat-kuŋatjinken ahän tamikta yäyat. Ude täŋkaŋ näk wäpna terak Nanaken yänapiŋirä uterakgän api tamek. ¹⁷^o Unita näk jukuman äneŋi ŋode täwera nadäwut; In notjiyetakät gäripi kowat nadän imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut.

Jesu iwarän täwanita iwan api täneŋ

¹⁸^p Jesutä man ude yänpäŋ ŋode yäwetkuk; Komen ämawebetä iwan täŋ tamäwä ŋode kaŋ nadäwut; Jesuta jukun täŋ imiŋkuŋo udegän täŋ nimikaŋ yän kaŋ nadäwut. ¹⁹^q In komen ämawebe udewanigän itneŋo uyaku inkät not täŋpäŋ kuŋatneŋ, iniken noriye-kät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ udegän. Upänkaŋ inä komen äma nämo. Nämo, näkä in komen ämawebe äbotken nanikpäŋ yäpmän daniŋpäŋ tepmaŋpa kome täŋo täktäki mäde ut imiŋkuŋo unita iwan täŋ tamik täkaŋ. ²⁰^r Näk man ŋode bian täwetkut; Epän watä ämatä ekänini nämo yärepmiteŋ. Näkä iwan täŋ namiŋkuŋo unita inta udegän api täŋ tamineŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä näkŋo man nadänpäŋ iyap täŋkuŋo uyaku intäŋo man

^j 15:10 Jon 14:15, 1Jo 2:5 ^k 15:11 Jon 17:13 ^l 15:12 Jon 13:34 ^m 15:13 Jon 10:11, 1Jo 3:16

ⁿ 15:14 Mat 12:50 ^o 15:17 Jon 13:34 ^p 15:18 Mat 10:22, 1Jo 3:13 ^q 15:19 1Jo 4:5; Jon 17:14

^r 15:20 Jon 13:16

udegän api nadänpän buraminej. ^{21 s} Upänkañ komen äma uwä näk naniñ kireñpewän äpuro unita nämoinik nadäkañ. Tänpän in näkño näwaräntäknaye itkañ unita iwan api täñ taminej.

²² Tänpäkañ näkä äpänpän man nämö yäwetkuro yäwänäku, momini kwawak nämö pewä ahäkkäneñ. Upänkañ apiño momini käbop pekta kädet nämö pätak. ^{23 t} In nadäkañ? Äma näka iwan täñ namik täkañ uwä Nanata udegän täñ imik täkañ. ^{24 u} Näk äma äbot ño bämopi-ken kudän kudupi pähap, ämatä nämö tänañi u nämö täñkut yäwänäku momini kwawak nämö pewä ahäkkäneñ. Upänkañ nämö. Kudän kudupi bämopi-ken täñjira nabänpän-nadäk täk täñkuño upänkañ näka iwan täñ namiñpäñ Nanta udegän täñ imik täkañ. ²⁵ Ude täñjirä man kubä unitäño бага man kudän täwani terak pätak u täñkehärom täyak. Man uwä ñode;

Mebäri nämö, iwan jop nadän täñ namiñkuñ. *Sam 35:19, 69:4*

^{26 v} Upänkañ näk täñ-kehäromtañ tamikta Täñkentäk, Nanken nanikpäñ api taniñ kirewet. Tänpän Täñkentäk uwä Munapik, Anutu täño mebäri kwawak pewä ahäwani u. Munapik unitä äbänkañ näkño manbiñam api täwerek. ^{27 w} Tänpäkañ in bian näkä epän yäput peñjira näkkät it yäpmän äbäkañ unita kadäni uken näkño manbiñam kañ yäñahänpän yäwerut.

16 ¹ Jesutä man ude yänpän äneñi pen ñode yäñkuk; In nadäkinikjin pewä putäreneño udetä man ño täwetat. ^{2 x} In nadäkañ? Ämatä käbeyä yot gänañ nanik täwat kirenpän äneñi ärokta api yäjiwätneñ. Bureni täwetat, kadäni keräp täñjirän ämatä nin Anututa watä epän bureni täñ imikamän yäñ nadänkañ kumän-kumän api tadäpneñ. ^{3 y} Ude tänayän täkañ uwä Nankät nekta nämö nadäwä tärewäpäñ api täñ taminej. ^{4 z} Tänpäkañ imaka u nämö ahäñjirän man ñowäku intäjukun täwet kiretat. Tänpän imaka u bureni ahänjirän jukuman täwetat ño api juku pineñ.

Kudupi Munapiktä epän jide api täñpek?

Jesutä ude yänpän yäwetkuk; Näk inkät penta itpäñ unita imaka umuri ño bian nämö täwetkut. ^{5 a} Eruk, näk apiño tepmañpeñ naniñ kireñpewän äputken kwayän. Upänkañ in kubätä gäk de kwayän yän nämö näwet yabäkañ. ⁶ Nämö, näk man täweraro unita nadäwätäk tänpän bänepjintä bäräpi pähap nadäkañ. ^{7 b} Upänkañ bureni täwera nadäwut; Tepmañpeñ kwayän täyat uwä in täñkentäka kwayän. Bureni, näk päñku Täñkentäk u iniñ kireñpewa inken api äpek. Täñ, näkä nämö kwawä Täñkentäk u inken täga nämö api äpek.

⁸ Tänpäkañ Täñkentäk unitä äbänpänä komen ämawebe siwoñi nadäwut yänpän imaka ñodeta goret nadäk täkañ u yäwetpäñ yäwoñärek

^s 15:21 Mat 5:11; Mak 13:13 ^t 15:23 Luk 10:16 ^u 15:24 Jon 9:41, 14:11

^v 15:26 Jon 14:26 ^w 15:27 Luk 1:2; Apos 1:8,21-22 ^x 16:2 Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22

^y 16:3 Jon 15:21 ^z 16:4 Jon 13:19 ^a 16:5 Jon 7:33, 13:36 ^b 16:7 Jon 14:16

api tãņpek; Momini tãņo mebãri, Anutu iņamiken siwoņi irit tãņo mebãri, ba yãpmãņ danik-danik epãn Anututã tãņpayãņ tãyak unitãņo mebãri. ^{9c} Tãņkaņ momini tãņo mebãri uwã nãka nadãkinik nãmo tãk tãkaņ yãņ api yãwoņãrewek. ^{10d} Ba nãk Anutu iņamiken siwoņi itat yãņ kaņ nadãwut yãņpãņ ñode api yãwetpãņ yãwoņãrewek; Nãk kumãņpãņ Nanken api kwet. Kuņira wari nãmo api nabãneņ. ^{11e} Tãņkaņ Anututã yãpmãņ danik-danik epãn tãk tãyak unitãņo mebãri ñode api yãwetpãņ yãwoņãrewek; Kome ñonitãņo intãjukun ãma waki Anututã manken uku teņkuk yãņ api nadãneņ.

^{12f} Man mãyap tãga tãwerero upãņkaņ in tãga nãmo nadãwã tãreneņ. ^{13g} Upãņkaņ Munapik, Anutu tãņo mebãri kwawak pewãn ahãwani unitã äbãņpãņã Anutu tãņo mebãri kwawakinik nadãkta kãdet api tãwit tamek. Tãņpãkaņ iniken nadãk-nadãkpãņ nãmo api tãwerek. Nãmo, imaka Anutu-ken nadãņkaņ ugãņpãņ api tãwerek. Ba imaka ahãkta yãwani u imaka, api tãwerek. ¹⁴Tãņpãņ Munapik, Anutu tãņo mebãri kwawak pewãn ahãwani unitã wãpna biņam imaka, kwawak api pewãn ahãneņ. Ude tãkta nãkņo mena jinom yãpmãņpãņ api tãwerek. ¹⁵Nadãkaņ? Nanatã iniken nadãk-nadãk kumãn-tagãn namiņkuk. Mebãri unita Munapiktã nãkņo mena jinom yãpmãņpãņ api tãwerek.

Nadãņbãrãp ba oretoret tãņo man

^{16h} Jesutã man ude yãņpãņ iwarãntãkiye man ñode yãwetgãn tãņkuk; Ätu nanak itpãņ kuņira nãmo api nabãneņ. Tãņkaņ ätukãt it yãpmãņ äroņpãņã äneņi api nabãneņ. ¹⁷⁻¹⁸Ude yãwãnã iwarãntãkiye ätutã initãgãn nãwetgãwet tãņpãņ yãņkuņ; Man yãyak ño jide ude? Kadãni kerãpi-tagãn nãmo api kãne. Tãņpãkaņ ätu itpãņ äneņi api kãne yãņ niwetak u mebãri jideta? Kadãni kerãpi yãņ niwetak u jideta yãyak? Ba Nãk Nanaken kwayãņ yãņ niwerako u jideta niwerak? Man yãyak u guņ tãkamãņ. Nãmo nadãna tãrekaņ yãk.

¹⁹Ude tãņirã Jesutã nadãwãtãki u yabãņpãņ-nadãņkaņ ñode yãwetkuk; In man ñode tãweraro unita yãņpãņ-nadãk tãkaņ? Ätu itpãņ kuņira nãmo api nabãneņ. Tãņkaņ ätukãt it yãpmãņ äroņpãņ äneņi api nabãneņ. Man unita guņ tãkaņ? ²⁰Eruk, nãk bureni tãwera nadãwut; Inã nãka yãņpãņ konãm butewaki api tãneņ. Tãņ, kome amawebetã wisikinik, kumãņtak yãņpãņ oretoret pãhap api tãneņ. Bureni, in butewaki api nadãneņo upãņkaņ äyãņutpãņ mãdenã oretoret terak api kuņatneņ. ²¹ⁱIn nadãkaņ? Webe nanak bãyanayãņ komi nadãk tãkaņ. Upãņkaņ nanaktã ahãņirãn kaņpãņ Wisikna, nanakna ahãtak ño yãņpãņ oretoret pãhap nadãk tãkaņ. ^{22j}Tãņpãkaņ in udegãn. Apiņo in butewaki terak itkaņ

^c 16:9 Jon 3:18 ^d 16:10 Apos 5:31; Rom 4:25 ^e 16:11 Jon 12:31 ^f 16:12 1Ko 3:1-2
^g 16:13 Jon 14:26, 1Jo 2:27 ^h 16:16 Jon 14:19 ⁱ 16:21 Ais 26:17 ^j 16:22 Ais 66:14

upänkaŋ näk äneŋi ahän tamiŋira nabänpän bänepjintä oretoret inide kubä api täneŋ. Täŋirä äma kubätä oretoret u täga nämo api utpewän mänpek.

²³^k Täŋpän kadäni näkä kumänpeŋ kunum gänäŋ ärowayän täyatken uken in näk-kenä imaka kubäta nämo api yänjapineŋ. Nämo, imaka kubäta näk wäpna terak yänjapiŋirä Nanatä ini api tamek. ²⁴^l Umunitä päbä apiŋo in imaka kubäta näk wäpna terak nämo yänjapik täkaŋ. Täŋpäkaŋ apiŋotä pänku kämi, in imaka kubäta yänjapiŋpäŋä api yäpmäk täneŋ. Ude täŋpän bänep täga pähap api nadäneŋ yäk.

Jesutä kome täŋo mäheŋi api urek

²⁵^m Jesutä ude yänpän pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Man täwet yäpmän äbätat ŋo man wärani terak täwetat. Upänkaŋ kämiwä man wärani terak nämo api täweret. Nämo, kadäni uken Nana täŋo manbiŋam kwawakinik api täweret. ²⁶ Bureni, kadäni ukentä pänku kämi injin-tägän näk wäpna terak Nanken api yänjapineŋ. Näk inta Nanken nämo api yänjapiwet yän täwetat. ²⁷ⁿ Nämo, Nantä ini inta nadän tamikinik täk täyak. Imata, in näka gäripi nadän yäpmän äbäkaŋ unita. Ba in näka Anutu-ken naniktä äpuk yän nadäwä bureni täk täkaŋ unita. ²⁸ Täŋkaŋ näk Anutu-ken naniktä kome ŋoken äpuropan kome ŋo peŋpeŋ äneŋi Nanken kwayän.

²⁹ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Eruk, apiŋo gäk man wärani terak nämo niwetan. Kwawakinik niwet ahätaŋ yäk. ³⁰^o Nin nadäkamän, gäk imaka kuduŋtagän nadäwi tärekaŋ. Äma kubätä yänjyabäk kubä täŋpayän nadänirän gäkä jukun kaŋpän nadänkaŋ kowata täga iwet ahäwen yäk. Urita gäk Anutu-ken naniktä äpän yän gabänpän-nadäkamän.

³¹⁻³²^p Ude yänjirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Apiŋo nadän namikinik täkaŋ upänkaŋ ŋode täwera nadäwut; Kadäni keräptaŋ tamitak. Kadäni uken in kubäkubä täwat kireŋpewä komejin-ken kuŋtäŋpä kuŋjirä näkŋagän api iret. Eruk, kadäni u ahätäk! In nepmaŋirä näkŋa kubägän irayän. Upänkaŋ näkŋagän-inik nämo irayän. Nämo, Nan näkkät it täyak udegän api itde. ³³^q Eruk, man täweraro uwä mebäri ŋodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täŋpän näkŋo bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. Bureni, kome ŋoken bäräpi mebäri mebäri api kaŋ-ahäneŋo upänkaŋ ŋode nadäkot; Näk kome ŋonitäŋo mäheŋi unitäŋo kehäromi yäpmän äpäro unita nadäwätäk nämo täneŋ!

^k 16:23 Mat 7:7 ^l 16:24 Jon 15:11 ^m 16:25 Jon 10:6 ⁿ 16:27 Jon 14:21,23

^o 16:30 Jon 2:25 ^p 16:32 Mat 26:31,56; Jon 8:29 ^q 16:33 Jon 14:27; Rom 5:1, 2Ti 3:12, 1Jo 5:4

Jesutä inita Nani-ken yänapijukuk

17 ^{1r} Eruk, man ude yän paotpäjä Jesutä kunum doranjpäñ ñode yänjukuk;

Nan, kadäni ahatak unita gäk ämanaye injamiken wäp bijam kañ nam. Ude täñjiri näk manka buramiñpäñ epän namiñkuno u täñjira wäpka bijam udegän kañ ahän parän. ^{2s} Unita näk ñode yäyat; Gäk ämawebe kuduptagän intäjukun it yämikta kehäromi uku namiñkun. Kehäromi namiñkuno uwä mebäri ñodeta namiñkun; Ämawebe gäkä näka bijam namiñkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u namiñkun. ^{3t} Irit kehäromi unitäño mebäri ñode; Ämawebetä gäk kubätagän Anutu bureni-inik nadäkinik täñpäñ näk Jesu Kristo gäkä nepmañpi äpuro unita imaka, bok nadän namikinik täñpäñ irit kehäromi api kañ-ahäneñ.

^{4u} Täñpäkañ näk epän namiñkuno u kumän täñpa täreñjirä wäpka bijam ba kehäromika kome ño terak kwawak kañpäñ nadänkuñ. ^{5v} Täñpäkañ Nan, näk nadän namiñjiri gäkkät bok itpäñ wäpnek bijam ikek kañ itda. Kome ño nämo yäwi ahänjirän näk gäkkät bok itkañ wäpna bijam ikek itkuro udegän äneñi kañ nam.

Jesutä iwaräntäkiyeta Nani-ken yänapijukuk

⁶ Täñpäñ ämakaye komen ämawebe bämopi-ken nanik yäpmän daniñpäñ näka bijam namiñkuno ño gäkño mebärika yäwoñäreñkut. Mebärika yäwoñäreñjira manka buramiñ yäpmän äbäkañ. ^{7-8w} Täñpäkañ man näwetkuno u kudup yäwerira bänepi-ken daiñpäñ yäpmän kuñat täkañ. Daiñpäñ yäpmän kuñatpäñ apiño ñode nadäwä tärekañ; Imaka namiñkuno u kudup gäkken nanikgän. Ba ñode imaka nadäkañ; Näk gäkkät iranipän gäkña-tägän näwetpewi äput.

^{9x} Eruk, ämanaye unita yäñpäñ gäkken yäñapitat. Komen ämawebe päke unita nämo gäwetat. Nämo, äma gäkñata bijam iwoyäñpäñ namiñkuno unita gäwetat. ^{10y} Näk nadätat, gäkño ämawebekaye uwä näkño bok. Ba näkño ämawebenaye uwä gäkño bok. Ämawebeniye unita yäñpäñ injamka-ken wäp bijam tañi yäpuro itat. ^{11z} Upänkañ näk kome ñoken wari nämo api it yäpmän ärowet. Apiño gäkken äretat. Täñ, äbotnaye ñowä ñogän itnayän unita Kudupi Nana, gäk watäni it yämiñjiri säkgämän kañ irut. Kehäromika terak watäni kañ it yämi. Kehäromi namiñkuno uterak watäni it yämiñjiri bänep kubägän kañ irut, nektä bänep kubägän

^r 17:1 Jon 11:41, 12:23 ^s 17:2 Mat 11:27 ^t 17:3 1Jo 5:20 ^u 17:4 Jon 4:34

^v 17:5 Jon 1:1, 17:24 ^w 17:8 Jon 16:30 ^x 17:9 Jon 6:37,44 ^y 17:10 Jon 16:15

^z 17:11 Jon 10:30, 17:21

itkamäk udegän. ^{12 a} Tänpäkaŋ näk ukät itpäŋ gäkŋo kehäromika terak watäni it yämik täyat. Bureni, kehäromi namiŋkuno uterak watä ude it yämiŋira ukät nanik kubä-tägän paotkuk, äma geŋita biŋam yäwani u. Täŋkaŋ unitä paorirän man kudän täwani u bureni ahätak.

^{13 b} Eruk nan, näk ärewayän. Upänkaŋ näk kome terak ŋo pen itkaŋ yänapik man ŋo gäwetat. Tänpän äbotnaye ŋonitä bänep oretoret pähap, oretoret pähap näkä nadäk täyat udegän kaŋ nadäwut yänpäŋ gäkken yänapitat. ^{14 c} Nan, näk man näwetkuno u kumän yäwet moreŋkut. Täŋjira komen ämawebetä mäde ut yämik täkaŋ. Tänpäkaŋ näk komen ämawebe täŋo kädet nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä komen ämawebe täŋo kädet waki u nämo iwat täkaŋ. Mebäri unita komen ämawebetä iwan täŋ yämik täkaŋ. ^{15 d} Äbotnaye ŋo kome terak ŋo nanikpäŋ kunum gänaŋ yämagut yäpmän kukta nämo gäwetat. Nämo, gäk watä säkgämän it yämiŋiri Äma Wakitä nämo api tänpän waneŋ yänpäŋ gäwetat ŋo. ¹⁶ Tänpäkaŋ näk komen ämawebe täŋo kädet waki nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä kädet waki u nämo iwat täkaŋ. ¹⁷ Unita gäkŋo manbiŋam bureni yäweriri kome ŋonitäŋo gäripita mäde ut imiŋpäŋ gäkŋata biŋam kaŋ täŋ morewut. ^{18 e} Tänpäkaŋ gäk pengän-inik komen ämawebe bämopi-ken itta kome ŋo terak näwetpewi äput. Udegän, näk ämanaye ŋonitä komen ämawebe bämopi-ken epän täkta yäwetpewa kuŋtänpä kunayän. ^{19 f} Tänpäkaŋ täŋkentän yämikta näk gupna nadäk-nadäkna u kuduŋtagän gäkŋata biŋam ganiŋ kiretat. Ude täŋjira äbotnaye ŋowä udegän man burenita biŋamgän kaŋ täŋput.

Jesutä nadäkinik täŋpani kuduŋta yänapiŋkuk

²⁰ Nan, äbotnaye ŋonita gäkken yänapitat. Upänkaŋ unitagän nämo gäwetat. Ämanaye ŋonitä näkŋo biŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋjirä ämawebe näka nadän namikinik tänayän täkaŋ unita bok yänapitat. ^{21 g} Tänpäkaŋ nan, gäk täŋkentän yämiŋiri ämawebe näka nadäkinik tänayän täkaŋ u bänep kubägän, nektä bänep kubägän itkamäk udegän itpäŋ kaŋ kuŋarut yänpäŋ yänapitat. Tänpän nekkät bänep kubägän bok kaŋ it yäpmän ärona. Ude kuŋarirä komen ämawebetä näka Anutu-ken naniktä äpuk yän bureni api nadäneŋ. ^{22 h} Tänpän kehäromi ba nadäk-nadäk tägagämän gäkä namiŋkuno udegän äbotnaye ŋonita yämiŋkut. Bänep kubägän it täkamäk,

^a 17:12 Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9 ^b 17:13 Jon 15:11 ^c 17:14 Jon 15:19 ^d 17:15 Mat 6:13, 2Te 3:3, 1Jo 5:18 ^e 17:18 Jon 20:21 ^f 17:19 Hib 10:10 ^g 17:21 Jon 4:11; Gal 3:28
^h 17:22 Apos 4:32

udegän kaŋ irut yänpän yämiŋkut. ²³Näk ukät kubägän iritna gäk näkkät kubägän kaŋ itda. Täŋkaŋ ugän nämo. Bänep kubägän itpän kuŋarirä komen ämawebetä yabänpän-nadänkaŋ näka ŋode api nadäneŋ; Anututä tewän äpuk yän api nadäneŋ. Ba Anututä gäripi nadän imiŋkuko udegän äbot ŋonita gäripi nadän yämik täyak yän api nadäneŋ.

²⁴ⁱ O nan, ämawebe ŋo näka biŋam iwoyänkuno u kome näkä irayän täyat-ken u bok itta nadätat. Tänpän näkkät bok itkaŋ kehäromina ba wäpna biŋam nitek kaŋ nabänpän-nadäwut. Kunum kenta kome nämo ahänjirän näka gäripi nadänpän kehäromi ba wäpna biŋam u namiŋkun. ²⁵^j Siwoŋi nana, komen ämawebetä mebärika u nämo nadäwä tumänkaŋ. Täŋ, nähä gäkŋo mebärika nadätat. Ba ima mebärita nepmaŋpi äput yän, äbotnaye ŋowä nadäkaŋ. ²⁶Tänpakaŋ näk kome terak ŋo äpänpän mebärika yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋ yäpmän äbätat. Täŋkaŋ kämiwä, mebärika kumän-tagän api yäwoŋäreŋ morewet. Yäwoŋäreŋ moreŋira gäkä näka gäripi nadän namik täyan udegän äbotnaye ŋonitä gäripi kowat nadän imän api täneŋ. Täŋirä u kentänpän api iret yäk.

Judastä Jesu iwan keriken peŋkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

18 ¹^k Jesutä yänapik man ude yäwän täreŋjirän eruk iwaräntäkiye-kät kome awaŋ pähap wäpi Kidron udude käda Olip päya epän gänaŋ kuŋkuŋ.

²^l Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadäni mäyap itpän-nadäŋkta kuk täŋkuŋo unita Judas, Jesu iwan keriken pewani unitä ŋode nadänkuk; Jesu uken käwep itak yän nadänkuk. ³^m Ude nadänpän komi äma ätukät bä mop äma ba Parisi täŋo watä äma ätu yämaguränkaŋ epän uken kuŋkuŋ. Topän ijiŋ-yäneŋpän yäpmänkaŋ kadä boham ikek kuŋkuŋ.

⁴Tänpakaŋ iwan tuän äbänjirä Jesu jide ahän imayän täŋkuko uku nadäwän tärewäpän äma äbot äbuŋo u dubini-ken kuŋpän yäwet yabänkuk; Netä känäyän äbäkaŋ? ⁵Yäwänä yänkuŋ; Jesu, Nasaret nanik känäyän äbäkamän yäk. Yäwäwä yänkuk; Etän uwäku näkŋa itat ŋobayän yäk. (Komi äma u bä mop-ken Judas, Jesu iwan keriken pewayän täŋkuko u penta itkuŋ). ⁶Jesutä uwäku näk ŋo yän yäwänä komi äma u mäde käda pänku kome terak bumta maŋdäpuŋ. ⁷Tänjirä Jesu äneŋi yäwetgän täŋkuk; Netä äbäkaŋ? Yäwänä äneŋi yänkuŋ; Jesu, Nasaret nanik känäyän äbäkamän yän yänkuŋ.

ⁱ 17:24 Jon 12:26, 17:5 ^j 17:25 Jon 8:55 ^k 18:1 Mat 26:36 ^l 18:2 Luk 21:37

^m 18:3 Jon 7:45

⁸ Yäwäwä Jesutä äneñi yäwetgän täñkuk; Etäñ, u näkña ñobayäñ. Unita näk nepmäñitnayäñ yäñpäñ ätu ño yabä kätäwä ini kut yäk. ⁹ Jesu man ude yäñkuko uwä man bian ñode yäñkuko udegän bureni ahäñkuk; Yabäñ äwaräkuk täñjira äma namïnkuno u kubätä nämoinik api paorek. ¹⁰ Ude yäwerirän uterakgän Saimon-Pitatä päipi pion gänañ nanik wädäwän kwäpäñä bämop äma intäjukun täñpani unitäño watä ämani kubä ura yäkñat jukuni bure kädä painkuk. (Epän watä ämani u wäpi Malkus). ¹¹ Täñjirän Jesutä Pita iwetkuk; Mujuk äneñi dai! Ume komi nïkek Nanatä namayäñ täyak ini kañ näñpa!

Jesu Anasken yäpmäñ päñku teñkuñ

¹² Ude yäwänä komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye ba kudupi eñi täño watä ämatä Jesu iñitpäñ keru pädat täñkuñ. ¹³ Keru pädat täñpäñ Anasken jukun yäñikñat yäpmäñ kuñkuñ. Anas uwä Kaifas täño yepmani. Täñkañ Kaifas uwä kadäni uken bämop äma intäjukun itkuko u. ¹⁴ Ba unitägän Juda äma ekäni ekäni bian ñode yäwetkuk; Ämawebe kumän-tagän paotneño udetä yäñpäñ äma kubä-tägän kañ kumbän yäñ yäñkuko u.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Täñpäkañ Jesu yäñikñat yäpmäñ kuñjirä Saimon-Pitakät noripak kubä Jesu iwat yäpmäñ kuñkumän. Noripaki uwä bämop äma intäjukun täñpani ukeñonita nadäñkuko unita nadäñ imiñirä bämop äma täño yewa gänañ Jesu-kät bok äronkuñ. ¹⁶ Äronjirän Pita yäma-kengän itkukonik. Ude irirän noripaki ukeñonitä yäman äneñi äpäñpäñ webe yäma watä itkuko u iwerän Pita yäñikñat yäpmäñ äronkuk. ¹⁷ Täñpäñ webe unitä Pita kañpäñ iwetkuk; Äma unitäño iwaräntäki kubä gäk ba? Ude iweränä Näk nämo! yäñ iwetkuk. ¹⁸ Mänit kadäni unitä eñi unitäño watä ämakät komi äma ätutä kädäp iñiñpäñ äñäriñ itkun. Äñäriñirä Pita imaka, penta äñäriñ itkun.

Anastä Jesu manken teñkuk

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Täñjirä bämop äma intäjukun täñpani unitä Jesu ñode iwet yabäñkuk; Gäwaräntäkaye u netä-netä? Ba man jidepäñ yäñpäñ-yäwoñärek täk täñkun? ²⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk komeni komeni kuñatpäñ ämawebe man kwawakgän yäñahäñpäñ yäwet täñkut. Näk kadäni kadäni kudupi yot gänañ ba käbeyä eñi, Juda ämawebetä

ⁿ 18:9 Jon 6:39; Jon 17:12 ^o 18:10 Luk 22:38 ^p 18:11 Mat 26:39 ^q 18:14 Jon 11:49-51
^r 18:15 Jon 20:3, 21:20; Apos 3:1; Mat 26:58 ^s 18:20 Mat 26:55; Jon 7:26

äbä kubä-kengän it täkaŋ-ken äronpäj yäwetpäj yäwojäreka täŋkut. Ba man kubä käbop nämo yäjahäk täŋkut. ²¹Unita gäk imata näwet yabätan? Nadäwa yäjpanjä ämawebe näkä man yäjpanj-yäwojäreka tak täŋkuro u yäwet yabä. Unitä uyaku näkä man yäwet täŋkuro u nadäkaŋ yäk. ²²^t Jesutä ude yäwänä komi äma kubä u itkukonitä utkuk. Täŋpäj yäjku; Gäk bämop äma ŋonitäŋo man imata utan? Gäk goret täyan yäk. ²³Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Jide? Näkä man waki kubä yäwawä yäjahä. Täŋ, man yäro u bureni yäj nadäŋpäj imata nutan? ²⁴Ude täŋpäj yen topuŋo u nämo pit imiŋkaŋ Anastä Jesu iniŋ kireŋpewän bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifas uken kuŋkuk.

Pita Jesu wäpi äneŋi käbop peŋkuk

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵Täŋpäkaŋ Saimon-Pita kädäp äjäriŋ itkuk-ken pen irirän ŋode iwet yabäŋku; Iwaräntäki kubä gäk, bure? Yäwawä yäjku; Nämoinik! Näk unitäŋo iwaräntäki nämo yäk. ²⁶^u Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani täŋo watä äma kubä, Pitatä jukuni madäj täkŋeŋkuko unitä äbotken naniktä yäjku; Piäken bok irirän tabäro u gäkkät irirän tabät yäk. Bure? ²⁷^v Yäwänä Pitatä yäjku; Nämoinik! Ude yäwänä uterakgän purup gera yäjku.

Jesu imagut yäpmäj Pailat-ken kuŋku

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸Täŋpäkaŋ tamimaŋ-inik Juda äma ekäni ekänitä Jesu imaguräkaŋ Kaifas täŋo eŋi yäma peŋpeŋ Rom Gapman täŋo yäma-ken kuŋku. Täŋkaŋ ŋode nadäŋku; Uken äronpäjänä Anutu iŋamiken bänepnin täna wawäpäj Pasova äŋnak-äŋnak täŋo ketem täga nämo näne unita äronero yäk. Ude yäjpanj Rom gapmantä eŋi gänaŋ nämo äronku. ²⁹Yäman umu itsämäj irirä Pailattä äbäŋpäj ŋode yäwet yabäŋku; Äma ŋo mebäri imata manken tenayäj äbäkaŋ? ³⁰Yäwänä iwetku; Äma ŋonitä imaka waki kubä nämo täŋpeko uwä gäkken ŋode täga nämo yäjikŋat yäpmäj ämne yäk. ³¹^w Yäwawä Pailattä yäwetku; Yäjikŋat yäpmäj kuŋkaŋ injinken бага man uterak manken tewut yäk. Yäwänä iwetku; Ude nämo! Nintä äma kumäj-kumäj däpmäktä yäjiwäranani yäk. ³²^x (Ude yäjirä bian Jesutä ude api kumbet yäj yäjku unitä bureni täŋku). ³³Ude yäwawä Pailat äneŋi eŋi gänaŋ unu kuŋkaŋ Jesuta yäjpewän ärowänpäj ŋode iwet yabäŋku; Bureni? Gäk Juda äma täŋo intäjukun äma? ³⁴Yäwänä Jesutä kowata ŋode yäjku; Gäkŋa nadäŋpäj man ŋo yäyan, ba äma ätutä näka man yäjirä nadäŋkun? ³⁵^y Yäwänä Pailattä

^t 18:22 Apos 23:2 ^u 18:26 Jon 18:10 ^v 18:27 Jon 13:38 ^w 18:31 Jon 19:6-7; Apos 18:15
^x 18:32 Mat 20:19; Jon 3:14, 12:33 ^y 18:35 Jon 1:11

iwetkuk; Jide? Näk Juda äma kubä nabätan? Nämoinik! Upänkaŋ gäk jide täŋkunta gäkŋaken äbotkät bämop äma intäjukun täŋpanitä gäk yänğäkŋat yäpmäŋ äbäkaŋ?

³⁶Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk intäjukun äma kome terak ŋo ämawebe yabäŋ yäwat täkaŋ udewani nämo. Näk ude ira yäwänäku epän ämanaye ämik täŋpän äma kubätä näk Juda äma ekäni ekäni keru terak täga nämo nepmanpän. Upänkaŋ näk kome ŋonitäŋo intäjukun äma nämo itat. Nämo, näk kome kubä täŋo yäk. ^{37z}Ude yäwänä Pailattä iwetkuk; Aha, gäk intäjukun äma kubä? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Intäjukun äma yäyan u bureni yäyan. Näk mebäri kubätagän kome ŋoken ahänkut; Ämawebe manbiŋam bureni yänğahänpän yäwetta äbut. Mebäri unita ämawebe man burenita gäripi nadäwanitä näka nadäŋ namik täkaŋ yäk.

³⁸Ude yäwänä Pailattä yänkuk; Wa! Manbiŋam bureni u imatäken?

Pailattä Jesu kumäŋ-kumäŋ utta yänğäreŋkuk

Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattä ude yänpänä yäman äpämaŋ kuŋpän äma ekäni ekäni yäwetkuk; Näk äma ŋoken kudän waki kubä nämo täŋkuko käyat.

³⁹Upänkaŋ näkä kädet ŋode iwat täyat u in nadäkaŋ; Pasova orekirit kadäni kubäkubäken äma komi eniken irani kubä taniŋ kirek täyat yäk. Unita jide nadäkaŋ? Näkä Juda täŋo intäjukun äma ŋo tewa äpämaŋ kwek? ⁴⁰Ude yäwänkaŋ gera terak yänkuŋ; U nämo! yäk. Gäk Barabas tewi äpämaŋ kuŋ nimän! yäk. (Barabas uwä ämik kubota täŋpani kubä).

19 ¹Ude täŋpän Pailattä yäwet-pewän komi ämatä Jesu yänğikŋat yäpmäŋ pänku bumta päripuŋ. ^{2a}Päripmäŋpän täŋikŋarani ŋode täŋ imiŋkuŋ; Intäjukun äma täŋo gwäpä ude täŋ imina yänpän gupmom yenpän kedon täŋpän gwäki terak ähät imiŋkuŋ. Ähät imiŋpän tek säkgämän, intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ imiŋkuŋ. ^{3b}Ude täŋpän dubini-ken tawaŋ itpän Jesu sära man ŋode iwetkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma gäk ganiŋ oretkamäŋ! Ude täŋkaŋ iŋami-kengän ut täŋkuŋ.

^{4c}Ude täŋpäkaŋ Pailattä äneŋi yäman äpänpän Juda äma ekäni ekäni yäwetkuk; Kawut yäk. Näk inken Jesu yänğikŋat yäpmäŋ äbätat unita ŋode nadäwut; Äma ŋo imaka waki kubä nämo täŋkuko käyat. ⁵Yänğirän Jesu gupmom yen ähät imiŋkuŋo ba tek säkgämän täŋ imiŋkuŋo u nitek yäman äpäŋirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Äma ŋo waki kawut!

^{6d}Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo komi ämatä Jesu kaŋpänä gera yänkuŋ; Päya kwakäp terak ärowän! yänğ yänğirä Pailattä yäwetkuk; Näk momnita wäyäkŋewa wakaŋ unita injin iŋitpän

^z 18:37 1Ti 6:13; Jon 8:47 ^a 19:2 Luk 23:11 ^b 19:3 Jon 18:22 ^c 19:4 Jon 18:38

^d 19:6 Jon 18:31

päya kwakäp terak urut yäk. ^{7e} Yäwänä Juda ämatä yänkuḡ; U inita näk Anutu täño nanaki yän yäk täyak. Ude yäk täyak unita kumäkta biḡam täyak yäk. Äma inita ude yäwani uwä kumäkta бага man kubä pätak yäk. ⁸ Ude yänjirä nadänpän Pailattä bumta umuntaḡkuk. ^{9f} Umuntaḡpän Jesu äneḡi yänikḡat yäpmän päro iwet yabänkuḡ; Gäk de nanik? Yäwänä Jesutä man kowata nämo yänkuḡ. ¹⁰ Ude tänjirän Pailattä ḡode iwetkuk; Gäk man näwetta bitnätan? ḡode nämo käwep nadätan; Näkä yäwakaḡ api iren ba näkä yäwakaḡ päya kwakäp terak api gutneḡo unita kehäromi namani yäk.

^{11g} Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Jop yäk. Anutu punin ununitä kehäromi nämo gamiḡkuko yäwänäku näk nutta kehäromi nämo pat gamitek. Unita äma näk ketka terak nepmaḡkuko unitäño momitä gäkḡo momi irepmitpän unitäño taḡi-inik yäk. ^{12h} Ude yäwankaḡ Pailattä iniḡ kireḡpewän kukta kädetta wäyäkḡeḡkuk. Upänkaḡä Juda naniktä gera pähap ḡode yänkuḡ; Gäkä äma u kakätän-pewi kwänä gähä intäjukun ämaka Sisatä not nämo api täḡ gamek yäk. Gäk nadätan? Äma kubätä inita näk intäjukun äma itat yän yäweko uwä Sisata iwan täḡ imek yäk. ¹³ Ude yänjirä Pailattä nadänpän Jesu yänikḡat yäpmän yäman äpäḡpän bäḡup kubä wäpi Mobä Iriḡ Wädäwani uken kuḡpän äma man yäpmän daniwanitä bäḡup-ken maḡitkuk. (Mobä Iriḡ Wädäwani uwä Juda täḡo man terak Gabata yän yäk täḡpani). ¹⁴ Kepma uwä Pasova täḡtuḡum täktäk kadäni-ken. Täḡpakaḡ keḡma bämöpi tänjirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Kawut! In-täḡo intäjukun ämajin ḡo yäk.

¹⁵ Yäwänä gera terak yänkuḡ; Yäpmän kewe! Yäpmän kewe! Päya kwakäp terak kumbän! Yänjirä Pailattä ḡode yäwet yabänkuḡ; Intäjukun ämajin ḡo päya kwakäp terak utpewa kumäkta nadäkaḡ, bure? Yäwänä bämöp äma intäjukun täḡpanitä iwetkuḡ; Nintäḡo intäjukun ämanin mäyap ikek nämo. U Sisa kubägän! yäk. ¹⁶ Ude yäwakaḡ Pailattä Jesu päya kwakäp terak utta yäniḡ kireḡkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk
Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Täḡpakaḡ komi ämatä Jesu iḡitpän päya kwakäp imä buramiwänkaḡ kome kubä wäpi Gwäki Kokäp (u Juda man terak Golgota) uken kuḡkuḡ. ¹⁸ Päḡku kome uken ahänpän päya kwakäp terak utkuḡ. Täḡpakaḡ äma waki täḡpani yarä, bok däpmänpän kubä kukḡi kubä kukḡi, Jesu ini uwä bämöp teḡkuḡ. ¹⁹⁻²⁰ Täḡpakaḡ Pailattä yäwankaḡ Jesu gwäki punin käda man kudän kubä ḡode täḡkuḡ;

^e 19:7 Wkp 24:16; Jon 5:18 ^f 19:9 Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 ^g 19:11 Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1 ^h 19:12 Luk 23:2; Apos 17:7

ŊOWÄ JESU NASARET KOMEKEN NANIK,
JUDA ÄMAWEBE TÄŊO INTÄJUKUN ÄMA.

Man kudän uwä man kotäk yaräkubä, Juda, Rom ba Grik man terak kudän täŋkuŋ. Täŋpäŋ kome Jesu utkuŋo uwä yotpärare dubini-ken itkuko unita ämawebe mäyaptä uken kuŋ äbän täŋkaŋ kudän u daniŋkuŋ. ²¹ Täŋpakaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ätutä u daniŋpäŋ nadänkaŋ päŋku Pailat iwetkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma kudän täno uwä goret kudän tän yäk. Ŋode kudän tänaŋi; Äma ŋowä inita Näk Juda täŋo intäjukun äma yän yäk täŋkukonik yäk. ²² Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Kudän täro unitäŋän ini irän yäk.

²³⁻²⁴ Eruk, Jesu päya kwakäp terak utpäŋä komi ämatä teki punin nanik yänopmäŋpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ äbot 4 ude peŋkaŋ äbot kubäkubä komi äma ini-ini yäpuŋ. Täŋkaŋ teki gupi terak nanik uwä nämo yäpurärätpäŋ bupani unita komi ämatä madänero yän yänkuŋ. Ude täŋpena waki täŋpek yän yänkuŋ. Unita närepmirek gärepmirek täŋkaŋ kubätä intäjukun täŋpäŋ unitä kaŋ yäpän yän yänkuŋ. Ude yänjirä Anutu täŋo man bian ŋode kudän täwani bureni ahänkuk;

Uwä tekna yäpmäŋ daniŋpäŋ ini-ini yäpuŋ.

Ba närepmirek gärepmirek täŋpäŋ tekna yäpuŋ yäk. *Sam 22:18*

Man ude kudän täwani uterakgän komi ämatä udegän täŋkuŋ.

²⁵ ⁱ Täŋpakaŋ Jesu miŋi uwä nanaki täŋo päya kwakäp dubini-ken itkuk. Täŋkaŋ miŋi täŋo noripaki kubä, Klopas webeni wäpi Maria ukät Maria Makdala komeken nanik u imaka, penta itkuŋ. ²⁶ ^j Ude irirä Jesutä miŋi ba iwaräntäki kubä, Jesutä ini gäripi-inik nadän imik täŋkuko u irirä yabänkuk. Yabänpäŋ miŋi ŋode iwetkuk; Nanakka kubä ŋo yäk. Ude yänpäŋ iwaräntäki u ŋode iwetkuk; Webe ŋowä gäkŋo meŋka yäk. ²⁷ Täŋpakaŋ kadäni ukengän iwaräntäki uwä Jesu miŋi yänjikŋat yäpmäŋ eŋini-ken päŋku watäni it täŋkukonik.

Jesu kumbuk

²⁸ ^k Ude yäwetpäŋä Jesutä Imaka kudup täŋpa täretak yän nadänpäŋ, eruk yänkuk; Umeta nekaŋ yäk. Man keräpi ude yänjirän Anutu täŋo man bian kudän täwani kubä bureni ahänkuk. ²⁹ ^l Umeta nekaŋ yäwänä wain ume jägämi, ume käbot kubä itkuko uken nanik imaka kubä yabut bumik uterak piŋ ibatkuŋ. Piŋ ibatpäŋ päya kubä wäpi hisop unitäŋo momi kubä terak pädat täŋpäŋ yäpmäŋ päŋaku Jesu meni-ken peŋkuŋ. ³⁰ Täŋjirä Jesutä ume u naŋpänjä yänkuk; Piäna täretak uba yäk. Ude yänpänjä gwäki gurot maŋpäŋ kumbuk.

³¹ ^m Täŋpakaŋ kepma Jesu kumbuko uwä Pasova täŋtuŋum täktäk kadäni. Täŋpäŋ kwep ude uwä Sabat yänkaŋ ŋode täŋkuŋ; Äma kumbanitä

ⁱ 19:25 Mat 27:55-56 ^j 19:26 Jon 13:23 ^k 19:28 Sam 22:15 ^l 19:29 Sam 69:21

^m 19:31 Lo 21:22-23

orekirit kadäni-ken päya kwakäp terak irirä orekirit täño бага irepmitne yänpäj Juda ämatä päñku Pailat iwetkuñ; Gäk yäwetpewi komi ämatä päñku äma päya kwakäp terak itkañ unitäño kuroñi däpmäj tokärä bäräñeñ kumbäkañ komegup yäpmäj kewewut yäj iwetkuñ. ³² Ude iwerirä Pailattä yäwet-pewän komi ämatä päñku äma Jesu kukñi kukñi itkumäno unitäño kuroñi däpmäj tokätkuñ. ³³ Tänpäj Jesu kuroñi däpmäj tokätna kumbän yänkañ dorapäj kañkuñ; Jesu uku kumäñirän. Ude kañpäjä kuroñi nämo däpmäj tokätkuñ. ³⁴ Tänpäkañ komi äma kubätä Jesu järapi-ken bohämtä yäputkuk. Täñjirän uterakgän ume nägät mañkumän.

³⁵ ⁿ (Imaka ahäñkuko u äma dapuritä kañkuko unitä ini ño kudän täñjirän bureni-inik täyak. Uwä nadätak; Man ño bureni yäk. Intä nadäkinik täñput yänpäj yänahätak). ³⁶ ^o Tänpäkañ Anutu täño man kudän täwani kubä ñode pätak uwä kehärom tawän yänpäj ude u ahäñkuk; Kujari kubä nämo api tokätneñ yäk. ³⁷ ^p Ba Anutu täño man kudän täwani kubä pen ñode pätak; Äma yäputkuño u api käneñ.

Jesu äneñkuñ

³⁸ ^q Eruk ätu itkañ äma kubä Arimatea nanik wäpi Josep unitä päñku Pailat Jesu täño komegup änehta iwet yabäñkuk. (Josep uwä Jesuta nadäj imani äma kubä upäñkañ Juda äma ekäni ekänita umuntañpäj nadäkiniki kwawak nämo yänahäk täñkukonik). Unitä päñku iweränkañ Pailattä yäntäreñ imiñkuk. Yäntäreñ imänkañ päñku Jesu täño komegup päya kwakäp terak nanik ketäreñkuk. ³⁹ ^r Äma kubä bok täñkumäno uwä Nikodimas, bian bipani kubäta Jesuken kuñkuko u. Nikodimas unitä Jesu täño gupi kábäj täwek yänpäj gakñi kábäñi tägagämän nitek yäpmäj kuñkuk. Gakñi täpuripäj nämo yäpuk. Täñi, bäräpini uwä 30 kilogram udepäj yäpuk. ⁴⁰ Yäpmäj päñku Josep täñken täwänkañ Jesu täño komegup gakñi kábäñi tägagämän upäj ärut imiñkañ tek pakipäj uwäk täñkumän. Juda naniktä äma kumbani änek täkañ ude iwatpäj täñkumän.

⁴¹ Tänpäkañ Jesu utkuño kome u kukñi käda epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänañ ikek, äma änehta biñam yäwani kubä itkuk. U gänañ äma kubä nämo äneñpani, jop ini ude irani. ⁴² Unita Sabat keräp täyak yäj nadänpäj äma yarä uwä Jesu gupi yäpmäj mobä awañ u gänañ päñku peñkumän. Mobä awañ u tuän itkuko unita u peñkumän.

Jesu kumbani-ken nanik akuñkuk *Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*

20 ¹ Eruk Sande tamimañ-inik, kome ket nämo yäñeñjirän Maria, Makdala komeken nanik unitä Jesu äneñkuñ-ken kuñpäj

ⁿ 19:35 Jon 21:24 ^o 19:36 Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 ^p 19:37 Sek 12:10; Rev 1:7
^q 19:38 Jon 7:13 ^r 19:39 Jon 3:1-2

kaŋkuk; Mobä awaŋ meni täŋpipiwani u yäpmäŋ kewerŋkuŋopäŋ yäma tumäŋirän. ² Ude kaŋkaŋ bäräŋeŋ päŋku Saimon-Pitakät iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko ukät yabäŋ ahäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Ai! Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäŋ päŋku dekaken peŋ? ³⁻⁴ Ude yäwerirän Pitakät noripaki u bäräŋeŋ Jesutä patkuk-ken kakta kuŋkumän. Kuŋkaŋ noripakitä Pita irepmitpäŋ awaŋken intäjukun ahäŋkuk. ⁵ Ahäŋpänä papayäŋpän yabäŋkuk; Tek gupi terak täŋ imiŋkuŋo u yabäŋpän gänaŋ unu nämo äroŋkuk. ⁶⁻⁷ Ude täŋirän Pitatä mäden äbämaŋ awaŋ gänaŋ unu kuŋ tädot kuŋkuk. Ude kuŋkaŋ tek Jesu gupi terak täŋ imiŋkuŋo u kaŋpän tek gwäki-ken pädat täŋkuŋo u säkgämän pimiŋ tokätpän peŋkuko inigän parirän kaŋkuk. ⁸ Ude kaŋpän irirän iwaräntäki awaŋ meni-ken intäjukun ahäŋkuko u imaka, äro yabäŋpän-nadäwän bureni täŋkuŋ. ⁹ Täŋpäkaŋ äma yarä u Anutu täŋo man terak man Jesu u kumbani-ken naniktä äneŋi kodak taŋpän akwekta yäwani u nämo nadäwän täreŋkuŋ. Eruk kämi, nadäwän täreŋkuŋ.

Jesu Maria ahäŋ imiŋkuk

Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

¹⁰ Eruk, iwaräntäki yarä u eŋiken kuŋkumän. ¹¹ Kuŋirän Maria ini ugän itkaŋ konäm butewaki täŋkaŋ papayäŋpän awaŋ gänaŋ dapun täŋpän yabäŋkuk; ¹² Aŋero yarä tek paki nikek irirän. Äma kubätä gwäkitä patkuk-ken, kubätä kuroŋi käda. ¹³ Täŋkaŋ äma u kubätä Maria ŋode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Yäwänä iwetkuk; Ekänina yäpmäŋ päŋku deken peŋo u nämo nadätat yäk. ¹⁴ Ude yäŋpän äyäŋutpäŋ Jesu pengän dubini-ken irirän kaŋkuk. Kaŋkuko upäŋkaŋ ŋo Jesutä ahäŋ namitak yäŋ nämo nadäwän täreŋkuŋ.

¹⁵ Täŋpän Jesutä ŋode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Ba netäta wäyäkŋetan? Ude yäwänä Mariatä epän ŋo mähemitä yäyak yäŋ nadäŋpän iwetkuk; Gäkä kome kubäken yäpmäŋ päŋku peŋpänä näwerikaŋ päŋku yäpa yäk. ¹⁶ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Maria! Yäwänä Mariatä äyäŋutpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani ämana! (U iniken man terak Rabonai yäŋ iwetkuk.) ¹⁷ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Nepmäŋireno, näk Nanaken nämo ärot. Gäk kuŋkaŋ notnaye ŋode yäwet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayäŋ. Ba intäŋo Nanjin ba Anutujin-ken kwayäŋ yäŋ yäwet. ¹⁸ Ude iweränä Maria, Makdala komeken nanik u äyäŋutpeŋ kuŋpän iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk Ekäni kaŋkaŋ äbätat! Ude yäŋpän man Jesutä iwetkuko u yäwetkuk.

^s 20:2 Jon 13:23 ^t 20:7 Jon 11:44 ^u 20:9 Apos 2:24-32, 1Ko 15:4 ^v 20:14 Luk 24:16; Jon 21:4 ^w 20:17 Rom 8:29; Hib 2:11-12

Jesu iwaräntäkiye ahän yämiṅkuk
Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

19^x Eruk kepma ugän kome bipmäñirän iwaräntäkiye eñi kubä-kengän itkuṅ. U Juda äma ekäni ekänita umuntaṅpän yäma kehäromigän ukät-pipiṅpän itkuṅ. Ude täñpän irirä Jesu pengän bämopi-ken ahän yämiṅpän yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. 20^y Ude yänpän jibi meni keru jārapi-ken u yäwoṅäreñirän kaṅpän U Ekäninin bureni yänpän oretoret bumta täñkuṅ.

21^z Täñirä Jesutä äneji yäwetgän täñkuk; Bänep kwini terak itkot! Nadäkaṅ? Nanatä epän täkta naniṅ kireṅpewän äpuro udegän näkä in taniṅ kireṅpewa komeni komeni api kuneṅ. 22 Ude yänpänä meni woṅ piän-yäwatpän yäwetkuk; Kudupi Munapik yäput! 23^a In äma kubä täño momi peṅ iminayän täño uwä momini api paorek. Täñ, kubä täño momi nämo peṅ imäwä momini u pen api pat imek yäk.

Jesu Tomas ahän imiṅkuk

24^b Eruk Jesu iwaräntäkiye ahän yämiṅkuk-ken ugän iwaräntäki kubä wäpi Tomas (wäpi kubä Didimus) u penta nämo itkuṅ. 25 Unita Tomas kuṅatkuko äbänä noriyetä nin Jesu kākamän yän iwetkuṅ. Iweräwä Tomastä yänkuk; Ude nämo! Näk keru-ken niri bäräm u ba jārapi-ken bäräm u nämo iñitpän kaṅpänä nadäwa bureni nämo tänayän yäk. 26 Täñpäkaṅ kepma 7 ude täreñirän iwaräntäkiye uwä eñi bian itkuṅ-ken ugän Tomas penta itkuṅ. Täñkaṅ yäma ukät ikek itkuṅo upänkaṅ Jesu äbä bämopi-ken ahän yämiṅpän yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! 27 Ude yänpän Tomas iwetkuk; Nabä! Ketka ṅo peṅpän iñitkaṅ nadä. Ba jārapna-ken jibi meni ṅo iñitpän-nadä. Ude täñpän bänep yarä nitek täyan uwä peṅpän nadäkinik tä. 28 Ude iweränä Tomastä pengän yänkuk; Ekäni Anutuna! 29^c Ekäni Anutuna yän yänjirän Jesutä iwetkuk; Gäk nabätan unita nadäkinik täyan. Täga täyan upänkaṅ äma nämo nabänkaṅ nadän namikinik tänayän täño uwä Anutu täño oretoret terak api kuṅatneṅ.

Buk ṅo ima mebärita täñpani?

30^d Täñpäkaṅ Jesutä iwaräntäkiye iṅamiken kudän kudupi mäyap-inik täñkuko upänkaṅ buk ṅo terak näk kudup nämo kudän täyat. 31^e Täñ, imaka buk ṅo gänaṅ kudän täyat ṅo mebäri ṅodeta kudän täyat; Intä Anutu täño iwoyäwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu täño nanaki

^x 20:19 Jon 19:38 ^y 20:20 Jon 16:22, 19:34, 1Jo 1:1 ^z 20:21 Jon 17:18

^a 20:23 Mat 16:19 ^b 20:24 Jon 11:16, 14:5; Jon 21:2 ^c 20:29 1Pi 1:8 ^d 20:30 Jon 21:25

^e 20:31 Jon 3:15; Rom 1:17, 1Jo 5:13

bureni-inik yäj nadäkinik täneŋta. Tänpäj in nadäkinik ikek kuŋatpäjä unitäŋo wäpi terak irit kehäromi nitek itta buk ŋo kudän täyat.

Jesutä iwaräntäkiye 7 ahäj yämiŋkuk

21 ¹Tänpäj ätu itpäŋ kepma kubä iwaräntäkiye Taibirias^f gwägu dubini-ken irirä ahäj yämiŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; ²⁻³^g Iwaräntäkiye ŋodetä itkuŋ; Kubä Saimon-Pita. Kubäwä Tomas wäpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni taŋi Galili, komeni täpuri Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat. Eruk äma ukät yarakät pentagän irirä Saimontä yäwetkuk; Näk pis wädawayäj kuyat yäk. Ude yäwänä noriyetä yäjkuŋ; Nin imaka, penta kunawä yäk. Ude yänpäj gäpe terak äromaŋ gwägu terak kuŋkuŋ. Kuŋkuŋo bipani karoŋ päke u pis kubä nämoïnik yäpuŋ.

⁴Eruk kome yänewänä Jesu gwägu pomi-ken ahänpäj itkuk. Ahänpäj irirän iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ u Jesutä ahatak yäj nämo kaŋpäŋ nadäwä täreŋkuŋ. ⁵^h Tänpäj yäwetkuk; Notnaye, in pis ätu yäpmäŋkaŋ ba nämo? Yäwänä nämo yäj iwetkuŋ. ⁶ⁱ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yäk taŋi ukeŋo yäpmäŋkaŋ gäpe bure kända pewi äpmonpöpäj pis ätu yäpnayäj yäk. Yäwerän udegän tänpäj pis mäyap yäk gänaŋ äpmonpöpäj yäk u äneŋi gäpe terak wädänpäj pena yäkŋat tänpä waŋkuŋ.

⁷^j Tänpäj iwaräntäki kubä, Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko unitä Pita iwetkuk; U Ekäninin! yäk. Yäwänä Pita Jesu käwayäj yäjkaŋ, moräj itkaŋ epän täŋ itkukopäj tek äneŋi tänpäj gwägu gänaŋ tubäpenpäj gwägu weŋtäŋ gägäni-ken kuŋkuk. ⁸Kuŋirän noriye gäpe terak pen itkuŋo unitä gäpe tänpewä pis yäk u wädän yäpmäŋ gägäni-ken mäden äroŋkuŋ. Gwägu terak itkuŋ-ken unitä gägäni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämo, 100 mitas udegän. ⁹Eruk kuŋtängän gägäni udude ahänpäj kaŋkuŋ; Kädäp kubä ijiŋirän gwägu tomkät käräga ätukät kädäp gänaŋ buan ijiŋ irirä. ¹⁰Tänpäkaŋ Jesutä yäwetkuk; Gwägu tom yäpmaŋo u ätu yäpmäŋ äbut yäk. ¹¹^k Yäwänä Saimontä gäpe-ken päŋku yäk u gwägu gägäni-ken wädänpäj abä penkuk. U gänaŋ pis mäyap, 153 udetä itkuŋopäj yäk u nämo däkŋeŋkuk. ¹²Tänpäj Jesutä yäwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk. Ude yäŋirän u Ekäninin yänpäj gäk netä yäj iwetta umuntaŋkuŋ. ¹³^l Täŋirä Jesutä pis kenta käräga u yäpmäŋkaŋ yämän naŋkuŋ.

¹⁴^m Jesu awaŋ gänaŋ naniktä akuŋpäŋ iwaräntäkiye kadäni yarä uku ahäj yämiŋkuk. Eruk ŋonitäwä kadäni yarakubä ude täŋkuk.

^f 21:1 Wäp Taibirias uwä Galili gwägu täŋo wäpi kubä ^g 21:2 Jon 1:45-51;
Jon 20:24 ^h 21:5 Jon 20:14; Luk 24:41 ⁱ 21:6 Luk 5:4-7 ^j 21:7 Jon 13:23; Mat 14:29
^k 21:11 Luk 5:6 ^l 21:13 Jon 6:11 ^m 21:14 Jon 20:19,26

Jesutä Pita äneji imagutkuk

15ⁿ Gwägu tomkät käräga u naŋ moreŋpäj Jesutä Saimon iwetkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, Notkaye ŋonitā nāka nadāk tākaŋ u irepmiŋpāj gāk nāka nadākinik tāk täyan? Yāwānā iwetkuk; Ekāni, nāk gāka nadākinik tāj gamik täyat u nadātan yāk. Yāŋjirān Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watāni kaŋ it yāmi! 16° Jesutä ude yāŋpāj äneji iwetgān tājŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gāk nāka nadāj namikinik tāk täyan ba nāmo? Yāwānā iwetkuk; Ekāni, nāk gāka gāripi nadāj gamik täyat u nadātan. Yāwānā Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watāni kaŋ it yāmi! 17^p Täŋpāj äneji pen ŋode iwetgān tājŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gāk nāka nadāj namikinik tāk täyan ba nāmo? Jesutä kadāni yarākubā ude iwet yabāŋkuko unita Pitatā nadāj bārāp täŋpāj iwetkuk; Ekānina, gāk imaka imaka kudup nadāwi tārek tākaŋ unita nāk gāka gāripi nadāj gamikinik tāk täyat u kudup nadātan! Ude yāwānā iwetkuk; Eruk, yawaknaye watāni kaŋ it yāmi! 18 Nāk bureni gāwera nadā; Gāk gubaŋiken itkaŋ tek wādāwi ārowāpāj gākŋaken gārip terak kuŋat tājŋkunonik. Tāj, gāk tāgawani täŋpayāj täyan-ken gāk ketka yāpi-siwonŋanŋiri āma kubātā ketka bok topmāŋpāj kome kukta bitnāk täyan-ken api wādāj yāpmāj kwek yāk. 19^q (Man Jesutä iwetkuko uwā Pitatā Anutu wāpi biŋam yāpmāj akukta kādet jide terak api kumbeko unita yāŋahāŋkuk). Iwetpāj Pita iwetkuk; Nāk kaŋ nāwat!

20^r Ude iwerānā Pitatā āyāŋutpāj iwarāntāki kubā Jesutä gāripi pāhap nadāk tājŋkuko u māden yāwarirān kaŋkuk. (Iwarāntāki uwā Pasova ketem penta naŋkuŋ-ken ugān Jesu tubeŋ kuŋpāj ŋode iwet yabāŋkuko u; Ekāni, netātā gāk iwan kerī terak api gepmaŋpek yāk?) 21 Eruk Pitatā noripaki u māden yāwarirān kaŋpāj Jesu iwetkuk; Ekāni, āma ŋo imaka, jide iwerayāj? 22^s Yāwānā Jesutä iwetkuk; Gāk nadāwātāk nāmo täŋpen. U kadāni kāroŋi it yāpmāj āroŋirān nāk äneji abāŋjira kaŋ kumbān yāj nadāj imero u täŋpānā nākŋaken gāripna iwaret, gākŋo gārip nāmo. Tāj, gāhā nāk kaŋ nāwat!

23 Jesutä man ude yāŋkuko unita noriyetā ŋode nadāŋkuŋ; Notninpak uwā nāmo api kumbek yāk. Upāŋkaŋ Jesutä āma u nāmo api kumbek yāj ude nāmo yāŋkuk. Nāmo, u ŋode yāŋkuk; U kadāni kāroŋi it yāpmāj āroŋirān nāk äneji abāŋjira kaŋ kumbān yāj nadāj imero u täŋpānā nākŋaken gāripna iwaret yāj yāŋkuk.

24^t Täŋpākaŋ iwarāntāki manbiŋam yāŋahātak ŋo ba kudān täyak ŋo u nākŋa. U jop nāmo yāwani, manbiŋam bureniŋān yāk täyak

ⁿ 21:15 Mat 26:33; Jon 1:42 ^o 21:16 Apos 20:28 ^p 21:17 Jon 13:38, 16:30

^q 21:19 Mat 16:24-25; Mak 1:17, 2Pi 1:14 ^r 21:20 Jon 13:23-25 ^s 21:22 Mat 16:28

^t 21:24 Jon 19:35

yäj nadäkamäj. ²⁵ " Tänpäkaŋ Jesutä imaka imaka täŋkuko unitäŋo manbiŋam kudän täyat ŋogän nämo täŋkuk. Nämo, imaka imaka kuduptagän ŋo kudän täyat yäwänäku man kudän unitä ahäŋpäŋ kome terak ŋo jiraŋ ude tokŋeŋ moretek.

^u 21:25 Jon 20:30

Aposoro

Jesu täño biñamtä komeni komeni weñ patkuko unitäño manbiñam

Jesutä Munapik iniñ kirekta yäñkuk

1 ^{1-2^a} Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ño gäwera nadä;
Manbiñam pengän täñpäj tamijukuro uwä^b ñode kudän täñkut;
Imaka imaka Jesutä yäput peñpäj täñkuko u ba ämawebe yäwetpäj
yäwoñärek täk täñkuko u kudup kudän täñkut. Imaka täñkuk ba yäj
yäpmäj äbukken unitä päbä Nanitä yäñikñat yäpmäj äronkuk-ken u
kudup kudän täñkut. Jesu uwä kunum gänañ ärowayäj keräp täñirän
äma mani biñam yäpmäj kuñatta yäpmäj daniñkuko u ahäj yämiñkuk.
Ahäj yämiñpäj Munapik täño kehäromi terak epän man yäwetkuk.
^{3^c} Eruk komi nadäñpäj kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahäj
yämiñpäj paot täñirän kepma 40 ude täreñkuk. Ahäj yämiñpäj kudän
mebäri mebäri täñirän bureni-inik kodak itak yäj nadäñkuñ. Kadäni
kadäni ahäj yämiñpäj Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken iritta
man yäwet täñkuk. ^{4^d} Täñkañ kadäni kubä penta itkuñ-ken uken ñode
yäwetkuk; In Jerusalem nämo peñpeñ kuneñ yäk. Ini ugän itkañ, iron
Nantä tamikta yäñkehärom täwani täwetkuro ukenonita kañ itsämbut.
^{5^e} Jontä ämawebe ume-inikpäj ärut yämik täñkuko upäñkañ kadäni
keräpigän itkañ Anututä Munapikpäj api uwäktäj tamek yäj yäwetkuk.
^{6^f} Eruk kadäni penta itkuñ-ken uken aposoro unitä ñode iwet
yabäñkuñ; Ekäni, gäk kadäni ñoken Rom gapman yäwat kireñjiri Isrel

^a 1:2 Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 ^b 1:1-2 Manbiñam Luktä pengän kudän täñkuko
uwä miti wäpi Luk ^c 1:3 Luk 24:36-49; Apos 10:41 ^d 1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17;
Apos 2:33 ^e 1:5 Mat 3:11 ^f 1:6 Luk 24:21

ämawebe nintä bian itkumäŋo ude ninin keran api itne ba nämo? ^{7g} Ude iweräwä kowata ŋode yäwetkuk; Intä nadäkta yäŋ tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak peŋkuko u nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadatak. ^{8h} Täŋpäkaŋ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäŋpäŋ kehäromi tamänkaŋ näkŋo manbiŋam yäŋahäk äma api täneŋ. Täŋpäŋ inä näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-kentä yäŋahäŋ yäpmäŋ Judia ba Samaria komeken api kuneŋ. Yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirä komeni komeni kudup api kuŋat morewek yäk.

⁹ⁱ Jesutä man ude yäwet morewänkaŋ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äronkuk. Äronirän gubamtä uwäk täŋirän ijiwä waŋkuŋ. ^{10j} Ijiwä wawäpäŋ dorapŋäŋ dapun pen täŋ irirä äma yarä tek paki nikek unitä bäräneŋ ahäŋ yämiŋkumän. ^{11k} Ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun käreŋ täŋ itkaŋ? Jesu dapunjin terak kunum gänaŋ ärotak uwä ärotak udegän ittängän äneŋi äpäŋirän api käneŋ yäk.

Judas täŋo komenita äma kubä kaŋ-ahäŋkuŋ

^{12l} Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä man ude nadäŋpäŋ Olip Pom peŋpäŋ äyänutpeŋ äpämaŋ Jerusalem kuŋkuŋ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 Kiromita ude). ^{13m} Eruk, Jerusalem äronpäŋ yot ini irani-ken äro itkuŋ. U wäpi ŋode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täŋo nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yäŋ iwerani, ba Jems täŋo nanaki wäpi Judas. ¹⁴ⁿ Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäŋ Anutu-ken yäŋapik täk täŋkuŋonik. Jesu täŋo miŋi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkaŋ yäŋapik täŋkuŋonik.

¹⁵ Eruk kepma kubä nadäkinik täŋpanitä käbeyä täŋkuŋ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuŋ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk; ^{16o} Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täŋo man kudän kubä täŋkuko u Judas terak bureni ahäkta yäwani yäk. Man kudän täŋkuko udegän Judas uwä iwan yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ Jesu initkuŋ. ¹⁷ Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumäŋo udegän yäpuk yäk. ^{18p} Täŋpäkaŋ äma unitä waki täŋkuko unita moneŋ yäpuk. Moneŋ upäŋ kome suwaŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni kubä kome suwaŋkuk-ken maŋutpäŋ koki däpmäŋ weŋpäŋ koki kudup kwawak abuŋ yäk. ¹⁹ Ude täŋirän Jerusalem yotpärare-ken nanik päke unitä manbiŋam u nadäŋpäŋ kome u wäpi Nägät Kome yäŋ yäŋkuŋ. (Nägät Kome uwä

^g 1:7 Mak 13:32 ^h 1:8 Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 ⁱ 1:9 Jon 6:62

^j 1:10 Luk 24:4 ^k 1:11 Mat 26:64; Luk 21:27 ^l 1:12 Luk 24:50-53 ^m 1:13 Mat 10:2-4

ⁿ 1:14 Jon 6:42, 7:5 ^o 1:16 Sam 41:9 ^p 1:18 Mat 27:3-10

iniken man terak Akeldama). ²⁰Tänpäkaŋ man Sam kubäken ŋode kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yäpneŋtäwä.

Sam 69:25

Tänpäkaŋ man kubä pen ŋode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaŋ yäpän yäk.

Sam 109:8

²¹⁻²² ^q Pitatä ude yänpäj pen ŋode yäkgän täŋkuk; Eruk, Judas täŋo kome yäpmäkta äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni károŋi penta kuŋarani kubä kaŋ kaŋ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaŋ epäni yäput peŋkuk kadäni uken nin niwarän tänpäj kuŋat yäpmäj äbäŋirän kunum gänaŋ äroŋkuko äma kubä u kudup kaŋpäj nadäwani kaŋ kaŋ-ahäna yäk. Kaŋ-ahänakaŋ täŋkentäj nimänpäj Jesu kumäŋpeŋ akuŋkuko unitäŋo manbiŋami u yäŋahäŋitna kome kaŋ tokŋewän.

²³ Pitatä man ude yäwänkaŋ äma yarä yabäj ahäŋkuŋ. Kubä Josep-Basabas, wäpi kubä Jastus. Kubä wäpiwä Matias. ²⁴⁻²⁵ ^r Yabäj ahäŋpäjä yäŋapik man ŋode yäŋkuŋ; Ekäni, gäk ämawebe kuduŋtagän täŋo bänep käwani. Unita gäk äma yarä ŋoken nanik kubä netäpäj yäpmäj danitan u niwoŋäreŋjiri iwetpena Judas täŋo kome yäpmäŋkaŋ aposoro epän kaŋ tänpän. Judas uwä epäni peŋpäj kome waki ini päŋku irekta biŋam yäj imani-ken kuŋkuko unita. ²⁶ Ude yänpäj mobä pipiyäwani kubä yäpmäŋkaŋä kukŋi äma kubäta iwoyäŋkuŋ, kukŋi äma kubäta iwoyäŋkuŋ. Täŋkaŋ maŋpä ärowäkaŋ maŋpäjä Matiasta iwoyäŋkuŋo unitä kwawak ahäŋkuk. Ude tänpänkaŋ aposoro 11 ukät kuŋatta teŋkuŋ.

Munapiktä nadäkinik tänpäni terak äroŋkuk

2 ^{1s} Tänpäj kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude täreŋirän Juda täŋo orekirit kubä wäpi Pentikos ahäŋkuk. Ahäŋirän Jesuta nadäkinik tänpäni ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahäj yämiŋirän nadäŋkuŋ; ² Pengänä mämä taŋi pähap kubä, mäniŋ mämä pähap ude kunum gänaŋ naniktä yot itkuŋ-ken u ahäŋkuk. Ahäŋirän nadänpäj dapun tänpäj yabäŋkuŋ; ^{3t} Imaka kubä kädäp mebet udewani unitä imätkaŋ äma kubäkubä terak iŋiŋ yäpmäj kuŋirä. ^{4u} Iŋiŋirä Ekäni täŋo Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äroŋkuk. Munapiktä ämawebe terak äroŋkaŋ meni tänpidäm taŋirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yäŋkuŋ.

⁵ Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu oraŋ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpärare-ken itkuŋ. ⁶ Itkaŋ mämä pähap u

^q 1:22 Jon 15:27 ^r 1:24 Jon 2:25 ^s 2:1 Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 ^t 2:3 Mat 3:11

^u 2:4 Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17

nadānpānjā Munapiktā āpā māmā tāṅkuk-ken ugān abā tokṅeṅ moreṅkuṅ. Abā tokṅeṅ moreṅpānj nadāṅkuṅ; Jesuta nadākinik tāṅpani āmawebetā āmawebe pāke ābuṅo unitāṅo man kotāk iniken iniken terak yānjirā nadānpānj-nadāwā inide kubā tāṅkuk. ^{7v} Nadānpānj-nadāwātāk pāhap tāṅpānj jākjāk yāṅkuṅ. Jākjāk yāṅpānj yāṅkuṅ; Ai! Āma ḡowā Galili komeken nanikgān. ⁸Upāṅkaṅ jide tāṅpānj nininken nininken man terak yānjirā nadākamāṅ? Ninā kome kubāken nanikgān nāmo. ^{9-10w} Nin ātu Patia nanik, ātu Midia nanik, ātu Elam nanik, ātu Mesopotemia nanik, ātu Judia nanik, ātu Kapadosia nanik, ātuwā Pontus nanik, ātu Esia nanik, ātu Frikia nanik, ātu Pamfilia nanik, ātu Isip nanik, ātu Libia kome Sairini yotpārare-ken nanik, ātu Rom nanik yāk. ¹¹Rom nanik uwā Juda āma bureni ba āma ātu Juda nanik tāṅo kādet iwarani. Tāṅpānj āma ātu Krit nanik, Arebia nanik yāk. Ninā kome uken-uken nanik upāṅkaṅ āma itkaṅ ḡo Anutu tāṅo tāktāki inipārik kubā unitāṅo manbiṅam nininken nininken man terak yāṅahānjirā nadākamāṅ! yāk. ¹²Ude yāṅpānj kikṅutpānj-nadāwātāk bumta tāṅkuṅ. Nadāwātāk tāṅpānj ini-tāgān man yāṅpānj-nadāk ḡode tāṅkuṅ; Wāra! ḡo jide ahātak? ¹³Ude yānjirā āma ātutā yāṅārok man ḡode yāṅkuṅ; Ude nāmo! yāk. U wain ume taṅi naṅpānj nadāk-nadāki paorākaṅ man ḡo yākaṅ yāk.

Pitatā man mebāri yāṅahānpānj yāwetkuk

¹⁴Ude yānjirā Pitakāt noriye 11 āmawebe inamiken akuṅpānj Pitatā gera terak ḡode yāwetkuk; Juda nanik in ba āmawebe pāke uken-uken nanik ābāṅo Jerusalem yotpārare-ken itkaṅ ḡo in juku peṅjirā imaka ahātak ḡonitāṅo mebāri tāwera nadāwut; ¹⁵In āma itkamāṅ ḡo wain ume naṅkaṅ tāṅguṅguṅ tākamāṅ yāṅ nadākaṅ, upāṅkaṅ nāmoinik yāk. ⁹kīrok tamimaṅ apiinik tāyak ḡopāṅkaṅ jide tāṅpānj tāṅguṅguṅ tākamāṅ? ¹⁶Nadākaṅ? Imaka ahānjirān kākaṅ ḡonita profet biani kubā wāpi Joeltā ḡode yāṅahāṅkuk;

- ¹⁷ *Anututā ḡode yāyak; Tārektārek kadāni-kenā Munapikna
āmawebenaye kuduptagānta kireṅ yāminjira kudān mebāri mebāri
api pewā ahāneṅ yāk.
Āpetjiye nanaktā nākḡo mena jinom yāpmānpānj api yāṅahāk tāneṅ.
Ba gubaṅitā kudān kudupi ayābu ude api kāneṅ,
Ba āmawebe tāgawanitā nākḡo kudān dāpmonken api yabāk tāneṅ.*
- ¹⁸ *Bureni, kadāni uken nākḡaken Munapik epān āmawebenaye terak
imaka, api piṅ yābaret yāk.
Piṅ yābarira unitā mena jinom yāpmānpānj api yāṅahāk tāneṅ yāk.*
- ¹⁹⁻²⁰ *Tāṅkaṅ Ekāni tāṅo kadāni pāhap, iniken mebāri sākgāmān kwawak
pewān ahāwayāṅ tāyak u nāmo ahānjirān nāk kudān kudupi mebāri
mebāri kunum gānaṅ ba kome terak api pewa ahāneṅ yāk.*

^v 2:7 Apos 1:11 ^w 2:9 2Ti 1:15

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahänej yäk. Edaptä bipmän urani api täñpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peñyänjeweke.

12^x *Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täñkentäj namän yänkañ gera yänjirän Ekäni uwä imagutpäñ tewän inita biñam api irek yäk.*

Jol 2:28-32

22^y Ude yänpän Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayäj. Anututä kehäromi iminjirän in bämopjin-ken itpäñ epän kehäromi nikek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täñjirän kañpäñ nadänkuñ. Kudän täñkuko unitä mebärini yänahänjirän u Anututä iniñ kireñpewän äpuk yäj kañpäñ nadänkuñ. 23^z Uwä Anututä nadänjirän patkuko ude, ba yäntäreñ imiñkuko udegän, ketjin terak äronjirän intä iwan täñ imiñkuñ. Inä Anututa nämo nadäj imanita iniñ kireñjirä päya kwaköp terak utpewä kumbuk. 24^a Upänkañ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneñi yäpmäj päñaku teñkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumäj-kumänjtä äma u täga iñitnañi nämo unita kumäj-kumäj täño komi pähap u ketäreñ imiñkuk. 25 Täñkañ unitagän Devittä man ñode yänkuk;

Näk Ekäni kakinik täñpäñ nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täñpewän umuntäwet yäk.

26 *Unita bänepnatä gäripi nadänpäñ menatä oretoret pähap täyak yäk.*

Ba gupna imaka, Anututä täñ namayäj täyak unitagän pidäm täyak yäk.

27^b *Tänpakañ kudupi ämaka näk nabäj äwaräkuk täñjiri kumäj-kumäj komeken itpäñ nämo api parawet yäk.*

28 *Nämoinik, gäkä irit täño kädet näwoñärenkuno unita dubika-ken itkañ bänep oretoret terak api kuñaret yäk.* *Sam 16:8-11*

29^c Notnaye, Devittä man ude yänkuko unita oranin Devit täño manbiñam kwawak ñode täwera nadäwut; U kumbänpäñ äneñkuñ. Unitäño awañ uwä ninken ño pen itak yäk. 30^d Upänkañ Devit ini uwä profet itkuko unita ñode nadänkuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kañ-ahäwänkañ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yäj nadänkuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yänkehärom täñkuko unita ude nadänkuk. 31^e Ude nadänpäñ mebäri-ken umu Kristo täño

^x 2:21 Rom 10:13 ^y 2:22 Jon 3:2 ^z 2:23 Apos 4:28, 1Pi 1:20 ^a 2:24 Apos 3:15

^b 2:27 Apos 13:35 ^c 2:29 1Kn 2:10; Apos 13:36 ^d 2:30 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 ^e 2:31 Sam 16:10

akukakukita yāṅkuk. Mebāri unita ṅode yāṅkuk; Anututā kaṅ-āwarākuk tāṅjirān kumāṅ-kumāṅ komeken itpāṅ nāmo api parawek yāk. ^{32f} Eruk, Jesu uwā Anututā kumbani-ken nanik yāpmāṅ pāṅaku teṅjirān nin kudup dapunintā kaṅkumāṅ. ^{33*} Tāṅpāṅ āronkuko Anutu tāṅo kerī bure kāda wāpi biṅam ikek itak. Itkaṅ Munapik ninta biṅam yāṅ nimani u Jesutā Nani-ken nanik yāpmāṅpāṅ piṅ nibatak ṅo yāk. Piṅ nibatak unitāṅo mebāri kaṅpāṅ nadākaṅ ṅo. ³⁴⁻³⁵ Tāṅpākaṅ Devit ini uwā kunum gānaṅ nāmo āronkuk. Mangān ṅode yāṅkuk;

Ekānitā nākṅo ekānina iwetkuk;

*Abā ketna bure kāda iriri iwankaye ābot gāmotka-kengān kaṅ
yepmaṅpa yāk.*

Sam 110:1

^{36h} Unita Isrel āmawebe in kudup nadākinik ṅode tāṅput; Inā Jesu pāya kwakāp terak utkuṅo u Anututā iwoyāṅpāṅ Ekāni intājukun-inik irekta teṅjuk. Ba Jesu u Kristo, āmawebenaye yāmagurekta iwoyāwani ubayāṅ yāṅpāṅ yāṅkwawa taṅkuk yāk.

Āmawebe māyaptā bānepi sukureṅkuṅ

³⁷ⁱ Tāṅpākaṅ Pitatā man yāṅkuko uwā āmawebe bānepi yāpurinik tāṅpāpāṅ Pitakāt aposoro ātu ṅode yāwetkuṅ; Eruk notniye, nin jide tānayāṅ? ^{38j} Yāṅjirā Pitatā yāwetkuk; In kuduṅtagān injin injin bānepjin sukurewākaṅ Jesu Kristo wāpi terak ume ārut tamīṅjirā momijin kaṅ paorān yāk. Ude tāṅjirā Anututā Kudupi Munapik, bānep ironita api tamek yāk. ^{39k} Imata, bian Ekāni Anutunintā injinta ba nanakjiyeta ba āmawebe komeni komeni it yāpmāṅ kukaṅ u inita yāmagurayāṅ tāyak u kuduṅtagān Kudupi Munapik tamikta yāṅkehārom taṅkuk yāk.

^{40l} Pitatā man ātukāt yāpurārātpāṅ umun man ba jukuman ṅode yāwetgān tāṅkuk; Inā āma waki tāṅpani ābot ṅo kowata yāpnayāṅ tākaṅ uwā yabāṅ umuntaṅ yepmaṅpeṅ ābāṅjirā tāmagutnayāṅ yāk. ^{41m} Tāṅpākaṅ kepma ugān āmawebe 3000tā Pitatā Jesu tāṅo manbiṅam yāwerirān nadāṅpāṅ iyap tāṅjirā ume ārut yāmiṅjirā Jesu tāṅo ābotken yāput peṅkuṅ. ⁴²ⁿ Ude tāṅpāṅ aposorotā Jesu tāṅo kādet niwetpāṅ niwoṅārewut yāṅpāṅ nadākinik tāṅpani pāke unitā ehutpāṅ kepmani kepmani abā kubā-kengān it tāṅkuṅonik. Tāṅpāṅ bānep kubāgān terak tāṅkentāk kowata kowata tāṅpeṅ kuṅatkaṅ kubā-kengān itpāṅ kārāga^o naṅit Anutu-ken yāṅpāṅ epān tāṅit tāk tāṅkuṅonik.

^f 2:32 Apos 1:8 ^{*} 2:33 Apos 1:4, 7:55-56 ^h 2:36 Apos 5:30-31 ⁱ 2:37 Luk 3:10,12; Apos 16:30 ^j 2:38 Luk 24:47; Apos 3:19 ^k 2:39 Ais 57:19 ^l 2:40 Lo 32:5; Plp 2:15
^m 2:41 Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 ⁿ 2:42 Apos 20:7 ^o 2:42 Kārāgata yāyak uwā Ekāni tāṅo dākum naknakta yāyak

Bānep kubāgān tānpāṅ sākgāmān itkun

^{43p} Kadāni uken aposorotā kudān kudupi āmatā tānaṅi nāmo tāṅit, Anutu tāṅo kehāromi kwawak pewā ahāṅirā āmawebe māyaptā Anututa nadāwā inide kubā tāṅkuṅ. ^{44q} Tānpākaṅ nadākinik tāṅpani pāke unitā ānok kubāgān itpāṅ tuṅum imaka kudup uwā nin kuduptagān tāṅo yāṅ nadānpāṅ tāṅkentāk kowata kowata tāk tāṅkuṅonik. ⁴⁵ U komeṅi ba tuṅumi āma ātuta yāniṅ kireṅpāṅ moneṅ yāpmānpāṅ noripaki kubā imaka kubāta wāyākṅewānā tāṅkentāṅ imik tāṅkuṅonik. ^{46r} Tānpāṅ kepma kepma kudupi yot gānaṅ āro kubā-kengān itpāṅ Anutu inīṅoret tāṅkuṅonik. Tāṅkaṅ ketem ba kārāga uwā, yot kubākubāken penta itpāṅ bānep kubāgān peṅpāṅ oretoret terak nak tāṅkuṅonik. ^{47s} Tāṅkaṅ kadāni kadāni Anutu wāpi yānpāṅ inīṅoret tāṅkuṅonik. Sākgāmān ude kuṅarirā āmawebe kuduptā gāripi nadāṅ yāmik tāṅkuṅonik. Tānpākaṅ kepmani kepmani Ekānitā epān tāṅjirān āmawebe ātu bānep sukureṅpāṅ Anututa biṅam tānpāṅ nadākinik tāṅpanitā ābotken yāpurārāt tāṅkuṅonik.

Pitatā āma kubā yāpān tāgaṅkuk

3 ^{1t} Eruk kadāni kubāta Pita kenta Jon kudupi yot gānaṅ ārodayāṅ kuṅkumān. U Anutu-ken yāṅapik man yākyāk kadāni, 3'kirok bipāda kuṅkumān. ^{2u} Kuṅpāṅā kaṅkumān; Āma kubā, miṅitā inide kwāyāhāneṅ bāyaṅpāṅ tewani u irirān. Āma uwā kepma kepma noriyetā yāṅikṅat yāpmāṅ pāṅku kudupi yot tāṅo yāma kubā, wāpi Yāma Sākgāmān uken tek tāṅkuṅonik. Tewākaṅ āma unitā āmawebe kudupi yot gānaṅ āroṅirā yabānpāṅ moneṅta ketkewat tāṅkukonik. ³ Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gānaṅ āroṅirān āma kwāyāhāneṅ tāṅpani unitā yabānpāṅ moneṅta yāṅapiṅkuk. ^{4v} Yāṅapiṅirān Pita kenta Jontā kaṅ tāpāneṅpāṅ Pitatā man ṅode iwetkuk; Nibā! yāk. ⁵ Yāwānā āma unitā imaka kubā kāwep namida yāṅ yākamān yāṅkaṅ dapun tāropigān yabāṅkuk. ^{6w} Tāṅjirān Pitatā iwetkuk; Nāk moneṅ nāmo upāṅkaṅ imaka kubā nākken itak u tāga gamayāṅ. Uwā ṅode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitāṅo wāpi terak ṅode gāwetat; Gāk pidām taṅpāṅ akuṅkaṅ ku! yāk.

⁷ Ude iwetpāṅ Pitatā āma kwāyāhāneṅ tāṅpani unitāṅo kerī bure kāda iṅitpāṅ tāṅkentāṅ imiṅpāṅ pāṅaku teṅkuk. Teṅjirān uterakgān āma unitāṅo gukuri kuroṅi kehārom tāṅkuṅ. ^{8x} Ude tāṅpāṅ pidām taṅpāṅ akuṅpāṅ kuṅat yabāk-yabāk tāṅkuk. Tāṅkaṅ Pita Jon-kāt kuṅkaṅ āma unitā tāṅoret terak kumaṅ Anutu wāpi inīṅ orettāṅ kudupi yot yewa gānaṅ āroṅkuṅ. ⁹⁻¹⁰ Āma u akumaṅ kuṅatkaṅ Anutu wāpi inīṅ orerirān

^p 2:43 Apos 5:11 ^q 2:44 Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 ^r 2:46 Luk 24:53

^s 2:47 Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24 ^t 3:1 Apos 10:3,9,30 ^u 3:2 Jon 9:1; Apos 14:8

^v 3:4 Apos 14:9 ^w 3:6 Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 ^x 3:8 Jon 5:14; Apos 14:10

ämawebetä kaŋpäj ñode nadänkuŋ; Äma ño kwäyähäneŋ täŋpani Yäma Säkgämän-ken moneŋta yänapiwani ukeŋo! yäk. Ude kaŋpäj nadäwä inide kubä täŋpöpäj jäkjäk yänkuŋ.

Pitatä kudupi yot gänaŋ manbiŋam yänahänkuk

¹¹Tänpäkaŋ ämawebe päke u biŋam u nadänkaŋ kikŋutpäj bäräŋeŋ kumaŋ kudupi yot täŋo bägup moräki wäpi Solomon täŋo bägup, Pita Jontä itkumän-ken u kuŋpäj kaŋkuŋ; Äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpmän wädänkaŋ irirän. ¹²Ämawebetä bäräŋeŋ äbänjirä yabänpäj Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ñonita imata kikŋutpäj-nadäwätäk täkaŋ? Ba dapun taŋi imata nibäkaŋ? In nekta ñode käwep nadäkaŋ; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoŋi unita äma ño yäpän tägawöpäj tewän kuŋatak ño. Ude nämo! ¹³^y Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täŋo Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biŋam ärowani imiŋkuk. Imiŋkuko upänkaŋ inä äma u iwan keru terak teŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kadäni Pailattä jop tewa kwän yän yänjirän intä nämoinik yän yänpäj Jesuta mäde ut imiŋkuŋ. ¹⁴Jesu u kudupi, siwoŋi-inik upänkaŋ intä unita bitnänpäj Pailat iweröpäj äma kumän-kumän urani kubä jop tewän kuŋkuk yäk. ¹⁵^z Bureni! Inä irit täŋo mähemi urä kumbukopäj Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päŋaku kwawak peŋjirän kaŋkumäŋo u täwet ahäkamak yäk. ¹⁶Tänpäkaŋ Jesu u, unita nadäkinik tänpäj wäpi biŋam kehäromi terakgän äma intä kaŋpäj nadäwani ñokeŋo tägatak yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkaŋ unitä äma dapunjin-ken itak ño yäpän tägakaŋ.

¹⁷^a Upänkaŋ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä tärewöpäj Jesuta kädet ude täŋ imiŋkuŋ yän nadätat. ¹⁸^b Ude täŋkuŋo upänkaŋ ñode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadänpäj api kumbek yän yänahäk täŋkuk. Eruk, kudän intä täŋ imiŋkuŋo uterak Anututä tänpewän iniken man biani u bureni ahänkuk. ¹⁹^c Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut imiŋpäj bänepjin sukureŋpäj Anutu-ken kut! Ude täŋjirä Anututä momijin täga api ärut tamek yäk. ²⁰Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it tamiŋpäj api täŋpidäm taŋ tamik täŋpek. Ba Jesu, Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyän tamiŋkuko u imaka, api tamek yäk. ²¹Tänpäkaŋ apiŋowä Jesu kunum gänaŋ itkaŋ kadäni Anututä imaka imaka kudup täŋkodak takta peŋkuko, kadäni unita itsämänktak. Kadäni unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yänahänkuk. ²²^d Täŋpäkaŋ bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ñode yänkuk;

^y **3:13** Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32 ^z **3:15** Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10 ^a **3:17** Luk 23:34, 1Ti 1:13 ^b **3:18** Luk 24:27 ^c **3:19** Apos 2:38
^d **3:22** Lo 18:15,18-19; Apos 7:37

Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ñodewani ahäkta api iwoyäwek yäk. Äma u ahänppän man kädet täwerirän nadänppän inä unitäño meni jinom ugän kañ iwarut yäk. ²³Tän, äma kubätä profet unitäño mani nämo buramiwayän täko uwä Anututä yäpmän daniñpän inigän tewän pänku kumänppän paotlinik api täñpek yän yänjuk.

²⁴Bureni, profet biani Anutu täño manbiñam yänjahäk täñkuño u, Samuel-ken yäput peñkañ u mädeni-ken profet ätu ahän yäpmän äbuño u kuduptagäntä äma udewani kubä kome terak api ahäwek yän yänjuk. Eruk bian ude yänkuño kadäni u ahätak ño yäk. ²⁵^e Imaka tägatäga Anututä tamikta profet meni terak yänkehärom täñpän oraniye-kät topmäk-topmäk kubägän täñkuko, in u yäpmäkta biñam täkañ yäk. Nadäkañ? Anutu uwä orajin pähap Abraham ñode iwetkuk; Gäkño orañka kubä terak ämawebe äbot komeni komenita iron pähap api täñ yämet yäk. ²⁶^f Eruk, Anututä epän ämani u iwoyänppän iniñ kireñpewän kome ño terak inken jukun ahänjuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude api ahäwek yän bian yänkuño ude. Täñpäkañ iron pähap api täñ yämet yän Abraham iwetkuko u ñode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u peñpän bänepjin sukurewut yänppän täñkentän tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

Pita kenta Jon komi yotken yepmanjuk

4 ¹^s Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiñam yäwerirän bä mop äma ätukät äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun äma unitä ahän yämiñkuñ. ²⁻³^{h i} Äma yarä uwä ämawebe manbiñam ñode yäwet täñkumäno unita kokwawak nadän yämiñkuñ; Jesu uwä kumbani-ken nanikpäñ kodak täñpän akuñkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak täñpeñ akuñ moreneñ. Man ude yäwerirän nadänppän Pita kenta Jonta kokwawak nadänppänä manken yepmanayän nadänkuñopän kome bipänppän kwep kañ yänppän yepmäñitpän jop komi yotken pänku yepmanpä patkumän. ⁴^j Ude täñkuño upänkañ ämawebe mäyaptä Jesu täño manbiñam nadän moreñpän Jesuta nadäkinik täñ imiñkuñ. Täñpäkañ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täñpän Jesu täño äbotken yäput-peñirä äbot u 5,000 ude täñkuk. Täñpäkañ äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänppän daniwani, webe ironikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

⁵Eruk patkuño yänewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täñkuñ. ⁶Käbeyä

^e 3:25 Stt 22:18; Gal 3:8 ^f 3:26 Apos 13:46 ^g 4:1 Luk 22:4,52 ^h 4:2 Apos 23:8

ⁱ 4:3 Apos 3:1 ^j 4:4 Apos 2:41

tänjkuŋo uwä bämop äma intäjukun tänpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok tänjkuŋ. ^{7^k} Käbeyä tänpän Pita kenta Jon u yän-yäkŋat päbä yepmanpän yäwet yabänjkuŋ; Ek imataken kehäromi upän yäpmänjkaŋ imaka u tänjkumän? Ba netä wäpi terak tänjkumän?

^{8^l} Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk tänjirän ŋode yäwetkuk; Isrel ämawebe täŋo äma ekäni ekäni ba watä äma, ⁹ in nektä äma kwäyähäneŋ tänpani tänjentän imiŋkumäko unita yänpän ba niwet yabäkaŋ? Ba jide tänpän äma unitä tägaŋpeŋ kuŋkuko unita nadäna yänpän yäkaŋ? ^{10^m} Mebäri unita nadänayän yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ŋode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneŋ tänpani u tägaŋpeŋ akumaŋ kuko apiŋo iŋamjin-ken itak ŋo yäk. Tänpäkaŋ Jesu u intä bian iŋitpän päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkuŋo upänkaŋ Anututä kumbani-ken nanikpän äneŋi yäpmän pänjaku teŋkuko kodak itak yäk. ^{11ⁿ} Jesuta man ŋode kudän täwani pätak;

Bek yot tänpanitä kawä wawäpän manpä kuŋkuŋo upänkaŋ apiŋo bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak. Sam 118:22

Eruk bek bämopi u Jesu. ^{12^o} Nadäkaŋ? Kome terak nanik äma kubätä waki kerik-ken nanik täga nämo api nimagurek. Nämo inik! Jesu u kubägänpän komen ämawebe nin nimagurekta iniŋ kirewani.

Äma täŋo man nämo buramine

¹³ Pitatä ude yänjirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap tänjkuŋ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänaŋ nämo ärowani. U äma jopigän upänkaŋ umunkät nämo, man kehäromigän yänjahänjirän yabänpän-nadäwä inide kubä tänjkuk. Tänpän bian yarä uwä Jesu-kät kuŋarirän yabänjkuŋo upän nadänpewä kuŋkuk. ¹⁴ Tänpäkaŋ äma kwäyähäneŋ tänpani u imaka, gupi tägaŋkuko u bok wädänjirän yabänpän kowata man kubä yäwetta wäyäkŋewä wawäpän penkuŋ.

¹⁵ Kowata yäwetta wäyäkŋewä wawäpän Pita kenta Jon yän-yäwat-pewä käbeyä penpän yäman pänku irirän inigän itkaŋ ŋode yänpän-nadänjkuŋ; ^{16^p} Nin äma yarä ŋonita jide tänayän? Kudän kudupi inipärik kubä tänjirän Jerusalem naniktä biŋam kudup nadän morekaŋ yäk. Unitä nintä nämo tänjkumän yän äwo täga nämo yäne. ¹⁷ Man unitä komeni komeni kuŋat moreŋirän kudup nadän moreneŋo udetä äma yarä u umun man yäwetpena äma unitäŋo wäpi terak ämawebe wari yänjahänpän yäwetdentawä yäk. ^{18^q} Eruk, ude yänpän Pita kenta

^k 4:7 Mat 21:23 ^l 4:8 Mat 10:19-20 ^m 4:10 Apos 3:6,13-16 ⁿ 4:11 Mat 21:42
^o 4:12 Mat 1:21 ^p 4:16 Jon 11:47 ^q 4:18 Apos 5:28,40

Jon yānpewā äbānpāḡ ḡode yāwetkuḡ; Ek Jesu wāpi terak āma āneḡi yāwetpāḡ yāwoḡārek nāmoinik tādeḡ yāk. ¹⁹ Ude yāḡirā kowata ḡode yāwetkumān; Injin kaḡpāḡ nadāwut yāk. In tāḡo man buramiḡkaḡ Anutu tāḡo man pekta Anututā nadāwān tāḡawek ba nāmo? ²⁰ Imaka kaḡpāḡ nadāk tāḡ yāpmāḡ äbumāko u kābop tāḡa penaḡi nāmo yāk. ²¹⁻²² Ude yāwānā eruk Juda āma ekāni ekānitā āma yarā u bārāpi u ba u yāmikta nadāk kubā nāmo yāpuḡo unita āneḡi jop yājiwāt-inik tāḡpāḡ peḡ yāwetpewā kuḡkumān. U imata, āma kwāyāhāneḡ tāḡpani u tāḡawani bumik, obaḡ 40 ude irepmiranipāḡ yāpān tāḡaḡkuko unita āmawebe pāke unita kaḡpāḡ nadāḡkuḡ; ḡḡowā Anutu-ken nanik kudān kudupi kubā yāḡ nadāḡpāḡ Anutu iniḡoret tāḡkuḡ.

Anutu tāḡo äboriyetā Anutu-ken yāḡapiḡkuḡ

²³ Eruk, Pita kenta Jontā ekāni ekāni tāḡo kābeyā-ken naniktā äpāmaḡ äbot tāḡpani noriye-ken kuḡkumān. Tāḡpāḡ bāmop āma intājukun tāḡpani-kāt Juda tāḡo ekāni ekānitā man yāwetkuḡo u kumān yāwetkumān. ²⁴ Yāwerān nadāḡpāḡ bānep nadāk-nadāki kubā-kengān peḡpāḡ Anutu-ken oretoret terak ḡode yāḡapiḡkuḡ; Ekāni pāhap, ḡāk kunum, kome, ḡwāḡu pāhap ba imaka mebāri mebāri uterak itkaḡ u kudup yāḡiri ahāḡkuḡ. ²⁵ Tāḡpākaḡ Kudupi Munapikka iniḡ kireḡpewi unitā oranin pāhap Devit, watā āmaka meni tāḡpidām taḡirān man ḡode yāḡkuk;

Äma äbori äbori imata kokwawak taḡi nadāk tākaḡ?

Ba ima mebārita tāḡpāwak tākta man topmāk tākaḡ? Upāḡkaḡ tāḡa nāmo api tāneḡ.

²⁶ *Tāḡpāḡ komeni komeni tāḡo intājukun āmatā kābeyā tāḡpāḡ Ekāni ba iwoyāwani Kristota iwan tāḡ yāmikta man yāḡpāḡ-nadāk tāk tākaḡ.*

Sam 2:1,2

²⁷ O Anutu, Devit tāḡo man uwā bureni ahāḡkuk. Jerusalem yotpārare ḡoken Herot kenta Pailat-kāt Isrel āma ätu, ba ḡuḡ äbotken nanik ätu unitā kudupi epān āmaka Jesu iwoyāḡkuno u utta kābeyā tāḡpāḡ man topuḡ. ²⁸ Tāḡpākaḡ ḡākḡaken nadāk-nadākka ba kehāromikatā ude kaḡ ahāwān yāḡ tawaḡ bian peḡkuno udegān iwatpāḡ tāḡkuḡ. ²⁹ Unita Ekāni, umun man āmatā niwet tākaḡ u yabāḡpāḡ-nadāḡpāḡ watā āmakaye nin ḡo tāḡpidām taḡ nimiḡiri manka bātakigān yāḡahāk tākāna! ³⁰ Tāḡpākaḡ kehāromika kaḡ niwoḡāre. ḡāk ketkatā kāyām ikek yāpmāḡ pāḡaku kaḡ yepmaḡ. Ba kudupi epān āmaka Jesu u wāpi terak kudān kudupi mebāri mebāri kaḡ tā.

^r 4:19 Apos 5:29 ^s 4:24 Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6 ^t 4:27 Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 ^u 4:28 Apos 2:23 ^v 4:29 Efe 6:19

³¹ ^w Eruk, yāņapik man ude yāņpāņ irirā yot kābeyā itkuņo unitā kwaiņkuk. Tāņpākaņ Kudupi Munapiktā ābot tāņpani u kudup uwāk tāņjirān u punin terak Anutu tāņo man gwāk pimiņpāņ bātakigān yāņahāk tāņkuņ.

Ābot tāņpanitā bānep kubāgān terak kuņatkuņ

³² ^x Tāņpākaņ nadākinik tāņpani kuduptagān bānep kubāgān peņkuņ. Tāņpāņ imaka pat yāmiņkuņo u nākņo-gākņo yāņ nāmo yāņkuņ. Nāmo, imaka kudup pat yāmiņkuņo u nin kudup tāņo yāņ yāk tāņkuņ. ³³ ^y Tāņpākaņ aposoroniyetā Ekāni Jesu kumbani-ken naniktā akuņkuko unitāņo manbiņam man ba kudān kehāromi terak yāņahāņ yāpmāņ kuņkuņ. Tāņjirā Anutu tāņo orakorakitā bāmopi-ken taņi tokņeņ patkuk.

³⁴ ^z U bāmopi-ken kubātā jāwāri nāmo kuņatkuņ. Epān tobāt ba tuņum ikek itkuņo u āmata yāmiņpāņ moneņ yāpuņ. ³⁵ Moneņ yāpmāņpāņ aposorota yāmiņjirā yāpmāņ daniņpāņ noriye ātu ketem tuņumta wāyākņek epān tāk tāņkuņo uterakgān yāmik tāņkuņonik.

³⁶ ^a Tāņpākaņ ābot u gānaņ nanik āma kubā wāpi Josep, Livai ābotken nanik kubā, kome tāpuri kubā wāpi Saiprus u nanik. Tāņkaņ aposorotā wāpi kubā Banabas yāņ iwetkuņ. U ninin man terak āma bānep tāņpidām tāwani. ³⁷ Tāņpākaņ āma unitā epāni tobāt yāniņ kireņpāņ moneņ yāpmāņpāņ aposorotā yāpmāņ danikta kudup peņkuk.

Yanāpi yarātā tāņyākņarani tāņkumān

5 ¹ Tāņ, ābot tāņpani u gānaņ nanik yanāpi yarā wāpi Ananias Safaira u imaka, epān tobāri āmata yāniņ kireņpāņ moneņ yāpumān. ² ^b Ude tāņpāņ Ananias yanāpi bānep kubāgān peņpāņ Ananiastā moneņ morāki inita kābop peņkaņ morāki yāpmāņ pāņku aposoro kerik-ken peņkuk. ³ ^c Eruk ude tāņjirān Pitatā Ananias iwetkuk; Gāk imata bānepka-ken Satan yāņikņat pābā tewi irirān epān tobātka terak moneņ yāpuno unitāņo morāki gākņata kābop peņkun? U Kudupi Munapik tāņikņarani tāyan! ⁴ Nadātan? Nin nāmo peņ gāwetkumāņ. Gākņaken gārip terak epān tobātka āmata yāniņ kireņpāņ moneņ yāpun. Ba moneņ yāpuno u imaka, gākņata biņam unita moneņ upāņ imaka u ba u tāņpayāņ nadāņpāņ tāga tāņpen yāk. Upāņkaņ imaka nāmo tānaņi tākta imata nadāņkun? Nadātan? U nin nāmo tāņ-nikņatan, u Anutu tāņikņatan yāk. ⁵⁻⁶ Pitatā man ude yāņjirān nadāņpāņ uterakgān Ananias Pita dubini-ken kumāņpāņ maņ patkuk. Kumāņpāņ parirān āma gubaņi gubaņitā manbiņam u nadāņpāņ bārāņeņ ābā Ananias tektā uwāk tāņpāņ yāpmāņ pāņku āneņkuņ. Ude tāņjirā āmawebetā umuri ahāņkuko unitāņo manbiņam nadāņpāņ umun pāhap tāņkuņ.

^w 4:31 Apos 2:4 ^x 4:32 Apos 2:44 ^y 4:33 Apos 2:47 ^z 4:34 Apos 2:45

^a 4:36 Apos 11:22-26; Apos 13:2-3 ^b 5:2 Apos 4:34-35 ^c 5:3 Jon 13:2

7Tānpāŋ 3 auas ude tāreŋirān Ananias webeni, āpitā kumbuko u nāmo nadānkaŋ Pitaken kuŋkuk. 8Pānku kawān Pitatā iwetkuk; Ek moner, epān tobāt terak yāpumāno u kudup nimimān ba nāmo? Yāwānā Safairatā iwetkuk; Ei, u kumān tamimāk yāk. 9Ude yāwānā Pitatā iwetkuk; Etāŋ, ek imata bānep kubāgān tānpāŋ Ekāni tāŋo Kudupi Munapik tāŋjkuŋarani tāmān? Iŋo yabā! Āma āpka yāpmāŋ pānku āneŋpeŋ ābā yāma-ken itkaŋ ŋo yāk. Gāk imaka, udegān yāpmāŋ pānku ānenayāŋ yāk. 10Pitatā man ude yāŋirān uterakgān Safaira Pita dubini-ken kumānpāŋ maŋ patkuk. Kumānpāŋ parirān āma gubaŋi gubaŋi ukeŋonitā āneŋi ābā kaŋpāŋ komegup yāpmāŋ pānku āpi dubini-ken āneŋkuŋ. 11Ude tāŋirā āmawebe ābot tāŋpani kuduŋtagān ba āmawebe gāgāni ātu manbiŋam u nadānkuŋo unitā bumta umuntaŋkuŋ.

Aposorotā kudān kudupi pewā ahāŋkuŋ

12^d Tānpākaŋ kadāni uken aposorotā kudān kudupi mebāri mebāri āmawebe bāmopi-ken pewā ahāŋkuŋ. Tānpāŋ aposoro-kāt nadākinik tāŋpanitā kudupi yot yewa gānaŋ āronpāŋ bāgup kubā wāpi Solomon tāŋo bāgup uken ānok kubāgān itpāŋ kābeyā tāk tāŋkuŋonik. 13Tāŋirā āmawebe gāgānitā nadākinik tāŋpanita bānep tāga nadāŋ yāmik tāŋkuŋopāŋ umuntaŋpāŋ bok nāmo it tāŋkuŋonik. 14^e Upāŋkaŋ kepma kepma āma māyaptā Ekānita nadākinik tānpāŋ nadākinik tāŋpani ābot ukāt yāpurārātpāŋ ānok pāhap kubāgān tāŋkuŋ. 15Tānpākaŋ biŋam nadānpāŋ āmatā noriye kāyām mebāri mebāri nitek yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. Edaptā Pita terak yāpurirān wāranitā kāyām ikek uterak kuŋirān kaŋ tāgawut yānpāŋ kādet gāgāni-ken bukā ba gāraŋ terak yepmak tāŋkuŋonik. 16^f Ba āmawebe ānok pāhap yotpārare tāpuri tāpuri Jerusalem dubini-ken naniktā noriye kāyām ikek ba mājotā magārani yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābuŋ. Tāŋirā aposorotā u kudup yāpā tāgaŋkuŋ.

Juda āmatā aposorota iwan tāŋ yāmiŋkuŋ

17^g Aposorotā ude tāŋirā bāmop āma intājukun tāŋpani-kāt noriye Satyusi ābotken nanik unitā yabānpāŋ ninpāŋ nirepmitkaŋ yāŋ nadānpāŋ kokwawak pāhap nadāŋ yāmiŋkuŋ. 18Ude tānpāŋ aposoro u yepmāŋitpāŋ yotpārare unitāŋo komi yotken yepmaŋkuŋ. 19-20^h Tānpākaŋ bipani ugān Ekāni tāŋo aŋero kubātā ābā yāma dātpāŋ aposoro u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ yāman āpmonpāŋ ŋode yāwetkuk; In kudupi yotken kuŋpāŋ āmawebe irit kuŋat-kuŋat kodakita manbiŋam kudup yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋput yāk. 21Yāwerānā mani buramiŋpāŋ kome yāŋeŋirān kudupi yotken pānku aŋerotā yāwetkuko udegān Anutu tāŋo manbiŋam āmawebe yāwetpāŋ yāwoŋāreŋkuŋ.

^d 5:12 Apos 2:43, 14:3 ^e 5:14 Apos 2:41, 21:20 ^f 5:16 Mak 6:56; Apos 19:11-12

^g 5:17 Apos 4:1-2,6 ^h 5:19 Apos 12:7-10

Yäwetpäñ yäwoñärek täñ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun täñpani-kät noriye ätu unitä yäñpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä äma kudup äbäkañ käbeyä tañi täñkuñ. Käbeyä täñpäñ aposoro yäñ-yäkñat yäpmänj äbäka komi äma ätu yäwet-pewä komi yotken kuñkuñ. ²² Komi yotken kuñpäñ aposorota wäyäkñewä wañkuñ. Wäyäkñewä wawäpäñ äneji äyänutpeñ päñku käbeyä täñkuñ-ken ahäñpäñ yäwetkuñ; ²³ Aposoro komi yotken nämo itkañ! Nin kumäño u yäma kehäromi-inik täñ-täpänewani irirän watä ämatä watä irirä yabämänj. Täñpäkañ yäma dätpäñ gänañ unu kubä nämo kamänj yäk. ²⁴ Ude yänjirä kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun ämakät bämop äma intäjukun täñpani unitä nadänpäñ-nadäwätäk pähap täñpäñ yänkuñ; Jide ahätäk?

²⁵ Nadäwätäk ude täñ irirä äma kubätä äbäñpäñ yäwetkuk; Ai, nadäwut! Äma komi yotken yepmañkuño ukeñowä kudupi yotken kuño ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek epän täñ itkañ yäk. ²⁶ ⁱ Ude yäwänä kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun ämatä noriye yämaguränkañ päñku aposoro yepmäñitpäñ käbeyä-ken yäñ-yäkñat yäpmänj äbuñ. Komi nämo yämiñkuñ. Jop yäñ-yäkñat yäpmänj äbuñ, ämawebetä mobätä nidäpneñ yäñ nadänpäñ.

Aposoro umunkät nämo kuñatkuñ

²⁷ Yäñ-yäkñat yäpmänj käbeyä tañiken äbäñpäñ Juda äma ekäni ekäni injamiken yepmañkuñ. Yepmañjirä bämop äma intäjukun täñpanitä ñode yäwet yabäñkuñ; ²⁸ ^j Nadäwut! Nin äma u wäpi terak ämawebe yäwetpäñ yäwoñärekta yäjiwät man kehäromi-inik täwetkumäño u nämo nadäñkuñ ba? Upäñkañ täkañ ño kawut yäk. In nintäño man irepmitpäñ manbiñam yänahäntäj kuñjirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadäj morekañ yäk. Ba ugän nämo. Äma unitäño kumäk-kumäki nintä terakgän wohutta ehurani täk täkañ!

²⁹ ^k Ude yäweränä Pitakät aposoro ätutä yänkuñ; Ude nämo! Äma täño man buramiñkañ Anutu täño man mäde utnañi nämo pätak yäk. ³⁰⁻³¹ ^{l m} In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upäñkañ oranin täño Anututä kumbani-ken nanikpäñ wädäj tädot päro ini keru bure kada wäpi biñam ikek teñkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keru-ken nanik nimagurani wäp ude imiñkuk. Täñpäkañ äma unitä täñkentäj yämiñjirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peñpäñ bänep sukureñjirä momini api peñ yämek yäk. ³² ⁿ Imaka imaka äma uken ahäj imiñkuño u dapunintä yabäñitna ahäñkuñ. Täñpäñ äma unitäño manbiñam uwä Kudupi Munapiktä täñ-mehamtañ nimiñjirän

ⁱ 5:26 Mat 14:5 ^j 5:28 Apos 4:18; Mat 27:25 ^k 5:29 Apos 4:19 ^l 5:30 Apos 3:15

^m 5:31 Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 ⁿ 5:32 Apos 1:8

yānjahāk tākamāŋ. Nadākaŋ, Kudupi Munapik u āmawebe Anutu tāŋo mani buramik tākaŋ unita yāniŋ kirewani.

³³ ° Aposorotā man ude yānjirā nadāŋpāŋ Juda āma ekāni ekānitā kubiri pāhap nadāŋpāŋ man topmāŋpāŋ kumāŋ-kumāŋ kaŋ dāpna yāŋ yāŋkuŋ. ³⁴⁻³⁵ P Man ude yāŋ irirā ukāt nanik kubā wāpi Gamalieltā noriye iŋamiken akuŋkuk. Gamaliel uwā Parisi āma tāŋo Baga man yāwoŋārewani āma kubā. Āmawebe kuduptā Gamaliel u oraŋ imik tāŋkuŋonik. Eruk, Gamalieltā akuŋpāŋ kudupi yot tāŋo watā āma yāwerān aposoro yāma-ken yepmaŋpā irirā noriye ŋode yāwetkuk; Isrel āmanaye, in āma ābot ŋo kādet kubā yāwoŋārena yāŋpāŋā ket nadāwā tumbākaŋ kaŋ tāŋput yāk. ³⁶ q Āma kubā wāpi Teudas unitā bian tāŋkuko ukeŋo nadākaŋ? Uwā inita nāk wāpna biŋam ikek yāŋ yānjirān āma 400 udetā mani buramik tāŋkuŋonik. Tāŋpākaŋ gapmantā kumāŋ-kumāŋ urirā āma ukāt irani umuntaŋpāŋ kuŋtāŋpā kuŋkuŋ. Ude tānjirā unitāŋo wāpi biŋam kwawak itkuko u paotkuk. ³⁷ r Ba ātu itkaŋ gapmantā āma danik-danik kadāni-ken āma Galili komeken nanik kubā wāpi Judas, unitā gapman yāwat kirekta āma ātu yāmagurānkaŋ āmik pewā ahāŋkuŋ. Tāŋpākaŋ gapmantā Judas urirā noriyetā kuŋtāŋpā kuŋkuŋ. ³⁸ Unita ŋode tāwera nadāwut; Āma ābot ŋo imaka kubā nāmoinik yāwoŋārene. Yāniŋ kireŋpena jop kut yāk. Nadākaŋ? Kādet jide iwāt tākaŋ uwā āma tāŋo nadāk-nadāk terak iwāt tākaŋ u tāŋpāwā ini jop tāga api paorek yāk. ³⁹ Upāŋkaŋ Anutu tāŋo nadāk-nadāk terak tāk tākaŋ u tāŋpāwā tāga nāmo api yāniŋ bitnāneŋ yāk. Anutu iwan tāŋ imineŋo udetā! yāk.

⁴⁰ s Gamalieltā ude yānjirān Juda āma ekāni ekāni kābeyā tāŋkuŋo unitā man yāŋkuko u buramiŋpāŋ yāŋpewā aposoro yāman kuŋkuŋo u āneŋi yot gānaŋ āroŋkuŋ. Āroŋirā komi āma yāwerā pārip-pāripta dāpmāŋpāŋ Jesu wāpi terak man nāmo yānjahākta yāniŋ bitnāŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ yabā kātāŋpewā āpāmaŋ kuŋkuŋ. ⁴¹ t Tāŋpāŋ aposorotā Juda tāŋo āma ekāni ekāni u yepmaŋpeŋ oretoret terak kuŋpāŋ ŋode yāŋtāŋ kuŋkuŋ; Wisiknin, Anututā nibāwān tāgawāpāŋ nadāŋ nimiŋjirān Jesu wāpita yāŋpāŋ māyāk yāpmāŋkamāŋ! ⁴² u Tāŋpākaŋ epān tāk tāŋkuŋo u nāmo peŋkuŋ. Nāmoinik, kepma kepma kudupi yot gānaŋ ba āmawebetā yotken āroŋpāŋ Jesu tāŋo manbiŋam yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkuŋ. Manbiŋam Tāga u ŋode yāwet ahāŋkuŋ; Āma Anututā āmawebe inita yāmagutta bian iwoyāŋkuko wāpi Kristo u Jesu ubayāŋ!

° 5:33 Apos 7:54 P 5:34 Apos 22:3 q 5:36 Apos 21:38 r 5:37 Luk 2:1-2

s 5:40 Apos 4:18 t 5:41 Mat 5:10-12, 1Pi 4:13 u 5:42 Apos 9:22, 17:3

Aposoro täñkentäktä äma 7 yabän ahänkuñ

6 ^{1v} Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäktä nadäkinik täñ imiñpäñ äbot täñpani yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ it-pewä äbot tañi täñkuk. Täñirä nadäkinik täñpani ätu Grik man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopi-ken yänjawak ahän yämiñkuk. Täñpäñ Grik man yäwanitä Juda man yäwani ñode yäwetkuñ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it täkañ u täñkentän yämik täkañ yäk. Täñkañ nin nanik webe kajat u imata nämo täñkentän yämik täkañ? ²Ude yänjirä nadänpäñ aposoro 12 unitä nadäkinik täñpani ämawebe yän-päbä äbot kubägän yepmañpäñ ñode yäwetkuñ; Nintä Anutu täño man yänjahäktä u mäde ut imiñkañ ketem yäpmän daniñpäñ yämik-yämikgän täna siwoñi nämo täñpek yäk. ^{3w} Unita notniye, in bämopjin-ken äma siwoñi kuñarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmän kuñarani ba Munapiktä uwäk täwani u yabän ahäwäkañ epän kädet udewani yabän yäwatpäñ täktä yepmana yäk. ⁴Ude täñpäkañ nininä kadäni kadäni epän täk takamän ude, yänjapik man ba Anutu täño mangän api yänjahäk täne.

^{5x} Ude yänjirä ämawebe päke unitä aposoro täño man kädet unita gäripi nadänpäñ äma ñodepäñ iwoyännpäñ yepmañkuñ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk täkinik täñpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas, kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upänkañ iniken äbekiye oraniye täño kädet peñpäñ Juda täño Anutu iniñ oretoret kädet u iwarani kubä. ^{6y} Eruk äma 7 u yabän ahänpäñ aposoro injamiken yepmañirä aposorotä Anutu-ken yänjapik man yänkañ kerä äma uterak peñpäñ yäniñ kireñkuñ.

^{7z} Täñirä Anutu täño mantä weñ patkuk. Weñ parirän ämawebe mäyaptä manbiñam u nadänkañ nadäkinik täñpäñ Jerusalem komeken nadäkinik täñpani äbot u äbä yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ it-pewä bäräñeñ äbot tañi täñkuk. Täñirä bämop äma mäyaptä udegän Jesu täño manbiñam u nadänpäñ Jesuta nadäkinik täñ imiñpäñ Jesu täño kädet ugän iwatkuñ.

Juda ämatä Stiven manken teñkuñ

^{8a} Eruk Stivenken Anutu täño orakoraki ba kehäromitä patinik täñjirän kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nitek ämawebe bämopi-ken täñkuk. ^{9b} Täñjirän kañkañ Juda äma ätutä kokwawak täñpäñ Stiven-kät yän-awätkuñ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken

^v 6:1 Apos 4:35 ^w 6:3 1Ti 3:7 ^x 6:5 Apos 8:5 ^y 6:6 Apos 13:3, 14:23 ^z 6:7 Apos 2:41, 16:5 ^a 6:8 Apos 2:43 ^b 6:9 2Ti 1:15

käbeyä täk tänpäni. Yänjawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotpäraren nanik ba kome taŋi yarä wäpi Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpäj yän-awätkuŋ. ^{10 c} Eruk, Stiven-kät yänjawätkuŋo upänkaŋ Kudupi Munapiktä täŋkentäj imiŋpäŋ nadäk-nadäk täga imiŋirän äma ekäni ekäni u Stiventä man yänjkuko u täga nämo irepmittkuŋ. ^{11 d} Ude täŋkuŋo unita käbopgän äma ätu Stiven jopman ŋode ikŋatta yän-yäkŋatpäŋ yämagutkuŋ; Nin Stiventä Moses kenta Anututa yänjärok man yänjirän nadäk täkamäj. ¹² Eruk äma unitä jopman ude yänjirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋäremani äma unitä nadänpäŋ kokwawak nadänkuŋ. Täŋpäŋ päŋku Stiven iŋitpäŋ imagut yäpmäj päŋku Juda äma ekäni ekäni täŋo käbeyä taŋiken teŋkuŋ. ^{13 e} Käbeyä-ken Stiven jop ikŋatta äma ätu yepmaŋkuŋ. Täŋkaŋ Stiven imagut päŋku u tewäwä äma jopman ikŋatta yepmaŋkuŋo unitä ŋode yänkuŋ; Kadäni kadäni äma ŋo Anutu täŋo kudupi yot ba Moses täŋo бага man unita yänjärok yänjirän nadäk täkamäj yäk. ¹⁴ Ŋode yänjirän nadänkumäj yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wärämutpäŋ kädet nintä iwatta Mosestä niwetpäŋ niwoŋärenkuko u kudup awähutpäŋ kodaki api pewek. Ude yänjirän nadänkumäj yäk. ¹⁵ Yänjirä Juda äma ekäni ekäni itkuŋo u kuduŋtagäntä Stiven-gänpäŋ kaŋ-yäputkuŋ; Stiven iŋami dapun uwä aŋero iŋam dapun bumik äworeŋjirän.

Stiventä manbiŋam yänjahänkuk

7 ¹ Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun tänpäni unitä Stiven ŋode iwet yabänkuk; Man äma ŋonitä yäkaŋ ŋo bureni ba jop? ^{2 f} Yäwänä Stiventä yänkuk; Nanaye notnaye, juku peŋpäŋ man yäwayän täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämo kuŋkaŋ ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mäheŋi unitä ahän imiŋkuk. ^{3 g} Ahän imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk komeka kujat ŋo ba ämawebekaye yepmaŋkaŋ kome näkä gäwoŋärewayän täyat-ken u kaŋ ku yäk. ^{4 h} Ude iweränkaŋ Abraham Kaldia nanik täŋo kome u peŋpäŋ Haran komeken päŋku itkuk. Uken ittänŋän nanitä kumbänä Anututä äneŋi peŋ iwet-pewän kome intä itkaŋ-ken ŋo äbuk yäk. ^{5 i} Täŋpäkaŋ Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämo imiŋkuk. Upänkaŋ Anututä Abraham nanak kubä nämo bäyawanipän yänkehäromtak man ŋode iwetkuk; Gäk ba oraŋkayeta kome ŋo api taŋiŋ kirewet yäk. ^{6 j} Täŋpäkaŋ intäjukun, oraŋkayetä päŋku äma ätutä komeken api itneŋ yäk. Ude itkaŋ kome mäheŋ täŋo watä epän äma jopi irirä komi epän yämiŋ yäpmäj kuŋjirä obaŋ 400 ude api täreneŋ yäk.

^c 6:10 Luk 21:15 ^d 6:11 Mat 26:59-61 ^e 6:13 Jer 26:11 ^f 7:2 Stt 11:31 ^g 7:3 Stt 12:1
^h 7:4 Stt 11:31-12:5 ⁱ 7:5 Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 ^j 7:6 Stt 15:13-14; Kis 12:40

7^k Upänkaŋ mäden, äma oraŋkayeta komi yäminayän täŋo uwä kowata näkä api yämet yäk. Ude täŋjira oraŋkayeta kome u penpen kome ŋoken äbä itkaŋ api naniŋ oret täneŋ yäk. 8^l Täŋpäkaŋ Anututä Abraham man ude iwetpäŋ ukät topmäk-topmäk kubäŋan pewän ahänjukuk. Täŋpäŋ topmäk-topmäk unitäŋo wäranita nanak ämani täŋo gupi moräk madäkta Abraham iwetkuk. Täŋpäkaŋ mäden, Abrahamtä Aisak bäyaŋkuk. Bäyaŋpäŋ kepma 8 ude itkaŋ nanaki täŋo gupi moräk madänjukuk. Täŋpänkaŋ Aisaktä tägaŋpäŋ Jekop bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ Jekoptä tägaŋpäŋä nanakiye 12 bäyaŋkuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäŋo oraniye pähap u yäk.

9^m Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadän imiŋpäŋ gwäki yäpmäkta nadänpäŋ Isip komeken watä epän jop täkta yäniŋ kirewäpäŋ yänjikŋat yäpmän kuŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upänkaŋ Anututä Josepta watäni it imiŋkuk. 10ⁿ Täŋpäŋ Anututä täŋkentän imiŋjirän kome uken bäräpi mebäri mebäri ahän imiŋkuŋo u kumän yärepmiŋ moreŋkuk. Täŋkaŋ kadäni Joseptä Isip täŋo intäjukun äma Fero ukät man yänpäŋ-nadäk täk täŋkumän-ken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädet tägagän imänkaŋ man yänjirän Fero unitä nadänkaŋ Josepta gäripi pähap nadänjukuk. Gäripi pähap nadänpäŋ unitä Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täŋo ba iniken epän ämawebeniye täŋo yabän yäwat äma ekäni kubä itta iwoyänpäŋ teŋkuk.

11° Täŋpäkaŋ kadäni uken edap pähap iŋjirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkuk-ken uken ketem kumän paot moreŋkuŋ. Paot moreŋjirä äbekniye oraniyetä ketemta wäyäkŋek epän täŋpäŋ komi bumta nadänjukuk. 12^p Ude täŋkaŋ Jekoptä Isip kome wit ketem itkaŋ yän biŋam nadänpäŋ nanakiye ketem yäpmäkta Isip kome mämäram pen yäwet-pewän kuŋkuŋ. 13^q Kuŋkuŋo äbä ittängän äneŋi kuŋkuŋ. Kuŋjirä Joseptä yabänpäŋ noriye ŋode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yän yäwetkuk. Ude yänjirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täŋo ahäk-ahäki täŋo mebäri nadänjukuk. 14^r Ude yäwetkaŋ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduptagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäkta man pewän kuŋkuŋ. 15^s Ude täŋpänkaŋ Isip kome äpmo ittängän Jekop kumbuk. Ba nintäŋo oraniye imaka udegän uken päŋku ittängän kubäpäŋ kome uken äneŋkuŋ. 16^t Kome uken äneŋkuŋopän mäden Jekop-kät nanakiye täŋo kujari u äneŋi yäpmän päŋku Sekem yotpärare, äma äneŋpani-ken u äneŋkuŋ. (Kome moräk, äma änektä u bian, Abrahamtä siliwa moneŋ Hamo täŋo nanakiyeta yämiŋpäŋ inita yäpuko u.)

^k 7:7 Kis 3:12 ^l 7:8 Stt 17:9-14; Stt 21:4 ^m 7:9 Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23
ⁿ 7:10 Stt 41:37-44; Sam 105:21 ^o 7:11 Stt 41:54 ^p 7:12 Stt 42:1-5 ^q 7:13 Stt 45:1-4,16
^r 7:14 Stt 45:9-11; Stt 46:27 ^s 7:15 Stt 46:1-7; Stt 49:33 ^t 7:16 Stt 23:2-20; Stt 33:19;
 Jos 24:32

Moses täjo manbiñam

17^u Tänpäkañ Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäkta kadäni keräp täñkuk. Kadäni uken Jekop täjo äbot Isip kome itkuño u bumta wej patkuk. 18^v Eruk mäden Isip kome täjo intäjukun äma kodaki kubä, Josep täjo mebärita nämo nadäwani u ahänkuk. 19^w Tänpän intäjukun äma unitä Jekop täjo äbot, nintäño oraniye u, jop yäknatpän komi epän waki tañi yämiñkuk. Tänpän nanak paki api ahäwani miñiye naniye peñ yäwet-pewän yepmañpä kumäkta biñam täñkuñ. 20^x Kadäni uken Moses, miñitä bäyañkuk. Moses u Anututä kañirän nanak tägagämän kubä täñkuk. Tänpän watäni it imiñirä nanitä yotken it yäpmän äbänpän komepak yarakubä täñkuk. 21^y Täñirän mäden miñi nanitä yäman peñirän Isip kome täjo intäjukun äma täjo äperitä yäpmänpän nañ towiñkuk. 22 Täñirän Moses u Isip täjo nadäk-nadäk kädet kudup u iwetpän iwoñärek täñirä nadänpän äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nitek ude ahänkuk.

23 Eruk, Mosestä täganpän obañ 40 ude täreñirän noriye Isrel ämawebe kuñpän yabäwayän nadänkuk. 24^z Ude nadänpeñ kuñpänä kañkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi imiñirän kañpän noripähap u täñkentänpän kowata Isip äma u kumän-kumän utkuk. 25 Tänpän Mosestä nadänkuk; Notnayetä kañpän ñode api nadäneñ yäk; Anututä Moses kerä terak api täñkentän nimek. Ude nadänkuko upänkañ ude nämo nadänkuñ. 26 Nämo, kepma kubäta Mosestä kuñatpän Isrel äma yarä ämiñirän yabänkuk. Yabänpän ämik täñkumäno u däpmän täkjewa yänkañ kuñpän yäwetkuk; E! Ek injek-tägän imata ämiñ itkamän? 27 Yäwänä äma ämik yäput peñpän täñkuko unitä Moses pimiñ mañpän kwäpäñ yänkuk; Gäk nintäño intäjukun äma ba man yäpmän daniwani äma ude itta netätä iwoyänpän gepmak? 28 Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude näk nura yänkañ täyan? 29^a Ude yänirän Mosestä man u nadänpänä ämetpeñ kuñkuk. Ämetpeñ kumañ Midia naniktä komeken kuñkuk. Uken päñku äbani ude itkañ webe yäpmänpän nanak ämani yarä bäyañkuk.

30^b Eruk, kome uken irirän obañ 40 ude täreñirän kepma kubäta Mosestä kome ämani nämoken Sainai pom dubini-ken kuñatkuk. Kuñarirän Anutu täjo añero kubätä ahän imiñkuk. Ahän imiñkuko uwä päya täpuri kubä känani terak kädäp mebet ijiñirän añero u gänañ irirän kañkuk. 31 Tänpäkañ Mosestä u kañpän nadäwätäk pähap täñkuk. Tänpän ket tänpän käwa yänkañ dubini-ken kuñpän Ekänitä ñode iwerirän nadänkuk; 32 Näk orañkaye Abraham Aisak Jekop,

^u 7:17 Kis 1:7 ^v 7:18 Kis 1:8 ^w 7:19 Kis 1:10-22 ^x 7:20 Kis 2:2; Hib 11:23

^y 7:21 Kis 2:3-10 ^z 7:24 Kis 2:11-15 ^a 7:29 Kis 2:21-22; Kis 18:3-4 ^b 7:30 Kis 3:1-10

unitāŋo Anutu yāk. Ude yāŋirān Mosestā bumta kwaiŋpāŋ āneŋi kakta umuntaŋkuk. ³³Tāŋirān Ekānitā iwetkuk; Kome itan uwā kudupi-inik unita gāk kuroŋka ārārani u yāŋopmāŋpāŋ pe yāk. ³⁴Nadātan? Nāk āmawebenaye Isip kome itkaŋ komi epān waki taŋi nadāŋ yāpmāŋ ābuŋo u yabāŋpāŋ-nadāt yāk. Ba konām gera tāŋ yāpmāŋ ābuŋo u nadāŋ yāmit yāk. Unita apiŋo u yāmagura yāŋpāŋ āpātāt yāk. Tāŋpākaŋ Moses, nāk āneŋi peŋ gāwetpewa Isip komeken kaŋ ku yāŋ, ude iwetkuk.

³⁵Eruk Stiventā manbiŋam u yāŋpāŋ āneŋi ŋode yāwetgān tāŋkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubā nāmo. U Moses, Isrel āmatā bitnāŋpāŋ Gāk nintāŋo intājukun āma ba yāpmāŋ daniwani āma ude itta netātā iwoyāŋpāŋ gepmaŋkuk yāŋ iwetkuŋo ubayāŋ yāk. Ude iwetkuŋo upāŋkaŋ Anututā Moses ugāŋpāŋ intājukun āma ba Isrel āmawebe komi-ken nanik yāmagurekta aŋeroni iwerān pāya tāpuri-ken ahāŋ imiŋpāŋ epān man u imiŋkuk. ³⁶^c Tāŋpāŋ iwerān pāŋku Isrel āmawebe yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābuk. Ude tāŋpāŋ Isip komeken ba Gwāgu Gāmāniken ba kome kurāki-ken kudān kudupi mebāri mebāri ude tāŋ yāpmāŋ kuŋirān obaŋ 40 ude tāreŋkuk. ³⁷^d Tāŋpākaŋ Moses unitāgān Isrel āmawebe ŋode yāwetkuk; Anutu uwā notjiye tāŋo bāmopi-ken nanik profet kubā nāk ude wani api iwoyāŋ tamek yāŋ yāwetkuk. ³⁸^e Tāŋpāŋ Moses ini uwā kome kawuki-ken ābekniye oraniye-kāt kubā-kengān itkuŋ. Ba Sainai pom terak aŋerotā Anutu tāŋo meni-ken man yāpmāŋ pābā irit tāga tāŋo man iwerān nadāŋkuk. Man u ābekniye oraniye yāŋahāŋpāŋ yāwetta yāpuk.

³⁹^f Upāŋkaŋ ābekniye oraniyetā Moses tāŋo man nadākta bitnāŋpāŋ Moses ini imaka, udegān māde ut imiŋpāŋ āneŋi Isip komeken kukta gāripi nadāŋkuŋ. ⁴⁰^g Tāŋpākaŋ kadāni kubā Mosestā Sainai pom terak āroŋpāŋ irirān oraniyetā Aron ŋode iwetkuŋ; Moses nin Isip nanikpāŋ yāŋŋikŋat yāpmāŋ ābuko unitā jide tāŋpāŋ itak yāŋ nāmo nadākamāŋ yāk. Unita Aron, gākā anutunin ātu tāŋ nimi. Tāŋ nimikaŋ unitā intājukun tāŋ nimiŋpāŋ yāŋŋikŋat yāpmāŋ kādet-ken kaŋ kut yāk. ⁴¹^h Ude yāŋpāŋ bulimakau nanaki wārani kubā tāŋkuŋ. Tāŋpāŋ anutu jopi unita gupe kābāŋi nitek iŋiŋ imiŋkuŋ. Tāŋpāŋ imaka keritā tāŋkuŋo unita oretoret tāŋpāŋ āŋnak-āŋnak pāhap tāŋkuŋ. ⁴²ⁱ Ude tāŋirā Anututā māde ut yāmiŋkuk. Māde ut yāmiŋpāŋ yāniŋ kireŋirān guk kenta komepak, edap dapurita oraŋ yāmik tāŋkuŋonik. Ude tāŋkuŋo unita profet tāŋo man kudān terak ŋode kudān tāwani;

Anututā ŋode yāyak;

Isrel āmawebe, in kome kawuki-ken obaŋ 40 ude itkuŋ-ken u bulimakau ba sipsip dāpmāŋpāŋ gupe iŋiŋkuŋo u nāka nāmoinik iŋiŋkuŋ yāk.

^c 7:36 Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33 ^d 7:37 Apos 3:22 ^e 7:38 Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53 ^f 7:39 Nam 14:3 ^g 7:40 Kis 32:1,23 ^h 7:41 Kis 32:2-6 ⁱ 7:42 Jer 19:13

43 *Tānpān yottaba pāhap tekpān tānpāni yāpmānkaŋ kuŋat tānkuŋo uwā nākŋopān nāmo yāpmān kuŋatkuŋ.*

Nāmo, uwā anutu jopi wāpi Molek unitāŋo. Ba wābātjin Refan unitāŋo guk wārani yāpmān kuŋatkuŋ.

Tānpān u iniŋ oretna yānpān yāwik kujat kejima tānkuŋo unita nāk tāwat kireŋpewa Babilon kome kukŋi udude pānku api itneŋ
Amo 5:25-27

Yottaba tekpān tānpāni tāŋo man

44^j Stiventā ude yānpān pen ŋode yāwetgān tānkuŋ; Tānpākaŋ ābekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpān tānpāni yāpmān kuŋatkuŋo uwā Anututā unitāŋo wārani Moses iwoŋāreŋkuko udegān tānpāni. Kudupi yottaba u gānaŋ Anututā mani bureni yāwet tānkuŋonik. 45^k Eruk māden oraniye unitāŋo nanakiyetā kudupi yottaba u yāpmānkaŋ Josuatā intājukun tāŋ yāmiŋirān guŋ āma ābori ābori unitā komeken kuŋkuŋ. Yāpmān kumaŋ kome u ahāŋirā Anututā kome māhem yāwat kireŋirān ābekniye oraniye kome u koreŋpān kudupi yottaba kome ugān tānpān ukengān it yāpmān āroŋirā Devit ahāŋkuŋ. 46^l Tānpākaŋ Anututā Devitta nadāwān tāgagāmān kubā tānkuŋ. Devit uwā Jekop tāŋo Anutu unita yot tāga kubā tāŋ imikta Anutu-ken yāŋapik man yānkuŋ. 47^m Tānpākaŋ Devittā ini nāmo tānkuŋ. Nanaki Solomontā yot u tānkuŋ.

48 *Upānkaŋ Anutu Ārowani uwā yot āma keritā tānpāni-ken nāmo it tāyak. Unita profet kubātā bian Anutu meni jinom yāpmānpān man ŋode yānkuŋ;*

49 *Ekānitā ŋode yāyak;*

Kunum u nākŋo maŋirani bāgup. Ba kome uwā kuroŋna tāŋo yenpān irit bāgupna.

Unita yot jidewani kubā tāŋ namiŋirā api tāgawek? Nāmo!

50 *Imaka imaka pāke ŋo kudup nākŋa ketnatā tānkuŋ.* Ais 66:1,2

51ⁿ Ude yānpān Stiventā ŋode yāwetgān tānkuŋ; In gwākjin tāpāni-inik! Bānepjin ba nadāk-nadākjin uwā guŋ āma udewani yāk. Jukuŋin pik tānpān Anutu tāŋo man nāmo nadāk tākaŋ. Tānkaŋ ābekjiye orajiyetā bian tānkuŋo udegān inā Munapik tāŋo man wari wari ut tākaŋ yāk. 52° In tāŋo profet biani kubā netā irirān orajiyetā kudān waki nāmo tāŋ imiŋkuŋ? Nāmoinik! Profet biani māyaptā ŋode yāŋahāk tānkuŋ; Āma kādet siwoŋi tākta yāwani api ābek yāŋ yānkuŋ. Yāŋirā orajiyetā profet u kudup dāpmāk tānkuŋonik. Eruk, āma kādet siwoŋi tākta yāwani u

^j 7:44 Kis 25:40 ^k 7:45 Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 ^l 7:46 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5

^m 7:47 1Kn 6:1 ⁿ 7:51 Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 ^o 7:52 2Sto 36:16; Mat 23:31

bämopjin-ken ahäjirän intä äma u iwan keru terak peñirä kumäj-kumäj utkuñ. ^{53p} Bure, inä Anutu täño man kädet, aņero menitä yäwani u yäpuņo upañkañ nämo iwatkuņotä aņiņo udegän nämo iwat täkañ.

Stiven kumäj-kumäj utkuñ

^{54q} Stiventä man ude yäwerirän kokwawak pähap nadäj imiņpäj mäm täņpäj utnayäj täņkuñ. ^{55r} Upañkañ Munapiktä Stiven uwäk täñirän kunum terak dorapäj Anutu täño peñyānek kudän kaņkuk. Ba Jesu imaka, Anutu täño keru bure käda wäpi biņam ikek wädājirän kaņkuk. ^{56s} Ude kaņpāj yāņkuk; Eruk kawut! Näk kaņjira kunum aņeñirän Äma Bureni-inik uwä Anutu täño keru bure käda wädājirän käyat yäk. ⁵⁷ Stiventä ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä man yāņuruk-uruk pähap yāņpāj jukuni yäputpāj akuñ-kireņpāj bärāņeņ pāņku Stiven bāyāņ iņitkuñ. ^{58t} Bāyāņ iņitpāj yāpmāj pāņku yotpārare gägāni-ken kumbän yāņkañ mobätä utkuñ. Täņpākañ äma pengän jop ikñatkuņo unitä iniken teki punin nanik yāņopmāņpāj äma gubaņi kubä wäpi Sol u dubini-ken peņkuñ. ^{59u} Täņkañ mobätä pen ut irirä Stiventä yāņapik man ñode yāņkuk; Ekäni Jesu, gäk mäjona yāpmāj yäk. ^{60v} Ude yāņpāj gukut imāpmok täņpāj gera kehāromigän ñode yāņkuk; Ekäni, gäk äma nutkañ ñonitäno momini peñ yāmisi. Ude yāņpāj kumbuk. Utpewä kumājirän Soltä bānep tägagämän nadāņkuk.

Yäput peņpāj äbot täņpanita iwan täñ yāmiņkuñ

8 ^{1-2w} Täņkañ äma Anutu iniņ orerani ätutä konäm butewaki ärowani täņpāj Stiven täño komegup āneņkuñ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpārare-ken nanik äbot täņpanita yäput peņpāj iwan täñ nimiņpāj komi yāmiņkuñ. Ude täñ yāmiņirä metāņpeņ kumañ Judia komeken ba Samaria komeken kuñtäņpä kuñkuñ. Kuñ täņpä kuñirä aposoro-tägän Jerusalem yotpārare ugän itkuñ. ^{3x} Täņpākañ Sol uwä ämawebe äbot täņpani dāpmāņpāj yāwat kireņpāj yori gānaņgän yāwatpāj yepmāņjit yāpmāj āpāmañ pāņku komi yot gānañ yepmak täņkukonik.

Jesu täño biņam Samaria kome weņ patkuk

^{4y} Täņpākañ ämawebe päke ämetpeņ uken-uken kuñtäņpä kuñkuņo unitä kome pāņku ittāj kuñkuñ-ken Jesu täño manbiņam yāņahāntāñ kuñkuñ. ⁵ Täñirä äbot täņpani äma kubä wäpi Filip uwä yotpārare

^p 7:53 Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 ^q 7:54 Apos 5:33 ^r 7:55 Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 ^s 7:56 Kol 3:1 ^t 7:58 Apos 22:20 ^u 7:59 Sam 31:5; Luk 23:46

^v 7:60 Luk 23:34 ^w 8:1 Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 ^x 8:3 Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11

^y 8:4 Apos 6:5

kubä Samaria kome uken päŋku Anutu täŋo iwoyäwani Kristo unitäŋo manbiŋam yäwet ahäntäŋ kuŋatkuk. ⁶Manbiŋam yäwet ahäŋit kudän kudupi täŋit täntäŋ kuŋarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kaŋpäŋ nadäkinik täŋkuŋ. ^{7z}Täŋpäkaŋ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yäwat kireŋirän mäjo kähän yäŋpeŋ ämawebe yabä kätäŋpeŋ kuk täŋkuŋ. Ba ämawebe kwäyähäneŋ täŋpani ba guräŋ täwani mäyap yäpä tägaŋ yämik täŋkuk. ⁸Ude täŋ yämiŋirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuŋ.

⁹Täŋpäkaŋ uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U täŋpəwak ba kon mebəri mebəri täŋpani. Epän u täŋpewän bureni ahäŋirä Samaria ämawebetä kawä inipərik kubä täk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ Saimon uwä inita nadäwän ärowani täŋpəpäŋ näk wəpna biŋam nitek yäŋ yäk täŋkuk. ¹⁰Ude täk täŋirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäŋo man nadäktä gəripi nadäk täŋkuŋ. Gəripi nadäŋpəŋ ŋode yäk täŋkuŋonik; Äma ŋonitä Anutu täŋo kehäromi taŋi pähap yäŋ imani. U Anutu Kehäromi unitäŋo äpani yäŋ yäk täŋkuŋonik. ¹¹Täŋpəŋ kadäni kəroŋi ämawebe bəmopi-ken kudän udewani täŋ yəpmäŋ äroŋkuko unita ämawebetä kawä inide kubä täŋpəpäŋ nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ¹²Nadäkinik täŋ imiŋkuŋo upäŋkaŋ Filiptä Anutu täŋo kaŋiwat epän ba Jesu Kristo täŋo kehäromi unitäŋo manbiŋam täga yəwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni täŋpəpäŋ nadäkinik täŋirä Filiptä ume ärut yämiŋkuk. ¹³Täŋpäkaŋ Saimon imaka, manbiŋam bureni nadäŋpəŋ nadäkinik täŋpəŋ ume yəpuk. Täŋkaŋ Filip iwarän täŋirän Filiptä kudän kudupi mebəri mebəri kehäromi nitek täŋirän kak täŋkuk. Kaŋpäŋ nadäwän ärowani täk täŋkuk.

¹⁴Täŋpäkaŋ aposoro Jerusalem itkuŋo unitä Samaria ämawebetä Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpəŋ iŋit-inik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋkuŋ. Eruk nadäŋpəŋ Pita kenta Jon yepmaŋpə yəpmäŋ uken kuŋkumän. ¹⁵Päŋku ahäŋpəŋä Samaria ämawebe nadäkinik täŋkuŋo unita Anututä Kudupi Munapik yäniŋ kirewän yäŋpəŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋkumän. ¹⁶Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yəpuŋo unita. Jop, Ekäni Jesuta biŋam itneŋta ume ärut täŋkuŋ. ^{17a}Eruk aposoro yarä unitä keri ämawebe gwäki terak peŋirän Anututä Kudupi Munapik kireŋ yämiŋkuk.

¹⁸Aposoro yarä unitä keri ämawebe terak peŋirän Kudupi Munapiktä uwäk täŋ yämiŋirän Saimontä yabäŋpəŋ näk udegän kaŋ täŋpa yäŋkaŋ moneŋ yəpmäŋkaŋ äbuk. Äbäŋpəŋ yäwetkuk; ¹⁹Ek yarä ŋo näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkaŋ näkä ketna äma kubä terak peŋira Kudupi Munapik kaŋ yəpän yäŋ yäwetkuk.

²⁰Yäwänä Pitatä man kehäromi ŋode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upäŋ moneŋpəŋ suwayayäŋ yäyan? Nämoinik! Moneŋ

^z 8:7 Mat 10:1; Mak 16:17 ^a 8:17 Apos 19:6

u gäkŋa-kät bok geŋi kaŋ äriwun! yäk. ^{21 b} Bänepka Anutu iŋamiken siwoŋi nämo pätak. Unita gäk Anutu täŋo epän nintä täk tākamāŋ ŋo tākta u gānaŋ täga nämo äpmonŋpen. Nämoinik! ²² Gäk bänepka sukureŋpāŋ nadäk-nadäk waki iŋitan ŋo peŋpāŋ mäde ut imi yäk. Täŋkaŋ Ekāniken gera yāŋiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u kāwep peŋ gamek yäk. ^{23 c} Nāk ŋode gabāŋpāŋ-nadāt; Wakiwakikata bänepka täŋpān waŋkuŋ. Waki unitä gäk wakita biŋam iwoyāŋpāŋ topmāŋpāŋ gepmāŋitkaŋ itak.

²⁴ Ude yāwānā Saimontä ŋode yāŋkuk; Wāra! Ek Ekāniken gera yāŋ namiŋirān nāka butewaki nadāwān. Täŋirān imaka umuri nākken api ahāŋ namek yāŋ yākamān u ahāŋ namektawā yāŋ yāŋkuk. ²⁵ Täŋpākaŋ aposoro yarā Pita kenta Jon unitä imaka Ekānitä jide täŋ yāmiŋkuko unitāŋo manbiŋam yāwettāŋ kuŋkumān. Täŋkaŋ āneŋi Jerusalem āyāŋutpeŋ kuŋkaŋā Samaria āmawebe kādet miŋin-miŋin ittāŋ kwani u Manbiŋam Täga u yāŋahāŋpāŋ yāwet täŋtāŋ kuŋkumān.

Itiopia āma kubä täŋo manbiŋam

²⁶ Eruk, Ekāni täŋo aŋero kubätā Filip ahāŋ imiŋpāŋ iwetkuk; Gäk tuŋum täŋpeŋ iwoni kāda ku. Jerusalem kādet peŋpāŋ Gasa yotpārare kādet kaŋ iwat yäk. Kādet uwā āma nämo irani-ken pätak u nadātan? ^{27 d} Iwerānā Filip akumaŋ kuŋkuk. Kuŋtāŋgān kādet yāŋkuk-ken u Itiopia nanik āma kubä kaŋ-ahāŋkuk. Āma uwā wāpi biŋam nitek kubä, ini komeken nanik intājukun webe wāpi Kadasi unitāŋo epän āma ārowani kubä. U webe unitāŋo moneŋ yotta watāni irani. ²⁸ Āma u Jerusalem komeken Anutu iniŋoretta ābuko āneŋi karis terak kuŋirān. Karis terak maŋitkaŋ manbiŋam profet Aisaiatā kudān tāwani u daniŋtāŋ kuŋkuk. ²⁹ Kuŋirān Kudupi Munapiktā Filip ŋode iwetkuk; Gäk āma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk. ³⁰ Ude iwerānā Filip bārāŋeŋ dubini-ken kuŋpāŋ nadāŋkuk; Āma uwā profet Aisaiā täŋo manbiŋam u daniŋtāŋ kuŋirān. Nadāŋpāŋ yāŋkuk; Notnapak, gäk manbiŋam danitan unitāŋo mebāri nadātan ba nämo? ^{31 e} Yāwānā āma unitä kowata ŋode iwetkuk; Āma kubätā manbiŋam ŋonitāŋo mebāri nämo nāwerānā nākŋa jide täŋpāŋ mebāri nadāwet? Ude yāŋpāŋ Filip iwetkuk; Gäk ābā nākā itat-ken ŋo maŋirikaŋ bok kuda yäk.

³² Manbiŋam daniŋtāŋ kuŋkuko u man mujiŋi ŋodepāŋ daniŋtāŋ kuŋkuk;

U sipsip ude, utnayāŋ nadāŋpāŋ yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ.

Tāŋirā kwikinik itpāŋ man kubä nämo yāŋkuk. Āmatā sipsip pujiŋi madānayāŋ tāŋirā kwikinik it tākaŋ ude itkuk.

^b 8:21 Sam 78:37 ^c 8:23 Hib 12:15 ^d 8:27 Ais 56:3-7 ^e 8:31 Jon 16:13

³³ Tānpākaŋ wāpi biŋam yāpmāŋ āpāŋpāŋ kudān waki mebāri mebāri jop nadāŋ tāŋ imiŋkuŋ.

U yeri kubā nāmo peŋkaŋ kumbuk. Unita unitāŋo biŋam netātā api nadāneŋ? Nāmo inik, irit kuŋat-kuŋari kome terak u kerāpigān dāpmāŋ tākŋeŋ imiŋkuŋ. Ais 53:7,8

³⁴ Tānpāŋ Afrika āma unitā man u daniŋ paotpāŋā eruk Filip iwetkuk; Nāweri nadāwa. Profettā netātā yāŋpāŋ man ŋo yāŋkuk? Inita yāŋkuk, ba āma kubāta yāŋkuk? ³⁵ Ude yāwānā Filiptā man daniŋkuko uterak ba man ātu terak Jesu tāŋo manbiŋam tāga yāŋahāŋpāŋ iwetkuk.

^{36-37f} Yāŋpāŋ-nadāk tāŋtāŋ kumaŋ ume kubāken ahāŋkumān. Ahāŋpāŋ āma ekāni unitā yāŋkuk; Nabā! Jesu yāpurārātta ume ŋopāŋ tāga ārut namināŋi nāmo? ³⁸ Ude yāŋpāŋ karis iniŋ bitnāŋpewān itkuk. Irirān Filip-kāt āma ekāni u āpāmaŋ ume gānaŋ āpmonkaŋ Filiptā āma ekāni u ārut imiŋkuk. ^{39g} Ārut imānkaŋ ume gānaŋ naniktā abāmaŋ ābā gāgāni-ken irirān Ekāni tāŋo Munapiktā Filip pit kubāgān imagut yāpmāŋ kuŋkuk. Ude tāŋirān āma ekāni u Filip āneŋi nāmo kaŋkaŋ bānep oretoret pāhap terak ini kādet-ken kuŋkuk. ^{40h} Tānpākaŋ Filip uwā yotpārare kubā wāpi Asdot u ahāŋkaŋ, eruk Jesu tāŋo manbiŋam yotpārare kubākubāken yāŋahāŋtāŋ kumaŋ Sisaria komeken ahāŋkuk.

Ekānitā Sol ahāŋ imiŋkuk

Apos 22:4-16, 26:9-18

9 ¹ⁱ Kadāni uken Soltā Ekāni tāŋo iwarāntākiye kumāŋ-kumāŋ api tadāpet yāŋ umun man bumta yāwettāŋ kuŋatkuŋ. Tānpāŋ bāmop āma intājukun tāŋpani-ken kuŋkuk. ² Kuŋpāŋ iwetkuk; Gāk Juda āma tāŋo kābeyā yot Damaskus kome itkaŋ unitāŋo watā āmata man kudān kaŋ tāŋ yāmi yāk. Ude tāŋiri nāk pāŋku āmawebe Jesu tāŋo kādet iwarani u tāga api yepmāŋiret. Yāwānā bāmop āma unitā mani buramiŋpāŋ man kudān ŋode tāŋpāŋ imiŋkuk; Soltā āmawebe Jesu tāŋo kādet iwarani āmawebe ātu yabāŋpāŋā yepmāŋitpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ Jerusalem komeken api ābek yāk.

³ Man kudān ude tāŋpāŋ imānkaŋ Sol Jerusalem peŋpāŋ Damaskus kuŋkuk. Kuŋtāŋgān Damaskus yotpārare kerāp tāŋirān uterakgān kunum gānaŋ nanik peŋyāŋek pāhap kubātā Sol uwāk tāŋkuk. ⁴ Peŋyāŋek unitāŋo kehāromitā tāŋpewān Sol kome terak maŋpatkuŋ. Ude tāŋpāŋ āma kubā tāŋo man kotāktā ŋode yāŋirān nadāŋkuk; Sol! Sol! Gāk imata nāk tāŋpā wakta epāni tāyan? ^{5j} Ude yāwānā Soltā yāŋkuk; Ekāni, gāk netā? Yāwānā unitā yāŋkuk; Nāk Jesu, tāŋpi wawetta epāni tāk tāyan ubayāŋ yāk. ⁶ Eruk,

^f 8:36 Apos 10:47 ^g 8:39 1Kn 18:12 ^h 8:40 Apos 21:8 ⁱ 9:1 Apos 8:3 ^j 9:5 Apos 5:39, 1Ko 15:8

akuŋkaŋ kumaŋ yotpärare-ken ku yäk. Kuŋiri äma kubätä gabäŋ ahänpäŋ epän man api gäwerek. Gäwëranä udegän kaŋ tä yäk.

⁷Yänjirän äma Sol-kät bok kuŋatkuŋo u bärom tänpäŋ man kum kwikinik itkuŋ. Kwikinik itkaŋ äma bureni kubä nämo kaŋkaŋ man kotäk ugänpäŋ nadäŋkuŋ. ⁸Tänpäŋ Soltä akuŋpäŋ dapun ijiŋkuko upäŋkaŋ dapuri bipmäŋ urani pen irirän kerigän injit yäpmäŋ kumaŋ Damaskus yotpärare uken päŋku teŋkuŋ. ⁹Tewäkaŋ ume ketem nämo naŋkaŋ dupik ikegän pen irirän kepma yaräkubä ude täreŋkuŋ.

¹⁰Tänpäkaŋ Damaskus kome uken Jesu täŋo iwaräntäki kubä itkuko u wäpi Ananias. Ananias uwä dämpmonken Ekänitä gera terak wäpi yänjuk. Yänjirän Ananiastä yänjuk; Ekäni, näk itat ŋo yäk. ¹¹^kYäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ kädet kubä wäpi Kädet Siwoŋi yän yäwani u iwat yäpmäŋ ku yäk. Kuŋtängän Judastä yotken ahänpäŋ Tasmus nanik äma kubä wäpi Sol unita kaŋ iwet yabä yäk. Äma u yot u gänaŋ itkaŋ Anutu-ken yänjapik man yän itak yäk. ¹²Sol u dapuri tumbani itak upäŋkaŋ dämpmonken ŋode kak; Äma kubä wäpi Ananias unitä Sol dapuri yäpän tägakta yot gänaŋ äronpäŋ keru gupi terak peŋjirän kak yäk. ¹³^lYäwänä Ananiastä kowata ŋode yänjuk; Ekäni, ude nämo! Äma mäyaptä äma unita man ŋode yänjirä nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken ämawebekayeta täŋ yämik tänpäni yäk. ¹⁴^mU bämop äma intäjukun tänpänitä ämawebe ŋo nanik gäk wäpka terak yengämä pek täkaŋ u yepmäŋitta yäntäreŋ imiŋkuŋ yäk.

¹⁵ⁿUde yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkŋo epän watä ämana ude iwoyänkut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo, ba kome kubäkubä täŋo intäjukun äma, ba Isrel nanik näkŋo manbiŋam u yänjahänpäŋ yäwetta iwoyänkut yäk. ¹⁶^oTänpäŋ näkŋo wäpnata yänpäŋ komi bäräpi mäyap nadäwayän täyak uwä näkŋa-tägän api iwoŋärewet yäk.

¹⁷Ekänitä Ananias ude iweränä kumaŋ Judas täŋo yot gänaŋ äronpäŋ keriyat Sol terak peŋpäŋ ŋode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädet miŋin ahän gamiŋkuko unitä apiŋo näk peŋ näwet-pewän gäkken äbätat yäk. Gäk dapun äneŋi ijiwi kuŋirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän yänpäŋ näk peŋ näwet-pewän äbätat yäk. ¹⁸Ananiastä ude yäwän täreŋjirän uteräkän imaka kubä äwon bumik dapuri tänpipiŋkuko u täreŋ maŋkuk. Maŋjirän dapuri ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpäŋ käron akwänkaŋ päŋku Ananiastä Jesu wäpi terak ume ärut imiŋkuk.

¹⁹Tänpänkaŋ Sol ketem naŋpäŋ kehäromi äneŋi yäpuk.

Solta iwan täŋ imiŋkuŋ

Ude täŋkaŋ Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma yarägän itkuŋ. ²⁰Kadäni ugän yäput peŋpäŋ Juda täŋo käbeyä yot kome

^k 9:11 Apos 21:39, 16:9 ^l 9:13 Apos 8:3 ^m 9:14 Apos 9:1-2,21, 1Ko 1:2

ⁿ 9:15 Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5 ^o 9:16 2Ko 11:23-28

uken itkuŋo u gānaŋ āronpāŋ manbiŋam ŋode yāŋahāk tāŋkukonik; Jesu u Anutu tāŋo nanaki ubayāŋ yāŋ yāk tāŋkuk. ²¹*P* Ude yāŋirān nadāŋpāŋ āmawebe pāke unitā kikŋutpāŋ yāŋkuŋ; Wa! Āma ŋonitā-gān Jerusalem komeken āmawebe Jesu terak yēŋgāmā pek tākaŋ u tāŋpān waŋkuŋopāŋ udegān tāŋpa yāŋkaŋ ŋo ābuk yāk. U āmawebe yepmāŋitpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ bāmop āma intājukun tāŋpani-ken kwa yāŋkaŋ ābuk. Ude tāk tāŋkukopāŋ jide tāŋpāŋ Jesu tāŋo manbiŋam niwetak?

²²*q* Tāŋpākaŋ Sol nadāk-nadāk Anutu-ken nanik yāpmāŋkaŋ Juda āma Damaskus itkuŋo u ŋode yāŋahāŋpāŋ yāwet tāŋkuk; Jesuwā āmawebeniye yāmagutta Anututā iwoyāŋpāŋ teŋkuko ubayāŋ. Tāŋpāŋ Soltā Jesu tāŋo mebāri u kwawakinik yāŋahāŋirān Juda āmatā u nadāŋpāŋ manī wārāmutta tāŋbārāp taŋpāŋ nadāwātāk pāhap tāŋkuŋ.

²³*r* Soltā epān u kepma māyap tāŋ yāpmāŋ kuŋirān eruk, Juda āmatā Sol utta man yāŋpāŋ-nadāk tāŋkuŋ. ²⁴Kābop kābop yāŋpāŋ-nadāŋirā utnayāŋ yāŋkuŋo u Soltā manbiŋam nadāŋkaŋ kuŋarirān utnayāŋ yotpārare yewa unitāŋo yāma taŋi taŋiken kepma bipani watāni itkuŋ. ²⁵*s* Ude tāŋirā bipani kubāken kābop, Sol tāŋo iwarān tāwanitā Sol yāŋikŋat yāpmāŋ yotpārare tāŋo yewa kāroŋ uterak āroŋkuŋ. Āroŋpāŋā Sol iwerā yāk taŋi gānaŋ māŋirānkaŋ yāk ikek tewā komeken umu āpmonkaŋ ukādagaŋ metāŋpeŋ kuŋkuk.

²⁶*t* Tāŋpākaŋ Sol kumaŋ pāŋku Jerusalem yotpārare-ken ahāŋpāŋ Jesu tāŋo ābot tāŋpani-ken yāpurārārayāŋ yāŋirān u Jesu tāŋo iwarāntāki kubā yāŋ nadāwā bureni nāmo tāŋpāpāŋ umuntaŋkuŋ. ²⁷*u* Upāŋkaŋ Banabastā Sol not tāŋ imiŋpāŋ yāŋikŋat yāpmāŋ aposoro ābotken kuŋpāŋ Sol tāŋo manbiŋam ŋode yāwetkuk; Soltā Ekāni kādet miŋin kawānpāŋ man iwetkuko unitāŋo manbiŋam, ba Soltā Damaskus yotpārare-ken Jesu tāŋo manbiŋam kehāromigān yāŋahāŋkuko unitāŋo manbiŋam yāwetkuk. Tāŋirān āma kubātā nāmo iniŋ bitnāŋkuk.

²⁸Ude tāŋpānkaŋ Sol uwā Jerusalem komeken penta itkuŋ. Tāŋpākaŋ Ekāni tāŋo manbiŋam umunkāt nāmo, gwāk pimiŋpāŋ yāŋahāŋtāŋ kuŋatkuk. ²⁹Tāŋpāŋ kadāni kadāni Soltā Juda āma Grik mangān nadāwani-kāt Jesu tāŋo manbiŋam yāŋpāŋ-nadāk tāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ āma u Sol utnayāŋ kādetta wāyākŋek tāŋkuŋonik. ³⁰*v* Ude tāŋirā noriyetā nadāŋpāŋ Sol yāŋikŋat yāpmāŋ Sisaria komeken āpmonkuŋ. Tāŋpāŋ Sisaria kome unitā tewā yāpmāŋ kumaŋ pāŋku Tāsus kome ahāŋkuk.

³¹Tāŋpākaŋ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik ābot tāŋpani sākgāmān, kwini terak itkuŋ. Āma kubātā waki nāmo tāŋ yāmiŋkuk. Tāŋpākaŋ kādet siwoŋi terak Ekāni gāmori-ken kuŋarirā Kudupi Munapiktā bānepi tāŋpidām taŋpāŋ tāŋ-kehāromtaŋ yāmiŋirān āmawebe kodaki māyaptā Jesu tāŋo ābot tāŋpani yāpurārātkuŋ.

^P 9:21 Apos 8:3 ^q 9:22 Apos 17:3; Apos 18:5,28 ^r 9:23 Apos 23:12 ^s 9:25 2Ko 11:32-33
^t 9:26 Gal 1:17-19 ^u 9:27 Apos 9:4,20, 1Ko 9:1, 15:8 ^v 9:30 Apos 11:25; Gal 1:21

Pitatä käyäm ikek kubä yäpän täganjuk

³²Pitatä komeni komeni kuŋatkä yotpärare kubä wäpi Lida ahänpäj Anutu täŋo kudupi ämawebe uken irani ahäj yämänkaŋ penta itkuŋ. ³³Tänpäj uken äma kubä wäpi Enas ahäj imiŋkuk. Äma uwä tänguräj takinik tänpäj it yäpmäj äbänjirän obaŋ 8 ude täreŋkuk. ³⁴Äma u parirän Pitatä kaŋpäj iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmaŋpän tägatan unita akuŋkaŋ tek ämetpäränika yäpi tägawut yäk. Pitatä ude iwerirän uterakgän akuŋkuk. ³⁵Ude täŋkaŋ kuŋarirän Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduptä kaŋpäj bänepi sukureŋpäj Ekänita biŋam täŋkuŋ.

Kumbani kubä kodak taŋkuk

³⁶Kadäni uken Jopa yotpärare-ken äbot täŋpani webe kubä wäpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmoŋ). Webe unitä kadäni kadäni kädet tägatäga tänpäj ämawebe jäwäri täŋkentäj yämik täŋkukonik. ³⁷Tänpäkaŋ Pita Lida komeken irirän Tabita uwä käyäm tänpäj kumbuk. Kumänjirän komegup ume ärut imiŋpäj yot gänaŋ täŋkireki kubäken yäpmäj päro peŋkuŋ. ³⁸Tänpäkaŋ Lida yotpärare u Jopa yotpärare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot täŋpanitä Pita Lida komeken itak yäj nadänpäj äma yarä yäwerä kumaŋ päŋku Pitaken ahänpäj butewaki terak ŋode iwetkumän; Nintä komeken bäräŋeŋ kuna yänpäj gämagutdayäj äbäkamäk yäk. ³⁹Yäwänä Pitatä nadäj yämiŋpäj tuŋum tänpänkaŋ penta kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Lida yotpärare ahänpäj kumbani patkuk-ken u yäŋikŋat yäpmäj äroŋkuŋ. Äroŋjä webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagän äbä Pita itgwäjiŋpäj konäm butewaki täŋit, Tabita kodak itkaŋ tek mebäri mebäri bipmäj yämik täŋkuko u iwoŋäreŋit täŋkuŋ. ⁴⁰ * Täŋjä Pitatä peŋ yäwet-pewän yäman kuŋ moreŋjä guket imäpmok tänpäj yäŋapik man yäŋkuk. Yäŋapik man yäwän tärewäpäj äyänutpäj Tabita kaŋpäj yäŋkuk; Tabita, gäk aku! Yäwänä dapun ijiwän kwäpäj Pita kaŋpänjä akuŋ maŋit itkuk. ⁴¹Aku maŋirirän Pitatä kerigän iŋitpäj iwerän aku kəroŋ itkuk. Tänpänkaŋ Anutu täŋo ämawebe-kät webe kajat-kajat yäŋpewän ärowäkaŋ Tabita akutak ŋo kawut yäj yäwetkuk. ⁴²Ude täŋjirän unitäŋo manbiŋam Jopa yotpärare ahäj parirän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ⁴³ * Tänpäkaŋ Pita uwä äma kubä tom gupipäj imaka imaka täk täŋpani wäpi Saimon unitä yotken kadäni kəroŋi bumik it täŋkumänonik.

* 9:40 Mak 5:40-41 * 9:43 Apos 10:6

Anutu täño aŋerotä Konilias man iwetkuk

10 ^{1y} Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sisaria yotpärare uken itkaŋ Rom täño komi äma äbot kubä 100 ude unitäño intäjukun äma it täŋkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot yäŋ yäwerani. ²Konilias uwä guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik täño Anututa nadäkinik täŋ imiŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpäŋ Konilias uwä moneŋi Juda äma jäwäri täŋkentäŋ yämik täŋkukonik. Täŋkaŋ kadäni kadäni Anutu-ken yäŋapik man yäk täŋkukonik. ^{3z} Eruk kepma kubä 3'kirok bipäda täŋjirän yori gänaŋ itkaŋ jop dupiŋkaŋ Anutu täño aŋero kubätä ahäŋ imiŋjirän kwawakinik kaŋkuk. Täŋpäŋ aŋero unitä iwetkuk; Konilias! ⁴Yäwänä Koniliastä kaŋpäŋ bumta umuntaŋpäŋ iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Anututä gäkŋo yäŋapik manka nadäk täyak. Ba gäk moneŋ tuŋumka äma jäwärita yämiŋjiri gabäk täyak. Ude täŋjiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ gamik täyak yäk. ⁵Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäŋ äbut yäk. ^{6a} Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäŋ iwetkuk. ⁷Ude iwerän tärewäpäŋ aŋero Konilias teŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋjirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäŋpewän äbuŋ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täŋpäŋ Konilias-kät bok irani). ⁸Eruk äma yaräkubä u äbäŋjirä Koniliastä imaka ahäŋ imiŋkuko u kudup yäwerän nadäŋkuŋ. Nadäŋ morewäkaŋ peŋ yäwet-pewän Jopa komeken kuŋkuŋ.

Pitatä dämpmonken imaka kubä kaŋkuk

⁹Kuŋtängän kome bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänä äneŋi akumaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtängän kepma bämop täŋjirän Jopa kome keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pitatä yot itkuko uwä itpäŋ-nadäk bägup punin unu täŋpani unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋkaŋ unu äronkuk. ¹⁰Äro irirän nakta iwäkaŋ ketemta yäŋkuk. Yäwänä ketem api iŋjirä jop dupiŋkaŋ dämpmonken ŋode kaŋkuk; ^{11b} Kunum aŋeŋjirän imaka kubä äpuk. Äpuko uwä tek taŋi käwuri käwuri yentä topmäŋpäŋ pewä yäpmäŋ kome terak äpäŋjirän kaŋkuk. ¹²Täŋpäŋ tek u gänaŋ tom mebäri mebäri ba gämok, damaŋ ba barak mebäri mebäritä irirä yabäŋkuk. ¹³Pitatä ude yabäŋ yäwat ittängän man kotäk kubä ŋode nadäŋkuk; Pita, gäk aku tom uwä dämpmäŋpäŋ naŋ!

^{14c} Yäŋjirän Pitatä yäŋkuk; Ekäni, u nämoinik näŋpayäŋ! Tom u nintäño бага mantä nämo nakta yäjiwäranani yäk. Ämatä u naŋpäŋ bänepi

^y 10:1 Mat 8:5; Apos 27:1,3 ^z 10:3 Apos 3:1 ^a 10:6 Apos 9:43 ^b 10:11 Apos 11:5-17

^c 10:14 Wkp 11:1-47; Ese 4:14

tānpā wanəj. Gāk mebārīna nadātan, tom udewani kubā nāmoinik nak tāyat yāk. ^{15 d} Ude yāwānā man kotāk u āneji kubākāt ŋode yāŋkuk; Ude nāmo! Imaka Anututā u tāga yāŋ yāwani u gākā waki yāŋ tāga nāmo yāwen yāk. ¹⁶ Tānpākaŋ imaka ahāŋ imiŋkuko u kadāni yarākubā ude āroŋkaŋ āpāk tāŋkuk. Kadāni yarākubā ude kaŋpāŋ nadāwānkaŋ āneji wādāŋ yāpmāŋ kunum gānaŋ āroŋkuk.

¹⁷⁻¹⁸ Kunum gānaŋ āroŋirān Pitatā imaka kaŋkuko unitāŋo mebārīta nadāwātāk pāhap tāŋkuk. Nadāwātāk tāŋ irirān āma yarākubā Koniliastā peŋ yāwet-pewān ābuŋo u Saimontā yotken ahāŋpāŋ yāman umu itkaŋ gera terak ŋode yāŋkuk; Ai, Saimon wāpi kubā Pita, yot ŋo itak?

^{19 e} Tānpākaŋ Pitawā yot medāp terak unu imaka kudupi kaŋkuko unita pen nadāwātāk tāŋ irirān Munapiktā iwetkuk; Nadātan? Yāman umu āma yarākubā gāka wāyākŋeŋtāŋ ābākaŋ yāk. ²⁰ Āma uwā nākŋa yāwetpewa ābākaŋ unita nadāwātāk nāmo tāŋpen. Āpmonŋikaŋ bātakigān penta kut yāk. ²¹ Munapiktā ude iwerānā Pita yāman umu āpmonŋpāŋ āma yarākubā u yāwetkuk; Āma wāyākŋeŋtāŋ ābākaŋ uwā nāk ŋo. E, ŋo ima mebārīta ābākaŋ? ^{22 f} Yāwānā iwetkuŋ; Komi āma tāŋo intājukun āma wāpi Koniliastā yāŋpewān ābākamāŋ yāk. Konilias uwā āma siwoŋi. U Anutu iniŋ orerirān Juda āmawebe kuduŋtagāntā āma unita oraŋ imik tākaŋ yāk. Tānpāŋ Anutu tāŋo kudupi aŋero kubātā ahāŋ imiŋpāŋ Konilias ŋode iwetkuk; Gāk āma kubā wāpi Pita imagut yāpmāŋ kuŋpāŋ gākŋa yotken teŋiri man nadātak u yāŋirān kaŋ nadā yāŋ iwetkuk. ^{23 g} Ude yāŋirā Pitatā yāmagut pāŋku ini yotken yepmaŋpān patkuŋ.

Eruk, patkuŋo yāŋewānā akuŋpāŋ Pita tuŋum tāŋpānkaŋ āma yarākubā ukāt Jopa komeken nanik ābot tāŋpani āma ātu ukāt penta kuŋkuŋ. ²⁴ Kuŋtāko bipānā kādet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yāŋewānkaŋ āneji yāput peŋpāŋ kuŋkā Koniliastā yotpārare-ken Sisaria ahāŋkuŋ. Uken Koniliastā iniken māhemiye ba noriye gāgāni ātu yāŋpewān pābā kubā-kengān itsāmāŋirā pāŋku ahāŋ yāmiŋkuŋ. ²⁵ Ahāŋ yāmiŋpāŋ yot gānaŋ ārowayāŋ tāŋirān kaŋpāŋā Koniliastā Pita gāmori-ken gukut imāpmok tāŋpāŋ iniŋ orerayāŋ tāŋkuk. ^{26 h} Ude tāŋirān kaŋpāŋ Pitatā iwetkuk; Ai! Ude imata tāyan? Aku! Nāk Anutu nāmo, nāk āma, gāk udewanigān yāk. ²⁷ Man ude nāwetgāwet tāŋtāŋ yot gānaŋ āroŋpāŋ Pitatā āmawebe yot gānaŋ tokŋek irirā yabāŋkuk. ²⁸ Yabāŋpāŋ yāwetkuk; Juda āma nintāŋo mebārīnin ŋode kāwep nadāk tākaŋ; Ninā, āma guŋ ābotken nanik in udewani kubākāt itpāŋ yāŋpāŋ-nadāk tāga tānaŋi nāmo. Kādet udeta yājiwārani yāŋ nadāk tākamāŋ. Tāŋ, Anututā dāpmonken kudān ŋode nāwetpāŋ nāwoŋāreŋkuk; Nāk āma kubāta nadāwa jiraŋ tāga nāmo tāŋpek, ba āma kubāta ŋode tāga nāmo nadāwet; U ninkāt

^d 10:15 Mak 7:15,19 ^e 10:19 Apos 11:12, 13:2 ^f 10:22 Apos 10:1-2 ^g 10:23 Apos 10:45, 11:12 ^h 10:26 Apos 14:13-15; Rev 19:10

nanik nämo unita ukät itpäñ yäñpäñ-nadäk tänañi nämo. ²⁹ Anututä ude näwoñärenkuko unita ño äbäkta nämo bitnäñkut. E, in ima mebarita yäñpewä äbätat?

³⁰ ⁱ Yäwänä Koniliastä ñode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamäñ ñodegän täñirän, näk yot gänañ itkañ Anutu-ken yäñpik man yäñ itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiñirä iñamna-ken ahäñkuk. ³¹ Ahäñ namiñpäñ yäñkuk; Konilias, Anututä gäkño yäñpik man nadäk täyak yäk. Ba gäk moneñ tuñumka äma jäwärita yämiñiri gabäk täyak yäk. Ude täñiri gabäñpäñ kädet unita gäripi nadäñ gamik täyak yäk. ³² Unita apiño ämakaye yepmañpi Jopa komeken kut yäk. Kuñkañ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmäñ äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäñ täñpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk. ³³ Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräñeñ gäk gämagutta äma ätu peñ yäwetpewa kuñkuñ. Täñpäkañ gäk ño äbäkta nämo bitnäñkuno unita bänep täga nadäñ gamitat yäk. Eruk, man kuduptagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäkta, Ekäni iñamiken kwawak itkamäñ ño yäk.

Pitatä Jesu täño manbiñam yäñahäñkuk

³⁴⁻³⁵ ^{j k} Täñpäñ Pitatä man ñode yäput peñpäñ yäñkuk; Eruk, apiñogän bureniñän ñode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadäñirän uteragän täk täyak yäk. U gupninta nadäñirän ärowani äpani nämo täk täyak. Nämoinik, äma Anutu iniñ orepäñ kädet siwoñi iwat täkañ uwä Anututä not täñ yämik täyak. ³⁶ ^l E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni pewän ahäñkuko unitäño manbiñam in nadäk täkañ. Manbiñam Täga uwä ñode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täño man u niwetpäñ niwoñäreñ täñkuk. Jesu Kristo u ämawebe kuduptagänta Ekäni it yämik täyak.

³⁷ ^m Täñpäkañ Galili ba Judia komeken imaka ahäñkuko unitäño manbiñam in nadäkañ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yäñahäñpäñ yäwet täñkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput peñkuk. ³⁸ ⁿ Anututä kehäromi ba Munapik kireñ imiñirän äyänutpäñ äyänutpäñ ämawebe iron täñ yämiñtäñ kuñatkuk. Täñpäñ Anututä itkentäñ imiñirän äma Satantä täñpäwak täñ yämani u kuduptagän yäpäñ tägawäpäñ yepmak täñkukonik. ³⁹ Täñirän Jerusalem yotpärare-ken ba Juda kome pähap äyänutpäñ äyänutpäñ imaka imaka yäñpäñ-täk täñkuko u kañpäñ nadäk täñ moreñkumäñ.

ⁱ 10:30 Apos 3:1, 1:10 ^j 10:34 1Sm1 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 ^k 10:35 Jon 9:31

^l 10:36 Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14 ^m 10:37 Mat 4:12-17 ⁿ 10:38 Mat 3:16; Luk 4:17-20

Täjntän kuñtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ^{40°} Utpewä kumbuko upänkañ kepma yarä tärenjirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmän akuñkuk. Yäpmän päñaku teñpäñ äneni kwawak pewän ahänkuk yäk. ^{41^p} Täñpäkañ ämawebe kudupken nämo ahän yämik täñkuk. Nämo, mani biñam yänahäkta intäjukun iwoyänpän nipmanpani nin-kengän ahän nimik täñkuk yäk. Täñjirän kumbani-ken naniktä akwänkañ ninä ukät ketem bok nañpäñ yänpän-nadäk täk täñkumänjonik. ^{42^q} Täñpäkañ ämawebe wäpi biñam yänahänpän yäwetta ñode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmän danikta iwoyänkuko u näk yän niwetkuk. ^{43^r} In nadäkañ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täñpeñ kuñatnayän täkañ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api peñ yämek, profet kuduptä yänahänkuño ude.

Guñ äbot ätutä Munapik yäpuñ

^{44^s} Pitatä man ude pen yän irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadän itkuno uterak äpuk. ^{45-46^t} Äpäñjirän ämawebe guñ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta iniñ oretkuñ. Ude täñjirä yabänpän äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani Pitakät penta äbuño u nadäwätäk täñpäñ keru inpän yänkuñ; U kawut! yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guñ ämawebe ñonita kireñ yämitak yäk. Apiño kañpäñ nadäkamän, Munapik u Juda äma nintagän nämo yäk. ^{47^u} Ude yänjirä Pitatä yänkuk; Äbot ño, nintä yäpumänjo udegän, Munapik yäpmänkañ. Unitä äbot ño ume ärut yämikta netätä täga ninij bitnäwek? Nämooinik! ^{48^v} Ude yäwänkañ ämawebe u Jesu Kristo wäpi terak ärut yämiñkuñ. Ärut yämäkañ ämawebe unitä Pita iwetkuñ; Ninkät ätu it nipmankañ kañ ku yän iweräwä udegän täñkuk.

Pitatä iniken mebärini yänahänkuk

11 ¹Täñpäñ aposoro-kät äbot täñpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiñam ñode nadänkuñ; Ämawebe guñ äbotken naniktä Anutu täño man nadänpän bänepi-ken iyap tañkuñ yän nadänkuñ. ^{2-3^w} Ude nadänkuño unitä Pitatä Jerusalem yotpärare äyänjutpeñ äronjirän Juda nanik äbot täñpani äma ätutä nadäwä nämo tärewäpäñ man tañ ñode iwetkuñ; Gäk imata Moses täño бага man irepmitpäñ äma gupi moräk nämo madäwani, guñ äbotken nanik unitänjo yot gänän äronkun? Ba imata äma udewani-kät ketem bok nañkuñ?

[°] 10:40 1Ko 15:4-7 ^p 10:41 Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43

^q 10:42 Apos 17:31, 2Ti 4:1, 1Pi 4:5 ^r 10:43 Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24

^s 10:44 Apos 11:15, 15:8 ^t 10:46 Apos 2:4, 19:6 ^u 10:47 Apos 8:36 ^v 10:48 Apos 2:38

^w 11:3 Apos 10:28; Gal 2:12

U siwoŋi nämo! ⁴Yäwawä Pitatä imaka ahänjkuko unitäŋo manbiŋam mebäri-ken umunitä yän yäpmän kuŋtängän ŋode yäwetkuk; ⁵^x Näk Jopa yotpärare-ken yänjapik man yän yäpmän kuŋjira Ekänitä nadäk-nadäkna-ken pewän ahänjirä ŋode kaŋkut yäk. Kunum aŋejirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek taŋi, käwuri käwuri yentä topmänpän pewä yäpmän kome terak dubina-ken äpänjirän kaŋkut. ⁶Äpänjirän ket tänpän yabänkut; Tek u gänäŋ tom mebäri mebäri taŋi täpuri, ba gämok ba barak mebäri mebäritä irirä. ⁷Ude yabän yawat itkaŋ man kotäk kubä ŋode nadänkut; Pita, gäk aku tom uwä däpmänpän naŋ!

⁸Man ude nadänpän ŋode yänkut; Ekäni, u nämoinik nänpayän. Tom u waki, nakta yäjiwärani. Ämatä u naŋpän bänepi tänpä waneŋ. Tom udewani kubä nämoinik nak täyat yän iwetkut. ⁹Ude yäwawä man kotäk kunum gänäŋ nanik u äneŋi kubäkät ŋode yänkuk; Ude nämo yäk. Imaka Anututä u täga yän yäwani u gäkä waki yän täga nämo yäwen yäk. ¹⁰Tänpakaŋ imaka ahän namiŋkuko u kadäni yäräkubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yäräkubä u kaŋpän nadäwakaŋ äneŋi wädän yäpmän kunum gänäŋ äroŋkuk.

¹¹Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yäräkubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahänkuŋ. ¹²^y Ahänjirä Munapiktä ŋode näwetkuk; Gäk ukät kuŋkaŋä nadäwätäk terak nämo kwen yän näwetkuk. Ude näwerirän notniye 6 ŋo näkkät bok Koniliastä yotken kuŋkumän. Kumaŋ päŋku Koniliastä yot gänäŋ äroŋitna ŋode niwetkuk; ¹³Näkä yot gänäŋ aŋero kubätä ahän namiŋpän ŋode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniŋ kireŋpewi päŋku Saimon wäpi kubä Pita yänjikaŋ yäpmän kaŋ äbut. ¹⁴^z Äma unitä man täwerirän ket nadänpän Ekänita biŋam kaŋ tänpüt, gäkŋa ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Aŋerotä man ude iwetkuk. ¹⁵^a Eruk, näk Anutu täŋo manbiŋam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äroŋkuk. ¹⁶^b Tänjirän näkä u kaŋpän Ekänitä man ŋode yänkuko u juku piŋkut; Jontä umegän ärut tamiŋkuk. Upänkaŋ inä Munapikpän api uwäktän tamet yän yänkuk. ¹⁷Tänpakaŋ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ imiŋitna iron pähap täŋ nimiŋkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täŋ yämiŋirän näk ŋodewanitä imata Anutu iniŋ bitnäwam?

¹⁸^c Pitatä manbiŋam ude yäwerän nadänpän bänepi kwitawäpän Anutu iniŋ oretpän ŋode yänkuŋ; Wära! yäk. Anutuwä guŋ äbottä bänepi sukurenpän irit kehäromita biŋam täkta yäntäreŋ yämik täyak yän yänkuŋ.

^x 11:5 Apos 10:9-48 ^y 11:12 Apos 10:23,45 ^z 11:14 Apos 16:31 ^a 11:15 Apos 2:4

^b 11:16 Apos 1:5 ^c 11:18 Apos 13:48, 14:27

Jesu täño manbiñam Antiok ahän patkuk

¹⁹^d Täñpäkañ Stiven kumän-kumän utkuño uterak äma ätutä äbot täñpani mäyap däpmäj yawat kireñirä Juda kome peñpäj Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuñtäñpä kuñkuñ. Kuñ täñpä kuñkuño uwä Ekäni täño manbiñam Juda ämawebegän yänahäñpäj yawettäj kuñkuñ. Äma ätu nämo yawet täñkuñonik. ²⁰ Upänkañ nadäkinik täñpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuñkañ Grik man yawani ämawebe, guñ äbotken nanik ukät yäñpäj-nadäk täñpäj Ekäni Jesu Kristo täño manbiñam yänahäñpäj yawetkuñ. ²¹^e Ude täñirä Ekänitä kehäromi yämiñirän yawerä guñ äbotken nanik ämawebe u nadäñpäj mäyaptä bänepi sukureñpäj Ekänita biñam täñkuñ. ²²^f Täñpäkañ unitäño manbiñam nadäñpäj äbot täñpani Jerusalem itkuño unitä Banabas peñ iwet-pewä Antiok kuñkuk.

²³^g Pänku Antiok ahäñpäj Anutu täño iron u kañpäj oretoret pähap täñpäj bänepi täñpidäm tañ yämiñpäj ñode yawetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpäñ iñit-inik täñpäj kañ irut yän yawetkuk. ²⁴^h Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nitek. Täñpäkañ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biñam täñkuñ.

²⁵ⁱ Eruk ätu nanak itpäñä Banabastä Sol kañ-ahäwa yänkañ Tasus yotpärare-ken kuñkuk. ²⁶^j Pänku kañ-ahäñpäj imaguränkañ Antiok äbumän. Äbäñpäj äbot täñpani bämopi-ken obañ kubä ude itkañ äma bumta Ekäni täño manbiñam yawetpäñ yawoñarek täñkumän. Antiok uken ämatä Jesu täño äbot täñpanita wäpi Kristen^k yän mämäram yawetkuñ.

Äbot täñpanitä täñkentäk moneñ pewä kuñkuñ

²⁷^l Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuñkuñ. ²⁸^m Profet kuñkuño uken nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peñ iwerirän komeni komeni nak jopirit ahäwayäj täñkuko unita jukuman yänkuk. (Nak jopirit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täño intäjukun äma irirän bureni ahänkuk.) ²⁹ Nakta jop iritta yänirän nadäñkañ äbot täñpani kubäkubätä moneñ pat yämiñkuko udegän yäpmäj daniñpäj Judia komeken noriye ketemta jop itkuño unita pewä kukta yäñtäreñkuñ. ³⁰ⁿ Yäñtäreñpäj moneñ peñkuño u Banabas kenta Solta yämäkañ yäpmäj päñku äbot täñpani Judia komeken irani unitäño watä äma unita yämiñkumän.

^d 11:19 Apos 8:1-4 ^e 11:21 Apos 2:41 ^f 11:22 Apos 4:36 ^g 11:23 Apos 13:43

^h 11:24 Apos 2:41, 6:5 ⁱ 11:25 Apos 9:30 ^j 11:26 1Pi 4:16 ^k 11:26 Kristen täño mebäri uwä Kristo täño tawañken nanik ^l 11:27 Apos 13:1, 15:32 ^m 11:28 Apos 21:10

ⁿ 11:30 Apos 12:25

Herottä äbot tänpänita iwan täņ yämiņkuk

12 ¹Kadäni uken Herot Judia kome täņo intäjukun äma ude itkaņ äbot tänpäni ätu komi yäma yänkaņ yepmäņit päņku komi yot gänaņ yepmaņkuk. ²Uwä ñode; Unitä yäwänkaņ Jems, Jon täņo noripak päiptä madäņpewä kumbuk. ³^o Ude täņjirä Juda ämawebetä kädet Herottä täņkuko unita gäripi nadäwäpäņ Pita imaka, komi yotken tewa yänkaņ yäwänpäņ iņitkuņ. Uwä Juda täņo orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täņkuk.

⁴Eruk, Pita iņitpäņ komi yotken teņpäņ komi äma 16 ude yäwerän watä it täņkuņonik. Täņpäkaņ Herottä ñode nadäņkuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni täreņjirän ämawebe iņamiken manken api tewet yäņ nadäņkuk. ⁵^p Ude nadäņkuko unita Pita komi yot-kengän irirän komi ämatä watäni itkuņ. Täņpäkaņ äbot tänpäni ämawebetäwä Pita täņkentäņ imikta Anutu-ken wari wari yäņapik man yäk täņkuņonik.

Aņero kubätä Pita täņkentäņ imiņkuk

⁶^q Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yänkuko u keräp taņkuk. Kwep yäņ yänkaņ bipani Pita komi yot gänaņ yen kehäromitä keri kuroņi topmäņpäņ tewä komi äma yarä bämopi-ken dāpmon pat itkuk. Täņpäkaņ komi äma ätu komi yot täņo yämabam unita watäni itkuņ. ⁷Täņjirän pit kubägän Ekäni täņo aņero kubätä komi yot gänaņ ugän ahäņkuk. Ahäņjirän peņyäņekitä komi yot gänaņ u peņyäņeņpäņ patkuk. Täņpäņ aņero unitä Pita iņit täņpewän akwänpäņ iwetkuk; Gäk bäräņeņ aku! yäk. Ude yäņjirän yen kehäromi yarä Pita keri kuroņi topuņo u pitpäņ maņkumän. ⁸Täņjirän aņerotä Pita iwetkuk; Päņaku tek täņpäņ kuroņka ärärani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täņkuk. Täņpänä aņerotä yänkuk; Mäni tekka u täņpäņ näk näwat yäk. ⁹Ude yäņpeņ kuņjirän Pita komi yot u peņpeņ iwatkuk. Aņerotä bureni ude täņkentäņ namitak yäņ nämo nadäņkuk, dāpmonken käwep täyat yäņ nadäņkukopäņ bureni ahäņ imiņkuk. ¹⁰^r Eruk kumaņ päņku komi äma äbot yarä watä itkuņo u äbot kubä yärepmitpäņ äneņi äbot kubä yärepmitpeņ kuņjirän komi yot täņo yäma taņi dātpäņ äpämaņ yotpärare-ken kwani u ini dātkuk. Däriirän yarä u äpämaņ yäman umu kuņkumän. Kuņtäņgän kädet miņin aņerotä Pita pit kubägän teņpeņ kuņkuk.

¹¹Täņjirän eruk Pita uken nadäwän tumbuņ. Täņpäņ yänkuk; Eruk, bureniğän nadätat yäk. Ekänitä aņeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot keriken nanik ba Juda ämawebe täņo kokwawak keriken nanikpäņ nämagutak yäk. ¹²^s Ude nadäņkaņ kumaņ päņku Jon wäpi kubä Mak

^o 12:3 Apos 4:3 ^p 12:5 Jem 5:16 ^q 12:6 Apos 5:23 ^r 12:10 Apos 5:19

^s 12:12 Apos 12:25, 15:37

unitäno miñi wäpi Maria unitä yotken ahänjuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä tänpän Anutu-ken yänpik man yän itkuñ. ¹³ Ude yän irirä Pitata päñku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude tänpänä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma dārayän kuñkuk. ¹⁴ Kuñpän Pita täño kotäk nadänpän bānepi-ken oretoret pähap nadänpän yäma nämo dätuk. Nämo, āneñi äyāñutpeñ yot gānañ unu kuñpän ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbāko yäma-ken itak yäk. ¹⁵ Ude yāwānā iwetkuñ; Täñguñ tañpän ba yāyan yäk. Ude yāwākañ ehuranigān yänjuk; Nämo! Burenī yāyat! Pita yāman umu itak yäk. Yāwānā yänkuñ; Ude nämo, Pita täño añeronitā käwep itak yäk.

¹⁶ Ude yän irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täñjirān eruk päñku yäma dätpäñ Pita ini kañpän kikuñtupän yänpän-nadäk täñ irirä Pitata yāniñ bitnänpän ketwāra tänyāreñkuk.

¹⁷ Ude täñkañ Ekānitā komi yotken nanikpäñ imagut yäpmāñ äbāko unitäno manbiñam yäwetkuk. Tänpän ñode yäwetgān täñkuk; In kuñkañ Jems-kāt äbot täñpani ätu manbiñam ño kañ yāwerut. Ude yäwetkañ Pita yepmañpeñ kukñi kāda kuñkuk. ¹⁸ Tänpākañ kome yāñeñirān komi āma Pitata watā itkuño u Pitata iñiwā wawākañ dekaken paorak yän yänkañ nadāwātāk pähap tänpän manbiñam Herot iwetkuñ. ¹⁹ Iwerā nadänpän Herottā āma ätu yäwetkuk; Pitata wāyākñeñpän kawut! Yāwerānkañ päñku wāyākñeñtän kuñarā wañkuñ. Tänpāwā komi āma Pitata watā itkuño u manken yepmañpän dāpmāñ-pewān kumākta yänjuk. Ude täñkañ ittāngān Herot Judia kome peñpeñ päñku Sisaria yotpārare-ken itkuk.

Intäjukun āma Herot u kumbuk

²⁰ Päñku uken itkañ Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadän yäpmāñ kuñatpäñ ketem Herottā komeken nanik yäpmākta бага peñ nimek yän nadänkuñ. Ude täñpeko uwā ketem deken nanikpäñ api yäpne yän yänpän Tire Sidon ämawebe ätutā käbeyä tänpän yänpän-yäpā-tāgawākañ bānep kubāgān āneñi tākta uken kuñkuñ. Pengān päñku Herot täño yot pähap unitäno watā āmani wäpi Blastus u ahän imiñpän ukāt man yänpän-nadänjirā Blastustā Herot iñamiken yänkentän yāmekta yänkehārom tañkuk. Ude tänpän Herot-kāt man yākta kadāni peñkuñ.

²¹ Eruk kadāni peñkuñ-ken Herottā intäjukun āma täño tek tänpän man yāwera yänkañā intäjukun āmatā mañitpäñ man yāwani-ken kuñkuk. Uken kuñkañ man mebāri mebāri yäwetkuk. ²² Yänjirān nadänpän ämawebe päke unitä gera terak ñode yänkuñ; Anutu kubā täño meni jinom yäk. U āma täño nämo yän yänkuñ. ²³ Ude yänjirā Herottā

^t 12:15 Apos 26:24; Mat 18:10 ^u 12:17 Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40

^v 12:18 Apos 5:22-24 ^w 12:20 1Kn 5:11; Ese 27:17 ^x 12:23 Dan 5:20

man u nadänpäj Anutu ärowani bureni täño wäpi biñam yäpmäj akukta bitnäñkuk. Ude täñirän uterakgän Ekäni täño aņero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahäj imiñirän yamuntä nañ äreyäñpewä kumbuk.

²⁴ Tāñpākañ Ekäni täño manbiñam kehärom tañpāj kome ni kome ni ahāj patkuk. ²⁵ Ahāj parirän Banabas kenta Sol täñkentäk moneñ Judia äbot täñpanita Jerusalem yäpmäj kuñkumäno u yämän tärewäpāj äyāñjutpeñ Antiok kuda yāñkañ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkañ penta kuñkuñ.

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuñ

13 ¹ Tāñpāj äbot täñpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpāj yäwoñäreke takta itkuñ. U wäpi tawañ ñode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yāñ iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täño noripaki kubä. ² Eruk, kepma kubäta äbot täñpanitä Ekäni iniñoret itkañ inita nak nämo nakta yäjiwätpāj nakta jop itkuñ. Ude täñ irirä Kudupi Munapiktä ñode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyāj yämiñkuro u takta iwoyāñpāj yepmañpä yäpmäj kañ kun yäk. ³ Ude yäwänä nakta jop itkañ Anutu-ken yāñpik man yāñpāj keru yarä uterak peñpāj yepmañpä yäpmäj kuñkumän.

Saiprus kome manbiñam yāñahāñkumän

⁴ Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol peñ yäwet-pewän Selusia komeken kuñkumän. U naniktä gäpe terak äronpeñ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Saiprus uken kuñkuñ. ⁵ Kuñtāngän Saiprus täño yotpärare kubä wäpi Salamis u ahāñpāj Juda täño käbeyä yot gānañ äronpāj Anutu täño manbiñam yāñahāñpāj yäwetkumän. Jon-Mak imaka, bok täñkentāñpāj yäwetkuñ.

⁶ Ude täñkañ Saiprus kome u gānañ manbiñam yāñahāñpāj yäwettāj kuñtāngän yotpärare kubä wäpi Pafos u ahāñkumän. Uken Juda äma kubä wäpi Bajesu uwä uken itkuk. Äma uwä profet jopi, kären käwani. Grik man terak wäpi Elimas yāñ iwetkuñ. ⁷ Elimas u kome unitäño intäjukun äma wäpi Segius-Paulus unitäño täñkentäk kubä. Tāñpākañ Segius-Paulus uwä äma nadäk-nadäk ikek. U Anutu täño manbiñam nadāwa yāñpāj Banabas kenta Solta yāñpewän äbumän. ⁸ Tāñpākañ äma kären käwani unitä Banabas kenta Sol täño epän u ura yāñkañ tāk

^y 12:24 Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 ^z 12:25 Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37

^a 13:1 Apos 11:27 ^b 13:2 Apos 9:15 ^c 13:3 Apos 6:6 ^d 13:4 Apos 15:39

^e 13:5 Apos 12:12, 13:13 ^f 13:8 2Ti 3:8

tänjuk. Tānpān intājukun āmani Segius-Paulus unitā Jesuta nadākinik tānpek yānpān Segius ude tānpeno! yān iwet tānjuk. ⁹Ude tānjukuo upānkañ Kudupi Munapiktā Sol wāpi kubā Pol u uwāk tānpān irirān Elimas dapun tañi kañpān iwetkuk; ¹⁰Gāk Satan tāño nanaki! yāk. Gāk kādet siwoñi tāño iwan. Tānyākñarani kādet ba nadāk wakiwaki gākken tokneñ patak yāk. Ekāni tāño kādet siwoñi u tānpi wanayān tāk tāyan! ¹¹ Eruk, nadātan? Apiño Ekānitā gurirān dapunka wawayān yāk. Dapunka wawānkañ kadāni kāronji bumik edap dapuri nāmo kañkañ api i yāpmān kwen!

Poltā ude yānirān uterakgān gubamtā-yān dapuri-ken uwāk tānpewān dapuri bipmān utkuk. Tānpānkañ Elimastā āma yepmānirapān kādet nāwoñārewut yānkañ puñ iñitān kuñatkuk. ¹²Tānirān intājukun āma unitā u kañpān Ekāni tāño manbiñam nadānjukuo u nadāwān inide kubā tānpānpān Ekānita nadākinik tānjuk.

Saiprus peñpeñ kome kubāken kuñkumān

¹³ Eruk, Polkāt āma ātu penta kuñatkuño Pafos kome peñpeñ gāpe terak āronpeñ Pamfilia komeken yotpārare kubā wāpi Pega u kuñkuñ. Kuñirā Jon-Mak yepmañpeñ āneñi Jerusalem kuñkuk. ¹⁴Tānirān ātu u Pega yotpārare peñpeñ ini kuroñ kuñtāngān Pisidia komeken yotpārare kubā wāpi Antiok u ahānkuñ. Ahānpān Sabat kadāni-ken Juda tāño kābeyā yot gānañ āro mañitkuñ. ¹⁵ Āro mañirirā Juda tāño āma ekāni ekāni yot gānañ itkuño unitā Moses tāño Baga man kudān tāwani, ba profet biani tāño man u daniñ paotpān Polkāt Banabas u ñode yāwet yabānkuñ; Ektā āmawebe bānēpi tāñkehārom takta man kubā yākta nadānpānā tāga yāñahādayān yāk.

¹⁶ Yāwāwā Poltā akuñpān yāñuruk-uruk yāneño yānpān ketwāra tānyārenjuk. Tānpān manbiñam ñode yāput peñpān yānjuk; In Isrel āmawebe ba āmawebe gāgāni ātu Anututa nadākinik tāñ imiñpān gāmori-ken kuñarani in ket nadāwut! ¹⁷ Isrel ābot tāño Anutu unitā ābekniye oraniye, āmawebe bāmopi-ken nanikpān inita biñam yāpmān daniñjuk. Yāpmān daniñpān yepmañpān iniken komeñi peñpeñ pāñku Isip kome itkuñ-ken uken tānpewān ābot pāhap ahān patkuk. Tānpākañ māden, iniken kehāromi terak Isip komeken nanik yāñ-yākñat yāpmān āpāmañ kuñkuk. ¹⁸ Tānkañ obañ 40 ude kome jopi-ken ittān kuñatkuñ-ken uken mani nāmo iwatkuño upānkañ yabāñ koreñjuk. ¹⁹ Eruk Kenan kome yāniñ kirewayān tānjuk-ken nanik Anututā āmawebe ābot pāhap 7 ude tānpān wañkuñ. Tānpān wawāpān kome u Isrel

⁸ 13:11 Apos 9:8 ^h 13:13 Apos 13:5, 15:38 ⁱ 13:15 Apos 15:21 ^j 13:16 Apos 12:17

^k 13:17 Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 ^l 13:18 Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31 ^m 13:19 Lo 7:1; Jos 14:1

ämawebeta yäniñ kirewänpäñ unitä koreñpäñ itkuñ. ^{20ⁿ} Imaka ahänkuko u kuduptagän obañ 450 u gänañ ahäj yäpmäj kuñkuñ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmäñpäñ irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyänpäñ yepmak täñtäj kuñirän Samuel, profet ude itta ahänkuk. ^{21^o} Täñpakañ kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuñ. Gera yänirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänkuñ. Sol uwä Kis täño nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Täñpakañ Soltä Isrel ämawebeta yabäj yäwat epän täñ yämiñ yäpmäj kuñtäyon obañ 40 ude täreñkuk. ^{22^p} Täreñirän Anututä Sol u yänjwatpäñ komenita Devitpäñ intäjukun äma itta teñkuk. Teñpäñ Devitta yänpäñ ämawebe ñode yäwetkuk; Näk Jesi täño nanaki Devit u kañpäñ gäripi nadänpäñ bänepnatä u iñit-inik täyat. Unitä uyaku näkño man kädet u kumän api iwat morewek yäk. ^{23^q} Eruk, Anututä yänkehäromtak man bian yänkuko udegän Devit täño äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyänkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keriken nanik api yämagurek yäj yänkuñ. Uwä wäpi Jesu.

^{24^r} Täñpakañ Jesu epäni nämo yäput peñpäñ täñtäj kuñirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbiñam yänjahänpäñ ñode yäwettäj kuñkuk; In bänepjin sukureñpäñ irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwoñ täñirä ume ärut tamayäj yäj yäwettäj kuñkuk. ^{25^s} Eruk Jon epän täñkuko u tärewayäj keräp täñirän ämawebe ñode yäwet yabänkuk; Intä näka netä yäj nadäk täkañ? Näk äma intä itsämäk täkañ, Kristo u nämo yäk. Upänkañ kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnanji nämo yäj yäwetkuk.

^{26^t} Poltä ude yänpäñ yänkuñ; Notnaye Abraham täño äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämopäj Anutu nadäj imiñpäñ gämori-ken kuñat täkañ, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpäñ inita biñam yäpmäk-yäpmäk unitäño manbiñam u nin bämopnin-ken ahätäk ño! ^{27^u} Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täño mebari nämo nadäwä tumbuñ. Ba profet biani täño manbiñam Sabat kadäni-ken daniñpäñ nadäk täñ yäpmäj äbäk täñkuño unitäño mebari nämo nadäwä täreñkuñ. Nämo nadäwä täreñkuño upänkañ Jesu utta man yänirä manbiñam biani u bureni ahänkuk. ^{28^v} Äma uken goret kubä nämo kañkañ manken teñpäñ utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yänkuñ.

^{29^w} Imaka bian profettä Jesu ude api täñ imineñ yäj yäwani u kudup täñ imiñkuñ. Täñpäñ päya kwakäp terak nanik ketäreñ yäpmäj päpä

ⁿ 13:20 Het 2:16, 1Sml 3:20 ^o 13:21 1Sml 8:5,19, 1Sml 10:20-24 ^p 13:22 1Sml 13:14, 1Sml 16:13; Sam 89:20 ^q 13:23 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 ^r 13:24 Mat 3:1-2 ^s 13:25 Jon 1:20,27 ^t 13:26 Apos 13:16
^u 13:27 Jon 16:3; Apos 3:17 ^v 13:28 Mat 27:22-23 ^w 13:29 Mat 27:59-60

awaŋ gānaŋ peŋkuŋ. ³⁰x Awaŋ gānaŋ peŋkuŋo upāŋkaŋ Anututā āneŋi awaŋ gānaŋ nanikpāŋ yāpmāŋ pāŋaku tewān kodak taŋkuk. ³¹y Tāŋpākaŋ u punin terak kepma māyapta āmawebe Jesu nāmo kumāŋirān ukāt Galili kome peŋpeŋ Jerusalem penta kuŋkuŋo unitā kak tāŋkuŋ. Āma unitā apiŋo Jesu tāŋo manbiŋam Juda ābotken yāŋahāŋtāŋ kuŋat tākaŋ. ³²z Tāŋ, nin uwā intā nadākta Anututā ābekniye oraniyeta yāŋkehāromtak man yāŋ yāmiŋkuko unitāŋo Manbiŋam Tāga yāŋahāŋ itkamāŋ ŋo. ³³Tāŋpākaŋ yāŋkehāromtak man u bureni ahāŋkuk. Anututā Jesu awaŋ gānaŋ nanikpāŋ yāpmāŋ pāŋaku tewān kodak taŋkuko unita ābekniye oraniye tāŋo ābot ninken unitāŋo bureni ahāŋ nimitak. Tāŋpāŋ manbiŋam udewanigān Sam 2-ken itak. Uwā ŋode;

Gāk nanakna. Apiŋo bāyaŋpāŋ gepmaŋtat.

Sam 2:7

³⁴Anututā Jesu awaŋ gānaŋ nanik yāpmāŋ pāŋaku teŋkuko u āneŋi awaŋ gānaŋ tāga nāmo api āpmo parawek. Uwā Anututā ini yāŋkuko ude;

*Imaka tāga Devitta biŋam peŋ imiŋkuro unitāŋo bureni uwā gamiŋira
kehāromigān api ahāŋ pārek yāk.*

Ais 55:3

³⁵a Ba man kubā pen Anutu tāŋo manbiŋam terak pātak u ŋode;

*Gāk kaŋ-āwarākuk tāŋiri epān āmaka iwoyāwani awaŋ gānaŋ nāmo
api parawek.*

Sam 16:10

³⁶b Notnaye, man biani u bureni ahāŋirān kākamāŋ. Kadāni Devit kome terak itkuk-ken uken uwā Anutu tāŋo nadāk-gārip ugān iwarān tāŋkuk. Tāŋkukopāŋ māden Devit kumbānā ābekiye oraniye tāŋo awaŋken āneŋpākaŋ paraŋkuk. ³⁷Tāŋ, āma Anututā awaŋ gānaŋ nanik yāwān kikŋutkuko u komegup nāmo paraŋkuk. ³⁸⁻³⁹c d Ude yāŋpāŋ Poltā ŋode yāwetgān tāŋkuk; Unita notnaye in ket nadāneŋ; Āma kumbuko uwā intāŋo momi tāga peŋ tamek. Manbiŋam unitagān tāwetkamāŋ ŋo. Moses tāŋo бага mantā momijin tāŋo topmāk-topmāk u pit tamiŋpāŋ siwoŋi āmawebe tāga nāmo api tāwerek. Nāmoinik. Tāŋ, āmawebe Jesuta nadākinik tāŋpeŋ kuŋatnayāŋ tāŋo u kuduŋtagān Jesutā momini bureni api peŋ yāmek. ⁴⁰Unita in juku peŋpāŋ ket nadāwut! Profettā man bian yāŋkuŋo unitā intā terak ārowekta. Man ŋode yāŋkuŋo u;

41 In yāŋārok man yāwanitā nadāwātāk pāhap tāŋpāŋ kaŋ waŋ morewut!

x **13:30** Apos 2:24 y **13:31** Apos 1:3,8 z **13:32** Apos 13:23 a **13:35** Apos 2:27

b **13:36** Apos 2:29 c **13:38** Apos 10:43 d **13:39** Rom 10:4

*In irirä näkä imaka kudupi kubä täñpayäj täyat unita nadäwä inide
kubä api täneñ.
Täñpäkañ ämatä unitäño manbiñam täwerirä nadänkañ bureni yäj
nämo api nadäneñ. Hab 1:5*

⁴²Eruk, Poltä manbiñam u yänjahän paotpäñä Banabas-kät käbeyä yot peñpeñ yäman äpämañ kudayän täñjirän ämawebe päke unitä yäwetkuñ; Man niwet ahäkamän unitäño moräki äneñi Sabat kadäni kubäta äbänkañ kañ niwerun yäk. ⁴³^e Ude yäweräkañ äpämañ kuñkumän. Täñjirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täño бага man iwarani guñ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täñkuñ. Yäwarän täñjirä bänep nadäk-nadäki täñkwawa tawänpän Anutu täño nadäk-gärip u iwarän täñpäñ unitäño iron terak kañ kuñarut yäj man kwini terak peñ yäwetkumän.

⁴⁴Eruk äneñi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täño manbiñam yänjahänjirän nadänayän äbuñ. ⁴⁵^f Täñpäkañ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabänpäñ kokwawak nadänpäñ Pol yänjärok iwetpäñ jopman pähap yäyak! yäj yäwetkuñ. ⁴⁶^g Ude yänjirä Pol kenta Banabas ehutpäñ man ñode yänkumän; Bureni! Nek Anutu täño man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yäj nimani. Upänkañ in man ñonita mäde ut imikañ uwä injin-tägän ñode bumik yäkañ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biñam nämo täkamän. In ude yäkañ unita nek inta mäde ut tamiñpäñ ämawebe guñ äbotken päñku Ekäni täño manbiñam yänjahänpäñ api yäwetde yäk. ⁴⁷Ekänitä ñode peñ niwetkuk;

*Näkä täñpewa in guñ äbot täño peñyänjek ude itkañ ämawebe komeni
komeni u täñkentän yämiñirä näkñata biñam api yäpmänj morewet
yäk. Ais 49:6*

⁴⁸^h Eruk, ämawebe guñ äbotken nanik itkuño unitä man u nadänpäñ bänep oretoret pähap nadänpäñ Ekäni täño manbiñamta gärip-i-inik nadänkuñ. Täñpäñ ämawebe mäyaptä manbiñam unita nadäwä bureni täñkuñ. Ämawebe Anututä irit kehäromi yäpmäkta biñam iwoyäwani unitägän nadäkinik täñkuñ.

⁴⁹Täñpäkañ Ekäni täño mantä kome u gänañ kumän kuñat moreñkuk. ⁵⁰ⁱ Ude täñjirän Juda täño ekäni ekänitä Anutu nadänj imani webe wäpi biñam ikek ätukät yotpärare unitäño äma ekäni ätu man yäput-yäwerirä Pol kenta Banabasta kokwawak nadänpäñ waki täñ yämiñpäñ kome

^e 13:43 Apos 11:23, 14:22 ^f 13:45 Apos 14:2 ^g 13:46 Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6

^h 13:48 Apos 11:18 ⁱ 13:50 Apos 17:4,12

uken nanik yawat kireŋpewä kuŋkumän. ^{51j} Ude täñirä yarä u kugun kuroŋi terak nanik dämpän äreyänpewän maŋpakaŋ yotpärare u mäde ut imiŋpäŋ Aikoniam yotpärare-ken kuŋkumän. ⁵² Täŋpakaŋ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadäkinik täŋ imani u bänepi täŋpidäm täŋjirän bänep oretoret pähap nadäntäŋ kuŋatkuŋ.

Aikoniam Manbiŋam Täga u yänahänkumän

14 ¹ Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täŋkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äronpäŋ Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ äronkumän. Äronpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam säkgämän-inik yänahänpäŋ yäwerirän Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. ^{2k} Täŋirä Juda äma ätutäwä Ekäni täŋo man nadäktä bitnäkinik täŋpäŋ ämawebe ätu guŋ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ. ^{3l} Ude täŋ yämiŋkuŋo upänkaŋ Pol kenta Banabastä ehutpäŋ ini ugän itkaŋ Ekäni täŋo man yänahäk täŋkumänonik. Ude täŋkaŋ Ekänitä orakoraki täŋo manbiŋam täŋkehärom takta kehäromi yämiŋjirän kudän kudupi mebäri mebäri täŋkumän. ⁴ Täŋpakaŋ äma päke yotpärare u nanik duŋ-wenpäŋ ätutä Juda ämakät bänep kubägän täŋkuŋ. Täŋirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täŋkuŋ.

^{5m} Ude täŋpäŋ itkaŋ mädenä Juda äma ätu ba guŋ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täŋ yämiŋpäŋ mobätä kumän-kumän dämpäktä yänpäŋ-nadänkuŋ. ⁶ⁿ Ude täŋirä biŋam nadänpäŋ Pol kenta Banabas kome u peŋpeŋ Likonia komeken kuŋkumän. ⁷ Uken kuŋpäŋ Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuŋo uken Manbiŋam Täga u yänahänkumän.

Depe yotpärare-ken manbiŋam yänahänkumän

^{8o} Listra yotpärare uken äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani kubä itkuk. Äma u miŋitä inide bäyaŋkukopäŋ kuŋat-kuŋat kubä nämo täŋpani. ^{9p} Eruk Poltä ämawebe manbiŋam yäwet irirän äma kwäyähäneŋ täŋpani uwä juku peŋpäŋ nadän itkuk. Nadän irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kaŋpäŋ Anututä u täga yäpän-täganäŋi yän nadänpäŋ dapun kehäromigän kaŋkuk. ¹⁰ Kehäromigän kaŋpäŋ gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, käroŋ aku! Ude yäwänä Poltä man yänkuko uterakgän äma uwä akuŋpäŋ käroŋ kuŋatkuk. ^{11q} Poltä kudän kudupi ude täŋjirän kaŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unitä ini Likonia man terak ŋode yänkuŋ; Wära! Nininken uraktä äma äworeŋpäŋ äbäkamän ŋo! yäk. ¹² Ude yänpäŋ

^j 13:51 Mat 10:14; Apos 18:6 ^k 14:2 Apos 13:45 ^l 14:3 Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4
^m 14:5 Apos 14:19, 2Ti 3:11 ⁿ 14:6 Mat 10:23 ^o 14:8 Jon 9:1; Apos 3:2 ^p 14:9 Apos 3:4;
 Mat 9:28 ^q 14:11 Apos 28:6

anutuniye wäpi yawetkuŋ. Banabas uwä wäpi Sus yän iwetkuŋ. Tänpän Pol uwä man yänahäk täŋkuko unita wäpi Hemes yän iwetkuŋ.

¹³Tänpäkaŋ yotparare u dubini-ken urak Sus unitäŋo iniŋoret yottä itkuk. Täŋkaŋ yot unitäŋo watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniŋ oretta ärawa tänayän nadänkuŋo unita watä äma unitä bulimakau ba päya irotpän omäk meranta tänpäni mäyap yäpmän äbuk. ¹⁴Ude täŋirän aposoro yarä unitä ude tänayän yän yabänpän bārom tänpän iniken tek weŋ tänpän kuŋkuŋ. Teki weŋ tänpän kwäpän bārēŋ t̄äropigän ämawebe u bāmopi-ken äpmonpän yawetkumän; ¹⁵ In imata ude tänayän yänkaŋ täkaŋ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu jopi-jopi mäde ut yämiŋpän Anutu Bureni irit ikek u iniŋ oretneŋta Manbiŋam Täga täwetkamäk ŋo. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka kudup pewän ahänkuŋ. ¹⁶ It yäpmän äbuŋo kadäni uken äma äbori äbori yabän äwaräkuk täŋirän kädēt mebäri mebäri pewä ahänkuŋ. ¹⁷ Upänkaŋ Anututä mebärini nadäneŋta not täŋ tamiŋirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahän tamiŋirän ketemtä ahän-bumbum täŋirä naŋ oretoret pähap täŋ it täkaŋ yäk. ¹⁸Eruk manbiŋam ude yawetpän yäniŋ bitnänkumäno upänkaŋ ehutpän ärawa täŋ yämikta nadänkuŋ.

Pol mobätä utkuŋ

¹⁹ Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbänpän Litra ämawebe peŋ yawetkuŋ. Peŋ yawettäko Polta iwan tänpän mobätä utkaŋ kerigän iŋitpän wädän yäpmän pänku kumäntak yän yänkaŋ yotparare gägäni-ken teŋkuŋ. ²⁰Tewä parirän äbot tänpäni ätutä äbä it gwäjiŋpän kaŋ irirä nadäwän tägawäpän akumaŋ yotparare-ken äneŋi äronkuk. Eruk patkuko yänewänä Banabas-kät kome u peŋpeŋ Depe yotparare-ken kuŋkumän.

²¹ Depe kome uken Manbiŋam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biŋam täŋkuŋ. Ude tänpän äyänutpeŋ kädēt kuŋkumäno udegän Litra Aikoniam ba Antiok yotparare-ken äneŋi äbumän. ²² Äbä yotparare taŋi ba täpuri uken Jesuta nadäkinik tänpäni bānepi täŋpidäm taŋ yämiŋpän nadäkiniki täŋkehārom takta man yawettän kuŋkumän. Tänpän man ŋode yawetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik tänpäni nin komi bārāpi mebäri mebäri nadänkaŋ kuŋatnayän täkamän uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gānaŋ api äpmone yän yawetkumän. ²³ Pol kenta Banabastä ude yawetkaŋ yotparare u nanik ämawebe äbot tänpäni watä it yämikta watä äma yabän ahänpän iwoyänpän yepmaŋkumän. Tänpän

¹³ 14:15 Apos 10:26; Sam 146:6 ¹⁴ 14:16 Apos 17:30 ¹⁵ 14:17 Sam 147:8; Jer 5:24

¹⁶ 14:19 Apos 17:13, 2Ko 11:25, 2Ti 3:11 ¹⁷ 14:21 Mat 28:19 ¹⁸ 14:22 Mat 7:14;

Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23, 1Te 3:3 ¹⁹ 14:23 Apos 13:3

Ekäni nadän imikinik täñkuño uwä Ekänitä täñkentäj yämekta inita nak nämo nakta yäjiwätpäj nakta jop itkan yänjapik man yäj itkumän.

²⁴Ude täñkañ yepmañpeñ kuñkumän. Kumañ päñku Pisidia kome irepmitpeñ Pamfilia komeken ahänkumän. ²⁵Eruk Pega yotpärareken äronpäj ämawebe u nanik Ekäni täño manbiñam yäwetkumän. Yäwetkañ äneji yotpärare u peñpeñ Atalia yotpärare-ken äpmonkumän. ²⁶^v Kome uken gäpe terak äronpeñ kumañ Antiok yotpärare-ken ahänpäj epäni u täñ-tärenkumän. Kome ukenä äbot täñpanitä bian äma yarä unitä Ekäni täño manbiñam yänahäntäj kuñarirän Ekäni täño orakorakitä watä it yämekta Anutu kerä terak yepmañkañ epän man yäwet-pewä kuñkumän. ²⁷^z Eruk Antiok ahänpäj äbot täñpani kubäkengän yepmañpäj Anututä täñkentäj yämiñirän epän täñkumäno unitäño manbiñam yäwetkumän. Ba Anututä guñ ämawebeta kädet täwit yämiñirän nadäkinik täñkuño unitäño manbiñam yäwetkumän. ²⁸Ude täñkañ ämawebe äbot täñpani ukät kadäni karonji bumik itkuñ.

Jerusalem käbeyä kubä täñkuñ

15 ¹^a Kadäni uken äma ätu Judia komeken naniktä Antiok kuñpäj Antiok nanik äbot täñpani ñode yäwetkuñ; In Moses täño man buramiñpäj gupjin moräk nämo madänpänjä Ekänita biñam täga nämo api täneñ yäj yänkuñ. ²^b Ude yänjirä Pol kenta Banabastä man u nadäwän siwoñi nämo täñpöpäj Judia äma ukät man wärät-wärät täñpäj man kowat yäwän täñkuñ. Ude täñjirä äbot täñpani ämawebetä man ñode topuñ; Eruk, Pol Banabas-kät nadäkinik täñpani ätu yäwetpena päñku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät man ño kañ yänpäj yäpä-siwoñ tawut yäk.

³Man ude topmäñpänjä Antiok äbot täñpanitä ämawebe Jerusalem kukta iwoyänkuño u yepmañpä kuñkuñ. Kumañ päñku Ponika ba Samaria kome irepmitpäj kome u nanik äbot täñpani manbiñam ñode yäwettäj kuñkuñ; Äma guñ äbotken nanik mäyaptä Anutu täño man nadänpäj Anututa biñam täñkuñ. Ude yäwerirä nadänpäj bänepitä oretoret pähap nadänkuñ. ⁴^c Eruk manbiñam u yänahäntäj kumañ Jerusalem ahänkuñ. Jerusalem ahänjirä aposoro, äbot täñpani täño ekäni ekäni ba äbot täñpani ämawebe ini imaka, penta yäniñ oretkuñ. Yäniñ orerirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä täñkentäj yämiñirän guñ äbot ämawebe-ken epän täñkumäno unitäño manbiñam yäwetkumän. ⁵Ude yäwerirän äbot täñpani ätu Parisi äma itkuño unitä ñode yänkuñ; Äbot kubäken naniktä gupi moräk madäneño uyaku nadäna siwoñi täñpek. Äma uwä yäweräkañ Moses täño бага man bok kañ buramiwut yäk.

^v 14:26 Apos 13:1-2; Apos 15:40 ^z 14:27 Apos 15:4,12; Apos 11:18 ^a 15:1 Gal 5:2

^b 15:2 Apos 11:30; Gal 2:1 ^c 15:4 Apos 14:27

⁶Parisi ämatä man ude yänjirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä tänpäj man yän-ket utnayäj täņkuņ. ^{7^d} Man u ket utnayäj yänkaņ man epän pähap täņkuņ. Yäwä täreņirän Pitatä akuņpäj ñode yäwetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik näk iwoyänpäj nepmaņkuko u nadäkaņ. U nähä guņ äbotken Manbiņam Täga yänahänpäj yäwerira Ekänita nadäkinik täneņta iwoyänpäj nepmaņkuk. ^{8^e} Anutu, ämawebe kuduptagän bänepi-ken yabänpäj-nadäk täyak unitä guņ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta niniņ kireņkuko udegän yäniņ kireņkuk. Ude täņjirän kaņpäj ñode nadänkumäj; Anututä ämawebe u inita biņam yäpmäj danitak yäk. ^{9^f} U ninta kädet kubä niwojäreņkaņ guņ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwojäreņkuk. Nämoinik! U nadäkinik täņ imiņirä bänepi ärut yäpän tagawäpäj yepmaņkuk.

^{10^g} Unita in imata Anutu täņo täktäki irepmitpäj tänayäj täkaņ? In бага man täņo bäräpi u notniye guņ äbotken nanikta nämo kotaņ yämineņ. Nämoinik, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotaņkumäj yäk. ^{11^h} Upänkaņ ñode nadäk täkamäj; Ekäni Jesu täņo orakoraki uterakgän Anututä nin inita biņam iwoyänkuko udegän notniye guņ äbotken nanik imaka, iwoyänkuk.

^{12ⁱ} Pitatä man ude yäj irirän nadänpäj äma käbeyä täņ itkuņo u kudup man bitnäņpäj Pol kenta Banabas-tagän juku peņkuņ. Juku peņira yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi kerä terak guņ äbotken täņkuko unitäņo manbiņam ätu yänahäkgän täņkumän. ^{13^j} Eruk, manbiņam u yäj paorirän Jemstä ñode yänkuk; Notnaye, juku peņpäj nadäkot! ^{14^k} Man Saimon-Pitatä ñode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäj guņ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biņam iwoyänpäj yäpmäj daniņkuk. ¹⁵ Ba profet biani täņo man u inidewanigän. U ñode kudän täņkuņ;

¹⁶ Ekänitä ñode yänkuk;

Devit täņo äbot uwä yottaba tokät maņpani ude bumik yäk.

Upänkaņ kämiwä, näkä äbänpäj äneņi yäpmäj päņaku peņpäj api täņkodak täwet.

¹⁷⁻¹⁸ Ude api täņpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabäj ahäkta epäni api täneņ.

Bureni, ämawebe guņ äbotken nanik näkņata biņam iwoyänkuro u näka api wäyäkņentäj kuneņ.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneņ yäj yänkuko udegän täņkuk.

Amo 9:11,12

^d 15:7 Apos 10:1-43 ^e 15:8 Apos 10:44, 11:15 ^f 15:9 Apos 10:34-35 ^g 15:10 Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 ^h 15:11 Gal 2:16; Efe 2:5-8 ⁱ 15:12 Apos 14:27 ^j 15:13 Gal 2:9

^k 15:14 Apos 15:7-9

¹⁹Unita notnaye, näk ñode nadätat. Nin notniye guñ äbotken nanik bänepi sukureñpän Anutu-ken kuñ moreñkuño unita bäräpi nämö kotañ yämine. ²⁰^l Nämö, jukuman ñode ugänpän kañ kudän täñpän yämina; In wäbätta tom ketem ijin yämani u moräki nämö näneñ. Ketem udeyani u nañpän bänepjin täñpä waneñ. Ba kubokäret kädet u ba u nämö täneñ. Ba tom kotäki topmännpän däpmän-pewä kumbani-kät tom nägäri nämö piwä kwani u nämö näneñ. ²¹^m Nin nadäkamän, bian umu-kentä päbä apiño itkamän-ken ñoken guñ äbot täño yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänañ Moses täño бага man u kudup daniñpän yänähäk täkañ. Unita Baga man yarägan ude kañ kudän täñpän yämina.

Jerusalem käbeyätä man ñode topuñ

²²Eruk, aposoro-kät äbot täñpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmännpän äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabän ahänkuñ. Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot täñpani täño watä äma ude itkumän. ²³Täñpän manbiñam yäpmän kukta ñode kudän täñpän yämiñkuñ;

Man kudän ño guñ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik täñpani, inta kudän täñ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot täñpani täño watä ämaniyetä nintä kudän täñ taminnpän oretoret man tena äretak. ²⁴ⁿ Eruk man kubä ñode nadämän; Nintä nämö nadän yämiñitna ninken nanik äma ätutä inken kuñkañ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap täñkuñ. ²⁵Nintä u nadännpän man epän täñpän äma yarä ño yabän ahänpän yepmana yäpmän notninpakyat Pol kenta Banabas-kät ärekañ.

²⁶Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk täkamän. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täño epän terak ini gupita nämö iyap täñpän bäräpi mebäri mebäri kotañkumän. ²⁷Täñpän nin Judas kenta Silastä manbiñam ño täñkehärom takta, inken yepmana yäpmän ärekamän. ²⁸^o Kudupi Munapik-kät nintä man yänpän-nadäk ñode täñkumän; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamän. Unita in kädet ñode-gänpän iwatneñ; ²⁹^p In nañ moräk wäbätta peñ yämani u nämö yäpmännpän näneñ. Ba tom kotäki topmännpän däpmän-pewä kumbani ba tom nägäri u nämö näneñ. Ba kubokäret kädet nämö täneñ. Injinta watäni itpäñ imaka ño mäde ut moreñirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kañ irut.

³⁰Man ude kudän täñpän yämiñkañ yepmanpä yäpmän Antiok komeken kuñkuñ. Eruk kumañ päñku Antiok ahänpänjä äbot täñpani

^l 15:20 Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 ^m 15:21 Apos 13:15 ⁿ 15:24 Apos 15:1
^o 15:28 Mat 23:4 ^p 15:29 Apos 15:20

yāŋpābā yepmaŋpāŋ man kudān u yāmiŋkuŋ. ³¹Yāmākaŋ āmawebetā irit kuŋat-kuŋari tāŋ-kehāromtak man u danipāŋ nadāŋkaŋ bānep oretoret pāhap nadāŋkuŋ. ³² Tāŋpākaŋ Judas kenta Silas u Anutu tāŋo meni jinom yāŋahāwani unita ābot tāŋpani āmawebe bānepi tāŋpidām takta ba tāŋkehārom takta man kādet tāgatāga māyap yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkumān. ³³⁻³⁴Tāŋpākaŋ yarā u Antiok kome uken kadāni kāroŋi bumik itkaŋ ābot tāŋpani uken naniktā bānep kwini terak āneŋi yepmaŋpā yāpmāŋ ābumān-ken kuŋkumān. ³⁵Tāŋ, Pol kenta Banabas uwā ini Antiok kome ugān itkumān. Itkaŋ āma ātu māyap ini u nanikkāt Ekāni tāŋo man yāŋahāŋit, Ekāni tāŋo kādet tāga mebāri mebāri unita yāwetpāŋ yāwoŋārek tāk tāŋkumān.

Pol kenta Banabas duŋ-weŋkumān

³⁶Eruk uken kadāni kāroŋi ittāŋgān Poltā Banabas ŋode iwetkuk; Nek āneŋi āyāŋutpeŋ pāŋku notniyeta yabāda yāk. Bian Ekāni tāŋo manbiŋam yāŋahāŋpāŋ yāwettāŋ kuŋatkumāk-ken kuŋpāŋ tāga ba goret itkaŋ unita yabāda yāk. ³⁷ Ude yāŋpāŋ Banabastā Jon wāpi kubā Mak u bok kukta yāŋkuk. ³⁸ Yāwānā Poltā yāŋkuk; Āma uwā bian nekkāt epān tākta bitnāŋpāŋ Pamfilia komeken nipmaŋpeŋ kuŋkuko ukeŋo. Unita ukāt nāmo kunayāŋ yāk. ³⁹Ude yāŋpāŋ yāŋ-awātpāŋ duŋ-weŋpāŋ inigān inigān itkumān. Ude tāŋpāŋ Banabastā Mak imagurānkaŋ gāpe kubā terak āroŋpeŋ Saiprus kome kuŋkumān. ⁴⁰ Tāŋirān Pol uwā Silas imagurānkaŋ kudayāŋ tāŋirān ābot tāŋpani āmawebe u nanik unitā Anutu kerik-ken yepmaŋpāŋ yāŋkuŋ; Ekāni tāŋo orakorakitā watāni it tamiŋirān kaŋ kuŋarun. ⁴¹Ude yāwerākaŋ yarā uwā eruk Siria ba Silisia komeken ittāŋ kuŋatkumān. Kome u ittāŋ kuŋatkumāno uwā, u kāda nanik āmawebe ābot tāŋpani Poltā nadākiniki tāŋkehārom taŋ yāmiŋirān ittāŋ kuŋatkumān.

Timoti Pol kenta Silas-kāt bok kuŋatkuŋ

16 ¹ Ude eruk Pol kenta Silas kuŋattāŋgān Depe irepmitkaŋ Listra komeken ahāŋkumān. Kome uken Jesuta nadākinik tāŋpani kubā wāpi Timoti. Miŋi uwā Juda ābotken nanik Jesuta nadākinik tāŋpani. Tāŋ, naniwā Grik āma, guŋ ābotken nanik. ² Tāŋpākaŋ Listra Aikoniam ābot tāŋpani āmawebetā Timotita u āma tāgagāmān yāŋ yāk tāŋkuŋ. ³ Yāŋirā nadāŋpāŋ Poltā Timoti-kāt kuŋatta gāripi nadāŋkuk. Ude nadāŋkuko upāŋkaŋ Juda āmawebe kome uken iranitā Timoti nani u guŋ ābotken nanik yāŋ nadāŋkuŋo unita Poltā Juda noriyetā bānep tāga

^q 15:32 Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 ^r 15:37 Apos 12:12,25 ^s 15:38 Apos 13:13; Kol 4:10

^t 15:40 Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26 ^u 16:1 Apos 14:6, 2Ti 1:5 ^v 16:2 Plp 2:19-22

^w 16:3 Gal 2:3-5

nadäkta Timoti täño gupi moräk madänkuk. ^{4x} Ude tänpänkan Polkät noriye ätutä komeki komeki kumän kuñat morenpän man aposoro-kät Jerusalem äbot tänpäni täño watä ämaniyetä guñ äbot nadäkinik tänpänitä nadänpän iwatta topuño, u yawet täñkuñ. ^{5y} Ude täntäj kuñirä äbot tänpäni ämawebe täño nadäkiniki kehärom tañkuk. Tänpän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik tänpän päbä äbot tänpäni u yäpurärät täñirä äbot tañi täñkuk.

Poltä dämpmonken äma kubä kañkuk

^{6z} Tänpäkan Poltä Esia komeken Ekäni täño manbiñam yänahäkta nadänkuko upänkan Kudupi Munapiktä iniñ bitnäñkuk. Iniñ bitnäñpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuñatkuñ. ^{7a} Kuñattängän Misia komeken ahänpän unitä Bitinia komeken kunayän täñkuño upänkan Jesu täño Munapiktä yäniñ bitnäñkuk. ⁸ Yäniñ bitnäñpewän Misia kome jop irepmitpeñ Troas yotpärare-ken kuñkuñ. ⁹ Pänku u patkan bipäni Poltä dämpmonken kubä ñode täñkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ñode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ñoken äbä nin täñkentäj nimi yäk. ¹⁰ Poltä dämpmonken ude kawänkan ñode nadänkumän; Anututä Masedonia komeken päñku Ekäni täño manbiñam yawetta ninta gera yäyak yän nadänkumän. Ude nadänpän tuñum täñkumän.

Lidiatä Ekänita biñam täñkuk

¹¹ Eruk tuñum täñpeñ gäpe terak äronpänä Troas kome peñpeñ Samotres kome gwägu bämopi-ken kuñkumän. Uken päñku pätna yänewänä u peñpeñ äneñi gäpe terak äronpeñ Neapolis kuñkumän. ¹² U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroñ kuñkumän. Pilipai uwä Masedonia kome u käda täño yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kañ-iwarani. Uken päñku kepma yarä ude itkumän. ¹³ Eruk Sabat kadäni täñirän Juda ämatä yänapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yän nadänpänä yotpärare-ken naniktä äpäman yewa gägäni umude ume terak äpmonkumän. Uken kuñpän webe äbot ätu irirä yabänkumän. Yabänpän ukät mäñiritpän man yänpän-nadäk täñkumän. ¹⁴ Täñ, webe nintäño man nadänkuño ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Monenta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peñirän yäpmäk täñkuñonik. Uwä guñ äbotken nanik upänkan Anutu bureni kubägan iniñoret täñkukonik. Tänpäkan Ekänitä bänepi täñpidäm tañ imiñirän Poltä man yänkuko u nadänpän iyap täñkuk. ^{15b} Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän.

^x 16:4 Apos 15:23-29 ^y 16:5 Apos 2:47 ^z 16:6 Apos 18:23 ^a 16:7 2Ti 1:15

^b 16:15 Apos 16:33, 18:8

Ude tãñ yãminakañ webe unitã äyãñutpäñ niwetkuk; Intã nãka Ekãnita nadãkinik täyak yãñ nadãñpäñã nãkã yotken täga ämnyãñ? Man ehuranigãñ yãñtäyon mani buramiñpäñ iwatkumãñ.

Pol kenta Silas komi yotken yepmañkuñ

^{16 c} Kepma kubãta yãñapik man yãkyãk bãgup-ken äpmonjitna watã webe jopi kubãtã nibãñ ahãñkuk. Tãñkañ webe u wãbãt ikek. Unitã äma tãño mebãri yãñahãk tãñkukonik. Kãdet u terak mãhemiyetã moner tãñ yãpmãk tãñkuñonik. ^{17 d} Tãñpãkañ webe unitã nibãñ ahãñpäñ Polkãt nin niwarãñ tãñpäñ man gera terak ñode yãñkuk; Äma ñonitã Anutu ärowani pãhap unitãño epãñ äma itkamãñ yãk. U Anututa biñam tãktãk kãdet tãwetpäñ tãwoñãredayãñ äbãkamãñ yãk. ^{18 e} Kepma kepma man udegãñ yãñ yãpmãñ kuñtäyon Poltã gaña tãñpäñ äyãñutpäñ iwetkuk; Nãk Jesu Kristo unitãño kehãromi terak peñ gãwetat; Wãbãt, gãk webe ño teñpeñ ku! yãk. Ude yãwãnã uterakgãñ teñpeñ kuñkuk.

^{19-20 f} Eruk ude tãñirãñ webe unitãño mãhemiye moner tuñum wãdãk-wãdãk kãdet kawã nãmo tãñpãpäñ Pol kenta Silas yepmãñitpäñ yãñ-yãkñat pãñku yotpãrãre bãmopi-ken Rom gapman tãño äma ekãni ekãni kerik-ken yepmañpäñ yãwetkuñ; Juda äma yarã ñonitã nintã yotpãrãre-ken äbãñpäñ ämawebe bãnepi peñ awãhutkamãñ yãk. ²¹ Man kãdet kudupi Rom äma nintã nãmo tãnañipãñ yãñahãñpäñ niwetkamãñ yãk. ^{22 g} Ude yãwerãwã äma äbot pãhap itkuño unitã kokwawak nadãñ yãmiñkuñ. Ude tãñirã man yãpmãñ daniwani ämatã komi ämata yãniñ kireñirã yepmãñitpäñ teki yãñopmãñ yãmiñpäñ iwãnãptã bumta dãpuñ. ²³ Dãpmãñpäñ komi yot gãnañ yepmañirã komi yot tãño watã äma kubã yãma tãñkehãrom tãñpäñ watãni itta iwetkuñ. ²⁴ Iwerirã eruk komi yot bãmopi-ken-inik yepmañpäñ kuroñiyat pãya kujattã uyiñ-yepmãñitpäñ tãñkehãrom tãñpäñ yepmañkuk.

²⁵ Yepmañpãñ itkañ bipani bãmopi-ken Pol kenta Silas Ekãniken yãñapik man yãñit, iniñoret kap ätu teñirãñ äma komi yot gãnañ bok itkuño u nadãñkuñ. ²⁶ U nadãñirã uterakgãñ kenãñ kwaiñirãñ komi yot bumta kwaiñkuk. Kwaiñirãñ komi yot tãño yãma pãke u kudup ini jop tãgeñkuñ. Tãñpäñ yen kehãromi äma komi yot gãnañ irani kerik kuroñi topuño u imaka, ini jop äreyãñ mañkuñ. ^{27 h} Tãñpãkañ watã ämatã kikiñutkuk. Kikiñutpãñã dapun tãñpäñ kañkuk; Komi yot tãño yãma kudup tãgeñkuño irirã. Yabãñpäñ-nadãñkuk; Komi yot gãnañ ño irãño ñokeño kãwep äpãmañ metãkañ yãñ nadãñkuk. Ude nadãñpäñ pãip yãpmãñpäñ iniken gupi urayãñ tãñkuk. ²⁸ Ude tãñirãñ Poltã gera terak ñode iwetkuk; Ude tãñpeno! Nin kuduptagãñ itkamãñ ño yãk.

^c 16:16 Apos 19:24 ^d 16:17 Mak 1:24,34 ^e 16:18 Mak 16:17 ^f 16:20 Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11 ^g 16:22 2Ko 11:25; Plp 1:30, 1Te 2:2 ^h 16:27 Apos 12:18-19

²⁹Ude yäjirän watä äma unitä topänta gera yäjätän komi yot gänäñ äronkuk. U umuntañkañ bumta kwaiñpäñ Pol Silas dubiniken mañpän äpmonkuñ. ³⁰ⁱ Täñpäñ yarä u yäj-yäkñat yäpmän yäman äpmonpäñ yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapän täñjira Anututä api täñkentän namek?

³¹Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imikañ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkañ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täñ imiñkañ uyaku Anututa biñam api täneñ yäk. ³²Yäwän yarä unitä Ekäni täño manbiñam äma u ba noriye unitä yotken itkuño u yäwetpäñ yäwoñärek täñkumän. ³³^j Yäwerän nadänpän bipani ugän watä äma unitä yäj-yäkñat yäpmän päñku däpuño meni ärut yämiñkuk. Täñpäñ yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän. ³⁴Täñkañ watä äma unitä yäj-yäkñat yäpmän päñku ini yot gänäñ yepmañpäñ ketem ijiñ yämiñkuk. Täñpäkañ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biñam täñpäñ bänep oretoret pähap täñkuñ.

Pol kenta Silas yepmañpä äpämañ kuñkumän

³⁵Eruk parä yäñejirän Rom gapman täño man yäpmän daniwani äma ätutä komi ämaniye ñode yäwet-pewä kuñkuñ; Äma yarä u yabä kätäñpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuñkañ komi yot täño watä äma udegän iwetkuñ. ³⁶Iwerä nadänpän watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätäñpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbätak. Unita ek äpämañ kuñkañ säkgämän itkon. ³⁷^k Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upäñkañ goret ude nämo täñ niminañipän jop nadän täñ nimiñkuñ. Manken jukun nipmañpäñ mebarinek kañkañ uterak komi yotken nipmañkuño uyaku tagawän! Upäñkañ ude nämo täñ nimiñkuñ. U jop nadän nidäpmäñpäñ komi yotken nipmañkuñ. Ude täñkuño upäñkañ käbop äpämañ kun yäj niwetkañ? Nämoink! Äma ekäni u ini-tägän äbäñkañ keran kañ nimagut yäpmän äpämañ kut.

³⁸Poltä ude yäweränä komi ämatä äyäjutpeñ päñku man yäpmän daniwani äma ñode yäwetkuñ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkañ man u nadänpän kwaiñkuñ. ³⁹^l Kwaiñpäñ äma yarä uken äbäñpäñ butewaki man yäwetkuñ. Täñpäñ yarä u yäj-yäkñat yäpmän äpämañ kuñkuñ. Täñkañ kome u peñpeñ kome kukñi käda kukta man yäwetkuñ. ⁴⁰Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämañ Lidiatä yotken kuñpäñä Jesu täño äbot yabän ahäñpäñ bänep täñ-kehäromtak man yäwetpeñ kuñkumän.

ⁱ 16:30 Apos 2:37 ^j 16:33 Apos 16:15 ^k 16:37 Apos 22:25 ^l 16:39 Mat 8:34

Tesalonaika kuŋkumän

17 ^{1m} Tänpäkaŋ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpeŋ Tesalonaika yotpärare-ken ahänkumän. Uken Juda äma täŋo käbeyä yot kubä itkuk. ²Eruk, u ahänpänjä Pol uwä ini täk täŋkuko udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ u äronpän Juda ämawebe ukät Ekäni täŋo man yänpän-nadäk täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Ekäni täŋo man kudän ätu yäwetpän yäwoŋärek tänpän ŋode yäwetkuk; ³ⁿ Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani uwä kumänpän äneŋi akukta biŋam yäwani yäk. Tänpäkaŋ Jesu täŋo wäpi biŋam täwet täyat uwä Kristo ubayän. ^{4o} Man ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä bureni tänpäpän Pol kenta Silas yäwatkuŋ. Täŋkaŋ Grik nanik ätu Anutu iniŋ orerani u mäyaptä penta yäwatkuŋ. Ba uken nanik webe wäpi biŋam ikek udegän, mäyap yäwatkuŋ.

⁵Tänpäkaŋ ämawebe päke unitä Pol kenta Silas u yäwarä yabänpän Juda ämatä kokwawak nadänkuŋ. Ude tänpän äma wakiwaki käbeyä bägup-ken u ini-ini ittän kwani u mäyap yämagut päbä yepmaŋpä ämawebe yotpärare u nanik jop manman terak yäput-yäwettäko man yän täŋuruk-uruk pähap täŋkuŋ. Ude täŋ irirä äma wakiwaki unitä Pol kenta Silas yepmäŋit päbä ämawebe u kerä terak pena yänkaŋ päŋku äma kubä wäpi Jeson unitä yotken bäräŋeŋ kuŋpänjä wäyäkŋeŋkuŋ. ^{6p} Päŋku wäyäkŋewä wawäpän Jeson-kät äbot täŋpani ätu ugänpän yepmäŋit yäpmän kome unitäŋo intäjukun äma u inamiken yän-yäkŋat yäpmän kuŋkuŋ. Ude täŋkaŋ gera terak ŋode yänkuŋ; Äma komeni komeni kuŋatkaŋ kädät wakiwaki täk täŋkuŋo ukeŋo äbäŋo itkaŋ ŋo yäk. ^{7q} Jesontä äma u yän-yäkŋat yäpmän ini yotken kuŋkuk yäk. Nadäkinik täŋpani äma päke u intäjukun ämanin wäpi Sisa unitäŋo man kädät urani. Unitä ŋode yäk täkaŋ; Intäjukun äma kudupi kubä itak, u wäpi Jesu yän ude yäk täkaŋ.

⁸Ude yänirä ämawebe päke ukät kome u nanik täŋo äma ekäni ekänitä man u nadänkaŋ kikuŋutpän-nadäwätäk pähap täŋkuŋ. ⁹Eruk ude täŋkaŋ Jeson-kät nadäkinik täŋpani ätu yepmäŋitkuŋo u yäwerä komi yotta gwäki pewäkaŋ yäniŋ kireŋpewä kuŋkuŋ.

Beria kome päŋku epän täŋkumän

¹⁰Eruk, kome bipmäŋirän, äbot täŋpani noriyetä Pol kenta Silas yepmaŋpä yotpärare kubä wäpi Beria uken kuŋkumän. Kumaŋ Beria kome u ahänpänjä Juda nanik täŋo käbeyä yot kome u itkuko u gänaŋ äronkumän. ^{11r} Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani

^m 17:1 1Te 1:1,2 ⁿ 17:3 Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 ^o 17:4 Apos 13:50

^p 17:6 Apos 16:20 ^q 17:7 Luk 23:2; Jon 19:12 ^r 17:11 Jon 5:39

unitäño bänep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitäño yärepmitkuk. Tänpäkañ Pol täño man nadänpän gäripi-inik nadäñkuñ. Ude täñkañ kepma kepma Anutu täño man kudän täwani u danipän yänpän-nadäk täk täñkuñ, Pol täño man ño bureni ba bureni nämo yän nadäkta. ¹²Täñkañ Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik täñkuñ. Ba Grik webe, guñ äbotken nanik wäpi biñam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka, udegän nadäkinik täñkuñ.

¹³ Ude täñirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiñam ñode nadäñkuñ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täño manbiñam yänahänpän yäwet itak yän ude nadänpänä pänku yotpärare uken ahänpän ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta kokwawak nadän yämiñkuñ. ¹⁴Täñirä äbot täñpanitä Pol bäräñek-inik iniñ kireñpewä kome, gwägu pähap dubini-ken äpmonkuk. Täñ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria kome-kengän itkumän. ¹⁵Eruk äma Pol yänikñat yäpmän kuñkuño uwä Pol yänikñat yäpmän pen kumañ Atens yotpärare täñ uken kuñkuñ. Tänpäkañ äneñi kunayän yäwäwä Poltä Silas kenta Timotita man ñode pewän kuñkuk; Ek bäräñeñ näkä itat-ken ño kañ äbun yäk.

Pol Atens yotpärare-ken man yänahäñkuk

¹⁶ Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämän yäpmän kuñkuk. Täñkañ yotpärare u gänañ yäwik jopi, äma keritä täñpani mäyap-inik irirä yabäñkuk. Ude yabänpän Pol bänepitä jägämi-inik nadäñkuk. ¹⁷ Jägämi nadäñkuko unita Juda täño käbeyä yotken kuñkañ Juda nanikkät Grik äma Anutu burenita nadän imani ukät man unita yänpän-nadäk täñkuñ. Ba kepma kepma yotpärare unitäño käbeyä bägup-ken kuñkañ ämawebe jop itkuño ukät man kowata kowata yäk täñkuñonik. ¹⁸ Tänpäkañ kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuñ. Tänpän kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täño manta yänpän yän-awätpäñ Polkät man kowat yäwän täñkuñ. Poltä Jesu täño manbiñam ba kumbani-ken nanik akuñkuko unitäño man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ñode yänkuñ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayän yänpän yäyak? Yänirä ätutä yänkuñ; Kome ätu täño anutu unitäño manpäñ käwep yäyak. ¹⁹ Ude yänpän Pol yänikñat pänku äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken teñpän iwet yabäñkuñ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. ²⁰ Gäkño man ño nadänitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäño mebäri niweri nadäna! yän iwetkuñ. ²¹ Tänpäkañ Atens ämawebe täño mebäri uwä ñode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täñkuñonik.

^s 17:13 Apos 13:50, 14:19 ^t 17:17 Apos 18:19

Nämo, u kadäni kadäni käbeyä tänpäj man kudupi kudupita yänpäj-nadäk täk täņkuņo unita Pol täņo man u nadänayäj yäņkaņ yäņkuņ.

²² Ude yänpäj iwet yabäjirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäj ñode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yäniņ oretta gwäk pimiņpäj täk täkaņ yäk. ²³ Pengän yotpärare ño gänaņ kuņattängän mobä änok pewani kubä kaņkut. Mobä uterak man kudän kubä ñode kudän täwanipäj daniņkut; Ñowä anutu nintä nämo nadäwani kubäta täņpani. Eruk, apiņo Anutu intä nämo nadäņkaņ iniņoret täkaņ unitäņo mebäri ñode yäņahänpäj täwera nadäwut;

²⁴ ^u Nämo nadäk täkaņ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkaņ ño pewän ahäwäpäj kunum kenta kome täņo Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä tänpäj kudupi yot yäņ iwerani gänaņ nämo it täyak yäk. ²⁵ ^v Ba imaka kubäta nämo wäyäkņek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täņkentäj imine. Nämo, ini-tägän ämata irit-kuņat-kuņat ba imaka päke u kudup nimik täyak. ²⁶ Tänpäkaņ äma kubä tänpäj peņkuko uken naniktä äma äbori äbori ahäj yäpmäj kuņkumäj. Ahänpäj it yäpmäj kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täņkirenpäj täņkirenpäj peņ nimiņkuk yäk. ²⁷ ^w Tänpäkaņ bänepnintä wäyäkņek epän täntäj kuņtängän Anutu nadäj imikinik tänpäj kaņ-ahäneta käwep, ude täņ nimiņkuk. Upäņkaņ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak. ²⁸ Nämo, unita ñode yäwani; Nin unitäņo nadäk kehäromi terak itkaņ imaka imaka täk täkamäj. Täņkaņ injinken nadäwani äma ätutä udegän ñode yäņkuņ; Nin urakken ahäwani yäk.

²⁹ ^x Eruk, nin Anutu unitäņo nanakiye unita nin ñode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpäj gol ba siliwa, ba mobäpäj wäbät kuņat äma keritä täk täkaņ udewani yäņ nämo nadäne. Nämoink! ³⁰ ^y Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpäj nadäk udewani nadänpäj täņpeņ kuņarirä Anututä yabäj koreņkuk. Upäņkaņ apiņo ämawebe komeni komeni bänep sukurekta peņ yäwet täyak. ³¹ ^z U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyäņkuk. Uken äma kubä iwoyäņkuko unitä kudän siwoņi terak api yäpmäj daniwek. Tänpäkaņ u bureni-inik api täņpet yäņ niwoņärekta äma uwä kumbani-ken nanikpäj yäpmäj päņaku teņkuk.

³² Tänpäj Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpäj yäpmäj akukakuk täņo man yäwerirän äma ätutä yäņärok iwetkuņ. Täņ, ätutä yäņkuņ; Man yäyan u kadäni kubä äneņi yäņiri kaņ nadäna! ³³ Ude iwerirä Pol yepmaņpeņ kuņkuk. ³⁴ Tänpäkaņ äma ätutäwä Pol iwatpäj Jesuta nadäkinik täņkuņo u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täņo

^u 17:24 1Kn 8:27; Apos 7:48 ^v 17:25 Sam 50:12; Ais 42:5 ^w 17:27 Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 ^x 17:29 Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26
^y 17:30 Apos 14:16 ^z 17:31 Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42

käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täñkuñ.

Pol Korin komeken epän täñkuk

18 ¹Täñpäj Pol Atens kome peñpeñ Korin yotpärare-ken kuñkuk. ²^a Kuñpäj Juda nanik äma kubä kañ-ahäñkuk. Äma u wäpi Akwila, u komeñi kujat wäpi Pontus. Täñpäkañ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome peñpeñ äbumän. U imata, Rom äma täño intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuño u ñode yäwetkuk; In kumän-tagän Rom kome ño peñpeñ kome kukñi käda kañ kut yäk. Eruk, Pol Korin kome kuñpäjän yanäpi yarä upäj yabäj ahäñkuk. ³^b Pol uwä äma ukät moneñ epän mebäri kubägän, sel yot täk täñpani unita päñku ukät penta itkuñ.

⁴Täñpäkañ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täño käbeyä yotken äronkañ man yäñpäj-nadäk täk täñkuñonik. Man yäñpäj-nadäk ba yäñpäj-yäwoñärek täñjira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kañ täñput yäj yäñkañ täk täñkukonik.

⁵^c Täñpäkañ Silas-kät Timotiwä Masedonia peñpeñ äpä irirän eruk Pol uwä kadäni kadäni, epän kubä täñkañ nämo, Anutu täño manbiñamgän yäñahäk täñkukonik. Täñpäj Juda nanik man kehäromi ñode yäwet täñkuk; Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye täñkentäj yämikta iwoyäñkuko u yäk. ⁶^d Ude yäweränkañ Pol yäñärok man iwetpäñ mani ut täñkuñ. Ude täñpawä mäde ut nimitak yäj kañpäj nadäkta teki terak täpun-täpun u däpmäj äreyäj täñpän kwäpäñ ñode yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta biñam täkañ u täñpawä, injinken wakita api täneñ yäk. Uken näkño waki kubä nämo itak. Unita apiño näk ño peñpeñ guñ äbotken kwayäj yäk.

⁷Eruk Pol käbeyä yot u peñpeñ kumañ äma kubä guñ äbotken naniktä yot gänañ äronkuk. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu Burenita nadäkinik täñpani. Täñpäkañ äma unitäño yori uwä Juda nanik täño käbeyä yot dubini-ken itkuk. ⁸^e Täñ, Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän Ekäni Jesuta nadäkinik täñkuñ. Täñpäkañ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täño man u nadäñpäj Ekänita nadäkinik täñjirä ume ärut yämiñkuk.

⁹^f Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kañkuk. U Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk nämoinik umuntäwen. Gäk näkño man yäñahäkta meka nämo täñpipiwen. ¹⁰^g Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba

^a 18:2 Rom 16:3 ^b 18:3 Apos 20:34, 1Ko 4:12 ^c 18:5 Apos 17:14-15; Apos 9:22

^d 18:6 Apos 13:46,51; Apos 20:26 ^e 18:8 1Ko 1:14 ^f 18:9 1Ko 2:3 ^g 18:10 Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16

näkŋo ämawebe mäyaptä yotpärare ŋo gänaŋ itkaŋ unita äma kubätä gäk täga nämo api tänpän wawen yäk. ¹¹ Tänpäkaŋ Pol ini Korin komegän itkaŋ ämawebe Ekäni täŋo man yänpän-yäwoŋärek täŋ yäpmän kuŋirän obaŋ kubä itkaŋ äneŋi komepak 6 ude täreŋkuk.

¹² Tänpäkaŋ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täŋo watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täŋ imiŋpän manken yänikŋat yäpmän kuŋpän ŋode yänkuŋ; ¹³ Äma ŋowä ämawebetä Anutu iniŋoretta kädet mebäri kubä, nintäŋo бага mantä nämo yäyak upän yäwoŋärek täyak yäk. ¹⁴ Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayän tänpänä, gapman Galiotä Juda nanik ŋode yäwetkuk; Äma ŋonitä gapman täŋo бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä tänpänä, näk intäŋo man täga nadän tamet yäk. ^{15^h} Upänkaŋ inä injinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkaŋ. Unita uwä injin kaŋ yäpä tägawut yäk. Näk man udewani yäpmän danikta nämo nepmaŋpani. ¹⁶ Ude yänpän yän-yäwat-pewän äpämaŋ kuŋkuŋ.

¹⁷ Ude tänpänä eruk pengän Juda nanik täŋo käbeyä yot unitäŋo intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän inŋitpän utkuŋ. Ude tänpäkaŋ gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämo täŋkuk.

Pol äneŋi Antiok Siria kome kuŋkuk

^{18ⁱ} Tänpäkaŋ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittäŋgän äbot täŋpani noriye yepmaŋpeŋ gäpe terak äroŋkuk. Ärowänkaŋ gäpetä kome u peŋpeŋ Siria kome kwayän täŋkuk. Tänpäkaŋ Akwila yanäpi u Polkät bok kuŋkuŋ. Kumaŋ pänku Senkria kome ahänpän imaka kubä täkta Anutu-ken yänkehäromtak man yänkuko unita gwäki pujiŋ kudup äriŋpän pakigän peŋkuk. ^{19^j} Eruk, u peŋpeŋ kumaŋ pänku Efesus kome ahänkuŋ. U ahänpänjä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaŋkuk. Tänpäkaŋ Pol iniwä kumaŋ pänku Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ äroŋkuk. Äro u itpän Juda nanikkät Anutu täŋo man yänpän-nadäk täŋkuŋ. ²⁰ Ude täŋirän Juda naniktä iwetkuŋ; Gäk ninkät kadäni käroŋi bumik kaŋ itna yäk. ^{21^k} Ude yäwäwä Pol bitnänpän bänep täga mangän yäwetpän ŋode yänkuk; Anututä äneŋi nepmaŋpän äbänpänjä, uwä äneŋi api äbet yäk. Ude yäwetpän Efesus kome peŋpeŋ gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkuk. ²² Eruk gäpe terak kumaŋ pänku Sisaria kome ahänkuŋ. Ahänpänjä Pol gäpe terak naniktä äpämaŋ pänku äbot täŋpani u yabän ahänpän man yänpän-nadäk täŋ itkuŋ. Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ Antiok yotpärare-ken kuŋkuk.

Apolos Efesus komeken manbiŋam yänjahänkuŋ

²³ Pol Antiok kome kadäni käroŋi bumik itkaŋ kuŋkuk. Kumaŋ pänku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täŋpani u Anutu täŋo man

^h 18:15 Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31 ⁱ 18:18 Apos 21:24 ^j 18:19 Apos 17:17

^k 18:21 Rom 1:10, 1Ko 4:19; Jem 4:15

yäwetpäñ bänepi täñ-kehäromtak täñtäñ kuñatkuk. ²⁴ Täñpäkañ Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nitek yänahäwani, ba Anutu täño man kudänta nadäwän tärekinik täñpani. ²⁵^l Täñpäkañ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täño kädet iwetpäñ iwoñärekan täñjirä nadäkinik täñkuk. Nadäkinik täñpäñ Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täño man yänpäñ-yäwoñärekan täk täñkukonik. Täñpäñ Jesutä imaka imaka täk täñkuko unitäño manbiñam bureniñän yänahäk täñkukonik. Upänkañ Jontä ume ärut yämik täñkuko ugänpäñ nadänjuk.

²⁶^m Täñkañ Apolos bänepi pidäm tawäpäñ Juda täño käbeyä yotken päro batakigän Ekäni täño manbiñam yänahäk täñkukonik. Täñjirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiñam yänahänjuk u nadänjukumän. Nadänpäñ yori-ken yänikñat yäpmäñ päñku Jesu Kristo täño kädet uwä siwoñi-inik iwetpäñ iwoñärenjukumän. ²⁷ⁿ Ude täñkañ eruk Apolos uwä Akaia komen-ken kukta nadänjuk. Täñjirän Efesus ämawebe äbot täñpani unitä Apolos täño nadäk-nadäki täñkehärom takta ñode täñkuñ; Akaia nanik äbot täñpanitä danipñän nadäkta man kudän ñode täñkuñ; In äma u imagutpäñ not kañ täñ imut yäk. Ude kudän täñpäñ imäkañ yepmañpeñ kumañ päñku Akaia komeken ahänjuk. Ahänpäñ Apolostä kome u nanik äbot täñpani ämawebe, Anutu täño orakoraki terak nadäkinik täñkuñ u säkgämän orañ yämiñpäñ täñ-kehäromtäñ yämiñjuk.

²⁸^o Eruk, ude täñkañ ämawebe päke u inamiken Juda nanik täño man ba nadäk goret nadänkuñ u yäpmäñ äpäkta epän kehäromigän täñjuk. Täñpäkañ Anutu täño manbiñam terak kwawakinik ñode yäwetpäñ yäwoñärekan täñjuk; Ekäni Jesu u Kristo ubayän, äma Anututä bian ämawebeniye täñkentän yämikta iwoyänjuk u.

Pol Efesus yotpärare-ken manbiñam yänahänjuk

19 ¹^p Täñpäkañ Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmitän kumañ päñku Efesus ahänjuk. Uken äbot täñpani ätu yabän ahänpäñ ñode yäwet yabänjuk; ²^q In bian nadäkinik täñpäñ Kudupi Munapik yäpuñ ba nämo? Yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yän nämoinik nadänjukumän. Apiñogän nadäkamän ño yäk. ³ Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä täñkuñ? Ude yäwänä iwetkuñ; Jontä ume ärut yämik-yämik täk täñkuko ugänpäñ ärutkumän yäk. ⁴^r Yäwäwä Poltä yänjuk; Bian Jontä ämawebe ume ärut yämiñkañ ñode yäwetkuk; In bänep nadäk-nadäkjin wakiwaki u kudup

^l 18:25 Rom 12:11; Apos 19:3 ^m 18:26 Apos 19:8 ⁿ 18:27 2Ko 3:1; Kol 4:10
^o 18:28 Apos 9:22 ^p 19:1 1Ko 3:6 ^q 19:2 Apos 2:38, 8:16 ^r 19:4 Mat 3:11

peŋ morewākaŋ ume kaŋ ärut tama yäk. Täŋpāŋ nadäkinikjin u kumān-tagān āma mäden abātak unitagān kaŋ pewut yāŋ yāwetkuk. Eruk, Jontā āma mäden näwatak yāŋ yāŋkuko uwā Jesu.

⁵Eruk, man u nadāwākaŋ Poltä Ekāni Jesu wāpi terak ume ärut yāmiŋkuk. ⁶^s Ume ärut yāmiŋpāŋ kerī āmawebe gwāki terak peŋirān Munapiktā āmawebe päke uterak kumān magāt moreŋkuk. Magāt moreŋirān man kotāk kudupi kudupi terak yāŋit, manbiŋam profettā-yāŋ yāŋahāŋkuŋ. ⁷Äma päke u 12 ude bumik.

⁸Täŋpāŋ u punin terak Poltä Juda nanik täŋo kābeyā yot gānaŋ batakigān Manbiŋam Täga kehāromigān yāŋahāk täŋkuk. Täŋpāŋ Juda āma man yāwerit nadāk-nadāki täŋpidām taŋ yāmiŋit Anututā intājukun it yāmiŋirān gāmoriken irit unita yāwetpāŋ yāwoŋārek täŋ yāpmāŋ kuŋirān komepak yarākubā ude tāreŋkuk. ⁹^f Täŋpākaŋ Juda āmawebe ätutāwā Poltä Jesu täŋo manbiŋam yāŋahāk täŋkuko unita nadāwā jopi ude täŋpākaŋ nadäkinik nämo täŋkuŋ. Täŋkaŋ āmawebe iŋamiken Ekāni täŋo kādet siwoŋi unita u kādet waki yāŋ yäk täŋkuŋ. Ude täŋpewā Poltä nadäkinik täŋpani āmawebe yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuk. Ude täŋkaŋ kadāni kadāni yāŋpāŋ-yāwoŋārek täŋpani yot kubāken Ekāni täŋo manbiŋam yāŋahāk täŋkuk. Yot uwā Tiranus täŋo. ¹⁰^u Eruk, yāŋpāŋ-yāwoŋārek täŋ yāpmāŋ kuŋirān obaŋ yarā ude tāreŋkuk. Ude täŋkuko unita Juda āmawebe ba Grik āmawebe Esia kome itkuŋo u māyap-inik Ekāni täŋo manbiŋam nadāŋkuŋ.

Skeva täŋo nanakiye

¹¹^v Kadāni uken Anututā Polken kudān kudupi inide ätu pewān ahāŋkuŋ. ¹²^w Ude täŋirān kaŋkaŋ āmawebetā kāyām ikekta tek morāk yāpmāŋ pāŋku Pol gupi terak peŋkaŋ yāpmāŋ kāyām ikekken kuk täŋkuŋ. Ude täŋirā Ekāni täŋo kehāromitā täŋpewān kāyām paorit, mājotā kāyām ikek yabā kätāŋpeŋ kuk täŋkuŋ.

¹³^x Täŋpākaŋ Juda nanik ätutāwā moneŋ epāntāwā komeni komeni kuŋatpāŋ mājo yāwat kirek-kirek tāk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kadāni kubākubā āma uwā Ekāni Jesu wāpi terak mājo yāwat kirenayāŋ yāŋkaŋ tāk täŋkuŋonik. Uwā mājo ŋode yāwet täŋkuŋ; Jesu, wāpi Poltä yāŋahāk täyak unitāŋo wāpi terak peŋpeŋ kut yāŋ täwetkamāŋ. Man ude yäk täŋkuŋ. ¹⁴Täŋpākaŋ Juda nanik täŋo bāmop āma ekāni kubā wāpi Skeva, unitāŋo nanakiye 7 ude unitā kādet uwā tāk täŋkuŋ. ¹⁵^y Eruk, kepma kubā Skeva nanakiye unitā mājo yāwat kirek-kirek täŋirā mājo kubātā äyāŋutpāŋ man kowata ŋode yāwetkuk; Nāk Jesu ba Polta nadātat. Täŋ, in netā? ¹⁶Ude yāŋpāŋ āma mājotā magārani unitā päreŋ āroŋpāŋ āma 7 man yāŋ itkuŋo upāŋ dāpmāŋ

^s 19:6 Apos 8:17; Apos 10:44,46 ^t 19:9 2Ko 6:14-18 ^u 19:10 2Ti 1:15 ^v 19:11 Apos 14:3
^w 19:12 Apos 5:15 ^x 19:13 Mak 9:38 ^y 19:15 Mak 1:24,34

päret tänpän kuŋkuŋ. Tänpän teki imaka weŋ tänpän kuŋ yämiŋkuŋ. Eruk ude tänpänä nägät piŋtän tek morän yot u peŋpeŋ kuŋtänpä kuŋkuŋ.

^{17z} Ude täŋirä Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuŋo u kudup manbiŋam u nadänkuŋ. Ude nadänpän umun pähap bumta täŋkuŋ. Ude ahänkuko unita ämawebe mäyaptä Ekäni Jesu wäpi oranpän yäpmän kuŋatkuŋ. ¹⁸ Tänpäkaŋ ämawebe mäyaptä nadäkinik täŋkaŋ äbä iniken iniken täktäki waki u kumän-tagän yänjahänkuŋ. ¹⁹ Ba äbot tänpäni ämawebe ätu kären käwani ba kon mebäri mebäri tänpäni unitäŋo buk kumän-tagän ämawebe inamiken kädap pewä ijiŋkuŋ. Tänpäkaŋ buk unitäŋo gwäki ärowani, siliwa moner 50,000 udepän pewä ijiŋkuŋ.

^{20 a} Eruk ude täŋkuŋo unita Ekäni täŋo man u komeni komeni ahänpän weŋ patkuk. Ahänpän weŋ patkuko uwä ämawebe-ken kehäromi niked ahänpänä irit-kuŋat-kuŋariken kehäromigän patkuk.

Efesus naniktä Polta nadäwä waŋkuŋ

^{21 b} Eruk Pol uwä epän täŋ yäpmän kuŋtängän tänpän tärewäpän Masedonia ba Akaia kome kukta nadäk peŋkuk. Täŋkaŋ u kädätä Jerusalem yotpärare-ken kukta imaka nadänkuk. Tänpän ŋode yänkuk; Jerusalem kuŋkaŋ unitä Rom kome kaŋ kwa yäk. ^{22 c} Tänpäkaŋ Poltä iniken täŋkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä u yepmanpän Masedonia kome kuŋkumän. Tänpäkaŋ Pol ini uwä kadäni käronji bumik Esia käda ugän itkuk.

^{23 d} Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täŋo kädet siwonji unita iwan tänpän man bumta yänkaŋ täŋuruk-uruk mäyap täŋkuŋ. ^{24 e} Äma u kubä wäpi Demitrius. Uwä moner epäntawä imaka imaka siliwa kapapän täk täŋkukonik. Tänpäkaŋ ämawebe u naniktä yäwik webe kubä wäpi Atemis nadän imik täŋkuŋonik. Tänpän yäwik webe u iniŋ oretta kudupi yot kubä täŋkuŋ. Eruk Demitrius, siliwa kapa tänpäni unitä siriwapän yot unitäŋo wärani täpuri täpuri tänpän peŋirän ämawebe moner pähap imiŋpän yäpmäk täŋkuŋonik. ²⁵ Eruk ude tänpän näkŋo moner epän maŋpek yänpän äma epän u bok tänpäni ba äma epän udewanigän tänpäni kudup yän-yäkŋat yäpmän päbä yepmanpän ŋode yäwetkuk; Notnaye, in ŋode nadäwut. Epänin täŋo gwäki säkgämän yäpmäk täkamän yäk. ^{26 f} Upänkaŋ u kawut! Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täŋo nadäk-nadäki peŋawähut täyak yäk. Tänpäkaŋ u kome ŋogän nämo täyak. Esia kome u kumän udegän bumik täyak yäk. Täŋkaŋ ŋode yäk täyak; Anutu wärani wärani injin ketjintä tänpäni uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik jopi yäk.

^z 19:17 Apos 5:5,11 ^a 19:20 Apos 12:24 ^b 19:21 Apos 23:11; Rom 1:13

^c 19:22 Rom 16:23, 2Ti 4:20 ^d 19:23 2Ko 1:8 ^e 19:24 Apos 16:16 ^f 19:26 Apos 17:29, 2Ti 1:15

²⁷Tānpākaŋ in nadākaŋ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintāŋo moneŋ epän ŋowä täga api tānpän waneŋ. Tānpākaŋ ugän nämo. Jop man unitäŋän tānpewä ämawebetä yäwiknin Atemis unitāŋo kudupi yotta nadäwä imaka jopi kubä api tānpek yäk. Upāŋkaŋ bianä Esia nanik ba komeni komeni päke ŋowä anutu webe Atemis ugānpāŋ oraŋ imik tāŋkumāŋonik. Tānpākaŋ Pol tāŋo manbiŋam unitä Atemis wäpi biŋam u yāpän wanayāŋ täyak yäk.

²⁸Eruk man ude nadānpāŋä äma päke uwä bānepi bumta tānpä waŋkuŋ. Tānpāŋ gera kehāromigän yānpāŋ ŋode yāŋkuŋ; Nin Efesus nanik tāŋo anutu Atemis uwä intājukun-inik itak yäk. ²⁹^s Ude yāŋjirä ämawebe yotpārare u nanik tāŋuruk-uruk pähap kubä pewä ahāwāpāŋ bārāŋeŋ kumaŋ kābeyä bāgup-ken kuŋkuŋ. Tāŋkaŋ äma yarä Masedonia nanik, Polkät bok kuŋarani u yepmāŋitpāŋ yāpmāŋ kuŋkuŋ. Yarä uwä wäpi Gaius kenta Aristakus. ³⁰Eruk ude tāŋkaŋ irirä Pol uwä man yāŋahāwa yāŋkaŋ kābeyä tāŋkuŋ-ken kwayāŋ nadāŋkuko upāŋkaŋ ämawebe äbot tāŋpanitā iniŋ bitnāŋkuŋ. ³¹^h Ba kome u nanik äma wäpi nitek ätuwä, Polta not säkgāmān tāŋ imik tāŋkuŋo unitä Polta man kehāromi ŋode pewä yāpmāŋ kuŋkuŋ; Gäk kābeyä pähap tāŋ itkaŋ-ken kwentawä yāŋ iwetkuŋ.

³²Eruk, kābeyä-ken tāŋuruk-uruk pähap tāŋ itkuŋ. Äma päke uwä nadäk ŋoba-ŋoba tāŋkuŋ. Tāŋjirä ätuwä gera kotäk kubāgän yāŋkuŋ. Ätuwä gera inigän kubāpāŋ yāŋkuŋ. Tānpākaŋ ude tāŋkuŋo unitāŋo mebäri udetā ämawebe äbot kābeyä ŋo itkamāŋ yāŋ nāmoinik nadäwä tumbuk. ³³Eruk ude tānpāŋ Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada iŋitpāŋ pimiŋ iwat-pewä yāpmāŋ kābeyä bāmopi gānaŋ umu kwānkaŋ eruk, äma ätutä man mebäri yāŋahānpāŋ iwetkuŋ. Iwerāwä Aleksadatā man kowata yāwerayāŋ ketwāra tāŋkuk. ³⁴Ude tāŋjirān äma ätutä äma uwä Juda nanik, Anutu kubä iniŋ orerani yāŋ kaŋpāŋ nadāŋkuŋ. Ude nadānpāŋ unita pen gera māmā terak bumta ŋode yāŋkuŋ; Efesus nanik nintāŋo yāwik Atemis uwä intājukun-inik itak! Ude yāŋ yāpmāŋ kuŋtäko 2 auas ude täreŋkuk.

³⁵Tāŋjirä Efesus nanik tāŋo gapman kubätä ämawebe päke u yāniŋ bitnānpāŋ yāwetkuk; Efesus äma, in juku penpāŋ nadāwut yäk. Nin kudup ŋode nadākamāŋ. Efesus nanik nin uwä yāwik webe Atemis unitāŋo kudupi yot kaŋiwat tākamāŋ yäk. Ba unitāŋo wārani kunum gānaŋ nanik maŋkuko unita imaka, watä it tākamāŋ. ³⁶Äma kubätä man uwä utnaŋi nämo unita in kumān-tagän bitnānpāŋ imaka waki kubä täkta nämo tārop tāneŋ yäk. ³⁷Tānpākaŋ äma yarä ŋowä kudupi yot tāŋo imaka ätu nämo kubo tāŋkumāno upāŋkaŋ jop yāŋ-yākŋat yāpmāŋ äbākaŋ yäk. Ba yāwik webenin unita yāŋärok man kubä nämo

^s 19:29 Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 ^h 19:31 2Ti 1:15

yänkumän. ³⁸Tän, Demetrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpman daniwani äma itkan yäk. Unitägan man yäpätägak epän api täneñ. ³⁹Ba äma kubätä man kubä nadänpänjä, uwä käbeyä kadäni-ken ugän yänpän täga ket utneñ yäk. ⁴⁰Tän, apiño ämik pena ahatak u mebärini nämö unita nin bäräpi yänpani bumik yäk. Tänpäkan käbeyä waki nonitänjo mebärita niwet yabäwäwä kowata täga nämö api yäwetne. ⁴¹Eruk ude yäwetpän ämawebe päke uwä yäwerän yäpman kuñtänpän kuñkuñ.

Pol Masedonia, Grik komeken kuñkuk

20 ¹Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yänkuño u bitnäñirä Pol äbot tänpänita yänpewän äbuñ. Yänpewän äbäkanjä bänep nadäk-nadäki täñ-kehäromtan yämikta jukuman ätu yäwetkan yepmanpeñ Masedonia komeken kuñkuk. ²Masedonia komeken kuñkan ämawebe u nanik täño bänepi täñ-kehäromtan yämikta jukuman mäyap yäwettän kuñkuk. Ude täntän kumañ eruk, Grik komeken ahänkuk. ³Ahänpän komepak yärakubä ude Grik komeken irän täreñirän gäpe terak äronpeñ kome kubä wäpi Siria komeken kwayän nadänkuk. Tänpän Juda naniktä utta man topuño u nadänpänjä äneñi äyänutpeñ Masedonia komeken kuñkuk. ⁴Tänpäkan äma ñodetä Polkät kuñkuñ; Beria komeken nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täño nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Tänpäkan kome tanj Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuñatkuñ. ⁵Äma uwä intäjukun kuñkuño Troas yotpärare-ken ninta itsämän itkuñ. ⁶Tänjirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämö awähurani orekirit kadäni, u itna täreñirän gäpe terak äronpeñ kuñkumän. Kuñkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuñkan ninta itsämibuñ-ken u ahänkumän. Ahänpän yabänakan kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumän.

Poltä Yutikus tänpewän kodak täñkuk

⁷Tänkan Sande kubäken äbot tänpäni-kät käräga näna yänpän äbä äbot kubägan itkumän. Iritna Poltä ämawebe päke u manbiñam yänahänpän yäwetkuk. Imata, kwep api yepmanpeñ kwet yän nadänpän unita manbiñam pen yäwet yäpman kuñtäyon bipani bämopi-inik täñkuk. ⁸Yot u gänäñ topän mäyaptä iññ-yänñirä itkumän. Yot uwä käroni boham unuken. ⁹Tänkireki yärakubä punin unu käbeyä täñ itkumän. Täñitna äma gubañi kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpani kädet kubäken mañit itkuk. Irirän Pol manbiñam käroni pähap yänjwat yäpman kuñirän nadän

¹ 20:4 Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21 ² 20:7 Apos 2:42,46

ittängän dāpmonta tängkuk. Tāntängän eruk patkuk. Pattängän punin ununitā kome terak umu maṅkuk. Tānjirān āma itkuṅo uwā injit yāpmāṅ akuna yāṅkaṅ āpmonpāṅ kaṅkuṅ; Kumāṅpāṅ bam tāṅpāṅ parirān. ^{10^k} Āpmonjirā Pol imaka, yāwat yāpmāṅ āpmonpāṅ pāṅku Yutikus dubini-ken gukut imāpmok tāṅpāṅ bāyaṅ imiṅkuk. Bāyaṅ imiṅpāṅ āmawebe ṅode yāwetkuk; In nadāwātāk nāmo tāneṅ. Āma ṅo nāmo kumak, kodak itak yāk. ¹¹ Ude tāṅkaṅ Pol āneṅi āromanṅ yot gānaṅ āronpāṅā kārāga tokātpāṅ āmawebe ukāt bok naṅkuṅ. Naṅkaṅ manbiṅam āneṅi yāwet yāpmāṅ kuṅtāyon kome yāṅeṅkuk. Yāṅeṅjirān eruk yepmaṅpeṅ kuṅkuk.

¹² Kuṅjirān āma gubaṅi āneṅi kodak taṅkuko u bānep oretoret terak yāṅikṅat yāpmāṅ yotken kuṅkuṅ.

Pol Troas yotpārare peṅpeṅ kuṅkuk

¹³ Ude tānjirā nin Pol ugān teṅkaṅ gāpe terak āronpeṅ Asos yotpārare-ken nintā jukun kuṅkumāṅ. Kuṅkumāṅo Polta itsāmāṅ iritna eruk Pol ini niwetkuko udegān ini kuroṅ ābāṅkā nibāṅ ahāṅkuk. ¹⁴ Ābā Asos yotpārare-ken nibāṅ ahāṅpāṅ gāpe terak ārowānkaṅ eruk Mitilini yotpārare-ken kuṅkumāṅ. ¹⁵ Pātna yāṅewānā kuṅkā gwāgu bāmopi-ken kome kubā wāpi Kios u dubini-ken ahāṅkumāṅ. Tami āneṅi kuṅkā Samos yotpārare-ken ahāṅkumāṅ. Yāṅewānā āneṅi u naniktā kuṅkā eruk Miletus yotpārare uken ahāṅkumāṅ. ^{16^l} Orekirit kadāni pāhap kubā wāpi Pentikos u kerāp tānjirān unita Pol Efesus yotpārare irepmitpāṅ kukta nadāṅkuk. Bārāṅeṅ kumaṅ Jerusalem kuṅkaṅ Pentikos orekirit u kaṅ kāwayāṅ nadāṅpāṅ unita Esia komeken kuṅatta bitnāṅkuk.

Poltā iniken mebārini yāwetkuk

^{17^m} Miletus yotpārare-ken ahāṅpāṅā eruk Poltā Efesus ābot tāṅpani tāṅo intājukun āmata man tewān kwākaṅ ābā kaṅkuṅ. ^{18ⁿ} Ābā kawākaṅ jukuman ṅode yāwetkuk; Nākā Esia komeken ābā inkāt itkaṅ kādet jide jide tāk tāṅkuro u kudup injin nadākaṅ u yāk. Pengān ābutken umunitā pābā āneṅi tepmaṅpeṅ kuṅkuro u kādet mebāri kubā nāmo tāṅkut. ^{19^o} Nāmo, kadāni kadāni Juda nanik nāk tāṅpāwakta man yāṅpāṅ-nadāk tānjirā nadāṅ bārāp tāk tāṅkut. Ba tāṅyākṅarani ude tānjirā kadāni māyap konām kot tāṅkut. Upāṅkaṅ nākā gupna yāpmāṅ āpāṅpāṅ kuṅatkaṅ Ekāni tāṅo epān ehutpāṅ tāk tāyat. ²⁰ Ba in tāṅkentākta man tāgatāga tāwetta nāmo umuntaṅkut. Kābeyā-ken ba injin yotken tāṅpāṅ-tāwoṅārek tāk tāṅkuro, u nadākaṅ u yāk. ²¹ Kadāni kadāni Juda nanik ba Grik nanik bok, bānepjin sukureṅpeṅ Anutu-ken kuṅpāṅ Ekāninin Jesuta nadākinik tāṅ imikta man kehāromigān tāwet yāpmāṅ ābut.

^k 20:10 1Kn 17:21 ^l 20:16 2Ti 1:15 ^m 20:17 Apos 18:21 ⁿ 20:18 Apos 18:19, 19:10
^o 20:19 Apos 20:3

²²^p Eruk nadäkan; Apiño Kudupi Munapiktä peñ näwet-pewän näk Jerusalem kwayän. Imaka näkä terak jide ahän namayän täko u nämö nadätat. ²³^q ¶ode ugänpäñ nadätat; Komeni komeni kuñat täyat-ken Kudupi Munapiktä ñode yänahänpäñ näwet täyak; Bäräpi mebäri mebäri gäka itsämänkan yäk. ²⁴^r Upänkan näk irit kuñat-kuñatnata nämö iyaptak täyat. Nämö, näk kädet iwatat ugänpäñ iwatpäñ epän man Ekäni Jesuken yäpuro u täñtärekta nadätat. Epän uwä Anutu täño iron unitäño manbiñam yänahäk-yänahäk u.

²⁵ Eruk notnaye, nadäwut. Bian näk in bämopjin-ken itkan Anututä intäjukun itkan yabän yawat epäni täk täyak unitäño manbiñam täwetpäñ täwoñarek täk täñkuronik. Ude täk täñkuropän apiño ñode nadätat; Kämi in kumän-tagän näk wari nämö api nabäneñ yäk. ²⁶^s Unita näk pengän ñode täwet ahäwayän nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta biñam täñpänä, näkä terak nämö yäneñ. ²⁷ Imata, näk Anutu täño nadäk-gärip kudup in täwet ahäкта umun kubä nämö täk täñkuronik. ²⁸^t Eruk, in injinta watä säkgämän itpeñ kuñatneñ. Ba Anutu täño kudupi ämawebe äbot, iniken nanaki täño nägäripän suwanpäñ yepmañkuko unita watä udegän it yämineñ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täño yawak äbot unitäño watä äma ude iwoyänpäñ tepmañkuk. ²⁹^u Näk nadätat. Kadäni näkä tepmañpeñ kuñirawä añ ägwäritä bämopjin-ken äbänkan yawak äbot u api täñpäwanen yäk. ³⁰^v Täñirä inken nanik ätutäwä jop manman yänkan Anutu täño kudupi ämawebe äbot yän-yäkñarani täñpewä api yawatneñ. ³¹^w Ude täneño udetä kadäni kadäni watä säkgämän kan it täñput. Obañ yaräkubä unita bipani ba kepma kudän näkä täñpäñ-täwoñärenkuro unita nämö guñ täneñ. Nämö, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet täñkuro u konäm butewaki terak täwetkut.

³²^x Eruk, apiño Anutu kerik-ken tepmañtat. Unita inä unitä bänep iron täñkuko unitäño mani biñam u nadänpäñ inñitpeñ kuñatneñ. Täñirä bänep iron unitä in täga api täñ-kehäromtañ tamek. Ba unitägän imaka täga kudup Anututä ämawebeniye inita iwoyäwanita yämik täyak u inta udegän api tamek. ³³^y Näk äma kubä täño moneñ ba tek tuñumta yabän-gärip nämö täñkut. ³⁴^z Injin nabänpäñ-nadäk täkan u. Näkñaken ketna ñonitä-gän epän täñpäñ näkñata watä it täñkuronik. Ba äma ätu näkkät bok it täñkumäño u täñkentän yämik täñkuronik yäk. ³⁵^a Epän mebäri mebäri täk täñkuro uwä ñode täñpäñ-täwoñärenkut; Nin epän täktäk kädet ugänpäñ täñkehärom täñpäñ iwat täkäna. Ude

^p 20:22 Apos 19:21 ^q 20:23 Apos 9:16; Apos 21:4,11 ^r 20:24 Apos 21:13, 2Ti 4:7
^s 20:26 Apos 18:6 ^t 20:28 1Ti 4:16, 1Pi 5:2-4 ^u 20:29 Mat 7:15; Jon 10:12 ^v 20:30 1Jo 2:19
^w 20:31 Mak 13:37; Apos 19:8,10, 1Te 2:11 ^x 20:32 Apos 26:18 ^y 20:33 15ml 12:3,
 1Ko 9:11-12 ^z 20:34 Apos 18:3, 1Te 2:9 ^a 20:35 Mat 10:8

tänkaŋ uyaku äma ini gupi täga nämo tänkentänaŋi udewani uwä täga tänkentän yämine. Ekäninin Jesutä man kubä ŋode yänjkuko upän nadäkot; Iron kädet u kädet tägagämän kubä. Äma iron tänpeko udewani täŋo bänep oretoret unitä äma tuŋum yäpmäk-tagän nadäweko unitäŋo bänep oretoret u irepmitak yäk.

³⁶ ^b Eruk Poltä jukuman ude kumän yäwet moreŋpänä Efesus äbot täŋo intäjukun äma ukät guket imäpmok täŋpän Anutu-ken yänapik man penta yänkuŋ. ³⁷ Ude täŋpän intäjukun äma päke unitä Pol bumta kot ibatkuŋ. Täŋkaŋ bäyaŋ iŋitpän iniŋ oretkuŋ. ³⁸ ^c Täŋpän butewaki pähap bumta nadänkuŋ. Imata, Poltä ini ŋode yänjkuko unita; In näk wari nämo api nabäneŋ yäk. Ude täŋkaŋ eruk, yänjikŋat yäpmän gäpetä itkuk-ken u kuŋkuŋ.

Pol gäpe terak äronpeŋ Jerusalem kuŋkuk

21 ¹ Uken kuŋpän äbot täŋpani täŋo intäjukun äma u yepmaŋpeŋ kukta butewaki pähap nadänkaŋ gäpe terak äronakaŋ gäpe kuŋkuk. Gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kos u nadän iwatkaŋ siwoŋigän ude kuŋkumän. Kuŋitna bipmänpän yänjeŋirän kome täpuri kubä pen wäpi Rodes uken ahänkumän. Eruk Rodes peŋpeŋ kuŋpänä yotpärare kubä wäpi Patara u ahänkumän. ² Patara kome u ahänpän kaŋkumän. Gäpe kubä kome u peŋpeŋ Ponika komeken kwayän täŋirän. Ude kaŋpänä uterak äronakaŋ kuŋkuk. ³ Kuŋtänŋän gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Saiprus u kaŋpän Siria komeken kunayän nadänkumänŋo unita käpmäk kädagän irepmitkaŋ kumaŋ pänku Tire yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpän gäpe terak nanik tuŋum ätu u penayän täŋkuŋ. ⁴ ^d Peŋirä ninä kome uken nanik äbot täŋpani ämawebe u yabänayän äpämaŋ kuŋkumän. Pänku kepma 7 ude ukät penta itkumän. Itkaŋ Kudupi Munapiktä äbot täŋpani manbiŋam yäwerirän nadänpän Pol iwetkuŋ; Gäk Jerusalem kwentawä yäk. ⁵ Eruk gäpetä Tire kome peŋpeŋ kwayän täŋirän yotpärare peŋpeŋ kuŋitna äbot täŋpani ämawebe meŋ nanak bok nimagut yäpmän äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kumaŋ pänku gwägu pomi terak guketnin imina äpmonpöpän Anutu-ken yänapik man yänkumän. ⁶ ^e Ude täŋkaŋ butewaki man kowata kowata yänkaŋ gäpe terak äronitna ini yotken kuŋkuŋ.

⁷ Äronpeŋ eruk Tire kome peŋpän kumaŋ Tolemes yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpän äbot täŋpani u naniktä äbä nimagut yäpmän kwäkaŋ ukät kepma kubä itpän patkumän. ⁸ ^f Patkumänŋo yänewänä Tolemes yotpärare peŋpeŋ ninin kuroŋ kumaŋ pänku Sisaria yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpän kumaŋ Anutu täŋo manbiŋam yänahäwani

^b 20:36 Apos 21:5 ^c 20:38 Apos 20:25 ^d 21:4 Apos 20:23 ^e 21:6 Apos 20:36

^f 21:8 Apos 6:5, 8:40

äma kubä wäpi Filip unitä yotken kuŋkumäj. Äma uwä äma 7 aposoro täŋkentäj yämik täŋkuŋo ukät nanik kubä. ⁹Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yöpani unitä Anutu täŋo man profettä-yäj yäjähäk täŋkuŋonik. ¹⁰^h Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wäpi Agabas u Judia kome peŋpeŋ Sisaria komeken äpuk. ¹¹ⁱ Äpäŋpäŋ ninken ahäj niminpäŋ Pol täŋo pion yäpmäŋpäŋ iniken keru kuroŋi pädat täŋpäŋ ŋode yäjkuŋ; Kudupi Munapiktä ŋode yäyak; Juda naniktä pion ŋo täŋo mäheŋi Jerusalem komeken kudän ŋode täŋpäŋ guŋ äbot ätu u keru terak api peney yäk.

¹²^j Yäjirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadäŋpäŋ Poltä Jerusalem kukta inin bitnäŋ man kehäromi yäjkuŋmäj. ¹³^k Upäŋkaŋ Poltä kowata ŋode yäjkuŋ; In imata konäm butewaki täŋkaŋ näkjo bänep nadäk-nadäkna täŋpä wakaŋ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täŋ namikta nämo bitnäŋtat. Ba ugän nämo. Ekäni Jesuta yäjpäŋ kumäkta pidäm täyat yäk. ¹⁴Ude yäjirän Pol täŋo gäripi u inin bitnäŋaŋi bumik nämo nadäŋkuŋmäŋo unita ŋode iwetkuŋmäj; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahäj gamikta nadäŋtak u ini kaŋ ahäj gamän.

Pol Jerusalem ahäjkuŋ

¹⁵Eruk u itna täreŋirän Jerusalem ärokta täŋtuŋum tuŋum täŋkuŋmäj. ¹⁶Täŋtuŋum tuŋum täŋpeŋ kunayäj täŋitna Sisaria nanik nadäkinik täŋpani ätu penta kuŋkumäj. Unitä nimagut yäpmäj äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuŋkuŋ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täŋpani bian yäpurärätkuŋ. Unitä yotken päŋku itkumäj. ¹⁷Täŋkaŋ eruk, Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päŋku nipmaŋpä patkuŋmäj. ¹⁸^l Patkuŋmäŋo yäjewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuŋkumäj. Täŋpäkaŋ kadäni ugän äbot täŋpani ämawebe täŋo intäjukun äma käbeyä täŋ itkuj. ¹⁹^m Täŋirä Pol uwä päŋku bok itkaŋ yäniŋ oretpäŋ guŋ äbotken epän täŋirän Anututä keru terak kudän jide pewän ahäjkuŋo u kudup yäwet ahäjirän nadäŋkuŋ.

²⁰ⁿ Pol täŋo man u nadäŋpäŋ Anutu täŋo wäpi yäpmäj akuŋpäŋ inin oretkuŋ. Täŋkaŋ iwetkuŋ; Gäk nadäŋtan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ imin moreŋ yäk. Täŋkaŋ ämawebe uwä Moses täŋo бага man u pen iwaräntäkta kehärom täkaŋ yäk. ²¹^o Upäŋkaŋ gäka manbiŋam ŋode nadäk täkaŋ; Poltä Juda ämawebe, guŋ ämawebe bämopi-ken itkaŋ u ŋode yäwet täyak; In Moses täŋo бага man peŋpäŋ nanakjiye täŋo gupi moräk madäneŋtawä, bian täŋpani ude. Ba Juda täŋo täktäki kudup kaŋ peŋ morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yäj nadäk täkaŋ.

⁹ 21:9 Apos 2:17 ^h 21:10 Apos 11:28 ⁱ 21:11 Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 ^j 21:12 Mat 16:22 ^k 21:13 Apos 20:24 ^l 21:18 Apos 15:2,13; Gal 1:19 ^m 21:19 Apos 15:12 ⁿ 21:20 Apos 15:1,5 ^o 21:21 Apos 16:3; Gal 2:3

22 Gäk äma udewanitä abän yäj biŋam uku nadäŋo unita nadäwätäk täŋ itkamäj. 23 Unita kädet kubä ŋode gäweritna täŋpikaŋ gäka äma täga yäj kaŋ nadäwut. Nin bämopnin-ken äma 4 ude itkaŋ yäk. Äma 4 uwä Anutu iŋamiken äneŋi pakigän itta бага man täŋo kädet kubä iwatta yänkehärom taŋkuŋ yäk. 24^p Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuŋkaŋ Moses täŋo бага man iwatpäŋ imaka tänayäj täkaŋ u gäk udegän kaŋ tä yäk. Ba moneŋ penayäj täkaŋ unita ba gäkŋata bok kaŋ pe. Ude täŋiri äma 4 u Anutu-ken yänkehäromtak man yäwani uwä täŋ-tärekaŋ yäj nadäneŋta gwäki pujiŋ täga äriŋ täŋpä kuneŋ. Eruk, gäk ude täŋkentäj yämiŋiri ämawebetä ŋode api nadäneŋ; Pol täŋo biŋam nadänkumäŋo u bureni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses täŋo бага man iwat täyak yäj api nadäneŋ.

25^q Täŋpakaŋ äma guŋ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani unitawä, manbiŋam ŋowäku bian yämiŋkumäŋo u nadäkaŋ yäk. Imaka ŋodewani nämo täkta yänpän-nadänkumäŋo uwä kudän täŋpäŋ yämiŋkumäj; Tom anutu jopita nanimik täŋpani u nämo näneŋ. Ba tom nägät ikek ba tom kotäki topmäŋpäŋ däpani nämo näneŋ yäk. Ba kubokäret nämo täneŋ. Man kudän ude täŋpäŋ yämiŋkumäj yäk.

26^r Eruk käbeyä täŋpä tärewänkaŋ patkuŋo yänewänä Pol äma Anutu-kät yänkehäromtak man yäwani 4 ukät päŋku yänkehäromtak man yänkuŋo udegän yänkuk. Ude täŋkaŋ kudupi yot gänaŋ äronpän bämop äma ŋode iwetkuk; Baga man terak kudän täwani udegän, kepma 7 itna täreŋirän yänkehäromtak man yänkumäŋo unitäŋo epäni u api tärewek yäj iwetkuk. Eruk, kepma 7 udetä ugän it yäpmäj kuŋtäŋgän yänkehäromtak man u täŋ-täreкта gupe käbäŋi nikek ijiŋkuŋ.

Juda naniktä Pol iŋitkuŋ

27^s Eruk kepma 7 u tärewayäj täŋirän Juda nanik Esia komeken naniktä abänpäŋ kaŋkuŋ; Pol kudupi yot täŋo yewa gänaŋ irirän. Abä ämawebe peŋ yäwettäko Polta kokwawak täŋ imiŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Pol iŋitkuŋ. 28^t Iŋitpäŋ gera ŋode yänkuŋ; Isrel ämawebe in täŋkentäj nimut! Äma ŋonitä ämawebe komeki komeki nintäŋo wäpnin biŋam ukät Moses täŋo бага man ba kudupi yot ŋo täŋpäwakta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuk täyak yäk. Ba ugän nämo! U Grik nanik ätu yäj-yäkŋat yäpmäj kudupi yot gänaŋ äronkuk. Kudupi yot Anututä inita biŋam yäwani-ken äronjirä Anutu iŋamiken täŋpäwak täŋkuŋ yäk. 29^u Täŋpakaŋ man u yänkuŋo uwä imata, bian yabänjirä Trofimus Efesus komeken nanikpäŋ Polkät yotpärare u gänaŋ irirän yabänkuŋ. Yabänkaŋ nadänkuŋ; Poltä ini imagut yäpmäj kudupi yot täŋo yewa gänaŋ ärok yäj jop nadänkuŋ.

^p 21:24 Nam 6:1-20; Apos 18:18 ^q 21:25 Apos 15:29 ^r 21:26 1Ko 9:20 ^s 21:27 2Ti 1:5
^t 21:28 Ese 44:7; Apos 6:13 ^u 21:29 Apos 20:4, 2Ti 4:20

³⁰Tānpākaŋ Jerusalem āmawebetā man u nadānpāŋ kikuŋutpāŋ tāŋ-urukuruk bumta tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Pol iŋitpāŋ wādāŋ gārep māŋ yāpmāŋ yewa kemat umude kuŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ bārāŋeŋ kudupi yot yewa tāŋo yāma yāputkuŋ. ³¹Ude tāŋkaŋ Pol iŋit yāpmāŋ āpāmaŋ pāŋku ut irirā Rom tāŋo komi āma tāŋo intājukun āmatā biŋam ŋode nadāŋkuk; Jerusalem āmawebe kuduptagān kokwawak tāŋpāŋ kowat āmiwān tākaŋ yāk. ³²Ude nadānpāŋ bārāŋek-tagān intājukun āma ātukāt komi āmaniye ātukāt yāmagurān yāpmāŋ āma peŋawāk tāŋ itkuŋ-ken bārāŋeŋkuŋ. Bārāŋeŋ ābāŋirā Juda āmawebetā yabānpāŋ Pol wari nāmo utkuŋ. ³³Ude tāŋirā komi āma tāŋo intājukun āmatā ābā Pol iŋitkaŋ komi āmaniye yāwerirān yen kehāromi yarā yāpmāŋ pāŋku pādāt tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Juda āmawebe yāwet yabāŋkuk; Āma ŋo netā? Ba imapāŋ tāk? ³⁴Yāŋirān āmawebe ābot pāke itkuŋotā yāŋ-tāŋurān yānpāŋ yāŋkurāk taŋkuŋ. Yāŋuruk-uruk pāhap ude tāŋirā komi āma tāŋo intājukun āmatā mebāri ket nāmo nadāŋkuk. Tāŋpāŋ komi āmaniye yāwerān Pol iŋit yāpmāŋ komi āmatā ini yotken kuŋkuŋ. ³⁵Iŋit yāpmāŋ yot yāma-ken u kuŋpāŋ komi āmatā yabāŋkuŋ; Āmawebe pāke u Pol utta yāwat-yāŋirā ude yabānpāŋ Pol pudātpāŋ punin yāpmāŋ āroŋkuŋ. ³⁶Āmawebe ābot pāke unitā yāwarān tāŋkaŋ kāhān gera terak ŋode yāŋtāŋ kuŋkuŋ; Kumāŋ-kumāŋ utpewā kumbān! yāk.

Poltā nadākiniki tāŋo mebāri yāwetkuk

³⁷Eruk komi āmatā Pol yāŋikŋat yāpmāŋ yot gānaŋ āronayāŋ tāŋirā Poltā komi āma tāŋo intājukun āma u Grik man terak ŋode iwetkuk; Nāk man kubā gāk tāga gāwerayāŋ? Ude yāwānā iwetkuk; Wāra, gāk nākŋo man kotāk nadātan? ³⁸Nākā gāka Isip nanik bian gaŋmanta kokwawak tāŋpāŋ āmik pewān ahāŋkuko u yāŋ nadātat yāk. Āma u noriye āma komi komi 4,000 yāŋ-butuwān yāpmāŋ kome kawuki-ken āmik tākta kuŋkuŋ. ³⁹Yāwānā Poltā yāŋkuk; Nāk u nāmo! Nāk Juda ābotken nanik, Silisia komeken, yotpārare taŋi kubā wāpi Tasus u nanik yāk. Unita nadāŋ namiŋiri āmawebe man yāwerayāŋ yāk. ⁴⁰Ude iwerānā komi āma tāŋo intājukun āmatā nadāŋ imiŋkuk.

Nadāŋ imiŋirān, eruk Poltā yot tāŋo yeŋpeŋ ārowani terak itpāŋ ketwāra tāŋyāreŋirān āmawebetā u kaŋpāŋ kwikinik it yāpmāŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirā eruk Pol āmawebe pāke u iniken man kotāk Hibru uterak ŋode yāwetkuk;

22 ¹Nanaye, notnaye, in juku peŋpāŋ nadākot! Nāk imaka goret kubā nāmo tāŋira nepmāŋitkaŋ unitāŋo mebāri yāŋ ahāwayāŋ yāk. ²Poltā iniken man kotāk Hibru uterak yāŋirān unita u nadānpāŋ kwikinik-inik it yāpmāŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirā Poltā āneŋi ŋode yāŋkuk; ³Nāk Juda āma kubā yāk. Meŋnatā Silisia kome, Tasus yotpārare-ken bāyāŋkukopāŋ ābā

† 21:33 Apos 20:23 * 21:36 Luk 23:18; Apos 22:22 † 21:38 Apos 5:36-37

† 22:3 Apos 5:34; Rom 10:2

yotpärare ŋo itpäŋ tägaŋkut yäk. Äbekniye oraniye täŋo бага man kudupta yäŋpäŋ-näwoŋärek täk täŋkuko uwä Gamaliel. Uwä näkŋo yäŋpäŋ-näwoŋärek äma ude yäk. Ude täŋjirän näk intä Anutu täŋo nadäk-gärip u iwatpäŋ täkta pipiri intä täk täkaŋ udegän täŋ yäpmäŋ äbut. ^{4z} Näk äma Jesu täŋo Kädet iwarani u täŋpəwak täŋ yäpmäŋ äbut. Ama ba webe bok ätu yentä pädät täŋpäŋ komi yotken yämagut yäpmäŋ kuk täŋkut. Täŋkaŋ ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäk täŋkut yäk. ⁵Bämop äma intäjukun täŋpani Ananias, ba Juda täŋo äma ekäni ekäni u näkä ude täŋkuro u kudup nadäkaŋ. Unitä täga täwetnayäŋ yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täŋo Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkaŋ u yepmäŋit yäpmäŋ päbä komi yotken Jerusalem ŋo yepmakta nadäŋkut. Ude nadäŋjira ini ŋo nanik täŋo äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkaŋ u Näk ude api täŋpet yäŋ yäwet yabäkta manbiŋam kudän täŋpäŋ namiŋkuŋ.

⁶Kudän täŋpäŋ namä yäpmäŋ Damaskus kädet kuŋtängän kepma bämopi täŋjirän imaka kubä pit kubägän ŋode ahäŋ namiŋkuk; Peŋyäŋek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä peŋyäŋeŋpäŋ nabäŋkuk. ⁷Ude täŋjirän näk kome terak maŋ patkaŋ gera kubä ŋode nadäŋkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan? ⁸Yäwänä näkä yäŋkut; Ekäni, gäk netä? Ude yäŋjira unitä yäŋkuk; Näk Jesu Nasaret nanik upäŋ gäkä näk täŋpiwak täkaŋ yäk. ⁹Täŋpəkaŋ äma näkkät bok itkumäŋo u peŋyäŋek ugän kaŋkuŋo upäŋkaŋ man kotäk ahäŋkuko u nämo nadäŋkuŋ. ¹⁰Ude täŋkaŋ näkä yäŋkut; Ekäni, unita näk jide täŋpet? Yäŋjira näwetkuk; Gäk akuŋkaŋ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuŋjiri äma kubä uken itak. Unita epän man yäŋ gamiŋkuro u, uken kwikaŋ unitä api gäwerek yäk. ¹¹Täŋpəkaŋ peŋyäŋek unitäŋo ägonitä täŋpewän dapuna bipmäŋ urirän imaka imaka täga nämo yabäŋkut. Ude täŋjira ämanaye dubina-ken itkuŋo unitä nepmäŋit yäpmäŋ Damaskus kuŋkuŋ.

¹²Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkaŋ Moses täŋo бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkaŋ unitä äma u oraŋ imik täŋkuŋonik. ¹³Täŋpəkaŋ äma unitä päbä dubina-ken itpäŋ ŋode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneŋi ijiwi kut yäk. Ude yäŋjirän uterakgän dapun ijiwa kwäpäŋ kaŋkut. ¹⁴Käwawä yäŋkuk; Äbekniye oraniye täŋo Anutu unitä iniken nadäk tawaŋ u nadäkta gäk iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. Ba Siwoŋi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. ¹⁵Unita gäk imaka kaŋkuno ba nadäŋkuno unitäŋo biŋam ämawebe api yäwetpäŋ yäwoŋärewen yäk. ^{16a} Unita imata kadäni käroŋi itsämben? Akuŋpäŋ Ekäni wäpi yäŋpäŋ ume äruriri momika kumän ärut moreŋ gamayäŋ yäk.

¹⁷Poltä ude yäwetpäŋ ämawebe äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, kadäni käroŋi kuŋattängän Jerusalem ŋo äneŋi äbut yäk. Äbäŋpäŋ

^z 22:4 Apos 8:3, 22:19 ^a 22:16 Apos 2:21

kepma kubäta kudupi yot gänaŋ äronkuro Anutu-ken yänŋapik man yän itkaŋ däpmonken ude bumik Ekäni kaŋkut. ¹⁸^b Kaŋjira ŋode näwetkuk; Gäk bäräŋeŋ akuŋkaŋ Jerusalem u peŋpeŋ ku! yäk. Näkŋo manbiŋam yotpärare ŋoken yänahäwayän täyan u nämo nadän gaminayän yäk. ¹⁹^c Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, ini-tägän näkŋo biŋam ŋode u nadäkaŋ; Näk bian Juda täŋo käbeyä yot komeni komeni itkaŋ-ken u äronpän ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpani u däpmanpän yepmänjipän komi yotken yepmak täŋkut. ²⁰^d Ba kadäni Stiven gäkŋo man yänahäntän kuŋattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiŋjira täŋkuŋ. Täŋjirä yabänkaŋ bänep täga nadänkut. Ba äma utkuŋo unitäŋo tek käronji unita watäni it yämiŋjira täŋkuŋ. ²¹^e Ude yäwawä Ekänitä ŋode näwetkuk; Ku! yäk. Guŋ äbot ban itkaŋ uken näkŋo manbiŋam yäwetpän yäwoŋäreka ganiŋ kirewayän yän näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yän yäwetkuk

²²^f Eruk, Poltä guŋ äbotta yänjirän Juda naniktä nadänpän man wari nadäкта bitnänpän kähän gera yänpän yänkuŋ; Utpewä kumbän! Äma ŋodewani kome terak itnaŋi nämo! ²³ Kähän gera ude yänpän kokwawak terak iniken tek punin nanik yänŋopmäŋ tänpä kwäpän kugun porinpän ureŋ tänpä punin äronkuŋ.

²⁴ Ude täŋjirä komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi ämaniye peŋ yäwet-pewän Pol yäpmän yot gänaŋ äronkuŋ. Yäpmän äronjirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Polta kokwawak täŋ imiŋkuŋo u mebäri nadäкта päripmänpän iwet yabänayän täŋkuŋ. ²⁵^g Ude tänpän eruk Pol täŋo keru kuroŋi pädät tänpän päripnayän täŋjirä Pol komi äma kubä iwet yabänkuk; Jide? Rom gapman täŋo бага man terak kädet ŋode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mäheppän, manken nämo nepmaŋkaŋ imata intäjukun nutnayän täkaŋ? Ude täkaŋ u täga?

²⁶ Poltä ude yäwänä komi äma unitä pänku intäjukun ämani ŋode iwetkuk; Ai, jide täŋpayän? Äma ŋowä Rom kome mähem kubä yäk. ²⁷ Ude iweränä komi äma täŋo intäjukun äma unitä Polken äbänpän iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yän iwetkuk. ²⁸ Ude iweränä intäjukun ämatä yänkuk; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadänpän moneŋ taŋi därat yäk. Yäwänä Poltä yänkuk; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahänkuro itat. ²⁹^h Ude yänjirän komi äma Pol utnayän täŋkuŋo u man u nadänkaŋ umuntaŋpän kakätänkuŋ. Täŋjirä komi äma täŋo intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yän nadänpän, ini imaka, umuntaŋkuk. U imata, komi ämaniye yäwerän pänku yentä pädät täŋkuŋo unita.

^b 22:18 Apos 9:29-30 ^c 22:19 Apos 8:3, 26:9-11 ^d 22:20 Apos 8:1 ^e 22:21 Apos 9:15, 13:2 ^f 22:22 Apos 21:36 ^g 22:25 Apos 16:37 ^h 22:29 Apos 16:38

Pol Juda äma ekäni ekäni iŋamiken itkuk

³⁰Eruk komi äma täŋo intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täŋkukta kokwawak nadäŋ imikaŋ yäŋ ket nadäkta nadäŋkuk. Ket nadäwa yäŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda nanik täŋo äma ekäni ekäni käbeyä täŋput yäŋpäŋ yäwetkuk. Käbeyä täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma u Pol pit imiŋpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku äma ekäni ekäni iŋamiken tewän wädäŋkuk.

23 ¹ Täŋirä Pol Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täŋpani dapun taŋi yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu iŋamiken siwoŋi kuŋararo unita kädet u iwatpäŋ it yäpmäŋ abätat ŋonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yäŋ nadätat yäk. ² Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuŋo u yäwetkuk; Meni däpmäŋ gäreput! ³ Yäwänä Poltä kowata ŋode iwetkuk; Anututä gäkŋa uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämopäŋ tek säkgämän säkgämän täk täyan! Moses täŋo бага man iwatpäŋ manken nepmaŋkaŋ äbäno maŋit itan? Ude täno upäŋkaŋ бага man gäkŋa irepmitpäŋ yäniŋ kireŋpewi nutkaŋ yäk.

⁴Yäwänä äma tuän itkuŋonitä nadäŋpäŋ Pol iwetkuŋ; Jide? Gäk bämop äma intäjukun täŋpani ŋo yäŋärok man iwerayäŋ yäŋpäŋ yäyan? ⁵ Yäwäwä Poltä yäwetkuk; Notnaye, näk äma ŋonita bämop äma intäjukun täŋpani yäŋ nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; In intäjukun ämajije man waki nämo yäwetneŋ.

⁶ Eruk, Poltä äma päke itkuŋo u ŋode yabäŋpäŋ-nadäŋkuk; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadäŋpäŋä gera täŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ŋode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebäri unita yäŋpäŋ manken ŋo nepmaŋkaŋ. ⁷ Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi bämopi-ken man yäŋkaŋ bumta yäŋ-awätkuŋ. Täŋpäŋ käbeyä u duŋ-weŋkuk. ⁸ Imata, Satyusi äma ŋode nadäk täkaŋ; Äma kumbaniken naniktä äneŋi täga nämo api akuneŋ. Ba aŋero ba mäjo nämo itkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkaŋ.

⁹ Mebäri unita yäŋuruk-uruk pähap yäŋtän kuŋkaŋ abäk täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani äma itkuŋo u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuŋpäŋ Pol gäarak itpäŋ man kehäromigän ŋode yäŋkuŋ; Ude nämo! Äma ŋoken goret kubä nämo kākamäŋ. Aŋero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ŋo yäyak! ¹⁰ Ude yäŋtän kuŋkaŋ abäk täŋtängän ämik bureni täŋpäŋ Pol gupi yäpmäŋ dākŋeneŋ yäŋ nadäŋpäŋ

ⁱ 23:1 Apos 24:16 ^j 23:2 Jon 18:22-23 ^k 23:3 Mat 23:27 ^l 23:5 Kis 22:28

^m 23:6 Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5 ⁿ 23:8 Mat 22:23 ^o 23:9 Apos 25:25

komi äma täño intäjukun äma u umuntaŋkuk. Ude nadänpäj komi ämatä Pol Juda äma keriken nanik yomägat yäpmäj komi ämatä ini yotken kukta yäwerän äpmonjuk.

¹¹P Imagut päŋku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäj imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom taŋpäŋ bätakigän kuŋaren yäk. Näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-ken yänähätan udegän Rom komeken api täŋpen yäj nadäj gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumäj-kumäj utta man topuŋ

¹²Patkuŋo yänŋerän Juda äma ätutä käbeyä täŋpäŋ Pol utpewä kumäkta man yänpäŋ-nadänpäj yänkehäromtak man ŋode yänjuk; Pol bureni-inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta itsämänkaŋ ketem ume nämoinik api näne. ¹³Äma yänkehäromtak man yänjukŋo u 40 ba 45 udetä yänjuk.

¹⁴Äma unitä bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täño äma ekäni ekäniken ahäj yämiŋpäŋ ŋode yänjuk; Nin yänkehäromtak man ŋode yäkamäj yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik naŋkaŋ it yäpmäj kuŋkä eruk, Pol api utpena kumbek. ¹⁵q Unitä inä Pol tewä yäpmäj äpäkta manbiŋam pewä yäpmäj komi äma täño intäjukun ämaken kwän. Jop man ŋode kaŋ yänjikŋarut; Pol tewä äbä mebärini ket täŋpäŋ niwerirän kaŋ nadäna. Eruk ude yänpewä äbänirän, ninä kädet-ken jämjäm patpäŋ api utne yäk.

¹⁶Eruk, Pol wanori täño nanak kubä itkaŋ nadänjirän man u yänjuk. Yänjirä nadänkaŋ komi ämatä yotken kuŋpäŋ äwäŋi Pol päro iwetkuk; ¹⁷Iweränä Poltä komi äma täño intäjukun äma kubäta yänpewän äbänä iwetkuk; Äma ŋo man kubä yäpmäj äbätak unita yänjikŋat yäpmäj intäjukun ämaken ku. ¹⁸Ude iweränä komi äma unitä yänjikŋat yäpmäj intäjukun ämaniken u kuŋkuk. Kuŋpäŋ yänjuk; Äma ŋonitä man kubä gäwerayän yäwänpäŋ Pol komi yotken irani unitä peŋ näwet-pewän yänjikŋat yäpmäj äbätat yäk. ¹⁹Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubaŋi u imagut yäpmäj päŋku inigän teŋpäŋ ŋode iwet yabänjuk; Ima man näwerayän äbätan? ²⁰Yäwänä äma gubaŋi unitä ŋode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol iniŋ kireŋpewi äpmokta äbä gäwet yabänayän. Man topmäj itkaŋ yäk. Äbä jop manman ŋode api yängakŋatneŋ; Nin Pol täño man mebäri unita ket nadänayän. ²¹Ude yänayän täkaŋ upänkaŋ gäk unitäŋo man nämo nadäj yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjäm itkaŋ yäk. Äma uwä yänkehäromtak man ŋode yänjuk; Nin Pol utpena kumäkta itsämänkaŋ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yän yänjuk. Ude yänjukŋo apiŋowä gäkä kowata man jide yäwayän täyan unita itsämänkaŋ yäk.

²²Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ŋode iwetkaŋ iniŋ kireŋpewän kuŋkuk; Man näwetan ŋo äneŋi äma kubä nämoinik iweren yäk.

† 23:11 Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23 † 23:15 Apos 25:3

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmän kuṅkuṅ

²³Eruk, komi äma täṅo intäjukun äma unitä komi äma täṅo watä ämaniye yarä yänpewän äbänpäṅ ṅode yäwetkuk; Ek täṅo komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuṅjarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkaṅ 9^kirok bipani Sisaria komeken kukta täṅtuṅum täkot yäk. ²⁴Polta imaka, hos kubä täṅket täṅpäṅ kaṅ peṅ imut yäk. Täṅkaṅ eruk, watäni säkgämän itpäṅ imagut yäpmän päṅku Sisaria kome täṅo kaṅiwat epän täṅpani äma wäpi Feliks uken kaṅ ahäwut yäk. ²⁵Ude yäwetkaṅ Feliksta manbiṅam ṅode kudän täṅpäṅ yämiṅkuk;

²⁶Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiṅam ṅode kudän täṅ gamitat. Kepma täga. ²⁷Juda naniktä äma ṅo inṅitpäṅ utpewä kumbayän täṅjirän näkä äma ṅo Rom kome mähem yäṅ nadänpäṅ komi ämanaye-kät päṅku täṅkentän imiṅpäṅ keriken nanik yäyomägat yäpmän äbämän. ²⁸s Unita näkä mebäri ima terak täkaṅ yän nadäkta imagut yäpmän Juda täṅo intäjukun ämaniyeken kut. ²⁹t Kuṅpäṅ yäwet yabäwawä iniken бага man ätu terak wohutpäṅ yänkuṅ. Upänkaṅ manken teṅpäṅ utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämo kat. ³⁰u Täro upänkaṅ utpewä kumäkta man käbop käbop topmaṅo biṅam u nadänpäṅ unita gäkken bäräṅeṅ tewa äretak. Täṅkaṅ Juda nanik manken teṅo u yäwetpewa äreṅkaṅ u ima mebärita manken teṅo inamka-ken api yänahäneṅ. Eruk, näkṅo manbiṅam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

³¹Eruk komi äma, intäjukun ämani täṅo man buramiṅpäṅ bipani ugän Pol imagut yäpmän Antipatris yotpärare-ken kuṅkuṅ. ³²Kuṅkuṅo yäṅewänä komi äma hos terak kuṅjarani u Pol imagut yäpmän Sisaria yotpärare-ken kuṅjirä komi äma ätuwä äneṅi äyänutpeṅ Jerusalem kuṅkuṅ. ³³Täṅpakaṅ komi äma hos terak kuṅjarani u kumaṅ päṅku Sisaria yotpärare-ken ahänpänjä Klodius Lisiastä manbiṅam kudän täṅkuko u gapman täṅo kaṅiwat äma Feliks unita imiṅkaṅ Pol imaka, inamiken yänikṅat yäpmän päṅku tewä itkuk. ³⁴Tewä irirän Felikstä manbiṅam u danipäṅ nadänkaṅ Pol iwet yabänkuk; Gäk komeka taṅi de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena taṅi Silisia yäk. ³⁵Yäwänä Felikstä kowata ṅode yänkuk; Kwikinik iriri äma manken gepmaṅo unitä äbäkaṅ yänjiri kaṅ nadäwa yäk. Ude yänkaṅ watä äma yäwerän Pol yäpmänpäṅ gapman täṅo yot, Herottä täṅpani, u tewä irirän watä it imiṅkuṅ.

Pol Feliks keriken terak teṅkuṅ

24 ¹Eruk, kepma 5 ude täreṅjirän bämop äma intäjukun täṅpani Ananias ukät Juda äma ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täṅo

^r 23:27 Apos 21:30-33; Apos 22:25-27 ^s 23:28 Apos 22:30 ^t 23:29 Apos 18:14-15

^u 23:30 Apos 24:5-8

baga man mebäri nadäwani wäpi Tetulus ukät Sisaria yotpärare-ken äbuŋ. Äbänpän Pol manken tenayän tənkuŋo unita gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks u ahän imiŋkuŋ. ²Ahän imäwä Felikstä Polta yänpewän äbuk. Äbänä Tetulustä Pol kowata kaŋ yäpän yänpän Feliks injamiken ŋode yänkuk; Ekäninin Feliks, gäk watä säkgämän it nimiŋiri bämopninken ämik kubä nämo ahäk yäk. Ba tənŋentän nimiŋiri imaka mäyap goret-goret irani u tänpän yäpna tägaŋ yäk. ³Gäkkät imaka imaka yäpna tägaŋo u yabänkaŋ bänep täga nadänpän ganiŋ oretkamän yäk. ⁴Tänpakaŋ man käroni yänjira gaŋa täweno udetä näk pengän ŋode gäwet yabätat; Gäk nadän nimiŋiri man keräpi kubä gäwetnayän. ⁵^v Nintä äma ŋo käkamän uwä peŋawäk mebäri mebäri pewän ahäwani yäk. U ŋode täk täyak; Juda ämawebe komeni komeni ittän kukaŋ-ken man yäwetpän yäwönärek tänpewän kokwawak ba ämik bämopi-ken ahän yämik täkaŋ. Ba uwä äbot ätu nin nipmanpän äbot inigän itpän wäpi Nasaret yän yäwani unitäŋo intäjukun ämani ude itak yäk. ⁶⁻⁸^w Ba ugän nämo. Kubä pen ŋode; U kudupi yot tänpäwakta kudän mebäri mebäri täk tənŋuk. Ude täntäyon inŋitkumän. Unita gäkŋa-tägän iwet yabänjiri nintä manken teŋkumänŋo unitäŋo mebäri ini-tägän gäwerirän api nadäwen yäk. ⁹Ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä udegän Tetulus yän-kentänpän Polta yänpän ŋode yänkuŋ; Man yäkamän ŋowä bureni-inik!

Pol man kukŋini yänahänŋuk

¹⁰Ude yänjirä gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayän yän yänpän ketwära tänjireŋkuk. Tänjirän Poltä ŋode yänkuk; Näk nadätat yäk. Obaŋ mäyap ämawebe äbot ŋonitäŋo man yäpmän daniwani äma ude it yäpmän äbun yäk. Unita man kowata gäwetta täga nadätat yäk. ¹¹^x Man ŋo bureni gäwera. Anutu iniŋ oretta Jerusalem äbänpän it yäpmän äbänjira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikaŋ man yäyat ŋonita u bureni yän gäwetnayän. ¹²Äma man käbeyä-ken nepmaŋkaŋ ŋo kudupi yot gänaŋ ba yotpärare-ken goret kubä tänjira nämo nabänkuŋ. Nämo inik! Man wärät-wärät ba ämawebe bänepi tänpäwak-wak kädet kubä nämo pewa ahänkuŋ yäk. ¹³Ude täk-täyak täk-täyak yänpän manken nepmaŋkaŋ ŋonitäŋo bureni kubä täga nämo gäwönärenayän yäk. ¹⁴^y Tänpakaŋ, man bureni u ŋode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yän yäk täkaŋ u iwatpän Anutu, äbekniye oraniyetä iniŋ orerani u iniŋoret täyat. Täŋ, man kudup Moses täŋo бага man terak itkaŋ u ba profet bianitä kudän täwani unita nadäkinik täyat. ¹⁵^z Unita imaka kubä Juda ämawebetä itsämäk täkaŋ unita näk imaka,

^v 24:5 Apos 17:6 ^w 24:6 Apos 21:28-30 ^x 24:11 Apos 21:17 ^y 24:14 Apos 24:5

^z 24:15 Jon 5:28-29

itsämäk täyat yäk. Uwä ñode; Anututä äma siwoŋi ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneŋi api yäwän kikuŋutneŋ yäk. ^{16 a} Mebäri unitagän näk Anutu iŋamiken ba ämawebe iŋamiken siwoŋi kaŋ ira yäŋ nadänpänj bänep nadäk-nadäknata watäni itpeŋ kuŋat täyat.

^{17 b} Näk ñode täŋkut yäk. Obaŋ ätuta kome ätuken kuŋat moreŋkaŋ näkŋaken äbot gänaŋ äma jäwäri itkuŋo u täŋkentäŋ yämikta moneŋ yäpmanŋkaŋ Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänaŋ Anutu iniŋoretta gupe kábäŋi niked ijiŋ imikta äbut yäk. ^{18 c} Täŋpakaŋ näk kudupi yot gänaŋ jop nämo äronkut. Nämo, Juda täŋo бага mantä Anutu iŋamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpän eruk kudupi yot gänaŋ äronpän irira Juda äma ñowä nabäŋ ahänkuŋ yäk. Näk ämakät nämo itkumän. Ba peŋawäk kubä nämo täŋira nabänkuŋ. ^{19 d} Täŋpakaŋ Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täŋpapän nepmäŋitkuŋo unitä iŋamka-ken ñogän äbäkaŋ man yänaŋi yäk. ²⁰ Nämo täŋpawä, äma ño yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täŋo man kábeyä-ken itkuŋ-ken näkken goret kubä kaŋ-ahänkuŋ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. ^{21 e} Etän, kábeyä uken man kubä ñode yäghänkuro unita käwep nadäwä wawäpän nämagut yäpman gäkken ño äbuŋ. U ñode yänkut; Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebäri unita yänpän manken ño nepmanŋkaŋ.

^{22 f} Eruk, Felikstä Jesu täŋo Kädet unitäŋo mebäri bian nadäwän täreŋkuko unita Poltä man yäwän tärewäkaŋ Juda äma ñode yäwetkuk; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpänkaŋ uyaku man ño yänket utnayän yäk. Ude yänpän kábeyä u yäwerän peŋpeŋ kuŋkuŋ. ^{23 g} Peŋpeŋ kuŋirä komi äma täŋo watä äma u iwerän Pol äneŋi komi yot gänaŋ tewänkaŋ iwetkuk; Noriyetä päbä kaŋpän täŋkentäŋ imikta бага nämo peŋkirewen yäk. Ba yentä nämo pädat täneŋ. Nämo, komi yot täŋo yewa gänaŋ jop täga kuŋarek yäk.

Pol obaŋ yarä komi yotken itkuk

²⁴ Eruk Pol komi yot gänaŋ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbänpän Felikstä Pol täŋo man ätu nadäwayän yänpän yänpewän äbuk. Pol äbänpän Jesu Kristota nadäkinik täktäk täŋo kädet yänpän-iwoŋäreŋkuk. ²⁵ Ba kädet siwoŋi kuŋatpän irit kuŋat-kuŋarita watäni säkgämän irekta ba Anututä komeken ämawebe yäpman daniwekta kadäni peŋkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadänkaŋ umuntaŋpän yänkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneŋi yänpewa api äben yän iwetkuk. ²⁶ Täŋpakaŋ ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmahta nadäkgän täŋkuk. U ñode; Poltä iniŋ kireŋpewa

^a 24:16 Apos 23:1 ^b 24:17 Rom 15:25-26; Gal 2:10 ^c 24:18 Apos 21:26-27 ^d 24:19 2Ti 1:15
^e 24:21 Apos 23:6 ^f 24:22 Apos 23:26 ^g 24:23 Apos 27:3; Apos 28:16,30

äpamaŋ kukta monerj ätu käwep namek yäj nadäŋkaŋ kadäni mäyap Polta yänpewän äbänpäŋ man yänpän-nadäk täk täŋkumänonik.

^{27h} Täŋpakaŋ Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadäŋ namut yänpän Pol komi yot gänäŋgän teŋkuk. Tewänkaŋ it yäpmän kuŋtäyon obaŋ yarä täreŋirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täŋo kome yäpmänpäŋ gapman täŋo kaŋiwat äma ude itkuk.

Pol Sisatä mani nadäkta yänkuk

25 ¹Festustä Feliks täŋo kome yäpmänpäŋ Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma ude itkuk. Eruk kepma yaräkubä ude irän täreŋirä Sisaria kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk. ²ⁱ Pänku irirän bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni uken kuŋpäŋ Polta man iwetkuŋ. Ude täŋpän ŋode iwet yabänkuŋ; ^{3j} Gäk nin nadäŋ niniŋpäŋ äma u bäräŋerj iniŋ kireŋpewi Jerusalem kaŋ äbän. Pol kumän-kumän utta äma yepmanpä jämjäm parirä äbuŋo unita man ude yänkuŋ. ⁴Yäwäwä kowata ŋode yäwetkuk; Nämö! Pol Sisaria komeken komi yot gänäŋ itak yäk. Ba näk imaka, Sisaria komeken äneŋi kwayäŋ. ⁵Unita äma ekäniŋiye ätukät näkkät bok kuŋkaŋ äma unitä goret bureni kubä täŋirän käneŋo täŋpawä Sisaria kome uken manken kaŋ tewut yäk.

⁶Täŋpän Festustä kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkaŋ Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät man yänpän-nadäk epän täŋpän tärewäpän äneŋi Sisaria kuŋkuk. Kuŋkuko tamiwä man yäpmän daniwani äma yänpewä äbä irirä komi äma yäwerän Pol imagut yäpmän äbuŋ. ^{7k} Äbawä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem peŋpeŋ äbuŋo unitä dubini-ken päbä itpän Pol terak man bäräpi bäräpi peŋpän yänkuŋ. Upänkaŋ ude täk-täyak täk-täyak yän yänkuŋo unitäŋo bureni kubä Festus täga nämö iwoŋäreŋkuŋ. ⁸Ude yäntäko Poltä kowata ŋode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämö täŋkut yäk. Ba Juda täŋo бага man kubä nämö irepmitkut, ba kudupi yot gänäŋ täŋpawak kubä nämö pewa ahänkuŋ. Ba Sisata man waki kubä nämö yänkut yäk.

^{9l} Upänkaŋ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol ŋode iwetkuk; Jerusalem kuŋkaŋ Juda äma iŋamiken man ŋo äneŋi yäkta täga nadäwiwä, eruk näk uken kuŋkaŋ api nadäŋ gamet yäk. ¹⁰Yäwänä Poltä yänkuk; Ude nämö yäk. Sisa täŋo man nadäwani yot uku itat ŋobayän yäk. Unita yot ŋokengän uyaku näkŋo man nadäwen yäk. Nadätan u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämö pewa ahänkuk yäk. ¹¹Täj, imaka waki kubä unita kaŋ kumba yäj yänpän täŋpero täŋpawä, täga api nutpewä kumbet. Täŋpakaŋ man yäk täkaŋ u bureni nämö täŋpawä u keru terak äma kubätä täga naniŋ kirenaŋi nämö. Unita äma ärowaninin Sisatä ini-tägän näkŋo man u kaŋ nadäwän yäk.

^h 24:27 Apos 25:9 ⁱ 25:2 Apos 24:1, 25:15 ^j 25:3 Apos 23:15 ^k 25:7 Apos 24:5-6,13

^l 25:9 Apos 24:27

¹² Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyänutpäñ tən̄kentäkiye-kät man yän̄pän-nadäk tən̄pän Pol äneñi iwetkuk; Gäk Sisa kañ käwa yän̄ yäyan unita eruk, Sisaken kañ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabän̄kuk

¹³ Kepma ätu tärenjirän Juda tən̄jo intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus iniñ oretdayän̄ Sisaria äbumän. ¹⁴^m Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadän̄kumäno unita kadäni kubä bok itkañ Festustä Agripa Pol tən̄jo biñam ñode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken teñkuko pen itak yäk. ¹⁵ Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun tən̄pani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki tən̄pani yän̄ nadän̄päñ komi äma yäwet-pewän kañ urä kumbän yän̄ nadän̄kañ äma uterak man mebäri mebäri peñpäñ näwetkuñ yäk. ¹⁶ Upän̄kañ näkä kowata ñode yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadän̄ utpewä kumäkta kädet kubä nämo pätak yän̄ yäwetkut. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneño ukät itpäñ mebäri jideta teneño unita kowat yäwän tən̄pän̄ kawän bureni tən̄päkañ uyaku täga täne yän̄ yäwetkut yäk. ¹⁷ Unita yän̄pän̄ näkä Sisaria äbän̄jira äma ño näwat yäpmän̄ äbuñ yäk. Äbäwä kadäni käron̄i nämo itkumän̄. Nämo, äbä patkumän̄jo yän̄ewänä tami man nadäwani yotken kuñpäñ Pol imagut yäpmän̄ äbäktä yän̄kut. ¹⁸ Äma manken teñkuño u penta itkañ ñode nadän̄kut; Kädet wakiinik kubä tən̄kuko unita käwep yäneñ yän̄ nadän̄kuropäñ nämo yäk. ¹⁹ⁿ Judatä iniken бага man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäñ manken teñkuñ. Äma Jesu u kumbuk yän̄ yäwäkañ Poltä äma u kodak itak yän̄ yän̄kuk. ²⁰^o Yän̄jirä näk kädet udewani tən̄jo mebäri nadäwa yäkñat tən̄pa wañkuñ yäk. Unita Pol ñode iwet yabän̄kut; Jerusalem kuñkañ man epän u kañ täna yän̄ nadätan? yän̄ iwetkut. ²¹ Iwerira Poltä yän̄kuk; Nämo, Sisatä ini-tägän̄ näkño man kañ nadäwän̄ yän̄ yän̄kuk. Ude yäwän̄päñ komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kañ-ahän̄kañ Sisaken kañ kwän yän̄ nadän̄kut yäk.

²² Yän̄jirän Agripatä man u nadän̄päñ Festus iwetkuk; Näkña-tägän̄ äma u meni jinomken nadäwayän̄ yäk. Yän̄jirän Festustä iwetkuk; Kwep kañ nadä yäk.

²³^p Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani tən̄jo tek wädäwän̄ ärowäkañ komi äma tən̄jo intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumañ man nadäwani yot gänäñ äron̄kuñ. Äron̄päñ Festustä komi ämaniye yäwerän̄ Pol imagut yäpmän̄ äbuñ. ²⁴^q Imagut yäpmän̄ abäkañ Festustä ñode yän̄kut; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduptagän̄ itkamän̄ ño, äma ñonita kawut! Juda

^m 25:14 Apos 24:27 ⁿ 25:19 Apos 18:15 ^o 25:20 Apos 25:9 ^p 25:23 Mat 10:18; Mak 13:9 ^q 25:24 Apos 25:2,7; Apos 22:22

ämawebe ŋo irani, ba Jerusalem naniktä äma ŋopän manken tenayän ŋode yänkuŋ; Äma u utpewi kaŋ kumbän! yäk. Itkaŋ ärowani kudän wari täŋpek yän näwet täŋkuŋ. ²⁵Ude yäk täŋjä rä näkä äma ŋonitä kumäkta waki kubä nämo kaŋ-ahäk täŋkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkŋo man kaŋ nadäwän yän yänpewän ude kaŋ täŋpayän nadänkut. ²⁶Upänkaŋ Äma ärowaninin Sisatä äma ŋonitäŋo mebäri nadäkta manbiŋam bureni jide kaŋ kudän täŋpän pewa kuneŋ? Nadäwa nämo tumbuŋo unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkaŋ ŋo in iŋamjin-ken teyat yäk. Intä käwep täŋkentän namiŋpän man täga kubä pewä ahäwäkaŋ upän manbiŋam terak kaŋ kudän täwa! ²⁷Tänpakaŋ näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken teŋ yän siwoŋi nämo kudän täŋpän bok pewa kuneŋo uwä siwoŋi nämo yäk.

Pol Agripa iŋamiken itkuk

26 ¹Tänpän Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayän yäk. Yäwänä Poltä keru yäpman akuŋpän man ŋode yänjahänkuk; ²Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak peŋo unita kowata ŋode yäwayän; Gäk iŋamka-ken man yänjahäkta itat ŋonita tägagämän kubä nadätat yäk. ³Gäk Juda äma nintäŋo täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita yän-tänkäraŋeŋ yänawät täkamän unita imaka nadätan. Unita ude itkaŋ nadän namiŋiri man ŋo yäwayän.

⁴Juda ämawebe kuduptagän näkŋo irit kuŋat-kuŋat unitäŋo mebäri nadäkaŋ yäk. Näk Tasmus ahänpän itpän tägaŋkaŋ eruk mäden Jerusalem kuŋkuro u nadäkaŋ yäk. ⁵Näka nadän morekaŋ unita ini gäwetnayän nadänpänä ŋode täga gäwerirä nadäwayän; Näk gubaŋi-ken Parisi äma ude itkaŋ unitäŋo täktäki kudup iwarän täŋkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täŋo бага man u pidämi bumik upänkaŋ Parisi äma täŋo бага man iwaräntäkta pipiri kubä täŋpen yäk. ⁶Tänpakaŋ näk apiŋo manken nepmanpä itat ŋo. Manken itat ŋonitäŋo mebäri ŋode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä täŋ yämayän yänkuko unita nadäkinik täŋpän itsämäk täyat. ⁷Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäŋo bureni ahänjirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpman daniwanitä ehutpän kepma bipani Anutu iniŋ oretoret täk täkaŋ yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ŋo nämagut yäpman kuŋatkaŋ yäk. ⁸Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämo yäwän kikŋutneŋ yän nadäk täkaŋ?

⁹Intä nadäk täkaŋ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biŋam kädet mebäri mebäri terak kaŋ täŋpa wawut yän yänpän-nadäk

[†] 26:5 Plp 3:5-6 ^{*} 26:6 Apos 23:6, 28:20 [†] 26:9 Apos 8:3

tanjukuronik. ¹⁰Kädet ude-ude u Jerusalem kome täk tanjikut. Bämop äma intäjukun tanjpanitä nadäj namiñirä Anutu täño kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täñira äma ekäni ekänitä kañ kumbut yäj yänjirä näk imaka, täñkentänjpän udegän yäk tanjikut yäk. ¹¹Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmäj kukañ-ken äronjtän kuñpän ämawebe mäyap yepmäñitpän däpmäk tanjukuronik. Ude täñpewa Jesuta mäde ut imiñpän yänärok man iwerut yänjpän, ba bänepna wakiinik täñpöpän yotpärare banban it yäpmäj kukañ-ken u kuñpän ämawebe yabäj ahänjpän däpmäk tanjukuronik.

¹²Ude yänjpän Poltä äneji ñode yäkgän tanjuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun tanjpanitä nadäj namiñpän iniken wäpi terak nepmañpä yäpmäj Damaskus yotpärare-ken kuñkut. ¹³Äma ärowanina, Damaskus kuñtäyiwa kädet miñin kepma bämopi-ken peñyänjek pähap kubä kunum gänañ naniktä näk ba notnayetä itkumäj-ken u peñyänjekuk. Peñyänjek unitäño peñyänjekitä edap täño peñyänjekiki irepmittuk. ¹⁴Peñyänjek täño kehärominitä nidäpmäj-pewän kumän-tagän kome terak mañ patkumäj. Mañ patkañ Hibru man terak äma kubäta ñode näwet yabänjuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

¹⁵Ude nadänjpän näkä yänjuk; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yänjuk; Näk Jesu, komi namik täyan ubayäj yäk. ¹⁶Ude täk täyan upänkañ aku! yäj näwetkuk. Jop nämo ahäj gamitat. Epän ämana ude kuñarenta iwoyänjpän ganiñ kirewayäj ahäj gamitat yäk. Unita kuñkañ imaka gäwoñäretat ño, ba kämi gäwoñärewayäj täyat unitäño biñam api yäwettäj kwen yäj näwetkuk. ¹⁷Näk jop gabäj äwaräkuk täñira gäkña äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämo api täñ gamineñ. ¹⁸^u Ude näwetpän ñode näwetgän tanjuk; Näk epän ñode täñpenta ganiñ kiretat yäk. Kuñkañ ämawebe täño bänepi täñpidäm täñpän yepmañpi bipmäj urani mäde ut imiñpän bänepi sukurenpeñ peñyänjek-kengän api ämneñ yäk. Ba äma waki Satan täño kehäromi peñpän Anutu näk-kengän api ämneñ. Ude täñjirä näkä unitäño momini peñ yämiñira ämawebe ätu näka nadäkinik täñpän kudupi äworewani u yäpurärätpän ukät penta api itneñ yäj näwetkuk.

Pol epäni täño manbiñam yäwetkuk

¹⁹Poltä ude yänjpän ñode yäkgän tanjuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum gänañ nanik imaka kañkuro unitäño man nadäj äwaräkuk nämo tanjukut yäk. Nämo inik! ²⁰^v Imaka u kañkuro unitäño biñam Damaskus nanik jukun yäwet ahänkañ Jerusalem ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahänjukut yäk. Ba guñ äbotken imaka,

^u 26:18 Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32 ^v 26:20 Mat 3:8

yäwet ahänkut. Man ɲode upän yäwet ahäntän kuɲatkut; In bänepjin sukureɲpän Anututa nadäkinik tən imineɲ. Tənkan bänepjin bureni sukurekamän yän yäwojärektä kädet tägatäga tənpen kuɲat täkot. ²¹ ^w Man ude-ude upän yänahäntän kuɲattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabän ahänpän nepmənitpän nutnayän tənkuɲ. ²² Upänkan Anututä tənKentän namiɲirän säkgämän it yäpmän äbätat. Unita apiɲo ɲo itpän äma jopi ba äma ekäni ekäni in bämopjin-ken itkan imaka kanjkuro u yänahänpän täwetat yäk. Man inigän kubäpän nämo yänahätat. Man ɲo bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yän yänahäwani ugänpän yänahätat. ²³ ^x Uwä ɲode yänkuɲ; Äma Anututä ämawebeniye tənKentäktä bian iwoyäwani u komi nadänpän api kumbeko upänkan kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek yän yänkuɲ. Tənkan Isrel ämawebe-ken ba guɲ äbotken unitä Anutu tənjo peɲyänek tənjo biɲami api yänahänpän yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yänkuɲ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

²⁴ Pol man pen yän irirän Festustä nadäwän waɲtäko man kehäromi ɲode yänkuk; Pol gäk tənɲuɲ tənkan ba yän itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-nadäkka peɲ awähurirän guɲ man yän itan! ²⁵ Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo tənɲuɲ täyat yäk. Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat. ²⁶ ^y Eruk, intäjukun ämana Agripa! Gäk man ɲo yänira nadätan unita nämo umuntänpän man täga gäwerayän yäk. Gäk nadätan, imaka ɲo käbop nämo ahänkuk. ²⁷ Unita Agripa, gäk profet tənjo man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan. ²⁸ Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga tənɲewi Jesuta nadäkinik tən imet? ²⁹ Yäwänä Poltä kowata ɲode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni käronji unita näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutu-ken yänpik man yänira gäk ba äbotkaye man ɲo nadän itkan ɲowä näkgän täga äworeneɲ. Tənkan yentä kuroɲna pädat tənɲpän nepmankuɲo ɲonita nämo yäyat!

³⁰ Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman tənjo kanjwat epän äma u ba Benike ba äma itkuɲo u akuɲ-kireɲkuɲ. ³¹ ^z Akuɲ-kireɲpän äpämäɲ yäman kuɲkuɲ. Äpämäɲ kuɲkan ini-tägän näwetgäwet ɲode tənkuɲ; Äma ɲoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäktä ba komi yotken kukta bumik kubä nämo tənkkuk yän yänkuɲ. ³² ^a Tənɲpakan Agripatä Festus ɲode iwetkuk; Gäk äma ɲo iniɲ kireɲpewi täga äpämäɲ kunaɲipän ini Näk Sisatä näkɲo man api nadäwek yän yänkkuk yäk.

^w 26:21 Apos 21:30-31 ^x 26:23 Luk 24:44-47, 1Ko 15:20 ^y 26:26 Jon 18:20

^z 26:31 Apos 23:29, 25:25 ^a 26:32 Apos 25:11

Pol Rom kukta gäpe terak äronkuk

27 ^{1b} Eruk, nin gäpe terak nipmaŋpä yäpmäŋ Itali komeken kukta tawaŋ peŋkuŋ. Ude tänpäŋ Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täŋo intäjukun äma kubä wäpi Julius u keru terak yepmaŋkuŋ. Julius u Sisa Augustus täŋo komi äma tawaŋken nanik. ^{2c} Ude tänpäkaŋ eruk, Adramitium nanik täŋo gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittäŋ kukaŋken u kukta yäwänä uterak äronkumäŋ. Tänpäkaŋ Masedonia kome, Tesalonaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuŋkumäŋ. ^{3d} Kuŋtäkäna kome bipuk. Bipuko eruk yäŋeŋirän Sidon yotpärare-ken ahäŋpäŋ Juliustä Polta kädet täga kubä ŋode täŋ imiŋkuk; Pol iniŋ kireŋpewän noriye kome uken nanikken päŋku ketem ba imaka imaka yäpuk. ⁴ Ude tänpänkaŋ eruk, Sidon peŋpeŋ kunayäŋ täŋitna mäniŋ taŋi piäŋirän gäpetä kukta täŋburut täna waŋtäko Saiprus jaraŋi käda, mäniŋ taŋi nämo piäŋkuk käda u äyänutkumäŋ. ⁵ Ude täŋkaŋ kumaŋ Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu weŋpeŋ Lisia kome Maira yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. ⁶ Kome uken komi äma täŋo intäjukun ämatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayäŋ täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpänjä nin yäŋnikŋat yäpmäŋ u gänaŋ äronkuk.

⁷ Tänpänkaŋ kuŋkumäŋ. Mäniŋ kehäromi kunayäŋ täŋkumäŋ käda piäŋkuko unita kwikinik kwikinik kuŋitna kepma ätu täreŋkuk. Gäpe täŋo epän äma komi pähap kubä täŋ yäpmäŋ kuŋtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäŋitna, ätukät kukta mäniŋtä kädet u ukät-pipiŋkuk. Unita äyänutpeŋ kumaŋ Krit kome uruŋi käda Salmone yotpärare ukädagän äyänutpäŋ Krit mädeni käda kuŋkumäŋ. ⁸ Gäpe täŋo epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täŋtäko eruk kumaŋ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäŋkumäŋ.

⁹ Pipiri täntäŋ äbumäŋo unita kepma mäyap jop täreŋirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp taŋkuk unita gwägu terak kuŋatnaŋi nämo. Gwägu wakiinik api täŋpek yäŋ nadäŋpän Poltä ŋode yäwetkuk; ^{10e} Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ŋodeta kunayäŋ täkamäŋ uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. ¹¹ Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mäheŋi ukät gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk. ¹² Tänpäkaŋ iwän mäniŋ taŋi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u peŋpäŋ ehutpeŋ Finiks yotpärare kukta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuritä mäniŋ kädet itpipiwani unita u kukta nadäŋkuŋ.

^b 27:1 Apos 25:12 ^c 27:2 Apos 19:29 ^d 27:3 Apos 24:23 ^e 27:10 Apos 27:22

Mānit pāhap kubā piāṅkuk

¹³Eruk mānit bure kāda ābuk. Mānit uwā kehāromi-inik nāmo unita kome yāṅkuṅ-ken u tāga kune yāṅ nadāṅpāṅ eruk gāpe yen topuṅo uwā pirāreṅpāṅ Krit gāgāni kādagān kuṅkumāṅ. ¹⁴Upāṅkaṅ kuṅtākāna mānit kehāromi kubā wāpi Kāpmāk Kāda Mānit unitā kāpmāk kāda ābuk. ¹⁵Ābā piāṅ-iwat-pewān gāpe siwoṅgān kunayāṅ nadāṅkumāṅo ude tāga nāmo kuṅkuk. Uruṅ kāda kuṅkuk. Siwoṅji kukta tāṅburut tawā waṅtāko gāpeta watā epān peṅpāṅ jop irirā mānittā tāṅyākṅat yāpmāṅ kuṅkuk. ¹⁶⁻¹⁷Tāṅyākṅat yāpmāṅ kumaṅ gwāgu bāmopi-ken kome tāpuri kubā wāpi Kauda u bure kādagān kuṅkumāṅ. Kome unitā mānit kādet itpipiṅirān eruk gāpe tāpuri gāpe taṅitā bok wādāṅ yāpmāṅ kuṅarāni u wādāṅ pewā ābākta pipiri pāhap kubā tāṅkā eruk wādāṅpena ābānā gāpe tāṅo epān āmatā wādāṅ pābā gāpe taṅi terak punin topuṅ. Ude tāṅkaṅ gāpe taṅitā imārek yāṅpāṅ yen ātu topmāṅ tāpāneṅkuṅ. Ba gāpetā Afrika kome dubin mobā jiraṅ ume gānaṅ kābop itkuṅo uterak dāpān yewāpāṅ irek yāṅ nadāṅpāṅ umuntaṅkuṅ. Unita gāpe tāṅo tek wādāṅpewā āpāṅirān mānit tāṅo gārip terak kuṅkumāṅ. ¹⁸Kuṅtākāna kome bipuk. Bipuko yāṅeṅirān mānit pāhap piāṅpewān gwāgu wakiinik tokārirān eruk, gāpe tāṅo epān āmatā tuṅum ātu butuṅpāṅ gwāgu gānaṅ ureṅ tāṅpā āpmoṅkuṅ. ¹⁹Āneṅi kuṅitna kome bipuko yāṅeṅirān epān āmatā gāpetā iniken tuṅum tuṅum butuṅpāṅ ureṅ tāṅpā gwāgu gānaṅ āpmoṅkuṅ. ²⁰Kepma bipani māyap kome dapuri ba guk tāga nāmo yabāṅkumāṅ. Mānit pāhap unitā piāṅkaṅ nin yāpmāṅpāṅ ṅo peṅpeṅ tāṅkuk. Ude tāṅtāyon ṅode nadāṅkumāṅ; Nin ṅode tākamāṅ ṅowā kuduṅtagān paotnayāṅ yāṅ nadāṅkumāṅ.

²¹Ude tāṅkaṅ kepma māyapta āmatā ketem nāmo naṅkuṅo unita māden, eruk Poltā āma pāke itkuṅo u bāmopi-ken aku itpāṅ ṅode yāwetkuk; Notnaye, in nākṅo man iwatpāṅ Krit kome nāmo peṅpeṅ ābumāṅ yāwānāku bārāpi ṅode nāmo kaṅ-ahākāne yāk. Ba imaka tuṅum tuṅum ṅode nāmo ureṅ tāna āpmokāneṅ yāk. ²²^fUpāṅkaṅ nāk ṅode tāwetat; In bānep pidām nadākot yāk. Imata, āma notninpak kubā nāmo api pena datneṅ yāk. Gāpe-tāgān api wawek yāk. ²³Nāk Anutu bureni tāṅo ābotken nanik. U iniṅoret tāyat yāk. Anutu unitāṅo aṅeronitā bipani ahāṅ namiṅpāṅ ṅode nāwerak; ²⁴^gPol, gāk nāmo umuntāwen yāk. Gākā Sisa iṅamiken kukta imaka kubātā kādet tāga nāmo api tāṅpipiwek yāk. Anututā nadāṅ gamiṅpāṅ āma gāpe terak itkaṅ ṅo kumān gāk ketka terak ganiṅ kiretak yāk. Unita kubā tāga nāmo api pewi darek yāk. ²⁵Aṅerotā man ude nāwerako unita notnaye, bānep oretoret pāhap nadākot! Nāk Anututa nadākinik ṅode tāyat; Imaka nāwerako udegān

^f 27:22 Apos 27:10,31 ^g 27:24 Apos 23:11

api tånpek. ^{26 h} Upånkañ jop iritna mänittä piånpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u gägäni-ken päñku api wañpāj irek yäk.

²⁷Eruk kepma 14 ude tärenjirän bipani uken mänit tañitā piånpewän gwägu tañi wäpi Mediterenian u bämopi-ken orañtāj kuñatkumāj. Eruk, bipani bämop kerāp tañirän gäpe tāño epän ämatā gäpe gägäni-ken käwep äbatak yāj nadāñkuñ. ²⁸Ude nadāñpāj gwägu karonjini kañpāj nadākta yen pewā äpmonkuk. Ude täñpāj kañkuñ; Gwägu tāño karonjini 40 mitas ude. Eruk ätukāt kuñpājā yen äneñi pewā äpmonpänā gwägu tāño karonjini 30 mitas ude kañkuñ. ²⁹Ude kañpāj gäpetā päñku mobā terak yäput wekwek yāñpāj umuntañkuñ. Unita gäpe iñit täpänewani yaräbok-yaräbok tewā äpmonkuñ. Ude täñkañ kome bäräñej yājewän yāj yāñkañ yāñapik epän täñkuñ. ³⁰Tāñpākañ gäpe tāño epän äma ätu gäpe peñpeñ kuna yāñpāj gäpe täpuri ukeño pewā äpmonkuk. Täñkañ gäpe iñit täpänewani ätu pewā äpmokañ yāj nadāwut yāñkañ jop ude täñ-nikñatkuñ. ^{31 i} Täñirā yabāñpāj Poltä komi ämakāt intājukun ämani ñode yäwetkuk; Äma ño gäpe terak bok nämo itnero uwā in kumän-tagän täga paotneñ! yäk. ³²Ude yāwänā komi ämatā gäpe täpuri tāño yen madāj täkñeñpewā gwägu terak mañirän orañ yäpmāj kuñkuk.

³³Eruk, kome nämo yäñejirän äma gäpe terak itkuño unitā ketem nañput yāñpāj Poltä man ñode yäwetkuk; Kadäni karonji säkgämän nämo it yäpmāj äbāñkañ ketem nämo nañkuñ yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude irañ yäk. ^{34 j} Unita ñode peñ täwetat; Ketem ätu nañpāj täpänewut yäk. Nadākañ? In kubätä jibi täpuri kubä nämoinik yäpayāj yäk. In kumän-tagän täga itnayāj. ^{35 k} Ude yāñpāj käräga kubä yäpmāñpāj äma itkuño u inamiken Anutu bänep täga man iwetkañ tokätpāj nañkuk. ³⁶Ude täñirän äma päke u, unita nadāwā tägawāpāj ketem ätu udegän yäpmāñpāj nañkuñ. ³⁷Tāñpākañ äma gäpe terak itkumāño u 276 ude. ³⁸Ketem nañpā tägawāpāj eruk gäpetā pidäm tawän yāñpāj ketem yäk ätu itkuño u gwägu gānañ ureñ täñpā kuñkuñ.

Gäpe wañkuk

³⁹Eruk yäñejirän gäpe tāño epän ämatā kome gwägu gägäni-ken u kañkuño upånkañ kome udeken yāj nämo nadāñkuñ. Täñpākañ kome kubä gäpetā täga äronañi bumik kañpāj gäpe u täga käwep yäpmāj päñku pene yāj nadāñkuñ. ⁴⁰Ude nadāñpāj gäpe iñit täpänewani tāño yeni madāñpāj gwägu gānañ ugän peñkañ yen gäpe iñit iwarani täñkehärom takta topuño u imaka, madāj täkñeñkuñ. Ude täñkañ gäpe tāño tek äneñi pirärenkuñ. Ude täñpena mänittä piånpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yāj nadāñkañ täñkuñ. ⁴¹Ude täñpākañ upånkañ gäpe kuñkä gägäni-ken nämo ahāñkañ mobā jirañ ume gānañ käbop itkuño

^h 27:26 Apos 28:1 ⁱ 27:31 Apos 27:22 ^j 27:34 Mat 10:30 ^k 27:35 Mat 15:36, 1Ti 4:4-5

uterak pänku döpän yewöpän itkuk, täga kunañi nämo. Täñirän gwägu tokätöpän gäpe mädeni döpmanj äreyäj täñpän kuñkuñ.

⁴² Ude täñirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumañ paotpeñ kuneñ yäj nadäñpän kumäj-kumäj döpmahta nadäñkuñ.

⁴³ Upänkañ intäjukun ämani Julius unitä Poltä paotta bitnäñpän yäniñ bitnäñkuk. Yäniñ bitnäñpän yäwetkuk; Äma gwägu oranpän nadawani uwä gwägu gänañ intäjukun tubäpenpeñ kukñi udude kañ kut yäk. ⁴⁴¹ Täñirä ätuwä gäpe täño päya kujat moräk-moräk itkañ ño yäpmänkañ gwägu gänañ tubäpenkañ uterak kukñi udude kañ kut yäk. Ude yäwänkañ Juliustä yänkuko udegän täñpeñ kukñi udude kuñ moreñkumäj. Täñpakañ notninpak kubä nämo tena datkuk.

28 ¹ Eruk gägäni-ken udude kudup säkgämän ahäj moreñpän ñode kañpän nadäñkumäj; Ñjo gwägu bämopi-ken kome täpuri wäpi Malta. ²^m U iritna kome mähemtä säkgämän kubä täñ nimiñkuñ. Iwän mäniht bumta täñirän kome mähemtä kädäp iñiñpän yäñnikjat pänku nipmanpä äñariñpän kom tañkumäj. ³ Täñkañ Poltä kädäp ätukät yäpmän päbä pewän iñiñkuñ. Kädäp yäpmän äbuko u gänañ gämok kubä parirän nämo kañkañ pewän jiwäkañ komi nadäñpänjä äbämañ päbä Pol kerik-ken ingämän pewöpän itkuk. ⁴ Täñirän ämawebe u naniktä gämoktä Pol kerik-ken ingämän pewöpän irirän kañpän ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuñ; U kawut! yäk. Äma ñowä äma döpäni käwep! Gwägu gänañ nämo kumako unita anutunin Yäpmäj Daniwanitä nämo kañ-korewayäj yäk. ⁵ⁿ Upänkañ Poltä gämok u kwarut manpän kädäp gänañ äpmonpänkañ käyäm ba bäräpi kubä nämo ahäj imiñkuk. ⁶ Ämawebe Pol gupi manpän akwän këna yänkañ, ba kumäñpän mañ parän këna yänkañ irä wañkuñ. Pol gupi-ken imaka kubä nämo ahäjirän kadäni këronji irä wawöpän yänkuñ; Wära! Ñowä anutu kubä! yäk.

⁷ Kome yotpärare itkuño u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta täño watä intäjukun äma wäpi Publius unitäño. Äma unitä nimagut yäpmäj ini yotken pänku nipmanpäñ kepma yaräkubä udetä watä säkgämän it nimiñkuk. ⁸ Täñkañ Publius nani uwä käyäm pähap ñode täñkuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täñkuk. Täñirän Poltä dubini-ken kuñpänjä Anutu-ken yäñapik man yäñpän kerik gupi terak peñirän uterakgän tägañkuk. ⁹ Ude täñirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biñam u nadäñpän Pol-kengän äbäñirä u imaka, yäpän tägawöpän yepmak täñkuk. ¹⁰ Täñpakañ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täñ nimik täñkuñ. Säkgämän täñ nimiñpän kunayäj täñitna kädetta imaka, täñkentän nimiñkuñ.

Pol kuñatkä Rom kome ahäjnkuk

¹¹ Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewöpän Aleksadria nanik gäpe kubä terak äronkumäj. Gäpe uwä kome ugän it yäpmäj kuñirän mäniht

¹ 27:44 Apos 27:22-25 ^m 28:2 2Ko 11:27 ⁿ 28:5 Mak 16:18

kadäni tärenkuk. Gäpe u injami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäño nanaki yarä täño wäranitā itkumän. ¹² Uterak äronpeñ kumañ päñku Sirakus yotpärare-ken ahäñpäñ kepma yaräkubä ude itkumän. ¹³ Itna tärenjirän Sirakus peñpeñ kumañ yotpärare kubä wäpi Rekiu u ahäñkumäj. Ahäñpäñ patkumäño yäñewänä mänit bure käda naniktä piäñjirän kome u peñpeñ kuñkumäj. Kuñtängän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahäñkumäj. ¹⁴ Yotpärare uken äbot täñpani ätu yabän ahäñkumäj. Yabän ahänakañ ukät penta itta niwet yabänkuñ. Täñkañ kepma 7 ude ukät itkumän. Itna tärenjirän yepmañpeñ ninin kuroñ kuñkä eruk Rom yotpärare täñ pähap u dubin ahäñkumäj. ¹⁵ Rom nanik äbot täñpani unitä ninta äbäkañ yän biñam nadäñpäñä kädēt miñin nibäñpäñ nimagutnayän äbuñ. Äbäñpäñ kome kubä wäpi Apius täño käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmañpani yot yaräkubä itkuñ-ken uken nibän ahäñkuñ. Nibän ahäwäkañ Poltä yabäñpäñ bänep oretoret pähap nadäñpäñ Anutu bänep täga man iwetkuk. ^{16°} Eruk Rom yotpärare äronakañ Rom gapmantä Pol nadän imiñpäñ yot inigän kubä iniñ kireñkañ komi äma kubä watäni irekta teñkuk.

Rom kome Jesu täño manbiñam yäñahäñkuk

^{17p} Eruk, Pol Rom kome ahäñpäñ kepma yaräkubä ude itkañ Juda täño äma ekäni ekänita yäñpewän äbuñ. Äbä käbeyä täñ irirä man ñode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täño wäpi yäpmäj äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täño täktäk kädēt u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upäñkañ Jerusalem komi yotken nepmañpä Rom gapman keru terak itkut. ^{18^q} Täñpakañ Rom gapmantä näkño man u yäpmäj daniñpäñ kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biñam nämo täñkut. Unita naniñ kireñpewän jop äpämañ kukta nadäñkuñ. ^{19^r} Upäñkañ Juda naniktä man u utkuñ. Unita jide täñpet yän nadäñpäñ ñode yänkut; Sisatä ini näkño man yäpmäj daniñpäñ kañ kawän yän yänkut. Täñ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänpäñ nämo yänkut. ^{20^s} Eruk notnaye, mebäri imata ño äbätat yän täwerayän yänpäñ inta yänpewa äbäkañ. Nadäkañ? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta itsämäñpäñ kuñatkumäj unita nadäkinik täyat yäk. Mebäri unitagän yänpäñ topmäk-topmäkken ño itat yäk.

²¹ Yäwänä ñode iwetkuñ; Judia nanik äma ätutä gäka manbiñam kubä nämo pewä yäpmäj äbuñ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk. ^{22^t} Upäñkañ gäkña u ba unita nadäk täyan u yäñahäñjiri nadänayän yäk. Imata, nin ñode nadäkamäj; Juda äbot bämopnin-ken äbot kodaki ude ahäñkuño unita ämawebe komeni komenitä yänpäñ-yabän yäwat täk täkañ yäk.

° 28:16 Apos 24:23 p 28:17 Apos 25:8 q 28:18 Apos 26:31 r 28:19 Apos 25:11

* 28:20 Apos 24:15; Apos 26:6-7 † 28:22 Apos 24:14

²³ Ude yānpān eruk kābeyā āneņi tākta kepma kubā iwoyāņkuņ. Eruk kepma iwoyāņkuņ-ken uken āmawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugān ābā itkūņ. Ābā irākaņ tamimaņtā pāņku bipāda kāroņ pāke uwā Poltä Anututā intājukun itkaņ yabāņ yāwat epāni tāk tāyak unitāņo manbiņam yāņahānpān yāwet yāpmāņ kuņkuk. Jesuta nadākinik tāņ imut yānpān ehutpān manbiņam ātu Moses tāņo бага man ba man profettā kudān tāwani nadāwā tumākta uterak yāwetpān yāwoņāreņkuk. ²⁴ Yāņirān āma ātutā nadānpān Pol man siwoņi yāyak yāņ nadāņkuņ. Tāņ, ātutāwā unita nadākinik nāmo tāņ imiņkuņ. ²⁵ ^u Ude tānpān ini-tāgān man wārāt-wārāt yāņtāņ kuņkā akumaņ kunayāņ tāņkuņ. Akumaņ kunayāņ tāņirā Poltä pengān ņode yāwetkuk; Kudupi Munapiktā ābekjiye orajiyeta yānpān profet Aisaia u meni terak man bureni ņode yāņahāņkuk;

²⁶ *Gāk āmawebe ābot uken kuņkaņ man ņode yāņahānpān yāwet;
Manbiņam kadāni kadāni nadānayāņ tākaņ upāņkaņ unitāņo mebāri
nāmo inik api nadāwā tumneņ.*

*Ba dapun kāroņ tāņ yāpmāņ kunayāņ tākaņ upāņkaņ imaka bureni
kubā nāmo api kaņpāņ nadāneņ.*

²⁷ *Nāmo, āmawebe uwā bānepi ukāt-pipiwani unita jukuni pik tāņirā man
nāmo nadāk tākaņ, ba dapuri imaka, tāņpipiņkuņ.*

*Jjiwā kwāpāņ imaka u kaņpāņ mebārini kaņpāņ nadāwā tumbāpāņ
uyaku bānepi āyāņutpeņ nākken ābāņirā nākā āneņi yāpa
tāgakāneņ. Upāņkaņ nāmo!* Ais 6:9,10

²⁸⁻²⁹ ^v Poltä ude yānpān ņode yākgān tāņkuk; Juda āma in, ket ņode nadāwut; Anututā yāpātāgak epān tāņkuko uwā guņ ābotta biņam tāyak yāk. Unitā man u nadānpān nadākinik api tāneņ! yāk.

³⁰ ^w Tānpākaņ Rom kome uken Poltä yot kubāta gwāki peņkaņ pat tāņkuko ukengān it yāpmāņ kuņirān obaņ yarā tāņkuk. Ude tāņkaņ āmatā kānayāņ ābāņirā yabāņkaņ ābākotgān yānpān yāmagut tāņkuk. ³¹ ^x Yāmagut pābā yepmaņpāņ Anututā intājukun itkaņ yabāņ yāwat epāni tāk tāyak unita, ba Ekāni Jesu Kristo tāņo manbiņam u yāwetpān yāwoņārek tāņit tāņkuk. Man u yāņahākta umun kubā nāmo nadāņkuk, ba āma kubātā nāmo iniņ bitnāņkuk. Ugān.

^u 28:25 Mat 13:14 ^v 28:28 Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 ^w 28:30 Apos 28:16

^x 28:31 Apos 28:23

Rom

Anututä nin inita biñam nimagutta nadäk tawañ penkuko unitäño manbiñam

1 ^{1 a} Pol näk, Anututä Jesu Kristo täño epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyänpän nepmañkuk. Iwoyänpän nepmañkuko uwä Anutu täño Manbiñam Täga u yäñahäñira komeni komeni kwekta näk yäpmäj daniñkuk. ^{2 b} Täñpäkañ Manbiñam Täga u api ahäwek yäj Anututä bian profet yawet-pewän kudän täñirä Anutu täño man kudän kudupi uken danik takamäj. ^{3 c} Kudän täñkuño u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta kudän täñkuñ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täño orani. ^{4 d} Upäñkañ kumbani-ken naniktä akuñkuko unita siwoñi kuñat-kuñat täño Munapiktä U Anutu täño Nanaki, kehäromi pähap ikek yäj kwawak niwoñäretak. Uwä Ekäninin Jesu Kristo. ^{5 e} Täñpäkañ Kristotä epän täñkuko uterak, ba unitäño wäpi biñam ärowän yänpän wäp aposoro yäput. Näk ñode täkta orañ namiñpän iwoyänpän nepmañkuk; Näk guñ ämawebe komeni komeni Kristo unitäño biñam yäwerira ätutä unita nadäkinik täñpän gämori-ken kuñatneñta. ⁶ Täñpäkañ Rom yotpärare-ken nanik in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristota biñam itneñta tämagurani.

^{7 f} Eruk, man kudän ño, äbot Anututä gäripi-inik nadäj tamani, ba siwoñi kuñatneñta iwoyäwani Rom yotpärare-ken it täkañ inta kudän täyat. Täñpäkañ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutu-kät Ekäninin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

^a 1:1 Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 ^b 1:2 Rom 16:25-26; Tai 1:2 ^c 1:3 Mat 22:42; Rom 9:5, 2Ti 2:8 ^d 1:4 Apos 13:33 ^e 1:5 Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9 ^f 1:7 Nam 6:25-26, 1Ko 1:2, 2Ko 1:1; Efe 1:2

Poltä Rom ämawebe yabähta nadänjuk

8^g Eruk, pengän ñode yäwa; Nadäkinikjin täño manbiñam äma komeni komenitä nadäwä täga täk täyak unita Jesu Kristota yänpän Anutuna bänep täga pähap iwet täyat. 9^h Nadäkañ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anututa watä epän täñ imiñpän Nanaki täño manbiñam yänahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabänjirän man ño täwera nadäwut; 10ⁱ Anutu-ken yänapik man yäk täyat uwä inta nikek wari wari iwet täyat. Täñpäkañ kubä iwet täyat uwä ñode; Anutuna nadän naminiñiri kädet kubä ahäwänä Rom äbot täñpani-ken kañ kwa yän iwet täyat.

11 Nadäkañ? Gäripna tañi uwä in tabäkta nadätat. Inken ärenpän iron ätu Kudupi Munapik-ken nanik täñkentän tamapän kehärom täñpän kañ irut yän nadätat. 12 Ba ñode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin täño bureni kowat iwoñärewän täñpän bänepnin täñpidäm tak täne. 13^j Upänkañ notnaye, mebärinata täñguñ täneño ujeta ñode täwetat; Guñ ämawebe ätuken epän täñjira Ekänita biñam täk täkañ udegän inken ärenpän bämopjin-ken bureni pewa ahäkta wari yäk täyat. Upänkañ ärewayän täñjira imaka imaka ätutä kädet täñpipiñ namik täkañ. 14 Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guñguñi u kudup, watä epän täñ yämikta yän namani. 15 Mebäri unita Rom äbot täñpani in Manbiñam Täga ño täwet ahäkta bänepna kädäp ijik täyak. 16^k Näk Manbiñam Täga unita nadänjira imaka mäyäki nikek nämo täk täyak. Nämo, uwä Anutu täño kehäromi ämawebe wakiken nanik wädän tädotpän yepmak täyak. Ämawebe manbiñam u nadänpän iyap tänayän täño uwä irit kehäromita biñam api täneñ. Manbiñam u Juda äbotken naniktä jukun nadänjuk. Täñpäkañ u punin terakä guñ äbotken naniktä nadäkta yäwani. 17^l Manbiñam Täga unitä kädet Anututä iwatpän ämawebeta siwoñi ämawebe yän yäntären yämik täyak u kwawak niwoñäretak. Uwä ñode; Anutu iñamiken siwoñigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täñpeñ kuñatnayän täño uwä Anututä äma u siwoñi äma yän api yäntären yämek. Unitawä ñode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoñi ämawebe yän yäntären yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäkta biñam.

Anutu imata kokwawak nadätäk?

18^m Ämawebetä Anutu mäde ut imiñkañ kädet wakiwaki iwatpän Anutu täño man bureni yejämäk täkañ. Unita Anutu kunum gänäñ

^g 1:8 1Te 1:8 ^h 1:9 Efe 1:16; Plp 1:8, 1Te 2:5,10 ⁱ 1:10 Apos 19:21; Rom 15:23,32

^j 1:13 Apos 19:21; Jon 15:16 ^k 1:16 Sam 119:46; Mak 8:38, 1Ko 1:18-24; Apos 13:46

^l 1:17 Rom 3:21-22; Hab 2:4 ^m 1:18 Efe 5:6; Kol 3:6, 2Te 2:12

naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkañ. ^{19ⁿ} U mebäri ñodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peñ yämiñkuko unita mebärini ätu ämatä nadänañi u nadäk täkañ. ^{20^o} Anutu u ämatä kënañi nämo upäñkañ kunum kenta kome pewän ahäñkumän-ken yäput peñpäñ imaka mebäri mebäri pewän ahäñkuño unitä kehäromini paot-paori nämo ba iniwä Anutu yäñ kwawak yäñahäñ yäpmäñ äbatak. Kwawak yäñahäñirän äma kuduptagäntä kañpäñ nadäk täñ yäpmäñ äbuñonitä apiño nin udegän kañpäñ nadäk täkamäñ. Unita äma kubätä wohut-wohut man ñode täga nämo yäwek; Näk Anutu täño mebäri nämo nadätat unita käderi irepmit täyat yäñ täga nämo yäwek. Nämoinik!

^{21^p} Anutu itak yäñ nadäñkañ upäñkañ nadäwä Anutu nämo itak bumik täñpöpäñ, nämo orañ imik täkañ, ba bänep täga nämo nadäñ imik täkañ. Nämo, nadäk-nadäki peñ awähutpäñ jopi ude täñpän guñ bureni täñkuñ. Ude irirä bipmäñ uranitä nadäk-nadäki uwäk täñpän yepmañkuk.

^{22^q} Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nitek yäñ yäk täkañ upäñkañ nämo inik! U guñ itkañ. ^{23^r} Anutu paot-paori nämo unitäño wäpi pähap iniñ oretnañipän komenita äma ba imaka paotpaot ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitäño wärani orañ yämik täkañ.

^{24^s} Ude täk täkañ unita Anututä yabäñ äwaräkuk täñjirän bänep nadäk-nadäki-ken nadäñ gärip waki pewä ahäwäpäñ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat täñpän täñpän bänepi gupi täñpawak täkañ. ^{25^t} Täñkañ Anutu täño mebäri kwawak itkuko u peñpäñ jop manmanta nadäwä bureni täñpöpäñ kuñat täkañ. Ude täñkañ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniñ oretpäñ watä epän täñ yämiñpäñ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkañ. Yäke! Ämawebe kuduptagän Anutu u wäpi wari wari yäpmäñ akuk tänañi! Bureni!

²⁶ Täñpäkañ ämawebe Anutu mäde ut imiñkuño uwä Anututä yabä kätäñjirän iniken gärip iwatpäñ ämatä nämo tänañi pewä ahäk täkañ. Wära! Webetäwä nädapi täktäk kädet Anututä peñ yämiñkuko u irepmitpäñ kudän nämo tänañi webe noriye-kät kowat täñpän täk täkañ. ^{27^u} Täñpäkañ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetta bitnäñpän kañgärip täño kädäpitä täñpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk täkañ. Ude täñjirä peñawäk täño kowata iniken gupi bänepi bok täñpawak täkañ.

²⁸ Ba ugän nämo. Äma udewani uwä Anutu täño mebäri nadäñkañ upäñkañ jop nadäñ ärowani täñ imik täkañ unita Anututä mäde ut yämiñpewän nadäk-nadäki paoräpäñ imaka nämo tänañipän täk täkañ.

ⁿ 1:19 Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 ^o 1:20 Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3

^p 1:21 Efe 4:17-18 ^q 1:22 Jer 10:14, 1Ko 1:20 ^r 1:23 Lo 4:15-19; Sam 106:20

^s 1:24 Apos 14:16 ^t 1:25 Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5 ^u 1:27 Wkp 18:22; Wkp 20:13, 1Ko 6:9

²⁹Ude tänpän imaka waki mebäri mebäri kudup ñode täñ morek täkañ; Nadän-gärip waki, ämäñi täktäk, peñawäk, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak, äma kumäj-kumäj urut, iwan kowata kowata, yäj-yäkñarani ba jopman yäkyäk unitä ahänpän tokñeñ pätak. ³⁰⁻³¹Ba yäñpän-yabän yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täñ imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yäpmäj ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meñnan täño man bitnäk, bänep nadäk-nadäki nämo kuñat-kuñat, butewaki nämo nadänkañ komi jop yämik-yämik, ba bänep ironi nämo. ³²Anututä äma kädet udewani täñpani uwä paot-paotta biñam täkañ yäj yäwani u nadänkañ upänkañ gwäk pimiñpän pen täk täkañ. Ba ugän nämo, ätutä kädet udegän täñirä oret yämik täkañ.

Anututä man epän siwoñi täk täyak

2 ¹⁻³ Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udewani täñpani unita kowata api yämek. Täñkañ kowata yämayän täyak uwä siwoñi api yämek yäj nadäk takamäj. Upänkañ äma gäk, jide tänpän gäkñaken mebärika käbop pewen? Ämatä waki udewani täñirä yäpmäj danik täyan uwä gäkñaken mebäri imaka, kwawak pek täyan ubayän. Yäpmäj danik täyan udegän gäkña täk täyan. Äma udewani täñpani yäpmäj danik täyan upänkañ kudän udewanigän täk täyan unita jide? Anututä nabäj koreñirän kowata api irepmiret yäj nadätan? Nämoïnik! ⁴ Tänpäkañ Ekänitä iron pähap tänpän bänepka äyäjut yäñpän gäk gabän koreñpän kwikinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bänepka äyäjutta ude orañ gamik täyak u nämo nadätan? ⁵Upänkañ bänepka nämo äyäjutkañ kädet waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täño kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buñät yäpmäj äronñiri Anutu täño kokwawak kadäni pähapken Anutu täño yäñtärek man siwoñi kwawak ahäñirän kokwawak päke unitä ijiñpän api gewän kumben.

⁶ ñode nämo nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduptagän täktäki terak gwäki kowata api yämek. ⁷ Äma kudän tägatäga pen täñ yäpmäj kuñpän irit paot-paori nämo, wäpi biñam ba orakorak ikek u kañ-ahäkta gwäk pimiñpän kuñatnayän täño uwä irit kehäromi api yämek. ⁸ Täñ, äma initagän nadänpän man bureni mäde ut imiñpän täñpäwak täño man buraminayän täño uwä kokwawak ba kowata komigämän api kañ-ahäneñ. ⁹ Anututä waki täñpani kuduptagänta bäräpi tañi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiñkañ guñ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹⁰ Upänkañ äma kudän tägatäga tänayän täño u kuduptagänta orakorak, wäp biñam ba kwini terak irit api yäpneñ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiñkañ guñ

^v 2:1 Mat 7:1-2; Jon 8:7 ^w 2:4 Efe 1:7, 2:9, 2Pi 3:15 ^x 2:6 Mat 16:27; Jon 5:29, 2Ko 5:10
^y 2:7 2Te 1:8 ^z 2:9 Rom 1:16

äbotken nanikta imaka, api yämek. ^{11 a} Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo api yäpmäj daniwek. Nämo, u iniken nadäk-nadäk siwoŋi kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guŋ äbotken nanik bok api yäpmäj daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

¹²Uwä ŋode; Äma äbot Moses täŋo бага man nitek nämotä kuŋatkaŋ waki täk täkaŋ u kudup, бага mani nämo upänkaŋ momini uterak api paotneŋ. Täŋpakaŋ äma äbot бага man niktäwä waki täk täkaŋ u kudup Moses täŋo бага mantä mebärini kwawak yänahänirän paot-paotta biŋam api yäpmäj danineŋ. ^{13 b} U imata, бага mantä ini täŋpewän äma kubä Anutu iŋamiken siwoŋi täga nämo irek. Baga man u jukunitägän nadänayän täŋo uwä Anututä yabänirän siwoŋi ämawebe nämo api täneŋ. Nämo, nadänpän buraminayän täŋo uyaku, siwoŋi yän api yäntäreŋ yämek. ^{14 c} Täŋpakaŋ äma ätu guŋ äbotken nanik, Moses täŋo бага man nämo nadäwanitä iniken nadäk terak бага man täŋo käderi iwatpänjä, Moses täŋo бага mani nämo upänkaŋ бага man nadäwani bumik äworek täkaŋ. ^{15-16 d} Ude täŋirä бага man bänepi-ken kudän täwani yän kwawak niwoŋäreŋ täyak. Eruk, бага man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput täyak. Täŋpakaŋ kadäni pähapken bänep nadäk-nadakitä yäpmäj äyänutpän täga täyan yän ba waki täyan yän api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak unitäŋo mebäri kwawak api pewek. Bureni, biŋam man näkä yänahäk täyat uterakgän api ahäwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

^{17 e} Eruk, in wäpjin Juda äma yän yäk täkaŋ unita jide täwerayän? Intä Moses täŋo бага man terak yengämä pek täkaŋ. Ude täŋkaŋ nin Anutu dubini-ken irani yän biŋam yäk täkaŋ. ¹⁸Tänkaŋ kädet Anututä gäripi nadäk täyak u nadäk täkaŋ, ba unitäŋo бага man täwetpän täwoŋäreŋ täŋpani unita imaka siwoŋi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek täkaŋ. ^{19-20 f} Ude täŋkaŋ ŋode nadäk täkaŋ; Baga man inŋit täkamän unitä nadäk-nadäk täga kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yämagutne, ba bipmäŋ urani-ken irani täŋo peŋyänek uwä nin yän nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ ämawebe guŋguŋi, ba ironŋironŋi man bureni täŋo kädet siwoŋi u yäwetpän yäwoŋäreŋ täga täne yän nadäk täkaŋ. ^{21 g} Eruk jide? In ude nadänpän äma ätu Anutu täŋo man yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋkaŋ injinken bänepjin nämo yäwet täkaŋ. Kubota nämo täneŋ yän yäwetkaŋ injin kubota täk täkaŋ. ²²Ba

^a 2:11 Efe 6:9, 1Pi 1:17 ^b 2:13 Mat 7:21, 1Jo 3:7 ^c 2:14 Apos 10:35 ^d 2:16 2Ti 2:8

^e 2:17 Jem 2:19 ^f 2:20 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 ^g 2:21 Sam 50:16-21; Mat 23:3-4

yanäpi tänpänitā kubokāret nāmo tādeŋ yāŋ yāwetkaŋ injin kubokāret kādet iwat tākaŋ. Ba anutu jopi nāmoinik nadāŋ yāmineŋ yāŋ yāwet tākaŋ upāŋkaŋ in guŋ āma tāŋo kudupi yotta yabāŋgārip tänpāŋ tuŋumi kubota tāk tākaŋ. ²³Nin бага man nadāwani yāŋ biŋam yāk tākaŋ upāŋkaŋ Anutu tāŋo kādet irepmit tākaŋ uwā wāpi iniŋ iwet tākaŋ. ²⁴^h Ude täŋirā Anutu tāŋo man kudān tāwani kubā ŋode unitā bureni täyak; Juda āma intāŋo mebārīta yāŋpāŋ guŋ āmatā Anutu yāŋārok iwet tākaŋ.

²⁵ⁱ Nin gupnin morāk madāwani unita Anututa biŋam tākamāŋ yāŋ biŋam yāk tākaŋ upāŋkaŋ ŋode tāwera nadāwut; Moses tāŋo Baga man iwatpāŋ kuŋatnayāŋ tāŋo uyaku gupjin morāk madāwani u Anututā kawān imaka bureni kubā api täŋpek. Täŋ, бага man kubā irepmitnayāŋ tāŋo uwā gupjin terak kudān itak u bureni nāmo, nāmo täŋpani bumik api täŋpek. ²⁶^j Täŋpākaŋ man unitāŋo kukŋini ŋode pātak; Guŋ āma kubā gupi morāk nāmo madāwanipāŋ бага man tāŋo kādet iwarayāŋ tāko uwā Anututā kawān gupi morāk madāwani ude api āworewek. ²⁷Nadākaŋ? In Juda ābot Moses tāŋo бага man nīkek ba gupjin morāk madāwani upāŋkaŋ inā бага man u irepmitnayāŋ tāŋo uwā, āma gupi morāk nāmo madāwanitā бага man tāŋo kādet u iwatnayāŋ tāŋo uwā mebārījin kwawak api pewā ahāneŋ.

²⁸^k Täŋpākaŋ Juda āma bureni u āma jidewani? Ba gup morāk madāwani bureni u jidewani? Āma iŋami dapun Juda tāŋo iŋam dapun ikek u nāmo, ba gupi-tāgān Anutu tāŋo kudān yāpmāŋ kuŋat tākaŋ u nāmo! ²⁹^l Nāmoinik! Juda āma bureni uwā āma Juda tāŋo nadāk-nadāk bānepitā yāpmāŋ kuŋarani. Ba āma Anutu tāŋo kudān bānepi-ken täŋpani u. Kudān uwā Munapiktā täŋpani, бага man terak gupi morāk madāk-madāk u nāmo. Āma udewani uwā āmatā nāmo kāwep oraŋ yāmineŋ. Upāŋkaŋ Anututā ini oraŋ yāmik täyak.

Anutu nadāk siwoŋigān iŋit täyak

3 ¹Unita, yānyabāk kubā ŋode; Jide? Juda āma uwā āma gāgāni päke ukāt uterakgān itkaŋ? Ba gupi morāk madāk-madāk u imaka bureni nāmo? ²^m Ude nāmo! Juda āma u imaka māyap yāniŋ kirewani. Anututā Juda nanikta iniken manbiŋam mebāri mebāri yāwetpāŋ yāwoŋārek täŋpewān manbiŋam unitāŋo māhemi dākŋeŋkuŋ. ³ⁿ Upāŋkaŋ Juda ābot ātu uwā man u māde ut imiŋpāŋ Anututa nadāŋ imikinik nāmo täŋkuŋo unita jide? Ude täŋkuŋo unita Anututā udegān, iniken man bian yāŋkuko u nāmo iwatpāŋ Juda āma u māde api ut yāmek? ⁴U nāmotā nāmoinik! Āma kuduŋtagān jop manman yākyāk tāŋo māhemi itneŋo upāŋkaŋ

^h 2:24 Ais 52:5; Ese 36:20 ⁱ 2:25 Jer 4:4, 9:25 ^j 2:26 Gal 5:6 ^k 2:28 Jon 7:24, 8:39 ^l 2:29 Lo 30:6; Kol 2:11, 1Ko 4:5, 2Ko 10:18 ^m 3:2 Sam 147:19-20; Rom 9:4
ⁿ 3:3 Rom 9:6, 11:29, 2Ti 2:13

Anutu u inipärik, yäwän bureni ahäwani mäheми itkukotä api it yäpmäj ärowek. Unita man kudän kubä ñode pätak;

Gäk man yäjiri ämatä u man bureni-inik yäj kañ nadäwut!

Ba yäjtärek mankatä bureni-gän api ahäwek.

Sam 51:4

⁵Nin nadäkamäj; Waki täktäknintä Anutu u siwoñi-inik yäj kwawak pena ahäk täyak. Eruk, mebäri ude pätak u bureni täñpawä Anututä wakinin täño kowata täga nimiräni nämo yäj täga yäne? (Man ñowä äma täño nadäk-nadäk terak yäyat.) ⁶Ude nämoinik yäne! Momita kowata yämik-yämik kädet siwoñi nämo päreko uwä jide täñpäj Anututä komen ämawebe täño täktäk täga yäpmäj daniwek?

⁷Täñpakañ äma kubätä ñode käwep yäwek; Näkño jopman yäkyäknatä Anutu u man siwoñigän yäwani yäj kwawak pewän ahäjirän wäpi biñam tañi yäpmäk täyak. Unita Anututä jideta näka waki täñpani yäj näwet täyak? ⁸° Man udewani uwä man jopi-inik, äma kubätä ñode yäweko ude bumik; Eruk, waki täñitna, kädet siwoñi kañ ahäwän! Jop man u äma ätutä näkä terak wähurirä yäjupit täyat. Man ude yäk täkañ unita kowata waki yäpmäkinik täñirä api tägawek!

Äma kuduptagän siwoñi kädet irepmirani

⁹° Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäñ ninin pärik kubä itkamäj ba jide? Nämoinik! Yämäño udegän, Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk täkamäj. ¹⁰° Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Äma kubätä siwoñi nämoinik kuñat täyak.

¹¹ *Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämo kuñat täyak. Ba Anutu dubiniken kukta epäni nämo täk täkañ.*

¹² *Ämawebe kuduptagän siwoñi kädet mäde ut imiñpäñ wakini täñkuñ.*

Wära! Kubätä imaka siwoñi kubä nämo täk täyak. Nämoinik! Sam 14:1-3

¹³ ^r *Meni käbäj taräki, äma kumbani täño käbäj ude. Menitä jop mangän yäk täkañ. Man yäk täkañ uwä komigämän, gämok meni ude.*

Sam 5:9

¹⁴ *Meni jinomtä man jägämi, täñpawak man pewä ahäk täkañ. Sam 10:7*

¹⁵ ^s *Täñkañ ämik täkta pidämigän nadäñpeñ kuñat täkañ.*

¹⁶ *Deken deken kuñarirä täktäk wakini unitä ämawebe täño irit täga u pewän paot täkañ.*

° 3:8 Rom 6:1,15 P 3:9 Rom 1:18–2:24; Rom 3:23 ° 3:10 Sam 53:1-3; Sav 7:20

° 3:13 Sam 140:3 ° 3:15 Snd 1:16

17 *Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämo nadäk täkaŋ.*

Ais 59:7,8

18 *Tänpakaŋ Anututa umun kubä nämo nadäk täkaŋ.*

Sam 36:1

19 Eruk, nin ɲode nadäkamän; Moses täŋo бага man uwä Juda äbot ninta nimaní unita nintä unitäŋo jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebärinin kwawak peŋ nimiŋirän momininta äwo täga nämo yäne. Nämoinik, äma kuduŋtagän Anutu iŋamiken mominin nikek unita kowata yäpmäkta biŋam täkamän. 20^t Mebäri unita бага man kädet iwät-iwät unitäwä Anutu iŋamiken täga nämo yäpän-siwonŋ tawäpän nipmaŋpek. Nämo, бага man unitäwä mominin kwawakgän niwonŋärek täyak.

Anutu iŋamiken siwonŋi iritta man

21^u Upänkaŋ apiŋowä kädet Anututä iwätpäŋ ämawebe iŋamiken yäpän-siwonŋ tawäpän yepmak täyak u kwawak ahätäk. U бага man iwät-iwät kädet terak nämo. Tänpäkaŋ manbiŋam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yänahäwani unitä Anutu täŋo täktäk kädet ɲonita yänahäwani. 22^v Täktäk kädet uwä ɲode; Ämawebe kuduŋtagän Jesu Kristota nadän imikinik täk täkaŋ unita Anututä siwonŋi ämawebe yän yäntäreŋ yämik täyak. Uwä Juda nanikta kädet inigän kubä, ämawebe ätuta kädet kubä nämo. 23^w Nämoinik, ämawebe nin kuduŋtagän momi tänpäni unita Anutu peŋyänek mäheми ukät kunum gänäŋ bok itnaŋi nämo. 24^x Upänkaŋ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämo täŋ nimiŋkuko uterak siwonŋi ämawebe yän yäntäreŋ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäki terak mominin ärut nimiŋkuk. 25^y Tänpäkaŋ Anututä iniken kokwawak tänpän bam tawäkaŋ ämawebe Jesuta nadän imikinik täk täkaŋ unitäŋo momini ärut yämikta Jesu iniŋ kirewän nägäri piwän kuŋkuŋ. Kädet u täŋkuko uwä Anututä nadäk siwonŋi iwätpäŋ momi täŋo kowata däpmän tärek täyak yän kwawak niwonŋäreŋkuk. Tänpäkaŋ bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi täŋirä kwikinik itkaŋ yabän koreŋ it yäpmän äbuk. 26^y Yabän koreŋ it yäpmän äbätänŋän eruk apiŋode ämawebe täŋo momini unitäŋo kowata däpmän tärekta kädet siwonŋi kubä pewän ahänkuŋ. Kädet u täŋkuko unitä ɲode niwonŋäretak; Anutu ini uwä siwonŋi itkaŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä siwonŋi ämawebe yän yäntäreŋ yämik täyak.

27^z Unita äma netätä näkŋaken täktäkna siwonŋi unita Anutu iŋamiken siwonŋi itat yän biŋam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata,

^t 3:20 Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 ^u 3:21 Apos 10:43 ^v 3:22 Rom 1:17; Gal 2:16

^w 3:23 Rom 3:9; 5:2 ^x 3:24 Rom 5:1; Efe 2:8 ^y 3:25 Efe 1:7 ^z 3:27 1Ko 1:31

Anututä бага man iwat-iwat kädet terak siwoŋi ämawebe yäj nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän. ^{28^a} Bureni-inik, Anutu iŋamiken siwoŋi irit u Jesuta nadäkinik täktäk u kubä-tägän pewän ahäk takaŋ, бага man iwat-iwat kädet uterak nämo. ^{29^b} Unita Anututä äma jidewanita siwoŋi äma yäj täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe täŋogän? U guŋ äbotken nanik unitäŋo Anutu nämo? Ude nämo! Anutuwä u guŋ äbot täŋo bok. ^{30^c} Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madäwani u ba guŋ äbotken nanik, gupi moräk nämo madäwani u, kädet kubä uterakgän siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken nanik netätä Jesuta nadäkinik täk takaŋ unita siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämik täyak.

^{31^d} Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun täŋpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämo Moses täŋo бага man u mehamtäk takamäj.

Anututä Abraham siwoŋi äma yäj iwetkuk

4 ¹Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäkamäj ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämo?

²Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäj iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäj akwän. Upäŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämo. ^{3^e} Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;

Abraham uwä Anutu täŋo man unita nadäkinik täŋkuko unita Anututä siwoŋi äma yäj yäntäreŋ imiŋkuk. Stt 15:6

^{4^f} Nin ŋode nadäkamäj; Äma epän täŋpäŋ gwäki yäpmäk takaŋ unita iron yäj nämo yäk takamäj. Nämo, epän täyak unitäŋo gwäki yäpmäk takaŋ. ⁵Upäŋkaŋ äma kubätä epän täga kubä täŋirän epän täŋo gwäki ude Anututä siwoŋi äma yäj täga nämo iwerek. Unita äma u jide täŋpek? U Anutu, momi ämata siwoŋi äma yäj yäntäreŋ yämani unita nadäŋ imikinik täŋpek. Ude täŋpeko uwä Anututä siwoŋi äma yäj yäntäreŋ imek. ⁶Man unita Devittä yäj-kentäŋpäj udegän yäŋkuk. Äma kubäkubä Anututä unitäŋo täktäki yabäŋpäj-nadäŋkaŋ nämo, siwoŋi äma yäj yäntäreŋ yämiŋirän oretoret nadäk takaŋ unita man ŋode yäŋkuk;

⁷Anututä äma kubä täŋo momi peŋ imiŋpäj yejämäŋirän äma udewani gäripi nadäwek.

^a 3:28 Gal 2:16 ^b 3:29 Rom 10:12 ^c 3:30 Lo 6:4; Rom 4:11-12; Gal 3:20

^d 3:31 Mat 5:17; Rom 8:4 ^e 4:3 Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23 ^f 4:4 Rom 11:6

8 Bureni, Anututä äma unitäño momita mäde ut iminjirän äma udewani oretoret täjpek. Sam 32:1,2

^{9g} Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madäwani unitägän täga täneñ? Ba gupi moräk nämo madäwani, guñ äbotken naniktä udegän täga täneñ? Eruk man intäjukun yöro unita ket nadäna. Uwä ñode; Anututä Abraham nadäkiniki-tagän yänpäñ siwoñi äma yän yäntäreñ imiñkuk. ¹⁰Tänkañ Abraham jide irirän Anututä siwoñi äma yän iwetkuk? Gupi moräk madäwanipäñ ba nämo madäwanipäñ irirän Anututä ude iwetkuk? U gupi moräk nämo madänkañ itkuk-ken ugän Anututä siwoñi äma yän yäntäreñ imiñkuk. ^{11h} Ude iweränkañ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madänkuk. Gupi moräk madänkuko uwä wärani kubä, kwawak ñode iwoñärektä; Nadäkinik intäjukun täñkuko uterak Anututä siwoñi äma yän yäntäreñ imiñkuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madänkañ Anututa nadäkinik täñirä Anututä siwoñi äma yän yäntäreñ yämik täyak u kuduptagän täño orani pähap. ¹²ⁱ Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäño orani pähap. Upänkañ gupi moräk madäwani unitägän täñpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madänkañ nadäkinik Abrahamtä intäjukun täñkuko udegän täñpeñ kuñat täkañ unita yänpäñ orani yän täga yäneñ.

Anutu täño yänkehäromtak man u bureni

^{13j} Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yänkehäromtak man ñode yäwetkuk; Kome pähap ño inta biñam api taniñ kirewet yän yäwetkuk. Täñpäkañ yänkehäromtak man yäwetkuko u Abraham бага man buramiñpäñ iwarän täwani ude yänpäñ nämo yänkuk. Nämoinik, u Anututa nadäkinik täñkukuo u terak siwoñi äma yän yäntäreñ imani unita yänpäñ yänkehäromtak man u yäwetkuk. ^{14k} Täñpäkañ бага man iwat-iwat kädet uterakgän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneño u bureni täñpänä eruk nadäkinik u imaka jopi ude täñpek. Täñjirän Anutu täño yänkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täñpek. ^{15l} U imata, бага man uwä Anutu täño kokwawak pewän ahäk täkañ, ämatä бага u kudup täga nämo buramik täkañ unita. Täñ, бага man nämo ireko uwä бага irepmit-irepmit u imaka, nämo irek.

^{16m} Unita ñode yäna; Anututä imaka nimikta yänkehärom täñkuko u, bänep iron terakgän api yäpneñ yän niwoñärektä, ba Abraham täño oraniye bureni mäden ahänayän täkañ u kuduptagäntä täga api yäpneñ yän niwoñärektä nadäkinik täktäk kädet u pewän ahänkuk. Ude nämo täñkuk yäwänäku, бага man täño nanakiye-tägän täga yäpmänkäneñ.

^g 4:9 Rom 4:3 ^h 4:11 Stt 17:10-11 ⁱ 4:12 Mat 3:9 ^j 4:13 Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 ^k 4:14 Gal 3:18 ^l 4:15 Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 ^m 4:16 Gal 3:7

Upänkaŋ nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututa nadäkinik Abrahamtä täŋkuko udegän täk täkaŋ u imaka, api yäpneŋ. Unita Abraham u nadäkinik täŋpani udewani kudup täŋo orani pähap. ¹⁷ⁿ Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Näk gäk täŋpewa ämawebe komeni komeni mäden ahän yäpmäj kunayän täkaŋ unitäŋo orani pähap ude itan. Eruk, yänkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadän imikinik täŋkuko u iŋamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täŋkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipän yäŋpewän ahäwani.

^{18°} Täŋpakaŋ imaka ahäkta Anututä yänkehärom täŋkuko u ahänaŋi nämo bumik upänkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yän nadänkaŋ nadäkiniki Anutu terakgän peŋkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täŋo orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahänjirän Anututä ŋode iwetkuko u bureni täŋkuk; Gäkken nanik yeritä ahänbumbum api täneŋ. ^{19p} Eruk Abraham obaŋ 100 ude bumik täŋjirän gupita nadänjirän kumbani täŋo bumik täŋkuk. Ba webeni Saratä äruŋ it yäpmäj äbänjirän nanak bäyak-bäyak kadäni täreŋjirän kaŋpäŋ nadänkuk. Upänkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk. ²⁰ Nadäkiniki nämo pewän putärewäpäŋ Anututä imaka ude api täŋ gamet yän yänkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadänkuk. Nämo inik, u nadäkiniki täŋkehärom täŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuk. ²¹ Täŋpäŋ ŋode nadänkuk; Anutu yänkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täŋ namek yän nadäkinik täŋkuk. ^{22q} Ude nadänkuko unita Anututä Abraham täŋo nadäkiniki kaŋpäŋ siwoŋi äma yän yäntäreŋ imiŋkuk.

²³ Täŋpakaŋ ‘siwoŋi äma yän yäntäreŋ imiŋkuk’, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yänkuk. ^{24r} Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmäj päŋaku teŋkuko unita nadäkinik täk täkamäj unita nitek bok yänkuk. ^{25s} Täŋpakaŋ Jesu u momininta yäŋpäŋ kumäkta Anututä iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ täŋkodak täŋpewän akuŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yän yäntäreŋ nimani.

Oretoret inipärik kubä

5 ^{1t} Eruk, nadäkinikninta yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yän yäntäreŋ nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutukät bänep kubägän täŋpäŋ nipmaŋkuko itkamäj. ^{2u} Täŋpakaŋ Anutu täŋo orakoraki uterak apiŋo itkamäj uwä Jesutä nadäkiniknin unita yäŋpäŋ kädet täwit nimiŋpäŋ uken nipmaŋkuk. Ude täŋkuko unita Anutukät kunum gänaŋ bok itta oretoret terak itsämänkamäj! ^{3v} Ba

ⁿ 4:17 Stt 17:5; Ais 48:13 ^o 4:18 Hib 11:1; Stt 15:5 ^p 4:19 Stt 17:17 ^q 4:22 Stt 15:6

^r 4:24 Rom 15:4, 1Pi 1:21 ^s 4:25 Ais 53:4-5, 1Ko 15:17 ^t 5:1 Rom 3:24,28; Rom 4:24

^u 5:2 Efe 2:18, 3:12 ^v 5:3 Jem 1:2-3, 1Pi 1:5-7

ugän nämo. Bäräpi ahän nimik takaŋ unita imaka, oretoret tāk takamāŋ. U imata, bäräpi udewanitā ehutpāŋ kuŋat-kuŋat kādet pewän ahän nimik takaŋ yāŋ nadāk takamāŋ. ⁴Tāŋpākaŋ bäräpi gānaŋ ehutpāŋ kuŋat-kuŋat unitā tāŋpewän āma bureni āworek takamāŋ. Eruk, āma bureni āworeŋpāŋā nadākinik kehāromi ŋode tāk takamāŋ; Imaka iwoyāŋ nimanī u bureni api yāpne yāŋ nadāk takamāŋ. ⁵^w Tāŋpākaŋ nadāk udewaniwā jopi nāmoinik tāk tāyak. Nāmo, unita yāŋpāŋ bānepnin-ken tāgagän nadāk takamāŋ. U imata, Anututā nadāŋ nimikinik tāŋpāŋ Munapiki jop ninīŋ kireŋkuk. Tāŋjirān Munapik unitā Anutu tāŋo bānep iron pāhap bānepnin-ken tokŋek-inik pewän ahän nimiŋkuk.

⁶Tāŋpākaŋ nin ninin tāŋkentākta kehārominin kubā nāmo pat nimānpāŋ āmawebe wakiinik pen iritna Kristotā ninta yāŋpāŋ kādāni siwoŋi-ken kumbuk. ⁷Kristotā ude tāŋkuko uwā inide kubā tāŋ nimiŋkuk, nintā tānero ude nāmo. Ninken nanik kubātā āma siwoŋi tāŋkentākta yāŋpāŋ iniken gupi kumākta tāga nāmo iniŋ kirewek. Ba āma tāgagāmān kubā tāŋkentākta āma kubātā bānepi tāŋkehārom taŋpāŋ iniken gupi kumākta kāwep iniŋ kirewek. ⁸^x Tāŋ, Kristowā nin momi āma wakiinik pen iritna nin tāŋkentākta kumbuk. Ude tāŋkuko unitā bureni-inik ŋode niwoŋāretak; Anutu nadāŋ nimikinik tāk tāyak.

⁹^y Tāŋpākaŋ Kristo tāŋo nāgārīta yāŋpāŋ Anututā siwoŋi āmawebe yāŋ yāŋtāreŋ nimiŋkuko unita bureni-inik ŋode nadākamāŋ; U tāŋkentāŋ nimikinik tāŋjirān Anutu tāŋo kokwawaki pāhap tāga api irepmitne. ¹⁰^z Tāŋpākaŋ āneŋi ŋode yākgän tāŋpa; Nin Anutu-kāt iwan tāŋpāŋ iritna Nanaki tāŋo kumāk-kumāki terak ninkāt Anutu inikāt bāmopnin-ken bānep kubāgän irit kādet pewän ahāŋkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kāt bānep kubāgän kuŋat takamāŋ unita imata kokwawaki-ken nanik tāga nāmo api nimagurek? Nāmo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak taŋkuko itak unita yāŋpāŋ. ¹¹Ba ugän nāmo, Anututā Ekāni Jesu Kristota yāŋpāŋ inikāt nin bāmopnin-ken bānep kubāgän pewän ahāŋkuko unita Anututa oretoret pāhap nadāk takamāŋ.

Kumāŋ-kumāŋ ba Irit kādet tāŋo manbiŋam

¹²^a Tāŋpākaŋ āma kubātā momi tāktāk kādet pewän ahāwānkaŋ unitā kome terak weŋ patkuk. Tāŋkuko unitā kumāŋ-kumāŋ wādāŋ yāpmāŋ ābuk. Tāŋpākaŋ kumāŋ-kumāŋtā āma kudup koreŋkuk, āmawebe kuduptagän momi tāŋpani unita. ¹³^b Tāŋpākaŋ Moses tāŋo бага man nāmo itkuk-ken uken momi tāktāk kādet uku itkuk. Momi itkukopāŋ бага man nāmo itkuko unita kādāni uken Anututā momini kubākubā tāŋo wāpi nāmo yāpmāŋ danīŋ yāmik tāŋkukonik. ¹⁴^c Nāmo, u Adam tāŋo noriye unita kumbuŋ. Yāput peŋpāŋ

^w 5:5 Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19 ^x 5:8 Jon 3:16, 1Jo 4:10 ^y 5:9 Rom 1:18, 2:5,8

^z 5:10 Rom 8:7-8 ^a 5:12 Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 ^b 5:13 Rom 4:15

^c 5:14 1Ko 15:21-22, 1Ko 15:45

Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täjo kadäni-ken kumäj-kumäjntä ämawebe kudup korejkkuk. Tänpäkañ Adam uwä Anutu täjo jukuman irepmiṭpäñ kumbuk. Täñ, ämawebe momi Adamtä täñkuko udegän nämo täñpani u imaka, kumäj-kumäjntä korejkkuk. Unita ñode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayäj täñkuko unitäjo wäran.

¹⁵Upäñkañ Anutu täjo iron pähap u ba Adam täjo momi uwä kubägän nämo. Nämoïnik, u inigän inigän. Äma kubä unitäjo momitä ämawebe kuduṭtagän-ken kumäj-kumäj kädet pewän ahäñkuk. Ude upäñkañ iron pähap Anututä pewän ahäñkuko uwä ärowani-inik. U kumäj-kumäj täjo kehäromi irepmiṭpäñ ämawebe mäyap-ken tokñeñ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäjo iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biñam täñkuñ. ¹⁶Tänpäkañ Adamtä momi kubägän täñjirän manken iritta biñam täñkuk. Upäñkañ Anutu täjo iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täñ yäpmäj äbäñjirä iron pähap u ahäñkuk. Iron pähap ahäñkuko unitä momi ämawebe u Anutu iñamiken siwoñigän itta kädet pewän ahäñkuk. ¹⁷Eruk äneñi ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä momi täñkuko uterak kumäj-kumäjntä äma kuduṭtagäntä ärowani täñ yämiñkuk. Täñ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täñkuko unitäjo bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ñode; Ämawebe Anutu täjo iron tokñek yäpmäjirä Anututä siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täjo epän terak imaka kuduṭtagäntä intäjukun it yämiñpäñ kehäromi nitek kuñat täkañ.

^{18^d} Unita Adam täjo momi kubätä ämawebe kuduṭtagäntä täñpän wawäpäñ Anutu täjo manken iritta biñam täñkuño udegän, äma kubä täjo epän siwoñitä momi täjo topmäk-topmäk däpmäj däkneppäñ ämawebe kuduṭtagäntä Anutu iñamiken siwoñi itpäñ irit kehäromita biñam itta kädet täwitkuk. ^{19^e} Ba äma kubätä Anutu täjo jukuman irepmiṭkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmañkuk. U udegän äma kubätä Anutu täjo jukuman buramiñkuko uterak ämawebe mäyap siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ yämani ude api itneñ.

^{20^f} Unita Moses täjo бага manta jide yänayäj? ñode; Momi bumta tokñeñ pätnenṭa бага man uwä ahäñkuk. Upäñkañ, ämawebe momi bumta täñjirä Anututä momi unitäjo kehäromi yäpmäj äpäkta iniken bänep iron bumta-inik pewän ahäñkuk. Momi täktäktä Anutu täjo iron u täga irepmiṭnañi nämo. Nämoïnik. ^{21^g} Momi täktäktä kumäj-kumäj kädet pewän ahäñkuko unitä intäjukun itkuk. Upäñkañ Anutu täjo iron pähaptä nin iñamiken yäpän-siwoñ tawäpäñ nipmañpäñ Ekäninin Jesu Kristo täjo epäni uterakgän irit kehäromi u iwoyäj nimiñkuk. Ude täñkuko unita apiñowä Anutu täjo irontä irepmiṭpäñ intäjukun ärowani-inik itak.

^d 5:18 1Ko 15:22 ^e 5:19 Ais 53:11 ^f 5:20 Rom 4:15; Gal 3:19 ^g 5:21 Rom 6:23

Nin Jesu-kät jide ude kumbumäj?

6^h Unita man ñode täga yänäñi ba nämo? Nadäkinik täñpani nin gwäk pimiñpäj momi täñ yäpmäj kuñitna Anututä iron täppäj yäpätägak epäni pen täk täyon? ²ⁱ Ude yänäñi nämo. Nämoinik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamäj upäj imata gwäk pimiñpäj momi kädet ugän wari täne? ^{3j} Unita ñode nämo käwep nadäk täkañ? Nin ume yäpumäj-ken uken Kristo yäpurärätikumäño udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumäj. ^{4k} Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumäjpäñ awañ gänañ äpmonkumäj. U jop nämo, mebäri ñodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmäj akuñpäj kodak teñkuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuñatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

^{5l} Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäj bok kumbumäj bumik unita ninä ukät kentäñpäj kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak täñpäj akuñkuko udegän. ^{6m} Unita nin nadäkamäj; Bänepnin biani täño irit kuñat-kuñat u päya kwakäp terak Jesu-kät bok kumbuño u mebäri ñodeta kumbuñ; Nin momita watä epän äneñi nämo täneta irit kuñat-kuñat bänepnin biani unitäño kehäromi däpmäj täreñkuk. ⁷ⁿ U imata, momi täño kehäromitä äma kumbani täga nämo imagurek.

⁸ Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäjño unita ukät bok api it yäpmäj kune yäj nadäkinik takamäj. ⁹ U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneñi akuñkuko unita äneñi täga nämo api kumbek yäj nadäkamäj. Bureni, kumäj-kumäñtä Kristo täño kehäromi yäpmäj äpäkta kehäromini nämo. ^{10o} U kadäni kubägän kumäjpäñ momi täño kehäromi u täñpän wawäpäñ peñkuko itak. Täñkañ kodak täñpäj akuñkuko Anutu orañ imiktagän it täyak. ^{11p} Unita in udegän, injinta ñode nadäneñ; Nin Jesu-kät bok kumbumäjño unita apiño momitä ärowani nämo täñ nimitak. Nämo inik, nin Kristo Jesu-kät kubägän itpäñ Anutu orañ imiktagän itkamäj. Nadäk ude iñitpäñ kañ kuñarut.

^{12q} Unita kome terak itkañ gupjin u momita iniñ kireñirä watä nämo it tamek. Ude täñirä momitä tämagut yäpmäj gup täño nadäñ gärip kädet wakiken kwekta. ^{13r} Ba in ketjin kuroñjin momita watä epän täñ imikta nämo iniñ kireneñ. Nämo, in äma kumäj-kumäj-ken nanik akuñpäj kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biñam

^h 6:1 Rom 3:5-8 ⁱ 6:2 1Pi 4:1 ^j 6:3 Gal 3:27 ^k 6:4 Kol 2:12 ^l 6:5 Plp 3:10-11

^m 6:6 Gal 5:24 ⁿ 6:7 1Pi 4:1 ^o 6:10 Hib 9:26-28, 1Pi 3:18 ^p 6:11 2Ko 5:15; Gal 2:19, 1Pi 2:24 ^q 6:12 Stt 4:7 ^r 6:13 Rom 12:1; Efe 2:5, 5:14

iniŋ kireŋpāŋ siwoŋita watā epān ugān tāŋpeŋ kuŋatneŋ. ¹⁴ In nadākaŋ? In бага man terak nāmo itkaŋ. In Anutu tāŋo bānep iron uterak itkaŋ unita momitā inta ārowani nāmo it tamek.

Kādet siwoŋita watā epān tāk tākamāŋ

¹⁵ Eruk nin бага man gāmori-ken nāmo itkamāŋ. Nin Anutu tāŋo bānep iron terak itkamāŋ unita jide? Gwāk pimiŋpāŋ momi tāga tāne? Nāmoinik! ¹⁶ Urita ŋode nāmo nadākaŋ? Āma kubātā āma kubā tāŋo mani buramiŋpāŋ epān tāŋ imikta yāŋpāŋ iwareko uwā āma unitāŋo gāmori-kengān kuŋarek. Udegān momita watā epān tāŋ iminayāŋ tāŋo uwā unitāŋo gāmori-kengān itkaŋ kumāŋ-kumāŋta biŋam api tāneŋ. Tāŋ, Anututa watā epān tāŋpāŋ gāmori-kengān kuŋatnayāŋ tāŋo uwā Anututā mominin peŋpāŋ siwoŋi āmawebe yāŋ api yāŋtāreŋ nimek. ¹⁷ Tāŋpākaŋ bian in momi tāŋo gāmori-ken itpeŋ kuŋatkuŋo upāŋ tāgagāmān kubā, Anutu tāŋo man tāwetpāŋ tāwoŋārewani u buramikta gup nadāk-nadākjin siwoŋi kubāgān peŋkuŋ. Urita Anutu iniŋ oretna! ¹⁸ Ude tāŋkuŋo unita Anututā momi tāŋo topmāk-topmāk dāpmāŋ dākŋeŋ tamiŋpāŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat tāŋo watā epān āmawebe ude tepmaŋkuk. ¹⁹ (Tāŋkaŋ man wārani terak yāyat ŋo mebāri ŋodeta; Man bureniŋān yāwawā unita yāyak yāŋ bārāneŋ tāga nāmo nadāwā tumneŋo unita.) Eruk, bianā inā gupjin kudup wakita watā epān tāŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kādet wakitā wakiinik u tāŋ yāpmāŋ ābuŋ. Eruk apiŋo udegān, in gupjin kudup kādet tāgata watā epān tāŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kudupigān kaŋ kuŋarut.

²⁰ In nadākaŋ? Bian inā momi tāŋo watā epān tāŋpani ude itpāŋ siwoŋi tāktāk tāŋo watā epān āma ude nāmo itkuŋ. ²¹ Ude itkaŋ kādet wakiwaki unita apiŋo māyāk nadāk tākaŋ unitā tāŋkentāk kubā tāŋ tamiŋkuk ba nāmo? Nāmoinik, kādet udewanitā māhemiye kumāŋ-kumāŋ kādet-ken yepmak tāyak. ²² Upāŋkaŋ apiŋo Anututā momi tāŋo topmāk-topmākken nanik dāpmāŋ dākŋeŋpāŋ tāmagut pābā iniken watā epān āmawebeniye ude tepmaŋkuko unitā tāŋkentāk tāgagāmān kubā tamik tāyak. Uwā ŋode; Āmawebe kudupi āworeŋpāŋ irit kehāromi api yāpneŋ. ²³ Eruk, unita āneŋi ŋode nadāwut; Momitā epān āmaniyeta gwāki yāmik tāyak uwā kumāŋ-kumāŋ tārek-tāreki nāmo. Tāŋpākaŋ Anututā iron kowatani nāmo tāŋ nimik tāyak uwā Ekāninin Jesu Kristo terak irit kehāromi tārek-tāreki nāmo u.

Baga mantā ninta māhemi nāmo tāyak

7 ¹ Notnaye, man yāŋ yāpmāŋ ābātat unita yāŋpāŋ man wārani ŋode tāwera nadāwut. In бага man tāŋo mebāri nadāk tākaŋ unita

* 6:14 1Jo 3:6 † 6:15 Rom 6:1 † 6:16 Jon 8:34, 2Pi 2:19 † 6:18 Jon 8:32

‡ 6:21 Rom 7:5, 8:6,13 † 6:23 Rom 5:12,15

täwerira u nadäwä tärenayän yän nadätat. Eruk Moses täño бага manta nadäwut. Äma kodak it täkañ uwä бага man terak ittän kuñtängän kumänjirä бага man gämori-ken irit u tärek täyak. ² Yanäpi täktäktä udegän kwawak niwoñaretak. Moses täño бага mantä ñode yäyak; Äpitä kodak irirän webeni uwä äma unitä inita biñam täñpek. Eruk äpitä kumbeko uwä бага man unitä wari nämo topmänpän injirek. ³ Upänkañ äpitä kodak irirän webe unitä pänku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret webe yän iwetnej. Täñ, äpitä kumbeko uwä бага mantä wari nämo topmänpän injirek. Nämo, u äma kubä yäpayän nadänpänjä täga yäpek. U kubokäret nämo täñpek.

⁴ Unitä notnaye, man wärani u mebäri ñodeta yänahätat; In Kristo-kät kubägän kumbuño uwä apiño бага man gämori-ken kuñat-kuñat kädet nämo pat tamitak. Nämo, apiño in äma kubäta biñam itkañ. Äma uwä kumän-kumän-ken nanik Anututä yäpmän pänaku teñkuko u. Tänpäkañ äma unitä biñam itkañ uwä Anututa yänpän bureni pewä ahäktä itkañ. ⁵ In nadäkañ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nimiñkuk-ken uken бага mantä gupnin täño nadän gärip peñ iwerirän kumän-kumän tärek-täreki nämo unitäño watä epän täk täñkumänönik. ⁶ Kadäni uken бага mantä topmänpän nipmanjukuko upänkañ kumbumänjo unitä бага man topmänpän nipmänjitkuko u imaka, däkñejkuk. Unitä apiño kädet kodaki iwatpän Anutu orañ imiñpän watä epän täñ imik täkamän. U бага man kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täñpidäm täñirän iwatpän täk täkamän.

Baga man täño epän u jide?

⁷ Tänpäkañ бага mantä gupnin täño nadäk-gärip peñ iwerirän momi täñkumänjo unitä бага manta ñode täga yäne? Baga man uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo! Unitä näkña terak ñode yäwa; Baga uwä täga upänkañ бага mantä täñkentän namiñirän momi täktäk kädet u kwawak kañpän nadäk täyat. Ñodeta yäyat; Baga mantä Äma kubä täño tuñum kubä kañgärip nämo täñpen yän yäyak unitä kudän uwä momi yän nadätat. Täñ, бага u nämo pareko uwä jide tänpän kañgärip täktäk u kudän waki yän nadäwet? ⁸ Täñkañ бага man u täga upänkañ momitä бага man uterak yengämä pewäkañ kañgärip nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahänkuñ. Täñ, бага man ukät nämowä momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo. ⁹ Unitä ñode yäwa; Baga manta nämo nadäwa tärenkuñ-ken, guñi, momi nämo täñpani bumik itkut. Upänkañ бага manta nadäwa-tumänjirä momi täktäk kädettä näkken wej patkuk. Ude täñirän näk kumän-kumänja biñam täñkut. ¹⁰ Butewaki, бага man

^y 7:4 Rom 6:2,11; Gal 2:19 ^z 7:5 Rom 6:21 ^a 7:6 Rom 8:2, 6:4 ^b 7:7 Kis 20:17; Lo 5:21
^c 7:8 Rom 4:15 ^d 7:9 Jem 1:15 ^e 7:10 Wkp 18:5; Rom 10:5

u irit täga pewä ahäkta yäwanipän kumän-kumän tärek-täreki nämo u pewän ahän naminjkuk.

^{11f} Täñkañ momitä бага man terak yeñgämän pewäkañ täñ-näkñatpäñ kumän-kumänta biñam nepmañkuk. ^{12g} Eruk unita Moses täño бага манта jide yänayän? Ñode; Ini uwä kudupi, ba бага man u gänañ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoñi-inik, Anutu-ken nanik. ^{13h} Täñpäkañ jide? Baga man täga unitä täñpewän näk kumän-kumänta biñam täñkut? Nämo inik, momi-tägän täñpewän kumän-kumänta biñam täñkut. Momitä imaka täga kubä uterak yeñgämän pewäpäñ itkañ kumän-kumän kädet-ken nämagutkuk. Ude täñjirän бага mantä momi täño mebäri u kwawakinik ñode pewän ahän däkñeñkuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä wakiinik.

Baga mantä nin täga nämo yäpäñ täganey

¹⁴ⁱ Unita ñode nadäkamän; Moses täño бага man uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upänkañ bänep nadäk-nadäk biani pen initat uwä, Anutu-ken nanik nämo. Täñkañ momitä topmäñpäñ watä epän ämanita nepmañkuko unita бага man u täga nämo buramik täyat. ^{15j} Wära! Näkñaken mebärina nämo nadäwa tärekañ! Täktäkna täga täñpayän gäripi nadäk täyat u nämo täk täyat. Upänkañ täktäk waki yän nadäk täyat upän täk täyat! ¹⁶ Täñpäkañ waki unita nämo täkta nadätat ugänpän täk täyat unitä ñode näwoñäretak; Anutu täño бага man u waki nämo, täga. ¹⁷ Upänkañ imaka waki täk täyat u näkñaken gärip terak nämo. Nämo, u momi täktäk kädet nadäk bänepna-ken itak unitä täk täyak. ^{18k} Unita bänep nadäk-nadäkna bianken imaka täga kubä nämo inik itak yän nadätat. Imata, kädet tägatäga u täkta gäripi nadäk täyat upänkañ bureni pewä ahäkta täñpawak täkañ. ¹⁹ Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämo täk täyat. Täñ, imaka waki u täkta gäripi nämo nadäk täyat, ugänpän wari täk täyat. ²⁰ Eruk, imaka nämo täkta nadäk täyat upän täk täyat unita ñode nadätat; Kädet ude u näkña nämo täk täyat. Nämo, u momi näk gänañ käbop it täyak unitä täk täyak.

²¹ Unita näkña ñode kañpäñ nadätat; Kädet täga täñpayän nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täñpipiñ namik täyak. ²² Täñpäkañ bänepnatä Anutu täño бага man iwatta gäripi nadäk täyat. ^{23l} Upänkañ gupnatä бага mebäri kubä iwat täyak. Baga uwä bänepnatä бага u iwatta gärip nadäk täyak ukät ämik täk takamän. Täñkañ бага kubä uwä momi, gupna kudup topmäñpäñ nepmäñit täyak u. ²⁴ Wära, butewaki pähap! Bäräpi unitä näk täñpewän wakinik täyat. Netätä waki täñkentän namänpän bänep nadäk-nadäk biani kumän-kumän kädet-

^f 7:11 Stt 3:13; Hib 3:13 ^g 7:12 1Ti 1:8 ^h 7:13 Rom 5:20 ⁱ 7:14 Sam 51:5; Jon 3:6
^j 7:15 Gal 5:17 ^k 7:18 Stt 6:5, 8:21 ^l 7:23 Gal 5:17; Jem 4:1, 1Pi 2:11

ken nämagurayäj täyak u pewet? ^{25 m} Eruk nadätat! Anututä täñkentäj namayäj. U Ekäninin Jesu Kristo täño kumäk-kumäkita yäñpäñ api täñkentäj nameko unita Anutu bänep täga pähap iwet täyiwa!

Täñpakañ ñode kañpäñ nadäk täyat; Näkñawä nadäk-nadäknatä Anutu täño man kädet iwatta nadäk täyat. Täñkañ bänep nadäk-nadäk biani näkken itak unitawä momi täktäk kädetta watä epän täñ imikta nämagut täyak.

Munapik täño nadäk tawañ u jide?

8 ¹Eruk, man säkgämän kubä ñode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ it täkañ uwä Anututä momi täño kowata nämo api yämek. ^{2 n} U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumäj-kumäj tärek-täreki nämo unitäño kehäromi-ken nanik ketärenpäñ nipmañkuk. ^{3 o} Bureni, imaka бага mantä täga tänañi nämo u Anututä ini täñkuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä бага man täño kehäromi yäpmäj äpäñjirän бага man uwä nin yäpätagakta kehäromi nämo. Upäñkañ Anututä iniken nanaki-inik momita yäñpäñ momi äma nin täño gup iñam-dapun terak tewän äpuk. Tewän äpäñpäñ momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäño kehäromi utpewän mañkuk. ^{4 p} Anututä ude täñkuko unita apiño nibäñjirän бага man täño jukuman siwoñi u kudup iwet morewani täk täkañ. Imata, apiño nin bänep nadäk-nadäk biani u gämori-ken nämo kuñat täkamäj. Nämo, Kudupi Munapik täño nadäk tawañ terak kuñat täkamäj.

⁵Unita nadäkañ? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkañ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkañ. Täñ, äma Kudupi Munapik täño kädet iwaräntäk täkañ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkañ. ^{6 q} Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peñ yäweränpäñ iwaräntäk täkañ uwä kumäj-kumänta biñam täkañ uba. Täñ, äma Kudupi Munapik täño bänep nadäk-nadäk kädetta peñ yäweränpäñ iwaräntäk täkañ uwä irit tägata biñam täñpäñ bänep pidäm terak itkañ. ^{7 r} Mebäri ñodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täño iwan uba. Nadäk nadäk u Anutu täño бага man iwaräntäkta bitnä-k-inik täk täyak. Bureni-inik, u täga iwatnañi nämo. ⁸Nämoinik, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täkañ uwä imaka kubä Anututä kañjirän tägawekta täga nämo täneñ.

^{9 s} Täñpakañ Anutu täño Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u täñpäwä bänep nadäk-nadäkjin bianitä peñ täwerirän nämo iwet

^m 7:25 1Ko 15:57 ⁿ 8:2 Rom 7:23-24 ^o 8:3 Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15

^p 8:4 Gal 5:16,25 ^q 8:6 Rom 6:21 ^r 8:7 Mat 12:34; Jon 8:43, 12:39; Jem 4:4

^s 8:9 1Ko 3:16, 12:3

tākaŋ. Nāmo, Munapiktā peŋ tāwerirān udegān iwat tākaŋ. Tāŋ, āma kubā Kristo tāŋo Munapiktā bānepi-ken nāmo itak u tāŋpāwā āma uwā Kristota biŋam nāmo tāyak. ¹⁰ † Tāŋpākaŋ momitā tāŋpewān gupnin kumākta biŋam tāk tāyak upāŋkaŋ Kristotā bānepnin-ken bureni irānā ninā āmawebe Anututā siwoŋi āmawebe yāŋ yāŋtāreŋ nimani itkamāŋ unita mājonintā irit kehāromita biŋam tākaŋ. ¹¹ In nadākaŋ; Anututā Jesu kumbukopāŋ āneŋi Munapiki tāŋo kehāromi terak awaŋ gānaŋ nanik wādāŋ tādotkuk. Eruk udegān, Munapik unitā inken irānā Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wādāŋ tādotkuko unitā gupjin kumākta biŋam u Munapiki tāŋo kehāromi terak api tāŋkodak tāwek.

Munapik terak Anutu tāŋo nanakiye itkamāŋ

¹² Notnaye, mebāri unita nin kuŋat-kuŋat mebāri kubā pena ahākta yāŋ nimani. Uwā bānep nadāk-nadāk biani u iwatta nāmo yāyat. Nāmoinik. ¹³ † Bānep biani tāŋo nadāk-nadāk waki unitāŋo kādet iwatpāŋā kumāŋ-kumāŋ tārek-tāreki nāmo unita biŋam api tāneŋ. Upāŋkaŋ Munapiktā kehāromi tamiŋirān gupjin tāŋo kuŋat-kuŋat waki u utpewā maŋpānā, eruk irit burenita biŋam tāŋpeŋ api kuŋatneŋ. ¹⁴ U imata, āmawebe Anutu tāŋo Munapiktā irit kuŋat-kuŋat tāga yāwoŋārek tāyak uwā Anutu tāŋo nanak āmawebeniye bureni. ¹⁵ † Tāŋpāŋ apiŋo Anutu iŋamiken kuŋat tākamāŋ. Upāŋkaŋ Munapik, Anututā nimiŋkuko unitā tāŋpewān in epān watā āma jopi, Anutu iŋamiken umun terak kuŋat tākaŋ ude nāmo itkaŋ. Nāmoinik! Munapiktā tāŋpewān Anututā nipmāŋ towiwani nanakiye bureni-inik itkaŋ Munapik tāŋo kehāromi terak nin Anututa gāripi-inik nadāŋpāŋ Nan! Nan! yāŋ iwet tākamāŋ.

¹⁶ † Tāŋpāŋ Munapiktā ini-tāgān mājonin tāŋkentāŋirān bureni-inik ŋode nadāk tākamāŋ; Nin Anutu tāŋo nanakiye bureni itkamāŋ. ¹⁷ † Eruk, Anutu tāŋo nanakiye bureni ude itkamāŋ u tāŋpāwā imaka tāgatāga Anututā ninta biŋam peŋ nimiŋkuko u api yāpne. Imaka tāgatāga u notninpak Kristo-kāt penta api yāpne. Upāŋkaŋ intājukun, Jesutā komi nadāŋkuko u morāki nintā nadānayāŋ tākamāŋ uwā, eruk kāmiwā ukāt wāpnin biŋam ikek ba irit tāgagāmān u tāga api yāpne.

Kāmi wāpnin biŋam ikek irit tāŋo man

¹⁸ † Wāpnin biŋam ikek irit tāga kāmi kwawak ahāŋ nimayāŋ tāyak u tāgagāmān-inik kubā. Unita komi apiŋo nadāk tākamāŋ unita nadāŋira jopi kubā tāk tāyak. ¹⁹ † Bureni-inik! Anututā nanakiye bureni kwawak pewān ahākta kadāni peŋkuk. Tāŋpākaŋ kadāni u bārāŋeŋ ahāwānpāŋ kwawak kāna yāŋkaŋ imaka imaka kumān-tagān Anututā tāŋ-peŋkuko

† 8:10 Gal 2:20; Efe 3:17, 1Pi 4:6 † 8:13 Gal 6:8; Kol 3:5 † 8:15 2Ti 1:7; Mak 14:36

‡ 8:16 2Ko 1:22 ‡ 8:17 Gal 4:5-7; Rev 21:7 ‡ 8:18 Rom 5:2, 2Ko 4:17 ‡ 8:19 Kol 3:4

u dapun käronj täj itkañ. ^{20 a} U imata, imaka kuduhtagän Anututä täj-peñkuko u pengän-inik säkgämän itkuñopäj Anututä täjpewän gapuntañ moreñkujo itkañ. U ini nadäñpäj nämo; Anututä ini imaka säkgämän-inik kubäta kañ itsämbut yäñpäj täjpewän ude täjkuñ. ^{21 b} Eruk nadäk tawañ Anututä peñ yämiñkuko uwä ñode; Apiño imaka pewän ahäwani kuduhtagän käbäj tañpäj pärakta biñam täkañ u täñkentäj yämiñirän tägañpäj Anutu täño nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep pidäm terakgän api itne.

²² Bureni, imaka imaka kudup Anututä täj-peñkuko u komi, webetä nanak bäyanayäj nadäk täkañ ude nadäñkañ kähän yäj yäpmäj äbäj itkañ yäj nadäkamäj. ^{23 c} Täñpäkañ imaka unitägän nämo, nin imaka udegän täk täkamäj. Anututä Kudupi Munapikpäj iron intäjukunta ude täj nimiñkukopäj apiño moräki pat nimitak u yäpna yäñkañ bänepnintä komi nadäñkañ yäñkähän-kähän yäj itkamäj. Nin Anututä Nanak ämawebenaye yäj kwawa yäñahäñpäj komegup täño bäräpi-ken nanik ketäreñ nimikta itsämäñkañ dapun käronj täj itkamäj. ^{24 d} Imaka tägagämän u kämi nimikta Anututä nin inita biñam nimagutkuk. Upäñkañ imaka kämi yäpmäkta yäwani u apiño käbop itak. Täñ, unitä käbop nämo ireko uwä u yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka ketnintä iñirani udewanita nämo itsämäk täkamäj. ²⁵ Upäñkañ imaka tägagämän käbop itak u bureni api yäpne yäj nadäkinik täkamäj unita bänepnin täñkehärom tañpäj kwikinik itsämäj itkamäj.

²⁶ Täñkañ ugän nämo. Nin kehäromi nitek nämo iritna Kudupi Munapiktä täñkentäj nimik täyak. Täñkañ Anutu-ken imaka unita yäñapine yäj nämo nadäñkañ jop bänepnin-kengän nadäj bäräp täñitna Munapiktä bänep nadäj bäräpnin u yäpmäñkañ Anutu-ken butewaki man, ämatä täga yäñahänañi nämo, uterak yäñahäj nimik täyak. ^{27 e} Ude täñirän Anutu, äma täño bänep kañpäj nadäwanitä Kudupi Munapik täño nadäk u kawän tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu täño nadäk ugän iwatpäj Anutu täño kudupi ämawebeniye nin täñkentäj nimikta Anutu-ken yäñapik man yäk täyak.

Anutu täño bänep iron u täñpipinañi nämo

^{28 f} Unita nin nadäkamäj; Ämawebe Anututa gäripi nadäk täkañ, ämawebe Anututä iniken gärip terak yämagut päbä yepmañpani u jop yabäj äwaräkuk nämo täk täyak. Nämoinik, Anututä ini täjpewän imaka kudup ahäj yämik täkañ u täñkentäj yämikta ude täk täyak. ^{29 g} U imata, kunum kenta kome nämo pewän ahäñkumän-ken uken Anututä iniken ämawebeniye u nadäj yämiñkuk. Täñkañ ämawebe u

^a 8:20 Stt 3:17-19 ^b 8:21 2Pi 3:13, 1Jo 3:2 ^c 8:23 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 ^d 8:24 2Ko 5:7
^e 8:27 Sam 139:1, 1Ko 4:5 ^f 8:28 Efe 1:11 ^g 8:29 Kol 1:18; Hib 1:6

Nanaki unitäjo täktäk udegän täjpej kuŋatta iwoyänpäj yepmaŋkuk. Ude täjnkuko unita nanak ämawebe mäyap irirä Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun ahäwani ude it yämiŋkukotä it täyak. ³⁰ Täjnpäj ämawebe yäput peŋpäj inita iwoyäŋkuko u yämagut päbä yepmaŋpäj siwoŋi ämawebenaye yäj yäntäreŋ yämiŋkuk. Täjŋkaŋ ämawebe siwoŋi ämawebenaye yäj yäntäreŋ yämiŋkuko unitä irit täga kaŋ-ahäneŋta iniken wäpi biŋam yäniŋ kireŋkuk.

³¹ ^h Täjnpäkaŋ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täjŋkentäj niniŋirän netätä iwan täj niniŋpäj täga täjnpän waneŋ? Kubätä täga nämo! ³² ⁱ Anututä kudän inide kubä täj niniŋkuko u nämo nadäkaŋ? U nin kudup täjŋkentäta iniken nanaki-inik u nämo iyap taŋpäj iniŋ kireŋpewän äpuko unita ŋode bureni täj nimek; U oraŋ niniŋpäj nanaki niniŋkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek! ³³ ^j Unita Anututä ämawebe inita iwoyäŋkuko u man käbeyä-ken mominita yänpäj netätä äma uwä siwoŋi nämo yäj täga yäntäreŋ yämek? Ude nämo! Anututä ini ämawebe unita siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämiŋkuko unita täga nämo! ³⁴ ^k Ba netätä Anutu täjo kudupi ämawebe u geŋita biŋam täjput yäj yäntäreŋ yämek? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yänpäj kumbuk. Täjŋkaŋ kumbani-ken nanik yäpmäj päŋaku kodak tewani unitä apiŋowä Anutu nan keri bure käda itkaŋ nin täjŋkentäj nimikta iwet yabäk täyak unita ude täga nämo. ³⁵ Eruk Kristotä nadäj nimikinik täk täyak upäj imataken kubätä täga duŋ-weŋpäj nipmaŋirän Kristo u inigän nin niningän api itne? Nadäj-bäräp ba komi nadänero unitä täga duŋ-weŋpäj nipmaŋpek? Ba Jesuta yänpäj ämatä waki täj nimineŋo ba nakta jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänaŋ itnero unitä täga täjpek? Ba ämatä kumäj-kumäj nidäpnayäj täneŋo unitä täga duŋ-weŋpäj nipmaŋpek? Nämoinik! ³⁶ ^l Bureni, Anutu täjo man kudäntä imaka bäräpi udewani ahäj nimik täkaŋ unita ŋode yäŋahätäk;

Nin gäkŋo ämawebekaye itkamäj unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaŋ.

Ba nibäŋirä tom nakta däpmäk täkaŋ ude täk täkamäj. Sam 44:22

³⁷ ^m Upäjkaŋ Jesu iron pähap täj niniŋkuko unitä täjŋkentäj niniŋirän bäräpi u ba u ahäj nimik täkaŋ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämo täjnpän waneŋ. Nämoinik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk täkamäj. ³⁸⁻³⁹ Unita nadäkinik ŋode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga ukät-pipinaŋi nämo. Nämoinik!

^h 8:31 Sam 118:6 ⁱ 8:32 Jon 3:16 ^j 8:33 Ais 50:8 ^k 8:34 Sam 110:1; Apos 7:55-56, 1Jo 2:1 ^l 8:36 2Ko 4:11 ^m 8:37 Jon 16:33

Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäj Ekäninin Jesu Kristo nimiŋkuko unita kumäŋ-kumäŋ ba irit, aŋero ba mäjo wära kehäromi nitek u, imaka apiŋode ahäŋ nimik täkaŋ ba imaka kämi ahäkta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi nitek u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gänaŋ nanik ba imaka ätu kome pähap terak ittäŋ kukaŋ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadäŋ nimikinik täk täyak u täga teŋpipinaŋi nämo.

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadäŋkuk

9¹⁻² Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yäŋpäj näk kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U jop nämo yäyat. Nämo, näk Kristo täŋo äma unita manna u bureni-inik yäŋ nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kaŋ-iwarirän unita bänepnatä näk man bureni täwetat yäŋ nadätat. ³ ⁿ Butewaki! Näk jide täŋpäj nägät moräknaŋe, Isrel ämawebe äbot u täŋkentäŋ yämiŋira Kristota biŋam kaŋ täneŋ? Kristota biŋam täŋput yäŋpäj bänepna kädap ijik täyak u ŋode; Anutu täŋo kokwawak näkä terak ärowänkaŋ Kristo täŋo iwan äworeŋpäj guŋ ude irira Isrel ämawebenayetä näkŋo kome kaŋ yäput! yäŋ nadäk täyat. ⁴ ^o Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämo, Anututä nanak ämawebenaye yäŋpäj iwoyäŋpäj yepmaŋkuk. Ude täŋkaŋ Ekänitä iniken mebäri yäŋhähäŋpäj yäwetkuk. Täŋpäj ämawebe ukät topmäk-topmäk kubäŋän täŋpäj бага man yämiŋpäj Anutu iniŋoret kädet siwoŋi u yäwetpäj yäwoŋäreŋkuk. Täŋkaŋ imaka säkgämän säkgämän täŋ yämikta yäŋkehäromtak man yäwetkuk. ⁵ ^p Täŋpäkaŋ äbot uwä oranin wäpi biŋam ikek bian itkuŋo unitäŋo äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek uken naniktä ahäŋkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduŋtagän täŋo intäjukun irirän wäpi biŋam tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna! U Bureni!

⁶ ^q Täŋpäkaŋ apiŋo Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkaŋ unita ŋode täga yäne ba nämo? Anututä yäŋkehäromtak man bian yäwetkuko uken bureni nämo pewän ahäŋkuk? Nämo, udetä nämo yäyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop täŋo tawaŋken nanik päke u kuduŋtagän Anutu täŋo nanakiye bureni, inita biŋam itta yäwani nämo. ⁷ ^r Ba udegän, Abraham täŋo äbotken nanik u kudup u Abraham täŋo oraniye bureni ude nämo itkaŋ. Nämo, Abraham täŋo oraniye mäyap upäŋkaŋ Anututä Abraham ŋode iwetkuk; Yäŋkehärom taŋkuro ude, oraŋkaye ahänayäŋ täkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäj nanaka Aisak täŋo tawaŋ terak nanik u yabäwa oraŋkaye bureni api täneŋ. ⁸ ^s Täŋpäkaŋ man unitä mebäri ŋode niwoŋäretak; Ämawebe Abraham täŋo tawaŋken nanik u kudup Anutu täŋo oraniye bureni-inik ude nämo itkaŋ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä

ⁿ 9:3 Kis 32:32 ^o 9:4 Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 ^p 9:5 Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25

^q 9:6 Nam 23:19; Rom 2:28 ^r 9:7 Stt 21:12 ^s 9:8 Gal 4:23

Anututä yänkehäromtak man Abraham iwetkuko uterak ahänkuŋo ugän. 9^t Eruk Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u ɲode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyanŋpäŋ injirirän äneŋi api äbet yän iwetkuk.

10^u Tänpakaŋ ugän nämo. Rebeka imaka, nanak yarä bäyanŋkuk. Tänpän nanak yarä bäyanŋkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän. 11-12^v Tänpakaŋ Anutu iniken gärip kadäni kadäni iwatpän täk täyak udegän iwatpän äma inita biŋam yäpmän daniŋpäŋ yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nämo yäpmän danik täyak. Nämo, ini-tägän äma yäpmän daniŋpäŋ iwoyäk täyak. Unita nanak yarä u kädet waki ba täga nämo täŋkaŋ Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ɲode iwetkuk;

*Nanak intäjukun nanik uwä mäden nanik täŋo epän watä ämani ude
api irek yän iwetkuk.* Stt 25:23

13^w Unita Anutu täŋo mantä ɲode yäyak;

*Näk monäni Jekopta nadän imikinik täŋkaŋ tuäni Isota mäde ut
imijkut.* Mal 1:2,3

14 Unita jide yäne? Anututä ude täk täyak uwä kädet siwoŋi nämo täk täyak? Ude nämo! 15 Unita Anututä Moses ɲode iwetkuk;

*Näkä äma kubäta bänep iron täŋ imayän nadänpänjä u bureni täŋ imet.
Ba äma kubäta butewaki nadän imayän nadänpänjä u butewaki nadän
imijpäŋ oraŋ imet.* Kis 33:19

16^x Unita ɲode nadäna; Anututä äma täŋo gärip ba unitäŋo täktäk terak nämo yäpmän daniŋpäŋ yepmak täyak. Nämo, Anututä iniken nadäk-gärip tawaŋ uterak iwatpän kubä kaŋ-korekta nadänpänjä udegän täk täyak. 17^y Unitäŋo wärani kubä Anutu täŋo man kudän täwani terak pätak u ɲode; Anututä Isip kome täŋo intäjukun äma Fero ɲode iwetkuk; Mebäri ɲode unita nadän gamiŋjira intäjukun äma wäp biŋam yäpmänpäŋ itan; Gäkä terak kehäromina kwawak pewa ahänjirän biŋam nadänpäŋ ämawebe wäpna biŋam komeni komeni api yänahän yäpmän kuneŋ yäk. 18^z Unita manbiŋam unitä ɲode niwoŋäretak; Anututä äma kubä kaŋ-korekta nadänpänjä u udegän täŋ imek. Täŋkaŋ Anututä äma kubä bänep nadäk-nadäki täŋpipiŋ imayän nadänpänjä iniken nadäk-gärip ugän iwatpän udegän täŋpek.

^t 9:9 Stt 18:14 ^u 9:10 Stt 25:21 ^v 9:12 Stt 25:23 ^w 9:13 Mal 1:2-3 ^x 9:16 Efe 2:8
^y 9:17 Kis 9:16 ^z 9:18 Kis 4:21, 9:12; Kis 14:4

¹⁹Tānpākaŋ in kubätä man u nadānpāŋ ŋode kāwep nāwerek; Netätä täga kehārom taŋpāŋ Anutu täŋo nadāk-gārip tawaŋ u täga irepmirek? Täga nāmo upāŋ imata āma nin ätu momininta kokwawak nadāŋ nimik täyak? Anutu ude uwä siwonŋi nāmo tāk täyak yāŋ nāwerek. ²⁰^a Tānpākaŋ yāŋyabāk udewani āmatä täga yānaŋi nāmo. Gāk āma jidewani unita Anutu ude goret täyan yāŋ iweren? Ude yāweno u ŋode bumik; Kābotinik kubätä āma u tāŋpeko u ŋode täga iwerek? Gāk imata nāk goret ude tān? ²¹^b Ude nāmo! Āma kābot tāŋpani kubätä iniken gārip iwatpāŋ gāŋ yāpmāŋpāŋ kābotinik yarä tāŋpek. Kubä säkgāmān, āŋnak-āŋnak tākta. Tāŋkaŋ kubāwä jiraŋ pekta tāŋpek. Ude tāŋpeko unita goret täyak yāŋ täga yāwen? Nāmoinik!

²²Tānpākaŋ Anututä tāŋkuko u udewanigān. U iniken kokwawak kwawak pewa ahāŋirān kehāromina kaŋpāŋ nadāwut yāŋpāŋ ŋode tāŋkuk; Kābot kokwawaki yāpmākta biŋam tākaŋ uwä bārāŋeŋ tāŋpān wanaŋipāŋ kadāni kāroŋi kehārom taŋpāŋ kwikinik it yāpmāŋ ābuk. ²³^c Tānpākaŋ udegān, iniken bānep iron tāgagāmān-inik u kwawak pewān ahākta kābot butewakini yāpmākta biŋam tākaŋ uterak ironi u piŋ yābatkuk. Tāŋpāŋ āmawebe uwä irit täga, wāp biŋam ikek u yāmikta bian yāpmāŋ daniŋpāŋ yepmaŋkuk. ²⁴Tāgagāmān kubä! Āmawebe u uwä nin Anututä ini nimagutkuko u. Tāŋkaŋ āmawebe nin Juda ābotken nanik ugān nāmo, guŋ ābotken nanik imaka, bok nimagutkuk. ²⁵Unita guŋ ābotta nadānpāŋ Anututä profet Hosea meni-ken ŋode yāŋahāŋkuk;

*Nāk āmawebe nākŋo ābotken nanik nāmopāŋ Nākŋo āmawebenaye
yāŋ api yāweret.*

*Ude tāŋkaŋ āmawebe nadāŋ yāmikinik nāmo tāŋkuro unita bānepna
gāmāni yāŋ api yāweret. Hos 2:23*

²⁶*Tānpākaŋ bian āma ābot u Nākŋo ābot nāmo yāŋ yāwetkut. Eruk kome
ude yāwetkut-ken ukengān ŋode api yāweret; In Anutu irit māhemi
nākŋo nanaknaye yāŋ api yāweret. Hos 1:10*

²⁷Tānpākaŋ Aisaiatä udegān Isrel āmawebeta nadānpāŋ man ŋode yāŋahāŋkuk;

*Isrel āmawebe māyap, mobä jiraŋ ume terak nanik ude ahāŋ uyinayāŋ
täŋo upāŋkaŋ uken nanik yarä-gāŋpāŋ api yāmaguret.*

²⁸*U imata, Ekānitä komen āmawebe manken yepmaŋpāŋ bārāŋeŋ api
tāŋpān waŋ moreneŋ. Ais 10:22,23*

²⁹Tānpākaŋ unitagān yāŋpāŋ Aisaiatä man kubä pen ŋode yākgān tāŋkuk;

^a 9:20 Ais 29:16, 45:9 ^b 9:21 Jer 18:6 ^c 9:23 Rom 8:29; Efe 1:3-12

*Ekäni kehäromi mähemitä ämawebe yerita yänpäj yarägän nämö
yepmaņkuk yäwänä Sodom Gomora paot moreņkuņo ude paot
morenam.*

Ais 1:9

Isrel äbottä Anutu mäde ut imiņkuņ

^{30 d} Eruk man päke ñonitäņo mebäri jide? U ñode; Äma guņ äbotken nanik Anutu iņamiken siwoņi itta epäni nämö täņpanipäj Anututä siwoņi ämawebe yäj yäņtäreņ yämiņkuk. Yäņtäreņ yämiņkuko uwä nadäkiniki unitagän yänpäj. ^{31 e} Täņ, Isrel ämawebe uwä Anutu iņamiken siwoņi ämawebe itta komi epän terak Moses täņo бага man iwatna yäkņat täņpä waņkuņ. ^{32 f} Mebäri ñodeta täņpä waņkuņ; U Anututä yäpän-siwoņ tawäpäj yepmaņpekta nadäkiniki Anutu terak nämö peņkuņ. Nämö, iniken komi epäni uterak Anutu iņamiken siwoņi ämawebe api itne yäj nadäņkuņ. Butewaki, u mobä pähap uterak jänani yäputkaņ maņkuņo bumik. ^{33 g} Mobä unita Anutu täņo man kudän täwani kubä ñode pätak;

*Nadäkaņ? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta Jerusalem komeken
peņkut. Uterak jänani yäputkaņ api maņdäpneņ yäk.*

*Täņpäkaņ äma kubätä unita nadäkinik täņpayäj täko uwä nadäkiniki
täņo bureni yäpmäkta pära nämö api täņpek.* *Ais 8:14, 28:16*

10 ¹ Unita notnaye, näk bureni ñode täwera nadäwut; Juda ämawebe, näkņaken äbotnaye uwä Anututa biņam kaņ irut yänpäj bänepna kädäp ijiņirän Anutu-ken yäņapik man yäk täyat. ² Unitäņo täktäki u nadäkinik täyat. U Anutu iwatta epäni taņi täk täkaņ upäņkaņ kädet Anututä gäripi bureni nadäk täyak u nämö nadäwä tärek täkaņ. ³ Anututä kädet iwatpäj siwoņi ämawebe yäj yäņtäreņ nimik täyak u nämö nadäwä tärewäkaņ iniken kehäromi terak Anutu iņamiken siwoņi ämawebe itta epäni täņpäj kuņatkuņ. Täņkaņ kädet Anututä iwatpäj ämawebeta siwoņi ämawebe yäj yäņtäreņ yämik täyak u mäde ut imiņkuņ. ^{4 h} Kädet uwä Kristo. Kristotä äbäņpäj бага man terak Anutu iņamiken siwoņi irit täņo kädet u däpmäņ täreņpäj kädet kodaki kubä pewän ahäņkuk. Uwä ñode; Ämawebe nadäņ imikinik täk täkaņ u kudup Anututä siwoņi ämawebe yäj yäņtäreņ yämik täyak.

Kuduptagän Anututa biņam täga tänaņi

^{5 i} Täņpäkaņ бага man iwatpäj Anutu iņamiken siwoņi irit kädetta Mosestä ñode kudän täņkuk; Äma kubätä jukuman бага man terak pätak u iwarayäj täko uwä бага uterak irit kehäromita biņam api täņpek. ^{6 j} Mosestä бага man iwat-iwatta ude yäņkukopäj nadäkinik kädet

^d 9:30 Rom 10:20 ^e 9:31 Rom 10:2-3 ^f 9:32 Ais 8:14 ^g 9:33 1Pi 2:6; Rom 10:11

^h 10:4 Mat 5:17; Jon 3:18 ⁱ 10:5 Rom 7:10; Gal 3:12 ^j 10:6 Lo 30:12-14

iwatpāḡ Anutu iḡamiken siwoḡi itta man kubā ḡode pātak; Injin-tāgān ḡode yāneḡta; Kunum gānaḡ netātā tāga āronḡpāḡ Kristo imagut yāpmāḡ āpek? Ude nāmo yāneḡ! U āpuko uba! ⁷Ba ḡode imaka yāneḡta; Netātā kumbani yotpārare-ken tāga āpmonḡpāḡ Kristo kumbani-ken nanik imagut yāpmāḡ abek? Ude imaka, nāmo yāneḡ. U akuḡkuko uba!

⁸Ude nāmo, man unitāḡo kukḡini u ḡode kudān tāwani; Anutu tāḡo man u dubinjin-ken itak. U mejin-ken ba bāneḡjin-ken itak u. Tāḡpākaḡ man uwā nadākinik pewā ahāk-ahāk man bureni nintā yāḡahāk tākamāḡ ubayāḡ.

⁹Bureni, mejintā Jesu u Ekāninin yāḡ yāḡahāḡit, bāneḡjintā Anututā Jesu kumbani-ken nanik yāpmāḡ akuḡkuko unita nadākinik tāḡ imiḡirā Anututā ini api tāmagurek. ¹⁰U mata, bāneḡnintā Jesuta nadākinik tāḡitna Anututā siwoḡi āmawebe yāḡ yāḡtāreḡ nimik tāyak, ba menintā nadākiniknin u yāḡahāḡitna inita biḡam nimagut tāyak. ¹¹^k Man unita Anutu tāḡo man muḡipi kubā ḡode kudān tāwani; Āma kubātā unita nadākinik tāḡpayāḡ tāko uwā nadākiniki tāḡo bureni yāpmākta pāra nāmo api tāḡpek. ¹²^l Tāḡpākaḡ man unitā āmawebe ābot terak nāmo yāpmāḡ danik tāyak. Juda ābotken nanik ba guḡ ābotken nanik u tāgagān. Ekāni kubā unitāgān āmawebe kuduḡtagān tāḡo Ekāni. Uita āmawebe netātā Ekāni tāḡkentāḡ nimi yāḡ yāḡpāḡ yāḡapik tākaḡ unita iron sākgāmān tāḡ yāmik tāyak. ¹³^m Unitawā Anutu tāḡo mantā bureni ḡode yāḡahātak; Netātā Ekāni tāḡkentāḡ nam yāḡpāḡ gera yāk tākaḡ uwā Ekānitā inita biḡam api yāmagurek.

¹⁴Upāḡkaḡ Ekānita nadākinik nāmo tāneḡo uwā jide tāḡpāḡ tāḡkentākta gera yāneḡ? Ba unitāḡo manbiḡam nāmo nadāneḡo u jide tāḡpāḡ Ekānita nadākinik tāneḡ? Ba āma kubātā manbiḡam u nāmo yāḡahāweko uwā jide tāḡpāḡ manbiḡam u nadāneḡ? ¹⁵ⁿ Ba manbiḡam yāḡahākta āma kubā nāmo tewā kweko uwā netātā manbiḡam yāḡahāḡirān nadāneḡ? Tāḡpākaḡ manbiḡam yāḡahāwani unita Anutu tāḡo man ḡode kudān tāwani; Āma manbiḡam tāgagāmān yāpmāḡ ābāk tākaḡ unitāḡo kuroḡi sākgāmān yāḡ yāwut!

¹⁶^o Upāḡkaḡ waki! Juda āmawebe kuduḡtā Manbiḡam Tāga u nāmo iyap tāḡpāḡ iḡitkuḡ, kubākubā-tāgān. Uita Aisaiatā ḡode yāḡkuk; Ekāni, manbiḡam yāḡahāḡitna netātā nadāwān bureni tāḡkuk? ¹⁷^p Uita nadākinik burenita ḡode yāna; Manbiḡam yāḡahāḡirā nadāk tākaḡ unitā nadākinik pewān ahāk tākaḡ. Tāḡkaḡ manbiḡam jopi kubā nāmo, Kristo tāḡo manbiḡam u. ¹⁸Upāḡkaḡ Juda āma u jide? Manbiḡam uwā nāmo kāweḡ nadāḡkuḡ? Nāmo, u nadāḡkuḡ! Anutu tāḡo mantā unita ḡode yāyak;

Mani kotāktā komeni komeni kuḡarirān āmawebe kuduḡtagān nadāḡkuḡ.

Sam 19:4

^k 10:11 Rom 9:33 ^l 10:12 Apos 15:9 ^m 10:13 Jol 2:32 ⁿ 10:15 Ais 52:7

^o 10:16 Ais 53:1; Jon 12:38 ^p 10:17 Jon 17:20

¹⁹Eruk, näkŋo yänjabäk kubä pen ŋode; Isrel ämawebe uwä guŋ ämawebetä komeni yäpmänpäj Anututa biŋam api täneŋ yän nämo käwep nadänkuŋ? Nämo, u nadänkuŋ! Unita bianä Anututä Moses meniken ŋode yänjuk;

Juda äbottä näkken äneŋi äbut yän nadänpäj ämawebe äbot nämo täŋpani, guŋ äbot kubäta iron api täŋ yämet yäk.

Ude täŋira Juda äbottä kaŋkaŋ bänepi wawäpäj ninta täŋ niminaŋi yän api nadäneŋ.

Lo 32:21

²⁰Tänpäkaŋ Moses täŋo man u yän-kentänpäj Aisaiatä kwawakinik ŋode yänhäŋjuk;

Äma näka nämo yän-wäyäkŋewani u ahän yämiŋpäj yämagurira nabänkuŋ.

Ais 65:1

²¹Tänpäkaŋ Isrel ämawebeta yänpäj Anututä ŋode yäkgän täŋjuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani täŋ namik täkaŋ u yämagutta kepma käroŋ ket kewatkaŋ it täyat.

Ais 65:2

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmaŋjuk

11 ¹ Unita jide nadäkaŋ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yämiŋjuk? Nämo inik! Näk imaka, Isrel äma ba Abraham täŋo nägät moräk kubä. Näk Benjamin täŋo äbotken nanik unita Anututä Isrel ämawebe kuduŋtagän mäde ut yämiŋjuk yän täga nämo yäne. ² Unita ŋode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahänirä Anututä inita biŋam yänpäj iwoyäwani unita mäde nämo inik ut yämiŋjuk. Jide? In Anutu täŋo man kudän terak Elaija täŋo manbiŋam unita nämo nadäkaŋ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken yepmakta yänpäj Anutu-ken ŋode yänapiŋjuk; ³ Ekäni, ämawebe ŋo gäkŋo profetkaye däpmän-pewä kumbäpäj alta ganiŋ oretta täŋpani u kudup wärämüt täŋpä kuŋkuŋ. Täŋkuŋo profet morek-morek näk imaka, kumän-kumän nutnayän epäni täkaŋ. ⁴ Ude yänirän Anututä kowata jide iwetkuk? Ŋode iwetkuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näkŋata biŋam iwoyänjira uwä anutu jopi Bal unita gukut imäpmok nämo täŋ imik täkaŋ yäk. Gäk kubägän nämo yän iwetkuk. ⁵ Eruk, u udegän kadäni ŋoken Juda äbot päke u gänaŋ nanik äbot täpuri Anututä ironita yänpäj inita biŋam iwoyänkuko itkaŋ. ⁶ Ämawebe iwoyänkuko uwä, iniken iron terakgän iwoyänjuk, ämawebe

^q 11:1 1Sml 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5 ^r 11:3 2Kn 19:10,14 ^s 11:4 1Kn 19:18

^t 11:5 Rom 9:27 ^u 11:6 Gal 3:18

unitäŋo täktäkita yänpän nämo. Nämo, täktäkita yänpän iwoyänjkuko yäwänäku iron täŋjkuko uwä iron bureni nämo yän nadäktäkäne.

^{7v} Unita ŋode yäna; Isrel ämawebetä Anutu inamiken siwoŋi itta pipiri pähap täŋkuŋopän täŋpä waŋkuŋ. Upänkaŋ äbot uken nanik Anututä iwoyänjkuko u imaka bureni u kaŋ-ahänkuŋ. Täŋpakaŋ ätu päke uwä Anututä iniken mani u nadäkta bänep nadäk-nadäki täŋpipiŋkuk. ⁸Unita ŋode kudän täwani;

Anututä bänep nadäk-nadäki täŋpän guŋ taŋkuŋ.

Ais 29:10

Täŋkaŋ dapuri täŋpipiŋpän jukuni yäpurän guŋ tawäpän yepmaŋkuko it yäpmän äbäkaŋ.

Lo 29:4

^{9w} Täŋpakaŋ unitagän Devittä ŋode yäkgän täŋkuk;

Ärawa äŋnak-äŋnakitä buŋeptä-yän däpmänirän komi kaŋ nadäwut. Bureni, äŋnak-äŋnakitä momi-ken yepmaŋpänkaŋ kowata kaŋ yäput yäk.

¹⁰ Täŋkaŋ dapuri täŋpewän bipmän utpän bäräpitä kotaŋ yäwarirän

mädeni kaŋ muget yäpmän kut.

Sam 69:22,23

Anututä guŋ äbot yämagutta man

^{11x} Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebetä Jesu mäde ut imiŋpän maŋkuŋo u maŋpän makinik täŋkuŋ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki täŋkuŋo unita Anutu täŋo yäpätägak epän bureni guŋ äbotken ahänjkuk. U ahänjkuko uwä mebäri ŋodeta; Isrel äbottä ninta täŋ niminaŋi täŋkuk yän nadänpän äneŋi Anutu-ken äbäkta Anututä guŋ äbot yämagutkuk. ¹²U kawut! Isrel äbot täŋo wakiwaki unitä täŋpewän imaka tägagämän kubä komen ämawebe kudupta ahän yämiŋkuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde ut imiŋkuŋo unitä guŋ äbotken nanikta täŋkentäk pähap ahänjkuk. Eruk, Isrel täŋo wakini terak imaka tägagämän kubä ahänjkukopän Juda äma äneŋi bänepi äyänutpän Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa biŋam tänayän täkaŋ-ken uken Anututä iron pähap jidewani upän api pewän ahäwek?

¹³Eruk, guŋ äbotken nanik nadäkinik täŋpani, in man ŋo täwera nadäwut; Anututä guŋ äbot täŋo aposoro ude itta yänpän naniŋ kireŋkuko unita nadäwa ärowani täŋpöpän oretoret täyat. ¹⁴Guŋ äbot inken epän ude täŋpapän nägät moräknaye ätutä kaŋkaŋ koki wawäpän bänepi äyänutpän Anututa biŋam kaŋ täŋput yän nadätat. ¹⁵Täŋ, Anututä ämawebe äbot u mäde ut yämiŋkuk-ken uken ämawebe gägäni Anutu täŋo iwan ude itkuŋopän Anututä inikät bänep kubägän itta

^v 11:7 Rom 9:31 ^w 11:9 Sam 35:8 ^x 11:11 Apos 13:46; Rom 10:19

yāmagutkuk. Tānpākaŋ Anututā Juda ābot u āneŋi not tāŋ yāmayāŋ tāko unita jide yāwet? U tāgagāmān-inik kubā, kumbanitā kodak tānpāŋ āneŋi akuneŋo ude bumik. ¹⁶^y Unita man wārani kubā ŋode tāwera nadāwut; Ketem intājukun nanik epān kodaki-ken yāpmānpāŋ Anututa biŋam peŋ imineŋ. Ude tāneŋo uwā epān uken nanik ketem u kudup Anututa biŋam tāneŋ. Ba udegān, āma kubātā pāya kubā tāŋo jāwāri Anututa biŋam iwoyāweko uwā kujari kānani kudup u Anututa biŋam tāŋpek.

¹⁷^z Tānpākaŋ Isrel āmawebe uwā olip pāya piwani kubā udewani upāŋ Anututā kānani ātu tokāt tāŋpān kuŋkuŋ. Tāŋ, guŋ ābotken nanik in uwā olip pāya āgwāri tāŋo kānani udewani upāŋ Anututā yāpmānpāŋ olip pāya piwani tāŋo kānani tokāt tāŋpān kuŋkuŋo u komeni-ken yāpurārātkuk. Yāpurārātkuko unita olip pāya tāga unitāŋo umenitā kānani, iniken ba in yāpurārani uteragān tepmāŋ towiŋirān sākgāmān it tākaŋ. ¹⁸^a Upāŋkaŋ kānani madāŋ tāŋpā kwani unita nadāwā āpani tāŋpāpāŋ inŋinta nadāwā ārowani nāmo tāneŋ. Nāmoinik, in kānanitā jāwārita nāmo towik tāyak. Nāmo, jāwāritā ume yāpmāŋkaŋ kānani in tepmāŋ towik tāyak.

¹⁹Tānpākaŋ inā ŋode kāwep yāneŋ; Anututā olip pāya kānani madāŋ tāŋpān kuŋkuŋo u komenita nin yāpurārāta nadānpāŋ madāŋkuk. ²⁰^b Bureni, Anututā ude tāŋkuko upāŋkaŋ Anututā kādet ude tāŋkuko unitāŋo mebāri ŋode; U nadākinik nāmo tāŋkuŋo unita madāŋ tāŋpān kuŋkuŋ. Tānpākaŋ inā nadākinikjinta yāŋpāŋ tāmagut pābā yāpurārātkuk. Unita tāga itkamāŋ yāŋkaŋ biŋam nāmo yāneŋ. Nāmo, umuntāneŋ! ²¹Imata, Anututā Juda nanik, olip pāya tāŋo kānani bureni ude nāmo yabāŋ koreŋkuko unita in ārowani kudān ude tāŋpāwā in udegān nāmo api tabāŋ korewek. ²²^c Unita Anutu tāŋo tāktākita ket nadāneŋ; Anutu u bānep kwini kādet bok, komi kādet bok tāk tāyak. Unitāŋo mebāri ŋode; Āmawebe māde ut imik tākaŋ uwā komi epān kādet terak yāmagut tāyak. Tānpākaŋ in orakoraki terak pen kuŋarirā Anututā api oraŋ tamik tāŋpek. Tāŋ, inā ude pen nāmo kuŋatnayāŋ tāŋo uwā in imaka, api tokāt tāŋpān kuneŋ. ²³Tānpākaŋ Juda ābot madāŋ tāŋpān kuŋkuŋo uwā nadākinik pewā putārewani u āneŋi tāŋkehārom tānayāŋ tāŋo uwā Anututā āneŋi yāpmāŋ pābā kujarini terak api yāpurārārek. U tānaŋi nāmo yāŋ nāmo nadāneŋ. Nāmo, Anututā āneŋi tāga api yāpurārārek. ²⁴Imata, guŋ ābotken nanik inā olip pāya āgwāri tāŋo kānanipāŋ tokāt pābā olip pāya piwani terak nāmo yāpurārātŋaŋipāŋ yāpurārātkuk. Upāŋkaŋ Juda nanik uwā olip pāya piwani unitāŋo kānani tokāt tāŋpān kwani unita Anututā āneŋi tāga yāpmāŋ pābā iniken kujari uterak pidāmigān yāpurārārek.

^y 11:16 Nam 15:17-21; Ese 44:30 ^z 11:17 Efe 2:11-19 ^a 11:18 Jon 4:22

^b 11:20 Rom 12:16 ^c 11:22 Jon 15:2,4; Hib 3:14

Anututä Juda äbot kudup api yämagurek

^{25 d} Eruk notnaye, man kubä käbop itkuko unitäjo mebäri nämo nadänkañ injinta nadäwä ärowani tänejo udetä täwera ket nadäwut; Man uwä ñode; Isrel ämawebe bänep nadäk-nadäkita Anutu täjo man nadäkta mäde ut imiñkujo u pen inidegän nämo api it yäpmän kuney. Nämo, Anututä guñ ämawebe udetä näka biñam kañ täñput yäj nadäk täyak u täreñirän Isrel ämawebe täjo bänep nadäk-nadäki u äneji api pirärewek. ^{26 e} Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneji inita biñam api yämagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudän täwani ñode pätak;

Waki kerik-ken nanik yämagurani äma kubä Saion komeken nanik api äbek.

Äbänpän Jekop täjo äbottä näka peñawäk täñpani u yäpän-siwon tawäpän api yepmañpek.

²⁷ Täñkañ momini peñ yämayän täyat-ken ugän ämawebe-kät topmäk-topmäk kubägän u api täñpet yäk. *Ais 59:20,21, 27:9*

²⁸ Eruk, Isrel ämawebe u Manbiñam Täga u nadäkta bitnäñkujo unita Anutu täjo iwan ude äworeñkuñ. Ude täñkujo unitä guñ äbot ämawebe in täñkentän tamiñkuk. Upänkañ yäput peñpän Anututä ämawebe u inita biñam iwoyän yepmañkuko unita yänkehäromtak mani oraniye yäwetkuko unita yänpän pen nadän yämik täyak. ²⁹ Imata, Anututä äma inita biñam yäpmän daniwekopän äneji mäde täga nämo ut yämek. Ba imaka tägatäga yäniñ kirewekopän äneji täga nämo yäyomägarek. ³⁰ Täñpäkañ guñ äbot ämawebe inä bian Anututa peñawäk täñ imik täñkuñopän apiño Isrel äbottä täñirä in uwä Anutu täjo butewakini yäpmänpän itkañ. ³¹ Täñpäkañ Isrel ämawebe imaka, Anutu täjo man peñawäk täñkuñopän Anutu täjo butewaki intä yäpujo udegän yäpmäktä yäwani. ^{32 f} Unitäjo mebäri u ñode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahäj yämikta nadänkuko unita ämawebe kuduptä peñawäk täjo topmäk-topmäk terak itta yäniñ kireñkuk.

Anutu iniñoret täkäna!

³³ *Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude tokñek pätak, äpmonpani pähap! U inide kubä täk täyak.*

^d 11:25 Rom 12:16; Luk 21:24; Jon 10:16 ^e 11:26 Mat 23:39; Sam 14:7 ^f 11:32 Gal 3:22, 1Ti 2:4

Unitäjo nadäk tawaŋ mebari nadäna tärenaŋi nämo ba unitäjo täktäki netätä kaŋpäŋ nadäwän tärenej?

34 ^g *Äma netätä Anutu täjo nadäk u kaŋpäŋ nadäwän tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek?* Ais 40:13

35 *Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniŋ kirewänkaŋ unita yäŋpäŋ Anututä kowata imek?* Jop 41:11

36 ^h *Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka täŋpewän ahäŋkuŋo unita imaka imaka unitäjo mebari bureni-inik itak.*

Imaka imaka u kudup inita biŋam itkaŋ.

*Unita wäpi biŋam peŋyänek ikek ärowani pen pat imiŋ yäpmäŋ kuyon!
U Bureni.*

Gupnin Anututa ärawa ude iniŋ kirene

12 ¹ Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadäŋ nimiŋkuko unita ŋode peŋ täwetat; Kome terak it yäpmäŋ kunayäŋ täjo udegän in gupjin irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa biŋamgän ärawa ude iniŋ kirek täkot. Täŋkaŋ kudupigän itkaŋ kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak ugän iwatpäŋ täneŋ. Kudän udewanitä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täyak. ² Täŋkaŋ komen äma täjo irit kuŋat-kuŋat kädettä äneŋi tämagureko udetä nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋatneŋ. Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäkjin piräreŋirä Anututä nadäk kädet kudupi kubä kaŋ täwoŋärewän. Ude täŋirän irit kuŋat-kuŋatjin udegän kodakigän kaŋ ahäwän. Ude täŋkaŋ Anutu täjo nadäk kädet, imaka täga, siwoŋi-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude nadäwä tärewäpäŋ täga api iwatneŋ.

³ Täŋpäkaŋ Anututä orakorak namiŋkuko uterak jukuman in kubäkubätä nadäkta ŋode täwera nadäwut; Injinta nadäwä ärowani-inik nämo täneŋ. Nämo, Anututä nadäkinik in kubäkubäta tamani uterak nadäk ba kehäromi jide iŋitkaŋ u ket kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ uteragän kuŋat täkot. ⁴ Imata, äma nin gupnin kubägän upäŋkaŋ gupnin täjo moräki moräki mäyap itkaŋ uwä epän mebari inigän inigän täk täkaŋ. ⁵ Udegän äbot täŋpani nin imaka, ämawebe mäyap itkamäŋ upäŋkaŋ Kristo terak gupnin täjo moräki moräki ude, yäpurärätpäŋ kubägän itkaŋ täŋkentäk kowata kowata täkta yäwani. ⁶ Unita Anututä nin kubäkubäta orakoraki terak nadäk mebari mebari iron ude nimiŋkuk. Iron unita nämo iyap täne. Nämo, äma kubä Anutu täjo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäkta iron imani uwä nadäkiniki jide päreko uteragän yäŋahäk täŋpek. ⁷ Ba äma kubä äbot täŋpanita watä epän täŋ yämikta iron imani uwä udegän täŋ yämek. Ba äma kubä Anutu täjo man kädet

^g 11:34 Ais 40:13, 1Ko 2:16 ^h 11:36 1Ko 8:6 ⁱ 12:1 Rom 6:11,13, 1Pi 2:5; Jon 4:24

^j 12:2 Efe 4:23; Efe 5:10,17 ^k 12:3 1Ko 12:11; Efe 4:7 ^l 12:4 1Ko 12:12

^m 12:5 1Ko 12:27; Efe 4:25 ⁿ 12:6 1Ko 12:4-11, 1Pi 4:10-11

yawetpāṅ yāwoṅjārek tākta iron imani uwā epān u tāṅpek. ^{8°} Ba āma kubātā āma bānepi tāṅpidām takta iron imani uwā udegān tāṅpek. Ba āma kubā āma jāwāri tāṅkentāṅ yāmikta iron imani uwā iron taṅi tāṅ yāmek. Tāṅpākaṅ āma kubātā āmawebe tāṅo intājukun ude itta iron imani uwā gwāk pimiṅpāṅ yabāṅ yāwat epān sākgāmān tāṅpek. Ba āma kubā āmawebeta butewaki nadāṅ yāmikta iron imani uwā bānep oretoret terak tāṅkentāṅ yāmiṅtāṅ kuṅarek.

Ābot tāṅpani tāṅo irit kuṅat-kuṅat

^{9p} Tāṅpākaṅ iron tāktāk kādet u bānep nadāk-nadāk ikek tāneṅ. Jop gup-tāgān nāmo tāneṅ. Tāṅkaṅ kādet wakita tarāki nadāṅpāṅ kādet tāga u iṅit-inik tāk tākot. ^{10q} Tāṅkaṅ ābot tāṅpani notjiyeta nāgāt morāknin yāṅ nadāṅpāṅ gāripi kowata kowata nadāk tākot. Ude tāṅkaṅ injin āpani itkaṅ notjiye oraṅ yāmik tākot. ^{11r} Tāṅpāṅ Munapik tāṅo kādāp bānepjinken iṅiṅirān Ekānita yāṅpāṅ epān kehāromigān tāk tākot. ^{12s} Tāṅpākaṅ Ekānita bureni-inik api nimagurek yāṅ nadākinik tāk tākaṅ unita oretoret terak kuṅat tākot. Tāṅkaṅ bārāpi ahāṅ tamāwā kwikinik it tākot. Tāṅpāṅ Anutu-ken yāṅapik man yākta gaṅani nāmo tāneṅ. ^{13t} Tāṅpākaṅ Anutu tāṅo kudupi āmawebe ātu ketem tuṅumta wāyāknjek epān tāk tākaṅ u tāṅkentāṅ yāmik tākot. Ba āma yāmagut yāpmāṅ pāṅku yotjinken iron tāṅ yāmikta pidāmtak tākot.

^{14u} Tāṅpākaṅ āma ātutā waki tāṅ tamiṅirā Anututā tāṅkentāṅ yāmikta yāṅapik tākot. Waki tāṅ yāmikta nāmo yāṅapineṅ. Nāmo, Anututā sākgāmān tāṅ yāmikta yāṅapik tākot. ^{15v} Tāṅkaṅ āma kubātā imaka kubāta oretoret tāṅpānā ukāt oretoret bok tāk tākot. Tāṅ, āma kubātā konām butewaki tāṅpānā ukāt bok udegān tāk tākot. ^{16w} Ude tāṅkaṅ āmawebe-kāt bānep kubāgān tāṅpeṅ kuṅat tākot. Tāṅpāṅ injinta nadāwā ārowani nāmo tāṅpāpāṅ epān āpani tākta nāmo bitnāneṅ. Ba injinta nadāk-nadāknin ārowani nikek yāṅ nāmo nadāneṅ.

^{17x} Tāṅpākaṅ āma ātutā kādet waki tāwoṅjārenjirā kowata kādet waki terakgān nāmo dāpmāṅ tāreneṅ. Nāmo, kadāni kadāni āmawebe kudup iṅamiken nadāṅ dāmiṅpāṅ siwoṅjigān kuṅat tākot. ^{18y} Tāṅkaṅ injin yāṅwawak tāṅpāṅ āmik tākta nāmo nadāneṅ. Nāmo, kadāni kadāni āmawebe-kāt bānep kubāgān tāṅpāṅ itta epāni tāk tākot. ^{19z} Unita notnaye, waki tāṅ tamiṅirā kowata waki nāmoinik tāṅ yāmineṅ. Nāmo, bārāpi u Anututa iniṅ kireṅjirā iniken kokwawakitā kowata dāpmāṅ

° 12:8 2Ko 9:7 p 12:9 1Ti 1:5, 1Pi 1:22; Amo 5:15 q 12:10 2Pi 1:7; Plp 2:3

r 12:11 Apos 18:25; Rev 3:15 s 12:12 1Te 5:17 t 12:13 Hib 13:2 u 12:14 Mat 5:44; Apos 7:60, 1Ko 4:12 v 12:15 Sam 35:13 w 12:16 Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21
x 12:17 1Te 5:15 y 12:18 Mak 9:50; Hib 12:14 z 12:19 Lo 32:35; Mat 5:39; Rom 13:4, 1Te 1:6-7; Hib 10:30

tärewayän yänpänjä u ini api nadäwek. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekänitä ñode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä näkño epän. Kowata näkña api dämpänj tärewet yäk. ^{20^a} Waki nämo täñ yämiñkañ Anutu täño mantä yäyak udegän ñode täneñ;

*Iwankaye kubätä nakta iwäwä ketem imen,
ba umeta iwäwä ume imi näñpek.*

Ude täñ imeno uwä iniken täktäki waki unita mäyäk nadäwek.

Snd 25:21,22

²¹ Täñpäkañ irit kuñat-kuñatjinta watä nämo irirä kädet wakitä intäño kehäromjin yäpmänj äpekta. Ude nämo, kädet waki täño kehäromi yäpmänj äpakta kowata kudän täga upänj täk täkot.

Nin gapman gämori-ken it täkäna

13 ^{1^b} Äma kuduptagän gapman täño mani buramineñ. U imata, Anututä nämo iwoyäweko uwä gapman kubä täga nämo irek. Gapman täño kehäromi uwä Anutu-ken nanik unita gapman komeni komeni yabänj yawat epän täñpäñ it yäpmänj kukañ uwä Anututä iwoyänpäñ yepmanñpani. ² Mebäri unita äma kubätä gapman täño man utpäñ imaka Anututä ini pewän ahäwani u urek. Äma ude täk täkañ uwä kowata ini yäpmäkta biñam täkañ. ^{3^c} Täñpäkañ äma irit kuñat-kuñari täga uwä äma intäjukun it yämik täkañ unita nämo umuntak täkañ. Täñ, äma kudän waki täk täkañ unitä uyaku umuntäneñ. Unita in gapmanta täñmun-umunkät nämo kañ kuñatnayänj nadänpänjä eruk imaka tägagänpäñ täñpeñ kuñat täkot. Imaka tägagänpäñ täñpeñ kuñarirä gapmantä in tabänjirän api tägawek. ^{4^d} U imata, gapman uwä Anutu täño epän watä äma, inta yänpäñ iwoyänj tamani. Täñpäkañ in waki täneño uwä gapmanta umuntäneñ. U imata, kowata yämikta kehäromi jop nämo yämani. Nämo, uwä Anutu täño watä epän äma itpäñ Anutu täño kokwawak äma waki täñpani-ken pewä ahäkta yänj yämani. ⁵ Mebäri unita mani buramik-inik täneñ. Täñpäkañ komi nadäwet yänj nadänkañ unitagän umuntanpäñ mani nämo buramineñ. Nämo, bänepkatä gapman täño man buramik u kudän siwoñi yänj nadänpäñ mani buramineñ.

⁶ Mebäri unita in takis moneñ imaka, pek täkañ. Gapman uwä Anututä watä äma epän yänj yämiñkuko u gwäk pimiñpäñ täk täkañ unita epäni täñmeham takta takis moneñ täga yäpneñ. ^{7^e} Unita in imaka yäwani udegän täñ yämik täkot. Takis moneñ yämikta yäwani unitawä takis moneñ yämik täkot. Ba äma wäpi yäpmänj akukta yäwani uwä udegän

^a 12:20 Snd 25:21-22; Mat 5:44 ^b 13:1 Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 ^c 13:3 1Pi 2:13-14, 1Pi 3:13 ^d 13:4 Rom 12:19 ^e 13:7 Mat 22:21

wäpi yäpmän akuneŋ. Ba oraŋ yämikta yäwani uwä udegän oraŋ yämineŋ.

Not tänpän bänep iron täk täkot

^{8f} Eruk, imaka kubä yäpneŋo uwä kowata pengän däpmän täreneŋ, kämi kaŋ pena yän nämo yäneŋ. Tänpäkaŋ bänep iron kowata kowata tänjirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u uwä täga däpmän tärenaŋi nämo. Nadäkaŋ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäŋ kuŋareko uwä бага man kudup buramiwani yän täga iwetneŋ. ⁹ Täŋkaŋ бага man ŋode kudän täwani; Kubokäret nämo tänpen. Gäk äma kumän-kumän nämo uren. Gäk kubota nämo tänpen. Gäk äma täŋo imaka kubä kaŋgärip nämo tänpen. Baga man u ba бага man ätu itkaŋ u kuduŋtagäntä ŋode yäwani; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. ^{10g} Nadäkaŋ? Äma bänep iron ikek kuŋat täkaŋ uwä noriyeta waki nämo täŋ yämik täkaŋ. Unita bänep iron täktäk kädet unitä бага man buramik-buramik kädet bureni täyak.

^{11h} Eruk, kudän ude täŋput yän täwetat uwä mebäri ŋodeta; In kadäni itkamän-ken ŋonita kaŋpäŋ nadänkaŋ kuŋat täkot. U däpmon peŋpäŋ kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik tänpän yäput peŋpäŋ it yäpmän äbänitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak. ¹²ⁱ Bureni! Bipmän urani paorayän tänjirän kome yänewayän keräp täyak. Unita bipmän urani täŋo täktäk u kudup peŋ morenpän wakikät ämik täkta täŋtuŋum taŋpäŋ peŋyängek gänaŋ kuŋat täkäna. ^{13j} Nin kädet siwoŋi iwatpäŋ kuŋat täkäna, kepma täŋo peŋyängek gänaŋ kuŋat täkaŋ ude. Äŋnak-äŋnak kap tektek tänpän ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo täne. Täŋkaŋ kubokäret ba kudän ätu ämatä nämo tänaŋi nämo täne. Ba ämik kokwawak man nämo yäne. ^{14k} Nämoinik, in Ekäni Jesu Kristopän tek ude wädäwä ärowäkaŋ gup täŋo nadän gärip waki u däpmän tärekta epäni nämo täneŋ.

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

14 ^{1l} Äma kubä nadäkinik ikek upänkaŋ nadäkiniki uwä kwini, udewani mäde nämo ut yämineŋ. Nämo, not täŋ yämik täneŋ. Upänkaŋ man ätu täŋo mebäri kwawak nämo kudän täwani unita äma udewani-kät yänawät-awät nämo täneŋ. ^{2m} U ŋodeta yäyat; Äma kubä nadäkiniki kehäromi u imaka kuduŋtagän nakta täga nadäwek. Tänpäkaŋ äma kubä nadäkiniki kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek. ³ⁿ Tänjirän äma tom ketem kudup näŋpani unitä noripaki

^f 13:8 Mat 22:39-40; Jem 2:8 ^g 13:10 1Ko 13:4-7 ^h 13:11 Efe 5:14, 1Te 5:6-7

ⁱ 13:12 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11 ^j 13:13 Luk 21:34; Efe 5:18 ^k 13:14 Gal 3:27

^l 14:1 Rom 15:7 ^m 14:2 Stt 1:29, 9:3 ⁿ 14:3 Kol 2:16

ketem tomkät nämo nänpani unita nadawän äpani täga nämo täneŋ. Ba äma ketem tomkät nämo nänpani unitä äma tom ketem kudup nänpani unita wakiinik täyan yän nämo nadän imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biŋam imagurani. ^{4°} Gäk äma jidewani unitä äma kubä täŋo epän watä ämani täŋo täktäki yäpmän daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni, Ekänitä äma udewani täga täŋkentän yämiŋirän kehäromigän api itneŋ.

^{5p} Täŋpäkaŋ äma kubätä kepma kubäta nadänjirän kudupi-inik täŋpek, kepma ätu yärepmitak yän nadäwek. Täŋ, äma kubätä kepma päke u kudup uterakgän yän nadäwek. U täga upänkaŋ nadäk udewanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäpmän daniŋkaŋ nadäk kubägän yäpmän kuŋatneŋ.

⁶Nadäkaŋ? Äma kepma kubäta nadänjirä inipärik kubä täk täkaŋ uwä Anutu iniŋoretta nadänkaŋ ude täk täkaŋ. Ba udegän, äma tom ketem kudup nänpanitä Anutu oraŋ imikta nadänkaŋ nak täkaŋ. Imata, ketem unita Anutu bänep täga man iwetkaŋ nak täkaŋ unita. Täŋ, äma ketem ätuta bitnäk täkaŋ uwä udegän, Anutu oraŋ imikta nadänpän Anutu bänep täga man iwet täkaŋ.

⁷Unitäŋo mebäri ŋode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuŋat-kuŋarita u näkŋa-kengän yän nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkŋata biŋam yän nämo yäwek. ^{8°} Nämo, kodak itnero uwä Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni oraŋ imiktagän täne. ⁹Mebäri unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täŋo Ekäni ude itta kumänpän äneŋi kodak taŋkuk.

^{10r} Unita gäk, imata äbot täŋpani notkapak kubä täŋo nadäkinikita nadäwi jopi täk täkaŋ? Ba gäk, imata notkapak kubä iniŋ täwet täyan? ŋode nämo nadätan? Gäk ba nin kuduŋtagän Anutu täŋo man käbeyä-ken api itne. ¹¹Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

*Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik ŋode yäyat;
Komen ämawebe kudup näk-kengän äbänpän gukut imäpmok api täŋ
namineŋ.*

Tänkaŋ ini kubäkubätä ŋode api näwetneŋ; Gäk Anutu bureni-inik. Ais 45:23

^{12s} Unita ŋode nadäna; Anututä nin kuduŋtagän täŋo mebärininta api niwet yabäwek.

Notniye tänyäkŋatpena momi nämo täneŋ

¹³Unita notniye täŋo nadäkiniki yäpmän danik-danik kädet kaŋ pena! Peŋpän nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ŋode iwaräntäktä nadäk

° 14:4 Mat 7:1; Jem 4:11-12 p 14:5 Gal 4:10 ° 14:8 Luk 20:38; Gal 2:20, 1Te 5:10

r 14:10 Mat 25:31-32; Apos 17:31, 2Ko 5:10; Plp 2:10-11 s 14:12 Gal 6:5

kehäromi kaŋ pena; Imaka täga upänkaŋ u täŋira notnapaktä nabänkaŋ nadäkiniki täŋpän waneŋo udetä imaka udewani täga nämo api täŋpet. ¹⁴ Tängpäkaŋ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täŋkwawa taŋirän ŋode nadäwa tumänkaŋ; Imaka kubä ketem kejima udewani ini-tägän Anutu täŋo iŋamiken äma täŋo bänepi täga nämo täŋpän waneŋ. Ude nadätat upänkaŋ äma kubätä imaka kubätä yäjiwäranani yän nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwäranani täŋpek. ¹⁵ Unita gäk imaka kubä jop naŋiri notkapak kubätä gabänpän bänep nadäk-nadäki täŋpän waneŋo uwä eruk gäkŋata ŋode nadäwen; ŋode täyat uwä notnapak unita nadän imikinik nämo täyat yän nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yänpän kumbukopän imata jop nadän ketem naknak terak notkapak täŋo nadäkiniki u täŋpi waneŋ? ¹⁶ Nämo, unita ket ŋode nadäkot; Täktäkka unitä täŋpewän imaka u ba unita nadäwi täga täk täkaŋ unitä äma ätutä waki yän yäneŋta. ¹⁷ Nadäkaŋ, imaka jopi, tom ketem udewanitä Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet u nämo täŋ-mehamtäk täyak. Nämo, Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet bureni uwä siwoŋi kuŋat-kuŋat, ba bänep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u. ¹⁸ Unita äma kubätä kädet u iwarän täŋpän Kristota watä epän täŋ imayän täyak uwä Anututä äma unita gäripi nadänirän ämawebetä imaka, kaŋkaŋ api oraŋ imineŋ.

¹⁹ Unita notnaye, nin täktäk jide unitä bänep kubägan irit täŋo kädet pewän ahäk täkaŋ ba notniye täŋo nadäkiniki täŋ-kehäromtak täkaŋ, täktäk ugänpän iwatpän täk täkäna. ²⁰ Täŋkaŋ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu täŋo epän nämo täna waneŋ. Bureni, imaka kuduŋtagän u täga nänäŋi upänkaŋ nin ketem kubä naŋitna äma kubätä nibänkaŋ bänepitä momi täŋpeko uwä kädet waki täne. ²¹ Kädet siwoŋi uwä ŋode; Tom ketem ba wain ume naŋira ba imaka kubä täŋira notnapaktä nabänpän momi täŋpek yän nadänpänjä eruk gäk kädet u wari nämo täŋpen.

²² Täŋpäkaŋ imaka udewanita jide nadäk täyan u kwawak nämo yänahäwen. Nämo, Anutu iŋamiken gäkŋa-tagän iyap täŋpän nadänpen kuŋaren. Täŋpän äma kubätä imaka kubätä täga yän nadänpän imaka u bänep nadäwätäk-kät nämo täŋpeko uwä bänep oretoret terak täga irek. ²³ Täŋ, äma unitä tom ketem bänep yarä nadänkaŋ näŋpeko uwä Anututä goret täyan yän iwerek. Imata, u siwoŋi täyat yän nadäkinik kubägan nämo penpän täŋpek. Unita imaka kubä u siwoŋi yän ket nämo nadänkaŋ täk täkamän uwä momi täk täkamän.

Gäkŋa-tagän nämo nadäwen

15 ¹Eruk, äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin kubäkubä nadäkiniknin kehäromi nitek uwä nininken gäripän nämo iwatne. Nämo,

¹ 14:14 Apos 10:15; Tai 1:15 ² 14:15 1Ko 8:11-13 ³ 14:16 Tai 2:5 ⁴ 14:19 Rom 12:18; Rom 15:2 ⁵ 14:20 1Ko 8:13 ⁶ 14:23 Tai 1:15

notniye nadäkiniki kwini u täñkentäj yämiñpäñ bäräpini kotañ yämine. 2^z Täñkañ nin kubäkubätä notniye nadäk-nadäki ba kuñat-kuñaritä tägawekta täñkentäj yämiñitna nadäkiniki kañ kehärom tawut. 3^a U imata, Kristo, wäpi biñam tañi upäñkañ iniken gärip terak nämo kuñatkuk. Nämo, kädet Anutu täño mantä ñode yäyak udegän ahäj imiñkuk;

Ämatä yäjärok gäwetkuño u näkä terak äronkuk.

Sam 69:9

4^b Nadäkañ? Man kudup Anutu täño manbiñam terak bian kudän täwani u nin niwetpäñ niwoñäreka kudän täwani. U Anututä bureni api tämagurek yäj niwetpäñ niwoñäreka täyak. Täñkañ Anutu täño man uwä bänepnin täñpidäm tañirän gwäk pimiñpäñ kuñattängän imaka bureni u api kañ-ahäne. 5 Täñpäkañ in Jesu Kristo täño kädet kuroñ iwarirä Anutu bänep täñpidäm taktak mähemi ba gwäk pimiñpäñ kuñat-kuñat mähemitä in bämopjin-ken bänep kubägän irit pewän ahäj tamik täyon. 6 Ude täñ tamiñirän in bänep nadäk-nadäkjin ba mejin kubägän peñpäñ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo täño nani u wäpi iniñoret täkot.

7^c Unita Kristotä not täñ tamiñkuko udegän äbot täñpani notjiye kudup not täñ yämiñpäñ bänep kubägän terak it täkot. Ude täñirä Anutu täño wäpi biñam punin-inik ärok täyon. 8^d Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot täño watä epän äma jopi äworeñkuko uwä Anututä yäjkehäromtak man oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäkta täñkuk. 9^e Ba guñ äbottä butewakinita yäjñpäñ Anutu iniñoretta täñkuk. Unita yäjñpäñ Anutu täño mantä ñode yäyak;

*Unita guñ äbot bämopi-ken wäpka biñam api yäpmäj akwet.
Kap terak wäpka biñam api ganiñ oreret.*

Sam 18:49

10 Ba unitagän Anutu täño man kubätä äneñi yäkgän ñode täyak;

*Ämawebe kome kukñi käda nanik in Anutu täño kudupi ämawebeniye
yäpurärätpäj oretoret bok täkot.*

Lo 32:43

11 Ba äneñi kubä pen ñode yäkgän täyak;

*Guñ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak
Ekäni wäpi iniñ orerut.*

Sam 117:1

^z 15:2 Rom 14:19, 1Ko 9:19, 1Ko 10:24,33 ^a 15:3 Sam 69:9 ^b 15:4 Rom 4:23-24, 1Ko 10:11
^c 15:7 Rom 14:1 ^d 15:8 Mat 15:24 ^e 15:9 Apos 3:25; Rom 11:30, 2Sml 22:50

^{12f} Tānpākaŋ Aisaiatā man unitagān āneŋi yākgān ŋode tāŋkuk;

*Jesitā ābotken nanik intājukun āma kodaki kubā ahāŋkaŋ āma ābot
komeni komeni api yabāŋ yāwarek.*

Tāŋkaŋ guŋ ābottā āma uterakgān api yeŋgāmā peney. Ais 11:10

¹³ Tānpākaŋ in Anutu terakgān tubeŋ kuŋirā bānep pidām ba oretoret pāhap inken daiwān tokŋeton. Anutu, imaka bureni pewā ahāk-ahāk mähemi unitā ude tāŋjirān Kudupi Munapik tāŋo kehārominitā tāŋkentāŋ tamijirān ŋode burenitā bureni-inik nadāk tākot; Anututā nimagutpāŋ imaka tāgatāga u bureni api nimek.

Poltā iniken mebāri yāŋahāŋkuk

¹⁴ Notnaye, siwoŋi kādet inken tokŋek pātāk yāŋ nadākinik tāyat. Tāŋkaŋ nadāk-nadāk Anutu-ken nanik tokŋek pat tamik tāyak uterak injin-tāgān yāwetpāŋ yāwoŋārek kowata kowata tāga tāneŋ yāŋ nadākinik tāyat. ¹⁵ Ude nadātāt upāŋkaŋ ehutpāŋ man ātu āneŋi tāŋkwawataŋ tamikta manbiŋam ŋo kudān tāyat. Bātakigān yāŋahātāt ŋowā mebāri ŋodeta; ¹⁶ ^s Anututā nadāŋ namiŋpāŋ guŋ ābotken Kristo Jesu tāŋo watā epān tākta iwoyāŋpāŋ nepmaŋkuko unita. Nāk bāmop āma ude itpāŋ āmawebe guŋ ābot u yāmagut pābā yepmaŋpa Anututa ārawa tāga tāŋ iminaŋi ude tāŋ imikta Anutu tāŋo manbiŋam yāŋahāŋ yāmik tāyat. Ude tāŋjira Kudupi Munapiktā tāŋpewān āmawebe u kudupi, Anututa biŋam tāk tākaŋ. ¹⁷ Unita nāk Jesu Kristo tāŋo wāpi terak Anutu tāŋo watā epān tāk tāyat unita nadāŋjira ārowani tāk tāyak.

¹⁸ ^h Tāŋkaŋ imaka ātuta yāŋjira nāmo tāgawek. Nāmo, Jesu Kristotā ketna terak epān tāŋkuko unitagān ehutpāŋ kwawakgān ŋode yāŋahāŋpāŋ tāwerayāŋ; Nāk guŋ ābot āmawebe yāŋ-yākŋat pābā yepmaŋpa Anutu tāŋo man buramiwani āmawebe ude tāŋkuŋ. ¹⁹ Ude tāŋkuro uwā Kristotā mena ba tāktākna tāŋmeham taŋjirān Kudupi Munapik tāŋo kehāromi terak kudān kudupi kehāromi nikek mebāri mebāri pewa ahāŋkuŋ. Nāk Jerusalemā pāŋku Ilirikum kome u bāmopi-ken Kristo tāŋo manbiŋam yāŋahāŋtāŋ pāŋku epān u kāda tākta yāwani u tāŋ tāreŋkut. ²⁰ ⁱ Tānpākaŋ nadāk kehāromi kubāgān ŋode nadāk tāyat; Jesu tāŋo manbiŋam yāŋahāk tāyat uwā, guŋ ābot bureni-inik, Kristo tāŋo wāpi biŋam nāmo nadāk tākaŋ-ken ugān yāŋahākta nadāk tāyat. Nāk āma kubātā epān tāŋpani-ken u tākta nāmo nadātāt. ²¹ Nāmoinik, Anutu tāŋo mantā ŋode yāyak udegān tākta nadātāt;

Āmawebe mani biŋam nāmo yāwerani u api kaŋpāŋ nadāwā tumney.

^f 15:12 Rev 5:5 ^g 15:16 Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17 ^h 15:18 2Ko 3:5

ⁱ 15:20 2Ko 10:15-16

Bureni, ämawebe mani biŋam nämo nadäwanitä api nadäwä tumneŋ.

Ais 52:15

Pol Rom kome kukta nadäk tawaŋ peŋkuk

22^j Tänpäkaŋ epän ŋonitä kadäni käroni nepmäŋit yäpmäŋ äbänjirän in täga nämo äre tabätat. 23^k Upäŋ kome ŋo käda epän täŋ paotat unita, ba kadäni käroni-inik äre tabäkta nadäŋ yäpmäŋ äbätat unita kadäni ŋoken täga käwep api äre tabäwet. 24^k Näk Spen kome kwayäŋ täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmaŋpa täreŋjirän täŋkentäŋ namiŋjirä Spen kome api kwet. 25^l Upäŋkaŋ pengänä Anutu täŋo kudupi ämawebe Jerusalem käda itkaŋ u päŋku yabäŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta kuyat. 26^m Äbot täŋpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkaŋ u täŋkentäŋ yämikta moneŋ peŋkuŋo u api yäpmäŋ kwet. 27ⁿ Tänpäkaŋ moneŋ u iniken gärip terak peŋkuŋ. Kädet ude täŋkuŋo u täga täŋkuŋ. Imata, Juda äbottä bänepi yepmäŋ towikta tuŋum tägagämän Anutu-ken nanik yämiŋkuŋ. Unita kowata däpmäŋ tärekta Juda äbot täŋo gup käda täŋkentäŋ yämikta yäwani. 28° Eruk moneŋ u yäpmäŋ päŋku Jerusalem äbot täŋpani jäwäri itkaŋ unita yäma tärewänkaŋ Spen kome kwa yäŋpäŋä äre tabäŋpäŋ it tepmaŋkaŋ api kwet. 29° Täŋkaŋ ŋode nadätat; Kadäni inken ärewayäŋ täyat-ken ukenä Kristo täŋo iron pähap näkken tokneŋ pätak u api duiŋ tamet.

30^p Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadäŋ imikinik täk täkamäŋ unita, ba iron kädet Munapiktä nin bämopnin-ken pewän ahäŋkuŋo unita yäŋpäŋ ŋode peŋ täwetat; Komi epän täyat ŋo täŋmeham takta näka yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋpik man yäk täkot. 31° Ude täŋjirä Anututä äyuŋ täŋ namiŋpäŋ äma Judia komeken nanik Anutu täŋo man bitnäc täk täkaŋ u keri-ken nanik kaŋ nämagurän. Ba in Anutu-ken yäŋpiniŋjirä Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä täŋkentäk yäpmäŋ kwayäŋ täyat unita gärip i kaŋ nadäwut. 32° Ude täŋjirä Anututä nadäŋ namiŋjirän inken oretoret terak äre tabäŋpäŋ itpäŋ-nadäk säkgämän täŋpäŋ kehäromi bok kaŋ yäpna.

33° Tänpäkaŋ Anutu bänep pidäm mähe mi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

Äbot täŋpanita yäniŋoret man

16 ¹Eruk man kubä nadätat uwä ŋode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot täŋpani täŋkentäŋ yämik täyak u säkgämän

^j 15:22 Rom 1:10-13 ^k 15:24 1Ko 16:6 ^l 15:25 Apos 19:21 ^m 15:26 1Ko 16:1, 2Ko 8:1, 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 ⁿ 15:27 Rom 9:4, 1Ko 9:11 ^o 15:29 Rom 1:11 ^p 15:30 2Ko 1:11; Kol 4:3, 2Te 3:1

imagutpān kaŋ oraŋ imut yān nadātat. ²Anutu tāŋo kudupi āmawebetā kādet ude tākta yāwani unita udegān Ekāni tāŋo wāpi terak imagurirā imaka kubāta wāyākŋerŋpān yāŋirānā kaŋ tāŋkentān imut. U imata, wanotnin uwā nāk ba ābot tāŋpani māyap tāŋkentān nimik tāyak.

³ Tāŋkaŋ Prisila-kāt āpi Akwila, u nākkāt Kristota watā epān bok tāŋpani u bānep oretoret manna ŋo kaŋ yāmut. ⁴Yarā uwā nāk tāŋkentān namikta gupita nāmo iyap taŋkumān. Unita nākāgān nāmo yāniŋ oretat. Nāmo, guŋ ābotken nanik ābot tāŋpani uken-uken nanik u imaka, udegān bānep tāga nadān yāmik tākaŋ. ⁵ Tāŋkaŋ ābot tāŋpani āmawebe yanāpi unitā yotken kābeyā tāk tākaŋ u nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ yāwerut.

Tāŋkaŋ notnapak tāgagāmān Epainetus u nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. U Esia komeken intājukun-inik Jesuta nadākinik tāŋkuk. ⁶Tāŋkaŋ Maria, komi epān tāŋ tamik tāŋkuko unita nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ⁷Tāŋkaŋ Adronikus kenta Julius unita nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ yāwerut. Yarā uwā nāgātnin morāk kubāgān, komi yotken nākkāt bok itkumān. U aposoro yarā tāgagāmān yān yāwerani. Yarā uwā Jesuta nadākinik tāŋirān nāk māden nadākinik udegān tāŋkut.

⁸Tāŋkaŋ Ampliatus, Kristo wāpi terak notnapak gāripi-inik nadān imik tāyat unita nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ⁹Tāŋkaŋ Abanus, nākkāt Kristota watā epān bok tāŋpani unita nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba notnapak tāgagāmān kubā Stakis unita imaka, nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ¹⁰Tāŋkaŋ Apeles, Kristo tāŋo epān tāŋpani bureni-inik kubā unita nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Aristobulustā ābotken nanikta imaka, nākŋo bānep tāga manna ŋo kaŋ iwerut.

¹¹Tāŋkaŋ nākŋakāt nanik Herodian unita nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Nasisus tāŋo ābotken nanik Ekānita nadākinik tāŋpani unita imaka, nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ yāwerut.

¹²Tāŋkaŋ webe yarā Ekāni tāŋo watā epān tāŋpani wāpi Trifinia kenta Trifosa unita nākŋo bānep oretoret manna ŋo kaŋ yāwerut. Ba wanotna tāgagāmān Pesis unita imaka. U Ekānita watā epān kehāromi tāk tāyak. ¹³ Tāŋkaŋ bānep oretoret manna ŋo Rufus kaŋ iwerut. Rufus uwā Ekāni tāŋo iwarāntāki tāgagāmān kubā. Ba Rufus miŋi imaka, nākŋo bānep tāga manna ŋo kaŋ iwerut. U nākŋo meŋna ude itkuk.

¹⁴Tāŋkaŋ nākŋo bānep oretoret manna ŋo Asinkritis, Flegon, Hemes, Patrobas ba Hemas ukāt notniye ātu penta it tākaŋ u kaŋ yāwerut.

¹⁵Tāŋkaŋ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kāt Anutu tāŋo kudupi āmawebe penta it tākaŋ unita imaka kaŋ yāwerut.

⁹ 16:3 Apos 18:2,18,26 ¹ 16:5 1Ko 16:15,19, 2Ti 1:15 ⁵ 16:13 Mak 15:21

16^t Tānpākaŋ äbot tānpanitā tāk tākaŋ ude kowat iniŋ orerän tāk tākot. Tānkaŋ Kristo tāŋo äbot komeni komeni kuduŋtagäntä bānep oretoret man tamikaŋ ŋo.

Jukuman tärek-tärek

17^u Eruk notnaye, äma ätu tāŋo mebäri täwerayāŋ täyat unita ket nadāŋ täpäneŋpāŋ kuŋatneŋ; Äma man bureni täwetpāŋ täwoŋärewni u mäde ut imiŋpāŋ äbot tānpani bāmopi-ken duŋ-wewek kädet mebäri mebäri pewä ahäk tākaŋ unita watāni it tākot. Äma udewanitā äma tāŋo nadākiniki tānŋewä putärek tākaŋ unita yabāŋ umuntaŋ pāŋku injingän itneŋ. 18^v Nadākaŋ, äma udewani Ekāninin Kristo tāŋo epän nämo tāk tākaŋ. Nämoinik, u iniken gup tāŋo nadāŋ gārip ugānpāŋ iwarän tānŋpāŋ tāk tākaŋ. Ude tānkaŋ bānep ärik-ärik man me pidām terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadāwä tumbani u tänyākŋat tākaŋ. 19^w Täŋ, inä Anutu tāŋo man iwarän tāŋirä intāŋo biŋam ämawebe kudup nadāŋ moreŋkuŋ. Uita näk inta oretoret pähap nadāŋ tamitat upāŋkaŋ ŋode kaŋ irut yāŋ nadātat; Kudän siwoŋi kädetta nadāwä tumbāpāŋ waki täktäk kädetta nadāwä tumākta guŋ ude kaŋ irut. 20^x Ude irirä bānep kwini terak irit tāŋo mähemi Anutu unitā ätu nanak itkaŋ tāŋkentāŋ tamiŋirän Satan yeŋiwat päpmo api yeŋjakŋitneŋ. Eruk Ekāninin Jesu tāŋo orakorakitā inken it tamik täyon.

21^y E man kubä ŋode; Näkkät epän bok tānpani Timoti unitā inta bānep oretoret man täwetak. Ba näkŋakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkaŋ. 22 Tānpākaŋ äma Pol tāŋo meni jinom yāpmāŋpāŋ man päke kudän täyat ŋo, Tetius näk imaka, Ekāni wāpi terak bānep oretoret man täwetat. 23^z Tānkaŋ Gaius imaka, bānep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yāŋnākŋat pāŋku nepmaŋpāŋ watā it namik täyak, ba ŋo nanik äbot tānpani kuduŋtagänta imaka, watā säkgämän it yämik täyak. Tānpākaŋ yotpārare ŋonitāŋo moneŋ watā irani wāpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bānep oretoret man täwetkamän. 24 Eruk Ekāninin Jesu Kristo tāŋo orakoraki unitā in kuduŋtagän-ken it tamik täyon.

Anutu wāpi iniŋoret tākāna!

25-26^a Anutu wāpi iniŋoret tākāna! Anutu u nadākinikjin täga tāŋ-kehāromtaŋ tamiŋpāŋ tepmaŋpāŋ kehāromigän itneŋ, Jesu Kristo tāŋo Manbiŋam Täga, näkä täwetpāŋ täwoŋäreŋ täyat unitā yäyak ude. Manbiŋam Täga u bian käbop it yāpmāŋ äbukopāŋ apiŋo unitāŋo bureni

^t 16:16 1Ko 16:20, 1Pi 5:14 ^u 16:17 Mat 7:15; Tai 3:10 ^v 16:18 Plp 3:19; Kol 2:4, 2Pi 2:3

^w 16:19 Rom 1:8; Mat 10:16, 1Ko 14:20 ^x 16:20 Rom 15:33; Stt 3:15 ^y 16:21 Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4 ^z 16:23 1Ko 1:14 ^a 16:25 Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5

profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahänkuk. Ude tänpäj Anutu tärek-täreki nämö it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiñam u nadäkinik tänpäj buramineñta peñ niwerirän yäñahäk takamäj. ^{27^b} Tänpäkañ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähehi. Unita kudän Jesu Kristotä täñkuko uterak epmäget kudän ba iniñ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämö ärok täyon. U Bureni!

^b 16:27 1Ti 1:17; Jud 25

1 Korin

Korin äbot tänpäni täño nadäk ätu yäpä siwoŋtakta Poltä manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

1 ¹Näk Pol, Anutu täño nadäk tawaŋ terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Tänpäkaŋ notninpak Sostenes-kät nektä man ŋo kudän tänpäŋ Anutu täño äbot tänpäni ämawebe Korin yotpärare-ken itkaŋ inta peda äretak. ²Inä Jesu Kristotä Anutu iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ tepmaŋpani. Jesu Kristo uwä in ba nintäño Ekäni, ba ämawebe komeni komeni Ekäninin Jesu Kristo iniŋoret täkaŋ unitäño Ekäni kubä ugän. Nin kudup Anututä kudupi ämawebeniye ude itta yänpäbä nipmaŋpani. ³^bEruk Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Poltä Anutu bänep täga man iwetkuk

⁴Kristo Jesu terak Anututä bänep iron taŋi täŋ tamiŋkuko unita inta yänpäŋ kadäni kadäni Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁵Bänep täga man iwet täyat uwä ŋodeta; Kristo terak iron taŋi täŋ tamani. Kristo uterak Anututä imaka säkgämän säkgämän inken pewän tokŋeŋ parirän u gänaŋ it täkaŋ. U täŋkentäŋ tamiŋirän mani bureni nadäwä tärewäpäŋ mejintä u yäŋahäk täkaŋ. ⁶Bureni! Kristo täño man in täwetkumäño u bänepjin-ken jäwäri äpmonkuk. ⁷^cUnita apiŋo Ekäninin Jesu Kristotä äneŋi äbäkta dapun käroŋ täŋ itkaŋ-ken Munapik-ken nanik iron kubäta nämo wäyäkŋek täkaŋ. ⁸^dTänpäkaŋ Kristo unitä täŋ-kehäromtaŋ tamiŋirän nämo kwitaŋpäŋ it yäpmäŋ äroŋirä Ekäni Jesu Kristo täño kadäni pähap api ahäŋ tamek. Ude täŋ-kehäromtaŋ tamiŋirän kadäni

^a 1:2 1Ko 6:11; Apos 9:14 ^b 1:3 Rom 1:7 ^c 1:7 Luk 17:30, 2Te 1:7; Tai 2:13 ^d 1:8 Plp 1:6, 1Te 3:13, 5:23

pāhap uken momijin nāmōtā api itneŋ. ⁹eTāŋpākaŋ Anutu u man kubā-yāŋ kubā-yāŋ nāmō tāk tāyak. Nāmō, u nanaki Ekāninin Jesu Kristo ukāt bānep kubāgān itta yāŋpābā nīpmaŋkuko uwā imaka tāŋ tamikta yāŋkuko u pāra nāmō, bureniŋān api tāŋ tamek.

Äbot tāŋpani bāmopi-ken duŋ-wewek ahāŋkuk

¹⁰fEruk notnaye, Ekāninin Jesu Kristo wāpi terak man kehāromi ŋode tāwetat; In yāŋawāt-awāt nāmō tāneŋ. Nāmō, duŋ-wewek man peŋpāŋ nadāk-gārip kubāgān peŋpāŋ äbot kubāgān ude kaŋ irut. ¹¹Notnaye, äma ätu notjinpak Kloe unitā äbotken naniktā äbā ŋode näwetkuŋ; In bāmopjin-ken yāŋawāt-awāt terak man mebāri mebāri ŋode yāk tākaŋ; ¹²gIn ätutā Ninā Pol iwat tākamāŋ yāŋ yāk tākaŋ. Yāŋjirā ätutā Nin Apolos iwat tākamāŋ yāŋ yāk tākaŋ. Tāŋ, ätutā Nin Pita iwat tākamāŋ yāŋ yāk tākaŋ. Tāŋ, ätutāwā ŋode yāk tākaŋ; Ude nāmō, nin uwā Kristo iwat tākamāŋ yāŋ yāk tākaŋ. ¹³Wa! Ude tāk tākaŋ uwā Kristo kwāk duk tākaŋ bumik! Jide? Pol näkä inta yāŋpāŋ päya kwakāp terak äroŋkut? Ba näk näwarāntākta ume yāpuŋ?

¹⁴hNāmoinik, näk in mäyap nāmō ärut tamīŋkuro unita Anututa bānep tāga nadāŋ imitat. Näk Krispus kenta Gaius ugānpāŋ ume ärut yāmiŋkut. ¹⁵Unita kubātā Näk Pol iwarāntākta ume yāput yāŋ yānaŋi nāmō. ¹⁶iE, Stefanas äboriye imaka ume ärut yāmiŋkut. Tāŋkaŋ äma ätu ume ärut yāmiŋkut ba nāmō ärut yāmiŋkuro u nāmō nadātat. ¹⁷JBureni tāwetat, Kristotā ume ärutärut piä tākta nāmō nepmaŋpān äbut. U iniken Manbiŋam Tāga yāŋahākta naniŋ kireŋkuk. Tāŋpākaŋ mani biŋam yāŋahāk tāyat uwā kome tāŋo nadāk-nadāk terak nāmō yāŋahāk tāyat. Nāmō, ude tāŋjira Kristotā päya kwakāp terak kumbuko unitāŋo kehāromi imaka jopi kubā tāŋpekta.

Anutu tāŋo kehāromi u Kristo

¹⁸kTāŋpākaŋ ämawebe paot-paotta biŋam tāŋpanitā päya kwakāp tāŋo manbiŋamta nadāŋjirā guŋ tāŋo man ude tāk tāyak. Tāŋ, ämawebe waki kerī-ken nanik nimagurani ninā manbiŋam u nadāŋitna Anutu tāŋo kehāromi, ämawebe yāpätägakta, ude tāk tāyak. ¹⁹Unita Anutu tāŋo man ŋode kudān tāwani;

Näk äma nadāk-nadāk ikek yāŋ yāwerani unitāŋo nadāk-nadāki api pewa paotneŋ.

Nadāk-nadāki pewa paorirā guŋ ude api itneŋ yāk.

Ais 29:14

^e 1:9 1Jo 1:3, 1Ko 10:13, 1Te 5:24 ^f 1:10 Plp 2:2 ^g 1:12 1Ko 3:4; Apos 18:24-28; Jon 1:42
^h 1:14 Apos 18:8; Rom 16:23 ⁱ 1:16 1Ko 16:15 ^j 1:17 Mat 28:19; Jon 4:2 ^k 1:18 2Ko 4:3; Rom 1:16

20^lEruk u kawut! Äma nadäk-nadäki ärowani nitek unita jide yänayän? Ba äma man kudän äpmonpani daniñpäj nadäk täjpanita jide? Ba äma kome ñonitänjo man yäkta meni pidämi unita jide yänayän? Ude nämo! Anututä kome ñonitänjo nadäk-nadäk ärowani täjpewän guñ täjjo nadäk-nadäk ude äworeñkuk.

21^mUwä ñode; Anututä iniken nadäk iwatpäj kädet itpipiñpewän ämawebetä iniken nadäk-nadäk terak Anutu täjjo mebäri täga nämo nadäwä tumneñ. Unita Anututä kädet kubä pewän ahänjkuko u ñode; Ämawebe, guñ täjjo man nintä yänahäwani u nadänpäj Jesuta nadäkinik täk täkañ uwä Anututä ämawebe u inita biñam yämagut täyak. 22ⁿBureni, Juda ämatä kudän kudupi kakta wari yäk täkañ, ba Grik ämatä kome täjjo nadäk-nadäk ärowani unita nadäkinik täk täkañ. 23^oUpänkañ ninä man ñode yänahäk täkamän; Kristo u päya kwaköp terak kumbuk! Täjpäkañ Juda ämatä man u nadänjirä nadänañi nämo ude täk täyak. Ba Grik ämatä man u nadänjirä guñ täjjo man ude täk täyak. 24^pUpänkañ ämawebe Anututä inita biñam iwoyäwani, Juda äbotken nanik ba Grik äbotken nanik imaka, Kristo täjjo biñam u nadänjitna Anutu täjjo kehäromi ba nadäk-nadäk kädet bureni ude täk täyak. 25^qBureni-inik, Anutu täjjo man ämatä u nadänjirä guñ täjjo man täk täyak uwä kome täjjo nadäk-nadäk irepmi morek täyak. Täjkañ Anutu täjjo täktäki, ämatä u kañpäj nadänjirä kwini ba jopi ude täk täyak uwä äma täjjo kehäromi irepmi morek täyak.

26^rEruk notnaye, in jidewanitä irirä Anututä yänpübä tepmañpän inita biñam täjkuñ? Komen äma inamiken inken nanik mäyaptä äma nadäwani ude nämo itkuñ. Ba inken nanik mäyaptä äma ekäni ude nämo itkuñ. Ba inken nanik mäyaptä udegän, äma wäpi biñam ikek täjjo ironiñiye nämo itkuñ. 27^wWäpjin biñam ikek nämo upänkañ komen ämatä mäyäk tawut yänpäj Anututä ämawebe nadäk-nadäki guñ täjjo bumik upäj inita iwoyänjkuk. Ba komen äma inita nadänjirä kehäromi nitek täjpani unitä mäyäk nadäkta, ämawebe kwini yän yäwerani upäj inita yäpuk. 28^xUwä ämawebe wäpi biñam ikek nämo, upäj yämagutkuk, ba ämawebe äma nadäkinik nämo täjpanitä unita nadäwä äpani-inik, jirañ ude täk täkañ upäj yäpuk. Ude täjkañ imaka komen ämatä nadäwä ärowani täk täkañ u awähutkuk. 29^yUde täjkkuko uwä äma kubätä Anutu inamiken iniken wäpi yäpmäj akukta käderi täjpipiñkuk. 30^zUnita ket ñode nadäwut! Anututä ini Jesu Kristo dubini-ken tepmañkuk. Täjpäkañ Anututä yänpewän Kristo uwä nintänjo kome yäpmänjirän Anututä

^l 1:20 Ais 19:12; Ais 33:18; Ais 44:25; Jop 12:17 ^m 1:21 Mat 11:25 ⁿ 1:22 Mat 12:38; Apos 17:28,32 ^o 1:23 Rom 9:32, 1Ko 2:14 ^p 1:24 Kol 2:3 ^q 1:25 2Ko 13:4

^r 1:26 Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5 ^s 1:29 Rom 3:27; Efe 2:9 ^t 1:30 Jer 23:5-6; Jon 17:19, 2Ko 5:21

nibāñpāñ Jesu Kristo unitāño nadāk-nadāki tāgagāmān ba tāktāki siwoñi kak tāyak. Tāñpākañ, Kristotā momi tāño kehāromi yāpmāñ āpuko unita apiño momitā nāmo nimagurirān kudupi it tākamāñ.

³¹“Eruk, ude unita Anutu tāño man ñode kudān tāwani unitā kañ kehārom tawān;

*Āma kubātā imaka kubāta biñam pāhap yāwa yāñpāñā Anutu-tagān
biñam kañ yāwān.*

Jer 9:24

Kristo kumbuko unitāño manbiñam

2 ¹ Eruk notnaye, Anutu tāño man bureni, bian kābop itkuko u yāñahāñpāñ tāwetta inken āreñkuro kadāni uken nākñaken wāpna biñam nāmo yāpmāñ akuñkut. Man gāripi nitek terak, bānepjin jop ārikta ba āma nadāwani tāño man terak nāmo tāwetkut. ² Nāmo, nāk ñode nadāñpāñ āreñkut; Kuñkañ imaka kubā tāño biñam nāmo api yāwet. Jesu Kristo-tagān, ba u pāya kwakāp terak kumbuko unitagān api yāñahāñpāñ tāweret yāñ nadāk kehāromi ude peñkut. ³ Unita āreñpāñ kehāromina nitek nāmo, umuntañkañ dādātna kwaiñirā in bāmojpin-ken itkut. ⁴ Tāñpākañ manbiñam yāñahāñpāñ tāwetkuro uwā āma nadāk-nadāki ārowani tāño man terak, ba bānep ārik-ārik man nāmo tāwetkut. Nāmo, man tāwetkuro uterak Munapik tāño kehāromini kwawak ahāñjirān kañpāñ nākño man unita nadāwā bureni tāñkuk. ⁵ Ude tāñkuro uwā nadākinikjintā āma tāño nadāk-nadāk terak nāmo yēngāmā penēñta tāñkut. Nāmo, nadākinikjin Anutu tāño kehāromi terak yeñ tāpānenēñta ude tāñkut.

Anutu tāño nadāk-nadāk tāga

⁶ Tāñ, āmawebe nadākiniki āma bureni āworewanitā manbiñam yāñahāk tāyat unita manbiñam nadāk-nadāk bureni Anutu-ken nanik pewān ahāwani yāñ nadāk tākañ. Tāñpākañ nadāk-nadāk u kome tāño nadāk-nadāk nāmo, ba nadāk-nadāk kome ñonitāño āma ekāni ekāni, pewā paotta yāwani unitā nadāñpāñ yāpmāñ kuñat tākañ u nāmo. ⁷ Nāmoinik, nadāk-nadāk nākā yāñahāk tāyat uwā Anutu tāño nadāk-nadāk kābop it yāpmāñ ābuko u. Tāñpākañ nin nadāk-nadāk uterak kunumta biñam tāneta bian-inik, kunum kenta kome nāmo ahāñjirān iwoyāñkuk. ⁸ Tāñ, nadāk-nadāk u kome ñonitāño āma ekāni ekānitā nāmoinik nadāwā tumbuñ. U nadāwā tumbuñ yāwānāku kunum tāño Ekāni pāya kwakāp terak nāmo utpewā kumbān. ⁹ Tāñpākañ manbiñam nintā yāñahāk tākamāñ unita man kubā Anutu tāño man ñode kudān tāwani;

^u 1:31 Jer 9:24, 2Ko 10:17 ^v 2:1 1Ko 1:17 ^w 2:2 Gal 6:14 ^x 2:3 Apos 18:9, 2Ko 10:1
^y 2:4 1Te 1:5 ^z 2:6 Efe 4:13; Plp 3:15 ^a 2:7 Rom 16:25 ^b 2:8 Luk 23:34; Jem 2:1

*Anututä ämawebe gäripi nadäj imik täkaņ unita imaka säkgämän-inik,
inipärik kubä täņtuņum taņpäņ peņ yämiņkuk.*

*U äma dapuritä nämo käwani, ba jukunitä nämo nadäwani, ba unita
juku piņpäņ nadäwä tärenaņi nämo.* Ais 64:4

10^c Imaka säkgämän uwä bian käbop itkukopäj Anututä Munapiki terak niwojärenkuk. Nadäkaņ, Anutu täņo Munapikitä imaka kuduhtagän nadäwän tärek täyak. Täņkaņ Anutu täņo nadäk-nadäk äpmonņani imaka, nadäwän tärek täyak. 11^d Uwä ŋode; Äma kubätä noripaki täņo nadäk-nadäki täga nämo nadäwän täreneņ. Nämo, äma u iniken mäjoni-tägän nadäk-nadäki täga nadäwek. Täņpäkaņ Anutu udegän, äma kubätä Anutu täņo nadäk-nadäki täga nämo nadäwän täreneņ. Nämo, iniken Munapiki-tägän täga nadäwek. 12^e Eruk, ninä kome ŋonitäjō mäjo nämo yäpumäj. Nämo, Munapik Anutu-ken nanik yäpumäjō u mebäri ŋodeta yäpumäj; Iron mebäri mebäri Anututä nimiņkuko u nadäna tumäkta. 13^f Unita imaka unitäjō manbiņam yäņahäk täkamäj uwä äma täņo man terak nämo täwetpäņ täwoņärek täkamäj. Nämo, man Munapiktä niwetpäņ niwojärewani uterak täwetpäņ täwoņärek täk täkamäj. Bureni, Munapik täņo nadäk-nadäkä man äma Kudupi Munapik ikektä täga nadänaņi uterak täwetpäņ täwoņärek täk täkamäj.

14^g Täņ, ämawebe Kudupi Munapik ikek nämo uwä imaka Munapik-ken nanikpäņ täga nämo yäpneņ. Nämo, äma udewanitä imaka Munapik-ken nanik unita nadäwä jopi ude täk täkaņ unita. Ba imaka udewani täņo mebäri täga nämo nadäwä täreneņ. Imata, äma Munapik ikek-tägän imaka Munapik-ken nanik täga kaņpäņ nadäwä täreneņ. 15^h Täņkaņ äma Munapik ikektä imaka kuduhtagän kaņpäņ nadäwä tärewäpäņ yäpmäj danik täkaņ upäņkaņ äma Munapik ikek nämo uwä äma unitäjō mebäri täga nämo kaņpäņ nadäwä tärewäpäņ yäpmäj danineņ. Man unita Anutu täņo man ŋode kudän täwani;

16ⁱ *Komen äma netätä Ekäni täņo nadäk-nadäki nadäwän tärewäpäņ
nadäk-nadäk ätu imiņkuk?* Ais 40:13

Täga nämo! Täņ, ninä Kristo täņo nadäk-nadäk iņitkamäj.

Äbot täņpanita watä irit täņo man

3 1^j Eruk notnaye, äma Kudupi Munapik ikeкта man täga yäwetnaņi, man udewani bian in täga nämo täwetnaņi. Nämo, äma kome täņo nadäk pen iņiranita täga yäwetnaņi udegän täwetpäņ täwojärenkuk.

^c 2:10 Mat 13:11 ^d 2:11 Snd 20:27 ^e 2:12 Jon 16:13-14 ^f 2:13 1Ko 2:4 ^g 2:14 Jon 8:47, 14:17, 1Ko 1:23 ^h 2:15 1Jo 2:20 ⁱ 2:16 Rom 11:34 ^j 3:1 Jon 16:12

Kadäni uken in Kristo täño nadäk kädet terak nämo tägaŋkaŋ nanak paki ude pen itkuŋ. ²^k Unita man täwetpäŋ täwoŋäreŋ täŋkuro u ketem kehäromi ude nämo, ketem näbäni, nonoŋ udewanipäŋ tepmäŋ towik täŋkut. Imata, ketem bureni nakta kehäromi nitek nämo itkuŋ. Upäŋkaŋ apiŋo inidegän itkaŋ! ³^l In nadäk kädet biani u pen iwaräntäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ. Notta kokwawak nadäk-nadäk ba yäŋ-ämikämik kädet u inken pen pätak. Unita in bänep nadäk-nadäk waki kädet-ken pen itkaŋ yäŋ bureni täwetat. Komen äma täño kudängän täk täkaŋ. ⁴^m In ätutäwä ŋode yäk täkaŋ; Nin Poltä äbotken nanik. Täŋjirä ätutäwä Nin Apolostä äbotken nanik yäŋ yäk täkaŋ. Kädet u iwat täkaŋ uwä komen äma täño kädetgän iwat täkaŋ.

⁵Wa! Apolos u äma jidewani? Ba näk Pol imaka, äma jidewani unita nin unitä äbotken nanik yäŋ yäk täkaŋ? Nek watä piä äma jopigän, Ekänitä piä man ini-ini nimikuk. Nektä piä täk täkamäk unitä täŋpewän in Kristota nadäkinik täŋkuŋ. ⁶U man wärani ŋode bumik; Näkä yänat täŋpakaŋ Apolostä ume piŋ yäbat täyak. Upäŋkaŋ Anututä ini ketem bureni pewän ahäk täkaŋ. ⁷Unita äma yänat täŋpani u wäpi biŋam ikek nämo. Ba äma ume piŋ yäbarani u imaka, wäpi biŋam ikek nämo. Nämoinik, Anutu, ketem bureni täŋ pewän ahäk täkaŋ u kubä-tägän wäpi biŋam ikek. ⁸Täŋkaŋ äma yänat täŋpani u ba äma ume piŋ yäbarani uwä mebäri kubätagän piä täk täkamän. Unita piä iniken iniken uterak gwäki kowata api yäpdeŋ. ⁹ⁿ Unita ŋode täwetat; Nekä Anutu täño piäken piä kubägän täk täkamäk. Täŋpakaŋ inä Anutu täño piä ude.

Ba in eŋi kubä Anututä täŋ itak ude. ¹⁰^o Täŋpakaŋ näkä Anututä nadäk namiŋkuko uterak eŋi täkta mebäri nadäwani äma ude itkaŋ eŋi unitäŋo bek äneŋkut. Eruk bek uterak äma ätutä eŋi päraŋi täŋ itkaŋ. Täŋpakaŋ äma kubäkubä eŋi u täkta nadäŋ dämiŋkinik täŋkaŋ täneŋ. ¹¹^p Täŋpakaŋ bek äneŋkuro uwä Jesu. Uwä eŋi unitäŋo mebärita itak. Äma kubätä eŋi unitäŋo mebärita kudupi kubä täga nämo pewek. ¹²Upäŋkaŋ äma ätutä bek uterak eŋi tänayäŋ täkaŋ uwä gol siliwa ba mobä säkgämän säkgämänpäŋ api täneŋ. Täŋjirä ätutäwä ket nämo nadäwä tumbäkaŋ imaka pidämi ŋodewanipäŋ api täneŋ; Päya kujat näbäni, gwängwäng kujat ba tepäraŋpäŋ api täneŋ. ¹³^q Ude tänayäŋ täŋopäŋ piä tänayäŋ täño unitäŋo bureni Kristo täño Kadäni Pähapken kwawak api ahäŋ morewek. Kadäni pähap u kädäp ikek ahäŋkaŋ kädäp unitä äma kubäkubä täño piäni uken api täŋ-yabäwek. ¹⁴Kädäptä täŋ-yabäŋjirän äma kubä eŋi, bek uterak täŋpayäŋ täyak uwä nämo ijiwänä äma uwä kowata täga api yäpek. ¹⁵Täŋpakaŋ äma kubä bek uterak täŋpayäŋ täkopäŋ kädäptä

^k 3:2 Hib 5:12-13, 1Pi 2:2 ^l 3:3 1Ko 1:10-11, 1Ko 11:18 ^m 3:4 1Ko 1:12

ⁿ 3:9 Mat 13:3-9; Efe 2:20-22 ^o 3:10 1Ko 15:10, 2Pi 3:15 ^p 3:11 Ais 28:16, 1Pi 2:4-6

^q 3:13 1Ko 4:5, 2Te 1:7-10

kudup ijin paoränä mäyäk pähap api nadäwek. Ini uwä nämo api paoreko upänkanj äma kädäp gänañ nanik wädän tarupmitnero ude.

Äma nämo yäniñ oretneñ

¹⁶ Eruk, äbot täñpani inta ñode täwerayän täyat u nämo nadäkanj? In uwä Anutu täño kudupi yot, Kudupi Munapikitä u it täyak. ¹⁷Unita äma kubätä Anutu täño eñi u täñpän wanayän täño uwä Anututä kowata udegän äma u api täñpän waneñ. Imata, eñi uwä Anututä inita iwoyäwani. Täñpäkanj eñi uwä in ubayän.

¹⁸Nadäkanj? In bämopjin-ken nanik kubätä kome ño terak nadäk-nadäk ikek itat yän nadäweko uwä iniken bänepi täñikñarek. Eruk äma uwä nadäk udewani mäde ut imiñpäñ nadäk-nadäk komen ämatä U guñ täño bumik yän yäk täkanj u yäpayän täko uwä nadäk-nadäk bureni nitek api irek. ¹⁹^s U imata, kome ñonitänjo nadäk-nadäk täga uwä Anutu iñamikenä guñ täño nadäk-nadäk täyak. Man unita Anutu täño man kudän kubätä ñode yäyak;

*Anututä täñpewän äma täño nadäk-nadäktä äyänutpäñ äma ini
täñpäwak täkanj.*

Jop 5:13

²⁰ Täñpäkanj Anutu täño man kudän kubätä ñode yäkgän täyak;

Komen ämawebe täño nadäk-nadäki u Ekäni dapuri-ken jopi ude täkanj.
Sam 94:11

²¹Unita äma täño täktäkita nadäwä ärowani täñpäpäñ wäpi biñam yäpmän ärokärok kädet u kanj pewut. U imata, imaka imaka päke u in täñkentän tamikta biñamgän. ²²Pol, Apolos, Pita, ba kome ño, ba irit ba kumän-kumän, imaka apiño itkanj ba kämi api itneñ u kudup in täñkentän tamikta biñam. ²³Täñpäkanj inä Kristota biñam täñjirä Kristo uwä Anututa biñam täyak.

Kristo täño aposoroniyeta man

4 ¹^u In ninta ñode nadäneñ; Kristo täño piä watä ämaniye, Anutu täño man käbop itkuko u yänahäkta piä man yän yämani yän nadäneñ. ²^v Eruk, äma udewani piä kerik-ken pewani u ñode täkta yäwani; Piä tägagän täñjirä piä mähemitä man buramik äma bureni yän nadän yämekta yäwani. ³Unita in ba kome ño terak man yäpmän daniwani ämatä manken nepmanpäñ piä täyat u yäpmän danikta nadäwätäk kubä

^r 3:16 1Ko 6:19, 2Ko 6:16 ^s 3:19 Jop 5:13 ^t 3:20 Sam 94:11 ^u 4:1 Tai 1:7

^v 4:2 Luk 12:42

nämo täk täyat. Nämo, näkŋa imaka, piä täk täyat u nämo yäpmän danik täyat. ^{4w} Tänpäkaŋ näkŋawä piä täktäk kädawä waki kubä nämo täk täyat yän nadätat. Upänkaŋ Anututä näkken momi kubä nämo kak täyak yän nämo yäyat. Nämo, piä täk täyat u Ekäni kubä-tägän yäpmän danik täyak. ^{5x} Unita Ekäni täŋo kadäni nämo ahänjirän äma kubä täŋo piä nämo yäpmän danineŋ. Ekänitä ini äbänkaŋ imaka bipmän uraniken käbop itkaŋ u kudup kwawak api pewän ahäneŋ. Täŋkaŋ äma täŋo bänep nadäk-nadäki käbop itak u imaka, kwawak api pewän ahäneŋ. Kadäni ugän Ekänitä äma kubäkubätä piäni kome terak itkaŋ täŋpani uterakgän api yäniŋ orerek.

Kristo täŋo piä ämaniyeta man

^{6y} Notnaye, Apolos-kät ninekta man yäyat ŋowä intä nek-täŋo kädet kuroŋ u kaŋpäŋ nadänkaŋ man ŋode yäwani täŋo mebäri nadäwä tumäkta; Anutu täŋo man kudän täwani ugän iwatneŋ. Injinken nadäk nämo yäpurärätpän iwatneŋ. Man u nadäkinik täŋkaŋ äma kubä täŋo wäpi biŋam yäpmän akuŋkaŋ kubä täŋo nämo yäpmän äpneŋ. ^{7z} Unita imata injinta äma ätu yärepmitpäŋ ärowani itkamän yän nadäk täkaŋ? Ba imatäken upän Anutu-ken nanik nämowä yäpmäk täkaŋ? Imaka imaka päke u kudup Anutu-ken nanik yäpmäk täkaŋ unita imata ninin pena ahäk täkaŋ yänkaŋ wäpjin biŋam yäpmän ärok täkaŋ?

^{8a} In ŋode käwep nadäk täkaŋ; Imaka imaka päke ŋo kudup yäpmän moreŋpäŋ tägagän itkamän yän nadäk täkaŋ. Jide? Inäku nin nirepmitpäŋ intäjukun äma täŋo wäp biŋam yäpmänkamän yän nadäk täkaŋ? Ude nämo! Bureni ude itkaŋ yäwänäku nin imaka, inkät intäjukun äma ude bok itkaŋ Wisikinik yän yäkkäne. ^{9b} Upänkaŋ nämo! Intä ninta nadäwä äpani täk täkaŋ unita ŋode bumik kaŋpäŋ nadätat; Anututä aposoro nin, äma äpani-inik ude, mäden-inik nipmaŋkuk. Ämawebe ba aŋero ba imaka päke u iŋamiken nidäpmän-pewä kumäkta biŋam ude bumik nipmaŋkuk. ^{10c} Bureni-inik! Kristota yänpäŋ ninta nadänjirä äma nadäk-nadäki nämo, guŋ ude itkaŋ yän nadänkaŋ injintawä nin Kristo täŋo kädetta nadäna tumäk-inik täŋpani yän nadäk täkaŋ. Ninä kehärominin nämo. Täŋ, inä Nin kehärominin nikek yän nadäk täkaŋ. Ba ämatä intäŋo wäpjin biŋam yäpmän akuŋkaŋ ninta mäde ut nimik täkaŋ. ^{11d} Nadäkaŋ? Bian umu itkumänjotä it yäpmän äbäkamän ŋo ketem umeta niŋjirä, ba tek däkŋeŋ jukut-jukut täŋpani wädäna ärowäkaŋ kuŋat täŋkumänjotä pen kuŋatkamän. Ba ämatä nidäpmänpäŋ niwat kireŋjirä patpat kometa wäyäkŋek takamän. ^{12e} Täŋkaŋ ketem yabän ahänpän

^w 4:4 Sam 143:2 ^x 4:5 1Ko 3:8 ^y 4:6 Rom 12:3 ^z 4:7 Rom 12:6 ^a 4:8 Rev 3:17,21

^b 4:9 Rom 8:36; Hib 10:33 ^c 4:10 1Ko 3:18 ^d 4:11 2Ko 11:23-27 ^e 4:12 Apos 18:3, 1Ko 9:14-15, 2Te 3:8; Sam 109:28; Mat 5:44

nakta ketnintä komi piä tänpän yabän ahäk takamän. Täjitna yänjärok man niwerirä upänkañ Anututä täñkentän yämän yänpän yänapik takamän. U komi piä nimik takañ unita täga yän nadänpän buramik takamän. ^{13f} Ninta man wakiwaki yäk takañ upänkañ kowata man kwini yawet takamän. Bureni-inik! Ninä ämatä jirañ ureñ tänpä kuk takañ udewani. Ämawebe injamiken jopi jäwäri, garok ikek ude itkamän. Ude itkumänötä pen it yäpmän äbakamän.

¹⁴ Man ño in mäyäk tamikta yänpän nämo yäyat. Nämoinik, nanaknaye bureni yän yänpän umun man kudän täñ tamitat. ^{15s} Kristo täño kädet täwetpän täwoñäreka äma bumta, 10,000 ude it tamikañ upänkañ nanjiye mäyap nämo. Näk pengän Manbiñam Täga täwerira nadäkinik täñkuño unita Jesu Kristo täño Manbiñam Täga uterak nanjin kubägan ude itkut. ^{16h} Unita man kehäromi ñode täwetat; In näkño kädet kuroñ iwatneñ. ¹⁷ⁱ Mebäri unitagän yänpän Timoti, Ekäni wäpi terak nanakna bureni-inik ba täñkentäkna tagagämän, gäripi nadän imik täyat u iniñ kireñira äretak. U Jesu Kristo täño kädet näkä iwatpän äbot täñpani ämawebe komeni komeni yawetpän yäwoñarek täk täyat unita guñ täneñ yänpän yänkodak tänpän kañ täwerän yänpän iniñ kiretat.

¹⁸ Tänpäkañ in ätutä ñode nadäkañ; Täga nämo päbä api nibäwek yän nadänkañ gup yäpmän ärokärok kudän täñ itkañ. ^{19j} Upänkañ Ekänitä nadän namänä näk inken bäräñeñ-inik api ärewet. Ärenpänjä äma gup yäpmän ärokärok kudän täñ itkañ unitäño mebäri api kañpän nadäwet. Äma uwä bureni pewä ahäk takañ ba mangän jop yäk takañ u api kañpän nadäwet. ^{20k} Unita nadäkañ? Anututä intäjukun irirän gämori-ken itkañ kuñat-kuñat kädet u man terakgän nämo, u kehäromini terak ahäk täyak. ²¹ Eruk, kädet jidewani u täñjira känäyän nadäkañ? Komi terak yäpän-siwon tawäpän kañ nipmanpän yän nadäkañ? Ba ninin kädetnin yäpna siwon tawäpän iritna gäripi nadänpän bänep kwini terak kañ äbän yän nadäkañ?

Kubokäret kädet iwarani iwat kirewut!

5 ^{1l} Eruk, ämatä intäño manbiñam ñode yänjirä nadäk täyat; Kubokäret kädet wakiinik kubä, guñ ämatä nämo täk takañ u in bämojjin-ken ahätak. Uwä ñode; Inkät nanik äma kubätä iniken miñi-kät pat takamän. ² Wära! In bämojjin-ken kädet udewani itak upänkañ imata nin täga itkamän, Anutu täño man nadäwani bureni yän yäk takañ? Ude nämo, gup yäpmän ärokärok kädetjin penpän injinta nadäwä wakiinik tänpäpän konäm butewaki tänañi takañ. Ude täñkañ äma waki ude täñpani u bämojjin-ken nanik yänjwat-pewä inigän itnañi täyak. ^{3m} Inä

^f 4:13 Kra 3:45 ^s 4:15 Gal 4:19 ^h 4:16 Plp 3:17, 1Te 1:6 ⁱ 4:17 Apos 19:22

^j 4:19 Apos 18:21 ^k 4:20 1Ko 2:4 ^l 5:1 Wkp 18:7-8; Lo 22:30; Lo 27:20 ^m 5:3 Kol 2:5

näka ban itak yäj nämo nadänej. Nämo, gupna ban itak upänkañ bänep nadäk-nadäkna inkät itak uwä näk inkät bureni it täyat bumik. Täñkañ inkät ude itkañ äma kudän wakiinik täñpani uku yäpmäj danitat. ⁴⁻⁵ ⁿ ° Unita man kehäromi ñode yäyat; In käbeyä täñpäñ Ekäni Jesutä käbeyä inkät bok itnayäj täkañ unitäño kehäromi terak äma waki täñpani u Satan keriken pewut. Ude täñjä gupi täñpän wawayäj täko upänkañ bänepi sukureñirän Ekäni täño kadäni pähapken mäjoni Ekänitä inita biñam äneñi kañ täñpän. Täñpäkañ bänep nadäk-nadäkna inkät bok itpäñ käbeyä kañ ahäwän.

⁶ ^p Unita nadäkañ? Nin täga itkamäj yäñpäñ gupjin yäpmäj ärok täkañ uwä täga nämo. Ñode nämo käwep nadäk täkañ; Yis täpurigän upänkañ käräga tañi-kät awähutpewä piä tañi täk täyak. ⁷ ^q Eruk äbot täñpani in uwä käräga ude. Unita in bämopjin-ken nanik yis biani u kudup täñurenñ täñpä kut. Ude täñkañ käräga säkgämän, yiskät nämo awähurani, Pasova kadäni-ken nak täkañ ude kañ irut. U imata, inä yiskät nämo awähurani äbot ude itta yäwani. Täñpäkañ nin ärut-paktañ nimani tom bätaki kubä it nimitak, tom bätaki, Pasova orekirit kadäni-ken däpmäj-pewä kumäk täkañ ude. Uwä Kristo, ninta yäñpäñ ärawa ude kumbuko u. ⁸ ^r Unita ämawebe Pasova ketem näna yäñpäñä yis biani ureñ täñpä kuk täkañ, in udegän momijin ba kädet wakiwaki u kudup kañ peñ morewut. Ude täñkañ bänep siwoñi terak, käräga yiskät nämo awähurani ude man bureni täño kädet iwatpäñ kuñat täkot.

⁹ ^s Eruk, manbiñam kubä bian kudän täñ tamiñkuro uterakä in ämawebe kubokäret kädet iwarani-kät bok kuñatta yäjiwätkut. ¹⁰ Täñpäkañ äma Anututa nämoinik nadänkañ kubokäret kädet, äma täño tuñum yabängärip täñpani, kubo äma ba anutu jopi yäniñ orerani ukät itpäñ-nadäkta ba man yäñpäñ-nadäkta nämo yäjiwätat. Nämo, äma udewani tokpek itkañ unita yabäj umuntañ päñku deken iren? ¹¹ ^t Nämo, äma ñodewanita yänkut; Äma näk äbot täñpani yänkañ kubokäret kädet, dapun-gärip kädet, anutu jopi yäniñoret kädet, ba äma täño wäpi yäpmäj äpani, ba ume nañkañ tängunguñ täñpani ba kubota täñpani, äma udewanita yäñpäñ kudän täñ tamiñkut. Äma udewani mäde ut yämiñpäñ ukät itpäñ-nadäk ba ketem bok naknak nämoinik tänej.

¹²⁻¹³ ^u ^v Unita nadäkañ? Ämawebe Anututa nämoinik nadäwani u yäpmäj danikta nämo itkamäj. Nämo, Anututä ini ämawebe udewani api yäpmäj daniwek. Täñpäkañ ninä äbot täñpani ämawebe yäpmäj daninañi. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Äma waki täñpani bämopjin-ken nanik yäwat kireñpewä kut!

Lo 17:7

ⁿ 5:4 Mat 16:19, 2Ko 13:10 ° 5:5 1Ti 1:20, 1Pi 4:6 ^p 5:6 Gal 5:9 ^q 5:7 Kis 13:7, 12:21; Ais 53:7, 1Pi 1:19 ^r 5:8 Lo 16:3 ^s 5:9 Mat 18:17, 2Te 3:14 ^t 5:11 2Te 3:6; Tai 3:10, 2Jo 10
^u 5:12 Mak 4:11 ^v 5:13 Lo 13:5, 17:7; Lo 22:24

Notjiye gapman täño manken nämö yepmanen

6 ¹Notnaye, intäño manbiñam ñode nadäk täyat; Inkät nanik kubätä noripakita bänepi wawäpäñ ämawebe Anututa nämö nadäk täkañ u iñamiken manken yepmak täkañ. Wa! Kädet u mäyäki! Äbot täñpani notjiye bämopi-ken täga yäpä täganañi nämö? ² Ai! Anutu täño kudupi ämawebe nintä ämawebe ba imaka imaka kome terak ba kunum gänañ it täkañ u intäjukun it yämiñpäñ api yäpmäj danine yäj nämö ba nadäkañ? Eruk, imaka tañi ude tänayäj tämäño unita in injin-tägän bäräpi täpuri täpuri bämopjin-ken ahäk täkañ u täga yäpä täganañi nämö? ³ Ba nin añero kunum gänañ it täkañ u imaka, api yäpmäj danine. Ude tänayäj tämäño unita kome terak ñonitäño bäräpi ahäj nimik täkañ u täga yäpmäj daninañ! ⁴ Unita man bämopjin-ken ahäjirän imata Anututa nadäkinik nämö täñpani-ken man u yäpmäj daniwut yäñpäñ kuk täkañ? ⁵ In mäyäk nadäwut yäñpäñ ude täwetat! Inken äma nadäk-nadäk ikektä man äbot täñpani notjiye bämopi-ken ahäwayäj täko u yäpmäj danikta kubä nämö itak ba? ⁶ In ude tänañi upäñkañ äbot täñpani kubätä noripaki wädäj päñku manken tejirän äma Kristota nämö nadäwanitä man u yäpmäj danik täkañ. Umuri pähap!

⁷ Inä äbot täñpani notjiye manken yepmak täkañ uwä kwawak ñode niwoñärek täyak; In kädet wakiken uku mäñkañ uba. Inä ñode täga nämö täneñ? Kubätä waki täñ gameko uwä jop kwiklinik täga nämö iren? Ba kubätä tuñumka kubo täweko uwä jop täga nämö käwen? ⁸ Upäñkañ ude nämö täk täkañ. Nämö, in injin buap upäñkañ kubota ba waki kowata kowata täk täkañ. ⁹⁻¹⁰ Upäñkañ jide? Man ñode nämö nadäk täkañ? Ämawebe gwäk pimiñpäñ kädet waki täk täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämö api itneñ. Unita bänepjin jop täñyäkñatneñta! Kubokäret kädet iwarani, Anutu jopi yäniñ orerani, webe äpiye nitek yäwarän täwani, ämanitä ämani noriye yäwarän täwani, kubota täñpani, äma täño tuñum yabängärrip täñpani, äma ume nañkañ tängunguñ täñpani, noriye wäpi yäpmäj äpäk-äpäk täñpani ba äma piä mähemiyä täñyäkñatpäñ moneñ tuñumi kubo täñ yämani, ämawebe udewani kubätä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämoinik api ärowek. ¹¹ Täñpakañ inken nanik ätu kädet ude täk täñpani. Upäñkañ Anututä momijin ärutpak täñpäñ tepmañpäñ inita biñam täñkuñ. Täñkañ Ekäni Jesu Kristo wäpi terak ba Anutunin täño Munapik unitäño kehäromini terak Anututä täñpewän iñamiken ämawebe siwoñi äbot ude itkañ.

^w 6:2 Dan 7:22; Mat 19:28; Rev 2:26, 3:21, 20:4 ^x 6:7 Mat 5:39, 1Te 5:15, 1Pi 3:9

^y 6:9 Gal 5:19-21; Efe 5:5; Rev 22:15 ^z 6:11 Tai 3:3-7

Gupjinä Anutu iniñ oretta biñam

^{12 a} Täñpäkañ äma kubätä ñode yäwek; Kristotä nämagutkuko unita näk imaka u ba u tagagän täñpet yäk. Yäwänä kowata ñode iweret; Täga yäyan upänkañ imaka u ba u täkta nadäk täyan u kuduptagäntä kädet siwoñi iwatta nämö täñkentän gamek. Täñpäkañ äma u ñode yäwek; Imaka u ba u kudup täga täkta naniñ kirewani yäk. Yäwänä ñode iweret; Ude upänkañ ñode nadäwen; Imaka u ba u jop kañira närepmirirän näk unita watä äma ude täga nämö iret. ^{13 b} Täñpäkañ äma uwä manna u utpäñ ñode yäwek; Ude nämö yäk. Kokna uwä ketem nakta biñam. Täñpäkañ ketem uwä koknata biñam. Anututä yarä u bok api pewän paotdeñ unita nadäwätäk nämö täk täyat yän yäwek. U bureni upänkañ ñode täwetat; Gupnin uwä kubokäret täkta biñam nämö. Nämoinik, u Ekänitä inita watä piä täñ imikta biñam. Ba Ekänitä ini gupnin kañiwatta biñam yäwani. ^{14 c} U imata, Anututä Jesu komegup ikek awañ gänañ nanik wädäj tädotkuk. Eruk, nin imaka udegän kehäromini terak komegup ikek api wädäj tädorek.

^{15 d} Jide? Gupjin uwä Kristo täño gupi moräk-moräktä itkañ yän nämö nadäkañ? Ude itkañ unita jide? Kristo täño gupi moräk uwä kubokäret webekät bok kentänjirän tagawek? Nämoinik! ^{16 e} Ba ñode nämö nadäk täkañ? Äma kubätä kubokäret webekät kentäweko uwä gup kubägän täkamän. Unitawä Anutu täño mantä kwawak ñode yäyak; Yarä uwä gup kubägän api tädeñ. ^{17 f} Täñpäkañ äma Ekäni-kät kentäk täkañ uwä mäjoni Ekäni-kät kubägän ude täkamän.

¹⁸Unita kubokäret kädet kañumuntañ metänpeñ kut. Imata, momi ätu täk täkamän uwä gupnin punin ñonitä-gän täk täkamän. Täñ, kubokäret kädet täk täkañ uwä iniken gupi ba bänepi bok täñpä wakiinik täk täkañ. ^{19 g} Ba man ñode pätak u nämö käwep nadäk täkañ? Gupjin uwä Kudupi Munapik, Anututä tamiñkuko bänepjin-ken it täyak unitäño kudupi yot ude itkañ. In injinta biñam nämö! ^{20 h} Nämoinik, inä Anutu, gwäki ärowani peñpäñ tämagutkuko unita biñam itkañ. Unita gupjintä Anutu wäpi biñam yäpmänj ärok täkot.

Yanäpi täktäk täño man

7 ¹Eruk, man kubäkubä kudän täñpäñ namiñkuño unitäño kowata kudän täñ tamitat ño. Inä ñode yänkuñ; Äma, webe nämö yäpneño uyaku täga. ²Ude täga yäk täkañ upänkañ kubokäret kädet täñ-inik pätak unita äma kubäkubä webeni nitek, ba webe kubäkubä äpiye nitek itneñ.

^a 6:12 1Ko 10:23 ^b 6:13 1Te 4:3-5 ^c 6:14 Rom 8:11, 1Ko 15:20, 2Ko 4:14 ^d 6:15 Rom 12:5; Efe 5:30 ^e 6:16 Mat 19:5 ^f 6:17 Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 ^g 6:19 1Ko 3:16 ^h 6:20 1Ko 7:23, 1Pi 1:18-19; Plp 1:20

³Tāŋkaŋ āma tāŋo gupi uwā webenita biŋam unita nāmo iyap tāwek. Tāŋpākaŋ udegān, webe tāŋo gupi uwā āpita biŋam unita nāmo iyap tāwek. ⁴Unita ŋode nadākot; Webeni ini-tāgān iniken gupita māhemi nāmo tāyak, āpitā webeni tāŋo gupita māhemi bok tākta yāwani. Tāŋ, udegān āpi ini-tāgān iniken gupita māhemi nāmo tāyak, webenitā āpi tāŋo gupita māhemi bok tākta yāwani. ⁵Unita nādapi tāŋpani in, gupjinta nāmo iyap tāneŋ. Tāŋ, yāŋpāŋ-nadāk tāŋpāŋ inigān inigān itpāŋ Anutu-ken yāŋapik piā kaŋ tādayāŋ nadāŋpāŋā inigān inigān tāga itdeŋ. Upāŋkaŋ inigān inigān kadāni kāronŋi tāga nāmo itdeŋ. U imata, nadāk-nadākita watā nāmo irirān Satantā tāŋyākŋat-pewān waki tādeŋo udetā āneŋi kentādeŋ. ⁶Man yāŋahātāt ŋo in tāŋkentāŋ tamik-tagān. U бага ude nāmo peyat. ⁷ⁱNākā gāripi nadāk tāyat uwā nākā itat udegān kaŋ irut yāŋ nadāk tāyat. Upāŋkaŋ nadākinik tāŋpani kubākubāta iron Anutu-ken nanik inigān inigān yāmani. Kubātā ude itta kehāromi imani. Tāŋ, kubāwā ude tākta kehāromi imani.

⁸Unita gubaŋi gubaŋi ba āmawebe kajatta ŋode yāyat; U gubaŋi nākā itat udegān itnayāŋ tāŋo uyaku tāga. ⁹^jUpāŋkaŋ nadāk-nadākna ba gupnata watāni tāga nāmo iret yāŋ nadāŋpāŋā webe ba āma kaŋ yāput. U imata, kaŋgārip tāŋpāŋ kubokāret kādet iwatneŋta.

¹⁰^kEruk, nādapi inta бага ŋode peyat. Бага ŋowā nākŋaken nadāk-nadāk nāmo, u Ekāniken nanik. Uwā ŋode; Webenitā āpi nāmoinik pewek. ¹¹Tāŋ, peweko uwā gubaŋigān irek, ba ittāŋgān āpikāt āneŋi kentāŋpāŋ itdeŋ. Tāŋpākaŋ āmatā webeni udegān, nāmoinik pewek.

¹²Eruk, in ātutawā nākŋaken nadāk, Ekāni tāŋopāŋ nāmo, ŋode tāwetat; Nadākinik tāŋpani kubā tāŋo webeni nadākiniki nāmotā āpikāt pen itta nāmo bitnāweko uwā āpitā nāmo yāŋ-iwarek. ¹³Tāŋpākaŋ udegān, nadākinik tāŋpani webe kubā tāŋo āpi nadākiniki nāmotā webeni-kāt pen itta nāmo bitnāweko uwā webenitā nāmo yāŋ-iwarek.

¹⁴U imata, āma nadākiniki nāmo uwā webeni tāŋo nadākinikitā Anututa biŋam itta kādet kāwep api tāwit imek. Ba webeni nadākiniki nāmo u āpi tāŋo nadākinikitā Anututa biŋam itta kādet kāwep api tāwit imek. Ude bureni nāmo tāŋpāwā ironiye Anututa biŋam nāmo itneŋ. Upāŋkaŋ uwā kudupi itkaŋ. ¹⁵^lTāŋpākaŋ nadākinik nāmo tāŋpani kubātā webeni ba āpi nadākinik ikek u pekta nadāweko uwā nāmo iniŋ bitnāneŋ. Nāmo, teŋpeŋ kweko uwā nadākinik tāŋpani āma ba webe u nādapi tāŋo topmāk-topmāk terak pen tāga nāmo itneŋ. Upāŋkaŋ ŋode nadāwut; Anututā āmawebe ātukāt bānep kubāgān terak itta nimagutkuk. ¹⁶^mTāŋpākaŋ bok itdeŋo uwā webe nadākinik tāŋpani in āpjiye nadākiniki nāmo u tāŋkentāŋ yāmiŋirā bānepi kāwep sukureŋpāŋ Anututa biŋam tāneŋ. Ba āma nadākinik tāŋpani in webejiye nadākiniki nāmo u tāŋkentāŋ yāmiŋirā bānepi kāwep sukureŋpāŋ Anututa biŋam tāneŋ.

ⁱ 7:7 Mat 19:12 ^j 7:9 1Ti 5:14 ^k 7:10 Mat 5:32, 19:9 ^l 7:15 Rom 14:19 ^m 7:16 1Pi 3:1

Anututä ude tepmaņpani unita täga nadäneņ

17ⁿ Täņpakaņ Anutu täņo äbot kubäkubäta бага ñode peņ yämik täyat; Ekäni Jesutä in kubäkubä inide iwoyāņpāņ tepmaņkuko udegān pen kaņ irut. Ba jide irirä Anututä in inita biņam tämagutkuko udegān kaņ irut. 18 Uwä ñodeta yäyat; Inken nanik ätu gupi moräk madāwani itkaņ nadäkinik täņjirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä jide täņpāņ gupnin moräk äneņi yäpurärätne yāņ nadāwätäk nämo täneņ. Ba inkät nanik ätu gupi moräk nämo madāwani itkaņ nadäkinik täņjirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä gupjin moräk madäkta nämo nadäneņ. 19° U imata, kudān uwä imaka jopi. Gup moräk madāwani ba nämo madāwani u Anutu iņamiken tägagān itkaņ. Täņ, Anutu täņo бага man iwat-iwat unitä bureni-inik täyak. 20 Unita Anututä in inita biņam tämagutkuk-ken itkuņo udegān kaņ irut. 21 Gäk äma täņo piä watä äma jopi itkaņ nadäkinik täņpāņ Anututa biņam täņkuno täņpāwä eruk, unita nadāwätäk nämo täņpen. Täņ, äma täņo komi piä u peņpāņ gäkņaken gärip terak itta kädet kubä tumbänä täga iwaren. 22^p Nadäkaņ? Äma kubä äma täņo piä watä äma jopi irirän Anututä imagutkuko u täņpāwä eruk, äma uwä inidegān itkaņ ñode nadāwek; Näk Anututä yen pit namiņpāņ iniken piä täkta nepmaņpani yāņ nadāwek. Täņkaņ udegān äma kubä äma gāmori-ken nämo, ini jop kuņarani ude irirän Anututä imagutkuko u täņpāwä eruk äma uwä inidegān itkaņ ñode nadāwek; Näk Kristo täņo watä piä äma jopi ude itat yāņ nadāwek. 23 Bureni-inik, Anututä gwäki ärowani-inikpāņ in suwaņkuko unita äma täņo topmäk-topmäk terak nämo itneņ. 24 Unita notnaye äneņi ñode yäkğān täņpa; Anututä in kubäkubä inita biņam tämagutkuk-ken uken itkuņo Anutu-kät kwasikotpāņ pen udegān kaņ irut.

Gubaņita man

25^q Eruk, gubaņi gubaņita kudān täwayāņ. Uwä näkņaken nadäk, Ekäni täņo nämo upāņkaņ Anutu butewaki nadāņ namiņkuko unita man yäyat ño täga nadāwä bureni täneņ. 26 Näk ñode nadäk täyat; Kadäni wakiken itkamāņ unita in gubaņi itkaņ udegān kaņ irut. 27 Täņkaņ gäk webe yäpuno u täņpāwä webe u pekta kädetta nämo wäyäkņewen. Ba nämo yäpuno u täņpāwä yäpmäkta piäni nämo täņpen. 28^r Upāņkaņ webe yäpayāņ täno uwä momi nämo. Ba webe gubaņitä äma yäpayāņ täko u imaka, momi nämo. Upāņkaņ ämawebe nädapi täņpanitä kome terak ño bäräpi mäyap api yabāņ ahäneņo unita kädet udewani inken ahāņ tamek yāņpāņ täwetat. 29^s Ñodeta yāņpāņ yäyat; Kadäni

ⁿ 7:17 1Ko 7:20,24 ^o 7:19 Rom 2:25; Gal 5:6, 6:15 ^p 7:22 Plm 16; Efe 6:6, 1Pi 2:16

^q 7:25 1Ti 1:12-13 ^r 7:28 Luk 21:33 ^s 7:29 Rom 13:11

iwoyänkuko uku keräpi-inik täyak, kome pähap ŋo itak ŋodegän nämö api irek. Unita kome ŋo terak irit unita nadäwätäk taŋi nämö täneŋ. Mebäri unita webe nitek in nadäk-nadäkjin webejiye terakgän nämö peneŋ. Nämö, webe nämö yäpani ude bumik kaŋ irut. ³⁰ Ba konäm butewaki terak it täkaŋ in konäm butewaki terak nämö irani ude kaŋ irut. Ba oretoret terak irani in oretoret nämö täŋpani ude kaŋ irut. Ba moner piä täŋpani intä moner u näkŋaken nämö yän nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut. ³¹ † Ba äma kome täŋo tuŋum yäpmäŋ kuŋat täkaŋ in moner tuŋumjin nämö ude bumik kaŋ kuŋarut. U imata, kome pähap ŋo itak ŋodegän nämö api irek. Nämö, uwä paorayän keräp täyak.

³² Notnaye, näk intä nadäwätäk ikek kuŋatta nämö nadätat unita man ŋo täwetat. Ŋode nadäk takamäŋ; Yanäpi irit täŋo nadäwätäktä äma gubaŋi nämö yepmäŋit täyak unita Ekäni täŋo piätägän nadäwätäk täk täkaŋ, ba Ekänitä yabäwän tagakta nadäk kädet kubägän iwat täkaŋ. ³³ Täŋ, nadäkinik täŋpani webe nitektä kome täŋo nadäwätäk terak bok kuŋat täkaŋ. Ba webeni bänepi täŋpidäm takta nadäwätäk täk täkaŋ. ³⁴ Unita nadäk yarä terak kuŋat täkaŋ, webeni nanakta watä itta ba Ekäni täŋo piä takta nadäwätäk yarä u tak täkaŋ. Täŋpäkaŋ webe gubaŋi, äma nämö yäpani u Ekäni täŋo piäta nadäwätäk täk täkaŋ. U gupi bänepi kuduŋtagän Anututa biŋam kudupi ude iniŋ kirekta piäni tak täkaŋ. Täŋ, webe äpi nitektä kome täŋo nadäwätäk terak bok kuŋat täkaŋ. Ba äpi bänepi täŋpidäm takta nadäwätäk tak täkaŋ. ³⁵ Man yäyat ŋo in täŋkentäŋ tamikta yäyat. U bäräpi tamikta ba taniŋ bitnäkta nämö yäyat. Nämö, man ŋonitä täŋkentäŋ tamiŋirän in kudän siwoŋi iwatpäŋ bänep nadäk-nadäkjin kudup Ekäni terakgän peŋpäŋ kaŋ kuŋarut yän nadätat.

³⁶ Unita äma gubaŋi, webe jop iwoyän tamanipäŋ yepmakta nadäk täkaŋ inta ŋode yäyat; In kubätä ŋode nadäwek; Webe u nämö yäpayän täro uwä goret täŋ imet yän nadäwek. Ba gup nadän gäripnata watä täga nämö iret yän nadäŋpäŋ, ba webe u yäpnaŋi yän nadäwek. Eruk ude nadäwayän täko uwä iniken gärip iwatpäŋ webe u täga api yäpek. Täŋpäkaŋ yäpeko uwä momi nämö. ³⁷ Täŋ, äma kubä gubaŋigän itta kubätä peŋ iweränkaŋ nämö, ini nadäk kehäromigän peŋpäŋ gup nadän gäripnata watä täga iret yän nadäwek. Eruk, äma udewani uwä webe iwoyän imani u nämö yäpeko u täga. Goret nämö täŋpek. ³⁸ Unita ŋode yäwa; Äma, webe iwoyän imani yäpeko uwä täga täŋpek. Täŋ äma, webe u kehärom täŋpäŋ nämö yäpeko uwä tägagämän kubä täŋpek.

³⁹ † Eruk unita man kubä ŋode yäkgän täŋpa; Äpi kodak irirän webeni äma unita biŋamgän pen irek. Täŋpäkaŋ äpi kumbeko uwä webe u äma kubä täga yäpeko upäŋkaŋ Ekänitä nadäkinik täŋpanipäŋ yäpek. ⁴⁰ Ude

† 7:31 1Jo 2:17 † 7:39 Rom 7:2-3

upānkaŋ nākŋa ŋode nadātāt; Webe u āma kubā nāmo yāpeko uwā sākgāmān-inik irek. Tāŋpākaŋ nāk imaka, Kudupi Munapik ikek unita yāyat ŋo Munapik unitā nadāk-nadākna tāŋmeham taŋ namiŋirān yāyat yāŋ nadātāt.

Tom anutu jopita ijiŋ yāmanita man

8 ^{1v} Eruk, tom anutu jopita ijiŋ yāmani unita kudān tāwayāŋ. Āma ātutā ŋode yāk tākaŋ; Nin kudup nadāk-nadāknin ikek yāŋ yāk tākaŋ. U bureni yāk tākaŋ upānkaŋ āma māyaptā nadāk-nadāki taŋita yāŋpāŋ gupi jop yāpmāŋ ārok tākaŋ. Tāŋ, ābot tāŋpanitā nadāŋ yāmikinik kowata kowata tāŋpāŋ kuŋatnayāŋ tāŋo uyaku Kristo tāŋo āmawebe kehāromini nikek api itneŋ. ^{2w} Tāŋkaŋ āma kubātā inita nāk imaka kudup nadāwa tārekaŋ yāŋ nadāweko uwā ini bānepi jop yāŋ-ikŋarek. U nadānaŋi ude nāmo nadātak yāŋ yāne! ^{3x} Tāŋ, āma kubātā Anututa gāripi nadāŋ imiŋpāŋ nadāŋ imikinik tāk tāyak, āma unita Anututā bureni-inik nadāŋ imitak.

^{4y} Unita tom anutu jopita ijiŋ yāmanipāŋ naknakta nāwet yabāŋkuŋo unita jide yānayāŋ? Ŋode; Anutu jopi uwā bureni nāmo, wāranigān yāŋ nadāk tākamāŋ. Ba Anutu yarā nikek nāmo, Anutu bureni-inik kubā-tāgān itak yāŋ nadāk tākamāŋ. ^{5-6z} Imaka unita anutu yāŋ yāwerani kunum terak ba kome terak itkaŋ, ba imaka māyapta anutu yāŋ yāk tākaŋ, ba imaka māyapta ekāninin yāŋ yāk tākaŋ upānkaŋ nintāŋo Anutu bureni-inik kubā-tāgān itak. U Nanin pāhap, imaka yāwān ahāwani unita biŋamgān it tākamāŋ. Ba Ekāninin bureni kubā-tāgān itak. U Jesu Kristo, imaka kuduŋtagān unitāŋo kehāromi terakgān it tākaŋ, ba nin imaka, unitāŋo kehāromi terakgān it tākamāŋ.

⁷Tāŋpākaŋ nadākinik tāŋpani notjiye ātu man unita nāmo nadāwā tārek tākaŋ. U anutu jopi nadāŋ yāmik-yāmik kādet bian iwāt tāŋkuŋo unita pen juku piŋ itkaŋ unita ketem anutu jopita ijiŋ yāmanipāŋ naŋkaŋā u imaka bureni-inikta ijiŋ yāmani yāŋ nadāk tākaŋ. Anutu jopi tāŋo mebāri ket nāmo nadāwā tārek tākaŋ unita ketem u naŋkaŋ bānepitā Anutu iŋamiken goret tākamāŋ yāŋ nadāk tākaŋ. ^{8a} Nadākaŋ? Ketemtā nāmo nimagut pāŋku Anutu dubini-ken nipmak tāyak. Nāmo, ketem u ba u nānero ba nāmo nānero unitā tāŋpewān Anutu iŋamiken tāga ba waki ude nāmo itne. ^{9b} Ude upānkaŋ ket nadāwut. In nadāwā tārewāpāŋ imaka u ba u tāgagān tāne yāŋ nadāk tākaŋ upānkaŋ nadāk-nadāk u iwarirā notjiye nadākiniki kwinitā tabāŋpāŋ udegān tāŋkaŋ nadākiniki tāŋpā wanēŋta!

^v 8:1 Apos 15:29 ^w 8:2 Gal 6:3 ^x 8:3 Gal 4:9 ^y 8:4 1Ko 10:19; Gal 4:8;

Lo 4:35,39; Lo 6:4 ^z 8:6 Mal 2:10, 1Ko 12:5,6; Efe 4:5,6; Jon 1:3 ^a 8:8 Rom 14:17

^b 8:9 Rom 14:13-15; Gal 5:13

¹⁰Ŋodeta nadāwut; Nadāwā tārewani inkāt nanik kubätä anutu jopi tājo iniṅoret eṅi gānaṅ itkaṅ tom anutu jopita ijiṅ yāmani naṅ irirān notjinpak nadākiniki kwini kubätä kāweko uwā ṅode nadāwek; Nākṅa udegān tāga tāṅpet yāṅ nadāṅpāṅ nadākiniki tāṅpān waneṅ. ¹¹^c Wāra! Kristotā notjinpak nadākiniki kwini unita yāṅpāṅ kumbuk. Unita nadāk-nadākjin nikektā notjinpak udewani kubā tājo nadākiniki tāṅpewā waneṅo uwā tāgawek? Nāmo! ¹²Notjiye nadākiniki kwini udewanita goret tāṅ yāmiṅpewā bānep nadāk-nadāki kehāromi nāmo u tāṅpāwak tākaṅ uwā Kristota udegān goret tāṅ imik tākaṅ. ¹³^d Unita nin kubākubätä ṅode nadānaṅi; Ketem nākā nak tāyat unitā tāṅpewān ābot tāṅpani notnapak kubätä momi-ken maṅpānā eruk, tom wari nāmoinik api nāṅpet. Nāmotā nāmoinik, nākā tāṅpewa notnapak momi tāṅpek yāṅ nadāwet.

Pol uwā aposoro noriye ātu udewanigān

9 ¹^e Jide? Man yāyat unita nāka nadāwā āpani tāk tāyak? Eruk nākṅata ṅode tāwera nadāwut; Nāk āma kubā tājo topmāk-topmāk terak nāmo it tāyat. Nāmo, nāk aposoro bureni kubā. Nāk Ekāninin Jesu u kaṅkut. Ba Ekāni tājo piā tāk tāyat unitāṅo bureni uwā in ubayāṅ. ²^f Āma ātutā nāka nadāṅirā aposoro bureni nāmo tāk tākaṅ. Upāṅkaṅ intā uyaku nāka aposoro bureni yāṅ nadāk tākaṅ, ei yāṅ? Tāṅkaṅ Ekāni tājo manbiṅam tāwerira nadākinik tāṅkuṅo unitā kwawak ṅode yāṅahātak; Nāk Ekāni tājo aposoro bureni kubā.

³Eruk, āma nākṅo aposoro wāp ba piā yāpmāṅ danik tākaṅ unitāṅo jop manman u yāpmāṅ āpākta ṅode yāyat; ⁴^g Jide? Banabas-kāt nektā piā tājo gwākita ketem ume tāga nāmo nāde? ⁵^h Ba aposoro ātu ba Pitakāt Ekāni tājo noriyetā webeniye yāmagurākaṅ piāta bok kuṅat tākaṅ u, nek udegān, ābot tāṅpani webe ninekta yāpmāṅkaṅ bok tāga nāmo kuṅatne? ⁶Ba jide nadākaṅ? Aposoro ātutā piā gwāki yāpmāṅirā Banabas-kāt nektāgān ninek gupnek tāṅkentākta moneṅ piā tāga tāde? ⁷Ude nāmo! Āma piā mebāri mebāri tāk tākaṅ uterak gwāki yāpmāk tākaṅ. Āmatā āmaken piā tāṅpāṅ unita gwāki yāpmāk tākaṅ. Ba gapman tājo komi āmatā ini-tāgān ini nāmo tāṅkentāk tākaṅ. Ba āma kubätä ketem piā tāṅpāṅ ketem u tāga nāṅpek. Ba sipsip tājo watā āmatā watāni itneṅo u gwākita nonoṅi tākātpāṅ nak tākaṅ. Watā jop nāmo it tākaṅ.

⁸Tāṅ, yāyat ṅowā āma tājo nadāk terak yāṅahātak yāṅ kāwep nadākaṅ. Upāṅkaṅ nāmo, бага mantā udegān yāyak. ⁹ⁱ Moses tājo бага man terak ṅode kudān tāwani patak; Bulimākautā piā tāṅ gamiṅkaṅ ketem morāki nāṅpayāṅ tāṅirān nāmo yājiwāren. Man unita jide

^c 8:11 Rom 14:15,20 ^d 8:13 Rom 14:21 ^e 9:1 Apos 22:17-18; Apos 26:16, 1Ko 15:8

^f 9:2 2Ko 3:2-3 ^g 9:4 Luk 10:8, 1Ko 9:13-14 ^h 9:5 Jon 1:42 ⁱ 9:9 Lo 25:4, 1Ti 5:18

nadakaan? Anututä bulimakauta nadawätäk tänpän man u yänkuk? ^{10j} Nāmo, u Anutu täno piä äma ninta juku piñpän man u yänkuk. Nadakaan, äma kome dukduk piä täk täkan ba äma ketem bureni puget-puget täk täkan uwä piä u jop nämo täk täkan. Unitäno kowata bureni ätu api näne yän nadänpän piäni täk täkan. ^{11k} Nek udegän. Munapik täno yeri täga bämopjin-ken pik tänkumäko unita kowata intäno tuñum ätu gupnek täñkentäktä yäpnañi nämo? ^{12l} Äma ätutä inken piä täñirä täga täñkentän yämik täkan unita ketjin-ken nanik aposorojin bureni nek imata tañi täga nämo yäpde?

Tänpäkan intä ude täga täñkentän nimañi upänkan in bämopjin-ken itkumäkken uken nämo peñ täwetkumäk. Nāmo, intä Kristo täno Manbiñam Täga u korekta nektä kädet täñpipide yän nadänpän bäräpi u ba u kotak täkamäk. ^{13m} Ude upänkan ñode nadäkot; Äma Anutu täno eñiken piä täk täkan uwä piä uterak ketem yäpmäk täkan. Ba äma kudupi yot gänañ alta-ken Anututa tom iñij imik täkan uwä tom u ätu kowata nak täkan. ¹⁴ⁿ Tänpäkan äma Jesu täno manbiñam yänahäk täkan uwä udegän, piä uterak täga itnañi. Ekäninintä kädet u yänkehärom tañkuk.

^{15o} Ekänitä kädet u peñkuko u täga iwarero upänkan piä gwäkita nämo yänapik täyat. Ba intä täñkentän namikta man ño nämo kudän täyat. Nāmo, Ekäni täno manbiñam gwäki yäpmäkta nitek nämo, jop täwet täyat unita oretoret pähap täk täyat. Äma kubätä kädet u täñpipiñ nameko uwä kumbet yän nadäwet. ^{16p} Tänpäkan näk Manbiñam Täga yänahäk täyat unita yänpän wäpna täga nämo yäpmän akwet. Nāmo, piä u täkta yän namani unita imata ehutpän nämo täñpet? Näk Manbiñam Täga u nämo yänahäwayän täro uwä waki api kañ-ahäwet yän nadäta. ^{17q} Tänpäkan Manbiñam Täga u yänahäkta näkñaken gärip terak yänahäwero uyaku gwäkita täga yäwet. Upänkan ude nämo, piä täk täyat uwä ude täkta yän namani unita jop, Ekänitä kädet peñ namani ude iwatpän täk täyat. ¹⁸ Eruk, gwäki imatakenpän api yäpet? Uwä ñode; Epänta gwäki yäpmäk-yäpmäk kädet näkña täga iwatnañi u peñpän Manbiñam Täga u gwäki yäpmäkta nämo, jop yänahäk täyat unitä piäna täno gwäki ude täyak.

Pol ämawebe täno piä watä äma äworeñkuk

^{19r} Nadakaan? Anututä yen pit namiñkuko unita näk äma täno yen terak nämo it täyat. Upänkan näkñaken gärip iwatpän ämawebe kudup täno watä piä äma jopi ude äworenpän kuñat täyat. U imata, äma mäyap yämagutpän Anututa biñam yepmakta nadäk täyat. ^{20s} Mebäri

^j 9:10 2Ti 2:6 ^k 9:11 Rom 15:27 ^l 9:12 Apos 20:34-35, 2Ko 11:9, 1Ko 13:7

^m 9:13 Nam 18:8,31; Lo 18:1-3 ⁿ 9:14 Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 ^o 9:15 Apos 18:3

^p 9:16 Jer 20:9 ^q 9:17 1Ko 4:1 ^r 9:19 Mat 20:26-27 ^s 9:20 Apos 21:20-26

unita näk ñode täk täyat; Juda ämawebe yämagutpäñ Anututa biñam yepmakta Juda äma ude äworeñpäñ bämopi-ken piäni täk täyat. Uwä Moses täño бага man terak it täkañ unita бага man terak irani ude äworeñpäñ täñkentäñ yämik täyat. Näkñawä бага man terak nämo it täyat upäñkañ äma бага man terak it täkañ u Kristota biñam yämagutta ini bumikgän äworek täyat. ²¹ † Täñkañ äma Moses täño бага man nitek nämo u yämagutta äma бага man nitek nämo ude äworek täyat. Ude täk täyat uwä Anutu täño бага nämo irepmi täyat. Nämo, näk Kristo täño man kädet ugän iwatpäñ ude uwä täk täyat. ²² † Täñkañ äma nadäkiniki kwini ätu Kristota biñam yämagutta, äma nadäkiniki kwini ude bumik äworeñpäñ bämopi-ken piäni täk täyat. Bureni, äma mebäri mebäri udewani ätu Kristota biñam yämagutta nadäk täyat unita äma mebäri mebäri u bumik äworeñpäñ bämopi-ken piäni mebäri mebäri täk täyat. ²³ Ude täk täyat uwä Manbiñam Täga u täñmeham täkta täk täyat. Ba imaka tägatäga Manbiñam Täga u pewä ahäk täyak u Ekäni täño ämawebeniye-kät bok kañ yäpna yäñkañ täk täyat.

Gwäki bureni yäpmäkta bäräñek täkäna

²⁴ Täñpäkañ uwä ñode bumik; Närepmirek gärepmirek-ken äma mäyaptä bäräñeneño upäñkañ äma kubä-tägän бага pewani-ken intäjukun ahäñpäñ gwäki yäpek. Eruk, in udegän gwäki bureni u yäpmäkta juku piñpäñ kehäromigän kañ bäräñewut. ²⁵ † Nadäkañ, äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräñenayäñ nadäk täkañ uwä gärip mebäri mebäri mäde ut yämiñpäñ gupi täñpidäm takta komi piä täk täkañ. Täñkañ äma uwä gwäki paotpaot ikek yäpmäkta ude täk täkañ. Täñ, ninäwä gwäki bureni-inik, paotpaot ikek nämo u yäpmäkta bäräñek täkamäñ. ²⁶ Mebäri unita näk dapun jopjop nämo täñkañ bäräñek täyat. Nämo, siwonjigän bäräñek täyat. Ba äma ämik täñkañ keru jopjop wepmät täkañ ude nämo täk täyat. ²⁷ † Nämo, gupnatä gäripna ba manna iwatta ut täyat. U gupnatä gärip mebäri mebäri peñirän goret bäräñewet yäñpäñ ude uwä täk täyat. Näk äma ätu Ekäni täño manbiñam yäwet yäpmäñ äbäñtäyiwa gwäki nämo yäpayäñ yäñ näwerekta!

Isrel äbottä täñkuño udegän nämo täne

10 ¹ † Notnaye, äbekjiye orajiye Moses iwarän täñkuño uken bäräpi ahäñ yämiñkuño u ket juku piwut yäñ nadäñpäñ man ño täwerayäñ; U kudup gubam pähap Anututä watä it yämikta pewän äpuko u gänañ kuñatkuñ. Ba u kudup Gwägu Gämäni u weñpeñ kukñi udude säkgämän ahäñkuñ. ² Gubam u gänañ kuñatkuño ba ume weñkuño u

† 9:21 Gal 2:3 † 9:22 2Ko 11:29; Rom 11:14 † 9:25 Plp 3:14, 2Ti 4:7-8, 2Ti 2:4-5; Jem 1:12, 1Pi 5:4 † 9:27 Rom 8:13, 13:14 † 10:1 Kis 13:21-22; Kis 14:22-29

ume ärutärut bumik ude täñkuñ. Kadäni uken kuñat-kuñat kodaki yäput peñpäj Moses täño iwaräntäkiye ude ahäñkuñ. ^{3y} Täñkañ ämawebe u kudup ketem Munapiktä yepmäñ towiñkuko u nak täñkuñonik. ^{4z} Ba u kuduptagäntä ume Munapiktä yämiñkuko u imaka, nak täñkuñonik. Ume uwä mobä Munapiktä peñ yämani bok kuñat täñkuño uken naniktä äpäñjirän nañkuñ. Mobä uwä Kristo ubayäj. ^{5a} Ude täk täñkuño upäñkañ ämawebe ukät nanik mäyaptä Anutu täño gärip nämo iwatkuño unita yabäwän nämo tägañkuñ. Mebäri unita ämawebe mäyaptä kome jopi uken kumäj täñpä kuñkuñ.

^{6b} Eruk, imaka ahäñ yämiñkuño u nintä kañpäj nadäkta wärani ude ahäñkuñ. Unitä nin ñode niwoñäretak; Ninä bänep nadäk-nadäknin imaka wakiwaki terak nämo pene, ämawebe biani unitä täñkuño ude. ^{7c} Ba anutu jopi nämo yäniñ oretne, äma biani ätutä täñkuño ude. Unita Anutu täño mantä ñode yäyak;

Ämawebe u ketem ume nañpäj täñguñguñ täñkañ guñ äma täño kap teñpäj kudän waki-wakiinik täñkuñ. Kis 32:6

^{8d} Eruk kubokäret kädet äma biani u ätutä täñkuño ude nämo täne. Äma uwä ude täñkuño unita kepma kubägän ämawebe 23,000 udetä paotkuñ. ^{9e} Unita ninä Anututä täga nämo nin däpek yäj nadäñpäj imaka u ba u täga täne yäj nämo nadäne. Äma biani ätutä Anutu ude täñ-yabäñjirä gämoktä kumäj-kumäj däpuñ. ^{10f} Ba Anutu täño kudänta gañani nadäñpäj yäjkubit-kubit nämo yäne. Äma biani ätu ude täñkuño uwä Kumäj-kumäj täño Añerotä äbä kumäj-kumäj däpuñ.

^{11g} Notnaye, imaka ahäñ yämiñkuño u äma ätutä juku piñpäj kädet kuroñ udegän nämo täneñta ude ahäñkuñ. Täñpäj unitäño manbiñam uwä tärek-tärek kadäni-ken itkamäj nintä danipñäj nadäñkañ umuntäneta kudän täñkuñ. ¹² Unita äma kubätä näk kehäromi itat, wakiken täga nämo mänpet yäj nadäñpänjä momi-ken mänpekta nadän täpäneñpäj kuñarek. ^{13h} Täñpäkañ notnaye ñode nadäkot; Täñyabäk kudupitä nämo ahäñ tamik täkañ. Nämo, ahäñ tamik täkañ uwä äma ätuken ahäk täkañ unitägän ahäñ tamik täkañ. Upäñkañ Anututä yäjkehäromtak mani iwatpäj nämo api tepmañpek. Nämo, u tabäj äwaräkuk täñjirän täñyabäk kubä intä täga irepmitnañi nämo, ude wani kubätä nämo api ahäñ tamek. Nämoinik! Täñyabäk kubätä ahäñ tamiñjirän Anututä kädet täwit tamiñpäj täñyabäk u gänañ kehärom tañpäj itta kehäromi api tamek.

^y 10:3 Kis 16:35 ^z 10:4 Kis 17:6; Nam 20:11 ^a 10:5 Nam 14:26-30; Hib 3:17; Jud 5

^b 10:6 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 ^c 10:7 Kis 32:6 ^d 10:8 Nam 25:1-9 ^e 10:9 Nam 21:5-6

^f 10:10 Nam 16:41-49; Hib 3:11,17 ^g 10:11 1Ko 10:6, 1Pi 4:7 ^h 10:13 1Ko 1:9

Anutu ba wäbät bok yäniņ oretnaņi nämo

¹⁴ⁱ Unita notnaye tägagämän, wäbät yäniņ oretoret kädet kaņjumuntaņ ban päņku irut. ¹⁵In guņ nämo, nadäwä tumbani unita man täwerayäņ täyat ņo injin ket yäpmäņ daniņpäņ nadäwut. ¹⁶^j Ekäni täņo wain ume näna yäņpäņ Anutu bänep täga man iwetpäņ nak täkamäņ uwä naņpäjä Kristo täņo kumäk-kumäki terak tubeņ kuņpäņ Kristo inikäť bänep kubägän täņpäņ it täkamäņ. Ba käräga tokäťpäņ nak täkamäņ u udegän. U naņpäjä Kristo täņo gupikäť kentäņpäņ Kristo-käť bänep kubägän täņpäņ it täkamäņ. ¹⁷^k Eruk, käräga bureni mebäri kubägän itak u kubägän nak täkamäņ unita ämawebe ini-ini itkamäņ upäņkaņ gup kubägän ude ahäk täkamäņ.

¹⁸^l Eruk, Juda ämawebe täņo täktäkita juku piwut; Ämawebe tom ketem alta terak Anututa ijiņ imanipäņ u moräki nak täkaņ uwä naņpäņ Anutu-käť kentäņpäņ bänep kubägän täņpäņ it täkaņ. ¹⁹^m Täņkaņ man unita nadäņit anutu jopi yäniņoret-oret man täwerayäņ täyat ņonita nadäwut; Imaka guņ ämatä anutu jopita ijiņ yämik täkaņ u ba anutu jopi ini, unita jide yänayäņ? U imaka bureni? Nämo inik! U imaka bureni nämo yäņ täwetat. ²⁰ⁿ Unita ņode yäyat; Guņ ämatä imaka anutu jopita ijiņ yämik täkaņ uwä Anututa nämo, Satan täņo watä ämaniyeta ijiņ yämik täkaņ. Unita ketem anutu jopita ijiņ yämani nämo näneņ yäņ täwet täyat uwä ņodeta; In u naņpäņ Satan täņo watä ämaniye-käť kentäņpäņ bänep kubägän täņpäņ itta nämo nadätat. ²¹^o Inä Ekäni täņo wain ume naņit, Satan täņo watä ämaniye unitäņo bok täga nämo näneņ. Ba Ekäni täņo käräga naņit, Satan täņo watä ämaniye unitäņo bok täga nämo näneņ. ²²^p U imata, ude tänayäņ tämäņo uwä Ekäni tä kokwawak bureni api täņ nimek. Ude täņpänä nin kehärom taņpäņ Anutu täņo kokwawak täga api irepmitne? Nämo inik!

Notniye täņkentäņ yämikta täktäk ugäņpäņ täne

²³^q Täņpäkaņ äma ätutä ņode yäk täkaņ; Nin imaka u ba u tägagän täne yäk. Imaka yäjiwäranu kubä nämo, kudup u niniņ kirewani yäņ yäk täkaņ. Man udewanita ņode yäyat; Täga yäkaņ upäņkaņ täktäk kudup uwä tägagän nämo. Ba täktäk kuduťtagäntä täga nämo täņkentäņ nimek. ²⁴^r Unita ņode nadäkot; Ninä nininta nadäwätäk nämo täne. Nämo, äma ätu täņkentäņ yämikta piäni täne.

²⁵Eruk, ketem tom kudup ämatä gwäki peņpäņ yäpmäkta maketken pek täkaņ u yäņyabäk kubäkät nämo, täga suwaņpäņ näneņ. Yäņyabäk

ⁱ 10:14 1Jo 5:21 ^j 10:16 Mat 26:26-28 ^k 10:17 Rom 12:5; Efe 4:16 ^l 10:18 Wkp 7:6

^m 10:19 1Ko 8:4 ⁿ 10:20 Lo 32:17; Rev 9:20 ^o 10:21 2Ko 6:15-16 ^p 10:22 Lo 32:21

^q 10:23 1Ko 6:12 ^r 10:24 Rom 15:2

ɲode nämo yäneɲ; U anutu jopita ijiɲ yämani ba nämo ijiɲ yämani yäɲ nämo yäneɲ. ^{26 s} U imata, unitawä Anutu täɲo man ɲode kudän täwani;

Kome ini ba imaka imaka uterak itkaɲ u kudup Ekäni täɲogän.

Sam 24:1

^{27 t} Unita Jesuta nadäkinik nämo täɲpani kubätä ketem bok näda yäɲ gäwerän täga yäɲ nadäɲpänjä ketem gwet gameko u kudup yäɲyabäk kubäkät nämo, ba nadäwätäk ikekkät nämo, jop täga näɲpen. Ketem u bänep nadäk-nadäkka täga nämo täɲpän waneɲ. ^{28 u} Upänkaɲ ketem kubä näɲpayäɲ täɲiri äma kubätä ɲode gäwerek; Ketem ɲowä anutu jopita ijiɲ yämani yäɲ gäweränä eruk, notkapak unita yäɲpän ketem u nämo näɲpen. Nämo, notkapak unitä gäka nadäwätäk täɲpän goret täk täyan yäɲ gäwerekta! ²⁹ Gäkɲa momi täɲpen yäɲ nämo yäyat. Nämo, notkapak unitä momi täyan yäɲ nadäweko unita ketem u nämo näɲpen.

Eruk, man unita äma kubätä kikɲutpän ɲode yäwek; Wära! Näk imaka u ba u tägagän näɲpet ba täɲpet yäɲ nadätat unita imata äma ätu udegän nämo nadäk täkaɲ unita yäɲpän kädet u pewet? ^{30 v} Näk ketem kubä Anutu bänep täga man iwetpän näɲpero uwä äma kubätä goret näyan yäɲ imata näwerek? ^{31 w} Eruk unita ɲode yäwa; In ketem ba ume nänayäɲ, ba imaka u ba u tänayäɲ nadäɲpänjä u kudup Anutu wäpi biɲam yäpmän akuktagän täneɲ. ^{32 x} Unita äma kubä, Juda äbotken nanik, Grik äbotken nanik, ba äbot täɲpani kubä momi-ken tewet yäɲ yäɲpän imaka siwoɲi täɲpeɲ kuɲat täkot. ^{33 y} Näkä täk täyat udegän täk täkot; Näkɲa täɲkentäktä nadäɲpän nämo, ämawebe kudup täɲkentän yämiɲira Ekänita biɲam täɲput yäɲ nadäɲpän kuɲat täyat.

11 ^{1 z} Unita näkɲo kädet kuroɲ iwat täkot, näkä Kristo täɲo kädet kuroɲ iwat täyat ude.

Ämawebe täɲo mebäri

² Kadäni kadäni näk man kudup täwetpän täwoɲärenɲkuro u pen juku piɲ it täkaɲ. Täɲkaɲ iɲitpän yäpmän kuɲat täkaɲ unita taniɲ oretat. ^{3 a} Upänkaɲ man kubä ɲode täwerayäɲ täyat unita imaka, nadäkinik kaɲ täɲput; Äma kuduɲtagän täɲo gwäki u Kristo. Täɲpän webe täɲo gwäki uwä äpi. Täɲpän Kristo täɲo gwäki uwä Anutu. ⁴ Unita äma kubätä tek ämetkaɲ Anutu-ken yäɲapik man yäwayäɲ täko ba Ekäni täɲo meni jinom yäɲahäwayäɲ täko u gwäki Kristota mäyäk api imek. ⁵ Täɲ, webe kubätä tek nämo ämetkaɲ Anutu-ken yäɲapik man yäwayäɲ täko, ba

^s 10:26 Sam 24:1 ^t 10:27 Luk 10:8 ^u 10:28 1Ko 8:7 ^v 10:30 1Ti 4:4 ^w 10:31 Kol 3:17

^x 10:32 Rom 14:13 ^y 10:33 1Ko 9:20-22 ^z 11:1 1Ko 4:16 ^a 11:3 Stt 3:16; Efe 5:23, 1Ko 3:23

Anutu täño meni jinom yänjahawayän täko uwä udegän gwäki äpita mäyäk api imek. Webe ude täk täkañ uwä webe jopjop kuñarirä mäyäk yämikta gwäki pujiñ madäñ yämik täkañ udegän api äworeneñ. ⁶¶odeta yäyat; Webe kubätä tek nämo ämetkañ kuñareko uwä kubätä webe unitäño gwäki pujiñ kudup kañ madäñ imän. Upänkañ u uwä imaka mäyäki unita webe uwä gwäk muyam nitek kuñatpäñä tek ämetkañ kuñarek. ⁷^b Täñpäkañ ämawä tek nämo ämetkañ gwäki jopitä kuñatneñ. U imata, äma uwä Anutu täño injam dapun ba Anutu täño epmäget moräki unita. Täñ, webe uwä äma täño epmäget moräkipäñ täñpani. ⁸^c Äma uwä webeken nanikpäñ nämo yäpuk. Webe uyaku ämaken nanik yäpuk. ⁹^d Äma jukun täñpäñ peñkañ webewä äma täño täñkentäki ude itta yänpäñ täñpäñ pewani. ¹⁰Mebäri unita webe uwä man buramik webe unitäño wärani uwä tek ämetpäñ kuñatneñ. Ude kuñatnayän täño uwä añero api orañ yämineñ.

¹¹Täñpäkañ Ekäni-kät kowat kwasikorän täñpanitä webe inipärik, äma inipärik nämo kuñatneñ. Nämo, webetä äma täño täñkentäki ude itneñ, ba ämatä udegän, webe täño täñkentäki itneñ. ¹²U imata, webe uwä ämaken nanik yäpani. Udegän ämatä webeken ahän-bumbum täk täkamäñ. Täñkañ u kudup Anutu-ken nanikgän.

¹³Eruk, injin-tägän kañpäñ nadäk täñput; Webe kubä tek nämo ämetkañ Anutu-ken yänpäpik man yänjirän tägawek? ¹⁴Ba äma gwäki pujiñ täñitä kuñarirän kawä siwoñi täñpek? Nämo! Anututä kädet kubä äbekjiye orajiye-ken ñode inide pewän ahäwani; Ämatä gwäk pujiñ täñi, webe täño ude bumik yäpmäñ kuñat-kuñat u mäyäki. ¹⁵Upänkañ webetä gwäk pujiñ käroñi yäpmäñ kuñarirä kawä tägawek. Gwäk pujiñ käroñi u webe täño epmäget moräk. Gwäki pujiñtä tek ude täñpek. ¹⁶Täñpäkañ äma kubätä näkño man ño urayän nadäñpäñä ket ñode nadäwek; Kädet ätu nämo iwat täkamäñ, ba Anutu täño äbot ätu komeni komeni itkañ u kädet ugän iwat täkañ.

Ekäni täño äñnak-äñnakta man

¹⁷Eruk, man ño täwerayän täyat uwä bänep täga terak nämo täwerayän. Anutu iniñoret käbeyä täk täkañ-ken kädet tägatäga nämo pewä ahäk täkañ. Nämo, äma bänep yäpä wakwak käbeyä ude täk täkañ. ¹⁸^e In-täño biñam man ñode nadäk täyat; Käbeyäta änok kubägän irirä bämopjin-ken duñ-wewek ahän tamik täyak yäk. Ude näwerirä u bureni käwep yän nadäk täyat. ¹⁹^f Bureni, duñ-wewek in bämopjin-ken ahäk täyak u täga nämo. Upänkañ jop uken, ini kañ ahäwän. Ude uyaku inken nanik netätä kädet Anututä gäripi nadäk täyak u iwat täkañ u kwawak api ahäwek.

^b 11:7 Stt 1:26-27; Jem 3:9 ^c 11:8 Stt 2:21-23, 1Ti 2:13 ^d 11:9 Stt 2:18

^e 11:18 1Ko 1:10-12, 1Ko 3:3 ^f 11:19 Lo 13:3, 1Jo 2:19

²⁰Tāŋpākaŋ kabeyāta ānok kubāgān itkaŋ āŋnak-āŋnak tāk tākaŋ uwā Ekāni tāŋo āŋnak-āŋnak bureni nāmo tāk tākaŋ. Nāmoinik! ²¹In kubākubātā injinken ketem yāpmāŋ pābā notjiye māde ut yāmiŋpāŋ kāroŋ nak tākaŋ. Tāŋirā ātu nakta yeŋirā it tākaŋ. Tāŋpāŋ in ātutā wain ume bumta naŋpāŋ tāŋguŋguŋ tāk tākaŋ. ^{22^s}Jide? In eŋijin nāmo? Āŋnak-āŋnak injin eŋiken tāga nāmo tāneŋ? Ude tāk tākaŋ uwā Anutu tāŋo ābot tāŋpanita nadāŋirā imaka jopi kubā tāk tāyak. Ba notjiye jāwārita māyāk yāmik tākaŋ. Unita jide tāweret? Kudān tāk tākaŋ unita oretoret man tāweret ba? Nāmotā nāmoinik!

²³Nadākaŋ? Man tāwetat ŋowā Ekāniken nadāŋkuro upāŋ tāwetat. Man uwā ŋode; Bipani Judas Kariottā Jesu iwan kerī terak teŋkuko kadāni uken Jesutā ŋode tāŋkuk; ²⁴Uwā kārāga yāpmāŋpāŋ Anutu-ken bānep tāga man iwetkaŋ tokāt jukutpāŋ iwarāntākiyeta yāmiŋpāŋ ŋode yāŋkuk; ŋowā nākŋo gupna yāk. Uwā in tāŋkentākta iniŋ kirewani. Unita nāk nadāŋ namikta kaŋ nak tāŋput yāk. ^{25^h}Ketem naŋ paotpāŋ irāwā udegān wain ume yāpmāŋpāŋ yāmiŋkaŋ yāŋkuk; ŋowā nākŋo nāgātna. Nāgātna ŋonitā topmāk-topmāk kodaki yāput peyak yāk. Unita kadāni kadāni ŋo naŋpāŋā nāka kaŋ nadāŋ namik tāŋput yāŋ yāwetkuk. ²⁶Unita kadāni kadāni kārāga ba wain ume u nak tākaŋ uwā Ekānitā komi nadāŋpāŋ kumbuko unitāŋo manbiŋam yāŋahāŋpāŋ tāk tākaŋ. Ude tāŋ yāpmāŋ kuŋirā Ekāni uwā kaŋ ābān.

^{27ⁱ}Eruk, unita nadākot; Ekāni tāŋo dākum naknak u imaka jopi kubā nāmo. Unita āma kubātā kādet siwoŋi nāmo iwatkaŋ Ekāni tāŋo kārāga ba wain ume nāŋpeko uwā Ekāni tāŋo tohari ba nāgārita nadāŋirān imaka jopi kubā ude tāŋirān Ekānitā kawān momi tāŋpek. ^{28^j}Unita āma kubātā kārāga ba wain ume u nāŋpa yāŋpāŋ bānep nadāk-nadāki-ken jide pāreko u jukun yāpmāŋ daniŋkaŋ tāga nāŋpek. ²⁹Tāŋkaŋ āma kubātā Ekāni tāŋo gupi, ābot tāŋpani noriye unita siwoŋi nāmo nadāŋ yāmiŋpāŋ kārāga ba wain ume nāŋpeko uwā ini-tāgān ini gupi Anutu tāŋo manken tewek. ³⁰Mebāri unita inken nanik āmawebe ātuwā kehāromini nāmo itkaŋ ba ātu kāyām ikektā itkaŋ ba ātuwā kumbuŋ. ³¹Upāŋkaŋ nin bānep nadāk-nadāknin sākgāmān yāpmāŋ daniŋkaŋ nānayāŋ tāmāŋo uwā Anututā manken nāmo api nipmaŋpek. ^{32^k}Tāŋ, Anututā nibāwān tāga nāmo tāŋpāwā kādet siwoŋi niwoŋārekta bārāpi mebāri mebāri nimik tāyak. Imata, āma komen āmawebe-kāt paot-paotta biŋam tānero udeta yāŋpāŋ tāk tāyak.

³³Unita notnaye, inā kubā-kengān itkaŋ Ekāni tāŋo ketem bok nāna yāŋpāŋā āma kuduptagān ābāŋ moreŋpāŋ irākaŋ yāput-peŋpāŋ uterakgān kaŋ nak tāŋput. ³⁴Tāŋpākaŋ āma kubātā nakta iwāwā

^s 11:22 Jem 2:5-6 ^h 11:25 Kis 24:6-8; Sek 9:11; Hib 8:8-13 ⁱ 11:27 Hib 10:29

^j 11:28 Mat 26:22, 2Ko 13:5 ^k 11:32 Hib 12:5-6

intäjukun ini enjiken naŋ koreŋkaŋ käbeyä-ken täga kwek. Ude tänayän täŋo uyaku käbeyä nämo täŋpä wawäpäŋ Anututä kowata waki nämo tamek. Eruk ugän. Man moräki itak u äneŋi äreŋpäŋ tabäwayän täyat-ken uken api täweret.

Munapiktä iron täk täyak unita man

12 ¹Eruk notnaye, Kudupi Munapiktä iron täk täyak unitäŋo mebärita intä guŋ itneŋo ujeta ŋode täwera ket nadäwut; ²^l In bian guŋ itkaŋ anutu jopi, man nämo yäwani uken päŋku gämori-kengän itkaŋ unitäŋo nadäk kädet gwäjiwani iwatpäŋ kuŋat täŋkuŋonik. ³^m Unita ŋode täwera nadäwut; Kadäni uken man yäk täŋkuŋo u man Anutu täŋo Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u nämo. Nämo inik! Anutu täŋo Munapiktä äma kubäken itkaŋ man iwerirän ŋode täga nämo yäwek; Jesu kaŋ wawän! Ba äma kubä Ekäni täŋo Munapiki nämotä Jesu u Ekäni yäŋ täga nämo yäwek.

⁴ⁿ Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ninken Munapiktä iron mebäri mebäri pewän ahäk täkaŋ uwä Munapik kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ. ⁵^o Ba Ekäni täŋo watä piä mebäri mebäri täk täkamän upäŋkaŋ Ekäni kubägän. ⁶Ba piä u täkta piä täktäk täŋo käderi mebäri mebäri upäŋkaŋ Anutu kubä unitägän piä u kudup täkta äbot täŋpani ämawebe kuduŋtagänta kehäromi nimik täyak. ⁷^p Bureni, Munapiktä äbot täŋpani ätu täŋkentän yämikta ämawebe kubäkubäken kehäromini pewän ahäk täkaŋ. ⁸Uwä ŋodeta yäyat; Munapiktä äma kubäta kehäromi imiŋirän nadäk säkgämän kubä Anutu-ken nanik täga yäŋahäwek. Täŋpäkaŋ äma kubätawä Munapik kubä unitägän nadäk-nadäk ätu Anutu-ken nanik ämawebe yäŋahäŋpäŋ yäwetta kehäromi imik täyak. ⁹Täŋkaŋ Munapik kubä uteragän äma kubä nadäkinik kehäromi täk täyak. Ba Munapik kubä unitägän äma kubätawä äma käyäm ikek yäpän-tägakta kehäromi imik täyak. ¹⁰^q Täŋpäkaŋ äma kubätawä Munapik unitägän kudän kudupi ätu täkta kehäromi imik täyak. Täŋ, kubätawä Munapik unitägän Anutu täŋo meni jinom yäp mäŋpäŋ yäŋahäktä kehäromi imik täyak. Ba äma kubätawä Munapik täŋo man bureni ba mäjo täŋo man jopi u yäp mäŋ danikta kehäromi imik täyak. Täŋkaŋ äma kubätawä man kotäk kudupi mebäri mebäri terak yäkta kehäromi imik täyak. Täŋpäkaŋ äma kubätawä man kotäk u yäp mäŋ äyänutpewän äma ätutä nadäkta kehäromi imik täyak. ¹¹^r Kudän mebäri mebäri uwä, Munapik kubä unitägän pewän ahäk täkaŋ. U iniken gärip terak äma kubäkubäta kehäromi inigän inigän yämik täyak.

¹ 12:2 Hab 2:18-19 ^m 12:3 1Jo 4:2-3 ⁿ 12:4 Rom 12:6; Efe 4:4 ^o 12:5 Efe 4:11
^p 12:7 1Ko 14:26 ^q 12:10 Apos 2:4, 1Ko 14:5 ^r 12:11 Rom 12:3, 1Ko 7:7

Gupnin kubägän upäj moräki mäyap

12^s Eruk gupninta nadäwut. Äma ninäwä gupnintä kubägän täyak upäjkañ gupnin täño moräki wäpi inigän inigän. Täñkañ wäp inigän inigän unitäkañ gup kubägän täyak. Eruk Kristo täño äbot terak udegän pätak. 13^t Nin kubäkubä mäyap upäjkañ Kristo terak gup kubägän ude itkamäj. Nin kudup, Juda äbotken nanik, guñ äbotken nanik, watä piä täñpani jopi ba äma ekäni, nin Munapik kubägänpäñ uwäktäj nimani. Munapik uwä ume bumik, nañ täpäneñpäñ säkgämän itta nimani. Täñkañ Munapik unitä täñpewän gup kubägän ude täñkumäño itkamäj.

14 Unita gupnin terak man wärani ñode täwetat; Gupnin täño moräki mäyap, kubägän nämo. Uwä ñode bumik; Munapiktä nin kubäkubäta kehäromi nimiñirän piä ba täktäk mebäri mebäri Kristo täño äbot täñkehärom takta täk täkamäj. 15 Unita kuroñnintä ñode yäwek; Näk ketka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Upäjkañ u gupnin moräk! 16 Ba jukunintä ñode yäwek; Näk dapunka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Ude nämo! U gupnin moräk! 17 Ba jide? Gupnin kudup u dapuningän täñpeko uwä man jide ude nadäne? Ba gupnin kudup u jukuningän täñpeko uwä imaka kubä täño kábäñi jide ude yäna-kuney? 18 Upäjkañ ude nämo, Anututä iniken gärip iwatpäñ gupnin täño moräki inigän inigän peñirän piä iniken iniken täk täkañ. 19 Täñpäkañ gupnin moräkitä kubägän äworeñpäñ itneño uwä gup bureni nämo! 20 Nämo, gupnin täño moräki mäyap unitä gup kubägän ude täñkañ piä iniken iniken täñirä säkgämän it täkamäj.

21 Unita dapunintä ketnin ñode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä piä näkñagän täga täñpet! yäk. Ba gwäknintä kuroñnin ñode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä näkñagän täga iret! yäk. 22 Nämo inik, gupnin moräki kubäta kehäromini nämo yäj yäk täkamäj upäjkañ unitä nämo ireko uwä kehäromi jide ude yäpne? 23 Ba gupnin moräk-moräkta nadäna äpani täk täkamäj upäj watä säkgämän it yämik täkamäj. Ba gupnin moräk kubä u mäyäkñin uwä säkgämän-inik uwäk täk täkamäj. 24 Täñpäkañ gupnin moräki täga ätu kwawak pena it täkañ unita ñode nadäkamäj; Anututä gupnin moräki kuduptagän peñkuko gup kubägän ude itkañ. Täñkañ gupnin moräki ätuwä wäpi biñam ikek nämo bumik unita intäjukun peñkuko itkañ. 25 Intäjukun peñkuko uwä gupnin täño moräki moräki duñ-wewek nämo täñkañ watä kowata kowata täneñta täñpäñ peñkuk. 26 Unita gupnin moräki kubätä komi nadäñirän moräki ätu kuduptagän komi nadäneñ. Ba kubätä wäp biñam yäpmäñirän noriye kuduptagän wäpi biñam yäpneñ.

^s 12:12 1Ko 10:17 ^t 12:13 Gal 3:28

27^u Eruk, man unitäño mebäri ñode; Äbot täñpani in kuduhtagän Kristo täño gup ude itkañ. Täñpäkañ in kubäkubätä gup unitäño moräki moräki ude itkañ. 28^v Täñkañ äbot täñpani bämopi-ken Anututä piä mebäri mebäri täkta äma inigän inigän ñode iwoyäñpäj yepmañkuk; Intäjukun, aposoro yäpmäj daniñpäj yepmañkuk. Täñpäj uterakä äma Anutu täño meni jinom yäpmäñpäj yäñahäwani. Uterakä äma Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäj yäwoñärewani. Ba äma ätuwä äma käyäm ikek yäpätägakta iwoyäñpäj yepmañkuk. Ba ätuwä kudän kudupi täkta, ätuwä täñkentäk piä mebäri mebäri täkta, ätuwä piäta watä itta. Täñ, ätuwä man kotäk kudupi terak yäkta iwoyäñpäj yepmañkuk. 29 Unita jide? Äbot täñpani kudup uwä aposoro? Ba kuduhtagän uwä Anutu meni jinom yäñ ahäwani? Ba kuduhtagän uwä yäwetpäj yäwoñäreki piä täk täkañ? Ba kuduhtagän kudän kudupi täk täkañ? 30 Ba kuduhtagän äma käyäm ikek täga yäpätäganey? Ba kuduhtagän man kotäk kudupi terak yäk täkañ? Ba kuduhtagän man u yäpmäj äyäjut täkañ? Nämoinik! U piäni inigän inigän täk täkañ.

31^w Upäñkañ Munapik täño iron kubäkubä ukät nanik intäjukun-inik itkañ u yäpmäkta gwäk pimiñpäj piäni täk täkot. Unita apiño kädet tägagämän kubä täño mebäri täwetpäj täwoñärewayäj.

Bänep iron bureni täktäk kädet

13 1 Näk äma nadäk-nadäk ikek ude itpäj äma täño man kotäk mebäri mebäri terak, ba kunum gänañ añero unitäño man terak täga yäwero upäñkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäj täro uwä manna säkgämän uwä yäjuruk-uruk, wagäm mämä ude api täñpek. 2^x Täñpäkañ näk Anutu täño meni jinom yäpmäñkañ pidämigän täga yäñahäwet, ba imaka imaka kwawak irani ba käbop irani unitäño mebäri täga nadäwa täreneño upäñkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäj täro uwä imaka jopi ude api iret. Ba nadäkinikna kehäromitä pom täñpewän ini irani-ken täga peñpeñ äpämañ kweko upäñkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäj täro uwä nadäkinikna u jopigän api täñpek. 3^y Täñpäj näk tuñumna kudup äma jäwärita täga yämet, ba Anututa yäñpäj gupna paotta täga iniñ kirewero upäñkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäj täro uwä täktäkna tägatäga unitä nämo api täñkentäj namek.

4 Eruk ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkañ uwä ñode täk täkañ; U kwikinik itkañ äma ätu orañ yämik täkañ. Äma u noriyetä yärepmiräwä kokwawak nämo nadäk täkañ. Ba u inita näk äma ätu yärepmitat yäj nadäñpäj-nadäwä ärowani nämo täk täkañ. 5^z Ämawebe bänep iron ikek uwä ärowani kudän nämo täk täkañ ba initagän

^u 12:27 Rom 12:5; Efe 5:30 ^v 12:28 Efe 4:11-12 ^w 12:31 1Ko 14:1 ^x 13:2 Mat 17:20
^y 13:3 Mat 6:2 ^z 13:5 Plp 2:4

nadawätäk nämo täk täkaŋ. Täŋpäŋ kokwawak bäräŋeŋ nämo nadäk täkaŋ. Ba ämatä waki täŋ yämiŋirä momi u kadäni käronita nämo yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. ^{6 a} Täŋkaŋ wakitä äma ätuken ahäŋ yämiŋirän wi yawatpäŋ oretoret nämo täk täkaŋ. Nämo, u man bureni täŋo kudän kwawak ahäŋirän uyaku oretoret pähap nadäk täkaŋ. ^{7 b} Täŋpäkaŋ äma bänep iron ikektä äma kehäromini nämo täŋ-mehamtaŋ yämik täkaŋ. Ba nadäkiniki nämo pewä putärewäkaŋ Anututä täŋkentäŋ yämikta itsämänpäŋ nämo gaŋatak täkaŋ. Nämo, bänep iron täktäk kädet gwäk pimipäŋ täk täkaŋ.

⁸ Bänep iron kädet bureni uwä nämo api paorek. Täŋ, kädet täga ätu ŋodewani u api paotneŋ; Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk-ahäk uwä kadäni keräpi-tagän. Ba Kudupi Munapik täŋo iron yäpmänpäŋ man kotäk kudupi kudupi terak yäkyäk u api paorek. Ba Anutu täŋo nadäk yäpmänpäŋ yäŋahäk-ahäk u imaka, api paorek. ⁹ Bureni, Anutu täŋo nadäk kuduŋtagän täga nämo nadäna tärewäpäŋ yäŋahäne, moräkigän nadänpäŋ yäŋahäk takamäŋ. Ba Kudupi Munapik terak Anutu meni jinom kuduŋtagän täga nämo yäŋahäne, moräkigän nadäk takamäŋ. ¹⁰ Upäŋkaŋ imaka bureni-iniktä ahäŋirän imaka ket nämo nadawani ba ket nämo täŋpani u api paotneŋ. ¹¹ Uwä ŋode bumik; Näk ironi itkaŋ man yäŋkuro, nadäk-nadäk piä täŋkuro ba yäpmäŋ danik-danik piä täŋkuro u ironitä-yäŋ täk täŋkuronik. Ude itkuropäŋ tägaŋpäŋä äma ekäni äworeŋpäŋ ägiŋ kädet u peŋkut.

^{12 c} Täŋ, apiŋo imaka imaka yabänpäŋ-nadäk takamäŋ u wäranigän kaŋuruk ikek, glas waki terak mäjonin säkgämän nämo kak takamäŋ ude bumik yabänpäŋ-nadäk takamäŋ. Upäŋkaŋ kami iŋam kowat-kawän api täne. Apiŋo Anututa nämo nadäwa tärek täkaŋ. Upäŋkaŋ kadäni uken api nadäwa täreneŋ, Anututä näkŋo mebärina nadawän tärekinik täk täyak ude.

^{13 d} Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahäŋirän imaka yaräkubätä bureni täkaŋ uwä ŋode; Nadäkinik, ba imaka Anututä kämi nimikta yäwani unita bänep peŋpäŋ itsämäk, ba bänep iron täktäk kädet. Täŋkaŋ imaka yarä unitäŋo intäjukun-inik uwä bänep iron.

Munapiktä iron kubäkubä nimik täyak

14 ^{1 e} Unita notnaye, iron kädet bureni u iwatta piäni kehäromigän täneŋ. Täŋpäŋ iron Kudupi Munapiktä nimik täyak u yäpmäkta imaka, piäni täneŋ. Täŋkaŋ iron tägagämän kubä ŋode, Anutu täŋo meni jinom yäŋahäkta kehäromi u yäpmäkta iyaptak täkot. ² Nadäkaŋ, man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yäkyäk täga upäŋkaŋ äma man kotäk

^a 13:6 Rom 12:9 ^b 13:7 Rom 15:1, 1Pi 4:8, 1Ko 9:12 ^c 13:12 2Ko 5:7; Jem 1:23

^d 13:13 1Te 1:3, 1Jo 4:16 ^e 14:1 1Ko 12:31, 1Ko 14:39

uterak yäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta nämo yäk täkaŋ. U Anutu-kätgän iniken man käbop nanik yänpäŋ-nadäk täkaŋ. Täŋirä man kotäk uwä äma ätutä nämo nadäwä tärek täkaŋ. ³Tänpäkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ unitä ämawebe täŋ-kehäromtaŋ yämiŋpäŋ nadäkiniki täŋmeham taŋit, bänepi täŋpidäm taŋit täk täyak. ⁴Täŋ, äma man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ uwä inigänpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak. Upäŋkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä äbot täŋpani kudup täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ.

^{5f}Unita näkŋo gärip uwä ŋode; In kuduŋtagän man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yänayäŋ täŋo uwä gäripi nadäwet. Upäŋkaŋ gäripna taŋi-inik pätak uwä in kudup Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋirä ämawebe mebäri kwawak nadäneŋta kehäromi tamani. U mebäri ŋodeta yäyat; Äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä, äma man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ u yärepmit täkaŋ. Upäŋkaŋ äma man kotäk kudupi yäŋirä äma kubätä man u yäpmäŋ äyänurirän äbot täŋpani kudup täŋkentäŋ yämayäŋ täko uyaku täga. ⁶Unita notnaye, ŋodeta ket nadäwut; Näk inken äreŋpäŋ man kotäk kudupi terak yäwawä unitä jide ude täŋkentäŋ tamek? Nämo, bureni täŋkentäŋ tamayäŋ nadäŋpänjä ŋode täŋpet; Man kubä Anututä näwerani u täweret, ba Anutu täŋo nadäk kubä yäpmäŋpäŋ yäŋahäŋpäŋ täweret, ba Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋpäŋ täweret, ba Anutu täŋo man ätu täwetpäŋ täwoŋärewet. Ude täŋpero uyaku täga täŋkentäŋ tamet.

⁷Unita imaka irit ikek nämo, mämä-mämägän täŋpani unita nadäwut; Kap kubä tewayäŋ nadäŋpäŋ uhuwep säkgämän nämo piäweno, ba gita inŋitpäŋ säkgämän nämo ureno uwä jide täŋpäŋ ämatä kap upäŋ teyak yäŋ nadäwä täreneŋ? Täga nämo! ⁸Ba womat säkgämän nämo piänŋirä mebäri unita piäkaŋ yäŋ nämo nadäwä täreneŋ. ⁹Täŋpäŋ in udegän, manbiŋam man kotäk kudupi terak yäŋirä jide täŋpäŋ ämawebetä man kotäk u nadäwä täreneŋ? Täga nämo. Manka uwä jop piän kuney. ¹⁰Tänpäkaŋ kome terak ämatä man kotäk mebäri mebäri yäk täkaŋ. Man kotäk u mebäri kudup kwawak pätkäŋ. ¹¹Täŋ, äma kubätä man kotäk näkä nämo nadäwani u yänŋirän nämo nadäwa täreneŋo uwä äma unita kubäken nanik yäŋ nadäwet, ba äma u näkä kubäken nanik yäŋ udegän nadäwek. ¹²Unita Munapik täŋo iron kubäkubä yäpmäkta pidämtak täkaŋ u täga upäŋkaŋ iron äbot täŋpani täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ upäŋ yäpmäŋ kuŋatta ehuranigän täk täkot.

¹³Mebäri unita äma kubä man kotäk kudupi yäkta kehäromi imani uwä ämawebe ätutä nadäkta mani u yäpmäŋ äyänureka kehäromi yäpmäkta Anutu-ken yänjapiwek. ¹⁴Imata, näk man kotäk kudupi yäŋpäŋ Anutu-ken

^f 14:5 Nam 11:29

gera yäwero uwä bänepna-tägän täjpet, nadäk-nadäkna guj parirän. ^{15g} Unita jide täjpet? Eruk, ñode kañ täjpa yäj nadätat; Bänepnatä yäjapiñirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäñ menatä yäjahäk täyon. Ba kap tektek udegän. Bänepnatä kap teñjirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäñ menatä kap tek täyon. ¹⁶ U ñodeta yäyat; Gäkä man kotäk kudupi yäñpäñ bänepka-tägän Anutu-ken yäjapik man yäñpäñ iniñ orereno uwä jide täjpäñ äma man kotäk u nämo nadäwanitä manka u nadäwä tärewäpäñ täjkehärom takta ‘U bureni’ yäj yäneñ? U täga nämo! ¹⁷ Iniñoret man yäweno u täga upäñkañ notkapak kubä gäkño man kotäk unitäño mebäri nämo nadäweko u jide täjpäñ manka unitä täjñkentäj imek? Täga nämo!

¹⁸ Nadäkañ? Näkñagän it täyat-ken uken Anutu iniñ oretta in kudup tärepmitpäñ kadäni kadäni man kotäk kudupi terak yäk täyat unita Anutu bänep täga nadäj imik täyat. ¹⁹ Ude täk täyat upäñkañ Anutu iniñoret käbeyä-ken ämawebetä näkño man nadäwä tärewut yäñpäñ man kotäk kwawani terak täga yäwetpäñ yäwoñärewet. Upäñkañ kotäk kudupipäñ imata man karonji boham yäweret? Man karonji yäjira nadäñpäñ mebäri nämo nadäwä täreneñ.

²⁰ ^h Unita notnaye, ironjiñonji ude itkañ ägiñ täño nadäk nämo yäpmäj kuñatneñ. Nämo, nadäk-nadäkjin uwä Munapik täño nadäk, äma ekäni täño nadäk ude yäpmäj kuñatneño upäñkañ täktäkjin uwä nanak pakitä kudän wakiwaki takta nämo nadäk täkañ ude kuñat takot. ²¹ Täñpäkañ Anutu täño man ñode kudän täwani;

*Ekänitä ñode yäyak; Näk äma kudupi yäniñ kirewa äma äbot ño
man kotäk kudupi terak manna biñam yäwetnayäj täño upäñkañ
nämo inik api nadäj namineñ.* Ais 28:11-12

²² Man unitäño kukñini ñode yäwa; Kotäk kudupi terak man yäkyäk uwä nadäkinik täjpani täjkehärom takta pewän ahäwani nämo. Nämo, u kudän ude Anututä äma nadäkinik nämo täjpanita iniken kehäromi yäwoñärek täyak. Täñ, Anutu täño meni jinom yäjahäk-ahäk uwä nadäkinik täjpanitä nadäkta yäwani. ²³ⁱ Unita ñode nadäwut; Äbot täjpanitä Anutu iniñoretta käbeyä täjpäñ kuduptagän man kotäk kudupi terak yäjirä äma jopi ba nadäkinik nämo täjpani kubätä bämopjin-ken itpäñ-nadäñpäñ ñode täwerek; Täñguñguñ täñkañ yäkañ yäk. ^{24j} Täñpäkañ äbot täjpani kuduptagän Anutu täño meni jinom yäjahänjirä äma jopi ba nadäkinik nämo täjpani unitä nadäñpäñ man nadäweko unitä bänepi yäpurirän eruk, iniken mebäri ñode kañpäñ nadäwek; Näk momi täjpani yäk. ^{25k} Nadäk nadäk waki bänepi-ken käbop irani u kwawak pewän ahäj imiñirän gukut imäpmok täjpäñ Anutu iniñ orerek. Täñpäñ ñode yäjahänjirä täwerek; Anutu bämopjin-ken bureni-inik itak yäk.

^g 14:15 Efe 5:19 ^h 14:20 Efe 4:14; Plp 3:15 ⁱ 14:23 Apos 2:13 ^j 14:24 Jon 16:8

^k 14:25 Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19

Inijoret kábeyä-ken kudän jide täne?

26^l Eruk notnaye, unita yänpän kädēt siwoŋi jide ude iwatne? Inä Anutu iniŋ oretta kábeyä tänpän ŋode tāk tākaŋ; Äma kubätä kap tewek. Tänpäkaŋ kubäwä Anutu täŋo man kubä täwetpän täwoŋärewek. Täŋ, äma kubätäwä nadäk kubä Anutu-ken nanik yäŋahäwek. Täŋkaŋ kubätäwä kotäk kudupi terak yäwek. Yäŋirän kubätä man kotäk unitäŋo mebäri yäŋahäwek. Imaka u kudup Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebe täŋkehärom takta täneŋ. 27^lŊodeta yäyat; Äma ätutä kotäk kudupi terak yäna yänpänjä mäyaptä nämo yäneŋ. Yarä ba yaräkubä-tägän yäneŋ. Kubätä yäwänä kubätä yäwek. Täŋkaŋ äma kubäkubä täŋkentäki mebäri yäpmän äyänurani nikek. 28^lTäŋ, äma kubätä man yäpmän äyänuranita wäyäkŋewän waneŋo uwä kábeyä-ken kotäk kudupi terak nämo yäwek. Nämo, ini bänepi-ken, Anutu-tägän nadäkta yäwek. 29^m Ba Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwanita udegän yäyat; Äma yarä ba yaräkubä bumik yäneŋ. Yäŋ irirä ätutä man unitäŋo mebäri ket yäpmän daniŋpän yänpän-nadäk täneŋ. 30^lTänpäkaŋ äma kubä maŋjirän Munapiktä bänepi-ken man kädēt jide pewän ahäŋirän u yäŋahäwayän tänpänä man yäŋ ireko u bitnänpän iränkaŋ äma uwä yäwek. 31^l Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk-ahäk u imaka täga kubä. Unita in u tāk tākaŋ uwä injin kubäkubätä yäŋahäk täkot. Yäŋahäŋirä ätu juku peŋpän Anutu täŋo man mebäri nadänpän bänepi täŋ-kehäromtak täkot. 32^l Imata, Kudupi Munapiktä täŋpewän äma kubä Anutu täŋo meni jinom yäŋahäkta nadäweko uwä iniken menita watäni itpän kubätä yäwän täreŋirän täga yäŋahäwek. 33^l Unita nadäkaŋ? Anutu uwä yäŋuruk-uruk ba täŋuruk-uruk Anutu nämo, u Anutu kwini pewän ahäwani.

34ⁿ Tänpäkaŋ äbot täŋpani ätuken Anutu inijoret kábeyä-ken webewä man kum it tākaŋ, inken udegän it täkot. Webetä ude tänpän Moses täŋo бага man terak yäwani ude äpani kaŋ irut. 35^l Man kubä nadäneŋo unitäŋo mebäri nadänayän nadänpänjä ini eŋiken kuŋkaŋ äpiye yäweräkaŋ kaŋ yäwet täŋput. Webetä Anutu inijoret kábeyä-ken yäkyäk u kädēt siwoŋi nämo.

36^l Tänpäkaŋ inä kädēt päke yäyat u nämo iwat tākaŋ unita jide? Anutu täŋo man inken naniktä ahäŋkuk? Ba in-tägän nadäŋkuŋ? 37° Eruk, inken nanik kubätä inita nadäŋirän Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani, ba Munapik ikek täŋpeko uwä man kudän täŋ tamitat ŋowä Ekäni täŋo jukuman ude nadäwän tärek täkot. 38^l Tänpän äma kubätä manna ŋo nadäŋ äwaräkuk täŋpayän täko uwä äma udewani mäde kaŋ ut yämüt. 39^l Unita notnaye, ŋode nadäwut; In Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani

^l 14:26 1Ko 12:8-10; Efe 4:12 ^m 14:29 Apos 17:11, 1Te 5:21 ⁿ 14:34 1Ko 11:3, 1Ti 2:12; Tai 2:5 ^o 14:37 1Jo 4:6

ude itta gwäk pimik täkot. Ba man kotäk kudupi terak yäkta бага nämö peŋkireneŋ. ^{40p} Upänkaŋ Anutu iniŋoret käbeyä tänpänjä kudän siwoŋi säkgämän tänjirä käbeyä säkgämän ahäk täyon.

Kristo awaŋken naniktä akuŋkuk

15 ¹Eruk notnaye, Manbiŋam Täga täwetpän täwoŋäreŋkuro u äneŋi yänkodak taŋpän täwetat. Manbiŋam u nadänpän inŋitkuŋ, ba uterak nadäkinikjin yengämä pek täkaŋ. ²Näkä Manbiŋam Täga yänhänpän täwetkuro u inŋit-inik täkaŋ u tänpäwä wakiken nanik täga wädän tädotpän api tepmaŋpek. Täŋ, nadäk kubä yäpmän kuŋatnayän täŋo uwä nadäkinikjin u jopigän api täŋpek.

^{3q} Manbiŋam doni nitek näka namani ugänpän inta tamiŋpän ŋode täwetkut; Kristo uwä wakininta kowata kumbuk, man kudän terak yäwani udegän. ^{4r} Kumbänpän äneŋkuŋ. Täŋpakaŋ man kudän terak yän imani udegän, kepma yaräkubä täreŋjirän awaŋ gänaŋ naniktä kodak taŋpän akuŋkuk. ^{5s} Akuŋpän intäjukun Kefas wäpi kubä Pita u ahän imiŋkuk. Täŋkaŋ äma 12 yän yäwerani^f u ahän yämikgän täŋkuk. ⁶Täŋkaŋ nadän imikinik täŋpani 500 ude bumik äbot kubä-kengän irirä kwawak ahän yämiŋjirän kaŋ moreŋkuŋ. Uken nanik ätu kumbuŋopän mäyap pen kodak itkaŋ. ^{7u} Nadän imikinik täŋpani u ahän yämiŋpänjä Jems ahän imikgän täŋkuk. Jems ahän imiŋpänjä aposoro kuduŋtagän ahän yämiŋkuk.

^{8v} Eruk päke u ahän yämiŋtän äbätängän mäden-inik kädet inigän kubä terak näk ahän namiŋkuk, aposoro ätu ahän yämiŋkuko udegän nämö. ^{9w} Näk aposoro äpanitä äpani-inik. Näk Anutu täŋo äbot däpmän yäwat kirek täŋkuro unita aposoro wäp nämö yäpnaŋi. ^{10x} Upänkaŋä apiŋo aposoro it täyat uwä Anutu täŋo orakorak näkä terak patkuko unitä nepmaŋpän ude itat. Ekäni täŋo orakorak näkken patkuko u bureni nämowä nämö täŋkuk. Näkä piä täŋkuro u täŋ dämiŋkinik täŋkut, ätu täŋo yärepmitak. Upänkaŋ imata näkŋa wäpna jop yäpmän ärowet? Nämö, Anutu täŋo orakorak näkken pätak unitä kehäromi namiŋjirän piä u täŋkut. ¹¹Unita näk ba aposoro ätu uwä piä mebäri kubägän täk täkamän. Nin kuduŋtagän manbiŋam mebäri kubägän yänhäk täkamän. Yänhäŋjitna nadänpän nadäkinik täŋkuŋo u.

Kumbanitä äneŋi akukakukta man

¹²Kristo uwä kumbani-ken naniktä akuŋkuk, manbiŋam ude yänpän täweritna imata inken nanik ätutäwä kumbani-ken naniktä akukakuk

^p 14:40 Kol 2:5 ^q 15:3 Ais 53:8-9 ^r 15:4 Mat 12:40; Apos 2:24-32 ^s 15:5 Luk 24:34; Mat 28:16-17 ^t 15:5 Äma 12 yän yäwerani yäyak u Jesu täŋo iwaräntäkiye 12 unita yäyak ^u 15:7 Luk 24:50 ^v 15:8 Apos 9:3-6, 1Ko 9:1 ^w 15:9 Efe 3:8, 1Ti 1:15
^x 15:10 Apos 8:3, 2Ko 6:1, 2Ko 11:5,23

täño käderi nämo pätak yäj yäk täkaŋ? ¹³Kumbani-ken akukakuk nämo pätak u täŋpäwä, eruk Kristo imaka, kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäj nadäneŋ. ¹⁴Täŋkaŋ Kristo nämo akuŋkuk yäwänä mani biŋam yäk täkamäj u bureni nämo täppän, ba nadäkinikjin u udegän, jopi täŋpän. ¹⁵^y Ba ugän nämo. Nin Anututa ŋode yäjŋkumäj; U Kristo kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäj akuŋkuk. Täŋpakaŋ kumbani-ken naniktä akukakuk nämo parän yäwänäku Anututä jide täŋpäj Kristo yäpmäj akwän? Unita man yäjŋkumäŋo u Anutu meni yäpurärätpäj jop manman yäwani ude tänam. ¹⁶Unita äma kumbani-ken naniktä nämo api akuneŋ yäj yäŋpäjä Kristota udegän kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäj yäk täkot. ¹⁷Täŋ, Kristotä kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäwänäku nadäkinikjin bureni nämo, jopigän täyek. Ba momijin pen pat tamitek. ¹⁸Ba Kristo nadäj imiŋpäj kumbuŋo u imaka, kumäjpäŋ paot-inik täŋpäm. ¹⁹Täŋkaŋ udegän, Kristotä nin kome terak ŋogän täŋkentäj nimän yäwänäku butewaki äbot bureni-inik yäj niwet täkäneŋ.

²⁰^z Upäŋkaŋ ude nämo! Kristo u bureni-inik kumbani-ken naniktä äma kumbanita intäjukun täŋpäj akuŋkuko itak! Ude unita äma kumäjpeŋ kwani imaka, kumbani-ken naniktä bureni-inik api akuneŋ. Jesu täño akukakukitä ude täŋkehärom taŋkuk. ²¹^a U ŋode; Äma kubätä kumäj-kumäj pewän ahäŋkuŋo udegän äma kubä-tägän kumbani-ken naniktä akukakuk pewän ahäj nimiŋkuk. ²²Adamtä äbotken nanik kuduŋtagän kumäk täkamäj udegän Kristotä äbotken yäpurärärani u kuduŋtagäntä kumbani-ken naniktä api akuneŋ. ²³^b Täŋpäj kumbani-ken naniktä akukakuk tawaŋ ŋode täŋpani; Intäjukun-inik Jesu. U mädeni-ken äbäkäbäk kadänini-ken unitäño äboriyetä api akuneŋ. ²⁴Äboriyetä akuŋirä eruk tärek-tärek kadäni bureni api ahäwek. Kadäni uken Kristotä imaka imaka waki kehäromi nitek ba wäpi biŋam ärowani nitek u kuduŋtagän täño kehäromi yäpmäj äpäkinik api täŋpek. Ude täŋkaŋ kome ba imaka päke yabäj yäwatpäŋ intäjukun it täyak u Anutu Nanta api iniŋ kirewek. ²⁵^c U imata, Kristotä intäjukun-inik itpäŋ kaŋiwat piä täkta yäj imani. Intäjukun-inik irirän Anututä iwan kuduŋtagän täño kehäromi yäpmäj äpäŋpäj Kristo gämori-ken yepmaŋpänkaŋ eruk, piäni u api täŋpän täreneŋ. ²⁶^d Täŋpäj iwan ätu däpmäjpäŋ iwan pähap, kumäj-kumäj unitäño kehäromi utpewän paot-inik api täŋpek. ²⁷^e Unita Anutu täño man kubä ŋode kudän täwani; Anututä imaka kuduŋtagän Kristo gämori-kengän api yepmaŋ morewek. Täŋkaŋ man 'imaka kuduŋtagän' uwä Anutu inita bok nämo yäyak. Anututä Jesu gämori-ken nämo api irek. Nämo, Anutu unitä imaka päke u Kristo

^y 15:15 Apos 1:22, 4:33; Apos 5:32 ^z 15:20 Kol 1:18 ^a 15:21 Rom 5:12,18 ^b 15:23 1Te 4:16; Rev 20:5 ^c 15:25 Mat 22:44 ^d 15:26 Rev 20:14, 21:4 ^e 15:27 Sam 8:6

gämori-kengän yepmanpani. ²⁸Eruk, imaka kuduptagän u Kristo gämori-ken yepmanpän irirä, Kristo ini-tägän ini Anutu gämori-ken api tewek. Ude tänjirän Anutu, imaka imaka nanaki gämori-ken pewani unitä imaka kuduptagänta intäjukun-inik api irek.

²⁹Eruk, kumbanitä kumbani-ken naniktä nämö api akuneŋo u tänpäwä imata äma ätu noriye kumbanita kome yäpmänpän ume yäpmäk täkaŋ? Anututä äma kumbani nämoinik api yäwän kikuŋutneŋo u tänpäwä imata noriye kumbani komeni yäpmänpän ume ärut täkaŋ? Unitäŋo bureni jide api ahäwek? ^{30f}Ba ninä jide? Äma mäyaptä Kristota yänpän kokwawak nadän nimik täkaŋ. Unita kumbani-ken naniktä akukakuk nämö pätak u tänpäwä imata komi u gänaŋ jop nadän wari kuŋatne? ³¹Unita notnaye, bureni-inik täwetat; Kumän-kumän kepmani kepmani kaŋ-ahäwayän täk täyat. Upänkaŋ komi piä u imaka bureni pewän ahäk täkaŋ. Injinta nadäwut; Ekäninin Kristo Jesuta biŋam tepmaŋkuro unita oretoret pähap nadäk täyat. ^{32*}Näk näkŋaken gärip iwatpän piä ŋo täk täyat u tänpäwä imatäken yäpmäkta nadänpän Efesus yotpärare-ken tom ägwäri, meni komi komi-kät ämik täŋkumän? Ude jop nadän tänpet? Nämoinik, kumbani-ken naniktä akukakuk nämö pätak u tänpäwä nininken gärip terak kuŋat täkäna! Ba man ŋode yäwani täga iwatne;

*Äma kubä kwep kumbeko udetä ŋodetä tom ketem täŋ tuŋum tänpän
ännaŋ isiwa yän nadäwek.*

Ais 22:13

³³Unita notnaye, in äma ätu yabän äwaräkuk tänjirä jop manman nämö yän-täkŋatneŋ. In man ŋode yäwani u nadäkaŋ? Äma wakikät not tänpän itnayän tämäŋo uwä nintäŋo täktäknin täga u api yäpä waneŋ. ^{34^h}Unita in nadäk-nadäkjin äneŋi nadäwä tumbäpän momi täktäk kädet pewut. Inken nanik ätutä Anututa täŋguŋtak täkaŋ unita nadänpän mäyäk tawut yän yänpän täwetat.

Kumbanitä gup kodaki yäpneŋ

^{35ⁱ}Eruk äma kubätä ŋode käwep näwet yabäwek; Äma kumbani jide tänpän äneŋi api akuneŋ? Ba akunayän täkaŋ uwä gupi jidewanitä api akuneŋ? ³⁶Wära! Man udewani guŋ täŋo man! Unita ŋode nadäwut; Yänat mujipi kome gänaŋ äpmonpän gupi nämö paraweko uwä jide tänpän imätpän kodaki abek? ³⁷Imaka mujipi pik täkaŋ uwä burenitä ahäkta gäripi nadänpän pik täkaŋ udewani nämö. U mujipi-gänpän pik täkaŋ. ^{38^j}Tänpäkaŋ Anututä nadäwän tärewäpän gupi täŋo wärani yän imiŋkuko udegän ahänjirän yabäk täkamän. Mujipi uwä mebäri inigän

^f 15:30 Rom 8:36 ^{*} 15:32 2Ko 4:10-11; Luk 12:19-20 ^h 15:34 Rom 13:11; Apos 26:8, 1Ko 6:5 ⁱ 15:35 Jon 12:24 ^j 15:38 Stt 1:11

inigän ahäk täkaŋ. ³⁹Gup täŋo mebäri udegän, kubägän nämo. Äma nintäŋo gupnin u inigän. Tom täŋo inigän, barak täŋo inigän, gwägu tom täŋo inigän. ⁴⁰Täŋpäkaŋ kunum ba kome udegän. Kunum gänaŋ ba kome terak imaka imaka itkaŋ. Täŋkaŋ kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo epmäget inigän. Ba kome terak itkaŋ unitäŋo epmäget u inigän. ⁴¹Täŋkaŋ edap täŋo peŋyänjeki inigän. Komepak täŋo peŋyänjeki inigän. Guk täŋo peŋyänjeki inigän. Täŋpäkaŋ guk täŋo peŋyänjeki kubägän nämo, inigän inigän.

⁴²Eruk, kumbani-ken naniktä akukakuk unitäŋo mebäri udegän pätak. Komegup änek täkamäj uwä parakta yäwani. Täŋ, kumbani-ken nanik akunayän tämäŋo uwä gupnin kodaki u inigän, nämo api parawek. ⁴³^k Äneŋpani uwä kaŋoreri nämo. Täŋ, akukta yäwani uwä kaŋoret ikek. Äneŋpani uwä kwini, akukta yäwani uwä kehäromi niked. ⁴⁴Äneŋpanitä komegup ikek, akukta yäwanitä kunum täŋo gup ikek. Kome täŋo gup itak udegän kunum täŋo gup itak.

⁴⁵^l Unitawä ŋode kudän täwani; Äma bian ahäwani Adam uwä iritgän yäpuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä Munapik ikek irit kehäromi unitäŋo mäheŋi täŋkuk. ⁴⁶Täŋpäkaŋ Munapik ikek irittä intäjukun nämo ahänjuk. Nämo, u mäden ahänjuk. Komegup ikek irittä intäjukun ahänjirän Munapik ikek mädegän iwatkuk. ⁴⁷^m Täŋpäŋ Adam biani komepäŋ täŋpani unita kome äma täŋkuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä kunum gänaŋ nanik. ⁴⁸Kome äma täŋkuko udegän kome terak nanik äboriye täkamäj. Täŋ, äma kunum terak nanik udegän kunum terak nanik äboriye ude api itne. ⁴⁹Täŋpäkaŋ äma kome terak nanik täŋo gup wädäna äronjukuwä, udegän äma kunum gänaŋ nanik täŋo gup api wädäna äroneŋ.

⁵⁰ⁿ Notnaye, ŋodeta yäyat; Komegup ikektä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api ärone. Ba imaka parakta yäwanitä irit kehäromi, nämo parak täyak u täga nämo api korewek.

Kumäj-kumäj täŋo kehäromi u paotkuk

⁵¹^o Eruk, juku peŋirä man käbop nanik kubä täwerayän; Nin kuduptagän nämo api kumnero upänkaŋ äyänutpäŋ gup kubä wädäna äronayän täkaŋ u kuduptagän api täne. ⁵²^p Womat mämä yänjirän u pit kubägän api täne. Womat mämä u yänjirän kumbanitä akuŋpäŋ parak-paraki nämo api itne. Ba parawanitä itnayän täkaŋ upänkaŋ äyänutpäŋ gup mebäri kubä kehäromi niked u api wädäna äroneŋ. ⁵³^q Bureni-inik! Gup ŋo parakta yäwani unitäkaŋ irit kehäromi täŋo tek ude mät wädäna äroneŋ. Ba kumäj-kumäjta yäwani unitäkaŋ irit kehäromi mät korewek.

^k 15:43 Plp 3:20-21 ^l 15:45 Stt 2:7; Jon 6:63, 2Ko 3:6,17 ^m 15:47 Stt 2:7 ⁿ 15:50 1Ko 6:13
^o 15:51 1Te 4:15-17 ^p 15:52 Mat 24:31 ^q 15:53 2Ko 5:4

54^r Tānpākaŋ imaka parakta yāwanitā irit kehāromi tājo tek wādāwā ārowākaŋ, ba kumāŋ-kumāŋta yāwanitā irit kehāromi korewākaŋ eruk man ŋode kudān tāwanitā api kehārom tāwek;

Anutu u iwan irepmit-inik tāŋkuk.

Tānpewān irit burenitā kumāŋ-kumāŋ daiŋkuk!

Ais 25:8

55 *Unita kumāŋ-kumāŋ, gāk kehāromika de?*

Kumāŋ-kumāŋ gākŋo kārīpka de?

Hos 13:14

56^s Unita nadākaŋ? Momitā kumāŋ-kumāŋ tājo kārīp ude tāyak. Ba бага manta yānpāŋ momitā kehāromi nīkek tāyak. 57^t Upāŋkaŋ Anutu uwā Ekāninin Jesu Kristo iniŋ kireŋpewān iwaniye unitājo kehāromi yāpmāŋ āpuko unita Anututa bānep tāga pāhap nadāk tākāna!

58^t Eruk notnaye tāgagāmān, mebāri unita nadākinikjin nāmo pewā putāreneŋ. Nāmo, kehārom taŋpāŋ Ekāni tājo piā kadāni kadāni gwāk pimīpāŋ tāk tākot. Ekānita yānpāŋ piā tājirā bureni nāmowā nāmo api ahāwek yāŋ nadānpāŋ tāk tākot.

Ābot tāŋpanita moneŋ tāŋkentāŋ yāmikta man

16 ¹u Eruk man kubā ŋode; Anutu tājo kudupi āmawebe bārāpi terak itkaŋ unita moneŋ tāŋkentāŋ yāmikta yānpāŋā Galesia komeken nanik ābot tāŋpani yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkuro udegān tāk tākot. ²Uwā ŋode yāwetkut; In kubākubātā moneŋ kaŋ-ahānayāŋ tākaŋ u Sande Sande yāpmāŋ daniŋpāŋ taŋi tāga penaŋi ude ini-ini kābop inigān kaŋ pek tāŋput. Jop ittāŋgān nākā āreŋjira moneŋ kaŋ-ahākta pipiri tāneŋta. ³Ude tājirā nāk āreŋpāŋā āma iwoyānayāŋ tākaŋ unitājo mebāri uwā man kudān terak kudān tāŋpāŋ yāmakaŋ moneŋ bānep tāgata pewani u yāpmāŋ Jerusalem api kuneŋ. ⁴Nākŋa bok kunaŋi tāŋpāwā bok api kune.

⁵v Tawaŋ ŋode peyat; Pengān Masedonia kome kuŋkaŋ ābot tāŋpani-kāt ātu itkaŋ inken api ārewet. ⁶w Inken āreŋpāŋ kadāni kāroŋi bumik kāwep api ired. Kadāni kāroŋi bumik it yāpmāŋ āroŋjira iwān mānit kadāni kāwep api tārewek. Irira intā kādetta tāŋkentāŋ namākaŋ kome uken-uken api kuŋaret. ⁷x Kadāni ŋodeken pāre inkāt kadāni kerāpigān itkaŋ kome ātuken kukta nāmo nadātat. Nāmo, kāmi āreŋpāŋ inkāt kadāni kāroŋi bumik itta gārīpi nadātat. Unita Anututā nadāŋ namānā ude api tāŋpet. ⁸Tānpākaŋ apiŋode Efesus komeken ŋo itta nadātat. ŋo irira Pentikos orekirit ahāŋjirān uyaku inken api ārewet. ⁹y U imata,

^r 15:54 Ais 25:8 ^s 15:56 Rom 6:14, 7:13 ^t 15:58 2Sto 15:7; Rev 14:13

^u 16:1 Rom 15:25-26, 2Ko 8:1-9; Gal 2:10 ^v 16:5 Apos 19:21 ^w 16:6 Rom 15:24; Tai 3:12

^x 16:7 Apos 18:21 ^y 16:9 Apos 19:8-10, 2Ko 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8

ɲoken Ekänitā piä taŋi kubä täkta kädet täwit namitak. Piä täŋira bureni taŋi pewän ahäkaŋ. Upäŋkaŋ äma mäyaptä piä unita iwan täkaŋ.

^{10z} E man kubä ɲode; Timotitä inken käwep api ärewek. Äreŋirän not täŋ imiŋirä umun terak nämo irek. Nadäkaŋ, uwä näkä Ekäni täŋo piä täk täyat udegän täk täyak. ^{11a} Unita äma kubätä Timotita nadäwän äpani nämo täŋpek. Nämo, täŋkentäŋ imiŋpäŋ tewä yäpmäŋ bänep pidäm terak täŋtäŋ kuŋtäŋgän äyäuŋutpeŋ äneŋi näkŋaken kaŋ äbän. Ukät äbot täŋpani ätukät äbäktä api itsämbet.

^{12b} Täŋkaŋ notninpak Apolos unita ɲode täwetat; Uwä äbot täŋpani ätukät inken ärekta peŋ iwerira nämo pidäm täyak. Kadäni ɲoken nämo käwep, kadäni kubäta nadäwän tägawäwä api ärewek.

Ekäni täŋo piä äma nadäŋ yämik täkot

^{13c} Notnaye, nadäŋit nadäŋit kuŋat täkot. Täŋkaŋ nadäkinikjin nämo pewä putäreneŋ. Nämo, nadäŋ täpäneŋpäŋ nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ kehäromigän kuŋat täkot. ¹⁴ Täŋpäŋ imaka kuduptagän bänep iron terakgän täk täkot. ^{15d} Täŋpakaŋ notnaye, man kubä, Stefanus ba äboriye unita yäŋira nadäwut. Uwä Grik komeken unitä jukun bänep äyäuŋutpäŋ Ekänita biŋam täŋkuŋ. Täŋkuŋo Anutu täŋo kudupi ämawebeniye in bämopjin-ken watä piä täk täkaŋ. Unita ɲode peŋ täwetat; ^{16e} In äma u ba noriye ätu Ekäni täŋo piä täŋpäŋ komi nadäk täkaŋ, äma udewani täŋo man buramiŋ yämik täkot.

¹⁷ Stefanus, Potanus, ba Akakus u näkken äbäŋirä bänep täga nadäŋ yämiŋkut. Inta nikek unitä päbä nabäŋirä tägagämän nadäŋkut. ^{18f} Äma unitä in ba näka bok bänep pidäm täŋ nimiŋkuŋo unita äma udewanita nadäŋirä säkgämän täk täkot.

^{19-20g} ^h Täŋpakaŋ Esia kome ɲonitäŋo äbot täŋpani kuduptä inta bänep oretoret man pewä ärekaŋ. Täŋpäŋ Akwila Prisila yanäpi u imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man pewän ärekaŋ. Ba äbot täŋpani Anutu iniŋoretta yanäpi yarä unitä eŋiken käbeyä täk täkaŋ u, ba nadäkinik täŋpani notjiye Efesus kome ɲoken nanik u kudup imaka, man udegän tewä ärekaŋ. Täŋpakaŋ injin-tägän Ekäni wäpi terak not täŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot.

²¹ⁱ Pol näkŋa-tägän oretoret man täwetpäŋ wäpna kudän täyat ɲo.

^{22j} Täŋpakaŋ äma kubätä Ekänita gäripi-inik nämo nadäŋpäŋä kädäpta biŋam täŋpän! O Ekäni, äbi!

²³ Eruk, Ekäninin Jesu täŋo orakoraki inken iton. ²⁴ Irirän Jesu Kristo terakgän in ba näk kowat kwasikorän täkamäŋ unita nadäŋ tamikinik täyat. Ugän.

^z 16:10 1Ko 4:17 ^a 16:11 1Ti 4:12 ^b 16:12 1Ko 1:12, 3:6 ^c 16:13 Sam 31:24; Efe 6:10

^d 16:15 Rom 16:5, 1Ko 1:16 ^e 16:16 1Te 5:12 ^f 16:18 Plp 2:29 ^g 16:19 2Ti 1:15;

Apos 18:2,18,26; Rom 16:5 ^h 16:20 Rom 16:16, 2Ko 13:12 ⁱ 16:21 Kol 4:18, 2Te 3:17

^j 16:22 Gal 1:8-9

2 Korin

Äma ätutä Pol wäpi yäpmän äpäñirä Poltä iniken mebärini yänahänkuk

1 ^{1^a} Näk Pol Anutu täjo nadäk terak Kristo Jesu täjo aposoro itat. Tänpäkañ notninpak Timoti-kät nektä man ño kudän tänpäñ Anutu täjo äbot tänpäni ämawebe Korin yotpärare-ken itkañ inta peda ärekañ. Ba intagän nämo, Anutu täjo kudupi ämawebe Grik komeken ittän kukañ unitä danikta bok peda ärekañ. ^{2^b} Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Anututa bänep täga man

^{3^c} Ekäninin Jesu Kristo unitäjo Anutuni ba Nani iniñoret täkäna! U butewaki mäheми-iniktä watä it nimiñirän bänep kwini terak it täkamän. ⁴Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahän nimiñirän bänepnin äneñi tänpidäm tañ nimik täyak. Anututä ude täñ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuñatnejo uwä, Anututä bänep pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itnejo u bänepi täga tänpidäm täne. ^{5^d} Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täñkuko unitäjo moräki nintä terak tañi ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänañ iritna Kristotä bänep pidäm bumta pewän ahän nimik täkañ. ^{6^e} Tänpäkañ näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk täkamän. Nämo, komi butewakinin unitä in täñkentän tamiñirän bänepjin äyänjupän Anututa biñam täñkuño bänep pidäm terak it täkañ. Ba Ekäni täjo bänep pidäm ahän nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk täkamän. Nämo, unitä täñkentän tamiñirän bänepjin tänpidäm tak täkañ. Tänpäkañ

^a 1:1 1Ko 1:1 ^b 1:2 1Ko 1:3 ^c 1:3 Efe 1:3, 1Pi 1:3; Rom 15:5 ^d 1:5 Sam 34:19; Sam 94:19
^e 1:6 2Ko 4:15

bänep pidäm ahäj tamik täyak unitä täj-kehäromtañ tamiñirän komi butewaki nintä nadäk takamäj udegän ahäj tamiñirän nämo kwitanpän gwäk pimiñpän kuñat takañ. ⁷Bureni notnaye, intä bäräpi u gänañ nämo api kwitanenñ yäj nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk takamäj u inkät nin bok nadäk takamäj unita u udegän, Ekäni täjo bänep pidäm ahäj nimik täyak u inta bok ahäj tamik täyak yäj nadäkamäj.

^{8f} Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäj nimiñkuko unitäjo manbiñam nadäwut yäj nadänpän ñode täwetat; Kome uken bäräpi ahäj nimiñkuko u tañi pähap, nintä täga kotanañi nämo. Unitä täñpewän api kumne yäj nadäñkumäj. ⁹Bureni täwetat. Nin kumäj-kumäñta biñam takamäj yäj nadänpän bänepnin pena putäreñkuñ. Upäñkañ u ahäj nimiñkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik täñpöpän Anutu kumbani-ken nanik yäpmäj akwani u kubägän nadäj imineta ude uwä ahäj nimiñkuk. ^{10-11g} Bureni-inik, Anutu unitä kumäj-kumäj-ken nanikpän ketäreñ nipmañkuk. Ba äneñi api ketäreñ nipmañpek. Man unita nadäkinik täñpän Anutu ugän tubeñ kuñpän kuñat takamäj. Ba inä Anutu-ken yäñapik man yäj nimiñirä äneñi api täñkentän nimek yäj nadäkamäj. Bureni, Anututä äma mäyap täjo yäñapik man nadänpän täñkentän nimiñirän ämawebe mäyaptä api käneñ. Täñkentän nimayän täyak u kañpän Anutu bänep täga man api iwetneñ.

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

^{12h} Eruk notnaye, nininta biñam ñode yäñahänpän täwetat; Bänepnintä bureni-inik ñode nadäk takamäj; Ämawebe ätu ba in bämopjin-ken man bureni ba kudän siwoñi terakgän kuñat takamäj. Kudän uwä Anutu-ken nanik. Uwä komeken äma täjo nadäk terak nämo täk takamäj. Nämo, Anutu orakoraki unitäjo kehäromi terak ude täj tamik takamäj. ¹³Nadäkañ? Man kudän täñpän tamik takamäj uwä intä täga daniñpän nadäwä tärenañi. Man ätu käbop nämo pek takamäj. ¹⁴ⁱ Unita nintä nininta nadäkamäj udegän in kämi api nadäwä täreneñ yäj nadätat. Apiño nintäjo mebarinin moräkigän nadäkañ. Nadäwä tärewöpän Ekäni Jesu täjo kadäni pähapken nintä Anutu iñamiken inta oretoret tänayän takamäj udegän intä ninta oretoret kañ täñput yäj nadätat.

^{15-16j} Näk man u bänepna-ken peñkañ pengän inken päre bänep täga man täwetta yäñkut. Täñpakañ päre tabäñkañ Masedonia komeken kukta yäñkut. Uken kuñatkañ äyäjutpeñ äneñi äreñpän ätu irira in täñkentän namiñirä Judia komeken kukta nadäñkut. Eruk, in kadäni yarä ude

^f 1:8 Apos 19:23, 1Ko 15:32 ^g 1:10 2Ti 4:18 ^h 1:12 Hib 13:18, 2Ko 2:17, 1Ko 1:17

ⁱ 1:14 2Ko 5:12; Plp 2:16 ^j 1:16 1Ko 16:5-6

tabānjira oretoret kadāni yarā kaŋ tāŋput yāŋ nadāŋkut. ¹⁷Tawaŋ ude peŋkuro upāŋkaŋ jide? Tāŋnikŋarani tāŋkuk yāŋ nadākaŋ? Nāk kome tāŋo nadāk-nadāk yāpmāŋ kuŋarani unita man yānjira kubā bureni, kubā jop yāŋnikŋat tāyak yāŋ ba nadākaŋ? ¹⁸Upāŋkaŋ ude nāmo, Anututā man bureniŋān yāk tāyak unita u iŋamiken imata man bureni ba jopi bok awāhutpāŋ tāweret? Nāmo inik! ¹⁹^k Tāŋpākaŋ Anutu tāŋo nanaki Jesu Kristo, Silas Timoti-kāt nintā yāŋahāŋpāŋ tāwetkumāŋo unita nadāwut; U man bureni ba jopi bok awāhutpāŋ nāmo yāk tāyak. Nāmo, u man bureniŋān yāk tāyak. ²⁰^l Tāŋkaŋ man bureni yāk tāyak uwā ŋode; Imaka imaka Anututā tākta yāŋkehārom taŋkuko u kudup Jesu Kristo terak bureni ahāŋkuŋ ba kāmi imaka, api ahāneŋ. Mebāri unita Anutu tāŋo manbiŋam nadāŋpāŋ Jesu Kristo terak bureni-inik yāŋ yāŋkaŋ Anutu iniŋoret tākamāŋ. ²¹⁻²²^m Tāŋpākaŋ Anutu unitā in ba nin bok tāŋ-mehamtaŋ nimiŋirān Kristo terak yeŋ tāpāneŋpāŋ it tākamāŋ. Initāgān nin inita biŋam yāpmāŋ danipāŋ wāren kehāromi-inik tāŋkuk. Ude tāŋpāŋ imaka tāgatāga kāmi yāpmākta peŋ nimani u bureni-inik api nimek yāŋ niwoŋārekta Kudupi Munapik bānepnin-ken peŋkuk.

Pol imata Korin kome bārāneŋ nāmo kuŋkuk?

²³ⁿ ŋode tāwerira Anututā nākŋo man tāŋkehārom tāwayāŋ; Korin āmawebe inken nāmo āreŋkuro uwā āreŋjira nabāŋpāŋ māyāk nadāneŋ yāŋpāŋ nāmo āreŋkut. ²⁴^o Ninā intāŋo nadākinikjin kaŋiwarani ude itta nāmo nadākamāŋ. Nāmo, nadākinikjin u kehāromi itak yāŋ nadākamāŋ. Tāŋ, nintāŋo gārip bureni uwā intā bānep oretoret terak kaŋ kuŋarut yāŋpāŋ unita tāŋkentāŋ tamik tākamāŋ.

2 ¹^p Mebāri unita nadāk ŋode peŋkut; Kuŋjira nadāŋ bārāp āneŋi api tāneŋo unita nāmo api kwet yāŋ nadāŋkut. ²Inken āreŋpāŋ tāŋpewa bārāpi butewaki nadāneŋo uwā netātā āyāŋutpāŋ nākŋo bānepnawā tāŋpidām tāwek? Nāmo, in kuduŋtagān bārāpi nadāneŋo uwā jide tāŋpāŋ bānepnā tāŋpidām tāneŋ yāŋ nadāŋkut. ³Ude nadāŋkuro unita inken nāmo āreŋkaŋ manbiŋam komi nitek in yāpān tāgawāpāŋ tepmakta intājukun u kudān tāŋpāŋ tamiŋkut. Inken āreŋpāŋ āmawebetā tāŋkentāŋ namiŋirā bānep oretoret tānaŋipāŋ tāŋpewa butewaki nadākta nāmo nadāŋkut. Nāmo, bureni nadāk tāyat uwā ŋode; Nākā oretoret terak irira in udegān oretoret terak itneŋ. ⁴^q Notnaye, manbiŋam u jop nadāŋ nāmo kudān tāŋ tamiŋkut. Nāmo, bānepnaken āgekot pāhap ahāŋ namānpāŋ konām terak kudān tāŋ tamiŋkut. U bārāpi tamikta nāmo, u ninta gāripī pāhap nadāŋ nimik tāyak yāŋ nadākta kudān tāŋkut.

^k 1:19 Apos 18:5 ^l 1:20 Rev 3:14 ^m 1:22 1Jo 2:27; Efe 1:13-14, 2Ko 5:5; Rom 8:16-17

ⁿ 1:23 Rom 1:9, 2Ko 11:31 ^o 1:24 1Pi 5:3 ^p 2:1 1Ko 4:21, 2Ko 12:21 ^q 2:4 Apos 20:31

Momi pekpek tãjo man

⁵ Eruk, notjinpak bäräpi namiŋkuko ukeŋonita täwera nadäwut. Bureni, äma waki täŋkuko u bäräpi näka bumik namiŋkuko upãŋkaŋ bäräpi bureni intä terak äronkuk. Upãŋkaŋ unita man jäpi yãkta nämo nadätat. ⁶ Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräräret. Waki täŋkuko unitãjo kowata in mäyaptä täŋ imiŋkuŋo u täga. ⁷ Unita apiŋo momini peŋ imiŋpãŋ bänepi täŋpidãm taŋ imikot, butewaki pähap nadãŋpãŋ bänepi pewãn putärek-inik täŋpekta. ⁸ Bureni peŋ täwetat; In kudãn säkgãmãn täŋ imiŋirä näka bureni nadãŋ namikinik täkaŋ yãŋ kaŋ nadäwãn.

⁹ Täŋpãkaŋ manbiŋam kudãn täŋ tamĩnkuro uwä bänepjin täŋ-yabãkta kudãn täŋkut. Näkŋo jukuman u kudup täga buramineŋ ba nämo buramineŋ u nadäwa yãŋkaŋ kudãn täŋkut. ¹⁰ Nadãkaŋ? Intä äma unitãjo momi peŋ imiŋirä näk imaka, unitãjo momi täga api peŋ imet. Täŋkaŋ äma unitä waki u ba u täŋ namiŋkuko inta yãŋpãŋ unitãjo momi Kristo iŋamiken uku peŋ imiŋkut yãŋ nadäwut. ¹¹ Äma unita butewaki nämo nadãŋ imiŋitna Satantä täŋ-nikŋatpãŋ äma uwä inita biŋam yãpeko unita ude täwetat. Satan täŋo mebärini u nadãna tärekaŋ.

Topmãk-topmãk kodaki tãjo piä äma

¹² Täŋpãkaŋ Kristo tãjo Manbiŋam Täga yãŋahãkta Troas komeken kuŋpãŋ Ekãnitä piäni uken täkta kãdet uku täwit namiŋirãn kaŋpãŋ nadãŋkut. ¹³ Ude kaŋpãŋ nadãŋkuro upãŋkaŋ Taitusta wäyãkŋewa wawãpãŋ nadäwätãk pähap täŋkut. Nadäwätãk täŋpãŋ Troas nanik äbot täŋpani in itkot yãŋ yãwetpeŋ Masedonia komeken kuŋkut.

¹⁴ Upãŋkaŋ Anutu bänep täga pähap nadãŋ imik täyiwa! U imata, u intãjukun it nimiŋpãŋ Kristo tãjo piäni täkta täŋkentãŋ nimiŋirãn täga täk täkamãŋ. Uwä ŋode bumik; Komi ämatä pãŋku iwankät ämik täŋkaŋ yãrepmiŋpãŋä intãjukun ämanikät äneŋi oretoret bumta täŋtãŋ eŋiken ämneŋ. Udegãn intãjukun ämanintä täŋkentãŋ nimiŋirãn Kristo tãjo manbiŋam kãbãŋi säkgãmãn ude komeni komeni piãŋ wädãŋ yãpmãŋ kuŋirãn unitãjo mebäri nadãk täkaŋ. ¹⁵ Bureni, manbiŋam yãŋahãwani ninä Anututä peŋ niwerirãn Kristo tãjo kãbãŋi säkgãmãn yãpmãŋ kuŋat täkamãŋ. Täŋitna unitãjo kãbãŋitã äma irit kehãromita biŋam ba äma geŋi wakita biŋam u bãmopi-ken piãŋ wädãk täyak. ¹⁶ Geŋita biŋam täŋpanitã nin piãŋ nadãŋirä kumbani kãbãŋ bumik täŋirãn tämapu täk täkaŋ. Täŋ, irit kehãromita biŋam täŋpanitã nin piãŋ nadãŋirä irit säkgãmãn tãjo kãbãŋ ude piãŋirãn wädãŋ nadãk täkaŋ. Täŋpãkaŋ piä

[†] 2:5 1Ko 5:1 [‡] 2:9 2Ko 7:15, 10:6 [†] 2:11 Luk 22:31 [‡] 2:12 Apos 14:27, 1Ko 16:9

[‡] 2:13 Apos 20:1 [‡] 2:15 1Ko 1:18 [‡] 2:16 Luk 2:34, 2Ko 3:5-6

u täkta kehäromi nitek netä? Kubä nämo itak! ^{17y} Äma mäyaptä monen yäpmäkta Anutu täjo man jop yäj äwaräkukgän täk täkan. Upänkañ ninä ude nämo täk täkamäj. Nämo inik, Anututä niniñ kirewani unita iñamiken, Kristo täjo piä watä ämaniye ude bänep siwoñi terak yänahäk täkamäj.

3 ^{1z} Man udewani yänitna yänbiñam-biñam äneñi yäkañ yäj nadäkañ? Ba ninta ñode käwep nadäk täkañ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebärini niwoñärektä man kudän äbot täñpani täjo intäjukun ämatä kudän täj yämani u yäpmäj kuñatta bitnäc täkañ. Ude nadäk täkañ? Ba man kudän täwani udewani kudän täj niminayäj yäj nadäkañ? Ude nämo! Äma mäyaptä man kudän udewanita nadäwä ärowani täk täkañ upänkañ nin ude nämo. ^{2a} Imata, inä nintäjo man kudän udewani, bänepnin-ken kudän täwani. Bänepjin sukurenpäñ Anututa nadäkinik täñkuño unitä nin äma jidewani u siwoñi yänahänjirän ämawebe kuduptä kañpäñ nadäk täkañ. ^{3b} Uwä ñode kañpäñ nadäk täkañ; Inä man kudän Kristotä ini kudän täwani bumik, nintä piä täñkumäjo unitäjo bureni. Täñkañ uwä äma keritä mobä terak kudän täwani nämo, uwä Irit Mähemi täjo Munapikitä äma bänepi-ken kudän täwani.

^{4c} Piänin unita nadäkinik täkamäj. Imata, Kristotä piäni u täkta täñkehäromtañ nimiñirän Anututä kawän tägak täyak. ⁵ Bureni, nininken kehäromi ba nadäk-nadäk terak piä u täga täk täkamäj yäj yänañi nämo. Nämo, kehärominin uwä Anutu-ken nanik. ^{6d} Anutu ini uwä topmäk-topmäk kodaki täjo watä piä täkta kehäromi nimik täyak. Topmäk-topmäk kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägän täga itneñ. Täñpakañ topmäk-topmäk uwä бага man kudän täwani uterak yengämä pewani nämo, u Munapik täjo kehäromi terak yengämä pewani. Baga man kudän täwani unitä kumäj-kumäj kädet irepmitta nämo täñkentäj nimik täyak. Täñ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.

^{7-8 e f} Baga man uwä mobä pipiyäwani terak kudän täwani u Ekäni täjo peñyänek ba kehäromi nitek ahänkuk. Unitä täñpewän Moses täjo iñami-dapun ägo paki-inik weñkuko paorayäj täñkukopänkañ ämawebetä pen ugän känäñi nämo täñkuk. Eruk, бага man, mähemiye kumäj-kumäñta biñam yepmañpani unitä peñyänek ba kehäromi udewani nitek ahänkuk. Täñ Kudupi Munapik täjo watä piä ämaniyetä peñyänek ba kehäromi jidewani nitek upäj api käneñ? U peñyänek säkgämän kehäromi-inik, kädet biani täjo irepmit-inik täñpani u api

^y 2:17 2Ko 1:12, 1Pi 4:11 ^z 3:1 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1 ^a 3:2 1Ko 9:2

^b 3:3 Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 ^c 3:4 2Ko 2:16 ^d 3:6 Jer 31:31, 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6 ^e 3:7 Kis 34:30 ^f 3:8 Gal 3:2,5

känej! ^{9s} Ba Anututa watä piä täktäk kädet biani, ämawebe mankenta biñam yepmak täyak u peñyäjek ba kehäromi nitek ahäjnkuk. Täñ piä unitä ämawebe Anutu iñamiken momini nämo yepmak täyak unita jide yänayäj? Uwä ñode; Piä u säkgämän-inik, Ekäni täño kehäromi ba peñyäjek ikek! ^{10^h} Bureni, ämawebetä бага man unita nadäjñirä säkgämän täñkuko upäjñkañ imaka säkgämän-inik, kehäromi pähaptä ahäjñirän apiño imaka biani unita nadäjñitna äpani, peñyäjeki nämo täk täyak. ¹¹ U imata, бага man, imaka kadäni keräpi itta yäwani u peñyäjek ba kehäromi nitek ahäjnkuk. Täñ imaka tärek-täreki nämo itta yäwanitä peñyäjek ba kehäromi jidewani nitek? U inipärik kudupi kubä!

¹² Eruk nin peñyäjek bureni u nämoinik api paoreko unita nadäkinik täkamäj unita unitäño manbiñam täñmun-unun terak nämo, bätakigän yäjähäk täkamäj. ^{13ⁱ} Nin Mosestä täñkuko ude nämo täk täkamäj. Ägo iñami dapun-ken weñkuko u nämo paorirän tektä iñami-dapun täñpipiñkuk, Isrel ämawebetä nadäk-nadäki imaka kadäni keräpi-tagän peñyäjekta yäwani uterakgän penej yäjñpäñ täñpipiñkuk. ^{14^j} Täññirän Isrel ämawebe täño nadäk-nadäki mobä ude äworeñkuko unita peñyäjek unitäño mebäri nämo kañpäñ nadäwä tumbuñ. Täñpäñ topmäk-topmäk biani unitäño man daniñpäñ nadäk täk täkañ upäjñkañ pen, mebäri kwawak nämo kañpäñ nadäk täkañ. Tek u pen iñami-dapun ba nadäk-nadäki täñpipiñ itak bumik. Bureni, u nämo wärämurani. Nämo, äma kubätä Kristota nadäkinik täñpäñ kwasikorirän uyaku Anututä tek u täga wärämutek. ¹⁵ Täñkañ apiño imaka, Moses täño бага man u daniñpäñ nadäk täkañ upäjñkañ tek unitä bänep nadäk-nadäki-ken uwäk täññirän mebäri nämo nadäwä tumäk täkañ. ^{16^k} Täñpäkañ äma kubäkubätä bänep nadäk-nadäki Ekänikengän peñirä eruk tek u wärämüt yämik täyak. ^{17^l} Täñpäñ Ekänita yäyak uwä Munapik ubayäj. Ekäni täño Munapiktä äma kubäken irirän eruk äma u бага man täño topmäk-topmäk terak nämo it täyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubätä käderi wari nämo itpipitak. ^{18^m} Unita notnaye, nadäkinik täñpani nininta ñode yäwa; Tek unitä nintäño iñam-dapunin nämo uwäk täyak. Nämo, Ekäni täño peñyäjek ba täktäki säkgämän u kañpäñ nadäkinik täk täkamäj. Ude täñpäñ nintä terak Ekäni ini peñyäjek kudäni ba täktäki u yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ peñirän ini bumik äworeñ itkamäj. Täñpäkañ Ekänitä ude täñ nimiñ itak. Täñ Ekäni uwä Munapik ubayäj.

Imaka säkgämän käbot jiburani gänañ itak

4 ^{1ⁿ} Anututä orañ nimiñpäñ piä u nimiñkuko unita bänepnin nämo pena putärek täkañ. Nämo, ehutpäñ täk täkamäj. ^{2^o} Täñpäñ kudän

^s 3:9 Lo 27:26; Rom 1:17, 3:21 ^h 3:10 Kis 34:29 ⁱ 3:13 Kis 34:33-35 ^j 3:14 Rom 11:25

^k 3:16 Rom 11:23,26 ^l 3:17 Jon 8:32,36; Rom 8:2; Gal 5:1 ^m 3:18 Kis 16:7, 24:17

ⁿ 4:1 2Ko 3:6 ^o 4:2 2Ko 2:17, 1Te 2:5, 1Ko 1:18

waki mäyäk ikek, ämatä käbop täk takaan u mäde ut yämik takamäj. Nin tänyäkqarani nämo täk takamäj, ba Anutu täjo mankät jop mankät bok nämo awähut takamäj. Nämo inik, Anutu injamiken man bureni injit-inik tänpäj kwawak yäjahäk takamäj. Ude täk takamäj uwä ämawebetä nibänpäj nadänkañ bänepitä kädet siwoñi iwatkan yäj nadawut yänpäj täk takamäj. ³Bureni, äma ätu dapuri itpipiwanitä Manbiñam Täga nintä yäjahäk takamäj unitäño mebäri nämo nadawä tumäk takaan. Eruk, äma ude wani uwä pewä paotta biñam tänpäni yäj nadawut. ^{4p} Komen ämawebe täjo anutu waki unitä nadäk-nadäki uwäk tänpipinjirän Manbiñam Täga täjo peñyäneki ahäj yämik täyak uwä täga nämo kañpäñ nadäk takaan. Manbiñam Täga unitä Kristo täjo peñyänek ba kehäromi u yäjahäk täyak. Täñkañ Kristo ini uwä Anutu udegän-inik. ^{5q} Bureni-inik täwetkamäj; Manbiñam yäjahäk takamäj uwä ämawebetä wäpnin yäpmäj akukta nämo täk takamäj. Nämo inik! Nin ñode yäjahäk takamäj; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak. Tänpäkañ Jesu unitä wäp biñam yäpäñ yänpäj intäño watä piä ämajije ude itkañ täñkentäj tamik takamäj. ^{6r} Anututä bian ñode yänjuk; Bipmäj urani gänañ peñyänek ahäwän! Eruk Anutu unitägän iniken peñyänek bänepnin-ken pewän ahäk takaan. Peñyänek unitä nadäk-nadäknin kwawak piräreñirän Anutu täjo täktäki ba kehäromi Kristo terak itak u kwawak kañpäñ nadäk takamäj.

^{7s} Upänkañ piä täk takamäj uwä ninin-tägän täga tänañi nämo. Unita imaka säkgämän-inik injit takamäj uwä käbotinik jiburani gänañ injit takamäj bumik. Ude unitä kwawak ñode niwoñäretak; Manbiñam unitäño kehäromi pähap u ninken nanik nämo, u Anutu-ken nanik. ^{8t} Komeni komeni bäräpi mebäri mebäri yabäj ahäk takamäj upänkañ bäräpi unitä nin nämo uyiñ-jakñit takaan. Nadawätäk täk takamäj upänkañ bänepnin nämo pena putärek takaan. ⁹ Ämatä iwan täñ nimik takaan upänkañ Anutu nämo nipmak täyak. Ämatä nidäpmäj-pewä mak takamäj upänkañ gwäk pimiñpäñ pen kuñat takamäj. ^{10u} Kepma kepma gupnintä komi bäräpi Jesutä nadänpäj kumbuko udegän nadänpäj kotak takamäj. Upänkañ jop nadäj nämo kotak takamäj. Nämo, ämawebetä gupnin terak Jesu, kodak täñpeñ akuñkuko unitäño kehäromi kwawak ahänjirän kakta komi bäräpi u nadänpäj kotak takamäj. ^{11v} Bureni, kodak itkamäj upänkañ kepma kepma Jesu täjo piä terak kumäj-kumäj-ken it takamäj. Ude iritna Jesu Kristotä gupnin kumäkta yäwani u täñ-kehäromtañ nimik täyak unitä Jesu uwä kehäromi niked itak yäj kwawak yäjahäk täyak. ¹² Unita ñode täwetat; Manbiñam yäjahäk takamäj uniterak kumäj-kumäjntä ninken ahäk täyak upänkañ piänin uterak inken irit säkgämän ahäk täyak.

^p 4:4 Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 ^q 4:5 2Ko 1:24 ^r 4:6 Stt 1:3; Ais 9:2, 2Ko 3:18 ^s 4:7 2Ko 5:1
^t 4:8 2Ko 1:8, 7:5 ^u 4:10 1Ko 15:31 ^v 4:11 Rom 8:36

13^w Anutu täño man kudän täwani terak äma kubätä ñode yänjuk; Näk nadäkinik täñkuro unita man yänjahänkut. Eruk, nintä bänep nadäk-nadäk udegän injt takamäj. Nin nadäkinik takamäj unita manbiñam yänjahäk takamäj. 14^x Imata, nin ñode nadäk takamäj; Anutu, Ekäni Jesu Kristo kumbani-ken nanik yäpmäj päñaku teñkuko unitä nin imaka, Jesu-kät bok api yäpmäj päñaku nipmañpek. Täñjirän inkät ninkät bok injamiken api itne. 15^y Unita ñode yäwa; Komi bäräpi nadäk takamäj u in täñkentäj tamikta nadäk takamäj. Ba uterak Anutu täño orakorakitä ämawebe mäyap-ken weñ parirän ämawebe u bänep täga pähap iwetpäñ Anutu wäpi biñam iniñ oretinik api täneñ.

Kunum gänañ iritta gup

16^z Mebäri unita bänepnin nämoinik pena putärek täkañ. Komegupnin uwä putärek täkañ upänkañ Ekänitä bänepnin uwä kepma kepma täñkodaktañ nimik täyak. 17^a Komi bäräpi täpuri, apiño-tagän yäwani nadäk takamäj unitä imaka säkgämän-inik, tärek-täreki nämo kubä api pewän ahäj nimek yän nadäk takamäj. Imaka säkgämän u komi apiño nadäk takamäj u irepmit-inik api täñpek. 18^b Unita imaka dapunintä känäñi uterak nämo, imaka dapunintä nämo känäñi uterak kakinik täk takamäj. Imaka dapunintä täga känäñi u kadäni keräpi-tagän api itneñ. Upänkañ imaka nämo känäñi uwä tärek-täreki nämo, pen api it yäpmäj ärowek.

5 1^c Bureni ñode nadäkamäj; Komegup, eñi waki kome terak ño it takamäj u wawänä kunum gänañ Anutu-ken nanik eñi paot-paori nämo ba äma keritä täñpani nämopäj wädäna ärowäpäñ api itne. 2^d Upänkañ kome terak ño itkañ eñi kodaki, kunum täño gup nitek u jide täñpäñ bäräñeñ wädäna äroneñ yän nadäñpäñ yänkähän-kähän yäñtäñ kuñat takamäj. 3^e U imata, eñi kodaki u wädäna ärowäpäñ moräj, apiño kuñat takamäj ude nämo api kuñatne. Nämo, u gup bureni nitek api kuñatne. 4^e Täñpakañ komegup, kome ñonitäño eñi waki nitek kuñatkañ bäräpi pähap nadäñpäñ yänkähän-kähän yäk takamäj. U imata, komegup yänopmäñpäñ jop mañpä-kukta nämo nadäk takamäj. Nämo, nin kunum täño gup, komegup punin terak wädäna ärokta gäripi nadäkamäj. Ude täñitna imaka irit kehäromi nitek unitä imaka paotta yäwani api uwäktän morewew. 5^f Nadäkañ? Anututä ini irit kehäromi u yäpmäk-tagän iwoyäñpäñ nipmañkuk. Täñpäñ irit u bureni-inik api tamet yän niwoñärektä Kudupi Munapiki intäjukun niniñ kireñkuk.

6^g Mebäri unita bänep pidäm terak bätakigän kuñat takamäj. Upänkañ ñode imaka nadäk takamäj; Komegup ño nitekä, Ekänitä ini komeken

^w 4:13 Sam 116:10 ^x 4:14 1Ko 6:14 ^y 4:15 2Ko 1:3-6 ^z 4:16 Efe 3:16

^a 4:17 Rom 8:17-18 ^b 4:18 Kol 1:16; Hib 11:1-3 ^c 5:1 2Ko 4:7, 2Pi 1:13-14

^d 5:2 Rom 8:23 ^e 5:4 1Ko 15:53-54 ^f 5:5 Rom 8:16,23 ^g 5:6 Hib 11:13-16

dubini-ken-inik nämo itkamäj. ^{7h} Unita apiño, imaka bureni unita nadäkinik tänpäj kuñat takamäj. U kwawak irirän kañiwattäj nämo kuñat takamäj. ⁸ⁱ Upañkañ äneñi ñode yäkgän tänpa; Kumäkta nämo umuntak takamäj. Nämo, gäripnin tañi uwä komegup ño peñpäj Ekäni-kät itta nadäk takamäj. ^{9j} Tänpäkañ komegup ikek itnayäj takamäj ba komegup peñpäj Ekäni-kät itnayäj takamäj upañkañ nadäk kehäromi-inik ñode pek takamäj; Ekäni täño gärip terakgän kuñaritna gäripikañ nadäwän. ^{10k} U imata, Kristotä nin yäpmäj danikta kuduhtagän injamiken api ahäne. Ahäjitna komegup ikek itkañ kudän tak takamäj, täga ba waki, uterak kowata nimikta yäwani u api nimek.

Anutu-kät not tänpäj kuñat-kuñat

^{11l} Ekänitä ude api tänpäko uwä umuri pähap. Unita nadäna tärewäpäñ ämawebetä udegän nadäkot yänpäj gwäk pimiñpäñ yäwetgän yäwetgän tak takamäj. Täñitna nin täño mebarinin uwä Anututä kwawakinik kañpäñ nadäj moretak. Täñ, inä jide? Bänepjintä ninta jide nadäk takañ? Siwoñi takañ yäj käwep nadäj nimik takañ? ^{12m} Notnaye, ude yäjira iniken gupi äneñi jop nadäj yäpmäj ärokañ yäj nadäneñta! Ude nämo, mebari ñodeta yäyat; Intä ninta gäripni bureni nadäj nimut yänpäj man udewä täwetat. Ninta ude nadänpäj äma tänyäkñarani täño jopman täga api utneñ. Äma uwä äma bänepi-ken jide pätak unita nadäwätäk nämo tak takañ. Äma gupitagän, dapuritä kak takañ unitagän nadäwä ärowani tak takañ.

¹³ Äma uwä ninta yänguñguñ man yäk takañ yäj yäk takañ. Täga, ini yäk takot! Upañkañ man yäjahäk takamäj u Anutu wäpi yäpmäj ärokta yäjahäk takamäj. Täñ, nadäna tumbäpäñ kuñat takamäj uwä inta yänpäj kuñat takamäj. ¹⁴ Imata, Kristotä bänep iron pähap niwoñäreñkuko unitä peñ niwerirän piäni tak takamäj. Iron pähap täñkuko u ñode kañpäñ nadäkinik takamäj; Äma kubätä ämawebe kuduhtagänta yänpäj kumbuk. Ude täñkuko unita ämawebe kuduhtagän u bok kumbumäj bumik. ¹⁵ⁿ Täñkañ kuduhtagänta yänpäj kumbuko unita ämawebe iritta biñam uwä pen inita nadäwätäk tänpäj nämo kuñatneñ. Nämo, u äma täñkentäj yämikta kumänpäj kodak täñkuko unitäño wäpi biñam orañ imiktagän nadäñpeñ kuñatneñ.

¹⁶ Unita apiño nin ämawebe gupi-tagän, kome täño nadäk terak nämo yäpmäj danik takamäj. Täñ, bian ninä äma täño nadäk terak Kristo kañpäñ nadäk tak täñkumäño upañkañ apiñode uwä nämo! ^{17o} Apiño ñode kañdäkñek takamäj; Äma kubä Kristo terak kwasikot täyak uwä

^h 5:7 1Ko 13:12 ⁱ 5:8 Plp 1:23 ^j 5:9 Kol 1:10, 1Te 4:1 ^k 5:10 Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10

^l 5:11 2Ko 4:2 ^m 5:12 2Ko 3:1, 1:14 ⁿ 5:15 1Ti 2:6; Rom 14:7-8 ^o 5:17 Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5

Anututä äma u tänpewän mebärini inipärük kubä täyak. U imaka biani pewän paoräpäñ imaka kodaki korewani. ¹⁸ U Anutu kubä-tägän täk täyak. Nin unitäño iwan itkumäño upänkañ Kristo terak Anututä tänpewän inikät bänep kubägän it täkamäj. Tänpäñ äma ätutä inikät bänep kubägän udegän itta piä ño nimiñkuk. ¹⁹ Unita manbiñam ñode yäñahäñpäñ yäwet täkamäj; Anututä Jesu terak komen ämawebe inikät bänep kubägän itta piä täñkuk. U momini peñ yämiñpäñ momi unita wari nämo nadäk täyak. Tänpäkañ Anutu-kät ämawebe bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täño manbiñam u nintä yäñahäkta ketnin terak peñkuk.

²⁰ Unita Kristo täño meni jinom yäpmäñpäñ mani yäñahäk täkamäj. Yäñahäk täkamäj uwä Anututä ini ämawebeta gera yäyak ubayäj. Kristotä iniken man kehäromigän ñode yäñahäk täkamäj; Bänepjin äyäjutkañ Anutu-kät bänep kubägän itpäñ kañ kuñarut! ²¹ Nadäkañ? Kristo u momi nämo upänkañ Anututä nin täñkentäj nimikta tänpewän momi äma bureni äworeñkuk. Ude täñkuko u ñodeta; Nintä Kristo-kät kwasikotpäñ ini Anutu ude, siwoñi kudupi äworekta täñkuk.

6 ¹ Unita notnaye, Anutu-kät piä bok tänpäni nintä man kehäromigän ñode täwetkamäj; Watä ket itpäñ kañ kuñarut! Anutu täño orakoraki yäpuño unitäño bureni nämo pewä ahäneñta! ² Anututä unita yäñkuko u ñode nadäwut;

Orañ tamikta kadäni näkña nadäñkut-ken uken nadäj tamiñkut.

Intä imaka umuri kubä irepmitta täñkentäj tamiñkut yäk. Ais 49:8

Notnaye, man unita ñode täwera nadäwut; Orañ tamikta kadäni iwoyäñkuko uwä apiño. Unita apiñowä uken tubeñ kuñirä waki keriken nanik kañ ketäreñpäñ tepmanpäñ!

Poltä bäräpi mäyap kotañkuk

³ Nin ämatä nibäwä waki tänpäpäñ piä täk täkamäj ñonitä tänpewän Anututa bitnäneño ba momi-ken mäneño udetä gwäk pimiñpäñ kudän siwoñigän täk täkamäj. ⁴ Bureni, imaka kuduaptagän ahäj nimik täkañ uterak nin Anutu täño piä watä ämaniye bureni yäj yäwoñäre k täkamäj; Komi bäräpi ba umun mebäri mebäri terak itpäñ nämo kwitak täkamäj. ⁵ Ekäni täño piäta yänpäñ ämatä pärip-päripta nidäpmäñpäñ komi eñiken nipmak täkañ. Ba iwantä nin itgwäjñpäñ nidäpmäkta täk täkañ. Ba piä, woñ imätpäñ täk täkamäj. Ba dämpmon kodak, nakta jop it täkamäj.

¶ 5:18 Rom 5:10 ¶ 5:19 Rom 3:23-25; Kol 1:19-20 † 5:21 Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13, 1Ko 1:30; Plp 3:9 § 6:1 2Ko 5:20 † 6:2 Luk 4:19-21 † 6:4 2Ko 4:2 † 6:5 2Ko 11:23-27

6^w Tānpākaŋ tāktāknin uwā, siwoŋi kudupi kuŋat tākamāŋ. Ba nadāk-nadāk tāga iŋit tākamāŋ. Kokwawak bārāneŋ nāmo tānpāŋ āma oraŋ yāmik tākamāŋ. Kudān udeyani terak nin Anutu tāŋo piā watā āma bureni yāŋ yāwoŋārek tākamāŋ. Ninā Kudupi Munapik tāŋo kehāromi terak kuŋat tākamāŋ. Ba bānep iron tāktāk kādet bureni iwāt tākamāŋ. 7^x Tāŋkaŋ man bureni-gānpāŋ yāŋahāk tākamāŋ. Ba Anutu tāŋo kehāromi terak piā tāk tākamāŋ. Tāŋ, iwan tāŋo kehāromi yāpmāŋ āpākta āmik tāŋo tuŋum ketnin kukŋi kukŋi iŋit tākamāŋ uwā kudān siwoŋi u. 8 Tāŋitna āma ātu oraŋ nimiŋirā ātutā wāpnin yāpmāŋ āpāk tākaŋ. Ātu niniŋ oret tākaŋ, ātu yāŋārok niwet tākaŋ. Ātutā tānyākŋarani āma yāŋ nadāk tākaŋ upāŋ nāmo, man bureni gān yāk tākamāŋ. 9^y Āma māyaptā piā ude tāŋpani yāŋ nadāŋ nimik tākaŋ upāŋkaŋ nadāwā āpani tāk tākaŋ. Āmatā ninta kumbani ude nadāk tākaŋ upāŋkaŋ nāmo, kodak itkamāŋ! Nidāpmāŋpāŋ niwāt kirek tākaŋ upāŋkaŋ nāmo kumāŋkamāŋ. 10^z Butewaki nadāk tākamāŋ upāŋkaŋ bānep oretoret terak it tākamāŋ. Āma jāwāri it tākamāŋ upāŋkaŋ āma māyap tāŋkentāŋ yāmik tākamāŋ. Tuŋumta wāyākŋek tākamāŋ upāŋkaŋ tāŋbumbum pāhap ikek it tākamāŋ.

11 O Korin nanik notnaye, man ba nadāk kubā kābop nāmo pek tākamāŋ. Nāmo, inta gāripi-inik nadānpāŋ nintāŋo nadāk kudup kwawak yāŋahānpāŋ tāwet tākamāŋ. 12 Nin gāripi taŋi nadāŋ tamik tākamāŋ upāŋkaŋ ninta udegān nāmo nadāŋ nimik tākaŋ. 13^a Nadākaŋ? Man tāwetat ŋo, in āpetnaye nanaknaye bureni unita tāwetat. Unita nintā gāripi nadāŋ tamik tākamāŋ udegān gāripi nadāŋ nimik tākot.

Siwoŋi-kāt wakikāt not tāga nāmo tāden

14^b Notnaye, ŋode tāwera nadāwut; Nadākinik tāŋpani intā āma nadākinik nāmo tāŋpani-kāt imaka kubā tākta bānep kubāgān nāmo tāneŋ. Ude tāga tānaŋi nāmo. In mebāriŋin inigān inigān. Jide nadākaŋ? Siwoŋi-kāt wakikāt not tāga tāden? Ba peŋyāŋek kenta bipmāŋ urani bānep kubāgān tāga tāden? Nāmoinik! 15 Ba Kristo-kāt Satan, yarā u jide tānpāŋ bānep kubāgān tāden? Ba nadākinik tāŋpani-kāt nadākinik nāmo tāŋpani, yarā u jide tānpāŋ bānep kubāgān tāden? U tāga nāmo! 16^c Ba Anutu tāŋo kudupi yotkāt wābāt, yarā unitā jide ude tānpāŋ bānep kubāgān tāden? Nadākaŋ? Ninā Anutu irit māhemi tāŋo kudupi yot. Unita Anututā ŋode yāŋkuk;

*Nāk in bāmoŋjin-ken itkaŋ itpāŋ-nadāk api tāŋ yāpmāŋ kwet.
Tāŋpāŋ Anutuŋin irira āmawebenaye api itneŋ.*

Wkp 26:12

^w 6:6 1Ti 4:12 ^x 6:7 1Ko 2:4 ^y 6:9 2Ko 4:10; Sam 118:18 ^z 6:10 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24 ^a 6:13 1Ko 4:14 ^b 6:14 Efe 5:7,11 ^c 6:16 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27

17^d Mebäri unita Ekänitā ḡode yākgän täṅkuk;

Unita Anututa nadākinik nāmo täṅpani u yabā kätāṅpeṅ injingän injingän itkot.

Tāṅpākaṅ imaka tarāki yepmāṅitpāṅ-pek nāmo tāneṅ.

Ude täṅṅirā nāk not api tāṅ tamet.

18^e *Tāṅkaṅ nanjin ude it tamīṅira āpetnaye nanaknaye ude täṅpeṅ api kuṅatneṅ.*

Ekāni kehāromi māhemitā ini man ude yāyak.

7 ¹Notnaye tāgagāmān, Anututā ude tāṅ nimikta man ude täṅkehārom täṅkuko unita imaka waki tarākitā gupnin bānepnin täṅpāwak tākaṅ u yabā kätāṅpāṅ kurāki-inik it tākāna. Tāṅkaṅ Anutu oraṅ imiṅpāṅ kudupi-inik itta gwāk pimiṅpāṅ piāni tāk tākāna.

Pol oretoret täṅkuk

^{2f} Tāṅpākaṅ inā ninta āneṅi nadāṅ nimik tākot. Nin inken nanik āma kubāta waki nāmo tāṅ imiṅkumāṅ. Ba āma kubā tāṅ-ikṅatpena nadākiniki nāmo pewān putāreṅkuṅ. Ba āma kubā jop ikṅatpāṅ imakani nāmo kubo täṅkumāṅ. ^{3g} Man ḡowā tebeṅpāṅ nāmo yāyat. Nāmo, man pengān tāwetkumāṅo ugānpāṅ āneṅi tāwetat; Bānepnintā inta gāripi nadāk tākamāṅ. Nāmo kumnayāṅ tākamāṅ ba kumnayāṅ tākamāṅ upāṅkaṅ inta gāripi pen api nadāk tāne. ⁴In-tāṅo nadāk-nadākṅinta bānep yarā nāmo tāyat. Nāmo, inta oretoret tāyat u inide kubā. Komi butewaki punin terak it yāpmāṅ ābumāṅo upāṅkaṅ bānepna nāmo pewa putārek tāyak. Nāmo, oretoret pāhap nadāk tāyat.

^{5h} Tāṅpākaṅ Masedonia komeken ahāṅpāṅ jide täṅpāṅ itpāṅ-nadāk tānam? Nāmoinik. ḡoken āmatā ninkāt bumta yāṅ-awātpāṅ komi bārāpi mebāri mebāri tāṅ nimiṅirā bānepnin imaka, umuntaṅkuṅ. ⁶ⁱ Tāṅṅitna āma bānep bārāp ikek täṅpidām tāwani Anututā bānepnin täṅpidām takta Taitus iniṅ kireṅpewān ābuk. ⁷Ba iniṅ kireṅpewān ābuko unitagān nāmo. Nāmo, Taitus inkāt irirā bānepi täṅpidām taṅ imiṅkuṅo unitāṅo manbiṅam niwerirān bānepnin pidām täṅkuk. ḡode imaka niwerirān bānepnin tāgaṅkuk; Intā bārāpi tāṅ namiṅkuṅo unita butewaki nadāṅ namiṅpāṅ āneṅi bānep kubāgān itta nadāk tākaṅ. Ba nāka gāripi nadāṅpāṅ āneṅi nabākta nadāk tākaṅ yāṅ niwetkuko unita oretoret inide kubā nadātat.

^{8j} Nāk man kudān kubā bian kudān tāṅ tamīṅkuro uterak nadāṅ bārāp tamīṅkut. Tāṅpāṅ man u täṅkentāṅ tamikta kudān täṅkuro unita goret täṅkut yāṅ nāmo nadātat. Bureni, pengānā goret tāt yāṅ nadāṅkuro

^d 6:17 Rev 18:4 ^e 6:18 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 ^f 7:2 Apos 20:33, 2Ko 12:17
^g 7:3 2Ko 6:11-12 ^h 7:5 2Ko 2:13 ⁱ 7:6 2Ko 1:3-4 ^j 7:8 2Ko 2:4

upänkaŋ bänep nadän bäräpjin u paotkuko unita apiŋo täga nadätat. ⁹Tänpäkaŋ apiŋo oretoret täyat uwä bänep nadän bäräp nadänkuŋo unita nämo. Nämo, bänep nadän bäräp nadänkuŋo unitä tänpewän bänepjin äyänutkuŋ. Mebäri unita oretoret täyat. Anututä ude kaŋ nadäwut yän nadänkuko udegän bänep nadän bäräp u nadänkuŋ. Unita nintäŋo mantä in nämo tänpän waŋkuŋ yän nadätat. ¹⁰^k Bänep nadän bäräp Anututä ini pewän ahäk täkaŋ unitä tänpewän äma nintä bänepnin sukurek täkamän. Tänpäj kädet uterak Anututä irit kehäromita biŋam nimagut täyak. Unita nadän bäräp udewanita nadäwätäk nämo täne. Tänpäkaŋ kome terak nanik bänep nadän bäräptä äma nämo täŋkentän yämik täyak. Nämo, u kumän-kumän imagut täyak. ¹¹Upänkaŋ kawut! Bänep nadän bäräp Anutu-ken nanik nadänkuŋo unitä inken bureni jide pewän ahän tamiŋkuk? Momi täktäk kädet peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatta bänepjin kädäp ijik täkaŋ. Tänpäj waki bämopjin-ken itkuko u utpewä makta pidäm taŋkuŋ. Nadäwätäk pähap tänpäj äneŋi kudupi itta kädetta wäyäkneŋkuŋ, ba äma momi u täŋkuko u yäpä-siwoŋ takta piäni täŋkuŋ, ba ninta gäripi äneŋi nadänkuŋ. Waki u nämo uwäk täŋkuŋo unita mebärijin kwawak ahätak.

¹²Bian man kudän täŋ tamiŋkuro uwä äma waki täŋkuko unita yänpän nämo, ba äma bäräpi kotaŋkuko unita yänpän nämo kudän täŋ tamiŋkut. Nämo, man täweritna Anutu inamiken bänepjintä näka jide nadäkaŋ u kwawak pewa ahän tamikta täŋkut; Bureni, in näka gäripi taŋi nadän namiŋpäŋ äneŋi nabäkta nadäkaŋ. ¹³Ude täŋkuŋo unita bänepnin tänpidäm taŋkuŋ.

Ba bänepnin tänpidäm taŋkuŋo unitagän nämo. In Taitus bänepi tänpidäm taŋ imiŋirä oretoret täŋkuko unitä manbiŋam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta täŋkumän. ¹⁴Bian intäŋo biŋam Taitus iwetkuro, man u jopi täŋirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira bureniŋän täŋkuŋo udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikekän täŋkuk. ¹⁵^l Taitus inken äreŋirän umuntaŋkuŋo upänkaŋ not täŋ imiŋpäŋ mani buramiŋkuŋo unita nadänpäŋ bänepitä inta gäripi-inik nadätak. ¹⁶Unita oretoret täk täyat uwä ŋodeta; In kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yän nadäkinik täyat.

Tänkentäk moneŋ yämik-yämik täŋo man

8 ¹^m Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täŋpani ätuken iron kädet Anututä pewän ahänkuko unita täwetat; ²Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuŋo upänkaŋ jop waki Ekäni täŋo manta oretoret ärowani pat yämiŋkuko unita äma ätu täŋkentän yämikta iron pähap täŋ yämiŋkuŋ. ³Näk dapunatä kaŋkuro u bureni ŋode täwetat; Uwä

^k 7:10 Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 ^l 7:15 2Ko 2:9 ^m 8:1 Rom 15:26

iniken bänepitā pidām tawāpān kehāromi pat yāmiŋkuko udegān, imaka tānaŋi u irepmitpān moneŋ tuŋum taŋi-inik peŋ yāmiŋkuŋ. ⁴ Nin nāmo peŋ yāweritna ini-tāgān man kehāromi ŋode niwetkuŋ; Baga nāmo peŋ nimiŋirā ābot tāŋpani ātu tāŋkentānpān Anutu tāŋo kudupi āmawebe Judia komeken nanik u kaŋ tāŋkentān yāmīna! yāk. Ude tākta gāripi pāhap nadākamān yān niwetkuŋ. ⁵ Tānpākaŋ imaka tāpuri kāwep tāneŋ yān nadāŋitna ŋode tāŋkuŋ; Pengān bānepi Ekānikengān peŋkaŋ Anutu tāŋo nadāk iwatpān nintāŋo man buramikta pidām taŋkuŋ.

⁶ Masedonia naniktā kādet ude tāŋkuŋo unita Taitus inken kādet udegān pewān ahākta peŋ iwetkumān. Bian Taitustā in tāŋkentānirān bāmopjin-ken bānep iron kādet u ahānpān paotkuko āneŋi tāŋkentān tamīnirān iron kādet u yāpurārātpān pen tāntān kukta peŋ iwetkumān. ⁷ Inken Anutu tāŋo iron bumta ŋode pat tamik tākaŋ; Nadākinik, manbiŋam yāŋahāk-ahāk, nadāk-nadāk taŋi, ba Anutu tāŋo kādet iwatta pidām taktak u pat tamikaŋ. Ba ninta gāripi taŋi nadāk tākaŋ. Eruk u udegān, āma tāŋkentākta moneŋ tuŋum pekpek kādet iwatta pidām tākot. ⁸ Peŋ tāwetpān nāmo yāyat. Nāmo, ābot tāŋpani ātuken iron kādet iwatta tāŋpidām-pidām ahāŋkuko u tāweritna intāŋo bānep iron jide ude pātak unitāŋo mebāri niwoŋārewut yānpān yāyat. ⁹ Unita Ekāninin Jesu Kristo tāŋo ironita juku piwut. Uwā tāŋbumbum ikektā inta yānpān jopi jāwāri ude tāŋkuk. Intā tāŋbumbum u korekta jopi jāwāri ude āworeŋkuk.

¹⁰ Unita in ŋode tāŋirā tāgawek yān nadātat; Imaka obaŋ gumonita morāki tānpān peŋkuŋo u āneŋi yāpurārātpān kaŋ tāŋ yāpmān kut yān nadānpān tāwetat. Kādet u bānepjin pidām tawāpān intājukun tāŋkuŋ. ¹¹ Unita imaka u tānayān nadānpān bānepjin pidām tawāpān yāput peŋkuŋo udegān imaka it tamikaŋ uterak pidāmigān kaŋ tāŋ yāpmān kut. ¹² ^q Nadākaŋ? Āma kubātā iron tākta pidām tāweko uwā Anututā iron unita gāripi nadānpān yāpek. Moneŋ tuŋum it tamikaŋ upān iron tāga tānaŋi u pidāmigān tāŋirā Anututā kawān tāgak tāyak. Tāŋ, imaka nāmo it tamikaŋ upān iron tāwut yān nāmo peŋ tāwet tāyak.

¹³⁻¹⁴ ^r Man ŋo intā bārāpi taŋi-inik kotaŋirā āmawebe ātu sākgāmān itta yānpān nāmo tāwetat. Nāmo. Tāŋ, apiŋode in tāŋbumbum terak itkaŋ unita āmawebe ātu jāwāri-inik itkaŋ u tāŋkentān yāmiŋirā tāgawek. Ude tāneŋo uyaku māden intā jāwāri irāwā unitā tāŋbumbum terak itpānā kowata api tāŋkentān tamineŋ. Kādet ude terak iritjin kuŋat-kuŋatjin bok uterakgān api pātdeŋ. ¹⁵ ^s Unita Anututā Isrel āmawebe kome jopi-ken kuŋarirā ketem kubā wāpi mana unita yānpān Anutu ŋode iwetkuŋo udegān tākot;

^a 8:4 2Ko 9:1-2 ^o 8:7 1Ko 1:5, 1Ko 16:1-2 ^p 8:9 Mat 8:20; Plp 2:6-7 ^q 8:12 Mak 12:43

^r 8:14 2Ko 9:12 ^s 8:15 Kis 16:18

*Äma mana taŋi yäpuŋo uwä naŋ yäpmän kuŋpäŋ naŋ paotnaŋi
nadänkaŋ uterak yäpuŋ.*

*Tänpakaŋ äma mana täpuri yäpuŋo uwä äneŋi ütuta nämo
wäyäkneŋkuŋ. Nämo, naŋpä koki täŋkuŋ.*

Kis 16:18

Taitus-kät noriye täŋo manbiŋam

¹⁶ Anututä Taitus bänepi täŋpidäm taŋ iminjirän in täŋkentän tamikta nintä nadäk takamän udegän nadatak unita Anututa bänep täga nadän imikamän. ¹⁷ Äneŋi inken ärekta iwet yabänjitna bänep täga nadänjuk. Tänpäkaŋ nintä iwet yabänkumäŋo unitagän nämo, ini imaka, inken äreŋpäŋ täŋkentäk piä täŋ tamikta gäripi pähap nadänjuk. ¹⁸ Täŋ, Taitus-kät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täŋpani ätuken Manbiŋam Täga yänahäk-ahäk piä tak täyak unita wäpi biŋam oraŋ imik täkaŋ. ¹⁹ Ba piä u täktagän nämo. Nämo, äbot täŋpani ätutä äma u ninkät bok kuŋatta iwoyänkuŋ. U täŋkentän nimirän Judia komeken nanik äbot täŋpanita täŋkentäk moneŋ yämikta yäwani u watäni itpäŋ yäpmän kuŋat takamän. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biŋam iniŋ oretta tak takamän. Ba ämawebe ŋode yäwoŋärekta; Äbot täŋpani bäräpi terak itkaŋ u täŋkentän yämikta pidäm takamän. ²⁰ Tänpäkaŋ ämatä yänpän-nibän niwat täneŋo udetä ämawebetä bänep irona pewani moneŋ taŋi ŋo watäni ket itta nadäkamän. ²¹ Nin kudän siwoŋi täktagän nadäk takamän. Kudän siwoŋi u Ekäni iŋami-kengän nämo. Nämo, ämawebetä imaka, nibäwä siwoŋi takta yänpän täktäknin u kwawak pena ahäk täkaŋ.

²² Tänpäkaŋ Taitus-kät notninpak ukät kuŋatta notninpak kubä bok yepmana ärenayän. Notninpak unitäŋo kehäromi ba gäripi kakta piä mebäri mebäri imiŋitna kudup täŋ morek täyak. Äma u Anutu täŋo piä gwäk pimiŋpäŋ tak täyak. Täŋ, in kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yän nadäkinik täyak unita täŋkentän tamikta gäripi pähap nadatak. ²³ Tänpäkaŋ Taitus täŋo mebäri uwä kudup nadäkaŋ. Uwä näkŋo notnapak bureni kubä, in täŋkentän tamikta piä bok täŋpani. Täŋ, notninpak yarä unitawä ŋode nadäneŋ; Yarä uwä kome ŋo käda äbot täŋpani täŋo iŋam dapun yäpmänpäŋ piä tak takamän unitä Kristo täŋo wäpi biŋam yäpmän akuk takamän. ²⁴ ^t Unita in kudän siwoŋi ugän täŋ yäminjirä äbot täŋpani kome ätuken naniktä iron täktäk kädet inken tokŋek pätak yän nadäk takot. Ba ŋode imaka, nadäk takot; In-täŋo biŋam yäk takamän uwä jop nämo yäk täkaŋ yän nadäk takot.

Äbot täŋpani notniye täŋkentän yämikta man

9 ¹ ^u Akäia kome taŋiken nanik inta man käroni nämo kudän täŋ tamayän. Nämo, inä Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu täŋkentän

^t 8:24 2Ko 7:13-14 ^u 9:1 2Ko 8:1-7

yämikta moneŋ pekpek taŋo käderi uwäku nadäkaŋ. ²In äbot taŋpani jopi jäwäri itkaŋ u taŋkentäŋ yämikta bänepjin pidämtak täkaŋ yäŋ nadäŋpäj Masedonia äbot taŋpani iŋamiken wäpjin biŋam yäpmäj akuŋpäj ŋode yäwet täyat; Akaia nanik äbot taŋpani notjiye taŋkentäk moneŋ udewani pekta bian, obaŋ kubä gumonita nadäk tawaŋ peŋkuŋ. Piä udewani täkta intäŋo nadäk-gärip u yäwerira nadäŋpäj udegän täkta mäyaptä pidäm taŋkuŋ. ³Unita yäŋpäj notniye yarakubä ŋo intäjukun yepmaŋpa ärekaŋ. Yarakubä unitä täwerä täntuŋum taŋpäj irirä näkŋawä api ärewet. Bian intäŋo wäpjin yäpmäj akuŋpäj moneŋ uku täntuŋum taŋpäj peŋkuŋo itak yäŋ yäŋkumäŋo biŋam u jopigän taŋpekta! ⁴Nadäkaŋ? Näkkät Masedonia äbot taŋpani ätukät intäjukun äreŋpäj tuŋum nämo täŋirä tabänero uwä in ba näk mäyäk pähap nadäne, bureni täntuŋum taŋpäj peŋkuŋ yäŋ nadäŋpäj Masedonia ämawebe yäwetkuro unita. ⁵Mäyäk ude nadäwet yäŋ yäŋpäj notnaye ŋo intäjukun yäniŋ kireŋpewa äreŋkaŋ in taŋkentäwäpäj taŋkentäk moneŋ taŋi pekta yäŋkehärom taŋkuŋo u täntuŋum taŋpäj peŋirä näk mäden api ärewet. Ude tänayäŋ taŋo uyaku mebäri kwawak ŋode api tabäŋpäj-nadäne; Moneŋ u injinken gärip terak täntuŋum taŋpäj peŋkuŋ, nintä peŋ täweritna nämo yäŋ api tabäŋpäj-nadäne.

Iron, bäneptä pewä ahäk täkaŋ unita man

⁶v Nadäkaŋ? Iron täktäk u yeri pikpik ude bumik. Unita näkŋo man ŋonita juku piŋpäj kuŋatneŋ; Äma kubätä ketem yeri ähan piweko uwä bureni yarägän pugerek. Täŋpäkaŋ äma kubä ketem yeri mäyap piweko uwä bureni udegän mäyap pugerek. ⁷Unita in kubäkubätä ket nadäkinik taŋkaŋ moneŋ irona penayäŋ yäŋpäj peneŋ, ämatä peŋ täwerirä nämo, ba bänep yarä nitek nadäŋkaŋ nämo. Nämoinik, Anututä äma bänep oretoret terak iron täk täkaŋ unita gäripi-inik nadäk täyak. ⁸Unita nadäkaŋ? Anututä bänep ironi terak täŋbumbum kudup täga taniŋ kirewek. Ude täŋ tamiŋirän irit kuŋat-kuŋatjinken imaka kubäta nämo api wäyäkŋeneŋ. Ba taŋkentäk-kentäk täkta kehäromi kubäta täga nämo api ijineŋ. ⁹w Man unita Anutu taŋo man ŋode kudän täwani;

U äma jäwärita täŋbumbum täŋ yämik täyak.

Unitäŋo orakoraki u paot-paori nämo, pen api irek.

Sam 112:9

¹⁰x Anutu, ketem yeri pewän ahäwani ba ketem bureni nak täkamäŋ u pewän ahäwanitä inken täŋbumbum udegän api pewän ahäŋ tamek. Täŋirän uken nanik iron tänayäŋ täkaŋ unitä täktäkjin täga u täŋpewän

v 9:6 Snd 11:24, 22:9; Rom 12:8 w 9:9 Sam 112:9 x 9:10 Ais 55:10; Hos 10:12

ämawebe ätuken bureni bumta api ahäneŋ. ¹¹ Bureni, Anutu jop nämo täŋkentäŋ tamik täyak. Nämo, täŋbumbum täŋ tamik täyak uwä ämawebe ätu täŋkentäŋ yämikta täŋ tamik täyak. Unita intäŋo iron yäpmäŋ kwayäŋ täyat u ämawebe mäyaptä yäpmäŋpäŋ Anutu bänep täga api iwetneŋ. ¹² Nadäkaŋ, ironjin unitä Anutu täŋo kudupi ämawebe jop gupi täŋkentäŋ yämik-tagän nämo api täŋpek. Nämo, iron u yäpmäŋpäŋä Anutu bänep täga man iwetpäŋ bänep oretoret pähap api täŋ imineŋ. ¹³ Ba ugän nämo. Iron täŋ yäminayäŋ täkaŋ unitäwä nadäkinikjin täŋo mebäri kwawak pewän ahänjirä ämawebe mäyaptä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ŋode api nadäneŋ; Nadäkiniki jop meni-tägän nämo yänahäk täkaŋ yäk. Nämo, Kristo täŋo Manbiŋam Täga u iŋit-inik täŋpäŋ buramik täkaŋ yän nadäŋpäŋ Anutu api inin oretneŋ. Täŋkaŋ iron inita ba äma ätuta täŋ yäminayäŋ täkaŋ unita yänpäŋ Anutu wäpi api yäpmäŋ akuneŋ. ¹⁴ Ude täŋkaŋ Anutu täŋo orakoraki intä terak ärokinik täŋkuko unita yänpäŋ yänapik man yäkyäki-ken inta gäripi nadäŋ tamipäŋ inta nikek api yäk täneŋ. ¹⁵ Eruk Anutu täŋo iron ärowani inipärik kubä täŋ nimiŋkuko unita bänep täga pähap iwet täkana!

Poltä piäni täŋo mebäri yänkehärom taŋkuk

10 ¹ Eruk notnaye, näkŋaken mebäri yänahawayäŋ. Inken nanik ätutä näka man ŋode yäk täkaŋ; Pol uwä, kadäni ninkät it täkamäŋ-ken äma mäyäki ude äworeŋkaŋ täk täyak upänkaŋ ban it täyak ukenä man kehäromi yäwani yänkaŋ man kudän mebäri mebäri täŋ nimik täyak. Upänkaŋ ude nämo. Kristotä ini bänep kwini terak täwereco ude butewaki man terak ŋode täwetat; ² Inken äreŋpäŋ man komi nikek täga täwerero upänkaŋ ude täkta gäripi nämo nadätat unita injin irit kuŋat-kuŋatjin yäpä-siwon tawut. Täŋ, inken nanik ätutä näka kome täŋo nadäk terak kuŋat täyak yän yäk täkaŋ u nadänjit kaŋ kuŋarut. Äreŋpäŋ batakigän itkaŋ man kwini nämoinik api yäweret. ³ Bureni, komen äma bämopi-ken it täkamäŋ upänkaŋ unitäŋo nadäk ba kehäromi terak nämo ämik täkamäŋ. ⁴ Nämo, ämik täŋo tuŋum nintä iŋit täkamäŋ uwä kome ŋonitäŋo nämo. Tuŋum nintä iŋit täkamäŋ uwä Anutu täŋo kehäromi nikek, iwan täŋo yewa kehäromi yeŋwekta kehäromi nikek. ⁵ Kehäromi unitä äma iniken nadäk-nadäkita nadäwä ärowani täŋpöpäŋ jop manman ba täŋyäkŋarani man mebäri mebäri uterak Anutu täŋo nadäk bureni ut täkaŋ u wärämut täkamäŋ. Täŋpäŋ äma täŋo nadäk jopi utpena paoräkaŋ Kristo täŋo nadäk ugän iwarän täwut yänpäŋ piäni täk täkamäŋ. ⁶ Ude täŋkaŋ intagän itsämänkamäŋ. Bänep äyänjutpäŋ Kristo täŋo man kudup buramiŋirä, eruk u punin terak äma mannin nämo buramik täkaŋ u komi yämikta api pidäm täne.

^y 9:11 2Ko 1:11, 4:15 ^z 9:12 2Ko 8:14 ^a 10:1 1Ko 2:3 ^b 10:2 1Ko 4:21

^c 10:4 Efe 6:13-17 ^d 10:6 2Ko 2:9

⁷Nadäkaŋ? Inken nanik ätu inita Nin-tägän Kristo täŋo äma yän nadäk täkaŋ. Eruk, äma udeyani, kwawak ŋode nibäŋpän nadäwut; Nin imaka, Kristo täŋo ämagän itkamän. ^{8^e} Ekänitä ini in täŋpäwakta nadäŋpän nämo, intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom takta yänpän wäp namiŋkuk. Unita nininta biŋam yäk täkamän unita mäyäk täga nämo nadäwet. ⁹Täŋpäkaŋ in ŋode nadäneŋta; Umuntaŋpän kwaiwut yänpän Pol uwä man kudän täŋ nimik täyak. Upänkaŋ notnaye, ude nämo! ¹⁰Bureni, äma ätutä näka ŋode yäk täkaŋ; Poltä man kudän täk täyak uwä komi kehäromi mebäri mebäri nitek. Täŋ, ini ahän nimiŋirän kak täkamän uwä äma jopi gaŋani. Täŋ, menitä yäk täyak u udegän, mebäri nitek nämo bumik yän nadäk täkamän. ^{11^f} Täŋpäkaŋ äma man ude yäk täkaŋ uwä ket ŋode nadäneŋ; Kadäni nintä äreŋpän kädet iwatnayän tämäŋo uwä ban itkaŋ man kudän täkamän ŋo terakgän siwoŋi iwatpän api täne.

^{12^g} Äma bämoŋjin-ken itkaŋ gup yäpmän ärokärok man yäk täkaŋ u nin udegän täga nämo yäpurärätpän yäne. Nin täŋo täktäknin uwä unitäŋo udeyani nämo. Äma uwä iniken mebärini yäpmän danikta nadäk kubä ba imaka kubä terak kaŋpän nadäŋkaŋ nämo yäpmän danik täkaŋ. Nämo, u inita jop nadän kubä nadäwä ärowani täk täkaŋ. Äma udeyani uwä guŋ bureni-inik! ^{13^h} Täŋ, yänäŋi ude uwä irepmitpän nininta biŋam täga nämo yäne. Nämo, piä takta бага Anututä yän nimani uterakgän itkaŋ biŋam yäk täkamän. Täŋpäkaŋ piä бага yän nimani u pänku in bok yäpmäntak. ¹⁴Unita piä inken täŋkumäŋo unita oretoret biŋam yäk täkamän uwä yänäŋi u irepmitpän nämo yäk täkamän. Inken piä nämo täŋkaŋ, jop nadän yänero uyaku nadäŋirä waki täŋpek. Upänkaŋ ude nämo, nintäjukun inken Kristo täŋo Manbiŋam Täga u yänhäŋkumäŋo unita biŋam täga yäne. ^{15ⁱ} Unita ŋode yäwa; Piä ninin täk täkamän unitagän biŋam yäk täkamän. Äma ätutä täŋpani ukät nämo. Nämo inik. Nintäŋo gärip u ŋode; In täŋo nadäkinikjintä tägaŋirän-tägaŋirän bämoŋjin-ken piä ätukät täŋitna taŋi kaŋ weŋ parän. ^{16^j} Nadäkinikjintä ude ahäŋirän eruk Manbiŋam Täga u kome ätu mädejin käda u käda u api yänhäŋtän kune. Nadäkaŋ? Nin kome ätu äma ätutä bian piä täŋpani-ken täŋkaŋ biŋam jop nadän yäkta nämo nikaŋ.

^{17^k} Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

*Imaka kubäta biŋam yäwa yänpänä Ekänitä täŋ gamik täyak unitagän
yäwen.*

Jer 9:24

^{18^l} U imata, äma kubä Ekänitä wäpi yäpmän ärok täyak, äma udeyanita ŋode nadäk täkamän; Ekänitä äma unitäŋo piä kawän tägak täyak yän nadäk täkamän. Täŋ, äma kubäta iniken gupi yäpmän äroŋpän oretoret täŋpeko uwä oretoreri uwä jopigän täŋpek.

^e 10:8 2Ko 13:10, 2Ko 12:6 ^f 10:11 2Ko 13:2,10 ^g 10:12 2Ko 3:1, 5:12 ^h 10:13 Rom 12:3
ⁱ 10:15 Rom 15:20 ^j 10:16 Apos 19:21 ^k 10:17 1Ko 1:31 ^l 10:18 1Ko 4:4-5

Aposoro jopi täño täktäki

11 ¹Notnaye, in nadäj namiñirä guñ man täpuri ätu ñode täwerayäj; ²^m Näkä inta iyap takinik täk täyat uwä Anututä nadäk täyak udegän. Inä webe gubañ kuräki siwoñi-inik äma kubäta biñamgän iwoyäñpäñ tepmañkuro ude. Äma uwä Kristo ubayäj. ³ⁿ Täñpäkañ gämoktä Iv täñikjatkuko ude inken udegän ahäwek yäj yänkañ umuntak täyat. Äma ätutä täñ-täkñarirä nadäk-nadäkjin täñguñ tawäpäñ Kristota nadäj imikinik täñpäñ siwoñi kuñat-kuñat kädetjin unita mäde ut imineñta! ⁴^o U imata, äma ätutä man mebäri mebäri täwerirä mebäri nämo yäpmäj danipñän nadäñkañ bäräñej jop yämagut täkañ. Äma udewanitä Jesu täño biñam täwetpäñ täwoñärekamäj yänkañ täk täkañ uwä Jesu bureni täño biñam nintä täwetpäñ täwoñärewani unitäñopäj nämo täk täkañ. Ude terak munapik intä yäpmäkta täwet täkañ uwä Kudupi Munapik bian yäpuño u nämo. Ba manbiñam mebäri kubä täwet täkañ uwä Manbiñam Täga nintä täweritna nadäñpäñ nadäkinik täñkuño u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripi nadäñpäñ yäniñ kireñirä piäni waki u täk täkañ.

⁵^p Intä aposoro unita nadäñirä aposoro ärowani täk täkañ. Upänkañ nähä unitäño gämori-ken nämo itat yäj nadätat! ⁶^q Man yänjahäkta mena nämo käwep pidämtak täyak upänkañ nadäk-nadäkta nämo wäyäkñek täyat. Näk Anutu täño nadäk-nadäkpäj yänjahäk täyat yäj uku kädet mebäri mebäri terak kwawak täwoñärenkumäño u.

⁷^r Anutu täño Manbiñam Täga yänjahäñpäñ täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In orañ tamikta yänpäñ näkñata nadäñira äpani täñkuko unita jide? U momi täñkut ba? ⁸^s Täñpäkañ in bämopjin-ken piä täñkuro uwä kome ätuken nadäkinik täñpanitä moneñ täñkentäj namiñirä täñkut. In täñkentäkta ude täñkuro uwä äma uken kubota ude bumik täñkut. ⁹^t Kadäni inkät itkut-ken uken moneñta inken nanik kubäken nämo yänapiñkut. Nämo, moneñ paorirän notnaye Masedonia komeken peñpeñ Korin äbuño unitä täñkentäj namiñkuñ. Unita kadäni uken kädet ude iwatkuro udegän bämopjin-ken äneñi itpäñ ugän api iwaret. Inta bäräpi kubä nämo api kotañ tamet. ¹⁰^u Bureni-inik! Kristo, mani bureni bänepna-ken pätak unitäño wäpi terak ñode yänkehärom täyat; Akaia kome päke u gänañ kudän ude täk täñkuro u kubäta täga nämo naniñ bitnäwek. Nämo, täga täñkut yäj nadäñpäñ unita biñam pen api yäk täñpet. ¹¹ Jide? Inta gäripi nämo nadäk täyat unita kudän u täñkut? Nämo inik, Anutu iñamiken inta gäripi pähap nadätat yäj bureni täwetat!

^m 11:2 Efe 5:26-27 ⁿ 11:3 Stt 3:4,13 ^o 11:4 Gal 1:8-9 ^p 11:5 1Ko 15:10, 2Ko 12:11;

Gal 2:6 ^q 11:6 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 ^r 11:7 1Ko 9:12,18 ^s 11:8 Plp 4:15-18

^t 11:9 2Ko 12:13 ^u 11:10 1Ko 9:15

¹² Upañkaŋ intäŋo aposoro ärowani u ini wäpi biŋam yäpmän ärokärok kädet tänpipiŋ yämikta kädet ude täŋkuro udegän pen api täk tänpet. Moneŋ ketjin terak nanik yäpero uwä aposorojiye unitä ŋode yäneŋta; U kawut! Nintä täk täkamän Pol udegän täk täyak yän yäneŋta! ¹³v Tänpäkaŋ aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä tänyäkŋarani kädet terak täk täkaŋ. Kristo täŋo aposoro bureni täŋo iŋam dapun wädäwä ärowäpän bämopjin-ken kuŋat täkaŋ. ¹⁴Ude yänjira kikŋutkaŋ? Nämo! Satantä ini, peŋyänjek täŋo aŋero unitäŋo iŋam dapun wädäwän ärowäpän kuŋat täyak. ¹⁵Unita piä ämaniye imaka, siwoŋi äma täŋo iŋam dapun wädäwä ärowäpän kuŋarirä yabänkaŋ imata kikŋutne? Ude nämo! Kämiwä gwäki, piä täk täkaŋ uterak api yäpneŋ!

Pol bäräpi mebäri mebäri kotaŋkuk

¹⁶w Eruk, äneŋi ŋode täwetgän täyat; In näka guŋ yän nämo nadän namineŋ. Täŋ, guŋ yän nadänpänä, eruk guŋ yän kaŋ nadäwut! Ude nadänpän unita nadän namiŋirä guŋtä täk täkaŋ udegän näkŋata biŋam täpuri yäwa! ¹⁷Man yäyat ŋowä Ekäni täŋo nadäk iwatkaŋ nämo yäyat. Nämo, äma guŋtä wäpi yäpmän akuk täkaŋ ude yäyat. ¹⁸Upañkaŋ jop uken! Äma inkät it täkaŋ uwä kome täŋo nadäk terak wäpi yäpmän akukta nadäk täkaŋ unita näk imaka, biŋam yäwa! ¹⁹Inä nadäk-nadäkjin ärowani nitek käwep unita äma guŋ äma nadän yämiŋirä man täwetpän täwoŋäreŋ täk täkaŋ! ²⁰Ba ugän nämo, äma udewani yäniŋ kireŋirä watä piäni täŋ yämikta tämagut täkaŋ. Ba jop manman terak täŋ-täkŋarirä imaka imakajin kudup yäniŋ kirek täkaŋ. Ba ärowani tänpän etä päpä tabänkaŋ iŋamjin dapun-ken tadäpmäk täkaŋ. Ude täŋ tamik täkaŋ unita gäripi käwep nadän yämik täkaŋ? ²¹x Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit täkaŋ! Kudän täŋ tamik täkaŋ ude nämo täŋkumäŋo unita waki, ninä mäyäk tänaŋi käwep!

Yäke! Guŋ man äneŋi kubä ŋode yäkgän tänpa; Äma kubätä iniken täktäk kwawak yänhäkta kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän tänpawä! ²²Äma uwä Hibru nanik tänpawä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel äma tänpawä, näk imaka Isrel ämagän. Ba Abraham täŋo tawaŋken nanik tänpawä, näk imaka Abraham täŋo tawaŋken nanikgän.

²³y Wära! Guŋ man bureni yäntän äbätat ŋopän jop uken waki äneŋi yäkgän tänpa! Äma uwä Kristo täŋo piä watä äma tänpawä, näk imaka u yärepmitpän Kristo täŋo piä watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä komi piä täk täkaŋ u näkä yärepmitpän gwäk pimiŋpän täk täyat. Kadäni mäyap iwantä komi eŋiken nepmanpän bumta nut täŋkuŋ. Kadäni mäyap kumnaŋipän it täŋkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak

v 11:13 2Ko 2:17; Plp 3:2 w 11:16 2Ko 12:6 x 11:21 Plp 3:5 y 11:23 Apos 16:23, 1Ko 15:10

tākaŋ uwā nākā yārepmitpāŋ kotak tāŋkut. ^{24z} Juda āmatā kadāni 5 ude nepmāŋitpāŋ 39-39 ude nāk pāripmāk tāŋkuŋ. ^{25a} Tāŋkaŋ Rom gapmantā nepmāŋitpāŋ kadātā nutkuŋo u kadāni yarākubāta tāŋkuŋ. Tāŋ, kadāni kubā āma ātutā utna kumbān yāŋkaŋ mobātā nutkuŋ. Tāŋkaŋ kadāni yarākubā ude gāpe nākā kuk tāŋkuro u imārirān gwāgu gānaŋ āpmok tāŋkut. E kadāni kubā-kenā gāpe waŋjirān gwāgu gānaŋ āpmonpāŋ kepma kubā, bipani kubā gwāgu terak jop oranjtāŋ kuŋatkut.

^{26b} Tāŋpāŋ komeni komeni kuŋat tāŋkut-ken uken ume tokātpāŋ pāra nutpāŋ yāpmāŋ kuk tāŋkuŋ, ba kome kubo āmatā irani-ken kuŋat tāŋkut. Tāŋpāŋ Juda notnaye ba guŋ ābotken nanik imaka, nāk tāŋpāwakta piāni tāk tāŋkuŋ. Yotpārare-ken ba āmatā nāmo irani-ken ba gwāgu terak iwan terakgān ābā perok tāŋkut. Tāŋpākaŋ nadākinik tāŋpani notkapak yāŋ jop yāŋnākŋarani kerī terak komi nadāk tāŋkut. ^{27c} Nāk komi piā mebāri mebāri kādāp ikek tāŋkaŋ bipani māyap dāpmon tāga nāmo patkut. Nakta ba umeta neŋjirā it tāŋkut. Ketem nakta, patpat bāgupta ba tekta wāyākŋek piā taŋi tāŋkut. ^{28d} Ba ugān nāmo, ābot tāŋpani komeni komeni ittāŋ kukaŋ u watāni itta kepma kepma nadāwātāk pāhap tāk tāyat. ^{29e} Nadākinik tāŋpani kubā tāŋo kehāromi paorirān nāk kehāromina udegān paotak yāŋ nadāk tāyat. Tāŋ, kubātā momi-ken maŋjirān nadāŋkaŋ jāgāmi nadāk tāyat.

^{30f} Nadākaŋ, nākŋaken wāpna yāpmāŋ akutat bumik ŋowā imaka imaka upāŋ kehāromina nīkek nāmo yāŋ kwawak tāwoŋārekaŋ unitagān biŋam yāyat. ^{31g} Ekāninin Jesu unitāŋo Anutuni ba Nanitā nadāŋjirān jop nāmo yāyat yāŋ tāwetat! Tāŋ, Anutu uwā, imaka kuduŋtagāntā wāpi biŋam ārowani ugān tārek-tāreki nāmo inīŋoret tākot! ^{32h} Tāŋpākaŋ Damaskus yotpārare itkut-ken uken intājukun āma kubā wāpi Aretas unitāŋo kaŋiwat piā āmani unitā komi āma yāwerān yotpārare tāŋo yāmabam-ken nāk nepmāŋitta watā itkuŋ. ³³ Watā ude irirā notnaye ātutā nāk yāk gānaŋ daiŋpāŋ gānaŋ-kengān nepmaŋpā yāpmāŋ āpāmaŋ āmetpeŋ kuŋkut.

Pol tāŋkentāk inipārik kubā yāpuk

12 ¹Bureni, wāp yāpmāŋ ārokārok kādet unitā bureni kubā nāmo pewān ahāk tākaŋ upāŋkaŋ kādet kubā nāmo pat namitak. Unita manna ŋo yāpurārātpāŋ dāpmonken kak tāŋkuro ba Ekānitā kwawak nāwoŋārenkuko unita yāwa nadāwut; ²Kristo tāŋo āma kubā nākā nadātāt unitāŋo manbiŋam yāwayāŋ. Bian, obaŋ 14 gumonita Anututā āma u pit kubāgān pudāt yāpmāŋ kunum yotpārare-keninik āroŋkuk.

^z 11:24 Lo 25:3 ^a 11:25 Apos 16:22, 14:19 ^b 11:26 Apos 9:23, 14:5 ^c 11:27 1Ko 4:11, 2Ko 6:5 ^d 11:28 Apos 20:18-21,31 ^e 11:29 1Ko 9:22 ^f 11:30 2Ko 12:5 ^g 11:31 2Ko 1:23
^h 11:32 Apos 9:23-25

Äma uwä komegup ikek äronkuk ba komegup penkañ äronkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. ³ Äneñi ñode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup penpäñ äronkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. Upänkañ ñode nadätat; Anututä äma uwä Paradais komeken pudät yäpmän äronkuk. ⁴ Uken äronpäñ man kotäk ämatä nadänkañ äneñi yänahänañi nämo, ba nadänkañ yänahäkta yäjiwäroni upän nadänkuk. ⁵ ⁱ Täñpäkañ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahän namiñkuko uterak wäpna täga yäpmän äronañi upänkañ wäpna nämo yäpmän ärowayän. Nämo, imaka unitä näk kehäromina nämo yän kwawak täwoñäretak biñam unitagän api yäk täñpet. ⁶ ^j Täñ, wäpna yäpmän ärowayän nadänpäñä manbiñam bureniğän yänahäwero unita mäyäk man uterak täga nämo näwetneñ. Upänkañ ämatä jop nadän näka nadäwä ärowani täneño ujeta wäp yäpmän ärokärok man nämo yäwayän. Nämo, man yäkyäkna ba täktäkna terak nabänpäñ-nadänkañ mebarina siwoñi nadäwä täreneñ.

⁷ ^k Täñpäkañ imaka yabänañi nämopän Anututä näwoñärewänpäñ yabänkuro uterak näknata jop nadän nadäwa ärowani täñpeko ujeta gupnata bäräpi kubä imiñkuk. Bäräpi u Satan täño watä piä äma kubä bumik. Unitä wari wari tenäñtä-yän namänpäñ nut täyak. ⁸ Ude täñjirän Ekänitä u yäpmän keweñ namikta yänapik man kadäni yaräkubä ude yänkut. ⁹ ^l Ude yänapiñkuro upänkañ Ekänitä kowata ñode näwetkuk; Ude nämo. Näknjo orakorakna gäkä terak pätak unita imata imaka kubäta wäyäkñewen? Nadätan? Gäk kehäromika nämotä iriri näknjo kehärominatä gäkä terak kwawak ahän gamik täyak yän näwetkuk. Ude näwetkuko unita apiño Kristo täño kehäromi unitä näkä terak ärowän yänpäñ kehäromina nitek nämotä itat unita oretoret täyat. ¹⁰ Mebari unita Kristota yänpäñ kehäromina nämotä irira äma komi namiñit, man waki näwerit, mäyäk ba bäräpi mebari mebari ahän namiñit täñjirä unita täga nadänpäñ bänep oretoret pähap terak it täyat. Imata, kehäromina nitek nämo it täyat-ken uken Kristotä iniken kehäromi namiñirän kehäromi bureni nitek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadäwätäk täñkuk

¹¹ ^m Wära! Man yäyat ño guñ täño man kubäpäñ yäyat. Yänañi nämo upänkañ injinken nadäk terak yänahätat. Injin näknjo täktäkna täga unita biñam yänañipän nämo yänkuño unita yänpäñ yänahätat. Bureni, näk äma jopi upänkañ aposoro ätu unita intä nadänjirä ärowani täk täkañ u yärepmit moreñkañ itat. ¹² ⁿ Kadäni in bämopjin-ken itkuro uken kehärom täñpäñ aposoro bureni täño kudän mebari mebari mäyap pewa ahänjirä yabänpäñ-nadänkuñ. Kudän kudupi, imaka ämatä nämo

ⁱ 12:5 2Ko 11:30 ^j 12:6 1Ko 10:8, 1Ko 11:16 ^k 12:7 Jop 2:6 ^l 12:9 Plp 4:11-13
^m 12:11 2Ko 11:5 ⁿ 12:12 Rom 15:19

tānaŋi, ba imaka ātu Anutu tāŋo kehāromi nīkek u tāŋira unitā mebārīna tāŋkwawa tāŋkuk. ¹³° Tāŋpākaŋ waki tāŋ tamiŋkuro u de? Ābot tāŋpani kome ātuken nanikta tāŋ yāmīk tāŋkuro inta udegān tāŋ tamīk tāŋkut. Tāŋpākaŋ imaka kubāgān inta nāmo tāŋ tamiŋkuro u ŋode; Gupnata watā it namikta inta bārāpi nāmo tamiŋkut. Ude tāŋkuro uwā jīde? Momi tāŋkut ba? Butewaki, unita goret tāŋ tamiŋkuro tāŋpāwā eruk momina u kaŋ peŋ namut!

¹⁴P Tāŋpākaŋ inken āneŋi ārekta nadāŋ itat ŋo āreŋjira kadāni yarākubā ude api tāŋpek. Eruk āreŋpāŋā udegān gupnata watā it namikta bārāpi nāmo api tamet. Imata, nanaktā meŋ-nanta imaka yabāŋ ahāŋpāŋ yāmīkta nāmo yāwani. Nāmo, meŋ-nantā imaka yabāŋ ahāŋpāŋ nanakīyeta yāmīkta yāwani. Unita ŋode yāwa; In-tāŋo monēŋ tuŋumjīn yāpmākta nāmo api ārewet. Nāmo, inkāt nākkāt bānep kubāgān tāŋpāŋ itta yāŋpāŋ api ārewet. ¹⁵q Unitā in tāŋkentāŋ tamīkta nāŋŋakāt tuŋumna pajiŋ taniŋ kirekta gārīpi nadātāt. Upāŋkaŋ jīde? Gārīpi pāhap nadāŋ tamiŋjira kowatawā gārīpi tāpurīgān nadāŋ namīneŋ?

¹⁶Tāŋpākaŋ āma ātutā tāktāknata ŋode yāk tākaŋ; Bureni, gupita watāni itta bārāpi nāmo nīmīŋkuko upāŋkaŋ jop manman yāŋŋīkŋatkuk. ¹⁷Nāka ude yāk tākaŋ upāŋkaŋ jīde ude tāŋ-tāŋŋatkut? Āmanaye yāniŋ kireŋpewa āreŋkuŋo uterak tāŋ-tāŋŋatpāŋ monēŋ tuŋumjīn kubo tāŋkut ba? ¹⁸r Ude nāmo! Taitus inken ārekta peŋ iwetpāŋ nadākinīk ikek notnīnpak kubākāt bok yepmaŋpa āreŋkumān. Eruk, Taitustā āreŋpāŋ jop tāŋ-tāŋŋatpāŋ monēŋ tuŋumjīn yāpuk ba nāmo yāpuk? Nāmo! Nek tāŋo nadāk-nadāk u kubāgān unita bāmopjīn-ken kāderi kubāgān peda ahāŋkuk.

¹⁹Ba jīde nadākaŋ? Man kudup yāyat ŋo u in iŋamjīn-ken tāktāknīn u tāŋkehārom takta yāŋpāŋ yāyak yāŋ nadākaŋ? Nāmo, nīn Anututā nībāŋīrān Kristo tāŋo āmatā man yānaŋi ude yākamāŋ. O notnaye, bureni tāwetāt; Imaka kudup tāk tākamāŋ u intāŋo nadākinīkjīn tāŋkehārom taktagān. ²⁰s Tāŋpākaŋ nāk umuntāyat. Āreŋkaŋ irit kuŋat-kuŋat intā kuŋatta gārīpi nadāk tāyat ude nāmo irirā tabāwetta. Tāŋkaŋ ude tabāŋpāŋā kudān intā gārīpi nāmo api nadāneŋo ude tāwoŋārewetta! Āreŋpāŋ in bāmopjīn-ken kudān wakiwaki ŋodewani tā parirā yabāwet yāŋkaŋ umuntāyat; Yāŋawāt-awāt, nārepmīrek-gārepmīrek terak kokwawak pewā ahāk-ahāk, man jāpi kowāt-yāwān, iyapi tāktāk, āma wāpi yāpmāŋ āpāk-āpāk, yāŋpāŋ-yabāŋ yāwat, gup yāpmāŋ ārokārok ba ābot tāŋpani bāmopi-ken tāŋuruk-uruk pewā ahāk-ahāk. ²¹t Ba ŋodeta imaka, umuntāyat; Inken āreŋpāŋ siwoŋi nāmo kuŋarīrā tabāwayāŋ tāro uwā Anutunatā unita yāŋpāŋ māyāk api namek. In bāmopjīn-ken āma

° 12:13 2Ko 11:9 P 12:14 2Ko 13:1 q 12:15 Plp 2:17 r 12:18 2Ko 8:6,16-18

s 12:20 2Ko 2:1-4 t 12:21 2Ko 13:2

bian, imaka taräki taräki, kubokäret ba kanğärip kudän wakiwaki täk tänpänipäj bänepi nämö sukurenğan pen täñ irirä yabänğan bänepna ägekoräpäğ konäm butewaki tänpet.

Jukuman ätu

13 ¹ Eruk kadäni yaräkubäta inken ärewayäj täyat ƚo. Tänpäkan Anutu täño mantä ƚode niwetak;

Äma kubä manken tena yänğpäğä äma yarä ba yaräkubätä äma u goret täñjirän käneğo uyaku manken täga irek. Lo 19:15

²Tabäkta inken äreğira kadäni yarä täñkuk-ken uken in bämopjin-ken äma momi tänpäni bänepi sukurekta jukuman yäwetkut. Unita apiğo ban itkağ äma unita ba ätuta bok jukuman äneği ƚode täwetat; Näkä ärewayäj täyat-ken uken momi ämawebe u yabänğän nämö api yabänğ korewet. ³In Kristotä mena-ken man yänğähäk täyak u kanğänğ nadäkta gäripi nadäkağ unita ude täñjira bureni yänğ api nadäneğ. Unita nadäkağ? Kristo in bämopjin-ken piä kehäromi nikek nämowä nämö täk täyak. Nämö, kehäromini intä kanğänğ nadäkta näkä terak kwawak täwoğäreğ täyak. ⁴ Bureni, päya kwakäp terak utpewä kumbuk-ken uken ämawebetä kanğirä kehäromi nikek nämö täñkuk. Upänğanğ Anututä iniken kehäromi terak yäpmänğ päñaku tenğkuko apiğo itak. Tänpäkanğ nin imaka, Kristo ukät kwasikotpäğ unita kehärominin nikek nämö, äpanti ude kuğat täkamänğ. Täñkağ Anutu täño kehäromi terak itkağ Kristo täñkentänğänğ in täñkentäkta bämopjin-ken piä api täne.

⁵ Unita kadäni kadäni irit kuğat-kuğatjin kanğänğ nadänğänğ bänepjinğ ƚode yäpmänğ daniğpäğ nadäk täkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuğatkamänğ ba nämö? Jide? Jesu Kristo u bänepjin-ken itak u nämö nadäkağ? Täñ, bänepjinğ yäpmänğ daniğpäğ kawä nadäkinikjinğ nämö paränä Kristo bänepnin-ken nämoinik itak yänğ nadäneğ. ⁶Tänpäkanğ nininta nadäkinikğ ƚode täkamänğ; Intä nintänğo irit kuğat-kuğatninğ nibänğänğ nadänğänğä uwä Kristo täño aposoro bureni yänğ api nadäneğ.

⁷Tänpäkanğ intä waki kubä nämö täñpäğ siwoğigän kuğatneğta Anutu-ken yänğapik man yäk täkamänğ. In siwoği kuğarirä ämatä ninta piä äma bureni yänğ nadäneğta nämö yäyat. Nämö, ämatä ninta piä säkgämänğ nämö tänpäni yänğ nadänayänğ täño upänğanğ gäripinğ tanği uwä intä siwoğigän kuğatta nadäkamänğ. ⁸ Imata, nin man bureni u täñpawakta piäni täga nämö täne, u täñkehärom takta uyaku täga täne. ⁹Unita ämatä nibänğirä kehärominin nikek nämö täñpawä u täga. Upänğanğ intä

^u 13:1 2Ko 12:14; Mat 18:16, 1Ti 5:19 ^v 13:4 Plp 2:7-8 ^w 13:5 1Ko 11:28 ^x 13:8 1Ko 13:6

kehäromigän itkaŋ kuŋarirä tabaŋkaŋ oretoret taŋi täk täkamäŋ. Mebäri unita inta yäŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäk täkamäŋ; Irit kuŋat-kuŋatjin ba nadäkinikjintä tägaŋirä-tägaŋirä nadäkinik bureni täŋpani, kehäromigän ude kaŋ irut yäŋ yäk täkamäŋ. ¹⁰ Tāŋpākaŋ ban itkaŋ man kehāromi nīek ŋo intājukun kudān tāŋ tamitat. Inken āreŋpāŋ man jāpi terak tāweretta! Bureni, Ekānitā ini piā ŋo namiŋkuko unita man komi tāga tāwetnaŋi upāŋkaŋ ude tākta nāmo nekaŋ. Imata, Ekānitā in tāŋpāwakta nāmo iwoyāŋpāŋ nepmaŋkuk. Nāmo, uwā intāŋo nadākinikjin tāŋkehārom takta nepmaŋkuk.

Pol tāŋo yāŋtārek man

¹¹ Eruk notnaye, man tārek-tārek ŋode tāwerayāŋ; Oretoret tāŋput! Tāŋpāŋ nadākinik tāŋpani kehāromigän itta piāni ehutpāŋ täk tākot. Tāŋkaŋ nākŋo man nadāŋ namikinik tāŋpāŋ nadāk bānep kubāgān iŋitpāŋ bānep kwini terak it tākot. Ude tāŋirā Anutu nadāŋ nimikinik tāŋpāŋ bānep pidām pewān ahāŋ nimani unitā inkāt itinik api tāŋpek. ¹² Tāŋirān ābot tāŋpani burenitā täk tākaŋ ude not tāŋpāŋ kowat iniŋ orerān täk tākot. ¹³ Tāŋpākaŋ Anutu tāŋo kudupi āmawebe kome ŋoken irani kuduptagāntā bānep oretoret man tāwetkaŋ ŋo.

¹⁴ Eruk, Ekāni Jesu Kristo tāŋo orakoraki, ba Anutu tāŋo bānep iron, ba bānep kubāgān irit Kudupi Munapiktā pewān ahāk tākaŋ unitā intā terak āroton. Ugān.

¹⁰ 13:10 2Ko 2:3, 10:8 ¹¹ 13:11 Rom 15:33 ¹² 13:12 Rom 16:16

Galesia

Anututä iniken bänep ironi terakgän nimagut täyak unitäño manbiñam

1 ¹ Näk aposoro Pol, äma kubätä aposoro piä ño takta iwoyänpän nämo nepmanpän yäpmän äbut. Nämo, näk piä man ño Jesu Kristo-kät Anutu Nan, Kristo kumbani-ken nanik wädäj tädotkuko u keriken nanikpän yäput. ² Eruk näk ba notnaye näkkät itkamän ñonitä bänep oretoret man kudän täñpän pena yäpmän äbot täñpani ämawebe äbori äbori Galesia komeken nanik inta äretak. ³ ^b Anutu Nankät Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak tokñek päton. ⁴ ^c Kristo uwä nintäño momita yänpän kowata Anutu Nanin täño mani buramiñpän gupi iniñ kireñkuk. Ude täñkuko uwä nin kome ñonitäño topmäk-topmäk waki uken nanikpän nimagutkuk. ⁵ Unita Anutu wäpi tärek-täreki nämo, iniñoret täkäna! U bureni.

Manbiñam bureni-inik u kubägan

⁶ In täño manbiñam ñode nadänkañ kikñutpän-nadäwätäk pähap umuri kubä täñkut! In imata Anutu, Kristo täño orakoraki terak inita biñam tämaguranipän bäräñeñ-tagän mäde ut imikañ? Ba imata manbiñam kubä iwarän täkañ? ⁷ ^d Nadäkañ? Manbiñam bureni kudupi kubä nämo itak. Nämo inik. Upänkañ äma ätutä intäño nadäkinikjin täñkuräk takta Kristo täño manbiñam bureni u yäpmän äyänutpän goret käda yänpän-täwoñäreki tak täkañ. ⁸ ^e Unita ñode täwera ket nadäwut; Ninin-tägan ba añero kubä kunum gänañ naniktä manbiñam kudupi kubä, nintä bian nämo täwetpän täwoñärewani udewani kubä yänahäweko uwä geñi

^a 1:1 Gal 1:11-12 ^b 1:3 Rom 1:7; Plp 1:2 ^c 1:4 Gal 2:20, 1Ti 2:6; Tai 2:14, 1Jo 5:19

^d 1:7 Apos 15:1,24 ^e 1:8 1Ko 16:22

wakita biŋam kaŋ tänpän! ⁹Eruk, man ugänpäj äneŋi ŋode täwetgän tänpa; Äma kubätä manbiŋam kudupi kubä intä manbiŋam bian nadänpäj iyap täwani u udewani-gänpäj nämo yäŋahänpäj täwereko uwä äma udewaniwä geŋi wakita biŋam tänpək.

^{10f} Tänpäkaŋ ude yäyat unita in jide nadäkaŋ? Man ude yäyat uwä ämatä näka nadäwä tägawäpäj wäpna yäpmäj akukta yäyat ba Anututä nadäwän tägakta yäyat? Bian täk täŋkuro ude ämatä nabänpäj wäpna biŋam oraŋ namut yänpäj täk täyat u tänpäwä eruk näk Kristo täŋo piä äma bureni nämo!

Poltä aposoro wäp yäpuko unitäŋo manbiŋam

^{11g} Tänpäkaŋ notnaye ŋode täwera nadäwut; Manbiŋam yäŋahäk täyat uwä ämatä nämo pewä ahäwani. ^{12h} Manbiŋam u äma kubä meni-ken nämo yäput, ba äma kubätä nämo näwetpäj näwoŋäreŋkuk. Nämo, Jesu Kristo ini-tägän manbiŋam unitäŋo mebäri näwoŋäreŋkuk.

¹³ⁱ Tänpäkaŋ in bian näkŋo manbiŋam uku nadäŋkuŋ. Nadäŋkuŋo uwä ŋode; Juda täŋo bagata nadäkinik tänpäj iwarän täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot mäyap tänpa waŋkuŋ. U kudup paorut yänpäj butewaki-kät nämo, peŋ awähuttäj kuŋat täŋkuronik. ^{14j} Täŋkaŋ gubaŋi-ken näk äbeknaye oranaye täŋo kädet biani kudup u nadäwa-tärewäpäj Juda äma bureni itta bänepna kädäp ijiwänpäj näkä jukun-jukun kehärom tänpäj iwarän täŋkut. Tänpäkaŋ ude täŋkuro unitäwä Juda nanik äma gubaŋi ätu näkŋakät bok tägawani uwä näkä yärepmit moreŋkut.

^{15k} Upäŋkaŋ meŋtä näk nämo bäyaŋirän Anututä näk bian iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ kadäni ini nadäŋkuk-ken iniken orakoraki terak piä äma ude itta yänpäj nämagutkuk. ^{16l} Eruk kadäni ini nadäŋkuk-ken uwä näkä guŋ äbotken päŋku Jesu täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäkta Nanaki kwawak näwoŋäreŋkuk. Tänpäkaŋ näk jukuman näwerut yäŋkaŋ ämaken nämo yäŋapiŋtäj kuŋatkut. ¹⁷Ba aposoro intäjukun ahäwani unita yabäwayäj Jerusalem nämo kuŋkut. Nämo, Arebia komeken pengän kuŋkuro uken kadäni käroŋi ittängän äneŋi äyäjutpeŋ Damaskus komeken kuŋkut. ^{18m} Eruk obaŋ yaräkubä täreŋirän Pitakät man yänpäj-nadäkta Jerusalem kuŋkut. Päŋku kepma 15 ude u itkut. ¹⁹ⁿ Tänpäkaŋ kadäni uken uwä aposoro ätuwä nämo yabäŋkut. Jems, Ekäni täŋo nägät moräk ugänpäj kaŋkut.

²⁰Notnaye, manbiŋam kudän täŋ tamitat ŋowä jopman nämo yäyat. Anutu iŋamiken bureni-inik täwetat. ^{21o} Tänpäkaŋ Jerusalem u ira

^f 1:10 1Te 2:4 ^g 1:11 Mat 16:17 ^h 1:12 Gal 1:1 ⁱ 1:13 Apos 8:3 ^j 1:14 Apos 22:3

^k 1:15 Ais 49:1; Jer 1:5; Rom 1:1 ^l 1:16 Apos 9:3-6; Gal 2:7 ^m 1:18 Jon 1:42; Apos 9:26

ⁿ 1:19 Mat 13:55 ^o 1:21 Apos 9:30

tärenjirän mädenikenä Siria, Silisia kome, yotpärare kubäkubä gänaŋ uken kuŋatkut. ²²Upänkaŋ Judia komeken Kristo täŋo ämawebe äbot itkuŋo u näk inŋamna nämo nabänkuŋ. ²³Äma ätutä näka ŋode yäk tänjirä nadäk täŋkuŋ; Äma bian ninta iwan täŋpänj nidäpmäk täŋkuko, ba manbiŋam bureni unita nadäkinik täŋpanita bian täŋpawak täŋ yämiŋkuko upänkaŋ apiŋo manbiŋam upänj yänjahäntän kuŋatak yäk. ²⁴Tänkaŋ Anututä kädet jide jide näwoŋärenkuko unitäŋo biŋam nadänkaŋ wäpi biŋam iniŋ oretkuŋ.

Aposoro ätutä Pol not täŋ imiŋkuŋ

2 ^{1p}Eruk, Siria Silisia kome käda kuŋarira obaŋ 14 ude tärenkuk. Eruk mädeniken Banabas-kät nektä Taitus imagutdakaŋ Jerusalem äneŋi kuŋkumäj. ²Anututä ini u kukta yänpänj peŋ näwetkuko unita kuŋkut. Jerusalem kuŋpänjä piä täŋkuro ba täŋpayänj täyat unitä jopi täŋpeko ujeta nadänpänj äbot täŋpani täŋo äma ekäni ekäni ukätgän käbeyä täŋkumäj. Käbeyä täŋpänj Manbiŋam Täga guŋ äbotken yänjahäntän kuŋat täŋkuro unita yäwetkut. ^{3q}Tänpakaŋ notnapak Taitus, näkkät itkumäko u Grik, guŋ äbotken nanik upänkaŋ gupi moräk madäkta aposoro uwä nämo peŋ niwetkuŋ. ^{4r}Nämo, upänkaŋ äma ätu gupi-tägän not täŋpänj bämopnin-ken äbä itkuŋ. Äma uwä nin Kristo terak бага man täŋo komi piä mäde ut imiŋkumäŋo unitäŋo mebäri nibänpänj nadäkta bämopnin-ken äbä itkuŋ. Äma unitawä Taitus gupi moräk madänaŋi yän yäk täŋkuŋ. Ude yäk täŋkuŋo uwä nin yännikŋat-pewä бага man täŋo watä piä äma ude äneŋi irut yänkaŋ yäk täŋkuŋ. ⁵Upänkaŋ man udewanitä Manbiŋam Täga täŋo kädet bureni täŋpawak täkaŋ. Unita Galesia ämawebe notnaye inken ude ahäwek yänpänj nin Taitus täŋo gupi moräk madäkta yänkuŋo u nämoinik nadän yämiŋkumäj.

^{6s}Eruk, äbot täŋpani täŋo äma ekäni ekäni wäpi biŋam ikek käbeyä bok täŋkumäŋo unitä manbiŋam näkä yänjahäk täyat uniterak man kodaki kubä nämo yäpurärätkuŋ. Täŋpakaŋ äma uwä wäp biŋam ikek yän yäyat upänkaŋ wäp biŋam ikek ba wäp biŋam ikek nämo, unita nadänjira inigän inigän nämo täk täyak. Imata, Anututä wäp biŋamta yänpänj äma nämo yäpmänj danik täyak. ^{7-9t u}Tänpakaŋ äma ekäni ekäni Pita, Jems, Jon uwä man kodaki kubä nämo näwetkuŋ. Nämo, u nektä piä täŋkumäko u kaŋpänj nadänpänj notniye bureni-inik yän nadänkuŋ. Ude nadänpänj Banabas-kät nek ketnek wädänkaŋ piänin kubägän yän nadänkaŋ not täŋ nimiŋkuŋ. Uwä ŋode nabänpänj-nadänkuŋ; Anututä iron täŋ namiŋpänj näkä Manbiŋam Täga guŋ äbotken yänjahäkta piä

^p 2:1 Apos 15:2 ^q 2:3 Apos 16:3 ^r 2:4 Gal 1:7; Gal 5:1,13 ^s 2:6 Apos 10:34

^t 2:7 Apos 22:21 ^u 2:9 Jon 1:42

man namiŋpāŋ peŋ nāwetkuk, Pitatā Juda ābotken manbiŋam yāŋjahākta piā man imiŋpāŋ peŋ iwetkuko udegān. Pitatā Anutu tāŋo kehāromi terak Juda ābotken aposoro piā tāk tāŋkuk. Tāŋpākaŋ nāk udegān, Anututā guŋ ābotken aposoro piā tākta kehāromi namiŋkuk. Eruk, ude nabāŋpāŋ-nadāŋkaŋ Pita, Jems, Jon, ābot tāŋpani tāŋo intājukun āma ude itta yāŋ yāmani unitā nadāŋ nimiŋpāŋ ŋode niwetkuŋ; Inā guŋ ābotken piā tāga tāŋirā ninā Juda ābotken piā api tāk tāne yāŋ niwetkuŋ. ¹⁰ Tāŋpākaŋ man kubā ŋode niwetgān tāŋkuŋ; In kuŋkaŋ piā tānayāŋ tākaŋ-ken u itpāŋ āma jāwāri ninken itkaŋ unita nāmo guŋ taŋpāŋ tāŋkentāk ātu kaŋ pewā ābāk tāŋput yāŋ niwetkuŋ. Ude tākta niwetkuŋo nadāk tawaŋ uku bian nadāŋpāŋ pidām taŋkut.

Poltā Pita ibeŋkuk

¹¹ Eruk Pita tāŋo manbiŋam ŋode tāwerayāŋ; Nin Antiok iritna Pita ābuk. Ābānā kudān waki kubā tāŋkuko unita yāŋpāŋ iŋami-kengān iwet ahāŋpāŋ kaŋ-yāŋkut. ¹² Kudān waki u ŋode tāŋkuk; Pitatā Antiok pengān ābukken ugān guŋ ābot nadākinik tāŋpani-kāt itpāŋ ketem bok nak tāŋkuŋ. Ude tāk tāŋkukopāŋ kadāni Jemstā Juda ābotken nanik āma ātu yāniŋ kireŋpewān ābuŋo ugānā Pitatā guŋ ābotken nanikkāt ketem bok nak tāŋkuŋo u yabāŋ umuntaŋ pāŋku inigān itkuk. U imata, āma Jemstā yāniŋ kireŋpewān ābuŋo uwā ŋode nadāwani; Guŋ ābotken nanik Jesuta nadākinik tāŋpani u kudup gupi morāk madānaŋi yāŋ nadāk tāŋkuŋo unita Pitatā umuntaŋpāŋ tāŋyākŋarani kudān ude tāŋkuk. ¹³ Ude tāŋirān Juda noriye ātu bok itkuŋo u imaka, tāŋyākŋarani kudān u udegān tāŋkuŋ. Ude tāŋirā nadāk kādet unitā Banabas imaka imagutkuk. ¹⁴ Eruk, ude tāŋkuŋo u Manbiŋam Tāga tāŋo kudāni bureni u nāmo iwarirā yabāŋpāŋ nākā Pitapāŋ noriye iŋamiken ŋode iwetkut; Wa! Gāk Juda ābotken nanik kubā upāŋkaŋ Juda tāŋo бага mebāri mebāri nāmo iwatpāŋ guŋ ābot tāŋo tāktāki iwatpāŋ bok tāga itkuŋ. Eruk, ude tāŋ itkunopāŋ imata apiŋo guŋ ābotken nanik notkaye unita Juda tāŋo бага man u iwarāntākta yāwoŋārewen?

¹⁵ Bureni, nin uwā Juda ābotken ahāwani, guŋ ābot momi tāŋpani yāŋ yāwerani uken ahāwani nāmo. ¹⁶ Upāŋkaŋ ŋode bureni nadākamāŋ; Moses tāŋo бага man iwarān tāwani unita yāŋpāŋ Anututā āma kubāta siwoŋi āma yāŋ nāmo yāŋtāreŋ imek. Nāmoinik. Āma Jesu Kristota nadākinik tāŋpeko unita uyaku Anututā siwoŋi āma yāŋ yāŋtāreŋ imek. Unita ābot tāŋpani nin imaka, Juda ābotken nanik upāŋkaŋ Anututā siwoŋi āma yāŋ yāŋtāreŋ nimikta Kristo Jesuta nadākinik tāŋkumāŋ. Baga man iwat-iwat kādet uterak nāmo. U imata, бага man iwarān tāwani yāŋpāŋ Anututā āma kubā siwoŋi āma yāŋ nāmo iwerek.

^v 2:10 Apos 11:29-30 ^w 2:12 Apos 11:3 ^x 2:16 Apos 15:10-11; Rom 3:20-28; Rom 4:5, 11:6; Gal 3:11

¹⁷Tānpākaŋ nin Juda āma upāŋkaŋ Anututā siwoŋi āma yāŋ yāntāreŋ nimikta Jesu Kristota nadākinik tāŋkumāŋo unitā kwawak ŋode niwoŋāretak; Nin imaka, momi āma, guŋ ābotken nanik udewanigān. Ude unita ŋode yāŋitna tāgawek? Kristotā momi kādet taŋi ahākta piāni tāk tāyak. Ude tāga nāmo yāne! Nāmoinik! ¹⁸Upāŋkaŋ ŋode tāŋpero uyaku momi āma bureni-inik tāŋpet; Baga man iwāt-iwāt kādet māde ut imiŋkuro u āyāŋutpāŋ āneŋi iwarān tāwero uyaku. ¹⁹^v Nāk ŋode nadāŋ dākŋeŋkut; Baga mantā tāŋkentāŋ namiŋirān uterak Anututā siwoŋi āma yāŋ tāga nāmo nāwereco unita apiŋo nāk бага man iwāt-iwāt kādet kādatawā āma kumbani ude itat. Uwā бага mantā ini nutkuk bumik. Bureni, nāk Anututa biŋam itpeŋ kuŋatta бага man iwāt-iwāt kādet māde ut imiŋkuro u. ²⁰^z Nāk Kristo-kāt pāya kwakāp terak bok kumbumāko unita irit mebāri kubā yāput. Unita apiŋo bian itkuro ude nāmo itat. Nāk nākŋaken kehāromi terakgān itat yāŋ nāmo yāwet. Nāmo, Kristotā bānepna-ken itak unitā nākŋo māhemna ude it namitak. Gupna nīkek kuŋat tāyat upāŋkaŋ Kristo, nāka nadāŋ namikinik tāŋpāŋ nāk tāŋkentākta gupi iniŋ kireŋkuko unitagān nadākinik tāŋpāŋ kuŋat tāyat. ²¹Baga man terak itat yāŋ nāmo yāk tāyat. Nāmo, ude yāwero uwā Anutu tāŋo orakoraki u tāŋpewa imaka jopi ude tāŋpek. Mebāri ŋodeta yāyat; Baga man iwāt-iwāt kādetā tāŋpewān Anutu iŋamiken siwoŋi āma irero u tāŋpawā Kristo u jop nadāŋ kumbuk yāŋ nadāne.

Baga iwāt-iwāt ba nadākinikta man

3 ¹Butewaki pāhap! Galesia ābot tāŋpani, inā guŋ bureni-inik! In Jesu Kristo u pāya kwakāp terak kumbuko u kwawakinik tāwetpāŋ tāwoŋārewani upāŋkaŋ netātā jukuŋin yāpurān guŋ taŋirā man burenita māde ut imiŋkuŋ? ²Unita nāk imaka kubāgān ŋonita tāwet yabāŋjira nāwerut; Kudupi Munapik yāpuŋo uwā kādet jide terak yāpuŋ? Baga man iwāt-iwāt kādet terak yāpuŋ ba Manbiŋam Tāga u nadāŋpāŋ nadākinik tāktāk kādet terak yāpuŋ? ³In guŋ bureni tāŋo nadāk-nadāk pewā ahākaŋ ŋonita nadāwa inide kubā tākaŋ! Jide? Munapik tāŋo kehāromi terak yāput-peŋpāŋ Jesu iwarān tāŋkuŋopāŋ apiŋo imata kunum kaŋ-ahākta kādet biani tāŋo tāktāk terak tākaŋ? ⁴Jesuta yāŋpāŋ komi bārāpi ahāŋ tamiŋkuŋo unita nadāŋirā imaka jopi tāŋkuk? Wa! Ude tākaŋ unita nadāwātāk pāhap tāyat. ⁵Ba jide? Anutu Kudupi Munapik tamiŋpāŋ kudān kudupi bāmopjin-ken pewān ahāk tākaŋ u mebāri imata ude tāŋ tamik tāyak? U intā бага man iwarāntāk tākaŋ unita yāŋpāŋ, ba intā Manbiŋam Tāga nadāŋpāŋ nadākinik tāk tākaŋ unita yāŋpāŋ tāk tāyak?

⁶^a Unita yāŋpāŋ Anutu tāŋo man terak Abrahamta ŋode kudān tāwani; U Anutu tāŋo man nadāŋpāŋ nadākinik tāŋirān Anututā siwoŋi āma yāŋ

^v 2:19 Rom 7:6 ^z 2:20 Jon 13:1; Gal 1:4 ^a 3:6 Rom 4:3

yäntäreŋ imiŋkuk. ⁷Eruk, man unitä ŋode niwoŋäretak; Äma nadäkinik täk täkaŋ uwä Abraham täŋo nanakiye bureni. ⁸Imaka bureni u nämo ahäŋjirän Anutu täŋo mantä kwawa ŋode yäŋahäŋkuk; Jesuta nadäkinik täŋjirä uterak Anututä guŋ äbotta siwoŋi ämawebe yäŋ api yäntäreŋ yämek. Unita Anutu täŋo mantä Abrahamken Manbiŋam Täga ŋode yäŋkwawak taŋ imiŋkuk; Gäkä terak Anututä ämawebe kuduptagänta iron säkgämän api täŋ yämek yäk. ⁹Eruk Abrahamtä man unita nadäwän bureni täŋjirän Anututä iron säkgämän täŋ imiŋkuk. Ude täŋkuko unita ämawebe nadäkinik täk täkaŋ unita udegän täŋ yämik täyak.

¹⁰^b Täŋpakaŋ äma бага man iwat-iwat kädet terak yengämä pek täkaŋ uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta biŋam itkaŋ. Unitawä ŋode kudän täwani; Äma бага man kudän täwani u kudup nämo buramik täkaŋ uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta biŋam itkaŋ. ¹¹^c Man uwä kwawak ŋode niwoŋäretak; Baga mantä täŋkentäŋ imiŋjirän äma kubätä Anutu iŋamiken siwoŋi täga nämo irek. Nämoinik! Uwä ŋode kudän täwani; Äma nadäkinik täŋjirä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäntäreŋ yämik täyak u irit kehäromi yäpmäkta biŋam täk täkaŋ. ¹²^d Täŋ, бага man iwat-iwat ba nadäkinik täktäk u mebäri kubägän nämo. Nämoinik! Äma бага man terak it täkaŋ uwä бага man kudup säkgämän buraminoŋo uyaku irit kehäromi yäpmäkta biŋam täneŋ.

¹³^e Nadäkaŋ? Baga man iwat-iwat kädettä bäräpi pähap ŋode nimik täyak; U kudup nämo buraminero uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta biŋam täne. Ude tänero upäŋkaŋ Kristotä бага man täŋo bäräpi u nintä terak nanik ketäreŋkuk. U Anutu täŋo kokwawak nintä yäpnaŋipäŋ ninta yäŋpäŋ kotaŋkuk. Unitawä man kubä ŋode kudän täwani; Anutu täŋo kokwawakitä äma päya terak däpmäŋ-pewä wädäk täkaŋ uterak ärok täyak. ¹⁴Kristotä ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Bänep iron Anututä Abrahamta imikta yäŋkehärom taŋkuko uwä Kristo Jesu terak guŋ äbottä täga yäpneŋ. Ba ninta Kudupi Munapik nimikta yäŋkehärom taŋkuko u imaka, nadäkinik kädet terak nin täga yäpne.

Baga man ba Yäŋ-kehäromtak man

¹⁵Eruk notnaye man ŋo äma nininken täktäknin terak wohutpäŋ man wärani ŋode yäwayäŋ; Äma ätutä imaka kubä täkta yäŋpäŋ-nadäŋkaŋ bänep nadäk-nadäk kubägän peŋpäŋ yäŋkehärom täneŋ. Eruk ude täneŋopäŋ äma kubätä yäŋkehäromtak man topneŋo uterak kodaki kubä täga nämo yäpuräräreŋ ba bureni pewän ahäkta kädet täga nämo täŋppiwek. Täŋpakaŋ Anutu täŋo yäŋkehäromtak man uwä udegän. ¹⁶^f Anutu täŋo man kudän täwani terak ŋode danik takamäŋ;

^b 3:10 Lo 27:26 ^c 3:11 Rom 1:17; Gal 2:16 ^d 3:12 Rom 10:5 ^e 3:13 Rom 8:3, 2Ko 5:21; Gal 4:5; Lo 21:23 ^f 3:16 Apos 7:5

Yän-kehäromtak man Anututä bian yänjkuko unitäño bureni uwä Abrahamkät nanakita biñam yäwani. Uwä nanakiye oraniye päke unita nämo yäyak. Nämo, u orani kubätagän yäyak. Täñpakañ orani kubägän uwä wäpi Kristo u. ^{17^s} Eruk, man u mebäri ñodeta yäyat; Intäjukun Anututä Abraham terak iron säkgämän nimikta yänkehäromtak man yänjkuk. Eruk, obañ 430 ude tärenjirän mädeni käda бага man uwä ahänjkuk. Unita ñode nadäwut; Baga man mäden-inik ahänjkuko unitä yänkehäromtak man intäjukun ahänjkuko unitäño bureni pewä ahäkta kädet täga nämo täñpipiwek. Nämo inik! ^{18^h} Ironi u бага man iwät-iwät kädet terak täga yäpnero u täñpäwä, eruk yänkehäromtak man yänjkuko u imaka jopi kubä täñpek. Upänkañ Abrahamtä Anutu täño ironi u yänkehäromtak mani terak yäpuk, бага man terak nämo yäpuk.

^{19ⁱ} Eruk, бага man ima mebärita ahänjkuk? Uwä ñode; Anututä yänkehäromtak man Abrahamta yän imiñpäñä u mädeni käda waki täktäk täño mebäri kwawak pewän ahäkta yänpäñ бага man u pewän ahänkuñ. Täñpäñ бага man iwät-iwät kädet u kadäni käronji itta nämo nadänjkuk. Nämo, u it yäpmäj kuñtäyon Nanak bian ahäkta Abrahamta yänkehäromtak man yän imiñkuko unitä kwawak ahänjirän kañ paorän yän nadänjkuk. Ba ñodeta nadäwut; Baga man uwä imaka bureni-inik, kadäni käronji itta uyaku, Anututä Mosestä u ini keran imän. Upänkañ ude nämo täñjkuk. Nämo, u añeroniyeta yämänkañ unitä päpä bämop äma, Moses u kerä terak peñkuñ. ²⁰ Täñpakañ imaka bureni, Anutu täño yänkehäromtak man uwä añero terak ba bämop äma kubä terak nämo ahän yämiñkuk. Nämo, Anutu kubägän unitä ini pewän ahänjkuk.

^{21^j} Eruk, ude unita ñode täga yäne? Baga man uwä yänkehäromtak man Anututä bian yänjkuko unitäño iwan? Nämo inik! Anututä ämawebe irit kehäromita biñam yepmakta бага man nämo pewän ahänkuñ. Nämo, бага man kubätä irit kodaki täga pewän ahäwän yäwänäku ämawebe бага man iwarani uwä Anutu iñamiken siwoñi iräm. ^{22^k} Upänkañ ude nämo. Anutu täño man ñode kudän täwani; Ämawebe kuduñtagän momita watä piä täñpani. Eruk, man u bureni unita iron Anututä bian, ämawebe kämi Jesuta nadäkinik tänayän täkañ unita yämikta yänkehärom tañjkuko u бага man iwätpäñ täga nämo yäpneñ. Nämo, iron uwä ämawebe nadäkinik täk täkañ unitägän täga yäpneñ. ^{23^l} Täñpakañ Jesuta nadäkinik täktäk kädet nämo tumänjirän бага mantä nin topmäjpäñ nipmäj irirän it yäpmäj äbänjitna Kristota nadäkinik täktäk kädet kwawak ahänjkuk. ^{24^m} Unita бага man uwä watä piä ñode täñ nimikta yäwani; Nin Manbiñam Täga u nadäkinik täñjitna Anututä siwoñi ämawebe yänjtäreñ nimekta бага man unitä nimagut yäpmäj äbätängän

^s 3:17 Kis 12:40 ^h 3:18 Rom 4:14, 11:6 ⁱ 3:19 Rom 5:20; Apos 7:38 ^j 3:21 Rom 8:2-4

^k 3:22 Rom 3:9-19; Rom 11:32 ^l 3:23 Gal 4:3 ^m 3:24 Rom 10:4

Kristoken nipmaŋkuk. ²⁵Eruk apiŋode nadäkinik täktäk kädet kwawak ahäj patkuko unita nin бага man täŋo gämori-ken wari nämo itkamäj.

Anutu täŋo nanakiye bureni

²⁶ ⁿ Nämo, in kudup Kristo Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uterak Anutu täŋo nanakiye ahäjkuŋo itkaŋ. ²⁷ ^o Ume yäpmanpäj Kristokät kowat kwasikorän täŋkuŋo uwä inä Kristo ini, tek ude wädäwä äronkuŋ. ²⁸ ^p Unita inigän inigän, närepmirek gärepmirek paotkuk. Guŋ äbotken nanik ba Juda äbotken nanik, piä watä äma ba ämata watä piä nämo täŋpani, äma ba webe u inigän inigän nämo itkaŋ. Nämo, in Kristo Jesu-kät kentänpäj kubägän-inik itkaŋ. ²⁹ ^q Bureni-inik! In Kristo täŋo tawaŋken itkaŋ u täŋpawä, eruk Abraham täŋo nanakiye bureni-inik täkaŋ unita Anututä bian imaka Abrahamta yänkehäromtaŋ imiŋkuko u bureni-inik api kaŋ-ahäneŋ.

4 ¹ Man yäyat u yänkwawa takta man wärani kubä ŋode yäwa; Äma kubä täŋo nanaki, nanitä kumäjirän nani täŋo tuŋumi u korekta yäwani. U kuduŋtagän korewekta yäwani upänkaŋ nanak täpuri irirän nani kumbeko uwä nani täŋo tuŋum jop täga nämo yäpek. Nämo, nani täŋo piä watä ämaniyetä itneŋo udegän irek. ² U nanak täpuri irirän nanitä nanaki u kaŋiwatta äma iniŋ kirewani u gämori-kengän kuŋarek. U gämori-kengän it yäpman kuŋtäŋgän kadäni nanitä bian peŋ imani u ahäjirän täga yäpek. ³ ^r Eruk, nintä terak udegän pätak. Bian-inik bänepnintä nanak paki ude kuŋatpäj kome täŋo imaka jopi-jopi unita watä piä täk täŋkumäŋonik. ⁴ Täŋpakaŋ kadäni Anututä ini iwoyänkuk-ken ukenä nanaki-inik u pewän äpuk. Pewän äpä komen webe kubätä bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ Juda äma, бага man iwarän täwani ude itkuk. ⁵ ^s Ude itkuko uwä ämawebe бага man iwarän täwani nin nimagutpäj nipmanpän Anutu täŋo nanakiye bureni-inik itneta täŋkuk.

⁶ ^t Eruk, nin unitäŋo nanakiye bureni-inik itkamäj yän niwoŋärekta Anututä Kudupi Munapiki bänepnin-ken peŋ nimiŋkuk. Peŋ nimiŋkuko itkaŋ Munapik unitä täŋpewän Anututa gäripi-inik nadänpäj Nan! Nan! yän iwet täkamäj. ⁷ ^u Kädet ude täk täkamäj unitä ŋode niwoŋärek täyak; Nin piä watä äma jopi ude wari nämo itkamäj. Nämo inik! Anututä täŋpewän iniken nanakiye bureni-inik ude itkamäj. Ude itkamäj unita imaka tägatäga Anututä nanakiyeta biŋam peŋ yämani u bureni-inik api korene.

ⁿ 3:26 Jon 1:12 ^o 3:27 Rom 6:3, 13:14 ^p 3:28 Rom 10:12, 1Ko 12:13 ^q 3:29 Rom 4:13
^r 4:3 Gal 3:23; Kol 2:20 ^s 4:5 Gal 3:13 ^t 4:6 Rom 8:15-16 ^u 4:7 Rom 8:17; Gal 3:29

Pol Galesia ämawebeta nadäwätäk täŋkuk

8^v Bian in Anutu täŋo mebarini nämo nadäŋpän unita imaka jopi u anutu yän yäwerani unita watä piä täŋ yämik täŋkuŋ. Upänkaŋ imaka uwä Anutu bureni nämo. 9Tän, apiŋo in Anututa nadäŋpän Anututa not täŋ imik täkaŋ. Etän goret yäyat. Bureni ŋode yäwa tägawek; Anutu in tabänpän nadänkaŋ not täŋ tamik täyak. Eruk ude unita imata kome täŋo imaka jopi-jopi, kehäromini nämo u äneŋi not täŋ yämiŋpän yämagutkaŋ? Urita watä piä äneŋi täŋ yämikta nadäŋpän ude täkaŋ ba? 10^w In Anututä nibäwän tägawut yänpän kadäni ŋodewanita бага penpän iwaräntäk täkaŋ; Kepma wäpi biŋam ikek, komepak kodaki ba obaŋ kodaki täŋo orekirit unita nadänirä ärowani inide kubä täk täkaŋ. 11Kädet ude täŋirä näkŋo piäna bämoŋjin-ken täŋkuro unitä jopi ude täŋpek yän yänkaŋ nadäwätäk täk täyat.

12Notnaye, näk täŋkentän tamikta in bumik äworeŋpän bämoŋjin-ken itkuro unita butewaki terak inken ŋode yänapitat; Nadäk näkä iŋitpen kuŋat täyat udegän nadäŋpän kaŋ kuŋarut. Bok itkumän-ken uken näka goret kubä nämo täŋ namiŋkuŋ. Nämo! 13^x ŋodeta juku piwut; Mämärem Manbiŋam Täga yänahänpän täwetkuro uwä näk käyäm mebari kubäta nepmäŋit-pewän inken itpäŋ manbiŋam u täwetkut. 14Kadäni ugän gupna-ken wakiinik nadänkuro unitä inta bäräpi tamiŋkuk. Upänkaŋ in näka gaŋani nadäŋpän mäde nämo ut namiŋkuŋ. Nämo, Anutu täŋo aŋero kubä imagutneŋo ude bumik nämagutkuŋ. Ba Kristo Jesu ini imagutneŋo ude täŋ namiŋkuŋ. 15Unita jide? Kadäni uken oretoret pähap nadäŋpän imaka imaka pidämigän täŋ namik täŋkuŋopän oretoretjin u apiŋo de itak? Kadäni uken näk täŋkentän namikta gäripi pähap nadäŋpän injinken dapunjin dätpän näka naminayän bumik täŋkuŋ. 16^y Ude täŋkuŋopän apiŋo jide? Näkä man bureni täwet ahätat unitä täŋpewän näka iwan täŋ namiŋkaŋ ba?

17Notnaye, nadäkaŋ? Äma бага man kädet iwaräntäkta täwet täkaŋ uwä gup-tägän not taŋi täŋ tamik täkaŋ upänkaŋ bureni täŋkentän tamikta nadänkaŋ nämo yäk täkaŋ. Nämo, ude täŋpena Pol kakätänpen nintagän gäripi nadäŋpän niwarut yänkaŋ täk täkaŋ. 18Eruk, imaka täga kubäta gäripi nadäneŋo uyaku täga. Näk inkät irira ba inkät nämo irira udegän täneŋ. 19O nanaknaye bureni-inik, inta yänpän komi pähap, webetä nanak bäyanayän yänkaŋ nadäk täkaŋ ude äneŋi nadätat. Komi ude nadän yäpmän kuŋtäyiwa Kristo täŋo irit kuŋat-kuŋari ba täktäki unitä inken kaŋ tokneŋ parän. 20Inkät bok itne yän nadätat upänkaŋ butewaki, apiŋo inkät nämo itkamän. Bok itpäŋ yäwänä man kwini terak yäpä-siwontak man täga täwetet. Wära! Kädet jide upän iwatkaŋ api täŋkentän tamet yän nadänkaŋ inta nadäwätäk pähap täŋ itat!

^v 4:8 1Ko 8:4-6 ^w 4:10 Rom 14:5; Kol 2:16 ^x 4:13 1Ko 2:3 ^y 4:16 Amo 5:10

Haga kenta Sara terak man wārani yāwani

²¹Ai, in бага man tāño gāmori-ken kuṅatta gāripi nadāk tākaŋ u tāwet yabāñira mebāri nāwerut; Anutu tāño бага man kudān tāwanitā ṅode yāyak u nāmo nadākaŋ ba? ²²^z U ṅode yāyak; Abraham tāño nanaki yarā. Kubā uwā piā watā webe jopi wāpi Haga unitā bāyaŋkuk. Tāŋpākaŋ kubāwā webeni bureni Sara unitā bāyaŋkuk. Sara uwā webe komi piā terak nāmo irani u wāp biŋam ikek. ²³^a Tāŋpāŋ nanak watā piā webe unitā bāyaŋkuko u āmawebetā nanak bāyakta piāni tāk tākaŋ kādet uterak bāyaŋkuk. Tāŋpākaŋ webe wāp biŋam ikektā bāyaŋkuko uwā Anutu tāño yāŋkehāromtak man uterak ahāŋkuk. ²⁴^b Man unitāño kukŋini ṅode patak; Webe yarā uwā topmāk-topmāk man mebāri yarā tāño wārani ude itkamān. Topmāk-topmāk kubā Sainai pom terak ahāŋkuko unitāño wārani uwā Hagatā itak. Topmāk-topmāk unitā nanak pewān ahāk tākaŋ uwā piā watā āma jopigān. ²⁵Haga uwā Sainai pom Arebia komeken itak unitāño wārani kubā. Ba Jerusalem apiño itak unitāño wārani kubā. U imata, Jerusalem nanik āmawebe uwā man Sainai pom terak ahāŋkuko unita watā piā tāŋpani, ba nanakiye imaka, udegān tāk tākaŋ. ²⁶^c Tāŋpākaŋ Jerusalem mebāri kubā punin unu itak. Uwā Sara, webe wāpi biŋam ikek ude. Uwā nadākinik tāŋpani nin tāño meŋnin pāhap. ²⁷Unita Anutu tāño mantā ṅode yāyak;

Webe āruŋ itan u oretoret tāyi!

Nanak bāyak-bāyak tāño komi nāmo nadātan unita kap tenpāŋ oretoret gera yāyi!

Imata, webe āpitā iwat kirewanitā webe āpi nikek irepmitpāŋ nanak bumta api bāyawek yāk.

Ais 54:1

²⁸^d Eruk notnaye, in uwā Aisak ude, nanak Anutu tāño yāŋkehāromtak man terak ahāwani. ²⁹Tāŋpākaŋ nanak nādapitā nanak pewā ahāk-ahāk kādet terak ahāŋkuko unitā nanak Munapik terak ahāwani unita komi imik tāŋkukonik. Tāŋpākaŋ apiño kādet udewanigān bāmopjin-ken itak. ³⁰^e Unita Anutu tāño mantā jide yāyak? U ṅode yāyak; Watā piā webe u nanaki bok yāwat kirewut! Watā piā webe unitāño nanaktā webe wāp biŋam ikek unitāño nanak tāño tuŋum, nanitā peŋ imani u tāga nāmo korewek. ³¹^f Unita notnaye, man unita ṅode nadāwut; Ninā watā piā webe unitāño nanakiye nāmo. Nāmoinik, ninā webe wāpi biŋam ikek unitāño nanakiye.

^z 4:22 Stt 16:15, 21:2 ^a 4:23 Rom 9:7-9 ^b 4:24 Rom 8:15; Gal 5:1 ^c 4:26 Hib 12:22; Rev 3:12; Rev 21:2,10 ^d 4:28 Rom 9:7; Gal 3:29 ^e 4:30 Stt 21:10; Jon 8:35
^f 4:31 Gal 3:29

Baga man gämori-ken nämö itne

5 ¹⁸ Eruk apiño nin imaka kubä täño komi piä terak nämö it takamäj. Nämoinik, Kristotä komi piä u gänäñ nanik nimagutpäñ nipmañjuk. Unita in kehärom tañpäñ itkot. Äma kubätä äneñi бага man täño komi piäken itta tämagurekta ket nadäj täpänek-inik täñkañ itkot. ² Unita näk Poltä bureni-inik ñode täwera nadäwut; In äma gupjin moräk madäkta bänepjin ärik täkañ u nadäj yämiñirä gupjin moräk madäneño uwä Kristo täño piäni unitä in täpuri kubä täga nämö täñkentäj tamek. Nämoinik! ³ Eruk äneñi kwawak ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä Anutu iñamiken siwoñi irayäj nadäñpäñ gupi moräk madäweko uwä, eruk kädet kubä nämö pat imitak, äma u бага man kudup kañ iwarän! ⁴ Bureni, Anutu iñamiken siwoñi itnayäj nadäñpäñ бага man iwät-iwät kädet iwät täkañ uwä Kristo mäde ut imikañ ubayäj. Ba Anutu täño orakorakitä täga nämö api täñkentäj tamek.

⁵ Täñpäkañ Munapiktä bänepnin täñpidäm tañjirän Anututä nadäkinikninta yäñpäñ siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ nimekta oretoret terak itsämäjkamäj. ⁶ ^h Nadäkañ? Äma Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täk täkañ uwä gup moräk madäk-madäk ba gup moräk nämö madäk-madäk unita nadäñjirä imaka jopigän täk täkañ. Imaka bureni uwä ñode; Nadäk-nadäknin kudup Jesu terakgän penpäñ notniyeta gäripi kowat nadäj imän täktäk kädet unitäwä imaka bureni-inik täyak.

⁷ ⁱ Bian in Kristo täño kädet gäripigän iwät täñkuñonik. Ude täk täñkuñopäj man bureni täño kädet u iwaräntäkta netätä tañiñ bitnäñjuk? ⁸ Tañiñ bitnäñjukko u Anutu tämagurani unitä nämö täñjuk. ⁹ ^j Upäñkañ nadäk-nadäk waki täpuri-inik ireko unitäwä äma mäyap täñpäñ waney, yis täpuritä käräga täñpewän tañi tokñeweko ude. ¹⁰ ^k Täñpäkañ in ba näk Ekänita nadäkinik täk takamäj unita inta ñode nadätat; Nadäk inigän kubä nämö api iñitney. Näkño nadäk ñogänpäñ api iñitpäñ iwarän täneñ yäj nadätat. Täñpäñ netä kubätä nadäk-nadäkjin u täñpäñ wakañ u nämö nadätat upäñkañ äma uwä waki kädet pewän ahäkañ unita kowata gwäki waki api yäpek.

¹¹ ^l Täñpäkañ notnaye, näka ñode nadäwut; Täñyäkñarani äma bämopjin-ken itkañ u näka ñode yäk täkañ; Pol uwä gup moräk madäkta nintä yäk takamäj udegän yäk täyak yäj yäk täkañ. Upäñkañ man u bureni nämö, jopi! U bureni täñpäwä Juda äma u imata näka kokwawak pen täk täkañ? Ba u bureni täñpäwä äma uwä näka bänep täga nadäñpäñ päya kwakäpta yäñpäñ man yäñahäk täyat unita nadäwätäk täñpäñ bänepi täga nämö täñpä waney. ¹² Eruk, äma nadäk-nadäkjin

⁸ 5:1 Jon 8:32,36; Gal 2:4, 5:13; Apos 15:10 ^h 5:6 1Ko 7:19; Gal 6:15 ⁱ 5:7 Gal 1:6
^j 5:9 1Ko 5:6 ^k 5:10 Gal 1:7, 2Ko 11:15 ^l 5:11 1Ko 1:23

tänpäwak täkaŋ unita ŋode yäwa; Ude täk täkaŋ uwä gupi moräk ugän nämo madänej. Nämo, gupi kudup madäj däkŋej tänpä kwäpäŋ komi nadäwut!

¹³ ^m Tänpäkaŋ notnaye inä Anututä бага man täŋo komi piäken nämo itta yänpäŋ tämagutkuk. Ude unita ŋode nadänej; Apiŋo бага man täŋo topmäk-topmäk terak nämo itkamäŋ unita bänep biani täŋo täktäk waki täga täne yäj nämo nadänej. Nämoinek! Ŋode tänej; Gäripi kowata kowata nadänpäŋ watä piä kowata kowata tänej. ¹⁴ ⁿ Unita ŋode nadäkaŋ? Man täpuri ŋonitä бага man kudup uwäk täyak; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadänpäŋ iron täŋ imen yäk. ¹⁵ Unita jukuman ŋode täwetat; In aŋ ägwäritä-yäj yäj-awätpäŋ iwan kowata kowata täk täkaŋ u pen tänpäŋä ket nadäŋkaŋ; Injin-tägän kowat tänpä wawän tänpäŋ kudup paotneŋta nadäŋkaŋ!

Munapik täŋo nadäk tawaŋgän iwatne

¹⁶ ^o Unita ŋode täwetat; In Kudupi Munapik täŋo nadäk tawaŋ terak pen kuŋatnayäŋ täŋo uwä bänep biani täŋo nadäŋ gärip waki u nämo api iwat tänej. ¹⁷ ^p U imata, bänep biani täŋo gäripkät Munapik täŋo gärip u nin nimagutta närepmirek gärepmirek täk takamän. Yarä uwä iwan ude takamän unita imaka bureni täkta gäripi nadäk täkaŋ u nämo iwatpäŋ täk täkaŋ. ¹⁸ ^q Tänpäkaŋ Munapiktä irit kuŋat-kuŋatjinta watäni irayäŋ täko uwä бага mantä komi piäken täga nämo api tepmaŋpek.

¹⁹⁻²¹ ^r Eruk kudän bänep bianitä pewän ahäk täkaŋ uwä kwawak ŋode; Kubokäret, kudän taräki täktäk, mäjo wära oraŋ yämik-yämik, ämik gäram ba äma tänpäwak kädet, kokwawak tänpäŋ duŋ-wewek täktäk, äma täŋo tuŋum yabängärip, täŋ-pänapäna, wäpi biŋam yäpmäkta närepmirek gärepmirek, äbot duŋ-wepäŋ ini-ini itkaŋ yäŋawät-awät täktäk, ba närepmetak yäŋkaŋ yäj-kokwawak nadäk-nadäk, bipani kap teŋpäŋ ume naŋkaŋ tängunguŋ täktäk kädet. Bänep bianitä kudän u, ba kädet waki ätu udewanigän pewän ahäk täkaŋ. Unita jukuman bian täwetkuro udegän äneŋi ŋode täwetat; Äma kudän udewani täk täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api äroneŋ.

²²⁻²³ ^{s t} Tänpäkaŋ kudän bureni Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä ŋode; Bänep iron täktäk, oretoret tänpäŋ bänep kubägän irit kädet, bäräpi gänaŋ bänep kwini terak irit, orakorak täktäk kädet, kudän tägatäga täktäk kädet, nadäk kubägän peŋpäŋ kuŋat-kuŋat, ämawebe iŋamiken äpani kuŋat-kuŋat ba irit kuŋat-kuŋatkata watäni itpeŋ kuŋat-kuŋat. Kudän udewani täkta бага man kubätä бага nämo peŋkiretak.

^m 5:13 1Pi 2:16 ⁿ 5:14 Mat 5:43; Rom 13:9 ^o 5:16 Rom 8:4; Gal 5:25

^p 5:17 Rom 7:15-23, 1Pi 2:11 ^q 5:18 Rom 6:14, 8:14 ^r 5:19 1Ko 6:9-10 ^s 5:22 Efe 5:9

^t 5:23 1Ti 1:9

24^u Unita nadäkaŋ; Kristo Jesuta biŋam täŋpani ämawebetä bänep biankät unitäŋo täktäki ba nadäŋ gäripi u kudup päya kwakäp terak utpewä kumäŋpäŋ paotkuk. 25^v Bureni, Kudupi Munapiktä irit bureni nimiŋkuko unita Munapik unitäŋo nadäk tawaŋ ugän iwät täkäna! 26^w Unita notnaye, nininta nadäŋitna ärowani-inik nämo täŋpek, ba nadäk waki terak närepmirek gärepmirek täŋpäŋ notniye täŋo bänepi nämo täna wanep.

Täŋkentäk kowata kowata täkta man

6 1^x Notnaye, notjinpak kubätä momi kubä täŋjirän kaŋpäŋä noriye Kudupi Munapik täŋo nadäk ikektä bänep kwini terak imagutpäŋ yäp-siwonŋtaŋ imineŋ. Täŋpakaŋ injin imaka täŋyabäk-ken mäneŋo udetä watäni ket itkaŋ. 2^y Täŋkaŋ bäräpi injin kubäkubä täŋo u täŋkentäk-kentäk terak buramineŋ. Ude tänayäŋ täŋo unitäwä Kristo täŋo бага man u api buramineŋ. 3^z Täŋpakaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek nämo upäŋ wäpna biŋam nikek yäŋ nadäŋpäŋ gupi yäpmäŋ äroweko uwä inita täŋikŋarani ude täŋpek.

4^z Täŋkaŋ wäpjin biŋam yäpmäŋ akukta äma ätu täŋo täktäki-kät gäkŋaken ukät peŋ kentäŋpäŋ yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ näkä yärepmimat yäŋ nämo nadäwen. Nämo, äma kubäkubätä iniken täktäki waki ba täga u yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋpäŋ nadäk täneŋ. Täga täro yäŋ nadäŋpäŋä eruk inita oretoret täga nadäwek. 5^a Imata, äma kubäkubätä täktäki iniken iniken unitäŋo bäräpi kotaneŋ.

6^b Täŋpakaŋ Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋäreŋ täŋpanita ironjinta tuŋum pat tamikaŋ uken nanikpäŋ täŋkentäŋ yämineŋ.

7^c Notnaye, siwoŋi ŋode täwera nadäwut; Gäk piäka-ken ketem yeri jidewanipäŋ piweno uwä bureni inidegän ahäwek. U täktäkjin käda udegän ahäwek. Unita ŋode nämo nadäneŋ; Anutu täga api täŋikŋatne. Nämo, ude nadänayäŋ täkaŋ uwä injinken bänepjin täŋikŋarani api täneŋ. 8^u U ŋodeta yäyat; Äma kubätä bänep bianini täŋo nadäŋ gärip u iwarän täwayäŋ täko uwä täktäki waki unitä kudup api täŋpänwaŋ imineŋ. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo täktäki iwarän täwayäŋ täko uwä Kudupi Munapiktä täŋpewän irit kehäromi u api kaŋ-ahäwek. 9^c Unita täŋkentäk-kentäk piä täkta gaŋani nadänetawä! Gwäk pimiŋpäŋ ude tänayäŋ tämäŋo uyaku ketem bureni puget-puget kadäni-kenä bureni säkgämän api yäpne. 10^c Unita kädet tumäŋ nimiŋjiränä äma kuduptagänta kudän täga täŋ yämik täkäna! Upäŋkaŋ kudän täga u Ekäni täŋo äboriye-ken bureni-inik täk täkäna!

^u 5:24 Rom 6:6; Kol 3:5, 1Pi 2:11 ^v 5:25 Rom 8:4 ^w 5:26 Plp 2:3 ^x 6:1 Mat 18:15; Jem 5:19 ^y 6:2 Rom 15:1 ^z 6:4 1Ko 11:28 ^a 6:5 Rom 14:12 ^b 6:6 1Ko 9:11,14
^c 6:9 1Te 3:13

Jukuman tärek-tärek

¹¹ In ketna kwaiñirän kudän goret täyat ño kakan? U näkñaken ketnatä kudän täñ tamitat. ^{12^d} Nadakan? Äma in gupjin moräk madäkta peñ täwet takan u Juda noriye injamiken gup kada täño täktäkta wäp biñam ikek itta nadanñkan tak takan. Ude tak takan uwä mebari kubäta nämo, u Kristotä päya kwakap terak kumbuko unita nadakinik täñpäñ kuñat takan yän yänpäñ komi nimineño udetä tak takan. ¹³ Upañkan äma gup moräk madäk-madäk kudän tak takan u бага man kudup säkgämän nämo iwat takan. Nämo, u in peñ täwerirä gupjin moräk madawäpäñ uterak wäpnin biñam kan yäpna yän nadanñkan tak takan. ^{14^e} Upañkan nähawä imaka unitäño biñam nämo, Ekäninin Jesu Kristo päya kwakap terak kumbuko unitäño manbiñam u kubätagän nadanñpäñ oretoret täñpäñ nadakinik tak täyat. U imata, unitäño kumäk-kumäkitä täñpewän imaka komen ämawebetä nadanñirä täñkentäki ude tak takan, näk unita nadanñira jopi-inik tak takan. Näk kumbani ude irira kome täño imaka udewanitä täga nämo täñkentän namik takan. ^{15^f} Äma kubä gupi moräk madäwek ba nämo madäwek unitä jideka nämo täñpek. Nämo, imaka tañi uwä Anututä äma u täñpewän kodaki-inik äworeweko unitä bureni täyak. ¹⁶ Eruk, Anutu täño bänep pidäm ba butewakitä ämawebe man kädet u iwat takan uterak kan pat yämän. Ämawebe uwä Anutu täño äbot bureni.

^{17^g} Eruk yäñtärek man ñode yäwa; ñonita äma kubäta nadän bäräp äneñi kubä nämo namek. Nämoinik, man yänahäñtän kuñatkut-ken äma keritä nut täñkuño unitäño bärämi gupna-ken itkan unitä näk Jesu Kristo täño piä äma bureni-inik yän yänahätak. ¹⁸ Täñpäkan notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täño orakorakitä in kudup terak tärek-täreki nämo it täyon. Ugän.

^d 6:12 Gal 5:11; Plp 3:18 ^e 6:14 1Ko 1:31, 2:2 ^f 6:15 Gal 5:6, 2Ko 5:17 ^g 6:17 2Ko 4:10

Efesus

Anututä iniken äbot pähap kubägän nipmak täyak unitäño manbiñam

1 ^{1^a} Näk Pol, Anutu täño nadäk terak Jesu Kristo täño aposoro itat. Täñkañ manbiñam ñowä Anutu täño kudupi ämawebe Efesus yotpärare-ken itkañ Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ nadäkinik täñ imik täkañ inta kudän täñ tamitat. ^{2^b} Täñpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäño orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Kristo terak iron inide kubä yäpumäj

^{3^c} Eruk nin Ekäninin Jesu Kristo täño Anutu ba Nani u wäpi yäñpäñ iniñ oretna! U Kristo terak, kunum gänañ nanik imaka täga mebäri mebäri, bänep käda täño bumta nimik täyak. ^{4^d} U kunum kenta kome nämo ahäñirän nintä iñamiken momi nämo, kudupi ude itneta Kristo terak inita biñam iwoyäñkuk. ^{5^e} Ba iniken ironita yäñpäñ kunum kenta kome nämo ahäñirän Jesu Kristo täño piäni terak iniken nanak ämawebeniye ude itta nadäk tawañ peñkuk. U äma kubä täño nadäk terak nämo, iniken gärip ba nadäk terakgän täñkuk. ^{6^f} Ude täñkuko uwä nintä bänep ironi inipärik kubä unita yäñpäñ iniñ oretta täñkuk. Bänep iron u nanaki bänepi gämäni uterak gwäki nämo buñät nimiñkuk.

^{7^g} Nadäkañ? Kristo täño kumäk-kumäki terak nin momi täño topmäk-topmäkken nanikpäñ piräreñ nipmañpäñ mominin ärut nimiñkuk. U uwä Anutu täño iron inide kubä! ^{8-9^h} Iron u bumta-inik buñät nimiñkuk! Ude

^a 1:1 Rom 1:1,7, 1Ko 1:1; Kol 1:1; Apos 18:19-21; Apos 19:1 ^b 1:2 2Ko 1:2; Kol 1:2

^c 1:3 Efe 2:6 ^d 1:4 Jon 15:16, 17:24, 2Te 2:13; Efe 5:27; Kol 1:22 ^e 1:5 Jon 1:12

^f 1:6 Mat 3:17; Kol 1:13 ^g 1:7 Efe 2:7; Kol 1:14,20 ^h 1:9 Rom 16:25

tänkaŋ nadäwän tärewäpäŋ imaka Kristo terak ude api täŋpet yän nadäk tawaŋ käbop peŋkuko u kwawak pewän ahän nimiŋkuk. Ude täŋkuko uwä iniken gärip terak täŋ nimiŋkuk. ¹⁰ⁱ Nadäk tawaŋ bian-inik peŋkuko u iniken kadäni siwoŋi-ken bureni pewän ahäwayän täko uwä ŋode; Imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ täŋ-pewani u kudup yäpmän päbä kubä-kengän Kristo gämori-ken yepmaŋpän iräkaŋ Kristotä gwäki ude intäjukun api it yämek.

¹¹^j Täŋpäkaŋ Juda ämawebe nin imaka, Kristo uterak Anututä inita biŋam bian iwoyänkuk. Kunum kenta kome nämo ahänjirän iniken nadäk tawaŋ iwatpäŋ nin iwoyänkuk. Anutu u uwä iniken nadäk-gärip iwatpäŋ imaka imaka kudup täŋpewän ahäk täkaŋ. ¹² Ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Juda ämawebe Kristota nadäkinik intäjukun täŋkumäŋo nintä Anutu täŋo täktäki ba wäpi biŋam ärowani-inik u iniŋ oretta iwoyänkuk.

¹³^k Täŋpäkaŋ guŋ äbotken nanik, in imaka udegän, man bureni, Anutu täŋo Manbiŋam Täga unitä tämagutkuko unita nadänpäŋ Kristota nadän imikinik täŋkuŋ. Nadäkinik täŋjirä Anututä in näkŋata yänpäŋ Kudupi Munapik iniŋ kirekta bian yänkehärom taŋkuko upän wären täŋkuk. ¹⁴^l Täŋkaŋ Munapik nimiŋkuko uwä imaka tägatäga ämawebenyeta kämi yämikta yänkehäromtak man yäwani unitäŋo kädet täwit-täwit. Munapik ude nimiŋkuko unita Anututä nimagut päŋku dubini-ken nipmaŋpän oretoret terak api itnero u bureni-inik nadäkamän. Unita täktäki ba kudäni siwoŋi unita wäpi biŋam yäpmän akuk täkäna!

Pol Efesus äbot täŋpanita yänpaŋiŋkuk

¹⁵⁻¹⁶^{m n} Mebäri unita nadäkinikjin ba Anutu täŋo kudupi ämawebeta iron täŋ yämik täkaŋ unitäŋo manbiŋam nadänkaŋ inta Anutu-ken bänep täga man yänkurotä pen yän yäpmän äbäk täyat. ¹⁷^o Kadäni kadäni inta yänpäŋ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo iniŋ kirewani, Nanin peŋyänjek mähe mi uken ŋode yänpaŋik täyat; O Anutu, Munapikka yämiŋjiri unitä nadäk-nadäk tägagämän yämiŋkaŋ gäkŋo mebäri kwawak pewän ahän yämiŋjirän bänepitä gäka nadäkinik kaŋ täŋput.

¹⁸⁻¹⁹^{p q} Täŋpäkaŋ inta yänpäŋ ŋode imaka, yänpaŋik täyat; Anututä bänep nadäk-nadäkjin täŋo yäma dät-pewän tumänjirän imaka ŋodeta nadäwä tumneŋ; Imaka bureni kämi yäpmäkta yänpäbä tepmaŋkuko unitäŋo mebäri, ba imaka tägatäga Anututä ämawebenyeta yämikta yänkehärom täwani uwä imaka säkgämän-inik, epmäget kudän ikek. Ba ŋodeta imaka, nadäwä tumbut yän yänpäŋ yänpaŋik täyat; Kehäromini,

ⁱ 1:10 Gal 4:4; Kol 1:16,20 ^j 1:11 Rom 8:28-29 ^k 1:13 Kol 1:4-6; Efe 4:30 ^l 1:14 2Ko 1:22

^m 1:15 Kol 1:4 ⁿ 1:16 Kol 1:3, 1Te 1:2 ^o 1:17 Kol 1:9 ^p 1:18 Efe 4:4; Kol 1:12 ^q 1:19 Kol 1:11

nadäkinik tänpäni ninken piä tāk täyak uwä kehäromi pähap, inipärik kubä. ²⁰ Kehäromi uwä kehäromi pähap Anututä iñitkañ Jesu Kristo kumbani-ken nanik wädäñ tädotpäj kunum gänañ yäjikñat päñku keribure käda teñkuko u udewanigän.

²¹ Ude täñkuko unita imaka kunum gänañ itkañ, imaka kehäromi nitek, ba wäpi biñam ärowani nitek, apiño itkañ ba kämi itnayäj täkañ u kudup Kristo-tägän intäjukun itkañ yabäj yawat täyak. ²² Anututä imaka imaka päke u kudup Kristo gämori-kengän yepmañpäñ iniken äbotta yäñpäñ imaka päke u kuduaptagän täño gwäki ude irekta teñkuk. ²³ Täñpäkañ Anututä iniken äbot uwä Kristo täño gupi moräki moräki ude irirä Kristotä gwäki ude it yämitak. Äbot tänpäni unitä päñku Kristo yäpurärirä Kristo-kät kubägän ude täyak. Täñirä Kristotä imaka kudup unita yabäj yawat piä tāk täyak.

Kristo terak äneñi kodak täñkumäj

2 ¹ Bian in momijin ba peñawäkñintä täñpewän mäjojin kumbani ude itkuñ. ² Ude itkañ kome ñonitäjö nadäj gärip waki kädet u iwarän täñkuñ. In añero äbot waki, punin it täkañ unitäjö intäjukun ämani täño mani buramik täñkuñonik. Äma waki unitä ämawebe Anutu mäde ut imik täkañ u yabäj yawatkañ kädet waki täkta peñyawet täyak. ³ Bureni, bian nin imaka, unitä tawañken itkañ gupnin täño nadäj gärip däpmäj tärekta nadäñpäñ unita watä piä tāk täñkumäñonik. Ude täñitna ämawebe päke u udegän, Anutu täño kokwawak yäpmäkta yäwani ämawebe ude itkumäj.

⁴⁻⁵ Täñpäñ peñawäknin unitä nidäpmäj-pewän mäjonin kumbani ude itkumäjö upäñkañ Anututä bänep iron pähap täñpäñ, butewaki täñi nadäj nimiñkuko unita Kristo-kät bok täñkodak täñpäñ nipmañkuk. Bureni-inik! Anutu täño bänep iron unitägän waki keriken nanikpäñ nimagutkuk. ⁶ Ude täñpäñ Kristo-kät bok awañ gänañ nanik wädäñ tädotpäj yabäj yawat piä bok täkta kunum gänañ Kristo dubini-ken nipmañkuko itkamäj. ⁷ Ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Kristo Jesu terak orakorak kädet täñ nimiñkuko u bänep ironi ärowani inipärik kubä unitäjö mebäri kadäni kadäni kwawak pewän ahäñtäj kuneñta ude täñkuk. ⁸ Unita ñode yäwa; Nadäkinik terak Anutu täño bänep iron unitägän waki keriken nanikpäñ tämagutkuk. U intä imaka kubä täñirä kañpäñ unita nämo tämagutkuk. Nämo, iniken bänep irona yäñpäñ jop tämagutkuk. ⁹ Unita äma kubätä iniken wäpi biñam täga yäpmäj

^r 1:20 2Ko 13:4; Kol 2:12; Hib 1:3; Kol 1:16, 2:10 ^s 1:22 Sam 8:6; Mat 28:18

^t 1:23 Efe 4:10,15; Rom 12:5; Kol 1:18 ^u 2:1 Kol 1:21, 2:13 ^v 2:2 Kol 3:7; Tai 3:3;

Jon 12:31; Efe 5:6, 6:12 ^w 2:3 Kol 3:6 ^x 2:6 Kol 2:12 ^y 2:7 Efe 1:7 ^z 2:8 Jon 4:10;

Hib 6:4 ^a 2:9 1Ko 1:29-31, 2Ti 1:9

akunaŋi nāmo. U imata, intā piā tāŋirā unita yāŋpāŋ nāmo tāmagutkuk. ^{10^b} Nadākaŋ? Nin Anutu tāŋo ket kudān, Kristo Jesu terak āmawebe kodaki ude pewān ahāwani. Upāŋkaŋ ude jop itta nāmo nipmaŋkuk. Nāmo, u kādet tāgatāga nintā tākta uku bian iwoyāŋ nimiŋkuko u tākta yāŋpāŋ nimagutkuk.

Kristo terak äbot kubägän irit

^{11-12^{c d}} Eruk, guŋ äbotken ahāwani in ŋode nadāwut; Juda äbottā inita gupnin moräk madāwani yāŋ yāŋpāŋ intawā gupjin moräk nāmo madāwani yāŋ tāwerani. (Upāŋkaŋ gup moräk madäk-madäkta yäk tākaŋ uwā āma tāŋo gup kādatagän.) Tāŋpākaŋ inā Kristo-kät nāmo kentāwani ude itkuŋ. Ba Isrel kome māhem nāmo unita topmāk-topmāk kubägän Anututā iniken Juda āmawebe-kät tāŋkuko u in unitāŋo morāki nāmo. Ba imaka āmawebenyeta yāmikta yāŋkehārom taŋkuko u imaka, nāmo yāpmākta yāwani. In Anutujin nāmo, ba imaka tāga kubā kāmi yāpmākta biŋam nāmo itkuŋ. ^{13^e} Bian, Anutu dubini-ken nāmo, ban itkuŋo upāŋkaŋ apiŋo Kristo-kät kowat kwasikorän tāŋpāŋ itkaŋ unita Kristo tāŋo kumāk-kumäkita tāmagut pabā Anutu dubini-ken tepmaŋkuko itkaŋ. ^{14^f} Tāŋkaŋ Kristotā ini Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, u bāmopnin-ken bānep kwini terak irit kādet pewān ahāŋ nimiŋirän äbot kubägän ude itkamāŋ. Bian ninin pārīk-pārīk it tāŋpani upāŋkaŋ Kristotā bāmopnin-ken бага parirän iwan kowata kowata tāŋpeŋ kuŋatkumāŋo u kwinit maŋpān kuŋkuŋ. ^{15^g} U äbot yarā u näkkät kowat kwasikorän tāŋpāŋ äbot kodaki kubägän ahāwān yāŋpāŋ kumāk-kumäkita Moses tāŋo бага man ba Juda tāŋo бага tāpuri tāpuri kudup kwinit tāŋpān kuŋkuŋ. Ude tāŋirän bānep kubägän irit kādet ahāŋkuk.

^{16^h} Tāŋpāŋ Kristo u, päya kwakāp terak kumbuko uniterak iwan kādet bāmopnin-ken itkuko u kwinit tāŋpān kuŋirän gup kubägän ude ahāŋkumāŋ. Ude tāŋkuko unita äbot yarā uwā Anututa iwan ude tāŋpanipāŋ āneŋi nimagut pābā dubini-ken nipmaŋkuk. ^{17ⁱ} Tāŋpākaŋ Kristo unitā pābā āmawebe kudup, Juda äbot Anutu dubini-ken irani nin, ba Anutu dubini-ken nāmo irani in manbiŋam tāga ŋode niwetkuk; Iwan kādet paotak. Anutu-kät bānep kubägän irit kādet pewa ahākaŋ yäk. ^{18^j} Unita Kristo uterākän āmawebe kudup, Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, Munapik kubā unitägän tāŋkentāŋ nimiŋirän Anutu nanin-ken yāŋapik man tāga yäk tākamāŋ.

^{19^k} Mebāri unita apiŋo guŋ äbotken nanik inā kubāken nanik bumik nāmo itkaŋ. Komejin inigän nāmo, Anutu tāŋo kudupi āmawebe-kät

^b 2:10 Tai 2:14 ^c 2:11 Efe 5:8 ^d 2:12 Kol 1:21; Rom 9:4, 1Te 4:13 ^e 2:13 Kol 1:20

^f 2:14 Ais 9:6, 1Ko 12:13; Kol 2:14 ^g 2:15 2Ko 5:17; Kol 1:20,22 ^h 2:16 Sek 9:10

ⁱ 2:17 Ais 57:19 ^j 2:18 Efe 3:12 ^k 2:19 Efe 3:6; Hib 12:22-23

komejin kujat kubägän ude itkañ. Ba Anutu täño kudupi ämawebe ukät koñ kubägän ude täñpän itkañ. ²⁰ ^l Nadäkañ? Nadäkinik täñpani in uwä eni Anututä täñpani ude bumik. Uwä ñode; Nin aposoro-kät profetpän eni unitäño bek ude äneñtän kuñkuk. Täñkañ bek bämopi udetawä Kristo Jesupän äneñkuk. ²¹ ^m Unita Kristotä eni unitäño kujari kudup kubägän pädat täñpän yepmañ irirän säkgämän ahäñpän kudupi yot, Ekänita biñam ude täñ itak. ²² ⁿ Täñpäkañ in imaka, Kristo-kät kowat kwasikorän täñpän irirä Anututä ämawebeniye ätukät kubägän tepmañpän iniken kudupi yot täñ itak ude irirä Kudupi Munapiki terak eni u gänañ it täyak.

Poltä guñ äbotken piä täñkuk

3 ¹ ^o Mebäri unita Pol näkä guñ äbotken nanik inta yäñpän Jesu Kristo täño manbiñam yäñahäñjira komi eniken nepmañkuño itat ño. ² ^p In täñkentän tamikta Anututä iron täñpän piä namiñkuko unita nämowä nämö nadäkañ! U nadäkañ yäñ nadätat. ³ ^q Täñkañ iron Anututä namiñkuko uwä ñode; Nadäk tawañ käbop peñkuko u kwawak pewän ahäñ namiñkuk. ⁴ Unitäño manbiñam kudän täñ tamitat ño daniñkañ uyaku imaka Anututä Kristo terak ude api täñpet yäñ nadäk tawañ käbop peñkuko unita nadäwa tumäk täkañ uwä in imaka, api kañpän nadäwä tumneñ. ⁵ Nadäk tawañ u Anututä ämawebe bian itkuño u kwawak nämö pewän ahäñ yämiñkuk. Upänkañ apiño Kudupi Munapik terak Anututä iniken kudupi aposoroniye ba profet ninken kwawak pewän ahäñ nimiñkañ. ⁶ ^r Täñpäkañ nadäk tawañ käbop patkuko uwä ñode; Manbiñam Täga unitä guñ äbotken nanik in tämagut päbä tepmañpän nin Juda nanik-kät gup kubägän ude täkamäñ. Ude täñkañ nin kudup Anututä imaka Jesu Kristo terak nimiñkañ yäñkehärom täwani u kudup yäpmäk täkamäñ.

⁷ ^s Täñpäkañ näk Manbiñam Täga unitäño watä piä ämani kubä ude ahäñkut. Piä u Anututä iniken bänep iron terak, gwäki nämö ude namiñpän täñ-kehäromtañ namiñkuk. ⁸ ^t Näk Anutu täño kudupi ämawebeniye kudup täño äpani-inik ude itat upänkañ Anututä ironi terak nadäñ namikinik täñpän piä namiñkuko uwä ñode; Näk guñ ämawebe uken Kristo täño imaka imaka tägagämän-inik daninañi nämö unitäño manbiñam yäwettän kuk täyat. ⁹ ^u Ba Anutu täño nadäk tawañ käbop nanik unitäño bureni ude ahätak yäñ ämawebe kudup nadäwä tumäkta yäñahäñpän yäwet täyat. Nadäk tawañ u Anutu imaka kuduhtagän täñpä-morewani unitä bian umu-kentä käbop peñkañ it yäpmäñ äbuk. ¹⁰ ^v Ude

¹ 2:20 Mat 16:18, 1Ko 3:11 ^m 2:21 Efe 4:15-16; Kol 2:19, 1Ko 3:16 ⁿ 2:22 1Pi 2:5 ^o 3:1 Efe 4:1; Plp 1:7,13; Plm 1,9 ^p 3:2 Kol 1:25 ^q 3:3 Efe 1:9-10; Kol 1:26 ^r 3:6 Efe 2:13,16-19
^s 3:7 Kol 1:23,25 ^t 3:8 1Ko 15:9-10; Gal 1:16; Efe 1:7 ^u 3:9 Rom 16:25 ^v 3:10 Rom 11:33, 1Pi 1:12

tänjkuko uwä kadäni ŋoken aŋero ärowani ba imaka wäpi biŋam ikek punin it täkaŋ u Anutu täŋo kudupi äboriye yabänpän-nadänkaŋ ŋode nadäneŋta tänjkuk; Anutu täŋo nadäk-nadäk mebäri mebäri u ärowani-inik! ¹¹ Anututä ude ahäkta nadäk inide inŋitkuko udegän apiŋo Ekäninin Kristo Jesu täŋo piäni terak bureni pewän ahäkaŋ. ¹² ^w Tänpäkaŋ Kristo ukät kowat kwasikorän tänpän nadän imikinik täk täkamän unita Anutu dubini-ken kukta kädet tumän niminŋirän batakigän täga kuk täkamän. ¹³ ^x Unita näk ŋode peŋ täwetat; Näkä inta komi nadäk täyat unita bänep yarä-yarä nadänpän nadäkinikjin nämo pewä putäreneŋ. Nämoinik! Komi nadäk täyat unita nadänŋirä intänjo omäk meran ude täk täyon.

Kristotä nadän nimikinik täk täyak

¹⁴ Eruk, Anutu Nantä imaka imaka ude tänjkuko unita gwäjij äpmon imik täyat. ¹⁵ Uwä äbot kubäkubä kunum gänäŋ itkaŋ ba kome terak itkaŋ unitänjo nani ude tänpän wäpi ini-ini yämik täyak. ¹⁶ ^y U gwäjij äpmon iminpän inta yänpän yänpik man ŋode yäk täyat; Anututä ini käwut-ken imaka imaka paot-paori nämo itkaŋ-ken u nanikpän intä kehäromigän itta Kudupi Munapik tewän äpänpän bänepjin täŋkehärom täyon. ¹⁷ ^z Munapiktä ude täŋ-kehäromtaŋ taminiŋirän nadäkinikjintä Kristo imagut päŋku tewä bänepjin-ken iritiniŋ täyon. Ba ŋode imaka yänpik täyat; Kristotä in bänepjin-ken itkaŋ tänpewän iron kowata kowata täktäk kädet unitä bänepjin-ken kehäromigän parirän imaka u ba u tänayän täkaŋ u kädet uterakgän täk täkot. ¹⁸⁻¹⁹ ^{a b} In ude täŋit Anutu täŋo kudupi ämawebe päke ukät Kristo täŋo iron ärowani-inik, inipärik kubä unitänjo mebäri nadäwä tärekta kehäromi pat tamiton yänpän yänpik täyat. Kristo täŋo iron u äpmonpani pähap, täga nämo nadäwä tärenanŋi upänkaŋ u kaŋ kaŋpän nadäwä tumbut yän yänpän Anutu-ken yänpik täyat. Ude kaŋpän nadäwä tumänŋirä Anututä iniken mebärini tokŋek pätak uwä inken udegän tokŋek päton.

²⁰⁻²¹ ^c Unita Anutu täŋo kudupi ämawebeniye, Kristo Jesu-kät kwasikorani nintä Anutu u wäpi biŋam yänpän tärek-täreki nämo ininoret täk täkäna! U imata, Anututä iniken kehäromi ninken piä täk täyak uterak imaka nintä nadäk täkamän ba unita yänpik täkamän u irepmitpän bumta täga täŋpek.

Äbot tänpäni uwä Jesu täŋo gupi ude

4 ^{1 d} Näk Pol, Ekänita watä piä täŋ imik täyat unita yänpän komi eniken itkaŋ man täwerayän täyat ŋonita nadäkinik täneŋ; Anututä inita biŋam yänpäbä tepmanpän kädet ude kaŋ iwarut yänpän täwetpän

^w **3:12** Jon 14:6; Rom 5:2; Hib 4:16 ^x **3:13** Kol 1:24 ^y **3:16** Kol 1:11 ^z **3:17** Jon 14:23; Kol 1:23, 2:7 ^a **3:18** Kol 2:2 ^b **3:19** Kol 2:10 ^c **3:20** Kol 1:29 ^d **4:1** Efe 3:1; Kol 1:10

täwojärenkuko udegän gwäk pimiŋpäŋ kaŋ kuŋarut. ^{2 e} Kädet uwä ŋode; In äbot täŋpani notjiye gämori-ken itkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kwini ba bänep äpani terak irit täŋo kädet iwatpäŋ bänep ironjin kwawak peŋkaŋ täŋkentäk kowata kowata täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ^{3 f} Imata, inä Kudupi Munapik täŋo bänep kwinitä topmäŋpäŋ äbot kubägän tepmaŋpani itkaŋ unita. Ude itkaŋ unita ehutpäŋ bänep kwini uterak bänep kubägän täŋpäŋ itta piäni pen täk täkot. ^{4 s} Unita in ŋode nadäwut; Äbot bureni kubägän, Munapik bureni kubägän itak. Ba imaka nintä kämi yäpmäkta Anututä iwoyän nimani u udegän, bureni kubägän itak. ^{5 h} Ba Ekäni bureni kubägän itak, ba nadäkinik bureni kubägän itak, ba ume ärutärut mebäri kubägän, u Jesu yäpurärät-tagän. ^{6 i} Täŋpäkaŋ ämawebe kuduptagän täŋo Anutu ba Nanin bureni kubägän itak. Ini kubä-tägän ämawebe päke unita intäjukun täŋ yämik täyak. Täŋkaŋ ini-tägän ämawebe kudup kehäromi yämik täyak. Ba ini-tägän ämawebe kudup bämopi-ken it täyak.

^{7 j} Upänkaŋ äbot täŋpani nin kubäkubäta Kristotä ini nadätak udegän iron yäpmäŋ danipäŋ kubäkubä nimik täyak. ^{8 k} Unita yänpäŋ Anutu täŋo man kudän terak ŋode pätak;

U iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkinik täŋpäŋ punin-inik unu äroŋkuk.

Äroŋpäŋ ämawebe kubäkubäta iron yämiŋtän kuŋkuk.

Sam 68:18

^{9 l} Eruk, man biani uterak man ‘äroŋkuk’ unitä ŋode niwojäretook; Intäjukunä Kristo u kome terak ŋo äpuk. ¹⁰ Täŋpäkaŋ äma äpuko unitägän äneŋi äroŋkuk. U wäpi biŋamtä komeŋi komeŋi, punin terak ba kome terak päke ŋo it morekta nadänpäŋ punin-inik, kunum irepmitpäŋ unu äroŋkuk. ^{11 m} Eruk, äma unitägän äbot täŋpani ämawebeta iron ŋode yämiŋkuk; Äma ätu aposoro piä täkta iwoyänkuk. Ätuwä Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yänahäk piä täkta. Ätuwä Anutu täŋo manbiŋam komeŋi komeŋi yäpmäŋ kuŋatta. Ätuwä Anutu täŋo kudupi ämawebe watä it yämikta. Ätuwä ämawebe Anutu täŋo man kädet u yäwetpäŋ yäwojäretook iwoyänkuk. ^{12 n} Eruk, ima mebärita äma äbot u iwoyänkuk? U Anutu täŋo kudupi ämawebeniye täŋpidäm taŋ yämiŋirä unitä täŋkentäk piä mebäri mebäri täneŋta iwoyänkuk. Anutu täŋo kudupi ämawebetä ude täŋkaŋ Kristo täŋo gupi, Anutu täŋo äbot kubägän u nadäkiniki säkgämän, kehäromi nitek api itneŋ. ^{13 o} Eruk ämawebe äboriye nin uwä nadäkiniknin tägaŋirä-tägaŋirä nin kudup

^e 4:2 Kol 3:12-13 ^f 4:3 Kol 3:14-15 ^g 4:4 Rom 12:5; Efe 2:16,18 ^h 4:5 Jon 10:16

ⁱ 4:6 1Ko 12:6 ^j 4:7 Rom 12:3,6 ^k 4:8 Kol 2:15 ^l 4:9 Jon 3:13 ^m 4:11 1Ko 12:28

ⁿ 4:12 2Ti 3:17 ^o 4:13 Kol 1:28

täño nadäkiniknin mebäri kubägän api täñpek! Ba nin kuduptä Anutu täño Nanaki Bureni-inik unita gäripi pähap nadäj imiñpäj nadäj imikinik uterakgän api täne. Ude tänayäj tämäño uyaku äma bureni itpäj Kristotä itkuko udegän api itne.

^{14p} Eruk, Kristotä itkuko udegän itkañ ninä nanak täpuri, nadäk-nadäki äreyäwani ude wari nämo api itne. Täñitna äma man bureni yänkañ jop manman yänpäj-yäwoñarek piä tak täkañ unitä yän-nikñat-pewä nadäk-nadäknin täga nämo täñkuräk täneñ. Äma udewani uwä yän-yäkñarani kädetta mebäri nadäkinik täñpani upänkañ unitäño jop manman ba yän-yäkñarani ärowanitä nadäkiniknin täga nämo wädäj täñpän kuney. ¹⁵Nämoinik, man udewanita juku nämo pene. Täñ, ninä not kowata kowata täñpäj kuñat-kuñat täño kädēt ugänpäj iwarän täñpäj kuñatkañ Anutu täño man bureni ugän yäk takäna. Ude täñpeñ kuñatkañ bänep nadäk-nadäknin, yäkyäknin, irit kuñat-kuñatnin u kudup tägañpäj ämawebe kehäromi nitek ude it takäna, äbot täñpani täño gwäknin Kristotä it täyak ude. ¹⁶Täñpäkañ Kristo uwä iniken gupi moräk, äbot täñpani kubäkubä unita intäjukun täñ nimiñirän gup kubägän ude tak takamäj. Täñitna Kristotä gup kubägän u towik täyak. Towiñirän gup moräk-moräk kubäkubä uwä piä iniken iniken täñirä gup u iron kädēt täñpeñ kuñat-kuñat ikek kehäromigän tägak täyak.

Irit kuñat-kuñat kädēt kodaki iwatne

^{17-18 q r} Eruk unita näk Ekäni wäpi terak ñode peñ täwetat; In guñ äbotken naniktä kuñat täkañ ude wari nämo kuñatneñ. Unitäño nadäk-nadäki u jopigän, bipmäj urani udewani. U imaka kubäta nämoinik nadäkañ. Imata, man nadäkta bitnäñpäj juku nämo pek täkañ. Unita irit täga Anututä iwoyäj nimani u täga nämo api koreneñ. ^{19 s} Nadäj-gärip waki u takta mäyäk kubä nämoinik nadäk täkañ. Irit kuñat-kuñariken waki kädēt u iwattagän gäripi pähap nadäk täkañ. Ude täñirä gäripi inide kubä ahäñirän kädēt waki-wakiinik mebäri mebäri täñtän kuk täkañ.

²⁰Upänkañ Kristo täño kädēt täwetpäj täwoñärewani u udewani nämo. ²¹Nämoinik! Ba jide? Manbiñam bureni Jesuken nanik täwetpäj täwoñärewani unita guñ täkañ? ^{22 t} Man bureni täwetpäj täwoñärewani uwä ñode; Apiño in ämawebe kodaki ude itkañ. Bian nadäkinik nämo täñpäj ämawebe biani ude itkuñ. Ämawebe biani ude itpäj unitäño bänep ba nadäj gärip biani iwarän täñkuño u kakätäwut yän täwerani. Nadäk biani uwä jopi, bänepjin täñ-täkñattagän. U iwarän täñpäj wañpäj wakinik tänayäj täñkuñ. ^{23 u} Unita kädēt biani u mañpä kwäkañ mäjoiñ ba nadäk-nadäkjin kodaki inipärik, tek ude wädäwä ärokta

^p 4:14 1Ko 14:20 ^q 4:17 1Pi 1:14; Rom 1:21 ^r 4:18 Efe 2:12 ^s 4:19 Kol 3:5

^t 4:22 Rom 8:13; Kol 3:9 ^u 4:23 Rom 12:2

täwetpän täwojärewani. ^{24 v} Inä ämawebe kodaki ahäwut yän täwerani. Ämawebe kodaki uwä Anututä täppän pewän nadäk-gärip kodaki niked, ini bumik ude ahäwani. Unitäjo täktäki uwä siwoŋi kudupi-inik.

^{25 w} Unita yänpän in jopman yäkyäk kädet penpän man siwoŋi bureniġän notjiye-kät kowat yäwän tänpän kuŋat täkot. Imata, nin gup kubä täjo moräki moräki ude itkamän unita. ^{26 x} Unita kokwawak nadänpänä, ket nadänkaŋ; Kokwawakka unitä momi täktäk kädet-ken tepmaŋpekta. Unita kokwawakjin u pen nämo nadän yäpmän kuŋatneŋ. Nämo, kome nämo bipmäŋirän kepma ugän penenŋ. ²⁷ Täŋkaŋ Satanta yäma nämo dät imineŋ. ^{28 y} Tänpäkaŋ inkät nanik äma ätu kubota tänpäni itkuŋo u kubota wari nämo täneŋ. Nämo, tuŋum imaka imaka yäpmäkta piäni ini tänpän yabän ahäneŋ. Ude tänpän yäpmänkaŋ inita penit, äma jäwärita yämiŋit täneŋ. ^{29 z} Tänpäkaŋ man yäkyäkjin-ken man waki kubä nämo pewä ahäwek. Äma täŋkentän yämikta man ugänpän yäk täneŋ. Ude täŋirä ämatä nadänkaŋ säkgämän nadänpän bänepi täŋkehärom täneŋ.

^{30 a} Tänpäkaŋ in Anutu täjo Kudupi Munapikta nadän bäräp nämo imineŋ. Imata, Anututä näkŋaken ämawebe ude it namiŋirä kadäni pähapken näkŋata biŋam bureni-inik kaŋ yämagura yän nadänpän Kudupi Munapik upän inä wären täŋkuk. ^{31 b} Unita inä kädet wakiwaki ŋodewani u kudup pen moreneŋ; Injam kumät, täŋkubit-kubit, kokwawak, yänawät-awät, äma yänpän-yebek, ba tänpäwak kädet mebäri mebäri u nämoinik täneŋ. ^{32 c} Nämo, kädet ŋodepän täga täneŋ; Äbot tänpäni notjiye ätukät not kowata kowata tänpän bänep kwini terak kubäġän kuŋatneŋ. Ude täŋkaŋ notjiye täjo momi pen yämik täkot, Anututä Kristo wäpi terak momijin pen tämiŋkuko udegän.

Penyänjek gänaŋ kuŋat-kuŋat

5 ^{1 d} Inä Anutu täjo nanakiye, bänepi gämäni unita ini it täyak udegän itpen kuŋat täkot. ^{2 e} Tänpäkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinken iron kädettä intäjukun irek. Iron kädet nintä täkta yäwani uwä Kristotä ŋode niwoŋäreŋkuk; Unitä nadän nimikinik täppän iniken gupi nin täŋkentän nimikta iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä Anututa ärawa käbäŋi säkgämän-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imiŋkuk.

^{3 f} Inä Anutu täjo kudupi ämawebe unita kubokäret kädet, yabängärip waki ba äma täjo tuŋumta yabängärip täŋirä Anutu injamiken täga nämo tänpæk. Kädet udewanita yänpän-nadäk nämoinik täk täneŋ. ^{4 g} Täŋkaŋ

^v 4:24 Stt 1:26; Kol 3:10 ^w 4:25 Kol 3:8-9; Sek 8:16 ^x 4:26 Sam 4:4; Jem 1:19-20

^y 4:28 1Te 4:11 ^z 4:29 Efe 5:4; Kol 3:8, 4:6 ^a 4:30 Ais 63:10, 1Te 5:19; Efe 1:13-14

^b 4:31 Kol 3:8 ^c 4:32 Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13 ^d 5:1 Mat 5:48

^e 5:2 Rom 14:15; Gal 2:20; Hib 10:10; Kis 29:18 ^f 5:3 Kol 3:5 ^g 5:4 Efe 4:29

man kábäñi-kábäñi, me yäkyäk, ba imaka mäyäk ikekta äräpi täktäk u inken nämo ahäwek. Nämo, inäwä Anutu bänep täga man iwet-iwet unitagän yäk täkot. ^{5^h} Täñkañ ñode unita bureni-inik yän nadäneñ; Äma kubokäret kädet iwarani, kädet taräki täñpani ba äma täño tuñumta yabängärip täñpanitä Kristo ba Anutu täño yabän yawat yewa unitäño bureni nämoinik api koreneñ. Imata, kudän u uwä anutu jopi nadän yämik-yämik kädet ubayän.

^{6ⁱ} Unita äma kubätä kädet waki udewani iwatta bänep ärik-ärik man täwerirän nämo nadän imineñ. Kädet udewanita Anutu täño kokwawaktä äma mani bitnäk täkañ-ken api ahäwek. ⁷Unita in äma udewani-kät not nämoinik täñpeñ kuñatneñ. ^{8^j} Nadäkañ? In bian bipmäñ urani ude itkuño upänkañ apiño Ekäni-kät kowat kwasikorän täk täkañ unita peñyänjek ude itkañ. Unita peñyänjek nanak ämawebe ude itneñ. ⁹U imata, peñyänjektä kädet täga ba kädet siwoñi mebäri mebäri, ba man bureni yäkyäk kädet u pewän ahäk täkañ. ^{10^k} Unita irit-kuñat-kuñat Ekänitä gäripi nadäk täyak u kañ-ahäkta piäni täk täkot. ¹¹Täñkañ bipmäñ urani täño kädettä bureni täga kubä nämo pewän ahäk täkañ unita mäde ut imiñpäñ wakini u kwawak pewä ahäk täkot. ¹²Wära! Kädet wakiwaki äma peñawäk täñpanitä käbop käbop täk täkañ u mäyäk ikek unita näkä kwawak yänahänañi nämo. ^{13^l} Upänkañ peñyänjektä imaka kudup kwawak pewän ahäkta yäwani. ^{14^m} U imata, peñyänjektä imaka käbop nanik täñpewän kwawak ahäk täkañ uwä peñyänjek udegän it täkañ. Unita yänpäñ man kubä ñode kudän täwani pätak;

*Ai! Kumbani komeken dāpmon pātkañ in apiño kodak tañpāñ akukot!
Ude tāñirā Kristo tāño peñyänjek intā terak iññ-yāñeton.*

¹⁵Unita irit kuñat-kuñatjinta watäni ket itpäñ kuñatneñ. Guñtä kuñat täkañ ude nämo kuñatneñ. Nämo, äma nadäk-nadäk ikekta kuñat täkañ ude itpeñ kuñatneñ. ¹⁶Apiño intä Anutu täño nadäk kädet u iwaräntäktä gwäk pimiñpäñ kuñat-kuñat kadäni. Imata, apiño kadäni wakiken itkamän unita kepma kubä jop nämoinik tärepmirek. ^{17ⁿ} Täñkañ nadäk-nadäkjin nämo täñkuräk täneñ. Nämoinik, Ekänitä kädet siwoñi intä iwatpäñ täkta nadäk täyak u kañ-ahäkta piäni täk täkot.

^{18^o} Täñkañ ume komi täñguñguñ täkta tañi nämo näneñ. Ude täñpänä irit kuñat-kuñatjin api täñpāwaneñ. Ude unita ñode täneñ; Ume nañpā tokñek täkañ ude Kudupi Munapik imagurä tokñek täyon. ^{19^p} Täñkañ äbot täñpani notjiye-kät man ñodewanipän kowat yäwän täk täkot;

^h 5:5 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ⁱ 5:6 Kol 2:4,8; Rom 1:18 ^j 5:8 Efe 2:11,13; Kol 1:13, 1Pi 2:9; Jon 12:36 ^k 5:10 Rom 12:2 ^l 5:13 Jon 3:20-21 ^m 5:14 Ais 26:19, 60:1; Rom 13:11
ⁿ 5:17 Rom 12:2; Kol 1:9 ^o 5:18 Luk 21:34 ^p 5:19 Kol 3:16; Sam 33:2-3

Anutu iniḡoret kap Sam gānaḡ nanik ba āmatā yāḡtewani, ba kap kodaki Munapiktā bānepjin-ken pewān ahāk tākaḡ, kap udewani-udewanipāḡ teḡpāḡ bānepjintā Ekāni iniḡoret tākot. ²⁰ ^q Ude tāḡkaḡ Ekāninin Jesu Kristo wāpi terak imaka imaka ahāḡ nimik tākaḡ u kuduḡta yāḡpāḡ Anutu Naninta bānep tāga man kadāni kadāni iwet tākot.

Nādapi iritta man

²¹ ^r Tāḡpākaḡ in Kristo tāḡo man buramiḡpāḡ oraḡ imik tākaḡ unita injin udegān, man buramik kowata kowata tāḡpeḡ kuḡat tākot. ²² ^s Eruk webe, Kristota watā piā tāḡ imikta yāḡpāḡ inā āpiye tāḡo man kaḡ buramiwut. ²³ ^t U imata, āpitā webeni tāḡo intājukun ude itak, Kristotā gupi, ābot tāḡpani waki keri-ken nanik yāmagutkuko unitāḡo gwāki itak ude. ²⁴ Unita webeniyetā āpiye tāḡo man buramik-inik tāneḡ, Anutu tāḡo ābottā Kristo tāḡo man buramik-inik tāk tākaḡ udegān.

²⁵ ^u Eruk āma, in uwā webejiyeta nadāḡ yāmikinik tāneḡ, Kristotā iniken ābot nadāḡ yāmikinik tāḡpāḡ unita gupi iniḡ kireḡkuko udegān. ²⁶ ^v Kristotā ude tāḡkuko u mebāri ḡodeta tāḡkuk; Ābot u Anututa biḡam tāḡpāḡ kudupi irut yāḡpāḡ iniken manpāḡ umetā-yāḡ ārutpak taḡpāḡ yepmaḡkuk. ²⁷ ^w U ābot unitā ini iḡamiken sākgāmān, kurāki-inik, bārām bārām nitek kubākāt nāmo, dudumi-inik kaḡ irut yāḡ nadāḡpāḡ ude uwā tāḡkuk. ²⁸ U udegān, āmatā iniken gupita gāripi nadāk tākaḡ udegān webeniyeta nadāḡ yāmineḡ. Unitā āma, webeniyeta gāripi nadāk tākaḡ, āma udewanita ḡode tāga nadāne; U iniken gupita gāripi nadāk tākaḡ yāḡ nadāne. ²⁹ Nadākaḡ, āma kubātā iniken gupita iwan tāga nāmo tāḡpek. Nāmo, u watāni itpāḡ ketem towik tākaḡ, Kristotā āboriye watāni itpāḡ yepmāḡ towik tāyak udegān. ³⁰ ^x U imata, nin uwā iniken gupi tāḡo morāki morāki unita. ³¹ ^y Bureni, Anutu tāḡo man ḡode kudān tāwani unitā nākḡo man ḡo meham tāyak; Āmatā miḡiye naniye yabā-kātāḡ pāḡku webeni-kāt kentāḡpāḡ gup kubāgān ude tāḡpāḡ api itdeḡ. ³² ^z Tāḡpākaḡ man kudān ḡo tāḡo mebāri uwā āpmonḡpani. Eruk man unitāḡo bureni uwā Kristo-kāt āboriye unita yāyat. ³³ Upāḡkaḡ āma kubākubā inta imaka, ḡode yāyak; Injinken gupjinta gāripi nadāk tākaḡ udegān webejiyeta nadāk tākot. Tāḡpākaḡ webe intāwā āyāḡutpāḡ āpiye oraḡ yāmik tākot.

Nādamiḡi-nani iritta man

6 ¹ ^a Eruk iroḡiroḡi, in Ekānita biḡam itkaḡ unita meḡjiye nanjiyeta man buramik tāḡ yāmiḡirā Anutu iḡamiken siwoḡi tāk tāyon. ² ^b U

^q 5:20 Kol 3:17 ^r 5:21 1Pi 5:5 ^s 5:22 Kol 3:18, 1Pi 3:1 ^t 5:23 1Ko 11:3; Efe 1:22

^u 5:25 Kol 3:19, 1Pi 3:7; Gal 1:4 ^v 5:26 Tai 3:5; Hib 10:10 ^w 5:27 2Ko 11:2; Kol 1:22

^x 5:30 1Ko 6:15; Efe 1:22-23 ^y 5:31 Mat 19:5 ^z 5:32 Rev 19:7 ^a 6:1 Kol 3:20

^b 6:2 Mat 15:4

imata, Moses täño бага man kubä, jukuman ikek intäjukun täyak uwä ñode; In meñjiye nanjiye orañ yämineñ. ^{3c} Eruk, unitäño jukuman uwä ñode; Ude tänayän täño uyaku säkgämän itkañ kome terak kadäni käronji api it yäpmäj äronen. *Lo 5:16*

^{4d} Täñpäkañ meñnan inä nanakjiyeta kokwawak jop nadäj nämo täñ yämineñ. Ude täñpäwä inta gäripi nämo nadäñpäñ kokwawak nadäj tamineñ. Unita kädet siwoñi iwatta, kädet Kristotä gäripi nadäk täyak ugänpäj yawetpäñ yawoñäreñpäñ irit kuñat-kuñari yäpä-siwoñtañ yämik täkot.

Piä äma jopi-kät intäjukun ämaniyeta man

^{5e} Eruk, äbot täñpani in ätu äma täño piä watä äma jopi kuñat täkañ inta ñode yäyat; Piä täñ yämik täkañ unitäño mähemita umuntañpäñ orañ yämiñkañ bänep yarä täñkañ nämo, mani buramik täkot. Kristo täño mani buramiñpäñ watä piä täñ imineño udegän täñ yämik täkot. ⁶Näk äma täga yän nadäwän yäñpäñ kudän ude piä mähem iñamiken ugän nämo täñyäkñatneñ. Nämo, bänep nadäk-nadäkjin piä uterak peñkañ Kristota watä piä täñ imikamäj yän nadäñpäñ piä mähem i täño man buramik täneñ. Anututä kädet udetawä gäripi nadäk täyak. ⁷Unita Kristota täkamäj, äma kubäta nämo yän nadäñpäñ watä piäjin u oretoret terak täk täkot. ^{8f} Imata, Ekänitä kowata piä wäp yäpani uterak nämo api tamek. U piä täga täk täkañ uterak api tamek.

^{9g} Täñpäkañ piä mähem i inä udegän, piä ämajiye jopi unita kudän säkgämän täñ yämik täkot. Täñmun-umun kädet täñ yämikta nadäk täkañ u kudup kañ peñ morewut. Imata, Ekäni kunum gänañ it täyak unitä in ba piä watä ämajiye bok Ekäni ude itkañ nadäk-nadäk kädet kubä terakgän inä yäpmäj danik täyak.

Ämik täño tuñum Anututä nimani

^{10h} Eruk, man tärek-tärek ñode täwera nadäwut; In Ekäni-kät kowat kwasikorän täñpäñ itkañ unita kehäromini wädäj yäpmäj päbä injiñpäñ uterak yengämä pewäkañ kehäromigän itkot. ¹¹ⁱ Täñkañ ämik täño tuñum Anututä tamik täyak u kudup yäpmäñpäñ wädäwä ärowäkañ itkot. Ude täñkañ uyaku äma waki Satan unitäño täñyäkñarani kudän waki mebäri mebäri unitä ahäj tamiñirä täga api kehärom täñpäñ itneñ. ^{12j} Unita ket nadäwut; Ämik täk täkamäj u ämakät nämo täk täkamäj. Nämo inik! Uwä imaka ärowani ba wäpi biñam ikek, ba imaka imaka mebäri mebäri kehäromi nitek bipmäj urani kome ñonita watäni it täkañ, ba äma waki

^c 6:3 Lo 5:16 ^d 6:4 Kol 3:21; Lo 6:7,20-25; Sam 78:4; Snd 22:6 ^e 6:5 Kol 3:22-23;

Tai 2:9-10, 1Pi 2:18 ^f 6:8 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ^g 6:9 Kol 4:1; Rom 2:11

^h 6:10 1Ko 16:13 ⁱ 6:11 Rom 13:12, 2Ko 10:4; Efe 4:14 ^j 6:12 Jon 14:30, 1Pi 5:8-9

täño aņero kehäromi nıkeke punin kuņat täkaņ ukät ämik täk täkamäņ. ¹³Unita ämik täño tuņum Anututä tamik täyak u kudup wädäwä ärowäkaņ itkot. Ude tänayäņ täño uyaku ämik kadäni-ken iwankät ämik täņpäņ nämo api ämetpeņ kuneņ. Nämoinik, ämik täņtäņ kuņtänģän iwan täño kehäromi paorirän inä ugän kehärom taņpäņ täga api itneņ.

¹⁴^k Täņpäkaņ kehärom taņpäņ itnayäņ nadäņpäņjä eruk ŋode täneņ; Man bureni upäņ pioņ ude täņ-täpänek täkot. Täņkaņ kädet siwoņi täktäkjin upäņä kupäņtek ude pewä wädäk täkot. ¹⁵^l Täņkaņ ämatä bäräņekta kuroņi ärärani peņpäņ pidämtak täkaņ udewä bänep kubäģän pewä ahäk-ahäk täño Manbiņam Täga u ämawebe nämo nadäwani-ken päņku yäņahäkta pidämtak täkot. ¹⁶Ude täņkaņ kadäni kadäni nadäkinik kehäromi täņpeņ kuņarirä unitäwä kurepä ude täņ tamik täyon. Ude uyaku äma waki Satan unitä kuwek kädäp ikek gwäjiņ täņpän ämnyäņ täño u täga api weņkireneņ. ¹⁷^m Täņkaņ Kristotä waki kerı-ken nanik tämagutkuko unita juku piņpäņ kuņarirä unitä gwäpä kehäromi ude täņ tamik täyon. Täņpäkaņ Anutu täño man Kudupi Munapiktä tamik täyak upäņä kadä ude iņit täkot. ¹⁸ⁿ Täņkaņ Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anututä täņkentäņ tamikta yäņapik man kädet mebäri mebäri terak kadäni kadäni iwet yabäk täkot. Täņkaņ nämo gaņa täneņ. Nämo, gwäk pimiņpäņ Anutu täño kudupi ämawebe kudupta yäņpäņ yäņapik man yäk täkot.

¹⁹^o Ba näk täņkentäņ namikta imaka, yäņapik täkot. Ude yäņapiņirä man yäwayäņ täyat-ken u Ekänitä näwerirän Manbiņam Täga täño mebäri kăbop itkuko u umunkät nämo, bătakigän yäņahäk täyiwa. ²⁰^p Näk unitäño biņam yäņahäwani äma. Täņkaņ näk komi eņiken itat unita notnaye, Ekäniken yäņapiņirä yäņ namani ude, manbiņam u bătakigän yäņahäk täyiwa.

Yäņtärek man

²¹^q Eruk notnaye, näk jide itat ba täk täyat unitäño manbiņamä Tikikustä äreņkaņ api täwerek. Tikikus täño mebäri nadäkaņ; U notninpak tägagämän, Ekäninin täño watä piä äma bureni-inik kubä. ²²U iniņ kireņpewa äretak uwä ŋodeta; Nin kome itkamäņ-ken ŋoken jide itkamäņ u täwerirän nadäņpäņ bänepjin täņkehärom taņpäņ itneņta yäņpäņ iniņ kireņpewa äretak.

²³Täņpäkaņ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristotä äbot täņpani notnaye in kudupta bänep kubäģän irit, ba bänep iron nadäkinik ikek tamiton. ²⁴^r Täņpäkaņ ämawebe Ekäninin Jesu Kristota gäripi tärek-täreki nämo nadäk täkaņ uterak Anutu täño orakorakitä pat yämiton. Ugän.

^k 6:14 Ais 11:5, 59:17, 1Te 5:8 ^l 6:15 Ais 40:9; Rom 10:15 ^m 6:17 1Te 5:8; Ais 49:2; Hib 4:12 ⁿ 6:18 Luk 18:1; Kol 4:2, 1Te 5:17 ^o 6:19 Apos 4:29; Kol 4:3-4, 2Te 3:1 ^p 6:20 2Ko 5:20; Plm 9 ^q 6:21 Apos 20:4; Kol 4:7-8, 2Ti 4:12 ^r 6:24 1Pi 1:8

Pilipai

Notniyeta oretoret terak watä piä täñ yämikta manbiñam

1 ^{1^a} Pol kenta Timoti, Jesu Kristo täño epän ämanigän, nektä man kudän ño kudän takamak. Täñpäñ Anutu täño kudupi ämawebe, Pilipai yotpärare-ken nanik, Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täñpani, in ba intäjukun äma ba täñkentäkjiye-kät in kudupta man ño kudän täñ tamikamak.

^{2^b} Täñpakañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäño bänep iron ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Pol Anutu bänep täga man iwetkuk

^{3^c} Intä nadäñ namikinik tak täkañ u juku piñpäñ inta Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁴⁻⁵ Yäput peñpäñ in Jesuta nadäkinik täñkuñ-kentä päbä apiño nin täñkentäñ nimiñirä Ekäni täño Manbiñam Täga yäñahäk takamäj. Unita kadäni kadäni inta yäñpäñ Anutu-ken yäñapik täyat u bänep oretoret terak yäñapik täyat. ^{6^d} Unita näk bureni-inik ñode nadätat; Anututä intä terak epän täga kubä yäput peñpäñ täñkuko u täñ yäpmäj kuñirän Jesu Kristo täño äbäkäbäk kadäni ahäñirän api tärewek.

⁷ Unita näk inta yäñpäñ bänep oretoret tak täyat u jop nämo tak täyat. Nämo, in nadäñ namiñpäñ täñkentäñ namik täkañ unita. Nadäkañ? Anututä näka nadäñ namiñpäñ epän tägagämän kubä namiñkuko uwä intä täñkentäñ namiñirä epän u bok tak takamäj bumik. Täñkentäñ namiñirä komi yotken itat ño, täga itat. Ba Anutu täño Manbiñam Täga u bureni-inik yäñ yäwetpäñ täñmeham tak täyat uwä, intä täñkentäñ namiñirä tak täyat. Ude tak täkañ uwä inkät nin epän tägagämän u bok tak takamäj. ^{8^e} Unita notnaye, in tabäktä bänepnatä kädäp ijik täyak.

^a 1:1 Apos 16:12-40 ^b 1:2 Rom 1:7; Gal 1:3; Plm 3 ^c 1:3 Rom 1:8, 1Ko 1:4 ^d 1:6 1Ko 1:8; Plp 2:13 ^e 1:8 Rom 1:9, 2Ko 1:23

Anututä nadätak, Jesu Kristotä nadäj tamikinik täyak näk udegän in kuduptagänta nadäj tamikinik täk täyat.

⁹Täjnpäkañ inta yäjnpäj Anutu-ken ñode yäjnapik täyat; Irit kuñat-kuñatjinken bänep iron kädet ahäj päton. Täñkañ Anututä nadäk-nadäk täga tamiñirän nadäk-nadäkjin kwawakinik nadäwä tumbut. ^{10f} Nadäwä tumbäpäñ kädet täga ba waki yäpmäj daniñpäñ kädet tägagän api iwatneñ. Iwat yäpmäj kuñirä Jesutä äbayäj täyak-ken uwä iñamiken momijin nämo, siwoñi pähap api itneñ. ^{11g} Ba kubä ñode yäjnapik täyat; Kristotä täñkentäj tamiñirän kädet siwoñi iwarirä irit kuñat-kuñatjinken bureni kañ ahäj parän. Ude täñirä Anutu täño wäpi biñam punin-inik api ärowek.

Komi bäräpitä Anutu täño epän täñkentäjnkuk

^{12h} Näk ñode täwerira nadäwä inide kubä täñpäñ. Nepmäñitpäñ komi yot gänañ ño nepmañkuño unitä Anutu täño epän nämo itpipitak. Nämoinik! Uwä täñkentäjirän Anutu täño mantä pen kuñatak! ¹³ⁱ Unita gapman täño komi äma u kudup, ba ämawebe päke unitä ñode nadäj morekañ; Pol uwä Kristota nadäkinik täyak unita komi yotken teñkuñ yäj nadäk täkañ. ¹⁴Täjnpäkañ näk komi yotken ño irira notniye mäyap nabäñpäñ bänepi ñode täñkehärom täkañ; Pol u bätakigän itak, udegän itna yäjkañ Ekäni terak yengämä pewäpäñ unitäño manbiñam yäjahäkta bätakigän nadäk täkañ.

¹⁵Täj, ätuwä näka kokwawak nadäjkañ näk närepmitnayäj Jesu täño manbiñam yäjahäk täkañ. Upäjkañ ätutäwä näk täñkentäkta manbiñam yäjahäk täkañ. ¹⁶Äma udewani uwä näka nadäj namikinik täñpäñ ñode nadäjpäñ manbiñam yäjahäk täkañ; Anututä nadäjirän Pol u Manbiñam Täga u täñkehärom takta komi yotken itak yäj nadäk täkañ. ¹⁷Täjnpäkañ äma näk närepmitnayäj täkañ uwä nadäk siwoñi nämo iñitpäñ ini gupi yäpmäj ärokta, Manbiñam Täga u yäjahäk täkañ. Uwä ñode nadäjkañ ude uwä täk täkañ; Manbiñam yäjahäjnitna Poltä nadäj bäräp täyon yäjkañ yäk täkañ.

¹⁸Ude täñ namikta Manbiñam Täga u yäjahäk täkañ upäjkañ nadäwätäk nämo täk täyat. Nämo, nadäk täga terak yäjahäneño ba nadäk waki terak yäjahäneño u tägagän yäj nadätat. Imata, äma uwä manbiñam mebäri kubä nämo yäjahäk täkañ. Nämo! U Kristo täño manbiñam ugänpäj yäjahäk täkañ unita bänep oretoret täk täyat. Täñkañ oretoret pen api nadäj yäpmäj ärowet! ^{19j} U imata, näk ñode nadätat; Yäjnapik manjin terak ba Jesu Kristo täño Munapik unitäño täñkentäk terak bäräpi kotatat ñonitä näk nämo api täñpäñ waneñ. Nämo, bäräpi unitä täñkentäj namiñirän tägagän api iret.

^f 1:10 Hib 5:14; Plp 1:6, 2:16, 1Te 5:23 ^g 1:11 Jon 15:8 ^h 1:12 2Ti 2:9

ⁱ 1:13 Apos 28:30; Efe 3:1 ^j 1:19 2Ko 1:11

20^k Unita näkŋo gäripna bureni-inik uwä ŋode; Epän Kristotä yän namani u säkgämän kaŋ täŋpa! Täŋpa wanenŋawä! Nämö! Bänepna kehäromi-inik irirän apiŋonitā it yäpmän ärowayän täyat-ken u, irit kuŋat-kuŋatnatā Kristo täŋo wäpi biŋam yäpmän ärok täyon! Kodak irero ba nutpewä kumbero u tägagän. U ba u täŋpayän täro unitā Kristo täŋo wäpi biŋamgän kaŋ yäpmän ärowän yän nadätat. 21^l Imaka kubäta nämö nadätat. Kristo-tagän nadänpän kuŋat täyat. Unitägän iritna täŋo kehäromi. Täŋpakaŋ kumbero uwä, tägagämän! 22-23^{m n} E täŋ näk kodak irero uwä Ekäni täŋo epän pen täga täŋ yäpmän ärowet. Unita nadäk yarä nitek ŋode peyat; Kodak itta nadätat, ba kumäkta udegän nadätat. Siwoŋi kubätagän nämö nadätat. Gäripi nadätat uwä komegup ŋo kakätänpeŋ Kristoken kuŋpän uyaku säkgämän. 24 Upänkaŋ näkä kumbakaŋ netätā in täŋkentän tamineŋ? 25 Nämö! Mebäri unitagän Anututā nadän namiŋirän kodakgän api iret yän nadätat. Inkät itkaŋ täŋkentän tamiŋpän nadäkinikjin täŋ-kehäromtaŋ tamiŋira bänep oretoret terak api itneŋ. 26 Bureni-inik! Komi yot ŋo kakätänpeŋ päre inkät bok itnayän takamän uwä Jesu Kristo nadän imikinik täk täkaŋ u täŋ-kehäromtaŋ tamiŋira oretoret pähap api täneŋ.

27° Täŋpakaŋ, inä kunum täŋo kome mähem ude äworeŋkuŋo itkaŋ unita Kristo täŋo Manbiŋam Täga unitā kädet ude kuŋarut yän niwet täyak in udegän kuŋat täkot! Manbiŋam unita iwan kubä nämö täneŋ. Inken api ärewet ba nämö api ärewet yän nämö nadätat upänkaŋ in ude kuŋarirä näk intäŋo Manbiŋam Täga ŋode ahänjirän api nadäwet; In iwanta mäde ut yämiŋpän bänepjin nämö pewä putärekaŋ. Nämö, bänep kubägän penpän Manbiŋam Täga u täŋmeham täkaŋ. 28 Ude täŋkaŋ iwanjiyeta nämö umuntak täkaŋ yän kaŋ nadäwa. Nadäkaŋ? Bätakigän ude täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unitā iwanjiye kwawak ŋode yäwoŋärek täyak; Ninä paot-paotta biŋam iritna äma ŋowä Anututa biŋam täkaŋ! 29^p Ude nadäk täkaŋ uwä mebäri ŋodeta; Anututā nadäkinik täŋpani inta imaka tägagämän kubä ŋode täŋ tamiŋkuk; Täga nadän tamiŋirän Kristota nadäkinik-gän nämö täk täkaŋ. Nämö, inä u komeni yäpmänpän komi bok nadäk täkaŋ.

30^q Täŋpakaŋ Manbiŋam Täga täŋmeham täkta komi epän täŋkuro u in apiŋo komi udegän nadäk täkaŋ. Uwä imaka kudupi kubä nämö. Inkät bok itkaŋ Anutu täŋo manbiŋamta yänpän komi nadänkuro u nadäkaŋ. Ba apiŋo komi nadätat ŋonitänŋo biŋam imaka, nadäk täkaŋ.

Kristotä kuŋatkuko udegän kuŋat täkot

2 ¹ Notnaye, injinta ŋode nadäwut; Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋjirä unitā bänepjin täŋ-kehäromtak täyak, ba nadän tamikinik täŋpän

^k 1:20 1Pi 4:16 ^l 1:21 Gal 2:20 ^m 1:22 Rom 1:13 ⁿ 1:23 2Ko 5:8 ^o 1:27 Efe 4:1, 1Te 2:12; Plp 4:3 ^p 1:29 Apos 16:19-40 ^q 1:30 Plp 1:13

bänep nadäwätäkjin pewän paot täyak. Täñkañ Munapiktä bänepjin-ken epän täñirän äbot täñpani notjiye-kät bänep kubägan täñpäj kuñat täkañ. Ba Anutu täño butewaki ba orakoraki uwä in nadäk täkañ. ² Unita äbot täñpani notjiye-kät bänep nadäk-nadäk kubägan täñpäj kowata kowata nadäj yämikinik täñpeñ kuñat täkot. Ude täñpeñ kuñarirä biñam nadäñpäj bänep oretoret pähap api täñpet.

³ Injinta nadäwä ärowani täñirän injin-tagän nämo nadäneñ. Nämo inik! Injinta nadäwä äpani täñirän notjiyeta nadäwä ärowani täk täkot. ⁴ Ba injinken epäntagän nämo nadäneñ. Nämo, notjiye täñkentäk-kentäk täñpäj kuñat täkot. ⁵ Jesu Kristotä kädet ñode täñpeñ kuñatkuko udegän-inik täñpeñ kuñat täkot;

⁶ ^t Jesu ini uwä Anutu itkuko upäñkañ wäpi biñam ikek Anutu udegän itta nämo nadäñkuk.

⁷ ^u Nämo inik! U wäpi biñam käbop peñpäj komen äma äworeñpäj watä äma jopigän ude itkuk.

⁸ ^v Komen äma iñam dapun terak äbäñkañ inita nadäwän äpani täñirän Nani täño mani buramiñpäj kädet peñ imiñkuko ugän ehutpäñ iwat yäpmäj kuñtängän kumäk-kumäki kañ-ahäñkuk. Täñkañ jop nämo kumbuk. U komi pähap nadäñpäj päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

⁹⁻¹⁰ ^w ^x Ude täñkuko unita Anututä imaka imaka kunum gänañ, kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken u kuduhtagän gwäjiñ äpmon imineñta Jesu yäpmäj päro punin-inik unu teñkuk. Teñpäj wäp ätu yärepmit moreñpäj wäp biñam ärowani-inik imiñkuk.

¹¹ ^y Unita imaka meni niked kuduhtagäntä kwawak ñode yäñahäneñ; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak! Ude yäñahäñirä Anutu Nan täño wäpi biñamtä punin-inik ärok täyon.

Komen äma bämopi-ken peñyäñek ude kuñatne

¹² ^z Unita notnaye, inä Anutu täño man buramik täkot. Näk inkät bok itkañ mani biñam täwerira buramik täñkuñ. Unita apiño inkät nämo itkamäj upäñkañ Jesu Kristo täño kädetta nadäñkañ gwäk pimiñpäj man buramik bian täk täñkuño udegän täk täkot. Täñkañ Anututä in inita biñam iwoyäñkuko unita nadäñpäj iñamiken umuntäñpäj nadäj dämiñpäj irit kodaki täño kädet iwat täkot. ¹³ ^a Nadäkañ? Anututä kädet ini gäripi nadäk täyak intä u iwatta bänepjin-ken gäripikät kehäromi bok pewän ahäk täkañ.

^t 2:3 Gal 5:26; Rom 12:10 ^s 2:4 1Ko 10:24,33 ^t 2:6 Jon 1:1-2, 17:5 ^u 2:7 2Ko 8:9;
Jon 1:14 ^v 2:8 Rom 8:3; Jon 10:17; Hib 5:8, 12:2 ^w 2:9 Apos 2:33; Efe 1:20-21; Hib 1:3-4
^x 2:10 Rom 14:11 ^y 2:11 Rom 10:9 ^z 2:12 Sam 2:11, 1Pi 1:17 ^a 2:13 Jon 15:5, 1Ko 12:6,
15:10, 2Ko 3:5, 1Te 2:13

¹⁴Unita imaka u ba u tänayän täkaŋ uwä bänep täga terak täneŋ. Mankät-mankät ba yänwawak terak nämo täneŋ. ¹⁵Ude tänayän täŋo uwä Anutu täŋo nanakiye ude, momijin nämo, siwoŋigän api itneŋ. Ude itkaŋ komen ämawebe gwäjiŋ ärowani, momi täŋpani u bämopi-ken peŋyänjek, guk ude kaŋ irut. ¹⁶Peŋyänjek ude itkaŋä irit kehäromi täŋo man inŋit dämiŋpeŋ kaŋ kuŋarut. Ude tänayän täŋo uwä Kristo täŋo äbäkäbäk kadäni-ken inta bänep oretoret pähap täga api täŋpet. Imata, epän pähap inken täŋkuro u täŋira jopi nämo täŋkuk yän api nadäwet.

^{17^b}Tänpakaŋ nägätna käwep api piwa kuneŋ. Upänkaŋ kumäkta nämo bitnätat. Nämo, nutpewä kumbero uwä nägätnatä intäŋo nadäkinikjin-kät awähutpäŋ Anututa ärawa täŋ-imikimik ude täŋpek. Ude täkta bänep täga nadätat unita inkät oretoret kaŋ täna! ^{18^c}Tänpakaŋ in udegän oretoret täŋpäŋ näkä nadätat udegän bänep pidäm nadäneŋ.

Timoti täŋo manbiŋam

¹⁹In jide itkaŋ yän nadäwa yänpäŋ unita Ekäni Jesutä ini nadänjirän Timoti inken iniŋ kireŋpewa api ärewek. Täŋkaŋ inken nanik manbiŋam kubä äbä näwerän nadänpäŋ bänep pidäm kaŋ täŋpa. ²⁰Nadäkaŋ? Ninken äma Timoti udewani kubä nämo itak. Äma uwä inta iyap takinik täk täyak. ^{21^d}Tän, äma mäyap-iniktä initagän nadäwätäk täŋpäŋ Jesu Kristo täŋo epänta nämo nadäk täkaŋ. ²²Tänpakaŋ Timoti täŋo mebäri u nadäkaŋ. Uwä nanakiyetä naniye täŋkentäk täŋ yämik täkaŋ udegän Ekäni täŋo Manbiŋam Täga unitäŋo epän täŋkentän namik täyak. ²³Unita näkken imaka u ba u ahäwayän täyak unita itpäŋ kaŋkaŋä kämi, Timoti api iniŋ kireŋpewa ärewek. ²⁴Tänpakaŋ Ekänitä nadän namänä kadäni käroŋi nämo itkaŋ api ärewet yän nadätat.

Epafroditus täŋo manbiŋam

^{25^e}Eruk, notninpak Epafroditus unita täwerayän. Näk täŋkentäkta wäyäkŋeŋira Epafroditus u iniŋ kireŋpewä wäpjin terak päbä täŋkentän namiŋkuk. Täŋkentäk ämana unitä täŋkentän namiŋpäŋ Anutu täŋo man meham täk täyak. Täŋpakaŋ u inken äneŋi iniŋ kireŋpewa ärekta nadätat. ²⁶Notninpak u käyäm täŋjirän manbiŋam nadänkuŋo unita inta nadäwätäk täŋ itak. Täŋkaŋ intä nadäwätäk täneŋo udetä in tabäkta bänepi kädäp ijiŋ itak. ²⁷Tänpakaŋ käyäm ähan nämo täŋkuk. Täŋi täŋpäŋ pära kumbuk. Upänkaŋ Anututä butewaki nadän nimiŋpäŋ täŋkentän iminjirän nämo kubuk. Kubuk yäwänä butewaki ärowani nadäwam unita nek bok täŋkentän nimiŋkuk yän yäyat. ²⁸U kaŋpäŋ bänepjin tägawekta ba näk udegän nadäwätäk ikek nämo kaŋ kuŋara yänpäŋ ŋodetä api tewa ärewek. ^{29^f}Unitä äreŋjirän bänep täga nadän iminjäŋ Ekänitä yänpäŋ not täŋ imineŋ. In äma udewani oraŋ

^b 2:17 Rom 15:16, 2Ti 4:6 ^c 2:18 Plp 3:1, 4:4 ^d 2:21 2Ti 4:10 ^e 2:25 Plp 4:18
^f 2:29 1Ko 16:16,18, 1Ti 5:17

yämik täkot. ³⁰Uwä Kristo täño epänta yänpänj gädäp kumbuk. In täño bägup yäpmänpänj watä epän täñ naminpänj gupita nämo iyap tarjuk.

Gup kädäta nadänjitna ärowani nämo täneñ

3 ^{1s} Eruk notnaye, man kubä yäwa. Ekänita yänpänj bänep pidäm terak kuñat täkot.

Ba man bian täwerani ugänpänj täwetta nämo gaña täyat. Nämo, man unitä watä täga it tamek. ^{2h} Täñkañ aña watäni itpeñ kuñat täkot! Uwä äma wakiinik, Anutu inamiken siwoñi itta gupi moräk madäkta yäk täkañ. U Juda täño бага man u iwatpänj ude uwä yäk täkañ. Upänkañ nämoinik nadän yämineñ. ³ⁱ Nämo! Gup moräk madäwani bureni-inik uwä nin. Ninä Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anutu iniñ orerani, ba Kristo Jesu terakgän oretoret täk täkamänj unita gup moräk madäwani bureni-inik itkamänj. Täñkañ nin ñode nadäk täkamänj; Imaka u ba u gupnintä täk täkamänj unitä Anutu inamiken täga nämo täñkentänj nimek.

^{4j} Imaka u ba u gup kädätä täñpewän Anutu inamiken siwoñi täga itne täñpänä Pol näk Anutu inamiken siwoñi-inik iram. Imata, näk gup kädä täño täñkentäk udewani mäyap yäput, äma kudup yärepmitkuro uwä ñode; ^{5k} Näk Isrel äma bureni, Benjamin täño äbotken nanik. Näk ahänpänj parira kepma 7 ude täreñirän gupna moräk madäwani. Bureni! Näk Juda äma pähap. Täñkañ бага man täño miñi, Parisi äma itkut. ^{6l} Baga man unita nadäkinik täñpänj unita gwäk pimiñpänj äbot täñpani täño iwan äma ude itkut. Ba näk Moses täño бага man kudup iwat moreñpänj siwoñi-inik ude itkut. Äma kubätä Moses täño бага man iwatpänj Anutu inamiken siwoñigän täga irän yäwänäku näk imaka, siwoñigän itet. Imata, näk бага man u iwatta gwäk pimiñpänj iwat täñkuronik.

^{7m} Upänkañ ude nämo! Bian imaka u ba unitä Anutu inamiken täñpewän siwoñi itat yän nadänjkuro unita apiño Kristota yänpänj nadänjira jopi täk täyak. ⁸⁻⁹ⁿ Ba ugän nämo. Apiño näk Ekänina Kristo unitäño mebäri kakiniñ täñpänj nadäwa inide kubä täk täyak. U imaka tägagämän-inik kubä unita imaka bian yänkut ba täñkuro unita nadäwa jirañ bureni-inik ude täk täyak. Näk Kristo yäpmänj wädänpänj u kwasikorayänj yänpänj imaka kuduhtagän jirañ yän yänpänj bitnäñ moreñkut. Apiño бага man iwatpänj Anutu inamiken siwoñi irit unita nadäwa bureni nämo täk täyak. Nämoinik! Anutu inamiken siwoñi irit kädet kubägän itak, u Kristota nadänj imikinik täktäk kädet.

^s 3:1 Plp 2:18 ^h 3:2 Sam 22:16,20; Rev 22:15 ⁱ 3:3 Rom 2:29 ^j 3:4 2Ko 11:18,21

^k 3:5 Luk 1:59; Rom 11:1, 2Ko 11:22; Apos 23:6 ^l 3:6 Apos 8:3 ^m 3:7 Mat 13:44,46

ⁿ 3:9 Rom 3:21-22

Kädet uterakgän Anututä ini Ämawebe siwoŋi yäj yäntäreŋ nimani. ¹⁰ Täjnpäkaŋ näk imaka kubäta nämo nadätat. Kristo-kät not täjnpäj kuŋattagän nadätat. Ba akukakuki täŋo kehäromi näkä terak ahäŋjirän komi nadäŋkuko udegän näkä yäpurärätpäj kaŋ nadäwayäj nadätat. ¹¹ Ude täjnpäj nadäk unitä iŋitpäj kumbuko udegän iŋitpäj kuŋattängän kumäj-kumäj-ken nanik akuŋkuko udegän äneŋi api akwet yäj nadätat.

Epmäget peŋ nimani u yäpmäkta bäräŋene

¹² Ƴode uwä näkŋata nämo yäyat; Baga pewani-ken ahäŋpäj epmäget uku yäput yäj nämo yäyat, ba Kristo-kät kwasikot-inik täjnpäj kuŋat täyat yäj nämo yäyat. Nämo, jop Kristo Jesutä näk inita nämagutkuko unita epmäget u yäpmäkta ehutpäj kädet-ken bäräŋek täyat. ¹³ Unita notnaye, näkŋata epmäget u bian yäput yäj nämo nadätat. Upänkaŋ Ƴode uwä täk täyat; Imaka bian nadäŋkut ba täŋkuro u mäde ut yämik täyat. Täjnpäj imaka iŋamna-ken itak u yäpmäkta gwäk pimiŋpäj bäräŋek täyat. ¹⁴ Buren! Anututä Jesu Kristota yäjnpäj kunumta biŋam nämagutpäj бага pewani-ken epmäget peŋ namiŋkuko u kaŋ-ahäwetta dapunatä kaŋit-kaŋit bäräŋetat.

¹⁵ Täjnpäkaŋ ämawebe nadäk-nadäk täga yäpmäj kuŋat täkaŋ inä, nadäk-nadäk näkä yäŋahätat Ƴo udegän nadäŋpeŋ kuŋatne. Täŋ, in ätutäwä nadäk inigän kubä iŋit täkaŋ uwä Anututä bänepjin-ken peŋyäŋeŋirän api nadäwä täreneŋ. ¹⁶ Unita kädet iwat yäpmäj äbumäŋo ugän kaŋ iwat yäpmäj kuna!

¹⁷ Eruk notnaye, näk intäjukun kuŋkaŋ kädet näkä täjnpäj täwoŋäreŋ täyat ugän kaŋ täjnpüt. Ba äma ätutä näkŋo kädet iwarirä yabäŋpäj-nadäk täkaŋ udegän kaŋ täjnpüt. ¹⁸ Täjnpäkaŋ äma ätuta täwetkuro u äneŋi konäm butewaki terak täwetat; U Kristo kumbuko unitäŋo manbiŋamta iwan täjnpäj kuŋat täkaŋ. ¹⁹ Äma udewani uwä paot-paotta biŋam yäwani. Gupi täŋo gäriptä ärowani täŋ yämik täyak. Ba imaka mäyäk ikeŋta bänep täga pähap nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäki imaka kome terak nanik unitagän pek täkaŋ. ²⁰ Täjnpäkaŋ ninäwä komenin kujat uwä kunum unita uken nanik Ekäni Jesu Kristotä äpäŋpäj nimagurekta oretoret terak itsämäŋkamäj. ²¹ Täŋkaŋ Kristo unitä äma ba imaka kuduptagän yäpmäj äpäŋpäj ini gämori-kengän äbot kubägän yepmaŋpekta kehäromi pat imitak. Täŋkaŋ kehäromi unitä gupnin parawani yäpmäj äyäjutpewän iniken gupi ude, peŋyäŋek wärani nitek api äworene.

° 3:10 Rom 6:3-5; Rom 8:17; Gal 6:17 Ƴ 3:11 Apos 4:2; Rev 20:5-6 Ƴ 3:12 1Ti 6:12,19; Apos 9:5-6 Ƴ 3:14 1Ko 9:24 Ƴ 3:15 1Ko 2:6 Ƴ 3:16 Gal 6:16 Ƴ 3:17 1Ko 4:16, 1Te 1:7, 1Pi 5:3 Ƴ 3:18 1Ko 1:23; Gal 6:12 Ƴ 3:19 Rom 16:18; Rom 8:5-6 Ƴ 3:20 Efe 2:6,19
Ƴ 3:21 Rom 8:29, 1Ko 15:28, 1Ko 15:43-53

4 ^{1z} Unita notnaye, näkŋo man u nadänkaŋ Ekäni terak kwasikotpän kehäromigän kuŋat täkot. Bänepnatä inta nadäk täyat u inide kubä. Ba in uwä gwäki tagagämän kubä Anututä namitak ude bumik unita inta yänpän bänep oretoret terak kuŋat täyat.

²Tänpakaŋ wanotninyat Yuodia kenta Sintike, ek Ekänita yänpän bänep kubägan penpän kuŋat takon. ^{3a} Tänpakaŋ notnapak täŋkentäk ämana, gähä webe yarä u yabän yäwariri siwonigän kuŋat takon. Imata, webe yarä u ba Klemen-kät notnaye ätu ukät Ekäni täŋo Manbiŋam Täga u yänahäkta täŋkentän naminŋkuŋ. Unitäŋo wäpi kudän, irit kehäromi täŋo buk terak kudän täwani.

Yänpidäm-pidäm man

^{4b} Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Ekänita yänpän bänep oretoret nadänpen kuŋat takot. Äneŋi udegän yäkgän täŋpa; Oretoret täk takot! ^{5c} Tänpakaŋ Ekäni täŋo äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita äma inamiken äma kwini täŋo kädet iwat takot. ^{6d} Täŋkaŋ imaka u ba unita nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo inik, bänepjin-ken nadäk ba man jide pätak u Anutu-ken yänahänpän iwet takot. Täŋkaŋ yänapik manjin uwä bänep täga terak yänapik takot. ^{7e} Ude täŋkaŋ Anututä bänepnin-ken bänep pidäm pewän ahäk täkaŋ unitä bänep nadäk-nadäkjinta watä irirän Kristo Jesu kwasikotpän bätakigän täga api kuŋatneŋ. Bänep pidäm Anututä bänepnin-ken pewän ahäk täkaŋ uwä säkgämän, inipärik kubä, komen ämatä nadäwä tärenaŋi nämo.

^{8f} Tänpakaŋ notnaye, man kubä ŋode täwetat; Imaka tägatäga ŋodetagan nadänpen kuŋat takot; Imaka bureni-inik, imaka mäyäki nämo, imaka siwonigän kudupi paki-inik, imaka säkgämän, ba kädet mebäri mebäri unita tagagämän yän yäk takamän. Nadäk-nadäkjin imaka udewani terakgan penpän kuŋat takot. ^{9g} Ude täŋkaŋ näk imaka tänpän-täwonärek ba täwetpän täwonärek täŋira kanpän nadäk täŋkuŋo ugänpän täŋ yäpmän kuŋat takot. Tänpakaŋ Anutu bänep pidäm mähemitä inkät bok api itneŋ.

Pol bänep täga nadänjuk

¹⁰Eruk notnaye Ekänita oretoret pähap täyat uwä ŋode; In kadäni karoŋi nabän äwaräkuk bumik täŋ yäpmän äbätängän apiŋo näka äneŋi nadän naminpän täŋkentän namik täkaŋ. Täŋkaŋ in näka nadänkuŋo upänkaŋ imaka täŋkentän namikta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ käwep. ^{11h} Näkŋata butewaki nadänpän nämo yäyat. Nämo, waki ba täga ahän

^z 4:1 1Te 2:19-20 ^a 4:3 Sam 69:28; Luk 10:20; Rev 20:12 ^b 4:4 Plp 3:1

^c 4:5 Hib 10:25,37; Jem 5:8-9 ^d 4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2 ^e 4:7 Ais 26:3; Jon 14:27;

Kol 3:15 ^f 4:8 Rom 12:17 ^g 4:9 Rom 16:20, 1Ko 14:33, 1Te 5:23 ^h 4:11 1Ti 6:6

namik täkaŋ uken nadäwätäk-kät nämo, bänep täga terakgän itta epäni tänpän nadäwa tärekaŋ. ¹²Unita jäwäri ba tujumna nitek irero upänkaŋ unita nadäwätäk nämo täk täyat. Ketemna nitek ba nakta jop iret, ba tujumna nitek ba tujumta jop irero upänkaŋ bänep tagagän nadänpän iret. Kadäni tagaken ba kadäni wakiken kwikinik irit unitäŋo mebäri nadän moretat. ¹³ⁱ U imata? Kehäromi namani Kristo unitäŋo kehäromi terak imaka imaka täga tänpet. ¹⁴Upänkaŋ intä näk komi bäräpi terak irira täŋkentän namiŋkuŋo unita inta säkgämän nadätat.

¹⁵^j Täŋkaŋ Pilipai äbot tänpäni in ŋode nadäk täkaŋ; Ekäni täŋo man yäput peŋkut-ken uken Masedonia kome pewayän täŋira äbot tänpäni kome ätuken naniktä nabän äwaräkuk täŋkuŋ. Täŋirä inkätgän namiŋgamiŋ tänpäŋ kuŋatkumän. ¹⁶Bureni, Tesalonaika yotpärare-ken irira in täŋkentän namikta näka iron ätu pewä äbäk täŋkuŋ. ¹⁷Moneŋ tujum ätukät kaŋ namut yänpän nämo yäyat. Nämo, gwäki täga kunum täŋo käwut-ken nanikpän täŋigän kaŋ ahän tamän yänpän yäyat. Mebäri unita täŋkentäk epän u pen kaŋ tänpüt yän nadätat. ¹⁸^k Tänpäkaŋ näk imaka kubäta nämo wäyäkŋetat. Nämo, notjinpak Epafroditustä iron inken nanik namiŋirän täŋbumbum äma ude bumik itat. Intä näka täŋ namiŋkuŋo unita nadänira Ekänita gupe käbäŋi nitek ijiŋ imani bumik täyak. Anututä unita nadäwän säkgämän-inik kubä täkaŋ. ¹⁹Tänpäkaŋ Anutunatä tujumi säkgämän-inik, iniken peŋyänek ikek, Jesu Kristoken buŋärani uken nanikpän api tepmän towik tänppek. ²⁰Unita Anutu naninken oretorettä oretoret pat yäpmän kuk täyon. Bureni!

Yäŋtärek man

²¹Eruk, in mena jinom yäpmänpän Anutu täŋo kudupi ämawebe Kristo Jesuta biŋam täkaŋ u oretoret manna kaŋ yäwerut. Ba äbot tänpäni notjiye näkkät itkamän ŋo udegän oretoret man täwetkaŋ. ²²^l Täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kuduŋtagän ba äbot tänpäni Sisatä yotken epän täŋ imik täkaŋ u imaka, oretoret man tewä ärekaŋ. ²³Tänpäkaŋ Ekäni Jesu Kristo täŋo bänep irontä bänepjin täŋ-meham täyon.

ⁱ 4:13 2Ko 12:10, 2Ti 4:17 ^j 4:15 2Ko 11:9 ^k 4:18 Plp 2:25; Ese 20:41; Efe 5:2

^l 4:22 Plp 1:13

Kolosi

Kristo ini kubä unitägän ämawebe wakiken nanik täga yämagurek

1 ^{1-2 a b} Näk Pol, Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Tänpäkañ notninpak Timoti-kät nektä Kolosi komeken Kristo-kät kwasikorani, Ekäni täño ämawebe notniye inta man kudän ño tänpän tamikamak. Täñkañ Anutu nanin-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Bänep täga man

³Ninä Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani uken kadäni kadäni inta yänpän yänpäk täkamän. In täño manbiñam nadänkumäño unita inta yänpän bänep täga man wari wari iwet täkamän. ⁴⁻⁵In Kristo Jesu nadän imikinik täk täkañ ba äbot tänpäni ämawebe-ken bänep iron täñ yämik täkañ unitäño manbiñam nadänkumän. Ude täk täkañ uwä omäk tägagämän kunum gänañ inta biñam pewani unita yänpän ude täk täkañ. Tänpäkañ Jesu täño manbiñam bureni u inken täwetpäñ täwoñärek täñjä imaka tägagämän unitäño manbiñam nadänkuñ. ⁶Ba in-tägän nämo nadänkuñ. Nämo, Manbiñam Täga u komeni komeni ahän yäpmän kuñkañ bureni pewa ahän-bumbum täñ yäpmän kuyak. Täñkañ bureni u inken udegän ahäk täkañ. Inä Anutu täño orakorak unitäño biñam bureni u nadäwä tärewäpäñ bänepjin-ken peñpäñ yäpmän kuñatkuñotä pen yäpmän kuñat täkañ. ⁷Tänpäkañ Jesu täño manbiñam u notninpak bureni Epafra unitä täwetpäñ täwoñärenkuk. Notninpak uwä Kristo täño watä äma tägagämän kubä. U täñkentän nimiñpäñ inken epän täk täyak. ⁸Tänpäkañ Munapiktä inken bänep iron kädet pewän ahänkuño unitäño manbiñam niwetkuk.

^a 1:1 Efe 1:1 ^b 1:2 Rom 1:7

9^c Nin manbiŋam u nadānpāŋ uterakgān yāput peŋpāŋ kadāni kadāni Anututā tāŋkentāŋ tamikta yāŋapik man ŋode yāk tākamāŋ; Kudupi Munapiktā bānep nadāk-nadākjin taŋi pewān ahāŋ tamiŋirān Anutu tāŋo mebāri kaŋpāŋ nadākinik kaŋ tāŋ yāpmāŋ kut. Ude tāŋkaŋ kādet unitā gāripi nadāk tāyak u ketinik nadāwut yāŋpāŋ yāŋapik tākamāŋ. 10^d Ba ŋode imaka yāŋapik tākamāŋ; Intā irit kuŋat-kuŋat Ekānitā ini gāripi nadāk tāyak ugānpāŋ iwarirā gāripi nadāwān. Tāŋpāŋ epān tāga mebāri mebāri tāŋtāŋ kuŋarirā unitāŋo bureni kaŋ ahāwut. Ba Anutu tāŋo mebāri yāŋpāŋ-nadāk tāŋ yāpmāŋ kuŋirā taŋi kaŋ tāgawān. 11^e Tāŋpākaŋ Anutu kehāromini pāhap inide kubātā tāŋ-kehāromtaŋ tamekta yāŋapik man yāk tākamāŋ. Ude tāŋ-kehāromtaŋ tamiŋirān ehutpāŋ nadākinikjin nāmo pewā putārewākaŋ bārāpi ahāŋ tamāwā u gānaŋ oretoret terak kwikinik itsāmneŋ. 12^f Ude tāŋkaŋ nanin uwā bānep tāga man iwet tākot. U imata, Nanin uwā tuŋum tāga kāmi yāpmākta yāwani u kaŋ-ahānetta nin yāpān-tāgawāpāŋ nipmaŋkuko unita. Tāŋ, imaka tāgagāmān u ekāni tāŋo āmawebe peŋyāŋeki gānaŋ kuŋarani ātu ukāt api kaŋ-ahāne. 13^g Anutu u bipmāŋ urani māhemi tāŋo kehāromiken nanik ketāreŋpāŋ nanaki bānepi gāmāni tāŋo kaŋiwat yewani gānaŋ nipmaŋkuk. 14^h Nanaki unitā wakinin tāŋo kowata yāpmānpāŋ mominin ārut moreŋ nimiŋkuk.

Kristo u intājukun-inik itak

15ⁱ Tāŋpākaŋ Anutu āmatā nāmo kawani unitāŋo iŋam-dapun bureni uwā Jesu Kristo kwawak ahāŋkuko u. U imaka kuduŋtagān tāŋo intājukun āma ude kuŋatkuŋotā pen kuŋatak. 16^j Tāŋkaŋ u keru terak imaka kuduŋtagān ahāŋ moreŋkuŋ. Imaka kunum gānaŋ ba kome terak, imaka kānaŋi ba nāmo kānaŋi, imaka ārowani, ba imaka wāpi biŋam ba kehāromi nitek u kuduŋtagān tāŋpāŋ yepmaŋkuk. Tāŋpākaŋ imaka kuduŋtagān u keru terakgān ahāŋkuŋ, ba u kuduŋtagān watā epān tāŋ imikta yāwani. 17^k Tāŋkaŋ imaka kuduŋtagānta intājukun tāŋ yāmik tāyak ba unitāŋo meham terak itkuŋotā itkaŋ.

18^l Tāŋpākaŋ Kristo ini uwā nadākinik tāŋpani ābot pāhap tāŋo gwāki ude irirān ābot tāŋpani uwā Kristo tāŋo gupi ude. Tāŋkaŋ Kristo uwā ābot pāhap unitāŋo doni-inik. Uwā āma intājukun-inik kumbani-ken naniktā akwani. Ude tāŋpāŋ ini kubā-tāgān imaka kuduŋtagān tāŋo intājukun ude itkuŋotā itak. 19^m U imata, Anututā nadāŋ imiŋirān iniken tāktāk ba mebārini kudup u Nanakiken tokŋeŋ patak. 20ⁿ Tāŋpākaŋ

^c 1:9 Efe 1:9,16,17; Plp 1:9 ^d 1:10 Plp 1:27; Efe 2:10 ^e 1:11 Efe 1:19, 3:16

^f 1:12 Efe 1:11,18 ^g 1:13 Luk 22:53; Efe 2:2 ^h 1:14 Efe 1:6,7 ⁱ 1:15 2Ko 4:4;

Jon 1:18 ^j 1:16 Jon 1:3,10 ^k 1:17 Jon 1:1, 8:58 ^l 1:18 Efe 1:22-23; Apos 26:23; Rev 1:5

^m 1:19 Jon 1:16; Kol 2:9 ⁿ 1:20 Efe 1:10, 2:16; Rom 5:1; Efe 1:7, 2:13, 1Jo 2:2

Anututä nadäk tawaŋ ɲode peŋkuk; Nanakna terak imaka kome terak ba kunum gänaŋ päke u kudup näkɲata biŋam äneŋi kaŋ täŋput yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋkuko unita topmäk-topmäk kubägän pewän ahäkta nanakitä päya kwakäp terak nägäri piwän kuŋkuŋ.

²¹° Täŋpakaŋ inä bian Anutu mäde ut imiŋpän injingän kuŋat täŋkuŋonik. Nadäk-nadäkjin ba täktäkjin waki unitä Anututa iwan täŋ imik täŋkuŋonik. ²²° Ude täŋpeŋ kuŋat täŋkuŋo upäŋkaŋ Kristotä gup tohari nitek ahäŋpän päya kwakäp terak kumbuko uterak inä Anutu inikät bänep kubägän ude kuŋatta tämagutkuk. Ude täŋkuko uwä intä iŋamiken kudupi kuräki, momi nämotä kuŋatneŋta tepmaŋkuk. ²³° Ude unita in nadäkinikjin kehäromigän iŋitpän kaŋ irut. Täŋpän Manbiŋam Täga nadäŋkuŋo unitä imaka täga ninta nimikta yäwani u bureni-inik api yäpneŋ yäŋ täwoŋäreŋirän bureni yäŋ nadäk täkaŋ. Eruk nadäk kehäromi iŋit täkaŋ u pewä paotneŋo udetä nadäkinikjin täŋkehärom taŋpän itneŋ. Täŋpakaŋ manbiŋam uwä in-tägän nämo nadäŋkuŋ. Nämo, äma äbori äbori komeni komeni yäwet yäpmän kwani. Pol näkä unita watä äma ude kuŋat täyat.

Pol äbot täŋpanita yäŋpän epän pähap täŋkuk

²⁴° Näk inta yäŋpän komi bäräpi punin terak kuŋat täyat unita nadäŋjira säkgämän täk täyak. Imata, Kristotä äboriye, iniken gupi u täŋkentän yämikta komi yäput peŋpän nadäŋkuko u nämo täreŋkuk bumik. Ude unita Pol näkä täŋkentänjira komi u näkä terak kaŋ tärewän yäŋ nadäk täyat. ²⁵° Nadäkaŋ? Näk Anutu täŋo man tawaŋ terak Kristo täŋo äbot pähap unitäŋo watä kuŋatpän inken Ekäni täŋo manbiŋam kudup täwetpän täwoŋäreŋ täkta yäŋ namani. ²⁶° Man u yäput peŋpän käbop it yäpmän äbäŋirän ämawebe bian it yäpmän äbuŋo u nämo nadäŋkuŋ. Upäŋkaŋ kadäni ɲokengän nadäk bian käbop itkuko u Ekäni täŋo ämawebeniye yäŋahäŋpän niwerani. ²⁷° Bureni, iniken gäripi terak Anututä nadäk käbop itkuko u ämawebeniye kwawak yäŋahäŋpän niwetkuk. Täŋpän nadäk bureni pähap, säkgämän-inik, guŋ ämawebe äbori äbori täŋkentäktä yäŋkwawak täŋkuko uwä ɲode; Kristo u bänepjin-ken itak. Täŋpän bänepjin-ken itak unita imaka imaka tägagämän kunum gänaŋ intä yäpmäktä iwoyänkuko u bureni-inik api yäpneŋ.

²⁸⁻²⁹° ^v ^w Mebäri unita ämawebe kuduŋtagän Kristo täŋo mebäri yäŋahäŋpän yäwet täkamän. Täŋkaŋ man kädet mebäri mebäri iwatpän jukuman yäwerit, bänep pidäm man yäwetpän yäwoŋäreŋ täk täkamän.

° 1:21 Rom 5:10; Efe 2:12, 4:18 ° 1:22 Efe 2:14-16; Efe 5:27 ° 1:23 Efe 3:17; Hib 3:14; Mak 16:15, 1Ti 3:16 ° 1:24 Efe 3:13 ° 1:25 Efe 3:2,7-8 ° 1:26 Rom 16:25-26; Efe 3:3-5,9-10 ° 1:27 Efe 1:18, 1Ti 1:1 ° 1:28 Efe 4:13 ° 1:29 Efe 3:7,20; Plp 4:13

Tänpäkaŋ ämawebe u kudup Kristo terak äma bureni tänjirä Anututa iniŋ kirenayäŋ nadänpäŋ unita kehäromi pähap Kristotä nimik täyak uterak ehutpäŋ epän u täŋ-dämik takamäŋ.

2 ¹Eruk ŋode täwera nadäwut; In ba Laodisia komeken nanik ba ämawebe ätu iŋamna dapun nämo nabäwani, unita komi kwini nämo nadäk täyat. ^{2x} Komi epän täk täyat u bänepjin täŋkehärom takta ba äbot täŋpani notjiye-kät bänep iron terak kowat-kwasikorän tänpäŋ kuŋatta u täk täyat. Ba intä nadäk säkgämän yäpmäŋirä unitä nadäkinikjin täŋ-kehäromtak täyon yäŋ nadäk täyat. Ba Anutu täŋo man bureni käbop nanik kwawak ahäŋkuko unitäŋo mebäri ket nadäwä tärek täkot yäŋ nadäk täyat. Tänpäkaŋ Kristo ini uwä man bureni käbop itkuko unitäŋo mebäri. ^{3y} Ukenä nadäk-nadäk siwoŋi ba nadäwä tärek-tärek Anutu-ken nanik u kudup tokŋek it moretak.

Äma täŋo man jopi nämo nadäneŋ

^{4z} Tänpäŋ äma kubätä in yäŋ-täkŋarani tänpäŋ bänepjin tänpä wanenŋta man ŋowä yäyat. ^{5a} Näk inkät nämo itkamäŋ upäŋkaŋ bänepnatä inta juku piŋpäŋ nadäŋ tamik täyat. Täŋkaŋ in täŋkentäk säkgämän kowata kowata tänpäŋ Kristota nadäŋ imikinik kehäromigän tänpäŋ kuŋat täkaŋ unita bänep oretoret nadätat. ⁶ Tänpäkaŋ in Kristo Jesutä Ekäni täŋ tamekta imagutkuŋo unita ukät kowat-kwasikorän tänpäŋ kuŋat täkot. ^{7b} Ude tänpäŋ Kristo uterak jäwänjin pewä äpmonpänpäŋ yeŋkehärom täkot. Ude tänpäŋ nadäkinik täktäk kädet täwetpäŋ täwoŋärek täŋpanitä bänepjin täŋmeham taŋirän kuŋat täkot. Täŋkaŋ bänep oretoret pen täŋ imiŋ yäpmäŋ ärok täkot.

^{8c} Tänpäkaŋ äma kubätä nadäk-nadäk jopi ba yäŋ-yäkŋarani man terak täwetpäŋ täwoŋärek täŋirän kädet siwoŋi kakätäneŋta nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täkot. Man udewani uwä ämaken nanik, äbek ora täŋo kobap man. Uwä kome terak imaka kehäromi nitek uterak wohutpäŋ yäk täkaŋ, u Kristoken nanik nämo. ^{9d} Nadäkaŋ, Kristo tohari gupi nitek ahäŋkukotä itak. Kristo uterak Anutu täŋo täktäk ba mebäri-inik tokŋek pat imitak. ^{10e} Unitä imaka imaka kehäromi nitek unita intäjukun-inik täyak. Ukät kowat-kwasikorän tänjirä Anututä irit bureni intä terak tokŋek peŋ tamŋkuko itak. ^{11f} Tänpäkaŋ Kristo tubeŋ kuŋpäŋ itkuŋ-ken uken Juda kädet iwatpäŋ gupjin moräk bureni nämo madäŋkuŋ. Nämo, gup moräk madäk-madäk mebäri kubä yäpuŋ. U ŋodeta yäyat; Ämatä gupi moräk madäk täkaŋ ude, Kristotä bänep nadäk-nadäkjin biani u madäŋ däkŋeŋkuk. ^{12g} Tänpäkaŋ ume ärutkuŋ-ken uken Kristo-

^x 2:2 Efe 3:4,18; Kol 1:26 ^y 2:3 Ais 45:3, 1Ko 1:24,30; Efe 3:19 ^z 2:4 Rom 16:18; Efe 5:6; Kol 2:8 ^a 2:5 1Ko 5:3 ^b 2:7 Efe 3:17; Efe 2:20-22 ^c 2:8 Kol 2:3 ^d 2:9 Jon 1:14,16 ^e 2:10 Efe 1:21-22 ^f 2:11 Rom 2:29 ^g 2:12 Rom 6:4; Efe 1:19-20; Kol 3:1

kät kowat-kwasikorän täŋkuŋ. Täŋkuŋo unita Anututä inä Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Täŋpakaŋ inä Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäŋ akuŋkuko unitäŋo kehäromi pähapta nadäkinik täŋkuŋo unita kadäni ume yäpuŋ-ken uken Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ tepmaŋkuk. ^{13^h} Bian inä guŋ, Juda täŋo бага man nämo iwarani, ba momi mäyap täŋpäŋ kumbani ude bumik kuŋarirä Anututä momijin peŋpäŋ Kristo-kät bok täŋpän kodak taŋkuŋ. ^{14ⁱ} Juda täŋo бага man kudän täwani unitä iwan täŋ tamiŋkuk. Uwä momijin kubäkubä kwawak ude pewän ahäwäpäŋ mankenta biŋam tepmaŋkuk. Upäŋkaŋ Jesutä momijin бага mantä yäŋahäŋkuko u kuduŋtagän päya kwakäp terak urirän paotkuŋ. ^{15^j} Täŋpäŋ ugän nämo; Jesutä päya kwakäp terak kumbuko uterak mäjo wära kehäromi nitek ba imaka kuduŋtagän kehäromini nitek u kehäromini kudup yäyomägatkuŋ. Kehäromini yäyomägatkaŋ wi yäwatpäŋ mebäri ni kwawak peŋirän imaka jopi ude äworeŋkuŋ.

Äma täŋo бага man nämo iwatneŋ

^{16^k} Unitä äma kubätä ume ketemta jop irit ba komepak kodakita orekirit ba orek nämo itta ba Sabatta yäjiwät man täwetpäŋ taniŋ wärät täkaŋ u nämo nadäŋ imineŋ. ^{17^l} Baga udewani uwä imaka bureni kämi ahäkta yäwani unitäŋo wärani bumikgän. Upäŋkaŋ imaka bureniwä Jesuken ahäŋkuko pätak. ¹⁸ Täŋpakaŋ äma udewani kubätä man ayäbu kända käwanipäŋ yäŋahäŋirän ba in injinta äpani nadäŋpäŋ aŋero yäniŋ oretta täwerirän man udewanita bureni yäŋ nadäŋpäŋ nadäkinikjin pewä putärewäpäŋ gwäki yäpmäkta täŋpä wanenŋta. Butewaki, äma udewani uwä äma täŋo nadäk jopi iwatkaŋ ehäritä inita nadäŋirä ärowani täk täkaŋ. ^{19^m} Äma udewani Kristo nämo tubeŋ kuŋkaŋ meni-tägän jop yäŋ-täknat täkaŋ. Nadäkaŋ? Kristo uwä äbot täŋpani täŋo gwäknin pähap. Täŋkaŋ äbot täŋpani nin uwä Kristo täŋo gupi ude. Gupi u towiŋirän kehärom täŋpäŋ Anutu täŋo nadäk uterakgän taŋigän tägak täyak. Täŋ, äma udewani uwä Kristo peŋpäŋ iniken nadäk terak kuŋarani.

²⁰ Eruk, inä Kristo täŋo kumäk-kumäki yäpurärätpäŋ kome täŋo mäjo ba imaka mäde ut yämiŋkuŋopäŋ mebäri imata kome ŋonitäŋo mähe mi bumik täŋpäŋ unitäŋo бага man mebäri mebäri iwaräntäk täkaŋ?

²¹ Man u ŋode yäk täkaŋ; U iŋirentawä! U naŋpentawä! U yäpentawä!

^{22ⁿ} Täŋpakaŋ imaka u ba u yäjiwät täkaŋ uwä bäräŋeŋ paotta yäwani. U ämatä iniken nadäkpäŋ yäŋpäŋ-täwoŋärewani. ²³ Täŋkaŋ kaŋpäŋ ŋode nadäneŋ; Baga man udewani täga täŋkentäŋ nimek yäŋ nadäneŋ. Ba unita nadäŋirä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täneŋ. U gup yäpmäŋ

^h 2:13 Efe 2:1,4-5 ⁱ 2:14 Efe 2:14-16, 1Pi 2:24 ^j 2:15 Kol 1:13 ^k 2:16 Rom 14:1-12

^l 2:17 Hib 8:5, 10:1 ^m 2:19 Efe 2:21; Efe 4:15-16 ⁿ 2:22 Ais 29:13; Mat 15:9

äpäk-äpäk kädet bureni niwojäreka täkaŋ yäj nadäneŋ. Ba u komi epän Anututä gäripi nadäk täyak unitäŋo kädet niwojäreka täkaŋ yäj nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämotä nämoinik! Imaka udewani uwä bureni nämö. Uwä gup täŋo kaŋgärip ba nadäŋ gärip kädet waki u däpmäkta kehäromini nikek nämö. Nämoinik!

Kristo terak bänep kodaki iritta man

3 ^{1°} Täŋpäkaŋ inä Anututä Kristo-kät bok yäpmäj akuŋkuko unita kunum täŋo tuŋum, Kristotä Anutu dubini-ken intäjukun itak-ken itkaŋ u yäpmäkta gwäk pimik täkot. ^{2°} Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäkjin kunum gänaŋ imaka säkgämän itkaŋ unitagän pewä kuk täyon, kome terak imaka itkaŋ uterak nämö penen. ^{3°} Imata, in kumbuŋo unita. Kumäŋirä iritjin bureni uwä Kristo-kät kwasikorirän Anututä käbop peŋkuko ini watäni it täyak. ^{4°} Eruk, iritnin täŋo mebäri bureni Kristo unitä äneŋi ahäŋirän in udegän kuduptagän ukät bok, iniken peŋyäjek epmäget kudän ikek api ahäneŋ.

⁵ Unita yänpäj kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba nadäk-nadäk waki u kudup utpäj kaŋ yejämbut! U ŋodeta yäyat; Kubokäret, kaŋgärip nadäŋ gärip waki, ba imaka imakata ämäŋi täktäk. Nadäkaŋ? Ämäŋi täktäk uwä anutu jopita gwäjiŋ äpmoŋ imik-imik udewanigän. ⁶ Täŋpäkaŋ imaka udewanita yänpäj Anututä kokwawak pähap api pewän ahäwek. ⁷ Nadäkaŋ, inä bian kome ŋonitäŋo nadäk terak itkuŋ-ken uken imaka u iŋit yäpmäj kuŋat täŋkuŋonik. ^{8°} Unita apiŋo imaka päke u mäde ut yämut. Kokwawak, bänep kubit, nadäwäwäwä, yänpäj-kaŋiwat ba me yäkyäk u kudup peŋ moreneŋ. ^{9-10°} Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiye jop yäkŋat-yäkŋat nämö täneŋ. Nämoinik, inä bänep bianjin täŋo kudän yejämäŋ moreŋpäŋ bänep kodakipäj tek ude wädäwä äroŋkuŋo unita. Täŋpäkaŋ bänep kodakijin uwä Anututä ini pewän ahäwani unita Anututä bänep kodakijin uwä ini bumikgän ahäkta täŋkodak täk täyak. U näkŋo mebärina kaŋpäŋ nadäkinik täŋput yänpäj ude täk täyak. ^{11°} Ude unita inigän inigän, närepmirek-gärepmirek paotkuk. Grik nanik ba Juda nanik, gupi moräk madäwani ba gupi moräk nämö madäwani, iwoni nanik ba bipi nanik, watä epän äma jopi ba tuŋum äma, nin kuduptagän Kristotä gwäknin ude itpäj imaka kuduptagän uwäk täk täyak.

^{12°} Eruk, in Anututa biŋam täŋpani, ini-tägän bänep iron täŋ tamiŋpäŋ yäpmäj daniŋkuko unita kudän ŋode täŋpen kuŋat täkot; In notjiyeta butewaki nadänpäj täŋkentäj yämik täkot. Täŋkaŋ injinta nadäŋirä äpani täŋpöpäj notjiyeta kokwawak bäräneŋ nämö nadäŋ

° 3:1 Kol 2:12; Mak 12:36, 16:19; Efe 1:20 ° 3:2 Mat 6:33 ° 3:3 Rom 6:2, 2Ko 5:14

° 3:4 Plp 1:21, 1Ko 15:43, 1Jo 3:2 ° 3:8 Efe 4:25-31, 5:4 ° 3:9 Efe 4:22,25 ° 3:10 Efe 4:24

° 3:11 Gal 3:28 ° 3:12 1Pi 2:9; Efe 4:2,32

yäminej. Nämo, bänep kwini terak oraŋ yämik täkot. ^{13^x} Täŋkaŋ bämoŋjin-ken yänwawak ahänjirän momi pekpek täk täkot. Ekänitä momi peŋ tamijukuko udegän täk täkot. ^{14^y} Täŋkaŋ bänep iron kädet bureni iwat täkot. Kädet unitä kädet päke u kuduŋtagän yärepmit morek täyak. Bänep iron täktäk unitä kädet täga ätu täŋ-meham taŋjirän in bämoŋjin-ken bänep kubägan terak säkgämän irit pewän ahäk täkaŋ. ^{15^z} Täŋpakaŋ bänepjin täŋo yäma dārirā bänep pidām Kristoken naniktā intājukun it tamijpāŋ bänep nadāk-nadākjin-ken kaŋiwat epän täk täyon. Nadākaŋ? In bänep pidām uterak itta Anututā yän-pābā äbot kubägan tepmaŋkuk. Täŋpakaŋ imaka u ba unita yänpāŋ Anututa bänep täga nadāŋ imik täkot. ^{16^a} Täŋkaŋ Kristo täŋo mantā bänepjin-ken tokŋek pat täyon. Kristo täŋo mantā bänepjin-ken tokŋek ude parirän nadāk-nadāk täga terak notjiye täŋo bānepi täŋkehārom takta yāwetpāŋ yāwoŋārek täŋit kap mebāri mebāri tek täkot. Kap Sam terak tewani, ba Ekāni inij oretoret kap ätu ba kap ätu Munapiktā bänepjin-ken pewän ahāwani u Anututa bänep täga nadāŋ imijpāŋ tek täkot. ^{17^b} Täŋkaŋ imaka u ba u yäk täkaŋ ba täk täkaŋ u kuduŋtagän Ekāninin Jesu u nadāŋ imijpāŋ täk täkot. Ude täŋpāŋ Jesu wāpi terakgän Anutu Nan bänep täga nadāŋ imikinik täk täkot.

Nāda miŋi nani täŋo irit

^{18^c} Eruk, webe, in äpjiye gāmori-kengän kuŋat täkot. Ekānita biŋam täŋpanitā ude täŋpāwā api tägawek. ^{19^d} Täŋpakaŋ āma, ināwā webejiyeta nadāŋ yämikinik täŋpāŋ komi mebāri mebāri nämo yäminej. ^{20^e} Täŋpakaŋ ironjironji, inā meŋjiye nanjiyetā man yänjirā mani buramik-inik täneŋ. Ude täŋjirā Ekänitä tabāwän gāripi nitek api täk täneŋ. ^{21^f} Täŋpakaŋ nan, inā äpetjiye nanakjiye man jāpi ba yāniŋ wārāt man yāwettāko bānepi täŋpā wawāpāŋ nadāŋ bārāp terak nämo kuŋatneŋ.

Intājukun āma ba watā āmaniye jopita man

^{22^g} Āma täŋo epän watā āmaniye, inā intājukun āmajiye täŋo man kudup buramik täkot. Täŋkaŋ intājukun āmajiye injamiken epän täŋpani yän niwerut yänkaŋ tänyākŋarani nämo täneŋ. Nāmo, injamiken itkaŋ ba nämo itkaŋ, epän kehāromigän täneŋ. In Ekāni oraŋ imik täkaŋ unita bänep täŋjiktāt-kāt nämo, kadāni kadāni kudān siwoŋi terak epän bureni täŋ yäminej. ²³ Täŋkaŋ epän u ba u täk täkaŋ u āmata yänpāŋ nämo, Ekānita epän täyat yän yänpāŋ gwāk pimijpāŋ täŋ-dāmik täkot. ²⁴ ŋode nadāŋpāŋ täneŋ; Epän täk täkamāŋ unitāŋo gwākiwā kunum

^x 3:13 Efe 4:32, 5:2 ^y 3:14 Rom 13:8-10, 1Ko 13:13; Efe 4:3 ^z 3:15 Plp 4:7, 1Ko 12:13,27; Efe 4:4 ^a 3:16 Efe 5:19 ^b 3:17 1Ko 10:31; Efe 5:20 ^c 3:18 Efe 5:22 ^d 3:19 Efe 5:25
^e 3:20 Efe 6:1 ^f 3:21 Efe 6:4 ^g 3:22 Efe 6:5-8

gānaŋ nininta yāŋ nimani itak uwā Ekāniken māt yāpne. Nadākaŋ? Inā Ekāni Kristo tāŋo watā āma irirā ini-tāgān intājukun āmajin bureni ude it tamik tāyak. ²⁵^h Tāŋpākaŋ āma kudān wakiwaki tāŋpaniwā kudān waki unitāŋo kowata api yāpneŋ. Imata, Ekānitā āmawebe kudup tāŋo tāktāki uwā nadāk kubā terakgān yāpmāŋ danik tāyak.

4 ¹ⁱ Tāŋpākaŋ epān watā āma tāŋo intājukun āmaniye, inā ŋode nadāk tākot; Nin tāŋo intājukun āmanin kunum gānaŋ itak. Unita nadāŋpāŋ watā āmajiyē kudān siwoŋi terakgān yabāŋ yāwatneŋ.

Ekāniken yāŋapik-apik tāŋo man

²^j Tāŋpākaŋ Ekāniken yāŋapik-apikta ket nadāwā tumbāpāŋ gwāk pimipāŋ kadāni kadāni yāk tākot. Ude tāŋpāŋ Anutu bānep tāga nadāŋ imikinik tāk tākot. ³^k Tāŋkaŋ ninta imaka, yāŋapiŋirā Anututā iniken mani tāŋo kāderi tāwit nimiŋirān Kristota man kābop itkuko u yāŋahāk tākāna.

Man unitagān nāk komi yotken itat. ⁴^l Tāŋkaŋ Ekāniken yāŋapik mantā mehamtāŋ namiŋirā man pidāmigān yāŋkwawa taŋira āmawebe komeŋi komeŋitā mebāri kaŋ nadāwā tumbut. Nāk ude tākta yāŋ namani. ⁵^m Tāŋpākaŋ āma Anutu nāmo nadāŋ imani bāmopi-ken inā sākgāmān kuŋatpāŋ Kristo tāŋo kādet yāwoŋāreкта pidāmtak tākot. ⁶ⁿ Ude tāŋkaŋ yākyākjintā gāripi gakŋi nitek kaŋ ahāwān. Tāŋpākaŋ āmatā man u ba u tāwet yabānayāŋ tākaŋ unita ketinik nadāŋpāŋ kowata sākgāmān kaŋ yāwerut.

Āma Polkāt bok irani unitāŋo man

⁷^o Nākŋaken manna biŋam Tikikustā api tāwerek. Uwā nintāŋo notninpak bānepnin gāmāni, tāŋkentāk āmanin ba Ekāni tāŋo watā piā āma bureni-inik, man buramik tāŋpani. ⁸^p Bānepjin tāŋpidām tawut yāŋpāŋ iritnin tāŋo manbiŋam tāwetta notninpak u iniŋ kireŋpewa āretak. ⁹^q Tāŋpākaŋ āma tāgagāmān Onesimus, man buramik tāŋpani notjinpak, injin ābotken nanik u bok yāwera āreŋkaŋ nākā itat-ken ŋonitāŋo manbiŋam api tāwetdeŋ.

¹⁰^r Tāŋpākaŋ komi yot ŋoken bok irani notnapak Aristakus ukāt Banabas nāmeni Maktā nadāŋ tamikamān. (Mak unitāŋo mebāri tāwetkuro unita inken āreŋirān not kaŋ tāŋ imut). ¹¹ Tāŋpākaŋ notnapak kubā Josua, wāpi kubā Jastus u imaka, nadāŋ tamitak. Āma yarākubā uwā Juda ābotken nanik. Juda āma ātutā Anutu intājukun itkaŋ kaŋiwat

^h 3:25 Rom 2:11 ⁱ 4:1 Wkp 25:43,53; Efe 6:9 ^j 4:2 Efe 6:18; Plp 4:6 ^k 4:3 Rom 15:30; Efe 6:19, 1Ko 16:9 ^l 4:4 Efe 6:20 ^m 4:5 Efe 5:15-16, 1Te 4:11-12 ⁿ 4:6 Efe 4:29, 1Pi 3:15 ^o 4:7 Efe 6:21 ^p 4:8 Efe 6:22 ^q 4:9 Plm 10-12 ^r 4:10 Apos 19:29, 12:12; Apos 13:13; Plm 24

epän tāk täyak unitäño man yänjahäkta nämo täñkentän namik täkañ, yarakubä unitägän bänepna täñ-kehäromtañ namik täkañ.

¹²Täñpäkañ intä äbotken nanik kubä Epafra, Kristo täño watä piä äma unitä taniñ oretak. U intä kehärom tañpäñ Anutu täño nadäk siwoñi yäpmäñpäñ nadäwä-tärewäpäñ kudup buramiñpäñ kuñatneñta kadäni kadäni Anutu-ken ehuranigän yänapik täyak. ¹³Bureni-inik täwetat; Epafra unitä in ba Laodisia ba Hierapolis yotpärareken nanik äbot täñpani ämawebe täñkentän tamikta komi epän inide kubä tāk täyak. ¹⁴Täñpäkañ yäpätägak äma notninpak tägagämän wäpi Luk kenta Demastä taniñ oretkamän. ¹⁵Täñpäkañ näkä Laodisia yotpärareken nanik äbot täñpani ba Nimfa ukät äboriye Anutu iniñ oretta Nimfatä ini yotken ärok täkañ u näkño bänep täga man ño yänjahäñpäñ kañ yäwerut.

¹⁶Täñpäkañ man kudän ño ämawebe daniñpäñ yäwerä nadäñ morewäkañ Laodisia äbot täñpani uken pewä kuñirän unitä udegän kañ daniñpäñ nadäwut. Täñpäñ unita kubä kudän täñpäñ yämiñkuro u imaka, tamäkañ kañ daniñpäñ nadäwut. ¹⁷^s Daniñpäñ nadäñkañ Akipus ñode kañ iwerut; Epän Ekänitä yän gamani uwä säkgämän siwoñigän kañ täñ yäpmäñ ku yän kañ iwerut.

¹⁸^t Eruk, Pol näkña-tägän ketnatä bänep täga man ño kudän täñpäñ tamitat. Komi yotken irani näka nadäñ namik tākot. Eruk, Ekäni täño orakorakitä inken itinik täyon.

^s 4:17 Plm 2 ^t 4:18 1Ko 16:21

1 Tesalonaika

Ämawebe bänepi api äyänjurani täñkehärom takta manbiñam

1 ^{1 a} Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täñkentän namiñirän näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän tänpän äbot täñpani Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän tak täkañ, inta pewa äretak. Anutu täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Tesalonaika äbot täñpani täño nadäkiniki

^{2 b} Nin kadäni kadäni yäñapik epän täñkañ inta nadän tamiñpän Anutu bänep täga man iwet täkamäj. ^{3 c} Nadäkinikjin täño bureni kañ-ahäk täkañ ba täñkentäk epän bänep ironjintä pewän ahäk täkañ ba nadäkinikjin Ekäni Jesu Kristo terakgän peñpän bänepjin täñkehärom täñpeñ kuñat täkañ unita nin Anutu Nanin iñamiken kadäni kadäni nadän tamiñpän yäñahäñpän iwet täkamäj.

⁴ Notnaye, nin inta bureni-inik ñode nadäkamäj; Anututä nadän tamikinik tänpän inita biñam iwoyänkuk. ^{5 d} Ude nadäk täkamäj uwä mebäri ñodeta; Mani biñam Täga täweritna man u jopi nämo täñkuk. Nämo, nin mani biñam unita nadäna bureni-inik täñpöpän Kudupi Munapik täño kehäromi terak täwetkumäj. Inkät itkumäjken uken inta yäñpän imaka u ba u yäñpän tak täñkumäño u nadäkañ. ^{6 e} Täñitna nintäño kädet kuroñ ugän iwarän täñkuñ. Iwarän täñpän Ekäni imaka, udegän iwarän täñkuñ. Täñpakañ Ekäni täño Manbiñam Täga uwä komi ba bäräpi u punin terak Kudupi Munapiktä bänep pidäm täñ tamiñirän man u bänepjinta biñam täñkuk.

^a 1:1 Apos 17:1-10, 2Te 1:1 ^b 1:2 Plp 1:3-4; Kol 1:3, 2Te 1:11 ^c 1:3 1Ko 13:13; Kol 1:4-6
^d 1:5 1Ko 2:4-5, 1Ko 4:20 ^e 1:6 1Ko 4:16, 2Te 3:9; Apos 17:5-9

^{7f} In ude tãŋkuŋo uwä nadäkinik tãŋpani Masedonia ba Akaia komeken nanikta intäjukun tãŋ yãmiŋpãŋ kãdet täga yãwoŋãrenkuŋ. ^{8s} Tãŋpãkaŋ inken, Ekãni tãŋo mantã tokŋeŋ moreŋpãŋ Masedonia ba Akaia komeken kuŋ moreŋkuk. Tãŋkaŋ, ugãn nãmo. In Anutu nadãŋ imikinik tãŋkuŋo unitãŋo manbiŋam uwä komeki komeki nadãŋ moreŋkuŋo unita nintã yãwetnaŋi kubã nãmo tãŋkuk. ^{9h} Ini-tãgãn, nintã inken epãn tãŋjitna not tãŋ nimiŋkuŋo unitãŋo manbiŋam niwet tãkaŋ. Ba intãŋo manbiŋam komeki komeki yãŋpãŋ-nadãk ñode tãŋ yãpmãŋ kukaŋ; In anutu jopi nadãŋ yãmik tãŋkuŋo u mãde ut yãmiŋpãŋ Anutu irit kehãromi mãhemi bureni unitãŋo watã epãn ãmaniye ude itkaŋ. ¹⁰ⁱ Ba apiŋo in anutu jopi nadãŋ yãmik-yãmik kãdet u mãde ut imiŋpãŋ nanaki Jesu kunum gãnaŋ naniktã äpãkta itsãmãŋpãŋ itkaŋ. Nanaki u kumbani-ken nanikpãŋ yãwãn kikŋurani unitã tãŋkentãŋ nimiŋirãn Anutu tãŋo kokwawak kadãni pãhap ahãwayãŋ tãyak uwã api irepmitne.

Poltã Tesalonaika kome epãn tãŋkuk

2 ^{1j} Notnaye, ninã inken ahãŋpãŋ epãn nãmo tãna waŋkuŋ. Nãmoinik, epãn tãŋjitna bureni ahãŋkuk. U inŋin nadãkaŋ. ^{2k} Ba pengãn Pilipai kome nidãpmãŋpãŋ niwat kireŋkuŋo u imaka, nadãkaŋ. Ude tãŋ nimiŋkuŋopãŋ nãmo kwitaŋkumãŋ. Nãmoinik. ãma ätutã iwan pãhap tãŋ nimiŋirã Anutu yãpmãŋ wãdãŋpãŋ bãtakigãn nadãŋkaŋ inken ãrenpãŋ Anutu tãŋo Manbiŋam Tãga u tãwetkumãŋ. ³ Tãŋpãkaŋ manbiŋam tãwetkumãŋo uwã bãnepjin tãŋpidãm takta tãwetkumãŋ. U jop manman ba yãŋ-tãkŋarãni man nãmo tãwetkumãŋ. Ba in tãŋpãwãkta man nãmo tãwetkumãŋ. ^{4l} Nãmo, Anututã nibãwãn tãgawãpãŋ mani biŋam yãŋahãnekta epãn ño ketnin terak peŋkuk. Epãn u tãk tãkamãŋ uwã ämatã ninta nadãwã ärowani takta nãmo tãk tãkamãŋ. Nãmoinik, Anutu bãnepnin yãpmãŋ danik tãyak unitã nibãwãn gãripi tãŋpekta tãk tãkamãŋ.

^{5m} Tãŋpãkaŋ in nintãŋo mebãri nadãk tãkaŋ, ba Anututã udegãn nintãŋo mebãri nadãtak. In nintãŋo manta gãripi nadãwut yãŋpãŋ bãnep ãrik-ãrik man nãmo tãwetkumãŋ ba intãŋo moneŋ tuŋumta yabãŋgãrip tãŋpãŋ Anutu tãŋo man terak yãŋ-tãkŋatpãŋ yãpmãkta nãmo tãŋkumãŋ. ⁶ⁿ Ba in bãmopjin-ken ba kome kukaŋi kãda wãpnin biŋam ikek kuŋatta nãmo tãŋkumãŋ. Nãmo, nin Kristo tãŋo aposoro bureni-inik itkamãŋ unita tãŋkentãŋ nimut yãŋ täga peŋ tãwetnaŋipãŋ nãmo peŋ tãwetkumãŋ. ⁷ Tãŋpãkaŋ webe kubãtã nanakiye watãni säkgãmãn itkaŋ nonoŋ yepmãŋ towik tãyak ude bumik in bãmopjin-ken kwini terak

^f 1:7 1Pi 5:3 ^s 1:8 Rom 1:8 ^h 1:9 Apos 14:15 ⁱ 1:10 Tai 2:13; Apos 17:31, 1Te 5:9

^j 2:1 1Te 1:5,9 ^k 2:2 Apos 16:19-24; Apos 17:1-9 ^l 2:4 1Ti 1:11; Gal 1:10; Jer 11:20

^m 2:5 Apos 20:33, 2Pi 2:3; Rom 1:9, 1Te 2:10 ⁿ 2:6 Jon 5:41,44

it tånkumånjonik. ⁸ Gärirpniñ tañi inken peñkumånjo unita Anutu tånjo Manbiñam Täga täwettagån nämo. Inta yånppån gupnin iniñ kirekta bok pidäm tañkumån. Imata, bänepnintä inta gäripi pähap nadånkumånjo unita. ⁹ Notnaye, nintä bämopjin-ken itkañ epån tañi tånkumånjo u nadåkañ. Bäräpi tamine yånppån kepma bipani gupnin mehamtäkta epån bok kädöp ikek tåk tånkumånjonik. Ude tånkañ Anutu tånjo Manbiñam Täga uwä täwetkumån.

¹⁰ Inken mominin nämo, kudupi-inik, bänep siwoñi terak kuñatpån epån tån tamiñkumånjo u in nadåkañ. Uwä in ba Anutu imaka, penta nadåkañ. ¹¹ Tånppåkañ kubä pen ñode nadåkañ; Äma kubätä äperiye nanakiyeta tån yämik täyak, in kubäkubäta udegån tån tamiñkumån. ¹² Intä irit kuñat-kuñat Anututä nadåwån siwoñi tåk täyak udegån tånpeñ kuñarut yån nadånppån bänep tån-kehäromtak man täwerit, bänep tånpidäm tak man täwet tånkumån. Ba Anututä tabånjirån täga tånpekta in kädet täga terak kuñarut yånppån kadäni ätu man kehäromi täwetkumån. Imata, Anutu unitä kañiwat yewani gånaj, iniken wäpi biñam ikek itta yånppäbä tepmak täyak unita.

Anutu tånjo manta jibi yäpuñ

¹³ Tånppåkañ nin Anutu tånjo man täweritna nadåwä komen äma tånjo man kubä bumik nämo tånkuñ. Nämoinik! Anutu tånjo man bureni-inik ude nadånkuño unitä Anutu tånjo äbot tånpani inken epån tånjirån irit kuñat-kuñatjinken bureni ahäk täkañ. Urita nin inta yånppån Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet tåkamån. ¹⁴ Notnaye, inä Judia komeken nanik Anutu tånjo äbot tånpani Kristo Jesu-kät kowat kwasikorån tånpeñ kuñat täkañ, apiño udegån täkañ. Judia äbot tånpani uwä Juda naniktä dämpmånppån komi yämik tånkuño udegån in notjiye ätutä tadämpmånppån komi tamik täkañ. ¹⁵ Kädet u kudupi nämo. Juda naniktä profet biani biani ätu dämpmån yäpmån äbätånngån Ekäni Jesu udegån utpewä kumbuk. Tånppåkañ nin udegån nidämpmånppån komi nimiñkuñ. Ude tånkuño u Anututa not nämo tån imik täkañ ba ämawebe kuduptagänta iwan tån yämik täkañ. ¹⁶ Ba ugån nämo. Guñ äbotken Anutu tånjo man yäweritna nadånppån Anututa biñam täneñ yånkañ бага peñkirek täkañ. Tånppåkañ äma uwä kädet wakiwaki ude tån yäpmån äbäntäko mominitä ärowani pähap tånjirån eruk, Anutu tånjo kokwawak ahån yämিতak.

Tesalonaika ämawebe äneñi yabäkta nadånkuk

¹⁷ Notnaye, kadäni keräpigån in tepmañkumånjo upånkañ tepmak-inik nämo tånkumån. Nämoinik. Bänepnintä inta butewaki

^o 2:9 Apos 20:34, 1Ko 4:12 ^p 2:13 1Te 1:2, 2Te 2:13; Gal 1:11-12 ^q 2:14 Apos 17:5
^r 2:15 Apos 2:23, 7:52 ^s 2:16 Mat 23:32-33 ^t 2:17 1Te 3:10

nadäj tamiņpāj āneņi tabākta gāripi-inik nadākamāj unita inken āneņi ārekta ehut itkamāj. ¹⁸Inken ārekta gāripi nadākamāj upāj Pol nākā kadāni kadāni inken ārekta nadājira Satantā kādet peņpipiņ namik tāyak. ¹⁹⁻²⁰ ^u Tāj, inta gāripi pāhap nadāk tākamāj u ņodeta; Epānin tāņo bureni-inik uwā in, ba nintāņo oretoret ba epmāgetnin uwā in, unita Ekāninin Jesu unitāņo ābākābāk kadāniken iņamiken inkāt penta itkaņ kehāromigān bānep oretoret terak tāga api itne.

Pol Timoti iniņ kireņkuk

3 ¹⁻² ^v ^w Notnaye, inta nadāwātāk taņi tāņpāj nek Atens yotpārarenken itkaņ Timoti iniņ kireņpeda inken ārekta man yāņpāj-nadāk tāņkumāj. Timoti, notninpak bureni ba Anutu tāņo epān āma ude itpāj Kristo tāņo Manbiņam Tāga yāņahāk tāyak unitā pāre Anutu tāņo man terak bānepjin ba nadākinikjin tāņkehārom takta iwoyāņkumāk. ³ ^x Komi ba bārāpitā tāņpewān kwaineņ yāņpāj Timoti teda āreņkuk. In nadākaņ, Anutu tāņo man uwā kwini terak itpāj-nadāneкта nāmo yāņ nimani. ⁴ ^y Nin inkāt itkaņ pengān man ņode tāwetkumāj; Anututa yāņpāj komi bārāpi in ba nintā terak api ārowek. Man yāņkumāņo u bureni ahātak ņo yāņ nadākaņ. ⁵ ^z Mebāri unitagān inta nadāwātāk pāhap tāņpāj intāņo nadākinikjin kaņpāj nadākta Timoti iniņ kireņpewa āreņkuk. Tāņyākņarani āma waki Satantā tāņ-tākņat-pewān nadākinikjin pewā putāreņirā epānin jop pewā paorektawā yāņ nadāņkut.

Timoti manbiņam tāga yāpmāj ābuk

⁶ ^a Tāņpākaņ Timotitā inken nanik āyāņut pābā nadākinikjin ba bānep ironjin unitāņo manbiņam ņode niwetkuk; Intā ninta gāripi pāhap nadāk tākaņ. Ba nintā in tabākta gāripi nadāk tākamāj, udegān intā nin nibākta yāk tākaņ. Manbiņam ude niwetkuk. ⁷ ^b Tāņpākaņ notnaye, in nadākinikjin ikek itkaņ yāņ biņam niwerirān nadāņkumāņo unitāwā nin komi butewaki terak kuņat tākamāj unitāņo bārāpi tāņpidām taņkuk. ⁸ Bureni, in Ekāni iņit-inik tāņpeņ kuņarirā nadāņpāj nintāņo iritninken gāripi pāhap ahāk tāyak.

⁹ Tāņpākaņ inta yāņpāj Anutu iņamiken bānep tāga pāhap nadāk tākamāj unita Anutu bānep tāga inide kubā iwet tākāna! ¹⁰ Tāņkaņ nadāj nimiņirān inken pāre kowat kawān tāņpāj nadākinikjin ātukāt tāņkehārom takta kepma bipani Anutu-ken gwāk pimiņpāj kehāromigān yāņapik tākamāj.

^u 2:19 Plp 2:15-16, 4:1, 2Te 1:4 ^v 3:1 Apos 17:15 ^w 3:2 Apos 16:1-3 ^x 3:3 Efe 3:13, 2Ti 3:12
^y 3:4 Apos 14:22 ^z 3:5 Plp 2:16 ^a 3:6 Apos 18:5 ^b 3:7 2Te 1:4

^{11c} Eruk notnaye, Nanin Anutu ba Ekäninin Jesutä ini kädet täwit nimiñirän inken kañ ärena. ¹² Täñpäkañ Ekänitä bänepjin-ken epän täñjirän inken bänep iron kädet tañi ahäñjirän injin-tägän bänep iron kowata kowata täk täkot. Ba äma gägänita udegän kañ täñ yämüt, nintä inta täñ tamik täkamäñ udegän. ^{13d} Ude täñjirä Anutu Nanintä bänepjin täñkehärom tañirän inamiken momijin nämo, bänep kudupi-inik kuñat täkot. Pen udegän kuñarirä Ekäninin Jesutä ämawebe inita biñam iwoyäwani yämagut yäpmäñ äneji kañ äbän.

Anutu inamiken siwoñi kuñat-kuñatta man

4 ^{1e} Notnaye, Ekäni Jesuta yäñpän jukuman kubä ñode täwetnapän nadäwut; Irit kuñat-kuñatjintä Anutu not täñ imikta mebäri täwetpän täwoñärekañ täñkumäñjo udegän kañ irut. Täñkañ Anutu täño man u täga iwata täkañ upän gwäk pimiñpän ehuranigän kañ iwarut yäñpän täwetkamäñ. ² Ekäni Jesu täño meni terak man kehäromi täwetpän täwoñärekañ täñkumäñjo nadäkañ u.

^{3f} Anututä ñode täwet täyak; Kubokäret peñpän bänep siwoñi terak kuñat täkot. ⁴ Täñpäkañ in bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäñ webejiye-kät kädet siwoñi terak kañ kuñarut. ⁵ Kädet siwoñi terak kuñatkañ ämawebe guñ, Anututa nämo nadäwanitä yabängärip täñpän kubokäret täk täkañ ude nämo täneñ. Nämo inik! ^{6g} Unita in notjiye täñyäkñatpäñ webeniye nämo kubotäneñ. Kädet waki udewanita bian man ñode täwetkumäñ; Ekänitä äma kädet ude täk täkañ uwä kowata waki api yämek. ^{7h} Buren! Nadäk nadäk waki yäpmäñ kuñatneta nämo, kudupi-inik itpäñ nadäk-nadäk siwoñigän yäpmäñ kuñatneta Anututä nimagutkuk. ⁸ⁱ Unita äma kubätä man u mäde ut imayäñ täko uwä äma kubätä nämo, Anutu, Kudupi Munapik bänepjin-ken pek täyak u mäde api ut imek.

^{9j} Eruk äbot täñpani ämawebenaye, Anututä ini bänep iron täktäk kädet mebäri täwetpän täwoñäreñjirän bureni iwata täkañ upän imata bänep iron kowata täñpän täneñta äneji jop kudän täñ tamine? ^{10k} Nämo, inä Masedonia kome äbot täñpani ämawebe kome kome it yäpmäñ kukañ u bänep iron täñ yämik täkañ. Upänkañ pen kañ täñput yäñpän täwetkamäñ. ^{11l} Täñpäkañ man kubä pen ñode täwetpän täwoñäreñkumäñ; Kuñ äbän täñkañ täñjuruk-uruk nämo täneñ. Komejin-kengän it dämiñpän epän ketjin-ken pewani u kehärom täñpän kañ täñput. ^{12m} Ude täñpän nakta jop kubä nämo api itneñ. Ude täñjirä äma Anutu täño kädet nämo iwata täkañ u inta bänep täga api nadäneñ.

^c 3:11 2Te 2:16 ^d 3:13 Plp 1:10, 2Te 1:7,10 ^e 4:1 2Te 3:6 ^f 4:3 1Te 5:23; Hib 10:10, 1Pi 1:16 ^g 4:6 Sam 94:1 ^h 4:7 2Te 2:13-14, 1Pi 1:15-16 ⁱ 4:8 Luk 10:16; Ese 36:27; Ese 37:14, 2Ko 1:22 ^j 4:9 Jon 13:34 ^k 4:10 2Te 3:4 ^l 4:11 Efe 4:28, 2Te 3:8,12 ^m 4:12 1Ko 5:12-13; Kol 4:5

Jesutä äneji äbäkta man

13ⁿ Notnaye, in bämojpjin-ken nanik ätu kumbujo u jide itkañ unitäño mebari ket nadäwä tärewut yäñpäj man ño täwetat. Ket ude nadäwä tärewäkañ guñ ämatä noriye kumäjirä nadäk-nadäki paoräpäñ konäm butewaki pähap täk täkañ in udegän nämo täneñ. Nämoinik! 14° Nin nadäkinik ñode täk täkamäj; Jesu kumäjkañ akuñkuk. Ude täñkuko unita ñode imaka nadäkinik täk täkamäj; Anututä Jesu iniñ kireñpewän ämawebe nadäj imiñkañ kumbujo u ini-tägän yämaguränkañ inikät bok api ämneñ. 15^p Ba Ekänitä iniken man kubäwä ñode täwetna; Kome terak kodak iritna Ekänitä äbayäj täyak-ken uken kodak irani nintä kumbani nämo api yärepmitne. Nämoinik!

16^q Ekäni kunum gänañ naniktä äpayäj täñjirän womat mämä api ahäwek. Täñpäj añero intäjukun täñpanitä gera yäjirän Ekäni ini uwä gera pähap yäjkañ api äpek. Äpäñjirän ämawebe Kristo nadäj imiñpäñ kumbujo unitä jukun api akuneñ. 17Akuñjirä kokoki yarägän kodak itnayäj täkamäj uwä kumbani yäput penakañ gubamtä pudät päro nipmañpän punin terak Ekäni-kät kowat kawän api täne. Täñpäkañ Ekäni-kät-gän api it yäpmäj ärone. 18Unita in man ñowä yäñpäj-nadäk täñpäj notjiye kumbanita nadäwätäk peñpäñ bänepjin täñpidäm täkot.

Ekäni äneji pit kubägän api ahäwek

5 1-2^{r,s} Notnaye, injin ñode bureni nadäk täkañ; Nämo nadäjirä kubo ämatä bipani äbäk täkañ udegän Ekäni täño äbäkäbäk kadäni täropigän api ahäj nimek. Ude nadäk täkañ unita Ekäni äneji äbayäj täyak uwä kadäni ba kepma uken api ahäwek yäj imata kudän täñpäj tamine? 3^t Täñpäkañ kadäni uken ämawebetä nin säkgämän kwini terakgän itkamäj yäkñat irirä Ekänitä pit kubägän ahäj yämiñpäñ api däpmäj paorek. Bäräñeñ ahäj yämayäj täyak uwä webe nanak koki ikektä ittängän komi bäräñeñ nadäk täkañ ude. Imaka umuri u bäräñeñ ahäj yämiñjirä jide täñpäj api metäñpeñ kuneñ? 4Upäjkañ notnaye, inä bipmäj urani gänañ nämo itkañ unita Ekäni täño kadäni, kubo ämatä bäräñeñ ahäk täkañ ude ahäjirän nämo kikñutneñ. 5^u Nämoinik, ninä bipmäj urani ba bipanita biñam nämo, peñyäjek ba kep mata biñam äbot täñpani.

Bänep kodaki it täkäna

6Unita äma ätu bänepi nadäk-nadäkita watä nämo itkañ däpmon pat täkañ ude nämo täne. Nämoinik, nadäna tumbäpäñ watäni itpäñ kuñat täkäna! 7Täñpäkañ äma däpmon pärani uwä bipmäj urani gänañ pat täkañ. Ba äma ume jägämi nañkañ tängunguñ kudän täk täkañ uwä

ⁿ 4:13 Efe 2:12 ^o 4:14 Rom 14:9, 1Ko 15:3-4,12 ^p 4:15 1Ko 15:51 ^q 4:16 1Te 1:10, 2Te 1:7, 1Ko 15:52 ^r 5:1 Mat 24:36 ^s 5:2 Mat 24:42-44, 2Pi 3:10; Rev 3:3 ^t 5:3 Ese 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Jon 16:21-22 ^u 5:5 Rom 13:12; Efe 5:9

bipani tāk tākaŋ. ⁸Upāŋkaŋ kepma tāŋo ābot nināwā bānep nadāk-nadākninta watā kehāromi itpāŋ kuŋat tākāna. Tāŋpākaŋ nadākiniknin ba notniyeta nadāŋ yāmik-iniktā kurepā ude ukāt-pīpik tāŋ nimiŋirān āma wakitā nāmo nidāpek. Ba Anututā bureni api nimagurek yāŋ bānepnin ukādagān peŋitna unitā gwāpā kehāromi ude tāŋ nimik tāyon. ⁹^v U mebāri ŋode unita; Nin Anutu tāŋo bānep wakwaki bureni kaŋ-ahāneta nāmo iwoyāŋ nipmaŋkuk. Nāmoinik! Ekāninin Jesu Kristo tāŋo wāpi terak irit kehāromi korenetā iwoyāŋpāŋ nipmaŋkuk. ¹⁰^w Jesutā ninta kowata kumbuko unita ukāt bok tāga api itne. Unita Jesu tāŋo ābākābāk kadāni-ken nin kumnayāŋ tāmāŋo u ba kodak itnayāŋ tāmāŋo u tāgagān, ukāt penta api it yāpmāŋ ārone. ¹¹^x Eruk, inā man tāgagāmān u nadāŋpāŋ man kowat iwerān tāŋpāŋ bānepjin pen tāŋ-kehāromtak tākot, tāk tākaŋ ude.

Kādet Anututā gāripi nadāk tāyak ugān iwatne

¹²^y Notnaye, man kehāromi ŋode tāwetkamāŋ; Āma inta yāŋpāŋ in tāŋkentāktā bāmopjin-ken komi epān tāk tākaŋ ba Ekānita yāŋpāŋ intājukun tāŋ tamik tākaŋ, ba tāwetpāŋ tāwoŋārek tāk tākaŋ u nadāŋ yāmik tākot. ¹³Tāŋkaŋ epān ude tāŋ tamik tākaŋ unita inā nadāŋ yāmikinik tāŋpāŋ bānep oretoret terak oraŋ yāmik tākot.

Tāŋpāŋ notjiye-kāt not tāŋpāŋ bānep kwini terak it tākot. ¹⁴^z Unita notnaye, in ŋode tāk tākot; Āma gaŋani, epān nāmo tāŋpanita umun man yāwet tākot. Ba āma tāŋ māyāk-māyāk ba umun terak kuŋarani udewani tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ bānepi tāŋ-kehāromtak tākot. Ba āma kehāromini nāmo tāŋ-mehamtaŋ yāmik tākot. Tāŋpāŋ āma udewani tāŋkentāŋ yāmikta nāmo gaŋa tāneŋ. Nāmo, pentagān tāŋkentāk-kentāk terak kuŋat tākot. ¹⁵^a Tāŋkaŋ waki kowata kowata tāneŋta watā kehāromi itpāŋ kuŋat tākot. Ude tāŋkaŋ injin-tāgān ba āma gāgāni kuduptagān tāŋkentāk-kentāk kowata kowata kaŋ tāŋ yāpmāŋ ārowut.

¹⁶^b Ude tāŋkaŋ kadāni kadāni bānep pidām terak oretoret tāŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ¹⁷^c Tāŋkaŋ Anutu-ken yāŋapik man yākta nāmo gaŋa tāneŋ. Nāmo, pen yāk tākot. ¹⁸^d Ba imaka u ba u unita Anutu bānep tāga man iwet tākot. Inā Kristo Jesu-kāt kwasikoranitā ude kaŋ tāŋput yāŋpāŋ Anututā peŋ tāwetak.

¹⁹^e Tāŋpākaŋ Munapik tāŋo kādāp nāmo dāpā kumneŋ. ²⁰^f Tāŋpāŋ āma kubātā Anutu tāŋo mani biŋam yāŋahāŋpāŋ tāwerirān nadāŋ āwarākuk nāmo tāneŋ. ²¹Upāŋkaŋ man nadāk tākaŋ u kuduptagān nadāŋpāŋ yāpmāŋ danik kaŋ tāŋput. Ude tāŋkaŋ imaka tāga tāŋpānā

^v 5:9 1Te 1:10, 2Te 2:14 ^w 5:10 Rom 14:8-9, 1Te 4:14 ^x 5:11 Jud 20 ^y 5:12 1Ko 16:18, 1Ti 5:17 ^z 5:14 2Te 3:6,11,15 ^a 5:15 Snd 20:22; Rom 12:17, 1Pi 3:9 ^b 5:16 Plp 4:4
^c 5:17 Luk 18:1 ^d 5:18 Efe 5:20 ^e 5:19 Efe 4:30 ^f 5:20 1Ko 14:1,39

u kaŋ yäpmäj kuŋarut. ²² Ude täŋkaŋ waki mebäri mebäri kudup mäde kaŋ urut.

²³ ^g Eruk notnaye, inta yäŋpäŋ Anutu-ken ŋode yäŋpik täkamäj; Anutu, bänep kwini mähemitä ini ärutpak taŋpäŋ tepmaŋirän bänep kudupi kaŋ täŋ morewut. Ude täŋirän gupjin, bänepjin ba mäjojin kudupi parirän Ekäninin Jesu Kristo äbayäj täyak u iŋamiken momijin nämo, kaŋ irut. ²⁴ Täŋpäkaŋ näk nadätat, Anutu tämagut täyak, man bureniŋän yäwani unitä imaka yäyat ŋo inken bureni api täŋpek.

²⁵ ^h Täŋpäkaŋ notnaye, in ninta nadäŋpäŋ Ekäniken yäŋpik täkot. ²⁶ ⁱ Täŋkaŋ äbot täŋpani injin-tägän, Ekäni wäpi terak not täŋpäŋ keräntäk täk täkot. ²⁷ Urita näk Ekäni iŋamiken man kehäromi ŋode täwetat; In man kudän ŋo äbot täŋpani kuduptagän danipäŋ yäwerirä nadäwut.

²⁸ Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken itpäŋ itinik täk täyon. Ude.

^g 5:23 1Ko 1:9, 2Te 3:3 ^h 5:25 Kol 4:3, 2Te 3:1 ⁱ 5:26 Rom 16:16

2 Tesalonaika

Bäräpi ätu bänepi api äyänjuranitä yabän ahäk täkaŋ unitäŋo manbiŋam

1 ^{1a} Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täŋkentäŋ namänpäŋ näk Poltä man ŋo kudän täyat. Kudän täŋpäŋ äbot täŋpani Tesalonaika kome itkaŋ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ, inta pewa äretak. ^{2b} Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo täŋo orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

^{3c} Notnaye, kadäni kadäni yänjapik epän täŋkaŋ bänepnintä peŋ niwerirän inta yänpäŋ oretoret man iwet täkamäŋ. Nadäkinikjin taŋi pähap tokneŋ ärok täyak, ba bämopjin-ken bänep iron kädet taŋi ahäŋ pat täyak, unita Anutu bänep täga man täga iwet täkamäŋ. ^{4d} Täŋpakaŋ Anututa yänpäŋ in komi komi tamiŋirä gupjin komi butewaki terak itkaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkaŋ. Unita intäŋo manbiŋam u nintä komeni komeni Anutu täŋo äbot täŋpani yänahänpäŋ yäwet täkamäŋ.

Ekänitä äma yäpmäŋ danikta man

^{5e} Komi butewaki ahäŋ tamiŋirä kehärom taŋpäŋ it täkaŋ uwä ŋode niwoŋärek täyak; Anututä iniken kädet siwoŋi iwatpäŋ nadäŋirän bäräpi u ahäŋ tamik täkaŋ. Komi unitä inä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ kukta yäpän-siwoŋtaŋ tamik täyak. Täŋpakaŋ Anutu täŋo kaŋiwat epän u täŋkehärom takta epäni täk täkaŋ. ^{6f} Unita kämiwä Anututä kädet siwoŋi iwatpäŋ äma komi butewaki tamik täkaŋ u kowata komi butewaki udegän api yämek. ^{7g} Upänkaŋ ämawebe komi butewaki nadäk

^a 1:1 1Te 1:1 ^b 1:2 Rom 1:7 ^c 1:3 1Te 1:2-3, 2Te 2:13 ^d 1:4 2Ko 7:4, 1Te 2:19; Rev 1:9
^e 1:5 Plp 1:28 ^f 1:6 Rom 12:19; Rev 18:6-7 ^g 1:7 Mat 25:31, 1Te 3:13, 4:16

tākaŋ ināwā, ninkāt penta komi butewaki u api ketāreŋ nimek. Ketāreŋ nimayāŋ tāk u Ekāni Jesu-kāt aŋeroniye ābot pāhap-kāt kunum gānaŋ naniktā āpnayāŋ tāŋo kadāni ugān Anutu ini ude api tāŋ nimek.

⁸h Kadāni uken kādāp mebet ikek āpā āma Anututa tāŋguŋtak tākaŋ ba Ekāninin Jesu tāŋo Manbiŋam Tāga u nadāŋ āwarākuk tāk tākaŋ uwā komi api yāmek. ⁹i Kowata Anututā āma udewanita yāmayāŋ tāk u kumāŋ-kumāŋ tārek-tāreki nāmo. Ba ini dubini-ken nanik ba kehāromini tāŋo epmāget kudāniken yāwat kireŋpewān pāŋku āneŋi ābākta nāmo, ukādagān api kunēŋ. ¹⁰j Kadāni uken Jesutā wāpi biŋam yāpmākta kwawak api ahāwek. Ahāŋirān iniken āboriye, āmawebe mani nadāŋpāŋ bānepi-ken peŋpeŋ kuŋarani unitā epmāget kudāni u kaŋpāŋ biŋam api yāŋ imineŋ. Tāŋpākaŋ inā mani biŋam tāweritna nadāwā bureni tāŋkuŋo unita penta api kāneŋ.

¹¹k Unita inta yāŋpāŋ kadāni kadāni Ekāniken yāŋapik man ŋode yāk tākamāŋ; Anutunintā kādet siwoŋi iwatta iwoyāŋkuko uterakgān itneŋta tāŋpidām taŋ tamiton. Tāŋkaŋ iniken kehārominitā mehamtāŋ tamiŋirān imaka tāgatāga tākta gāripi nadāk tākaŋ u tāŋpāŋ irit kuŋat-kuŋatjinken nadākinikjin tāŋo epāni bureni u kaŋ kaŋ-ahāwut. ¹²l Ude tāŋpāŋ irit kuŋat-kuŋatjintā Ekāninin Jesu tāŋo wāpi biŋam oraŋ yāpmāŋ ārok tākot. Ude tāŋpāŋ Jesu tāŋo wāpi biŋam āroŋirān in udegān Jesu iŋamiken wāpjin biŋam ikek kaŋ irut. Wāpi biŋam uwā Anutunin ba Ekāninin Jesu Kristo unitāŋo iron.

Anutu tāŋo manta iwan api ahāwek

2 ¹m Notnaye, Ekāninin Jesu Kristo tāŋo ābākābāk ba unitā nimagut yāpmāŋ pābā dubini-ken api nīpmaŋpeko unitāŋo manbiŋam tāwera nadāwut. ²Āma ātutā ŋode api yāŋ-tākŋatneŋ; Munapiktā ŋode niwetak; Ekāni tāŋo kadāni uku ahāŋkuk yāŋ api tāwetneŋ. Ba meni-tāgān jop api yāŋ-tākŋatneŋ. Ba man kudān terak Poltā kudān tāk yāŋ api yāŋ-tākŋatneŋ. Ude yāŋ-tākŋarirā in tāŋguŋ taŋpāŋ kwaŋkaŋ bānepjin nāmo pewā putārewek. ³n Yāŋ-tākŋat man udewani tāwerirā nāmo nadāŋ yāmineŋ. Ekāni tāŋo kadāni kerāp taŋirān pengānā Ekāni tāŋo manta iwan pāhap api ahāwek. Tāŋkaŋ Peŋawāk Āma, geŋita biŋam tāŋpani unitā kwawak api ahāwek. ⁴o Tāŋpāŋ āma uwā imaka imaka āmatā anutu yāŋ iwetpāŋ yāniŋ oret tākaŋ u kudup yāpmāŋ pāpā yepmaŋpāŋ ini wāpi api yāpmāŋ ārowek. Ude tāŋkaŋ Anutu tāŋo kudupi yot gānaŋ āro itpāŋ inita Nāk Anutu yāŋ api yāwek.

⁵Tāŋpākaŋ nāk inkāt itkaŋ unita tāwetkuro ukeŋo u nadākaŋ ba nāmo? ⁶Kadāni ŋokengān ukāt-pipik pātak u nadākaŋ? U keweŋirān

^h 1:8 Sam 79:6; Ais 66:15; Rom 2:8, 1Pi 4:17 ⁱ 1:9 Ais 2:10,19,21 ^j 1:10 Kol 3:4, 1Te 3:13

^k 1:11 Kol 1:9, 1Te 1:2-3 ^l 1:12 Ais 24:15; Mal 1:11 ^m 2:1 1Te 4:13-17 ⁿ 2:3 1Ti 4:1, 1Jo 2:18, 4:3; Jon 17:12 ^o 2:4 Dan 11:36; Ese 28:2

Pejawäk Ämatä kadäni yäj imani-ken api ahäwek. ⁷Täjnpäkaŋ apiŋo Pejawäk Ämatä epän käbop käbop tāk täyak. Ude täjtäj kuŋattäyon ukät-pipik u kewenirän Pejawäk Äma u kwawak api ahäwek. ⁸^p Kwawak ahäjnpäj irirän Jesutä äbänpäj meni woŋ piäj-awat-pewän Pejawäk Äma u kumänirän eruk Jesu täŋo peŋyänek ägonitä yäputpewän paot-inik api täŋpek. ⁹^a Täjnpäkaŋ intäjukun, Pejawäk Äma u nämo kumänirän Satantä kehäromi imänkaŋ Pejawäk Äma u Näk näwarut yäj nadänpäjnä täjnyäkŋarani ba kudän kudupi mebäri mebäri api pewän ahäneŋ. ¹⁰Ude täjnpäj ämawebe paot-paotta biŋam yäwani kädet waki mebäri mebäri terak api täjnyäkŋarek. Ämawebe uwä Anutu täŋo man bureni u nadänpäj iyap takta bitnäk täkaŋ unita api paotneŋ. Man bureni u nadänpäj iyaptak täŋkuŋ yäwänä man unitä täŋkentäj yämitek. ¹¹^r Upänkaŋ nämo! Man burenita nadäkinik nämo tāk täkaŋ unita Anututä nadäk bureni nämo, iniŋ kireŋpewän nadäk-nadäki peŋ awähurirän jop manmanta nadäwä bureni api täneŋ. ¹²Man burenita bitnänpäj imaka wakita gäripi nadäk täkaŋ unita ämawebe uwä kowata ahäj yämekta Anututä kädet ude uwä api peŋ yämek.

Nadäj dämiŋpäj itkot

¹³^s Täjnpäkaŋ notnaye, Ekänitä inta nadäj tamikinik tāk täyak! Pengän-inik Anututä intä irit kehäromi kaŋ-ahäkta iwoyänkuko unita inta yäjnpäj Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet tākäna! Täjnpäkaŋ in irit kehäromi kaŋ-ahäkta iwoyänkuko uwä Munapiktä bänepjin täŋ-kodaktaŋ tamiŋirän Jesu täŋo manbiŋam burenita nadäkinik täjnpäj kuŋattängän api kaŋ-ahäneŋ. ¹⁴Täjnpäkaŋ Anututä in u kaŋ-ahäkta Jesu täŋo Manbiŋam Täga nintä täweritna nadänkuŋo uterak iwoyänpäj tepmaŋkuk. Bureni-inik, Ekäninin Jesu Kristotä wäpi biŋam ärowani yäpayäj täyak u in ukät penta itpäj kaŋ yäput yäjnpäj yäjnpäbä tepmaŋkuk. ¹⁵Unita notnaye, in kadäni kadäni kehärom taŋpäj man, kudän terak ba menintä täwetpäj täwoŋäreŋ täŋkumäŋo u kaŋ yäpmäj kuŋarut.

¹⁶⁻¹⁷^t Täjnpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo ini, ba Nanin Anututä bänepjin täjnpidäm taŋpäj kehäromi tamiŋirän man ba epän bureni inken peŋkuko u pewä putärewektawä! Anututä nadäj nimikinik täjnpäj bänep ironi pähap uterak bänep pidäm, paot-paori nämo, pewän ahäj nimik täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkiniknin täŋkehärom taŋirän imaka tägagämän kubä mät kaŋ-ahäne yäj bureni-inik nadäk takamäj.

^p 2:8 Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 ^a 2:9 Mat 24:13; Rev 13:11-13 ^r 2:11 2Ti 4:4

^s 2:13 2Te 1:3; Jon 15:16; Efe 1:4, 1Te 4:7, 5:9 ^t 2:17 1Te 3:13

Ekäniken kehäromi nimikta yänjapik täkot

3 ^{1u} Eruk notnaye, ninta yänjapik man yäk täkot. Ude täjirä Ekäni täño mantä itpäñ-nadäki nämo, inken ahänjirän nadäwä ärowani täñkuko udegän komeni komeni kañ kuñ morewän. ²Täñpakañ äma wakiwaki ba äma peñawäk täñpani unita yänppäj täñkentäj nimikta Anutu-ken yänjapik man yäj nimik täkot. Nadäkañ? Ämawebe ätutä Anututa nadäj imikinik nämo täk täkañ. Ämawebe udewanitä iwan täñ nimik täkañ.

^{3v} Upänkañ Ekänitä imaka u ba u täkta yäk täyak udegän täk täyak. Unita waki täño mähehitä in täñpän wanenjo udetä bänepjin mehamtañ taminpäj watä it tamik täyak. ^{4w} Ude täñ tamik täyak unita inta nadäwätäk nämo täk täkamäj. Nämo, ñode nadäk täkamäj; Man täwet täkamäj u buramik täkañ. U pen api buramiñ yäpmäj kuneñ yäj nadäk täkamäj. ⁵Ekänitä ini nadäk siwoñi täwetpäñ täwoñäreñjirän Anutu täño bänep iron terak kañ kuñarut. Täñpäj Kristotä komi bäräpi gänäñ nämo kwitañkuko udegän gwäk pimiñpäñ kañ kuñarut.

Epän nämo täñpeno uwä ketem nämo näñpen

^{6x} Notniye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ñode täwetna nadäwut; Äbot täñpani ätutä epänta gaña täñpäj jop kuñat täkañ. Äma udewani man täwetpäñ täwoñäreñkumäño u nämo buramik täkañ. Unita udewani-kät penta nämo kuñatneñ. ^{7y} Nämoinik! Nintä kädet täñpäj-täwoñäreñkumäño udegän kañ täñput. Ninä inken jop nämo itkumäj. ^{8z} Nin inken ketem gwäki nämo, nämo nañkumäj. Nämoinik. Ketem tuñumta yäj-niwarani yäkañ, yäneñ yänppäj tamimañ bipani ketnintä epän kädäp ikek täñkä komi nadäñkumäj. ^{9a} Täñpakañ ude täneta nämo yäj nimani. Ninä ketem inken nanik täga yäpnañipäj in kädet täga täñpäj-täwoñäreñjitna udegän kañ iwarut yänppäj ude täñkumäj. ^{10b} Kädet täga unita inkät penta itkañ ñode täwetkumäj; Äma kubätä epän nämo täñpeko uwä, ketem nämo näñpek.

^{11c} Täñpakañ inken naniktä man ñode äbänjirän nadäñkumäj; Äma ätu uwä epän peñpäñ käron-käron kuñatkañ yot äronkañ-äpäk täñtäj kuñat täkañ. ^{12d} U täga nämo! Äma udewani Ekäni Jesu Kristo wäpi terak jukuman ñode yäwetnapäj nadäkinik täk täkot; Komejin-ken itdämiñpäñ epänjin täñjirä bureni ahäwäpäñ injinken ugänpäj nak täkot. ^{13e} Täñkañ notniye, inä kädet siwoñita gañani nämo täneñ.

^u 3:1 1Te 5:25 ^v 3:3 1Te 5:24 ^w 3:4 2Ko 7:16; Gal 5:10, 1Te 4:10 ^x 3:6 Mat 18:17; Rom 16:17 ^y 3:7 Plp 3:17, 1Te 1:6 ^z 3:8 1Te 2:9 ^a 3:9 1Ko 9:4, 1Te 1:6 ^b 3:10 1Te 4:11
^c 3:11 1Ti 5:13 ^d 3:12 1Te 4:11 ^e 3:13 Gal 6:9

^{14f} Tänpäkaŋ man kudän ŋo terak täwetkamäŋ uwä äma kubätä bitnäŋirän mebärini yänahänpäŋ kakätäwäpäŋ inigän itpäŋ kaŋ mäyäk tawän. ^{15g} Iwan kaŋ täŋ imut yänpäŋ nämo yäyat. U äbot täŋpani notjinpak kubä unita yänpäŋ-iwoŋärek täŋirä kädet siwoŋi kaŋ iwarän.

^{16h} Eruk, Ekäni kwini mähemi unitä kwini pewän ahäŋ tamiŋirän kadäni kadäni, imaka u ba u tänayäŋ täkaŋ-ken u kwini terakgän kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. Täŋirä Ekäni inkät kaŋ irän.

¹⁷ⁱ Yäntärek man ŋowä Pol näkŋa-tägän ketnatä wäpna kudän täyat. Man kudän kudup näkä pewa ärek täkaŋ uwä ini udegän täk täyat.

¹⁸ Tänpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken patinik täk täyon. Ugän.

^f 3:14 1Ko 5:9,11 ^g 3:15 1Te 5:14 ^h 3:16 1Te 5:23 ⁱ 3:17 1Ko 16:21

1 Timoti

Poltä äma gubaŋi kubä Anutu täŋo man yänghäwani u jukuman iwetkuk

1 ¹⁻² ^a ^b Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Waki keriken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peŋ näwet-pewän aposoro ahänkut. Kristo ini kubä-tägän kunum gänäŋ täga api nimagut yäpmän ärowek. Täŋpakaŋ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadänjira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täŋo man peŋawähut täkaŋ

³ ^c Timoti, näk Masedonia kome kwa yänkaŋ gäwetkuro ude kaŋ tä! Efesus komeken ätukät itkaŋ äma ätutä Anutu täŋo man yänpän peŋawähut täkaŋ uwä yabän yänpewi kaŋ pewut! ⁴ ^d Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkaŋ. Uwä äbekiye oraniye täŋo kobap man yänjit äma biani umunitä it yäpmän äbuŋo unitäŋo mebärita yänpän-nadäk täk täkaŋ. Man udewanitä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäk-nadäki täŋpä wawäpän Anututa nadän imikinik täŋpän kuŋatta nämo täŋkentän yämik täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadatak u nämoinik täŋkentän yämik täyak. Unita man jopi yäk täkaŋ u kaŋ pewut!

⁵ İma mebärita man kehäromi ŋo yäyat? U äbot täŋpani ämawebe bämopi-ken bänep iron kädet täŋmeham täkta yäyat. Täŋpakaŋ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämoinik, Jesuta nadäkinik bureni täŋpän Anutu iŋamiken bänep kuräki-inik itkaŋ bänep udewanitä kädet

^a 1:1 Kol 1:27 ^b 1:2 Apos 16:1-3; Tai 1:4 ^c 1:3 Plp 2:24 ^d 1:4 1Ti 4:7; Tai 1:14

u siwoŋi yāŋ tāwet tākaŋ ugānpāŋ iwatneŋ. Ude tāŋirā bānep iron kādet bureni u api ahāwek. ⁶Upāŋkaŋ āma ātu kādet u peŋpāŋ man jopi, jiraŋken nanik kaŋ-ahāŋkuŋo upāŋ yāpmāŋ kuŋat tākaŋ. ^{7^e} Tāŋkaŋ inita ŋode yāk tākaŋ; Nin Juda tāŋo бага man unitāŋo yāwoŋārewani āma yāk. Baga man unita nadāna tārek tākaŋ yāŋ yāk tākaŋ. Ude yāk tākaŋ upāŋkaŋ бага man unitāŋo mebāri nāmo nadāwā tārewākaŋ jop man yāk tākaŋ.

^{8^f} Tāŋpākaŋ ninā бага manta ŋode nadāk tākamāŋ; Uwā nadāk siwoŋi terak yāpmāŋ kuŋatnero uyaku бага man u imaka tāga yāŋ nadāne. ⁹Baga man u āma siwoŋi kuŋaranita yāŋpāŋ nāmo pewā ahāwani. Nāmo uwā āma бага man utpāŋ ārowani kādet pewā ahāk tākaŋ unita yāŋpāŋ pewani. Āma udewani Anutu tāŋo kādet māde ut imiŋkaŋ momi tāktāk kādet ba kome tāŋo kādet ugānpāŋ iwat tākaŋ. Tāŋpāŋ miŋiye naniye ba āma ātu kumāŋ-kumāŋ dāpmāk tākaŋ. ^{10^g} Ba kubokāret tāk tākaŋ, ba aŋ tāŋo kudān tāk tākaŋ, ba āmawebe jop yākŋatpāŋ yāpmāŋ pāŋku āma ātuta watā piā tāŋ yāmikta yāniŋ kireŋjirā moneŋ yāmik tākaŋ. Tāŋkaŋ āma udewani jopman yāk tākaŋ, ba Ekāni tāŋo wāpi yāŋpāŋ jopman terak yāŋkehāromtak man yāk tākaŋ, ba kādet waki u ba u Anutu tāŋo man mebāri burenitā yājiwāt tāyak upāŋ tāk tākaŋ. ^{11^h} Tāŋpākaŋ man bureni māde ut imik tākaŋ uwā manbiŋam Anututā nākā yāŋahākta namiŋkuko u. U Anutu irit gāripi nikek tāŋo māhemi, unitāŋo manbiŋam epmāget peŋyāŋek ikek u.

Ekānitā Pol oraŋ imikinik tāŋkuk

^{12ⁱ} Ekāni Jesu Kristotā kehāromi namiŋpāŋ tāŋ-kehāromtaŋ namiŋkuk. Tāŋkaŋ piāna tāga api tāŋpek yāŋ nadāŋ namiŋpāŋ watā piā tāŋ imetta yāŋ namiŋkuk. Unita bānep tāga man iwet tāyat. ¹³Bian it yāpmāŋ ābutken uken nāk Kristota yāŋārok man yāŋjit, komi imiŋit ba piāni tāŋpāwakta kādet mebāri mebāri pewa-ahāŋkuŋ. Tāŋpākaŋ guŋ itkaŋ Ekāni tāŋo mebāri nāmo nadāwa tumbāpāŋ waki tāŋ imiŋkuro mebāri unita Anututā butewaki nadāŋ namiŋkuk. ¹⁴Tāŋpāŋ Ekāni tāŋo iron tā nākā terak tokŋek parirān Kristo Jesuken nanik bānep ironkāt nadākinik nikek ahāŋkut.

^{15^j} ŋode nadā; Jesu Kristotā momi tāŋpani wakiken nanik yāmagutta kome terak āpuk. Man uwā bureni-inik. U kuduŋtagān bānepnin-ken peŋpāŋ yāpmāŋ kuŋatnaŋi. Tāŋpākaŋ waki tāŋpani tāŋo intājukun āma bureni u nāk ŋo. ¹⁶Kowata yāpnaŋi upāŋkaŋ butewaki pāhap, unitāŋo mebāri nākā terak kuduŋtagān āroŋkuk. Tāŋpāŋ āma momi wakiinik tāŋpani nāka butewaki u mebāri ŋodeta nadāŋ namiŋkuk. Āmawebe

^e 1:7 1Ti 6:4,20; Tai 1:10 ^f 1:8 Rom 7:12,16 ^g 1:10 Tai 1:9 ^h 1:11 1Ti 6:15

ⁱ 1:12 Apos 9:15; Gal 1:15-16, 1Ko 15:9-10; Gal 1:13 ^j 1:15 Luk 15:2, 19:10

nadäkinik tänpänj irit kehäromita biŋam tänayänj täkaŋ unitä kudän kudupi näkä terak äronjukuko unitäŋo mebäri kaŋpänj nadäneŋta Kristotä ude uwä täŋ namiŋkuk. Ude kaŋpänj nadänpänj ŋode täga nadäneŋ; Polta täŋ imiŋkuko udegän ninta täga täŋ nimek. ^{17^k} Unita ŋode yäwa! Irit kehäromi täŋo Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä känäŋi nämo. U Anutu pähap kubägan. Unita unitäŋo wäpi biŋam ba epmäget peŋyänjeki pat yäpmänj kuŋpänj pen it yäpmänj kuk täyon. Bureni-inik!

^{18^l} Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yänjtärenj gamani udegän peŋ gäwetat. Gäk man u iyap taŋpänj Ekäni täŋo man unita yänpänj ämik kaŋ tä. ^{19^m} Tänpäkaŋ nadäkinikka kehäromigan parirän bänepkatä kudän u siwoŋi yänj nadäk täyan ugänpänj kaŋ iwat. Äma ätutä ude nämo täŋkuŋo unita nadäkiniki pewä putärewäpänj waŋkuŋ. ^{20ⁿ} Äma uken nanik kubä wäpi Himeneus. Kubäwä wäpi Aleksada. Yarä u Anututa yänjärok man iwet täkamän unita Satan keru terak yepmaŋkut. Ude täŋkurowä Satantä komi yämiŋ yäpmänj kuŋirän kudän waki u kaŋ pewun yänpänj ude täŋkut.

Ekäniken yänjapikta jukuman

2 ¹ Eruk Timoti, intäjukunä nadäk kehäromi inŋit täyat uwä ŋode gäwera; Nadäkinik tänpänitä ämawebe kuduŋtagänta yänpänj Ekäniken yänjapik täkot. Tänpänj imaka u ba unita äma ätutä wäyäkŋek täkaŋ unita yänpänj Anutu-ken yänjapinpänj bänep täga man iwet täkot. ^{2^o} Täŋkaŋ kome täŋo intäjukun äma ba gapman kuduŋta Anutu-ken yänjapik manpänj mehamtänj yämik täkot. Yänjapik man ude yänjita watä it nimiŋirä kwiniŋän itpänj Anutu iniŋ orerani ude kuŋatpänj kudupi siwoŋigän kaŋ itna. ³ Ude tänayänj täkamänj unitä api tägawek. Ba waki keru-ken nanik nimagurani ämanin Anutu unitä nibäwän udegän api tägawek. ^{4^p} Unitäwä äma kuduŋtagän inita biŋam tänpänj man bureni yäpmänpänj bänepi-ken pekta nadäk täyak. ⁵ U imata, Anutu kubä-tägän it nimitak. Ba bämop äma bureni kubägan, Anutu ba äma nin bämopnin-ken it täyak u äma äworewani Jesu Kristo. ^{6^q} Kristo unitä kadäni iwoyäwani-ken ämawebe kuduŋtagän mominin täŋo kowata däpmänj tärekta gupi iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä kwawak ŋode niwoŋäretak; Anutu u ämawebe kuduŋtagän waki keru-ken nanik yämagutta nadäk täyak. ^{7^r} Unita näk ämawebe Manbiŋam Täga u yänjahänpänj yäwetta ba aposoro ude iretta yänpänj iwoyänpänj nepmaŋpani. Tänpäkaŋ guŋ äbotken man bureni-inik ba nadäkinik täŋo mebäri yäwetpänj

^k 1:17 Rom 16:27 ^l 1:18 1Ti 6:12; Jud 3 ^m 1:19 1Ti 3:9 ⁿ 1:20 2Ti 4:14-15, 1Ko 5:5
^o 2:2 Efe 6:18; Plp 4:6 ^p 2:4 Ese 18:23, 1Ti 4:10, 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24 ^q 2:6 Gal 1:4
^r 2:7 Apos 9:15; Gal 2:7-8, 2Ti 1:11

yäwoŋäreкта yäwoŋärewani äma täŋo piä ude yän namani. Man uwä jop nämo, bureni yäyat!

Ämawebe täŋo man

⁸Eruk, ämanita ŋode yäyat; Äma komeni komeni, siwoŋi itkaŋ Anutuken ket kewatpäŋ kaŋ yänjapik täŋput. Ude täŋpäŋ noriye-kät kokwawak ba iwan nämo täneŋ. Nämo, irit kuŋat-kuŋari pakigän kaŋ kuŋarut.

⁹^s Ba webeta udegän ŋode yäwa; Webewä tek ähan nadäwani kaŋ täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarut. Inita nadäwä äpani täŋpöpäŋ ämatä gäripi nibäwut yänpäŋ gupita epmäget taŋi nämo täneŋ. Täŋpäŋ gwäk pujiŋ topmäk-topmäk täŋpäŋ nämo kuŋatneŋ. Ba omäk meran, gwäki ärowani nämo meran täŋ yäpmäŋ kuŋatneŋ. ¹⁰^t Nämoinek. Webe, Ekäni täŋo gäripi terakgän kuŋatnayän yäk täkaŋ unitäwä täŋkentäk-kentäk piä täŋpeŋ kuŋarirä uyaku api tägawek.

¹¹Täŋpäŋ Anutu täŋo käbeyä-ken webewä, kwikinik äpani itkaŋ juku peŋpäŋ nadäk-nadäk piä täk täkot. ¹²^u Täŋpakaŋ webetä ämani Anutu täŋo manpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋäreк piä ude täkta ba intäjukun täŋ yämikta nämo nadän yämitat. Uwä käbeyä-ken man kum itneŋ. ¹³^v U mebäri ŋodeta; Anututä Adam jukun täŋkaŋ Iv mäden tewän ahänjkuko unita webetä intäjukun itta bitnätat. ¹⁴^w Ba Adamtä täŋyabäk täŋo mäheми nämo nadän imiŋkuk. Webenitä nadän imiŋpäŋ momiken maŋkuk. ¹⁵Upänkaŋ webewä nanak bäyak-bäyak terak Anututä api yäpän täganenŋ. Bureni, webe u nadäkinik, bänep iron ikek, bänep siwoŋi ba nadäk-nadäk täga terak kuŋatnayän täŋo uwä Anututä api täŋkentän yämek.

Äbot täŋpanita watä äma täŋo man

3 ¹^x ŋode nadä; Äma kubätä äbot täŋpani täŋo watä äma kubä ude itta nadäweko uwä piä täga täŋpayän nadatak yän yäneŋ. Man u bureni-inik. ²^y Upänkaŋ äma kubätä watä äma piä u täkta nadänpäŋä uwä ämawebe iŋamiken kädet siwoŋi terak kuŋareк. Uwä webe kubägän yäpani. U irit kuŋat-kuŋarita watäni itkaŋ nadäk-nadäk täga Anutu-ken nanik yäpmäŋ kuŋarani. U iron terak kuŋarani. U yänpäŋ-yäwoŋäreк piä säkgämän täŋpani. ³Täŋkaŋ ume komita ämäŋi nämo täŋpani. Täŋkaŋ ämik täŋpani nämo, äma kwini, komi nämo, säkgämän-inik kuŋarani. Ba moneŋ tuŋumta nadän gäripi-inik nämo täŋpani. ⁴Äma uwä iniken webe nanakta watäni säkgämän it yämiŋpäŋ äperiye nanakiye yänpäŋ-yäwoŋäreк täŋirän nani oraŋ imiŋpäŋ mani buramiŋpäŋ kuŋarani. ⁵Unita jide nadätan? Äma kubätä webeni nanakiye watä säkgämän

^s 2:9 1Pi 3:3-5 ^t 2:10 1Ti 5:10 ^u 2:12 1Ko 14:34 ^v 2:13 Stt 2:7,22, 1Ko 11:8-9

^w 2:14 2Ko 11:3 ^x 3:1 Apos 20:28 ^y 3:2 Tai 1:6-9

nämo it yämeko uwä jide tänpän Anutu täño äbot tänpäni ämawebeta watä säkgämän it yämek? ⁶Tänpäkañ bänep apigän äyänjurani kubätä äbot tänpänita watä nämo irek. Äma udewanitä inita nadäwän ärowani tänjirän Anututä Satanta täñkuko ude, manken tewekta. ^{7z} Ba ugän nämo. Äma kubätä watä äma piä yäpmäkta nadäweko uwä ämawebe Jesuta nadäkinik nämo tänpäni injamiken siwoñi kuñarirän äma täga yän iwerani. Täñ, äma udewani nämowä ämawebetä yänpän-kañiwat tänjirä Satantä bänepi tänpän guñ tawäpäñ buñep-ken tewekta.

⁸Äbot tänpäni täño täñkentäk äma imaka, ämawebe injamiken siwoñi kuñatkañ tänyäkñarani nämo tänpäni. Täñkañ ume komi nañkañ tängunguñ nämo tänpäni. Ba moneñ äma tänyäkñarani tänpän moneñ tuñum jop nämo yäpani. ⁹Täñkañ äma u Anutu iwat-iwat kädet Anututä ini kwawak niwoñäreñkuko u inñit-inik tänpän Anutu injamiken bänepi kuräki-inik irani. ¹⁰Tänpäkañ pengänä täktäki ba irit kuñat-kuñari yabänpän-nadäk tänpän käderi täga täñpeko uwä, eruk piä yämen. ^{11 a} Tänpän webeniye udegän, ämawebeniye injamiken siwoñi kuñarani ba man äyänutpäñ yäkyäk nämo tänpäni. Uwä kwikinik itkañ bänepita watäni itpäñ man bureniñän yänpän kuñarani. ¹²Tänpäkañ äbot tänpäni täño täñkentäk äma uwä webe kubägän yäpmänpän äperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabän yäwarani. ¹³Eruk, täñkentäk äma piäni tänpewä tagak täkañ uwä wäpi biñam säkgämän ahäk täkañ. Ba nadäkiniki kehäromigän inñitpäñ unitäño mebäri yänahäkta bätakigän nadäk täkañ.

Anutu iwat-iwat kädet unitäño mebäri-inik

¹⁴Timoti, näk gäkken bäräñeñ ärekta nadätat upänkañ ñodeta yänpän man ño intäjukun kudän tänpän gamitat. ^{15 b} Ude tänpän imaka kubätä gäkken ärekta kädet tänpipiñ nameko uwä, eruk man ño daniñpäñ nadänkañ Anutu täño äbot nin kädet siwoñi u ba u täga iwatne yän ket nadäwen. Tänpäkañ Anutu täño äboriye nin uwä Anutu irit mäheми täño äbot bureni. Nadätan? Anutu täño äbot pähap uwä man bureni täño meham ba bek bämöpi ude itkañ. ^{16 c} Bureni-inik, Anutu Bureni iwat-iwat kädet unitäño mebäri-inik u imaka täñi pähap kubä! Anututä ini niwoñäreñkuko uwä ñode;

Äma äworeñirän ämawebetä kañkuñ.

Munapiktä unitäño täktäki u siwoñi-inik yän niwoñäreñkuk.

Täñjirän añerotä kañkuñ.

Tänpäkañ ämatä wäpi biñam äma äbori äboriken yäpmän kuñatpäñ yänahänkuñ.

^z 3:7 2Ko 8:21 ^a 3:11 Tai 2:3 ^b 3:15 Efe 2:19-22 ^c 3:16 Jon 1:14; Mak 16:19

Tänjirä komen ämatä nadäkinik täñ imiñkuñ.
Nadäkinik täñ imiñirä Anututä kunum gänäñ yänjkñat yäpmäñ äro
wäpi biñam ikek teñkuk.

Äma täño nadäk jopi nämo iwatneñ

4 ^{1d} Munapiktä kwawak ñode yänjahäk täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu täño man peñpäñ Satan täño äboriye unitäño yän-yäkñarani man ba mäjo täño jop manman api nadän yämineñ. ²Tänpäkañ äma man udewani yänjahäk täkañ uwä jopman yäwani. U bänepitä kudän u siwoñi yän nadäk täkañ u nadän parit tänpäñ äma jop yän-yäkñatpäñ yäjiwät man mebäri mebäri ñode yäk täkañ; ^{3e} Webe yäpmäkta yäjiwäranani yäk. Gubañigän itkot yäk. Ba, ketem ätu nämo näneñ yän yäk täkañ. Ude yäk täkañ upänkañ ketem uwä Anututä peñ moreñkuk. Ketem u ämawebe nadäkinik ikek itpäñ man bureni bänepi-ken pewani unitä bänep täga man iwetpäñ näneñta yänjkuk. ^{4f} Imaka kuduptagän Anutu-ken nanik ahäwani uwä tägagän. Unita äma kubätä u nakta yäjiwätñañi nämo. Nämoinik, bänep täga man iwetpäñ u kuduptagän täga yäpmäñpäñ näne. ⁵Ude täñitna Anutu täño man ba bänep täga man unitä ketem terak äronjirän Anutu iñamiken nintä nakta biñam täk täkañ.

Timotita jukuman ätu

⁶Eruk Timoti, gäk äbot täñpani notkaye man ño yäwetpäñ yäwoñäreñ täñpayäñ täno uwä Jesu Kristo täño piä ämani, man buramik ämani ude api iren. Täñkañ nadäkinik täño man ba Anutu täño man mebäri bureni nadänpäñ buramiñ yäpmäñ äbuno unitä bänepka täño ketem ude täñjirän api kuñaren. ^{7g} Täñpäkañ äma jop manman yäwani täño kobap man ba Anututa nämo nadäwani täño jop manman u nadäkta kañ bitnä. Man udewani mäde ut imiñpäñ Ekäni täño käderita yänpän-nadäk tänpäñ nadäkinikka täñkehärom täyi. ^{8h} Nadätan? Gupnin täñpidäm takta täñoret u täga täñkentän nimik täyak upänkañ bänep täñpidäm tänpäñ Ekäni täño käderi siwoñi iwat-iwat u imaka bureni-inik. Unitäwä kome terak ño, ba kämi kunum gänäñ bok, täñkentäk bureni pewän ahän nimikta biñam yäwani. ⁹ⁱ Man ñowä bureni-inik. U ämawebe kuduptagän yäpmäñpäñ bänepninken penañi. ^{10j} Täñpäkañ unitäño bureni yäpmäkta nin nämo gaña täñkañ gwäk duñduñ piä pähap täk takamäñ. Täñkañ Anutu irit mähemini, unitäño kehäromi terak yengämina pek täkañ. Anutu uwä ämawebe kuduptagän waki keri-ken nanik yämagutta kehäromi pat imitak. Täñpäkañ kehäromini uwä nadäkinik täñpani nin waki keri-ken nanik nimagutkuko ubayän!

^d 4:1 2Ti 3:1, 2Pi 3:3, 1Jo 2:18; Jud 18 ^e 4:3 Stt 9:3; Rom 14:6, 1Ko 10:30-31

^f 4:4 Stt 1:31; Apos 10:15 ^g 4:7 1Ti 1:4, 6:20, 2Ti 2:16 ^h 4:8 1Ti 6:6 ⁱ 4:9 1Ti 1:15

^j 4:10 1Ti 2:3-4

¹¹Timoti, man gäwetat ɲo kudup yäwetpän yäwoŋärek täk täyi. ¹²^k Tänpän gäk äma gubaŋi unita yänpän ämawebetä gäka nadäwä äpani nämo tänpök. Gäk bänep iron ba nadäkinikka nitek, ba bänep siwoŋi terak itkaŋ man yäkyäka ba täktäkkatä äbot tänpäni kädet siwoŋi kaŋ yäwoŋäre. Ude täŋiri udegän täk täkot. ¹³Ude tänpän näka itsämänkaŋ Anutu täŋo man daniŋpän yäwoŋärek täŋit, unitäŋo mebäri bureni yäwetpän yäwoŋärek tänpän, kädet siwoŋi iwatta peŋ yäwet täyi. ¹⁴^l Tänpän intäjukun ämatä Munapik-ken nanik man yänahänpän keru gwäka terak peŋirä piä täkta Anutu täŋo iron yäpuno unita nadäsi. Iron unitäŋo bureni pewi putärewekta kehärom tänpän kaŋ yäpmän kuŋat. ¹⁵^m Tänpän piäka u täŋ-dämiŋiri burenitä ahänpän parirän kaŋ kawut. ¹⁶Tänkaŋ gäkŋaken irit kuŋat-kuŋatkata ba man yäwetpän yäwoŋärek täk täyan unitä siwoŋi itta watäni itpän kaŋ kuŋat. Ude täŋkaŋ gwäk pimiŋpän tänpayän täno uyaku ämawebe gäkŋo man nadäk täkaŋ u, ba gäkŋa bok, irit täga api kaŋ-ahäneŋ.

Äbot tänpäni ämawebejiye tägagän täŋ yämineŋ

5 ¹ⁿ Timoti, äma ekäni kubätä goret kubä täŋirän man jäpi nämo iweren. Nämo, yäpä-siwoŋtak man kwini terak iweren, gäkŋaken nanka iwereno udegän. Ba äma gubaŋi gubaŋi udegän, gäkŋaken notkayeta täŋ yämeno udegän täŋ yämen. ²Ba gäkŋaken meŋkata täŋ imeno udegän webe ekäni ekänita täŋ yämen. Ba webe gubaŋi gubaŋi udegän, gäkŋaken wanotkayeta täŋ yämeno udegän kädet siwoŋi terak täŋ yämen.

³Tänpän webe kajat u oraŋ yämen. U webe täŋkentäkiye nämo udewanita yäyat. ⁴Tänpakaŋ webe kajat kubä äperiye nanak ba äbekiye oraniye nitek tänpäwä, yäwetpän yäwoŋärek täŋiri miŋi ba äbeki pähap u täŋkentän imineŋ. Ude täneŋo uwä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täneŋ. Ude tänpän kowata komi nadänpän watä it yämeko uwä udegän täŋ imineŋ. Ude täŋirä Anututä yabäwän tägawek. ⁵^o Tänpakaŋ webe kajat bureni-inikä, inigän-inik itkaŋ Anutu kwasikotpän kepma bipani Anutu-ken täŋkentäka yänapik täkaŋ. ⁶Tän, webe kajat kubätä iniken gärip terak kuŋareko uwä kodak itak upänkaŋ kumbani yän iwetneŋ. ⁷Unita Timoti, man uwä kehäromigän yäweri nadänpän Anutu ba ämawebe inamiken momi nämo, siwoŋigän kuŋat täkot. ⁸Tänpakaŋ äbot tänpäni kubätä äboriye ba nägät moräkiye yabänpän nämo täŋkentän yämeko, ba bänep iron kädet nämo täŋ yämeko uwä äma udewanita u nadäkiniki peŋpän Anutu kakätäk-inik täyak ubayän yän nadäneŋ. Unitäŋo kudän wakitä Anututa nämo nadäwani äma täŋo yärepmitak.

^k 4:12 Tai 2:15 ^l 4:14 2Ti 1:6; Apos 6:6, 8:17 ^m 4:15 1Ti 5:22 ⁿ 5:1 Wkp 19:32
^o 5:5 Luk 2:37, 18:7

⁹Tānpākaŋ webe kajat kubā webe pāhap tānpāŋ obaŋ 60 ude tārewani, āma kubāgān yāpani udewani ābot tānpani-ken tāŋkentāk yāpmākta wāpi webe kajat tāŋo wāpi tawaŋ terak tāga penen. ¹⁰^p Webe uwā tāŋkentāk piā tānpani ba nāmo tānpani unitāŋo mebāri kakta āma ātu ŋode yāwet yabāneŋ; Āperiye nanak jide ude yabāŋ yāwatukuk? Ba āma kudupitā ahāŋ iminirā jide ude tāŋkentāŋ yāmiŋkuk? Ba āma Anutu tāŋo man yāpmāŋ kuŋarani iron jide tāŋ yāmiŋkuk? Ba āma bārāpi nikekta tāŋkentāk jide ude tāŋ yāmiŋkuk? Ba iron kādet ātu jide ude tāŋkuk? Kādet udewanita yāwetpāŋ nadāk tāŋirā tāgawāpāŋ eruk, webe u ābot tānpani tāŋo tāŋkentāk tāga yāpek.

¹¹⁻¹²Upāŋkaŋ webe kajat gupi kodakitā tāŋkentāk yāpmākta wāpnin tawaŋ terak kudān tāwut yāŋ yāneŋo uwā yājiwātneŋ. Imata, kajari udewani uwā kaŋgāriptā tāŋpewān Jesu māde ut imiŋpāŋ yāŋkehāromtak man webe kajat wāpi tawaŋ terak itta yāneŋo u irepmiŋpāŋ āneŋi āma kubā yāpmākta nadāneŋ. Ude tānpāŋ man bian yāneŋo u utpāŋ momi tāneŋ. ¹³^q Webe udewani uwā piāni nāmo bumik, iniken gārip terak eŋi āro tāpātek tāŋtāŋ kuŋat tākaŋ. Tānpākaŋ ugān nāmo. U āmawebe yāŋpāŋ-yabāŋ yāwat tāŋkaŋ man waki mebāri mebāri yāŋ-danik tākaŋ. ¹⁴^r Unita nāk ŋode yāyat; Webe kajat gupi kodaki udewani āma āneŋi yāpmāŋpāŋ nanak bāyaŋpāŋ eŋi ba ironiŋiye nādananita watā piā tāŋpeŋ kuŋatnaŋi. Ude tāŋirā iwantā yabāŋpāŋ man waki yāwetta manta wāyāknēwā wawāpāŋ itneŋ. ¹⁵Timoti, nadātan? Ābot tānpani webe kajat ātu kādet siwoŋi irepmiŋpāŋ Satan tāŋo kādet iwat tākaŋ.

¹⁶Tānpākaŋ nadākinik tānpani webe kubā tāŋo ābotken nanik kubātā webe kajat ude ireko uwā, webe unitā kajari unita watāni tāga it imek. Ude tāneŋo uyaku ābot tānpani ātutā webe kajat udewani watāni itta nāmo api tāŋbārāp tāneŋ. Upāŋkaŋ webe kajat inigān-inik irani uwā, ābot tānpanitā watāni tāga itneŋ.

Ābot tānpanita watā irit tāŋo man

¹⁷^s Ābot tānpani tāŋo watā āma piā sākgāmān tānpanita piā tāŋo gwāki yāmineŋ. Tānpākaŋ u bāmopi-ken nanik Anutu tāŋo man mebāri bureni yāwetpāŋ yāwoŋārek ba yāŋahāk-ahāk kādāni kādāni tāk tākaŋ āma unita gwāki taŋi yāmineŋ. ¹⁸^t Unitawā Anutu tāŋo man kudān tāwani ŋode itak u nadākaŋ;

Bulimākautā piā tāŋ gamiŋkaŋ ketem morāki nāŋpayāŋ tāŋirān nāmo yājiwāren. Ketem nāŋpeko uwā piā tāŋo gwāki. Lo 25:4

Ba man kubä ñode;

Piä ämatä piä täño gwäki täga yäpek.

Luk 10:7

19 ^u Tänpäkañ äma kubä-tägän äbot tänpäni täño watä äma kubä manken tewa yän yäweko uwä nämo nadän imen. Äma yarä ba yaräkubätä yäneño uyaku nadän yämiñpäñ man piä tänpän. 20 ^v Tänpäkañ watä äma u momi täñjirän kañ-ahäweno uwä ämawebe iñamiken yäpä-siwonçtak man kehäromi iweriri äma ätu imaka, nadänpäñ umuntäneñ. 21 Tänpäkañ Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwonji añero äboriye u nabäñjirä ñode peñ gäwetat; Jukuman gäwetat ño kudup kañ iwat. Ude täñkañ äma ätuta gäripi nadänpäñ täñkentän yämiñkañ ätuta mäde nämo ut yämen. Nämo, kuduhtagänta piä uterakgän täñ yämen. 22 Täñkañ äma kubätä Anutu täño piä tänpayän yäñjirän gäkä jukun tärop tänpäñ piä täkta ketka gwäki terak nämo pewen. Nämo, äma u momi pengän täñpeko uwä momi bok tädeño ujeta. Unita gäkñaken bänepka gupkata watäni iriri pakigän kañ irän. 23-25 Nadätan? Äma ätu täño momi pengän kwawak ahäñjirän ämawebe kuduhtagän kañpäñ nadäk täkañ. Täñ, ätu täño uwä käbop pat yämik täkañ uwä kämi yäpmän danik-danik kadäni-ken kwawak mät ahäneñ. Tänpäkañ ämawebe bämopi-ken täñkentäk-kentäk piä udegän kwawak ahäk täyak. Täñ, pengän kwawak nämo ahäk täyak uwä käbop it yäpmän kuñkä kämi mät ahäwek.

Tänpäkañ Timoti, kokka-ken käyäm kadäni kadäni täk täyan unita umegän nämo nänpän. Wain ume täpuri ätu bok nänpän.

Watä piä äma jopita man

6 ^{1 w} Timoti, gäk watä piä äma jopi, Jesuta nadän imani u ñode yäweren; In kuduhtagän mähemjiye täñkentän yämiñpäñ u gämori-kengän kuñat täkot. U imata, ärowani täñ yämiñjirä Anutu täño wäpi biñam ba unitäño man bureni iniñ wärätneño ujeta. 2 ^x Tänpäkañ watä piä äma ätu täño mähemije uwä nadäkinik tänpäni upäñkañ ñode yänpäñ ärowani nämo täñ yämineñ; U notnapak unita unitäño mani täga uret yän nämo nadäneñ. Nämo inik! In ñode nadänañi; Mähemna ñowä Jesu täño äbotken nanik. Unita nadän imikinik täñkañ gwäk pimiñpäñ piä säkgämän täñ imik täyiwa! Unita Timoti, gäk man u wari wari yäwetpäñ yäwonjärekañ tänpäñ kädet siwonji u iwatta bänepi tänpidäm täñ yämen.

^u 5:19 2Ko 13:1 ^v 5:20 Gal 2:14; Efe 5:11 ^w 6:1 Efe 6:5 ^x 6:2 Plm 16

Moneŋ tuŋumta nadāŋ gārip tāŋo man

^{3y} Tāŋpākaŋ man kubā ŋode; Äma ätutā man bureni yāpmāŋ äyāŋutpāŋ man inigān kubā yāŋpāŋ Ekāninin Jesu Kristo tāŋo meni jinom unita bitnāk tākaŋ. Ude tāŋpāŋ unitāŋo man kādet, yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋpani u māde ut imik tākaŋ. Eruk äma udewanita ŋode nadāneŋ; ^{4-5z} U inita nadāwān ärowani tāŋpākaŋ guŋinik täyak yāŋ nadāneŋ. Äma udewaniwā man bureni peŋpāŋ manbiŋam jopi-jopi terak yāŋuruk-uruk bumta yāk tākaŋ. Ude tāŋpāŋ noriye tāŋo moneŋ tuŋumta nadāŋ gārip, yāŋpāŋ-yabāŋ yāk, yāŋtāwen-tāwen ba nadāk wakiwaki, kadāni kadāni pewā ahāk tākaŋ. Äma udewani uwā bānep nadāk-nadāki paorākaŋ man bureni nāmoinik nadāŋkaŋ ŋode nadāk tākaŋ; Anutu tāŋo man yāpmāŋ kuŋaritna moneŋ tuŋum kaŋ ahāŋ nimut yāŋ nadāk tākaŋ.

^{6a} Ude nāmo, upāŋkaŋ tuŋum Anututā ähan peŋ nimani unita nadāna tēgawākaŋ Ekāni tāŋo kādet siwoŋi iwāt-iwāt unitā bureni-inik, imaka sākgāmān sākgāmān pewān ahāŋ nimek. ^{7b} Unita ŋode nadāk tākāna; Meŋnin koki gānaŋ naniktā ketāŋ äbumāŋo udegān kumāŋpāŋā ketāŋ api kune. ^{8c} Unita ketem kenta tek nadāwani yāpmāk tākamāŋ unitagān nadāk tākāna! ^{9d} Moneŋ tuŋum pāhap ätukāt yāpmākta nadāk tākaŋ uwā tāŋyabāk tāŋo buŋep gānaŋ äpmok tākaŋ. Tāŋpākaŋ imaka jopi mebāri mebārita nadāŋ gārip tāk tākaŋ unitā yepmāŋitpāŋ irit kuŋat-kuŋari tāŋpānwak tākaŋ. ^{10e} Bureni-inik! Moneŋ tuŋumta nadāŋ gārip unitāwā kādet waki mebāri mebāri tāŋo mebāri-inik täyak. Nadākaŋ? Äma ätutā kādet ude iwātpāŋ Ekāni tāŋo man kādet peŋ awāhutpāŋ bārāpi pāhap māyap kotaŋkuŋ.

Irit kehāromi yāpmākta gwāk piminen

^{11f} Tāŋpākaŋ Timoti, Anutu tāŋo äma gāhā imaka udewani kaŋ-umuntaŋ uruŋ kāda kuŋaren. Ude tāŋkaŋ siwoŋigān kuŋatpāŋ Anutu ini bumik itkaŋ, nadākinik, bānep iron nikek kuŋaren. Tāŋkaŋ kehāromigān itpāŋ ämawebe bānep kwini terak yabāŋ yāwaren. ^{12g} Tāŋkaŋ gwāk pimiŋpāŋ nadākinik bureni tāŋo kādet tēgagāmān u iwāt täyi, ämatā gwāk pimiŋpāŋ närepmirek gārepmirek tāk tākaŋ ude. Ba irit kehāromi kaŋ-ahākta kehārom taŋpāŋ kuŋat täyi. Unita nadātan? Irit kehāromi unita biŋam tākta Anututā gāmagutkuk. Tāŋpāŋ ämawebe iŋamiken Nāk Jesuta nadākinik täyat yāŋ yāŋahāŋkun-ken uken gāmagutkuk.

^{13h} Anutu, imaka kuduptagān irit ikek yāmik täyak u iŋamiken, ba Jesu Kristotā nāmo umuntaŋpāŋ Pailat iŋamiken man bureni

^y 6:3 2Ti 1:13; Gal 1:6-9 ^z 6:5 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14 ^a 6:6 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5

^b 6:7 Jop 1:21; Sav 5:15 ^c 6:8 Snd 30:8 ^d 6:9 Snd 23:4, 28:22 ^e 6:10 Efe 5:5 ^f 6:11 2Ti 2:22

^g 6:12 1Ko 9:25-26, 1Ti 1:18, 2Ti 4:7 ^h 6:13 Jon 18:36-37; Jon 19:11

yāḡahāḡkuko u iḡamiken, ḡode peḡ ḡāwetat; ¹⁴ ḡāk Anutu ba āmawebe iḡamiken siwoḡḡḡān, momika nāmo kuḡatkaḡ piā man yāḡ gamani u iwatpāḡ tāḡpeḡ kuḡariri Ekāninin Jesu Kristo kaḡ ābān. ¹⁵ ⁱ Uwā kadāni Anututā iwoyāḡkuk-ken uken api ābek. Tāḡpākaḡ Anutu uwā irit ḡāripi nitek itkaḡ intājukun irit piā tāḡpani bureni-inik ini kubā unitāḡān it tāyak. Uwā intājukun āma tāḡo Intājukun-inik, ba āma ekāni tāḡo Ekāni-inik. ¹⁶ ^j Anutu uwā inigān, kumāk-kumāki nāmo. U peḡyāḡeki inigān kubā u ḡānaḡ it tāyak. Peḡyāḡeki u āma kubātā u dubini-ken kuḡaḡi nāmo. Tāḡkaḡ Anutu uwā āma kubātā bian nāmo kaḡkuk ba apiḡode imaka kubātā tāḡa kānaḡi nāmo. Tāḡpākaḡ wāpi biḡam, iniḡoret-oret ba kehāromi pāḡap it imiḡkuko unitā pen it yāpmāḡ ārok tāyon. Bureni!

Imaka jopi terak nāmo yeḡḡāmā penēḡ

¹⁷ ^k Eruk Timoti, ābot tāḡpani ātu kome tāḡo monēḡ tuḡum taḡi nitek uwā ḡode yāweren; Gupi yāpmāḡ āronḡpāḡ imaka ābutkwani uterak nāmo yeḡḡāmā penēḡ. Nāmo inik, Anutu, tāḡbumbum pewān ahāḡ nimiḡirā unita ḡāripi nadāk tākamāḡ uterakḡān kaḡ yeḡḡāmā pewut yāḡ kaḡ yāwet. ¹⁸ Tāḡpāḡ ḡode yāwetḡān tāḡpen; Kādet tāḡatāḡa ude tāḡpāḡ tuḡum bureni tāḡo māhemi ude kaḡ irut. Ba imaka pāke it yāmiḡkaḡ uken nanik iron tāḡpāḡ āmawebe tāḡkentāḡ yāmineḡ. ¹⁹ ^l Ude tāḡirā tuḡum bureni kunum ḡānaḡ api buḡāt yāmek. Tuḡum bureni unitā tāḡkentāḡ yāmiḡpāḡ Irit bureni-inik kāmi kaḡ-ahākta yāwani u māt kaḡ-ahāneḡ.

²⁰ ^m Tāḡpākaḡ Timoti, piā yāḡ gamani u watāni itpāḡ kaḡ yāpmāḡ kuḡat. Āma ātutā Nin nadāna-tārewani yāḡkaḡ man jopi yāḡpāḡ-nadāk tāk tākaḡ, unita māde kaḡ ut yāmi. Man u Anutu-ken nanik nāmo. ²¹ ⁿ Āma ātu man uterak wohutpāḡ nadākiniki tāḡo kādet kakātāḡirā putāreḡkuk.

Eruk uba. Anutu tāḡo orakoraktā in kudup terak āroton.

ⁱ 6:15 Lo 10:17; Rev 17:14 ^j 6:16 Kis 33:20 ^k 6:17 Sam 62:10; Luk 12:20

^l 6:19 Mat 6:20 ^m 6:20 1Ti 4:7, 2Ti 1:14 ⁿ 6:21 1Ti 1:6, 2Ti 2:18

2 Timoti

Poltä Timoti täño bänepi tänpidäm takta manbiñam ño kudän täñkuk

1 ¹⁻² ^a ^b Eruk nanakna Timoti bänepna gämäni, näk Pol, Kristo täño aposorotä man ño kudän täñ gamitat. Anututä iniken gärip terak aposoro piä u takta näk iwoyänpän peñ näweränkañ ämawebe man ñode yäwettän kuñat täyat; Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänayän tämäño uwä Anututä irit bureni api nimek, yänkehärom tañkuko ude. Eruk Anutu Nan, ba Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak, butewaki ba bänep pidämtä gäkä terak äroton.

Poltä Timoti täño bänepi täñkehärom tañkuk

³ ^c Oranaye nanayetä bänep siwoñi terak Anututa watä piä täñ yäpmän äbuño unitäño kodakini näkä udegän täk täyat. Täñkañ Timoti, gäka juku piñpän Anutu bänep täga nadän imiñpän uken yänpik man terak kepma biñani nadän gamik täyat. ⁴ Täñpän gepmañpeñ kwayän täñjira näka konäm butewaki täñkuno unita nadänpän äneñi gabänpän bänep täga pähap nadäktä gäripi-inik nadätat. ⁵ ^d Täñpäkañ nadäkinikka bureni, äbekka Lois kenta meñka Yunis uken patkuko unitä gäkä terak päreñpän itkukotä itak u nadätat. ⁶ ^e Mebäri unita näk nadän gamiñpän ñode gäwetat; Ketnatä gwäkkä terak peñira Anututä iron pähap täñ gamiñkuko u täñkehärom tañjiri kädäp ikek kañ ahäwän. ⁷ ^f U imata, Anutu uwä täñjumun-umun terak kuñatneta Munapik nämo nimiñkuk. Nämo inik, Kudupi Munapiki nimiñkuko uwä kehäromi ba bänep iron daiwän tokñeñ nimik täyak. Ba täñkentän nimiñirän irit kuñat-kuñatninta watä it täkamän.

^a 1:1 Efe 1:1 ^b 1:2 1Ti 1:2 ^c 1:3 Plp 3:5; Apos 23:1 ^d 1:5 Apos 16:1 ^e 1:6 1Ti 4:14
^f 1:7 Rom 8:15

^{8g} Unita Timoti gäk Ekäni tãjo manbiŋam yãjahãkta tãnjmãyãk-mãyãk nãmo tãnjpen. Ba komi enjiken irani nãka man yãkta nãmo mãyãk tãwen. Nãmo, Anututã kehãromi gamiŋirãn uterãkgãn Ekäni tãjo manbiŋamta yãjppãnj komi bãrãpi nãkã kotak tãyat udegãn kotakta nãmo umuntãwen. ^{9h} Tãjppãkaŋ Anutu uwã nin waki kerik-ken nanik wãdãnj tãdotpãnj kudupi äboriye ude itta nimãgutkuk. Imaka tãga kubã tãnj imiŋitna unita yãjppãnj nãmo nimãgutkuk. Nãmoinik! Bian-inik, Anututã imaka kubã nãmo peŋkuk-ken uken iniken iron tãnj nimiŋpãnj Jesu Kristo wãpi terãk nimãgutta iwoyãŋkuk. ¹⁰ⁱ Tãjppãnj bian-inik nin iwoyãŋkuko upãnjkaŋ apijõ ironi u kwawak ñode niwoŋãretak; Nimãgurani Kristo Jesu uwã kwawak ahãjppãnj kumãnj-kumãnj tãjo kehãromi utpewãn maŋpãnkaŋ, mani biŋamta irit kehãromi kumãk-kumãk ikek nãmo unitãjo kudãn kwawak pewãn ahãtak.

^{11j} Tãjppãkaŋ nãk Anututã mani biŋam tãga u yãjahãkta iwoyãŋkuk. Tãnjkaŋ Manbiŋam Tãga unitãjo aposoro ba yãwetpãnj yãwoŋãrek äma ude itta imaka, iwoyãjppãnj nepmaŋkuk. ¹² Tãjppãnj mebãri unitãgãn komi enj ñoken komi bãrãpi nadãnj itat. Upãnjkaŋ nãmo mãyãk taŋpãnj, nadãnj imikinik tãk tãyat unita bãnep yarã nãmo tãk tãyat. Nãmoinik, nãk nadãkinik kehãromi ñode tãyat; U kehãromi nikektã piãni ketna terãk peŋkuko unita watã it namiŋirãn piã u sãkgãmãn tãnj yãpmãnj kuŋtãyiwa kadãni pãhap api ahãwek.

^{13k} Unita Timoti, man bureni tãjo tawaŋ nãkã gãwetpãnj gãwoŋãreŋkuro ugãnpãnj iwarãn tãjppãnj ämawebe udegãn yãwetpãnj yãwoŋãrek tãyi. Ude tãnjkaŋ Kristo Jesuta nadãnj imiŋpãnj ba gãripka uterãkgãn kaŋ pe. ^{14l} Tãjppãnj Munapik bãnepnin-ken it nimitak unitã tãnjkentãnj gamiŋirãn man bureni sãkgãmãn yãnj gamani unita watãni it tãyi.

¹⁵ Butewaki! Timoti, notnaye Esia komeken nanik kuduptãgãn nabãkãtãnj moreŋkuŋõ uku nadãŋkuno u. Tãjppãnj notnapakyat Figelus kenta Hemogenestã udegãn nabã kãtãŋkumãn. ^{16m} Tãjppãkaŋ Onesiforustã ude nãmo tãŋkuk. U nãk komi enjiken irira nãka nãmo mãyãk taŋpãnj kadãni kadãni bãnep pidãm tãnj namik tãŋkuk. Unita nãk Ekãnitã Onesiforus-kãt äboriyeta butewaki nadãnj yãmekta yãjapik man yãk tãyat. ¹⁷ Äma unitã Rom komeken ahãjppãnj nãka gwãk pimiŋpãnj wãyãkŋeŋkã nabãnj ahãŋkuk. ¹⁸ⁿ Ba ugãn nãmo, Efesus komeken tãnjkentãk pãhap tãnj namik tãŋkuko u imaka, biŋam nadãŋkuno u. Unita Ekãnitã kadãni pãhapken butewaki kaŋ nadãnj imãn yãjppãnj yãjapik man yãk tãyat.

Timoti uwã Ekäni tãjo komi äma ude

2 ¹ Eruk ironjina Timoti, Kristo Jesutã iron pãhap äboriyeta tãnj yãmik tãyãk u yãpmãnj wãdãjppãnj kehãrom taŋpãnj kuŋat tãyi. ² Ude

^g 1:8 Rom 1:16 ^h 1:9 Efe 2:8-9; Tai 3:5 ⁱ 1:10 1Ko 15:55-57; Hib 2:14 ^j 1:11 1Ti 2:7

^k 1:13 1Ti 1:10, 1Ti 4:6, 6:3; Tai 1:9, 2:1 ^l 1:14 1Ti 6:20 ^m 1:16 2Ti 4:16 ⁿ 1:18 Jud 21

tānpānjā gāk ba āmawebe māyap nadānjirā man yānjahāk tānjukuro u āma ātu Anutu tāņo man kehāromi iņitpāņ yāpmāņ kuņat tākaņ u yāwetpāņ yāwoņarek tāk tāyi. Tāņiri unitā āma ātu tāga yāwetpāņ yāwoņarekgān api tāneņ. ^{3°} Tāņpāņ gāk Kristo Jesu tāņo komi āma tāga ude itkaņ komi bārāpi yāpmākta nāmo gaņa tāwen. ⁴ Komi āma bureni tāņo mebāri nadātan? U intājukun āmanatā nāka tāga nadāņ namān yāņpāņ piā, āma jopitā tāk tākaņ u nāmo tāk tākaņ. Nāmo, u gwāk pimīņpāņ piā yāņ yāmani kehāromigān tāk tākaņ. ^{5^p} Ba āma nārepmirek-gārepmirek-ken bārāņek tākaņ unita nadā. Āma udewaniwā noriye yārepmitpāņ intājukun ahāņpāņ gwāki yāpayāņ nadāņpānjā, nārepmirek-gārepmirek unitāņo бага man siwoņi iwarek. Baga man nāmo iwatpāņ jopjop tāņpeko uwā gwāki nāmo yāpek. ^{6^q} Ba man wārani kubā ŋode; Āma kubā ketem piā taņigān tāņpeko uwā kowatawā noriye ātu yārepmitpāņ ketem taņigān nāņpek. ⁷Unita Timoti, man gāwetat ŋonita juku piņpāņ kuņariri Ekānitā nadāk-nadākka api tāņkwawa tāwek. Tāņjirān unitāņo mebāri api nadāwi-tāreneņ.

^{8^r} Tāņpākaņ gāk Jesu Kristota nadāņit nadāņit kuņaren. U Devit tāņo oranitā kumbani-ken naniktā akuņkuk yāņ mani biņam ude tāwet tāņkuro ukeņo. ^{9^s} Mani biņam unitagān yāņpāņ komi pāhap nadāk tāyat. Tāņpākaņ waki tāņpani ude topmāņpāņ nepmaņkuņo itat. Upāņkaņ Anutu tāņo man uwā nāmo topani! ^{10^t} Urita āmawebe Anututā inita iwoyāwani u tāņkentāņ yāmikta nadāņpāņ nāk bānepna tāņ-tāpāneņpāņ komi bārāpi ŋo kotaņ itat. Āmawebe uwā Jesu Kristo terak irit bureni itak u yāpmāņpāņ kāmiwā Jesu-kāt peņyāņek gānaņ tārek-tāreki nāmo itneņta komi ŋo nadātat.

^{11^u} Urita man ŋode pātak u bureni-inik;

Jesu-kāt bureni kumbumāņo tāņpāwā irit kehāromi-ken Jesu-kāt penta api itne.

^{12^v} Tāņpāņ komi bārāpi kotaņpāņ nāmo kwitanayāņ tāmāņo uwā Jesu-kāt yabāņ yāwat piā bok api tāne.

Upāņkaņ Jesuta āwo yānayāņ tāmāņo uwā Jesutā kowata ninta āwo api yāwek.

^{13^w} Tāņpākaņ nin Jesu iwatta yāņkehārom taņkumāņo u irepmitnero upāņkaņ Jesutā ude tākta yāņkehārom taņkuko u nāmo api irepmirek. Nāmo inik! U imata, iniken mebāri ba tāktāki tāga nāmo irepmirek.

° 2:3 2Ti 1:8, 4:5 ^p 2:5 2Ti 4:8 ^q 2:6 1Ko 9:7,10 ^r 2:8 1Ko 15:4,20; Rom 1:3

^s 2:9 Efe 3:1,13; Plp 1:12-14 ^t 2:10 Kol 1:24 ^u 2:11 2Ko 4:11 ^v 2:12 Mat 10:33

^w 2:13 Rom 3:3-4; Nam 23:19; Tai 1:2

Piä äma Anututä gäripi nadäk imani

14^x Unita Timoti, gäk kadäni kadäni man ŋowä yäwetpäj yäwoŋjärek täk täyi. Tänpäkaŋ man jopita yäŋawät-awät täneŋta Anutu injamiken man kehäromi kaŋ yäwet. Man udewanitä äma kubä täga nämö täŋkentäj imek. Nämoinik, äma man u nadäk täkaŋ unitäŋo bänepi tänpänwak täkaŋ. 15^y Tänpäkaŋ Anututä nadäj gamiŋirän tägawekta gwäk pimiŋpäj piäka täk täyi. Ude täŋkaŋ man bureni pähap siwoŋigän yäŋahäj yäpmäj kuŋiri mäyäktä piä äma gäkä terak ärowektawä. 16^z Ba man jopi, kome täŋo nadäk unita yäŋuruk-uruk yäŋirä nämö nadäwen. Ude täk täkaŋ uwä täŋ yäpmäj kuŋkä man jopi kehäromi-inik iŋitpäj Ekäni täŋo man pekinik api täneŋ. 17^a Man udewani uwä paräm tokŋeŋ äronpäj äma gupi tänpäwak täkaŋ udewani. Äma udewani-ken nanik kubä wäpi Himeneus, kubä Filetus. 18 Äma yarä u man bureni peŋkaŋ ŋode yäk täkamän; Ämatä kumbani-ken nanik akukakuk u bian ahäŋkuko unita nin kumänpäj äneŋi nämö api akune yäk. Tänpäj man udewani terak ämawebe täŋo nadäkiniki tänpän waŋirä nadäkiniki pewä putärek täkaŋ. 19^b Upäŋkaŋ ämatä eŋi tänayäj nadänpäj bek kehäromi änek täkaŋ ude Anututä iniken äboriye kehäromi niked itneŋta bek kehäromi äneŋ-kireŋkuko pen itak. Bek uterak man kudän ŋode kudän täwani itak; Ekänitä äboriye bureni-inik unita nadätak. Tänpäj man kudän täwani kubä pen ŋode bek uterak itak; Ämawebe Ekäni wäpi yäpmäj kuŋat täkaŋ uwä kädet wakita mäde ut imineŋ.

20^c Timoti, gäk nadätan? Äma wäpi biŋam ikek täŋo eŋi gänaŋjä pärek ba käbot ätuwä gol siriwapäj tänpäni. Ba ätuwä päya kujat kenta komepäj tänpäni. Imaka uwä ätu piä täga täkta biŋam ba ätuwä piä jopi mebäri mebäri u täŋkaŋ jop maŋpä kukta yäwani. 21^d Tänpäkaŋ äma kubä iniken irit kuŋat-kuŋariken wakini peŋpäj kuräki irayäj täko uwä käbot siliwa ba golpäj tänpäni, piä täga täkta biŋam yäwani, kudupi ude api irek. Äma udewani uwä Mähemi täŋo piä tägatäga täkta biŋam yäwani. Uwä Mähemi täŋo piä täkta pidämtak täyak unita Mähemitä piä man u ba u täga iwerän tänpök. 22^e Unita gäk kadäni kadäni nadäk waki gubanitä yäpmäj kuŋat täkaŋ u mäde ut imiŋpäj kädet tägatäga ŋodewani u iwatta gwäk pimiwen; Täktäk siwoŋi, Anututa nadäkinik bureni, bänep iron, bänep kwini. Imaka tägatäga u ämawebe bänep nadäk-nadäki siwoŋitä Anutu yäpmäj wädäk täkaŋ u täŋkentänpäj penta kaŋ iwarut. 23^f Tänpäj nadäk-nadäki gwäjiwanitä jopman yäk täkaŋ unita juku nämö peneŋ. Nadätan, man udewanitä ämik man pewä ahäk

^x 2:14 1Ti 6:4; Tai 3:9 ^y 2:15 1Ti 4:6; Tai 2:7-8 ^z 2:16 1Ti 4:7 ^a 2:17 1Ti 1:20

^b 2:19 Nam 16:5,26; Jon 10:14, 1Ko 8:3; Ais 52:11 ^c 2:20 1Ko 3:12 ^d 2:21 2Ti 3:17

^e 2:22 1Ti 6:11 ^f 2:23 1Ti 4:7

tākaŋ. ^{24s} Tāŋpāŋ Ekāni tāŋo piā āmatā man wārāt-wārāt nāmo tāŋpek. Nāmo, u āma kuduptagān not tāŋ yāmiŋpāŋ Ekāni tāŋo man meni tāŋpidām-pidām terak ba bānep kwini terak yāwetpāŋ yāwoŋārewek. ^{25h} Tāŋpāŋ āma nadāk-nadāk gwājiwani yāpmāŋ kuŋat tākaŋ u bānep tāga terak yāwetpāŋ yāwoŋārewek. Yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋjirān Anututā nadāŋ yāmiŋjirān bānep sukureŋpāŋ man burenita nadākinik āneŋi kāwep tāneŋ. ²⁶ Ude tāneŋo uwā nadāwā tumbāpāŋ Satantā iniken mani iwatneŋta buŋep pewān yepmāŋireko u dat-kwinitpeŋ kuneŋ.

Kadāni bāmopi-ken wakitā api ahāŋ pārek

3 ¹ⁱ Man ŋonita juku peŋpāŋ nadā! Kadāni tārek-tārekken bārāpi mebāri mebāri api ahāneŋ. ^{2j} Āmatā initagān nadāŋkaŋ moneŋ wādāk-wādākta gāripi api nadāneŋ. Tāŋpākaŋ ini wāpi yāpmāŋ āroŋpāŋ ārowani pāhap tāŋpāŋ yāŋawāt-awāt ba noriye man wakiwaki api yāwetneŋ. Ba miŋiye naniye tāŋo man api utneŋ. Tāŋkaŋ iron kādetta bānep tāga nāmo api nadāneŋ. Uwā Anutu ini ba, unitāŋo man māde api ut imineŋ. ³ Uwā āmawebe not nāmo api tāŋ yāmineŋ, ba āma kubātā waki tāŋ yāmiŋjirān momini nāmo peŋ imiŋpāŋ yāŋwawak man api yāneŋ. Ba āma yāŋpāŋ-yabāŋ yāwat api tāneŋ. Tāŋpāŋ iniken gupi tāŋo gārip ugān api iwatneŋ. Uwā komi tāŋpāŋ āmik bumta api tāneŋ. Ude tāŋkaŋ kādet tāgata iwan api tāneŋ. ⁴ Ba iniken noriyeta waki tāŋ yāmiŋpāŋ iniken nadāk waki tāropigān api iwatneŋ. Tāŋkaŋ inita nadāŋjirā ārowani pāhap api tāneŋ. Ude tāŋkaŋ Anututa gāripi nadānaŋipāŋ kome tāŋo gāripgān api iwarān tāneŋ. ^{5k} Tāŋpākaŋ Anutu tāŋo kādet bureni-inik, kehāromi nikek unita ket nāmo nadāŋkaŋ gupitāgān api iwatneŋ. Eruk Timoti, āma udewani yabāŋ umuntaŋpāŋ ukāt itpāŋ-nadāk kubā nāmoinik tāŋpen.

^{6-7l} Tāŋpākaŋ āma udewani ātutā webe nadāk-nadāki kwini unitā eŋiken kābop ārok tākaŋ. Āroŋkaŋ man jopi-jopi yāŋ-yākŋat-pewā nadākiniki āma uterak pek tākaŋ. Webe uwā nadāk-nadāki kehāromi nāmo unita bānep nadāŋ gāripitā momi-ken yāmagurirā nadāwātāk pāhap tāk tākaŋ. Tāŋkaŋ nadāk-nadāk yāpmākta gāripi nadāk tākaŋ upāŋkaŋ Anutu tāŋo man bureni u tāga nāmo nadāwā tārek tākaŋ. ^{8m} Tāŋpākaŋ āma kādet udewani tāk tākaŋ uwā man burenita iwan tāk tākaŋ, bian āma yarā wāpi Janes kenta Jabrestā Moses tāŋo manta iwan tāŋkumāno udegān. Āma udewani tāŋo nadāk-nadāki wawākaŋ Anututa nadākinik nāmo tāŋ imik tākaŋ. ⁹ Upāŋkaŋ tāktāki waki u kadāni kāroŋi tāga nāmo api tāneŋ. Nāmo, āmatā unitāŋo kādet u kaŋpāŋ nadāwā guŋ

^s 2:24 1Ti 3:3; Tai 1:7 ^h 2:25 1Ti 2:4 ⁱ 3:1 1Ti 4:1 ^j 3:2 Rom 1:29-31 ^k 3:5 Mat 7:15,21; Rom 2:19-20; Tai 1:16 ^l 3:6 Tai 1:11 ^m 3:8 2Ti 2:25; Kis 7:11,22, 1Ti 6:5

täño bumik api tänppek, bian äma Janes kenta Jabres täño täktäki kañpän nadänkuño ude. Ude kañpän nadänpän nämo api iwarän täneñ.

Timoti, Anutu täño man inñit-inik täyi

¹⁰Upänkañ Timoti gähä bian näkkät itpäñ Anututä kädet gäripi nadäk täyak u ämawebe yawetpäñ yawoñarek täñira nabänpän-nadänkun. Ba täktäkna imaka, u nadätan. Ba imaka u ba u täk täyat u mebäri imata täk täyat u nadätan. Tänpän mebärina ñode nadätan; Näk Anutu nadän imikinik täk täyat, bäräpi gänañ nämo kwitak täyat, ämawebe iron täñ yämik täyat, ba piä ehuranigän täk täyat. U kudup nadätan. ¹¹ⁿ Täñkañ komi bäräpi täñ namiñkuño u imaka, nadätan. Antiok komeken, Aikoniam komeken, ba Listra yotpärare-ken komi namiñirä komi pähap nadänkut. Ude upänkañ Ekänitä bäräpi u kudup ketareñ namiñkuk. ¹²^o Bureni-inik, äma kuduhtagän Jesu Kristota yänpän Anutu täño man iwatnayän täño uwä komi bäräpi api ahän yämek. ¹³Tän, äma täktäki taräkikät jop yän-yäkñarani ämatä ini bänepken ba ätu täño bänepiken yän-yäkñat piä täntäko tañi-inik ahänpän api weñ pärek.

¹⁴^p Tänpäkañ Timoti, gähä man bureni gawetpäñ gawoñareñirä nadäkinik täñkuno u inñit-inik tänpän kañ kuñat. U imata, äma man u gawetpäñ gawoñareñkuño unitäño mebäri u nadätan. ¹⁵^q Ba gäk ironikentä yäput peñpän Anutu täño man u nadän yäpmän äbätan u bureni-inik yän nadätan u. Anutu täño man u kehäromi ñodewani; U bänepka-ken peñyänpek pewän ahän gamiñirän Kristo Jesu nadän imiñpän irit kehäromita biñam täga api tänpen. ¹⁶^r Tänpäkañ Anutu täño man kudän täwani u kudup Anutu täño Munapiktä täñmeham tañirän ahän moreñkuñ. Man u danipän nadäk täñitna man bureni täño mebäri niwetpäñ niwoñarek täk täyak. Ba unitä ämawebe nadäk-nadäki gwäjiñ ärowani yäpän-siwoñtakta yabän yäk täyak. Ba kädet gwäjiwani yänpän yäpän-siwoñtak täyak, ba kuñat-kuñat siwoñi niwetpäñ niwoñarek täk täyak. ¹⁷Tänpäkañ Anutu täño mantä ämawebeniye bänepi-ken piä ude täntäyon piä täga mebäri mebäri säkgämän täneñta pidämtak täkañ.

Timoti, Anutu täño piä gwäk pimiñpän täyi

4 ¹^s Timoti, näk Anutu inñamiken ba Kristo Jesu äma kumbani ba kodak irani bok yäpmän daniwayän täyak u inñamiken jukuman kubä gawerayän. Kristo Jesu u äneñi kwawak ahänpän ämawebeta intäjukun it yämayän täyak unita ñode peñ gawetat; ²^t Unitäño manbiñam ehuranigän yänahänpän yawet täyi. U kadäni kadäni,

ⁿ 3:11 Apos 13:50; Apos 14:5,19; Sam 34:19 ^o 3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Apos 14:22

^p 3:14 2Ti 2:2 ^q 3:15 Jon 5:39, 1Pi 1:20-21 ^r 3:16 Rom 15:4, 2Ti 2:21 ^s 4:1 Apos 10:42; Rom 14:9-10 ^t 4:2 Apos 20:20,31

ämawebe man u nadäneŋ ba nämo nadäneŋo u jop uken gwäk pimiŋpäŋ Kristo täŋo manbiŋam yäwet täyi. Ude täŋpäŋ ämawebe täŋo nadäk-nadäki yäpi-siwonŋtak täkot. Täŋkaŋ kädet gwäjiwani iwarani u jukuman kehäromigän kaŋ yäwet. Ba äma nadäŋ bäräp ikek bänepi täŋpidäm taŋ yämik täyi. Piä u täkta nämo gaŋa taŋpäŋ Kristo täŋo man kädet ket täŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ kaŋ tä.

³ Nadätan, kämiwä ämawebetä Anutu täŋo man mebäri bureni nintä yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täk täkamäŋ u nadäkta api bitnäneŋ. Man burenita bitnäŋkaŋ yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ äma bänep ärik-ärik man yäwani unita äbä niwetpäŋ niwoŋäreŋwut yäŋpäŋ gera api yäneŋ. Man jopi ini bänepitä gäripi nadäk täkaŋ ugän api nadäneŋ. ⁴ Man bureni peŋpäŋ kobap man api nadäneŋ. ⁵ Täŋpakaŋ Timoti gähä bänep nadäk-nadäkka ba irit kuŋat-kuŋatkata watäni kaŋ it. Täŋpäŋ Kristota yäŋpäŋ komi ba bäräpi kotakta nämo bitnäwen. Täŋkaŋ Anutu täŋo man yäŋahäk-ahäk piä säkgämän kaŋ tä. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo watä äma gähä piä yäŋ-gamani u kudup kaŋ täŋ more.

Pol täŋo kumäk-kumäk kadäni keräp taŋkuk

⁶ Täŋpakaŋ nähä paorayäŋ. Bian Anutu iniŋ oretta wain ume piwä kuŋkuŋo ude nägätna api piwä kuneŋ. Kumäŋpeŋ kukkukna kadäni keräp täyak. ⁷ Upäŋkaŋ nämo umuntäyat. Nämoinik, äma närepmirek gärepmirek täŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ bäräneŋ päŋku бага pewani-ken ahäk täkaŋ näk udegän nämo kwitaŋkaŋ bäräneŋ yäpmäŋ äbätängän бага pewani-ken ahätat ŋo! Näk nadäkinikna nämo pewa putäreŋkuŋ. ⁸ Unita nadätat, siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo gwäki tägagämän u näkä yäpmäkta itak. U kadäni pähapken Ekäni, ämawebe täŋo täktäk yäpmäŋ daniwani äma siwoŋi-inik unitä api namek. Täŋpakaŋ gwäki säkgämän u näkagän nämo api namek. Nämoinik, ämawebe Ekänitä äbäkta bänep peŋpäŋ itsämäk täkaŋ unita imaka, api yämek.

Man paotpaot

⁹ Täŋpakaŋ Timoti, gwäk pimiŋpäŋ näkken bäräneŋ äbi. ¹⁰ Butewaki pähap, notnapak Demas unitä kome täŋo gärip iwatpäŋ nabä kätäŋpeŋ Tesalonaika komeken kuŋkuk. Täŋpakaŋ Kresens imaka nabä kätäŋpeŋ Galesia komeken kuŋkuk. Kuŋirän Taitus Dalmesia komeken kuŋkuk. ¹¹ Täŋpakaŋ Lukkät ninekgän itkamäk. Unita Timoti, Mak yäwikaŋ bok kaŋ äbun. Unitä piä täga api täŋkentäŋ namek. ¹² Täŋkaŋ notninpak Tikikus uwä iniŋ kirewa Efesus komeken u äreŋkuk. ¹³ Täŋpakaŋ gäk

^u 4:3 1Ti 4:1, 2Ti 1:13 ^v 4:4 1Ti 4:7 ^w 4:6 Plp 2:17 ^x 4:7 1Ti 6:12 ^y 4:8 1Ko 9:24-25;

Rev 2:10 ^z 4:9 2Ti 1:4 ^a 4:10 Kol 4:14; Tai 1:4 ^b 4:11 Kol 4:14; Apos 15:37-39

^c 4:12 Efe 6:21-22 ^d 4:13 Apos 20:6

äbayän yänpänjä näkŋo mänit tek Troas yotpärare-ken Kapustä eniken yänopmänpän penkuro u yäpmänkaŋ kaŋ äbi. Ba näkŋo buk kenta man kudän moräki tänpän pewani u imaka, kaŋ yäpmän äbi.

^{14e} Eruk, Aleksada kapa-pän imaka imaka tänpäni unitä waki mäyap täŋ namiŋkuk. Unita Ekänitä kowata api imek. ¹⁵ Äma unitä man yäwetpän yäwoŋarek täŋkumänjo u mäyap utpän yejämäk täŋkukonik. Unita udegän täŋ gamekta watäni itpeŋ kaŋ kuŋat.

^{16f} Nadätan? Man piäken pengän itkut-ken uken notnapak kubätä näk gäarak nämo itkuk. U kudup nabä kätänpeŋ kuŋkuŋ. Unitänjo momini uwä Ekänitä peŋ yämiton. ^{17g} Bureni, notnayetä nabä kätänpeŋ kuŋkuŋjo upänkaŋ Ekänitäwä nämo nepmaŋkuk. Nämo, u mani biŋam guŋ äbotken yänahänjira unitä nadäkta manna täŋmeham tänpän kehäromi namiŋkuk. Tänpän tom komi, äma yewani meni-ken nanik ketärenpän nepmaŋkuk. ¹⁸ Ude täŋ namiŋkuko udegän, Ekäni uwä waki mebäri mebäri uken nanik ketärenpän kunum gänäŋ irit bägupi täga u gänäŋ api nepmaŋpek. Tänpäkaŋ Ekäni uterak epmäget peŋyänjek pen mäit it yäpmän ärowek. U bureni!

^{19h} Eruk, yanäpi yarä Prisila kenta Akwila ukät Onesiforus ba unitänjo äboriye näkŋo mena yäpmänpän bänep täga man yäwet. ²⁰ⁱ Butewaki, notnapak Erastus u Korin yotpärare-ken itkukotä pen itak. Ba Trofimus käyäm tänpewän Miletus komeken teŋkut. ²¹ Unita Timoti, iwän mänit kadäni nämo keräp tänjirän gäkä jukun kaŋ äbi. Tänpäkaŋ notkapak Yubulustä bänep täga gäwetak. Ba Prudens, Linus, Klodia ukät äma ätu Kristo wäpi terak notkaye wanotkaye itkaŋ u kuduŋtagän udegän bänep täga man gäwetkaŋ.

²² Eruk, Ekänitä bänep nadäk-nadäkka-ken iton. Täŋkaŋ unitänjo orakorakitä gäk uwäktän gamiton.

^e 4:14 1Ti 1:20; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6 ^f 4:16 2Ti 1:15 ^g 4:17 Apos 23:11, 27:23; Dan 6:22 ^h 4:19 Apos 18:2, 2Ti 1:16-17 ⁱ 4:20 Apos 19:22, 20:4

Taitus

Poltä Taitus jukuman iwetta manbiñam ño kudän täñkuk

1 ¹ Näk Pol, Anutu täño piä ämagän ba Jesu Kristo täño aposoro kubä ude itat. Unita ämawebe Anututä bian inita iwoyänjkuko u täñkentäj yämiñira Kristota nadäj imikinik täkta naniñ kireñkuk. Ba täñkentäj yämiñira ämawebe unitä man bureni nadäwä tärekta naniñ kireñkuk. Man bureni uwä irit kuñat-kuñat Anututä gäripi nadäk täyak upäj niwoñarek täyak. ² ^a Täñpäkañ man bureni unitäño mebäri-inik uwä irit kehäromi pätak u bureni-inik api kañ-ahäne. Bian-inik, Anututä intäjukun imaka kubä nämo pewän ahäjirä irit kehäromi u nimikta yänkehärom tañkuk. Täñpäkañ Anutu uwä jopman kubä nämo yäk täyak.

³ ^b Eruk it yäpmäj äbätängän kadäni kubä Anututä ini nadänjkuk-ken uken äma ätu irit kehäromi täño manbiñam yänjahäkta yäpmäj daniñpäñ yepmañkuk. Ude täñkuko uwä mani biñam kwawakinik pewä ahänkuñ. Täñpäkañ Anutu, waki keri-ken nanik nimagurani unitä piä u näk ketna terak peñkuk.

⁴ ^c Eruk nanakna Taitus, man ño gäka kudän täyat. Gäk äbot täñpani ninkät Anututa nadäkinik bok täk täkamäj unita nanakna bureni yän gäwetpäñ ñode gäwetat; Anutu nanin ba äma nin nimagurani Jesu Kristo unitä orañ gamiñirän unitäño bänep pidäm terak kañ kuñat.

Äbot täñpani täño intäjukun ämata jukuman

⁵ Taitus, gäk piä moräki täñ paotta ba äbot täñpani yotpärare kubäkubä täño watä äma yabäj ahänpäñ yepmakta Krit komeken gepmañpeñ kuñkut. Täñkañ man bian gäwetkuro unita juku piñpäñ nadä; ⁶ ^d Äbot täñpanita intäjukun itta äma ñodewanipäj yäpmäj daniñpäñ kañ

^a 1:2 Kol 1:27 ^b 1:3 Efe 1:9-10; Tai 2:10, 3:4, 1Ti 1:1,11 ^c 1:4 2Ko 8:23; Gal 2:3, 2Ti 1:2, 4:10; Rom 1:7 ^d 1:6 1Ti 3:2-7, 2Ti 2:24-26

yepmaŋ yäŋ gäwetkut; Äma, ämawebe iŋamiken siwoŋigän kuŋarani, ba webe kubägän yäpani. Ba äma unitäŋo nanakiye uwä Jesuta nadän imikinik täŋpäŋ peŋawäk ba miŋi nani täŋo man bitnäk nämo täŋpani. Äma udewanipäŋ, äbot täŋpanita intäjukun itta kaŋ yabäŋ ahäŋpäŋ yepmaŋ. ^{7e} Unita ŋode nadä; Äbot täŋpani täŋo intäjukun ämatä Anutu täŋo piäta watä it täkaŋ unita äma u siwoŋi-inik kuŋarirä ämawebetä yabäŋpäŋ-nadäwä momini nitek nämo täneŋ. Täŋpäŋ äma uwä näk wäpna biŋam ikek itat yäŋkaŋ äboriye yäwetpäŋ yäwoŋärek kokwawak terak nämo täŋpani. Ba ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋpäŋ äma komita nämo täŋpani. Täŋkaŋ moneŋ tuŋumta nadäwätäk nämo täŋpani. ⁸ Ba äma u iron täga täŋpäŋ kädet siwoŋigän kuŋatpäŋ kädet täga-tagän gäripi-inik nadäwani. Täŋkaŋ äma uwä man yäkyäki ba täktäkita watä irani. ^{9f} Täŋpakaŋ watä äma uwä Anutu täŋo man mebäri bureni nintä yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täkamäŋ udegän iŋit-inik täneŋ. Man bureni u iŋit-inik täŋpäŋ säkgämän yäŋahäŋirä ämawebe kädet siwoŋita nadäkinik täŋpäŋ täga kuŋatneŋ, ba äma Anutu täŋo man bureni ut täkaŋ unitäŋo jopman uwä täga utpewä mäneŋ.

Nadäkinik täŋpä wawanita man

^{10g} Täŋpakaŋ Taitus, gäk watä äma täga-tägapäŋ kaŋ yabäŋ ahäŋpäŋ yepmaŋ. Imata, Krit komeken äbot täŋpani bämopi-ken nanik mäyaptä man burenita bitnäŋpäŋ jop manman yäŋ-yäkŋatpäŋ ämawebe mäyap kädet goret käda yämagut täkaŋ. Äma yäyat uwä mäyaptä jopman ŋode yäk täkaŋ; In guŋ äbotken naniktä äbot täŋpani-kät itta nadäŋpänä, eruk бага man iwatkaŋ guŋjin moräk kaŋ madäwut yäk. ^{11h} Täŋpäŋ äma uwä mäyäk-kät nämo moneŋ yäpmäkta jop manman ude yäŋ-yäkŋatpewä nädamiŋi-nani ätu nadäkiniki pewä putärewäpäŋ säkgämän nämo it täkaŋ. Unita Taitus, gäk äma jop manman yäk täkaŋ u yäniŋ bitnä. ¹² Nadätan? Krit nanik iniken äma nadäwani kubätä ini Krit nanik ämawebetä ŋode yäŋkuk; Krit nanik u waki, jop manmangän yäwani yäk. Uwä tom ägwäri udewani, orek patkaŋ ketem naktagän nadäk täkaŋ yäŋ yäŋkuk. ^{13-14ij} Täŋpakaŋ Taitus, äma nadäwani uwä man bureni-inik kubä yäŋkuk. Unita gäk äbot täŋpani täŋo kuŋat-kuŋari yäpä tägakta man kehäromi kaŋ yäwet. Yäweriri nadäkiniki äneŋi täŋkehärom täŋpäŋ Juda nanik täŋo kobap man unita nadäkinik nämo täŋ yämineŋ. Ba äma Anutu täŋo man burenita bitnäk täkaŋ unitäŋo бага man nämo nadän yämineŋ.

^{15k} Taitus, gäk nadätan? Äma bänepi paki-iniktä kuŋat täkaŋ uwä imaka kuduptagänta nadäwä tägagän täk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma bänepi-

^e 1:7 1Ko 4:1 ^f 1:9 2Ti 4:3; Tai 2:1 ^g 1:10 1Ti 4:7 ^h 1:11 Jon 10:12, 1Pi 5:2, 2Ti 3:6

ⁱ 1:13 2Ti 4:2 ^j 1:14 1Ti 4:7 ^k 1:15 Mat 15:11; Rom 14:20

ken momitā tokŋek itkaŋ nadākinik nāmo pewān ahāk tākaŋ uwā imaka kuduptagānta nadāwā wakigān tāk tākaŋ. U imata, bānep nadāk-nadāki-ken wakitā tokŋek parirā kādet siwoŋi u iwatta nāmoinik nadāk tākaŋ. ¹⁶ ^l Āma ude wani uwā man ŋode yāk tākaŋ; Nāk Anututa nadākinik tāk tāyat yāk. Ude yāk tākaŋ upāŋkaŋ tāktāki waki unitā ŋode niwoŋārek tāyak; Ekānita māde ut imani. Uwā man bitnāk tāŋpāŋ kādet tāga kubā nāmoinik pewā ahāk tākaŋ. Tāŋpākaŋ kādet waki ude tāŋirā Anututā tarāki-inik yabāk tāyak.

Ābot tāŋpani āmawebeta jukuman

2 ¹ ^m Eruk Taitus, gāhā ābot tāŋpani āmawebe Anutu tāŋo man mebāri bureni ugān iwatta yāwetpāŋ yāwoŋārek kaŋ tā. ² Tāŋkaŋ āma ekāni ekāni ba tāgawani u ŋode kaŋ yāwet; In man yākyākjin ba tāktākjinta watā itpāŋ kaŋ kuŋarut. Ba nadāwātāk ikek kuŋatpāŋ Ekāni tāŋo manbiŋam ŋo iŋit-inik tāŋpāŋ iron kādet tāga ugān kaŋ iwarut. Tāŋpāŋ in bārāpi gānaŋ kwikinik kaŋ irut.

³ ⁿ Tāŋpākaŋ Taitus, āma ekāni ude yāwetkaŋ webe ekāni ekāni udegān ŋode kaŋ yāwet; In Anutu iŋamiken siwoŋi kaŋ kuŋarut. Ume komi taŋi naŋkaŋ āmawebe yāŋpāŋ-yabāŋ yāwat nāmo tāneŋ. Nāmoinik! Kādet tāgagān tāŋpāŋ-yāwoŋārek tāneŋ. ⁴ Ude tāŋpāŋ webe gubaŋi kādet tāgatāga yāwetpāŋ yāwoŋāreŋirā āpiyeta gāripi nadāŋpāŋ nanakiyeta udegān nadāneŋ.

⁵ ^o Tāŋkaŋ āmawebe gāgāni ātutā Anutu tāŋo manta man waki yāneŋo udetā yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋirā webe gubaŋi gubaŋi uwā kādet siwoŋi iwatpāŋ kwikinik itneŋ. Ini eŋi-kengān itpāŋ nanak ba imaka imakanita watā sākgāmān itneŋ. Tāŋkaŋ bānep iron kādet siwoŋi ugānpāŋ iwatneŋ. Tāŋpāŋ āpiye tāŋo man buramineŋ.

⁶ Eruk Taitus, āma gubaŋi gubaŋi imaka, man kehāromi yāweriri nadāŋpāŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita watāni itpāŋ kaŋ kuŋarut. ⁷ ^p Tāŋ gākŋawā kādet tāgagān tāŋpeŋ kuŋariri āma gubaŋi gubaŋi unitā gākŋo tāktākka u kaŋkaŋ udegān api iwatneŋ. Ba man yāwetpāŋ yāwoŋārek piā tāk tāyan unita nadākinik tāŋpāŋ sākgāmān kaŋ tā. Jop, yāŋ-yākŋarani nāmo yāwen. ⁸ ^q Nāmo, man bureni siwoŋigān yāŋjiri āmatā man yāwayāŋ tāyan uken goret kubā nāmo kaŋ-ahāŋpāŋ yāŋpāŋ gabāŋ gawat kubā tāga nāmo tāneŋ. Ude tāŋjiri iwaniyetā māyāk man niwetta kādetta wāyākŋewā wawāpāŋ ini api māyāk tāneŋ.

⁹ ^r Tāŋpākaŋ Taitus, ābot tāŋpani āmawebe u gānaŋ nanik āma ātu āma tāŋo piā āma jopi ude itkaŋ uwā ŋode kaŋ yāwet; In intājukun āmajiye tāŋo man buramikgān kaŋ tāk tāŋput. Mani nāmo utkaŋ

¹ 1:16 2Ti 3:5, 1Jo 1:6, 2:4 ^m 2:1 Tai 1:9 ⁿ 2:3 1Ti 3:11 ^o 2:5 Efe 5:22 ^p 2:7 1Ti 4:12, 1Pi 5:3 ^q 2:8 1Pi 2:15 ^r 2:9 1Ti 6:1

piä siwoŋigän täñjirä intäjukun ämajiyetä tabäñpän gäripi pähap api nadäneñ. ¹⁰ Täjñpän intäjukun ämajiyetä unitäño tuñum nämo kubotäneñ. Ba täñjäkñarani kubä nämo täneñ. Nämo, man buramikgän täñjirä intäjukun ämajiyetä piä siwoŋigän täñpani yän api nadän tamineñ. Eruk in kädet siwoŋi ude iwatnayän täkañ uwä Anutu, wakiken nanik nimagurani unitäño manbiñam unita ämawebetä nadänjirä ärowani api täñpek.

¹¹ Unita Taitus, kädet täga ude täñpeñ kuñat täkäna. U imata, Anututä orakoraki kwawak pewän ahänkuñ. Orakoraki u ämawebe paot-paotta biñam täñpani kuduptagän waki keri-ken nanik yämagurekta kehäromi nitek. ¹² Täjñpäkañ orakoraki, nin nimagutkuko uwä ñode niwetpän niwoñäreñ täyak; Kome täño nadän gärip ba Anutu täño man peñawäk u mäde ut imiñkañ gwäk pimiñpän Anutu-tagän nadän imiñpän siwoŋigän kuñat täkäna. ¹³ Täjñkañ Anutunin Jesu Kristo kehäromi nitek ahäwayän täko unitagän itsämäñpän kuñat täkäna. Jesu uwä paot-paotta biñam täñpanipän nimagurani. ¹⁴ Täjñpäkañ Jesu uwä iniken gupi ninta kowata iniñ kireñpän kome täño kuñat-kuñat wakiken nanikpän nimagutta kumbuk. Uwä ämawebe äbot inipärik kubä inita biñamgän itta ärutpak täñpän nipmañkuk. Ba nintä kädet siwoŋita gäripi nadänpän kuñatta udewä täñkuk.

¹⁵ Unita Taitus, gäk ämawebe kuduptagän man u yäwet. Gäk piä ño täkta wäpka biñam nitek unita ämawebe bänepi täñpidäm tañ yämiñjiri man u kañ iwarut. Ba äma kädet täga peñpän goret kuñarani u yänpän yäpä-siwoŋ takta man kehäromi kañ yäwet. Täjñpäkañ äma kubätä gäka nadänjirän äma jopigän täñpayän täko uwä, äma udewani nämo nadän imen.

Kädet siwoŋi terak kuñatne

3 ¹ Eruk Taitus, gäk ämawebe yäweriri ñode kañ täk täñput; Kome täño intäjukun äma ba gapman gämori-kengän itpän mani kañ buramik täñput. Täñpän kadäni kadäni kädet tägatäga täkta nämo bitnäneñ. ² Ba äma yänpän-yabän yäwat ba yänwawak nämo täneñ. Bänep kwini terakgän itpän ämawebe kuduptagänta kädet tägagän täñ yämineñ.

³ Nadätan? Äbot täñpani ämawebe nin kudup imaka, guñ kädet iwat täñkumäñonik. Anutu täño man mäde ut imiñpän man bitnäñ ba kädet goret-goret-gän kuñat täñkumäñonik. Kome täño kañgärip ba nadän gärip unitä ärowani täñ nimiñjirän watä piä ude täñ imik täñkumäñonik.

^s 2:10 Tai 1:3 ^t 2:12 1Jo 2:16; Efe 1:4 ^u 2:13 1Ko 1:7; Plp 3:20 ^v 2:14 Gal 1:4; Kis 19:5; Lo 7:6; Sam 130:8; Ese 37:23, 1Pi 2:9 ^w 2:15 1Ti 4:12 ^x 3:1 Rom 13:1-7, 1Pi 2:13-14
^y 3:2 Plp 4:5 ^z 3:3 1Ko 6:11; Efe 2:2, 5:8

Nadawawak ba kokwawak terakgän kuŋatpäŋ iwan kowata kowata täŋpäŋ kuŋat täŋkumäŋonik. ^{4a} Ude täk täŋkumäŋo upäŋkaŋ mäden, eruk yäpätägak ämanin Anututä iniken bänep ironi niwoŋäreŋpäŋ oraŋ nimiŋpäŋ paotpaotken nanikpäŋ wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋkuk. ^{5b} Nintä kudän siwoŋi kubä täŋitna nämo, Anututä iniken bänep iron terak imaka umuri-ken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋkuk. Täŋpäŋ unitäŋo Munapikitä bänepnin ärut nimiŋpäŋ täŋkodak täŋpäŋ nipmaŋkuk. ^{6c} Täŋpakaŋ Anututä yäpätägak ämanin Jesu Kristo iwet-pewän Munapiki tokŋek-inik peŋ nimiŋkuk. ^{7d} Nin inikät bänep kubägän itta iron pähap ude täŋ nimiŋkuko unita ŋode nadäkamäŋ; Irit kehäromita nadäkinik täk täkamäŋ u it yäpmäŋ kuŋtängän bureni api kaŋ-ahäne.

⁸ Taitus, man u bureni-inik. Unitä man u kehäromigän yäweriri ämawebe Anututa nadäkinik täŋkuŋo unitä nadäwä tärewut. Nadäwä tärewäpäŋ piä täga mebäri mebäri u täktagän nadäk ba kehäromi unitagän peneŋ. Kädet täga unitä ämawebe kudup bureni-inik täŋkentäŋ yämik täyak. ^{9e} Täŋ, man jopi-jopi äma ätutä yäŋahäk täkaŋ unita juku peŋpäŋ nämo nadäneŋ; U man goret-goret yäk täkaŋ. Äbekjiye orajiye täŋo wäpi tawaŋ ugänpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ ba Moses täŋo бага täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täŋpakaŋ ämik man pewä ahäk täkaŋ. Täŋpakaŋ man yäk täkaŋ uwä jopigän, täŋkentäk kubä nämo pewä ahäk täkaŋ.

^{10f} Täŋpakaŋ inkät nanik äma kubätä duŋ-wewek kädet pewän ahäwayäŋ täko uwä jukuman kehäromi kadäni kubä ba yarä ude kaŋ iwet. Eruk, ude iwerikaŋ kädet u nämo pewänä mäde kaŋ ut imi. ^{11g} Gäk nadätan, äma uwä kädet siwoŋi peŋpäŋ momi kädet iwarani. Täŋpakaŋ imaka wakiwaki täk täyak unitä ŋode niwoŋäretak; U waŋ moretak.

Man ätu juku piŋpäŋ kuŋatta

^{12h} Taitus, gäŋŋo kome yäpmäkta näk Atemas ba Tikikus yarä uken nanik kubäpäŋ gäkken tewa yäpmäŋ api ärewek. Äreŋirän gäk näk nabäkta ehutpeŋ Nikopolis komeken ŋo äbä kaŋ nabä. Imata, mäniit kadäni-ken näk Nikopolis kome ŋo itta nadätat unita. ¹³ⁱ Eruk, бага manta nadäwani äma wäpi Senas ukät Apolos kädet kəroni kudayäŋ täkamän unita ketem tuŋum täŋkentäŋ yämiŋjiri kädet miŋin uken imaka kubäta wäyäkŋedəntawä. ^{14j} Nadätan? Nintäŋo ämawebeniyetä jopjop, iniken gärip terak nämo kuŋatneŋ. Nämo, u kudän tägagän ba piä tägagän kaŋ täk täŋput. Ude täŋkaŋ äma ätutä imaka kubäta wäyäkŋenayäŋ täŋo uwä kaŋ täŋkentäŋ yämik täŋput.

^a 3:4 Tai 1:3 ^b 3:5 2Ti 1:9; Efe 5:26; Jon 3:5 ^c 3:6 Apos 2:17-18 ^d 3:7 Rom 3:24

^e 3:9 2Ti 2:14,16,23 ^f 3:10 Mat 18:15-17, 2Jo 10 ^g 3:11 1Ti 6:3-5 ^h 3:12 Efe 6:21-22

ⁱ 3:13 Apos 18:24, 1Ko 3:5-6, 1Ko 16:12 ^j 3:14 Efe 4:28; Tai 2:14; Mat 7:19

¹⁵Taitus, äma näkkät itkamäj ñonitä ganiñ oret man pewä ärekañ. Täñpäkañ ämawebe Ekänita nadäkinik täñpäñ ninta gäripi nadäk täkañ unita oretoret man kañ yäwet. Eruk, Anutu täño bänep ironitä intä terak äroton.

Piremon

Piä watä äma jopi kubä Anututa biñam täñkuko unitäño manbiñam

1-2 ^{a b} Näk Pol Kristota yäñpän komi enjiken nepmanpani näkä, ba notninpak Timoti-kät man kudän ño takamak. Man ñowä ñodeta kudän takamak; Notninpak Piremon, ninkät piä mebäri kubägan täñpani gäka, ba wanotnin Apia unita, ba notninpak Akipas, Anututa yäñpän ämik bok täñpani unita. Ba äbot täñpani ämawebe Anutu iniñ oretta Piremontä enjiken ärok täkañ unita imaka man ño kudän takamak. Täñpakañ in kudupta ñode täwetkamäk; ^{3 c} Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristo unitä iron täñ tamiñirän iniken bänep kwini terak kañ kuñarut.

Pol Piremonta bänep täga nadäñkuk

^{4 d} Eruk, Piremon, gäkño manbiñam ñode nadäk täyat unita näk kadäni kadäni Anutu-ken yäñpik man yänkañ gäka bänep täga man iwet täyat. ⁵ Gäk Ekäni Jesu ba Anutu täño kudupi ämawebe unita gäripi nadäñpän nadäñ yämikinik täñjiri manbiñamka nadäk täyat. ^{6 e} Täñpakañ näk gäka Anutu-ken ñode imaka yäñpik täyat; Gäk ba nin nadäkiniknin terak yäñpän-nadäk säkgämän bok täk takamän unitä nadäk-nadäkka piräreñ gaminirän iron kädet täga mebäri mebäri Kristo-kät kentäñpän yäpmäk takamän ñonitä pen yäpmän yäpmän kunayän takamän unita kañ nadäwi tumbut. ^{7 f} Täñpakañ notnapak, gäk Anutu täño kudupi ämawebenyeta iron täñ yämiñjiri oretoret täk täkañ. Ude täñjiri manka biñam nadäñpän näk imaka, bänep oretoret pähap täñpän bänepna pidämtak täyak.

^a 1:1 Efe 3:1 ^b 1:2 Kol 4:17, 2Ti 2:3 ^c 1:3 Gal 1:3 ^d 1:4 Rom 1:8-9 ^e 1:6 Plp 1:9;
Kol 1:9 ^f 1:7 2Ko 7:4

Piremontä Onesimus äneji imagutta man

⁸Eruk Piremon, gäk Kristo wäpi terak notnapak ude itan unita imaka kubä gäkä täga tänañi u täkta täga peñ gäweret. ⁹⁸ Upänkañ gäka nadän gamikinik täyat unita piä u täkta jop gäwet yabätat. Gäk näkño mebarina nadätan; Näk tagawani, ba apiño näk Kristo täño piä täk täyat unita yänpänj komi enji gänañ itat. ¹⁰^h Unita nanakna Onesimus ño täñkentän imikta gäwet yabänjira käwep nadän namen. Nadätan? Näk komi enji ño gänañ irira Onesimus uwä ahänj namänpäñ näkä Anutu täño man iwetpäñ iwönjäreñjira Anututa nadäkinik täñkuko unita nani ude täyat. ¹¹Bian äma uwä piä säkgämän kubä nämo täñ gamiñkuk. Upänkañ bänepi yäpmänj äyänjuktuko unita apiño gäkkät nekta piä säkgämän-inik täga api täñ nimek.

¹²Unita apiño Onesimus tewa äretak. Äretak uwä bänepna gämäni. ¹³ⁱ Butewaki, Onesimus u näkkät bok itnañi. Näk Anutu täño manbiñamta yänpänj komi enji gänañ irira u gäk wäpka terak täñkentän namik täyek. ¹⁴^j Upänkañ näkñaken gärip nämo iwarayän. Gäkä täga yänj yäwikañ uyaku bok täga itkäde. Unita apiño gäkken tewa äretak. Näk ñode nadätat; Iron kädet näkä peñ gäwerira täñpayänj täno uwä tägainik nämo. Täñ, gäkñaken gärip terak täñpayänj täno uyaku säkgämän.

¹⁵Tänpäkañ duñ-weñpäñ Onesimus-kät ek kadäni keräpita inigän inigän itkumäno u mebari ñodeta käwep; U äneji gäkken ärewänkañ bok pen api itdeño unita. ¹⁶^k Uwä gäkño piä äma jopi ude äneji ittagän nämo. Nämoinik. U irepmiñpäñ notkapak säkgämän ude itta api ärewek. Nadätan, näk äma unita notnapak bureni yänj nadänpäñj gäripi nadätat. Täñ, gähä udegän äma unita gäripi pähap api nadänj imen. U piä ämaka irirän gäripi nadänj imayänj täno ugän nämo. U Ekäni wäpi terak notkapak bureni-inik irirän gäripi nadänj imikinik api täñpen. ¹⁷Unita gäk näkä Ekäni wäpi terak nägät moräkna bureni yänj nadänpäñjä, Onesimus ño not säkgämän kañ täñ imi, näkä not täñ namayänj täno udegän.

¹⁸Tänpäkañ Onesimustä goret kubä täñ gamiñkuk ba gäkño imaka kubä jop yäpuko täñpäñä eruk näweriri näkä kowata api täñ gamet. ¹⁹^l Näk bureni gäwetat. Man ño näkña ketnatä kudän täyat unita nadä; Goret täñkuko unitäño kowata näkä api däpmänj tärewet. Täñpäkañ ñode nämo nadätan? Gäk kumäkta biñam itkunopänj näkä gäwetpäñ gäwönjäreñk täñjira Ekänita biñam täyan unita gäk kowata täñ naminäñi bumik. ²⁰Unita notnapak, Ekäni wäpi terak nek kubäñ itkamäk unita täñkentäk kubä nam yänj nadätat. Ude täñ naminjiri Kristo wäpi terak bänepna pidäm tawän!

⁸ 1:9 Plm 1 ^h 1:10 Kol 4:9, 1Ko 4:15 ⁱ 1:13 Plp 2:30 ^j 1:14 2Ko 9:7, 1Pi 5:2 ^k 1:16 1Ti 6:2
^l 1:19 1Ko 16:21; Gal 6:11

²¹Näk nadätat, gäk näkŋo man api buramiweno unita man ŋo kudän täyat. Ba imaka täŋ namikta yänŋapitat ŋo irepmitpäŋ säkgämän kubä api täŋpen yän nadätat. ²²^m Täŋpäkaŋ gäripna ŋode pätak; Anututä gäkŋo yänŋapik man nadäŋ gamiŋpäŋ täŋkentäŋ namiŋirän näk gäkken täga ärewet. Unita näkä itta, eŋika-ken bägup täŋkireki kubä kaŋ peŋ nam.

²³ⁿ Eruk, tärek-tärek u ŋode; Epafraŋtä ganiŋ oret man pewän äretak. U Jesu Kristo täŋo piäta yänŋpäŋ näkkät komi eŋi gänaŋ bok itkamäk. ²⁴^o Ba täŋkentäknaye Mak, Aristakus, Demas-kät Luk unitä udegän gäwetkaŋ. ²⁵Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo bänep irontä bänepka-ken itinik täyon.

^m 1:22 Plp 1:25, 2:24 ⁿ 1:23 Kol 1:7 ^o 1:24 Kol 4:10,14, 1Ti 4:10-11

Hibru

Kristo uwä nintäño bämop äma bureni-inik unitäño manbiñam

Jesutä Anutu täño mebäri yäñahän nimiñ moreñkuk

1 ¹ Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäño äbekniye oraniye iniken manbiñam moräki moräki yäwet yäpmän äbuk. Manbiñam uwä profettä meni jinom yäpmänpäñ kädät mebäri mebäri terak yäwetkuñ. ² ^a Täñpäkañ tärek-tärek kadäni ñobayän Nanaki-inik meni jinom terak mani biñam niwet moreñkuk. Nanaki u imaka imaka kuduhtagän unitäño mähemi-inik täñpekta iwoyänkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahänkumän. ³ ^b Anututä iniken epmäget kudän penyäjek ikek, nanaki unita wädäwän äronj imiñkuko unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayän yän yäñahäk täyak. Täñpäkañ mani kehäromitä imaka imaka kuduhtagän täñ-mehamtañ itak. Täñpäñ momi ärutärut piä täñ moreñkañ eruk kunum gänañ äronpäñ Anutu kehäromi mähemi keru bure kädä wäpi biñam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä añero yärepmitpäñ ärowani-inik itak

⁴ ^c Ude täñkuko unita Nanaki u añero äbot päke uwä yärepmitpäñ intäjukun-inik itak. Täñkañ Anututä wäp imiñkuko uwä añero wäpi yärepmitpäñ wäp inipärik kubä imiñkuk. ⁵ ^d Jide? Anututä añero kubä man ñode iwetkuk?

Apiño gäkä näkño nanakna iriri näkä gäkño nanka itat.

Nämoinik! Ba añero kubäta ñode yänkuk?

^a 1:2 Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 ^b 1:3 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1

^c 1:4 Plp 2:9 ^d 1:5 Apos 13:33; Hib 5:5, 1Sto 17:13

Näkä unitäño nani irira uwä nanakna ude api irek.

6^e Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ño äpayän täñjirän iniken añero äbot päke u ñode yäwetkuk;

In kuduptagän gukut imäpmok täñ imut! yäk.

7Täñkañ añeroniye unita man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

Näkä täñpewa piä ämanaye añero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkañ.

8Añerota ude yäñkukopäñ nanakitawä ñode yäñkuk;

Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmäñ ärowen. Kañiwat piäka u kudän siwoñi terakgän täk täyan.

9Gäk kudän siwoñita gäripi nadäñkañ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebäri unita Anutukatä gäk kañiwat piä täkta iwoyäñkuk.

Ude täñkañ notkaye yärepmitpäñ wäpka biñam ärowani pähap gamiñirän oretoret pähap nadäk täyan. Sam 45:6,7

10Täñpäñ nanakita Anututä man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

Ekäni, gäk yäput-peñpäñ kome gatäñkun. Täñpäñ ketkatä kunum u täñkun.

11Upäñkañ uwä wañpäñ api paotdeñ. Tektä wek täkañ ude api weñpäñ paotdeñ.

Täñ, gähä paot-paotka nämo, pen api it yäpmäñ ärowen.

12Kunum kenta kome u gäkä tek biani ude yäñopmähñpäñ pimiñ tokätpäñ api pewen. Ude täñpayäñ täno upäñkañ gähä kudupi kubä nämo api äworewen. Nämoinik, gäk paot-paotka nämo, pen api it yäpmäñ ärowen. Sam 102:25

13Täñpäkañ Anututä Jesu man ñode iwetkuko ude añero kubä nämo iwetkuk;

Gäk ketna bure kända wäpka biñam ikek iriri näkä gäñjo iwankaye yepmañpa gämotka-ken jirañ ude api itneñ.

Sam 110:1

^e 1:6 Rom 8:29; Sam 97:7

14^f Eruk, ude unita aŋerota jide yānayāŋ? Ɔode; Aŋero u kudup mānit ude itkaŋ Anututa watā piā tāŋ imik tākaŋ. U Anututā peŋ yāwet-pewān paŋku āmawebe kunumta biŋam yāwani u tāŋkentāŋ yāmik tākaŋ.

Jesuta nadāŋitna āpani nāmo tāŋpek

2 1 Bureni, Anutu tāŋo nanakitā wāp ārowani-inik yāpuko unita man bureni niwerirā nadāŋkumāŋo uwā iyap takinik tāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋat tākāna. Ude tānayāŋ tāmāŋo uwā man u nāmo api pena paorek. 2^s Nadākaŋ? Baga man biani Anututā ābekniye oraniyeta aŋero meni jinom terak yāwetkuko u bureniŋān. Unitā āmatā man u irepmiŋpāŋ nāmo buramik tāŋkuŋo uwā kowata wakiinik iniken tāktāki waki uterakgān kaŋ-ahāk tāŋkuŋonik. 3^h Eruk, бага man biani u imaka bureni kubā upāŋkaŋ imaka burenitā bureni-inik kubā itak u ŋode; Anututā nin waki kerik-ken nanik nimagutta nanaki Jesu terak piā pāhap kubā tāŋkuk. Tāŋpākaŋ nin piā unita māde ut imiŋpāŋā jide tāŋpāŋ kowata api irepmiŋne? Nāmo inik, Ekāni ini-tāgān piā pāhap unita ŋode yāŋahāŋkuk; Āmawebe waki kerik-ken nanik api yāmaguret. Ude yāŋahāŋirān āma man u nadāŋkuŋo u niwetpāŋ niwoŋārek tāŋirā nadāŋitna bureni tāŋkuk. 4ⁱ Tāŋpākaŋ manbiŋam u tāŋ-mehamtākta Anututā kudān kudupi ba wārani kehāromi nitek mebāri mebāri pewān ahāŋkuŋ. Tāŋpāŋ iniken gārip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadāk-nadāk iron ude āma kubākubāta yāmiŋkuk.

Jesu uwā komen āma āworeŋkuk

5 Tāŋpākaŋ kome punin kāda yāmāŋo u ahāwayāŋ tāŋirān Anututā u watāni itta aŋero nāmo yepmaŋkuk. Nāmo, u watāni itta āma kubā teŋkuk. 6 Unitā Anutu tāŋo man mujipi kubāken ŋode pātak;

Anutu, nāk nadāwātāk ŋode tāk tāyat;

Nin āmawā jidewani unita nadāŋ nimiŋpāŋ watā it nimik tāyan?

7 *Gāk kadāni kerāpi-tagān aŋero gāmori-ken niŋmaŋkuno upāŋkaŋ epmāget kudān ba wāpnin biŋam ārowani nimiŋkun.*

8^j *Ude tāŋkaŋ imaka kudup ketkatā tāŋ yepmaŋkuno u watāni itneta gāmotnin-kengān peŋ moreŋkun.*

Sam 8:4-6

Man uterak ŋode daniŋpāŋ nadāk tākamāŋ; Anututā āma gāmori-ken imaka kudup yepmaŋkuk. Tāŋpāŋ imaka kudup yāŋ yāyak u imaka pāke u kuduŋtagān uwāk tāyak. Tāŋ, apiŋo imaka kuduŋtagān āma nin gāmotnin-ken nāmo irirā yabāk tākamāŋ. 9^k Nāmo, upāŋkaŋ Jesutā

^f 1:14 Sam 34:7, 91:11 ^g 2:2 Gal 3:19 ^h 2:3 Hib 10:29, 12:25 ⁱ 2:4 Mak 16:20, 1Ko 12:4,11
^j 2:8 1Ko 15:27 ^k 2:9 Plp 2:8-9

intäjukun irirän kak takamäj! U äpänpäj Anutu täño iron terak äma kuduptagänta yänpäj kumäkta kadäni keräpi-tagän, äpani ude, ajero gämori-ken itkuk. Tänpäkan apiño komi nadänjkuko unita Anututä epmäget kudän ba wäpi bijam ärowani pähap iminjkuo u kanpäj nadäk takamäj.

¹⁰l Tänpäj Anutu uwä imaka kuduptagän täño mäheми. Ba imaka kuduptagäntä unitäño wäpi bijam yäpmäj ärokta itkan. Unita nadäk tägagämän kubä iwatpäñ ñode täñkuk; Nanakiye mäyaptä näkkät bok säkgämän kan itna yän nadänkan Jesu nadän iminjirän komi nadänjkuk. Tänpäj komi nadänjkuko uterak Jesu uwä ämawebe waki keriken nanik yämagurani äma bureni-inik äworeñkuk.

¹¹⁻¹²m Tänpäj ämawebe täño bänepi ärut paktak täwani Jesu ukät ämawebe bänepi ärut paktak täyak uwä nani kubägän unita ämawebe u notnaye yän yäwetta gäripi nadäk täyak. Ñode yänjkuko unita nadäwut;

Anutu, notnaye uwä gäkño mebarika api yänahänpäj yäwet täñpet. Ba änok kubägän irirä u inamiken wäpka bijam api ganij oret täñpet yäk. *Sam 22:22*

¹³ Tänpäj kubä pen ñode yäkgän täñkuk;

Näk imaka, Anutugän pen api yengäma peney yän yänjkuk. *Ais 8:17*

Ba noriyeta yänpäj äneji kubä pen ñode yäkgän täñkuk;

Nabä yäk. Näk nanak Anututä naminjkuo ukät penta itkamäj ño! *Ais 8:18*

¹⁴n Eruk, nanakiye uwä komen äma unita komen äma udegän äworeñkuk. Ude täñkuko uwä mebari ñodeta täñkuk; U ini kumäk-kumäki terak kumäj-kumäj täño mäheми Satan yenjakñitta täñkuk. ¹⁵Ude täñkuko uwä ämawebe kumäkta bumta umuntänpäj kuñat täñkuño u täñkentäj yämiñkuk. Umun unitä kehäromi yepmäñ irirän umun täño watä äma ude itkuñ. Upänkan Jesu täño kumäk-kumäkitä umun u yäpmäj keweñ yämiñkuk.

¹⁶o Unita ket nadäwut! Jesutä piä u ajero täñkentäj yämikta nämo täñkuk. Nämo, Anutu täño man ñode kudän täwani; U Abraham äboriye, komen ämawebe u täñkentäj yämik täyak. ¹⁷p Mebari unita Jesutä noriye täñkentäj yämikta noriye udegän-inik äworeñkuk. Ude nämo täñkuk

¹ 2:10 Rom 11:36 ^m 2:11 Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17 ⁿ 2:14 Jon 12:31, 1Jo 3:8; Rev 12:10 ^o 2:16 Ais 41:8-9 ^p 2:17 Plp 2:7; Hib 2:14, 1Jo 2:2, 4:10

yāwānāku jide tāñpāñ Anutu-kāt noriye tāño bāmop āma intājukun ude irān? Nāmo, noriye udegān āworeñpāñ intājukun āma bātaki-inik ba butewaki nadāñ yāmani ude itkañ Anututa piā sākgāmān tāñ imiñkuk. Piāni uwā āmawebe momi tāñpani tāño momi peñ yāmikta komeni yāpmāñpāñ kumbuk. ¹⁸Tāñpākañ ini uwā tāñ-yabākken āpmonkañ komi nadāk tāñkuko unita apiño āmawebe tāñ-yabākken it tākañ u tāga tāñkentāñ yāmik tāyak.

Jesu wāpi biñamtā Moses tāño irepmitkuk

3 ¹Unita kudupi notnaye, kunumta biñam bok nimagurani in Jesuta nadāwut! Uwā Anututā tewān āpani, nintāño bāmop āma intājukun yāñ nadākinik tāñpāñ yāñahāk tākamāñ. ²U piā ude tākta Anututā iwoyāñ imiñkuko uwā sākgāmān tāñkuk, bian Mosestā piā Anutu tāño ābotken sākgāmān tāñkuko udegān. ³Upāñkañ wāp tañi Jesutā yāpuko u wāp Mosestā yāpuko u irepmitak. U imata, Moses uwā Anutu tāño ābotken piā āmagān itkuk. Tāñ, Jesu uwā ābot unitāño intājukun āma. Uwā ñode bumik; Ābot kubā tāño intājukun āma uwā wāp biñam yāpek, ābot ini nāmo. Udegān, wāp tañi Jesutā yāpuko u wāp Mosestā yāpuko u irepmitak. ⁴Nadākañ? Ābot kudup u intājukun āma nikek. Tāñpākañ Anutu uwā imaka kuduptagān tāño intājukun-inik.

⁵⁹ Eruk, Moses uwā Anutu tāño ābot pāhapken piā āma ude itkañ piā tāga tāñpāñ imaka imaka Anututā kwawak kāmi yāñahākta nadāñkuko u yāñahāk tāñkukonik. ⁶ Tāñ, Jesu Kristo uwā piā āma ude nāmo itkuk. Nāmo, u nanaki tuānitā nani Anutu tāño ābotta intājukun ude it yāmiñpāñ piā sākgāmān tāñkuk. Tāñpākañ ninā Anutu tāño ābot. Unitā āmawebe iñamiken kehārom tañpāñ imaka sākgāmān kāmi kañ-ahānayāñ tākamāñ uterak yengāmīna pewāpāñ kuñatpāñā, Anutu tāño ābot bureni-inik itkamāñ yāñ nadāne.

Anutu tāño manta ārowani nāmo tāne

⁷⁻⁸ ⁵Unita man Kudupi Munapiktā ñode yāk tāyak unita nadāna;

Ābekjiye orajiyetā bian kome jopi-ken tāñyabāk terak Anutu tāño man bitnāñpāñ ārowani tāk tāñkuño u in udegān nāmo tāneñ. Apiño Anutu tāño man nadāñ parit ārowani nāmoinik tāneñ yāk.

⁹ *Ābekjiye orajiyetā peñawāki terak tāñpāñ-nabāk tāñkuñonik yāk. Uwā kadāni kāroñi, obañ 40 ude nākño tāktāk tāga yabāñpāñ-nadāk tāñkuño upāñkañ ārowani tāñ namīñkuñ.*

¹⁰ *Ude tāñ namīñ yāpmāñ ābāñirā kokwawak nadāñpāñ yāñkut; Nadākiniki uruñ kāda pewā kwāpāñ nākño kādet iwatta bitnāk tākañ.*

¶ 3:5 Nam 12:7 ¶ 3:6 Kol 1:23; Hib 3:14 ¶ 3:8 Kis 17:7; Nam 20:2-5

11 ^t *Unita kokna wawäpäj man kehäromi ñode yäjñkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.* Sam 95:7-11

12 Unita nadäkinik täñpani notnaye, injinta watä ket itpäñ kuñjarut! In bämopjin-ken nanik kubätä bänepi täñpän wawäpäj nadäkiniki pewän putärewäkañ Anutu paot-paori nämö, u mäde ut imekta! 13 Momi kädettä bämopjin-ken nanik äma kubä täñjñat-pewän Anutu mäde ut imek yäjñpäñ injin-tägän täñkentäk kowata kowata täñkañ notjiye täño bänepi kañ täñkehärom tawut. Kadäni uken api paorek yäj nämö nadäkamäj unita apiñogän yäput peñpäñ kepma kepma kañ täñ yäpmäj kut. 14 ^u Täñpäkañ nin nadäkinik kehäromi pengän täñkumäjno apiño udegän injit-inik täñpeñ kuñjaritna tärek-tärek kadäni kañ ahäwän. Ude täñpeñ kuñjatpäñä Kristo-kät kowat kwasikorän takamäj yäj nadäne.

15 ^v Anutu täño man punin käda yämäjno ude;

*Äbekjiye orajiyetä bian Anutu täño man bitnäñpäñ ärowani täk täñkuño u in udegän nämö täneñ.
Apiño Anutu täño man nadäj parit ärowani nämoinik täneñ yäk.*

Sam 95:7-8

16 ^w Eruk jide nadäkañ? Netätä Anutu täño kotäk nadäjkuñopäj mäde ut imiñkuñ? Ämawebe päke Mosestä Isip komeken nanik yämagutkuko ubayäj. 17 ^x Ba Anututä netäta kokwawak nadäj yäpmäj kuñjirän obañ 40 ude täreñkuk? Uwä ämawebe momi täñpäj kome jopi-ken kumbuño ubayäj. 18 ^y Ba Anututä man kehäromi yäjñpäñ Anutu Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne yäj yäjñkuko u netäta yäjñkuk? Uwä ämawebe mani nämö buramiñkuño unita yäjñkuk. 19 Täñpäkañ orekirit kome uken imata täga nämö äronkuñ? U nadäkinik bureni nämö täñkuño unita.

Anutu täño kudupi ämawebeta orekirit kubä itak

4 1 Eruk, Anututä nin äbä orek inikät itta yäjñkehäromtañ nimiñkuko unita ñodeta umuntäkot; Inken nanik kubätä orekirit-ken u kukta Anututä kawän kunañi nämö täñpekta! 2 Nadäkañ? Manbiñam Täga intä nadäk täkañ u äbekjiye orajiyeye udegän nadäjkuñ. Nadäjkuño upäjñkañ bänepi-ken daiñpäñ nadäkinik nämö täñpäj yäpmäj kuñjat täñkuño unita manbiñam u nämö täñkentäj yämiñkuk. 3 ^z Unita Anututä yäjñkuk;

Kokna wawäpäj man kehäromi ñode yäjñkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne. Sam 95:11

^t 3:11 Nam 14:21-23 ^u 3:14 Hib 3:6 ^v 3:15 Hib 3:7-8 ^w 3:16 Nam 14:1-35 ^x 3:17 1Ko 10:10
^y 3:18 Hib 3:11 ^z 4:3 Hib 3:11

Upänkaŋ ninäwä Manbiŋam Täga unita nadäkinik täk täkamänj unita apiŋo pänku orek Anutu-kät it täkamänj. Tänpäkaŋ orekirit uwä imaka kodaki kubä nämo. Nämo, Anututä imaka imaka päke u tänpänj yepmaŋkaŋ orek itkuko kadäni ukengän iwoyänkuk. ^{4^a} Unita man ŋo nadäwut; Anutu täŋo man kubätä kepma 7 unita ŋode yäyak; Piäni täjtänj kuŋtänŋänj kepma 7 uken Anututä piä peŋpänj orek itkuk. ^{5^b} Ba man yämäŋo unitä orekirit unitagän ŋode yänkuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

⁶Bureni, Isrel ämawebe Manbiŋam Täga u intäjukun nadänkuŋo upänkaŋ man u nämo buramiŋkuŋo unita orekirit-ken nämo kuŋkuŋ. Upänkaŋ kädet nämo itpipiŋkuk. Nämo, ämawebe ätutä pänku orek Anutu-kät täga api itneŋ. ⁷Jide ude nadäkamänj? Ŋode; Anututä orekirit uken kukta kepma kubä iwoyänkuk. Kepma u wäpi apiŋo. Kadäni karonj it yäpmänj kuŋjirän Anututä Devit meni jinom terak kepma wäpi ‘apiŋo’ unitawä yänkuk. Miti muŋj yämäŋo ukeŋo;

Apiŋo in Anutu täŋo man nadänj parit ärowani nämo täneŋ yäk.

Sam 95:7,8

^{8^c} Eruk, man unita ŋode nadäwut; Orekirit bureni Anututä iwoyänkuko uwä Kenan kome Josuatä äbekjiye orajiye yämagutkuko u nämo. Kome uwä orekirit bureni yäwänäku Anututä kämi, Devit meni jinom terak kadäni kubä wäpi ‘apiŋo’ u nämo yäwän. ⁹Ude unita ŋode nadäkamänj; Anutu täŋo kudupi ämawebeniyetä orek itneŋta orekirit bureni kubä itak. ^{10^d} Äma kubätä pänku orek Anutu-kät irayänj täko uwä iniken piä peŋpänj orek api irek, Anututä piä peŋpänj orek itkuko ude. ¹¹Unita ninä gwäk pimiŋpänj Anututä orekirit iwoyänkuk-ken u kaŋ kuna! Äbekniye oraniye täŋo man bitnäkö kädet iwatpänj orekirit-ken u kukta täna waneŋta!

^{12^e} Nadäkaŋ? Man Anututä yäk täyak uwä mäkumi nämo. Uwä irit ikek täŋkaŋ piä kehäromi täk täyak. Uwä päraŋi-inik. Päraŋini uwä päip päraŋi, meni kukŋi kukŋi wädäwani täŋo päraŋini yärepmitak. U päraŋi-inik unita gupnin bajirok yäput-däkŋek täyak. Ba nin madänj jukutkaŋ yäpmänj daniŋpänj bänepnin, mäjonin ba kujatnin kudup kwawakgän pek täyak. Ude täŋkaŋ bänep nadäk-nadäknin ba nadänj gäripnin käbop it täkaŋ u yäpmänj daniŋkaŋ kwawak niwoŋärek täyak. ¹³Bureni-inik! Imaka kubätä Anutu iŋamiken käbop täga nämo irek. Imaka Anututä täŋ-yepmaŋkuko u kuduŋtagän iŋamiken kwawakinik itkaŋ. Täŋkaŋ Anututä nin kudup, irit kuŋat-kuŋatnin täŋo mebärita api niwet yabäwek.

^a 4:4 Stt 2:2 ^b 4:5 Sam 95:11 ^c 4:8 Lo 31:7; Jos 22:4 ^d 4:10 Hib 4:4 ^e 4:12 1Pi 1:23; Efe 6:17; Rev 1:16, 19:15; Jon 12:48

Jesu uwä nintäño bämop äma intäjukun-inik

^{14f} Ude unita nadäkiniknin nämo pena putärenej. Nämo, u injit-inik täñpäj kuñat tākāna! U imata, bämop äma intäjukun täñpani ärowani kubä it nimitak. U Jesu, Anutu täño nanaki, kunum gānañ äronjkuko Anutu dubini-ken it täyak u. ¹⁵ Bämop ämanin Jesu u käyāpnin tägagāmān. Bānep nadäk-nadāknin u kehāromi nämo yāñ nadāñpāj butewaki bureni-inik nadāñ nimik täyak. U imata, ini uwä kome terak kuñarirān tänyabāk mebāri mebāri ninken ahāñ nimik tākañ udegān ahāñ imiñkuñ. Upāñkañ momi kubä nämo täñjuk. ^{16s} Eruk, mebāri unita Anututa nämo umuntāne. Nämo, bānepnin pidām tawāpāj Anutu orakorak māhemi u dubini-ken kuk tākāna! Kuñitna butewaki tāga nadāñ nimek. Ba uken orakorakitā bārāpinin tāga täñpidām tawek.

5 ¹ Nadākañ? Bämop äma kudup uwä noriye bāmopi-ken nanik yāpmāj daniñpāj yepmañpani. Täñkañ piāni uwä noriyeta yāñpāj Anutu injamiken pāñku momini ärutta ketem tägatāga iron ude peñ imiñjit tom dāpmāñpāj ärawa ude ijiñ imiñjit tāk tākañ. ^{2h} Täñpākañ bämop äma ini uwä bānep nadäk-nadāki kehāromi nämo unita noriye täño mebāri nadāwä tärewāpāj noriye nadäk-nadāki paorani ba kādet goret täñpani unita butewaki nadāñ yāmik tākañ. ³ⁱ Täñkañ ini uwä momi täñpani unita ärawa täñ imikimik piā noriye täño momi äruttagān nämo tāk tākañ. Nämo, iniken momi ärutta imaka, bok tāk tākañ. ^{4j} Täñpākañ bämop äma irit piā u wāp biñam ikek unita äma kubätä iniken gārip terak wāp u tāga nämo yāpek. Nāmoinik, Anutu täño gera terakgān piā u yāpmāk tākañ, Arontā yāpuko ude. ^{5k} Täñpākañ Kristo imaka, wāpi biñam ikek itta bämop äma irit piā u iniken gārip terak nämo yāpuk. Nämo, Anututā ñode iwet-pewān piā u yāpuk;

Apiño gākā nākño nanakna iriri nākā gākño nanka itat.

Sam 2:7

^{6l} Ba kubä pen ñode iwetkuk;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wāpi Melkisedektā itkuko ude.

Sam 110:4

^{7m} Täñpākañ Jesu kome terak kuñatkañ Anututā täñkentāñ namān yāñpāj yāñapik man yäk täñkukonik. Anutu-tägān kumāj-kumāj keriken nanik tāga nämagurek yāñ nadāñpāj gera konām terak yāñapik man yäk täñkukonik. Täñkañ iniken nadäk-nadāki mādē ut imiñpāj

^f 4:14 Hib 3:1, 10:23 ^s 4:16 Hib 10:19 ^h 5:2 Hib 4:15 ⁱ 5:3 Wkp 9:7, 16:6

^j 5:4 Kis 28:1 ^k 5:5 Hib 1:5 ^l 5:6 Hib 6:20, 7:1,17 ^m 5:7 Mat 26:39-46; Plp 2:6-8

Anutu tãjo gãrip terakgãn it tãnkuko unita yãnjapinjirãn Anututã nadãnj imik tãnkukonik. ⁸Uwã Anutu tãjo nanaki-inik itkuko upãnkãj komi butewaki terak man buramik kãdet tãjo mebãri nadãwãn tãrenjkuj. ⁹Nadãwãn tãrewãpãnj man buramik ãma bureni-inik irirãn Anututã Jesu u bãmop ãma intãjukun-inik itta tenjuk. Bãmop ãma intãjukun itkañ ãmawebe mani buramik tãkañ u kuduptagãn tãnjkentãnj yãmiñpãnj waki kerik-ken nanik yãmagutpãnj irit kehãromi yãmik tãyak. ¹⁰ⁿ Tãñpãkañ Anututã Jesu uwã bãmop ãma intãjukun-inik itta iwoyãñpãnj tenjuk, bian bãmop ãma kubã wãpi Melkisedektã itkuko ude.

Nanak bakã terak pãrani ude itnetawã

¹¹In nadãkañ? Man ñonitãjo morãki tañi tãwerayãnj nadãtat upãnkãnj nadãk-nadãkjin nãmo nadãwã tumbãpãnj mebãri tãga nãmo nadãwã tãrenej. ¹²^o In Anutu tãjo manbiñam kadãni kãroñi nadãnj yãpmãnj ãbãtãngãn manbiñam unitãjo mebãri uwã ãma ãtu tãga yãwetpãnj yãwoñãrenañi upãnkãnj tãga nãmo! In nãmo nadãwã tumbãpãnj nanak paki ude ãneñi ãworeñirã ãma ãtutã in man pengãn yãnahãwani pidãmipãnj tãwetpãnj tãwoñãrenañi bumik. Butewaki! Ketem bureni nãnañipãnj in nonoñ pen nañ itkañ! ¹³Nadãkañ? Nonoñ nãñpani u nanak paki yãnj yãwet tãkañ. ãma udewanitã kãdet siwoñi tãjo man mebãri tãga nãmo nadãwã tãrenej. ¹⁴^p Tãnj, ãmawebe ekãniwã nonoñ penpãnj ketem kehãromi nak tãkañ. ãma udewaniwã man bureni uterak nadãk-nadãki yãpã-siwoñ tawãpãnj tãnj-kehãromtañ yãpmãnj kuñtãngãn waki ba tãga unitãjo mebãri yãpmãnj danik tãkañ.

6 ¹Unita Kristota man pidãmi intãjukun nadãnkumãjo u wari wari nadãnetawã! U penpãnj man mebãri bureni, ãma ekãnitã nadãnañi upãnj yãñpãnj-nadãk tãkãna. Ude tãñjitna bãnep nadãk-nadãknin api tãgawek. Yãput penpãnj man ñode nadãnkumãjo u imata ãneñi yãñpãnj-nadãk tãne? Bãnep sukureñpãnj kumãnj-kumãnj tãjo tãktãk penpãnj Anutu-tagãn nadãkinik tãktãk unitãjo man imata pen yãñpãnj-nadãk tãk tãkamãnj? ²^q Ba man pidãmi pidãmi, ume ãrutãrut tãjo man, kon yãpmãkta keritã gwãki-ken pekpek tãjo man, ãma kumbani-ken naniktã ãneñi akukakuk tãjo man ba kadãni pãhapken kowata waki tãrek-tãreki nãmo unitãjo man ba man udewaniãnj imata pen yãñpãnj-nadãk tãk tãkamãnj? ³Ude nãmo, Anututã nadãnj nimiñjirãn man udewani yãrepmipãnj, man mebãri nitek, ãma ekãnitã nadãnañi upãnj yãk tãkãna!

⁴Tãñpãkañ ñode nadãwut; ãma kubãtã nadãkiniki pewãn putãrek-inik tãñpayãnj tãko uwã jide tãñjitna ãma udewaniwã bãnepi ãneñi sukurewew? U tãga nãmo! ãma udewani uwã pengãn penyãñjek gãnañ kuñjarani. U kunum gãnañ nanik tãjo kon yãpani. Ba Kudupi Munapiktã

ⁿ 5:10 Hib 5:6 ^o 5:12 1Ko 3:1-3 ^p 5:14 Rom 16:19; Plp 1:10 ^q 6:2 Hib 9:14

bänepi-ken bureni äpmonpani. ⁵r Tånkaŋ pengänä bänepitä Anutu täŋo manta nadäwä täga täŋpani. Ba Anutu täŋo kadäni ahäwayän täyak unitäŋo kehäromi yäpmanpän kuŋarani. ⁶s Imaka säkgämän säkgämän u yäpani upänkaŋ nadäkiniki pewän putärenkuŋ. Butewaki pähap! Äma udewanitä Anutu täŋo Nanaki päya kwakäp terak äneŋi utpän ämawebe injamiken mäyäk imik täkaŋ unita yämaguritna bänepi äneŋi täga sukurenaŋi nämo. Nämoinik! ⁷Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwän pengän pengän täŋjirän ume yäpmäk täyak ba ketem bureni piä mähemitä pugetta pewän ahäk täkaŋ, kome udewani Anututä täŋkentäk bumta täŋ yämik täyak. ⁸t Täŋ, kome mup waki mebäri mebäri ugän pewän ahäk täkaŋ, kome udewani Anututä waki nadän imiŋjirän kädäp gänaŋ api ijiŋ paorek.

⁹Eruk notnaye, umun man ude täwetat upänkaŋ inta nadäkinik ŋode täyat; Inä kädet täga iwatpän Anututa biŋam täŋjirä Anututä api tämagurek. ¹⁰u Nadäkaŋ, Anututä kudän siwoŋi iwatpän ämawebe yäpmän danik täyak unita intä piä täga täŋkuŋo unita nämo api guŋ täwek. Ba in Anututa gäripi nadänpän ämawebeniye täŋkentän yämiŋkuŋotä pen täŋkentän yämik täkaŋ u tabänpän-nadätak. ¹¹v Unita piä täga u täk täkaŋ udegän gwäk pimiŋpän pen kaŋ täŋ yäpmän ärowut yän nadäk täyat. Ude täŋpänä imaka kämi kaŋ-ahäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni api kaŋ-ahäneŋ. ¹²Gaŋani nämo täneŋ yän täwetat! Nämoinik, äma biani gwäk pimiŋpän nadäkinik ikektä kuŋatkuŋo unitäŋo kädet kuroŋ iwat täkot. Äma uwä imaka u ba u Anututä yämikta yänkehäromtak man yänkuko u bureni-inik yäpuŋ.

Anutu täŋo yänkehäromtak man u bureni

¹³Yän-kehäromtak man Anututä Abraham iwetkuko unita nadäwut. Äma kubä Anutu irepmitpän inipärik kubä nämo itak unita Anututä iniken wäpi terak yänkehäromtak man u iwetkuk. ¹⁴w U ŋode iwetkuk; Näk bureni-inik nadän gamiŋpän äbotkaye mäyap-inik api pewa ahän gamineŋ yäk. ¹⁵Anututä ude iweränkaŋ Abrahamtä kwikinik itpän yänkehäromtak man iwetkuko unitäŋo bureni kaŋ-ahäkta itsämbuk. Itsämän yäpmän kuŋtänŋän bureni u kaŋ-ahänkuk.

¹⁶x Täŋpäkaŋ äma kubätä yänkehäromtak man yäwayän nadänpän iniken wäpi terak nämo yäwek. Nämo, u äma kubä wäpi biŋam ärowani nitek u wäpi yänpän yäwek. Ude täŋpänä ämatä ŋode nadäneŋ; Man yäyak u bureni-inik ubayän. U wärämutnaŋi nämo. ¹⁷Eruk, Anututä yänkehäromtak man yänkuko u iniken wäpi terak yänkuk. Täŋkaŋ iniken wäpi terak yänkuko uwä ämawebe man unitäŋo bureni yäpmäkta

^r 6:5 1Pi 2:3 ^s 6:6 Mat 12:31; Hib 10:26-27, 1Jo 5:16 ^t 6:8 Stt 3:17-18

^u 6:10 Hib 10:32-34 ^v 6:11 Hib 3:14 ^w 6:14 Stt 22:16-17 ^x 6:16 Kis 22:10-11

yāwanitā u bureni api ahāwek yāŋ nadāneŋta ude tāŋkuk. ¹⁸Y Unita ŋode nadākamāŋ; Anututā kudān ude wani apiŋo pen udegān tāk tāyak. Anututā jopman kubā nāmo yāk tāyak unita iniken wāpi terak yāŋkehāromtak man yāweko uwā bureniŋān ahāwek. Unita āmawebe nin Anututā watā it nimekta dubini-ken kuŋkumāŋo uwā bānep pidām terak imaka tāgatāga u nimikta yāŋkuko unita itsāmāŋpāŋ nāmo gapuntak tākamāŋ.

¹⁹Bureni, imaka tāga-tāgata itsāmāk tākamāŋ u Anututā bureni-inik api nimek yāŋ nadāk tākamāŋ. Ude nadāk tākamāŋ unitā nadākiniknin tāŋ-kehāromtak tāyak. Tāŋpākaŋ bānep nadāk-nadāknin u jopi nāmo. Nāmoinik, u kumaŋ pāŋku kudupi yot kunum gānaŋ itak unitāŋo tek wādāwani pāhap mādeni-ken sākgāmān kābop it tāyak. ²⁰Z Kudupi bāgup uken Jesutā ninta yāŋpāŋ intājukun āroŋkuko it nimitak. Āro itkaŋ bāmop āma intājukun tārek-tāreki nāmo it tāyak, bāmop āma biani kubā wāpi Melkisedektā itkuko ude.

Melkisedek u wāpi biŋam ārowani nikek

7 ¹a Eruk Melkisedek uwā kome kubā wāpi Salem unitāŋo intājukun āma. U Anutu Tāŋpāmerek unitāŋo bāmop āma kubā itkuk. Tāŋpākaŋ kadāni Abrahamtā kome ātu tāŋo intājukun āmakāt āmik tāŋpāŋ dāpmāŋ yāwat kireŋkuko komeni-ken āneŋi kuŋjirān Melkisedektā kādet miŋin kaŋ-ahāŋpāŋ kon man iwetkuk. ²Ude tāŋjirān Abrahamtā tuŋum āmik tāŋpāŋ yāpuko u ābot 10 ude yāpmāŋ daniŋpāŋ ābot kubā Melkisedekta imiŋkuk.

Wāpi Melkisedek unitāŋo mebāriwā Intājukun āma kudān siwoŋi-inik tāŋpani. Tāŋpāŋ wāpi kubā, Salem tāŋo intājukun āma yāŋ iwet tāŋkuŋo uwā mebāri ŋode; Intājukun āma irit sākgāmān imagurani. ³b Tāŋpākaŋ Melkisedek uwā miŋi nani nāmo, orani ābeki nāmo, ahāk-ahāki nāmo ba kumāk-kumāki nāmo. Ude itkuko unita Anutu tāŋo nanaki bumik yāŋ iwet tākaŋ. U bāmop āma intājukun tārek-tāreki nāmo itak.

⁴Bureni, Melkisedek uwā āma āpani nāmo! Āma āpani itkuk yāwānāku oranin pāhap Abrahamtā imaka tāgatāga āmik tāŋpāŋ yāpuko unitāŋo morāki nāmo imān. Imiŋkuko unita āma ārowani-inik kubā itkuk yāŋ nadāwut! ⁵c Eruk, ŋode nadāwut; Moses tāŋo бага man terak ŋode kudān tāwani; Juda noriyetā tuŋumi yāpmāŋ daniŋpāŋ Livai tāŋo oraniye bāmop āma irit piā yāpmāk tākaŋ unita morāki yāmineŋ. Juda āma uwā noriye bureni, Abraham tāŋo oraniye upāŋkaŋ tuŋumi morāki u yāmikta yāwani. ⁶Tāŋ, Melkisedek uwā Abraham tāŋo āboriye-ken nanik nāmo upāŋkaŋ Abrahamtā tuŋumi morāki imiŋkuk. Imiŋjirān

^y 6:18 Nam 23:19, 1Sml 15:29 ^z 6:20 Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6

^a 7:1 Stt 14:17-20 ^b 7:3 Sam 110:4 ^c 7:5 Nam 18:21

Melkisedektä Anutu täño yänkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk. ⁷Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkañ u yärepmit täkañ yän nadäkamäj. ⁸Täñpäkañ bämop äma Livai äbotken nanik, äma täño tuñum moräki yäpmäk täkañ uwä kumäk-kumäki nikek. Upänkañ Melkisedek, Abraham täño tuñum moräki yäpani unitawä Anutu täño mantä ñode yäyak; U nämoinik api paorek.

⁹Unita ñode täga yänäñi bumik; Livai ba äboriye, bämop äma irit piä täñpäñ noriye täño tuñum moräki yäpmäk täñkuño unitä iniken tuñum täño moräki Melkisedekta imiñkuñ. ¹⁰Ude imata yäkamäj? U ñode; Melkisedektä Abraham kañ-ahänjukko uken Livai nämo itkuk. U nämo ahäwani-ken. Upänkañ u orani Abraham täño nägät-ken itkuko unita Livaitä Melkisedekta tuñumi moräki imiñkuk yän täga yäne.

Jesutä bämop äma biani yärepmitak

¹¹Bian Isrel ämawebetä Moses täño бага man yäpuñ. Täñpäñ бага man uterak ñode kudän täwani; Livai täño äboriyetä bämop äma irit piä api täk täneñ. Upänkañ, ño kawut! Bämop äma unitäño piätä ämawebe täño bänepi u bureni täga yäpän täganenñ täñpäwä, Anutu imata bämop äma mebäri kubä, Melkisedek bumikgän, Arontä äbotken nanik nämo, u kubätä api ahäwek yän yänjuk? ¹²Eruk bämop äma mebäri kubätä ahäwänä, man kädet mebäri kubä imaka, ahänañi. ¹³Nadäkañ? Man yäkamäj ño Kristota yäkamäj. U Livaitä äbotken nanik nämo, u äbot kubäken nanik. Täñpäñ iniken äbot uken nanik äma kubätä kudupi yot gänañ alta-ken bämop äma irit piä kubä nämo täñpani. ^{14^d}Ekäninin Kristo uwä orani Juda unitä äbotken nanik. Täñpäkañ äbot uken nanik kubätä bämop äma irit piä täkta Mosestä nämo yänahänjuk.

¹⁵Eruk, bämop äma kodaki kubä, Melkisedek bumik ahätak unita ñode kañpäñ nadäkamäj; Unitäño piätä Livai täño äboriyetä piä täk täñkuño u yärepmit moretak. ¹⁶Täñpäkañ бага mantä ñode yäwani; Bämop äma, äma kudupi kubätä täga nämo api itneñ, äma Livaitä äbotken nanik-tägän api it täneñ. Upänkañ Jesu uwä bämop äma irit piä, бага man uterak nämo yäpuk. Nämo, u iniken irit kehäromini nikek, paot-paori nämo uterak yäpuk. ^{17^e}Anutu täño man mujipi kubätä yäyak ude;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Sam 110:4

¹⁸Man unitä ñode niwoñäretak; Man kädet biani u jopi, kehäromi nikek nämotä täga nämo täñkentän nimeko unita Anututä u awähutkuk.

^d 7:14 Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 ^e 7:17 Hib 5:6

19^f Moses täŋo бага man u äma täŋo bänepi bureni täga nämö yäpän täganepo unita Anututä kädet kodaki tägagämän-inik kubä pewän ahän nimiŋkuk. Kädet uterak nin Anutu dubini-ken kuk täkamän.

20 Täŋpäkaŋ Anututä Jesu bämop äma intäjukun itta iwoyänjkuko uwä jop nämö iwoyänjkuk. Nämö, u iniken wäpi terak yänkehärom taŋpäŋ iwoyänjkuk. Juda täŋo bämop äma biani bämop äma irit piä täkta wäp yäpuŋo uwä yänkehäromtak man u dewani terak nämö yäpani. 21^g U jop yäpuŋo upänkaŋ Anututä ini yänkehärom taŋpäŋ Jesu bämop äma irit piä täkta iwoyänjkuk. Unita Anututä ŋode yänjkuk;

Ekänitä ŋode yänkehärom taŋkuko u nämoinik api pewek; Gäk bämop äma pen api it yäpmän ärowen. Sam 110:4

22^h Täŋpäkaŋ Jesu u Anutu täŋo yänkehäromtak man terak bämop äma irit piä yäpuko unita ŋode nadäkamän; Jesu täŋo piä terak Anututä ämawebeniye-kät topmäk-topmäk kodaki täŋkuko uwä tägagämän, kehäromi-inik. U topmäk-topmäk biani u irepmit moretak.

23 Ba kubä ŋode; Bämoŋ äma biani uwä paot-paori niked unita jide täŋpäŋ piäni pen täŋ yäpmän kuneŋ? U täga nämö unita bämoŋ äma biani paorirä kodaki ahäk täŋkuŋ. 24 Upänkaŋ Jesu uwä paot-paori nämö, u bämoŋ äma irit piä pen api täŋ yäpmän ärowek. Äma kubätä komeni täga nämö api yäpek. 25ⁱ Unita ämawebe Jesu u wäpi terak Anutu dubini-ken kuk täkaŋ uwä waki keri-ken nanik yämagutta kehäromi niked itkukonitä pen api it yäpmän kwek. U imata, paot-paori nämö itkaŋ ämawebe täŋkentän yämikta Anutu-ken yänjapik täyak.

26^j Unita bämoŋ äma Jesu uwä momi äma nin täŋo käyänpin bureni-inik. Täŋkaŋ u dewani kubä nämö itak. U kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwat täyak. Uken momi kubä nämö itak. U Anutu iŋamiken siwoŋi-inik itak. Ba momi ämakät awähutpäŋ nämö, inipärik kubä it täyak. Uwä Anututä imagut päro kunum gänaŋ tewani. Mebäri unita Jesu uwä momi äma täŋo täŋkentäk bureni ude itak. 27^k U bämoŋ äma ätu bumik nämö. Bämoŋ äma biani uwä Anutu-ken ärawa kepma kepma täk täŋkuŋonik. Iniken momita intäjukun täŋpäŋä äneŋi ämawebe täŋo momita täk täŋkuŋ. Upänkaŋ Jesu uwä ude nämö täŋkuk. U kämita niked kadäni kubägän täŋkuko ubayän. Ärawa ude iniken gupi iniŋ kireŋkuk. 28^l Täŋpäkaŋ Moses täŋo бага man terak komen äma kehäromini niked nämotä bämoŋ äma irit piä täkta iwoyäk täkaŋ. Upänkaŋ, mäden Anututä iniken wäpi terak yänkehäromtak man yänpäŋ Nanaki bureni tägagämän-inik tärek-täreki nämö itta tewani u bämoŋ äma intäjukun bureni iwoyänjkuk.

^f 7:19 Hib 9:9 ^g 7:21 Hib 5:6 ^h 7:22 Hib 8:6, 12:24 ⁱ 7:25 Rom 8:34 ^j 7:26 Hib 3:1

^k 7:27 Hib 5:3 ^l 7:28 Hib 5:1-2

Jesu uwä topmäk-topmäk kodaki täño bämop äma

8 ^{1m} Eruk, man yäkamäj ñonitäño mebariwä ñode; Bämop äma intäjukun täñpani udewani bureni-inik it nimitak. U Anutu, intäjukun äma ärowani kunum gänäñ itak u keru bure käda kehäromi nitek mañirit täyak. ²U kudupi yot bureni, kunum gänäñ itkañ uken bämop äma irit piä täk täyak. Kudupi yot bureni u Ekänitä ini täñkuk, äma keritä täñpani nämo.

³Täñpäkañ bämop äma kudup uwä Anututa ketem tägatäga iron ude peñ imikta ba tom däpmäñpäñ ärawa ude ijiñ imikta iwoyäwani. Unita bämop ämanin Jesutä udegän iron kubä Anututa imikta yäwani. ⁴Täñkañ bämop ämanin bureni uwä kome terak irän yäwänä bämop äma ude täga nämo itek. Imata, kome terak bämop äma uku itkañ unitä Moses täño бага man iwatpäñ Anututa iron mebari mebari ijiñ imik täkañ unita. ⁵ⁿ Täñpäñ bämop äma irit piä kome terak ño täk täkañ uwä imaka bureni kunum gänäñ itak unitäño wäranigän täk täkañ. Mebari unita Mosestä iniñoret yottaba täñpayäj yäñirän Anututä jukuman ñode iwetkuk; Ket nadäwi tärewäkañ wäranu pom terak gäwoñärerero udegän kañ tä yän iwetkuk. ^{6o} Täñpäkañ Jesutä bämop äma irit piä yäpuko unitä bämop äma irit piä äma ätutä kome terak täk täkañ u yärepmit moretak. U udegän, Jesutä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäñkuño u tägagämän-inik, topmäk-topmäk biani uwä irepmit moretak. U imata, imaka tägatäga topmäk-topmäk kodaki uterak ahäktä yänkehärom täwani u tägagämän-inik, biani täño u yärepmit moretak.

Topmäk-topmäk kodakitä biani irepmitak

⁷Eruk ñonita nadäwut; Topmäk-topmäk biani intäjukun ahäñkuko u kehäromi nitek yäwänäku imata topmäk-topmäk kodaki pewän ahäwän? ⁸Upäñkañ topmäk-topmäk biani terak kudän täga nämo ahäñkuk. Unita Anututä ämawebeniye nadäwän täga nämo täñpäpäñ ñode yänahäñkuk;

Kadäni kubä iwoyäñkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneñ yäk.

⁹ *Täñpäkañ topmäk-topmäk pewa ahänayäj täkañ uwä biani ude nämo. Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäñitpäñ yämagut yäpmäj äburo ugän täñkut yäk.*

^m 8:1 Hib 1:3, 3:1; Hib 10:12, 12:2 ⁿ 8:5 Kol 2:17; Hib 9:23; Kis 25:40 ^o 8:6 Hib 7:22, 9:15

Ude tånjkuro upånkañ topmåk-topmåk unitånjo man kåderi u nånmo iwatkuñ. Ude tånkuño unita måde ut yåmånkut yåk. Nåk Ekånitå ñode yåyat!

10^p Eruk, kåmi Isrel åmawebe-kåt topmåk-topmåk ñode api tånpet; Man kådetna siwoñi u nadåk-nadåki-ken peñ yåmånpañ bånepi-ken kehåromigån api kudån tåwet yåk.

Ude tånkañ nåk Anutuni ude irira u åmawebenaye api itneñ.

11 Tånpañañ åmawebe kuduþtagån, åpani årowanitå Ekåni nånjo mebårina api nadåwå tåreneño unita åma kubåtå noriye åwånjiye ñode nånmo api yåwetpañ yåwoñårewek; Ekåni tånjo mebårinita nadåwut.

12^q Tånpañañ åmawebe unitånjo wakini peñ moreñpañ mominita guñ takinik api tånpet yåk. Jer 31:31-34

¹³ Anuttå man ñode terak topmåk-topmåk kodakita yånjkuko unita kwawak ñode yånahånjuk; Topmåk-topmåk intåjukun ahånjkuko u biani tåyak. Unita imaka biani, kehåromini paorani, u jirañta biñam tåkañ.

Anutu iniñ oretoret kådet biani

9 ^{1^r} Tånpañañ topmåk-topmåk biani intåjukun ahånjkuko u Anutu iniñ oretta man kådet nitek. Ba åmawebe topmåk-topmåk biani uterak itkuño u Anutu iniñ oretta yottaba åma keritå tånpani kubå gånaj årok tånkuñonik. ^{2^s} Yottaba u gånaj tånkireki yarå. Kubåwå wåpi Bågup Kudupi yån yåwani. Bågup u gånaj topån kåroñi u, ba bukå, kåråga Anututa biñam yåwani nitek unitå itkuñ. ^{3^t} Eruk, u mädeni kåda tek tañi kubå wådånjuk. Tånpañañ tek u mädeni kådawå bågup kubå wåpi Bågup Kudupitå Kudupi-inik yån iwerani. ^{4^u} Bågup u gånajå alta golpañ tånpani kubå itkuk. Uterak gupe kåbånji såkgamån-inik upån ijik tånkuñonik. Tånkañ topmåk-topmåk tånjo kudupi gåpe u imaka, itkuk. Gåpe u gol pidåmipañ, gånaj umu ba punin u kudup gatån åyånurani. Gåpe u gånaj kåbot tåpuri golpañ tånpani, Juda åma tånjo ketem biani wåpi mana u nitek itkuk. Ba Aron tånjo åhottaba, kåruk tådotkuko u imaka, gåpe u gånaj itkuk. Tånkañ mobå pipiyåwani yarå, бага man 10 ude kudån tåwani u imaka, gåpe u gånaj itkumån.

^{5^v} Tånpañañ gåpe unitånjo gwåpåni wåpi momi pekpek tånjo bågup yån yåwani. Tånkañ u punin terak imaka añero bumik wåpi Serubim unitånjo wårani yaråtå itkumån. Itkañ piritå gåpe unita åyuñ tånkumån.

^p 8:10 Hib 10:16 ^q 8:12 Hib 10:17 ^r 9:1 Kis 26:1-30 ^s 9:2 Kis 25:23-40

^t 9:3 Kis 26:31-33 ^u 9:4 Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5

^v 9:5 Kis 25:18-22

Serubim yarä uwä Anutu peŋyänjeki pähap unitäŋo wärani täŋkumän. Täŋkaŋ imaka u ba unita yäyat ŋo puningän yäyat. Unitäŋo mebäri-inik yäŋahänaŋipäŋ man ätu täwerayäŋ nadätat.

^{6w} Eruk, eŋi unitäŋo tuŋum u tawaŋ ude irirä bämop ämatä piäni täkta kepma kepma bägup intäjukun wäpi Bägup Kudupi uken ärok täŋkuŋonik. ^{7x} U täŋkireki kubä yot bämopi-ken itkuko wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik, u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Nämoinik, bämop äma intäjukun täŋpani unitägän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärok täŋkukonik. Upänkaŋ kadäni kadäni nämo ärok täŋkukonik. Nämo, u obaŋ kubä gänaŋ kadäni kubägän ärok täŋkukonik. Täŋkaŋ ketäŋ nämo ärok täŋkukonik. Nämo, bulimakau täŋo nägät yäpmänkaŋ ärok täŋkukonik. Nägät u iniken momi ba ämawebe täŋo momi nämo nadänkaŋ täŋpani u däpmän tärekta Anututa piŋ imik täŋkukonik. ^{8y} Eruk, kädet unita jide yänayän? Munapiktä imaka u ba u niwoŋäreŋkaŋ ŋode niwetpäŋ niwoŋäreŋk täyak; Topmäk-topmäk biani terak ämawebe jopitä Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Yot biani u ba unitäŋo täktäki irirän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärokta kädet kubä nämo tumbuk. ^{9z} Uwä wärani ude apiŋo kwawak ŋode niwoŋäreŋk täyak; Anututa iron peŋ imik, ba tom iŋiŋ imikimiktä ämawebe Anutu iniŋoret täkaŋ unitäŋo momi täŋo nadäwätäk u täga nämo ärutpak täwek. Nämoinik. ^{10a} Imaka udewani uwä puningän, gup kädagän täŋo бага. U ketem ume nakta бага man ba ume ärut-ärutta бага man. Imaka udewani it yäpmän kuŋirän kädet kodakitä ahäwänä pewä paotta yäwani.

Jesu täŋo nägäritä piä täŋkuko unita man

^{11b} Täŋpakaŋ imaka imaka kodaki tägagämän ahänkuŋo itkaŋ unitäŋo bämop äma intäjukun itta Kristo äbuk. Äbänpäŋ yot ini ämawebe täŋkentäŋ yämikta äronkuko uwä Juda täŋo kudupi yot u irepmitak. U kudupi-inik, äma keritä nämo täŋpani, kome ŋonitäŋo nämo. ¹² Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nitek äronkuk. Täŋkaŋ Juda täŋo bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täŋo nägät yäpmänkaŋ ärok täŋkuŋo ude nämo äronkuk. Nämoinik, Anututa ärawa täŋ imikta yäpmän äronkuko uwä iniken nägät. U yäpmän äro mominin kudup däpmän täreŋ nimiŋ moreŋpäŋ inita biŋam tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.

^{13c} Täŋpakaŋ bianä ämawebetä бага täpuri täpuri irepmitpäŋä, uwä Anutu injamiken gupnin tänawakaŋ yäŋ nadäk täŋkuŋonik. Ude täŋirä

^w 9:6 Nam 18:2-6 ^x 9:7 Kis 16:2-34 ^y 9:8 Hib 10:19 ^z 9:9 Hib 10:1-2 ^a 9:10 Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13 ^b 9:11 Hib 3:1, 10:1 ^c 9:13 Wkp 16:3,14-16; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19

bämop ämatä meme ba bulimakau täjo nägäri gwetpäñ ämawebe terak kwarut yäbat täñkuñonik. Ba bulimakau nanaki dämpänpäñ ijñpewä kädäkut äworewäkañ yäpmanpäñ ämawebe terak ureñ yäbat täñkuñonik. Ude täñirä ämawebe u Anutu iñamiken äneñi gupi kuräki it täñkuñonik. ^{14 d} Eruk tom täjo nägät u kehäromi udewani nitek täñpawä Kristo täjo nägätta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuñkuño u bulimakau täjo nägät irepmiitpäñ täñkentäk pähap täga nämo täñ nimek? Bureni-inik, u täñkentäj nimikinik täñpek. Munapik tärek-täreki nämo uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude iniñ kireñkuk. Ude täñkuko unita nägäritä nin punin gupningän nämo ärut nimik täyak. Nämoinik, u mominin ärutinik täñpänpäñ Anutu iñamiken bänepnin kuräki-inik it täkamän. Ude täñirän imaka jopi Anutu bänepi täñbätäk täkta täk täkamänjo u peñpäñ Anutu paot-paori nämo u bureniñän orañ imiñpäñ täga kuñatne.

^{15 e} Unita ñode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäñkuk. Ude täñkuko unita ämawebe Anututä yänpabä yepmanpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämo u täga api yäpneñ, imaka kämi yäpmäkta Anututä yänkehäromtak man yänkuko u. U mebäri ñodeta täga api yäpneñ; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itkañ momi täñkuño unitäño kowata dämpän tärekta Kristo kumbuk.

¹⁶ Eruk, yänkehäromtak man täjo mebärita yäna. Äma kubätä näk kumänjira näkjo tuñum mät yäpen yän gäwerekopän äma u nämo kumänjirän tuñumi täga nämo yäpen. ¹⁷ Äma uwä kodak irirän yänkehäromtak mani täjo bureni nämo ahäwek. Kumbänkañ uyaku bureni ahäwek. ¹⁸ Eruk, mebäri unita topmäk-topmäk biani uwä jop nämo pewän ahäñkuk. Nämo, Mosestä tom kubä utpewän kumbänpäñ nägäri piwän kuñirän bureni ahäñkuk. ^{19 f} Unitäño käderi uwä ñode; Pengän Mosestä ämawebe jukuman kuduhtagän бага terak itkuño u yänahänpäñ yäwet moreñkuk. Ude täñpänjä bulimakau nanaki dämpänpäñ nägäri yäpmankañ umekät awähutkuk. Ude täñkañ sipsip pujiñi gämäni ba tokän kubä wäpi hisop u yäpmanpäñ nägät umekät awähutkuko u gänañ pewän äpmonpäpäñ nägät u бага man täjo buk ba ämawebe terak kwarut yäbatkuk. ^{20 g} Ude täñpän ñode yänkuk; Nägät ñowä topmäk-topmäk Anututä intä iwatta peñ täwetkuko u täñkehärom täyak yäk. ^{21 h} Ude yänpänjä Mosestä nägät u kudupi yottaba, ba unitäño tuñum päke uterak imaka, kwarut yäbatkuk. ^{22 i} Bureni, Moses täjo man kädet terak ñode pätak; Imaka kuduhtagän bumik nägät terakgän kudupi ahäwani. Ba nägät nämo piwä kuneño uwä äma täjo momi nämoinik paotneñ.

^d 9:14 1Pi 1:18-19, 1Jo 1:7; Hib 6:1 ^e 9:15 1Ti 2:5; Hib 8:6 ^f 9:19 Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6 ^g 9:20 Kis 24:8 ^h 9:21 Wkp 8:15,19 ⁱ 9:22 Wkp 17:11; Efe 1:7

Kristo uwä kadäni kubägän kumbuko uba

23^j Unita ɲode kanpän nadäkamäj; Imaka bureni kunum gänaɲ itkaɲ unitäño wärani kome terak ɲo itkuño uwä kudupi jop nämo ahäwani. Nämo, nägät terakgän kudupi ahäwani. Upänkaɲ imaka bureni kunum gänaɲ itkaɲ uwä tom täño nägät terak kudupi täga nämo ahäneɲ. Nämo inik, imaka kehäromi-inik kubä terak uyaku kudupi ahäneɲ. 24^k Unita ɲode nadäwut; Kristo Bägup Kudupitä Kudupi-inik, bureni täño wärani, äma keritä tänpäni uken nämo äronkuk. Nämo, uwä ini kunum gänangän äronkuk. Äronkuko Anutu iɲamiken nin gäarak itak. 25 Tänpäkaɲ bä mop äma kome terak naniktä täk täñkuño u Kristotä udegän nämo täñkuk. Bä mop äma uwä obaɲi obaɲi ärawa täkta tom täño nägäri yäpmänkaɲ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täñkukonik. Upänkaɲ Kristotäwä ude nämo täñkuk. U gupi ärawa ude kadäni kadäni nämo iniɲ kireñkuk. 26 Nämo inik, ude täñkuk yäwänäku kadäni kadäni kunum kenta kome pewän ahänkuɲ-kentä apiño komi nadän yäpmäj äbäk täyek. Upänkaɲ nämo inik! Kadäni tärek-tärek ɲoken kome terak ahänpän momi peɲ morekta iniken gupi ärawa ude kadäni kubägän, kämita nitek iniɲ kireñkuk.

27^l Tänpäkaɲ ämawebe kuduptagän kadäni kubägän kumäkta yäwani. Kumänpänjä täktäki yäpmäj danik-danik käbeyä-ken api äroneɲ. 28 U udegän Kristotä ämawebe mäyap täño momi däpmäj tärekta kadäni kubägän ärawa ude gupi iniɲ kireñkuk. Tänpäkaɲ äneɲi api äbek. Momi däpmäj tärekta nämo, ämawebe unitä äbäkta dapun käronɲ täñ itkaɲ u yämagutta api äbek.

Ärawa bianitä momi täga nämo ärut morewek

10 1^m Moses täño бага mantä imaka tägatäga Kristotä täñ nimikta yäwani u kwawak nämo, wäranigän niwoɲärenkuk. Baga man u iwatpän momi däpmäj tärekta Anutu-ken ärawa pen obaɲi obaɲi täk tänpäni. Tänpän ärawa udewanitä ämawebe Anutu iniɲ oretta dubini-ken kuk täkaɲ u iɲamiken momini nämo, täga nämo yepmanpek. 2 Nämo inik! Kädet udewani täga yäwänäku kadäni kubägän tänpäni unita pewäm. Ba u täga yäwänäku ämawebe kädet biani iwatpän Anutu iniɲ orerani uwä bänepi kuräki-inik itpän mominita nadäwätäk pen nämo täk tänpäm. 3-4ⁿ Upänkaɲ nämo! Bulimäkau ba meme täño nägäritä momi täga däpmäj tärenaɲi nämo unita Anutu-ken ärawa obaɲi obaɲi täk täkaɲ uwä kadäni kadäni ɲode yäwoɲärek täyak; Nin momi tänpäni.

5 Mebäri unita Kristotä kome terak äpänpän Anutu ɲode iwetkuk;

^j 9:23 Hib 8:5, 10:1 ^k 9:24 1Jo 2:1 ^l 9:27 Plp 3:20; Hib 10:10, 1Pi 2:24 ^m 10:1 Hib 8:5
ⁿ 10:4 Hib 9:13

Gäk momita iron peŋ gamik-gamik ba tom dämpänpän ijin gamik-gamik unita nämö nadäk täyan.

Nämo, gäk gupna namiŋpän naniŋ kireŋkun.

6 Bureni-inik, momini ärutta iron peŋ gamiŋirä, ba tom dämpänpän ijin gamiŋirä yabäwi gäripi nämö täk täkaŋ yäk.

7 Ude yänpän ŋode yäkgän täŋkut; Nabä! Nähä gäkŋo gäripka iwatta äbätat ŋo. Man kudän täwani biani uterak näka yänahäwani udegän täyat ŋo yäk. *Sam 40:6-8*

⁸Eruk, man Kristotä yänkuko unita nadäwut. Pengänä ärawa täktäk kädet Moses täŋo бага man terak pärani unita ŋode yänkuk; Gäk momita iron peŋ gamik-gamik ba tom dämpänpän ijin gamik-gamik unita nämö nadäk täyan ba kawi gäripi nämö täk täkaŋ yän yänkuk. ⁹Tänpän u punin terak man ŋode yäkgän täŋkut; Nabä! Nähä gäkŋo gäripka iwatta äbätat ŋo yän yänkuk. Eruk, man ude yänkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Momi ärutta Anututä ärawa täktäk kädet biani u awähutpän komenita momi ärutärut kädet kodaki kubä pewän ahänkuk. ¹⁰ Unita ŋode nadäwut; Jesu Kristotä Anutu täŋo gärip iwatpän ärawa ude, kämita nitek, kadäni kubägän iniken gupi iniŋ kireŋkuko uterak mominin paorirä Anutu iŋamiken kudupi-inik itkamän.

¹¹^p Tänpakaŋ äneŋi ŋode täwera nadäwut; Juda täŋo bämop ämatä kepma kepma momita yänpän alta-ken käroŋ wädän itkaŋ ärawa täktäk piä bian täŋpani udegän wari wari täk täkaŋ. Upänkaŋ waki, ärawa unitä ämawebe täŋo momi täŋpewän nämoinik paot täkaŋ. ¹²Tän, Kristowä kadäni kubägän, kämita nitek gupi iniŋ kireŋpän kumbuk. Täŋkaŋ piä u täŋpa tärekaŋ yän nadänpän Anutu kerä bure kada äro maŋitkuk. ¹³^q Maŋitkaŋä Anututä iwaniye gämori-ken yepmaŋpekta itsämän itak. ¹⁴Burenitä bureni-inik, ärawa kubägän täŋkuko unitä ämawebeniye Anutu iŋamiken momini nämö, yepmaŋkuk. Täŋkaŋ ämawebe u kudupi itneŋta irit kuŋat-kuŋariken yäpä-siwontak piä täŋ itak.

¹⁵Kudupi Munapiktä mebäri u kwawak yänahänpän niwetkuk. Pengänä ŋode niwetkuk;

¹⁶^r Ekänitä ŋode yäyak; Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ŋode api täŋpet;

Man kädetna siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpän bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet.

¹⁷^s Ude yänpän äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkut;

Tänpakaŋ wakini peŋ moreŋpän mominita guŋ takinik api täŋpet yäk.

Jer 31:33,34

^o 10:10 Hib 9:12,28 ^p 10:11 Kis 29:38 ^q 10:13 Hib 1:3; Sam 110:1 ^r 10:16 Hib 8:10

^s 10:17 Hib 8:12

18 U kawut! Momi peŋ morewani unita momita yānpāŋ ārawa āneŋi kubā tānari nāmo. Nāmoinik!

Anutu dubini-ken kuk tākāna!

19^t Notnaye, mebāri unita nin bātakigān tānpāŋ Bāgup Kudupitā Kudupi-inik-ken tāga ārok tāne. U nāmo yājiwārani. Nāmoinik, Jesu tāŋo nāgāritā mominin ārut morenpāŋ kādet tāwit nimiŋkuk. 20^u Bianā kādet u itpipiŋkuk. Juda tāŋo bāmop āma intājukun unitāgān tek wādāwani pāhap yāpmāŋ kewenpāŋ Bāgup Kudupitā Kudupi-inik-ken tāga ārok tāŋkuŋ. Upāŋkaŋ Jesu ini gupitā бага, kādet tānpipiŋkuko u yāpmāŋ kewen nimiŋirān kādet kodaki, irit ikek kubā tumbuk. Kādet uterak nin kudup Anutu-ken tāga ārok tāne. 21 Nadākaŋ? Apiŋo bāmop āma ārowani kubātā Anutu tāŋo āboriye ninta intājukun it nimitak. 22^v Unita bānep nadāk-nadāk siwoŋi nitek tāŋkaŋ nadākiniknin tāŋ-tāpānewani nikektā Anutu dubini-ken kuk tākāna! Ninā gupnin ume sākgāmānpāŋ ārut morewani ba mominin tāŋo māyāk ārut tāŋpā kwani unita tāga kune!

23^w Tānpākaŋ Jesutā api nimagurek yāŋ nadākinik tānpāŋ yāŋahāk tākamāŋ u iŋit-inik tāŋpeŋ kuŋat tākāna! U imata, Anututā ude api tāŋ tamet yāŋ yāŋkehārom taŋkuko u bureni-inik api tāŋpek. 24 Tāŋkaŋ ābot tāŋpani notniye kowat nadāŋ imān tāŋkaŋ iron kādet ba piā tāgātāga mebāri mebāri tāna yānpāŋ bānepnin kowata kowata tāŋpidām tak tākāna. 25^x Tāŋkaŋ notniye ātutā Anutu iniŋoret kābeyāta gaŋa taŋpāŋ nāmo ārok tākaŋ u nin udegān tānetawā! Nāmo, Ekāni tāŋo kadāni pāhap kerāp tāyak u kaŋpāŋ nadāk tākamāŋ unita kābeyā tānpāŋ kādet siwoŋi iwatta bānepnin kowata kowata tāŋpidām tak tākāna!

26^y Unita ket ŋode nadāwut; Ninā Kristo tāŋo man bureni nadāna tumbākaŋ gwāk pimiŋpāŋ momi kādet iwatnero uwā jide tānpāŋ kowata api irepmitne? Nāmo, momi u ārutta ārawa tāktāk kādet kubā nāmo pātak. 27^z In āma udewani uwā bumta umuntākot! Kowata wakikāt kādāp komi pāhap, āma Anutu māde ut imanita biŋam u inta itsāmāntak. 28^a Kādet bianita nadāwut; Āma kubātā Moses tāŋo бага man iwatta bitnāŋirān āma yarā ba yarākubātā momini yāŋahāneŋo uwā āma udewani nāmo yabāŋ koreneŋ, kumāŋ-kumāŋ dāpneŋ. 29^b Unita āma kubātā Anutu tāŋo nanaki nāmo oraŋ imiŋpāŋ jiraŋ ude yeŋ gatāwani udewanita jide yāne? Āma udewanitā nāgāt momini ārut-paktaŋ yāmiŋkuko unita nadāwā āpani tāŋpākaŋ iron tāŋ yāmani Munapik u yāŋārok ude iwet tākaŋ. Butewaki, jide tānpāŋ āma udewanitā kowata wakiinik kubā api irepmitneŋ? Nāmotā nāmoinik. 30^c Anututā ŋode yāŋkuko

^t 10:19 Hib 4:16 ^u 10:20 Mat 27:51; Hib 9:8 ^v 10:22 Wkp 8:30; Ese 36:25; Efe 5:26 ^w 10:23 Hib 4:14 ^x 10:25 Hib 3:13 ^y 10:26 Hib 6:4-8 ^z 10:27 Ais 26:11
^a 10:28 Lo 17:6, 19:15 ^b 10:29 Kis 24:8; Hib 13:20 ^c 10:30 Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14

unitäjo mebäri nadäkamäj; Kowata näkŋa api yämet yäk. Ba äneŋi kubä pen ŋode yäkŋän täŋkuŋ; Ekänitä ini ämawebeniye täjo täktäki terak api yäpmäj daniwek. ³¹Bureni-inik, kowata waki yäpmäkta Anutu paot-paori nämo unitäjo keriken äroweno uwä imaka umuri pähap kubä.

Nadäkinikjin täŋkehärom täŋpäŋ itkot

³²Eruk notnaye, bian peŋyäjektä pengän ahäj tamiŋkuko kadäni unita juku piwut. Kadäni uken bäräpi mebäri mebäri intä terak äronkuŋo upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ nadäkinikjin nämo pewä putäreŋkuŋ. ³³^d Kadäni kubäkubä in ämawebetä tabäj mägayäwut yäŋpäŋ iŋamiken tepmaŋpäŋ man waki täwerit komi tamiŋit täk täŋkuŋonik. Ba notjiye ätu komi udegän yämik täŋkuŋo u bok kaŋ nimut yäŋpäŋ pidämtak täŋkuŋ. ³⁴^e Täŋkaŋ notjiye ätu komi eŋiken yepmaŋkuŋo u in butewaki nadäj yämiŋpäŋ täŋkentäj yämiŋkuŋ. Täŋpakaŋ äma ätutä inta nadäwä jiraŋ ude täŋpapaŋ tuŋumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotaŋkuŋ. U imata, imaka säkgämän, paotpaot nitek nämotä it nimikaŋ yäj nadäŋkuŋo unita.

³⁵Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi täŋpäŋ bätakigän it täŋkuŋo ude, apiŋo udegän it täkot. Ude tänayäj täjo uwä gwäki pähap api yäpneŋ. ³⁶^f Täŋkaŋ kehärom täŋpäŋ itneŋ. Ude täŋpajä Anutu täjo gärip u täga api iwatneŋ ba imaka u ba u tamikta yäŋkehärom täŋkuko u täga api yäpneŋ. ³⁷Unita Anututä ŋode yäyak;

Kadäni keräpi itkaŋ äma äneŋi äbäkta yäwanitä api äbek. U itkaŋ nämo api äbek.

³⁸^g Täŋpakaŋ näkŋo siwoŋi ämawebenayetä nadäkinik täŋpäŋ kodakgän api itneŋ.

Täj, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewäwä unita nadäwa täga nämo api täneŋ yäk. *Hab 2:3-4*

³⁹Upäŋkaŋ ninä nadäkinik kädet u mäde ut imiŋpäŋ paot-paotta biŋam täŋpani nämo. Nämoinik, ninä nadäkinik ikek kuŋatpäŋ irit kehäromita biŋam täŋpani.

Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täjo mebäri

11 ¹^h Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täjo mebäri ŋode; Imaka dapunintä nämo yabäk täkamäj unita U bureni-inik itkaŋ yäj nadäk täkamäj. Ba imaka imaka kämi yäpmäkta Anututä peŋ nimiŋkuko u bureni-inik api yäpne yäj nadäk täkamäj. ²Ämawebe bianitä nadäkinik udewani nitek kuŋarirä Anututä yabäŋpäŋ-nadäwän täga täŋkuŋ. ³ⁱ Ba ninäwä nadäkinik täŋpäŋ ŋode uwä bureni yäj nadäk

^d 10:33 1Ko 4:9 ^e 10:34 Mat 6:20; Mat 19:21,29 ^f 10:36 Luk 21:19; Hib 6:12

^g 10:38 Rom 1:17; Gal 3:11 ^h 11:1 Rom 4:18, 2Ko 5:7 ⁱ 11:3 Stt 1:1; Sam 33:6, 2Pi 3:5

tākamānj; Anututā man yānjirān kunum kenta kome ahānjikumān. Tānjpānj imaka imaka yabāk tākamānj u Anututā imaka nāmo yabāwani upānj tānjpewān ahānjkuņ.

^{4j} Tānjpākaņ āma biani kubā wāpi Abel unitā nadākinik tānjpānj Anututa ārawa tāgagāmān kubā tānjirān Anututā kawān tāgarjuk. Noripaki Kentā tānjkuko u irepmiṭpānj tānjkuk. Tānjpānj nadānj imikinik tānjkuko unita Anututā Abel, Gāk āma siwoņi yānj iwetkuk. Tānjpākaņ Abel kumbuko upānjkaņ nadākiniki terak man pen yānj itak.

^{5k} E, āma biani kubā wāpi Enok unitā Anututa nadānj imikinik tānjkuko unita kome ŋo terak nāmo kumbuk. Nāmo, Anututā komegup ikek wādānj yāpmānj āronjukuko unita noriyetā Enokta wāyākņewā waņkuņ. Tāņkaņ āma unita Anutu tāņo mantā ŋode yānjkuk; U kome terak kuņatjuk-ken uken Anututā Enok kaņpānj gārīpi nadāk tānjkukonik. ⁶Bureni-inik, āma nadākiniki nāmōtā jide tānjirān Anututā u kawān tāgawek? Nāmoinik, āma kubātā Anutu dubini-ken kwayānj nadānjpānjā nadākinik ŋode tānjpek; Anutu u bureni itak. Ba ŋode imaka nadākinik tānjpek; Āma bānepitā Anutu tāņo mebārini ket nadānayānj yānj nadāk tākaņ u Anututā kowata tāga api yāmek.

^{7l} Ba kubā ŋode; Āma biani kubā wāpi Noa unitā Anututa nadānj imikinik tānjpānj imaka umuri kāmi ahāwayānj tānjkuko unita jukuman iwerirān nadāwān bureni tānjkuk. Anututā imaka ude api ahāwek yānj iwetkuko u nāmo ahānjirān upānjkaņ Anutu tāņo mani buramiņpānj gāpe pāhap kubā tānjkuk. Tānjpānj gāpe u gānaņā Noa ini ba webeni nanakiye bok āronpānj sākgāmān itkuņ. Tānjpākaņ nadākiniki bureni unitā āmawebe pāke itkuņo unitāņo kādet waki kwawak pewān ahānj yāmiņkuk. Tānjirān man Anututā āmawebe nadānj imikinik tāņpani u yāwet tāyak udegān, Noata siwoņi āma yānj yāntāreņ imiņkuk.

^{8m} Ba Abraham tāņo nadākinikita nadāna; Abrahamtā nadānj imikinik tānjpānj Anututā man kubā ŋode iwerirān mani buramiņkuk; Gāk komeka peņpānj kome nākā gamikta iwoyānjkut-ken u ku! Anututā man ude iwerirān mani buramiņpānj u kuyat yānj nāmo nadāņkaņ, kome ni peņpeņ akumaņ kuņkuk. ⁹ⁿ Tāņkaņ nadākinik tānjpānj kome iwoyānj imani-ken pāņku yot bureni nāmo, āma ābanitā-yānj yottaba tānjpānj ittānj kuņat tānjkukonik. Tānjirān Aisak kenta Jekop Anututā biņam bok yānj yāmani unitā udegān tānjkumān. ¹⁰Tānjpākaņ Abraham ābanitā-yānj itkuko unita nadāwātāk nāmo tānjkuk. Nāmo, u yotpārare kehāromi-inik kubāta itsāmāk tānjkukonik, yotpārare Anututā ini tawaņ peņpānj udegān pewān ahāwani.

^j 11:4 Stt 4:3-10 ^k 11:5 Stt 5:24 ^l 11:7 Stt 6:13-22; Stt 7:1, 1Pi 3:20; Rom 3:22, 4:13

^m 11:8 Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 ⁿ 11:9 Stt 26:3; Stt 35:12,17

11° Tānpākaŋ Abraham ini uwā tågawani tānjirān webeni Sara imaka, aruŋ it yāpmāŋ ābātāngān webe pāhap tāŋkuko upāŋkaŋ nadākinik tāŋkumāno unita Anututā nadāŋ yāmiŋjirān webeni nanak bāyaŋkuk. Sara uwā ŋode nadāŋkuk; Anututā nāk nanak bāyakta yāŋkehāromtaŋ namiŋkuko unita nanak api bāyawet. Anutu u man bureniŋān yāk tāyak yāŋ nadāŋkuk. 12^p Tānpākaŋ mebāri unita kumāk-kumāk kadāni kerāp tāŋkuko upāŋkaŋ āma tågawani Abraham uterak ābekiye oraniye daninaŋi nāmo, guk ba mobā jiraŋ ude ahāŋkuŋ.

13^q Tānpākaŋ āmawebe mani biŋam yāŋahātāt ŋo kudup Anututa nadāŋ imikinik tāŋpeŋ kuŋat-tāgān kumbuŋ. U imaka Anututā kāmi yāpmākta yāŋkehārom tāŋkuko u kome ŋo terak nāmo yāpuŋ. Nāmo, u ban irirān kaŋpāŋ nadāŋkaŋ oretoret tāŋpāŋ ŋode yāŋahākta māyāk nāmo nadāŋkuŋ; Kome ŋowā komenin bureni nāmo, nin ābanigān yāŋ yāŋkuŋ. 14 Tānpākaŋ āmawebe man ude yāwani uwā ŋode niwoŋārek tākaŋ; U kome ni burenita wāyākŋekaŋ. 15 Tāŋpāŋ kome ni kujat peŋpeŋ ābuŋo unita yāŋpāŋ yāŋkuŋ yāwānāku āneŋi kome ni-ken tāga kwām. 16^r Upāŋkaŋ kome ni bianita nadāŋpāŋ nāmo yāŋkuŋ. Nāmo, u kome sākgāmān kubā, kome ni biani u irepmitak upāŋ kaŋ-ahāna yāŋ nadāŋpāŋ yāŋkuŋ. U kunumta yāŋkaŋ yāŋkuŋ. Unita āma udewanitā Anututa U nin tāŋo Anutunin yāŋ yāŋjirā Anututā nadāwātāk nāmo tāk tāyak. U imata, yotpārare kubā tāŋkettaŋ yāmiŋkuko itak unita.

17-18 Tānpākaŋ Anututā tāŋyabāk pewān ahāŋ imiŋjirān Abrahamtā nadāŋ imikinik tāŋpāŋ nanaki Aisak Anututa ārawa ude kumāŋ-kumāŋ utta pidām tāŋkuk. Tāŋkaŋ Anututā nanaka Aisak terak oraŋkaye māyap api ahāneŋ yāŋ yāŋkehāromtaŋ imiŋkuko upāŋkaŋ nanaki tepi kubāgān u ārawa ude ijiŋ imikta nāmo bitnāŋkuk. 19^s Nāmo inik, u ŋode nadāŋkuk; Aisaktā kumāŋjirān Anututā kumbani-ken nanik āneŋi tāga yāpmāŋ akwek yāŋ nadākinik ude tāŋkuk. Tānpākaŋ bureni, Aisak kumbani-ken nanik bumik āneŋi imagutkuk.

20^t Eruk Aisak u ittāŋ kuŋtāngān āma ekāni tāŋpāŋ Anututa nadāŋ imikinik tāŋpāŋ nanakiyat Jekop kenta Iso unita imaka tāga Anutu-ken nanik kāmi ahāŋ yāmikta kon man yāwetkuk. 21^u Tānpākaŋ Jekop imaka, Anututa nadāŋ imikinik tāŋkuko unita tågawani tāŋpāŋ kumbayāŋ nadāŋpāŋ ŋode tāŋkuk; Josep tāŋo nanakiyat kon man yāwetpāŋ āhottaba iŋitkaŋ gwājiŋ āpmoŋkaŋ Anutu iniŋ oretkuk. 22^v E, Josep uwā ittāŋ kuŋtāngān kumāk-kumāki kerāp tānjirān Anututa nadākinik tāŋpāŋ ŋode yāŋahāŋkuk; Kāmiwā, Isrel āmawebe Isip kome peŋpeŋ api kuneŋ. Ude yāŋpāŋ kujari ānekta jukuman yāwetkuk.

° 11:11 Stt 18:11-14; Stt 21:2 p 11:12 Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22 q 11:13 Stt 23:4, 1Sto 29:15; Sam 39:12, 1Pi 2:11 r 11:16 Kis 3:6,15; Mak 12:26 s 11:19 Rom 4:17
 t 11:20 Stt 27:27-29; Stt 27:39-40 u 11:21 Stt 48:15-16 v 11:22 Stt 50:24-25; Kis 13:19

23^w Ba Moses tãjo manbiñam nadãna; Moses tãjo miñi nanitã Anututa nadãñ imikinik tãñkumãno unita Moses ahãwãnpãñ kãbop peñirãn komepak yarãkubã tãreñkuk. Miñi nani uwã Moses nanak u kawãn inide kubã tãñpãnpãñ Isip kome tãjo intãjukun ãma wãpi Fero unitãjo man mãde ut imikta nãmo umuntañkumãn. 24^x Eruk Moses u tãgañpãñ Anututa nadãñ imikinik tãñpãñ Fero ãperi unitãjo nanaki ude, gãripi terak itta bitnãñkuk. 25^y Tãñpãñ ñode nadãñkuk; Imata kome ñonitãjo gãrip kadãni kerãpi-tagãn kañ iwaret? Nãmo, nãk bãrãpi Anutu tãjo kudupi ãmawebeniye-kãt bok nadãnayãñ tãmãjo uyaku tãga yãk. 26^y Ude yãñkuko unitã ñode niwoñãretak; U Anutu-ken gwãki tãga yãpmãkta nadãñkuk. Unita kãmi ahãkta yãwani Kristota yãñpãñ bãrãpi ahãñ yãminayãñ tãjo unita nadãwãn tãgawãpãñ Isip tãjo tunjum gãripi nikek u yãpmãkta nadãwãn jirañ ude tãñkuk. 27^z Tãñkañ Moses u Anututa nadãkinik tãñpãñ Anutu nãmo kak tãkamãñ u dapuritã kañkañ bumik gwãk pimipãñ Fero tãjo kokwawakta nãmo umuntañkañ Isrel ãmawebe yãmagurãn Isip kome peñpeñ kuñkuñ. 28^a Tãñkañ Moses u Anututa nadãkinik tãñkuko unita Pasova ãñnak-ãñnak yãput peñpãñ Isrel ãmawebe sipsip tãjo nãgãri eñi yãma terak ãrutkot yãñ yãwetkuk. Ude tãñkuko unita kumãk-kumãk tãjo añero, nanak ãmani intãjukun nanik dãpani unitã Isrel ãmawebe yãrepmipãñ nanakiye intãjukun nanik nãmo dãpuk.

29^b Tãñpãkañ Isrel ãmawebe Anututa nadãkinik tãñkuño unita gwãgu wãpi Ume Gãmãni u kome kawuki ude irirãn bãmopgãn kuñkuñ. Kuñira Isip naniktã udegãn kuna yãkñat gwãgu gãnañ ãpmonpãñ ume nañpãñ kumbuñ.

30^c Tãñpãkañ ãneñi kubã ñode; Isrel ãmawebe unitã Anututa nadãkinik tãñpãñ mani buramiñpãñ Jeriko tãjo yewa pãhap gãgãni-ken kepma 7 udetã kuñat ãyãñurirã yewa u tokãt mañkuk.

31^d Tãñpãkañ kubokãret webe wãpi Rahap u nadãkinikitã tãñkentãñ imiñirãn Anututa mãde ut imani-kãt penta nãmo paotkuñ. U imata, ãma kome kañiwatta kãbop kuñkuño u yãmagutpãñ ini eñi gãnañ kãbop yepmañkuko unita.

32 Eruk imata man kãroñi yãñiwat yãpmãñ kwet? Nãmo, man kudãn ñoken bãgup irãnpãñ uyaku Gidion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ãtu tãjo manbiñam tãga tãweret. 33^e ãma unitã Anututa nadãkinik tãñpãñ kudãn mebãri mebãri tãñkuñ. ãma nadãkinik tãñkuño u ãtutã kome ãtu tãjo intãjukun ãmakãt ãmik tãñpãñ kehãromini yãpmãñ ãpuñ. Tãñkañ u ãmawebe kudãn siwoñi terak yabãñ yãwatpãñ

^w 11:23 Kis 1:22, 2:2 ^x 11:24 Kis 2:10-12 ^y 11:26 Hib 10:34-35 ^z 11:27 Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20, 1Ti 1:17; Hib 11:1 ^a 11:28 Kis 12:21-30 ^b 11:29 Kis 14:21-31
^c 11:30 Jos 6:12-21 ^d 11:31 Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25 ^e 11:33 Dan 6:22

imaka imaka Anututä yämikta bijam yäwani u yäpuḅ. Tänpäkaḅ ätutäwä aḅ komi, äma däpani täḅo meni täḅpipiḅkuḅ. ^{34f} Ätutäwä kädäp mebet pähap däpä kumbuḅ, ba iwantä nadäkinik täḅpani ätu kumäḅ-kumäḅ däpnayäḅ täḅirä Anututä täḅkentäḅ yämiḅirän nämo kumbuḅ. Bureni, äma uwä iniken kehäromini nämo upäḅkaḅ Anututä kehäromi yämiḅkuk. Kehäromi yämiḅirän kome ätuken nanikkät ämik kehäromigän täḅpän däpmäḅ yäwat kireḅkuḅ.

^{35g} Tänpäkaḅ webe ätutä Anututa nadäkinik täḅkuḅo unita nanakiye kumbani-ken nanik äneḅi akuḅirä yämagutkuḅ. Täḅ, nadäkinik täḅpani ätuwä äma keru terak komi pähap nadäḅtägḅän kumbuḅ. Anututa äwo yäḅkuḅ yäwänaku komi u täga irepmiräm. Upäḅkaḅ ḅode nadäḅpän äwo nämo yäḅkuḅ; Kumäḅ-kumäḅ nidäpäkaḅ äneḅi akuḅpän irit tägagämän kaḅ yäpna yäḅ nadäḅkuḅ. ^{36h} Tänpäkaḅ ämatä nadäkinik täḅpani äma ätu yäḅärok yäwerit päripmäḅit täḅkuḅ. Ba ätu keru kuroḅi topmäḅpän komi eḅiken yepmaḅkuḅ. ³⁷ⁱ Täḅ, ätuwä mobätä kumäḅ-kumäḅ däpuḅ. Ba ätu yepmiḅitpän sotä kwäk duk täḅkuḅ. Ba ätuwä päiptä kumäḅ-kumäḅ däpuḅ. Tänpäkaḅ ukät nanik ätutä jopi jäwäri itkaḅ tekta tom gupipän täḅkaḅ kuḅarirä bäräpi mebäri mebäri yämiḅkuḅ. ³⁸ Ude täḅ yämiḅirä kome jopi-ken, pom terak, mobä kawut ba kome gänaḅ ittän kuḅatkuḅ. Butewaki! Äma tägatäga udewani imata kome waki ḅo pen itneḅ?

³⁹ Tänpäkaḅ Anututä ämawebe u nadäkiniki yabäḅpän-nadäwän tägagämän täḅkuḅo upäḅkaḅ imaka ämawebenyeta kämi yämikta yäḅkehärom täḅkuko u kome terak irirä pengän nämo yämiḅkuk. ⁴⁰ U imata, yäput peḅpän Anututä ninta yäḅpän-nadäk tawaḅ tägagämän kubä ḅode peḅ nimiḅkuk; Ämawebe bijam ikek u ninkät penta päke kubägän Kristo täḅo piä terak Anutu dubini-ken kuḅpän säkgämän-inik api itne.

Jesu täḅo kädet kuroḅ iwat täkäna

12 ^{1j} Eruk, u kawut! Ämawebe nadäkinik ikek päke u nin it gwäḅiḅ nimiḅpän nadäkinik täktäk kädet bureni niwoḅärekaḅ. Unitu imaka u ba unitä wädäḅ nipmäḅit täkaḅ ba momi ninken kwasikot täkaḅ u datäreḅ täḅpä kwäpän kädet Anututä peḅ nimiḅkuko uken ehutpän bäräḅek täkäna. ^{2k} Ude täḅkaḅ intäjukun ämanin, nadäkinik kädet bureni niwetpän niwoḅärewani Jesu u kaḅiwatpän kädet ugän iwat täkäna. Jesu uwä bänep oretoret pähap itsämäḅ imiḅkuko u juku piḅkaḅ päya kwakäp täḅo mäyäk unitu nadäwän mewuni täḅirän ehutpän kotaḅkuk. Ude täḅkaḅ äroḅkuko apiḅo Anutu intäjukun äma u keru bure käda wäpi bijam ikek itak. ³ Unitu Jesuta nadäwut. U ämatä waki täḅ

^f 11:34 Dan 3:23-27 ^g 11:35 1Kn 17:17-24, 2Kn 4:18-37 ^h 11:36 1Kn 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6 ⁱ 11:37 2Sto 24:21 ^j 12:1 Rom 7:21, 1Ko 9:24-25 ^k 12:2 Hib 1:3

imiŋkuŋo upaŋkaŋ kehärom taŋpän kwikinik itkuk. Unita in udegän nadäkinik kädet täga u gwäk pimiŋpän iwatta gapun täneŋtawä.

Anutu uwä nanin bäyawani bumik

⁴Bureni, in kubäkubätä momijin mäde ut yämikta piä täk täkaŋ. U täga täk täkaŋ upaŋkaŋ it yäpmän abäkaŋken inken nanik kubätä äma kerit terak nägäri nämo piwän kuŋkuŋ. Nämo, kämi käwep api ahän tameko unita man kubä täwera nadäwut. ⁵Jide, Anututä in nanaknaye yäŋpän bänepjin täŋpidäm takta man ŋode kudän täwani unita täŋguŋ taŋkuŋ?

Nanakna, Ekänitä yäpän-siwonŋ takta komi gamiŋirän unita nadäwi äpani nämo täŋpek, ba nadän bäräp täŋpän nämo kaŋ-umuntaŋ kwen.

⁶ ¹ U imata, Ekänitä äma kubäta nadän imikinik täŋpän nanakna yän iwetpäŋä irit kuŋat-kuŋari yäpän-siwontaŋ imikta komi imik täyak.

Snd 3:11-12

⁷ Unita bäräpi kotaŋpän kwikinik irut. U Anutu täŋo yäpäs-wontaŋ piä. Yäpäs-wontaŋ piä täk täyak uwä nanjiye bäyawanitä-yän täŋ tamik täyak. Nadäkaŋ? Kome terak naniyetä ironiŋiye yäpäs-wontaŋ täkaŋ. Eruk, Anututä udegän täk täyak. ⁸Tän, Anututä ironiŋiye bureni kudup yäpän-siwontaŋ täyak unita in yäpäs-wonŋ takta komi nämo tameko uwä ŋode nadäneŋ; Nin kubokäret nanak, nanakiye bureni nämo. ⁹Täŋpakaŋ ŋode nadäk täkot; Nin ironiken naniye bäyawanitä yäpäs-wontaŋ piä täŋ nimiŋirä oraŋ yämik täŋkumäŋonik. Eruk, ude täk täŋkumäŋo unita mäjonin täŋo Nanin pähaptä ninken yäpäs-wontaŋ piä täŋirän, imata nadäna bureni-inik nämo täŋpek? Nämo, komi bäräpi ahän nimiŋirä u kotaŋpän kwikinik itnayän tämäŋo uwä irit burenita biŋam api täne.

¹⁰Täŋpakaŋ naniye bäyawanitä iniken nadäk terak apiŋotagän yäpäs-wontaŋ nimik täŋkuŋonik. Täŋ, Anututäwä täŋkentän nimikta ba nin ini kudupi-inik it täyak udegän itta yäpäs-wontaŋ piä täŋ nimik täyak. ¹¹ Bureni, yäpäs-wontaŋ täŋo komi unita pengän gäripi nämo nadäk täkamän. Nämo, u komi! Upaŋkaŋ kämi, yäpän-siwontaŋ nimiŋirän nadäna tärewäpän kädet siwonŋi äneŋi iwatpän bänepnin pidämtak täyak.

Jukuman ätu

¹² Butewaki! In ätu gapun taŋpän itkaŋ. Eruk bänepjin täŋkehärom taŋpän äneŋi kehäromi niked kaŋ irut! ¹³ Gapun taŋpän kuŋarirä nadäkinikjin paot-inik täneŋta! Unita kädet siwonŋi iwatpän kehäromi

¹ 12:6 Rev 3:19 ^m 12:7 Lo 8:5, 2Sml 7:14 ⁿ 12:11 Jem 3:17-18 ^o 12:12 Ais 35:3
^p 12:13 Snd 4:26

nikek kuŋat tākot. ^{14^q} Ude tãŋkaŋ ämawebe-kät not tãŋpãŋ bãnep kubãgãn terak itta piãni tãk tãkot. Tãŋkaŋ udegãn, ehutpãŋ momi tãktãk kãdet mãde ut iminpãŋ kudupi kaŋ irut. Nadãkaŋ? Äma kubãtã kudupi nãmo irayãŋ tãko uwã Ekãni nãmoinik api kaŋ-ahãwek. ^{15^r} Tãŋpãkaŋ in kubãtã Anutu tãŋo orakorak pãra yãpeko ujeta nadãŋ tãpãneŋpãŋ kaŋ kuŋarut. Ba inken nanik kubãtã tokãn jãgãmi ude äworeŋpãŋ in bãmopjin-ken tãŋpãwak pãhap pewãn ahãneŋo ujeta watãni ket itpãŋ kaŋ kuŋarut. ^{16^s} Ba in kubokãret tãneŋo ujeta irit kuŋat-kuŋatjinta nadãŋ tãpãneŋpãŋ kaŋ kuŋarut. Tãŋpãkaŋ in kubãtã Iso ude äworeŋpãŋ Anututa nadãŋ äwarãkuk tãŋpektã! Iso uwã nanak intãjukun nanik unitã imaka tãgagãmãn nani kerik-ken nanik tãga yãpnaŋipãŋ kepma kubã nakta iwãpãŋ monãni ŋode iwetkuk; Gãk ketem ijij namikaŋ imaka pãke nantã namayãŋ tãyak u kudup gãka biŋam yãk. ^{17^t} Eruk ude yãŋkukopãŋ kãmiwã jide nadãŋkuk? U nani-ken nanik kon man ba tuŋumi äneŋi nãkŋata biŋam kaŋ tãŋpãn yãŋ nadãŋkuko upãŋkaŋ nanitã Nãmo yãŋ iwetkuk. Nãmo yãŋ iwerirãn konãm butewaki tãŋkuko upãŋkaŋ goret pengãn tãŋkuko u yãpã-siwonŋakta kãdetta wãyãkŋewãn waŋkuŋ.

Topmãk-topmãk kodaki terak it tãkamãŋ

^{18^u} Eruk, in uken it tãkamãŋ yãŋ nadãk tãkaŋ? In imaka ketjintã tãga iŋirani ba dapunjintã kãnaŋi, Isrel ämawebetã kaŋkuŋo udewani-ken nãmo itkaŋ. Isrel ämawebe uwã Sainai pom mebãri-ken kuŋkaŋ kãdãp mebet pãhappãŋ kaŋkuŋ. Ba kome wãrãmãŋirãn bipmãŋ utpãŋ mãnit pãhap piãŋirãn kaŋkuŋ. ^{19^v} Tãŋkaŋ womat mãmã pãhap gãnaŋ gera kotãk kubã nadãŋkuŋo uwã nadãŋkaŋ umuntaŋpãŋ Moses butewaki man terak ŋode iwetkuŋ; Man u äneŋi nãmo ahãŋirãn nadãnayãŋ yãk. ^{20^w} Tãŋpãkaŋ Moses man ude iwetkuŋo uwã mebãri ŋodeta; U Anutu tãŋo jukuman ŋodeta nadãŋirã umuri pãhap tãŋkuko unitã; Äma ba tom kubãtã pãŋku pom u yeweko uwã mobãtã kumãŋ-kumãŋ utneŋ. ^{21^x} Bureni-inik, imaka kaŋpãŋ nadãŋkuŋo uwã umuri pãhap tãŋirãn Mosestã yãŋkuk; Umuntaŋpãŋ dãdãtnã kwaikaŋ! yãk.

^{22^y} Tãŋ, intã pãŋku itkaŋ-ken uwã imaka umuri udewani nãmo. Nãmoinik, inã Saion pom, Anutu paot-paori nãmo unitãŋo yotpãrãre wãpi Kunum Gãnaŋ Jerusalem uken kuŋkuŋo itkaŋ. Uken aŋero jiraŋ, daninaŋi nãmo oretoret pãhap tãŋ itkaŋ-ken u kuŋkuŋo itkaŋ. ^{23^z} Ba in Anutu tãŋo nanakiye intãjukun nanik unitãŋo kãbeyã pãhapken äbã yãpurãrãtkuŋo itkaŋ. Ämawebe äbot uwã wãpi kunum gãnaŋ kudãn tãwani. Ba in Anutu, ämawebe kuduŋtagãn yãpmãŋ daniwani äma, uken ahãŋkuŋo itkaŋ. Ba

^q 12:14 Sam 34:14; Rom 12:18 ^r 12:15 Apos 8:23 ^s 12:16 Stt 25:33-34

^t 12:17 Stt 27:30-40 ^u 12:18 Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 ^v 12:19 Kis 20:18-21; Lo 5:22-27

^w 12:20 Kis 19:12-13 ^x 12:21 Lo 9:19 ^y 12:22 Gal 4:26; Rev 5:11 ^z 12:23 Luk 10:20

ämawebe siwoji, Anututä momini ärut-paktan yämiŋkuko unitäŋo mäjäotä irani-ken ahänkuŋo itkaŋ. ^{24 a} Ba in Jesu, Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänkuŋo uken ahänkuŋo itkaŋ. Ba nägät, Jesutä momi pekpek kädet täwitta piwän kuŋkuŋo uken ahänkuŋo itkaŋ. Nägäri uwä manbiŋam säkgämän kubä yänghäk täyak, manbiŋam Abel täŋo nägättä yänghänkuko ude nämo. Nägät Abeltä piwän kuŋkuŋo unitä kowat-urän pewän ahänkuk.

^{25 b} Unita eruk, Anutu man niwet täyak u man yänjirän mani buramikta bitnäneŋta nadänpän bänep nadäk-nadäkjinta watä ket itkot. Nadäkaŋ? Anututä bian Moses meni jinom terak komen ämawebe jukuman yäwetkuko upänkaŋ mani nämo buramiŋkuŋ. Mani nämo buramiŋkuŋo unita kowata waki bureni yäpuŋ. Täŋ, apiŋo Anututä kunum gänaŋ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Täŋjirän nin man kunum gänaŋ nanik u buramikta bitnänero uwä jide tänpän kowata waki u irepmitne? Nämo inik, u waki inik yäpne. ^{26 c} Tänpäkaŋ man bian yäwetkuko unitä kome iŋitpän kwaiŋkuk. Ude täŋkuko upänkaŋ apiŋowä yänkehäromtak man ŋode yäyak; Näk bian komegän iŋitpän kwaiŋkut yäk. Täŋ, kämiwä kunum ba kome bok äneŋi api yepmäŋitpän kwaiwet yäk. ²⁷Tänpäkaŋ man ‘äneŋi ude api täŋpet’ yän yäyak uwä ŋode yänkwawa täyak; Imaka täŋ-pewani u kuduptagän tänpewän paot-inik api täneŋ. Upänkaŋ imaka kumän-tagän-inik nämo api paotneŋ. Nämo, imaka wakta yäwani ugänpän api tänpewän paotneŋ. U paorirä imaka kehäromi, nämo wakta yäwani unitägän api itneŋ.

²⁸Tänpäkaŋ imatäken u api irek? U intäjukun ämanin täŋo kome ninta biŋam peŋ nimani unitägän api ireko unita oretoret täkäna! Kome u api korenero unita iniŋoret-oret kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak udegän iwatpän nadäwätäk terak oraŋ imiŋpän iniŋoret täkäna. ^{29 d} U imata, Anutunin u kädäp mebet pähap, imaka kudup ijiŋ paot täkaŋ udewani.

Kädet ätu Anututä gäripi nadäk täyak

13 ^{1 e} Tänpäkaŋ inä ninin buap yän nadänpän bänep iron kowata kowata tänppeŋ kuŋat täkot. ^{2 f} Täŋkaŋ kädet täga ŋodeta nämo täŋguŋ täneŋ; Äma kudupitä komejin-ken äbänjirä yämagutpän enjiŋ-ken yepmaŋpä pätnen. Äma ätu kädet ude täŋkuŋo uwä ämapän yämagutkamän yäkŋat aŋeropän yämagutkuŋ. ^{3 g} Tänpäkaŋ äma komi eni gänaŋ itkaŋ u täŋkentän yämik täkot, in u bok itkaŋ bumik. Ba äma keru terak komi yäpmäk täkaŋ u imaka, täŋkentän yämik täkot, in komi u bok nadäk täkaŋ bumik.

^a 12:24 Hib 8:6, 10:22, 1Pi 1:2; Stt 4:10 ^b 12:25 Hib 2:1-3; Hib 10:26-29

^c 12:26 Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 ^d 12:29 Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14 ^e 13:1 Jon 13:34

^f 13:2 Rom 12:13, 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 ^g 13:3 Mat 25:36; Hib 10:34

⁴ Tānpākaŋ yanāpi tāktāk u imaka tāgagāmān kubā unita āma kuduptagāntā tāŋmeham tāneŋ. Tāŋkaŋ yanāpi yarātā āmawebe ātukāt jopjop nāmo kuŋatneŋ. Nāmo, ini yanāpi siwoŋi itdeŋ. Nadākaŋ? Anututā āmawebe kubokāret kādet iwarani udewani manken api yepmaŋpek. ⁵ Tānpākaŋ moneŋ tuŋumta nadāŋ gārip nāmo tāneŋ. Nāmo, nadāk udewani māde ut imiŋpāŋ kukŋi kādagān kuŋatpāŋ ketjin-ken tuŋum āhan peŋ tamani unita nadāwā tāga tāŋpāpāŋ nadāwātāk terak nāmo kuŋatneŋ. Imata, Anututā ŋode yāŋkuk;

Nāk inta nāmo api guŋ tāwet, ba nāmoinik api tabā kātāwet yāk.

Wkp 31:6

⁶ Anututā ude niwetkuko unita kwawak ŋode yāŋahāna;

Anutu u nākŋo tāŋkentākna unita imaka kubāta nāmoinik api umuntāwet.

Nāmo, āmatā nāk tāga nāmo tāŋpā waneŋ.

Sam 118:6

Jesu iwarāntākta nāmo umuntāne

⁷ Tānpākaŋ injinken watā āmajiyē bianita juku piwut. Watā āmajiyē uwā Anutu tāŋo manbiŋam tāwetpāŋ tāwoŋārek tāk tāŋkuŋ. Tāŋkaŋ kādet jide kuŋatpāŋ kumbuŋo unita nadāŋpāŋ kādet kuroŋ unitā tāk tāŋkuŋo udegān tāk tāneŋ. ⁸ Nadākaŋ? Āma unitāŋo intājukun āma Jesu u tāktāki ba yākyāki ini udegān. Kwep itkuko udegān apiŋo itak, ba pen udegān api it yāpmāŋ ārowek.

⁹ Eruk, watā ket itpāŋ kuŋarut. Anutu wāpi terak jop manman mebāri mebāri yāk tākaŋ u bānepjin āriŋpewān kādet siwoŋi peŋpāŋ kādet gwājiwani iwatneŋta! Āma tāŋo бага mantā bānepjin tāga nāmo tāŋkentāŋ tamineŋ. Ketemta yājiwāt man ba āma tāŋo man udewani māde ut imiŋirā Anutu tāŋo orakorakitā bānepjin tāŋ-kehāromtak tāyon. ¹⁰ Tānpākaŋ ārawa pāhap kubā ninta biŋam tāŋpani itak. Upāŋkaŋ unitāŋo bureni uwā Juda tāŋo bāmop āmata biŋam nāmo tāyak. Nāmo, bāmop āma uwā kudupi yotken ārawa tāktāk piā biani pen tāk tākaŋ unita. ¹¹ Juda tāŋo бага man iwatpāŋ bāmop āma intājukun tāŋpanitā momi ārutta tom dāpmāŋkaŋ unitāŋo nāgāripāŋ yāpmāŋpāŋ Bāgup Kudupitā Kudupi-inik-ken ārok tākaŋ. Tom dāpmāk tākaŋ unitāŋo bureni nāmo yāpmāŋ ārok tākaŋ. Nāmo, bureni uwā yāpmāŋ pāŋku yotpārare gāgāni-ken pewā ijik tākaŋ.

^h 13:4 Gal 5:19,21; Efe 5:5 ⁱ 13:5 1Ti 6:8; Jos 1:5 ^j 13:6 Sam 27:3, 146:5 ^k 13:7 1Ko 4:16; Hib 6:12 ^l 13:8 Efe 4:14 ^m 13:9 Rom 14:17 ⁿ 13:11 Wkp 16:27

¹² Tānpākaŋ mebāri unita Jesutā udegān, māyāk kotaŋpāŋ yotpārare gāgāni-ken komi pāhap nadāŋkuk. Āmawebeniye nāgāri piwān kuŋkuŋo uterak kudupi-inik itneŋta kumbuk. ¹³ P Unita ninā māyāk Jesutā kotaŋkuko udegān kotaŋkaŋ yotpārare gāgāni-ken kuŋpāŋ Jesu tubeŋ kuna! ¹⁴ Q U imata, kome ŋo terak yotpārare kehāromi paot-paori nāmo, kubā nāmo itak. Nāmo, ninā yotpārare mebāri kubā, kāmi ahāŋ nimekta dapun kāroŋ tāŋ itkamāŋ.

¹⁵ R Unita āmawebenaye, Jesuta nadāŋpāŋ Anutu wāpi yāŋahāŋpāŋ iniŋoret tākāna! Ude tānayāŋ tākamāŋ unitā Anututa ārawa ude api tāŋpek. ¹⁶ S Tāŋkaŋ tāŋkentāk ba iron kowata kowata tākta nāmo guŋ tāneŋ. Kudān udewani uwā ārawa Anututā gāripi nadāk tāyak ude.

¹⁷ T Tāŋkaŋ watā āmajiyē tāŋo mani buramiŋpāŋ gāmori-kengān kuŋat tākot. Watā piā tāŋ tamik tākaŋ unita Anututā api yāwet yabāweko unita gwāk pimiŋpāŋ watā it tamik tākaŋ. Unita waki, mani buramik tākot. Ude tāŋirā uyaku watā piā uwā bānep oretoret terak api tāneŋ. Tāŋ, in peŋawāk tāŋirā watā piā butewaki terak tānayāŋ tākaŋ u tāga api tāŋkentāŋ tamiŋeŋ? Tāga nāmo!

¹⁸ U Unita in ninta Anutu-ken yāŋapik tākot. Nin kudān siwoŋi tākta gāripi nadāk tākamāŋ unita Anutu iŋamiken bānepnintā nadāwātāk nāmo tāk tākamāŋ. ¹⁹ Tāŋkaŋ gāripna tāŋi patak u ŋode; In Anutu-ken yāŋapiŋirā ini tāŋkentāŋ namiŋirān inken āneŋi bārāneŋ kaŋ ārewa!

Yāŋtārek man

²⁰⁻²¹ Tānpākaŋ inta yāŋpāŋ ŋode yāŋapik tāyat; Anutu bānep pidām māhemi unitā in kudān ini gāripi nadāk tāyak ude tāŋpeŋ kuŋatta tuŋumi sākgāmān u tāŋkentāŋ tamiton. Tāŋkaŋ Jesu Kristo terak nadāk-nadāk ba tāktāk ini kawān tāgak tākaŋ u irit kuŋat-kuŋatnin-ken pewān ahāŋ nimiton! Ude tāŋ nimiŋirān Jesu Kristo unitāŋo wāpi biŋam ārowani inide pen it tāyon. Ekāninin Jesu, Sipsip watā āma pāhap unitā kumāk-kumāki terak topmāk-topmāk paot-paori nāmo u tāŋkehārom taŋkuko unita Anututā kumbani-ken nanik yāpmāŋ akuŋkuk. U Bureni.

²² Eruk notnaye, man kudān tāŋ tamitat ŋowā kāroŋi nāmo unita man bānepjin tāŋpidām takta kudān tāyat ŋonita nāmo gaŋa tāneŋ. ²³ E man kubā ŋode tāwera nadāwut; Notninpak Timoti u komi eŋi gānaŋ itkukopāŋ tewā āpāmaŋ kuŋkuk. Unita nākken bārāneŋ ābānā imagurakaŋ bok api ārede.

²⁴ Intājukun āmajiyē ba Anutu tāŋo kudupi āmawebeniye komejin-ken itkaŋ u mena jinom yāpmāŋpāŋ oretoret man kaŋ yāwerut. Tāŋ, Itali komeken nanik ābot tāŋpani notniye imaka, oretoret man tāwetkaŋ.

²⁵ Tānpākaŋ Anutu tāŋo orakorakitā inken itinik tāyon. Eruk, ugān.

° 13:12 Mat 21:39; Jon 19:17 P 13:13 Hib 11:26, 12:2 q 13:14 Hib 11:10,16; Hib 12:22

r 13:15 2Sto 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 s 13:16 Plp 4:18 t 13:17 Ese 3:17, 1Te 5:12

u 13:18 Apos 24:16, 2Ko 1:12

Jems

Nadäkiniktä kudän jidewani pewän ahäk täkaŋ unitäŋo manbiŋam

1 ^{1^a} Näk Jems, Anutu ba Ekäni Jesu Kristo täŋo piä watä äma. Unita näkä Anutu täŋo kudupi ämawebeniye komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ inta bänep täga nadänpäŋ man kudän ŋo täŋpäŋ tamitat.

Täŋyabäk-ken kehäromigän iritta man

^{2^b} Notnaye, inken bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamäwä oretoret inide kubä täk täkot. ^{3^c} Imata, in ŋode nadäk täkaŋ; Imaka udewanitä nadäkinikjin täŋ yabäŋirän bänepjintä kehärom täŋpäŋ bäräpi udewani gänaŋ gwäk pimipäŋ api kuŋatneŋ. ⁴Täŋpäkaŋ bäräpi gänaŋ gwäk pimipäŋ kuŋat-kuŋat unitäŋo bureni inken kaŋ ahäŋ parän. Eruk, ude täŋpäŋ kädet täga kubäta nämo api wäyäkŋeneŋ. Nämo, ämawebe bureni, siwoŋi kudupi api kuŋatneŋ.

^{5^d} Täŋpäŋ in bämopjin-ken nanik kubätä nadäk kädet siwoŋita wäyäkŋepäŋä Anutu-ken yäŋapiŋirän nadäk kädet täga u api imek. Imata, Anutu uwä iron mähemi unita imaka kubäta yäŋapiŋirä äwo nämo yäk täyak. ^{6^e} Täŋpäkaŋ äma uwä Anututä nadäŋ namek ba nämo käwep yäŋ nadänpäŋ, bänep yarä ude nadäŋkaŋ Anutu-ken nämo yäŋapiwek. Nämoinik. U nadäkinik täŋkaŋ uyaku yäŋapiwek. Täŋ, äma bänep yarä nitek nadäweko uwä gwägutä tokät täyak ude, ba mänittä piäŋirän gwägutä pom äworeŋpäŋ äroŋkaŋ äpäk täyak udewani. ⁷⁻⁸ Äma udewaniwä nadäk-nadäki äreyäwäpäŋ kädet kubägän nämo iwatkaŋ kädet mebäri mebäri iwat täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma udewaniwä Ekäniken yäŋapiŋitna imaka kubä api nimek yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik.

^a 1:1 Gal 1:19; Apos 15:23, 1Pi 1:1 ^b 1:2 Rom 5:3-5 ^c 1:3 1Pi 1:7 ^d 1:5 Snd 2:3-6
^e 1:6 Mak 11:24

^{9f} Tānpākaŋ ābot tānpani kubätä jopi jāwāri-inik itat yāŋ nadānpāŋ-nadāwātāk nāmo tānpek. Nāmoinik, Anututä wāpi biŋam imayāŋ tāko unita oretoret tāk tāyon. ^{10g} Tāŋ, udegān ābot tānpani kubätä tuŋum mähemi tānpāŋ irirān Anututä tuŋumi yomāgarānā nadāwātāk nāmo tānpek. Imata, Anututä kome tāŋo wāpi biŋam yāpmāŋ āpāŋirān āma u nāmo api waweko unita oretoret tānpek. Nadākamāŋ; Kome tāŋo tuŋumtā tāŋkentāŋ nimiŋirān irit kehāromi nāmo api kāne. Nāmoinik. Kome tāŋo tuŋumtā waŋpāŋ wādan iroritā āreyāŋ kuk tākaŋ ude api tāneŋ. ¹¹ Unita nin ŋode kaŋpāŋ nadāk tākamāŋ; Kome taŋi iŋiŋpāŋ kekeki pāhap tānpāŋ wādan kejima kudup weŋpewān kubit tak tākaŋ. Āma tuŋum mähemi uwā ude bumik. Wādan irot gāripi nitek unitā āreyāŋ kuk tākaŋ udegān moneŋ piāni nāmo tāŋ paotkaŋ kumbek.

Anututä waki kädet-ken nāmo nimagut täyak

^{12h} Āma kubätä tānyabāk mebāri mebāri ahāŋ imiŋirā u gānaŋ kehārom taŋpāŋ irayāŋ tāko uwā Anutu tāŋo bānep iron gānaŋ pen api irek. Āma unita gwāki uwā Ekānitā omāk meran sākgāmān ude irit kehāromi paot-paori nāmo api imek. Bureni, āmawebe Anututa nadāŋ imikinik tāk tākaŋ unita gwāki u yāmikta Anututä ini yāŋkehārom taŋkuk. ¹³ Tānpākaŋ āma kubätä waki kubä tānpayāŋ nadāŋkaŋ ŋode nāmo yāwek; Anututä tāŋ-nākŋat-pewān waki ŋo tānpayāŋ nadātat yāŋ nāmo yāwek. Nāmoinik! Imata, wakitā Anutu tāga tāŋiŋkaŋtaŋi nāmo. Ba udegān Anututä momi tākta tānyabāk-ken nāmo nipmak täyak. ¹⁴ⁱ Upāŋkaŋ nininken bānep nadāŋ gārip waki unitāgān momi tākta bānepnin ārik täyak. ¹⁵ Tānpāŋ nadāŋ gārip unitā momi tāktāk tāŋo kädet pewān ahāk tākaŋ. Ude tāŋirān momi tāktāk tāŋo kädet unitā taŋi tānpāŋā kumāŋ-kumāŋ tāŋo kädet-ken nipmak täyak.

¹⁶ Eruk, notnaye, man unita nadāwā jopi nāmo tānpek. ^{17j} Anututä waki kubä nāmo nimik täyak. Nāmoinik. Imaka imaka tāgatāga ba bānep iron bureni u kudup kunum gānaŋ nanik-tāgān ahāk tākaŋ. Tānpāŋ Nanin, kunum gānaŋ peŋyāŋek pewān ahāwani unitā iron u nimik täyak. Ude tāŋkaŋ Nanin uwā kubä-tāŋ kubä-tāŋ nāmo tāk täyak. Tāktāki bian patkuko unitā api pat yāpmāŋ ārowek. ^{18k} Tānpākaŋ Anututä ini nadāŋkuko udegān imaka kudup pewān ahāŋkuŋo unita intājukun ude itta mani burenitā āboriye nin bāyaŋ nipmaŋkuk.

Anutu tāŋo man nadāŋ āwarākuk nāmo tāneŋ

¹⁹ Eruk notnaye nāk man kubä tāwerayāŋ nadātat unita juku peŋpāŋ nadākot. In āma kubätä man yāwānā jop jukugān peŋpāŋ kaŋ nadāwut.

^f 1:9 Jem 2:5 ^g 1:10 Ais 40:6-7, 1Pi 1:24 ^h 1:12 2Ti 4:8 ⁱ 1:14 Rom 7:7-10

^j 1:17 Mat 7:11 ^k 1:18 Jon 1:13

Ba man kowata bäräñeñ nämo iwetneñ. Ba kokwawak bäräñeñ nämo nadäneñ. ²⁰ ^l Imata, äma täño bänep wakwaktä täñkentäñ imiñirän Anutu täño kädet siwoñi u nämo iwarek. ²¹ ^m Unita in kädet wakiinik mebäri mebäri ba kädet taräki taräki täk täkañ u mäde kañ ut imut. Ude täñpäñ Anutu täño man mujipi bänepjin-ken piwani u bänep kwini terak yäpmäñpäñ iyap tañpäñ kañ yäpmäñ kuñarut. Imata, man unitä waki keriken nanik tämagutta kehäromini nitek.

²² ⁿ Täñpakañ Anutu täño man uwä kañ iwarut. Jop nadäk-nadäkgän nämo täneñ. Nämo inik! Jop nadäk-nadäkgän tänayäñ täño uwä bänepjin jop api ikñatneñ. ²³ Äma Anutu täño man nadäñ äwaräkuk tänayäñ täño uwä ämatä glas terak mäjoni yabäk täkañ ude. ²⁴ Glas terak mäjonin kañkañ päñku iñamnin dapunta täñguñtak täkamäñ ude täk täkañ. ²⁵ ^o Täñ, äma Anutu täño man siwoñi-inik u ket yäñpäñ-nadäk täk täkañ uwä Anutu täño bänep iron gänañ pen it täkañ. Imata, äma udewanitä Anutu täño man u jop nadäk-nadäkgän täñpäñ nämo guñtak täkañ. Nämo, u man buramiñpäñ kädet tägatäga täk täkañ. Täñpakañ Anutu täño man unitä momi täño kehäromi utpewän mañirän kunumta biñam täk täkamäñ.

²⁶ ^p Täñpakañ äma ätu inita näk nadäkinik täñpani yäñ yäk täkañ upäñkañ meni jinomta watäni nämo itnayäñ täño uwä nadäkinik täñpani yäñ nadäk täkañ u bänepi jop api ikñatneñ. Täñpäñ Anutu iniñoret-oret ba nadäkiniki u jopi ude täk täyak. ²⁷ Täñ, Anutu iniñoret-oret kädet bureni Anututä kawän tägak täyak uwä ñode pätak; Ironi kodäñani ba webe kajat butewaki terak kuñat täkañ u yabäñ yäwatpäñ täñkentäñ yämineñ. Ba kubä ñode; Irit kuñatkuñatjinta watäni irirä kome täño nadäk-nadäktä nämo täñpän waneñ.

Ämawebeta iron uteräkgän täñ yämen

2 ¹ ^q Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo u tägagämän-inik. In u nadäñ imik täkañ unita äma kubäta nadäwä äpani täñpänkañ kubäta nadäwä ärowani nämo täneñ. ² Näk u ñodeta yäyat; Injin käbeyä-ken äma kubä tek säkgämän epmäget porak ikektä äbäñirän äma jäwäri kubä teki weñ-gäjähurani mädegän iwarek. ³ Ude täñirän intä äma tek säkgämän ikek u kañpäñ ñode iwetneñ; Ekäni yäk. Gäk abäñkañ bägup tägaken ño it yäñ iwetneñ. Täñpakañ äma jäwäri teki wewani u ñode iwetneñ; Gäk däpi terak uken mañirisi yäñ iwetneñ. ⁴ Eruk, intä kädet ude tänayäñ täño uwä äma täño täktäki bänep nadäk-nadäkjin waki terak api yäpmäñ danineñ.

¹ 1:20 Sav 7:9 ^m 1:21 Kol 3:8, 1Pi 2:1 ⁿ 1:22 Mat 7:26; Rom 2:13 ^o 1:25 Rom 8:2; Jem 2:12; Jon 13:17 ^p 1:26 Sam 34:13; Sam 141:3 ^q 2:1 Apos 10:34; Jem 2:9

5^r Unita notnaye, juku perpän man ŋo ket nadawut! Anututä inita äma jidepän yäpmän daniŋkuk? U ämawebe kome terak jäwäri ude kuŋat täkaŋ uwä Anutu iŋamiken säkgämän itpän nadäkiniki kehäromi iŋitpän kuŋatta iwoyänkuk. Äma udewanitä kaŋ iwat yewani gänaŋ bok itneŋta iwoyänpän yepmaŋkuk. Tänpän irit kehäromi uwä ämawebe Anututa gäripi nadäk täkaŋ unitä kaŋ-ahäneŋta bian yänkehärom taŋkuk. 6^{Bureni!} Anututä äma udewani inita iwoyänpän yepmaŋkuko upänkaŋ inä äma jäwäri u yabän äwaräkuk täŋkaŋ äma wäpi biŋam ikekta nadänjirä ärowani täk täkaŋ. Ŋode nadawut; Netätä komi tamik täkaŋ? Ba äma netätä manken tepmak täkaŋ? Äma tuŋum ikek unitä komi tamiŋit, manken tepmaŋit täk täkaŋ. 7^{Ba äma unitägän Mähemjin Jesu täŋo wäpi biŋam yäpmän äpäk täkaŋ. Ude täk täkaŋ upänkaŋ in imata äma udewanita nadänjirä ärowani tänpäpän äma Anututä inita biŋam iwoyänkuko unita mäde ut yämik täkaŋ?}

8^s Unita бага man miŋi ŋode kudän täwani; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. Kädet ude tänpen kuŋatnayän täŋo uyaku täga api kuŋatneŋ. 9^t Upänkaŋ intä äma ätu not täŋ yämiŋkaŋ ätuta mäde ut yämik täkaŋ uwä бага man miŋi u irepmitpän momi täk täkaŋ. Tänjirä бага man unitägän In бага man irepmirani yän täwoŋärek täyak. 10^u Tänpäkaŋ in бага man kudup iwatkaŋ kubägän nämo iwatnayän täkaŋ uwä бага man u kudup yärepmitkuŋ yän api täwerek. 11^v Unita nin nadäkamän, Anututä bian man kubä ŋode yänkuk; Kubokäret nämo täneŋ yäk. Ba kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; Äma kumän-kumän nämo dänneŋ yäk. Eruk, in kubokäret nämo tänayän täkaŋ upänkaŋ äma kubä kumän-kumän utnayän täkaŋ uwä Anutu täŋo бага man kudup yärepmirani api äworeneŋ. 12^w Tänpäkaŋ man kädet kehäromi kubä pätak u nadäkaŋ. U бага man kuduŋtagän yärepmitak. Man kädet uterak Anututä nin api yäpmän daniwek. Uwä ŋode; Anututä ninta butewaki nadän nimiŋpän momi täŋo kehäromi utpewän maŋjirän kunumta biŋam täk takamän. Unita Anutu täŋo butewakita juku piŋpän notjiye bämopi-ken man siwoŋigän yänjit täktäk siwoŋigän tänpen kaŋ kuŋarut. 13^x Tänpäkaŋ inä ämata butewaki nadän yämik-yämik kädet iwatpän nämo täŋkentän iminayän täkaŋ uwä Anututä udegän ämawebe yäpmän danik-danik kadäni-ken butewaki nämo api nadän tamek. Täŋ, in ämata butewaki nadän yämik-yämik kädet iwatpän täŋkentän yäminayän täkaŋ uwä yäpmän danik-danik kadäni-ken umun kubä nämo api täneŋ.

^r 2:5 1Ko 1:26-28 ^s 2:8 Mat 19:19; Gal 5:14 ^t 2:9 Lo 1:17 ^u 2:10 Mat 5:19

^v 2:11 Kis 20:13-14; Rom 13:9 ^w 2:12 Gal 6:2; Jem 1:25, 1Pi 2:16 ^x 2:13 Mat 5:7; Mat 18:32-35

Nadäkinik bureni-inik ba jopita man

14^y Notnaye, äma kubätä ñode yäwek; Näk Kristota nadäñ imikinik täk täyat yäñ yäwek. Upänkañ äma unitäño nadäkinikitä irit kuñat-kuñariken bureni kubä nämo pewän ahäwayäñ täko uwä nadäkiniki u jopigän. Jide nadäkañ? Nadäkiniki udewanitä wakiken nanik täga wädän tädorek? Nämoinik! 15-16^z Unita inken nanik webe ba äma kubätä tek ba ketemta wäyäkñek piä täñtäñ kuñarirän inken nanik kubätä ñode iwerek; Täga yäk. Gäk kuñkañ kwikinik isi! yäk. Pänju ketem nañ tokñek täñkañ gupkata mänit täneñta tek wädäwi ärowäkañ isi yäñ iwerek. Ude iwereko upänkañ iron nämo täñkañ meni-tägän man ude iwereko uwä jide täñpäñ täñkentäñ imek? Nämoinik! 17^a Täñpäkañ nadäkinikjin udegän. Nadäkinikjintä bureni kubä nämo pewän ahäwayäñ täko uwä nadäkinikjin jopigän, kumbani bumik.

18^b Eruk, äma ätutä ñode nadäk täkañ; Äma ätu nadäkinik ikek. Täñ, äma ätu iron kädet täk täkañ yäk. Kädet yarä uwä tägagän yäñ nadäk täkañ. Wa! U jop nadäk täkañ! Äma kubä täño nadäkinikitä täktäk bureni kubä nämo pewän ahäweko uwä jide täñpäñ nintä äma unita nadäkiniki nitek yäñ nadäne? Nämoinik! Täñpäkañ täktäknin ba man yäkyäknintä nadäkiniknin täño mebäri u kwawak pewän ahäk täkañ. 19^c Täñpäkañ äma ätutä nin Anutu kubägän itak yäñ nadäkinik täk täkamäñ yäñ yäk täkañ. Ude täga nadäk täkañ upänkañ nadäkiniki u jopi täneñta. Nadäkañ? Mäjo wära imaka, Anutu itak yäñ nadänkañ bumta umuntak täkañ upänkañ nadäkiniki unitä kädet täga kubä nämoinik pewän ahäk täkañ.

20 Äma udewaniwä guñ bureni täño nadäk yäpmäñ kuñat täkañ! Ñode nämo käwep nadäk täkañ; Nadäkiniknintä täktäk bureni nämo pewän ahäk täkañ uwä jirañ ude. Unita Oranin pähap Abrahamta nadäwut. 21^d Anututä Abrahamta Gäk inamna-ken äma siwoñi-inik itan yäñ iwetkuk. Eruk, imata ude iwetkuk? Anututä Abraham täño täktäki u kañpäñ nadäñpäñ unita ude iwetkuk. Abrahamtä Anututa nadäkinik täñpäñ nanaki Aisak Anututa gupe kábäñi nitek ijin imekta mobä bukä terak teñkuk. 22^e Unita ñode käkamäñ; Abrahamken nadäkiniki ba täktäki u siwoñi kubägän patkuk. Täñpäñ täktäki täga unitä täñpewän nadäkiniki uwä Anutu inamiken tägagämän-inik täñkuk. 23^f Ude täñjirän Anutu täño man ñode kudän täwani kehärom tañkuk; Abraham uwä Anutu nadäñ imikinik täñkuko unita Anututä Inamna-ken gäk äma siwoñi yäñ iwetpäñ gäk näkño notnapak yäñ iwetkuk. 24 Unita ñode nadäna täretak; Anutu uwä äma kubä nadäkiniki-tagän yäñpäñ äma siwoñi yäñ täga nämo

^y 2:14 Mat 7:21 ^z 2:15 1Jo 3:17 ^a 2:17 Jem 2:20,26 ^b 2:18 Gal 5:6 ^c 2:19 Mat 8:29

^d 2:21 Stt 22:9-12 ^e 2:22 Hib 11:17-18 ^f 2:23 Rom 4:3,9,22, 2Sto 20:7; Ais 41:8

iwerek. Nāmo! Bureni uwā, tāktāki tāgata yānpān āma siwoŋi yān tāga iwerek.

²⁵ Tānpākaŋ kubokāret webe kubā wāpi Rahap uwā udegān kādet tāga kubā ŋode tāŋkuko uterak Anutuā webe siwoŋi yān iwetkuk. Uwā āma yarā kome kaŋpān nadākta Josuatā yāwet-pewān kuŋkumāno unita iwantā dāpneŋ yānpān tāŋkentānpān yepmaŋpān yāpmān kuŋkumān.

²⁶ Unitā ŋode tāwetat; Gup, mājoni nāmo uwā kumbani yān nadāk tākamān. Udegān āma kubā nadākinikitā tāktāki-ken bureni nāmo pewān ahāk tākaŋ uwā nadākiniki kumbani yān nadāk tākot.

Meninta watā it tākāna

3 ¹ Unitā notnaye, man kubā tāwera nadāwut; In bāmopjin-ken nanik māyaptā Anutu tāno man yāwetpān yāwoŋārek piā nāmo yāpneŋ. Imata, nin ŋode nadākamān; Man piā kābeyā pāhapken Anutuā āmawebe ātu tāno tāktāki yāpmān danipān āma yāwetpān yāwoŋārek piā tāŋpani nintāno yākyāk ba tāktāknin u yāpmān danikinik api tāŋpek. ² Tānpākaŋ nin kuduŋtagān imaka kubā tāna yākŋat tānawak tākaŋ. Āma kubātā man goret kubā nāmoinik yāk tānpān yāwānāku siwoŋigān, momini nāmo itek. Āma udewanitā kerī gupi kuduŋtagān watāni tāga it tāyek. ³ Unitā man wārani kubā ŋode; Tom kubā wāpi hos u nintāno man buramiwān yānpānā jikon tāpuri yen nitek u meni-ken peŋkaŋ, yen kukŋi wādāŋpena u kāda kwek. Ba kukŋi wādāŋpena u kāda kwek. Jikon u imaka tāpuri-inik upāŋkaŋ wādāŋpena tom taŋi unitā gāripnin iwat tākaŋ. ⁴ Eruk, gāpe taŋi gwāgu pāhap terak kuŋat tākaŋ uwā udegān. Gāpe taŋi u imaka taŋi-inik, ba mānit pāhaptā piāŋirān gāpe taŋi u kuk tākaŋ upāŋ jide tānpān gāpe u watā āma tāno gārip iwerek? Tāga tānaŋi nāmo bumik upāŋkaŋ gāpe tāno watā āmatā gāpe taŋi u kāda kwān yānpān jikon tāpuri, iŋit iwarani upāŋ iŋit iwat tākaŋ. Ude tāŋirā gāpe, imaka taŋi pāhap unitā watā āma tāno gārip ugān iwat tākaŋ. ⁵ Tānpākaŋ man wārani unitāno mebāri ŋode; Āma nin tāno menin uwā jikon tāpuri udewani. Menin uwā imaka tāpuri kubā upāŋkaŋ piā pāhap tāk tākaŋ.

Menin uwā imaka komigāmān-inik

Nadākaŋ? Kome kekek tāŋirān kādāp pārini tāpuri-inik kubā maŋpi kuneno upāŋkaŋ bipi pāhap u kudup iŋiŋ pārek. ⁶ Tānpākaŋ menin uwā kādāp mebet udewani. Unitā ketnin gupnin irepmitpān waki intājukun tāk tāyak. Uwā Anutu iŋamiken gupnin kudup tānpān wak tākaŋ. Ude tānpān irit kuŋat-kuŋatnin iŋiŋ dākŋek tāyak. Ba ini uwā geŋi tāno kādāp. ⁷ Nadākaŋ? Āmatā tom mebāri mebāri, bipiken nanik ba gwāgu gānaŋ

^s 2:25 Hib 11:31 ^h 2:26 Jem 2:17 ⁱ 3:1 Luk 12:47 ^j 3:6 Mat 12:36-37; Mat 15:11,18-19

nanik ba gämok kenta barak imaka, täga täñbätak täneñ. ^{8k} Upañkañ äma kubätä iniken meni täñbätak tänañi nämo. Uwä wareñ-wareñgän täñpäj man wakigän pewä ahäk täkañ. Menin uwä ume komi nitek, äma kumäj-kumäj däpami bumik. ^{9l} Täñpäkañ menin unitä Ekäni Nanin iniñoret takamäj. Täñkañ ini unitägän ämawebe Anututä iniken iñam dapun täñpani man jägämi yäwet takamäj. ¹⁰ Menin kubägän unitägän man säkgämän bok man jägämi bok pewän ahäk täkañ. Täñpäkañ notnaye, kädet ude siwoñi nämo. ¹¹ Ume dapuri kubä-tägän ume jägämi bok gäripi nitek bok äbäk täkañ ba? Nämoïnik! ¹² Ba gämam terak wäyän täga wädäwek? Ba kumip terak gämam täga wädäwek? Notnaye, nämoïnik yäj täwetat. Gwägu kubä-kengän ume nämo näñpani ba näñpani bok täga nämo näñpen.

Nadäk nadäk mebäri yarätä itkamän

¹³ Inken nanik äma nadäk-nadäki tägagämän ätu itkañ? Eruk, äma u kwini terak kuñatpäj täktäki tägatä nadäk-nadäki täga unitäño mebäri kwawak kañ pewä ahäwut. Äma u inita nadäwä ärowani nämo täneñ. Täñpäj kädet täga täñpeñ kuñatneñ. ¹⁴ Upañkañ inä äma ätutä tärepmirirä kokwawak nadäj yämiñpäj gupjin yäpmäj äronpäj man bureni nadäkamäj yäj yänayäj täño uwä mejintä jopman api yäneñ. ^{15m} Nadäk nadäk u kunum gänañ nanik nämo yäj nadäneñ. Nadäk nadäk u kome terak nanik, ämaken ba Satanken nanik. ¹⁶ Unita in ätutä injin-tagän nadänpäj gup yäpmäj ärokärok kädet tänayäj täño, ba in ätutä notjiye tärepmirirä tabänpäj jägämi nadänayäj täño uwä, eruk duñwek ba kädet wakiïnik ätu in bämopjin-ken bäräneñ api ahäwek.

¹⁷ Täñpäkañ äma kunum täño nadäk-nadäk yäpmäj kuñat täkañ uwä ñode kuñat täkañ; Pengänä nadäk-nadäk siwoñigän iñitpäj bänep kwini terak kuñat täkañ. Uwä noriye-kät ämik yäñawät-awät nämo täk täkañ. Ba jop manman nämo yänkañ man buramik terak kuñat täkañ. Uwä ämawebe ätuta säkgämän nadäj yämiñpäj iron kädet iwatpäj täk täkañ. Täñpäj äma uwä nadäk mäyap ikek nämo. Unitä siwoñigän kuñat täkañ, bänep nadäk-nadäki ba täktäki inigän nämo. ¹⁸ⁿ Nadäkañ? Äma bänep kwini terak noriye bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk täkañ uwä kädet siwoñi pewä ahäk täkañ.

Anutu gämori-kengän kuñatneñ

4 ^{1o} Inken ämik ba iwan it täyak u mebäri jideta? U bänep ärokärok ba nadäj gärip bänepjintä pewän ahäk täkañ unitägän. U nämo nadäk täkañ? ² Imaka u ba u yäpmäkta nadäj gärip täk täkañ upañkañ

^k 3:8 Rom 3:13 ^l 3:9 1Ko 11:7 ^m 3:15 Jem 1:5,17 ⁿ 3:18 Mat 5:9; Ais 32:17; Hib 12:11
^o 4:1 Rom 7:23

nämo yäpmäk täkaŋ. Ude tänpä wawäwä äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. Ba imaka yäpmäkta yabäŋgärip täk täkaŋ u nämo yäpmäŋpänjä iwan tänpän ämik pewä ahäk täkaŋ. Tänpäkaŋ ŋode nadäwut; In Anutu-ken nämo yäŋapik täkaŋ unita u ba u nämo tamik täyak. ³Ba imaka kubä yäpmäkta Anutu-ken yäŋapiŋirä nämo tamik täyak uwä mebäri ŋodeta; In nadäk-nadäk siwoŋi nämo iŋitkaŋ yäŋapik man yäk täkaŋ unita. Injinken gärip iwattagän nadänpän Anutu-ken yäŋapik man yäk täkaŋ unita Anutu iwet yabäk täkaŋ uwä nämo tamik täyak.

⁴^p Unita ŋode nadäwut; Inä webetä äpiye yabä kätänpän äma ätukät kuŋat täkaŋ ude Anututa udegän täk täkaŋ. In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome terak imaka pätak unita not tänpəŋ kuŋatnayän täŋo uwä Anututa iwan api täŋ imineŋ. Bureni, kome täŋo tuŋum unita not tänpəŋ kuŋatnayän nadänpänä Anutu täŋo iwan itkaŋ ubayän. ⁵^q Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; Anututä iniken moräki ba bänep nadäk-nadäki pəŋ nimiŋkuko unita iyap takinik täk täyak. In imata man unita nadäŋirä jopi ude täk täyak? ⁶^r Tänpäkaŋ Anututä iron pähap nimik täyak. Unita man kudän kubätä ŋode yäyak;

*Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ
äma inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. Snd 3:34*

⁷^s Unita in Anutu täŋo man buramiŋpän gämori-kengän kuŋat täkot. Tänpän Satantä yän-täkŋarayän tänpänä kehärom taŋpän yäŋiwatneŋ. Ude täŋirä api tabän umuntaŋ kwek. ⁸^t Ude täŋkaŋ Anutu dubini-ken kuŋirä Anututä udegän in dubiŋin-ken kaŋ äbän. Momi tänpäni in, ba bänep yarä nikek yäpmän kuŋat täkaŋ in bänepjin ärut paktawut, ämatä keru garok ärut täkaŋ udegän. ⁹In bänep nadäk-nadäkjinta nadäwä tumbäpän nadäwätäk pähap tänpän konäm butewaki terak kuŋatkot. Ba täŋoret-oret pəŋpän butewaki terakgän it täkot. Täŋkaŋ wärämäŋpän butewaki iŋam dapun ude ijiŋpän kuŋat täkot. ¹⁰^u Tänpäkaŋ Ekäni iŋamiken injinta nadäwä äpani tänpän kuŋarirä Anututä ini wäp biŋam api tamek.

¹¹Unita notnaye, in äbot tänpäni notjiye yänpän-yabän yawat nämo täneŋ. Nämo, äma kubätä noripaki täŋo täktäki yäpmän daniŋpän yänpän-kaŋiwarayän täko uwä бага manta nadäwän jopi tänpäpän api iniŋ wäräreke. Eruk, in бага man iniŋ wärätnayän täŋo uwä in бага man buramiwani äma nämo api itneŋ. Nämo, in man yäpmän daniwani äma ude api äworeneŋ. ¹²^v Tänpäkaŋ бага man unitäŋo mähemu, äma kubä-tägän itak. Ba yäpmän daniwani äma kubä-tägän itak. Ini-tägän

^p 4:4 Rom 8:7, 1Jo 2:15 ^q 4:5 Kis 20:3,5 ^r 4:6 1Pi 5:5 ^s 4:7 Efe 6:12 ^t 4:8 Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 ^u 4:10 Jop 5:11, 1Pi 5:6 ^v 4:12 Rom 2:1, 14:4

ämawebe täñkentäñ yämiñit ba däpmanit täga täñpek. Unita in äma jidewanitä äma notjinpak manken tenen?

Ekänitä nadän nimänä imaka u ba u täga täne

¹³ ^w Eruk, man kubä ño ket nadäwut; Inä mejin jinomtä tärop tañpäñ ñode bumik yäk täkañ; Apiño ba kwep kome uken kuñkañ moneñ tuñum piä täñira obañ kubä täreñirän äneñi api äbet yän yäk täkañ. ¹⁴ ^x Upänkañ, ude nämo. In kwep imaka u ba u api ahäwek yän nämoinik nadäk täkañ. Gubam, kubatken kuñat täkañ unita nadäwut. Uwä kadäni keräpigän ahäñpäñ itkañ äbutkuk täkañ. Kome terak kuñat-kuñatjin u udewanigän. ¹⁵ ^y Unita ñode yäwäpäñ uyaku tägatek; Ekänitä nadän nimiñirän nämo kumänpänjä u ba u täga api täne yän yänañi. ¹⁶ Upänkañ inä wäpjin yäpmän akuñpäñ imaka u ba u täga api täne yän yäk täkañ. Täñpäkañ ärowani kudän udewani uwä wakiinik. ¹⁷ ^z Unita in ket nadäwut. Äma kubätä täktäk siwoñi u nadänkañ nämo iwareko u momi täñpek.

Jemstä tuñum äma wakita umun man yänkuk

5 ¹ ^a Eruk, apiño näkä tuñum ämawebe in man kubä ñode täwera nadäwut. Inken bäräpi jide api ahäweko unita nadänpäñ konäm butewaki pähap täk täkot. ² ^b In-täño tuñum u kudup kabän tañit, tek kejima imaka, gwakgwaktä kudup nañpä tumänit täñpani. ³ Ba intäño siliwa moneñ ba gol moneñ imaka, kuduhtagän gämäneñ ärowani. Gämäneñ äronkuño unitä intäño irit kuñat-kuñatjin waki unitäño mebäri kwawak api pewän ahäneñ. Täñpäkañ unitägän gupjin kädäptä-yän api teñ täyiwek. Täñkañ tärek-tärek kadäni keräpi täyak upänkañ in moneñ tuñumjin pen butuñpäñ peñ bayañkañ itkañ.

⁴ ^c Unita in ket nadäwut! Piä ämajiyetä piäken ketem puget tamiñkuñopän inä tänyäkñatpäñ piä täñ tamiñkuño unitäño gwäki moräki peñkañ moräkigän yämik täñkuñ. Eruk, moneñ moräki nämo yämiñkuño unitä mebärijin kwawak yänahatak! Ba piä ämajije täño konäm butewakitä Ekäni kehäromi mähemu unitäño jukuni gänañ äpmonkuk. ⁵ ^d Täñpäkañ inä kome terak ño itkañ imaka tägatäga gäripi nitek u yäpmänpäñ nañkañ oretoret terak it täkañ. Ude täñkañ injin-tägän injin paotneñta kädet täwit täkañ. ⁶ Täñpäkañ inä äma siwoñi manken yepmañpäñ kumän-kumän däpmañ täkañ. Ude täñjirä inken ämik kowata kubä nämo täk täkañ.

^w 4:13 Luk 12:18-20 ^x 4:14 Snd 27:1; Sam 39:5,11 ^y 4:15 Apos 18:21 ^z 4:17 Luk 12:47

^a 5:1 Luk 6:24 ^b 5:2 Mat 6:19 ^c 5:4 Lo 24:14-15; Mal 3:5 ^d 5:5 Luk 16:25; Jer 12:3, 25:34

Bäräpi kotaŋpāŋ kwikinik itneŋ

^{7e} Unita, notnaye, in bānepjin tāŋkehārom taŋpāŋ kwikinik itpāŋ Ekānitā āneŋi ābākta itsāmāŋkot. E, Ekānitā āneŋi ābākta itsāmāŋkaŋ uwā āma yānat piŋkaŋ burenitā ahāwāpāŋ nāna yāŋkaŋ itsāmāk tākaŋ udegān. Āma uwā piā tāŋpāŋ yeri piwek. Piŋkaŋ kwikinik irirān iwān taŋpāŋ gākŋi yāmiŋit, edap ijiŋpāŋ kehāromi yāmiŋirān ārok tākaŋ. Āroŋpāŋ bureni ahāŋpāŋ parirā māhemitā ketem bureni puget tākaŋ. ^{8f} Eruk, in imaka udegān, bānepjin tāŋkehārom taŋpāŋ bäräpi mebäri mebäri ahāŋ taminayāŋ tākaŋ uwā kotaŋpāŋ itkaŋ kwikinik-inik kaŋ irut. Ekāni tāŋo ābākābāk kadāni kerāp tāyak unita bānep nadāk-nadākjin nāmo pewā putārewek. Kehāromigān iŋitpāŋ itkot. ^{9g} Ude tāŋkaŋ in ābot tāŋpani notjiye ātu yāŋpāŋ-yabāŋ yāwat nāmo tāneŋ. Anututā kowata udegān manken tepmaŋpekta ket nadāŋkaŋ. In nadākaŋ? Man yāpmāŋ daniwani āma uwā yāma-ken itak.

¹⁰ Unita notnaye, in profet biani bianitā Ekāni wāpi terak manbiŋam yāŋahāk tāŋkuŋo u ket nadāk tākot. Iwantā wakiwaki tāŋ yāmik tāŋkuŋo upāŋkaŋ bānepi tāŋkehārom taŋpāŋ bäräpi kotaŋkaŋ kwikinik it tāŋkuŋonik. Unita in kādet kuroŋ unitā tāŋpāŋ iwatkuŋo udegān kaŋ iwarut. ^{11h} Tāŋpākaŋ man ŋode yāk tākamāŋ uwā in nadākaŋ; Āma bäräpi kotaŋkaŋ ehutpāŋ kuŋat tāŋkuŋo uwā Anutu iŋamiken sākgāmān-inik kuŋatkuŋ. Tāŋpākaŋ inā āma biani kubā wāpi Jop, unitāŋo manbiŋam nadāk tākaŋ. Āma unitā bānepi tāŋkehārom taŋpāŋ bäräpi u ba u ahāŋ imiŋkuŋo uwā kotaŋpāŋ itkaŋ nadākiniki nāmo pewān putāreŋkuk. Eruk mādenā Ekānitā āma unita kādet tāga tāŋ imiŋkuk. Tāŋkaŋ Ekānitā ude tāŋkuko unita nin ŋode kaŋpāŋ nadāk tākamāŋ; Ekāni uwā butewaki ba bānep iron māhemi.

Jop man yāŋkaŋ bureni-inik yāŋ nāmo yāneŋ

¹²ⁱ Eruk notnaye, imaka bureni-inik ŋode kaŋ tāŋput; In kunum gānaŋ ba kome terak ba imaka kubā wāpi terak bureni-inik yāŋ nāmo yāneŋ. ‘Ei’ yāŋ yānayāŋ yāŋpāŋā man kerāpi ‘Ei’-gān yāneŋ. Ba ‘nāmo’ yāŋ yānayāŋ yāŋpāŋā, ‘Nāmo’-gān kaŋ yāk tāŋput. Manjin yāŋmeham taŋirā Anututā kowata waki tamekta nadāŋkaŋ.

Āma siwoŋi tāŋo yāŋapik man uwā kehāromi nitek

^{13j} Inken nanik kubātā konām butewaki terak kuŋarayāŋ tāko uwā Anutu-ken yāŋapik man kaŋ yāwān. Ba āma kubā bānepitā oretoret

^e 5:7 Luk 21:19; Lo 11:14; Jer 5:24; Jol 2:23 ^f 5:8 Rom 13:11-12; Hib 10:25, 1Pi 4:7

^g 5:9 Mat 24:33 ^h 5:11 Kis 34:6; Sam 103:8; Sam 111:4 ⁱ 5:12 Mat 5:34-37 ^j 5:13 Kol 3:16

tānpayāŋ tāko uwā Anutu wāpi iniŋoret kap kaŋ tewān. ¹⁴^k Ba injin-kāt nanik kubätä kāyām tānpānā äbot tānpāni tāŋo intājukun āma yāmagut pābā yepmaŋpān ume kābāŋi sākgāmān gupi terak ärut imiŋkaŋ Anutu-ken yāŋapik man kaŋ yāŋ imik tāŋput. ¹⁵^l Eruk, Ekānitā āma u tāga yāpān tāganēŋ yāŋ nadākinik ude tānpāŋā yāŋapik man yānayāŋ tākaŋ uwā, Ekānitā āma kāyām ikek uwā tānpewān tāgawāpāŋ sākgāmān api tewek. Tāŋkaŋ momini imaka, api peŋ imek.

¹⁶ Unita sākgāmān itnayāŋ nadānpāŋā momijin kowat yāŋahāwān kaŋ tāk tāŋput. Tāŋkaŋ Anututā tāŋkentāŋ tamikta yāŋapik man kaŋ yāk tāŋput. Eruk ude tāŋirā Anututā in api tepmaŋpān tāganēŋ. Nadākaŋ? Āma siwoŋi tāŋo yāŋapik man uwā kehāromi nikek. Unitā yāŋapik man yāweko uwā āmawebe ätu tāga tāŋkentāŋ yāmek. ¹⁷^m Unita Elaijata nadāwut; Elaija uwā āma nin ŋodewanigān upāŋkaŋ iwāntā tawektawā yāŋpāŋ Anutu-ken ehutpāŋ yāŋapiŋirān kadāni ukengān iwān nāmo taŋkaŋ komegān ijiŋ pāŋku obaŋ yarākubā itkaŋ komepak 6 ude tāreŋkuk. ¹⁸ⁿ Ude tānpānkaŋ māden āneŋi yāŋapik man yāŋpewān, iwāntā tawānkaŋ ketem piāken nanik ba imaka imaka waŋkuŋo u āneŋi ahāŋkuŋ.

Nadākiniki pewā putārewani u tāŋkentāŋ yāmineŋ

¹⁹⁻²⁰^o ^p Notnaye, inken nanik kubätä Anutu tāŋo man bureni-inik u peŋkaŋ jopjop kuŋarirān noripak kubätä āneŋi kādet siwoŋi-ken yāŋikŋat yāpmāŋ ābayāŋ tāko uwā kādet tāgagāmān-inik api tāŋpek. Unita in man ŋo ket nadāwut; Āma kubätä noripaki kubā waki ba bipmāŋ urani kādet-ken nanik imagut yāpmāŋ pābā kādet siwoŋi-ken tewayāŋ tāko uwā tāŋkentāŋ imiŋirān āma waki tāŋpāni unitāŋo mājoni uwā kumāk-inik nāmo api tāŋpek. Tāŋpākaŋ kādet ude terak Anututā momi māyap api peŋ morewek.

^k 5:14 Mak 6:13 ^l 5:15 Mak 16:18 ^m 5:17 1Kn 17:1; Luk 4:25 ⁿ 5:18 1Kn 18:42-45
^o 5:19 Gal 6:1 ^p 5:20 Sam 51:13; Snd 10:12, 1Pi 4:8

1 Pita

Äbot tänpäni komi piä gänaŋ irani bänepi täñkehärom takta manbiŋam

1 ^{1^a} Man ŋowä Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täño aposoro kubä. Tänpäkaŋ Anututä inita biŋam yäpmäŋ daniwani ämawebeniye komejin-ken nanik täwat kireŋpewä Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia ba Bitinia komeken kuñtänpä kuñkuŋo inta kudän tänpäŋ tamitat. ^{2^b} Inä Jesu Kristo täño mani buramikta ba nägäritä bänepjin ärutpak täneŋta Anutu Nantä iniken nadäk tawaŋ terak iwoyänpäŋ tepmaŋkuk. Ude täñirän Kudupi Munapikitä tänpewän äbot siwoŋi kudupi-inik it täkaŋ. Eruk, Anutu-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä inken tokŋek päton.

Irit tägägmän kunum gänaŋ api kaŋ-ahäne

^{3^c} Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani ba Anutuni, unitäño wäpi biŋam iniŋoret täkäna! U butewaki pähap nadäŋ nimiŋpäŋ Jesu kumbani-ken nanikpäŋ wädäŋ tädotkuko uterak irit kodaki nimiŋkuk. Tänpäŋ irit kodaki unitä kehäromi nimiŋirän nin imaka tägatäga api nimeko u yäpmäkta bänep oretoret terak itsämäŋkamäŋ. ^{4^d} Bureni-inik! U nin kunum gänaŋ Irit täga, paot-paori nämo u yäpmäkta biŋam iwoyäŋ niŋmaŋkuk. Irit u säkgämän-inik, imaka kubätä täga nämo api tänpän waneŋ. Imaka tägatäga u nanakiye inta biŋam peŋkuk. ^{5^e} Unita Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ in Anututä kehäromini terak watä it tamiŋirän säkgämän it yäpmäŋ äronirä api tämagurek. Anutu täño täñkentäk bureni unitä kadäni tärek-tärekken kwawak ahäkta itsämäŋ nimitak.

^a 1:1 Jem 1:1, 2Ti 1:15 ^b 1:2 Rom 8:29, 2Te 2:13; Hib 12:24 ^c 1:3 2Ko 1:3

^d 1:4 Kol 1:12 ^e 1:5 Jon 10:28, 17:11

^{6f} Mebäri unita oretoret pähap nadäk täkañ. Upañkañ kome terak ño kadäni keräpi-tagän nadäkinikjinta yäñpän bäräpi mebäri mebäri ahäj tamiñirä komi nadäk täkañ. ^{7g} Täñpäkañ bäräpi u nadäkinikjin täñkehärom tañpän imaka bureni äworewekta ahäj tamik täkañ. Uwä gol ude. Gol, imaka tägagämän unitäño bureni kañ-ahäkta kädäp-ken ijik täkañ. Täñpäkañ gol uwä paotpaot ikek. Täñ, nadäkinikjin u gol irepmitpäñ imaka tägagämän-inik kubä itak. Unita bäräpi mebäri mebäri ahäj tamik täkañ u kädäptä gol täñ-kehäromtak täyak ude nadäkinikjin täñkehärom tañpän kehäromigän pen itta ahäj tamik täkañ. Nadäkinik ikek it yäpmän äronirä kadäni tärek-tärekken, Jesu kwawak ahäj tamiñpäñ in taniñ orepän wäpjin biñam tamiñpäñ epmäget kudän ikek api tepmanpek.

^{8h} Täñpäkañ in Kristo dapunjintä nämo kañkuñ ba apiño nämo kak täkañ upañkañ unita gäripi pähap nadäñpäñ nadäñ imikinik täk täkañ. Unita oretoret pähap inide kubä, imaka paotpaot ikekta nadäk täkañ u irepmitpäñ-nadäk täkañ. ⁹ⁱ Täñkañ nadäkinikjin u jopi nämo. Nämo inik, nadäkinikjin täño bureniwä ñode nadäk täkañ; Anututä api nimagurek.

Profet biani täño man u bureni ahäñkuk

^{10j} Täñpäkañ Anututä inita biñam tämagutta tawañ peñkuko u profet bianitä yäñahäñkuñ. Iron pewän ahäj tamikta tawañ peñkuko unitäño mebärita wäyäkñek epän tañi täñkañ siwoñigän täñkuñ. ^{11k} Kristo täño Munapiktä nadäk-nadäki täñpidäm tañirän Jesutä komi bäräpi u ba u kotalpäñ kumäñkañ äneñi akuñpäñ wäpi biñam ikek irayän täñkuko u yäñahäñkuñ. Profet unitä yäñyabäk epän ñode täñkuñ; Äma waki keri-ken nanik nimagutta yäwani u jidegän api ahäwek, ba kadäni uken imatäken unitä api ahäwek? ^{12l} Epän ude täñkuño upañkañ profet iniken ahäkta nämo, inken ahäkta yäwani u Anututä yäñahäñpäñ yäwetkuk. Täñpäkañ epän täñkuño unitäño bureni uwä Anututä Kudupi Munapiki iniñ kireñpewän kunum gänañ naniktä äpäñpäñ Ekäni täño manbiñam yäñahäwani äma täñkentän yämiñirän mani biñam u yäñahäñpäñ täwerirä nadäñkuñ. Täñpäkañ Anututä imaka säkgämän u inken pewän ahäkta yäñkuko unitäño mebäri nadäwä tärekta añero imaka, gäripi nadäñ itkañ.

Guñ kädet mäde ut imikinik tänen

¹³ Unita bänep nadäk-nadäkjin täñkehärom tañpän Ekäni täño epän täkta kañ pidäm tawut. Täñkañ irit kuñat-kuñatjinta watä ket itpäñ

^f 1:6 1Pi 5:10; Jem 1:2 ^g 1:7 Jop 23:10; Snd 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

^h 1:8 Jon 20:29, 2Ko 5:7 ⁱ 1:9 Rom 6:22 ^j 1:10 Mat 13:16-17 ^k 1:11 Sam 22; Ais 53; Luk 24:26-27 ^l 1:12 Efe 3:10

imaka säkgämän, Jesu Kristo kwawak ahäwayän täyak-ken uken yäpnayän täkañ unita nadäkinik tänpän kañ kuñarut. ¹⁴^m Ude täñkañ Anutu täño nanakiye inä mani buramiñpän nadän gärip waki, guñ kadäni-ken yäpmän kuñatkuño u wari nämo yäpmän kuñatneñ. ¹⁵Nämo, in siwoñi kudupigän kuñat täkot, tämagurani Anututä siwoñi kudupinik it täyak udegän. ¹⁶ⁿ Unita Anutu täño man kubä ñode kudän täwani pätak;

Näk kudupi itat unita in udegän kudupigän it täkot. Wkp 11:44,45

¹⁷^o Inä Nan yänpän Anutu-ken yänpik täkañ. Täñ, Nan uwä äma ärowani äpani inigän inigän nämo yäpmän danik täyak. Nämo, ämawebe kudup täktäki terakgän siwoñi yäpmän danik täyak unita kome terak ño kadäni keräpi-tagän itnayän täkañ-ken uwä Anutu orañ imikinik tänpän kuñat täkot. ¹⁸^p In ñode nadäk täkañ; In bianijiye täño tänpäwak kädet iwarirä in suwañpän waki u gänañ nanik wädän tädotpän tepmañkuko uwä, imaka paot-paori ikek, gol ba siliwa moneñ udewanipän nämo, inä suwañkuk. ¹⁹^q Nämo, uwä Kristo täño nägäri gwäki ärowani-inik upän inä suwañkuk. Kristo uwä sipsip nanaki gupi terak paräm bärämi nämo, kuräki-inik udewani. ²⁰^r Kadäni Anututä kunum kenta kome nämo pewän ahänjirän uken Jesu Kristopän in suwawekta iwoyänkuk. Tänpäkañ kadäni tärek-tärekken itkamän-ken ñoken Anututä ninta yänpän Kristo tewän kwawak ahänkuk. ²¹^s Täñkañ Kristo uterak inä Anutu, Kristo kumän-kumän-ken nanik yäpmän akuñpän penyänjek epmäget kudän täñ imiñkuko unita nadän imikinik täk täkañ. Täñkañ nadäkinikjin Anutu terakgän penpän imaka kämi yäpmäkta yäwani u bureni api yäpne yän nadäk täkañ.

Anutu täño mantä täñkodak tänpän nipmañkuk

²²^t In man bureni yänpän buramik täñirä bänep nadäk-nadäkjin pak täñkuk. Bänep nadäk-nadäkjin pak täñkuko unitä in äbot tänpäni notjiye ätukät not bureni-inik täkta kädet täwit tamiñkuk. Unita bänepjintä notjiye ukät topmäk-topmäk kubägän tänpän kuñat täkot. ²³^u Nadäkañ? Inä ahäk-ahäk kodaki bäyañpän tepmañpani. Irit kuñat-kuñatjin kodaki uwä ketem kodaki epänken ahäk täkañ ude ahänkuñ. Upänkañ inä yänat epänken piñirä gämäneñ äronpän wak täkañ udewani terak nämo ahänkuñ. In Anutu täño man, irit paot-paori nämo

^m 1:14 Rom 12:2; Efe 2:3, 4:17-18 ⁿ 1:16 Wkp 11:44-45; Mat 5:48 ^o 1:17 Mat 6:9; Rom 2:11, 2Ti 4:14; Rev 2:23 ^p 1:18 1Ko 6:20 ^q 1:19 Apos 20:28; Hib 9:12-14, 1Pi 1:2
^r 1:20 Apos 2:23; Efe 1:4 ^s 1:21 Jon 14:6; Rom 4:24, 5:1-2; Rom 10:9 ^t 1:22 Jon 13:34; Rom 12:10 ^u 1:23 Jon 1:13; Hib 4:12

uken naniktä imätpäj ahänkuņ. ²⁴ v Unita Anutu täņo man kubä terak
ņode pätak;

Ämawä wädan udewani. Ba kehäromini uwä wädan irot udewani.

Wädantä gämäneņ äronirä irori paot täkaņ.

²⁵ *Upänkaņ Anutu täņo manä irit kehäromi nikek. Uwä paot-paori nämo.*

Ais 40:6-8

Eruk, Manbiņam Täga täwerani ukeņowä ubayäj yäk.

Jesu uwä bek bämopinin

2 ¹ w Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaņpäņ tepmaņpani unita in kädet
wakiwaki, täņpäwak, jop manman, äma täņjyäkņarani, äma täņo
tuņumta nadäj gärip, ba äma yäņpäņ-yabäj yäwat, kudän udewani
u kudup kaņ peņ morewut. ² x Peņ moreņkaņ nanak pakitä nonoņta
wakiinik yek täkaņ, in udegän Munapik-ken nanik bänepjin towiwani
nonoņ säkgämän unita nadäk täkot. U naņpäņ Ekäni täņo man terak
tägaņpäņ Anututa biņam täkot. ³ y Inä Ekäni täņo iron uku naņpäņ-
nadänkuņo unita u pen nakta gäripi pähap nadäk täkot.

⁴ z Unita Ekäni Jesu, mobä bek pähap irit ikek u tubeņ kuk täkot.
Bek uwä ämatä kawä wawäpäņ yäpmäj kewenkuņo upänkaņ Anututä
iwoyäwani unita kawän tägagämän täņkuk. ⁵ a In udegän, mobä irit
ikek ude irirä Anututä inä inita kudupi äbot säkgämän Munapik täņo
kehäromi terak itta täņ-kehäromtaņ tamiņ itak. Ude täņirän inä bämop
äma, inita iwoyäwani ude itnayäj täņo uwä Jesu Kristo terak Anututa
ärawa säkgämän, ini gäripi nadäk täyak ude api täņ imineņ. ⁶ b Täņpäkaņ
unita Anutu täņo man ñode kudän täwani;

*Ño kawut yäk. Näkä Saion pom terak yot täņo mobä bek päke unitäņo
intäjukunta kubä peņkuro uwä näkņa iwoyäwani, bänepna gämäni yäk.*

*Täņpäkaņ äma kubätä unita nadäkinik täņpayäj täko uwä nadäkiniki
täņo bureni yäpmäkta pära nämo api täņpek.* *Ais 28:16*

⁷ c Unita ämawebe nadäkiniki uterak kwasikot täkaņ unitä äma unita nadäwä
bänepi gämäni täk täyak. Upänkaņ ämawebe nadäkiniki näkota ñode yäwani;

*Mobä bek, yot täņpanitä kawä waki täņpäpäņ yäpmäj kewenkuņo u
mobä bek bämopi pähap, intäjukun ude itak.* *Sam 118:22*

^v 1:24 Jem 1:10-11 ^w 2:1 Efe 4:22; Jem 1:21 ^x 2:2 Mat 18:3, 1Ko 3:2 ^y 2:3 Sam 34:8

^z 2:4 Mat 21:42; Ais 28:16 ^a 2:5 Efe 2:21-22; Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Rom 12:1

^b 2:6 Rom 9:33; Efe 2:20 ^c 2:7 Mat 21:42

8^d *Tānkaŋ mobä uterak äma mäyaptä jänani api yäputneŋ ba yewä äreyäwäpäŋ api maŋdäpneŋ.* Ais 8:14

Äma uwä ini ude täkta yäwani udegän Anutu täŋo man nämo buramik täkaŋ unita yewä äreyäwäpäŋ maŋdäpmäk täkaŋ.

9^e Tānpäkaŋ inä ämawebe ude wani nämo. In Anututä inita iwoyänpäŋ tepmaŋpani äbot, Intäjukun Äma täŋo bämop ämaniye. In kudupi äboriye bureni-inik, Anututä iniken ämawebeniye. Ba in äma bipmäŋ urani gänaŋ nanik tämagutpäŋ peŋyänjeki säkgämän u gänaŋ tepmaŋkuko unitäŋo wäpi biŋam yänpäŋ yäwet tänjirä ahän patta iwoyän tepmaŋkuk. 10^f Tānkaŋ bian, ämawebe jopi kuŋatkuŋopäŋ apiŋo Anutu täŋo kudupi ämawebeniye ude itkaŋ. Ba bianä Anututä nämo nadän tamiŋirän geŋita biŋam täŋkuŋo upänkaŋ apiŋowä nadän tamikinik tänjirän irit kehäromita biŋam täkaŋ.

Anutu täŋo watä epän ämawebe ude kuŋatneŋ

11^g Unita notnaye tägagämän, ŋode täwera nadäwut; Inä kome ŋonitäŋo mähe mi nämo itkaŋ, inä äbani itkaŋ unita kehärom taŋpän bänepjin täŋo iwan, gup täŋo kaŋgärip ba nadän gärip waki uterak nämo mäneŋ. 12^h Tānkaŋ Anututa nämo nadän imani bämopi-ken siwoŋigän kuŋat täkot. Ude kuŋatnayän täŋo uwä äma nadäkinik nämo täŋpani uwä mebarijin kawä tärewäpäŋ waki täŋpani yän täwet täkaŋ, man u peŋpäŋ Kristo äbayän täyak kadäni uken Anutu api iniŋ oretneŋ.

13-14ⁱ Tānpäkaŋ Ekänita yänpäŋ in kädet siwoŋi ŋode kuŋat täkot; Äma kome terak ŋo intäjukun it tamik täkaŋ unitäŋo man buramik täkot. Tänpän gapman täŋo äma ärowani it täyak u ba unitäŋo epän ämaniye it täkaŋ u imaka, gämori-kengän kuŋat täkot. Äma uwä waki täŋpani komi yämikta ba äma täga oraŋ yämikta epän yän yämani. 15^j Nadäkaŋ? Anutu täŋo nadäk uwä ŋode; Inä kädet siwoŋi ude kuŋarirä äma nadäk-nadäki gwäjiwanitä inta man waki yäk täkaŋ uwä mäyäk nadänpäŋ man waki u wari täwetneŋtawä. 16^k Tānkaŋ inä бага man täŋo topmāk-topmāk terak nämo kuŋarani upänkaŋ бага man irepmitpäŋ kädet wakiwaki täga täne yän nämo nadäneŋ. Nämoinik, Anutu täŋo watä epän ämaniye ude kuŋatpäŋ mani buramik täkot. 17^l Ude täŋkaŋ ämawebe kuduptagän oraŋ yämiŋpän äbot täŋpani notjiyeta nadän yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ Anututa umuntaŋpän u gämori-ken kuŋatpäŋ kome täŋo intäjukun äma u oraŋ imik täkot.

^d 2:8 Rom 9:33 ^e 2:9 Ais 9:2; Ais 40:20-21, 1Pi 2:5; Tai 2:14; Apos 26:18; Efe 5:8

^f 2:10 Rom 9:25 ^g 2:11 Sam 39:12; Gal 5:17,24; Jem 4:1 ^h 2:12 Mat 5:16; Luk 19:44

ⁱ 2:13 Tai 3:1 ^j 2:15 1Pi 3:16 ^k 2:16 Gal 5:13 ^l 2:17 Rom 12:10; Snd 24:21; Mat 22:21

Kristo täño kädet kuroŋ iwatneŋ

18^m Äma täño epän äma, in intäjukun ämajije oraŋ yämiŋpäŋ mani buramik täkot. Kome täño intäjukun äma bätaki unitagän nämo yäyat. Nämo, komita bok yäyat. 19 Täŋpäkaŋ momijin nämopäŋ jop nadäŋ komi tamiŋirä upäŋkaŋ Anutu nadäŋ imiŋpäŋ bäräpi u kotaŋpäŋ kwikinik kuŋarirä Anututä tabäwän api tägawek. 20ⁿ Täŋ, goret täŋpäkaŋ unita tadäpmäŋirä bäräpi u kotaŋkaŋ kuŋatneŋo uwä netätä butewaki nadäŋ tamek? Nämo inik, upäŋkaŋ kädet siwoŋi täŋpäpäŋ tadäpmäŋirä bäräpi u kotaŋpäŋ kuŋatnayäŋ täño uwä Anututä tabäŋirän siwoŋi api täŋpek. 21° Nadäkaŋ? Inä kädet udegän täkta yäŋ tamani. Imata, Kristo inta yäŋpäŋ komi nadäŋkuk. Ude täŋkuko uwä kädet siwoŋi kubä intä iwatta yäwani u täwoŋäreŋkuk, Anutu täño mantä yäyak ude;

22^p *U momi kubä nämo täŋkuk ba jop manman kubä nämo yäŋkuk.*

Ais 53:9

23^q Täŋkaŋ ibeŋpäŋ man wakiwaki iweräkaŋ kowata udegän nämo täŋkuk. Täŋkaŋ komi imiŋirä kowata man nämo yäwetkuk. Nämo, u man epän siwoŋi täŋpani unitä watä it namiton yäŋ nadäŋpäŋ kwikinik itkuk. 24^r Täŋkaŋ ninä wakita watä epän peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatpäŋ täneka nintäŋo momitä Jesu uterak äroŋirän päya kwakäp terak yäpmäŋ äroŋkuk. Täŋkaŋ unitäŋo jibitä nin yäpän tägaŋkuŋ. 25^s Bureni, inä yawak ägwän taŋpäŋ kuŋarani ude täŋkuŋopäŋ apiŋo mäjojin kaŋiwarani, watä ämajin pähap u iwatneŋta äneŋi tämagutkuk.

Yanäpi täño man

3 1-2^t Webe äpjiye nikek, inta udegän yäwa nadäwut. In äpjiye gämoni-ken kuŋat täkot. Täŋpäkaŋ äpjiye ätuwä Anutu täño manta nadäkinik nämo täk täkaŋ uwä bänep sukurek man kubä nämo yäwetkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kudupi kuŋarirä äpjiyetä intäŋo täktäk siwoŋi u kaŋpäŋ nadäŋkaŋ bänepi äyänut täkot. 3^u Nadäkaŋ? Gupjin-ken ba gwäkjin-ken täŋkuraŋ-kuraŋ, gwäk pujiŋ topmäk-topmäk, omäk meran täktäk ba tek säkgämän, kaŋgärip ikek täktäk udewanita nadäŋirä bureni-inik nämo täŋpek. 4 Nämo, inä täŋkuraŋ-kuraŋ uwä bänepjin-ken pewä ahäk täyon. Bänepjin täño epmäget bureni paot-paori nämo uwä bänep kwini, mämä wareŋ-wareŋi nämo. Epmäget udewanita Anututä nadäwän ärowani täk täyak. 5 Täŋpäkaŋ webe kudupi biani ätu,

^m 2:18 Efe 6:5 ⁿ 2:20 1Pi 3:14,17, 1Pi 4:14 ^o 2:21 Mat 16:24; Jon 13:15 ^p 2:22 Jon 8:46

^q 2:23 Ais 53:7, 1Pi 3:9 ^r 2:24 Hib 9:28; Rom 6:2,11; Ais 53:5 ^s 2:25 Ais 53:6;

Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14 ^t 3:1 Tai 2:5 ^u 3:3 1Ti 2:9

Anutu-tagän nadän imikinik täñkuño unitä epmäget udewani yäpmän kuñatkuñ. Yäpmän kuñatpäñ iniken äpiye orañ yämik täñkuñonik. ^{6v} Sara u webe udewani. U Abraham täño man buramiñpäñ ärowanina yän iwet täñkukonik. Täñpäkañ in udegän, täktäk täga täñkañ täñmunumun ba nadäwätäk nämo täñpäñ kuñatnayän täño uwä Sara täño äperiye ude api itneñ.

^{7w} Täñpäkañ ämani, inta udegän yäwa nadäwut. Webejiye uwä kehäromini inigän äpani bumik unita nadäwä tärewäpäñ nadän yämikinik täñpeñ kuñat täkot. Täñkañ u inkät irit kehäromita biñam penta iwoyän tamani unita orañ yämik täkot. Ude tänayän täño uwä imaka kubätä yäñapik manjin täga nämo api itpipiwek.

Kudän täga kowata kowata täñpäñ kuñatneñ

^{8x} Eruk, kuduaptagänta ñode yäwa; In bänep kubägän täñpäñ bätakigän kuñat täkot. Täñkañ nägät moräkjiye ude äbot täñpani notjiyeta nadän yämikinik täñpäñ gämori-ken kuñatpäñ butewaki ba bänep kwini kowata kowata täñpeñ kuñat täkot. ⁹Täñpäkañ ämatä waki täñ tamijirä kowata waki nämo täñ yämineñ. Ba tebeñirä kowata nämo yebeneñ. Nämo, Anututä imaka säkgämän kubä täñ tamikta tämagutkuko unita inä äma udewanita yäñpäñ Anutu-ken yäñapinirä kañ täñkentän yämän. ¹⁰Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Äma kubätä säkgämän itkañ oretoret terak kañ it yäpmän ärowayän nadänpäñä ñode täñpek;

Jop manman ba man käbäñi kubä nämo yäwek. Nämoinik!

¹¹ *Kädet waki mäde ut iminpäñ kädet täga ugän iwarek. Täñkañ kädet täga u kañ-ähäñpäñ ämawebe ätukät bänep kubägän itta gwäk pimiñpäñ epäni täñpek.*

¹² *U imata, Ekänitä ämawebe siwoñi yabän yäwatpäñ yäñapik man yäk täkañ u nadän yämik täyak.*

Täñ, äma kädet waki täk täkañ u mäde ut yämik täyak. Sam 34:12-16

Kädet täga täñirä waki täñ yämik-yämik

¹³In kudän tägatäga täkta gwäk pimiñpäñ täñirä netätä iwan täñ tamek? ^{14v} Täñpäkañ irit kuñat-kuñat siwoñi täñpeñ kuñarirä komi epän jop nadän täñ taminayän täkañ unita nadäwätäk nämo täneñ. Imata, inä Anutu täño oretoret terak kuñat täkañ. Unita ämata nämo umuntäneñ. Ba umun man täwetnayän täño unita imaka, nämo umuntäneñ. ¹⁵Nämo, bänepjintä Kristota nadänirä Ekäni kudupi ude täñpäpäñ orañ imik

^v 3:6 Stt 18:12 ^w 3:7 Efe 5:25 ^x 3:8 Mat 5:44, 1Te 5:15, 1Pi 2:23 ^y 3:14 Ais 8:12-13; Mat 5:10, 1Pi 2:20, 4:14

täkot. Ude täjkaŋ Irit täga api yäpne yäj nadäkinik täk täkaŋ unita täwet yabäk tänayäj täkaŋ u mebäri kwawak yäwetta pidämtak täkot. ^{16z} Täjkaŋ jäpi terak nämo, man kwini terak yäwet täkot. Täjkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋigän kuŋarirä Kristo iwatpäŋ siwoŋi kuŋat täkaŋ unita yäjärok täwetnayäj täkaŋ uwä mani waki unita mäyäk api nadäneŋ. ^{17a} Täjpäkaŋ Anututä nadäj tamiŋirän in kädet täga täjpeŋ kuŋarirä iwan täj taminayäj täŋo uwä imaka täga kubä yäj nadäneŋ. Täj, waki täjirä kowata täj tamineŋo unita täga yäj nämo nadäneŋ.

^{18b} Täjpäkaŋ Kristo komi udegän nadäŋkuko unita nadäwut. U siwoŋitä wakijinta kowata kadäni kubägän, kämita nitek kumbuk. U siwoŋitä äma gwäjiwani in Anutu-ken tepmaŋpekta ude uwä täjkkuk. U komegup ikek itkuko unita utpewä kumbänpäŋ äneŋkuŋ. Komegup utpewä kumbuko upäŋkaŋ Munapiktä täjpewän kodak taŋkkuk. ¹⁹ Täjpäŋ Munapik unitäŋo kehäromi terak äma kumbani täŋo mäjo, komi yotken irani uken äpmo Anutu täŋo man yäjähänpäŋ yäwetkuk. ^{20c} Täjpäkaŋ kumbani täŋo mäjo uwä ämawebe Noa täŋo kadäni-ken Anutu täŋo mani nämo buramiŋkuŋo unitäŋo mäjo. Kadäni uken Noa gäpe pähap täj irirän Anutu ämawebe bänepi sukurekta itsämbug. Itsämäj irirän äma yarägän, 8 udetägän, gäpe gänaŋ äroŋirä umetä oraŋ yämiŋkuk. ^{21d} Täjpäkaŋ unitäŋo kukŋini ŋode; Ume oraŋ yämiŋkuko uwä ume ärutärut apiŋode waki kerik-ken nanik tämagut täyak ude bumik. Täj, ume ärutärut uwä gupjin täŋo garok nämo ärut täyak. Nämo, ume ärutärut uwä Anutu iŋamiken siwoŋi api kuŋaret yäj yäjkehäromtak man. Täjpäkaŋ waki kerik-ken nanik tämagut täyak uwä Jesu Kristo kumbani-ken nanik akuŋkuko, kehäromi uterak. ^{22e} Jesu Kristo u kumbani-ken nanik akumaŋ kunum gänaŋ äroŋkuko uwä apiŋo Anutu kerik bure käda itkaŋ aŋero ba imaka kehäromi nitek, wäpi biŋam ikek kunum terak it täkaŋ u kuduŋtagän intäjukun it yämiŋpäŋ yabäj yäwat itak.

Anutu oraŋ imiktagän kuŋat-kuŋat

4 ^{1f} Täjpäkaŋ Kristo uwä gupi-ken komi nadäŋkuko unita nadäk-nadäk unitä iŋitpäŋ kuŋatkuko udegän iŋitpäŋ bänepjin täj-kehäromtak täkot. U imata, äma gupi-ken komi taŋi nadäwani uwä momi kädet pen iwatta bitnäk täkaŋ. ^{2g} Unita bänepjin täjkehärom taŋpäŋ kome terak ŋo itnayäj täkaŋ uwä nadäj gärip waki täŋo kädet nämo iwatpäŋjä, kädet Anututä gäripä nadäk täyak ugänpäŋ kaŋ iwarut. ^{3h} In bian, bänepjin nämo sukurenŋpäŋ guŋ ämatä täk täkaŋ udegän ŋode bumta täk täjkuŋonik; Kubokäret, kaŋgärip nadäj gärip waki,

^z 3:16 1Pi 2:12 ^a 3:17 1Pi 2:20 ^b 3:18 Rom 6:10; Efe 2:18 ^c 3:20 Stt 6:1–7:24

^d 3:21 Hib 10:22 ^e 3:22 Mat 22:44; Efe 1:20-21 ^f 4:1 Rom 6:2,7 ^g 4:2 1Jo 2:16

^h 4:3 Efe 2:2-3

täño Munapik, peñyäjek ikek u nintä terak itak unita ude täñ nimik täkañ yäj nadäk täkot. ¹⁵ Upänkañ in kubätä kädet waki kubä ñodewani täñpäñ kowata komi nadäweko uwä nämo tägawek; Äma kumäj-kumäj urut, ba kubota täktäk, ba täñyäkjatpäñ äma täño epän täñpäwak täktäk ba kudän waki ätu täktäk. ¹⁶ Täñ, kubätä Kristo täño äma ude irirän komi iminayäj täkañ unita mäyäk nämo nadäwek. Nämo, äma uwä bänepitä orepän Kristo wäpi injat yäj nadäñpäñ Anututa bänep täga nadäj imek. ¹⁷ Urita nadäkañ? Anututä man epäni täkta kadäni ahätak. Iniken äboriye ninken jukun pewän ahätak ño. Täñ, iniken äboriyeinik-ken man epän u yäput peyak u täñpäwä ämawebe mani biñam täga nämo buramik täkañ unita jide api pewän ahäj yämek? U komi pähap api yämek! ¹⁸ Man unita man kubä ñode kudän täwani pätak;

Anututä äma siwoji inita biñam yepmakta komi epän täk täyak u täñpäwä, äma Anutu mäde ut iminpäñ momi täk täkañ unita kowata jide u api ahäj yämek?
Snd 11:31

¹⁹ Urita Anututä äma kubä nadäj iminirän äma keru terak komi nadäñpäñä Anututä watäni irekta gupi inin kireñpäñ kädet täga pen iwarek. U imata, Anutu uwä äma u pewän ahäwani, ba äma unitäño watä ämani säkgämän.

Äbot täñpanita täño watä ämata man

5 ¹ Eruk, äbot täñpani täño watä äma inta man kubä täwerayäj. Näk imaka, watä äma in udewanigän, ba Kristotä komi nadäñkuko u dapunatä kañkut. Ba Kristotä peñyäjek ba wäpi biñam ikek äbäñpäñ ämawebenyeta wäpi biñam yämayäj täyak-ken uken näkkät bok api yäpne. Urita in epänjin säkgämän täkta man kädet ñode täwetat; ² Inä Anutu täño yawakiye ketjin terak pewani unita watäni säkgämän it täkot. Gañani terak, ämatä epän u täkta peñ täwerirä ude nämo täneñ. Nämo, bänep nadäk-gärip kubä terakgän täneñ. Ba epän uterak moneñ tañ kañ yäpna yäj nämo nadäneñ. Nämo, bänepjin kädäp ijiwäpäñ täna yäj gäripgän nadäñpäñ täneñ. ³ Täñkañ in wäpjin biñam ikek ude itkañ ämawebe Anututä ketjin-ken pewani u, ärowani itkamäj yäñpäñ komi epän nämo yämineñ. Nämo, kädet kuroñ säkgämän kañ täñpäñ-yäwoñärewut. ⁴ Ude tänayäj täkañ uyaku eruk Watä Äma Intäjukun-inik itak unitä kwawak ahäwayäj täyak-ken uken gwäki säkgämän, nämo wawani ba nämo paorani upäj api yäpneñ.

^{*} 4:16 Apos 11:26; Plp 1:20 [†] 4:17 Jer 25:29, 2Te 1:8 [‡] 4:18 Luk 23:31 [§] 4:19 Sam 31:5
[¶] 5:1 Rom 8:17 [•] 5:2 Jon 21:15-17; Apos 20:28; Plm 14; Tai 1:11 [◊] 5:3 2Ko 1:24;
Plp 3:17; Tai 2:7 [◌] 5:4 Hib 13:20, 1Ko 9:25

^{5a} Eruk äma gubaŋi, in ekänijiye täŋo man buramiŋpän gämori-ken kaŋ kuŋarut. Täŋpäkaŋ in kuduŋtagän äpani ude itkaŋ äpani täŋo kudän ude kowata kowata täŋpän kaŋ kuŋarut. Man unita man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. Snd 3:34

^{6b} Unita injinken gärip peŋpän Anutu Kehäromi u gämori-kengän kaŋ kuŋarut. Ude täŋpeŋ kuŋarirä ini kadäni pewani-ken api oraŋ tamek. ^{7c} Nadäkaŋ, Anututä inta nadän tamikinik täk täyak unita bäräpi ahän tamik täkaŋ u kerikengän pek täkot.

^{8d} Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjin ba bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäŋ dapun täŋpän kuŋat täkot. U imata, Satan, intäŋo iwanjin u, aŋ ägwäri komigämän kubä u dewani unitä äma yeŋpän näŋpa yänkaŋ wäyäkŋeŋtän kuŋat täyak. ^{9e} Unita nadäkinikjin täŋ-täpäneŋpän äma waki u yokut tärek-tärek täŋpän kuŋat täkot. Nadäkaŋ? Äbot täŋpani notjiye komeni komeni ittän kukaŋ u komi intä nadäk täkaŋ udegän nadäk täkaŋ. ^{10f} Komi nadäk täkaŋ upänkaŋ kadäni keräpi-tagän api nadäneŋ. U täreŋirän Anututä ini tepmaŋpän tägawäpän bäneŋjin api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ude täŋ tamiŋirän kehäromigän api it yäpmän kuney. Nadäkaŋ? Anutu uwä orakorak mähe mi. Unitä in Kristo-kät kentäŋpän wäpi biŋam tärek-täreki nämo u yäpmäkta yänpabä tepmaŋkuk. ¹¹ Unita Anutu uken kehäromi pen pat yäpmän kuk täyon! U Bureni.

Yänjtärek man ätu

¹² Man kudän keräpi ŋo Silastä täŋkentän namiŋpän kudän täyak. Silas u notninpak bureni-inik yän nadätat. Täŋpäkaŋ man kudän täŋ tamitat ŋowä bäneŋjin täŋpidäm takta, ba kädet Anututä orakoraki bureni inta tamik täyak u täwoŋäreka täyat. Unita orakorak uterak yeŋkehärom taŋpän kaŋ irut!

^{13g} E man kubä ŋode; Babilon^h nanik äbot täŋpanitä oretoret man, man kudän ŋo terak täwetkaŋ. Ämawebe uwä Anututä inkät bok inita biŋam iwoyänpän tepmaŋpani. Täŋpäkaŋ nanakna Mak u imaka, inta oretoret man täwetak. ¹⁴ⁱ Eruk, äbot täŋpani notjiyekät not täŋpän kowat iniŋ orerän täk täkot. Täŋpäkaŋ bänep pidäm, Kristo täŋo äboriye bureni intä terak ärok täyon. Ugän.

^a 5:5 Efe 5:21; Jem 4:6 ^b 5:6 Mat 23:12; Jem 4:10 ^c 5:7 Sam 55:22; Mat 6:25-30

^d 5:8 1Te 5:6 ^e 5:9 Efe 6:11-13; Jem 4:7 ^f 5:10 1Te 2:12, 1Pi 1:6 ^g 5:13 2Ti 4:11

^h 5:13 Babilonta yäyak uwä Rom yotpärareta yäyak käwep ⁱ 5:14 1Ko 16:20

2 Pita

Yän-yäkŋarani äma täŋo man jopi yäpä-siwonŋ takta manbiŋam

1 ¹ Man ŋowä Saimon-Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täŋo watä epän äma ba aposoro kubä. Täŋkaŋ ämawebe nadäkinik nintä yäpmänŋ kuŋat takamänŋ udegän yäpmänŋ kuŋat täkaŋ inta yänpänŋ man ŋo kudän täyat. Nadäkinik yäyat uwä nadäkinik Anutunin ba waki keriken nanik nimagurani Jesu Kristo unitäŋo täktäk siwonŋi terak yäpumänŋo u. Nadäkiniknin u imaka jopi nämo, unita iyap takinik täk takamänŋ. ²^a Täŋpäkaŋ Anutu ba Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo manbiŋam daniŋpänŋ yänpänŋ-nadäk täŋ irirä unitäŋo orakoraki ba bänep pidämtä inken tokŋek-inik pat tamik täyon.

Ninä Anututä inita iwoyänpänŋ nipmaŋkuk

³^b Jesu Anutu ude itkaŋ kehäromini inipärik kubä unitä kehäromi nimiŋ moreŋirän irit kehäromita biŋam itta, ba kudän Anututä ini gäripi nadäk täyak u täŋpeŋ kuŋatta nadäk kädet ätuta wäyäkŋenaŋi nämo. Ude kuŋatneta mebäriini käbop nämo peŋkaŋ wäpi biŋam peŋyänŋek ikek kwawak niwonŋärenŋkuk. Uterak, ba ninta yänpänŋ epän säkgämän kubä täŋkuko uterak inita biŋam yänpäbä nipmaŋkuk. ⁴Ude täŋkuko uwä imaka säkgämän-inik, gwäki ärowani nimikta yänkehärom täŋkuko u nimiŋkuko ubayänŋ. Täŋirän iron uterak kome täŋo nadänŋ gärip ba kaŋgärip waki äma täŋo bänepi täŋpänwak täkaŋ u täga irepmitpänŋ bänep nadäk-nadäkjin Anutu täŋo ude bumik äworek täyak.

⁵Mebäri unitagän kudän siwonŋi mebäri mebäri yäpurärätpänŋ yäpurärätpänŋ täŋpänŋ kuŋat täkot. Nadäkinikjin nikek itkaŋ kudän siwonŋi pewä ahäwäpänŋ kaŋ kuŋarut. Täŋkaŋ kudän siwonŋi terak kuŋatpänŋ kudän siwonŋi Anututä gäripi nadäk täyak unita yänpänŋ-nadäk täk täkot.

^a 1:2 Jud 2 ^b 1:3 1Pi 2:9

6^c Ude tãŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watãni itkaŋ bãrãpi gãnaŋ gwãk pimiŋpãŋ kuŋat tãkot. Ude tãŋkaŋ Anututã iniken kudãn siwoŋi u iŋitpãŋ ini bumikgãn kuŋat tãkot. 7Ude tãŋpãŋ notjiye kowat nadãn imãn tãŋpãŋ iron kãdet bureni pewã ahãk tãyon. 8Kudãn udewani koreŋpãŋ yãpmãŋ kuŋatneŋ. Yãpmãŋ kuŋarirã taŋi tokŋenayãŋ tãkaŋ uwã eruk nadãk Jesu Kristoken nanik yãpuŋo uwã jopi nãmo api tãŋpek. Nãmo, u irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahãŋ-bumbum api tãneŋ.

9Tãŋ, ãma kubãtã kudãn siwoŋi udewani nãmo yãpmãŋ kuŋarayãŋ tãko uwã Anututã kãdet ude kaŋ iwarut yãŋ niwet tãyak u nãmo nadãwãn tumbani yãŋ iwetne. U ãma dapuri tumbani ba dapuri waki ude bumik. U momini biani ãrutpak tãwani unita guŋ tãyak. 10Eruk notnaye, in ãma udewani nãmo ãworeneŋ. Nãmo, Anututã inita biŋam iwoyãŋpãŋ tãmagutkuko unita gwãk pimiŋpãŋ iniken äbot itta epãni kehãromi tãneŋ. Ude tãnayãŋ tãŋo uyaku nadãkinikjin nãmo pewã putãrewãpãŋ tãŋyabãk-ken nãmo api mãneŋ. 11Kãdet ude terak Anututã Ekãninin ba waki kerik-ken nanik nimagurani ãmanin Jesu Kristo tãŋo kaŋiwat yewani paot-paori nãmo u gãnaŋ ärokta api tãniŋ kirewek.

Anutu tãŋo man u bureni

12^d Notnaye, man u nadãkaŋ. Ba Anutu tãŋo man buramiŋpãŋ yãpmãŋ kuŋat tãkaŋ u bureni-inik yãŋ nadãŋpãŋ kehãromigãn inŋit tãkaŋ. Upãŋkaŋ nãk intã man u tãŋguŋ takta gãripi nãmo nadãtat. Unitã yãŋpãŋ kadãni kadãni pen api tãwet tãŋpet. 13^e Ŋode kaŋ tãŋpa yãŋ nadãtat; Nãmo kumãŋkaŋ irayãŋ tãyat ude bãnep nadãk-nadãkjin ãneŋi tãŋpidãm takta man u wari wari pen api tãwet tãŋpet. 14^f U imata, nãkã kumãkta kadãni kerãp tãyak yãŋ nadãtat, Ekãninin Jesu Kristotã nãwetkuko ude. 15Unitã nãk inken tãwetpãŋ tãwoŋãrek epãn kehãromi tãŋpayãŋ. Ude tãŋpayãŋ tãro uyaku kumãŋirawã man tãwetpãŋ tãwoŋãrek tãk tãyat u juku piŋpãŋ api yãpmãŋ kuŋatneŋ.

16^g In nadãkaŋ; Ekãninin Jesu Kristotã kehãromi nitek äbayãŋ tãyak unitãŋo manbiŋam uku tãwetpãŋ tãwoŋãrek tãŋ yãpmãŋ äbumãŋo uwã ãma tãŋo kobap manpãŋ nãmo tãwetkumãŋ. Nãmoinik, dapunintã Anutu tãŋo wãpi biŋam peŋyãŋjek pãhap ikek uterak ahãŋirãn bureni kaŋkumãŋo unitã yãk tãkamãŋ. 17^h Nin kaŋpãŋ nadãŋjitna Anutu Nanintã oraŋ imiŋpãŋ wãpi biŋam iniŋ oretkuk. Tãŋkaŋ Anutu wãpi biŋam sãkgãmãn-inik, inipãrik kubã iranitã Jesu ŋode iwerirãn nadãŋkumãŋ; Ŋowã nanakna bureni, nãkŋaken bãnepna gãmãni-inik. Unitã gãripi pãhap nadãk tãyat yãŋ yãŋkuk. 18Man kotãk uwã, pom kudupi uterak iritna kunum gãnaŋ naniktã äpãŋirãn nadãŋkumãŋ.

^c 1:6 Gal 5:22-23 ^d 1:12 Jud 5 ^e 1:13 2Pi 3:1 ^f 1:14 2Ko 5:1; Jon 21:18-19

^g 1:16 Mat 17:1-5 ^h 1:17 Mat 17:5

¹⁹Ude kaŋpāŋ nadāŋkumāŋo unita man profet bianitā yāŋahāwani unita nadākinik bureni tāk tākamāŋ. Unita in imaka, manbiŋam u juku peŋpāŋ nadāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋarirā api tāgawek. Profet tāŋo man u topān tāŋo peŋyāŋektā bipmāŋ urani gānaŋ peŋyāŋek tākak ude. Topāntā ijiŋ yāpmāŋ kuŋtāyon kome yāŋek tākak udegān man unitā bāneŋjin-ken peŋyāŋeŋ tamiŋ yāpmāŋ kuŋtāyon guk pāhap wāpi abāyāŋektā kaŋ ahāŋ tamān. ²⁰Tāŋpākaŋ ŋodea nadākinik tāŋput; Imaka kāmi ahākta yāwani profet bianitā yāŋkuŋo u iniken nadāk terak nāmo yāŋahāŋkuŋ. ²¹ⁱ Nāmo, profet man biani kubā āmatā iniken nadāk terak kubā nāmoinik ahāŋkuk. Nāmo, Kudupi Munapiktā bāneŋpi tāŋpidām taŋ yāmiŋirān Anututā man yāmani u yāŋahāŋkuŋ.

Yāŋ-yākŋarani āmata man

2 ^{1j} Bian profet jopi ātu Isrel āmawebe bāmopi-ken itkuŋo udegān in bāmopjin-ken api ahāneŋ. Ahāŋkaŋ Anutu wāpi terak jop manman, nadākinik tāŋpāwak man, u kābop kābop bāmopjin-ken api yāŋahāŋtāŋ kuney. Ba ugān nāmo, Ekāni ārowani suwaŋpāŋ yāmagutkuko unita imaka, māde api ut imineŋ. Ude tānayāŋ tāŋo unita Anututā bārāŋek-
inik api tāŋpān waneŋ. ²Tāŋpākaŋ āma māyaptā unitāŋo kādet kuroŋ iwatpāŋ kudān āmatā nāmo tānaŋi u api tāneŋ. Tāŋjirā āma nadākinik nāmo tāŋpanitā yabāŋpāŋ man bureni tāŋo kādet unita yāŋpāŋ-yabāŋ yāwat api tāneŋ. ³^k Tāŋpākaŋ āma jopman yāwani unitā monēŋta yabāŋgārip tāŋkaŋ Anutu wāpi terak kobap man mebāri mebāri yāŋ-tākŋarirā monēŋ api yāmineŋ. Ude tānayāŋ tākaŋ upāŋkaŋ yāpmāŋ daniwani āmatā manken yepmakta kādāni bian peŋ yāmiŋkuko unita itsāmāŋtak. Ba yāpmāŋ daniwani āmatā tāŋpāwak tāŋpayāŋ tāko u tāga nāmo api irepmitneŋ.

⁴^l Unita imaka bian ahāwani tāŋo manbiŋam ŋode tāwera nadāwut; Bian aŋero ātutā waki tāŋjirā Anututā nāmo yabāŋ koreŋkuk. Nāmo, u geŋi waki, awaŋ bipmāŋ urani gānaŋ uken ureŋ tāŋpān āpmonŋpāpāŋ yen kehāromipāŋ pādāt tāŋpāŋ yepmaŋkuko kādāni pāhapta itsāmāŋkaŋ. ⁵^m Ba udegān āma biani biani Anututa māde ut imiŋjirā nāmo yabāŋ koreŋkuk. Nāmo, yāŋjirān umetā tokātpāŋ kudup dāpuk. Tāŋkaŋ Noa, Anutu iŋamiken siwoŋi irit kādet tāŋo manbiŋam yāŋahāwani ukāt iniken tawaŋken nanik 7 ugānpāŋ tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ yepmaŋkuk. ⁶ⁿ Ba kubā pen ŋode; Anututā Sodom Gomora āmawebe yabāwān wawāpāŋ yotpārare yarā ukāt āmawebe kudup kādāp pewān pāŋku pat ijiwāpāŋ kādākut āworeŋpeŋ kuŋkuŋ. Ude tāŋkuko uwā āmawebe Anutu māde ut imik tākaŋ unitā kaŋpāŋ ŋode nadākta; Nintā terak udegān api

ⁱ 1:21 2Ti 3:16, 1Pi 1:11 ^j 2:1 Mat 24:11; Jud 4 ^k 2:3 Rom 16:18, 1Te 2:5 ^l 2:4 Jud 6
^m 2:5 Stt 6:1-7:24, 8:18, 2Pi 3:6 ⁿ 2:6 Stt 19:24; Jud 7

ahäj nimek. ⁷ Täj, äma kubä wäpi Lot, Sodom uken itkuko ugänpäj täñkentäj iminjuk. Lot, äma täga uwä ämawebetä kädet kábäñi-inik u täñjirä yabänkañ nadäj bäräp täñjuk. ⁸ Ini uwä äma täga upänkañ kepma kubäkubä ämawebe täño täktäki yäkyäki waki u yabänpäj-nadänkañ bänepi siwonji-ken ägekot pähap nadänjuk, ärowani kudän täk täñkuno unita.

⁹ Eruk unita ñode nadäwut; Ekänitä iniken kudupi ämawebeniye täñyabäk mebäri mebäri-ken nanik täga täñkentäj yämiñpäj yämagut täyak. Täñ, ämawebe waki kädet iwatta gäripi nadäk täkañ u yabän yäwat itak. Yabän yäwat ittängän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kowata api yämek. ¹⁰ Bureni, äma kangärip ba nadäj gärip waki täñpäj kubokäret kädet ämatä nämo tänañi täk täkañ u, ba Anutu täño man iwatpäj gämori-ken kuñatta bitnäk täkañ uwä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken täga nämo api irepmiñneñ. Nämoinik!

Äma uwä äma jop manman yäwani bämopjin-ken itkañ u. U iniken gupi yäpmäj äronpäj iniken gärip ugän iwat täkañ. Täñkañ imaka wäpi biñam ikek kunum gänañ irani u yänärok yäwetta umun kubä nämo täk täkañ. ¹¹ Nadäkañ, añero, äma udeyani yärepmiñ moreñpäj kehäromi niked it täkañ upänkañ Ekäni iñamiken itkañ jop manman terak nämoinik yäniñ wärät täkañ. ¹² U kawut! Profet jopi uwä imaka nämo nadäwä tärek täkañ unita man waki bumta yäk täkañ. U tom ägwäri bumik, nadäk-nadäki nämo. Tom ude, iniken gup täño gärip ugän iwaräntäk täkañ. Tom ämatä yabänpäj däpmäkta yäwani udegän äma uwä paotta biñam täkta yäwani. ¹³ Uwä äma ätuta komi yämik täkañ kowata komi udegän api yäpneñ. Imaka unita gäripi nadäk täkañ uwä kábop nämo peñkañ kepma käron gäripini däpmäj tärekta kudän waki mebäri mebäri wari wari täk täkañ. Ba inkät ketem bok täñnak täkañ unitä äñnak-äñnakjin uwä täñpewä imaka kábäj täwani taräki ude äworek täkañ. Ude täñpäj oretoret täk täkañ.

¹⁴ Täñpäj ugän nämo. U webe yabängärip täñpäj yäwarän täktagän nadäk täkañ. Momi täkta gäripi nadäk täkañ, u däpmäj tärenañi nämo. Ude täñkañ ämawebe nadäkiniki kehäromi nämo udeyani täñyäkñat-pewä momi täk täkañ. Täñkañ äma ätuta nämo nadäk täkañ. Nämoinik, initagän nadäkinik täñpäj iniken gärip däpmäj tärektagän nadänpeñ kuñat täkañ. Unita Anututä api däpmäj morewew. ¹⁵ Kädet siwonjita mäde ut imiñpäj täñgunuñ täñtän kuñat täkañ. Uwä Beo täño nanaki wäpi Balam unitäño kädet kuroñ iwat täkañ. Balam uwä monenja yänpäj kädet waki täkta gäripi nadänjuk. ¹⁶ Ude täñtän kuñtäyon donki, man nämo yäk täkañ upänkañ donki kubätä ämatä-yän man iwetpäj Balam ñode kañ-yänjuk; 'Täñgunuñ kädet täk täyan u kañ pe! yäk.'

^o 2:7 Stt 19:1-16 ^p 2:9 1Ko 10:13; Jud 6 ^q 2:10 Jud 7-8,16 ^r 2:11 Jud 9 ^s 2:12 Jud 10
^t 2:13 Jud 12 ^u 2:15 Nam 22:7; Jud 11; Rev 2:14 ^v 2:16 Nam 22:28-35

17^w Tānpākaŋ profet jopi uwā ume dapuri kawuk tāwani udewani. Ba gubam mänittä piāŋ äreyāŋ tānpān jopjop kuk tākaŋ udewani. U tāŋkentāk kubā tāga nämo tāneŋ. Unita āma udewanita Anututā yotpārare bipmāŋ urani wakiinik kubā peŋ yāmiŋkuko uken api itneŋ. 18^x U gup yāpmāŋ ärokärok man bumta yāntāŋ kuŋat tākaŋ. Tāŋkaŋ äbot tāŋpani guŋ äbot tāŋo tāktāk kādet waki apigān pewanipāŋ tānyākŋat-pewā gup tāŋo kaŋgärip kādet mebäri mebäri āneŋi iwat tākaŋ. 19^y U bānep ärik-ärik man ŋode yāwet tākaŋ; Nin niwarān tānayāŋ tāŋo uyaku säkgāmān-inik api itneŋ. Ude yāk tākaŋ upāŋkaŋ iniwā säkgāmān nämo it tākaŋ. Nämo, u imaka tāŋpāwak ikek unita watā epān tāŋ imik tākaŋ. Unita ŋode nadāwut; Imaka kubātā intājukun tāŋ gameko uwā, gāk unitāŋo watā epān āmani jopi ude iren.

20^z Unita āma udewanita ŋode yāwa nadāwut; Bian āma uwā waki keriken nanik nimagurani Ekāninin Jesu Kristo unita nadāŋ imiklinik tāŋirā Jesutā tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ kome terak waki tāktāk kādet kudup yārepmiŋ moreŋkuŋ. Yārepmiŋ moreŋkuŋo upāŋkaŋ āneŋi äyāŋutpeŋ kādet wakiken irirā unitā topmāŋpāŋ yepmāŋitkuk. Eruk āma udewani uwā wakiken bian itkuŋo u irepmiŋpāŋ wakiinik-inik-ken itkaŋ. 21^a Unita kowata wakiinik yāpmākta biŋam. Pengān Jesu tāŋo kādet siwoŋita nämo nadāwā tumbuŋ yāwānāku tāga bumik itkāneŋ. Upāŋkaŋ uwā kādet siwoŋita nadāwā tumbuŋopāŋ āneŋi äyāŋutpeŋ man kudupi yāwetpāŋ yāwoŋārewani u māde ut imiŋkuŋo unita kowata wakitā wakiinik api yāpneŋ. 22^b Kādet u tāŋkuŋo unita man kubā ŋode kudān tāwani u bureni tāyak; Aŋtā aŋek aŋeŋpāŋ peŋkaŋ āneŋi nak tākaŋ. Ba kubā pen ŋode; But kubā ume ärut imiŋpāŋ pewākaŋ āneŋi kumaŋ pāŋku okā nābā gānaŋ dumāk tākaŋ.

Jesu bureni-inik api äbek

3 1^c Notnaye tāgagāmān, bānepjin-ken nadāk siwoŋi pewā ahākta man kudān intājukun kudān tāŋ tamiŋkuro ukāt kubā ŋo man bian nadāwani u āneŋi yāŋkodak taŋpāŋ tāwetat. 2^d Imaka kāmi ahānayāŋ tākaŋ profet kudupi bianitā yāwani unita āneŋi juku piwut yāŋpāŋ tāwetat. Ba jukuman waki keriken nimagurani Ekāninintā aposoro meni-ken yāŋahāŋ tamiŋkuko unita guŋ tāneŋ yāŋpāŋ man ŋo tāwetat. 3-4^{e f} Tānpākaŋ imaka taŋi intā nadānaŋi u ŋode; Tärektäreŋ kadāni kerāp taŋirān āmatā iniken gärip iwatpāŋ sära man ŋode api yāneŋ; Äbākta yāŋkuko u bureni de? Äbek oratā irā wawāpāŋ kumbuŋ-ken unitā pābā apiŋo itkamāŋ-ken imaka imaka kunum kenta kome ahāŋpāŋ irirān

^w 2:17 Jud 12:13 ^x 2:18 Jud 16 ^y 2:19 Jon 8:34 ^z 2:20 Mat 12:45 ^a 2:21 Luk 12:47-48

^b 2:22 Snd 26:11 ^c 3:1 2Pi 1:13 ^d 3:2 Jud 17 ^e 3:3 1Ti 4:1; Jud 18 ^f 3:4 Ais 5:19; Ese 12:22; Mat 24:48

itkuŋo udegän itkaŋ ŋo yäk. Nämö api äbek! yän api yäneŋ. ^{5g} Ude yäk täkaŋ uwä imaka bian ahänkuŋo unita guŋ taŋpäŋ ukeŋode yän yäk täkaŋ. Upänkaŋ bian imaka inidegän nämö itkuŋ. Anutu täŋo meni jinom terak kunum kenta kome ahänkumän. Täŋkaŋ Anututä yänpewän kometä ume gänaŋ nanik kwawak abäŋpän ume bämopi-ken itkuk. ^{6h} Täŋkukopän mäden Anututä ini äneŋi yänjirän ume tokŋeŋpän kome biani u kudup peŋ awähutkuk. ⁷Eruk apiŋo kunum kenta kome udegän Anututä yänjirän itkamän. U jop nämö itkamän, u kädäptä ijin paotta biŋam itkamän. Yäpmän danik-danik kadäni-ken kunum kenta kome-kät ämawebe Anututa mäde ut imik täkaŋ u kudup api paot moreneŋ.

⁸ⁱ Unita notnaye tägagämän, imaka ŋodeta nämö guŋ täneŋ; Ekänitä kadäni nämö danik täyak. Unitäŋo nadäk-nadäkken kepma kubä uwä obaŋ 1,000 ude bumik. Täŋpäkaŋ obaŋ 1,000 uwä kepma kubä ude. ^{9j} Kadäni nämö danik täyak unita ŋode yänaŋi nämö; Api äbek yän yänkukopän bäräneŋ nämö äbatak. Eruk bäräneŋ nämö äbatak uwä mebäri ŋodeta; Ekänitä äma ba webe kubätä paot-paotta biŋam täkta gäripi nämö nadatak. Kuduptagän bänepi äyänutpän näkken äbut yänpän nadäŋ tamiŋkaŋ kwikinik itsämänktak.

^{10k} Upänkaŋ Ekäni täŋo Kadäni u, iwantä äbäk täkaŋ ude, pit kubägän api ahäwek. Täŋjirän kunum mämä yänawat pit kubägän api paorek. Ba imaka imakani u gänaŋ itkaŋ u kädäptä api ijin morewek. Täŋkaŋ kome ini ba imaka imakani u terak itkaŋ u kudup udegän api paotneŋ. ¹¹ Kädet ude terak imaka päke u kudup api paotneŋo unita in irit kuŋat-kuŋat kädet jidewani upän iwatneŋ? Uwä ŋode; Inäwä irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa imiŋ moreŋpän kädet siwoŋi, Anututä iniken ugänpän iwat täkot. ^{12l} Kädet ude kuŋatkaŋ Anutu täŋo kadäni pähaptä bäräneŋ ahäwän yänkaŋ dapun käroŋ täŋpän itsämänktak. Nadäkaŋ, kadäni ugän kunum api ijin paorek ba imaka imaka kunum terak itkaŋ u kudup api mutneŋ. ^{13m} Upänkaŋ ninäwä imaka Anututä nimikta yänkehäromtak man yänkuko unita itsämänkamän. Uwä kunum kenta kome kodaki, irit kuŋat-kuŋat kädet siwoŋitä tokŋeŋ pärekta yäwani u.

Ket nadänpän Ekänita itsämänkäna

¹⁴Eruk notnaye, kadäni pähap unita itsämänjit itsämänjit Anutu injamiken momi nämö, siwoŋi kuŋatta gwäk pimiŋpän kuŋat täkot. Täŋkaŋ Anutu-kät bänep kubägän itpän kuŋatta epäni täk täkot. ¹⁵ⁿ Unita ket nadäwut; Anututä ämawebe bänepi äyänutpän inita biŋam täkta unita yänpän itsämänktak. Man u kudupi nämö. Anututä notninpak

^g 3:5 Stt 1:6-9 ^h 3:6 Stt 7:11-21, 2Pi 2:5 ⁱ 3:8 Sam 90:4 ^j 3:9 Hab 2:3, 1Ti 2:4

^k 3:10 1Te 5:2; Mat 24:29,35 ^l 3:12 Ais 34:4 ^m 3:13 Ais 65:17; Ais 66:22; Rev 21:1,27

ⁿ 3:15 Rom 2:4, 2Pi 3:9

Polta man kädēt u iminjirän yänpäj kudän tänpäj tamiŋkuko u udegän. ¹⁶ Poltä manbiŋam kubäkubä kudän täk täyak uwä man u nikekgän. Bureni, Pol täŋo manbiŋam ätu mebäri nadäna tumäkta pipiri täk täkamäj. Unita äma ätu bänep nadäk-nadäk kubägän nämo injirani, ba Anutu täŋo man burenita nämo nadäwä tumbanitä Pol täŋo man ätu yäpmäj äyänutpäŋ goret yäŋahäk täkaŋ, ba Anutu täŋo man ätuta täk täkaŋ udegän. Ude täk täkaŋ uwä paotta biŋam.

¹⁷ Upänkaŋ notnaye, kudän udewani kämi api ahäwek yäj uku nadäk täkaŋ unita injinta ket nadänpäj kuŋat täkot. Tänyäkŋarani äma, Anutu täŋo man tänpäwawani unitä täŋ-täkŋarani tänpäj man jopi täwerirä nadäkinikjin kehäromi u pewä putärewäpäŋ säkgämän itkaŋ u irepmitpäŋ wakiken äpmonerŋa! ¹⁸ Tänpäkaŋ Jesu Kristo u Ekäninin ba waki keriken nanik nimagurani. Unitä orakoraki tamik täyak unitäŋo mebäri, ba iniken täktäkita yänpäj-nadäk tänpäj nadäwä tumbäpäŋ kehäromigän kaŋ irut. Tänpäkaŋ wäp biŋam ärowani, peŋyäjek ikek ba inijoret man kudup Jesu Kristoken tärek-täreki nämo it yäpmäj kuk täyon. U bureni!

° 3:17 Mak 13:5,33, 1Ko 10:12 P 3:18 Jud 25

1 Jon

Bänep iron kädet kowata kowata tänpəŋ kuŋatta manbiŋam

Manbiŋam Irit ikek u kwawak ahəŋkuk

1 ^{1 a} Manbiŋam, irit kehäromi nitek unitəŋo mebärini yəŋahäk täkaməŋ. Manbiŋam u imaka u ba u nämo ahəŋirä itkuk. Manbiŋam unitä man yəŋirän nadəŋkuməŋ. U kuŋarirän dapunintä kaŋkuməŋ. Ba ketnintä imaka, iŋitpəŋ-nadəŋkuməŋ. ^{2 b} Irit kehäromi təŋo məhemi u kwawak ahəŋirän kaŋkuməŋo u yəŋahäk täkaməŋ. U Anutu Nankät itkumänopəŋ ahəŋ nimiŋkuko unitəŋo mani biŋam təwet täkaməŋ. ³ Täŋpəkaŋ nin Anutu Nan ba iniken Nanaki Jesu Kristo ukät bänep kubägän terak it täkaməŋ unita in nin yəpurärätkaŋ bok udegän kaŋ itna yəŋpəŋ mani biŋam təwet täkaməŋ. Imaka dapunintä kaŋkuməŋ ba jukunintä nadəŋkuməŋo upəŋ yəŋahəŋpəŋ təwet täkaməŋ. ^{4 c} Bureni-inik, bänep oret-oretnin tokŋek-inik pat nimitak u inken udegän tokŋek-inik pat tamiton yəŋpəŋ mani biŋam ŋo kudän täŋpəŋ tamikaməŋ.

Peŋyəŋek-kengän kuŋat täkäna

^{5 d} Jesutä manbiŋam yəŋahəŋirän nadəŋkuməŋo u təwet ahəkaməŋ. Uwä ŋode; Anutu uwä peŋyəŋek. Uken bipməŋ urani kubä nämoinik itak. ^{6 e} Unita nin Anutu-kät bänep kubägän tänpəŋ kuŋat täkaməŋ yəŋ yəŋkaŋ bipməŋ urani gənaŋ pen kuŋatnero uwä, mannin u bureni nämo, jopman yäne. Täŋkaŋ kädet bureni nämo iwatne. ^{7 f} Täŋpəkaŋ Anutu u peŋyəŋek unita nin peŋyəŋek-ken kuŋatpəŋä, äbot täŋpani notniyekät nin bəmopnin-ken bänep kubägän irit ahəŋpəŋ pat täyak. Ude kuŋaritna

^a 1:1 Jon 1:1-2,4, 1Jo 2:13-14 ^b 1:2 Jon 1:14 ^c 1:4 Jon 16:24 ^d 1:5 1Ti 6:16; Jem 1:17
^e 1:6 1Jo 2:4 ^f 1:7 Jon 3:21; Ais 2:5; Hib 9:14; Rev 1:5, 7:14

Anutu nanaki Jesu, unitäño nägäritä mominin kudup ärut-paktañ nimik täyak.

⁸ Tãñpäkañ äma kubätä momi nämo täk täyat yãñ yãweko uwä man bureni äma uken nämoinik parirän bãnepi jop yãñ-ikñarek. ⁹ Upãñkañ mominin Anutu iñamiken yãñhãnawä Anututä iniken yãñkehãromtak mani u iwatpãñ kãdet siwoñi ñode tãñ nimek; U mominin peñ nimipãñ momi tãño garok bãnepnin-ken pãtak u ärut-paktañ nimek. ¹⁰ Tãñpäkañ nin momi nämo tãñpani yãñ yãñpãñä Anutu u jopman yãwani yãñ yãne. Ba Anutu tãño man siwoñi nin bãnepnin-ken nämoinik irek.

2 ^{1h} Äpetnaye nanaknaye, intä momi nämo täneñta manbiñam ño kudãñ tãñ tamitat. Tãñ, in momi tãñpãñä ñode nadãneñ; Äma kubä Anutu iñamiken nin gãrak it täyak. Uwä äma siwoñi-inik, Jesu Kristo. ²ⁱ Tãñpãñ Kristo ini kumbuko uterak Anututä mominin peñ nimik täyak. Tãñpäkañ nintãñogãñ nämo, Jesu u komen äma kuduptagãñ tãño momi täga ärutpak täwek.

Anututa nadãñpãñä jide kuñaren?

³ Nin Anutu tãño бага man nadãñpãñ buraminero uwä, eruk nininta ñode täga nadãne; Bureni, nin Anututa nadãkamãñ yãñ täga nadãne. ^{4j} Tãñpäkañ, äma kubätä Näk Anututa nadãtat yãñ yãñkañ unitãño man kãdet siwoñi nämo iwareko uwä man bureni bãnepi-ken nämo parirän jopman yãwek. ⁵⁻⁶ Tãñ, äma ehutpãñ Anutu tãño man kãdet siwoñi iwat tãkañ unita ñode täga yãne; Äma u Anututa gãripi bureni-inik nadãk tãkañ. Tãñpäkañ äma kubätä näk Anutu-kãt kuñat tãkamãk yãñ yãweko uwä Kristotä kãdet täga u ba u täk tãñkuko udegãñ tãñpek. Unita nin udegãñ tãñpãñä nin kubãkubätä ñode täga nadãne; Bureni, näk Anutu-kãt kuñat tãkamãk yãñ nadãne.

^{7k} Nanaknaye, man kãdet kodakipãñ nämo täwetat. Nãmoinik, uwä biñam bian nadãñkuño u ba бага man pengãñ nadãñkuño upãñ täwetat. ^{8l} Bureni, man kãdet u biani upãñkañ kodaki. Unitãño bureni Jesu tãño irit kuñat-kuñariken kwawak ahãñirãñ kañkuñ ba in tãño irit kuñat-kuñatjinken udegãñ unitãño bureni kwawak ahãtak. Bureni-inik, peñyãñek burenitä äbãñpãñ bipmãñ urani iwat kirewayãñ täyak.

^{9m} Tãñpäkañ äma kubätä Näk peñyãñek gãnañ kuñat täyat yãñ yãñkañ noripak kubäta kokwawak nadãñpãñ kuñat täyak u bipmãñ urani-ken pen itak. ¹⁰ⁿ Tãñ, äma noriye nadãñ yãmikinik tãñpãñ bãnep iron kãdet iwat tãkañ uwä Anutu tãño peñyãñek gãnañ kuñat tãkañ. Ude kuñarirã imaka kubätä tãñpewãñ goret kubä täga nämo täneñ. ^{11o} Tãñpäkañ äma

⁸ 1:8 Sam 32:5; Snd 28:13 ^h 2:1 Hib 7:25, 9:24 ⁱ 2:2 Jon 1:29, 11:52; Kol 1:20, 1Jo 4:10,14
^j 2:4 1Jo 1:6,8 ^k 2:7 2Jo 5-6, 1Jo 2:24, 3:11 ^l 2:8 Jon 13:34; Rom 13:12; Jon 1:9
^m 2:9 1Jo 3:10,15, 1Jo 4:20 ⁿ 2:10 Jon 11:9; Rom 14:13 ^o 2:11 Jon 11:10, 12:35

noriyeta kokwawak nadäj yäpmäj kuŋat täkaŋ uwä bipmäj urani gänaŋ itkaŋ. Äma udewani uwä bipmäj urani gänaŋ itkaŋ dapuri itpipiŋpewän kadet upäj kuyat yäj nämo nadäwän tumäk täkaŋ.

^{12 p} Unita nanaknaye, Kristo täŋo kumäk-kumäki terak Anututä momijin peŋ tamiŋkuko unita man kudän ŋo täŋ tamitat.

^{13 q} Täŋpäj nanaye, in äma bian yäput peŋpäj itkukotä itak u nadän imikinik täk täkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäj tamitat.

Ba ämawebe gubaŋnaye, in Äma Wakikät ämik täŋpäj kehäromini yäpmäj äpuŋo unita man ŋo kudän täŋpäj tamitat.

Täŋpäj nanaknaye, in Nanta nadäkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäj tamitat.

¹⁴ Ba nanaye, in äma bian yäput peŋpäj itkukotä itak unita nadäkinik täk täkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäj tamitat.

E, ämawebe gubaŋnaye, in Anutu täŋo man bänepjin-ken itinik täyak unita kehäromijin nitek itkaŋ. Kehäromijin nikektä Satan täŋo kehäromini yäpmäj äpuŋo unita man ŋo kudän täŋpäj tamitat.

Nin kome täŋo gärip nämo iwatne

^{15 r} In imaka imakata kome ämawebetä gäripä nadäk täkaŋ udegän nämo nadäneŋ. Ba gäripjin kome täŋo tuŋum mebäri mebäri uterakgän nämo penenŋ. Täŋkaŋ äma kubätä kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba tuŋum unita gäripä nadäŋpeŋ kuŋareko uwä äma unita ŋode nadäne; U Anututa gäripä nämo nadäk täyak. ^{16 s} Täŋpäkaŋ kome täŋo tuŋum uwä ŋode; Bänep biani täŋo nadän gärip, yabängärip ba nininta nadäna ärowani täktäk. Imaka kuduŋtagän u kome täŋo biŋam, Anutu Nanken nanik nämo. ^{17 t} In nadäkaŋ? Kome ini ba kome täŋo tuŋum u kudup paot-inik api täneŋ. Upäŋkaŋ ämawebe Anutu täŋo gärip iwat täkaŋ uwä kadäni käreŋi, tärek-täreki nämo, pen api it yäpmäj äroneŋ.

Kristo täŋo iwan mäde ut yämine

^{18 u} Nanaknaye, kadäni pähap keräp täyak! Kadäni u keräp taŋirän Kristo täŋo Iwan pähap api ahäwek yäj nadänkuŋ. Eruk, mäyap ahänkuŋo itkaŋ unita kadäni keräp täyak yäj nadäk täkamäj. ^{19 v} Täŋpäkaŋ iwan uwä äbot täŋpani nin bämopnin-ken itkuŋopäj nibä kätänpeŋ kuŋkuŋ. Nibä kätänpeŋ kuŋkuŋo unita ŋode nadäkamäj; Uwä

^p 2:12 1Ko 6:11 ^q 2:13 1Jo 1:1 ^r 2:15 Rom 8:7 ^s 2:16 Rom 13:14; Jem 4:16, 1Pi 2:11
^t 2:17 Mat 7:21, 1Ko 7:31 ^u 2:18 1Pi 4:7; Mat 24:5,24, 2Jo 7 ^v 2:19 Apos 20:30, 1Ko 11:19

ninkät nanik nämo. Ninkät nanik bureni-inik tänpän yävänäku, äma uwä ninkät pen itkäne. Upänkaŋ kuŋkuŋo unita ŋode niwoŋärek täkaŋ; U ninkät nanik nämo.

²⁰ W Tänpäkaŋ iron, Kudupi Ämatä tamiŋkuko u inken itak unita in kudup man bureni nadäk täkaŋ. ²¹ Manbiŋam ŋowä man bureni täŋo mebäri täwetpäj täwoŋärekta nämo kudän täŋ tamitat. Nämo, in man bureni nadäwä tärewäpäj man burenitä jopman nämo pewän ahäk täkaŋ yäj nadäk täkaŋ. ²² x Eruk, jop manman yäwani u netä? Jop manman yäwani uwä man ŋode yäk täkaŋ; Jesu u äma Anututä bian iwoyänkuko wäpi Kristo u nämo yäj yäk täkaŋ. Äma man ude yäwani uwä Anutu ba Jesu Kristota mäde ut yämik täkaŋ. U Kristo täŋo iwan ubayäj. ²³ y Bureni-inik! Äma Nanakita mäde ut imik täkaŋ uwä Nani Anututa udegän täk täkaŋ. Täŋ, äma Nanakita nadäkinik täk täkaŋ uwä Nani Anututa udegän nadäk täkaŋ.

²⁴ Unita man bian nadänkuŋo u pen iyap taŋpäj iŋit täkot. In man bian nadänkuŋo ugän iwaräwä kadäni kadäni Anutu Nanak ba Nan inkät kentänpäj api kuŋatneŋ. ²⁵ z Tänpäkaŋ Kristotä imaka nimikta yänkehäromtak man yänkuko uwä ŋode; Irit kehäromi api tamet yäj yänkuk.

²⁶ Notnaye, äma ätutä in bänep nadäk-nadäkjin putärekta jopman täwet täkaŋ unita manbiŋam ŋo kudän tänpäj tamitat. ²⁷ a Ude täŋ tamik täkaŋ upänkaŋ Kristotä in Munapikpäj piŋ tabatkuk. Piŋ tabatkuko uwä inken pen irirän in nadäk-nadäk tägata nämo wäyäkŋek täkaŋ. Nämo, Munapiktä ini imaka kudup täwetpäj täwoŋärek täyak. Tänpäj man täwetpäj täwoŋärek täyak uwä jopi kubä nämo, bureniŋän. Unita Munapiktä täwetpäj täwoŋärek täyak udegän in Kristo-kät kentänpäj kuŋat täkot.

Anutu täŋo nanakiye bureni

²⁸ b Unita nanaknaye, äneŋi täwera nadäwut; In Kristo-kät kentänpäj kuŋat täkot. Udegän täŋ yäpmäj kuŋtängän Kristo kwawak ahäwayäj täyak-ken uken nin umun nämo api täne. Nämo inik, nin iŋamiken mäyäk ba nadäwätäk kubä nämo api täne. ²⁹ c Tänpäkaŋ in ŋode nadäk täkaŋ; Kristo u siwoŋi-inik. Ude nadäk täkaŋ unita ŋode imaka nadäk täkaŋ; Ämawebe mani buramiŋpäj siwoŋi kuŋat täkaŋ uwä Anututä bäyäj yepmaŋpani.

3 ¹ d Wisiknin! Nantä ninta nadäj nimiŋkuko u inide kubä! U nadäj nimikinik tänpäj wäpnin Nanaknaye yäj niwerani. Bureni-inik, nin

^w 2:20 1Ko 2:15, 1Jo 2:27 ^x 2:22 1Jo 4:3, 2Jo 7 ^y 2:23 Jon 5:23, 15:23, 1Jo 4:15, 5:1, 2Jo 9 ^z 2:25 Jon 3:15, 6:40 ^a 2:27 Jon 16:13 ^b 2:28 1Jo 3:2, 4:17 ^c 2:29 1Jo 3:7,10
^d 3:1 Jon 1:12-13; Jon 16:3

unitäño nanakiye-inik itkamäj. Upäjkañ komen ämatä Anututa nämo nadäk täkañ unita ninta udegän nämo nadäwä tarek täkañ. ^{2 e} Notnaye, nin apiño Anutu täño ironjiniye bureni itkamäj upäjkañ kämiwä jide api äworeñpäñ itne yäj ket nämo nadäk takamäj. Upäjkañ ñode nadäk takamäj; Kristotä kwawak ahäwayäj täko uken nin ini bumik api äworene. Bureni-inik, kadäni uken Jesu u jidewanipäj kwawakinik api kañpäñ nadäne. ³ Täñpäñ ämawebe Kristota itsämäk täkañ uwä, kädet wakiwaki täño garok mäde ut imiñpäñ pakigän kuñat täkañ, Kristotä paki, kuräki-inik it täyak ude.

⁴ Ämawebe momi täk täkañ uwä, Anututa ärowani täñ imik täkañ. Bureni, momi täktäktä Anutu täño бага man irepmit täyak. Ba ñode imaka nadäk täkañ; Kristo u mominin ärut täñpä kukta äpuk. ^{5 f} Täñpäkañ Kristo ini, momi kubä nämo. ^{6 g} Unita ämawebe Kristo-kät kentäñpäñ kuñat täkañ uwä momi täño kädet gwäk pimiñpäñ nämo iwat täkañ. Äma kubätä gwäk pimiñpäñ momi täkgän täkgän täñpayäj täko unita ñode yäne; U Kristo nämo kak täyak ba unita nämo nadäk täyak yäj nadäne.

^{7 h} Unita nanaknaye, äma kubätä yäj-täkñatpäñ kädet goret kubä terak tämagureko unita watä ket itneñ. Kristo u siwoñi-inik, unita Kristo ude kañ itnayäj nadäñpäñä kädet siwoñigän iwatneñ. ^{8 i} Täñpäkañ yäpüt peñpäñ äma waki Satantä momi täñkukotä pen täñ yäpmäj äbatak. Unita äma gwäk pimiñpäñ momi täk täkañ uwä Satan täño nägät moräk. Upäjkañ Anutu täño nanaki u mebäri ñodeta äpuk; Satantä epän waki täk täyak u peñ awähutta äpuk.

^{9 j} Täñpäkañ Anutu täño nanakiye bureni uwä momi täkgän täkgän nämo täk täkañ. Nämoinik, Anututä iniken mebäri äma udewani bänepi-ken pewän ahäjirän Anutu täño nanakiye bureni ahäjkuño unita momi kädet täga nämo iwatneñ. ¹⁰ Unita äma netätä Anutu täño nanakiye bureni ude itkañ ba netätä Satan täño nanakiye ude itkañ yäj nadäna yäjpäñ ñode yabäjñpäñ-nadäneñ; Äma kädet siwoñi nämo iwat täkañ uwä Anututa biñam nämo. Ba äma äbot täñpani ätuta iron kädet nämo täñ yämik täkañ uwä Anutu täño nanakiye nämo.

Iron kädet bureni täño man

^{11 k} Manbiñam bian-inik nadäjkuño uwä ñode; Nin iron kowata kowata täne. ^{12 l} Ude täñkañ Ken täño kädet nämo iwatne. Ken uwä äma wakita biñam itpäñ iniken noripaki-inik kumäj-kumäj utkuk. Kentä noripaki mebäri imata utkuk? Uwä ñode; Ken u täktäki waki. Täñpäkañ noripaki täño täktäki uwä siwoñi.

^e 3:2 2Ko 3:18; Plp 3:21 ^f 3:5 2Ko 5:21, 1Pi 2:22-24, 1Jo 2:2 ^g 3:6 Rom 6:1-2,14, 1Jo 3:9
^h 3:7 1Jo 2:29 ⁱ 3:8 Jon 8:44 ^j 3:9 1Jo 5:18 ^k 3:11 Jon 13:34 ^l 3:12 Stt 4:8

^{13 m} Unita notnaye, komen ämatä iwan täñ tamiñirä nadäwätäk täñpäj nämo kikñutneñ. Imata, u iron kädet nämo iwat täkañ unita. ^{14 n} Upäjkañ nin äbot täñpani notniye nadäj yämikinik täk takamäj unita bureni ñode nadäk takamäj; Nin kumäj-kumäj kädet irepmiñpäj iritta biñam takamäj. Täñpäkañ äma iron kädet nämo iwat täkañ uwä kumäkta biñam pen itkañ. ^{15 o} Bureni-inik! Äma noripakta kokwawak täñpeñ kuñat täkañ uwä Anutu iñamiken äma kumäj-kumäj däpani ude it täkañ. Täñpäj äma udewanita ñode nadäkamäj; Äma kumäj-kumäj däpmäk täkañ uwä irit kehäromita biñam nämo.

^{16 p} Iron kädet bureni uwä ñode kañpäj nadäk takamäj; Kristotä ninta yäjñpäj komi nadäkta nadäwätäk nämo täñpäj iniken gupi iniñ kireñjuk. Ude täñ nimiñkuko unita nin udegän äbot täñpani notniyeta yäjñpäj gupnin iniñ kirekta nämo bitnäne. ^{17 q} Unita äma tuñum ikektä äbot täñpani noripaki kubä imaka u ba unita wäyäkñeñirän kañkañ butewaki nadäjñpäj nämo täñkentäj imeko uwä jide täñpäj bänep iron Anutu-ken nanik bänepna-ken itak yäj nadäwek? ^{18 r} Unita nanaknaye, nin notniyeta nadäkinik takamäj yäj menin-tägän jop nämo yäne. Nämo inik, nin bureni-inik nadäj yämiñpäj iron bureni u kwawak pena ahäneñ.

¹⁹ Ude täñkañ nininta ñode täga nadäne; Nin man bureni-iniktä bäyan niñmañpani yäj nadäne. Ude nadäjkañ Anutu iñamiken täñumun-umun terak nämo kuñatne. Nämo inik, bänepnintä bätakigän itpäñ Anutu iñamiken säkgämän kuñatne. ²⁰ Unita bänepnin kubäkubätä Anutu iñamiken goret täyan yäj niweräwä ñode nadäne; Anutu imaka kudup nadäwän tärewani unitä bänepnin täño nadäk-nadäk nadäwän tärek täkañ.

^{21 s} Täñpäkañ bänepnin kubäkubätä goret täyan yäj nämo niweräwä Anutu iñamiken nadäwätäk ikek nämo, täga kuñatne. ^{22 t} Ude täñkañ mani buramiñpäj gäripini iwat takamäj unita imaka kubäta yäjapiñitna nadäj nimik täyak. ^{23 u} Täñpäj man miñi niwet täyak uwä ñode; Nanaki Jesu Kristo unita nadäj imikinik täñpäj iron kowata kowata täneñ, peñ niwetkuko udegän. ^{24 v} Täñpäkañ ämawebe mani buramik täkañ uwä Anutu-kät kowat kwasikorän täñpäj kuñat täkañ. Täñkañ nin udegän täñitna Munapik Anututä peñ nimiñkuko unitä ñode niwoñärek täyak; Anutu ninkät kentäjñpäj itkamäj.

Profet jopi-jopita watä ket itneñ

4 ^{1 w} Notnaye, äma ätutä Anutu wäpi terak man u ba u yäjahäjñpäj täwet täkañ u bäräñeñ bureni yäj nämo nadäneñ. Nämo inik, man

^m 3:13 Mat 5:11-12; Jon 5:18-19 ⁿ 3:14 Jon 5:24, 1Jo 2:11; Mat 5:21-22 ^o 3:15 Rev 21:8
^p 3:16 Jon 13:1; Gal 1:4, 1Te 2:8 ^q 3:17 Lo 15:7 ^r 3:18 Jem 2:15-16 ^s 3:21 Hib 4:16
^t 3:22 Mat 21:22 ^u 3:23 Jon 6:29, 13:34 ^v 3:24 Rom 8:9, 1Jo 4:13 ^w 4:1 Mat 7:15, 1Jo 2:18, 2Jo 7, 1Te 5:21

u Anutu-ken nanik ba kubäken nanik yäj nadäkta ket yäjpäñ-nadänej. Nadäkañ? Apiño, profet jopi-jopi komeni komeni kudup it morekañ. Unita man bureni ba man jopi niwetkañ yäj ket nadäna yäjpäñjä ñode nadänej; ^{2x} Äma ätutä man bureni ñode yäk täkañ; Jesu Kristo, Anututä ämawebeniye täñkentäj yämikta bian iwoyäjnkuko u äma äworeñpäñ kome terak kuñatkuk. Eruk, äma man ude yäjahäk täkañ uwä Anutu-ken nanik, Anutu täño Munapik ikek yäj nadänej. ^{3y} Täñ, äma Jesuta ude nämo yäk täkañ uwä Anutu-ken nanik nämo, Munapik bureni ikek nämo. Nämoinek, äma udewanitä man yäjahäk täkañ uwä Kristo täño Iwan unitäño nadäk-nadäki ugänpäj yäjahäk täkañ. Täñpäkañ Kristo täño Iwan u api ahänej yäj mani biñam bian nadäjkuño uwä kome terak ño uku ahäjkuño itkañ.

^{4z} Nanaknaye, in Anututa biñam täñpäñ bänepjin täñkehärom täñpäñ profet jopi-jopi u nämo nadäj yämiñpäñ yärepmitpäñ itkañ. Imata, Munapik inken itak unitäño kehärominitä kome äma täño mähemi, äma waki unitäño kehäromini irepmitak. ^{5a} Täñpäkañ profet jopi-jopi uwä kometa biñam unita mani uwä kome terakta biñamgän. Mebäri unita kome ämatä juku peñpäñ mani nadäk täkañ. ^{6b} Upäjkañ ninäwä Anutu-ken nanik unita ämawebe Anututa nadäkinik täk täkañ uwä mannin nadäj nimik täkañ. Täñ, äma Anututa biñam nämo itkañ uwä mannin nämo nadäj nimik täkañ. Mebäri uterak äma man niwetta äbäk täkañ unitäño bänep nadäk-nadäki täga yäpmäj danine. Äma udewanitä nintäño man nadäj nimineño uwä man bureni yäjahäwani yäj nadäne. Täñ, nintäño man nämo nadäj nimineño uwä man jop manman yäwani yäj nadäne.

Iron kädet bureni u Anutu-ken nanik

^{7c} Notnaye, bänep iron kädet bureni-inik u Anutu-ken nanik unita äbot täñpani ämawebe in bänep iron kowata kowata täñpeñ kuñatneñ. Ämawebe bänep iron kädet bureni iwata täkañ uwä Anututä bäyañ yepmañpani ba Anutu täño mebäri nadäkañ. ^{8d} Anutu ini bänep iron mähemi unita ñode nadäne; Äma bänep ironi nämo uwä Anututa bureni nämo nadäkañ. ^{9e} Täñpäkañ Anututä bänep ironi kwawak niwoñärenkuko uwä ñode; Nanaki Jesu uterak irit kehäromita biñam täñput yäj nadäjpäñ Nanaki tepi kubägän kome terak ño tewän äpuk. ^{10f} Bureni-inik, bänep iron täño mebäri-inik uwä ñode; Nintäjukun Anututa nadäj imikinik nämo täñkumäj. Nämo! Anututä jukun ninta nadäj nimikinik täñpäñ mominin ärut täñpän kukta nadäjpäñ Nanaki iniñ kireñkuk.

^x 4:2 1Ko 12:3 ^y 4:3 1Jo 2:18, 2Jo 7 ^z 4:4 Mat 12:29, 1Jo 5:4-5 ^a 4:5 Jon 15:19

^b 4:6 Jon 8:47 ^c 4:7 1Jo 2:29 ^d 4:8 1Jo 4:16 ^e 4:9 Jon 3:16 ^f 4:10 Rom 5:8-10, 1Jo 2:2

^{11 g} Notnaye, bureni, Anututä iron pähap ude täñ nimiñkuko unita äbot täñpani notniyeta udegän nadäñ yämikinik täne. ^{12 h} Nadäkañ? Äma kubätä Anutu nämoinik kañkuko upäñkañ nin notniye kowat nadäñ imän täk takamäñ unitä kwawak ñode niwoñäretak; Anutu u ninkät itkamäñ, ba Anutu-ken nanik bänep iron kädet bureni-inik u ninken itinik täyak.

^{13 i} Anututä iniken Munapiki nimiñkuko uterak bureni ñode nadäkamäñ; Anutu ninkät irirän nin udegän Anutu-kät it takamäñ. ^{14 j} Täñpäkañ Nanintä komen ämawebe yäpätägakta Nanaki iniñ kireñkuko u kañkumäñ. Kañkumäño unita mani biñam u yäñahäk takamäñ. ^{15 k} Unita ämawebe nadäkinikitä Jesu u Anutu täño Nanaki yäñ nadäñpäñ yäñahäk takäñ unita ñode nadäk takamäñ; Anututä ämawebe ukät irirän ämawebe u udegän Anutu-kät it takäñ. ^{16 l} Täñpäkañ Anututä ninta nadäñ nimikinik täk täyak u bureni-inik yäñ nadäñpäñ bänepnin täñ-kehäromtak takamäñ.

Bureni-inik, Anutu u bänep iron kädet täño mäheми. Unita ämawebe bänep iron kädet bureni u iwat takäñ uwä Anutu-kät it takamäñ yäñ nadäneñ. Ba Anututä ninkät itinik täk täyak yäñ nadäneñ. ^{17 m} Nadäkañ? Anututä bänep iron käderi bänepnin-ken pewän ahäk täyak u iñit-inik täñpäñä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni pähap uken Anutu iñamiken nadäwätäk ikek nämö täga api itne. U mebäri ñodeta; Kome terak ñoken Jesu täño kädet kuroñ iwat takamäñ unita. ¹⁸ Täñpäkañ Anutu täño bänep iron kädet tokñeñpäñ pat täyak-ken umun kubä nämö itak. Imata, bänep iron kädet säkgämän unitä umun iwat kirek täyak. Upäñkañ umun täño mebäri uwä ñode; Kowata waki käwep api kañ-ahäwet yäñ nadäk takäñ unitä täñpewän umun pähap nadäk takäñ. Unita ñode nadäkamäñ; Äma umun ude täk takäñ uwä Anutu täño bänep iron kädet bänepi-ken pat imikinik nämö täyak. Nämoinik!

¹⁹ Täñpäkañ iron kädet iwat takamäñ u mebäri ñodeta iwat takamäñ; Anututä jukun nadäñ nimikinik täñkuko unita. ²⁰ Unita äma kubätä Näk Anututa gäripi-inik nadätat yäñ nadäñkañ noriyeta kokwawak nadäñpäñ kuñat täyak uwä jopman yäwani. Noripak dapuritä käwani unita gäripi nämö nadäñkañ jide täñpäñ Anutu dapuritä nämö käwani unita gäripi nadäwek? Nämoinik! ^{21 n} Täñpäkañ Jesutä jukuman ñode nimiñkuk; Äma kubätä Anututa gäripi nadäñpäñä äbot täñpani noriyeta udegän nadäñ yämek.

^g 4:11 Mat 18:33 ^h 4:12 Jon 1:18, 1Jo 2:5-6 ⁱ 4:13 2Ko 1:22, 1Jo 3:24 ^j 4:14 Jon 3:17
^k 4:15 1Jo 5:5 ^l 4:16 1Jo 4:8 ^m 4:17 1Jo 2:28 ⁿ 4:21 Mat 5:44-45; Mak 12:29-31

Anutu täjo nanakita nadäj imikinik man

5 ^{1°} Ämawebe Jesu u äma Anututä ämawebeniye täñkentäktä bian iwoyäwani wäpi Kristo ubayäj nadäkinik ude täk täkañ uwä Anutu täjo nanakiye bureni, Anututä ini bäyawani. Unita ämawebe Anutu Nanta gäripi nadäk täkañ uwä Nan täjo nanakiyeta udegän gäripi nadäj yämik täkañ. ²Täñkañ nin Anutu täjo nanakiyeta gäripi nadäk täkamäj yäj jop täga nämo yäne. Nämo, Anututa gäripi nadänpäj mani buraminero uyaku ude täga yäne. ^{3°} Bureni, Anututa gäripi nadänpäjä, mani buramine. Täñkañ nintä Anutu täjo jukumani u täga iwatnañi. U bäräpi nämo. ^{4°} Unitäjo mebäri ñode; Ämawebe Anutu täjo nanakiye bureni-inik itkañ u kuduptagän kome täjo kehäromi yäpmäj äpäktä kehäromi nitek itkañ. Täñkañ kehäromi uwä nadäkiniknin. Unitä kome täjo kehäromi yäpmäj äpäk täkamäj. ^{5°} Eruk, netätä kome täjo kehäromi täga yäpmäj äpneñ? Ämawebe Jesu u Anutu täjo Nanaki yäj nadäkinik ude täk täkañ u.

^{6°} Jesu Kristo uwä äma, ume ba nägät ikek äbuko u. Ume nikekgän nämo äbuk. Ume ba nägät ikek unitä äbuk. Ude täñjirän Munapik, man bureni yäjahäwani unitä Man u bureni yäj yänpäj yäjahäk täyak. ⁷Ude unita imaka yaräkubätä Jesu täjo mebäri yäjahäk täkañ. ^{8°} Yaräkubä uwä ñode; Munapik ini, ume, ba nägät. Tänpäkañ yaräkubä uwä yäjmeham-meham tänpäj Jesu täjo mebärini kubägän yäjahäk täkañ. ^{9°} Tänpäkañ ämatä man yäjirä nadäj yämik täkañ. Upäñkañ Anutu u Anutu unita man bureni yäjahäk täyak. Täñkañ man bureni uwä äma täjo man irepmit morek täyak. Man bureni u Nanakita yäjahäk täyak. ^{10°} Unita äma Anutu täjo Nanakita nadäkinik täk täkañ uwä man bureni, Anututä yäjahäk täyak u bänepi-ken itinik täk täyak. Täñ, äma, Anutu täjo man unita nadäkinik nämo täk täkañ uwä Anutu uwä jopman yäwani yäj nadäk täkañ.

¹¹Täñkañ man bureni uwä ñode; Anututä irit kehäromita biñam nipmanpäñ itkamäj. Tänpäkañ irit kehäromi unitäjo mähemi u Nanaki ubayäj. ^{12°} Ämawebe Nanaki-kät kwasikotpäj kuñat täkañ uwä irit kehäromita biñam täk täkañ. Täñ, ämawebe Nanaki-kät nämo kwasikotpäj kuñat täkañ uwä irit kehäromita biñam nämo täk täkañ. Nämoinik!

° 5:1 1Jo 4:15 ° 5:3 Jon 14:15,23-24, 2Jo 6; Mat 11:30 ° 5:4 Jon 16:33 ° 5:5 Rom 8:37, 1Jo 4:4 ° 5:6 Jon 1:29-34 ° 5:8 Jon 15:26 ° 5:9 Jon 5:32-37; Jon 8:18 ° 5:10 Gal 4:6
 ° 5:12 Jon 3:36

Jukuman ätu

13^x Ämawebe Anutu täño Nanakita nadäkinik täk täkañ, inta man kudän ño mebäri ñodeta kudän täñpäj tamitat; Inä irit kehäromita biñam täkamäj yäj nadäwut yäjpäñ manbiñam ño kudän täñpäj tamitat. 14^y Täñpäkañ nin ñode nadäkamäj; Nin imaka Anututä gäripi nadäk täyak unita yäjapinawä, u bureni api nadäj nimek. Ude nadäk täkamäj unita Anutu dubiniken kuñkañ imaka kubä yäjapikta nämo umuntäne. 15 Nämo! Kadäni kadäni yäjapiñitna nadäj nimik täyak. Unita ñode bureni nadäkamäj; Imaka u ba unita yäjapik täkamäj uwä bureni nimik täyak.

16^z Täñpäkañ gäk äbot täñpani notkapak kubätä momi kumäkta biñam ikek nämo udewani täñjirän kañpäñä täñkentäj imikta Anutu-ken yäjapiwen. Yäjapiñiri Anututä momini peñ imiñpäñ irit säkgämän imek. Äma momi geñita biñam nimek udewani täk täkañ unita nämo yäyat. Nadäkañ? Momi kumäkta biñam ikek kubägän itak unita äma momi u täñpani täñkentäj imikta Anutu-ken nämo yäjapiwen. 17 Kädet wakiwaki u kudup momi ubayäj. Täñ, momi ätu kumäkta biñam nimek nämo.

18^a Nin ñode nadäkamäj; Anutu täño nanakiye burenitä gwäk pimiñpäñ momi nämo täk täkañ. Nämoinik, Anutu täño Nanaki Jesutä watäni it yämiñjirän Täñpäwak Mähemitä äma u täga nämo däpek. 19^b Täñpäwak Mähemitä kome pähap ño kañiwat täyak upäñkañ ninä Anututa biñam bureni itkamäj yäj nadäk täkamäj. 20^c Täñkañ ñode nadäk täkamäj; Anutu täño Nanakitä äbä nadäk-nadäknin täño yäma dät nimiñkuko unita Anutu Bureni-inik it nimitak yäj nadäk täkamäj. Täñpäñ Anutu Bureni ba Nanaki Jesu Kristo-kät kwasikotpäñ kuñat täkamäj. Uwä Anutu Bureni-inik, Irit Tärek-täreki nämo unitäño mähemi.

21^d Unita nanaknaye, in anutu jopita mäde ut yämiñpäñ yabäj umuntañ päñku injingän it täkot. Ugän.

^x 5:13 Jon 20:31 ^y 5:14 Jon 14:13, 16:23, 1Jo 3:21-22 ^z 5:16 Mat 12:31 ^a 5:18 1Jo 3:9; Jon 17:5 ^b 5:19 1Jo 4:6 ^c 5:20 Jon 17:3 ^d 5:21 1Ko 10:14

2 Jon

Yän-yäkŋarani äma nämo täŋkentän yämine

^{1a} Watä ämajin näkä webe pähap yäpmän daniwani gäk ba äpetkaye nanakaye inta man ŋo kudän täŋpän tamitat. Näk nadän tamikinik täk täyat. Täŋpäkaŋ näkŋagän nämo. Ämawebe man bureni-inik nadänpän bänepi-ken pek täkaŋ u bok nadän tamikinik täk täkamän. ²Man bureni unitä täŋpewän not ude täŋpän itkamän. Man bureni uwä bänepnin-ken pätak ba pen api pat yäpmän kwek.

³Eruk, Anutu Nan ba nanaki Jesu Kristo unitäŋo orakoraki ba butewaki ba bänep pidämtä bämopnin-ken pen kaŋ it yäpmän ärowän. It yäpmän äronirän man bureniŋän nadänpän Anutu täŋo bänep iron teragän it täkäna. ^{4b}Tägagämän kubä nadätat! Man bureni-inik Nantä kaŋ iwarut yänpän peŋ niwetkuko u äpetjiye nanakjiye ätutä buramiŋpän yäpmän kuŋat täkaŋ. Manbiŋam ude nadänpän bänepnatä oretoret pähap nadäk täyat. ^{5c}Unita webe pähap, man kudupi nämo gäwerayän. Nämo, bian mebäri-ken umunitä nadän yäpmän äbäk täŋkumäŋo ugänpän gäwerayän. Uwä ŋode; Äbot täŋpani ämawebe nin bänep iron täktäk kowata kowata täŋpän kuŋat täkäna. ^{6d}Täŋpäkaŋ bänep iron kädet täŋo mebäri u ŋode; Nin Anututa gäripi-inik nadänpänä unitäŋo mani buramine. Unita äneŋi yäkgän täŋpa; Man yäput peŋpän ŋode nadänkuŋo udegän iwat täkot; Bänep iron täktäk kädet iwatpän kuŋat täkot.

^{7e}Nadäkaŋ? Yän-yäkŋarani äma mäyap it yäpmän kukaŋ. Äma udewani Jesu Kristo äma äworeŋpän ahänkuko unitäŋo manbiŋam ut täkaŋ. Äma udewaniwä yän-yäkŋarani äma ba Kristo täŋo iwan ubayän. ⁸Unita äma udewaniwä täŋ-täkŋat-pewä Ekäni täŋo kädet iwatpän gwäki yäpmäktapiäni täk täŋkuŋo u paot tamekta nadänjit nadänjit kuŋat täkot.

^a 1:1 1Pi 5:1, 3Jo 1 ^b 1:4 3Jo 3 ^c 1:5 1Jo 2:7, 3:11 ^d 1:6 1Jo 5:3 ^e 1:7 1Jo 4:1-3

Pen ude täj yäpmäj kuŋarirä Anututä kowata gwäki ärowani pähap api tamek. ^{9f} Täjpäkaŋ äma Jesu Kristo täŋo manbiŋam säkgämän nämo inŋitkaŋ iniken nadäk yäpurärätpäj yänjahäk täkaŋ, äma udewanita ŋode nadäneŋ; Anututa biŋam nämo itkaŋ. Täŋ, äma Jesu täŋo manbiŋam ugänpäj pen inŋtpäj yäpmäj kuŋat täkaŋ uwä Nan ba Nanakitä äma ukät bok it täkaŋ yän nadäk täkot. ^{10g} Täjpäkaŋ äma kubätä inken kuŋpäŋ Jesu u äma äworeŋpäŋ kome terak kuŋatkuk yän man siwoŋi ude nämo täwetpäŋ täwoŋärewayän täko uwä not täŋ imiŋpäŋ yotjin-ken nämo yänŋikŋat yäpmäj äroneŋ. ¹¹ Täŋ, in kubätä äma udewanita not täŋpäŋä jop manman yäwani täŋo noripaki yän nadäkot.

^{12h} Nanaknaye, man mäyap täwerayän nadätat upänkaŋ mäyap nämo kudän täŋ tamayän. Ärewayän nadätat unita kadäni ärewayän täyat uken man yänpäŋ-nadäk kaŋ täna. Ude täŋpäŋ bänep oretoret bureni api nadäne. ¹³ Eruk, yäpmäj daniwani notkapak unitäŋo äperiye nanaktä bänep täga man täwetkaŋ ŋo. Ugän.

^f 1:9 1Jo 2:23 ^g 1:10 Efe 5:11, 2Te 3:6 ^h 1:12 3Jo 13-14

3 Jon

Äbot tänpäni man bureni yänahäk täkaŋ ugänpän täŋkentän yämine

1^a Äbot tänpäni täŋo watä äma näkä notnapak Gaius Gäka man ŋo kudän tänpän gamitat. Man bureni bok nadäk täkamäk unita Gäka Gäripi-inik nadätat. 2 Notnapak, bänep nadäk-nadäkka täga itak udegän gup Käda käyäm tänpentawä. Säkgämän kaŋ kuŋat yän nadänpän Anutu-ken yänapik täyat. 3^b Notniye ätutä äbä Gäka manbiŋam ŋode näwetkuŋ; Man bureni nadäkinik tänpän buramiŋpän yäpmän kuŋat täyak yän näwetkuŋ. Ude näwerä nadänpän bänepnatä säkgämän kubä nadäŋkut. 4 Nadätan? Äpetnaye nanaknaye man bureni täŋo Kädet iwat täkaŋ, manbiŋam u nadänpän bänep täga ärowani-inik nadäk täyat.

5 Notnapak, Gäk äbot tänpäni notkaye Gäkŋa-kät it täkaŋ ugänpän nämo täŋkentän yämik täyan, äbot tänpäni kudupi ätu imaka, bok täŋkentän yämik täyan. Kädet uwä tägagämän! 6^c Äma kudupi täŋkentän yämiŋkuno unitä äbot tänpäni ŋo iŋamiken Gäkŋo iron Kädet u yänahänkuŋ. Unitä äma uwä inken äneŋi äbä itkaŋ eruk äneŋi kunayän täŋirä bian täŋkentän yämik täŋkuno udegän täŋkentän yämi yäpmänkaŋ kuneŋ, Anututä ini Gäripi nadäk täyak ude. 7^d Äma uwä Ekäni täŋo wäpi yäpmän kuŋatnayän nadänpänä Anututa nadäkinik nämo tänpäni-ken moneŋ tuŋumta nämo yänapik täkaŋ. 8 Unitä äma udewaniwä täŋkentän yämiŋpänä man bureni täŋo epän bok tänpäni ude äworeneŋ.

9 Näk äbot tänpäni ämawebeta man ätu kudän tänpän yämiŋkuro upänkaŋ Diotrepestä intäjukun äma ude ira yänpän nin täŋo man nämo nadäk täyak. 10 Unitä näkä inken äreŋpänä unitäŋo mebäri kwawak api

^a 1:1 2Jo 1 ^b 1:3 2Jo 4 ^c 1:6 Tai 3:13 ^d 1:7 1Ko 9:12,15

yāḡahāwet. Uwā ninta jopman yāḡpāḡ nibek täyak. Täḡkaḡ uḡān nämo. Äbot täḡpani notniye kome ätuken nanik äreḡirä ini nämo täḡkentāḡ yāmiḡkaḡ ätutä täḡkentāḡ yāmiḡta udegān yāḡiwät tak täyak. Ba täḡkentāḡ yāmiḡirä in äbot täḡpani nämo yāḡ yāwetpāḡ yāwat kirek täyak.

^{11 e} Unita notnapak täḡagāmān, ḡähä kädet waki udewani nämo iwaren. Nämo inik! Kädet täḡagān iwät täyi. Äma kädet täḡagān täk täkaḡ uwā Anutu-ken nanik. Täḡ, äma kudān waki täk täkaḡ uwā Anututa nämo inik nadäk täkaḡ. ^{12 f} Täḡpākaḡ ämawebe kudup Demitriusta nadāwä säḡgāmān täḡpāpāḡ unitāḡo manbiḡam yāḡahäk täkaḡ. Ba Anutu täḡo man burenitä Demitrius täḡo täktäki imaka, yāḡahäk täyak. Ba nin udegān, imaka säḡgāmān täk täyak unitāḡo manbiḡam yāḡahäk täkamāḡ. Täḡkaḡ nin jopman nämo yäk täkamāḡ. Nämo, intä nintawä u man bureniḡān yāḡahāwani yāḡ nadäk täkaḡ.

^{13 g} Man mäyap ḡäwerayāḡ nadätat upāḡkaḡ mäyap nämo kudān täḡpāḡ ḡamayāḡ. ¹⁴ Imata, näk kadāni käronḡi nämo itkaḡ ḡäkken ärekta nadätat unita kadāni uken ärewakaḡ man yāḡpāḡ-nadäk kaḡ täda. ¹⁵ Eruk, bānepka kwikinik iton. Täḡkaḡ notkaye näkkät ḡo itkamāḡ nintä oretoret man ḡäwetkamāḡ. Täḡ, ḡäkä notnaye ḡäkkät itkaḡ unita udegān oretoret man kaḡ yāwet.

^e 1:11 1Jo 3:6-10 ^f 1:12 Jon 19:35 ^g 1:13 2Jo 12

Jut

Yän-yäkŋarani äma täño jop manmanta jukuman

¹ Näk wäpna Jut, Jesu Kristo täño epän watä ämani, ba Jems täño noripaki u. Näkä ämawebe Anututä tämagurani inta yänpän manbiŋam ŋo kudän täñ tamitat. Anutu Nan inta nadän tamikinik täk täyak. Ba Jesu Kristo ini-tägän inta watä it tamik täyak. ² Unita Anutu täño butewaki, bänep pidäm ba bänep iron intä terak tokŋej päton.

Anututa iwan täppani täño man

³ Eruk notnaye bureni-inik, näk pengän Anututä nin ba in bok waki keri-ken nanik nimagutkuko unitäño man ätu kudän täppän tamikta gäripi nadänkut. Upänkaŋ apiño man kubäpän kudän täñ tamikta bänepnatä peŋ näwetak. Man u ŋode; Nadäkinik kädät Anututä niwoŋärenkuko u iwantä tänpä wanepo udeta weŋkirek-kirekta pidäm täppän kaŋ irut. Nadäkinik kädät u iniken ämawebenyeta yämiŋkuko uwä äma kubätä uterak man kodaki kubä yäpurärätñaŋi nämo ba man moräki kubä yäpmän tākŋenaŋi nämo. ⁴ Nadäkaŋ? Äbot täppani nin gänaŋ äma ätu mebärini kábop peŋkaŋ nin yäpurärätpäŋ itkaŋ. Anututä iniken man terak äma udewanitä kowata waki yäpmäkta bian yäntärenkuk. Äma udewani uwä Anututa mäde ut imiŋpäŋ kädät wakiwaki tāk tākaŋ. Ude täŋkaŋ ŋode yäk tākaŋ; Anutu u iron mähemi unita kädät waki täga tāk täne yäk. Kowata waki nämo api nimek yän yäk tākaŋ. Kädät ude tāk tākaŋ uwä Anutu täño iron unitäño mebäri yäpmän äyänutpäŋ täppäwak tākaŋ. U Jesu Kristo, nintäño Intäjukun Ämanin ba Ekäninin kubägän unita mäde ut imik tākaŋ.

⁵ In Ekäni täño mebäri nadäkaŋ u. Bian Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagutkukopän äma mäde ut imiŋkuŋo u täppän waŋkuŋ. Inä

^a 1:1 Mat 13:55 ^b 1:2 2Pi 1:2 ^c 1:3 1Ti 1:18 ^d 1:4 Gal 2:4, 2Pi 2:1 ^e 1:5 2Pi 1:12, 1Ko 10:5

manbijam uwä nadäkaŋ upäŋkaŋ inken udegän ahäŋ tamekta man ŋo intä nadäŋpäŋ iŋitpeŋ kuŋatta äneŋi täwetat. ^{6f} Ba kubä pen ŋode; Aŋero Ekänitä epän wäp biŋam yäŋ yämani u irepmitkaŋ täŋpäŋ iniken komeni kujat peŋpeŋ kuŋkuŋo unita Anututä yäwat kireŋkuk. Yäwat kireŋpäŋ aŋero uwä yentä pädat täŋpäŋ tärek-täreki nämo yepmaŋkuko bipmäŋ urani-inik gänaŋ itkaŋ. U itkaŋ Ekänitä manken yepmaŋpäŋ yäpmäŋ danikta kadäni pähap unita itsämäŋkaŋ. ^{7s} Ba bian yotpärare yarä wäpi Sodom Gomora, ba yotpärare u dubini-ken dubini-ken nanik unitä kädet aŋero unitä täŋkuŋo udegän täŋkuŋ. U kädet waki-wakiinik täŋpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri ämatä nämo tänaŋi wakiinik upäŋ täŋkuŋ. Ude täŋkuŋo unita Anututä kädäp mebet tärek-täreki nämo u gänaŋ yepmaŋkuk. Anututä ude täŋkuko uwä ämawebe kuduŋtagäntä kaŋpäŋ nadäŋkaŋ umuntäneŋta ude uwä täŋkuk.

^{8h} Upäŋkaŋ äma käbop käbop äbot täŋpani nin gänaŋ äpmoŋkuŋo uwä kädet udegän iwät täkaŋ. Däpmonken mebäri mebäri täŋkaŋ uterak iwätpäŋ irit kuŋat-kuŋariken kädet wakiinik ämatä nämo tänaŋi u pewä ahäk täkaŋ. U Ekäninin unita ärowani täŋ imiŋpäŋ aŋero Anutu täŋo epmäget kudän ikek kunum gänaŋ itkaŋ u yäniŋ wärät täkaŋ. ⁹ⁱ Ude täk täkaŋ uwä goret-inik täk täkaŋ. Unita aŋero täŋo intäjukun äma wäpi Maikelta nadäwut. Unitä Moses täŋo komegupta Satan-kät man yäŋpäŋ wädäŋ ehätkümano uwä inita nadäwän äpani täŋpöpäŋ äma waki u yäŋärok man nämo iwetkuk. Nämo inik, jop ŋode iwetkuk; Kowata Ekänitä ini-tägän api gamek yäŋ iwetkuk.

^{10j} Täŋpakaŋ äma waki nin yäpurärätkuŋo uwä ude nämo nadäk täkaŋ. Nämo, imaka u ba unitäŋo mebäri nämo nadäwä tumäk täkaŋ u iniŋ wärät täkaŋ. Uwä tom bumik, nadäk-nadäki nämo. Gupi täŋo nadäk-nadäk ugän iwatta nadäk täkaŋ. Kädet ude täk täkaŋ unitä irit kuŋat-kuŋari täŋpänwak täkaŋ. ^{11k} Wära! Äma udewani komi api nadäneŋ! U äma biani wäpi Ken unitäŋo kädet ugän iwät täkaŋ. Ba äma kubä wäpi Balamtä kädet goret täŋkuko ude, gwäki yäpmäk-tagän nadäŋkaŋ kudän waki ba täga, tägagän täneŋ. U goret täk täkaŋ. Ba Anututa ärowani, Koratä täŋpäŋ paotkuko udegän täŋpäŋ api paotneŋ.

^{12l} Täŋpakaŋ kadäni kadäni in äbot täŋpani ämawebetä bänep kubägän äŋnak-äŋnak käbeyä täk täkaŋ-ken äma uwä bämopjin-ken penta it täkaŋ. Upäŋkaŋ initagän nadäŋkaŋ äŋnak-äŋnak jopi kubä yäŋpäŋ mäyäk-kät nämo, kädet mebäri mebäri terak täŋ-urukuruk täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ unita Anutu iŋamiken bänep kubägän äŋnak-äŋnak käbeyä uwä täŋpawak täkaŋ. Uwä gubam iwän bureni nämo tak

^f 1:6 2Pi 2:4,9 ^s 1:7 Stt 19:1-25, 2Pi 2:6,10 ^h 1:8 2Pi 2:10 ⁱ 1:9 Dan 10:13,21; Dan 12:1, 2Pi 2:11; Rev 12:7; Sek 3:2 ^j 1:10 2Pi 2:12 ^k 1:11 1Jo 3:12, 2Pi 2:15; Nam 16:1-35

^l 1:12 2Pi 2:13,17; Ese 34:8

täyak udewani, mänittä jop piäj äreyäj täjnpän kuk täkañ ude bumik. Ba uwä päya, bureni wädäk-wädäk kadäni-ken bureni nämo wädäjirä mähemitä dät mañpä kuk täkañ udewani bumik. Uwä gupi bok mäjoni bok kumbani. ^{13^m} Äma udewani mäyäki nämo. Kädet wakini u ume tokätpäj porarak gägäni-ken täjnpäj pek täkañ udewani. Ba guk käderi siwoñi nämo iwatkañ jopjop kuñat täkañ udewani. Äma udewani unitawä Anututä kome bipmäñ urani-inik, tärek-täreki nämoken päñku itneñta yäñtäreñ yämani.

^{14-15ⁿ} Täjnpäkañ Adam täño tawañken nanik äma ekäni kubä wäpi Enok unitä äma udewanita bian-inik profet man ñode yäñkuk; Ket nadäwut! Ekäni añeroniye jirañ-kät ämawebe kuduptagän manken yepmakta api ämneñ. Äbäñpäñ Ekäni unitä ämawebe mani nämo iwatkañ kädet ini gäripi nämo nadäk täyak u täjnpäni unita, ba momi ämatä Anututa yäñärok man iwet täkañ unita kowata komi api yämek. ^{16^o} Äma udewani uwä kadäni kadäni imaka mebäri mebäri ahäj yämiñirä kokwawak täjnpäj yäñburu-buru terak yäñpäñ-yebek man yäñ ittäj kuk täkañ. Ba iniken nadäk kädet waki ugän iwarän täjnpäj gup yäpmäj ärokärok täk täkañ. Täjnpäj yäñgärip-gärip yäñ-yäkñat-pewä ämatä täñkentäj yämäpäñ gäripini tärek täkañ.

Bäneñjin täñkehärom tañpäñ itneñ

^{17^p} Täjnpäkañ notnaye bureni-inik, in imaka ahäwayäj täyak unita Ekäninin Jesu Kristo täño aposoroniyetä yäñahäwani unita juku pineñ. ^{18^q} U ñode täwetkuñ; Tärektärek kadäni bämopi-ken yäñärok man yäwani ämatä ahäñpäñ itpäñ Anutu mäde ut imiñkañ iniken gärip terak api kuñatneñ. ^{19^r} Äma udewanitä äbot täjnpäni täjnpewä duñwek täkañ. U Kudupi Munapik ikek nämotä kome täño gärip ugän iwatpäñ täk täkañ.

^{20^s} Upäñkañ notnaye bureni-inik, in kadäni kadäni nadäkinik täga Anututä tamiñkuko uterak yengämä pewäpäñ nadäkinikjin u kehäromitä kehäromi-inik kañ ahäj tamän. Täñkañ Munapik täño kehäromi terak yäñapik man yäneñ. ²¹ Anutu inta nadäj tamikinik täk täyak unita in dubini-kengän itpäñ irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa iniñ kirewut. Ude täñkañ kadäni kadäni Ekäni Jesu Kristotä butewakini kwawak pewän ahäwäpäñ irit kehäromi tamayäj täyak unita itsämneñ.

²² In äma nadäkiniki kehäromi nämo unita butewaki nadäj yämiñpäñ täñkentäj yämineñ. ^{23^t} Äma udewani ätuwä kädäpta biñam täkañ unita bäräneñ äneñ yämagutneñ. Ba äma ätutawä kädet wakini udegän täñpet yäñ nadäñpäñ umunkät umunkät butewaki kudän terak yämagutneñ.

^m 1:13 2Pi 2:17; Ais 57:20 ⁿ 1:14 Stt 5:21-24; Lo 33:2; Mat 25:31 ^o 1:16 2Pi 2:10,18
^p 1:17 2Pi 3:2 ^q 1:18 2Pi 3:3 ^r 1:19 1Ko 2:14 ^s 1:20 Kol 2:7, 1Te 5:11 ^t 1:23 Amo 4:11;
 Sek 3:2; Rev 3:4

Upəŋkaŋ nadəŋ gərip təŋpəŋ momi kədet wakiwaki tək təkaŋ unita nadəwə tarəki-inik kaŋ təŋput.

Anutu iniŋ oretna

24^u Anututə inta watə säkgämän it tamiŋirän in təŋyabək terak nämo mäneŋta kehäromi pat imitak. Unitə təŋtəkŋat pəŋku tepmaŋpän momi kubəkät nämo, siwoŋi-inik, bənep oretoret terak, peŋyəŋek mähemi ini dubini-ken api itneŋ. 25^v U kubə-tägän Anutu bureni-inik itak. Unitägän Jesu Kristo təŋo epäni terak waki kerik-ken nanik nimagurani. Unita Ekäninin wəpi ugənpəŋ oraŋ imik təkəna! Uwə nintəŋo intəjukun äma ärowani-inik, ba imaka imaka päke ŋonitəŋo intəjukun-inik. Wəp biŋam, ba kehäromi ba peŋyəŋek tərek-təreki nämo it imitak. Bian ude itkuko unitə apiŋo udegän itak. Ba kämi udegän api it yəpməŋ ärowek. U Bureni.

^u 1:24 Plp 1:10, 2Pi 3:14 ^v 1:25 Rom 16:27, 2Pi 3:18

(Revelesen)

Kwawak Iwoŋärewani

Kristo uwä intäjukun äma bureni kehäromi nitek it täyak

Yänkwawatak man

1 ^{1^a} Man ŋowä bian käbop itkukopän Jesutä yänkwawa taŋkuk. Tänpäkaŋ imaka kadäni keräpigän itkaŋ ahäкта yäwani u epän ämaniye yänpän-yäwoŋäreкта Anututä Jesu kwawak iwoŋärenkuk. Iwoŋärewänkaŋ Jesutä imaka u aŋeroni iwet-pewän äpä epän ämani Jon näk näwetpän näwoŋäreк täŋkuk. ² Ude tänjirän Anutu täŋo man ba Jesu Kristo täŋo yänkwawatak man kaŋpän nadänkuro u näkä nadäkinik tänpän mani biŋam yänahänkut. ^{3^b} Tänpäkaŋ imaka manbiŋam ŋo terak kudän täwani ahäкта Anututä yänkuko u keräp täyak unita ämawebetä nadäкта äma man ŋo daniŋpän yäwet täyak uwä säkgämän it täyak. Ba ämawebe man kudän täwani ŋo nadänpän bänepitä iyaptak täkaŋ u imaka, säkgämän it täkaŋ.

^{4^c} Eruk, näk Jon, Esia komeken äbot täŋpani 7 inta man kudän ŋo täyat. Anutu itkukotä itak ba pen api it yäpmän ärowek u, ba munapik ^{7^d} Anutu iŋamiken itkaŋ u, ba Jesu Kristo unitä oraŋ tamiŋirä bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. ^{5^e} Tänpäkaŋ Jesu Kristo uwä Anutu täŋo manbiŋam bureni siwoŋigän yänahäwani. Unitägän kumbani-ken nanik

^a 1:1 Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 ^b 1:3 Rev 22:7,10 ^c 1:4 Kis 3:14-15; Rev 1:8, 3:1; Rev 4:5,8, 5:6; Rev 11:17, 16:5; Ais 11:2 ^d 1:4 Munapi 7ta yäyak uwä man wärani. Juda ämatä imaka säkgämän kudupi kuräki kumänikek unita namba 7 yän yäk täŋpani. Unita Munapik 7 itkaŋ ŋo u Munapik inigän inigän nämo. U Kudupi Munapik kubägan unitäŋo kehäromi ba täktäk siwoŋi u uwäk täyak. ^e 1:5 Jon 18:37; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 3:14, 17:14, 1Jo 1:7, 4:10

akukakuk täŋo äma intäjukun-inik itak. Ba komeni komeni äma ärowani itkaŋ unitäŋo äma ärowani-inik pähap kubä ugän. Täŋkaŋ ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ nägäritä momi täŋo topmäk-topmäkken nanikpäŋ pit nimiŋkuk. ^{6f} Pit nimiŋpäŋ irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ nani Anutu täŋo bämop äma ude kuŋatpäŋ watä epän täŋ imineta nipmaŋkuk. Unita Jesuken epmäget kudän ba kehäromi u pen it yäpmäŋ äroton! U bureni. ^{7s} Dapun täkot! Jesu gubam terak äbayäŋ täyak!

Äbäŋirän ämawebe kuduŋtagän dapuritä api käneŋ. Täŋkaŋ butewaki! Äma Jesu iŋitpäŋ päip bohantä yäputkuŋo, äma u imaka bok api käneŋ. Kaŋkaŋ komeni komeni äma mebäri mebäritä konäm butewaki api täneŋ. Man u bureni-inik api ahäwek!

^{8h} Ekäni Anututä ŋode yäyak; Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Täŋpämerek näkä itkurotä itat ba api it yäpmäŋ ärowet yäk.

Kudupi Munapiktä Jon magätukuk

⁹ⁱ Eruk, näk notjinpak Jon, Jesu Kristo wäpi terak ninin buap ude itkamäŋ yäŋ täwetat. Näk täŋkentäŋpäŋ komi bok nadäk täkamäŋ. Ba täŋkentäŋpäŋ Anutu täŋo äbot ude itpäŋ kome ŋonitäŋo bäräpita nämö umuntaŋkaŋ Jesuta itsämäk täkamäŋ. Täŋpakaŋ näk Anutu täŋo man yäŋahäk täŋkuro unita ba, Jesu täŋo mebäriŋi yäŋkwawa taŋkuro unita nepmäŋitpäŋ Patmos kome gwägu bämopi-ken ŋo nepmaŋpäŋ komi epän namiŋkuŋ. ¹⁰Eruk ittäŋgän Ekäni kadäni pähapken Kudupi Munapiktä näk magäriŋän nadäŋkut. Mädenaken man mämä taŋi, womat ude bumik ahäŋirän ŋode nadäŋkut; ¹¹Imaka kaŋpäŋ nadäwayäŋ täyan u kudän täŋpäŋ äbot täŋpani yotpärare 7 uken itkaŋ unita pewi kut yäk. Yotpärare 7 uwä wäpi ŋode; Efesus, Smena, Pegamum, Taiataira, Sadis, Firadelfia, Laodisia.

Jontä Jesu kaŋkuk

¹²Täŋpakaŋ näk äma man näwetkuko u käwa yäŋkaŋ äyänutkut. Äyänutpäŋ topän säkgämän golpäŋ täŋpani 7 udepäŋ yabäŋkut. ^{13j}Täŋpakaŋ topän 7 u bämopi-ken äma kubä käroŋ wädäŋirän kaŋkuro uwä Äma Bureni-inik täŋo iŋam dapun bumik kaŋkut. Äma uwä tek käroŋi tewän wädäwäpäŋ meran golpäŋ täŋpanipäŋ kupäŋi-ken meran täŋkuk. ^{14k}Täŋkaŋ gwäki pujiŋ kudup uwä paki-inik, gubam paki, ba

^f 1:6 1Pi 2:5,9; Rev 5:10, 20:6 ^g 1:7 Mat 24:30; Jon 19:34-37 ^h 1:8 Rev 1:4, 15:3;
Rev 21:6, 22:13 ⁱ 1:9 Rev 6:9 ^j 1:13 Dan 7:13, 10:5 ^k 1:14 Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18,
19:12; Rev 14:2

notek pujiŋi ude. Täŋpäŋ dapuriwä kädäp mebet udewani. ¹⁵E, kuroŋiwä kuräki-inik, ägo wabiwani. Ba mani kotäk uwä ume maŋtapmak mämä ude bumik. ¹⁶^l Täŋpakaŋ keru bure kädätä guk 7 ude yepmäŋitkuk. E, meni-ken nanik päip, meni kukŋi kukŋi päraŋi-inik kubä äbä itkuk. Täŋkaŋ iŋami dapun edap bämop täŋkaŋ ijik täyak udewani bumik ijiŋ-yäŋeŋjirän kaŋkut.

¹⁷Näk ude kaŋpäŋä kuroŋi-ken maŋpäŋ yäpa äpmonŋpäpän kumbanitä-yän patkut. Ude täŋjira keru bure kädätä näkä terak peŋpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk umuntäweno. Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba irit mäheŋi näk yäk. ¹⁸^m Unita nadätan? Näk kumäŋpäŋ akuŋkuro unitä api it yäpmäŋ ärowet. Täŋkaŋ kumäk-kumäk ba geŋi waki unitäŋo yäma dätdät ba yäma ukät-ukät täŋo mäheŋi näk. ¹⁹ⁿ Täŋpakaŋ gäk imaka apiŋo ahäŋjirä yabätan u, ba kämi ahäkta yäwani yabäwayän täyan u kudup kaŋ kudän tä yäk. ²⁰^o Täŋ, gäk ketna bure kädätä guk 7 yepmäŋ irira yabäno u, ba topän golpäŋ täŋpani 7 yabäno unitäŋo mebari gäwera nadä; Topän 7 u äbot täŋpani 7 u. Täŋpäŋ udegän guk 7 u äbot täŋpani unitäŋo aŋeroniye 7 u yäk.

Efesus komeken äbot täŋpanita man

2 ¹^p Eruk äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Efesus nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma guk 7 u keru bure kädätä yepmäŋitkaŋ topän golpäŋ täŋpani 7 u gänaŋ kuŋarani unitä inta ŋode yäyak; ²^q Näk täktäkjin ba komi epänjin yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba bäräpi gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋatpäŋ äma wakiwaki täŋpanita gaŋani nadäk täkaŋ u imaka, tabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba ŋode imaka tabäŋpäŋ-nadäk täyat; Äma ätutä nin aposoro yän jop yänjirä in jop manman unitäŋo mebari kawä täreŋkuk. ³Ba in näka yänpäŋ kehärom taŋpäŋ komi kadäni käroŋi nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo kwitak täkaŋ.

⁴In kädät tägatäga ude täŋkuŋo upänkaŋ ŋode unita nadänjira täga nämo täyak; Yäput peŋpäŋ nadäkinik täŋkuŋo kadäni uken näka gäripi pähap nadänkaŋ iron kädät iwatkunŋo apiŋo udegän nämo täk täkaŋ. ⁵^r Unita bian siwoŋi kuŋatkuŋo unita juku piŋpäŋ bänepjin äyänutkaŋ kädät pengän iwatkunŋo u äneŋi kaŋ iwarut. Täŋ, bänepjin nämo sukurenayän täŋo uwä näkä äreŋpäŋ intäŋo topän uwä api täyomägaret. ⁶^s Täŋpakaŋ imaka kubä täŋjirä nadäwa täga täyak uwä ŋode; Näk Nikolas ämaniye täŋo kädetta taräki nadäk täyat intä unita udegän taräki nadäk täkaŋ.

¹ 1:16 Hib 4:12; Rev 1:20; Rev 2:12,16; Rev 19:15,21 ^m 1:18 Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 ⁿ 1:19 Rev 1:1 ^o 1:20 Rev 1:16, 2:1; Rev 3:1 ^p 2:1 Rev 1:16,20 ^q 2:2 Rev 2:19; Rev 3:1,8,15, 1Jo 4:1 ^r 2:5 Rev 2:16,22; Rev 3:3,19 ^s 2:6 Sam 139:21

7^t Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot tänpäni yäwetak ño juku peñpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmän äpayän täko uwä irit päya täño mujipi, Anututä epänken nanik u nakta api nadän imet yäk.

Smena komeken äbot tänpäni man

8^u Eruk äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Smena nanik äbot tänpäni täño añeronita man ñode kudän tä;

Äma intäjukun-inik ba mäden-inik it täyak, ba kumäñpän kodak tañkuko unitä inta ñode yäyak; 9^v In komi bäräpi nadänkañ ämawebe iñamiken äma äpäni-inik, jopi jäwäri ude it täkañ u tabänpän-nadäk täyat. (Upänkañ in jäwäri nämo, tuñum pähapjin nitek.) Tänpäkañ näk nadätat, Juda äma ätutä wäpjin yäpmän äpäkta sära man täwet täkañ. Täñ, Juda äma uwä Juda äma bureni nämo, u Satan täño äbot. 10^w Tänpäkañ mäden, imaka ahän taminayän täkañ unita nämo umuntäneñ. Nadäkañ? Satantä nadänjirän inken nanik ätu yämagut päñku komi yotken yepmanayän täkañ. Ude tänayän täkañ uwä intäño nadäkinikjin täñyabäkta kepma 10 ude api ahän tamek. Upänkañ kumän-kumän tadäpnayän täkañ unita nämo umuntäneñ. Nämo, Anutu täño man iyap tañpän ehutpäñ pen yäpmän kuñarirä irit kehäromi täño epmäget kudän api tamet.

11^x Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot tänpäni yäwetak ño juku peñpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmän äpayän täko uwä kumäk-kumäk namba 2 uwä api irepmirek yäk.

Pegamum komeken äbot tänpäni man

12^y Man ude yänpän äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Pegamum nanik äbot tänpäni täño añeronita man ñode kudän tä;

Äma päip meni kukñi kukñi pärañi-inik yäpmän kuñat täyak unitä inta ñode yäyak; 13^z Intä kome it täkañ unitäño mebäri nadätat. Kome uken Satantä intäjukun-inik it täyak upänkañ in wäpna biñam iñit-inik tänpän kuñat täkañ. Satan täño kome uken man buramik ämana wäpi Antipas uwä kumän-kumän utkuño upänkañ nadäkinikjintä näka äwo nämo yänkuñ. 14ª Tänpäkañ täktäkjin ätuta nadäwa täga nämo täk täyak uwä ñode; In bämojpjin-ken

^t 2:7 Stt 2:9; Rev 22:2,14,19 ^u 2:8 Rev 1:17 ^v 2:9 2Ko 11:14-15; Jem 2:5; Rev 3:9

^w 2:10 Mat 10:28, 2Ti 4:8; Jem 1:12; Rev 3:11 ^x 2:11 Rev 20:14, 21:8 ^y 2:12 Ais 49:2; Rev 1:16 ^z 2:13 Rev 3:8 ^a 2:14 Nam 22:1-24:25; Nam 25:1-2; Nam 31:16, 2Pi 2:15

Balam täŋo kädet iwarani ätu itkaŋ. Balam u nadäkaŋ. U Balaktä Isrel nanik peŋ yäwet-pewän waki kädet iwatneŋta iwetpän iwöŋäreŋ täŋkuk. Waki kädet uwä anutu jopi nadäŋ yämiŋpän anutu jopita ärawa täŋpani täŋo ketem naŋkuŋ, ba kubokäret kädet iwatkuŋ. ¹⁵Täŋpakaŋ udegän, in bämopjin-ken Nikolas täŋo kädet iwarän täwanitä itkaŋ. ¹⁶Unita in bäneppjin äyänurur. Bäneppjin nämö äyänutnayän täŋo uwä näk bäräŋek ahän tamiiŋpän mena päraŋi unitä äma udeyani iwan api täŋ yämet.

^{17^b}Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämö pewän putärewnäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmän äpayän täko uwä ketem käbop nanik wäpi mana upän api ima näŋpek. Ude täŋpän mobä paki kubä terak wäpi kodaki kudän täŋpän api imet. Täŋpakaŋ wäpi kodaki uwä mäheŋi-tägän kaŋpän nadäk api täŋpek yäk.

Taiataira komeken äbot täŋpanita man

^{18^c}Eruk man ude yänpän äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Taiataira äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Anutu täŋo nanaki, dapuri kädäp mebet udeyani nitek ba kuroŋi kuräki-inik, ägo wabiwani nikektä inta ŋode yäyak; ¹⁹Täktäkjin kudup yabänpän-nadäk täyat. Ba bäneŋ iron täŋjit, nadäkinik ikek kuŋarit, ba bäräpi gänaŋ gwäk pimiiŋpän kuŋat täkaŋ u kudup tabänpän-nadäk täyat. Ba ämawebe-ken täŋkentäk mebäri mebäri täŋ yämik täkaŋ u imaka, yabänpän-nadäk täyat. Bureni, kädet tägatäga bian täk täŋkuŋo u yärepmiŋpän apiŋo säkgämän-inik täk täkaŋ.

^{20^d}Upänkaŋ näk ŋode unita nadänjira täga nämö täyak; In webe ärowani wäpi Jesebel u nadän imiiŋpän jop kaŋkaŋ irirä näk profet yän jop yäk täyak. Jop man ude yäwetpän ämanaye yän-yäkŋat-pewän kubokäret täŋjit anutu jopi nadän yämiŋpän anutu jopita ärawa täŋpani täŋo ketem nak täkaŋ. ²¹Ude täŋjirä webe unitä bänepi äyänutta itsämän yäpmän äbut. Ude itsämburopän bänepi nämö äyänutpän kubokäret kädet mäde ut imikta nämö yäyak. ²²Unita näk webe u täŋpewa komi api nadäwek. Ba äma, webe ukät epän waki täk täkaŋ unitä webe u mäde nämö ut iminayän täŋo uwä komi wakiinik api ahän yämek. ^{23^e}Täŋpän äperiye nanak kumän-kumän api däpet. Ude täŋjira äbot täŋpanitä näka ŋode api nadäneŋ; U bäneŋ nadäk-nadäknin kudup nibänpän nadäwän tärewani yäk. Ba

^b 2:17 Kis 16:4,14-15; Jon 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 ^c 2:18 Rev 1:14-15

^d 2:20 1Kn 16:31, 2Kn 9:22; Rev 2:14 ^e 2:23 Sam 7:9; Jer 11:20; Jer 17:10, 2Ti 4:14; Rev 20:12-13

nin äma kuduhtagän täktäknin täjo kowata api däpmäj tärewek yäj api nadänej.

²⁴Täjnpäkaŋ Taiataira nanik äbot täjpani in ätutä webe unitäjo jopman u mäde ut imiŋkuŋ. Ba äma ätu Nin Satan täjo nadäk käbop nanik u iwat täkamäj yäj yäk täkaŋ äma udewanita mäde ut yämik täkaŋ. Eruk inta äneŋi bäräpi kubä nämo api tamet. ^{25^f} Täjnpäj ŋode kaŋ täjput; Kädet täga yäpmäj kuŋat täkaŋ ugänpäj injinik täjnpäj yäpmäj kuŋarirä äneŋi api äbet. ^{26-27^g} Täj, äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täjo kehäromi yäpmäj äpayäj täko uwä guŋ ämata intäjukun it yämikta näkä kehäromi api imet.

Ude täjira mana buramiwut yäjnpäj käbotinik däpmäj käräpmit täkaŋ ude pärip-päriptä api däpmäj käräpimerek yäk. Sam 2:9

Kehäromi, äma udewanita yämayäj täyat uwä kehäromi Nanatä namiŋkuko udegän. ^{28^h} Kehäromi u yämiŋpäj guk pähap wäpi äbäyänek u imaka, api yäniŋ kirewet. ²⁹Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täjpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Sadis komeken äbot täjpanita man

3 ^{1ⁱ} Eruk man ude yäjnpäj äma unitä ŋode näwetgän täjnkuk; Sadis nanik äbot täjpani täjo aŋeronita man ŋode kudän tä; Äma Anutu täjo Munapik 7 u ba guk 7 u yäpmäj kuŋat täyak unitä inta ŋode yäyak; Näk täktäkjin kudup yabäjnpäj-nadäk täyat. Ämatä tabäjirä kodaki bumik kuŋat täkaŋ upäjkaŋ bänepjin kumbani. ²Unita in däpureŋpäj nadäkinikjin täpuri itkaŋ kumbayäj täyak u äneŋi täjnewä kodak täjnpäj kehäromi niked kaŋ irut. Nadäkaŋ? Täktäkjin Anutuna inamiken käwa nämo tägak täyak. ^{3^j} Unita imaka tamiŋpäj taniŋ kirewani ba täwetpäj täwojärewani unita äneŋi juku piŋpäj yäpmäj kuŋatpäj bänepjin äyäjurur. Täjnpäkaŋ nämo kikiŋuräwä näkŋa iwantä-yäj api tädot tamet. Näkŋo kadänina nämo nadäjirä api tädot tamet.

^{4^k} Täjnpäkaŋ Sadis äbot täjpani in ätu itkaŋ uwä tekjin kome täjo garok nämo yäpurä ijiŋkuŋ. Äma udewani unita nadäwa täga täk täyak unita äma udewani tek paki täjkaŋ näkkät bok api kuŋatne. ^{5^l} Nadäkaŋ? Äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täjo kehäromi yäpmäj äpayäj täko uwä tek paki udewani iniŋ kirewa täjnpäj kuŋarirän irit kehäromi täjo wäpi tawaŋ terak wäpi

^f 2:25 Rev 3:11 ^g 2:27 Rev 12:5 ^h 2:28 Rev 22:16 ⁱ 3:1 Rev 1:4,16, 2:2 ^j 3:3 Rev 2:5, 1Te 5:2 ^k 3:4 Jud 23 ^l 3:5 Mat 10:32; Luk 10:20

nämo api awähuret. Nämo inik, wäpi u Nana-kät aŋeroniye iŋamiken api yänahäwet. ⁶Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Filadelfia komeken äbot täŋpanita man

⁷ Eruk man ude yänpän äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Filadelfia nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä; Imaka bureni täŋo mähehi, äma kudupi unitä Devit täŋo ki yäpmän kuŋatpän yäma däärirän äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba yäma yäput pipiŋirän äma kubätä äneŋi dätnaŋi nämo. Unitä inta ŋode yäyak; ⁸ Näk täktäkjin yabänpän-nadäk täyat. Täŋpäkaŋ näk yäma dät tamŋkuro ŋo äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba intäŋo kehäromijin täpuri-inik pat tamitak u nadätat. Kehäromijin täpuri upänkaŋ ehutpän manna biŋam yäpmän kuŋatpän näka äwo nämo yänkuŋ. ⁹ Unita ŋode nadäwut; Satantä äbotken nanik äma ätutä Nin Juda äma yän yäk täkaŋ upänkaŋ Juda äma bureni nämo, udewani peŋ yäwetpewa inken äbänkaŋ gukut imäpmok api täŋ tamineŋ. Ude täŋpän inta nadän tamikinik täk täyat u api nadäwä täreneŋ. ¹⁰ Täŋpäkaŋ komi bäräpi gänaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpän näka kwikinik itsämbut yän man täwetkuro u bureni iwat täkaŋ. Unita ämawebe komeni komeni uken kadäni waki ahäwayän täko uwä inken nämo ahäwekta api peŋpipiwet. Täŋkaŋ kadäni waki uwä ämawebe kuduŋtagän api tänyabäwek.

¹¹ Täŋpäkaŋ kadäni käreŋi nämo itkaŋ pengän api ärewero unita imaka iŋitkaŋ u nämo pewä putärewek. Ude tänayän täŋo uyaku epmäget kudän inta biŋam iwoyäwani u äma kubätä täga nämo api täyomägarek. ¹² Nadäkaŋ? Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmän äpayän täko uwä Anutuna täŋo kudupi yot kujat kehäromi kubä ude api tewet. Tewekaŋ äma u kudupi yot uken api it yäpmän ärowek. Täŋpäkaŋ äma uterak Anutuna täŋo wäpi api kudän täwet. Ba Anutuna täŋo yotpärare, wäpi Jerusalem Kodaki kunum gänaŋ Anutuna-ken nanik äpäk täyak unitäŋo wäpi, ba näkŋaken wäpna kodaki äma uterakgän api kudän täwet. ¹³ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

^m 3:7 Ais 22:22 ⁿ 3:8 1Ko 16:9; Rev 2:2 ^o 3:9 Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23; Ais 60:14
^p 3:10 Luk 21:19, 2Ti 2:12 ^q 3:11 Rev 2:10,16 ^r 3:12 Ais 62:2, 65:15; Ese 48:35; Rev 14:1, 21:2

Laodisia komeken äbot tänpanita man

14^s Man ude yänpän äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Laodisia nanik äbot tänpanti täño aŋeronita man ñode kudän tä;

Man bureni mähemi-inik, kubä-yän kubä-yän nämo tänpanti unitä imaka kuduŋtagän Anututä pewän ahänkuŋo unitäño mähemi-inik it täyak. Unitä inta ñode yäyak; 15-16^t Näk täktäkjin kudup yabänpän-nadäk täyat. Irit kuŋat-kuŋatjin uwä ume udewani. In ume kekeki ude kuŋarirä nänpa gäripi nämo tänpäkaŋ mena-ken nanik aŋeŋ mäba-kunayän täyat ño! In ume säkgämän, mäniri-inik ude nämo kuŋat täkaŋ, ba ume komi-inik ude nämo kuŋat täkaŋ. Mäniri-inik ude kuŋatneŋ, ba komi-inik ude kuŋatneño uyaku täga nadäwet. Upänkaŋ in ude nämo kuŋat täkaŋ!

17^u Täñkaŋ in ñode yäk täkaŋ; Nin tuŋum äma yän yäk täkaŋ. Imaka imaka mäyap yäpumaño unita säkgämän itkaŋ imaka kubäta nämo wäyäknek takamän yän nadäk täkaŋ. Upänkaŋ ude nämo! In mebärijin nämo nadäwä tumäk täkaŋ. Näkä tabänjira äpani-inik, jopi jäwäri ude kuŋat täkaŋ, ba dapunjin tumbani, moränjinik kuŋat täkaŋ. 18^v Unita jukuman kubä ñode täwera nadäwut; In näkken gol moneŋ säkgämän u yäpmanpän tuŋumjin nikek täkot. Ba näkken tek paki suwanpän yäpmankaŋ mäyäkjin kaŋ tänpipi-wut. Ude täñkaŋ dapunjin yäpätägakta marasin näkken suwanpän dapunjin-ken ärutkaŋ dapun säkgämän kaŋ ijiwä tumbut.

19^w Nadäkaŋ? Ämawebe nadän yämikinik täk täyat unitäño irit kuŋat-kuŋari yäpä-siwontakta komi yämiñit, yabän yänpän yäwetpän yäwoŋäreŋ täk täyat. Unita inä ehutpän kehärom taŋpän bänepjin äyänurut. 20^x Tänpäkaŋ näk yäma terak kwäpkwäp yäpuritat ño nämo nadäkaŋ? Eruk, äma kubätä manna nadänpän yäma dät namayän täko uwä, unitä yot gänaŋ äronpän itpän ukät ketem bok api näde. 21^y Ba äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täño kehäromi yäpman äpayän täko uwä näkkät wäpnek biŋam ikek bok itta api nadän imet. U nanatä nadän namiñkuko udegän api nadän imet. Näk komi epän täntängän iwan täño kehäromi yomägatkuŋo unita Nankät wäpnek biŋam ikek bok itta nadän namiñkuk. 22^z Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot tänpanti yäwetak ño ket nadäwut yäk.

^s 3:14 Rev 1:5, 19:11; Kol 1:15 ^t 3:15 Rom 12:11; Rev 2:2 ^u 3:17 Hos 12:8, 1Ko 4:8; Luk 12:21 ^v 3:18 Ais 55:1; Jem 2:5; Rev 3:5, 4:4; Rev 16:15 ^w 3:19 1Ko 11:32; Rev 2:5
^x 3:20 Jon 14:23, 1Jo 2:24 ^y 3:21 Mat 19:28

Kunum gänaŋ Anutu iniŋ oretkuŋ

4 ^{1z} Imaka kudup u yabäŋpäŋ-nadäŋkuro u punin terak dapun täŋpäŋ kaŋkut; Kunum gänaŋ yäma kubä tumäŋjirän. Kaŋ irira man kotäk, womat mämä bumik pengän nadäŋkuro unitägän äneŋi ahäŋkaŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk päbä imaka ahäkta yäwani ŋo gäwojärewa ka yäk. ^{2a} Ude yäŋjirän uterakgän Munapiktä magäŋirän kaŋkut; Kunum gänaŋ äma ärowani täŋo mäŋjirani bägup kubä itkuko uterak äma kubä maŋjirän. ^{3b} Maŋjirän kaŋkuro uwä gweŋi gämäni bok bumik ägo wabiŋ irirän. Täŋpäkaŋ maŋit irani u gwäki terakä gämok wära kudän säkgämän-inik unitä yewa täŋkuk. Gämok wära uwä mobä gweŋi ägo wabiwani bumik. ^{4c} Täŋpäkaŋ maŋit irani u it gwäjiŋkuŋo uwä maŋjirani bägup äneŋi 24tä itkun. Täŋpäŋ maŋjirani bägup 24 uterak äma ekäni 24tä maŋit äyänutkuŋ. Äma 24 uwä tek paki-inik yamäŋpäŋ gwäki-ken äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän, golpäŋ täŋpani niked unitä itkun. ^{5d} Eruk maŋjirani bägup bämopi-ken itkuko u gänaŋ yäpä ba iromäŋ mämä pähap ahäŋ irirän iŋam dädän-ken topän mebet 7 ude ijiŋkuŋ. Topän mebet 7 u Anutu täŋo munapik 7 u. ^{6e} Ude kaŋpäŋ äneŋi, maŋjirani bägup u iŋam dädän-ken gwägu säkgämän, kwawanigän, jjiwä tumäŋ-kuk.

Ude täŋkaŋ maŋjirani bägup dubini-ken kukŋi kukŋi imaka kuŋat-kuŋat ikek yaräbok-yaräboktä itkun. U uwä iŋami käda ba mädeni käda dapuri nikedgän. ⁷Kubä uwä laion udewani. Kubäwä bulimakau ämani bumik. Kubäwä äma iŋam dapun bumik. Kubäwä säŋ piäŋ kuŋat täkaŋ udewani. ^{8f} Imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u piri 6 nikedgän. Ba gupi kudup, ba jiroki-ken imaka, dapuri nikedgän. Unitä kepma bipani, tärek-täreki nämo ŋode yäk täkaŋ;

Ekäni Anutu täŋpämerek, u kudupitä kudupitä kudupi-inik. Itkukotä itak. Unitägän api irek.

^{9g} Täŋpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä irit mähemä mäŋjirani bägup säkgämän terak it täyak u oraŋ imiŋpäŋ iniŋ orerit, bänep täga man iwerit täk täkaŋ. ^{10h} Ude täk täkaŋ-ken uken äma ekäni 24 unitä irit kehäromi mähemä maŋjirani bägup terak it täyak u iŋamiken gwäjiŋ äpmon imiŋpäŋ gwäpäni säkgämän gämori-ken penkaŋ ŋode yäk täkaŋ; ¹¹ Ekäninin Anutu epmäget kudän ba wäpi biŋam ba kehäromi, gäkä mähemä täŋjiri säkgämän täk täyak.

Imata, gäkägän imaka kuduŋtagän u pewi ahäŋkuŋ. Ba gäkŋaken nadäk terak imaka kuduŋtagän ahäŋ moreŋkuŋo itkaŋ.

^z 4:1 Rev 1:1,10 ^a 4:2 Sam 47:8; Ais 6:1; Rev 4:9 ^b 4:3 Ese 1:28 ^c 4:4 Ais 24:23; Rev 3:18, 6:11 ^d 4:5 Ese 1:13; Rev 1:4, 8:5; Rev 11:19, 16:18 ^e 4:6 Ese 1:5-10,22; Ese 10:14 ^f 4:8 Ais 6:2,3; Ese 1:18, 10:12; Rev 1:4,8 ^g 4:9 Dan 4:34, 6:26; Dan 12:7; Rev 4:2,10 ^h 4:10 Rev 4:9; Rev 5:1,7,13; Rev 6:16; Rev 7:10,15, 19:4, 21:5

Netätä buk nämo pirärewani täga pirärewek?

5 ^{1 i} U kaŋpāŋ uterakgān ŋode kaŋkut; Äma maŋirani bägup säkgāmān terak it täyak u keru bure kädätä buk wagupani kubä iŋit irirān kaŋkut. Buk uwä mädeni kädä ba gāmori kädä kudān ikekgān. Täŋpākaŋ buk u ämatä jop pipiyāneŋo udetä nāmāk 7pāŋ kehāromigān yāpmāŋ gatāwani. ²Täŋpāŋ āneŋi aŋero kehāromi kubä kaŋkut. Unitä gera terak ŋode yāŋkuk; Äma siwoŋi netä unitä buk ŋonitāŋo nāmāk ketäreŋpāŋ täga pipiyāwek? ³Ude yāŋirān kunum gānaŋ ba kome terak ba kumbani mājotä irani-ken kubätä buk u täga pipiyāŋpāŋ daninaŋi nämo täŋkuk. ⁴Äma kubätä täga itpāŋ buk u daninaŋi nämo kaŋkuro unita butewaki nadāŋpāŋ konām bumta kotkut. ^{5 j} Konām korira äma ekāni 24 ukät nanik kubätä ŋode näwetkuk; Koreno yāk. Nadātan? Juda täŋo äbotken nanik Laion kubä ahāŋkuk. U Devit täŋo orani wāpi biŋam ikek unitä ämik täŋpāŋ iwan täŋo kehāromi yāpmāŋ āpuko unita buk unitāŋo nāmāk 7 u ketäreŋpāŋ täga pipiyānaŋi yāk.

Tom Bātaki-tägān buk u täga pirärewek

^{6 k} Ude yāŋirān kaŋkut; Tom Bātaki kubä, kumāŋ-kumāŋ urani bumik unitä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekāni 24, maŋirani bägup säkgāmān it äyāŋutkuŋo u bāmopi-ken kārōŋ wādāŋirān kaŋkut. Joŋani 7, dapuri udegān 7. Joŋani ba dapuri 7 uwä Anutu täŋo munapik 7 komeni komeni yāniŋ kireŋpewān kwani it yāpmāŋ kukaŋ u. ^{7 l} Ude kawakaŋ Tom Bātakitä pāŋku äma maŋirani bägup säkgāmān it täyak unitāŋo keru bure kädä buk u irirān yāpuk. ^{8 m} Buk nämo pipiyāwani u yāpmāŋkaŋ irirān imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekāni 24 unitä Tom Bātaki gāmori-ken gwājiŋ āpmoŋ imiŋkuŋ. U kubākubätä wagām-kät gāpe golpāŋ täŋpanipāŋ iŋitkuŋ. Täŋpākaŋ gāpe u gānaŋ naniktä gupe kābāŋi gāripi nitek abuk. Gupe uwä Anutu täŋo kudupi ämawebe unitāŋo yāŋapik man.

^{9 n} Täŋpākaŋ äma ekāni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä kap kodaki kubä ŋode teŋkuŋ;

Gutkuŋo unita buk unitāŋo nāmāk ketärektä wāpka biŋam ikek itan. Gākŋo nāgātkatä komeni komeni, ābori ābori uken nanik äma gupi iŋam dapun inigān inigān, ba man kotāk mebāri mebāri yāwani suwaŋpāŋ yepmaŋpi Anututa biŋam täŋkuŋ. ^{10 o} Ämawebe uwä irit kehāromi täŋo äbot ude itkaŋ Anutunin täŋo bāmop āmaniye ude kuŋatneŋta yepmaŋkun.

ⁱ 5:1 Rev 4:2,10; Ais 29:11; Ese 2:9-10 ^j 5:5 Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16

^k 5:6 Sek 4:10; Jon 1:36; Rev 1:4, 5:12; Rev 13:8 ^l 5:7 Rev 4:2,10 ^m 5:8 Rev 8:3-4, 14:2; Rev 15:2; Sam 141:2 ⁿ 5:9 Sam 33:3, 40:3; Sam 96:1, 98:1; Sam 144:9; Rev 14:3
^o 5:10 Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6; Rev 22:5

Ude yepmaŋkuno unita kome terak intäjukun itkaŋ kaŋiwat epän api täneŋ yäk.

^{11p} Tänpäkaŋ äneŋi kaŋpäŋ nadäŋkuro uwä ŋode; Äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän ba imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u irirä aŋero mäyap-inik, 1,000 ini äbot-äbot ba 10,000 ini äbot-äbot unitä äbä it gwäjiŋpäŋ mämä pähap täŋirä nadäŋkut. ^{12q} Täŋkaŋ gera terak man ŋode yänkuŋ;

Tom Bätaki kumäŋ-kumäŋ urani u siwoŋi-inik unita kehäromi, täŋbumbum ba nadäwä tärek ba wäpi biŋam, epmäget kudän, iniŋoret-oret, ba bänep täga man iwet-iwet u kumän-tagän inita biŋam täyak!

^{13r} Tänpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek kunum gänaŋ, kome terak, kumbani mäjäotä irani-ken ba gwägu pähap gänaŋ itkuŋo u kuduŋtagäntä ŋode yänirä nadäŋkut;

Äma maŋirani bägup säkgämän uterak it täyak ukät Tom Bätaki bok, iniŋoret-oret, wäpi biŋam, epmäget kudän ba kehäromi pat yämitak udegän pen pat yämik täyon!

¹⁴Ude yänirä eruk, imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä ŋode yänkuŋ; U bureni-inik! Tänpäkaŋ äma ekäni 24 unitä gwäjiŋ äpmoŋ yämiŋpäŋ äma bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki u yäniŋ oretkuŋ.

Hos 4 unitäŋo manbiŋam

6 ^{1s} Tänpäkaŋ äneŋi ijiwa kwäpäŋ kaŋkut; Tom Bätaki unitä buk nämäk 7päŋ kehäromi yäpmäŋ gatäwani u iŋitkaŋ nämäk kubä ketäreŋkuk. Ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubätä iromäŋ kotäk terak gera ŋode yänkuŋ; Abi! yäk. ^{2t} Ude yäwänkaŋ hos paki kubätä uterakgän äbäŋirän kaŋkut. Hos paki uterak äma kubä itkuko uwä äpa kuek ikek. Tänpäŋ äma ärowani täŋo gwäpä imäkaŋ komi äma täŋo kehäromi yäpmäŋ äpani ude tänpäŋ komi äma mäyap komeni komeni däpmäŋ paotta äneŋi kuŋkuk.

³Tänpäkaŋ Tom Bätakitä nämäk buk uterak yäpmäŋ gatäwani namba 2 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 2tä yänkuŋ; Abi! yäk. ⁴Yänirän hos gämäni kubätä äbä ahänkuk. Hos gämäni uterak äma itkuko u kome terak bätaki säkgämän irit wärämurirän ämatä kowata kowata ämiŋ kumäkta kehäromi imani. Ba kadä taŋi kubä keriken pewani iŋirirän kaŋkut.

⁵Tänpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 3 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 3tä yänkuŋ; Abi! yäk. Ude yäwänä uterakgän dapun tänpäŋ kaŋkut; Hos kubiri kubätä äbä ahänkuk. Äma hos kubiri

^p 5:11 Dan 7:10; Hib 12:22 ^q 5:12 1Sto 29:11; Rev 5:6 ^r 5:13 Rev 4:2,10 ^s 6:1 Rev 4:6, 5:1 ^t 6:2 Sek 1:8, 6:1-6

uterak itkuko uwä ketem täŋo bäräpi wohurani kubä inŋitkuk. ⁶Inŋirirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u bämopi-ken äma täŋo man kotäk bumik kubätä ahänpän äma hos terak itkuko u ŋode iwerirän nadänŋkut; Gäk pänku kome terak epän täŋiri ketem täpuri kubä suwakta gwäki ärowani-inik api peneŋ yäk. Saguom kubäkubä gwäki taŋi, 5 kina ude yäk. Täŋkaŋ olip gakuŋi ba wain ume nämo täŋpewi waneŋ yäk.

⁷Täŋpakaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 4 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 4tä yänŋkuk; Abi! yäk. ⁸u Yäwänä dapun täŋpän hos pujiŋi jänwam bumik kubätä äbä irirän kaŋkut. Äma hos uterak itkuko u wäpi Kumän-kumän. Äbänirän kubä wäpi Geŋi Wakitä tuängän iwatkuk. Täŋpakaŋ kome terak ämawebe yäpmän daniwä äbot pähap 3 ude jop irirä äbot namba 4 uken kumän-kumän pewän ahäta kehäromi yämani. U ämawebe äbot u kumän-kumän däpmäkta ämik, nakta jop irit ba käyäm pewän ahänkuŋ. Ba ämawebe u däpmäkta tom komi komi yäniŋ kireŋkumän.

⁹Täŋpakaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 5 u ketäreŋirän kaŋkut. Ämawebe Anutu täŋo manta nadäkinik täŋpän manbiŋam yänhäŋirä däpani ätu unitäŋo mäjoni, alta gämori-ken irirä yabänkuŋ. ¹⁰v Ämawebe uwä gera terak Anutu ŋode iwet yabänkuŋ; O Ekäni intäjukun-inik, yänkehäromtak mäheŋi kudupi, kome ämatä nidäpmän-pewä kumbumänjo u kowata bäräneŋ api däpmän tärewen ba nämo? ¹¹w Ude yänirä tek paki ini-ini yämiŋ moreŋpän ŋode yäwetkuk; Kämi. Kristo täŋo watä epän täŋpani notjiye ätu, in tadäpuŋo udegän ätu däpmäkta yäwani u däpmäkgän täŋirä kowata api däpmän tärewet yäk.

¹²x Täŋpakaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 6 u ketäreŋirän kenän pähap kwanŋkuk. Kwaiŋirän edap bipmän utpän käbot jiburani ude äworeŋkuk. Ba komepaktä nägät äworeŋkuk. ¹³y Ba guktä kunum terak nanik täreŋpän kome terak maŋkuŋ, wama mujip mäniŋ taŋi piänpewän täreŋ mak täkaŋ ude. ¹⁴z Ba kunumtä udegän, tek gwäjik takamän ude ini gwäjiŋpän paotpeŋ kuŋkuk. Täŋirän pomkät, kome gwägu bämopi-ken irani u kuduptagän ini iranitä akumaŋ paotpeŋ kuŋkuŋ.

¹⁵a Ude ahänirän komeŋi komeŋi uken nanik äma ärowani ba epän watä äma jopi, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba tuŋum äma kehäromi nikek, ba ärowani äpani kuduptagän pänku mobä gänaŋ ba mobä käwut-ken käbop itkaŋ ŋode yänkuŋ; ¹⁶b Pom ba mobä intä äpänpän nidäpmän-pewä paoritna äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak u dapuri-ken ahänetawä! Ba Tom Bätaki täŋo kokwawak kaŋ-

^u 6:8 Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; Ese 14:21; Ese 33:27 ^v 6:10 Rev 16:7; Lo 32:43; Sam 79:10

^w 6:11 Rev 3:18, 7:9,13; Rev 19:14 ^x 6:12 Mat 24:29; Apos 2:20; Rev 8:12 ^y 6:13 Ais 34:4

^z 6:14 Ais 34:4; Rev 16:20 ^a 6:15 Ais 2:10,19,21 ^b 6:16 Luk 23:30; Rev 4:2,10

ahänetawä yän yänkuŋ. ^{17c} Eruk yarä unitäŋo kokwawak kadäni pähap ahatak unita äma netä unitä täga api irek?

Äma damani-ken wären täŋpani

7 ^{1d} Imaka u käwa täreŋirän eruk aŋero 4 ude yabänkut. Unitä kome gägäni 4 uken kuŋatkaŋ kome täŋo mäniŋ 4 ude yepmäŋitpäŋ yäniŋ bitnäŋkuŋ. Kome terak, gwägu terak ba päya terak mäniŋ äneŋi nämo piäwekta ude täŋkuŋ. ²Täŋirä edap abani käda aŋero kubä äbäŋirän kaŋkut. U Anutu irit kehäromi mäheŋi täŋo wären yäpmäŋ kuŋatkuk. Yäpmäŋ kuŋatkaŋ aŋero 4 u kome terak ba gwägu terak täŋpawak täkta kehäromi yämani uwä gera terak ŋode yäwetkuk; ^{3e} In kome, gwägu ba päya bäräŋeŋ nämo täŋpä waneŋ. Intäjukunä nintä Anutu täŋo watä epän ämawebeŋiye damani terak Anutunin täŋo wären tänayäŋ yäk. ^{4f} Ude yänkaŋ Isrel ämawebe u bämopi-ken nanik ämawebe Anutu täŋo wären ikek u kudup 144,000 yän yänirän nadänkut. ⁵Täŋpakaŋ Isrel ämawebe kuduptagän äbot 12. Äbot kubäkubä u gänaŋ nanik ämawebe 12,000-12,000 ude Anutu täŋo wären nitek ŋode yäpmäŋ daniŋ yepmaŋkuŋ;

Juda täŋo äbotken nanik äma 12,000.

Ruben täŋo äbotken nanik äma 12,000

Gat täŋo 12,000

⁶ Ase täŋo 12,000

Naptali täŋo 12,000

Manase täŋo 12,000

⁷ Simeon täŋo 12,000

Livai täŋo 12,000

Isasa täŋo 12,000

⁸ Sebulun täŋo 12,000

Josep täŋo 12,000

Benjamin täŋo 12,000

Äma mäyap Anutu iŋamiken itkaŋ iniŋ oretkuŋ

^{9g} Täŋpakaŋ imaka u kaŋpäŋ nadäwa täreŋirän äneŋi kubä ŋode kagän täŋkut; Äbot pähap-inik, äma kubätä täga daninaŋi nämo, ämawebe äbori äbori, komeŋi komeŋi, gupi iŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani, äbot pähap u äma maŋirani bäguŋ säkgämän uterak itkuko ukät Tom Bätaki u dubini-ken käroŋ wädäŋirä yabänkut. Äbot pähap u tek paki nitekgän, keritä imuk pähäŋ iŋitkaŋ

^c 6:17 Jol 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2 ^d 7:1 Jer 49:36; Dan 7:2 ^e 7:3 Ese 9:4,6; Rev 9:4

^f 7:4 Rev 14:1,3 ^g 7:9 Rev 3:18

man gera terak ɲode yänkuɲ; ¹⁰^h Anutunin, maɲirani bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki, yäpätägak täɲo mähemi-inik itkamän. ¹¹ Täɲpakaɲ maɲirani bägup säkgämän dubini-ken äma ekäni 24 ukät imaka kuɲat-kuɲat ikek 4 u irirä aɲero kuduɲtagän itgwäjiɲkuɲ. Itgwäjiɲpän bägup säkgämän u dubini-ken kome terak iɲami yäpä-äpmonɲpöpän patkuɲ. Ude patkaɲ Anutu iniɲ oretpän ɲode yänkuɲ; ¹²ⁱ Bureni!

Iniɲ oretoret, epmäget kudän, nadäwä tärek, bänep täga man iwet-iwet, wäpi biɲam ärowani pähap, ba kehäromi u Anutunintä mähemi täɲpän tärek-täreki nämo it yäpmän äroton! U bureni-inik!

¹³^j Näk ude käwa täreɲirän äneɲi äma ekäni 24 ukät nanik kubätä näwetkuk; Ämawebe tek paki nitek u netä? De naniktä äbuɲ? ¹⁴^k Ude näwet yabäɲirän kowata ɲode iwetkut; Äma ärowanina, uwä gäkä nadätan. Ude iwerawä näwetkuk; Ätu ɲowä iwan kerit terak butewaki ba komi pähap gänaɲ naniktä äbuɲ yäk. Unitäɲo teki uwä Tom Bätaki täɲo nägäripän ärutpak taɲkuɲ yäk.

¹⁵^l Ude täɲkuɲo unita Anutu täɲo maɲirani bägup säkgämän u dubini-ken itkaɲ bipani kepma unitä yotken watä epän täɲ imik täkaɲ. Täɲirä äma maɲirani bägup säkgämän terak it täyak unitä yabän yäwatpän watäni it yämik täyak. ¹⁶^m Täɲpakaɲ nakta ba umeta äneɲi kubä nämo api yeneɲ.

Ba edaptä komi nämo api yewek. Ba komi kädäp ikektä nämo api yewek. ¹⁷ⁿ Imata, Tom Bätaki maɲirani bägup säkgämän bämopiken it täyak unitä watäni säkgämän api it yämeko unita.

Itkaɲ irit kehäromi täɲo ume dapuri-ken api yämagut yäpmän kuk täɲpek. Täɲkaɲ Anutunitä ini dapuri-ken konämi pito uwä api ärut yämek.

Nämäk namba 7 u ketäreɲkuk

8 ¹^o Täɲpakaɲ Tom Bätakitä nämäk buk terak yäpmän gatäwani namba 7 u ketäreɲirän kunum gänaɲ mämäni nämo irirän kadäni käroɲi bumik täɲkuk. ² Kum itkuɲo u täreɲirän yabänkuɲ; Aɲero 7 Anutu dubini-ken käroɲ wädän it täkaɲ unita ätutä womat 7 ude yämiɲkuɲ.

³^p Täɲpakaɲ aɲero kubätä alta dubini-ken äbä itkuk. U gäpe golpän täɲpani iɲit irirän kubätä äbä päya umumi käbäɲi täga nitek gäpe u gänaɲ bumta piɲkuk. Piɲkuko uwä kudupi ämawebe täɲo yäɲapik mankäät awähutkaɲ Anututa ärawa ude ijikta. Ude piwänkaɲ aɲero uwä

^h 7:10 Rev 4:2,10 ⁱ 7:12 Rev 5:12, 11:17 ^j 7:13 Rev 3:18 ^k 7:14 Mat 24:21

^l 7:15 Rev 4:2,10 ^m 7:16 Ais 49:10 ⁿ 7:17 Sam 23:2; Ais 25:8; Jon 10:11; Rev 5:6, 21:4

^o 8:1 Hab 2:20 ^p 8:3 Rev 5:8; Kis 30:1-3; Rev 9:13

gäpe u alta golpäj täŋpani, maŋirani bägup säkgämän iŋam dädän itak uterak peŋkaŋ pewän ijinŋuŋ. ^{4 q} Pewän ijinjirä gupe kábäŋi niked ukät kudupi ämawebe täŋo yäŋapik mantä aŋero unitäŋo keriken naniktä Anutu-ken äroŋkuk. ^{5 r} Äroŋjirän aŋero uwä kädäp gäyek alta terak nanik yäpmaŋkaŋ gäpe u gänaŋ pewän tokŋewäpän kome terak umu äreŋ täŋpän maŋkuŋ. Äreŋ täŋpän maŋirä yäpä kwinitpäŋ, iromäŋ mämä taŋi yäŋjirän kenäŋ pähap bumta kwaiŋkuk.

Kome terak imaka imaka ahäŋkuŋ

⁶Eruk, u punin terak aŋero 7 unitä womat iŋit itkuŋo u piäkta kadäni keräp taŋkuk. ^{7 s} Täŋkaŋ aŋero namba 1 unitä womat piäŋjirän iwän mim ikek, ba kädäp mebet nägät-kät awähurani unitä kome terak maŋkuŋ. Maŋkaŋ kome ätuken kädäp pähap ijin patkuk. Täŋkaŋ kome ätukenä päya ijin paotkuŋ. Täŋkaŋ kome terak mup kuduŋtagän, udegän ijin paotkuŋ.

^{8 t} Ijin paorirä aŋero namba 2tä womat piäŋkuk. Piäŋjirän imaka kubä pom taŋi bumik, kädäp mebet ikek unitä gwägu pähap gänaŋ maŋpä äpmoŋkuk. ⁹ Äpmoŋjirän gwägu pähap u moräki nägät äworeŋkuk. Nägät äworeŋjirän gwägu tom mäyap kumbuŋ. Täŋjirä gäpe, gwägu uterak kuŋarani imaka, mäyap imät täŋpä kuŋkuŋ.

¹⁰ Täŋpakaŋ äneŋi aŋero 3tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋjirän guk pähap kubä kunum gänaŋ naniktä täreŋkaŋ topäntä-yän ijin-yäŋeŋkaŋ kome ätuken ume gänaŋ ba ume dapuri-ken maŋkuk. ^{11 u} Guk u wäpi Jarip. U ume gänaŋ maŋjirän ume uwä jägämi pähap, ämatä nänäŋi nämo täŋkuk. Nänäŋi nämo täŋkuko u naŋjirä jägämi täŋpöpän äma mäyaptä kumäj täŋpä kuŋkuŋ.

^{12 v} Täŋpakaŋ aŋero namba 4tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋjirän edap moräki, komepak moräki ba guk ätu kehäromini yäyomägat-pewä peŋyäneki moräki paotkuŋ. Peŋyäneki moräki paorirä kome kukŋi kända bipmäŋ utkuk. Ba bipani udegän, kome ätuken guk ba komepak kumkum ijinŋuŋ. ^{13 w} Ude kaŋkaŋ uterakgän siäŋ pähap kubä kaŋkut. Uwä punin-inik unuken piäŋ kuŋkaŋ gera ŋode yänŋkuk; Wära! wära! Aŋero yaräkubä womat nämo piäwanitä womat piäŋjirä kome ämatä jide api täneŋ?

Käpukbam awaŋ käroŋi-ken naniktä abuŋ

9 ^{1 x} Eruk aŋero namba 5tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋjirän dapun täŋpän guk kubä kunum gänaŋ naniktä täreŋpeŋ kome

^q 8:4 Rev 5:8 ^r 8:5 Wkp 16:12; Kis 19:16-19; Rev 4:5, 11:19; Rev 16:18 ^s 8:7 Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 ^t 8:8 Kis 7:20-21 ^u 8:11 Jer 9:15 ^v 8:12 Rev 6:12-13

^w 8:13 Rev 9:12, 11:14 ^x 9:1 Rev 20:1

terak maŋ päranipäŋ kaŋkut. Guk unita awaŋ käroni boham, unitäŋo yäma dätta ki imani. ^{2y} Unitä awaŋ käroni boham unitäŋo yäma däärän gupe pähap abuk. Gupe u epänken kogä pähap ijinirä ärok täkaŋ ude. Gupe unitä äro edapkät kunum itpipinpwän gwägätükuk. ^{3z} Täŋjirän gupe gänaŋ nanik käpukbamtä abämaŋ kome terak äpmonkuŋ. Täŋkaŋ kehäromi yämani uwä bam bumik, meni komigämän. ^{4a} Täŋpakaŋ kome terak tepäraŋ, päya pähäm ba moyeŋ, nak yeŋ udeyani täŋpä wanentawä yäŋ yäwerani. Täŋkaŋ ämawebe damani-ken Anutu täŋo wäreni nämo, u iwan täŋ yämikta yäntäreŋ yämani. ⁵ Täŋkaŋ kumäŋ-kumäŋ däpneŋta nämo. Jop, komi pähap yämikta kehäromi yämani. Komi pähap uwä bamtä äma yek täkaŋ ude komepak 5ta nadäneŋta yäwani. ^{6b} Eruk kadäni uken ämatä komi pähap nadäŋpäŋ kumäkta gäripi-inik nadäneŋo upäŋkaŋ kumäk-kumäk kädetta wäyäkŋewä wawäkaŋ komi pen nadäneŋ.

^{7c} Täŋpakaŋ käpukbam uwä hos ämik täkta tuängän tuängän itkaŋ tawaŋ kuk täkaŋ ude irirä yabäŋkut. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä golpäŋ täŋpani bumik. Täŋpakaŋ iŋami dapun äma täŋo bumik. ^{8d} Täŋkaŋ gwäki pujiŋ käroni, Juda webe täŋo gwäki pujiŋ udeyani bumik. Täŋkaŋ meni uwä, laion meni udeyani. ^{9e} Täŋ, kupäŋteki uwä kapapäŋ täŋpani bumik. Ba piri mämäni u hos mäyaptä ämikta bäräŋeŋkaŋ täk täkaŋ ude bumik. ¹⁰ Täŋkaŋ uyaŋi uwä tuk uyaŋi bumik. Ba meni komi uwä uyaŋi-ken itak. Meni unitä ämata komi pähap yämiŋtäŋ kuŋirä komepak 5 ude tärekta kehäromi yämani. ¹¹ Täŋpakaŋ käpukbam komi unitäŋo äma ärowani kubä itak. U awaŋ käroni boham unitäŋo aŋero wäpi Täŋpawak. Täŋpawak u Juda täŋo man terak wäpi Abadon, ba Grik man terak Apolion.

^{12f} Eruk imaka umuri kubä täretak uba. Imaka umuri yarä ahäkta yäwani unitä itkamän.

Komi äma äbot pähap ahäŋkuŋ

^{13-14g h} Eruk, aŋero namba 6tä womat piäŋkuk. Piäŋjirän alta golpäŋ täŋpani Anutu iŋamiken it täyak, unitäŋo joŋani 4 u bämopi-ken nanik man kotäk kubä ahäŋjirän nadäŋkut. Man ahäŋkuko uwä aŋero namba 6 womat iŋitkuko u man ŋode iwetkuk; Yufretis umeken aŋero 4 topmäk terak itkaŋ u pit yämi yäk. ¹⁵ⁱ Aŋero 4 u ämawebe kome kukŋi kädä irani däpmäŋ paotneŋta kadäni yäŋ yämanita itsämäŋ itkaŋ yäk. Ude yäŋjirän aŋero 4 kadäni yäŋ yämani uwä siwoŋi ahäŋjirän aŋero nabä 6 unitä päŋku pit yämiŋkuk. ¹⁶ Täŋkaŋ komi ämaniye hos terak maŋjirani 200 milion ude itkaŋ yäŋ yäŋjirän nadäŋkut.

^y 9:2 Stt 19:28; Kis 19:18; Jol 2:2,10 ^z 9:3 Kis 10:12,15 ^a 9:4 Rev 7:3 ^b 9:6 Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 ^c 9:7 Jol 2:4 ^d 9:8 Jol 1:6 ^e 9:9 Jol 2:5 ^f 9:12 Rev 8:13 ^g 9:13 Rev 8:3 ^h 9:14 Rev 16:12 ⁱ 9:15 Rev 8:7-12

¹⁷Tāṅpākaṅ dāpmonken hoskāt, māhemiye bok yabāṅkuro u ṅode yabāṅkut; Hos māhemiye tāṅo kupāṅtek ātu gāmāni-inik, ātu gwagāri, ātu jāṅwam bumik. Tāṅ, hos gwākiwā laion gwāki bumik. U meni gānaṅ nanik kādāp mebet, gupe ba mobā kādāp mebet ikek unitā abuṅ. ¹⁸Imaka waki umuri yarākubātā āma ātu dāpmāṅ paotkuṅ. Hos meni gānaṅ nanik kādāp mebet, gupe ba mobā kādāp mebet ikek komigāmān unitāgān kumāṅ-kumāṅ dāpuṅ. ¹⁹Tāṅpākaṅ hos unitāṅo kehāromini uwā meni ba uyaṅi-ken nitek itkaṅ. Tāṅkaṅ hos uyaṅi uwā gāmok bumik, gwāki nitek. Unitā komi yāmik tākaṅ.

²⁰^j Tāṅpākaṅ āma ātu imaka waki umuri uterak kumāṅjirā ātu oraṅ yāmiṅkuṅo upāṅkaṅ ini bānepi nāmo sukureṅkuṅ. Ba irit kuṅat-kuṅarita nadāṅjirā waki kubā nāmo tāṅkuk. Nāmoinik! Ātu uwā mājo wārata nadākinik pen tāṅkuṅ. Ba yāwik gol ba siriwapāṅ tāṅpani ba ain, mobā ba pāya kujatpāṅ tāṅpani, yabāṅpāṅ-nadāk nāmo tāṅpani ba jukunitā nāmo nadāwani ba ini kuroṅ nāmo kuṅarani u māde nāmo ut yāmiṅkuṅ. ²¹Ude tāṅkaṅ āma kumāṅ-kumāṅ dāpmāk-dāpmāk, āma yārat-yārat, kubokāret, ba kubota u nāmo peṅkuṅ. Nāmoinik!

Aṅerotā buk tāpuri Jonta imān naṅkuk

10 ¹Eruk ude kāwa tāreṅjirān āneṅi kubā ṅode kagān tāṅkut; Aṅero kehāromi nitek kubā kunum gānaṅ naniktā āpāṅjirān kaṅkut. U tektawā gubampāṅ uwāk tāṅkaṅ gwāki terak gāmok wāra gubam terak it tāyak udewanitā yewa tāṅkuk. Tāṅkaṅ iṅami dapun edap dapuri ude, ba kuroṅi uwā kādāp mebet bumik ude tāṅkuṅ. ²Tāṅpākaṅ keriken buk tāpuri kubā pipiyāṅpāṅ iṅitkuk. Tāṅkaṅ abā kuroṅi bure kādatā gwāgu pāhap terak yeṅkuk. Tāṅ, kuroṅi kāpmāk kādawā kome terak yeṅjirān kaṅkut. ³Ude tāṅkaṅ laiontā gāwo yāk tākaṅ ude gera pāhap yāṅkuk. Ude yāṅjirān iromāṅ 7tā iniṅ yāṅkuṅ. ⁴^k Iromāṅ 7tā iniṅ yāṅjirā uterakgān nāk kudān tāwayāṅ tāṅkut. Ude tāṅjira kunum gānaṅ man kotāk kubā ṅode yāṅjirān nadāṅkut; Kudān tāweno! Man iromāṅ 7 unitā yāṅo u nadāk-nadākka-ken kābop iṅit yāk.

⁵^l Ude nadāṅpāṅ kaṅkut; Aṅero gwāgu pāhap ba kome terak yeṅjirān kaṅkuro u keriken bure kāda kunum iwoṅāreṅkuk. ⁶^m Ude tāṅpāṅ Anutu, irit tārek-tāreki nāmo, ba kunum kome, gwāgu pāhap ba imaka kudup uterak itkaṅ u yāwān ahāwani, u wāpi terak ṅode yāṅkehārom taṅkuk; Kadāni kāroṅi nāmo itnayāṅ. Kadāni ahātak! ⁷ⁿ Unita aṅero namba 7tā womat piāṅjirān Anututā kāmi tākta nadāk kābop peṅkuko u apiṅo tāṅ-tārewayāṅ. Watā āmaniye profet bian yāwetkuko udegān ahāṅjirān tārewayāṅ yāk.

^j 9:20 Rev 16:9,11; Ais 2:8,20, 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7; Sam 135:15-17; Dan 5:23

^k 10:4 Dan 8:26; Dan 12:4,9 ^l 10:5 Lo 32:40; Dan 12:7 ^m 10:6 Neh 9:6; Sam 146:6

ⁿ 10:7 Dan 9:6,10; Amo 3:7

⁸ Aņero nabä 7tä ude yänjirän kunum gänäņ nanik man kotäk nadänjkuro u äneņi yäkgän täņjirän nadänjkut. U ŋode näwetkuk; Gäk päņku buk täpuri aņero gwägu pähap ba kome terak yeyak u keriken pipiyänpän iņitak u yäpmän! ⁹ Ude yäwänä näkä päņku aņero, buk u täga namayän? yän iwetkut. Iwerawä ŋode näwetkuk; Buk täpuri ŋo yäpmänkaņ naņ yäk. Naņkaņ mekaken gäripi säkgämän nadäwayän, kuron doki bumik. Upänkaņ kokka gänäņ äpmoņjirän wakiinik nadäwayän yäk. ¹⁰ Ude näwerirän buk täpuri u keriken nanik yäpmänpän naņkut. Naņkaņ mena-ken gäripi nitek, kuron dok bumik nadänjkut. Upänkaņ käma äpmoņpäkaņ kokna-ken wakiinik kubä nadänjkut. ¹¹ Näņpakaņ näwetkuk; Eruk, äma äbot komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwani ba intäjukun ämaniye, imaka kämi ahän yämikta yäwani u äneņi kaņ yänahänpän yäwet yäk.

Äma yarätä Anutu täņo meni jinom yänahänkumän

11 ¹ Eruk, aņero unitä jikon, ähottaba udewani, imaka imaka täņo käroņini peņpän käwani nitek kubä namiņkaņ ŋode näwetkuk; Gäk jikon ŋo yäpmän päņku Anutu täņo kudupi yot u, ba unitäņo alta terak peņpän käroņini kaņpän nadä yäk. Täņkaņ ämawebe yot u gänäņ iniņoret epän täņ itkaņ u kaņ dani yäk. ² Täņ, kudupi yot yäma-ken yewa täņ-äyänjurani unitäņo käroņini nämo peņpän käwen. Bägup uwä guņ ämawebe äbotta yäniņ kirewani yäk. Guņ ämawebe uwä kudupi yotpärare bämopi-ken yeņ gatäntän kuņarirä komepak 42 ude api tärewek yäk. ³ Täņkaņ näkņo man yänahäwani äma yarä unita kehäromi yämiņira näkņo man yänahän yäpmän kuņjirän kadäni udegän, kepma 1,260 ude api tärewek. Täņkaņ äma yarä uwä butewakini kwawak pewän ahäkta tek upuri nitekpän api täņpeņ kuņatdeņ. ⁴ Äma yarä uwä olip päya yarä u, ba peņyänjek yarä, kome pähap täņo Ekäni iņamiken it täkamän u. ⁵ Eruk, äma kubätä äma yarä u komi yämeko uwä kädäp mebet äma yarä unitäņo meni-ken naniktä abämaņ päņku äma iwan täņ yämeko u kumän-kumän ijiwek. Äma udewani kädet uterak kumäkta biņam yäk. ⁶ Täņpäkaņ man yänahäwani äma yarä uwä kadäni man yänahädäyän täkamän-ken u bämopi-ken iwän iniņ bitnäkta kehäromi yämani. Ba ume dapuri täņpewän nägät äworekta kehäromi yämani. Ba imaka waki umuri-inik mebäri mebäri kome terak iniken gärip terak täga pewän ahäneņ.

° 10:9 Ese 2:8, 3:1-3 P 11:1 Ese 40:3; Sek 2:1-2 ° 11:2 Luk 21:24; Rev 12:6, 13:5

† 11:4 Sek 4:3,11-14 † 11:5 2Sml 22:9, 2Kn 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 † 11:6 1Kn 17:1;

Kis 7:17-20, 1Sml 4:8

7^uTänpäkaŋ äma yarä uwä man yänjahäk epän täŋtän kuŋattäkon täreŋirän, tom pähap kubä, awaŋ käroni boham u gänaŋ nanik abäŋkaŋ yarä ukät ämiŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ api däpek yäk.

8^vKumäŋ-kumäŋ döpänkaŋ man yänjahäwani äma yarä unitäŋo komegup yotpärare pähap, Ekänini päya kwakäp terak kumbuk-ken u bämopi-ken api pätden yäk. Yotpärare u wäpi Sodom, ba wäpi Isip yän yäwani. Wäp uwä man wärani ude bumik. 9^wÄma yarä u yotpärare bämopi-ken parirän ämawebe äbori äbori, komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwanitä äbä äma ätutä yarä u änekta yäniŋ bitnäŋpäŋ jop yabäŋ irirä kepma yaräkubä täŋkaŋ äneŋi kepma kubä moräki tärewek yäk. 10^xTäŋkaŋ komeni ämawebe unitä ŋode api yäneŋ; Äma yarä u ämawebe komeni komeni komi pähap nimiŋkumän. Unita wisikinik kumäŋkamän yän api yäneŋ. Ude yänkaŋ äŋnak-äŋnak täŋit kap teŋit ba iron kowata kowata api täneŋ yän näwetkuk.

11^yEruk, kepma yaräkubä täŋkaŋ äneŋi kepma kubä moräki irän täreŋirän ŋode kaŋkut; Anututä woŋ irit nitek piäŋpewän äma yarä uken äpmonirän kodak taŋpäŋ akuŋkumän. Kodak taŋpäŋ akuŋirän yabäŋkaŋ ämawebe bumta umuntaŋkuŋ. 12^zUmuntaŋ irirä äma yarä uwä kunum gänaŋ man kotäk gera terak ŋode yänirän nadäŋkumän; Ŋo abun! Yänirän iwaniye itkaŋ yabäŋ yäwat irirä gubamtä äma yarä u oraŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

13^{aa}Eruk, uterakgän koŋ pähap kwaŋpewän yotpärare unitäŋo moräki awähurirän ämawebe 7,000tä kumbuŋ. Tänpäkaŋ ämawebe nämo kumbuŋo uwä umun pähap nadäŋpäŋ Anutu kunum mäheŋi u iniŋ orerirä yabäŋkut. 14^{ab}Tänpäkaŋ imaka umuri kaŋkuro u umuri pähap namba 2. Täŋkaŋ äneŋi umuri pähap namba 3 unitä ahäwayäŋ keräp täyak.

Aŋero namba 7tä womat piäŋkuk

15^aAŋero namba 7 unitä womat piäŋirän ämawebe kunum gänaŋ itkaŋ u gera ŋode yänirä nadäŋkut;

Eruk, kome pähap ŋo kaŋiwatta Ekäninin-kät unitäŋo iwoyäwani

Kristo uken kehäromi ba wäpi biŋam apiŋo pat yämitak. Ekäninin

uwä kaŋiwat epäni tärek-tärek nämo api täŋ yäpmäŋ ärowek yäk.

16^bUde yänirän äma ekäni 24, maŋirani bägup terak Anutu iŋamiken it täkaŋ unitä Anutu iniŋoretta kuroŋi-ken iŋami yäpä äpmonpöpäŋ yänkuŋ; 17^cEkäni, kehäromi mäheŋi, itkunonitä api it yäpmäŋ ärowen.

^u 11:7 Dan 7:21; Rev 12:17; Rev 13:1,7, 17:8 ^v 11:8 Luk 13:34 ^w 11:11 Ese 37:5,10

^x 11:12 2Kn 2:11 ^y 11:13 Rev 8:5, 16:18 ^z 11:14 Rev 9:12 ^{aa} 11:15 Kis 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 ^{ab} 11:16 Rev 4:4,10 ^c 11:17 Rev 1:4,8, 15:3

Gäk kehäromika pähap terak kañiwat epänka yäput peyan unita bänep täga pähap gäwetkamäj. ^{18 d}Komen ämawebetä kokwawak wakiinik kubä nadäj yäpmäj äbujo upañkañ gäkña kokwawakka kwawak pewi ahäкта kadäni ahätak.

Ba äma kumbani yäpmäj danikta kadäni ahätak. Täñpakañ epän watä ämakaye profet u, ba kudupi ämawebe äpani ärowani, ganiñoret täkañ unita kowata säkgämän yämikta kadäni ahätak. Ba äma kome täñpawak täkañ u däpmäj paotta kadäni ahätak yäk.

^{19 e}Ude yäwä täreñirän Anutu täño kudupi yot kunum gänañ itak u yäma dārirän Anutu täño topmāk-topmāk kubägän unitäño gäpe kwawak irirän kañkut. Eruk uterakgän yäpä kwirinir, iromäj mämä ba äma kotäk ahäñit, koñ kwaiñit, iwän mim nitek mañirän kañkut.

Webe kubäkät gämok pähap kubä

12 ¹Eruk, ude kañkañ äneñi kubä ñode kañkut. Kunum terak kudän inidewani kubä ahäñirän kañkut; Webe kubä, edap dapuritä tek ude uwäk täwani. Täñkañ gämori-ken komepaktä iränkañ gwäki-ken gwäpä ude guk 12 udetä iññ-yäñeñkuñ. ^{2 f}Täñkañ webe uwä nanak kok itkañ nanaktä komi iñirän kähän yäj itkuk. ^{3 g}Kähän yäj irirän kunum terak kudän inidewani kubä äneñi ahäkgän täñkuk. U gämok gämäni pähap, gwäki 7. Eruk, gwäki 7 uterak joñani 10 ude itkuñ. Ba gwäki kubäkubä terak gwäpä äma ärowani täño udewani 7tä itkuñ. ⁴Täñpakañ gämok unitä kunum terak guk kukñi käda nanik kudup uyañitä päripmäj-pewän kome terak mañkuñ. Mañirä gämok u päbä webe unitä nanak u bäyawän nänpa yänkañ webe u iñamiken kañ-gwäññ itkuk.

^{5 h}Täñpakañ nanak u ain pärip-pärip iñitkañ guñ ämawebe komeni komeni kehäromigän yabäj yäwarekta yäwani upañ bäyañkuk. Bäyawänä añerotä bäräñeñ pudät yäpmäj Anutu-ken ba Anutu täño mañirani bägup säkgämän uken kuñkuñ. ^{6 i}Yäpmäj kuñirä webe u metäñpeñ kumañ kome jopi-ken, Anututä iwoyäj imiñkuk-ken kuñkuk. Uken Anututä watäni it yäpmäj kuñirän kepma 1,260 tärekta yäwani.

^{7 j}Eruk näk pen kañiwat irira kunum gänañ ämik pähap kubä ahäñkuk. Ämik täñkuño u añero täño intäjukun äma wäpi Maikel ukät äboriye ätukät gämok pähap ukät ämiñkuñ. ^{8-9 k}Ämiñpän Maikelkät äboriyetä gämok-kät äboriye täño kehäromini yäpmäj äpuñ. Kehäromini yäpmäj äpäñpän kunum gänañ wari itta nämo, yäwat kireñpewä kome terak ukädagän äpuñ. Täñ, gämok pähap uwä gämok bian-inik itkuko

^d 11:18 Sam 2:1, 46:6; Rom 2:5; Rev 10:7, 19:5; Sam 115:13 ^e 11:19 Hib 9:4; Rev 8:5, 15:5; Rev 16:21 ^f 12:2 Mai 4:10 ^g 12:3 Dan 7:7 ^h 12:5 Sam 2:9; Rev 19:15

ⁱ 12:6 Rev 11:2-3 ^j 12:7 Jud 9 ^k 12:9 Stt 3:1,14; Luk 10:18, 22:31; Rev 20:2

ukeŋo wäpi kubä äma waki, wäpi kubä Satan, komen ämawebe päke ŋo tänyäkŋarani u.

¹⁰^l Ude kaŋkaŋ irira kunum gänaŋ gera taŋi kubä ŋode yänkuk;
Eruk apiŋo Anutu täŋo yäpätägak epän täkta yäwani ukeŋo ahätak.
Bureni, Anutu intäjukun-inik itak unitä kehäromini kwawak
pewän ahätak.

Ba unitäŋo iwoyäwani Kristo u apiŋo wäpi biŋam kwawak pewän
ahätak.

Wisiknin! Äma waki kepma bipani Anutu iŋamiken notniyeta
yänpän-yabän yäwat man yäwani ukeŋo kunum gänaŋ nanik
yeŋtäreŋ maŋpän äpnotak.

¹¹ Bureni-inik! Notniyetä äma waki täŋo kehäromi yäpmän äpuŋo
uwä, Tom Bätaki täŋo nägäri unitäŋo kehäromi terak, ba Anutu
täŋo man bureni, gwäk pimiŋpän yänahäntän kuŋkuŋo uterak
kehäromini yäpmän äpuŋ.

Tänkaŋ Anututa nadänpän gupi iniŋ kirekta nämo iyap taŋkuŋ.

¹²^m Unita kunum gäk, ba imaka gäkä terak itkaŋ u kuduŋtagän
oretoret pähap nadäkot!

Upänkaŋ kome gwägu, ek butewaki pähap nadäkon! Imata, äma
waki, ekken äreŋkuko itak. U kadäni keräpigän irayän täyat yän
nadänpän kokwawak pähap nadätak!

¹³ Tänpäkaŋ gämoktä kunum gänaŋ nanik näwat kireŋpewä kome
terak äpätat yän nadänpän koki wawäpän webe, nanak ämani bäyaŋkuko
u urayän iwatkuk. ¹⁴ⁿ Ude täŋirän webe nanak bäyaŋkuko unita siän
pähap täŋo piri imä peŋkaŋ gämok waki u kaŋumuntaŋ piän kome jopi-
ken kuŋkuk. Kome uken säkgämän irirän watäni it yäpmän kuŋirä obaŋ
yaräkubä täŋkaŋ äneŋi obaŋ kubä moräki tärekta yäwani. ¹⁵ Tänpäkaŋ
gämok unitä webe u utta ume dapuri meni-ken ume tokät täkaŋ ude
abänkaŋ webe u urayän täŋkuk. ¹⁶ Täŋirän webe u täŋkentäkta kometä
aŋeŋpän ume pähap, gämok meni gänaŋ nanik äbuko u kudup kämän
äpmonkuŋ. ¹⁷^o Kometä ude täŋirän gämok u koki wawäpän webe unitäŋo
nanakiye ätuken ämik pewän ahäkta kuŋkuk. Webe unitäŋo nanakiye
u Anutu täŋo man buramiwani ba Jesutä man bureni yänahäk täŋkuko
unita nadäkinik täŋpani.

¹⁸ Ude täŋkaŋ gämok pähap u gwägu pomi-ken itkuk.

Tom umuri pähap yarä ahänkumän

13 ¹^p Eruk u yabänkaŋ äneŋi kubä ŋode kagän täŋkut. Tom pähap
kubä gwägu pähap gänaŋ ahänirän kaŋkut. U gwäki 7, joŋani

¹ 12:10 Jop 1:11; Sek 3:1 ^m 12:12 Ais 44:23; Ais 49:13 ⁿ 12:14 Dan 7:25, 12:7

^o 12:17 Rev 11:7, 14:12 ^p 13:1 Rev 12:3; Rev 17:3,7-12

10. Täñkañ joñani kubäkubä terak äma ärowani täño gwäpätä itkuñ. Täñkañ damani kubäkubä terak Anututa yänjårok man kudän täwani. ^{2 q} Täñpäkañ tom uwä tom komigämän kubä wäpi lepat udewani. Täñkañ kuroñi uwä tom tañi kubä wäpi bea unitäño kuroñi udewani. Täñ, meni uwä laion meni bumik. Unitä ahänjirän gämok pähap gwägu gägäni-ken itkuko unitä iniken kehäromi, wäpi biñam ba komeni, tom pähap unita imiñjuk.

^{3 r} Täñpäkañ tom pähap unitäño gwäki kubä utpewä kumbuko upänkañ paräm gwäki-ken tokñeñpäñ tägañkuko u bärämi pen itkuk. Täñkañ tom pähap u kañpäñä komen ämawebe kuduhtagän kikñutpäñ jäkjäk yamänpäñ iwarän täñkuñ. ⁴ Iwarän täñpäñ iniñ oretpäñ yänkuñ; Wära, tom inidewani kubä käkamän yäk. Netätä ukät täga ämiden? Ude yänkañ gämok pähap u imaka, udegän iniñ oretkuñ, tom pähapta kehäromini imiñkuko unita.

^{5 s} Eruk, tom pähap u iniken wäpi yäpmän äronpäñ Anutu yänjårok iwet yäpmän kukta, ba komen ämawebeniye yabän yäwatta komepak 42 ude iniñ kirewani. ⁶ U Anutu wäpi, Anutu täño komeni, ba Anutu täño kudupi ämawebeniye kunum gänañ itkañ u yänjårok pähap yäwet täñkukonik. ^{7 t} Täñkañ kudupi ämawebe ukät ämik täñpäñ kehäromi yäpmän äpäkta kehäromi imani. Täñpäkañ ugän nämo. Ämawebe äbori äbori, komeni komeni, man kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri u yabän yäwatta kehäromi yäpuk. ^{8 u} Täñpäkañ komen ämawebe kuduhtagän bumiktä wäpi api iniñ oretneñ. Ämawebe tom pähap u iniñ oretnayän täkañ uwä kunum kenta kome nämo pewän ahänjirän wäpi irit kehäromi täño wäpi tawañ terak nämo kudän täwani u. Täñkañ irit kehäromi täño wäpi tawañ u Tom Bätakitä ini kudän täwani.

⁹ Eruk, in jukuñin nikektä man ño ket nadäkot; ^{10 v} Äma kubä komi yot gänañ itta biñam yäwani täñpäñä, komi yot gänañ bureni api irek.

Ba äma kubä äma keru terak kumäkta biñam yäwani täñpäñä, äma keru terak bureni api kumbek.

Mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom täñpäñ nadäkiniki nämo pewä putäreneñ.

¹¹ Eruk u kañpäñä tom pähap kubä äneñi kagän täñkut. U kome gänañ naniktä abuk. Joñani yarä, api äbani, sipsip nanaki täño udewani upänkañ man kotäki uwä äririnñ täño kotäk ude. ¹² Täñpäkañ tom u tom intäjukun ahänjirän kañkuro u inamiken itkuk. Täñkañ tom yarä unitäño kehäromini uwä mebäri kubägän. Kehäromini uterak peñ yäwet-pewän komen ämawebe kuduhtagän tom intäjukun ahäwani, paräm bäräm

^q 13:2 Dan 7:4-6 ^r 13:3 Rev 17:8 ^s 13:5 Dan 7:8,25; Dan 11:36; Rev 11:2

^t 13:7 Rev 11:7 ^u 13:8 Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6; Rev 17:8; Rev 20:12,15, 21:27

^v 13:10 Jer 15:2, 43:11; Mat 26:52; Rev 14:12

nikek u iniñoret täñkuñonik. ¹³⁻¹⁴ ^{w x} Täñkañ tom intäjukun ahänjkuko u dubini-ken itkañ kudän mebäri mebäri u täkta kehäromi imani udegän täk täñkukonik. Kudän kubäwä, ämawebe kañirä kädäp mebet kunum gänañ nanik täñpewän äpäk täñkukonik. Kudän udewani terak täñyäkñat-pewän ämawebetä tom pähap intäjukun ahänjirän uräkañ nämo kumbuko u iniñoret täñkuñonik. Täñpakañ kudän kudupi udewani täñkañ ämawebe ñode peñyäwet täñkukonik; In tom u orañ imikta yäwik kubä täñ imut yäk. ¹⁵ ^y Ude yäwet-pewän täñirä tom mäden ahänjkuko u kehäromi ñode täkta imani nikek; Meni woñ piänpewän äpmonjirä yäwik u wareñ täñpäñ man ñode yänkkuk; Äma näk nämo naniñ oretnayän täño uwä kumäj-kumäj api däpet yäk.

¹⁶ Täñpakañ ugän nämo. Tom pähap mäden ahänjkuko u komi ämaniye yäwet-pewän ämawebe ärowani ba äpani, jäwäri ba tuñum ikek, watä epän täñpani ba wäpi biñam ikek u kudup yepmäñitpäñ keru bure kädä terak ba damani terak kudän kubä däpmäj gatänkuñ. ¹⁷ ^z Ude täñirä äma kudän udewani nikek nämowä ketem tuñum kubä täga suwanañi nämo, ba äma kubätä äma uken tuñum täga suwanañi nämo. Täñpakañ kudän uwä tom pähap unitäño wäpi ba wäpi täño namba. ¹⁸ Täñpakañ äma nadäk-nadäk ikektä kudän ñonitäño mebäri täga nadäwän täreneñ. Namba damani-ken däpmäj gatäwani u äma kubä täño wäpi. Namba uwä 666.

Tom Bätaki-kät ämawebeniye täño man

14 ¹ ^a U kañpäñä äneñi dapun täñpäñ Tom Bätaki Saion pom terak irirän kañkut. Saion pom terak irirän ämawebe 144,000 Tom Bätaki-kät Nani täño wäpi kudän, damani terak kudän täwani unitä itgwäjiñ irirä yabänkut. ² ^b U yabänpäñ gera kubä kunum gänañ ume tokätkañ mämä yäk täkañ ude, ba iromänätä mämä kuñayäk täyak ude yänjirän nadänkut. Ba man kotäk u ämatä wagäm säkgämän utpäñ kap tek täkañ ude nadänkut. ³ ^c Täñpakañ ämawebe 144,000 uwä Ekäni-kät imaka kuñat-kuñat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u iñamiken itkañ kap kodaki kubä tenkuñ. Ämawebe 144,000 Anututä komen ämawebe u bämopi-ken nanik yämañkutkuko unitägän kap u tekta mebäri nadänkuñ, päke ukät nämo. ⁴ ^d Uwä äma kubokäret nämo täñpani, kudupi siwoñigän kuñarani u, ba Tom Bätakitä deken kwänä ugän iwarani u. Ämawebe u Tom Bätakitä komen ämawebe bämopi-ken nanik suwañpäñ inita biñam yämagurani. Uwä äbot intäjukun Anutu ba Tom Bätakitä ini yäniñ oretta biñam iwoyän yepmañpani u. ⁵ ^e U kuräki-inik, meni-ken jop manman kubä nämo ahäwani.

^w 13:13 Mat 24:24, 1Kn 18:24-39 ^x 13:14 Lo 13:1,4; Rev 19:20 ^y 13:15 Dan 3:4-6

^z 13:17 Rev 14:9,11; Rev 16:2, 19:20; Rev 20:4 ^a 14:1 Rev 3:12, 7:3,4 ^b 14:2 Ese 1:24,

43:2; Rev 1:15, 19:6 ^c 14:3 Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 ^d 14:4 Efe 5:27

^e 14:5 Sam 32:2; Sef 3:13

Ajero yarakubätä man yäñahänkuŋ

⁶Eruk äneŋi ajero kubä kunum terak piän kuñirän kañkut. Ajero u Manbiŋam Täga tärek-täreki nämo u yäpmän kuñatkaŋ ämawebe äbori äbori, komeni komeni, mani kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri gera terak ñode yäñahänpän yäwetkuk; ^{7f}In Anututa umuntañpän wäpi biŋam yäpmän akuwut! Anututä ämawebe yäpmän danik-danik kadäni keräp täyak yäk. Unita Anutu kunum kenta kome, gwägu pähap ba ume dapuri yäwän ahänkuŋo u iniŋ orerut!

^{8g}Tänjirän äneŋi ajero kubätä noripaki u iwatpän ñode yänkuk; Wisikinik! Babilon yotpärare paot-inik täyak. Yotpärare u mähemi komeni komeni kubokäret wain ume komi nitek yepmän towintän kuñatkuko ubayän yäk. ^{9-10^h}ⁱ Ude yänjirän äneŋi ajero kubätä noripak yarä yäwatpänjä gera terak ñode yänkuk; Äma kubätä tom pähap u ba yäwiki u yäniŋ oretpän wäpi kudän damani ba kerik-ken yäpayän täko uwä Anutu täño kokwawaki umuri pähap unitä, ume komigämäntä-yän iñtäyinjirän api nadäwek. Ähan nämo api nadäwek yäk. Nämoinik, Tom Bätaki-kät kudupi aŋeroniye iñamiken kädäp komigämän ba mobä kädäp ikektä-yän iñtäyinj yäpmän api ärowek yäk. ^{11j}Tänpän kädäptä äma udewani komi yewayän täyak unitäño gupeni paot-paori nämo api ärowek. Bureni-inik, äma tom pähap u ba yäwiki yäniŋ oretpän wäpi kudän damani ba kerik-ken yäpnayän täño uwä mänit kubä yäpmäkkät nämo, komigän pen api nadän yäpmän äroneŋ yäk. ^{12^k}Eruk mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom tanpän Anutu täño man buramiñpän nadäkiniki Jesuken pek täkaŋ uwä nämo pewä putäreneŋ.

^{13^l}Tänpäkaŋ äneŋi kunum gänaŋ gera kubä ñode yänjirän nadäkgän täñkut; Man ŋo kudän tä yäk. Yäput peñpän apiñonitä ämawebe Jesuta nadäkinik tänpän kumnayän täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ. Ude yänjirän Munapiktä ñode yänkuk; Man u bureni yäyak yäk. Äma Jesuta nadäkinik tänpän kumnayän täkaŋ u komi epän kome terak itkaŋ täñkuŋo u peñpän säkgämän kwikinik api itneŋ yäk. Imata, täktäki säkgämän u nitek bok api kuneŋ yäk.

Kome terak ketem puget-puget kadäni

^{14^m}Tänpäkaŋ näk äneŋi dapun tänjira uterakgän gubam paki ahänkuk. Gubam uterak äma kubä Äma Bureni-inik unitäño iñam dapun bumik unitä mañit itkuk. Äma unitäño gwäki terak äma ärowani täño gwäpä, golpän täñpani. Keriken päip komigämän kubäpän iñit itkuk. ^{15ⁿ}

^f 14:7 Rev 10:6 ^g 14:8 Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2, 18:2,3 ^h 14:9 Rev 13:12-17

ⁱ 14:10 Stt 19:24; Sam 11:6, 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15; Ese 38:22; Rev 15:7, 16:19;

Rev 19:20, 20:10; Rev 21:8 ^j 14:11 Ais 34:10; Rev 13:12-17; Rev 19:3 ^k 14:12 Rev 12:17,

13:10 ^l 14:13 1Ko 15:58; Hib 4:10 ^m 14:14 Dan 7:13 ⁿ 14:15 Jol 3:13

Ude iŋitkaŋ irirän kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä äpäŋpän aŋero gubam terak itkuko u gera terak ŋode iwetkuk; Kome terak epänka-ken ketem bureni puget-puget kadäni ahätak ubayän. Unita gäk päipka yäpmän päpmo kome terak ketem bureni däpmänpän yäpmän yäk. ¹⁶Ude yäwänä, eruk äma gubam terak itkuko unitä päipi wepmätän ketem bureni kome terak itkuŋo u kudup madänpän yäpuk.

¹⁷Ude täŋpänkaŋ kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä päip, meni komigämän iŋitkaŋ äpuk. ¹⁸° Äpäŋirän aŋero noripaki kubätä alta terak naniktä äpuk. Aŋero u uwä kädäpta watäni irani. Unitä noripaki päip komigämän iŋitkuko unita gera ŋode yänkuk; Kome terak wain mujipi gämäneŋ morekaŋ. Unita gäk päipka unitä kome terak wain bureni madänpän yäpmän yäk. ¹⁹⁻²⁰^p Ude yäwänä aŋero noripaki unitä kome terak wain bureni kudup madänpän yäpmän päŋku Anutu kokwawaki täŋo gäpe pähap yotpärare mädeni kädä itkuko u gänaŋ pewän äpmonŋkuŋ. Pewän äpmonŋpäpän yeŋ käkärirän nägät pähap kubä äpuk. Äpäŋpän gwägu pähap äworeŋkuk, kukŋitä kukŋi udu 300 kilomitas bumik. Ba kəronŋi, hos täŋo kuroŋi-ken umunitä päŋaba geŋi terak bumik tokŋeŋkuk.

Komi bərəpi paotpaot täŋo manbiŋam

15 ¹q Täŋpəkaŋ kunum terak kudän kudupi pähap, inipərik kubä äneŋi ŋode ahəŋirän kaŋkut; Aŋero 7tä imaka umuri 7 tärek-tärek kerik-ken iŋit itkuŋ. Tärektärek yäyat uwä imaka umuri u ahəwä täreŋirä Anutu täŋo kokwawak imaka, kadäni ugän ahəwän tärekta yəwani. ²⁻³^{r s} Täŋpəkaŋ gwägu kubä kaŋkuro uwä kwawanigän, ijiwä tumän-kuk, kädap mebet-kät awəhurani bumik kaŋkut. Täŋpän əmawebe mäyap gwägu unitəŋo pomic-ken itkuŋ. Uwä əmawebe tom pähap ba yəwiki ba unitəŋo wəpi täŋo namba kehərom taŋpän mäde ut yəmiŋkuŋo u kuduŋtagän. Itkaŋ wagäm, Anututä yəmiŋkuko u iŋitpän Anutu täŋo watä epän əma Moses ba Tom Bətaki, yarə unitəŋo kap ŋode teŋkuŋ;

O Ekäni Anutu täŋpəmorek, gäk epän ərowani pähap, təgagämän-inik kubä tək təyan. Əma komeni komeni unitəŋo Ərowani Pəhap, gəkŋo kädət u siwoŋi bureni-inik. ⁴t Əmawebe kuduŋtagän api oraŋ gamineŋ. Ba əma kubätä wəpka biŋam nəmowä nəmo api ganiŋ oretneŋ.

Gäk kubə-təgän siwoŋi ubayän. Unita əmawebe komeni komeni gəkken əbənŋpän gukut iməpmok təŋ gamut! Täŋpəkaŋ gäk yəpmän danik-danik epän bureni täŋiri mebəri kwawak ahək təyak.

° 14:18 Jol 3:13 ^p 14:20 Ais 63:3; Kra 1:15; Rev 19:15 ^q 15:1 Wkp 26:21; Rev 15:6-7
^r 15:2 Rev 4:6, 5:8 ^s 15:3 Kis 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; Sam 139:14; Sam 145:17
^t 15:4 Jer 10:6-7; Sam 86:9

Kap ude teŋirä nadänkut.

⁵u Tänpäkaŋ näk dapun tänpän kunum gänaŋ Anutu täŋo yottaba, kudupi yot unitäŋo yäma tumänjirän kaŋkut. ⁶v Tumänjirän aŋero 7, imaka waki umuri-inik 7 u yot gänaŋ nanikpäŋ yäpmän äpuŋ. Aŋero u teki paki, ägo wabiwani. Täŋkaŋ meran golpäŋ tänpänipäŋ kupäŋi-ken meran täŋkuŋ. ⁷w Äpäŋjirä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubätä aŋero 7 gäpe golpäŋ tänpäni 7 ude yämiŋtäŋ kuŋkuk. Gäpe u gänaŋ Anutu irit paot-paori nämo unitäŋo kokwawakitä tokŋeŋ patkuk. ⁸x Tänpäkaŋ kudupi yot gänaŋ Anutu peŋyäneki ba kehäromini, gupe bumik unitä tokŋeŋpäŋ patkuk. Täŋkaŋ aŋero 7tä imaka waki umuri-inik 7 u tänpewä nämo ahän moreŋjirän yot gänaŋ ärokärok täŋo kädet tänpipiŋkuk.

Anutu täŋo kokwawakita man

16 ¹y Ude ahäwänkaŋ kudupi yot gänaŋ naniktä gera kubä ŋode ahänjirän nadänkut. U aŋero 7 ŋode yäwetkuk; In gäpe 7 u yäpä äreyänjirä Anutu täŋo kokwawak kome terak umu piwä äpmonŋput yäk. ²z Ude yänjirän aŋero namba 1 unitä ini gäpe gänaŋ nanik kome terak piwän kuŋkuŋ. Piwän kuŋjirä tom pähap täŋo wäpi kudän ikek ba yäwikita gukut imäpmok täŋ imani ämawebe u gupi terak umetumet paräm taräki komigämän u ahän yämiŋkuk. ³a Tänpäkaŋ aŋero namba 2 unitä iniken gäpe yäpän äreyänjirä gwägu pähap gänaŋ äpmonŋkuk. Äpmonjirän gwägu pähap u tabä nägät bumik äworeŋkuk. Ude äworeŋjirän gwägu pähap gänaŋ tom kudup kumbuŋ.

⁴b Tänpäkaŋ aŋero namba 3 unitä gäpeni gänaŋ nanik piwän kuŋjirän ume taŋi täpuri kudup nägät äworeŋkuŋ. ⁵c Ude täŋjirän aŋero kubä ume watä irani unitä Anutu ŋode iwerirän nadänkut;

Siwoŋi kuräki itkunonitä itan, Äma waki tänpäni ŋonita kowata yämitan u siwoŋi täyan. ⁶d Äma ŋonitä kudupi ämawebe ba profet ämakaye däpmän-pewä nägät piŋkuŋo unita kowata nägät yepmän towiŋjiri näkaŋ u tägatak.

⁷e Ude yänjirän altatä man ŋode yänkuk;

Bureni-inik! Ekäni tänpämerek mähem, momita kowata däpmän tärek täyan u siwoŋi-inik, täga täyan.

⁸Ude tänpäkaŋ aŋero namba 4 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän edap terak äpmonŋkuk. Edap terak äpmonjirän edaptä kädäp bumik äma ijikta kehäromi yäpuk. ⁹f Edap kädäp ikek yeŋjirän äma uwä komi bumta

^u 15:5 Kis 38:21 ^v 15:6 Rev 15:1 ^w 15:7 Rev 14:10 ^x 15:8 1Kn 8:10-11; Ais 6:4; Ese 44:4 ^y 16:1 Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Sef 3:8 ^z 16:2 Kis 9:10; Lo 28:35; Rev 13:12-17 ^a 16:3 Kis 7:17-21 ^b 16:4 Sam 78:44 ^c 16:5 Sam 119:137; Rev 1:4 ^d 16:6 Sam 79:3; Ais 49:26 ^e 16:7 Sam 19:9; Rev 15:3, 16:14; Rev 19:2
^f 16:9 Rev 9:20-21; Rev 16:21

nadänpäj imaka umuri unitäño mähemu Anutu, man wakiwaki yänpäj ibeņkuņ. Ude täņkuņo upäņkaņ bänepi sukureņpäj Anutu iniņ oretta bitnäk-inik täņkuņ.

^{10g} Täņpäkaņ aņero namba 5 unitä gäpeni gänaņ nanik piņpewän tom pähap täño maņirani bägup uterak äpmonpänkaņ komeni kudup pit kubägän bipmäj utkuk. Bipmäj urirän äma ätu komigämän nadäntängän meberi naņ däkņeņkuņ. ^{11h} Täņpäkaņ äma u komi nadäņkuņo unita, ba paräm gupi-ken tokņeņkuņo unita Anutu man wakiwaki yänpäj ibeņkuņ. Ude täņkuņo upäņkaņ bänepi sukureņpäj irit kuņat-kuņari waki u nämo peņkuņ.

¹²ⁱ Täņpäkaņ aņero namba 6 unitä ini gäpe-ken nanik piwän äpmonjirän Yufretis umetä kawuk taņkuk. Umetä ude kawuk taņirän äma ärowani ärowani ba komi ämaniye bok, edap abani käda naniktä äbäktä kädet tumäj yämiņkuk. ¹³ Täņpäkaņ näk kaņira gämok pähap u meni gänaņ nanik, ba tom pähap u meni gänaņ, ba profet jopi u meni gänaņ nanik mäjo yaräkubä wirit bumik unitä abuņ. ^{14j} Mäjo uwä Satan täño watä epän täņpani unitäño mäjo wära. Uwä kudän kudupi täkta kehäromi pat yämani. U komeni komeni unitäño äma ärowani peņ yäwet-pewä Anutu Täņpämerek Mähemu unitäño kadäni pähapken äbäņkaņ ämik api täneņ.

^{15k} Unita ket ñode nadäwut! Näk iwantä-yäņ bäräņek-inik api ahäņ tamet yäk. Unita äma kubä moräj kuņarira nabäneņ yäņ nadänpäj kodak itpäņ tekita watäni irek. Ude täņpayäj täko unita nadäņira gäripi nikek täyak yäk.

^{16l} Täņpäkaņ mäjo wära yaräkubä unitä komeni komeni täño intäjukun äma yänpäbä kubä-kengän yepmaņpöpäj kome kubä wäpi Amagedon yäņ iwerani uken käbeyä täņkuņ. ^{17m} Käbeyä täņjirä aņero namba 7 unitä gäpeni gänaņ nanik kwarut yäbatkuk. Kwarut yäbattäj kuņjirän Ekäni täño maņirani bägup kudupi yot gänaņ itkuko u gänaņ nanik gera kubä ñode ahäņjirän nadäņkut; U täretak! ¹⁸ⁿ Ude yäwänkaņ yäpä, iromäj mämä pähap ba yäņ urum-urum ahäņkuk. Ahäņjirän kenäj pähap kwaiņkuk. Kenäj u bian ämatä kome terak irirä kwaiwani u kudup yärepmit moreņkaņ umuri pähap kubä kwaiņkuk. ^{19o} Kwaiņpewän Babilon yotpärare imätpäj yaräkubä ahäņkuņ. Täņpäkaņ guņ ämawebe komeni komeni unitäño yotpärare uwä paot moreņkuņ. Bureni, Anututä Babilon yotpärare täño täktäki wakita nadäwän wawöpäj kokwawaki täño ume komi nikek yämän naņ paotkuņ. ^{20p} Ude täņpänkaņ gwägu pähap bämopi-ken kome täpuri, ba pom käroni käroni uken-uken udegän paot moreņkuņ. ^{21q} Ba kunum gänaņ nanik iwän mim mobä pähap bumik unitä maņpäj äma däpmäj täyon Anutu man

g **16:10** Kis 10:22; Ais 8:22 h **16:11** Rev 9:20-21; Rev 16:21 i **16:12** Ais 11:15; Jer 50:38 j **16:14** Rev 16:7; Rev 19:6,15,19 k **16:15** Rev 3:3,18 l **16:16** Het 5:19; Sek 12:11 m **16:17** Rev 16:1 n **16:18** Rev 4:5 o **16:19** Rev 14:10 p **16:20** Rev 6:14 q **16:21** Kis 9:24; Rev 11:19; Rev 16:9,11

wakiwaki yānpāŋ ibeŋkuŋ. U imata, iwān mim ikek taŋkuko uwā umuri pāhap, āma kumāŋ-kumāŋ dāpmākta.

Kubokāret webe tom gāmāni terak maŋitkuk

17 ^{1r} Eruk, aŋero gāpe 7 u yāpmāŋ kuŋatkuŋo u kubätä näkken äbānpāŋ man ŋode näwetkuk; Äbāŋkaŋ ka! yäk. Kubokāret webe pāhap ume māyap terak maŋit täyak uwā kowata ahāŋ imayāŋ täyak u gāwoŋārewa ka! ^{2s} Webe unitā intājukun āma ārowani komeni komeni uken-uken nanikkät gāripini dāpmāŋ tārek tāŋkuŋ. Ba āma komeni komeni naniktā webe ukāt kubokāret tāŋpāŋ amatā ume naŋkaŋ tāŋguŋguŋ tāk tākaŋ ude tāŋkuŋ. ^{3t} Ude näwerirān Munapiktā näk magātpāŋ kome jopi kubāken nāmagut yāpmāŋ kuŋkuk. Tāŋpākaŋ uken webe kubā kaŋkut. U tom pāhap gāmāni kubā terak maŋit itkuk. Tom pāhap uwā gupi terak Anutu wāpi yāpmāŋ āpākta man waki mebāri mebāri kudān tāwani. Tāŋkaŋ tom unitāŋo gwāki 7, joŋani 10. ^{4u} Tāŋ, webe tom uterak maŋitkuko uwā tek gāmāni gwagāri udewanipāŋ gupi sākgāmān uwāk tāŋkuk. Tāŋkaŋ epmāget mebāri mebāri upāŋ meran tāŋkuk. E, kerī-kenā gāpe kubā golpāŋ tāŋpani upāŋ iŋit itkuk. U gānaŋ kaŋgārip ba nadāŋ gārip ba imaka wakiwaki unitā tokŋeŋpāŋ patkuk. ^{5v} Dāmāni terak wāpi kudān mebāri nīkek, kābop nanik ŋode kudān tāwani;

BABILON PĀHAP

KUBOKĀRET TĀŊPANI TĀŊO MIŊI,

BA KOMENI KOMENITĀ KUDĀN TARĀKI TARĀKI TĀŊPANI UNITĀŊO MIŊI NĀK UBAYĀŊ.

^{6w} Tāŋpāŋ ŋode kaŋkut; Webe u kudupi āmawebe, Jesu tāŋo manbiŋam yāŋahāŋirā dāpmāŋ-pewā kumbani tāŋo nāgāt wain ume ude gāripī nīkek nāŋtāŋgān tāŋguŋguŋ taŋirān kaŋkut. Ude kaŋpāŋ nadāwātāk taŋi tāŋpāŋ jākjāk yāŋkut.

Tom gwāki 7 unitāŋo man

^{7x} Jākjāk yāŋira aŋero unitā ŋode näwet yabāŋkuk; Imata nadāwātāk tāŋpāŋ jākjāk yāyan? Nāk webe ŋonitāŋo mebāri, ba tom pāhap gwāki 7, joŋani 10 unitā kotaŋ imitak ŋonitāŋo mebāri gāwera nadā yäk. ^{8y} Tom pāhap kāyan u bian-inik itkuk. Upāŋ apiŋo nāmo itak, kumbuk yäk. Kāmiwā awaŋ kāroŋi boham-ken naniktā äyāŋutpeŋ āneŋi äbāŋkaŋ paotpāŋ paot-inik tākta api kwek. Tāŋpākaŋ bian itkukopāŋ apiŋo nāmo itak, ba āneŋi kodak taŋpeŋ api äbeko unita komen āmawebetā kaŋpāŋ

^r 17:1 Jer 51:12-13; Rev 17:15 ^s 17:2 Ais 23:17; Rev 14:8 ^t 17:3 Rev 13:1

^u 17:4 Jer 51:7; Rev 18:16 ^v 17:5 Rev 14:8 ^w 17:6 Rev 18:24, 19:2 ^x 17:7 Rev 13:1

^y 17:8 Dan 12:1; Rev 11:7, 13:8

nadäwätäk bumta api täneḡ. Ämawebe nadäwätäk tänayän täḡo uwä wäpi kudän kome ahänḡkuk-kentä it päbä apiḡo irit kehäromi täḡo wäpi tawaḡ terak nämo kudän täwani.

⁹Ude yänḡpäḡ näwetkuk; Man ḡowä äma nadäwä tärewanitä nadänaḡi. Gwäki 7 uwä, pom 7 webe unitä uterak maḡit täyak. ¹⁰Ba gwäki 7 u intäjukun äma ärowani 7. Ukät nanik äma ärowani 5 u paotkuḡ. Täḡ, kubä itak ḡo yäk. Ittäḡän äneḡi kubä api ahäwek. Ahänḡpäḡ kadäni keräpi-inik kuḡarekta yäwani. ¹¹Tänḡpäkaḡ tom pähap bian itkuko u apiḡo nämo itak unitä äma ärowani 7 unitäḡo tawaḡ terak yäpurärätpäḡ namba 8 ude api täḡpek. Ahänḡpäḡ paotpaot täḡo yotpärare-ken api äpmonḡpek.

¹²z Täḡpäkaḡ ḡoḡani 10 yabätan uwä, intäjukun äma ärowani 10gän yäk. Unitä kaḡiwat epän täkta kehäromi nämo yäpani yäk. Kämi uyaku, epäni yäput peḡpäḡ tom pähap ukät kadäni keräpi-inik, aua kubäḡän ude, kaḡiwat epän täkta kehäromi api yäpneḡ yäk. ¹³Tänḡkaḡ u kudup bänep nadäk-nadäki kubäḡän peḡpäḡ tom pähap unitäḡo epän täḡkehärom takta wäpi biḡam ba kehäromini iniken iniken kudup unitagän api imineḡ. ¹⁴a Täḡirä Tom Bätaki-kät ämik api pewä ahäneḡ yäk. Ämik pewä ahänḡirä Tom Bätakitä kehärom täḡpäḡ dämpänḡpäḡ kehäromini api yäpmän äpek. U imata, Tom Bätaki unitagän äma ärowani täḡo ärowani intäjukun ba ekäni täḡo ekäni intäjukun yäk. Täḡkaḡ inigän nämo api täḡpek. Nämo, ini iwaräntäkta iwoyäwani, ämawebe yäpmän daniḡpäḡ yepmaḡpäḡ nadän imikinik täk täkaḡ u Tom Bätaki-kät itkaḡ ämik täḡpäḡ iwan unitäḡo kehäromi api yäpmän äpneḡ yäk. Aḡerotä man ude näwetkuk.

Webe ukeḡonitäḡo manbiḡam

¹⁵b Ude näwetpäḡ äneḡi ḡode näwetkuk; Kubokäret webe ume mäyap terak maḡirirän käyan? Ume mäyap uwä äma äbori äbori, komeni komeni uken nanik, äma gupi inḡam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani. ¹⁶c Täḡkaḡ ḡoḡani 10 yabätan ukät tom pähap unitä kubokäret webe u kokwawak nadän imiḡpäḡ tek yänḡopmän imiḡkaḡ tohari gupi naḡpäḡ kädap pewä päḡku api iḡiwek. ¹⁷Uwä jop nämo api ahäwek. Nämo, Anututä ini nadäk tawaḡ peḡkuko u bureni ahäkta bänepi peḡ yäwet-pewän bänep kubäḡän täḡpäḡ tom pähapta watä epän api täḡ imineḡ. Watä epän täḡ imiḡ yäpmän kuḡtäko man Anututä yänḡkuko u bureni ahänḡirän api penēḡ yäk. ¹⁸Tänḡpäkaḡ webe käyan uwä yotpärare pähap, komeni komeni täḡo intäjukun äma ärowanita intäjukun täḡ yämik täyak u yäk.

Webe pähap Babilon u waḡkuk

18 ¹Eruk ude käwa tärewäpäḡ äneḡi aḡero kubä kunum gänaḡ naniktä äpäḡirän kaḡkut. U ämawebe yabän yäwatta wäpi biḡam

^z 17:12 Dan 7:24 ^a 17:14 1Ti 6:15 ^b 17:15 Ais 8:7; Jer 47:2 ^c 17:16 Rev 18:8

ärowani nitek. Täñkañ peñyäneki pähaptä peñyänenjirän kome terak kepma pähap ude täñkuk. ^{2d} Täñpäñ gera pähap terak ñode yänjuk;

Wisikinik! Babilon yotpärare pähap ukeño paot-inik täyak! Kome u apiño mäjo wära täño kome ude äworetak. Mäjo wakiwaki ba barak tom käbän täwani näñpanitä apiño kome ño korekañ. ^{3e} Imata, komen ämawebe kuduaptagän webe unitäño kubokäret kädetta gäripi pähap nadänkañ unitäño kädet ugän-inik iwat täñkuñ, ämatä wain umeta gäripi nadänpän nañkañ täñguñguñ wakiinik täk täkañ ude.

Komeni komeni täño intäjukun ämatä webe ukät gäripi däpmän tärek täk täñkuñ. Täñjirä webe u mäyäk-kät nämo kädet wakiwaki täk täñkuko uterak moneñ ämatä moneñ bumta wädäk täñkuñ.

^{4f} Näk man ude nadänpän äneñi kunum gänañ nanik gera kubä ñode yänjirän nadänkut;

Ämawebenaye, in yotpärare u peñpeñ äpämañ kut! In u täñkentänpän momi unitä täk täyak udegän täneñta. In unitäño kädet ugän iwatpäñä imaka umuri-inik ahän imayän täyak udegän ahän tamekta. ^{5s} Nadäkan? Yotpärare unitäño momi buñät yäpmän kunum gänañ ño abätak. Täñpäkañ kädet wakini unita Anutu nämo guntak täyak u nadätak! yäk. ^{6h} Unita inta kädet waki täñ tamiñkuko kowata ähan yäpektawä. Nämo, ätukät uterak wakiinik kañ täñ imut.

Ba täñguñguñ kädet äma ätu yäwojäreñkuko unita kowata täñpewä webe u täñguñguñ-inik kañ täñpän. ⁷ⁱ Bian wäpi biñam, gäripi nitek itkuk. Unita kowata waki imiñirä komi pähap, gäripi terak itkuko udegän kañ nadäwän.

Imata, webe u inita ñode yäk täyak; Näk intäjukun webe ude itat yäk. Näk webe kajat nämo, butewaki kubä nämo api nadäwet yän yäk täyak. ^{8j} Ude yäk täyak unita imaka waki umuri-inik ñode api ahän imineñ; Kumän-kumän, konäm butewaki ba nakta jop irit uken kepma kubägän api ahän imineñ.

Ude ahän imiñirä kädäptä ijiñpäñ api ijiñ paorek. Imata, Ekäni Anutu, webe unitäño täktäki yäpmän danik täyak u kehäromi-inik.

^{9k} Ijiñ parirän kädäp gupe ärowän kañpäñ komeni komeni täño intäjukun äma, webe ukät gäripi däpmän tärek täñkuñ unitä konäm butewaki pähap api täneñ. ^{10l} Webeni pähap uwä komi pähap nadän irirän kañumuntañ päñku ban itkañ api käneñ. Kañkañ butewaki man ñode api yäneñ;

^d 18:2 Rev 14:8; Ais 13:21; Ais 34:11; Jer 50:39 ^e 18:3 Rev 14:8 ^f 18:4 Ais 48:20;

Jer 50:8; Jer 51:6,45, 2Ko 6:17 ^s 18:5 Stt 18:20-21; Jer 51:9 ^h 18:6 Sam 137:8;

Jer 50:15,29, 2Te 1:6 ⁱ 18:7 Ais 47:7-9 ^j 18:8 Jer 50:34; Rev 17:16 ^k 18:9 Rev 17:2;

Ese 27:30-35 ^l 18:10 Ese 26:17; Dan 4:30

Wära! Wära! Yotpärare pähapnin ŋokeŋo wäyak yäk. Kadäni käronji säkgämän gäripi terak it yäpmäj äbätängän komi pit kubägän yäpmäntak ŋo yäk.

^{11 m} Ude yänjirä monej epän täŋpani komeni komeni naniktä yotpärare unita yänpäj konäm butewaki täŋpäj butewaki terak api itneŋ. Butewaki nadänpäj ŋode api yäneŋ; Wära! Tuŋumnin netätä suwaŋpäj monej api nimek? ^{12 n} Täŋpäkaŋ tuŋum tuŋumi wäpi wäpi ŋodepäj ämatä suwakta pewa ahänkuŋ; Imaka imaka gol ba siriwapäj täŋpani, omäk meran säkgämän, tek säkgämän mebäri mebäri, täbori ba pidämi. Ba päya käbäŋi nikek ätu, ba imaka imaka tom taŋi wäpi elefant unitäŋo menipäj täŋpani. Ba imaka imaka gwäki taŋi, päya kujat ba kapa mebäri mebäri ba mobä säkgämän upäj täŋpani ämatä suwakta pewa ahäk täŋkuŋonik. ¹³ Ba päya päham käbäŋi nikek, ketemkät awähutpäj näŋpani mebäri mebäri, ba imaka imaka käbäŋi nikek gupi terak ärurani ba imaka kodaki näŋpani ba ijinpäj näŋpani ämatä suwakta pewa ahäk täŋkuŋonik. Ba tom sipsip, hos ba bulimakau, ba imaka ämatä uterak maŋjiräkaŋ hostä wädäwani u imaka, ämatä suwakta pewa ahäk täŋkuŋonik. Ba ugän nämo, ämapäj, tuŋum bumik ämatä monej peŋpäj pen yäpneŋta yäpmäj kuŋat täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ webe pähap unitä paoränkaŋ netätä tuŋumi u api suwaneg?

¹⁴ Täŋpäj monej epän täŋpani unitä ŋode api yäneŋ; Babilon, imaka säkgämän säkgämän yabängärip täk täŋkuno u kudup gabäj umuntaŋ kuŋ morekaŋ! Äneŋi täga nämo api yämaguren! yäj api yäneŋ. ^{15 o} Ude yänpäj monej äma tuŋumi yotpärare uken peŋjirä monej yämik täŋkuŋo unitä Nin komi udegän nadäne yänpäj kaŋ-umuntaŋ päŋku ban api itneŋ. Itkaŋ konäm butewaki täŋpäj api itneŋ. ^{16 p} Täŋpäj ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Webenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Uwä tek gämäni gwagäri udewanipäj gupi säkgämän uwäk täŋkuk.

Täŋkaŋ epmäget mebäri mebäri upäj meran täŋkaŋ it täyakonik.

^{17 q} Upäjkaŋ butewaki pähap! Tuŋumi säkgämän terak itkuko u pit kubägän waŋ moretak ŋo yäk.

Täŋpäkaŋ gäpe taŋi taŋi yäpmäj kuŋarani, gäpe unitäŋo mähemikät epän ämaniye, ba äma gwägu terak kuŋatpäj monej epän täk täkaŋ u kuduŋtagän ban itkaŋ Babilon api kaŋiwat itneŋ. ^{18 r} Ban itkaŋ kaŋiwarirä Babilon kädäp ijin patkaŋ gupe äronjirän kaŋpäj gera ŋode api yäneŋ; Yotpärare udewani bian kubä nämo itkuk yäk. ^{19 s} Ude yänpäj butewaki nadänkaŋ keŋkeŋ porinpäj gwäki terak ureŋ täŋpä ärowäpäj konäm api kotneŋ. Konäm kotpäj api yäneŋ;

^m 18:11 Ese 27:36 ⁿ 18:12 Ese 27:12,13,22 ^o 18:15 Ese 27:31,36 ^p 18:16 Rev 17:4

^q 18:17 Ese 27:27-29 ^r 18:18 Ese 27:32 ^s 18:19 Ese 27:30-34

Wära! Wära! Yotpärarenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Gwägu terak gäpe kuŋat täkaŋ unitäŋo mähemitä webe ŋo terak tuŋum mähemitä täŋkuŋ. Upäŋkaŋ ŋo kawut! Imaka imaka kudup pit kubägän paot morekaŋ yäk. ²⁰† Unita kunum gänaŋ it täkaŋ, in oretoret täkot! Ba Anutu täŋo kudupi ämawebe niye, ba profet äbot, epän ämaniye in kudup bänep tagagämän nadäkot! Webe unitä waki täŋ tamik täŋkuko unita Anututä kowata imitak yäk.

²¹‡ Eruk u punin terak ŋode kaŋkut; Aŋero kehäromi kubätä mobä bäräpi kubä yäpmäŋ aku maŋpän gwägu gänaŋ äpmonkuk. Maŋpän äpmonpänkaŋ man ŋode yäŋkuk;

Babilon wawän yänpäŋ udegän api maŋpä äpmonēŋ yäk. Maŋpä äpmon paot-inik täŋjirän äneŋi nämoinik api käneŋ. ²²‡ Wisikinik! Babilon bämopka-ken wagäm, uhuwep, ba womat terak kap teŋjirä mämä äneŋi nämoinik api ahäwek.

Ba bämopka-ken ämatä epän kubä wari nämo api täneŋ. Ba ketem äŋnaŋ täŋuruk-uruk kubä nämoinik täŋjirä api nadäneŋ. ²³‡ Täŋkaŋ bämopka-ken topän mebet kubä äneŋi nämo api iŋj-yäŋewek.

Ba ämatä webe yäpmäk-yäpmäk wari nämo api ahäwek yäk. Kome jopi äneŋi api äworewen. Moneŋ epän ämakaye täŋo wäpi biŋam komeŋi komeŋi kuŋat moreŋkuk. Kuŋat moreŋjirän gäkä kon tänpäŋ ämawebe komeŋi komeŋi täŋyäkŋatpewi gäka nadäkinik täŋkuŋ. ²⁴‡ Babilon, gäkä profet ba kudupi ämawebe ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ-pewi nägäri kädēt-ken piwä kuŋkuŋo unita Anutu iŋamiken momi pähap täyan.

Bureni-inik, kome terak äma päke ämatä däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ, eruk momi u kuduŋtagän Babilon gäkä terak ärotak yäk.

Anutu iniŋ oretna!

19 ¹ Ude nadänpäŋä ŋode nadäkgän täŋkut; Kunum gänaŋ ämawebe äbot pähap täŋo mämätä bumik ŋode ahäŋjirän nadäŋkut; Anutu iniŋ oretna! Yäpätägak, kehäromi ba peŋyāŋek u kudup Anutunintä mähemitä täyak. ²‡ Man epän täk täyak uwä bureni siwoŋi-inik täk täyak. Unita Anututä kubokäret webe, komeŋ ämawebe kuduŋtagän kädēt waki mebäri mebäri yäwoŋäreŋkuko ukeŋo komi imiŋkuk. Ba epän ämaniye kumäŋ-kumäŋ däpuko unita Anututä webe u kowata wakiinik imitak.

³‡ Ude yänpäŋ äneŋi gera terak ŋode yäŋkuŋ;

† 18:20 Ais 44:23; Lo 32:43; Jer 51:48 ‡ 18:21 Jer 51:63-64; Ese 26:21 † 18:22 Ais 24:8; Ese 26:13 ‡ 18:23 Jer 7:34, 16:9; Jer 25:10; Ais 47:9 † 18:24 Jer 51:49; Mat 23:35; Rev 17:6 ‡ 19:2 Rev 6:10, 16:7 † 19:3 Rev 14:11

Ekäni iniŋ oretna! Webe ukeŋo ijiŋ parirän gupeni paot-paori nämo pen api äroŋ irek.

^{4a} Ude yänjirä äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä gukut imäpmok täŋpäj Anutu, äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän-ken it täyak u iniŋ oretpäŋ ŋode yänkuŋ;

U Bureni-inik! Anutu wäpi yäpmäj akuna!

^{5b} Ude yänjirä äma ärowani täŋo maŋirani bägup-ken nanik man kotäk kubä ŋode ahänkuk;

Ämawebe Anutunin täŋo mani buramik täkaŋ in kuduŋtagän iniŋ orerut!

Ba äma ärowani äpani Anutu oraŋ imik täkaŋ in kudup iniŋ orerut!

^{6c} Eruk ude nadänpäjä ämawebe mäyap täŋo mämä nadänkut. Mämä u ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude bumik, ba iromäj mämä ude bumik. U ŋode yänjirä nadänkut;

Iniŋ oretna! Täŋpämerek, Ekäni Anutunin intäjukun-inik itpäŋ kaŋiwat epäni täyak.

⁷ Urita nin wäpi biŋam ärowani iniŋ oretpäŋ bänep pidäm terak oretoret täk tākāna!

Tom Bätaki webeni-kät keräntäk tākta kadäni ahatak unita Anutu iniŋ oretna!

Tom Bätaki täŋo webenitä äpi kakta pidäm täyak. ^{8d} Tek säkgämän paki-inik imiŋkuko u täŋpäj äpiken kuyak.

(Tek paki-inik unitäŋo mebäri u ŋode; Kudän siwoŋi, Anutu täŋo kudupi ämawebetä tāk täkaŋ u.)

^{9e} Täŋjirä aŋero unitä ŋode näwetkuk; ŋode kudän tä yäk. Ämawebe Tom Bätaki täŋo ärawa-ken kukta iwoyäwani u säkgämän, oretoret terak it täkaŋ! Täŋpäj äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Man yäyat ŋowä Anutu täŋo meni jinom bureni-inik! yäk. ¹⁰ Aŋerotä ude näweränä näk gämori-ken gukut imäpmok täŋpäj iniŋ orerayäj täŋkut. Täŋjira näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! yäk. Näk epän ämagän, gäk bumikgän, ba notkaye Jesu täŋo man burenita nadäkinik täŋpani u bumikgän. Urita Anutupäj iniŋoret! Imata, Jesuta man bureni yänjahäk täkaŋ uwä Munapiktä täŋkentäŋjirän yänjahäk täkaŋ. Täŋkaŋ Munapik unitägän täŋpewän profettä man bureni yänjahäk täŋkuŋonik yäj näwetkuk.

Jontä Jesu-kät komi ämaniye yabänjuk

^{11f} Täŋpäkaŋ näk kunum aŋeŋjirän hos paki kubä irirän kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u wäpiwä Nadäj Nimikinik Täŋpani ba Man Burenigän Yäwani. Uwä man epän tāk täyak u kädet siwoŋi terakgän tāk täyak ba

^a 19:4 Rev 4:2,10 ^b 19:5 Sam 22:23; Sam 134:1; Sam 135:1; Rev 11:18 ^c 19:6 Rev 11:15, 14:2; Rev 15:3, 21:2 ^d 19:8 Ais 61:10 ^e 19:9 Mat 22:2-3; Apos 10:25-26; Rev 22:8-9 ^f 19:11 Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4

ämik imaka, kädēt siwoŋi terakgän täk täyak. ^{12^s} Täŋkaŋ dapuri uwä kädäp mebet udewani. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän mäyap itkuŋ. Ba gupi terak wäpi kudän täwani ini kubä-tägän täga danipän nadäwek. Äma ätutä wäpi u nämo nadäk täkaŋ. ^{13^h} Täŋkaŋ teki uwä nägät dāpā ijiwani. Ba wäpi Anutu täŋo Manbiŋam yāŋ iwet täkaŋ. ¹⁴ Unitä kuŋirän kunum gānaŋ nanik komi äma äbori äboritä hos paki terakgän maŋitkaŋ iwatkuŋ. Teki kudup pakigän. ^{15ⁱ} Täŋpākaŋ meni gānaŋ päip päraŋi-inik kubätä abuk. Päip unitä guŋ äma äbori äbori api dāpek. Ude täŋkaŋ ain pärip-pärip iŋitkaŋ ämawebe uwä kehāromigän api yabāŋ yāwarek. Ude täŋkaŋjä äma wain mujipi yeŋ kākät täkaŋ ude ämawebe u Anutu Täŋpāmerek täŋo kokwawak umuri pähap uterak api yeŋ kākārek. ^{16^j} Täŋpākaŋ teki terak ba bakāni terak man kudän ŋode pätak;

ÄMA EKÄNI TÄŊO EKÄNI INTÄJUKUN,

BA ÄMA ÄROWANI TÄŊO ÄROWANI INTÄJUKUN.

^{17^k} Täŋpākaŋ dapun täŋpän aŋero kubä kome dapuri-ken irirän kaŋkut. Itkaŋ barak punin kuŋ äbāŋ täŋkuŋo u gera täŋpän yāwetkuŋ; Anututä äŋnak-äŋnak pähap täyak unita äbä kubä-kengän irut! ¹⁸ Äbāŋkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba äma wäpi biŋam ikek täŋo gupi tohari kaŋ naŋput. Hoskät komi ämaniye täŋo gupi tohari ba äma äpani ärowani, watä epän täŋpani, ba äma intäjukun täŋpani kuduptagän täŋo gupi tohari imaka, kaŋ naŋ morewut!

^{19^l} Täŋpākaŋ näk tom pähap u ba komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye-kät komi ämaniye äbot pähaptä äbä kubä-kengän irirä yabāŋkut. Uwä äma hos paki terak itkuko ukät komi ämaniye-kät ämik täkta äbuŋ. ^{20^m} Upāŋkaŋ tom pähap u ba profet jopi, yarä uwä kwitaŋirän yepmäŋitkuŋ. Profet jopi uwä tom pähap täŋo iŋamiken kudän kudupi mebäri mebäri täk täŋkuko u. Unitä kudän kudupi täk täŋkuko uterak ämawebe täŋyākŋat-pewän tom pähap täŋo wäpi kudän yāpmāŋ kuŋatpän yāwiki nadāŋ imiŋkuŋ. Täŋpākaŋ profet jopi ukät tom pähap u kodak irirän yepmäŋitpän gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak u gānaŋ pudät maŋpā äpmonkumän. ^{21ⁿ} Ude täŋirä äma hos paki terak itkuko unitä yarä unitäŋo äboriye päke u dāpuk. U päip meni-ken äbuko unitä dāpmāŋ moreŋkuk. Dāpmāŋ moreŋirän baraktä päbä äma dāpuko unitäŋo gupi tohari kudup yāpmāŋ dākŋeŋpän näkko koki täŋkuŋ.

Satantä kowata yāpmākta man

20 ^{1^o} Täŋpākaŋ näk aŋero kubä kunum gānaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut. Aŋero uwä awaŋ kāroŋi boham täŋo yāma dātta ki

^s 19:12 Rev 1:14, 2:17 ^h 19:13 Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 ⁱ 19:15 Rev 1:16, 12:5; Rev 14:20, 4:8; Rev 21:22 ^j 19:16 Rev 17:14 ^k 19:17 Ese 39:17-20 ^l 19:19 Sam 2:2 ^m 19:20 Rev 13:12-17; Rev 20:10,15; Ais 30:33 ⁿ 19:21 Rev 19:17-18 ^o 20:1 Rev 9:1

kubäkät yen kehäromi kubä iŋitkaŋ irirän kaŋkut. ^{2-3p q} Unitä gämok pähap, gämok biani ukeŋo, mäjo wära täŋo intäjukun äma wäpi Satan u iŋitpäŋ yen kehäromi unitä topmäŋpäŋ obaŋ 1,000 ude kaŋ irän yäŋpäŋ awaŋ käroŋi boham u gänaŋ pewän äpmoŋkuk. Pewän äpmoŋpöpäŋ yäma ŋikŋiyäŋ täŋpipiŋpäŋ päya umumitä gänaŋ gänaŋ kudup gatäŋ pipiŋkuk. Ude täŋkuko uwä äma äbori äbori bänepi täŋpawak nämo täŋpekta obaŋ 1,000 ude irekta yäŋ imiŋkuk. Täŋpakaŋ kadäni täreŋirän pit imäkaŋ abä kadäni keräpigän jop api irek.

^{4r} Täŋpäŋ maŋirani bägup säkgämän ätu uterak äma maŋitkaŋ irirä yabäŋkut. Maŋitkaŋ itkuŋo uwä man yäpmäŋ danik epän täkta yäŋ yämani. E, ämawebe Anutu täŋo man ba Jesu täŋo manbiŋam bureni iwan gänaŋ umunkät nämo yäpmäŋ kuŋarirä kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpuŋo unitäŋo mäjoni imaka, penta yabäŋkut. Ämawebe uwä tom pähap u ba unitäŋo yäwiki nämo iniŋoret täŋpani, ba tom pähap täŋo wäpi kudän damani-ken ba kerik-ken nämo yäpmäŋ kuŋarani. Täŋpakaŋ ämawebe kumbuŋo uwä gupitä kodak taŋpäŋ Kristo-kät intäjukun äma täŋo kaŋiwat epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 1,000 ude täreŋkuk. ⁵Uwä kumbani-ken naniktä intäjukun akukakuk. Täŋ, äma kumbani päke uwä nämo kodak taŋkaŋ obaŋ 1,000 u täreŋirän akukta itsämäŋpäŋ patkuŋ. ^{6s} Täŋpakaŋ ämawebe intäjukun akukakuk u gänaŋ yäpurärätkaŋ uwä oretoret, bänep täga terak kudupi-inik itkaŋ. Kumäŋ-kumäŋ namba 2tä ämawebe udewani täga nämo däpek. Nämoinik! Äma uwä Anutu ba Kristo täŋo bämop ämawebe ude itpäŋ Kristo-kät intäjukun äma täŋo kaŋiwat epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 1,000 u api tärewek.

⁷Eruk, obaŋ 1,000 u täreŋirän Satan pit imänkaŋ komi yotken naniktä äneŋi api äpämaŋ kwek. ^{8t} Äpämaŋ päŋku äma äbori äbori kome kukŋi ba kukŋi, unude käda ba umude käda itkaŋ wäpi Gok kenta Magok, u jopman terak bänepi api täŋpän guŋ täneŋ. Bänepi täŋpän guŋ tawäpäŋ ämik pähap täkta yäŋ-bäyaŋ päbä kubä-kengän yepmaŋpayäŋ täko uwä möbä jiraŋ ude, täga daninaŋi nämo. ^{9u} Ämawebe komeni komeni uwä akuŋ kireŋkaŋ äbä Anutu täŋo kudupi ämawebe ini yotpärare täŋpäŋ itkuŋken u it gwäjiŋkuŋ. It gwäjiŋkuŋo uwä yotpärare Anututä gäripi nadäk täyak u. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ kunum gänaŋ nanik kädäp kubätä maŋpäŋ kudup ijiŋpäŋ paot-inik täŋkuŋ. ^{10v} Ba äma bänepi täŋpän guŋtak täŋkuko Satan uwä gwägu, kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak, tom pähap-kät profet jopi u maŋpä äpmoŋkumän-ken ugän maŋpä äpmoŋkuk. Uken kepma bipani komi tärek-täreki nämo mät nadäŋ yäpmäŋ kuŋeŋ.

^p 20:2 Rev 12:9 ^q 20:3 Jud 6 ^r 20:4 Dan 7:9,22,27, 1Ko 6:2; Rev 13:17 ^s 20:6 Rev 1:6
^t 20:8 Ese 38:2,9; Ese 38:15-16 ^u 20:9 2Kn 1:10; Ese 39:6 ^v 20:10 Stt 19:24; Sam 11:6;
 Rev 19:20, 21:8

Äma kumbani yäpmäj danikta man

¹¹ Ude kaŋpäjä maŋirani bägup pähap säkgämän kubä, paki-inikpäŋ kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u iŋamiken kunum kenta kome kaŋumuntaŋ paotpeŋ kuŋkumän. ¹² ^w Paotpeŋ kuŋirän ämawebe kumbani ärowani äpani kudup, äma maŋirani bägup uterak itkuko u iŋamiken irirä yabäŋkut. Eruk ude irirä aŋerotä buk mebäri mebäri pipiyäŋkuŋ. Kubä pipiyäŋkuŋo uwä irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi kudän tawaŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani, kodak itkaŋ kudän täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam buk terak kudän täwani uterakgän yäpmäj daniŋkuk. ¹³ ^x Täŋpakaŋ kadäni uken gwägu pähaptä kumbani patkuŋo u yabä kätäŋpewän yäpmäj äroŋkuŋ. Ba Kumäj-kumäntä äma kumbani yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ. Ba Geŋi Wakitä äma kumbani yabä kätäŋpewän kuŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani kuduŋtagän uwä täktäki terak yäpmäj daniŋkuk. ¹⁴ ^y Ude täŋpäŋ wäpi Kumäj-kumäj ba Geŋi Waki u, gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ maŋpä äpmoŋkumän. Gwägu pähap kädäp mebet ikek u wäpi kumäj-kumäj namba 2. ¹⁵ ^z Täŋpakaŋ äma, irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo itkaŋ uwä gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ yepmaŋpä yäpmäj äpmoŋkuŋ.

Kunum kenta kome kodaki api ahädeŋ

21 ¹ ^a Täŋpakaŋ näk kunum kenta kome kodaki ahäŋirän yabäŋkut. Kunum ba kome biani u paotkumän. Ba gwägu pähap udegän paotkuk. ² ^b Paorirän kudupi yotpärare, Jerusalem kodaki u, kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän kaŋkut. Kaŋkuro uwä webe gubaŋi kubä äma biŋam yäŋ imanipäŋ äpiken tenayäŋ epmäget täŋ yämik täkaŋ ude bumik täŋpanipäŋ kaŋkut. ³ ^c Täŋpakaŋ maŋirani bägup säkgämän uken nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Käyan? Apiŋo Anutu ini ämawebe-kät it täyak. Bämopgän irirän ämawebeniye ude api itneŋ. ⁴ ^d Anutu ini-tägän bämopi-ken itkaŋä konämi pito api ärut yämek. Täŋirän kumäj-kumäj, konäm butewaki ba komi nadäk-nadäk, nämo api ahäŋ yämineŋ. Nämoinik, kädet biani u kudup paot morekaŋ yäk.

⁵ ^e Ude näwetpäŋ äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko unitä ŋode näwetgän täŋkuk; U yabä! Näk imaka kudup täŋpewa kodakigän ahäŋ morekaŋ yäk. Ude näwetpäŋ yäŋkuk; Man ŋowä bureni-inik, nadäŋpäŋ iyap tänaŋi unita kudän täyi!

^w 20:12 Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Apos 17:31, 2Ko 5:10; Rev 13:8 ^x 20:13 Rom 2:6, 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 ^y 20:14 1Ko 15:26,55 ^z 20:15 Rev 13:8, 19:20 ^a 21:1 2Pi 3:13

^b 21:2 Ais 52:1, 61:10; Hib 11:16, 12:22; Rev 3:12 ^c 21:3 2Sto 6:18; Sek 2:10, 2Ko 6:16; Rev 7:17

^d 21:4 Ais 35:10; Ais 65:19 ^e 21:5 2Ko 5:17; Rev 4:2,10

^{6f} Ude näwetpän äneni ŋode näwetgän täŋkuk; Eruk, u täretak! Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba imaka yäput-pekpek ba tärek-tärek u näkgän. Äma kubätä umeta iwäwä näkŋa Irit täŋo ume dapuri-ken ume gwetpän kowatani nämo mät imet. ^{7s} Unita äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmän äpayän täko uwä imaka u api korewek. Täŋjirän näkä Anutuni it iminjira unitä näkŋo nanakna ude api irek. ^{8h} Täŋ, ämawebe näk näwatta umuntaŋpän näkŋo man peŋkaŋ kudän taräki taräki täk täkaŋ, äma kumän-kumän däpmäk-däpmäk, kon täktäk ba ewat waki, kubokäret, anutu jopi nadän yämik-yämik ba jop manman yäkyäk ba kädet waki ätu mebäri mebäri yäpmän kuŋat täkaŋ, äma udewani gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik abäk täyak, ukenta yäwani. Uwä kumän-kumän namba 2.

Jerusalem yotpärare kodaki

⁹ⁱ Ude yäwän tärewäkaŋ eruk kaŋkut; Aŋero 7 gäpeni kudup, imaka waki umuri-inik tärek-tärek unitä tokŋewäkaŋ iŋitkaŋ itkuŋo uken nanik kubätä äbä näk ŋode näwetkuk; Äbikaŋ pänku Tom Bätaki täŋo webeni biŋam yän imani gäwoŋärewa yäk. ^{10j} Ude näweränkaŋ Munapiktä näk magärirän pom taŋi kəroni kubä itkuko uken yännäŋkat päro kudupi yotpärare Jerusalem u kunum gənaŋ, Anutu-ken naniktä äpänjirän wərani ŋode näwoŋärenkuk; ^{11k} Yotpärare u Anutu täŋo peŋyängek pähaptä peŋyänŋepän patkuk. Unitäŋo peŋyängeki uwä inide kubä, säkgämän-inik. Mobä gwagəri, kawä tumän-kuk kubä, edaptä yäpurirän ägo wek täkaŋ ude bumik peŋyänŋekuk. ^{12l} Täŋkaŋ mobä yewa pähap, kəroni boham, yotpärare u it äyänutkuk. Yewa u yäma 12. Yäma unita watäni aŋero 12 udetä watäni it yäpmän kuŋkuŋ. Täŋpəkaŋ yäma 12 u kubəkubä terak Isrel äma äbot 12 unitäŋo wäpi kudän kubəkubä it yäpmän kuŋkuŋ. ¹³ Ude täŋkaŋ yotpärare yäma kədə, mädeni kədə, jərəpi kukŋi ba kukŋi yäma yarəkubä-yarəkubä udetä itkuŋ. ¹⁴ Täŋpəkaŋ yotpärare unitäŋo yewa uwä mobä pähap 12 uterak täŋpani. Täŋkaŋ mobä pähap 12 u kubəkubä terak Tom Bätaki täŋo aposoro 12 unitäŋo wäpi kudän kubəkubä it yäpmän kuŋkuŋ.

^{15m} Aŋero wərani u näwoŋärenkuko uwä jikon kubä, golpän täŋpani, namba nitek iŋitkaŋ irirän kaŋkut. Jikon upän yotpärare yəmani ba yewani u kudup täŋo kəroni peŋpän yabänkuk. ¹⁶ Täŋpəkaŋ yotpärare täŋo yewa unitäŋo käwuri yarəbok-yarəbok. Täŋkaŋ gəgəni kukŋi yarəbok-yarəbok kəroni uterakgän. Täŋpəkaŋ aŋero unitä jikoni peŋpän

^f 21:6 Sam 36:9; Jer 2:13; Jon 7:37; Rev 1:8,17; Rev 22:17 ^s 21:7 2Sml 7:14

^h 21:8 Mat 25:41; Hib 10:38-39; Rev 19:20, 21:27; Rev 22:15 ⁱ 21:9 Rev 15:1

^j 21:10 Ese 40:2; Rev 21:2 ^k 21:11 Ais 60:1-2,19 ^l 21:12 Ese 48:30-35 ^m 21:15 Rev 11:1

kawän 2,200 kilomitas ude täñkuk. Täñkañ gägäni kukpi yaräbok-yaräbok unitäño käronjini ba mebari umunitä mingupi unu uterakgän itkuk.

¹⁷Täñkañ yewa uwä täbori-inik. Añerotä jikoni uterak peñpäj kawän 70 mitas ude täñkuk. Täñpakañ man mitas uwä kudupi nämo. U nin ämatä imaka kubä peñpäj käronjini kañpäj mitas yäk takamäj udewanigän.

¹⁸Täñpakañ yotpärare täño yewa uwä mobä säkgämän kubä wäpi jasper upäj täñpani. Täñkañ yotpärare ini uwä golpäj täñpani säkgämän, kuräki-inik. ¹⁹ⁿ Täñkañ yewani täñkehärom takta mobä pähap 12 uwä mobä säkgämän säkgämän mebari mebari, ägo wabiwani, uwä wäpi ñode; Mobä pähap kubäwä jasper, uwä mobä gämäni. Kubäwä sepaia, uwä mobä kubiri. Kubäwä aget, uwä mobä paki. Kubäwä emeral, uwä mobä gwenji. ²⁰Kubäwä onik, uwä mobä kubiri-inik. Kubäwä kanelian, uwä mobä gämäni. Kubäwä krisorit, uwä mobä jänwam. Kubäwä beril, uwä mobä jänwam bumik. Kubäwä topas, uwä mobä jänwam-inik. Kubäwä krisopes, uwä mobä paki. Kubäwä jesinit, uwä mobä gwagäri. Kubäwä ametis, uwä mobä gwagäri. ²¹Täñkañ yewa unitäño yäma 12 uwä omäk kubä wäpi konep, gwäki tañi-inik, upäj täñpani. Yäma päke u udegän udegän täñ yäpmäj kwani. Täñpakañ yotpärare unitäño kädet uwä gol säkgämän-inik, kwawani, ijiwä tumäj-kuk, upäj täñpani.

²²^o Täñpakañ yotpärare u gänañ kudupi yot kubä nämo kañkut. Nämo inik. Ekäni Anutu täñpä-morewani ukät Tom Bätaki unitä kudupi yot ude it yämik takamän. ²³^p Uken komepak kenta edapta nämo yäk takañ. Nämo, Anutu täño epmäget kudäntä yotpärare unitäño peñyänjek ude it täyak. Ba Tom Bätaki uwä yotpärare unitäño topän mebet ude it täyak. ²⁴^q Täñpakañ ämawebe äbot komeni komeni täño yarä unitäño peñyänjek gänañ api kuñatneñ. Ba komeni komeni täño intäjukun ämatä tuñumi säkgämän säkgämän yäpmäj päbä yotpärare u gänañ api penen. ²⁵^r Yotpärare u gänañ kome nämo api bipek. Kepmagän irayäj täyak unita yotpärare unitäño yäma inide pen api tumäj itneñ. ²⁶^s Tumäj irirä ämawebe komeni komeni naniktä tuñumi säkgämän säkgämän yotpärare u gänañgän mät yäpmäj ärok täneñ. ²⁷^t Upäjkañ imaka taräki taräki yotpärare u gänañ nämo inik api yäpmäj äroneñ. Ba äma imaka mäyäk ikek täñpani ba jop yän-yäkñarani kädet wakiwaki iwarani udewanitä yotpärare u gänañ nämo inik api äroneñ. Yotpärare u gänañ ämawebe Tom Bätaki täño buk terak irit kehäromi yäpmäkta yäwani wäpi tawañ itkañ unitägän api äroneñ.

ⁿ 21:19 Ais 54:11-12 ^o 21:22 Rev 15:3 ^p 21:23 Ais 60:19-20; Rev 22:5

^q 21:24 Ais 60:3,5 ^r 21:25 Ais 60:11 ^s 21:26 Sek 14:7; Rev 22:5 ^t 21:27 Ais 52:1, 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8

Irit kehäromi täŋo ume ba päya

22 ^{1 u} Tänpäkaŋ aŋerotä irit täŋo ume taŋi näwoŋärewnän kaŋkut. Ume uwä paki-inik, kwawani. U Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup mebari-ken naniktä äpätak. ^{2 v} Unitä äpämaŋ yotpärare bämopi-kengän kuyak. Täŋkaŋ ume gägäni kukŋi kukŋi irit kehäromi täŋo päya it yäpmäŋ kukaŋ. Päya unitäŋo mujiŋi mebari kubägän nämo. Uwä mujiŋi mebari mebari 12 ude wädäwanitä komepak komepak ahäŋkaŋ gämänek täkaŋ. Täŋkaŋ äma komeni komenitä päya unitäŋo pähämi naŋpän api täganen. ³ Tänpäkaŋ yotpärare uken imaka taräki, Anutu iwan täŋ iminaŋitä nämoinik api irek. Nämo, Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup-tägän irirän ämawebeniyetä Tom Bätakita watä piä api täŋ imineŋ. ^{4 w} Täŋirä Ekänitä iniken wäpi kudän damani-ken api täŋ yämek. Täŋirän Anutu täŋo iŋam dapun kaŋtäŋ api kuŋatneŋ. ^{5 x} Tänpäkaŋ yotpärare uken bipmäŋpän yäŋek nämo, topän ägo ba edap täŋo peŋyänekta nämo api yäneŋ. Ekäni Anututä ini peŋyänen yämiŋirän ämawebeniye intäjukun äma ude itkaŋ wäpi biŋam ikek tärek-täreki nämo api itneŋ.

^{6 y} Aŋero unitä ude näwoŋärenkaŋ man ŋode näwetgän täŋkuk; Man u bureni-inik! Ba unita nadäkinik täneŋ. Ekäni Anutu, profet biani täŋo mähe mi unitä aŋeroni näk peŋ näwet-pewän epän ämaniye in imaka kämi ahäka yäwani u täwetpän täwoŋäretat ŋo.

Jesu uwä api äbek

^{7 z} Jesutä ŋode yäyak; Näk kadäni kəroni nämo itkaŋ bərəneŋ api ahän tamet yän yäyak. Unita ämawebe buk ŋo terak man yänahäwani u iyap taŋpän yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ yäk.

^{8 a} Tänpäkaŋ Jon näkä imaka ŋo kudup yabäŋpän-nadək täŋkut. Täŋkaŋ aŋero imaka kudup u näwoŋärenkuko u iniŋ orerayän gukut imäpmok täŋ imayän täŋkut. ⁹ Täŋira aŋero u yäjiwätpäŋ ŋode näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! Näk piä watä äma, gäk bumikgän, ba poropet notkaye u bumikgän. Ba ämawebe man buk ŋo terak nadäŋpän buramik täkaŋ udewanigän yäk. Unita Anutupän iniŋoret! ^{10 b} Ude näwetpäŋ yänkuk; Kadäni keräp täyak unita gäk buk ŋonitäŋo man bureni, kämi ahäka yäwani u kabop nämo pewen. ^{11 c} Unita yabä kätäwä waki täŋpani ini pen ude täŋpen kuŋatkot. Ba äma bänepi-ken imaka taräki yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä ini ude kuŋat täkot. Täŋ, äma siwoŋi

^u 22:1 Ese 47:1 ^v 22:2 Jol 3:18; Sek 14:8; Stt 2:9; Ese 47:12; Rev 22:14,19

^w 22:4 Sam 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12 ^x 22:5 Dan 7:18,27; Rev 5:10, 20:6; Rev 21:23,25

^y 22:6 Rev 1:1 ^z 22:7 Rev 1:3, 2:16 ^a 22:8 Rev 19:10 ^b 22:10 Rev 1:3, 10:4

^c 22:11 Dan 12:10

kuḡat täkaḡ unitä siwoḡigän kuḡat täkot. Ba bänepi kuräki kuḡat täkaḡ unitä bänepi kuräkigän säkgämän kuḡat täkot.

^{12 d} Täḡpäkaḡ Jesutä ḡode yäyak; Näk pengän ärewayän yäk. Näk gwäki nitek äreḡkaḡ ämawebe täḡo täktäki täga unitäḡo kowata uterakgän api yämet. ^{13 e} Näkägän intäjukun, näkägän mäden. Yäput pekpek ba tärek-tärek u näkägän. ^{14 f} Täḡpäkaḡ näk ämawebe teki ärut-paktak täkaḡ unita nadänjira gäripi nitek täk täyak. Udewani u peḡ yäwetpewa irit kehäromi täḡo päya mujipi u api näneḡ. Täḡkaḡ yotpärare uken päro api itneḡ.

^{15 g} Täḡpäkaḡ yewa mädeni käda itnayän täkaḡ uwä aḡ. Uwä äma gäram ba kon mebäri mebäri täḡpani, kubokäret täḡpani, äma kumän-kumän däpani, mäjo wära nadän yämani, ba jopman yäpmän kuḡatpän unita gäripi nadäwani. Ämawebe udewani kudup yewa mäde kädata biḡam.

^{16 h} Täḡpäkaḡ Jesu näkä aḡerona iwetpewa äbot täḡpani ämawebenaye inta man ḡo yänkwawa taḡkuk. Nadäkaḡ? Näk Devit täḡo gukḡi ba näk guk pähap, iräyänḡek u yäk.

^{17 i} Eruk, Munapik ba Jesuta webe biḡam yän imanitä ḡode yäk täkaḡ; Gäk äbäsi! Ude yänjirän ämawebe nadäk täkaḡ unitä udegän yäk täkot; Gäk äbäsi! Äma ba webe kubätä umeta iwäwä ḡo äbäk täyon. Ba ume nakta nadänkaḡä äbänpän irit kehäromi täḡo ume, gwäki nämo näyon.

Jontä jukuman yänkuk

^{18 j} Eruk, buk ḡo gänaḡ kudän täwani danipän nadäk tänayän täkaḡ u in ḡode täwera ket nadäwut! Äma kubätä iniken man kotäk kubä yäpurärätpän yäwayän täko uwä Anututä yänjirän imaka waki umuri-inik buk ḡo gänaḡ kudän täwani u äma uterak api ahän imineḡ. ^{19 k} Ba äma kubätä man kämi ahäkta yäwani ḡo kubä peḡ awähurayän täyak uwä Anututä irit päyata man ba siwoḡi yotpärareta man buk ḡo terak kudän täwani u äma unita biḡam iwoyän imani u api awähut imek yäk.

^{20 l} Äma, man yänahätat ḡo täḡ-mehamtäk täyak unitä ḡode yäyak; Eruk! Näk pengän ärewayän yäk.

Bureni! Ekäni Jesu, äbäsi!

²¹ Eruk, Ekäni Jesu täḡo orakoraki inken paton. Bureni-inik!

^d 22:12 Ais 40:10, 2Ko 11:15; Rev 2:16,23 ^e 22:13 Rev 1:8,17, 21:6 ^f 22:14 Rev 22:2

^g 22:15 Rev 21:17 ^h 22:16 Nam 24:17; Rom 1:3; Rev 2:28, 5:5 ⁱ 22:17 Sol 8:14; Rev 21:6

^j 22:18 Lo 4:2, 12:32; Rev 15:1,6 ^k 22:19 Rev 22:2 ^l 22:20 Rev 2:16